

PRAWO CYWILNE

O BOWIĄZUJĄCE

W KRÓLESTWIE POLSKIM

WYDAŁ

STANISŁAW ZAWADZKI

REFERENT KOM. RZA, SPRAWIEDLIWOŚCI.

TOM I.

Ustawy Przechodnie. — Kodeks Cywilny Królestwa Polskiego z r. 1825. — Prawo o małżeństwie; z r. 1836. — Kodeks Napoleona w nowym przekładzie.

R. Zawadzki

W WARSZAWIE.

NAKŁADEM WYDAWCY.

w Drukarni Karola Kowalewskiego, ulica Królewska Nr. 1065.

1860.

Wolno drukować z warunkiem złożenia w Komitecie Cen
po wydrukowaniu prawem przepisanej liczby exemplarzy.

Warszawa dnia 9 (21) Lipca 1860 r.

Starszy Cenzor ~~W.~~ SOBIESZCZAŃSKI.

167 = 2

1043

Objaśnienie skrótów.

Art.	<i>znaczy</i> Artykuł.
Cywil.	— Cywilny.
d.	— dzień.
D. P.	— Dziennik praw z epoki Królestwa Polskiego.
D. P. D.	— Dziennik praw Tom dodatkowy.
D. P. K. W.	— Dziennik praw z epoki Księstwa Warszawskiego.
i t. p.	— i tym podobne.
K.	— Księga.
K. C. P.	— Kodex Cywilny Królestwa Polskiego, z r. 1825.
K. H.	— Kodex Handlowy.
K. K. G. i P.	— Kodex Kar Głównych i Poprawczych.
K. N.	— Kodex Napoleona.
K. P. S.	— Kodex Postępowania Sądowego.
Kop.	— kopiejka.
Kr.	— Król lub Królewski.
K. R. P. i S.	— Kommissya Rządowa Przychodów i Skarbu.
K. R. S.	— Kommissya Rządowa Sprawiedliwości.
K. R. S. W. i D.	— Kommissya Rządowa Spraw Wewnętrznych i Duchownych.
Ks.	— Książę.
M. S. S.	— Minister Sekretarz Stanu.

małż.	<i>znaczy</i> małżeństwo.
n.	— następane.
N.	— numer.
n. s.	— nowego stylu t. j. rachuba czasu podług Kalendarza Gregor- janskiego.
Nam.	— Namiestnik.
np.	— na przykład.
ods.	— odsyłacz.
Org. Notar.	— Organizacya Notarjatu.
pos.	— postanowienie.
pr.	— prawo.
Pr. o Tow. Kr. Ziem.	— Prawo o Towarzystwie Kredyto- wém Ziemskim.
r.	— rok.
Rsr.	— ruble srebrem.
str.	— stronnica.
T.	— Tom.
t. j.	— to jest.
t. m. i r.	— tegoż miesiąca i roku.
t. pr.	— tegoż prawa.
t. r.	— tegoż roku.
Tyt.	— Tytuł.
Ust.	— ustęp.
Usta. Hyp.	— Ustawa Hypoteczna.
Usta Przech.	— Ustawa przechodnia.
Złp.	— Złote polskie.
zob.	— zobacz.
*	— Przepis nieobowiązujący.

SPIS PRZEDMIOTÓW

ZAWARTYCH W TOMIE I.

	<i>Strona</i>
USTAWA, co do wprowadzenia do tutejszego kraju Kodexu Napoleona,—z d. 27 Stycznia 1808 r.	3
USTAWY PRZECHODNIE do Kodexu Napoleona:	
1. USTAWA z d. 10 Października 1809 r.	3
2. USTAWA z d. 9. Czerwca 1810 r.	13
3. USTAWA z d. 16. Stycznia 1811 r.	13
4. USTAWA, względem wyroków sądowych za- padłych za Rządu zeszłego, oraz o mocy tychże wyroków, — z d. 20 Maja 1808 r. . .	16

KODEX CYWILNY

KROLESTWA POLSKIEGO (z r. 1825).

TYTUŁ WSTĘPNY. O skutkach i stosowaniu praw w powszechności (ar. 1—16)	21
KSIĘGA PIERWSZA. — <i>O osobach.</i>	
TYTUŁ 1. O używaniu, pozbawieniu i zawiesz- eniu praw cywilnych. (ar. 1—16).	25
DZIAŁ I. O używaniu praw cywilnych. (ar. 7—16).	25

DZIAŁ II. O pozbawieniu praw cywilnych. (ar. 17—25).	96
<i>Oddział I.</i> O pozbawieniu praw cywilnych przez utratę stanu Polaka poddanego Królestwa Polskiego, i odzyskaniu tegoż stanu. (ar. 17 — 20) .	97
<i>Oddział II.</i> O pozbawieniu i zawieszeniu praw cywilnych w skutku kar sądowych (ar. 21 — 25).	122
TYTUŁ II. O zamieszkanu. (ar. 26 — 35)	124
TYTUŁ III. O nieobecnych. (ar. 36 — 70)	125
DZIAŁ I. O zaginionych. (ar. 36 — 38)	125
DZIAŁ II. O uznaniu zaginionych za znikłych. (ar. 39 — 45)	126
DZIAŁ III. O skutkach zniknięcia co do majątku, który osoba znikła w dniu zaginięcia swego posiadała. (ar. 46 — 61).	128
DZIAŁ IV. O skutkach nieobecności. (ar. 62 — 70).	132
<i>Oddział I.</i> O skutkach nieobecności co do praw od wypadku zawisłych, osobie nieobecnej służyć mogących. (ar. 62 — 65).	132
<i>Oddział II.</i> O skutkach nieobecności męża co do majątku żony, i co do małoletnich dzieci osoby nieobecnej. (ar. 66 — 70).	133
TYTUŁ IV. O aktach stanu cywilnego. (ar. 71 — 142).	134
DZIAŁ I. Urządzenia ogólne. (ar. 71 — 94).	140
DZIAŁ II. O aktach urodzenia. (ar. 95 — 105).	163
DZIAŁ III. O aktach małżeństwa. (ar. 106 — 130).	166
DZIAŁ IV. O aktach zejścia. (ar. 131 — 139).	173

DZIAŁ V. O sprostowaniu aktów stanu cywilnego. (ar. 140 — 142).	177
TYTUŁ V. O małżeństwie. (ar. 143—245)	178
DZIAŁ I. Zasada ogólna (ar. 143).	178
DZIAŁ II. O warunkach cywilnych do zawarcia małżeństwa. (ar. 144—163).	178
DZIAŁ III. O formalnościach dotyczących się zawarcia małżeństwa. (ar. 164 i 165).	181
DZIAŁ IV. O tamowaniu związku małżeńskiego. (ar. 166—178).	181
DZIAŁ V. O wzajemnych prawach i obowiązkach między małżonkami. (ar. 179—235).	184
<i>Oddział I.</i> O prawach i obowiązkach między małżonkami ze względu na ich osoby. (ar. 179—190).	184
<i>Oddział II.</i> O prawach i obowiązkach między małżonkami ze względu na ich stosunki majątkowe w przypadku nie zawarcia w tej mierze umowy. (ar. 191—206).	186
<i>Oddział III.</i> Przepisy dotyczące się umów co do stosunków majątkowych między małżonkami. (ar. 207—230).	189
<i>Oddział IV.</i> O prawach małżonka przy życiu pozostałego do majątku współmałżonka zmarłego. (ar. 231—235).	194
DZIAŁ VI. O obowiązkach z małżeństwa wynikających. (ar. 236—245).	195
TYTUŁ VI. O nieważności małżeństwa, o rozwiązaniu małżeństwa ważnie zawartego i rozłączeniu co do stołu i łoża. (ar. 246—271)	197
DZIAŁ I. O nieważności małżeństwa, o rozwiązaniu małżeństwa ważnie zawartego i rozłączeniu co do stołu i łoża. (ar. 246—256).	197

DZIAŁ II. O środkach tymczasowo zaradczych w ciągu sprawy o nieważność małżeństwa, o rozwód, albo o rozłączenie. (ar. 257—259).	199
DZIAŁ III. O skutkach nieważności małżeństwa i o skutkach rozwodu albo rozłączenia. (ar. 260—271).	200
TYTUŁ VII. O wywodzie rodu. (ar. 272—307).	203
DZIAŁ I. O dzieciach prawych czyli spłodzonych w małżeństwie. (ar. 272—278).	203
DZIAŁ II. O dowodach rodu dzieci prawych. (ar. 279—290).	204
DZIAŁ III. O dzieciach naturalnych. (ar. 291—307).	207
<i>Oddział I.</i> O uprawnieniu dzieci naturalnych. (ar. 291—298).	207
<i>Oddział II.</i> O uznaniu dzieci naturalnych. (ar. 298—307).	209
TYTUŁ VIII. O przysposobieniu i opiece dobrowólnej. (ar. 308—335).	213
DZIAŁ I. O przysposobieniu. (ar. 308—325).	213
<i>Oddział I.</i> O przysposobieniu i jego skutkach. (ar. 308—318).	213
<i>Oddział II.</i> O formach przysposobienia. (ar. 319—325).	216
DZIAŁ II. O opiece dobrowólnej. (ar. 326—335).	218
TYTUŁ IX. O władzy rodzicielskiej. (ar. 336—344)	220
TYTUŁ X. O małoletności, opiece nad małoletnimi, i usamowolnieniu. (ar. 345—488).	223
DZIAŁ I. O małoletności. (ar. 345 i 346).	223
DZIAŁ II. O opiece nad dziećmi prawymi (ar. 347—466).	223

	<i>Str.</i>
<i>Oddział I.</i> O opiece ojca lub matki. (ar. 348—363).	223
<i>Oddział II.</i> O opiece nadanej przez ojca lub matkę. (ar. 364—368).	227
<i>Oddział III.</i> O opiece wstępnych. (ar. 369—371).	228
<i>Oddział IV.</i> O opiece nadanej przez radę familijną. (ar. 372.—388).	228
<i>Oddział V.</i> O opiekunie przydanym (ar. 389—397).	235
<i>Oddział VI.</i> O przyczynach uwalniają- cych od opieki. (ar. 398—413).	237
<i>Oddział VII.</i> O niezdolności, o wyłącze- niach i złożeniu z opieki, (ar. 414—421).	240
<i>Oddział VIII.</i> O zarządzaniu opiekuna (ar. 422—450).	242
<i>Oddział IX.</i> O rachunkach i odpowie- dzialności z opieki. (ar. 451—466).	254
DZIAŁ III. O usamowolnieniu dzieci pra- wych. (ar. 467—480).	258
DZIAŁ IV. O opiece nad dziećmi nieprawe- mi i tychże usamowolnieniu. (ar. 481—488).	262
TYTUŁ XI. O pozbawieniu i ograniczeniu wła- snej woli. (ar. 489—521).	263

PRAWO PRZECHODNIE.

DO KODEXU CYWILNEGO KRÓLESTWA POLSKIEGO.

(ar. 1—13). 274

PRAWO O MAŁŻENSTWIE. (z r. 1836).

ROZDZIAŁ I. O małżeństwie pomiędzy osobami

	<i>Str.</i>
wyznającemi religię Rzymsko - Katolicką. (ar. 1—97).	281
<i>Oddział I.</i> O warunkach istotnych do zawarcia małżeństwa. (ar. 5—22).	282
1. O wieku stron. (ar. 6—8).	282
2. O wzajemném zezwoleniu stron. (ar. 9—14).	283
3. O pozwoleniu rodziców lub opieki, tudzież pozwoleniu zwierzchności wojskowej. (ar. 15—21).	283
4. O zdolności fizycznej stron. (ar. 22).	286
<i>Oddział II.</i> O przeszkodach niedopuszczających zawarcia małżeństwa. (ar. 23—40).	286
1. Różność religii. (ar. 24).	287
2. Wielożeństwo. (ar. 25 i 26).	287
3. Śluby zakonne i wyższe święcenia. (ar. 27).	287
4. Przestępstwo. (ar. 28 i 29).	287
5. Pokrewieństwo i powinowactwo. (ar. 30—36).	288
6. Przystojność publiczna. (ar. 37—40).	290
<i>Oddział III.</i> O uroczystościach małżeńskich. (ar. 41—59).	290
<i>Oddział IV.</i> O ustaniu i rozwiązaniu małżeństwa, i ustaniu pożycia małżeńskiego. (ar. 60—67).	296
<i>Oddział V.</i> O terminach do wstąpienia w nowe związki małżeńskie. (ar. 68—72).	297
<i>Oddział VI.</i> O władzach, do których	

	<i>Str.</i>
należy zastosowanie powyższych przepisów: (ar. 73—97).	300
ROZDZIAŁ II. O małżeństwie pomiędzy osobami wyznającymi religię Grecko - Rossyjską. (ar. 98—123).	308
<i>Oddział I.</i> O warunkach istotnych do zawarcia małżeństwa (ar. 99). . .	308
<i>Oddział II.</i> O przeszkodach do zawarcia małżeństwa. (ar. 100—102). . .	309
<i>Oddział III.</i> O uroczystościach małżeńskiego związku. (ar. 103—110). .	309
<i>Oddział IV.</i> O ustaniu małżeństwa i rozwiązaniu związku małżeńskiego. (ar. 111—121).	310
1. Rozwiązanie małżeństwa przez zesłanie jednego z małżonków. (ar. 112—114).	311
2. Rozwiązanie małżeństwa przez nieobecność. (ar. 115 i 116). . .	312
3. Rozwiązanie małżeństwa przez rozwód. (ar. 117—121). . .	312
<i>Oddział V.</i> O władzach, do których należy zastosowanie powyższych przepisów. (ar. 122 i 123).	313
ROZDZIAŁ III. O małżeństwach osób wyznających religię Grecko Unicką. (ar. 124—128). . .	315
ROZDZIAŁ IV. O małżeństwie pomiędzy osobami wyznań Ewangelicko - Augsburgskiego i Ewangelicko-Reformowanego. (ar. 129—178). .	318
<i>Oddział I.</i> O warunkach istotnych do zawarcia małżeństwa. (ar. 129—131). .	318
<i>Oddział II.</i> O przeszkodach nie dopuszczających zawarcia małżeństwa. (ar. 132 — 138).	319

<i>Oddział III.</i> O uroczystościach małżeńskich. (ar. 139 — 144).	320
<i>Oddział IV.</i> O ustaniu i rozwiązaniu małżeństwa. (ar. 145 — 167).	321
1. Cudzołóstwo. (ar. 147—150).	323
2. Złośliwe opuszczenie współmałżonka. (ar. 151—157).	323
3. Nieprzytomność. (ar. 158).	324
4. Niemożność fizyczna. (ar. 159 i 160).	325
5. Choroba zaraźliwa. (ar. 161).	325
6. Pomieszanie zmysłów. (ar. 162).	325
7. Życie rozwiązłe. (ar. 163).	326
8. Postępowanie gwałtowne i wzniecające obawę o życie małżonka. (ar. 164 i 165).	326
9. Udowodniony zły zamiar. (ar. 166).	327
10. Przestępstwo, (ar. 167).	327
<i>Oddział V.</i> O terminach do wstąpienia w nowe związki małżeńskie. (ar. 168—172).	327
<i>Oddział VI.</i> O władzach, do których należy zastosowanie powyższych przepisów. (ar. 173—178).	328
ROZDZIAŁ V. O małżeństwie osób, należących do wyznania objętych w poprzedzających Rozdziałach. (ar. 179—191).	331
ROZDZIAŁ VI. O małżeństwach osób wyznających różną religię. (ar. 192—207).	340
<i>Oddział I.</i> O małżeństwie osób wyznających religię Rzymsko - Katolicką z osobami wyznającymi inną religię. (ar. 192—198).	340

	<i>Str.</i>
1. O małżeństwach z osobami wyznawcami Ewangelickich. (ar. 192—197).	340
2. O małżeństwach z osobami innych wyznań chrześcijańskich. (ar. 198).	341
<i>Oddział II.</i> O małżeństwach osób wyznających religię Grecko-Rossyjską z osobami wyznającymi inną religię; niemniej o małżeństwach, w których obrząd ślubu dopełniony był przez duchownego Grecko-Rossyjskiego. (ar. 199—204).	341
1. O małżeństwach osób wyznających religię Grecko-Rossyjską, z osobami wyznającymi inną religię. (ar. 199—202).	341
2. O małżeństwach, w których obrząd ślubu dopełniony był przez duchownego Grecko-Rossyjskiego (ar. 203 i 204).	343
<i>Oddział III.</i> O małżeństwie osób, które przechodzą z jednej wiary na drugą. (ar. 205 — 207).	343
ROZDZIAŁ VII. O prawach i obowiązkach z małżeństwa wynikających. (ar. 208 — 214).	344
ROZDZIAŁ VIII. O obowiązkach i stosunkach stron, w razie zachodzącej przyczyny nieważności; o skutkach przekroczenia ustawy niniejszej, tudzież o skutkach unieważnienia, rozwiązania małżeństwa, lub rozłączenia co do stołu i łoża (ar. 215—230).	346
<i>Oddział I.</i> O obowiązkach i stosunkach małżonków przed rozpoczęciem kro-	

	<i>Str.</i>
ków o nieważność małżeństwa. (ar. 215 i 216).	346
<i>Oddział II.</i> O obowiązkach i stosunkach małżonków po rozpoczęciu kroków sądowych o nieważność lub rozwiązanie małżeństwa i rozłączenie co do stołu i łoża (ar. 217 — 222).	346
<i>Oddział III.</i> O skutkach wykroczeń przeciwko niniejszemu prawu. (ar. 223—226).	347
<i>Oddział IV.</i> O skutkach wynikających z unieważnienia lub rozwiązania małżeństwa, tudzież z rozłączenia co do stołu i łoża. (ar. 227—230).	348
1. O skutkach wynikających z unieważnienia i rozwiązania małżeństwa. (ar. 227).	348
2. O skutkach z rozłączenia co do stołu i łoża. (ar. 228—230).	349
ROZDZIAŁ IX. O dowodach małżeństwa. (ar. 231—238).	349
ROZDZIAŁ X. O zaręczynach. (ar. 239—243).	352
ROZDZIAŁ XI. Rozporządzenia przechodnie. (ar. 244—249).	353

KODEX NAPOLEONA

TYTUŁ WSTĘPNY. O ogłaszaniu, skutkach i stosowaniu praw w ogólności. (ar. 1—6).	357
--	-----

KSIĘGA I.

O osobach.

TYTUŁ I. O używaniu i pozbawieniu praw cywilnych. (ar. 7—33).	358
--	-----

	<i>Str.</i>
DZIAŁ I. O używaniu praw cywilnych. (ar. 7—16).	358
DZIAŁ II. O pozbawieniu praw cywilnych. (ar. 17—33).	360
<i>Oddział I.</i> O pozbawieniu praw cywilnych przez utratę przymiotu Francuza. (ar. 17—21).	360
<i>Oddział II.</i> O pozbawieniu praw cywilnych skutkiem skazania sądowego. (ar. 22—33).	361
TYTUŁ II. O aktach stanu cywilnego. (ar. 34—101).	364
DZIAŁ I. Urządzenia ogólne. (ar. 34—54).	364
DZIAŁ II. O aktach urodzenia. (ar. 55—62).	367
DZIAŁ III. O aktach małżeństwa. (ar. 63—76).	369
DZIAŁ IV. O aktach zejścia. (ar. 77—87).	372
DZIAŁ V. O aktach stanu cywilnego dotyczących się wojskowych za granicą Państwa. (ar. 88—98).	375
DZIAŁ VI. O sprostowaniu aktów stanu cywilnego. (ar. 99—101).	377
TYTUŁ III. O zamieszkaniu. (ar. 102—111).	377
TYTUŁ IV. O nieobecnych. (ar. 112—143).	379
DZIAŁ I. O zaginieniu. (ar. 112—114).	379
DZIAŁ II. O uznaniu zaginionego za znikłego. (ar. 115—119).	379
DZIAŁ III. O skutkach zaginienia lub zniknięcia. (ar. 120—140).	380
<i>Oddział I.</i> O skutkach nieobecności co do majątku, jaki nieobecny w dniu zaginienia posiadał. (ar. 120—134).	380
<i>Oddział II.</i> O skutkach zaginienia lub zniknięcia pod względem praw od wypadku zawisłych mogących służyć nieobecnemu. (ar. 135—138).	383

	<i>Oddział III. O skutkach zaginięcia co do małżeństwa. (ar. 139 i 140).</i>	384
	DZIAŁ IV. O dozorze nad dziećmi małoletniemi ojca, który zginął. (ar. 141—143).	385
	TYTUŁ V. O małżeństwie. (ar. 144—228).	385
	DZIAŁ I. O przymiotach i warunkach wymaganych do możności zawarcia małżeństwa. (ar. 144—164).	385
	DZIAŁ II. O formalnościach ściągających się do obchodu małżeństwa. (ar. 165—171).	389
	DZIAŁ III. O tamowaniu małżeństwa. (ar. 172—179).	390
	DZIAŁ IV. O skargach o nieważność małżeństwa. (ar. 180—202).	391
	DZIAŁ V. O obowiązkach z małżeństwa wynikających. (ar. 203—211).	395
	DZIAŁ VI. O wzajemnych prawach i obowiązkach małżonków. (ar. 212—226).	396
	DZIAŁ VII. O rozwiązaniu małżeństwa. (ar. 227).	398
	DZIAŁ VIII. O powtórnych małżeństwach. (ar. 228).	398
	TYTUŁ VI. O rozwodzie. (ar. 229—311).	398
	DZIAŁ I. O przyczynach rozwodu. (ar. 229—233).	398
	DZIAŁ II. O rozwodzie z przyczyny oznaczonej. (ar. 234—274).	399
	<i>Oddział I. O formach rozwodu z przyczyny oznaczonej. (ar. 234—266).</i>	399
	<i>Oddział II. O środkach tymczasowych, jakie mogą być użyte z powodu skargi o rozwód dla przyczyny oznaczonej. (ar. 267—271).</i>	405
	<i>Oddział III. O powodach nieprzyjęcia</i>	

	<i>Str.</i>
skargi rozwodowej dla przyczyny oznaczonej. (ar. 272—274).	406
DZIAŁ III. O rozwodzie z wzajemnego zezwolenia. (ar. 275—294).	407
DZIAŁ IV. O skutkach rozwodu. (ar. 295—305).	411
DZIAŁ V. O rozłączeniu co do osób. (ar. 306—311).	413
TYTUŁ VII. O ojcostwie i synowstwie. (ar. 312—342).	414
DZIAŁ I. O synowstwie dzieci prawych, czyli zrodzonych w małżeństwie. (ar. 312—318).	414
DZIAŁ II. O dowodach synowstwa dzieci prawych. (ar. 319—330).	416
DZIAŁ III. O dzieciach naturalnych. (ar. 331—342).	418
<i>Oddział I.</i> O uprawieniu dzieci naturalnych. (ar. 331—333).	418
<i>Oddział II.</i> O uznaniu dzieci naturalnych. (ar. 334—342).	418
TYTUŁ VIII. O przysposobieniu i opiece dobrowolnej. (ar. 343—370).	420
DZIAŁ I. O przysposobieniu. (ar. 343—360).	420
<i>Oddział I.</i> O przysposobieniu i jego skutkach. (ar. 343—352).	420
<i>Oddział II.</i> O formach przysposobienia. (ar. 353—360).	422
DZIAŁ II. O piece dobrowolnej. (ar. 361—370).	424
TYTUŁ IX. O władzyrodzicielskiej. (ar. 371—387).	426
TYTUŁ X. O małoletności, opiece nad małoletnimi i usamowolnieniu. (ar. 388—487)	428
DZIAŁ I. O małoletności. (ar. 388).	428
DZIAŁ II. O opiece. (ar. 389—475).	429

<i>Oddział I.</i> O opiece ojca i matki. (ar. 389—396).	429
<i>Oddział II.</i> O opiece nadanej przez ojca i matkę. (ar. 397—401).	430
<i>Oddział III.</i> O opiece wstępnych. (ar. 402—404).	431
<i>Oddział IV.</i> O opiece nadanej przez radę familijną. (ar. 405—419).	432
<i>Oddział V.</i> O opiekunie przydanym. (ar. 420—426).	435
<i>Oddział VI.</i> O przyczynach uwalniających od opieki. (ar. 427—441).	436
<i>Oddział VII.</i> O niezdolności, o wyłączeniach i złożeniu z opieki. (ar. 442—449).	440
<i>Oddział VIII.</i> O zarządzaniu opiekuna. (ar. 450—468).	442
<i>Oddział IX.</i> O rachunkach z opieki. (ar. 469—475).	446
DZIAŁ III. O usamowolnieniu. (ar. 476—487).	448
TYTUŁ XI. O pełnoletności, pozbawieniu własnej woli i doradcy sądowym. (ar. 488—515).	450
DZIAŁ I. O pełnoletności. (ar. 488).	450
DZIAŁ II. O pozbawieniu własnej woli. (ar. 489—512).	450
DZIAŁ III. O doradcy sądowym. (ar. 513—515).	454

KSIĘGA II.

O majątkach i rozmaitych modyfikacjach własności.

TYTUŁ I. O różnych rodzajach majątków. (ar. 516—577).	455
DZIAŁ I. O nieruchomościach. (ar. 517—526).	455

	<i>Str.</i>
DZIAŁ II. O ruchomościach. (ar. 527—536).	461
DZIAŁ III. O majątkach w stosunku do posiadających je osób. (ar. 537—543).	464
TYTUŁ II. O własności. (ar. 544—577).	536
DZIAŁ I. O prawie przybycia do tego, co rzecz wydaje. (ar. 547—550).	554
DZIAŁ II. O prawie przybycia do tego, co się łączy z rzeczą i wciela do niej. (ar. 551—577).	554
<i>Oddział I.</i> O prawie przybycia co do rzeczy nieruchomości. (ar. 552—564).	555
<i>Oddział II.</i> O prawie przybycia co do rzeczy ruchomych. (ar. 565—577).	562
TYTUŁ III. O użytkowaniu, używaniu i mieszkaniu. (ar. 578—636).	564
DZIAŁ I. O użytkowaniu. (ar. 578—624).	564
<i>Oddział I.</i> O prawach użytkownika. (ar. 582—599).	565
<i>Oddział II.</i> O zobowiązaniach użytkownika. (ar. 600—616).	569
<i>Oddział III.</i> Jak ustaje użytkowanie. (ar. 617—624).	573
DZIAŁ II. O używaniu i mieszkaniu. (ar. 625—636).	575
TYTUŁ IV. O służebnościach gruntowych. (ar. 637—710).	577
DZIAŁ I. O służebnościach wpływających z położenia miejsca. (ar. 640—648).	577
DZIAŁ II. O służebnościach ustanowionych przez prawo. (ar. 649—685).	582
<i>Oddział I.</i> O murze i rowie środkowym. (ar. 653—673).	583
<i>Oddział II.</i> O odległości i robotach po-	

	<i>Str.</i>
średnich wymaganych przy niektórych budowlach. (674).	588
<i>Oddział III.</i> O widoku na własność sąsiada. (ar. 675—680).	588
<i>Oddział IV.</i> O ścieku z dachów. (ar. 681).	590
<i>Oddział V.</i> O prawie przechodu. (ar. 682—685).	590
DZIAŁ III. O służebnościach ustanowionych przez czyn człowieka. (ar. 686—710). . .	591
<i>Oddział I.</i> O różnych rodzajach służebności, jakie mogą być ustanowione na majątkach. (ar. 686—689). . . .	591
<i>Oddział II.</i> Jak ustanawiają się służebności. (ar. 690—696).	592
<i>Oddział III.</i> O prawach właściciela nieruchomości, dla której służebność należy się. (ar. 697—702).	596
<i>Oddział IV.</i> Jak służebności ustają. (ar. 703—710).	597

KSIĘGA III.

O różnych sposobach nabycia własności.

Rozporządzenia ogólne (ar. 711—717).	599
TYTUŁ I. O spadkach (ar. 718—892).	600
DZIAŁ I. O otwarciu spadków i przejściu ich na następców. (ar. 718—724).	600
DZIAŁ II. O przymiotach wymaganych do dziedziczenia. (ar. 725—730).	605
DZIAŁ III. O różnych porządkach dziedziczenia. (ar. 731—755).	607
<i>Oddział I.</i> Rozporządzenia ogólne. (ar. 731—738).	607

	<i>Str.</i>
<i>Oddział II.</i> O zastępstwie (ar. 739—744).	609
<i>Oddział III.</i> O spadkach przechodzących na zstępnych (ar. 745).	610
<i>Oddział IV.</i> O spadkach przechodzących na wstępnych. (ar. 746—749).	611
<i>Oddział V.</i> O spadkach pobocznych. (ar. 750—755).	612
DZIAŁ IV. O spadkach nieporządkowych. (ar. 756—773).	613
<i>Oddział I.</i> O prawach dzieci naturalnych do majątku ich ojca lub matki, i o dziedziczeniu po dzieciach naturalnych bezpotomnie zmarłych. (ar. 756—766).	613
<i>Oddział II.</i> O prawach pozostałego przy życiu małżonka i Rządu. (ar. 767—773).	615
DZIAŁ V. O przyjęciu i zrzeczeniu się spadków. (ar. 774—814).	617
<i>Oddział I.</i> O przyjęciu. (ar. 774—783).	617
<i>Oddział II.</i> O zrzeczeniu się spadków (ar. 784—792).	619
<i>Oddział III.</i> O dobrodziejstwie inwentarza, jego skutkach i obowiązkach spółkobierey beneficjalnego. (ar. 793—810).	620
<i>Oddział IV.</i> O spadkach wakujących (ar. 811—814).	625
DZIAŁ VI. O dziale i powrotach. (ar. 815—892).	633
<i>Oddział I.</i> O skardze działowej i jej formie. (ar. 815—842).	633
<i>Oddział II.</i> O powrotach. (ar. 843—869).	639

	<i>Str.</i>
<i>Oddział III.</i> O płaceniu długów. (ar. 870—882).	644
<i>Oddział IV.</i> O skutkach działu i rękojmi co do sched. (ar. 883—886). . .	646
<i>Oddział V.</i> O zerwaniu działu. (ar. 887—892).	647
TYTUŁ II. O darowiznach między żyjącymi i testamentach. (ar. 893—1100).	649
DZIAŁ I. Rozporządzenia ogólne. (ar. 893—900).	649
DZIAŁ II. O zdolności rozporządzania lub otrzymania przez darowiznę między żyjącymi lub przez testament. (ar. 901—912).	660
DZIAŁ III. O części rozrządzałnej majątku i o zmniejszaniu darowizn lub zapisów. (ar. 913—930).	666
<i>Oddział I.</i> O części rozrządzałnej majątku. (ar. 913—919).	666
<i>Oddział II.</i> O zmniejszeniu darowizn i zapisów. (ar. 920—930).	668
DZIAŁ IV. O darowiznach między żyjącymi. (ar. 931—966).	670
<i>Oddział I.</i> O formie darowizn między żyjącymi. (ar. 931—952).	670
<i>Oddział II.</i> O wyjątkach od pravidła nie odwołałości darowizn między żyjącymi. (ar. 953—966).	675
DZIAŁ V. O rozporządzeniach testamentowych. (ar. 967—1047).	679
<i>Oddział I.</i> O pravidłach ogólnych co do formy testamentu. (ar. 967—970).	679
<i>Oddział II.</i> O pravidłach szczególnych co do formy niektórych testamentów. (ar. 981—1001).	682

	<i>Str.</i>
<i>Oddział III.</i> O ustanowieniu dziedzica i o zapisach w ogólności. (ar. 1002).	687
<i>Oddział IV.</i> O zapisie ogólnym. (ar. 1003—1009).	688
<i>Oddział V.</i> O zapisie pod tytułem ogólnym. (ar. 1010—1013).	689
<i>Oddział VI.</i> O zapisach szczególnych. (ar. 1014—1024).	690
<i>Oddział VII.</i> O wykonawcach testamentowych. (ar. 1025—1034).	704
<i>Oddział VIII.</i> O odwołaniu testamentów i ich upadku. (ar. 1035—1047).	706
DZIAŁ VI. O rozporządzaniach dozwolonych na korzyść wnuków darującego lub testatora, albo na korzyść dzieci po jego braciach i siostrach. (ar. 1048—1074).	708
DZIAŁ VII. O działach przez ojca, matkę, lub innych wstępnych, między ich zstępnych uczynionych. (ar. 1075—1080).	714
DZIAŁ VIII. O darowiznach uczynionych w umowie przedślubnej małżonków i dzieciom z małżeństwa urodzić się mającym. (ar. 1081—1090).	715
DZIAŁ IX. O rozporządzeniach pomiędzy małżonkami, bądź przez umowę przedślubną, bądź w czasie małżeństwa. (ar. 1091—1100).	718
TYTUŁ III. O kontraktach czyli zobowiązaniach umownych w ogólności. (ar. 1101—1369).	720
DZIAŁ I. Rozporządzenia przedwstępne. (ar. 1101—1107).	720
DZIAŁ II. O warunkach istotnych do ważności umów. (ar. 1108—1133).	722

	<i>Str.</i>
<i>Oddział I.</i> O zezwoleniu. (ar. 1109—1122).	722
<i>Oddział II.</i> O zdolności stron kontraktujących. (ar. 1123—1125).	724
<i>Oddział III.</i> O przedmiocie i materji umów. (ar. 1126—1130).	725
<i>Oddział IV.</i> O przyczynie (ar. 1131—1133).	726
DZIAŁ III. O skutku zobowiązań. (ar. 1134—1167).	726
<i>Oddział I.</i> Rozporządzenia ogólne. (ar. 1134 i 1135).	726
<i>Oddział II.</i> O zobowiązaniu dania. (ar. 1136—1141).	727
<i>Oddział III.</i> O zobowiązaniu czynienia lub nieczynienia. (ar. 1142—1145).	728
<i>Oddział IV.</i> O wynagrodzeniu szkód i strat, wpływających z niewykonania zobowiązania. (ar. 1146—1155).	729
<i>Oddział V.</i> O tłumaczeniu umów. (ar. 1156—1164).	731
<i>Oddział VI.</i> O skutkach umów względem osób trzecich. (ar. 1165—1167).	732
DZIAŁ IV. O rozmaitych rodzajach zobowiązań. (ar. 1168—1233).	733
<i>Oddział 1.</i> O zobowiązaniach warunkowych. (ar. 1168—1184).	733
§ 1. O warunku w ogólności, i o rozmaitych jego rodzajach. (ar. 1168—1180).	733
§ 2. O warunku zawieszającym. (ar. 1181 i 1182).	735
§ 3. O warunku rozwiązującym. (ar. 1183 i 1184).	736

	<i>Str.</i>
<i>Oddział II.</i> O zobowiązaniach z terminem. (ar. 1185—1188).	737
<i>Oddział III.</i> O zobowiązaniach z możnością wyboru zawartych. (ar. 1189—1196)	738
<i>Oddział IV.</i> O zobowiązaniach solidarnych. (ar. 1197—1216).	739
§ 1. O solidarności pomiędzy wierzycielami. (ar. 1197—1199).	739
§ 2. O solidarności ze strony dłużników. (ar. 1200—1216).	740
<i>Oddział V.</i> O zobowiązaniach podzielnych i niepodzielnych. (ar. 1217—1225).	744
§ 1. O skutkach zobowiązania podzielnego. (ar. 1220 i 1221).	744
§ 2. O skutkach zobowiązania niepodzielnego. (ar. 1222—1225).	745
<i>Oddział VI.</i> O zobowiązaniach z zastrzeżeniem kary zaciągniętych. (ar. 1226—1233).	746
DZIAŁ V. O ustaniu zobowiązań. (ar. 1234—1314).	748
<i>Oddział I.</i> O uiszczeniu. (ar. 1235—1270).	748
§ 1. O uiszczeniu w ogólności. (ar. 1235—1248).	748
§ 2. O wypłacie z podstawieniem. (ar. 1249—1252).	753
§ 3. O zarachowaniu wypłat. (ar. 1253—1256).	755
§ 4. O zaoftarowaniu wypłaty i oznaczeniu. (ar. 1257—1264).	756
§ 5. O odstąpieniu majątku. (ar. 1265—1270).	758

	<i>Str.</i>
<i>Oddział II.</i> O odnowieniu. (ar. 1271—1281).	759
<i>Oddział III.</i> O zwolnieniu z długu. (ar. 1282—1288).	761
<i>Oddział IV.</i> O potrąceniu. (ar. 1289—1299).	763
<i>Oddział V.</i> O pomieszaniu praw. (ar. 1300 i 1301).	765
<i>Oddział VI.</i> O utracie rzeczy dłużnej. (ar. 1302 i 1303).	765
<i>Oddział VII.</i> O skardze o nieważność lub o zerwanie umów. (ar. 1304—1314).	766
DZIAŁ VI. O dowodzie zobowiązań i uiszczenia. (ar. 1315—1369).	768
<i>Oddział I.</i> O dowodzie piśmiennym. (ar. 1317—1340)	769
§ 1. O tytule urzędowym. (ar. 1317—1321).	769
§ 2. O akcie z podpisem prywatnym. (ar. 1322—1332).	770
§ 3. O karbach. (ar. 1333).	773
§ 4. O kopjach tytułów. (ar. 1334—1336).	773
§ 5. O aktach przyznania i potwierdzenia. (ar. 1337—1340).	775
<i>Oddział II.</i> O dowodzie ze świadków. (ar. 1341—1348).	776
<i>Oddział III.</i> O domniemaniach. (ar. 1349—1353).	778
§ 1. O domniemaniach ustanowionych przez prawo. (ar. 1350—1352).	778
§ 2. O domniemaniach nieustano-	

	<i>Str.</i>
wionych przez prawo. (ar. 1353).	779
<i>Oddział IV.</i> O przyznaniu strony. (ar. 1354—1356).	780
<i>Oddział V.</i> O przysiędze. (ar. 1357—1369).	780
§ 1. O przysiędze stanowczej. (ar. 1358—1365).	781
§ 2. O przysiędze naznaczonej z urzędu. (ar. 1366—1369).	782
TYTUŁ IV. O zobowiązaniach tworzących się bez umowy. (ar. 1370—1386).	783
DZIAŁ I. O jako-kontraktach. (ar. 1371 — 1381).	784
DZIAŁ II. O występkach i jako-występkach. (ar. 1382—1386).	786
TYTUŁ V. O umowie przedślubnej, i o wzajemnych prawach małżonków. (ar. 1387 — 1581).	789
DZIAŁ I. Rozporządzenia ogólne. (ar. 1387—1398).	789
DZIAŁ II. O rządzie wspólności. (ar. 1399—1539).	792
<i>Część I.</i> O wspólności prawnej. (ar. 1400—1496).	792
<i>Oddział I.</i> O tém co składa wspólność czynnie i biernie. ar. 1401—1420).	792
§ 1. O stanie czynnym wspólności. (ar. 1401—1408).	792
§ 2. O stanie biernym wspólności i o skargach, jakie ztąd przeciwko wspólności wypływają. (ar. 1409—1420).	795
<i>Oddział II.</i> O zarządzie wspólności i o	

	<i>Str.</i>
skutku aktów jednego lub drugiego małżonka, względem stosunku małżeńskiego. (ar. 1421—1440).	799
<i>Oddział III.</i> O rozwiązaniu wspólności i o niektórych jego skutkach. (ar. 1441—1452).	803
<i>Oddział IV.</i> O przyjęciu wspólności i zrzeczeniu się, jakie może nastąpić z warunkami do tego odnoszającemi się (ar. 1453—1466).	807
<i>Oddział V.</i> O podziale wspólności po jej przyjęciu. (ar. 1467—1491). . .	810
§ 1. O podziale masy czynnej, (ar. 1468—1481).	810
§ 2. O biernej massie wspólności i przykładaniu się stosunkowém do długów. (ar. 1482—1491).	813
<i>Oddział VI.</i> O zrzeczeniu się wspólności i o jego skutkach. (ar. 1492—1495).	814
Rozporządzenie odnoszące się do wspólności prawnej, gdy jeden lub oboje małżonkowie mają dzieci z poprzednich małżeństw. (ar. 1496).	816
<i>Część II.</i> O wspólności umownej i o umowach, jakie mogą modyfikować lub nawet wyłączyć wspólność prawną. (ar. 1497—1539).	816
<i>Oddział I.</i> O wspólności ograniczonej do dorobku. (ar. 1498 i 1499). . .	817
<i>Oddział II.</i> O zastrzeżeniu wyłączenia ze wspólności majątku ruchomego w całości lub części. (ar. 1500—1504).	818
<i>Oddział III.</i> O zastrzeżeniu uruchomienia. (ar. 1500—1509).	819

	<i>Str.</i>
<i>Oddział IV.</i> O zastrzeżeniu rozdzielenia długów. (ar. 1510—1513). . . .	820
<i>Oddział V.</i> O możliwości udzielonej żonie odebrania swojego wniosku w zupełności wolnym. (ar. 1514). . . .	822
<i>Oddział VI.</i> O korzyści szczególnej umownej. (ar. 1515—1519).	823
<i>Oddział VII.</i> O zastrzeżeniach, przez które każdemu z małżonków przyznane są części nierówne we wspólności. (ar. 1520—1525).	824
<i>Oddział VIII.</i> O wspólności pod tytułem ogólnym. (ar. 1526).	826
Rozporządzenia wspólne osmiu powyższym Oddziałom. (ar. 1527 i 1528). .	826
<i>Oddział IX.</i> O umowach wyłączających wspólność. (ar. 1529—1539).	827
§ 1. O zastrzeżeniu, że małżonkowie zawierają związek małżeński bez wspólności. (ar. 1530—1535).	827
§ 2. O zastrzeżeniu rozłączenia co do majątków. (ar. 1536—1539).	828
DZIAŁ III. O rządzie posagowym. (ar. 1540—1581).	829
<i>Oddział I.</i> O ustunowieniu posagu. (ar. 1542—1548).	829
<i>Oddział II.</i> O prawach męża na majątku posagowym i o niezbywalności nieruchomości posagowych. (ar. 1549—1563).	831
<i>Oddział III.</i> O zwróceniu posagu. (ar. 1564—1573).	834

	<i>Str.</i>
<i>Oddział IV.</i> O majątku nie posagowym.	
(ar. 1574—1580).	836
Rozporządzenia szczególne. (ar. 1581).	838
TYTUŁ VI. O sprzedaży. (ar. 1582—1701). . .	838
DZIAŁ I. O naturze i formie sprzedaży. (ar. 1582—1593).	838
DZIAŁ II. Kto może kupować lub sprzedawać. (ar. 1594—1597).	841
DZIAŁ III. Orzeczech, które mogą być przedawanymi. (ar. 1598—1601).	843
DZIAŁ IV. O zobowiązaniach sprzedawcy. (ar. 1602—1649).	846
<i>Oddział I.</i> Rozporządzenia ogólne. (ar. 1602 i 1603).	846
<i>Oddział II.</i> O wydaniu. (ar. 1604—1624).	846
<i>Oddział III.</i> O rękojmi. (ar. 1625—1649).	850
§ 1. O rękojmi w przypadku pokonania prawem. (ar. 1626—1640).	850
§ 2. O rękojmi za wady rzeczy sprzedanej. (ar. 1641—1649). . .	853
DZIAŁ V. O obowiązkach kupującego. (ar. 1650—1657).	855
DZIAŁ VI. Onieważności i rozwiązaniu sprzedaży. (ar. 1658—1685).	856
<i>Oddział I.</i> O prawie odkupu. (ar. 1659—1673).	857
<i>Oddział II.</i> O zerwaniu sprzedaży z przyczyny pokrzywdzenia. (ar. 1674—1685).	859
DZIAŁ VII. O licytacji. (ar. 1686—1688). . .	861
DZIAŁ VIII. O przelewie wierzytelności i innych praw niezmysłowych. (ar. 1689—1701	862

	<i>Str.</i>
TYTUŁ VII. O zamianie. (ar. 1702—1707).	864
TYTUŁ VIII. O kontrakcie najmu. (ar. 1708— 1851)	866
DZIAŁ I. Rozporządzenia ogólne. (ar. 1708— 1712)	866
DZIAŁ II. O najmie rzeczy. (ar. 1713—1778).	879
<i>Oddział I.</i> Prawidła wspólne najmom domów i dzierżawom majątków wiej- skich. (ar. 1714—1751).	880
<i>Oddział II.</i> O prawidłach szczególnych dotyczących najmu domów i ruchomo- ści. (ar. 1752—1762).	887
<i>Oddział III.</i> O prawidłach szczególnych dotyczących dzierżaw majątków wiejskich. (ar. 1763—1778)	891
DZIAŁ III. O najmie pracy i przemysłu. (ar. 1779—1799).	894
<i>Oddział I.</i> O najmie sług i robotników. (ar. 1780 i 1781)	894
<i>Oddział II.</i> O przewożących lądem i wodą. (ar. 1782—1786)	914
<i>Oddział III.</i> O przedsiębiorstwach z ko- sztorysu i za cenę stałą. (ar. 1787— 1799)	915
DZIAŁ IV. O najmie wpacht. (ar. 1800—1831).	918
<i>Oddział I.</i> Rozporządzenia ogólne. (ar. 1800—1803).	918
<i>Oddział II.</i> O pachcie prostym. (ar. 1804—1817).	918
<i>Oddział III.</i> O pachcie na połowę (ar. 1818—1820).	921
<i>Oddział IV.</i> O pachcie danym przez właściciela swojemu dzierżawcy lub	

	<i>Str.</i>
osadnikowi (colon partiaire),— (ar. 1821—1830).	921
§ 1. O pachcie danym dzierżawcy. (ar. 1821—1826).	921
§ 2. O pachcie danym osadnikowi. (ar. 1827 — 1830).	922
<i>Oddział V.</i> O kontrakcie niewłaściwie nazwanym pachtem. (ar. 1831).	923
TYTUŁ IX. O kontrakcie spółki. (ar. 1832—1873).	923
DZIAŁ I. Rozporządzenia ogólne. (ar. 1832—1834).	923
DZIAŁ II. O rozmaitych rodzajach spółek. (ar. 1835—1842).	924
<i>Oddział I.</i> O spółkach ogólnych. (ar. 1836—1840).	924
<i>Oddział II.</i> O spółce szczególnej. (ar. 1841 i 1842).	925
DZIAŁ III. O zobowiązaniach spółników między sobą i względem osób trzecich. (ar. 1843—1864).	926
<i>Oddział I.</i> O zobowiązaniach spółników między sobą. (ar. 1843—1861).	926
<i>Oddział II.</i> O zobowiązaniach spółników względem osób trzecich. (ar. 1862—1864).	931
DZIAŁ IV. O rozmaitych sposobach, przez które kończy się spółka. (ar. 1865—1872).	931
Rozporządzenia odnoszące się do spółek handlowych. (ar. 1873).	933
TYTUŁ X. O pożyczce. (ar. 1874—1914).	934
DZIAŁ I. O pożyczce dla używania, czyli o użyczeniu. (ar. 1875—1891).	934
<i>Oddział I.</i> O naturze użyczenia. (ar. 1875—1879).	934

	<i>Str.</i>
<i>Oddział II.</i> O obowiązkach biorącego dla używania. (ar. 1880—1887).	935
<i>Oddział III.</i> O obowiązkach użyczającego. (ar. 1888—1891).	936
DZIAŁ II. O pożyczce na zużycie czyli o pożyczce prostej. (ar. 1892—1904).	937
<i>Oddział I.</i> O naturze pożyczki na zużycie. (ar. 1892—1897).	937
<i>Oddział II.</i> O zobowiązaniach dającego pożyczkę. (ar. 1898—1901).	938
<i>Oddział III.</i> O obowiązkach biorącego pożyczkę. (ar. 1902—1904).	938
DZIAŁ III. O pożyczce na procent. (ar. 1905—1914).	939
TYTUŁ XI. O składzie i sekwestrze. (ar. 1915—1963).	942
DZIAŁ I. O składzie w ogólności i o różnych jego rodzajach. (ar. 1915 i 1916).	942
DZIAŁ II. O składzie właściwym. (ar. 1917—1954).	947
<i>Oddział I.</i> O naturze i istocie kontraktu składu. (ar. 1917—1920).	947
<i>Oddział II.</i> O składzie dobrowolnym. (ar. 1921—1926).	947
<i>Oddział III.</i> O obowiązkach skład przyjmującego. (ar. 1927—1946).	949
<i>Oddział IV.</i> O zobowiązaniach osoby skład czyniącej. (ar. 1947 i 1948).	952
<i>Oddział V.</i> O składzie koniecznym. (1949—1954).	952
DZIAŁ III. O sekwestrze. (ar. 1955—1963).	953
<i>Oddział I.</i> O różnych rodzajach sekwestru. (ar. 1955).	953

<i>Oddział II.</i> O sekwestrze umownym. (ar. 1956 — 1960).	953
<i>Oddział III.</i> O sekwestrze czyli skła- dzie sądowym. (ar. 1961—1963). . .	954
TYTUŁ XII. O kontraktach losowych. (ar. 1964—1983).	955
DZIAŁ I. O grze i zakładzie. (ar. 1965— 1967).	956
DZIAŁ II. O kontrakcie renty dożywotniej. (ar. 1968 — 1983).	956
<i>Oddział I.</i> O warunkach wymaganych do ważności kontraktu. (ar. 1968— 1976).	956
<i>Oddział II.</i> O skutkach kontraktu mię- dzy stronami kontraktującymi. (ar. 1977—1983).	958
TYTUŁ XIII. O pełnomocnictwie. (ar. 1984— 2010).	959
DZIAŁ I. O naturze i formie pełnomocnictwa. (ar. 1984—1990).	959
DZIAŁ II. O zobowiązaniach pełnomocnika. (ar. 1991—1997).	961
DZIAŁ III. O zobowiązaniach mocodawcy. (ar. 1998—2002).	962
DZIAŁ IV. O różnych sposobach ukończenia się pełnomocnictwa. (ar. 2003—2010). . .	963
TYTUŁ XIV. O poręczeniu. (ar. 2011—2043). . .	965
DZIAŁ I. O naturze i rozciągłości poręczenia (ar. 2011—2020).	965
DZIAŁ II. O skutku poręczenia. (ar. 2021 — 2033).	967
<i>Oddział I.</i> O skutku poręczenia pomię- dzy wierzycielem a poręczycielem (ar. 2021—2027).	967

	<i>Str.</i>
<i>Oddział II.</i> O skutku poręczenia pomiędzy dłużnikiem a poręczycielem. (ar. 2028—2032).	969
<i>Oddział III.</i> O skutku poręczenia pomiędzy współporęczającymi. (ar. 2033).	970
DZIAŁ III. O ustaniu poręczenia. (ar. 2034—2039).	971
DZIAŁ IV. O poręczycielu prawnym i sądowym. (ar. 2040—2043).	972
TYTUŁ XV. O układach pojednawczych. (ar. 2044—2058).	972
TYTUŁ XVI. O przymusie osobistym w materii cywilnej. (ar. 2059—2070).	975
TYTUŁ XVII. O zastawie. (ar. 2071—2091).	979
DZIAŁ I. O zastawie ruchomym. (ar. 2073—2084).	979
DZIAŁ II. O zastawie nieruchomym. (ar. 2085—2091).	983
TYTUŁ XVIII. O przywilejach i hipotekach. (ar. 2092—2203).	985
DZIAŁ I. Rozporządzenia ogólne. (ar. 2092—2094).	985
DZIAŁ II. O przywilejach. (ar. 2095—2113).	986
<i>Oddział I.</i> O przywilejach na ruchomościach. (ar. 2100—2102)..	986
§. O przywilejach ogólnych na ruchomościach. (ar. 2101).	986
§ 2. O przywilejach na pewnych ruchomościach. (ar. 2102).	987
<i>Oddział II.</i> O przywilejach na nieruchomościach. (ar. 2103).	989
<i>Oddział III.</i> O przywilejach rozciągających się na ruchomościach i nieruchomościach. (ar. 2104 i 2105).	991

<i>Oddział IV.</i> Jak się zachowują przywileje. (ar. 2106—2113).	991
DZIAŁ III. O hipotekach. (ar. 2114—2145).	993
<i>Oddział I.</i> O hipotekach prawnych. (ar. 2121 i 2122).	994
<i>Oddział II.</i> O hipotekach sądowych. (ar. 2123).	995
<i>Oddział III.</i> O hipotekach umownych. (ar. 2124—2133).	995
<i>Oddział IV.</i> O porządku pierwszeństwa między hipotekami. (ar. 2144—2145).	997
DZIAŁ IV. O sposobie wpisywania przywilejów i hipotek. (ar. 2146—2156).. . . .	1000
DZIAŁ V. O wykreśleniu i ograniczeniu wpisów. (ar. 2157—2165).	1003
DZIAŁ VI. O skutku przywilejów i hipotek przeciwko trzecim posiadaczom. (ar. 2166—2179)..	1005
DZIAŁ VII. O wygaśnięciu przywilejów i hipotek. (ar. 2180).	1008
DZIAŁ VIII. O sposobie oczyszczenia własności z przywilejów i hipotek. (ar. 2181—2192)..	1009
DZIAŁ IX. O sposobie oczyszczenia hipotek gdy nie istnieją wpisy na majątkach mężów i opiekunów. (ar. 2193—2195). . .	1013
DZIAŁ X. O jawności ksiąg i odpowiedzialności Konserwatorów. (ar. 2196—2203). .	1014
TYTUŁ XIX. O przymusowym wywłaszczeniu i o uporządkowaniu szacunku między wierzycielami. (ar. 2204—2218).	1017
DZIAŁ I. O przymusowym wywłaszczeniu. (ar. 2204—2217).	1017

DZIAŁ II. O uporządkowaniu i rozdzieleniu ceny pomiędzy wierzycieli. (ar. 2218). . .	1020
TYTUŁ XX. O przedawnieniu. (ar. 2219—2281).	1020
DZIAŁ I. Rozporządzenia ogólne. (ar. 2219— 2227).	1020
DZIAŁ II. O posiadaniu. (ar. 2228—2235). . .	1022
DZIAŁ III. O przyczynach, które nie dopusz- czają przedawnienia. (ar. 2236—2241). . .	1023
DZIAŁ IV. O przyczynach, które przerywa- ją lub zawieszają bieg przedawnienia. (ar. 2242—2259).	1024
<i>Oddział I.</i> O przyczynach, które prze- rywają przedawnienie. (ar. 2242— 2250).	1024
<i>Oddział II.</i> O przyczynach, które zawie- szają bieg przedawnienia. (ar. 2251— 2259).	1026
DZIAŁ V. O czasie do przedawnienia wyma- ganym. (ar. 2260—2281).	1032
<i>Oddział I.</i> Rozporządzenia ogólne. (ar. 2260 i 2261).	1032
<i>Oddział II.</i> O przedawnieniu trzydzie- stoletniém. (ar. 2262—2264).	1032
<i>Oddział III.</i> O przedawnieniu dziesię- cio- i dwudziesto-letniém. (ar. 2265— 2270).	1033
<i>Oddział IV.</i> O niektórych przedawnie- niach szczególnych. (ar. 2271—2281).	1034

PRAWO CYWILNE.

U S T A W A

CO DO WPROWADZENIA DO TUTEJSZEGO KRAJU

KODEXU NAPOLEONA.

(Wydana przez Króla Saskiego Ks. Warszawskiego, pod d. 27 Stycznia 1808 r.
D. P. K. W. T. I, str. 46).

1. Kodex Napoleona Ustawą Konstytucyjną, Tytułem IX, artykułem 69 (D. P. K. W. T. I, str. XXXVI), dla Księstwa Warszawskiego przeznaczony, od d. 1 Maja r. b, 1808 do wszelkich władz sądów cywilnych Księstwa Warszawskiego ma być wprowadzony.

2. Sędziowie cywilni jakiegokolwiek stopnia, w sprawach nowo do nich przychodzących, od d. 1 Maja r. b. nie inaczej, tylko podług przepisów i praw tegoż Kodexu Napoleona, wyroki swoje wydawać będą.

USTAWY PRZECHODNIE DO KODEXU NAPOLEONA.

I. USTAWA

Wydana przez Króla Saskiego Ks. Warszawskiego pod d. 10 Października 1809 r. (D. P. K. W. T. II, str. 84).

TYTUŁ I.

PRZEPISY O MOCY OBOWIĄZUJĄCÉJ KODEXU NAPOLEONA.

1. Kodex Napoleona jest prawem cywilném Księstwa Warszawskiego, prawo cywilne Francuzkie, pod ty-

tulem Kodexu Napoleona, przez Ciało Prawodawcze Francuzkie na d. 3 Września r. 1807, stosownie do dekretu Najjaśniejszego Cesarza Francuzów, Króla Włoskiego, Protektora Ligi Reńskiej, na d. 22 Sierpnia t. r. wydanego, przyjęte: ma służyć za prawo dla Naszego Księstwa Warszawskiego.

Oryginał Francuzki jest prawem, dopóki autentyczne tłumaczenie na język polski, ogłoszonem nie będzie, dzieło zaś za sprawą Naszego Ministra Sprawiedliwości, na Polski język tłumaczone, i w drukarni księży Pijarów Warszawskich w dwóch tomach, w r. 1808 drukowane, mieć będzie powagę w Sądach, ile się w sprzeczności z oryginałem nie okaże.

2. Istotna i zupełna moc prawa Kodexu Napoleona, zaczyna się z dniem 1 Maja r. 1808, a to stosownie do Naszego dekretu, wydanego pod d. 27 Stycznia 1808 r. (1).

3. Kodex Napoleona, we wszystkich swoich zasadach, z artykułów 2281 składający się, ma swoją zupełną moc prawa, od czasu wymienionego poprzednim artykułem, z warunkiem zastosowań do położenia kraju, jakie przez sejm uchwalone zostały.

4. Z dniem 1 Maja r. 1808 utraciły wszelkie prawa dawniejsze swoją moc i powagę; nie mogą zatem, od czasu tego, w żadnym przypadku być zastosowane, z wyjątkiem tylko przypadków, gdzie Kodex Napoleona odwołuje się do zwyczajów i urzędzeń miejscowych, tudzież co do czynności i wypadków wydarzonych przed dniem 1 Maja 1808 r.

5. Co do przypadków, gdzie Kodex Napoleona odwołuje się do zwyczajów i urzędzeń szczególnych miejscowych, jak naprzykład w art. 1736 i t. d. a zwyczaj-

---

(1) Ustawa ta zamieszczoną jest na samym wstępie niniejszego dzieła.

jów takowych w témby miejscu nie było, wtedy, w niedostatku ich, zastosowane będą prawa te, jakiebyły przed d. 1 Maja 1808 r.; z zastrzeżeniem prawidła Kommissy Rządzącej, iż prawa Rządu zeszłego, tylko *in subsidium*, mogą być użyte. (1).

TYTUŁ II.

O PRAWACH DAWNIEJSZYCH.

§ 1. *O ich mocy obowiązującej.*

6. Co do czynności i wypadków wydarzonych do dnia, w którym prawa Rządu zeszłego wprowadzone zostały, zastosowane będą *prawa dawne Polskie*; od czasu zaś zaprowadzenia tychże praw Rządu zeszłego, do d. 24 Lutego 1807 r., a w powiatach Toruńskim, Chełmińskim i Michałowskim, aż do ratyfikacyi traktatu Tylżyckiego, to jest do d. 12 Lipca 1807 r., *prawa tegoż Rządu*; a zaś od

(1) *Kommissya Rządząca* ustanowioną została dekretem Cesarza Napoleona Igo, z d. 14 Stycznia 1807 r., i odtąd zarządzała Księstwem Warszawskiem, aż do d. 5 Października 1807 r., w którym, na zasadzie dekretu przez Króla Saskiego Ks. Warszawskiego, pod tą datą wydanego, w jój miejsce ustanowioną została *Rada Stanu*.

Kommissya Rządząca rozporządzenia swoje zaczęła wydawać od d. 20 Stycznia 1807 r. Powołany zaś tu przepis znajduje się w rozporządzeniu Kommissy Rządzącej z d. 24 Lutego 1807 r., które w § 43 stanowi.

„Nakoniec we wszystkich tych przypadkach, w ciągu processu trafić się mogących, na które ustawa niniejsza wyraźnych nie podaje przepisów, sąd każdy postępować winien podług prawideł dotąd używanych, póki dalsze w téj mierze nie wypadną rozporządzenia. Co zaś do praw, podług jakich mają wyrokować magistratury, wskazuje się tymczasem zasada ogólna: że sprawy, tranzakcyje i okoliczności za Polskich czasów zaszły, rozwiązywanemi być winny podług praw Polskich; te zaś, które zaszły za czasów zeszłego Rządu, rozwiązywanemi będą podług [praw jego.

Nowe wreszcie sprawy wynikające ze świeżych okoliczności, wypadków lub tranzakcyj, sądzonemi będą podług praw Polskich; a w niedostatku prawa Polskiego na jakowy przypadek, sąd powinien in supplementum użyć [prawa Rządu zeszłego ”

d. 24 Lutego 1807 r. i respective od d. 12 Lipca 1807 r. aż do d. 1 Maja 1808 r. *prawa Polskie*; a w niedostatku tych, *prawa zeszłego Rządu*.

Odmiany co do zasad ogólnych dopiero wymienionych, tudzież przepisy szczególne, objęte są *oddzielnymi ustawami, wydanymi przez czasowe władze prawodawcze, jako téż przez Rząd zeszły* (1), *Patentem* d. 28 Września 1772 r. (2), *Instrukcją* d. 21 Września 1773 r. (3), *Patentem publikacyjnym* d. 5 Lutego 1794 r. (4), *Edyktem* d. 28 Marca 1794 r. (5), i *Deklaracją* d. 30 Kwietnia 1797

(1) Rząd Pruski dla wszystkich prowincyj swoich wydawał rozmaite rozporządzenia, i takowe ogłaszał drukiem w jednym. zbiorze, wydawanym w Berlinie, i obejmującym w sobie wszystkie rozporządzenia Królewskie, Edykta, Mandata, Reskrypta, i t. d.

Toż samo miało miejsce i co do prowincyj teraźniejszego Królestwa Polskiego, będących pod panowaniem Pruskiem: wszystkie więc prawa z epoki Rządu zeszłego w Ustawie Przechodniej z d. 10 Października 1809 r. powołane, mieszczą się we wspomnianym zbiorze, którego całkowity tytuł jest następujący:

Novum Corpus Constitutionum Prussico Brandenburgensium praecipue Marchicarum, oder Neue Sammlung Königl. Preus. und Churfürstl. Brandenburgischer. sonderlich in der Chur- und Marck-Brandenburg. publicirten und ergangenen Ordnungen, Edicten, Mandaten, Rescripten etc. etc.

(2) Patent ten znajduje się w zbiorze powołanym w powyższym odsyłaczu 1m, a mianowicie w tymże zbiorze w T. V, Części I, pod Nr. 49 na str. 451 do 493. i ma tytuł:

„Notifications-Patent, betreffend die Einrichtung des Geistlichen und Weltlichen Justitz-Wesens, in den bishero von der Crone Pohlen besessenen und nummehr von Sr Königl. Majestät von Preussen in Besitz genommenen Lande Preussen und Pommern. wie auch den bishero zu Gross-Pohlen gerechneten Districten diessetts der Netze. De dato Berlin den 28 Sept. 1772.

(3) *Instrukcja* ta znajduje się w tym samym zbiorze w T. V, Części 2ej, pod Nr. 50, na str. 1744 do 1892, i ma następujący tytuł:

„Instruction für die West-Preussische Landobtey-Gericht zu Culm, Stargard, Conitz, und in den Districten an der Netze. De dato Berlin den 21 Sept. 1773.”

(4) *Patent* rzeczony znajduje się w tymże zbiorze w T. IX, pod Nr. 8 na str. 1873 do 1888 i ma tytuł.

„Patent, wegen Publication des allgemeinen Landrechts für die Preussischen Staaten. De dato Berlin den 5 Februar 1794.”

Znajduje się również na czele Landrechtu Pruskiego.

(5) Powołany tu *Edykt*, wydany w języku Polskim i Niemieckim, znajduje się w tym samym co wyżej zbiorze, w T. IX. pod Nr. 33, na str. 2097 do 2106 i ma tytuł:

„Edict, wegen der Gesetze und Rechte, nach welchen in Südpreussen in Rechts Angelegenheiten verfahren und geurtheilt werden soll. De dato Berlin den 28 März 1794.

r. (1), a przez Kommissyę Rządzącą, *urządzeniem skróconego postępowania sądowego*, wydaném pod d. 24 Lutego 1807 r. (2).

7. Co do Praw Polskich służyć ma jedynie za prawidło, autentyczny zbiór Praw, znany pod tytułem: *Volumina legum*, Konstytucye Sejmowe i Uchwały Kommissyi Rządzącej; inne zaś dzieła, jako to Herburta de Fulstein, któremu Rząd zeszyły, nadał szczególną powagę, co do Prowincyj, Prussami Zachodnimi, i Antoniego Trembickiego, któremu takąż powagę nadał, co do Prowincyj, Prussami Południowemi i Nowo-Wschodniemi zwanych: powagi téj nadal mieć nie mają.

8. Co do Praw Rządu zeszłego, służyć ma za prawidło Prawo Powszechne Krajowe (*Allgemeines Landrecht*) i Dodatek jego pod d. 11. Kwietnia r. 1803 wydany; tudzież Powszechna Ordynacya Postępowania Sądowego (*Allgemeine Gerichts-Ordnung*), gdzie ta służyć może za prawidło do rozwiązania wątpliwości zachodzącej, o ważność lub nieważność czynności jakowej Sądowej, Powszechna Ordynacya Depozytalna d. 15 Września r. 1783, i Powszechna Ordynacya Hypotek de dato 20 Grudnia r. 1783; nakoniec co do części Departamentu Bydgoskiego, nazwanego za Rządu zeszłego, Prussami Zachodniemi, prawo nazwane *Preussisches Landrecht*.

Inne wszelkie przepisy prawne w dziełach dopiero wy-

(1) *Deklaracya* ta, wydana w języku Polskim i Niemieckim, znajdujesię w tym samym co wyżej zbiorze w T. X, pod Nr. 36. na str. 1159 do 1182 i ma tytuł:

„*Declaration des Edicts vom 28 März 1794. wegen der in Südproussen geltenden Gesetze und Rechte. De dato Berlin den 30 April 1797.*”

(2) O istnieniu Kommissyi Rządzącej zamieszczoną już została wzmianka przy art. 5 Ustawy Przechodniłej z d. 10 Października 1809 r.. wyżej znajdującej się. Urządzenie przez Kommissyę Rządzącą w d. 24 Lutego 1807 r. ogłoszone, obejmujące w sobie paragrafów 43, niezamieszcza się tu dla tego, iż przepisy w niem objęte, z powodu upływu czasu, na jaki były stanowionemi, straciły swą moc obowiązującą.

mienionych nie objęte, powinny być w tenże sam sposób, jak każdy inny czyn, udowodnione, przy którymto dowodzie, dzieło nazwane, nowe Archivum Prawodawstwa (*Neues Archiv der Gesetzgebung*), będzie mieć prawną powagę (1).

Wszelkie Ustawy, Reskrypta i Urządzenia Rządu zeszłego, dotyczące się przedmiotów politycznych, terazniejszemu porządkowi rzeczy przeciwne, uchylają się niniejszém; a nawet i co do czynności i wypadków przed 1 Maja r. 1808 wydarzonych, zastosowanemi być nie mogą, jak np. Ustawa, zakazująca Rodakom kupować dobra *gratialis*, porozdawane Prussakom, przez Rząd zeszły; Reskrypta rozkazujące pociągać do inkwizycyi Rodaków, którzy w r. 1794, brali się do oręża, dla obrony Ojczyzny, lub nakazujące konfiskatę majątków osób tych, które służyły w Legionach polsko-francuzkich, i tępodobne urządzenia.

§. 2. *Szczególne przepisy względem zastosowania praw dawniejszych, do niektórych głównych przedmiotów.*

9. Prawa przed d. 1 Maja r. 1808, zupełnie nabyte (*Jura quaesita*), do których osiągnięcia niepotrzeba żadnego dalszego stanowczego czynu, nie mogą być wzruszane, ani nadwerężane na zasadzie Kodexu Napoleona.

Wszelkie czynności przed d. 1 Maja r. 1808 ważnie uzupełnione, nie mogą być wzruszanemi, pod pozorem powziętym z Kodexu Napoleona, chyba gdzieby czynno-

---

(1) Dzieło tu powołane wydawane było w Berlinie od r. 1800 do 1806; obejmuje w sobie Tomów 4 i ma tytuł: *Neues Archiv der Preussischen Gesetzgebung und Rechtslehramkeit.*

sciom takowym zakaz wyraźny prawa (*Jus prohibitivum*) był przeciwny, jak np. co do poddanstwa lub niewoli, które Konstytucja zupełnie znosi.

10. Prawa i obowiązki, które nie z powodu poprzedniczego czynu, lecz prosto i bezpośrednio, z prawnych przepisów wynikają, jak np. w przypadkach wyszczególnionych art. 640 aż do 685 Kodexu Napoleona, nie mogą od d. 1 Maja r. 1808 inaczej być sądzonemi, jak tylko podług Kodexu Napoleona.

Toż samo rozumie się o prawach i obowiązkach wynikających z stanu osób.

Prawa i obowiązki, które, lubo bezpośrednio z przepisów prawnych, bez wpływu umowy, za poprzednim jednak czynem jakowym wynikają, jak np. w przypadkach wyszczególnionych art. 1370 aż do 1386 Kodexu Napoleona, mają być uważane podług dawniejszych prawnych przepisów, jeżeli czyn ten przed d. 1 Maja r. 1808 uzupełnionym został; podług Kodexu Napoleona zaś, gdyby czyn ten na, lub po d. 1 Maja był zaczęty, jak np. sprawowanie interesów cudzych bez zlecenia (*negotiorum gestio*).

11. Prawne dziedziczenie (*successio ab intestato*), uważane będzie podług czasu śmierci osoby téj, po której otworzył się spadek. Jeżeli śmierć ta nastąpiła przed 1 Maja r. 1808, zachowane będą prawa dawniejsze, jeżeli zaś na dniu 1 Maja r. 1808, lub później, zachowane będą przepisy Kodexu Napoleona.

W przypadkach, gdzieby względem czasu śmierci wątpliwość zachodziła, i ta dowodami rozwiązana być nie mogła, czyli zgon nastąpił przed 1 Maja r. 1808, lub na, albolitéż po dniu 1 Maja r. 1808, wtedy Kodex Napoleona służyć będzie za prawidło.

12. Wszelkie testamenty, kodycylle, zapisy dożywociów, kontrakty na przeżycie, i inne oświadczenia osta-

tecznej woli, tudzież rozrządzenia na przypadek śmierci, bądź jednostronne, bądź też obustronne, przed d. 1 Maja r. 1808, podług praw ówczasowych, ważnie uczynione, zatrzymają co do formalności, zupełną moc i ważność swoją.

Co zaś do osnowy swojej, czyli rozrządzenia ostatecznego, należy uczynić różnicę:

czyli osoba urządzenie takowe czyniąca umarła przed d. 1 Maja r. 1808, lub później.

W pierwszym przypadku prawa dawniejsze zachowane będą, w drugim zaś — przepisy Kodexu Napoleona.

W przypadku, gdzie kto, uczyniwszy testament przed 1 Maja r. 1808, na lub po dniu 1 Maja r. 1808 umarł, a co do zdatności osobistych czynienia testamentu, lub innych ostatecznych rozrządzeń (*testamenti factio activa*), różnią się prawa dawniejsze od przepisów Kodexu Napoleona, zachowane będą prawa te, podług których testament lub rozrządzenie ostateczne przy swój mocy i skutkach utrzymaném być może, wyjąwszy przypadki zbrodni, pociągających za sobą nieważność testamentu, gdzie stanowczemi będą prawa te, które były w czasie spełnienia zbrodni.

W takichże przypadkach, gdzie prawo ogranicza zdatność czynienia testamentu, lub innego ostatecznego rozrządzenia, stanowczemi będą prawa te, jakie w czasie śmierci testament czyniącego przy powadze były.

Co do zdolności nabywania, czyli przyjmowania przez testament lub inne ostateczne rozrządzenie (*testamenti factio passiva*) po osobie, która, uczyniwszy takiż testament lub rozrządzenie przed d. 1 Maja 1808, w tymże dniu 1 Maja 1808, lub później umarła, stanowczemi będą przepisy Kodexu Napoleona.

15. Wszelkie kontrakty przed d. 1 Maja r. 1808 zawarte ustnie, na piśmie, lub sądownie, powinny być po-

dług praw dawniejszych uważane, tak co do formalności, jako téż co do osnowy, dzielności i skutków swoich.

Stosunki zobopólne z kontraktów takowych pochodzące, a do istoty ich należące, powinny również podług praw dawniejszych być uważane.

Jeżeliby zaś wypadek jaki lub czyn do istoty i natury kontraktu nienależący, był powodem jakowych ciągłych stosunków, wtedy zachowane być mają przepisy, wskazane artykułem 8, gdyby w kontrakcie na wypadki takowe lub czyny, nie było żadnych wyraźnych warunków.

14. Wspólności majątków małżeńskich, wynikające z praw dawniejszych miejscowych, z powodu zawartego przed d. 1 Maja r. 1808 małżeństwa, mieć będą, co do otworzonych spadków, takową moc i skutki, jakie im prawa takowe dawniejsze miejscowe nadają, jeżeli się spadek otworzył przed d. 1 maja r. 1808. Wspólności zaś małżonków, którzy dożyli lub przeżyli dzień 1 Maja 1808, uważane będą podług Kodexu Napoleona.

15. Wexle przed d. 1 Maja 1808 wydane, mieć będą moc i skutki przepisane prawami dawniejszemi.

Co się zaś tyczy wexlów wydanych przez bankierów, kupców, kramarzy, wexlarzy, entrepreneurów fabryk i aptekarzy, wexle te, chociażby i na dniu 1 Maja r. 1808 lub później wydanemi były, aż do dnia ogłoszenia Ustawy Sejmowej de dato 24 Marca r. 1809, umieszczonej w Dzienniku Praw pod Nrem. 10, mieć będą taką moc i skutki, jakie im prawa dawniejsze nadają; wexle zaś wydane od dnia ogłoszenia dopiéro rzeczonej Ustawy, sądzone będą podług prawa przyjętego tąż Ustawą za prawidło dla Księstwa Warszawskiego (1).

---

(1) Powołana tu ustawa z d. 24 Marca 1809 r. znajduje się na samym wstępie od Kodexu Handlowego.

16. W sprawach rozwodowych, w których przed d. 1 Maja r. 1808, instrukcyja pierwszej instancyi przynajmniej ukończoną została, nie mogą być zastosowane przepisy Tytułu VI Księgi 1szej Kodexu Napoleona, lecz w tych należy postępować podług przepisów dawniejszych.

Przepisy Kodexu Napoleona w Księdze IIIciój, Tytule III, Dziale 12tym, w art. 1315 aż do art. 1369 zawarte, dotyczące się dowodów, zachowane być powinny od d. 1 Maja r. 1808 we wszelkich processach do Sądu zanesionych dawniejszych i nowych.

17. Skargi niedozwolone Kodexem Napoleona, jak np. o ojcowstwo, podług art. 340 tegoż Kodexu, nie mogą być zanoszone od d. 1 Maja r. 1808; gdyby zaś przed d. 1 Maja r. 1808 zanesionemi i przyjętemi były, mają być sądzonemi, tudzież gdzieby już wyrok prawomocny zapadł, wyrok takowy wykonanym być powinien.

Rozwody nie będą mieć miejsca od d. 1 Maja 1808 r. z przyczyn prawami dawniejszemi wskazanymi, jeżeli te Kodexem Napoleona objętymi nie są, chyba, gdyby przed d. 1 Maja r. 1808 skarga do Sądu podana, i od niego przyjętą była.

Zasada ogólna.

18. W przypadkach, gdzieby wątpliwość zachodziła czyli prawa dawniejsze, lub też Kodex Napoleona ma być zastosowany, a wątpliwość ta z teoryi prawa, podług przepisów niniejszych rozwiązana być nie mogła, natenczas Kodex Napoleona ma służyć za prawo.

II. USTAWA PRZECHODNIA

wydana przez Króla Saskiego, Ks. Warszawskiego pod d. 9 Czerwca r. 1810. (D. P. K. W. T. II. str. 220).

1. Kodex Napoleona Ustawą Konstytucyjną Tytułem IX, art. 69 wskazany (1) za prawo cywilne Księstwa Warszawskiego, tudzież Kodex Handlowy uchwałą sejmową d. 24 Marca 1809 r. przyjęty za prawo Księstwa Warszawskiego (2), zaprowadzonym będzie, z dniem 15 Sierpnia roku bieżącego 1810, w krajach, do tegoż naszego Księstwa na mocy traktatu wiedeńskiego d. 14 Października 1809 r. wcielonych.

2. Sprawy zatém wszelkie wynikające z umów, czynów lub wypadków, na dzień lub po dniu 15 Sierpnia roku 1810 wydarzonych, sądzonemi będą podług przepisów tegoż Kodexu Napoleona i Kodexu Handlowego.

3. Z tymże dniem 15 Sierpnia r. 1810 zaprowadzone będą do tychże nowo wcielonych Krajów Sądy Konstytucyjne, i sprawować będą swe urządowanie, stosownie do takiej Organizacyi i Procedury, jak dawniej-sze Kraje Księstwa Warszawskiego.

III. USTAWA PRZECHODNIA

wydana przez Króla Saskiego Ks. Warszawskiego pod d. 16 Stycznia 1811 r., a ogłoszona d. 26 Lutego t. r. (D. P. K. W. T. III. str. 157.)

Chcąc zapobiec wątpliwościom w sądzeniu spraw, i postępowaniu sądowém zająć mogącym, z powodu, iż

---

(1) D. P. K. W. T. I, str. XXXVI.

(2) D. P. K. W. T. I. str. 239.

w krajach do Księstwa Warszawskiego wcielonych, dekretem na dniu 9 Czerwca r. 1810 zapadłym, a w Nrze. 18 Dziennika praw (1), umieszczonym, zaprowadzone zostały nowe Prawa, Organizacya i Procedura; na przełożenie Naszego Ministra Sprawiedliwości, i po wysłuchaniu Naszej Rady Stanu, postanowiliśmy i stanowimy co następuje.

T Y T U Ł I.

O MOCY OBOWIĄZUJĄCEJ PRAW DLA NOWOPRZYŁĄCZONEGO KRAJU.

1. Prawa sejmowe daty 18 i 24 Marca 1809 r. (2) o zastosowaniu przepisów względem aktów stanu cywilnego i przepisów Kodexu Handlowego, tudzież dekret Nasz daty 10 Października 1809 r. (3), w Nrze. 10 i 14 Dziennika praw ogłoszone, służyć będą za prawidło, i dla krajów nowo do Księstwa Warszawskiego wcielonych, z następującym zastosowaniem.

2. Co do czynności i wypadków wydarzonych do dnia, w którym Prawa zeszłego Rządu wprowadzone zostały, zastosowane będą podobnie, jak i w dawnych Departamentach Księstwa Warszawskiego, Prawa Polskie, rozumiejąc pod tym wyrazem Prawa Korony w Woluminach Legum zawarte, Prawa Statutu Litewskiego, Prawa Magdeburskie, Chełmińskie i inne w téj rozciągłości jak wówczas obowiązywały. Od czasu zaś zaprowadzenia Rządu zeszłego Gallicyi, aż do d. 15 miesiąca

(1) Ustawa przechodnia wyżej pod pozycją II zamieszczona.

(2) Prawo sejmowe z d. 18 Marca 1809 r. (D. P. K. W. T. I. str. 231) uchylone zostało sposobem milczącym p. zapisami o *Aktach stanu cywilnego* zamieszczonemi w art. 71 i n. K. C. P. z r. 1825. (D. P. T. X. str. 41).

Prawo zaś sejmowe z d. 24 Marca 1809 r. (D. P. K. W. T. I. str. 239) zamieszczono jest na czele Kodexu Handlowego.

(3) Ustawa przechodnia wyżej pod pozycją I zamieszczona.

Sierpnia 1810 — Prawa tegoż Rządu służyć mają za prawidła z odmianami, jakie za czasu Rządu Francuzko-Galiccyjskiego od ogłoszenia tegoż Rządu, to jest od d. 15 miesiąca Czerwca 1809 r. nastąpiły.

5. A mianowicie od czasu zaprowadzenia Rządu zeszłego mają być obowiązującemi dla kraju dawniej Galicyą Zachodnią zwanego, *Kodex Cywilny Austryacko-Galiccyjski* w r. 1797 w 3ch Częściach wydany (*Bürgerliches Gesetzbuch*), tudzież *Powszechna Ordynacya Sądowego Postępowania* (*Allgemeine Gerichts-Ordnung*) w tymże roku wydana; dla powiatu zaś Zamojskiego i innych części z Galicyi Wschodniej do Księstwa wcielonych, prócz praw dopiero wspomnianych, *Kodex Cywilny* w pierwszej części, *de jure personarum* w r. 1787 i *Urządzenie Postępowania Sądowego* w r. 1781 wydane; nakoniec dla obu dwóch części nowo przyłączonego kraju, *Patenta*, *Re-skrypta*, *Dekreta Nadworne* i *Normalia Austryacko-Galiccyjskie Praw Cywilnych*, *Hypotek* lub *Postępowania Sądowego* tyczące się (1), stosując te wszystkie prawa tudzież odmiany za Rządu Francuzko-Galiccyjskiego uczynione, do epok czasu, czynności i wypadków, dla których obowiązywać zaczęły, a później, z powodu zaprowadzonych odmian, obowiązywać przestawały.

4. Ordynacye sądowe i Prawa cząstkowo do nich wydawane, moc prawa zachowują, podobnie jak i w dawnych Departamentach Księstwa Warszawskiego, nie co do formy postępowania odtąd, lecz *in materiali* do rozwiązywania wątpliwości zajęć mogących o ważność

---

(1) Wszystkie rozporządzenia te mieszczą się w Zbiorze, obejmującym w sobie Tomów 18 in folio, i drukowanym we Lwowie pod tytułem: „*Edicta et mandata universalia regnis Galiciae et Lodomeriae a die 11 Septembris 1772 in itae possess.oms promulgata. Rozkazy i Ustawy powszechne Krotestwom Galicyi i Lodomerji od dnia 11 Września 1772 r. objęta possessyi ogłoszone.*”

lub nieważność czynności jakowej sądowej do czasu zaprowadzenia nowego Postępowania Sądowego, to jest do d. 15 Sierpnia 1810 r. zdziałanej.

5. Każda strona odwołująca się do Praw zeszłego Rządu, też prawa co do artykułów allegować, Patenta zas, Reskrypta, Dekreta i Normalia wspomniane, stosownie do przepisów art. 8. Dekretu 10 Października 1809 w Annexach na ojczysty język przełożone, obok textu oryginalnego załączać powinna (1).

(Dalsze przepisy niniejszej Ustawy Przechodniej z r. 1811, a mianowicie: *Tytuł 2. O ukończeniu spraw w dawnych sądach zaległych*, t. j. art. 6 do 24 włącznie, jako wskutku upływu czasu obecnie już nie obowiązujące, tu pomijają się).

IV. USTAWA

WZGLĘDEM WYROKÓW SĄDOWYCH ZAPADŁYCH ZA RZĄDU ZESZLECO ORAZ O MOCY TYCHŻE WYROKÓW.

(Wydana przez Kióła Saskiego Ks. Warszawskiego d. 20 Maja 1808 r. D. P. K. W. T. I. str. 67).

1. Wszelkie wyroki Rządu zeszłego dotąd nieogłoszone, mają być stronom natychmiast publikowane.

2. Wyroki Rządu zeszłego nieostateczne, zostawują się przy swój mocy, prawami tegoż Rządu im nadanej, z wolném odwołaniem się do wyższej instancyi.

3. Wyroki Rządu zeszłego ostateczne, w sprawach przeciw mieszkańcom Księstwa Warszawskiego, przed d. 14 Stycznia r. 1807, a co do Powiatów Chełmińskiego,

---

(1) Powołany tu Dekret, a raczej Ustawa przechodnia z d. 10 Października 1809 i. zamieszczoną jest wyżej pomiędzy Ustawami przechodniemi w ustępie 1.

Toruńskiego i Michałowskiego, przed ratyfikacją Traktatu Tylżyckiego t. j. przed d. 12 Lipca r. 1807 zapadłe, mają moc i skutki, jakie im prawa tegoż Rządu nadają.

4. Takież wyroki ostateczne, później zapadłe, mogą być do trzech miesięcy, po ogłoszeniu niniejszej Ustawy, lub jeżeliby mimo przepisu art. I. później publikowane były, do takiegoż przeciągu czasu po ich publikacji zaskarżone. Inaczej, stają się prawomocnymi.

5. Sprawy, w których wyroki ostateczne podług artykułu poprzedzającego zaskarżonemi zostaną, powinny być w téjże samej instancyi, w której wyrok zaskarżony zapadł, powtórnie sądzone.

6. Dla wyroków w sprawach cywilnych pierwszej lub drugiej instancyi, wskazuje się sąd przyzwoity Departamentowy; a dla tych, które z przedmiotu lub rodzaju swego, podług nowej organizacyi, pod wydział sporny Sądu pokoju podpadają, Sąd Pokoju: dla wyroków zas trzeciej instancyi Sąd appellacyjny Księstwa Warszawskiego.

Dla wyroków w sprawach kryminalnych pierwszej instancyi wskazuje się Sąd przyzwoity kryminalny; wyroki zas drugiej instancyi, przesyłane być powinny do Sądu Kassacyjnego, dla wyznaczenia im sądu.

KODEX CYWILNY
KRÓLESTWA POLSKIEGO.

KODEX CYWILNY

KROLESTWA POLSKIEGO

(Prawo to zapadło na sejmie d. $\frac{1}{13}$ Czerwca 1825 r., a ogłoszone
d. 28 Listopada t. r. D. P. T. X.)

TYTUŁ WSTĘPNY.

O skutkach i stosowaniu praw w powszechności.

I. Wykonywanie praw zaczynać się będzie w całym Królestwie Polskim z dniem następującym po dniu ich ogłoszenia. (1).

---

(1) W przedmiocie stanowienia i ogłaszania praw od chwili wprowadzenia Kodexu Napoleona wydane były następujące przepisy:

*a) Przepisy dotyczące się wnoszenia projektów do praw, sankcyi ich, i promulgacyi za czasów Księstwa Warszawskiego, objęte są w postanowieniu Króla Saskiego Ks. Warszawskiego z d. 7 Marca 1809 r. (D. P. K. W. T. II, str. 5).

*b) Przepisy powyższe uzupełnione zostały takim samym postanowieniem z d. 19 Czerwca 1810 r. (D. P. K. W. T. II, str. 244), według którego przy promulgacyi prawa data ogłoszenia podaną być powinna.

c) Postanowieniem Namiestnika Kr. z d. 16 Stycznia 1816 r. (D. P. T. I, str. 106), wskazane zostały nowe zasady promulgacyi praw, a mianowicie:

1. Każde prawo umieszczone będzie w Dzienniku Praw. Postanowienia i urządzenia Królewskie i Namiestni-

ka, te tylko do Dziennika Praw należą, których umieszczenie nakazaném będzie.

2. Dzienniki Praw wychodzić mają z drukarni Rządowej pod szczególnym dozorem Kommissyi Sprawiedliwości, która jest odpowiedzialną za wierność, dokładność, i poprawność druku.
3. Przy każdym prawie, urządzeniu, i postanowieniu Królewskiem, wydrukowanym zostanie dzień ogłoszenia w tych słowach „*Dzień ogłoszenia N. roku N.*” z którym to dniem Prawo staje się obowiązującym dla wszystkich mieszkańców kraju; dzień zaś ogłoszenia jest dzień 25 po wydrukowaniu prawa.
4. Dzienniki Praw wychodzić będą Numerami, z Numerów składać się będą Tomy wynoszące do ilości 30 arkuszy. Tomy opatrzone będą liczbami ciągłemi stronnic i wykazem przedmiotów.

(Przepisy w dalszych artykułach zawarte, o ile dotyczą promulgacyi praw, nie są w użyciu).

- *d) Postanowieniem Królewskiem z d. ¹⁵/₂₇ Marca 1818 r. (D. P. T. IV, str. 284), wskazaną została forma promulgacyi praw, uchwalonych na sejmie.
- e) Postanowienie Ks. Namiestnika z d. 21 Czerwca 1820 r. (D. P. T. VII, str. 20) wyrzekło w art. 5, iż „Umieszczenie w Dzienniku Wojewódzkim (Gubernialnym) urzędzeń Kommissyj Rządowych lub ich w odpisie wierzytelnym zakomunikowanie, jest obowiązującym dla Urzędników Administracyjnych i dla mieszkańców. Każdy mieszkaniec jest obowiązany mieć wiadomość o takowych urządzeniach i niewiadomością ich wymawiać się nie może.”
- f) Statut Organiczny dla Królestwa Polskiego, Najwyżej wd. 14 Lutego 1832 r. nadany, (D. P. T. XIV; str. 173). co do stanowienia i ogłaszania praw wskazał następujące zasady w ar. 31, 32 i 33, a mianowicie:
31. Interestia ściągające się do Prawodawstwa i inne projekta wielkiej wagi, które się Nam zdawać będą wymagającemi poprzedniego i starannego skombinowania z istniejącemi w innych częściach Imperium ustawami i ogólném onego dobrem, oraz budżet

roczny składany Nam przez Radę Stanu Królestwa Polskiego, dla ostatecznego przejrzenia i potwierdzenia, będą przechodzić przez Radę Stanu Cesarstwa Rosyjskiego. Na ten koniec ustanawia się w niej osobny Departament pod nazwiskiem: *Departamentu interesów Królestwa Polskiego*; w Departamencie tym będą zasiadać nominowani przez Nas Członkowie z poddanych Naszych Cesarstwa i Królestwa.

32. Zostający przy osobie Naszej Minister Sekretarz Stanu Królestwa Polskiego, przedstawia Nam interesa, które odbierać będzie przez Namiestnika od Rady Administracyjnej i Rady Stanu, on także ogłasza Namiestnikowi Królestwa rozkazy Nasze Cesarско-Królewskie.

33. Wszystkie sankcjonowane przez Nas prawa, rozkazy i ustawy sięgające się do Królestwa Polskiego, będą kontrasygnowane przez Naszego Ministra Sekretarza Stanu tegoż Królestwa i mają być umieszczane w Dzienniku Praw.

g) Wreszcie postanowienie Ks. Namiestnika Kr. z d. 13 Wrzesnia 1817 r. N. 4807, na oświadczonąj przez Ministra Sekretarza Stanu woli N. Pana ugruntowane, obejmuje w sobie następujący przepis:

„Mając sobie doniesioném, iż Magistratury sądowe i szczególnie urzędnicy tegoż wydziału uważają za nieobowiązujące te dekreta przez Króla IMCI Saskiego, jako byłego Ks. Warszawskiego, wydane, które w Dzienniku Praw umieszczonemi nie są, przyjmują urzędowe tranzakcyje, których zawięcie o przedmioty względem pewnej klasy mieszkańców przepisy trwającój ustawy zabraniają, zważywszy, iż działanie takowe wbrew woli Rządu, stawana na zawadzie w przywiedzeniu do skutku zamiarów jego, ogół dobra kraju na celu mających: wzywamy przeto Kommissyę Rządową Sprawiedliwosci, iżby niezwłocznie oznajmiła wszystkim Magistraturom i urzędnikom wydziału sądowego, iżby ci wszelkie dekreta Króla IMCI Saskiego, lubo w Dzienniku Praw nie umieszczone, lecz które

2. Prawo stanowi tylko na przyszłość, a nie rozciąga swych skutków na przeszłość.

3. Prawa policyjne i bezpieczeństwa obowiązują wszystkich znajdujących się w kraju.

Nieruchomości wszelkie, choćby przez cudzoziemców posiadane były, podlegają prawom Królestwa Polskiego.

Prawom ściągającym się dostanu i zdolności osób, podlegają Polacy poddani Królestwa Polskiego, choćby za granicą mieszkali.

4. Sędzia który odmówi sądenia, pod pozorem, że prawo milczy, że jest ciemne, lub niedostateczne, może być pociągnięty do Sądu, jako winny odmówienia sprawiedliwości.

5. Nie jest wolno Sędziom wyrokować sposobem ogólnych i urządzających postanowień, w sprawach pod ich rozsądzenie przychodzących.

6. Nie można przez prywatne umowy ubliżać prawom które do porządku publicznego i dobrych obyczajów zmierzają. (1).

późniejszymi postanowieniami uchylone nie zostały, jak inne prawa rzeczonym Dziennikiem ogłoszone, za zupełnie obowiązujące uważając, postępowania swe ściśle do tego zastosowały.”

W wykonaniu postanowienia tego, K. R. S, pod d. 28 Września 1817 r. N. 7635, wydała stosowne rozporządzenia do władz sądowych.

(1) Rejenci nie powinni przyjmować aktów, któreby mieściły w sobie warunki i zobowiązania porządkowi publicznemu przeciwnie; gdyby jednak strony koniecznie sporządzenia takich aktów żądały, rejent stroną swe uwagi czynić i o tém w akcie wyraźnie wzmiankę zamieścić powinien. (K. R. S. d. 17/28 Maja 1848 r. N. 3438).

KSIĘGA PIERWSZA

O OSOBACH.

T Y T U Ł I.

*O używaniu, pozbawieniu i zawieszeniu praw
cywilnych.*

D Z I A Ł I.

O używaniu praw cywilnych.

7. Używanie praw cywilnych nie jest zawisłym od posiadania praw obywatelskich i politycznych, które nabywają się i utrzymują jedynie podług ustawy konstytucyjnej i statutów organicznych,

8. Polak poddany Królestwa Polskiego używać będzie praw cywilnych.

9. Uważanym jest za Polaka poddanego Królestwa Polskiego:

- 1° Kto z Polaka poddanego tegoż Królestwa w kraju lub za granicą zrodzony.
- 2° Kto z cudzoziemca w Królestwie Polskiem zamieszkałego, w kraju lub za granicą zrodzony.
- 3° Kto zrodzony z Polaka poddanego Królestwa Polskiego gdy ten już utracił stan Polaka, jeżeli w kraju mieszkając, albo do niego przenosząc się, w Urzędzie Administracyjnym oświadczy, iż chce być poddanym tegoż Królestwa.

Toż samo ma się rozumieć o dzieciach Polki, która będąc za cudzoziemcem, stan Polki poddanej Królestwa Polskiego utraciła.

Za nieletnich uczyni oświadczenie w urzędzie opiekun.

4° Kto za Rządu Księstwa Warszawskiego używał praw obywatelskich. (1).

(1) W przedmiocie tym postanowienie Króla Saskiego Ks. Warszawskiego z d. 19 Grudnia 1807 r. (D.P.K.W. T.I, str.3), obejmuje następujące przepisy:

Art. 1. Przy pierwszym wprowadzeniu Rządu Konstytucyjnego ma być uważany, jako już będący obywatelem Księstwa Warszawskiego.

1° Każdy zrodzony na ziemi Księstwa Warszawskiego.

2° Każdy zrodzony nawet za granicą, z obywatela Księstwa Warszawskiego.

3° Każdy mający w Księstwie Warszawskim własność nieruchomą.

4° Każdy Polak, który służył w Legiach Polsko-Włoskich i Nadrenskich; i w wojskach Najjaśniejszego Cesarza Francuzów i Króla Włoskiego do d. 1 Stycznia 1808 r.; jako też każdy obywatel Księstwa Warszawskiego, który w wojskach Najjaśniejszego Cesarza Napoleona służy i służyć będzie.

5° Każdy, który wszedł w służbę wojskową od czasu ostatniego formowania się wojska narodowego w r. 1806, i dotąd w służbie zostaje, lub z niej dla ran, kalectwa, albo straconego zdrowia, wyjść musiał.

6° Każdy, który w skutku Uchwał Kommissyi Rządzącej sprawował jaką funkcję cywilną.

7° Każdy od lat dziesięciu w kraju zamieszkały, i język Polski posiadający.

Art. 2. 1° Nabywa się prócz tego prawo obywatelstwa, przez nadanie Królewskie, za przedstawieniem Ministra Spraw Wewnętrznych i wysłuchaniem Rady Stanu.

Może i powinien być gdy tego żąda, przedstawionym Królowi.

2° Każdy cudzoziemiec któryby się zasłużył krajowi, któryby mu poświęcał talenta, wynalazki, lub przemyśl użyteczny, któryby znaczne poczynił założenia, i któryby od roku był zamieszkały.

3° Nadanie to będzie wydane otrzymującemu je, za-

5° Kto przed ogłoszeniem Konstytucji Królestwa Polskiego, w kraju toż Królestwo składającym zamieszkał, lub później, stosownie do traktatów Wiedeńskich z d. 3 Maja 1815 r., stałe zamieszkanie w niem obrał lub obierze. (1).

6° Kto naturalizację otrzymał.

7° Kogo Król do urzędu publicznego w Królestwie Polskiem powołał. (2).

8° Cudzoziemka gdy pójdzie za mąż za Polaka poddanego Królestwa Polskiego.

10. Osoby słubami duchownemi w kraju niezakazanemi zobowiązane, o tyle praw cywilnych używać będą o ile im też słuby używania takowego pozwalają. (3). *Wzrost 26/98*

świadczone przez Ministra Sprawiedliwości, z wyciśnieniem pieczęci Królewskiej.

4° Otrzymujący to nadanie, powinien się stawić przed Municypalnością, w której jest zamieszkały, i wykonać przed nią przysięgę wierności Królowi.

Wykonanie to przysięgi, ma być w osobnym na to sporządzonym Protokóle zapisane.

Art. 3. Utraca prawo obywatelstwa każdy nie chcący wykonać przysięgi wierności Królowi: utracają toż prawo ci wszyscy którzy się znajdują w przypadkach objętych Kodeksem Napoleona Wielkiego. (K. N. 17 do 33).

(1) Porównać wyjątki z traktatu Wiedeńskiego zamieszczone w ustępie III i IV w odsyłaczu do art. 12 K. C. P.

(2) Porównać punkt 2g1 Zdania Rady Państwa z d. 5 Lipca 1844, które niżej pod literą C w odsyłaczu do art. II K. C. P. jest zamieszczone.

(3) Co do duchowieństwa Rzymsko-Katolickiego głównie tu zwrócić należy uwagę na niektóre przepisy zawarte:

I. W postanowieniu Królewskiem z d. 6/18 Marca 1817 r., które pod d. 23 Czerwca t. r. za N. 4901, Kommissya Rządowa Sprawiedliwości komunikowała wła-

---

dzom sądowym, i które w wymienionych tu niżej artykułach obejmuje następujące przepisy:

Art. 1. Opieka i dozór nad duchowieństwem Rzymsko-Katolickim i jego funduszami, powierzona zostaje Komisji Rządowej Spraw Wewnętrznych i Duchownych.

Art. 2. Duchowieństwo udawać się będzie za jej tylko pośrednictwem do Rządu.

Art. 3. Wszelkie rozkazy i zalecenia Rządu, stosujące się do powołania swego, duchowieństwo odbiera przez Komisję Rządową Spraw Wewnętrznych i Duchownych.

Art. 5. Duchowni podlegają władzom sądowym, administracyjnym i policyjnym, w tém wszystkiém, co im jest wspólnego z innymi obywatelami krajowemi.

Art. 25. Żaden z duchownych nie może posiadać dwóch beneficjów.

Art. 29. Wszystkie fundusze i budowle kościelne i duchowne są pod opieką i dozorem Komisji Rządowej Spraw Wewnętrznych i Duchownych.

Art. 30. Gdy taż Komisja przestrzega całości kościołów i budynków duchownych ma również prawo pociągać do reparacyi lub stawiania nowych tych, którzy są, podług przepisów w tej mierze wydanych, do tego obowiązani.

Art. 31. Przy instalacyi beneficjataria ma być spisany inwentarz stanu kościoła i jego uposażenia przez Delegowanych od Komisji Rządowej Spraw Wewnętrznych i Duchownych tudzież od Biskupa; za całość jego beneficjataria jest odpowiedzialnym.

Art. 33. Duchowni użytkować będą z dochodów do ich urzędu przywiązanych od dnia instalacyi kanonicznej (a).

(a) Co do dochodzenia szkód w lasach będących w posiadaniu duchownych postanowienie Rady Administracyjnej z d. 14/26 Kwietnia 1842 (D. P. T. XXIX, str. 261), wskazało przepisy wyjątkowe.

Art. 35. Żadne fundusze duchowne zamieniane, ani w dłuższą nad lat trzy dzierżawę puszczone, żadne kapitały podnoszone lub tranżlokowane być niemogą bez pozwolenia Rządu.

Art. 36. Wszelkie kontrakty dzierżawne do lat trzech fundusów duchownych, powinny być przez Kommissyę Rządową Spraw Wewnętrznych i Duchownych zatwierdzone, kontrakty zaś roczne przez Biskupów (a).

(a) W rozwinięciu przepisu tego K. R. S. pod d. $\frac{5}{15}$ Grudnia 1846 r. N. 15,271 poleciła władzom sądowym, aby takie tylko akta co do wydzierżawienia fundusów duchownych były przyjmowane, na spisanie których Biskup albo Kommissya Rządowa Spraw Wewnętrznych i Duchownych zezwoli.

Art. 37. Kościoły i Zgromadzenia Duchowne przyjmować nie mogą zapisów bez zezwolenia Rządu (b).

(b) Powyższy przepis rozwinięty został postanowieniem Rady Administracyjnej z d. $\frac{12}{24}$ Czerwca 1845 r. N. 24,361 komunikowaném władzom sądowym przy rozporządzeniu K. R. S. z d. $\frac{17}{29}$ Lipca t. r. N. 10,303 podług którego attribucya udzlelania pozwoleń, o których niniejszy art. 37 wspomina, należy do Kommissyi Rządowej Spraw Wewnętrznych i Duchownych.

II. *W konkordacie z Dworem Rzymskim d. 22 Lipca (3 Sierpnia) 1847 r. zawartym, a pod d. $\frac{1}{13}$ Czerwca 1857 r., stosownie do postanowienia Rady Administracyjnej z d. $\frac{8}{20}$ Października 1856 r. w Dzienniku praw ogłoszonym (D. P. T. L, str. 99), który pomiędzy innymi stanowi, a mianowicie:*

Art. 13. Biskup sam jeden jest Sędzią i zarządcą spraw duchownych swój Dyecezyi, nie ubliżając wszakże swój zawisłości Kanonicznej od Stolicy Świętej.

Art. 14. Sprawy które winny być rozpoznawane poprzedniczo przez Konsystorze Dyecezalne, są następujące

1° Tyczące się duchownych Dyecezyi:

a) Sprawy Dyscyplinarne w ogólności: Sprawy

wszakże mniej ważne, niepociągające za sobą tylko lekkie kary, mniejsze od oddalenia lub od zamknięcia mniej lub więcej przedłużonego, będą rostrzygane przez Biskupa bez poprzedniczego zasięgania zdania Konsystorza, chyba gdyby Biskup uznał być właściwem poradzić się Konsystorza względem tego rodzaju wypadków, tak jak i we wszelkich innych.

- b) Sprawy sporne między duchownymi co do własności kościelnych, tak ruchomych, jak i nieruchomości.
  - c) Skargi i zażalenia przeciwko Duchowieństwu zamieszone, bądź przez duchownych, bądź przez osoby świeckie, o obelgi lub krzywdy, lub też o niewypełnienie zobowiązań z prawa lub czynu wypływających, jeżeli użalający się obierze tę drogę, aby zadość uczynienie otrzymać.
  - d) Sprawy o unieważnienie ślubów zakonnych; sprawy takowe roztrząsane i sądzone będą podług prawideł postanowionych przez Bullę Benedykta XIV „Si datam.”
- 2° Tyczące się osób świeckich:

- e) Sprawy małżeńskie, sprawdzenia prawności małżeństwa, akta urodzenia, akta chrztu, śmierci i t. d. (a).

(a) Po podpisaniu i ratyfikacji zawarów umówionych z Dworem Rzymskim w niniejszym akcie, postanowiono, na mocy osobnego z tymże Dworem układu, następujący bieg co do rozsządzania spraw małżeńskich i innych duchownych. Pierwszą instancją jurysdykcyi duchownej w sprawach téj kategorii, składać będą Biskupi Dyecezalni miejscowi, a w Dyecezyi Arcybiskupiej, Arcybiskup, z ich właściwymi Konsystorzami, stosownie do prawideł oznaczonych w art. 15 niniejszej konwencyi: drugą instancją co do spraw sądzonych w pierwszej instancji przez Arcybiskupa, będzie Biskup jednej z najbliższych od Arcybiskupstwa Dyecezyi, naprzód ku temu przez Papieża wyznaczonéj. Jeżeli zajdzie niezgodność między wyrokami dwóch pierwszych instancyj jurysdykcyi duchownej, jako też i w przy-

padkach appellacyi, skargi lub protestacyi, rozsądzenie spraw małżeńskich, należeć będzie do Stolicy Świętej w Rzymie.

(Tu porównać także art. 78 pr. o małż. z r. 1836 wraz z przypiskami przy tymże artykule zamieszczonemi).

3° Mieszane:

f) Wypadki w których będzie potrzeba nałożyć pokutę Kanoniczną za zbrodnię, przewinienie lub występki jakikolwiek osądzone przez Sądy świeckie.

4° Ekonomiczne:

g) Rozłożenie funduszów na utrzymanie Duchowieństwa, kontrolla wydatków, sprawozdanie z tychże funduszów, sprawy dotyczące się reperacyi i budowy nowych kościołów, kaplic i t. p.(b)

(b) Tu porównać następujące rozporządzenia:

1° Postanowienie królewskie z d. $\frac{6}{18}$ Marca 1817 r. (D. P. T. VI. str. 242) co do ustanowienia *Dozorów kościelnych* i wskazania zasad utrzymania w dobrym stanie zabudowań kościelnych i plebańskich.

2° Też przepisy wznowione postanowieniem Królewskim z d. 25 Grudnia (6 Stycznia) 182 $\frac{3}{4}$ r. (D. P. T. VIII. str. 320).

3° Ukaz z d. $\frac{4}{16}$ Lutego 1832 r. (D. P. T. XIII, str. 315) co do reperacyi kościołów filialnych i kaplic prywatnych.

4° Postanowienie Rady Administracyjnej z d. $\frac{9}{20}$ Lipca 1837 r. (D. P. T. XXI. str. 270) co do reperacyi i stawiania nowych budynków kościelnych i plebańskich, a szczególnie o ile beneficjaci do tego przykładać się mają.

Prócz tego, Konsystorz obowiązany jest składać spisy duchownych i parafian Dyecezyi, rozsyłać obiegniki i inne ogłoszenia, które niedotyczą spraw zarządu Dyecezyi.

Art. 15. Powyższe sprawy rozstrzygane będą przez Biskupa po ich roztrząśnieniu w Konsystorzu, którego charakter jest li tylko doradczym, Biskup nie jest obowiązany objawiać powodów swych decyzyj, nawet i w wypadkach w których jego zdanie byłoby odmienne od zdania Konsystorza.

2 **11.** Cudzoziemcy używać będą równie jak Polacy
~~praw~~ *1997* *1997* *1997* praw cywilnych, wyjąwszy jednak następujących:

1997 *1997* *1997* 1° Nie mogą być przypuszczeni do dobrodziejstwa
1997 odstąpienia dóbr.

33 *17/7* 2° Nie mogą być ani opiekunami, ani członkami rady
 familijnej w opiece nad Polakami poddanymi Kró-
 lestwa Polskiego, wyjąwszy nad własnymi dziećmi
 i dalszemi zstępniemi.

3° Nie mogą być używani za świadków przy sporzą-
 dzaniu aktów urzędowych.

Art. 16. Wszelkie inne sprawy w Dyecezyi, zwane ad-
 ministracyjnemi, sprawy sumienia (casus conscientiae,
 fori interni), a nawet i sprawy dyscyplinarne, które, jak
 się wyżej rzekło, nie pociągają za sobą tylko lekkie po-
 kuty lub napomnienia pasterskie, zależą bezpośrednio od
 władzy Biskupa i ulegają jego własnej i wyłącznej de-
 cyzyi.

Art. 30. Wszędzie gdzie jus patronatus nie istnieje lub
 też jest czasowo zawieszoném, Proboszczowie mianowani
 być winni przez Biskupów za przyzwoleniem Rządu, po
 odbytém poprzednio egzaminie i konkursie między kan-
 dydatami, według prawideł przez Sobór Trydencki
 przepisanych.

Art. 31. Reperacya kościołów Rzymsko-Katolickich
 uskutecznić się będzie według woli i kosztem gmin lub
 osób prywatnych, chcących się onej podjąć. W razie
 gdyby im nie starczyło funduszków będą mogli się udać
 do Rządu Cesarskiego, celem otrzymania potrzebnych
 zasiłków (a). Obmyśloną będzie budowa nowych kościo-
 łów i pomnożenie liczby parafij, ilekroć wymagać tego
 będą, bądź zwiększenie ludności, bądź zbyt wielka roz-
 ległość istniejących parafij i trudność komunikacyi.

(a) Tu porównać przypisek zamieszczony pod literą b w odsy-
 łaczu do art. 14 niniejszego konko:datu.

4° Nie są wolnemi od przymusu osobistego w sprawach cywilnych, nawet w przypadkach, w których przeciwi Polakowi poddanemu Królestwa Polskiego nie ma miejsca, jeżeli nie posiadają w Polsce odpowiadającego majątku nieruchomego lub zakładu przemysłowego, albo jeżeli nie stawiają dostatecznej rękojmi.

Nadto, jeżeliby Polacy poddani Królestwa Polskiego, w którym kraju w używaniu praw cywilnych ograniczonymi być mieli, w tym razie, prawem wzajemności, poddani takiego kraju równie o tyleż w Królestwie Polskiem w używaniu praw cywilnych ograniczonymi będą (1).

(1) Oprócz przepisów co do cudzoziemców, jakie podane są tu w art. 11 do 15, obowiązują jeszcze następujące:

I. *Co do rzemieślników i rolników*, którzy z obcych krajów przybywają do teraźniejszego Królestwa Polskiego, zapewnione są przywileje postanowieniem Króla Saskiego Ks. Warszawskiego z d. 20 Marca 1809 r. (D. P. K. W. T. III. str. 455).

II. *Co do przepisów*, jakie obowiązują w przedmiocie *summ i wszelkiego rodzaju depozytów*, znajdujących się w Banku Polskim dla cudzoziemców, te objęte są w art. 34 postanowienia Królewskiego z d. 17/29 Stycznia 1828 r. (D. P. T. XII, str. 119—144), które stanowią:

Art. 34. Cudzoziemcy, właściciele obligacyj długu krajowego, depozytów i summ dla przekazów lub na procent do Banku wniesionych, przez tenże Bank uważani będą zarówno z krajowcami, nawet podczas wojny z krajem, którego byliby poddanemi. Na przypadek zaś śmierci cudzoziemca, właściciela depozytu, albo summy złożonej w Banku dla przekazów lub na procent, własności te przechodzić mają na spadkobierców, podług przepisów prawa kraju tego, którego właściciel był poddanym.

III. *Co do prawa zwanego jus gabellae.*

Przy rozporządzeniu z d. 18 Lipca 1822 r. Nr. 5636. K. R. S. komuniowała władzom sądowym rozporządzenie przez K. R. P. i S. do Rządów Gubernialnych pod d. 28 Maja t. r. N. 31313 wydane i stanowiące, aby bez opłaty gabellae nic z kraju wyprawdaniem nie było, że zaś tak co do przeszłości, jakotóż co do przyszłości, ten kto dobra od zagranicznego kupił, kapitał nabył, lub należny kapitał wypłacił, zapewnić się był powinien czy osoba zagraniczna, taki majątek z kraju wyprawdzająca, podatek Skarbowi winny opłaciła, dla tego więc Skarb nie osobę zagraniczną, lecz majątek nieruchomy lub kapitał nabywającego, albo dług zagranicznemu winny opłacającego, trzymać się będzie, i ten szkodę Skarbowi zrządzoną opłacić jest w obowiązku.

Następnie, w rozwinięciu powyższych przepisów, K. R. S. pod d. 27 Lutego 1823 r. N. 1887 postanowiła, aby rejenci, przyjmując akta, gdy znają osoby zeznawające, jako za granicą zamieszkałe, lub też nieznając, o miejscu ich zamieszkania dokładnej wiadomości nie posiadając, ostrzegali strony zeznawające o istniejących przepisach względem opłaty wywozowej, takowe ostrzeżenie w akcie sporządzonym z urzędu zapisywali i co kwartał Kontrolli Skarbowej w zwyczajnych rapportach o podobnych aktach, w ciągu kwartału przez siebie sporządzonych, donosili.

IV. *Przepisy co do stosowania prawa kryminalnego do cudzoziemców w Królestwie Polskiem znajdujących się, wskazane są w art. 174 do 179 włącznie K. K. G. i P.*

V. Nadto z powodu, że Królestwo Polskie innemi jak Cesarstwo Rossyjskie rządzone jest prawami, okazała się potrzeba wydania ustaw, które uzupełniają lub zmieniają, co do mieszkańców Cesarstwa, przepisy w art. 11 do 15 K. C. P. objęte.

Ustawy te są następujące:

A. *Prawa ogólne.*

a) Artykuł 21 Statutu Organicznego, Najwyżej pod d. 14 Lutego 1832 r. nadanego (D. P. T. XIV, str. 173,—195) stanowi:

Art. 21. Ci z poddanych Naszych Imperyum Rosyjskiego, którzy osiadłszy w Królestwie Polskiem, posiadają już lub na przyszłość posiadać będą w tym kraju własność nieruchomą, będą używać wszystkich praw krajowcom właściwych, tak równie jak poddani Nasi Królestwa Polskiego zamieszkali i mający nieruchomość w innych prowincjach Cesarstwa. My zostawujemy sobie na przyszłość udzielanie naturalizacji w Królestwie Polskiem i innym osobom, chociażby jeszcze w granicach onego nieosiadłym, tak Rossyanom jako też cudzoziemcom. Poddani Nasi Cesarstwa Rosyjskiego, mający czasowe zamieszkanie w Królestwie Polskiem, niemniej poddani Nasi Królestwa Polskiego, zamieszkali w innych częściach Imperyum, podlegają prawom tego kraju, w którym przebywają.

b) W rozwinięciu powyższego postanowienia, zatwierdzone zostało Najwyżej pod d. 27 Maja 1836 r. (D. P. T. XIX, str. 195 do 335), *Prawo o sposobie przesiedlania się mieszkańców Cesarstwa do Królestwa Polskiego, i mieszkańców Królestwa Polskiego do Cesarstwa.*

Prawo to pomiędzy innemi stanowi:

Prawidła ogólne. § 1. Mieszkańcom Cesarstwa wszelkich stanów, wyjąwszy poddanych szlacheckich, dozwala się osiadać w Królestwie Polskiem, i nawzajem, mieszkańcom Królestwa Polskiego, dozwala się osiadać w Cesarstwie, z zachowaniem przepisów niżej postanowionych.

§. 2. Osiadanie jest dwojakie: tymczasowe i stałe.

O tymczasowém osiadaniu. §. 3. Osiadaniem tymczasowém jest, mniej lub więcej przedłużające się w jednym albo w drugim kraju przebywanie za właściwym paszportem. Ono dozwala się pod warunkiem dopełnienia przepisów, postanowionych w ogólnosci o czasowém oddaleniu się z miejsca zamieszkania, w granicach Państwa.

§. 4. Osiedlenie tymczasowe może być połączone i z nabyciem nieruchomości, przy zachowaniu praw o stanach osób i o nabywaniu majątków, obowiązujących w tym kraju, do którego przeniesienie się nastąpiło; ale przez to nie zmieniają się prawa i powinności osiadającego, względem miejsca jego krajowego (копенгага) zamieszkania; tenże zachowuje pierwsze i podlega ostatnim w sposobie, jak to jest urządzone przepisami ogólnymi o czasowym oddaleniu się z miejsca zamieszkania.

O stałym osiedleniu. §. 5. Osiedleniem stałym jest zupełne przesiedlenie się z Cesarstwa do Królestwa, lub z Królestwa do Cesarstwa, z przemianą miejsca krajowego zamieszkania.

§ 6. Osiedlenie stałe następuje dwojakim sposobem:

- 1° Kiedy w skutek szczególnego Najwyższego pozwolenia, ktobydź z mieszkańców Cesarstwa, otrzyma prawo krajowego mieszkańca Królestwa, zgodnie z art. 21 Statutu Organicznego, lub gdy kto z mieszkańców Królestwa otrzyma prawo krajowego mieszkańca w Cesarstwie.
- 2° Kiedy ktobydź, sposobem niżej opisanym, otrzyma dozwoleńie Zwierzchności na przesiedlenie się z Cesarstwa do Królestwa, lub z Królestwa do Cesarstwa.

Sposób przesiedlania się na mocy szczególnego Najwyższego pozwolenia. §. 7. Otrzymujący prawo krajowego mieszkańca na mocy Najwyższego pozwolenia, wchodzi tém samym i bezpośrednio w używanie dozwoleńonego mu prawa, chociażby nie nabył jeszcze nieruchomości w kraju, do którego przenieść się zamierza.

§ 8. Najwyższe pozwolenie na każde tego rodzaju nadanie prawa mieszkańca krajowego w Cesarstwie lub Królestwie, podaném będzie do publicznej wiadomości przez Ministra Spraw Wewnętrznych.

Skutki przesiedlenia i stałego osiedlania. § 18. Osoby, które otrzymały w Królestwie prawo krajowych mieszkańców, tak na mocy szczególnego Najwyższego pozwo-

---

lenia, jako i z dozwolenia Zwierzchności w Cesarstwie, po przesiedleniu ich na stałe zamieszkanie, wchodzi w wszelkie prawa i powinności krajowych mieszkańców. Tak pod względem prawa osób, jako też pod względem prawa do majątku w tym kraju znajdującego się, podlegają tamecznym ustawom. Wszelako przytém:

- 1° Osoby wszystkich stanów, posiadające w Cesarstwie nieruchomy majątek i własność, nie przestają używać ich i po przesiedleniu się do Królestwa; mogą nawet znowu tamże nabywać własności, podlegając nadal, co do sposobów nabywania, onych posiadania, zbywania i dziedziczenia, ogólnym prawom obowiązującym w Cesarstwie.
- 2° Używający praw stanu szlacheckiego, tak dziedzicznie, jako też i osobiście, i po przesiedleniu się zachowują w Cesarstwie wszelkie przywileje, służące im, tak pod względem osoby, jako też majątku, i dlatego obowiązane są stawić się do służby publicznej w razie powszechnego lub nadzwyczajnego w Cesarstwie tym końcem wezwania; uwolnieni zostają od służby, wskutek wyborów przypasć mogącej, i od obowiązku należenia do zgromadzeń szlacheckich; lecz nie przestają ulegać rozporządzeniom szlachty, co do wiadomego rodzaju składek, uchwalonych z mocy Najwyższego Postanowienia i oznaczonych w pierwszym punkcie art. 89 Zbioru Praw o Stanach.
- 3° Szlachta i honorowi obywatele, tak dziedziczni, jako też osobiści, zachowują i w Królestwie służące im w Cesarstwie prawo niepodlegania cielesnej karze. Nie należą również do miejscowej konskrypcyi.

§ 19. Wszelkie przepisy o skutkach przesiedlenia, powyżej oznaczone, rozciągają się wzajemnie i do mieszkańców Królestwa Polskiego, podług rodzaju życia i stanu, do którego będą zapisani w Cesarstwie.

B. *Właściwość sądu dla mieszkańców Cesarstwa Rosyjskiego i Królestwa Polskiego w sprawach cywilnych.*

W przedmiocie tym Zdanie Rady Państwa Najwyżej w d. 12 Stycznia 1838 r. zatwierdzone (D. P. T. XXI, str. 371), wskazało następujące przepisy:

- 1° Sprawy rzeczowe, zachodzące pomiędzy mieszkańcami Cesarstwa i Królestwa, mają być sądzone przez Sądy tego kraju, w którym znajduje się majątek sporny, bez różnicy z czego się takowy składa.
- 2° Sprawy osobiste mieszkańców Cesarstwa i Królestwa, powstające w razie niewykonania zobowiązań w przedmiocie długów, w razie niewykonania umów i innych aktów zeznanych na piśmie, jeżeli będą w sobie zawierać:
  - a) zabezpieczenie na majątku, w tym lub owym kraju położonym;
  - b) zaręczenie osób w jednym z nich stale zamieszkałych, mają być rozpoznawane *w pierwszym przypadku* przez Sądy tego kraju, w którym znajduje się majątek, stanowiący przedmiot zabezpieczenia; *w drugim*, w razie niewypłacalności pozwanego lub dłużnika, przez Sądy miejsca, w którym znajduje się poręczyciel, lub w którym posiada majątek.
- 3° Jeżeli zeznane na piśmie zobowiązania, umowy i akta, przez mieszkańców Cesarstwa i Królestwa, nie będą zawierać w sobie żadnego zabezpieczenia i zaręczenia, wtedy wrazie ich niewykonania powstające ztąd sprawy, mają być sądzone wedle uznania powoda, albo 1° tam, gdzie się osobiście znajduje pozwany, albo 2° tam, gdzie ma nastąpić wykonanie zobowiązania lub umowy.
- 4° Gdy zaś w akcie zastrzeżone będą inne warunki względem miejsca i sposobu rozpoznawania powstających z niego sporów, w takim razie sprawa toczyć

się ma w miejscu przez strony dobrowolnie oznaczonym.

5° Ważność zobowiązania w przedmiocie długu, umowy, lub innego aktu, rozpoznawaną będzie podług praw obowiązujących w tym kraju, wedle form i przepisów którego akt zawarty został.

* Jeżeli zaś na zasadzie aktu rozpoczęte będą kroki egzekucyjne, nie w tym kraju w którym zawarcie onego nastąpiło, i strona poszukiwana wytoczy spór co do formalności zawartego aktu, w takim razie strona wykonania poszukująca, winna udowodnić, że akt zawarty jest zgodnie z prawami i podług form drugiego kraju. Poświadczenie w tej mierze wydane będzie przez Władzę Sądową, bezpośrednio przelożoną nad Sądem, który przyjmował akt; jeżeli zaś akt zeznany był nie w Sądzie, lecz przed notaryuszem lub meklerem, poświadczenie nastąpi przez Sąd Cywilny I instancyi.

Dla zapobieżenia fałszom, stwierdzenie rzetelności poświadczenia Władzy Sądowej, dopełnione będzie w sposobie, następującym artykułem oznaczonym (a).

(a) Podług Zdania Rady Państwa, Najwyżej w d. 11 Lipca 1852 r. zatwierdzonego (D. P. T. XLVI, str. 177—183), a które jest tu zamieszczone niżej pod literą D, punkt niniejszy zmieniony został w ten sposób, iż pozostał nadal obowiązującym tylko ustęp pierwszy, a dalsza jego osnowa, poczynając od wyrazów: „Jeżeli zaś na zasadzie aktu rozpoczęte będą“ uchyloną została.

6° Wyroki Władz Sądowych Cesarstwa i Królestwa, w sprawach rzeczowych i osobistych, wykonane będą w tym kraju, w którym wydane zostały. Lecz gdy wyrokiem w sprawie osobistej zapadłym, zasądzona zostanie jakowa należytość, a majątku, z któregoby takowa mogła być zaspokojoną, w tym kraju nie będzie, poszukujący zaś wskaże w drugim kraju odpowiedni fundusz, w takim razie wyrok wykonany będzie tam, gdzie znajduje się fundusz, w sposób

ustawami miejscowemi przepisany, z zachowaniem następujących przepisów:

W Królestwie, wykonanie wyroków prawomocnych, przez Sądy Cesarstwa wydanych, zarządzi Prezes właściwego Sądu, na prośbę powoda. Tym koncem powód powinien wyjednać sobie od Władzy Sądowej Cesarstwa, poświadczony prawnie odpis wyroku z wzmianką: że pozostawiono mu poszukiwać wykonania onego w Królestwie, i takowy odpis dołączyć do swej prośby.

(Porównać rozporządzenie K. R. S. z d. 21 Kwietnia (3 Maja) 1854 r. Nr. 7579, będące w odsyłaczu do punktu 1° Zdania Rady Państwa z d. 11 Lipca 1852 r. które zamieszczone jest niżej pod lit. D).

Podpisy osób poświadczających odpis, stwierdzone będą przez Naczelnika Gubernii (1), który o każdym tego rodzaju stwierdzeniu uwiadomi Kommissyę Rządową Sprawiedliwości, ta zaś Prezesa właściwego sądu (2)

(1) Podług Zdania Rady Państwa, Najwyżej w d. 11 Lipca 1852 r. zatwierdzonego, (D. P. T. XLVI, str. 177), w miejsce wyrazów: „przez Naczelnika Gubernii”, ma być „przez miejscowy Rząd Gubernialny.”

(2) Porównać punkt 2gi Zdania Rady Państwa z d. 11 Lipca 1852 r., które tu niżej w ustępie D jest zamieszczone.

W Cesarstwie, wyrok władz sądowych Królestwa wykonaniu podległy, doprowadzą do skutku, również na prośbę strony wykonania poszukiwującej, władze miejscowe, za okazaniem tychże samych dowodów (1); podpisy osób poświadczających odpis wyroku, stwierdzone będą w Królestwie przez Kommissyę Sprawiedliwości, która o takowem stwierdzeniu uwiadomi Naczelnika Gubernii (2), gdzie ma nastąpić wykonanie; Naczelnik Gubernii zaś (3) doniesie o tém właściwej władzy.

(1) Porównać rozporządzenie Kommissyi Rządowej Sprawiedliwości z d. 8/2, Kwietnia 1844 r. N. 3187 zamieszczone przy ustępie 9, artykułu 69, K. P. S.

(2) Podług Zdania Rady Państwa z d. 11 Lipca 1852 r. (D. P. T. XLVI, str. 177) w miejsce wyrazów „Naczelnika Gubernii” ma być „Rząd Gubernialny tej gubernii.”

(3) Podług tego samego Zdania Rady Państwa w miejsce wyrazów „Naczelnik gubernii zaś,” ma być „Rząd zaś Gubernialny.”

W powyższych przypadkach, ani w Królestwie, ani w Cesarstwie, władze sądowe i wykonawcze nie są mocne wchodzić w rozpoznanie prawności skargi i zapadłego na skutek onój wyroku (1).

(1) Komornicy sądowi w nakazach egzekucyjnych, na mocy wyroków sądów tutejszych do mieszkańców Cesarstwa wydawanych, powinni zamieszczać wyraźnie, że, wrazie niezapłacenia zasądzonej summy, przymus prawny do majątku znajdującego się w Królestwie rozciągną, i do zajęcia ruchomości tutaj będących przystąpią. (K. R. S. d. ⁸/₂₀ Kwietnia 1844 r. N. 1356).

C. *Właściwość sądu co do ruchomego majątku pozostałego po osobach stale w Cesarstwie zamieszkałych, a czasowo w Królestwie Polskiem przebywających i nawzajem.*

W materji téj Złanie Rady Państwa, Najwyżej w d. 5 Lipca 1844 r. zatwierdzone (D. P. T. XXXV, str. 133) obejmuje następujące przepisy:

1° Prawa i obowiązki, co do ruchomych spadków, pozostałych po osobach, stale zamieszkałych i zapisanych w Cesarstwie, zaś czasowo w Królestwie Polskiem przebywających, i nawzajem, po osobach stale zamieszkałych i zapisanych w Królestwie Polskiem, lecz czasowo przebywających w guberniach Wielko-Rossyjskich, lub w guberniach i prowincjach, podlegających oddzielnym Ustawom, oznaczone są: w pierwszym przypadku — ogólnym prawem Cesarstwa, lub miejscowym prawem tego kraju, do którego z powołania i stanu swego należał zmarły; w drugim zaś — obowiązującymi w Królestwie Polskiem prawami. (2)

(2) Od zasad podanych w punkcie tym i następnych ma miejsce wyjątek *co do wojskowych*, i w tym względzie obowiązują oddzielne przepisy, jako to:

a) Z uwagi, że wojsko pod względem wewnętrznej administracji rządzi się Zbiorem Ustaw wojennych, że wojskowi jedynie w stosunkach prywatnych i dotyczących nieruchomości ma-

jątku, oraz w przypadkach, na które niemasz przepisów wojennych, podlegają mocy obowiązującej praw ogólnych. że nakoniec Najwyższej zatwierdzone pod d. 5 Lipca 1844 r. Zdanie Rady Państwa co do właściwości władzy względem ruchomego majątku pozostałego po osobach stale zamieszkałych w Cesarstwie, czasowo zaś przebywających w Królestwie Polskiem, i nawzajem, jako odnoszące się jedynie do pozostałości po osobach cywilnych, nietylko nie jest przeciwne przepisom Zbioru Ustaw wojennych, ale je tém samém potwierdza, Ks. Namiestnik pod d. 19 Grudnia 1844 r. N. 5722 postanowił, aby czynności dotyczące właściwości władzy we względzie zabezpieczenia, spisania inwentarza, i następnego uporządkowania pozostałości po osobie wojskowej, tu w kraju zmarłej, a majątku ruchomego przy niej znalezionej, dotyczącej, regulowane były podług Ustaw Cesarstwa, a w szczególności podług przepisów w Części II księgi I Ustaw Wojskowych zawartych, i aby tym końcem sądom dla wiadomości zakommunikowane były przepisy, przedmiotu tego dotyczące.

W wykonaniu powyższego polecenia Kommissya Rządowa Sprawiedliwości pod d. 17/29 Stycznia 1845 r. N. 60 przesała władzom sądowym w przekładzie Polskim wypis tych artykułów, które w odezwie Sztabu Głównego Czynnej Armii daty 24 Lipca 1844 r. N. 3278, jako odnoszące się do pozostałości po osobach wojskowych, dosłownie zacytowane zostały; jednocześnie Kommissya Rządowa Sprawiedliwości, zgodnie z żądaniem Sztabu Głównego Czynnej Armii, poleciła, aby, gdy wojskowy umrze w miejscu, gdzie nie masz żadnej wojskowej władzy, w takim przypadku władze miejscowe krajowe dopełniły, względem pozostałych po zmarłym ruchomości, to, co z prawa obowiązującego i przepisów tutejszych wypadać będzie, zawiadamiając jednocześnie władzę, pod którą zmarły zostawał.

*Wypis artykułów z Części IIej, księgi Iej Zbioru Ustaw
Wojennych wyjęty.*

(Zakommunikowany władzom sądowym przy powyższém rozporządzeniu Kommissyi Rządowej Sprawiedliwości z d. 17/29 Stycznia 1845 r. Nr. 60).

Art. 1686. Po śmierci każdego Sztab lub Ober Officera w puł-

ku, należy delegować jednego Sztabowego i dwóch Ober-Officerów dla spisania w tymże dniu inwentarza tak ruchomości jako też gotowych pieniędzy i piśmiennych dokumentów; wyznaczonym do tego Officerom udzielone być mają instrukcyje na zasadzie niżej wyrażonych przepisów; dla attentionowania zaś przy spisaniu inwentarza mają być wezwani, kapelan pułkowy, jeżeli jest obecny, i urzędnicy miejskiej lub ziemskiej policyi, stosownie do tego gdzie jest majątek zmarłego, w mieście czy też w powiecie, nadto dwaj lub trzej świadkowie ze stanu zmarłego. Gdyby zaś, dla znacznej odległości, z trudnością było powołać takich urzędników i świadków, w takim razie wezwać należy dwóch lub trzech świadków ze stanu cywilnego, nienagannę konduity, z pomiędzy miejscowych mieszkańców, oraz miejscowego parocha (który nieodbiśnie winien być przywołany w przypadku nieobecności kapelana pułkowego). gdyż świadectwo tych osób stanowić ma dowód w razie nieufności successorów.

Art. 1687. Po sporządzeniu w ten sposób, w obecności wymienionych osób, inwentarza całego majątku, pieniędzy i dokumentów, należy spisać akt, bez żadnych podskrobań i poprawek, obejmujący szczegółową specyfikacyę wszystkiego co znaleziono, i akt ten, po stwierdzeniu podpisami obecnych przy spisaniu inwentarza osób, złożyć natychmiast Dowódcy pułku, a zarazem oddać wszystko spisane pod dozór, przez niego ustanowić się mający.

Art. 1688. Oprócz inwentarza Dowódcę pułku obowiązany jest niezwłocznie zebrać w Zarządzie swoim dokładne wiadomości:

- 1° Ile należy się zmarłemu po dzieć śmierci żołdu i innych należności pieniężnych.
- 2° Ile wynoszą jego długi.
- 3° Kto i ile pozostał winien zmarłemu.

Z pomiędzy pretensyj do zmarłego, jeżeli się okażą, przyjmować te tylko, które nie ulegają żadnej wątpliwości i opierają się na istniejących dowodach piśmiennych, podpisanych własną ręką zmarłego. Jeżeli zmarły oświadczy przed śmiercią, że ma długi bez rewersów, należy i tychże specyfikacyę sporządzić w obecności duchownego i świadków ze strony wojskowej i cywilnej.

Art. 1689. Na zasadzie przepisów w poprzednich artykułach wymienionych, pułkowy albo inny bliższy Naczelnik wojskowy, obowiązany jest sporządzić akt, który, z dołączeniem wszystkich potrzebnych dowodów wraz z aktem złożonym mu przez wyznaczoną do inwentaryzacji Kommissyę, winien przesłać w oryginalne Naczelnikowi dywizyi, a kopię z tych dowodów pozostawić w pułku.

Art. 1690. Naczelnik dywizyi, otrzymawszy to przedstawienie, obowiązany jest niezwłocznie przejrzeć takowe, a znalazłszy w czém wątpliwość, usunąć ją za pośrednictwem Dowódcy pułku, tymczasem ten ostatni wezwie successorów przez pisma publiczne, i, jeżeli ci z pobytu są wiadomi, winien ich zawiadomić za pośrednictwem miejskiej lub ziemskiej policyi, pod jurysdykcyą której zostają lub zamieszkują, ażeby zgłosili się w ciągu roku, i oczekiwać od nich zawiadomienia w jaki sposób zamierzają odebrać pozostały spadek, i zaspokoić długi, pilnując z swojej strony, aby władze cywilne doniosły o wezwaniu successorów do zgłoszenia się w czasie prawem przepisanym.

Art. 1691. Successorowie zmarłych Jenerałów i Offieerów, znajdujący się za granicą, mają być wzywani do przyjęcia spadku przez pisma publiczne, w języku Niemieckim wychodzące; nadto władza wojskowa obowiązana znosić się z Ministerstwem Spraw Zagranicznych, celem zawiadomienia successorów; termin do zgłoszenia się spadkobierców przebywających w Europie lub w innych częściach świata przernacza się dwuletni.

Art. 1692. Jeżeli krewni lub successorowie, za pośrednictwem cywilnej lub innej władzy, zażądata, aby majątek był sprzedany przez publiczną licytacyę, wtedy, zarządziwszy z polecenia Naczelnika dywizyi takową sprzedaż, należy wezwać urzędnika policyjnego i w obecności jego, podług wyż wyrażonego inwentarza, sprzedaż tę uskutecznić; przyczém należy przestrzegać, aby lista licytacyjna, obejmująca ceny sprzedanych przedmiotów, była bez wszelkich skrobań i poprawek zupełnie zgodna z inwentarzem.

Art. 1693. Otrzymane ze sprzedaży ruchomości pieniądze, niemniej w gotowiznie po zmarłym pozostałe, tudzież przypadające od pułku z obrachunków, na wyż rzeczonych aktach uzasadnionych, doręczane być mają w całości, za pośrednictwem

władzy cywilnej, komu należy; przyczém zabrania się wszelkich takich pieniędzy, jako własność prywatną, używać sposobem pożyczkowym na jakiebądź pułkowe lub inne potrzeby.

Art. 1694. W razie gdy w zakreślonym terminie, nikt z successorów lub krewnych niezgłosi się, a pułk otrzyma rozkaz do wymaszerowania, należy natychmiast przystąpić do sprzedaży majątku sposobem wyżej przepisany, i, po zaspokojeniu długów, na niewątpliwych dowodach opartych, resztującą pozostałość odesłać władzy cywilnej, przy zawiadomieniu o tém krewnych.

Art. 1695. Jeżeli, przy spisaniu inwentarza i opieczętowaniu ruchomości, znaleziony będzie testament, należy takowy niezwłocznie doręczyć téj osobie, na rzecz czyją jest zrobiony; w przypadku nieobecności téj osoby, odesłać go władzy, która wpisała testament do akt wieczystych, wezwie przez pisma publiczne successorów w testamentie wyrażonych.

Art. 1696. Jeżeli po zmarłym niepozostanie ani successorów, ani krewnych, i jeżeli tenże za życia swego nierozzrządził majątkiem przez testament; w takim razie, co do spisania inwentarza i sprzedaży pozostałości, postąpić jak wyżej przepisano, a otrzymane pieniądze, po zaspokojeniu długów i kosztów pogrzebu, oddać na szpital.

Art. 1697. W każdym razie władze wojskowe obowiązane są pozostały po zmarłym spadek, lub otrzymane ze sprzedaży takowego pieniądze, niemniej wysłużony po dzień śmierci żołd, oddawać successorom nie inaczej, jak za złożeniem przekonywających dowodów o prawie ich do spadku po zmarłym.

Art. 1698. Potrącone z żołdu za skarbowe należności pieniądze successorom niewydają się.

Art. 1699. Surowo zabrania się Komendantom pułków i innym Naczelnikom, z pozostałych po zmarłym gotowych pieniędzy, lub też na rachunek pozostałego majątku, czynić z własnej woli wielkie wydatki na pogrzeb i stypy, wyznaczać jałmużnę, itp. wyjąwszy koniecznych kosztów dla dopełnienia obrzędu chrześcijańskiego pogrzebu; wydatki wszakże te pozwalają się w takim tylko razie, gdy na to była wola zmarłego w testamentie objawiona.

Art. 1700. Dowódcy pułków i kommend, po otrzymaniu wiadomości o zmarłych w szpitalach, obowiązani są niezwłocznie

cznie przysyłać po odbiór rzeczy i pieniędzy po zmarłym pozostałych; jeżeli zaś w ciągu miesięcy trzech nie będą przysłane osoby do odbioru upoważnione, wtedy Nadzorca szpitalow pozostałe rzeczy i pieniądze winni są odsyłać do Kommissaryackich.

Art. 1703. W ogólności pozostałe po zmarłych i po poległych wojskowych niższych stopni pieniądze tak własne, kompaniczne i inne, jako też wysłużony żołd, i ruchomości własności ich będące, rozdawane być mają ich successorom; lecz gdy ci nie zgłoszą się po odbiór w ciągu roku, wtedy cała pozostałość zalicza się do ekonomicznego żołnierskiego kapitału, na polepszenie żywności przeznaczonego, wyjąwszy, gdyby względem tej pozostałości sporządzony był testament, wtedy należy postępować stosownie do testamentu.

Art. 1704. Jeżeli po zmarłym zaciągowym nie pozostanie successorów, to własne jego pieniądze, po opędzeniu kosztów pogrzebu, oddawane być mają na korzyść cerkwi batalionu strażnicy wewnętrznej tej gubernii, zkaąd partya rekrutów najprzód była wysłana.

b) *Co do urzędników zostających we władzach Rossyjskich wojskowych* którzy tym samym assimilowani są do osób wojskowych, stosują się rozporządzenia K. R. S. z d. 12/24 Sierpnia 1852 r. N. 13923 i z d. 31 Maja (12 Czerwca) 1855 N. 8080, które zamieszczone są niżej w odsyłacza do punktu 2 niniejszego Zdania Rady Państwa.

2° Znajdowanie się urzędników tego lub owego kraju na służbie w drugim, nie zmienia ich praw i obowiązków; chyba że przesiedlili się stałe do miejsca służby z wszelkimi prawami, do stanu ich w tym miejscu przywiązani, lub też służba ich, według miejscowych praw, uważa się za zupełne do tego kraju przesiedlenie (1).

(1) Co do urzędników zostających w władzach wojskowych Rossyjskich, podane są następujące objaśnienia:

a) Opierając się na odezwie Sekretarza Stanu przy Radzie Administracyjnej z d. 5/17 Lipca 1852 r. N. 3126, oraz mając na uwadze, że urzędnicy Zarządu Inżynierów assimilowani są do stopni wojskowych, pełnią obowiązki w wydziałach woj-

skowych, i za stale zamieszkałych w Królestwie uważani być nie mogą, a tém samym że na przypadek ich śmierci zabezpieczenie wszelkiej po nich pozostałości i dopełnienie względem téjże formalności przez prawo wymaganych, należeć powinno do téj władzy, pod której bezpośredniemi zwierzchnictwem ciż urzędnicy zostawali; w końcu powołując się na rozporządzenie swoje z d. 17/29 Stycznia 1845 r. N. 60, (zamieszczone w odsyłaczu do punktu 1° niniejszego Zdania Rady Państwa z d. 5 Lipca 1844), Kommissya Rządowa Sprawiedliwości rozporządzeniem z d. 12/24 Sierpnia 1852 r. N. 13,925 poleciła władzom sądowym, aby w podobnych przypadkach postępowały odpowiednio do przepisów zawartych w pomienioném jéj rozporządzeniu z r. 1845.

b) Rozporządzenie wyżej ad a zamieszczone stosować się ma także do pozostałości po urzędnikach szpitali wojskowych (R. A. d. 7/10 Kwietnia 1855 N. 1907 i K. R. S. d. 31 Maja (12) Czerweca t. r. N. 8080)

3° Stosownie do powyższego, osoby stale zamieszkałe i zapisane w guberniach i prowincjach Wielko-Rosyjskich, lub téż w guberniach i prowincjach, oddzielnym ustawom podlegających, lecz chwilowo przebywające w Królestwie Polskiem, i nawzajem, osoby stale zamieszkałe i zapisane w Królestwie Polskiem, lecz czasowo w Cesarstwie przebywające, obowiązane są, co do wszelkich rozporządzeń, tak między żyjącemi, jako i na przypadek śmierci, pod względem ruchomego majątku i kapitałów, bądź w miejscu stałego zamieszkania, bądź przy nich znajdujących się, zachować prawa tego kraju lub téj gubernii, do której z powołania i stanu swego należą.

4° Opisanie (sporządzenie inwentarza) i zabezpieczenie ruchomego majątku, pozostałego po osobach, stale zamieszkałych i zapisanych w Królestwie Polskiem, zmarłych zaś w którejjądź gubernii lub prowincyi Cesarstwa; równie téż opisanie i zabezpieczenie ruchomego majątku osób, stale zamieszkałych i zapisanych w Cesarstwie, zaś w Królestwie Polskiem zmarłych, należy do właściwego Urzędu gubernii lub prowincyi, w której zmarły znajdował się przed śmiercią.

5° W razie sporu między spadkobiercami, o pozostały po zmarłym spadek, interes odesłanym być winien pod rozpoznanie właściwego Sądu tego kraju, do którego zmarły, według powołania i stanu swego, należał.

6° Również, stosownie do praw tegoż kraju, uskutecznione będą działy ruchomego majątku, w spadku po zmarłym pozostałego, jeżeli w téj mierze nie był sporządzony testament. Jeżeli zaś testament był sporządzony, natenczas działy dopuszczane nie będą, dópóki testament takowy nie uznany zostanie za ważny i obowiązujący, lub też unieważniony nie będzie przez Sądy tego kraju, do którego zmarły, według stanu i powołania, lub stałego przesiedlenia, należał.

7° Majątek ruchomy zmarłego, po opisaniu onego, przesłanym być winien pod rozporządzenie téj władzy sądowej, do której należy rozpoznanie sporów, wytoczonych przez spadkobierców. W takim razie, przedmioty z natury swój niesposobne do przesłania, lub podlegające zepsuciu i zniszczeniu, również przedmioty, których zachowanie połączone z szczegółuemi wydatkami, powinny być przedane, stosownie do praw miejscowych, na publicznej licytacji, a otrzymane ztąd fundusze przesłane będą wyżej rzeczonej władzy sądowej. Aby wszelako zachować dla spadkobierców płody sztuk pięknych, pozostałe po zmarłych, postanawia się, iż takowe objęte być mają publiczną sprzedażą wtedy tylko, gdy nikt ze spadkobierców nie oświadczy żądania przyjąć ich na rachunek swojej schedy.

8° Jeżeli pochodzący z jednej gubernii lub prowincyi Cesarstwa, lub téż pochodzący z Królestwa Polskiego, z powodu rodzaju swojej służby, lub innych jakowych przyczyn, nie może być uważany za wyłącznie zamieszkałego w jednym lub drugim kraju, w takim razie, co do praw jego względem rozporządzania majątkiem ruchomym, zastosowane będą Ustawy miejsca jego pochodzenia; stosownie do tychże Ustaw rozpoznawane będą interesa, dotyczące działów pozostałego po nim majątku.

Co się zaś tyczy cudzoziemców, zmarłych w czasie przebywania ich w Cesarstwie lub Królestwie Polskiem, wtedy interessa, mające związek z pozostałym po nich ruchomym spadkiem, rozpoznawane być winny na zasadzie praw tego kraju, gdzie zmarły był przyjęty jako poddany, jeżeli tenże istotnie przyjął stan poddanego Rossyjskiego; w przeciwnym razie, a mianowicie, jeżeli on nie był poddanym Rossyjskim, interessa takowe rozpoznawane będą podług ogólnych przepisów o cudzoziemcach, obowiązujących w tym kraju, w którym tenże przebywał.

9° Powyższe przepisy obowiązującemi są tylko co do ruchomego majątku, pozostałego po osobach zmarłych w miejscu czasowego ich przebywania, i nie ściągają się bynajmniej do spadku, pozostałego w majątku nieruchomym.

D. *Przepisy dotyczące poświadczania autentyczności aktów, sporządzonych w Królestwie Polskiem, a wykonywanych w Cesarstwie i nawzajem.*

Przepisy te wskazane zostały Zdaniem Rady Państwa Najwyżej d. 11 Lipca 1852 r. zatwierdzoném, (D. P. T XLVI, str. 177,—191), w osnowie następującej:

1° Autentyczność aktów sporządzonych w Królestwie przed notaryuszami (regentami) a wprowadzanych w wykonanie w Cesarstwie, poświadczoną być winna przez Władze Sądowe, porządkiem w Królestwie przepisany; rzeczywistość zaś takiego poświadczania aktu przez Władzę Sądową, jako téż zachowanie wszelkich przepisanych dla sporządzania aktów formalności, stwierdza się przez Kommissyę Rządową Sprawiedliwości, która o takowém zalegalizowaniu, zawiadomi Rząd Gubernialny téj gubernii Cesarstwa, gdzie akt ma być w wykonanie wprowadzony. Rząd

Gubernialny otrzymawszy to zawiadomienie, daje znać o tém właściwej Władzy (1).

(1) W rozwinięciu i uzupełnieniu przepisów tych wydane zostały następujące rozporządzenia:

- a) Prezesi Trybunałów na wypisach aktów, przez rejentów sporządzanych, które w Cesarstwie Rossyjskiem mają być wykonywane, powinni poświadczać nie tylko własnoręczność podpisu rejenta, ale zarazem i tę okoliczność, że akt sam zawarty jest zgodnie z prawami i podług form w Królestwie przyjętych.

Co się zaś tyczy aktów, za granicę Królestwa iść mających, a przez proboszczów, czy to jako przełożonych parafij, czy też jako urzędników stanu cywilnego wydanych, Sądy pokoju nie powinny odtąd na aktach rzezonych legalizować podpisu proboszczów, lecz zgłaszające się strony o legalizację odsyłać do właściwych Kommissarzy cyrkulowych w Warszawie, a do urzędników miejskich lub gminnych na prowincyi, których podpisy poświadczy przełożona nad nimi władza.

(K. R. S. d. 31 Lipca (12 Sierpnia) 1841. N. 8281).

- b) Oprócz tego K. R. S. pod d. 21 Kwietnia (3 Maja) 1854 r. N. 7579, wydała następujące do sądów rozporządzenie:

1° Skoro Kommissya Rządowa Sprawiedliwości na zasadzie przepisów Zdania Rady Państwa z d. 11 Lipca 1852 r. poświadczy autentyczność wyroku przez sądy Cesarstwa wydanego, lub aktu w Cesarstwie sporządzonego, i o tém Prezesa właściwego Trybunału zawiadomi, władze sądowe w Królestwie, za złożeniem im takowych przez strony, są w obowiązku nadać wyrokowi lub aktowi odpowiedni skutek prawny, jeżeli zresztą nie będą zacho-
dziły pod tym względem jakie inne przeszkody prawne.

2° Przy poświadczaniu podpisów właściwych urzędów, czy to na wyrokach przez sądy Królestwa przeciwko mieszkańcom Cesarstwa wydanych, czyli też na aktach, których strony zamieszkałe w Królestwie zamierzają poszukiwać wykonania w Cesarstwie, i przy stwierdzaniu ich autentyczności oraz zgodności z formami prawa obowiązującego, Prezesi obowiązani są powoływać się na przepisy Zdania Rady Państwa z d. 11 Lipca 1852 r.

3° Jeżeli po osobie w Królestwie zamieszkałej, a zeszłej beztestamentowo, pozostały kapitały umieszczone w zakładach kredyto-

wych Cesarstwa, rejenci, i w ogóle urzędnicy, dopełniający spisów pozostałości w Królestwie, winni zaraz successorów lub opiekę, jeżeli są nieletni, objaśnić o rozporządzeniach punktu 6go przepisów o poświadczaniu autentyczności aktów, w Zdaniu Rady Państwa z r. 1852 zawartych.

4° Jeżeli zaś pozostał się spadek w Królestwie po osobach stale zamieszkałych w Cesarstwie, a czasowo tylko w Królestwie przebywających, w takim razie o wykrytym majątku, powinien, czy to Podśędek dopełniający opieczętowanie, czy rejent, lub urzędnik, który dopełnił spis pozostałości, najdalej w trzech dniach po skutecznieniu czynności, zawiadomić właściwy Trybunał Cywilny, który niebawnie wyda odpowiednie rozporządzenia, dla zachowania całości spadku, i o tém, jako téż czyli do takowego spadku zgłosili się i z jakim prawem successorowie, zgoda o całym stanie rzeczy, spadku tegoż dotyczącym, doniesie Kommissyi Rządowej Sprawiedliwości, dla postawienia jęj w możności dopełnienia obowiązku na nią przez punkt 7 powyższego Zdania Rady Państwa włożonego.

5° Przy sporządzaniu plenipotencyj w Królestwie, do zastawy w zakładach kredytowych dóbr będących w Cesarstwie, rejenci winni wyraźnie wskazywać nazwisko i miejsce instytucji kredytowej Cesarstwa, w której zamierzono zastawić dobra. Plenipotencye takie mogą być przez rejentów wydawane stronom, według żądania, albo w oryginale, albo w wyciągu głównym, zawsze jednak łącznie z sporządzoną oddzielnie z nich kopią, a Prezesi, stwierdzając autentyczność oryginału plenipotencyi, poświadczając powinni jednocześnie i kopią, dla przesłania takowej wraz z przekładem, w myśl punktu 8° przepisów o poświadczaniu autentyczności aktów, przez pośrednictwo Kommissyi Rządowej Sprawiedliwości Ministrowi Sekretarzowi Stanu Królestwa.

6° Na zasadzie niniejszego reskryptu Trybunał wyda odpowiednie rozporządzenia do Sądów pokoju, pisarzów aktowych, rejentów, i zgoda do wszelkich urzędów, do sporządzania spisów pozostałości, prawem i istniejącymi przepisami upoważnionych, i ze swęj strony ściśle się do niego stosować będzie.

c) Wreszcie podług odczyty Rządu Gubernialnego S. Petersburgskiego z d. 2 Listopada 1854 r. N. 8910, opartej na ar. 4026, 4049, 4050

4054, Tomu IIIgo Urzędzeń Gubernialnych, Kommissya Rządowa Sprawiedliwości o wykonanie legalizowanych przez siebie aktów odnoszących się do osób mieszkających w S. Petersburgu, niepowinna odnosić się do Rządu Gubernialnego S. Petersburgskiego, lecz do Igo Departamentu S. Petersburgskiego Zarządu Policji (Первому Департаменту С. Петербургской Управы Благочинія).

- 2° Autentyczność aktów, sporządzonych w Cesarstwie, a wprowadzanych w wykonanie w Królestwie Polskiem, poswiadczoną być winna przez tę Władzę Rządową, pod której bezpośredniem zwierzchnictwem zostaje Magistratura, akt sporządzająca; jeżeli zaś akt, nie przed Władzą Rządową, lecz przed Notaryuszem lub Meklerem był zeznany, w takim razie poswiadcza go miejscowy Sąd Powiatowy. Autentyczność poswiadczenia Sądu, tudzież zachowanie przepisanych dla tego rodzaju aktów formalności, legalizować powinien miejscowy Rząd Gubernialny, który o każdej takiej legalizacji zawiadomić winien Kommissyę Rządową Sprawiedliwości, ta zaś właściwą Władzę Rządową.
- 3° Akta sporządzone w Królestwie, w języku Polskim, powinny być Władzom Sądowym w Cesarstwie przedstawiane wraz z przekładami na język Rossyjski, których zgodność poswiadczoną być ma podług rozporządzenia Kommissyi Sprawiedliwosci (1).

(1) Porównać rozporządzenie K. R. S. z d. ⁸/₂₀ Kwietnia 1844 r.

N. 3187, znajdujące się w odsyłaczu przy ustępie 9 art. 69 K. P. S.

- 4° Akta sporządzone w Królestwie, aby otrzymały moc aktów wieczystych (крѣпостныхъ) w Cesarstwie, winny być przedstawiane wedle zasad ogólnych, t. j. podawane lub przysyłane do Izby Cywilnej, albo téż właściwego Sądu powiatowego, przy dołączeniu przepisanej opłaty skarbowej i w zakreślonym ogólnemi przepisami terminie. Władze te, po przekonaniu się, iż co do uznania przedstawionego im aktu za autentyczny i prawnie sporządzony, żadna prawna prze-

---

szkoda nie zachodzi, obowiązane są wnieść akt do księgi aktów wieczystych (крѣпостная книга). (Zb. Praw T. X, art. 741 Praw Cywilnych).

5° Testamenta sporządzane w Królestwie, obejmujące legata dóbr lub kapitałów, znajdujących się w innych częściach Państwa, oprócz poświadczenia ich autentyczności i zgodności z przepisaniem prawami i formalnościami, winny być jeszcze produkowane według prawideł prawami Cesarstwa przepisanych, względem zatwierdzania testamentów, domowym porządkiem sporządzanych. (Art. 881 i 883).

6° W razie, jeżeli po osobie w Królestwie zamieszkałej, a zeszej bez testamentu, pozostały kapitały, umieszczone w Zakładach Kredytowych Cesarstwa, takowe nie inaczej wydanemi być mogą spadkobiercy lub też ustanowionej nad nim opiece, jak po złożeniu przez nich należytego zaświadczenia, o tożsamości osoby spadkobiercy lub opiekuna, oraz, że po zmarłym nie pozostało innych spadkobierców, i że żadne prawne poszukiwanie do tych kapitałów, nie jest stosowne. W tym celu Kommissya Rządowa Sprawiedliwości obowiązana jest wydać w Królestwie stosowne rozporządzenia, i znieść się z właściwemi Władzami Cesarstwa względem wezwania sukcesorów, na zasadzie art. 1023 i 1024. Znoszenia się tego rodzaju skuteczniane być mają przez Ministra Sekretarza Stanu Królestwa, który względem dopełnienia tych wezwań, wyda odpowiednie rozporządzenia (1)

(1) Porównać ustęp 3ci rozporządzenia K. R. S. z d. 21 Kwietnia (3 Maja) 1854 r. N. 7579, które zamieszczone jest pod literą b przy punkcie 1 niniejszego Zdania Rady Państwa.

7° Jeżeli zaś kapitały zostały się po osobach nie zamieszkałych stale, lecz tylko czasowo w Królestwie przebywających, w takim razie powinny być wydane spadkobiercom na mocy świadectw wymaganych przepisami praw Cesarstwa. Kommissya Sprawiedliwości zgodnie z otrzymaną informacją od tego Sądu

---

lub Władzy, które na mocy dodatku do uwagi 2ej art. 1066 (Dalszy ciąg V) wykrywały po zmarłym pozostały majątek, i przedsiębrały środki celem zachowania onego w całości, winna jest zawiadomić Władze Cesarstwa o wykrytym majątku zmarłego, i o rezultacie swoich rozporządzeń względem wynalezienia spadkobierców w Królestwie znajdując się mogących (1).

(1) Porównać ustęp 4ty rozporządzenia K. R. S. z d. 21 Kwietnia (3 Maja) 1854 r. N. 7579, które zamieszczone jest pod literą *b* przy punkcie 1 niniejszego Zdania Rady Państwa.

8° Autentyczność plenipotencyj od osób przebywających w Królestwie, do zastawy w Zakładach Kredytowych, dóbr będących w Cesarstwie, poświadczoną być ma na zasadzie ogólnej w poprzedzających artykułach wyłożonej. Pełnomocnictwa takowe winny być składane Władzom Rządowym Cesarstwa w oryginale, a jeżeli są sporządzone w języku Polskim, w takim razie i z przekładem, podług decyzji Kommissyi Sprawiedliwości poświadczonym. Kopje z poświadczonej tym sposobem plenipotencyi i tłumaczeń, Kommissya Sprawiedliwości obowiązana jest przesłać Ministrowi Sekretarzowi Stanu Królestwa, w sposób, jaki do przesyłek pieniężnych jest ustanowiony. Minister Sekretarz Stanu przy odesłaniu, gdzie należy takowych nadesłanych sobie kopij, zaświadcza za każdym razem o ich odebraniu, porządkiem przepisany (2).

(2) Porównać ustęp 5ty rozporządzenia K. R. S. z d. 21 Kwietnia (3 Maja) 1854 r. N. 7579, które zamieszczone jest pod literą *b*, przy punkcie 1 niniejszego Zdania Rady Państwa.

9° Oplaty przypadające od aktów przedstawianych Władzom Cesarstwa, a sporządzonych w Królestwie, ściągane być winny przy wykonywaniu tychże aktów w Cesarstwie. Jeżeli akta te spisane są na papierze prostym albo téż na stęplowym nie właściwej ceny,

nie stanowi to przeszkody do ich produkowania, lecz przypadająca należytość za papier stęplowy, winna być od produkującego dla wniesienia do Skarbu ściągniętą.

E. *Spyry między Władzami Rossyjskimi a osobami prywatnymi w Królestwie Polskiem.*

W przedmiocie tym obowiązuje postanowienie Ks. Namiestnika Króla z d. 10 Maja 1817 r. (D. P. T. III. str. 182), w osnowie następującej:

Chcąc zapobiedz wątpliwości jakaby zająć mogła z powodu sporów prawnych między prywatnymi a Skarbem Jego Cesarsko-Królewskiej Mości Rossyjskim, lub Władzami Rossyjskimi w Królestwie Polskiem na rzecz tegoż Skarbu działającymi, postanowiliśmy i stanowimy;

iż wszelkie spory z mocy kontraktów, liwerunków, kaucyów lub jakichkolwiek innych działań między Władzami Rossyjskimi na rzecz Skarbu Imperyum Rossyjskiego czyniącymi a prywatnymi, uważane tak być mają jak interessa tyżące się Skarbu Królestwa Polskiego, i w drodze Administracyjnój toczonemi być powinny.

Porównać postanowienia Rady Administracyjnój z d. ⁵/₁₁ Października 1843 r. i z d. 22 Lipca (3 Sierpnia) 1847 r. zamieszczone w odsyłaczu do art. 561 K. P. S.

F. *Co do prawa wywozowego.* Porównać postanowienie Najwyższe z d. ²/₁₄ Listopada 1816 r. (D. P. T. II. str. 267), które zamieszczone jest pod literą c, w ustępie 1 przy ar. 12. K. C. P.

G. Oprócz tego porównać przypiski zamieszczone w odsyłaczu do art. 12 K. C. P.

12. Przepisy artykułu poprzedzającego nie będą w niczem ubliżać traktatom jakie w tym względzie są lub będą zawarte. (1)

---

(1) W przedmiocie tym istnieją rozmaite przepisy, które zamieszczają się tu w porządku następującym:

I. *Co do opłaty wywozowej*, która inaczej zwaną jest *Abszoss, Recht des Abzuges, oder Abschosses, und Nachsteuer, jus gabella, droit de retraction*, ta na zasadzie praw wzajemności z Rządami Państw zagranicznych, zniesioną została, jako to:

- a) Względem poddanych *Królestwa Saskiego*, tak od nabytego jako też w spadku przypadającego majątku, — postanowieniem Króla Saskiego Ks. Warszawskiego z d. 12 Czerwca 1810 r. (D. P. K. W. T. II, str. 233).
- b) Względem poddanych *Westfalii* od majątków, spadków i legatów, — takimże postanowieniem z d. 1 Marca 1811 r. (D. P. K. W. T. III, str. 221).
- c) Względem poddanych *Cesarstwa Rosyjskiego* co do własności nabytych bądź przez kupno, bądź prawem następstwa, postanowieniem Królewskim z d. $\frac{2}{14}$ Listopada 1816 r. (D. P. T. II, str. 267).
- d) Względem poddanych *Królestwa Pruskiego* konwencją pod d. 3 Maja 1824 r. zawartą, a pod d. 23 Września t. r. ratyfikowaną, (D. P. T. IX, str. 75) i stanowiącą.

Art. 1. W przypadku wyprowadzenia majątków, pieniędzy, lub innych własności ruchomych jakiegobądź rodzaju, z Państw Najjaśniejszego Cesarza Imci Wszech Rossyi, Króla Polskiego, do Państw Najjaśniejszego Króla Imci Pruskiego i nawzajem, czyli takowe wyprowadzenie wynikłoby z przeniesienia się, ze spadku, z zapisu, z posagu, z darowizny, czy też z innej jakiegokolwiek przyczyny, nie będzie pobieranym ani podatek emigracyjny, ani żadna opłata wywozowa.

Art. 2. Takowe uchylene opłat wspomnionych ściagać się będzie nietylko do przypadków w których pobór onychże był skutecznionym na korzyść Skarbu Publicznego, lub na rzecz Panującego, ale i do

---

tych przypadków, gdzie dochód ztąd wynikający wpływał do Kass Gmin, fundacyj pobożnych, Kościołów, Klasztorów, Opactw, Jurysdykcij patrymonialnych i Korporacyj, lub jakichkolwiek osób prywatnych.

Art. 3. Wyjęcie z pod opłaty uiszczanej dotychczas od wyprowadzania funduszów i własności ruchomych, a która niniejszym Aktem zostaje uchyloną, nie może w żadnym przypadku uwalniać od tych opłat, podatków i należności, jakie każdy zakładających się Rządów pobiera, lub mógłby pobierać w przyszłości z wszelkich majątków ruchomych i nieruchomych, w obrębie krajów władzy swojej uległych.

Art. 4. Postanowienia objęte artykułami 1 i 2 będą miały zupełny swój skutek nietylko w przypadkach na przyszłość wydarzyć się mogących, lecz i w tych wszystkich gdzieby do dnia wymienionych ratyfikacyj, opłaty niniejszą Konwencją uchylone, nie były jeszcze rzeczywiście i ostatecznie pobranemi.

Art. 5. Rozporządzenie Rządu Polskiego w dniu 28 Maja 1822 r. wydane, adotyczące opłaty wywozowej czyli detrakcyjnej w ogólności, nie będzie mogło być zastosowaniem do kapitałów, które bądź do Kass lub Instytutów Pruskich, bądź do mieszkańców prywatnych kraju Pruskiego należą. Nawzajem wydawanemi będą, bez ulegania opłacie wywozowej, kapitały należące do Kass i Instytutów Polskich, lub do mieszkańców prywatnych Królestwa Polskiego.

- e) Względem poddanych *Cesarstwa Austryackiego* od spadków i innych majątków, będących własnością osób zagranicznych, a z krajów Królestwa Polskiego wyprowadzanych, — postanowieniem Ks. Namiestnika Kr. z d. 28 Czerwea 1825 r. (D. P. T. IX, str. 340).

Podobnież i co do takich samych majątków opłata wywozowa zniesioną została postanowieniami Rady Administracyjnej, w rozmaitych epokach zapadłemi, jako to:

-
- j) Względem poddanych *Królestwa Szwecyi i Norwegii*,— w d. 23 Maja 1827 r. (D. P. T. XI, str. 511).
- g) Względem poddanych *Królestwa Hiszpańskiego*,— w d. 30 Czerwca t. r. (D. P. T. XI, str. 526).
- h) Względem poddanych *Wielkiego Księstwa Hessekiego i Królestwa Duńskiego*,— w d. 24 Lipca t. r. (D. P. T. XII, str. 3,—6).
- i) Względem poddanych *Księstwa Oldenburgskiego*,— w d. 22 Lipca 1828 r. (D. P. T. XII, str. 166).
- k) Względem poddanych *Królestwa Bawarskiego*,— w d. 30 Grudnia t. r. (D. P. T. XII, str. 306).
- l) Względem poddanych *Królestwa Sardynskiego*,— w d. 7 Września 1829 r. (D. P. T. XII, str. 430).
- ł) Względem poddanych *Francyi*,— w d. 1 Lipca 1830 r. (D. P. T. XIII, str. 106).
- m) Względem poddanych *Królestwa Wirtembergskiego*,— w d. 20 Września (1 Października) 1832 r. (D. P. T. XV, str. 29).
- n) Względem poddanych *Związku Szwajcarskiego i Rzezypospolitej Bearneskiej*,— w d. 22 Września (4 Października) 1833 r. (D. P. T. XV, str. 340).
- o) Względem poddanych *Królestwa Niderlandzkiego*,— w d. $\frac{4}{16}$ Września 1834 r. (D. P. T. XVI, str. 159).
- p) Względem poddanych *Księstwa Waldek*,— w d. $\frac{4}{16}$ Grudnia 1842 r. (D. P. T. XXXI, str. 243).
- q) Względem poddanych *Księstwa Hessekiego*,— w d. $\frac{12}{24}$ Lutego 1843 r. (D. P. T. XXXI, str. 321).
- r) Względem poddanych *Królestwa W. Brytanii i Irlandyi*,— w d. 20 Kwietnia (2 Maja) 1843 r. (D. P. T. XXXII, str. 23).
- s) Względem poddanych *Królestwa Hanowerskiego*,— w d. $\frac{7}{19}$ Sierpnia 1856 r. (D. P. T. L, str. 27).
- t) Względem poddanych *Królestwa Portugalskiego*,— Konwencyą pod d. $\frac{3}{15}$ Maja 1844 r. zawartą, a pod d. 8 Lipca t. r. ratyfikowaną, (D. P. T. XXXVI, str. 21) i stanowiącą:

Art. 1. Poddanym Najjaśniejszej Królowej Portugalskiej wolno będzie obejmować w Cesarstwie Rossyjskiem, jako też i Królestwie Ploskiem, spadki, dostające się im na mocy testamentu, lub bez takowego, bądź po ich spółziomkach, bądź po poddanych Jego Cesarskiej Mości, bądź też po wszelkich innych cudzoziemcach. Od takowych spadków nie będą ulegali żadnej takiej opłacie lub taxie, której nie ulegają, w podobnych przypadkach, własni Najjaśniejszego Cesarza Wszech Rossyi poddani.

Art. 2. Nawzajem, poddanym Najjaśniejszego Cesarza Wszech Rossyi dozwolono będzie w Państwach Najjaśniejszej Królowej Portugalskiej obejmować spadki, dostające się im, na mocy testamentu, lub bez takowego, bądź po ich spółziomkach, bądź po poddanych Jej Królewskiej Mości, bądź też po wszelkich innych cudzoziemcach. Od takowych spadków nie będą ulegali żadnej takiej opłacie lub taxie, której nie ulegają, w podobnych przypadkach, własni Najjaśniejszej Królowej Portugalskiej poddani.

Art. 3. Poddani Portugalscy mogą wywozić z Cesarstwa Rossyjskiego i Królestwa Polskiego spadki i inne należące do nich mienie, bez ulegania za to jakimkolwiek potrąceniom (droit de détraction) na korzyść Skarbu Cesarskiego. Również i nawzajem poddani Cesarstwa Rossyjskiego i Królestwa Polskiego, mogą wywozić z Państw Najjaśniejszej Królowej Portugalskiej spadki i inne należące do nich mienie, bez ulegania jakimkolwiek potrąceniom na korzyść Skarbu Portugalskiego.

Art. 4. Objęte powyższemi artykułami przepisy mieć będą zupełną moc, nie tylko we wszystkich przypadkach na przyszłość, lecz nawet w każdym takim przypadku, gdy uchylane powołaniami artykułami opłaty, nie zostały jeszcze rzeczywiście i ostatecznie ściągnięte do dnia podpisania niniejszej Konwencji.

Art. 5. Rozumie się, że przepisy objęte w art. 1 i 2 nie zmieniają przepisów prawa, istniejących w Państwach obu Wysokich Stron umawiających się, co do warunków pod jakimi wolno jest cudzoziemcom w ogólności odziedziczać dobra ziemskie, lub inne jakiegokolwiek nieruchomości.

Również rozumie się, że przepisy art. 3 nie zmieniają ustaw celnych i taryf, obecnie obowiązujących lub mogących być na przyszłość wydanymi w Państwach obu Wysokich Stron umawiających się.

Art. 6. Konwencya niniejsza będzie miała moc obowiązującą, w całej rozległości obu Państw, tak w ich teraźniejszych, jako i przyszłych granicach, dokąd wstęp mają lub mieć będą cudzoziemcy.

- u) Wreszcie względem poddanych *Królestwa Belgijskiego*, — Konwencyą pod d. ²/₁₄ Lutego 1846 r. zawartą, a pod d. ¹²/₂₄ t. m. ir. ratyfikowaną (D. P. T. XXXVII, str. 431) i stanowiącą:

Art. 1. Poddanym Najjaśniejszego Cesarza Wszech Rosyi wolno będzie obejmować w Państwach Najjaśniejszego Króla Belgów spadki, przypadające im beztestamentowo, lub na mocy testamentu, bądź po ich spółziomkach, bądź po poddanych Najjaśniejszego Króla Belgów, bądź też po wszelkich innych cudzoziemcach. Od takowych spadków nie będą ulegali żadnej opłacie lub taxie, którym nie ulegają w podobnych przypadkach własni Najjaśniejszego Króla Belgów poddani.

Nawzajem, poddanym Najjaśniejszego Króla Belgów dozwoleń będzie w Cesarstwie Rosyjskiem i Królestwie Polskiem obejmować spadki, przypadające im beztestamentowo, lub na mocy testamentów, tak po ich spółziomkach, jako też i po poddanych Jego Cesarskiej Mosci, lub innych cudzoziemcach. Od takowych spadków nie będą ulegali żadnej takiej opłacie lub taxie, jakim nie ulegają w podobnych przypadkach własni Najjaśniejszego Cesarza Wszech Rosyi poddani.

Art. 2. Taż sama wzajemność istnieć będzie dla poddanych obu Państw, co do darowizn pomiędzy żyjącymi.

Art. 3. Poddani Cesarstwa Rossyjskiego i Królestwa Polskiego, będą mogli wywozić z Królestwa Belgijskiego spadki i inne należące do nich mienie, bez ulegania za to jakimkolwiek potrąceniom (*droit de détraction*) na korzyść Skarbu Belgijskiego. Również i nawzajem poddani Belgijscy będą mogli wywozić z Cesarstwa Rossyjskiego i Królestwa Polskiego spadki i inne należące do nich mienie, nie podlegając żadnym potrąceniom na korzyść Skarbu Cesarstwa.

Art. 4. Przepisy, powyższemi artykułami objęte, mieć będą zupełną moc nietylko we wszystkich przypadkach na przyszłość, lecz wówczas nawet, gdy uchylane powołanemi artykułami opłaty, do dnia podpisania niniejszej Konwencyi, nie zostały jeszcze rzeczywiście i ostatecznie ściągnięte.

Art. 5. Rozumie się, że przepisy art. 1 nie zmieniają przepisów prawa w Państwach Obu Wysokich umawiających się Stron istniejących, co do warunków, pod jakimi wolno jest cudzoziemcom w ogólności odziedziczać dobra ziemskie lub inne jakiegokolwiek nieruchomości.

II. Podług postanowienia Królewskiego z d. 25 Maja (6 Czerwca) 1820 r. (D. P. T. VII, str. 36) prawo zwane *jus albinagii*, na mocy którego rozmaite Rzady odziedziczyły dobra, któreby poddani zagraniczni w ich państwach posiadali, zniesioném zostało na korzyść poddanych Królestwa Obojga Sycylii, oraz Arcyksięstwa Parmy, Placencyi i Guastalli.

III. *Wzajemne prawa poddanych Królestwa Polskiego i Pruskiego, oraz przepisy co do majątków nieruchomości przeciętych linią graniczną między temi dwoma Państwami.*

Podług traktatu, między Najjaśniejszym Cesarzem Wszech Rosyji i Najjaśniejszym Królem Pruskim zawartego w Wiedniu d. 21 Kwietnia (3 Maja) 1815 r. (D. P. T. II, str. 348), w przedmiocie tym obowiązują przepisy zawarte w art. 8 do 30 włącznie, oraz w art. 41, a mianowicie:

Art. 8. Prawo poddanego różno-rządowego (sujet mixte) co do własności, będzie uznane i utrzymane.

Art. 9. Każda osoba nie pod jednym tylko rządem własności posiadająca, obowiązana jest w przeciągu jednego roku, rachując od daty ratyfikacji niniejszego traktatu, złożyć na piśmie obranego sobie stałego zamieszkania deklarację przed urzędem najbliższego miasta, lub rządcą powiatu, albo też władzą cywilną najbliższą w kraju który sobie obrała. Przez takową deklarację którą wzmiankowane urzędy lub inne władze do rządu wyższego prowincjonalnego przesłać są winne, każdy staje się wraz z rodziną wyłącznie poddanym tego Monarchy, w którego krajach wybrał zamieszkanie.

Art. 10. Co się tycze małoletnich i innych osób pod opieką lub kuratelą będących, opiekuni lub kuratorowie obowiązani są za nich złożyć takową deklarację w czasie oznaczonym.

Art. 11. Gdyby który właściciel różno-rządowy zaniedbał podania deklaracji zamieszkania, w oznaczonym przeciągu roku jednego, uważanym będzie za poddanego tego mocarstwa, w którego krajach miał ostatecznie zamieszkanie, gdyż zamieszkanie jego w tym przypadku uważane będzie za deklarację.

Art. 12. Każdy właściciel różno-rządowy (*propriétaire mixte*), pomimo złożonej raz już deklaracji zamiesz-

---

kania, nie utraci jednak prawa aż do latośmiu od daty ratyfikacyi niniejszego traktatu, przeniesienia się pod inne panowanie, za podaniem nowój deklaracyi zamieszkania, i złożeniem zezwolenia mocarstwa, pod którego rządem osiąsc pragnie.

Art. 13. Właściciel różno-rządowy, który złożył deklaracyę zamieszkania, lub uważany jest jakby ją złożył podług brzmienia art. 11, nie będzie zniewalany do wyzuwania się w jakiegokolwiek bądź epoce z własności jakieby mógł posiadać w krajach monarchy, którego nie jest poddanym. Używać będzie, co do tych własności, wszelkich praw, posiadaczom właściwych. Używać może ich dochodów, w kraju przez siebie zamieszkałym, nie podlegając opłatom exportacyi. Będzie równie mógł sprzedać też własności, i wyprowadzić ich wartość z kraju, bez jakiegokolwiek bądź opłaty.

Art. 14. Prerogatywy w artykule poprzedzającym wymienione, rościągają się tylko do dóbr posiadanych przez właścicieli różnorządowych w epoce ratyfikacyi traktatu niniejszego.

Art. 15. Też same jednak prerogatywy służą wszelkim nabyciom w jednym z dwóch Państw, uzyskanym prawem następstwa, małżeństwa, lub darowizny dóbr, które, w epoce ratyfikacyi niniejszego traktatu, należały do właściciela różno-rządowego.

Art. 16. W przypadku, gdyby na którego z mieszkańców dziś, pod jednym tylko z tych dwóch rządów własność mającego, spadł majątek jakikolwiek tytułem następstwa, zapisu, darowizny lub małżeństwa w drugiem państwie, właściciel ten będzie równie uważany za właściciela różno-rządowego i obowiązany będzie złożyć w oznaczonym czasie deklaracyę stałego zamieszkania. Takowy termin roku jednego rachować się będzie od dnia, w którym okaże prawny dowód swojego nabycia.

Art. 17. Wolno będzie właścicielowi różno-rządowemu lub jego pełnomocnikowi udac się w każdym czasie

z jednej possessyi do drugiej, i tym końcem woła jest obu Dworów, aby Rządca najbliższej prowincyi wydawał potrzebne na żądanie stron paszporta. Te paszporta dostateczne będą do przejazdu z jednego do drugiego kraju, i będą za takowe zobopólnie uznawane.

Art. 18. Do właścicieli dóbr granicą przeciętych zastosowane będą względem tychże dóbr prawidła najswobodniejsze.

Takowi właściciele różno-rządowi, ich służący, i włościanie tamże zamieszkali, będą mieli prawo przejścia i wracania z narzędziami ornemi, dobytkiem, naczyniami etc. etc. z jednej części possessyi przez granicę przeciętą, do drugiej, bez względu na różnicę Państwa; równie przeprowadzania z jednego miejsca na drugie zbożowych zbiorów, wszelkich produktów gruntowych, dobytku, i własnych fabrykatów, niepotrzebując paszportów, bez przeszkody, bez cła i jakiegokolwiek opłaty.

To dobrodziejstwo służy tylko płodowi przyrodzonym i przemysłowym majątków linią demarkacyjną przeciętych. Nadto rozciąga się tylko do posiadłości równin granicą przeciętych, a należących do jednego i tego samego właściciela, z jednej i z drugiej strony linii demarkacyjnej w odległości mili jednej (których 15 na jeden stopień). (1).

(1) W rozwinięciu przepisu zawartego w art. 18 i 19 niniejszego traktatu, Namiestnik Kr. pod d. 24 Lutego 1816 r. (D. P. T. I. str. 215) wydał następujące postanowienie:

Art. 1. Zaraz po ukonczczeniu planu i wygotowaniu dokładnej mappy nowego rozgraniczenia, przepisem art. 40 traktatu z Austryją (a), a art. 41 traktatu z Prusami wskazanych, wygotuje Kommissya Rządowa Spraw Wewnętrznych dokładną listę dóbr, które wyz wymienioném rozgraniczeniem przecięte zostały.

(a) Traktat ten zamieszczony jest tu niżej w Ustępie IV. pomiędzy odsyłaczami do ar 12 K. C. P.

Art. 2. Że zaś w stosunku do art. 11 traktatu

z Austryą, oraz artykuł 9 traktatu z Prusami, każda osoba nie pod jednym tylko Rządem własność posiadająca, obowiązana jest w przeciągu jednego roku, rachując od daty ratyfikacji wymienionych traktatów, złożyć na piśmie obranego sobie stałego zamieszkania deklaracją przed Urzędem najbliższego miasta lub Rządcą powiatu, albo też Władzą Cywilną najbliższą w kraju, który sobie obrała i też deklaracje przez wzmiankowane Urzędy lub inne Władze do Rządu wyższego Prowincjonalnego, przesłane być winny; w przeciwnym przypadku, nieskładający deklaracji właściciel różnorodny tego kraju ma być poddanym, w którego krajack miał ostateczne swe zamieszkanie, tedy w stosunku do ustanowień tych, ułożyć Kommissja Rządowa Spraw Wewnętrznych tabelłę wyjaśniającą w którym kraju właściciele wymienionych w art. 1 niniejszego urzędzeniu dóbr rozgraniczeniem przeciętych zamieszkanie swe mają.

Art. 3. Tabelle w tym sposobie ułożone tak co do nazwisk dóbr, które rozgraniczeniem przecięte zostały, jako też co do istotnych przez właścicieli tychże dóbr obranych, lub z powyższych przepisów wynikających zamieszkań ich, komunikować będzie Kommissya Rządowa Spraw Wewnętrznych Kommissyi Rządowej Sprawiedliwości, która z swęj strony wygotowawszy z tychże tabell wypisy każdego w oddzielności województwa dotyczące się, poleci właściwym Sądom Cywilnym:

izby te wszelkie spory o nieruchomy majątek granicą przecięty, bez względu czyli część onegoż w spozie będąca w jednym lub drugim kraju położoną jest, rozstrządały, jeśli z tabell powyższych okazuje się, iż właściciel dóbr granicą przeciętych, zamieszkanie swe ma w kraju Królestwa Polskiego; przeciwnie zaś w decyzje wszelkich podobnych sporów niewdawały się, i forum Sądów swych, za niewłaściwe uznawały, jeźliby z rzeczonych tabell wyjaśniało się, iż zamieszkanie właściciela dóbr granicą przeciętych, nie jest w Królestwie Polskiem.

Art. 4. Również poleci Kommissja Rządowa Spra-

wiedliwości wszelkim Władzom Cywilnym Sądowym, iżby w każdym wypadku, ile razy w podobnych procesach Kommissya miejscowa, dla wyjaśnienia sporu w kwestyi będącego, na gruncie za granicą będącym potrzebną będzie, wezwały Władze właściwe zagraniczne o zesłanie tejże Kommissyi, wyrażając dokładnie fakta, jakie przez miejscową Kommissyę wyjaśnione być mają i na wzajem podobnie roztrząśnienie miejscowe, też Władze Cywilne Sądowe na żądanie Władz zagranicznych taką uzupełniały, gdzie rozstrzygnięcie processów do tychże Władz zagranicznych należy.

Art. 5. Władza Sądowa, od której wykonanie wyroku za granicą zapadłego, co do części gruntu w Królestwie Polskiem leżącego, żądaniem będzie, ma natychmiast temuż żądaniu w ówczas zadość uczynić, skoro z tabelli wymienionej przekona się, iż właściciel rozdzielonych granicą dóbr, w tym kraju ma zamieszkanie, w którym wyrok zapadł.

Art. 6. Że zaś stosownie do art. 14 traktatu z Austryą, jako też art. 12 traktatu z Prusami, każdy właściciel różno-rządowy, nie utracą prawa w ciągu lat ośmiu, od ratyfikacyi powyższego traktatu rachując, zamieszkanie swe zmienić, zaczem Kommissya Rządowa Spraw Wewnętrznych, o każdym zaszłym zdarzeniu zmiany zamieszkania przez właściciela dóbr granicą przeciętych, uwiadomi Kommissyę Rządową Sprawiedliwości, a ta zawiadomi o tém właściwe Sądy, w celu sprostowania podług tego tabell art. 1 i 2 niniejszego urządzenia wzmiankowanych.

Art. 19. Poddani jednego i drugiego mocarstwa, mianowicie przewodnicy trzód i pasterze, będą i nadal używać praw, prerogatyw, i przywilejów, jakie im dotąd służyły. Nie będzie również czyniona żadna przeszkoda w codziennych stosunkach mieszkańców przygraniczających (*Gränz Verkehr*). (1).

(1) Porównać przypisek zamieszczony do powyższego artykułu 18.

Art. 20. Rostrzygnięcie sporu o nieruchomy majątek granicą przecięty, należy do jurysdykcji miejscowej kraju, w którym posiadacz ma stałe mieszkanie; wypełnienie zaś wyroku — do jurysdykcji miejsca, w którym zakwestynowana nieruchomość jest położona. To urządzenie mieć będzie moc swoją do lat 10, po upłynieniu których obadwa wysokie Dwory zachowują sobie ułożyć się o inne w tej mierze prawidła, jeżeli tego uznają potrzebę. (1).

(1) Prawidła, o jakich artykuł ten wspomina, objęte są *Deklaracją między Rządem Rossyjskim a Pruskim*, d. ¹⁹/₃₁ Grudnia 1835 r. w Berlinie zawartą, która postanowiła: (D. P. T. XVIII, str. 17).

Zasada stanowiąca właściwość Sądu. § 1. Główna posiadłość dóbr linią graniczną między Królestwem Polskiem a Księstwem Poznańskim przedzielonych, bądź do osób prywatnych, bądź do gmin, instytucji lub zakładów publicznych należących, służyć będzie za zasadę do ustanowienia właściwości Sądu w jednym z dwóch krajów w sporach zachodzących o też dobra.

Znamiona głównej posiadłości. § 2. Uważać się będzie za główną posiadłość ta część nieruchomości linią graniczną przedzielonej, której nazwiskiem ogólnie są nazywane wszystkie przyległości i przynależności połączone z nią stałe stosunkami gospodarstwa lub innymi.

Jeżeli nieruchomość linią graniczną przedzielona, składa się z pojedynczej własności, ta jej część za główną posiadłość będzie poczytana, na której się znajdują zabudowania dworskie i zakłady gospodarskie.

O hipotece. § 3. Księgi hipoteczne będą utrzymywane według prawideł następujących:

a) Jeżeli posiadłości, złożone z kilku wsi lub całych kluczów, tak są przedzielone linią graniczną, iż całe wsie lub folwarki, należące do głównej posiadłości, znajdują się w obrębie jednego kraju, — księgi hipoteczne będą utrzymywane przez Sądy Polskie i Sądy Pruskie, kaźden tych wsi i folwarków, które w obrębie ich jurysdykcji są położone.

- b) Jeżeli realności pomniejsze, jako to, młyny, osady, pola, łąki, pastwiska, lasy, owczarnie, karczmy, domy i zakłady dozorców leśnych oraz polnych, cegielnie, huty, smolarnie, i papiernie, są przedzielone od głównej posiadłości linią graniczną w tym sposobie, że się dostały w obręb kraju, pod którego Rządem nie znajdują się dobra do jakich należą,— Sądy miejscowe, w obrębie których realności te leżą, nie są obowiązane utrzymywać dla nich oddzielnych ksiąg hipotecznych, lecz
- c) Będą Sądy miejscowe utrzymywać księgi hipoteczne, jeżeli powyżej wspomniane pomniejsze realności oddane są posiadaczom prywatnym na własność, za oddzielnym tytułem.
- d) We wszystkich przypadkach, gdy podług niniejszych przepisów księga hipoteczna własności złożonej z kilku włości, wsi lub folwarków utrzymwaną będzie w części przez Sądy Polskie, a w części przez Sądy Pruskie,—wierzyciel, który nabył hypotekę na całą własność, powinien o jej zapisanie postarać się w Sądach obu Państw; jeżeli zaś służy mu hypoteka tylko na części własności, zgłosi się o wpisanie swego prawa do Sądu tego, który rzeczonyj części utrzymuje księgę hipoteczną.

O regulacji hypotek. § 4. Hypoteka, według prawideł § 3 utrzymywać się mająca, uregulowaną będzie w każdym Państwie stosownie do przepisów w niem obowiązujących. Regulowana będzie hypoteka tylko dóbr właścicieli prywatnych, i tych, którzy, po ogłoszeniu Królestwa Polskiego, według Ustaw Sejmowych z r. 1818 i 1825 własności swęj hipotecznie jeszcze nie ustalili.

W tenże sam sposób postąpi się względem dóbr poddanych Pruskich, które się w podobnym znajdują przypadku, to jest, że nowa regulacja hypotek równie będzie miała miejsce jedynie co do dóbr, których właściciele dotąd nie ustalili tytułu własności według praw Pruskich.

Forum do sądzenia spraw. § 5. W sporach zachodzących o nieruchomości linią graniczną przedzielone, jako też w popieranych o nie subhastacjach, Sądy obu Państw zachowają te prawidła:

- a) Jeżeli spór zajdzie o całkowitą nieruchomość, takowy rostrzygać będzie Sąd, w obrębie którego główna posiadłość znajduje się:
- b) Tenże sam Sąd zajmie się rozpoznaniem sporu, jeżeli zajdzie o samą nieruchomość linią graniczną przedzieloną.
- c) Jeżeli zajdzie spór o nieruchomość, która, składając część całkowitej własności granicą przedzielonej, leży wyłącznie w obrębie jednego z dwóch Państw, takowy rozsądzać będzie Sąd, pod którego jurysdykcją, ze względu na miejscowe swe położenie, znajduje się też nieruchomość.
- d) Spory wynikające z hypotek, rozpoznawać będą Sądy utrzymujące księgi hypoteczne.

Forum do egzekucyi. § 6. Wykonanie wyroków poszukiwane będzie w Sądzie tego kraju, w którym nieruchomość jest położona, i stosownie do form w tymże kraju obowiązujących.

Wykonanie to przez Sądy będzie dopnszczoném, o ile wyroki zapadłe nie będą przeciwne prawom kraju, w obrębie którego mają być wykonane.

Prawidło przechodnie. § 7. Powyższe przepisy nie stosują się do spraw już wytoczonych, które pertraktowane dalej będą w Sądzie przed który wytoczone zostały.

Zakres trwania niniejszego układu. § 8. Układ niniejszy obowiązywać będzie tak długo, dopokąd oba Rządy nie uznają potrzeby umówienia się z sobą o inne zasady.

Ogłoszenie. § 9. Układ ten w dwóch egzemplarzach sporządzony i podpisany, po nastąpisz wymianie, będzie w obu Państwach ogłoszony. (To ogłoszenie w Królestwie Polskiem nastąpiło d. 12/24 Maja 1836 r.).

Art. 21. Młyny, fabryki, i rękodzielnie założone na rzekach stanowiących granicę, podlegać będą samowładności tego Monarchy, w którego kraju jest położona wieś lub miejsce, do którego też młyny, fabryki, lub rękodzielnie należą.

W przypadku gdyby te zakłady były prywatną własnością, polecono będzie Kommissarzom do rozgraniczenia wyznaczonym, roztrząsać na miejscu i ustanowić podług wzajemnych praw słuszności i o-

kolicznosci miejscowych, pod którego z Monarchów panowaniem takowe zakłady zostawac mają.

Rozumieć jednak należy, iż nie będzie wolno nowych podobnego rodzaju robić zakładów bez wzajemnego zezwolenia Rządów, do których brzegi należą.

Art. 22. Spław czyli żegluga na wszystkich rzekach i kanałach, we wszystkich częściach dawniej Polski (w r. 1772) w całej ich rozciągłości aż do ujścia, tak w dół jako i w górę, czyli te rzeki są nateraz spławne, lub się naprzyszłosc spławnymi uczynią, jakoteż na kanałach, któreby mogły być utworzone, będzie wolny w ten sposób, iż nie będzie mógł być zabroniony żadnemu z mieszkańców prowincyj Polskich pod Rządami Rossyjskim i Pruskim zostających.

Też same prawidła ustanowione dla poddanych obudwóch wysokich mocarstw, zastosowane będą i do portów przez tychże poddanych uczęszczanych. Rozumie się jednak, iż tu jest mowa o portach, do których przez powyższe rzeki, kanały i wody przybyć mogą, albo też za pomocą *Haffu* dla wejścia do portu *Królewca*.

Art. 23. Prawa holowania i przybijania do brzegów rzek i kanałów będą wspólne dla wszystkich wyżej wyrażonych poddanych. Flisy jednak podlegac będą przepisom policyjnym, co do odbywania żeglugi wewnętrznój.

Art. 24. Dla tém większego wolności spławu zapewnienia i nadania mu ruchu, jako też zniesienia wszelkich przeszkód na przyszłosc, obiedwie wysokie strony kontraktujące ugodziły się ustanowić jeden tylko rodzaj opłaty od spławu zastosowany do objętości i wymiaru statków lub wagi ładunku. Wyznaczeni będą z obu stron Kommissarze do urządzenia tej opłaty, która będzie bardzo umiarkowana, i przeznaczona jedynie na utrzymywanie rzek i kanałów powyższych w stanie spławności. Ta opłata raz przez obadwa Dwory uznana, nie będzie mogła być zmieniona jak za wspólném ich zezwoleniem. Podobnyż układ na-

---

stąpi, względem oznaczenia miejsc poboru tychże opłat. Ustanowione w tym sposobie cło, pobierane będzie na gruncie każdego z dwóch mocarstw kontraktujących i na rachunek każdego z nich respectivé.

Gdyby jednakże które z tych dwóch mocarstw kontraktujących utworzyło własnym kosztem nowy kanał, poddani Najjasniejszego Króla Imci Pruskiego, nie będą mogli podlegac nigdy opłatom od spławu wyższym nad te, które poddani Najjasniejszego Cesarza Wszec Rossyi wnosic będą. Wzajemnosc w tej mierze będzie zupełna.

Art. 25. W skutku zasady przyjętej w artykule poprzedzającym, wszystkie jakiegokolwiek opłaty uciążliwe, jako to, składowego od towarów przewożnych (d'entrepôt), przeładowania fraktu (de romprecharge), składu towarów zagranicznych (d'étape), przywileju miejscowych statków (de non-allége), i inne podobnego rodzaju, które mogły być używane wbrew wolności spławu rzek, wód, i kanałów powyższych, w całej ich rościągłości będą na zawsze zniesione.

Art. 26. Co się tyczy praw lub przywilejów niektórych miast i portów, któreby mogły naruszać prawa własności, i tém samem sprzeciwiały się zasadom wzajemnie przyjętym, zgodzono się, iż takowe prawa lub przywileje rozpoznane będą przez Kommissyę złożoną z Kommissarzów obu Dworów dla potrzebnych układów względem zniesienia onych, i dla nadania handlowi wolności i ruchu do pomysłności jego potrzebnych.

Kommissarze do tego przedmiotu przeznaczeni, będą niezwłocznie mianowani, a czynność ich ukonczona, przejrzana i zatwierdzona być powinna najpóźniej w szesc miesięcy od daty ratyfikacyi niniejszego Traktatu.

Art. 27. Wolno będzie każdemu z dwóch Mocarstw ustanowić w kraju drugiego Konsulów lub Agentów handlowych, z obowiązkiem jednakże, aby złożyli do tego upoważnienie, stosowne do form używanych.

Art. 28. Dla podniesienia ile możności rolnictwa we wszystkich częściach dawniej Polski, dla wzbudzenia przemysłu w mieszkancach, ustalenia ich pomysłności, obiedwie wysokie strony kontraktujące, nie chcąc zostawić żadnej wąpliwości o widokach swych dobroczynnych i ojcowskich w tym względzie, umówiły się aby na przyszłość i na zawsze dozwolić między wszystkimi ich prowincjami Polskimi (od daty 1772) nieograniczonej cyrkulacyi wszystkich produktów i płodów ziemi i przemysłu tychże Prowincyj. Kommissarze mianowani do układów podług brzmienia artykułu 26 będą również obowiązani, w przeciągu miesięcy szesciu, ułożyć taryffę opłaty cła wchodnego i wychodnego wszelkich płodów natury, ziemi, rękodzieł, i fabryk wzmiankowanych Prowincyj. Opłata takowa nie może przenosić dziesięć od sta od wartości towarów, w miejscu ich expedycyi. Gdyby się obu Dworom podobało ustanowić opłatę od wzajemnej importacyi zbóż, ta będzie ułożona podług ceny najmniej uciążliwej przez tychże Kommissarzów, podług danej im instrukcyi. Dla zapobieżenia aby cudzoziemcy nie korzystali z przyjętych układów względem wymienionych Prowincyj, postanawia się, iż wszystkie artykuły pochodzące z tych ostatnich, które z jednego do drugiego Rządu będą przeprowadzane, winny być opatrzone miejscowem zaświadczeniem, bez którego wpuszczone nie będą. W miejscu Konsula, gdyby ten był odległym, zaświadczenie miejscowej zwierzchności (Magistrats) będzie przyjęte.

Art. 29. Co do handlu przechodnego (transit), ten będzie zupełnie wolny we wszystkich częściach dawniej Polski. Podlegać on ma opłacie najumiarkowańszej. Kommissya wskazana w artykułach 26 i 28 ustanowi prawo, podług którego ta opłata ma być naznaczona, i przedsięweźmie najpewniejsze środki do uniknienia wszelkiego rodzaju opóźnień w expedycyi na komorach, lub innych nadużyć, uciążżeń jakiegokolwiek bładz natury.

Art. 30. Warunki w powyższych artykułach postanowione, dotyczące się handlu i spławu, nie mogą być częściowo tylko zastosowane. Wskutku tego, aż do terminu w którym wzmiankowana Kommissya ma dzieło swoje ukończyć, t. j. do upłynienia szesciu miesięcy najdalej, spław trwać będzie w tym sposobie, jak w ostatnich czasach. Co się tyczy handlu wchodowego, każdy z dwóch Rządów przyjmie w tej tymczasowej epoce, srodki jakie za przyzwoite osądzi.

Art. 41. Będzie mianowana niezwłocznie Kommissya wspólna wojskowa i cywilna do zdjęcia planu czyli wygotowania dokładnego mapy nowego rozgraniczenia, do zrobienia opisu jej topograficznego, ustanowienia słupów, i oznaczenia kątów pomierczych w ten sposób, aby w żadnym przypadku, nie mogła się wznieść jakakolwiek wątpliwość, sprzeczka, lub trudność, gdyby skutkiem czasu lub jakiegobądź zdarzenia zniszczony znak graniczny, wystawić na nowo wypadło.

IV. *Wzajemne prawa poddanych Królestwa Polskiego i Cesarstwa Austryackiego, oraz przepisy co do majątków nieruchomych przeciętych linią graniczną między temi dwoma Państwami.*

a) Przepisy pod tym względem wskazane są w traktacie między Najjaśniejszym Cesarzem Wszech Rossyi a Najjasniejszym Cesarzem Austryackim d. 21 Kwietnia (3 Maja) 1815 r. w Wiedniu zawartym, (D. P. T. II, str. 295), który pomiędzy innemi w art. 10 do 29 włącznie i w art. 38 stanowi, jako to:

Art. 10. Prawo poddanego różno-rządowego (sujet mixte) będzie uznane i utrzymane co do własności.

Art. 11. Każda osoba, nie pod jednym tylko Rządem własności posiadająca, obowiązana jest w przeciągu jednego roku, rachując od daty ratyfikacyi niniej-

---

szego traktatu, złożyć na piśmie obranego sobie stałego zamieszkania deklarację przed Urzędem najbliższego miasta, lub Rządcą powiatu albo też Władzą cywilną najbliższą w kraju, który sobie obrała. Przez taką deklarację, którą wzmiankowane Urzędy, lub inne Władze, do Rządu wyższego prowincjonalnego przesłać są winne, każdy staje się wraz z familją wyłączenie poddanym tego Monarchy, w którego krajach wybrał zamieszkanie.

Art. 12. Co się tyczy małoletnich, i innych osób pod opieką lub kuratelą będących, opiekunowie lub kuratorowie obowiązani są za nich złożyć taką deklarację w czasie oznaczonym.

Art. 13. Gdyby który właściciel różno-rządowy zaniedbał podania deklaracji zamieszkania w oznaczonym przeciągu roku jednego, uważanym będzie za poddanego tego mocarstwa, w którego krajach miał ostateczne zamieszkanie; gdyż zamileczenie jego w tym przypadku uważane będzie za deklarację.

Art. 14. Każdy właściciel różno-rządowy (*propriétaire mixte*), pomimo złożonej raz już deklaracji zamieszkania, nie utraci jednak prawa aż do lat ośmiu, od daty ratyfikacji niniejszego traktatu, przeniesienia się pod inne panowanie, za podaniem nowej deklaracji zamieszkania, i złożeniem zezwolenia Mocarstwa, pod którego rządem osieść pragnie.

Art. 15. Właściciel różno-rządowy, który złożył deklarację zamieszkania, lub uważany jest jakby ją złożył, podług brzmienia art. 13, nie będzie zniewalany do wyzuwania się w jakiejkolwiek bądź epoce, z własności jakieby mógł posiadać w krajach Monarchy, którego nie jest poddanym. Używać będzie, co do tych własności, wszelkich praw posiadaczom właściciwych. Używać może ich dochodów w kraju przez siebie zamieszkałym, niepodlegając opłatom exportacji. Będzie równie mógł sprzedać też własności, i wyprowadzić ich wartość z kraju, bez jakiejkolwiek bądź opłaty.

Art. 16. Prerogatywy w artykule poprzedzającym wymienione, rozciągają się tylko do dóbr posiadanych przez właścicieli różno-rządowych, w epoce ratyfikacji traktatu niniejszego.

Art. 17. Też same jednak prerogatywy, służą wszelkim nabytcom w jednym z dwóch Państw uzyskanym prawem następstwa, małżeństwa lub darowizny dóbr, które w epoce ratyfikacji niniejszego traktatu należały do właściciela różno-rządowego.

Art. 18. W przypadku, gdyby na którego z mieszkańców, dziś pod jednym tylko z tych dwóch Rządów własność mającego, spadł majątek jakikolwiek tytułem następstwa, zapisu, darowizny, lub małżeństwa w drugim Państwie, — właściciel ten będzie również uważany za właściciela różno-rządowego, i obowiązany będzie złożyć w oznaczonym czasie deklarację stałego zamieszkania. Takowy termin roku jednego rachować się będzie od dnia, w którym okaże prawny dowód swojego nabycia(1).

(1) K. R. S. pod d. 20 Listopada 1819 r. Nr. 10720 zawiadomiła, iż, w uzupełnieniu art. 18 traktatu, następujące zaszły zmiany, jako to:

- a) Książę Namiestnik Kr. przez postanowienie z d. 26 Marca 1817 r. wyrzekł, iż osoby posesyonowane w państwie Austryackim na dniu ratyfikacji pomienionego traktatu, na któreby kiedykolwiek spadła jakakolwiek własność w Królestwie Polskim przez sukcesyę zapis, donacyę lub małżeństwo, uważane by mają jako właściciele różnorządowi (mixtes), i z tego względu będą mogły każdego czasu sprzedać takowe własności i przenieść w kraje Austryackie kwotę ze sprzedaży wynikłą, bez żadnej opłaty.
- b) Najjaśniejszy zaś Cesarz Austryacki przez dekret z d. 8 Kwietnia 1819 r. postanowił, iż osoby na dniu ratyfikacji wzmiankowanego traktatu w Królestwie Polskim posesyonowane,

---

w przypadku gdyby na nie w jakimkolwiek czasie spadła jakakolwiek bądź własność w krajach Cesarsko - Austryackich, przez sukcesyją, zapis, darowiznę, lub małżeństwo, uważane być mają jako właściciele różnorządowi i wolno im być ma w każdym czasie wymienione własności sprzedać, i wynikłą ze sprzedaży takowej kwotę do Królestwa Polskiego bez żadnej opłaty przenieść.

Art. 19. Wolno będzie właścicielowi różno-rządowemu lub jego pełnomocnikowi udać się w każdym czasie z jednej possessyi do drugiej i tym końcem wolą jest obu Dworów, aby Rządca najbliższej Prowincyi wydawał potrzebne na żądania stron paszporta. Te paszporta dostateczne będą do przejazdu z jednego do drugiego kraju, i będą za takowe zobopolnie uznawane.

Art. 20. Do właścicieli dóbr granicą przeciętych, zastosowane będą, względem tychże dóbr prawidła najswobodniejsze.

Takowi właściciele różno-rządowi, ich służący i włoscianie tamże zamieszkali, będą mieli prawo przejścia i wracania z narzędziami ornemi, dobytkiem, naczyniami etc. z jednej części possessyi przez granicę przeciętą do drugiej, bez względu na różnicę Panstwa, — równie przeprowadzania z jednego miejsca na drugie zbiorów zbożowych, wszelkich produktów gruntowych, dobytku i własnych fabrykatów, nie potrzebując paszportów, bez przeszkody, bez cła i jakiegokolwiek opłaty. To dobrodziejstwo służy tylko płodom przyrodzonym i przemysłowym majątków linią demarkacyjną przeciętych. Nadto rozciąga się tylko do posiadłości, również granicą przeciętych, a należących do jednego i tego samego właściciela, z jednej i drugiej strony linii demarkacyjnej, w odległości mili jednej (których 15 na jeden stopień) (1).

(1) W rozwinięciu artykułu 20 i 21 traktatu zapadło postanowienie Namiestnika Kr. z d. 24 Lutego 1816 r. któ-

re znajduje się w odsyłaczu do art. 18 traktatu z Prussami zawartego, a wyżej w ustępie III przytoczonego. (str. 64).

Art. 21. Poddani jednego i drugiego Mocarstwa, mianowicie przewodnicy trzody i pasterze, będą i nadal używać praw, prerogatyw i przywilejów, jakie im dotąd służyły.

Nie będzie również czyniona żadna przeszkoda, w codziennych stosunkach mieszkańców przygraniczających (*pratique journalière*) *Gränzverkehr* (1).

(1) Porównać przypisek zamieszczony przy poprzednim art. 20 traktatu.

Art. 22. Rostrzygnięcie sporu o nieruchomy majątek przecięty granicą, należy do jurysdykcji miejscowej kraju, w którym posiadacz ma stałe mieszkanie; wypełnienie zas wyroku, — do jurysdykcji miejsca w którym zakwestyonowana nieruchomość jest położona. To urządzenie mieć będzie moc swoją do lat dziesięciu, po upłynieniu których, obadwa wysokie Dwory, zachowują sobie ułożyć się o inne w tej mierze prawidła, jeżeli tego uznają potrzebę.

Art. 23. Młyny, fabryki i rękodzielnie, założone na rzekach stanowiących granicę, podlegać będą samowładności tego Monarchy, w którego kraju jest położona wieś lub miejsce, do którego też młyny, fabryki, lub rękodzielnie należą.

W przypadku gdyby te zakłady były prywatną własnością, polecono będzie Kommissarzom do rozgraniczenia wyznaczonym, roztrząsać na miejscu, i ustanowić podług wzajemnych praw słuszności i okoliczności miejscowych, pod którego z Monarchów panowaniem, takowe zakłady zostawać mają.

Rozumiec jednak należy, iż nie będzie wolno, nowych podobnego rodzaju robić zakładów, bez wzajemnego zezwolenia Rządów do których brzegi należą.

Art. 24. Spław czyli żegluga na wszystkich rzekach i kanałach w całej rozciągłości dawnego Królestwa

Polskiego (tak jak egzystowało przed rokiem 1772), aż do ujścia tak wdół jako i wgóre, będzie wolny w ten sposób, iż nie będzie mógł być zabroniony żadnemu z mieszkańców Prowincyj Polskich, pod rządami Rossyjskim i Austryackim zostających.

Taż sama wolność i używanie spławów wzajemnie jest dozwoloném na rzekach i kanałach, które, nie będąc na teraz spławne, na przyszłość spławnymi być mogą: niemniej i na kanałach, które mogą być utworzone. Też same prawidła zastosowane będą względem wzmiankowanych poddanych, co do portów, do których przez powyższe rzeki, kanały i wody, przybyć mogą.

Art. 25. Prawo holowania i przybijania do brzegów rzek będzie wspólne na obu brzegach: Flissy jednak podlegać będą przepisom policyjnym co do odbywania żeglugi wewnętrznej.

Art. 26. Dla tém większego wolności spławu zapewnienia, jako téż zniesienia wszelkich przeszkód na przyszłość, obiedwie wysokie Strony kontraktujące ugodziły się ustanowić jeden tylko rodzaj opłaty od spławu, zastosowany do objętości i wymiaru statków, lub wagi ładunków. Wyznaczeni będą z obu stron Kommissarze do urzędzenia téj opłaty, która będzie bardzo umiarkowana, i przeznaczona jedynie na utrzymanie rzek i kanałów powyższych w stanie spławności. Ta opłata raz przez obadwa Dwory uznana, nie będzie mogła być zmieniona jak za wspólném ich zezwoleniem. Podobnyż układ nastąpi względem oznaczenia miejsc poboru tychże opłat. Ustanowione w tym sposobie cło, pobierane będzie na gruncie każdego z dwóch Mocarstw kontraktujących, i na rachunek każdego z nich respective.

Gdyby jednakże które z tych dwóch Mocarstw kontraktujących utworzyło własnym kosztem nowy kanał, poddani N. Cesarza Wszech Rossyi nie będą mogli podlegać nigdy opłatom od spławu wyższym, nad te, które poddani N. Cesarza Austrii wnosić będą. Wzajemność w téj mierze będzie zupełna.

Art. 27. Kommissarze mający się zatrudniać układem urządzającym przedmioty, artykułami poprzedzającymi ustanowione, niezwłocznie mianowani będą; czynność ich powinna być ukończona, przejrzana, i zatwierdzona najpóźniej w sześć miesięcy od daty ratyfikacji niniejszego traktatu.

Art. 28. Obiedwie wysokie strony kontraktujące, dla nadania większego ruchu stosunkom handlowym, mianowicie na trakcie z Brodów do Odessy i na wzajem, ułożyły się udzielić nieograniczonej wolności Tranzytu we wszystkich częściach dawniej Polski. Opłaty w tym względzie będą najumiarkowańsze, i takie jakie są postanowione dla kupców krajów lub osób zagranicznych, najbardziej faworyzowanych.

Art. 29. W zamiarze ułatwienia również handlu wychodowego i wchodowego między wzmiankowanymi Prowincjami, składającymi dawne Królestwo Polskie, ułożyły się oba Dwory mianować wzajemnie Kommissarzów, którzy obowiązani będą rozpoznać urządzenia i Taryfły dotąd trwające, podać projekta dążące do ułożenia tego wszystkiego, co się tyczy handlu powyższego, a szczególnie do zapobieżenia wszelkim rodzajom nadużyć lub uciążień na komorach.

Art. 38. Będzie mianowana niezwłocznie Kommissya wspólna, Wojskowa i Cywilna, do zrobienia planu czyli wygotowania dokładnej mapy nowego rozgraniczenia, do zrobienia opisu jój topograficznego, ustanowienia słupów, i oznaczenia kątów pomierzonych w ten sposób, aby w żadnym przypadku nie mogła się wznieść jakażkolwiek wątpliwość, sprzeczka, lub trudność, gdyby skutkiem czasu, lub jakiegobądź zdarzenia, zniszczony znak graniczny wystawić na nowo wypadło.

b) Oprócz tego pomiędzy Rządem Rossyjskim i Austryackim pod d. ⁸/₃₀ Lipca 1846 r. w Wiedniu zawarty, a pod d. 26 Sierpnia t. r. ratyfikowany został traktat handlowy i nawigacyjny, (D. P. T. XXXIX, str. 53, — 85),

---

który, co do praw wzajemnych, obejmuje pomiędzy innymi w art. 14, 16 i 17 następujące przepisy:

Art. 14. W razie śmierci poddanego Rossyjskiego w Austrii, albo poddanego Austriackiego w Rosyi, wszędzie, gdzie tylko Konsul, Vice-Konsul lub Agent Konsularny, a w ich nieobecności Agent Dyplomatyczny tego narodu, do którego należał zmarły, z powodu bliskości swego pobytu będzie mógł mieć udział w rozporządzeniach potrzebnych do spisania inwentarza pozostałych ruchomości i ich zabezpieczenia, władze odpowiednie dopełnią wszystkie te formalności, wraz z Agentem Konsularnym, lub Dyplomatycznym, który, oddzielnie od pieczęci przyłożonej przez władzę miejscową, przyłoży pieczęć Konsulatu lub Poselstwa, i przedsięweźmie, wraz z tąż władzą, środki zapewnienia dobra spadkobierców. Wszelako należące do ruchomego spadku rzeczy, nieinaczej do rozporządzenia Agentu Konsularnego lub Dyplomatycznego, biorącego udział w pomienionych środkach, oddawane będą, jak na mocy plenipotencyi, wydanej przez osoby, mające na to prawo, lub też na mocy upoważnienia ogólnego lub szczególnego, które tenże otrzyma w tej mierze od swego Rządu. Zresztą, wyraźnie rozumie się, że takowe wydawanie ruchomości odbywać się będzie nieinaczej, jak po potrąceniu wszelkich uścić się winnych opłat.

Jeżeli spadek składać się będzie w części lub wcałku z majątku nieruchomego, którym ten, na kogo takowy spada, nie może władać na mocy praw miejscowych, w takim razie, osobom do tegoż spadku należącym, dozwolany będzie z obu stron dostateczny, stosownie do okoliczności, termin, dla sprzedania ile możności najkorzystniej takowego majątku.

Art. 16. Również umówiono się, że obecna konwencya w niczém nie narusza wzajemnych zobowiązań, objętych zawartemi wprzód między Rosyą i Austryą traktatami.

Art. 17. Konwencya niniejsza obowiązująca będzie przez lat osm, licząc od dnia zamiany ratyfikacyi, i jeszcze dłużej, aż do upływu dwunastu miesięcy po czasie kiedy jedna z Wysokich umawiających się Stron oswiadczy drugiej swój zamiar pozabawienia téż konwencyi obowiązujących skutków; każda bowiem z obu umawiających się Stron zastrzeżę sobie prawo zawiadomienia o tém drugą Stronę, z upływem pierwszych lat siedmiu, i obie umówiły się, iż po upływie dwunastu miesięcy od dnia takowego zawiadomienia, konwencya niniejsza i wszystkie objęte w niej warunki, nie będą więcej dla obu Stron obowiązującymi.

V. *Wzajemne prawa pomiędzy poddanymi Królestwa Polskiego i Neapolitańskiego.*

Traktatem handlowym i nawigacyjnym z Rządem Neapolitańskim w d. ¹³/₃₅ Wrzesnia 1845 r. w Neapolu zawartym, a w d. 10 Listopada tegoż roku ratyfikowanym (D. P. T. XXXVII str. 305), określone zostały wzajemne prawa co do handlu i żeglugi, a co do innych praw wskazane zostały w art. 12, 13 i 14 przepisy następujące:

Art. 12. Poddanym każdej z dwóch Wysokich umawiających się Stron pozostawioną jest zupełna wolność podróżowania, lub przebywania, za interesami własnymi, w krajach, lub posiadłościach drugiej z tychże Stron, i ci, jak również ich majątki, doznawać mają takiego bezpieczeństwa i téj opieki co do ich osób i ich własności, jakich doznają poddani i obywatele Państw najwięcej uprzywilejowanych, pod tym jednakże warunkiem, ażeby istniejącym tamże prawom i przepisom, a mianowicie ustawom handlowym i policyjnym, byli podlegli. Będą oni mocni rozrządzać osobistą swoją własnością, bez najmniejszej z czyjéjkolwiek strony przeszkody i trudności, zbywać ją przez sprzedaż, darowiznę, zamianę, lub testamenta, i rozporządzać ta-

kową wszelkimi innemi sposobami. Jeżeli ich successorowie są poddanymi drugiej ze Stron umawiających się, wtedy sukcesdowac będą tak z mocy testamentu, jako téż beztestamentowo (ab intestato), oraz wchodzić w posiadanie spadku, czy to sami osobiscie, czyli téż przez osoby w imieniu ich działające, i rozporządzać onym podług swego upodobania, ponosząc na rzecz miejscowego Skarbu, takie tylko opłaty, jakie w podobnych zdarzeniach uiszczają mieszkańcy kraju, w którym znajdują się dobra spadkowe. W razie nieobecności successorów, przedsiębrane będą tymczasowie takie co do ich dóbr zabezpieczające srodki, jakichby w podobnym przypadku, co do dóbr krajowców miejscowych użyto, któreto srodki dotąd trwać będą w swój mocy, dopóki prawy sukcesor tego spadku onegoż nie otrzyma. Każdy spór, wynikły o sukcesyę, rostrzyganym będzie ostatecznie podług praw i przez sędziów tego kraju, w którym znajduje się massa spadkowa. Gdyby po śmierci osoby posiadającej dobra nieruchome w kraju jednej z dwóch Wysokich umawiających się Stron, dobra takowe, podług praw tegoż kraju, przypadły na poddanego drugiej z umawiających się Stron, ten zas poddany nie miał prawa, jako cudzoziemiec, posiadania rzeczonej nieruchomosci, w takim razie służy mu termin zwłoki, prawem miejscowém przepisany; a gdyby onego prawo tegoż Państwa nie oznaczyło, wtedy termin odpowiedni dla sprzedania tychże dóbr nieruchomych, oraz nietamowanego zrealizowania i wywiezienia otrzymanej ztąd summy, wyznaczony dlań będzie, z obowiązkiem uiszczenia, na rzecz miejscowego Skarbu Państwa, takich tylko opłat, jakie w podobnych wypadkach od mieszkańców kraju, gdzie znajduje się nieruchomość, bywają ściągane.

Rozumie się, że warunki, artykułem niniejszym objęte, pod żadnym względem nie uwłaczają ogłoszonym lub na przyszłość ogłosić się mogącym pra-

wom obu Wysokich umawiających się Stron dla zapobieżenia przesiedlenia się wzajemnych poddanych.

Poddani obu Wysokich umawiających się Mocarstw, przebywający lub podróżujący w posiadłościach, do jednego z nich należących, nie będą pod żadnym pozorem ulegać uiszczaniu jakichbądź innych podatków lub opłat, nad te, które uiszczają lub uiszczać będą w tychże krajach poddani państw najwięcej uprzywilejowanych. Będą oni wyłączeni od pożyczek przymuszonych i wszelkich innych opłat nadzwyczajnych, wyjąwszy gdyby takowe były powszechnymi lub ustanowionymi przez prawo.

Art. 13. Poddani Najjaśniejszego Cesarza Wszech Roscyi mogą swobodnie załatwiać swoje interesa w posiadłościach Najjasniejszego Króla Obojga Sycylii, sami osobiście, lub powierzyć one osobom, które za swoich meklerów, pełnomocników, lub agentów obiorą, i ciż poddani Jego Cesarzowskiej Mości, nie ulegają żadnemu ograniczeniu w wyborze rzeczonych osób, ani téż będą w obowiązku płacić lub wynagradzać osoby przez siebie nieobrane.

W każdym razie pozostawioną jest zupełna wolność tak sprzedawcy, jakotéż nabywcy, zawierania pomiędzy sobą układów i ustanawiania ceny na przedmioty i towary, przywożone do Państwa Najjaśniejszego Króla Obojój Sycylii lub przez nich wywożone, wyjąwszy takie interesa wogólności, które podług praw i zwyczajów krajowych wymagają udziału specjalnych agentów.

Poddani Najjasniejszego Króla Obojój Sycylii używać będą tych samych przywilejów i pod temi samemi warunkami, w posiadłościach Najjaśniejszego Cesarza Wszech Roscyi.

Art. 14. Traktat obecny, rozciągający moc swoją również na Królestwo Polskie, zachowa swą siłę obowiązującą przez przeciąg lat ósmiu, licząc od daty zamiany ratyfikacyi, a nadto, przez miesiący

13. Cudzoziemiec w Królestwie Polskim nawet nie-mieszkający, może być pociągany przed Sądy Polskie o wykonanie zobowiązań w témże Królestwie zaciągniętych.

Co do zobowiązań przez cudzoziemca względem Polaka w kraju obcym zaciągniętych, może cudzoziemiec przed Sądy Polskie być pociągany wtenczas, gdy sam z osoby swój, lub gdy majątek jego w Królestwie Polskim znajduje się.

14. Polak poddany Królestwa Polskiego i każdy mieszkający w témże Królestwie, może być pociągany przed Sądy Polskie o zobowiązania, choćby w obcym kraju zaciągnięte, nawet względem cudzoziemca.

15. We wszystkich sprawach oprócz handlowych, cudzoziemiec powód obowiązany stawić rękojmią za wynagrodzenie kosztów, szkód i straconych korzyści ze sprawy wyniknąć mogących, wyjąwszy gdyby posiadał w Królestwie Polskim majątek nieruchomy, lub zakład przemysłowy, wartości na zabezpieczenie takowego wynagrodzenia wystarczającej (1).

---

dwanastu, po zawiadomieniu jednej z dwóch Wysokich umawiających się Stron, przez drugą, o zamiarze swoim pozbawienia go obowiązujących skutków; każda zaś z dwóch Wysokich umawiających się Stron, mocną jest zawiadomić o tém drugą, po upływie pierwszych lat siedmiu: przyczém też Strony zgodziły się na to wzajemnie, że po upływie dwunastu miesięcy od otrzymania tego zawiadomienia przez jedną z Wysokich umawiających się Stron od drugiej, traktat niniejszy i objęte nim warunki, przestaną być dla Nich obowiązującami.

(1) Od zasady w artykule tym podanej mają miejsce następujące wyjątki:

I. *Co do mieszkańców Cesarstwa Rosyjskiego, wymaga-*

nie od nich kaucyi na zabezpieczenie kosztów, szkód i straconych korzyści, w sprawach cywilnych wyniknąć mogących, przepisem art. 15 K. C. P. ustanowionej, nadal miejsca mieć nie powinno.

K. R. S. d. ¹⁶/₂₈ Października 1839 r. N. 10882.

II. *Co do ubogich poddanych Cesarsko Austryackich* Ukaz z d. ¹⁰/₂₃ Lutego 1842 r. (D. P. T. XXIX, str. 65), stanowi:

Art. 1. Poddani Cesarsko-Austryacy, w stanie ubogim zostający, w sprawach swych przed Sądy Królestwa wytaczanych, będą wolni od składania kaucyi, artykułem 15 Kodexu Cywilnego Polskiego, oraz artykułem 166 Kodexu Postępowania Sądowego, od cudzoziemców na wynagrodzenie kosztów prawnych i szkód wymaganęj; niewprzód jednak, aż za złożeniem deklaracyi, że bezpieczeństwa w téj mierze dla swego ubóstwa dać nie mogą, oraz za wykonaniem na rzetelność swego twierdzenia przysięgi, jeżeli złożenia takowęj pozwany domagać się będzie.

Art. 2. Urządzenie powyższym artykułem objęte, będzie obowiązującym przez czas, dopóki podobne postępowanie zachowywane będzie w Sądach Cesarsko-Austryackich, względem ubogich poddanych Królestwa Polskiego.

III. *Co do poddanych Królestwa Wielkiej Brytanii i Irlandyi*, Ukaz z d. ⁹/₂₁ Marca 1843 r. (D. P. T. XXXII, str. 5) stanowi:

Art. 1. Poddani połączonego Królestwa Wielkiej Brytanii i Irlandyi, w sprawach swych przed Sądy Królestwa Polskiego wytaczanych, będą wolni od składania kaucyi, artykułem 15 Kodexu Cywilnego Polskiego, oraz art. 166 Kodexu Postępowania Sądowego, od cudzoziemców, na wynagrodzenie kosztów prawnych i szkód wymaganęj.

Art. 2. Urządzenie powyższym artykułem objęte, będzie obowiązującym przez czas, dopóki podobne

ne postępowanie zachowywane będzie w Sądach połączonego Królestwa Wielkiej Brytanii i Irlandyi względem poddanych Królestwa Polskiego.

IV. *Co do poddanych Królestwa Pruskiego* obowiązują następujące wyjątkowe przepisy:

a) Podług dekretu Króla Saskiego Ks. Warszawskiego z d. 31 Grudnia 1812 r., komunikowanego sądom przy rozporządzeniach K. R. S. z d. 11 Stycznia 1813 r. N. 173 i 20 Grudnia 1821 r. N. 11689:

1° Dobrodziejstwo §. 14 prawa sejmowego względem opłat stempowych na d. 23 Grudnia 1811 r. wydanego (D. P. K. W. T. IV, str. 27, 47, 63), podług którego w sprawach nad 10,000 złp. stempel w połowie tylko przy wpisie, a w drugiej połowie przy wyroku opłaconym być winien, niema mieć miejsca, skoro wpis takowy ze strony poddanych Pruskich, majątku żadnego w Ks. Warszawskim nie mających, czynionym będzie, lecz strony takowe całkowity stempel przy wpisie opłacić winny, bez względu na wysokość sprawy.

2° Żaden z obrońców stawających w sądach Ks. Warszawskiego, nagłonym przez Prokuratorów lub Prezesów naszych do popierania sprawy przez poddanych Pruskich, majątku w Księstwie niemających, onym poruczonój, być nie może, jeżeli dostatecznym awansem na zastąpienie wpisu i gotowych wydatków opatrzonym nie został.

b) Pod d. 4 Lutego 1826 r. N. 1128 K. R. S. komunikowała sądom postanowienie Ks. Namiestnika z d. 27 Stycznia t. r. N. 10846, na mocy którego, z zasad wzajemności, poddanym Pruskim prowadzącym proces w Królestwie nie mają być dodawani obrońcy z urzędu, i również od kosztów sądowych uwalniani być nie mogą.

V. W § 47 Instrukcyi o Kontrolli Skarbowej pod d. 17 Grudnia 1816 r. wydanój (D. P. T. D. str. 180,—214), a postanowieniem Namiestnika Kr. pod tąż datą zatwier-

Wypadek
15.2. Scythia
 22.11.23. 96 N-16
 21.4.1903. 4-4

16. Żydzi używać będą praw cywilnych od których używania przez postanowienia Królewskie lub Namiestnika Królewskiego nie znajdują się wyłączonemi (1).

W. r. Cyprianowa Helber, 18108.

dzonej (D. P. T. D. str. 139), co do cudzoziemców w ogóle podany jest przepis:

„W każdym przypadku, gdzie kara za odrzucenie appellacyi, lub tym podobna, na stronę za granicą zamieszkałą, wskazaną zostanie, ma być kara takowa od obroncy jej ściągnięta, któren, przyjmując sprawę takową, zabezpieczyć się dostatecznie powinien, aby strona oddająca mu sprawę tego rodzaju, fundusz na zastąpienie jej wczesnie wskazała” (a).

(a) W objaśnieniu przepisu tego K. R. S., polegając na odezwie K. R. P. i S. z d. ¹⁰/₂₂ Września 1847 r. N. 74501, oświadczyła pod d. ²/₁₄ Października t. r. N. 16667, że poszukiwanie kary jedynie wtenczas do obrońcy zaregulowane być może, gdy okaże się z wyroku, że stawał przed sądem w sprawie osoby zagranicznej.

(1) Wyjątkowe przepisy co do żydów są następujące:

1. *Ograniczenie i zawieszenie żydów w prawach politycznych* wypływa z postanowienia Króla Saskiego Ks. Warszawskiego daty 17 Października 1808 r. tej osnowy:

1° Mieszkańców w Księstwie Naszém Warszawskiem osiadłych, wyznawających religię Mojżesza, zawieszamy w używaniu praw politycznych, na przyszłość służyć im mających, do lat dziesięciu, w nadziei, iż przez ten czas zniszczą w sobie odróżniające ich tak bardzo od innych mieszkańców znamiona.

2° Powyższe prawidło wstrzymywać Nas nie będzie jednak od dozwolenia szczególnym osobom tego wyznania, ażeby przed upłynieniem czasu wyżej oznaczonego, używały praw politycznych, skoro na tę wysoką Naszą łaskę zasłużą, dopełniając warunków, jakie im w osobném urządzeniu tyczącém się wyznających religię Mojżesza wskażemy.

Następnie postanowieniem Króla Saskiego Ks. War-

szawskiego z d. 19 Listopada 1808 r. żydzi zawieszeni zostali w możności nabywania dóbr na dziedzictwo, o czym Trybunał przez rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z d. 23 t. m. i r. N. 459 zawiadomione zostały.

W rozwinięciu zaś powyższego przepisu, K. R. S. pod d. $6/_{18}$ Maja 1836 r. N. 4604 zakommunikowała władzom sądowym postanowienie Rady Administracyjnej z d. $7/_{19}$ Stycznia t. r. N. 32334, podług którego udzielany niektórym z pomiędzy starozakonnych przywilej nabywania dóbr ziemskich, jest przywilejem wyłącznie osobistym, i bynajmniej na sukcesorów obdarowanego, ani za życia, ani po śmierci, nie przechodzi, niemniej że sukcesorom tymże służy jedynie prawo posiadania dóbr przez ich prawonabywcę za życia kupionych.

II. *Wyłączenia*, o których art. 16 K. C. P. wspomina, są następujące:

- a) Postanowienie Króla Saskiego Ks. Warszawskiego z d. 30 Października 1812 r. (D. P. K. W. T. IV, str. 393) wyłączyło żydów *od możliwości fabrykowania i szynkowania trunków, oraz od mieszkania w karczmach i szynkach.*

Postanowienie powyższe zmodyfikowane zostało art. 6 Ukazu z d. $5/_{17}$ Lipca 1844 (D. P. T. XXXIV str. 189), podług którego żydzi mogą zatrudniać się szynkowaniem trunków po miastach, o ile na to Rada Administracyjna zezwoli. Powyższy przepis następnie Ukazem z d. $4/_{16}$ Maja 1848 r. (D. P. T. XL, str. 221) został uchylony: a w jego miejsce weszła *Ustawa o wyrobie i sprzedaży wódki w Królestwie Polskiem.* i w tej wzmiankowane przepisy co do żydów utrzymane zostały.

- b) Postanowienie Ks. Namiestnika Kr. z d. 28 Maja 1816 r. (D. P. T. VII, str. 401), *co do żydów, o ile utrzymują pozwolenie szynkowania,* wyrzekło:

Art. 1. Nie wolno jest szynkarzom żydom pod jakimkolwiek pozorem dawać włoscianom trunków na kredyt lub w zamian za produkta.

Art. 2. Włoscianin który się żydowi szynkarzowi za trunki zadłuży, od opłacenia takiego długu jest wolnym, produkt zaś wzięty żyd włoscianinowi powrócić obowiązany.

Art. 3. Żyd uchybiający przepisowi artykułu 1 karze trzydzieści złotych Polskich na rzecz donosiiciela podpadnie, za ponowioném przewinieniem kara ta podwojoną będzie, za wykroczeniem zaś po raz trzeci, żyd konsens do szynku utraci.

Art. 4. Środki artykułami 2 i 3 wskazane drogą policyjną do egzekucyi przywiedzione będą.

- c) *Co do ograniczenia żydów przy licytacji dzierżawy karczem*, komornicy sądowi otrzymali polecenie, iżby w przypadku licytacji dzierżawy karczem, nieprzypuszczali do takowej starozakonnych, o ile ci nie okażą konsensu tak co do osoby, jak i co do miejsca, przez władzę administracyjną wydanego.

K. R. S. d. 16 Czerwca 1824 r. N. 5978.

- d) *Co do przesiedlenia się żydów z za granicy do Królestwa Polskiego*, postanowienie Króla Saskiego, Ks. Warszawskiego z d. 30 Października 1812 r. (D. P. K. W. T. IV, str. 398) wskazało następujące przepisy:

Art. 1. Dobrodziejstwa dekretem dnia 20 Marca 1809 (D. P. K. W. T. III, str. 455) dla cudzoziemców przepisane, tym tylko starozakonnym służyć powinny, którzy udowodnią przed prefektem departamentu:

- 1° Że posiadają czystego funduszu 60000 złp. bez długu i bez zaprzeczenia, i że tymże kapitałem chcą założyć w kraju, do którego się wprowadzają, jaką użyteczną fabrykę, wyjąwszy fabrykę trunków, używając do niej rąk ludzi wyznania swojego, lub handel hurtowy, lub że są osobami naukom poświęconemi, składając zaświadczenie od Dyrekcyi Edukacyi Narodowej, lub gdyby w szczególności poświęcali się naukom lekarskim, od Rady Ogólnej Lekarskiej.

2° Udowodnią, że umieją czytać i pisać po polsku lub po francuzku lub po niemiecku.

3° Obowiązują się dzieci swoje po skończonym każdym siódmym roku, posyłać ciągle do szkół publicznych, aby tam nauki świeckie równie z drugimi pobierały.

4° Obowiązują się do nieużywania żadnych znaków powierzchownych, które dotąd lud starozakonny od innych mieszkańców odróżniają.

Art. 2. Wszelkie w tej mierze wcześniejsze lub późniejsze odkryte podejszcia, ciągnąc za sobą będą utratę dobrodziejstw i obowiązek wyniesienia się z kraju.

Art. 3. Oprócz powyższej klasy starozakonnych do dobrodziejstw dekretu Naszego pod d. 20 Marca 1809 przypuszczonych, mogą być wpuszczeni do kraju ci tylko żydzi, którzy, oprócz okazania trzechset przynajmniej złp. majątku, udowodnią, przed wyznaczoną od Prefekta Kommissyą, złożoną z biegłych na to przysięgłych, być biegłymi:

Garbarzami, Rymarzami, Siodlarzami, Sukiennikami, Farbiarzami, Postrzygaczami, Płóciennikami, Górnikami, Hutnikami, Kowalami, Nożownikami, Puszkarzami, Stolarzami, Kołodziejami, Stelmachami,

zobowiązują się do odbywania jednej z takowych profesyj, przynajmniej przez lat pięć po wejściu do kraju, pod karą, iż na powrót za granicę wyprowadzonymi zostaną.

e) *Co zaś do przesiedlenia się żydów z Królestwa Polskiego do Cesarstwa Rossyjskiego, ukaz z d. 12 Czerwca 1857 r. (D.P. T. L, str. 417) obejmuje przepisy oddzielne.*

f) *Co do nadania stałych nazwisk żydom, przepisy wskazane są postanowieniem Ks. Namiestnika Kr. z d. 27 Marca 1821 r. (D. P. T. VII, str. 134), które pomiędzy innymi w art. 5 stanowi, iż żaden akt urzędowy z żydem ani żydówką przyjętym nie będzie, jeżeli nie*

---

okażą świadectwa Władzy Administracyjnej dowodzącego jakiego wolno jest im używać nazwiska.

W rozwinięciu zaś powyższych przepisów, Rada Administracyjna Kr. pod d. ¹³/₂₅ Czerwca 1850 r. (D. P. T. XLIII, str. 291), postanowiła:

Art. 1. Starozakonni przy przejściu na którekolwiek z wyznań chrześcijańskich, nie mogą odmieniać nazwiska, lecz obowiązani są zachować to, jakie otrzymali przy urodzeniu, i jakiego używali przed zmianą religii.

Art. 2. Przepis powyższy nie rozciąga się do tych mieszkańców, którzy przed datą niniejszego postanowienia, przyjmując wyznanie chrześcijańskie, pod innem nazwiskiem do ksiąg ludności wpisani zostali.

- g) *Co do osiadania żydów na gruntach miejskich i wiejskich*, postanowienie Ks. Namiestnika Kr. z d. 4 Lutego 1823 r. (D. P. T. VIII, str. 51) wyrzekło:

O zarobkowaniu rolniczém. Art. 1. Wolno jest żydom osiadać na gruntach ornych w dobrach Rządowych i duchownych, które od miejscowej potrzeby folwarków, lub téż od lepszego uposażenia włościan, okazały się zbywającemi, na pustkach włościańskich, tudzież w zaroślach lub lasach od leśnictw odłączonych pod warunkami niżej opisanemi.

Art. 2. Jeden osadnik tyle tylko gruntu ornego, lub wykrudować się mającego, otrzymać może, ile on sam, jako rolnik obrobić potrafi, i w miarę funduszu potrzebnego na zakład gospodarstwa, który fundusz pierwój okazać powinien.

Art. 3. Żydzi na gruntach osiadający, zajmować się powinni gospodarstwem rolniczém. Wyrabianie lub szynkowanie trunków, zabronione im jest, pod karą oddalenia z osady i utracenia na zawsze dobrodziejstwa do pozyskania gruntu, prócz kar ogólnie wskazanych na szynkujących lub wyrabiających trunki bez konsensu.

Art. 4. Czeladź wszystka, jakiej do pomocy w gospodarstwie rolniczém potrzebować będą, z samych tylko żydów obojój płci składać się ma.

Trzymanie czeladzi Chrześcijańskiej żydom jest zabronione.

Art. 5. Rozległość osad ma być taka, jaka urządzeniami dla kolonistów jest przepisana.

Nie wolno żydowi nadanej osady pół włóki lub mniej obejmującej rozdzielać, ani drugiemu w części bez zezwolenia właściwej władzy odstępować.

Art. 6. Osiadający na gruncie, otrzyma zapomogę w drzewie na budowlę tam, gdzie to z lasów Rządowych daném być może.

Opuszczający osadę nie będzie miał prawa do wynagrodzenia za postawione budowle i budowle te pozostaną własnością Skarbu.

Art. 7. Grunta dawane będą żydom na czynsz, lub za dobrowolną umową, z obowiązkiem odrabiania powinności do osady przywiązanych.

Grunta gotowe orne i pustki włościańskie, puszczane będą w czasową, krudunki karczować się mające — w wieczystą dzierżawę.

Art. 8. Jeżeli żyd osiada na gruntach ornym, do których opłata czynszu lub powinności są przywiązane, a grunta te są obsiane i z budowlami w dobrym stanie, w takim razie otrzyma uwolnienie na jeden rok od opłaty czynszu, podatków publicznych i gruntowych, od odbywania powinności i ciężarów gruntowych, wyjąwszy jednak ciężary gminne i daniny kościelne.

Art. 9. Jeżeli żyd osiada na gruncie ornym, nieobsianym, i w części w budynki opatrzonym, wtenczas uzyska uwolnienie podobne jak wyżej na lat trzy.

Art. 10. Jeżeli osiada na gruntach ornym nieobsianym i bez budowli, otrzyma uwolnienie, jak wyżej na lat sześć.

Art. 11. Osiadający na gruncie wykrudować się dopiero mającym, i bez budowli, otrzyma uwolnienie od opłat i ciężarów, w art. 8 wyrażonych, na lat dwanaście.

Art. 12. Gdyby żyd, po upłynieniu lat wolnych, chciał opuścić osadę, obowiązany będzie do zaspokojenia czynszu i wynagrodzenia powinności oraz drzewa, jeżeli takowe dane było z lasów Rządowych, a pomimo tego budynki na osadzie wystawione nie zostały. Prawo swoje odprzedac może za konsensem właściwej władzy.

Art. 13. Osiadający na gruntach Rządowych żydzi, obowiązani będą podług zatwierdzonego porządku i planu budowlę wystawić.

Art. 14. Wolność osiadania na gruntach służy tylko żydom krajowcom. Chcący więc osiąść na roli, winien niewątpliwie udowodnić, że jest krajowcem, a nie zagranicznym.

Art. 15. Żydzi, chcący osiąść na gruntach w dobrach Rządowych i duchownych, zgłaszać się mają do właściwych Kommissyj Wojewódzkich, z wyrażeniem, w jakich dobrach osiąść zamierzają.

Art. 16. Osiadający na gruntach w dobrach prywatnych żydzi, podlegają tym samym warunkom, jakie w artykułach 3, 4 i 5 są przepisane.

O zarobkowaniach przemysłowych. Art. 17. Jak mieszkańcom innych wyznań, wolno jest równo każdemu żydowi sprawować bez żadnej przeszkody wszelki kunszt, rzemiosło lub professyą, wyjąwszy roboty sprzedaży trunków po wsiach, chociażby do żadnego zgromadzenia rzemieślniczego nie należał. W takim razie nie jest mocen wyzwać uczniów, i zaświadczenia jego nie mogą służyć do udowodnienia lat wprawy pracującej czeladzi, ponieważ to wyłącznie majstrom należącym do zgromadzenia, podług postanowienia daty 31 Grudnia 1816 (D. P. T. IV, str. 114), jest zostawione.

Art. 18. Zarobkowania handlowe żydom z zacho-

waniem ogólnych rozporządzeń i przepisów Skarbowych i policyjnych bez ograniczenia równie są dozwolone.

- h) Postanowienie Ks. Namiestnika Kr. z d. 31 Stycznia 1823 r. (D. D. T. VIII, str. 26) wyłączyło żydów od możności mieszkania we wsiach położonych w obrębie 21 wiorst od granicy Pruskiej i Austryackiej, wskazując zarazem wyjątki, w jakich mieszkanie to może im być dozwolone.
- i) Przepisy powyższe postanowieniem Rady Administracyjnej z d. 29 Maja (10 Czerwca) 1834 r. (D. P. T. XVI, str. 50), rozciągnięte zostały i do granicy ze strony Rosyi; postanowieniami zaś téjże Rady z d. ¹⁵/₂₇ Grudnia 1850 r. (D. P. T. XLIII, str. 371) i z d. ⁹/₂₁ Stycznia 1851 r. (D. P. T. XLIII, str. 415) zostały zmodyfikowane.
- k) W mieście Warszawie i innych niektórych miastach Królestwa wolno mieszkać żydom na pewnych tylko, szczegółowemi postanowieniami wskazanych, ulicach. Postanowienia te, co do miasta Warszawy, są następujące:
- 1° Postanowienie Króla Saskiego Ks. Warszawskiego z d. 16 Marca 1809 r. (D. P. T. VII, str. 155) w związku z postanowieniem Rady Administracyjnej z d. ¹²/₂₄ Lutego 1835 r. (D. P. T. XVI str. 319).
  - 2° Postanowienie Króla Saskiego Ks. Warszawskiego z d. 7 Września 1809 r. (D. P. T. VII, str. 166).
  - 3° Postanowienie Królewskie z d. ¹⁹/₃₁ Lipca 1821 r. (D. P. T. VII, str. 155).
  - 4° Takież postanowienie z d. 25 Kwietnia (7 Maja) 1822 r. (D. P. T. VII, str. 384), — w związku z Ukazem daty 29 Stycznia (10 Lutego) 1847 r. (D. P. T. XXXVIII, str. 431).
  - 5° Postanowienie Rady Administracyjnej z d. ¹⁹/₃₁ Sierpnia 1832 r. (D. P. T. XV, str. 5).
  - 6° Postanowienie téjże Rady z d. ¹/₁₃ Maja 1836 r. art. 5, (D. P. T. XVIII, str. 432,—439),

- 7° Postanowienie téjże Rady z d. $\frac{4}{16}$ Marca r. 1847 r. (D. P. T. XXXIX, str. 37).
- 8° Ukaz z d. $\frac{8}{30}$ Czerwca 1848 r. (D. P. T. XL, str. 215).
- 9° Ukaz z d. $\frac{7}{19}$ Września 1848 r. (D. P. T. XLI, str. 107).
- 10° Postanowienie Rady Administracyjnej z d. $\frac{7}{19}$ Października 1855 r. (D. P. T. XLIX, str. 243).
- l) Podług art. 1 i 4 postanowienia ks. Namiestnika Kr. z d. 7. Wrzesnia 1824 r. N. 22150:
 „żaden żyd z miast i wsi Królestwa niema być od-
 tąd przyjmowany na mieszkanie do Warszawy bez
 szczególnego zezwolenia Kommissyi Rządowej
 Spraw Wewnętrznych i Duchownych“, a nadto
 „żaden z żydów do Warszawy lub Pragi na czas
 przybywających, przepuszczonym przez rogatki
 będzie, jeżeli nie opłaci pozwolenia pobytu
 dziennego.“
- m) Kommissya Rządowa Sprawiedliwości pod d. 30 Li-
 stopada (12 Grudnia) 1835 r. N. 10716 przesłała Try-
 bunałowi Warszawskiemu postanowienie Rady Ad-
 ministracyjnej z d. $\frac{5}{17}$ Listopada t. r. N. 29727, pod-
 ług którego domy w mieście Warszawie przez staro-
 zakonnych i jedynie przy ulicach do mieszkania im
 dozwolonych wystawione, mogą inni starozakonni
 nabywać i posiadać, bez względu czy te domy są dre-
 wniane, czy murowane, z zastrzeżeniem, iżby to mia-
 ło miejsce w takich tylko przypadkach, gdy te bądź
 w drodze działów, bądź na satysfakcyę długów na
 sprzedaż muszą być wystawione.
- n) Pod względem nabywania domów żydzi są ograni-
 czeni, i wolno im o tyle tylko nabywać, domy i place,
 o ile to szczegółowemi postanowieniami jest wskaza-
 ne. Postanowienia te powołane są wyżej w ustępie k
 pod pozycyami 2, 3, 4, 9.
- o) Podług artykułu 2 postanowienia Królewskiego z d.
 3 Kwietnia 1812 r. (powołanego przy art. 1712 K. N)

D Z I A Ł II.

O pozbawieniu praw cywilnych. (1)

„życzy do dzierżawienia dóbr narałowych zdolnemi nie są.“

p) Co do starozakonnych mających nadane *poczesne obywatelstwo*, ci używają wyjątkowych praw jakimi są:

1° Swoboda od wszelkich osobistych podatków.

2° Uwolnienie od zaciągu wojskowego, lub obowiązków, jakie w zastępstwie takowego inni starozakonni wypełniają.

3° Oswobodzenie od kar cielesnych w razie popełnionego przestępstwa, z zastrzeżeniem oraz, iż wyroki sądowe, na mocy których mogłaby być wyrzeczona utrata niniejszego stanu, nie będą wykonanymi bez potwierdzenia Namiestnika w Radzie Administracyjnej.

4° Prawo należenia do zgromadzeń miejskich i być wybranym na urzęda municypalne od wyborów zależące, a to stosownie do oddzielnych ustaw, i

5° Prawo mianowania się we wszelkich aktach i czynnościach poczesnym obywatelem.

Oprócz tego niekiedy z nadaniem poczesnego obywatelstwa, jednocześnie udzielane zostaje żydom prawo nabywania dóbr ziemskich i miejskich.

r) Co do formalności w przyjmowaniu aktów notarialnych, zeznawanych przez starozakonnych: porównać przypiski do art 8 i 9 Org. Notar.

(1) Prawem sejmowém z d. $\frac{1}{13}$ Czerwca 1825, stanowiącém ks. I Kodeksu Cywilnego Królestwa Polskiego, zniesioną była *śmierć cywilna*, o której traktuje art. 22 i n. K. N. — W późniejszym jednak czasie wprowadzoną została *kara konfiskaty* majątku i nierozdzielna z nią *śmierć cywilna*. W przedmiocie tym obowiązują następujące przepisy.

O D D Z I A Ł I.

O pozbawieniu praw cywilnych przez utratę stanu Polaka poddanego Królestwa Polskiego, i odzyskaniu tegoż stanu.

17. Stan Polaka poddanego Królestwa Polskiego utracą się:

I. Podług art. 12 Statutu Organicznego, Najwyżej pod d. 14 Lutego 1832 r. Królestwu Polskiemu nadanego (D. P. T. XIV. str. 173,—187).

„Kara konfiskaty majątku stanowi się jedynie za wykroczenia stanu pierwszego rzędu, jak to będzie w szczególności oznaczono w osobnych przepisach.”

II. Na zasadzie szczególnego upoważnienia Najjaśniejszego Pana, które w odezwie Ministra Sekretarza Stanu z d. 21 Stycznia (2 Lutego) 1835 r. Nr. 123 objawione zostało, Rada Administracyjna w postanowieniu d. ^{3/14} Kwietnia 1835 r. wydaném, a d. 24 Maja (5 Czerwca) t. r. ogłoszoném, (D. P. T. XVI str. 429), wskazała następujące przepisy *co do konfiskaty i sekwestracji majątków na rzecz Skarbu*, a mianowicie:

Art. 1. Konfiskata majątku, w skutku ogólnych postanowień Najjaśniejszego Pana, decyzją Rady Administracyjnej nakazana, lub wyrokiem prawomocnym Sądów zwyczajnych, lub szczególnych sądzona, przenosi własność majątku osoby skazanej, jaki w dniu ogłoszenia decyzji lub wyroku prawomocnego do niej należał, ze wszystkimi prawami skazanemu co do majątku skonfiskowanego służącemi, i ze wszystkimi obowiązkami, majątek tenże ciążącemi, na rzecz Skarbu publicznego.

Art. 2. Od dnia ogłoszenia decyzji lub wyroku prawomocnego konfiskatę stanowiących, skazany uważany jest za cywilnie umarłego, a zatem nie jest mocen

- 1° Przez naturalizacyą nabytą w obcym kraju.
  - 2° Przez przyjęcie, bez zezwolenia Królewskiego, urzędów publicznych, albo służby wojskowej pod obcym panowaniem.
-

brać spadku żadnego ani go przenosić na kogokolwiek; nie może rozporządzać majątkiem swym, ani przez darowiznę między żyjącymi, ani przez testament, i nie może nic nabywać pod tym tytułem, chyba na alimentu. Nie może być opiekunem, ani mieć jakiegokolwiek wpływu do opieki; nie może być świadkiem w akcie uroczystym lub urzędowym, ani być przypuszczonym do świadectwa w Sądzie.

Nie może stawać w Sądzie ani jako powód, ani jako pozwany.

Skarb publiczny, współmałżonek, i osoby interes mające, mogą po skazanym używać praw im służących stósownie do prawideł niżej przepisanych, i działać prawnie jak gdyby umarł naturalnie, i bez testamentu.

Art. 3. Majątek rodziców przy życiu będących, nie może być za winę ich dzieci ani w całości, ani w części jakiegokolwiek konfiskowany, wyjąwszy gdyby udział takowego na własność rodzice skazanemu na konfiskatę dziecku za życia uczynili i jemu oddali.

Art. 4. Wyrzeczona prawomocnie konfiskata na jednego z małżonków, nie dotyka w niczem praw drugiemu współmałżonkowi, tak co do własnego jego majątku, jako i co do majątku współmałżonka na konfiskatę skazanego, bądź z przepisu prawa, bądź z zapisu lub umowy onemu służących.

Art. 5. Z majątku skonfiskowanego obowiązany jest Skarb ponosić wszelkie ścieśnienia własności, ciężary wieczyste i służebności, tudzież opłacać długi i należności bądź hypotekowane, bądź osobiste, tak z umów jako i z przepisów prawa wynikające, aż do wysokości funduszów majątek skonfiskowany stanowiących,

3° Gdy kto osiedzie w obcym kraju w zamiarze niepowrócenia.

---

zachowując przy uiszczaniu wierzytelności pierwszeństwo prawem przepisane.

Art. 6. Winien także Skarb z majątku skonfiskowanego, dostarczać alimenta tym wszystkim, którym takowe z przepisów prawa, z zapisu lub umów od skazanego na konfiskatę należą, albo które postanowieniem Najjaśniejszego Pana lub Rady Administracyjnej Królestwa Polskiego przyznane zostały.

Art. 7. Skarb nie jest mocen z tytułu konfiskaty wykonywać prawa użytkowania ani na majątku dzieci występnym rodzicom, ani na majątku małżonka, występnemu drugiemu małżonkowi służącego. W tym jednak razie alimenta będą potrącone w całości lub części o tyle o ile prawem użytkowania są pokryte.

Art. 8. Konfiskata nie tamuje osobom trzecim prawa windykowania własności majątku na konfiskatę zajętego lub skonfiskowanego, lub upominania się o inne należności, długi, ciężary w drodze Sądowej, tudzież przyprowadzenia wyroków do egzekucyi Sądowej; nie tamuje także egzekucyi w drodze prawem o Towarzystwie Kredytowém z dnia 1/13 Czerwca 1825 r. wskazaném. Osoby trzecie poszukujące własność lub nieruchomość skonfiskowaną, lub dochodzące wierzytelności, ciężarów, lub praw jakichkolwiek na wyż wymienionych przedmiotach zapewnionych, są obowiązane wystąpić z pretensyami swemi przed Sądy właściwe w przeciągu sześciu miesięcy, co do osób już na karę konfiskaty skazanych, od dnia ogłoszenia niniejszego postanowienia na przyszłość zaś, od dnia ogłoszenia decyzji lub wyroku konfiskatę stanowiących, jeżeli są zamieszkałe w Królestwie; w przeciągu roku jeżeli są nieobecniemi lecz się znajdują w Europie, a w przeciągu lat dwóch jeżeli są za jęj obrębem (1).

1) Artykuł ten rozwinięty został późniejszymi przepisami, a mianowicie:

Zakłady handlowe w obcém Państwie nie mogą być uważane jakoby były przedsiębrane w zamiarze niepowrócenia do kraju.

4° Gdy Polka pójdzie za mąż za cudzoziemca.

a) Rada Administracyjna pod d. 30 Września (12 Października) 1838 r. (D. P. T. XXII, str. 284) postanowiła:

Art. 1. Lubo termina, przez art. 8 postanowienia z d. ²/₁₄ Kwietnia 1835 r. oznaczone, są prekluzyjnymi, przecieź takowe, co do majątków, których konfiskata ogłoszoną już została, przedłużone jeszcze zostają do trzech miesięcy dla osób zamieszkałych w Królestwie, do sześciu miesięcy—dla nieobecnych lecz znajdujących się w Europie, a do dwunastu miesięcy—dla będących za jej obrębem, licząc od daty ogłoszenia niniejszego postanowienia (t. j. od d. ⁶/₁₈ Listopada 1838 r.). Po upływie tego terminu, nie zgłaszający się utracą nazawsze prawo poszukiwania swych pretensyj z powyższych konfiskowanych majątków. Takież skutek dotknie tych, którzyby, co do konfiskat, w przyszłości wyrzec i ogłosić się mających, nie zgłosili się w terminie, w art. 8 postanowienia z d. ²/₁₄ Kwietnia 1835 r. oznaczonym.

Art. 2. Skutki prekluzyi ustają w razie zrzeczenia się przez Skarb majątku skonfiskowanego, i w razie uwolnienia go od konfiskaty.

Art. 3. Nie ulegają żadnej prekluzyi należności, mające przywilej na nieruchomości, według artykułu 41 prawa hypotecznego z r. 1818, tudzież wszelkie prawa hypoteczne, objawione przed ogłoszeniem konfiskaty, i spory graniczne z dobrami, konfiskacie uległemi.

Art. 4. Wyroki, które do chwili ogłoszenia niniejszego postanowienia stały się prawomocnemi, nie mogą być wzruszane, na zasadzie tegoż postanowienia.

b) Nadto też Rada pod d. ¹⁴/₂₆ Sierpnia 1836 r. N. 40871 postanowiła, że jak Skarbowi z tytułu dóbr skonfiskowanych służy teraz i na przyszłość prawo rozpoczynania procesów granicznych, gdzieby takowe koniecznemi się okazały, tak również prawo to służy właścicielom realności, przyległych dobrom skonfiskowanym.

Art. 9. Jeżeli majątek niedzielny konfiskacie uległ, Skarb powinien w drodze sądowej o podział bądź w naturze, bądź przez sprzedaż postarać się, a w ogólności powinien mieć wzgląd na to, aby prawa współwłaścicieli lub wierzycieli nie były w czémkolwiek nadwężone.

Art. 10. Gdyby Skarb widział, iż ciężary i długi majątek skonfiskowany ciążące, przenoszą wartość onego, mocen będzie zrzec się takowego majątku na rzecz wierzycieli, lecz nie inaczej jak za poprzedniem od Rady Administracyjnej na to zezwoleniem.

Trzymiesięczny przeciąg czasu służy do zrzeczenia się wyż wymienionego majątku, rachując od dnia upłynienia terminu dozwolonego dla osób będących w jednej z trzech kategorii artykułem 8 wymienionych. Mocen jednakże będzie Skarb Publiczny żądać przedłużenia tego terminu, skoro tego usprawiedliwi potrzebę, lecz nie na dłużej, jak na drugie trzy miesiące, wyjąwszy, jeżeli sprawy dóbr skonfiskowanych tyczące się, ukończonemi nie będą, w którym to przypadku termin rzeczony aż do ostatecznego tychże rozsądzenia będzie mógł być przedłużonym (1).

(1) Porównać art. 7 postanowienia Rady Admin. z d. 17/29 Czerwca 1841 r. które jest zamieszczone niżej pod pozycyą V. na str. 106.

Art. 11. Rozporządzenia w ogłoszeniu Księcia Namiestnika w skutek rozkazu Najjaśniejszego Pana w dniu 13/25 Kwietnia 1832 wydaném i postanowieniem Rady Administracyjnej z dnia 27 Czerwca (9 Lipca) 1833 r. objęte, stosują się do osób wszystkich, które, mając udział w powstaniu 1830 r., wyłączone zostały z pod amnestyi, lub zaniedbały z niej korzystać (1).

(1) Z przepisem tu podanym mają ścisły związek następujące rozporządzenia:

a) „Wszelkie akta w ciągu powstania w Królestwie, co do miasta Warszawy po dniu 29 Listopada, co do województw zaś po dniu 5 Grudnia 1830 r. przez osoby, które z pod dobrodziejstwa amnestyi Manifestem Najjaśniejszego Pana z d. 29 Października (1 Listopada) 1831 r. (D.P. T. XIII, str. 271), oznajmionćj, wyjęte są

i odtąd ułaskawione] nie zostaną, w jakiejby formie zeznane, a mające na celu przeniesienie, na imię trzecich, własności dóbr nieruchomości przez nich posiadanych, poczytują się za nieważne tak względem tychże osób, jako i względem pierwszych nabywców.”

(Pos. Ks. Nam. d. ¹³/₂₅ Kwietnia 1832 r. D. P. T. XIII, str. 431).

b) Na zasadzie postanowienia Ks. Namiestnika Kr. wyżej ad a powołanego, uważane być mają za nieważne nie tylko akta przenoszące tytuł własności na osoby trzecie, ale oraz wszelkie obciążenia nieruchomości przez osoby z pod amnestyi wyłączone, od początku rewolucyi zawarte.

(R. A. d. ¹⁹/₃₁ Sierpnia 1832 r. N. 8408, — i K. R. S. d. 20 Października t. r. N. 9173).

c) Rada Administracyjna pod d. 27 Czerwca (9 Lipca) 1833 r. (D. P. T. XV, str. 289), postanowiła:

„Wszelkie akta i umowy względem majątków ulegających sekwestrowi albo konfiskacie, sporządzone podczas rewolucyi lub po rewolucyi przez osoby, bądź z pod amnestyi wyłączone, bądź z niej niekorzystające i za granicę zbiegłe, mocą niniejszego postanowienia unieważnione zostają”.

d) Wreszcie podług postanowienia Rady Administracyjnej z d. ¹/₁₃ Maja 1836 (D. P. T. XVIII, str. 442):

„Wszystkie osoby bez wyjątku, które po uspokojeniu zaburzeń w Królestwie Polskiem, wydaliwszy się za granicę, dopuściły się tamże jakichby czynów, dających poznać ich niechęć i występne zamiary przeciw swęj prawęj władzy, uważane być mają jako wychodźcy, niekorzystający z amnestyi, i ulegać karze konfiskaty majątków, wedle prawideł, postanowieniem z d. ²/₁₄ Kwietnia r. z. wskazanych.

Art. 12. Wszelkie akta osób, które na przyszłość ulegną karze konfiskaty, w jakimkolwiek czasie będą sporządzone, a których skutkiem mogło być obciążenie lub przeniesienie w inne ręce w części lub całkowicie ich majątku, będą uważane za żadne i niebyłe, i żadnego nie będą mogły stanowić prawnego tytułu względem własności konfiskacie uległej, jeżeli niebyły zeznane przed notaryuszem, a jeżeli się ściągają do nierucho-

---

mości, wpisane do ksiąg hipotecznych wprzód, nim zawierające je osoby przez jakiegokolwiek bądź czyny lub zachody okazały zamiar popełnienia zbrodni, karę konfiskaty pociągającej lub stania się jej uczestnikami.

Art. 13. Ważność i nieważność aktów, pod innemi względami nie pod względem na epokę, o której powyższe artykuły stanowią, i skutki z aktów wypływające, podług przepisu obowiązującego prawa cenione być powinny.

Art. 14. Przepisy niniejszego postanowienia mające na celu zachowanie praw osób trzecich, o tyle tylko tymże osobom trzecim służą, o ile ich samych majątki nie uległy konfiskacie.

Art. 15. Od konfiskaty różni się sekwestracja majątku w tém, iż przez zajęcie dóbr w sekwestracyą, Skarb staje się tylko administratorem i zachowawcą majątku sekwestracyi uległego dopóty, dopóki kara konfiskaty lub uwolnienie od sekwestracyi nie nastąpi.

Art. 16. Przepisy artykułów 3, 4, 5, 6, 7, 8, 10, 11, 12, 13 i 14 postanowienia niniejszego stosują się i do sekwestracyi. •

Art. 17. Wszelkie spory bądź o własność majątku zasekwestrowanego, bądź o długi, ciężary lub jakiegokolwiek inne prawa z tegoż majątku poszukiwane, nie mogą być do Sądów wprowadzone, bez przypozwania Skarbu; przypozwanie takowe jest konieczném, choćby już spór był zaczęty, lecz tylko do téj instancyi w której wisi. We wszelkich sporach przed ogłoszeniem tego postanowienia ostatecznie lub prawomocnie bez wpływu Skarbu publicznego rozszadzonych, Skarb publiczny mocen jest przeciw zapadłym wyrokom działać jako trzeci, gdyby spostrzegł zmoję lub podstęp, lub gdyby wyrok opartym był na aktach, które, stosownie do artykułów 11 i 12, nieważności podlegają.

Art. 18. Jeżeli majątek sekwestracyi uległy, jest niedzielny, Skarb powinien zostawić współwłaścicielom ad-

ministracyą jego, jeżeli ciż współwłaściciele sumę anszlagiem na dzierżawę wykazaną opłacić zobowiązają się, i wskażą dostateczną rękojmię, tak co do opłaty dochodu, jakoteż całości majątku sekwestrowi ulegającego. Jeżeliby współwłaściciele majątku niedzielnego administracyi jego zrzekli się lub żądanej rękojmi nie stawili, Rząd wydzierżawi dobra przez publiczną licytacją, podług prawideł względem dóbr Rządowych przyjętych.

Art. 19. Rzeczy ruchome sekwestrowi uległe, które ze psuciu ulegać mogą, lub których utrzymanie przewyższyc może ich wartość, na żądanie Skarbn Publicznego, na publicznej licytacji przez aukcyą w drodze administracyjnej sprzedane będą.

III. *Co do objawienia w hipotece skutków konfiskaty*, Rada Administracyjna pod d. $\frac{6}{18}$ Czerwca 1833 r. N. 18,700 (D. P. T. XV, str. 285) postanowiła:

Art. 1. Majątki wszystkich osób, które, od dnia 1 Stycznia 1831 r. oddaliwszy się z Królestwa Polskiego, do niego dotąd nie powróciły, z wyłączeniem jedynie tych osób które się do krajów Cesarstwa Rosyjskiego udały, mają być natychmiast w sekwestr zajęte.

Art. 2. Do hipoteki dóbr nieruchomości inależności hipotecznych ma być niezwłocznie w mocy niniejszego postanowienia wniesione ostrzeżenie o wyrzeczonym ze strony Rządu sekwestrze, i nastąpić mogącej, na mocy wyroków sądowych lub rozkazów Najjasniejszego Pana, dóbr tychże lub należności hipotecznych konfiskacie.

Art. 3. Osoby za upoważnieniem prawej Władzy bawiące za granicą, a którymby na mocy niniejszego postanowienia dobra w sekwestr zajęte zostały, winne są bądź prosto od siebie, lub przez pełnomocników udawać się z dowodami pobyt ich za granicą usprawiedliwiającemi do Kommissyi Rządowej Przychodów i Skarbu, która, o ile żądanie ich za usprawiedliwione uzna, rozciągnięcie sekwestru i wymaza-

nie z hypoteki protestacyi cofnąć będzie mogła. — Kommissye Wojewódzkie obowiązane są także z urzędu od siebie o majątkach tego rodzaju czynić przedstawienia.

W uzupełnieniu powyższych przepisów wydane zostały rozporządzenia następujące:

- a) Rada Administracyjna w postanowieniu z d. 24 Listopada (6 Grudnia) 1833 r. (D. P. T. XV, str. 390) poleciła:

„Do hypoteki nieruchomości i kapitałów należących do osób, które, od początku r. b. wtargnąwszy do kraju, zbrojną ręką usiłowały nowe w Królestwie Polskiem zrobić zaburzenie, oraz ich wspólników, winno być o nastąpić mogącej ich konfiskacie na mocy niniejszego postanowienia zapisane ostrzeżenie.“

- b) Nadto Kommissya Rządowa Sprawiedliwości pod d. 28 Maja 1834 r. N. 4579, objaśniła wszystkie Trybunały, iż ostrzeżenia przez władze administracyjne w materji sekwestru rządowego i konfiskat w księgach wieczystych czynione, żadnym trudnościom i wątpliwościom ulegać niepowinny, a tém samém, gdy władze administracyjne zgłaszać się będą z żądaniem podobnem względem dóbr nieruchomości i kapitałów hypotekowanych, należących do osób w kraju nieobecnych, Wydziały Hypoteczne nie powinny wymagać udowodnienia w drodze sądowej rzeczywistój ich nieobecności.

IV. W rozwiązaniu zapytań:

- a) Jak mają być uważane dobra nabyte za granicą przez osoby wyłączone z amnestyi przed wyrzeczeniem na też osoby śmierci cywilnej, lub też po wyrzeczeniu takowój?
- b) Jaką ważność mogą mieć testamenta przez osoby pomienione, po wyrzeczeniu śmierci cywilnej napisane, obejmujące rozporządzenia co do ich majątku, na korzyść mieszkańców Królestwa? i

c) Czy władze sądowe Królestwa testamenta pomienione za ważne uważać mają?

Rada Administracyjna w postanowieniu d. 28 Sierpnia (9 Września) 1842 r. N. 28604 wydaném, a przy rozporządzeniu Kommissyi Rządowej Sprawiedliwości z d. ³/₁₅ Listopada t. r. N. 10965 władzom sądowym komunikowaném, wyrzekła: że, skoro przepisy obowiązujące co do konfiskat nie wspominają ani o dobrach przed wyrzeczeniem śmierci cywilnej, ani po jej wyrzeczeniu, przez wychodźca za granicą posiadanych, dla tej przyczyny, że do dóbr rzeczonych też rozciągać się niemają; skoro osobom w jednym kraju na śmierć cywilną skazanym, w drugim nabywanie majątku i rozrządzanie nim nie jest zabronione, skoro testamenta osób pomienionych mają moc zupełną, a tém samém przenosić mogą własność dóbr przez nie posiadanych, nawet na osoby za granicą zamieszkałe; skoro nakoniec uznanie nieważności pomienionych testamentów w Królestwie miałyby ten jedynie skutek, że pozbawiłoby mieszkańców Królestwa korzyści, jakieby z nich osiągnąć mogli i przeszkadzałyby przeprowadzeniu do Królestwa majątków z za granicy, a zatem Rada Administracyjna postanowiła, iż wyrzeczona na wychodźca konfiskacja, stosująca się jedynie do majątku tegoż w Królestwie położonego, nie może mu stać na przeszkodzie do dysponowania przez testament na korzyść mieszkańców Królestwa majątkiem, jaki za granicą czy to przed wyrzeczeniem w Królestwie śmierci cywilnej, czy też po jej wyrzeczeniu, nabył, i że testamenta pomienione przez władze sądowe Królestwa, podobnie jak i testamenta przez cudzoziemców za granicą sporządzone, uważane być winny.

V. Co do cywilnych praw osób, które, uległszy karze konfiskaty majątku, a tém samém i śmierci cywilnej, otrzymały przebaczenie, z pozwoleniem powrotu do Królestwa, Rada Administracyjna w postanowieniu z d. ¹⁷/₃₉ Czerwca 1841 r. (D. P. T. XXVIII, str. 339) wyrzekła:

Art. 1. Ułaskawienia Najwyższe, pozwalające po-

wrotu do Królestwa osobom, przeciw którym konfiskata majątku decyzjami Rady Administracyjnej nakazaną została, ogłaszane będą przez Dziennik Praw i przez Gazetę Rządową, według dotychczasowego porządku. Jeżeli Najwyższa łaska dotyczy osób, wyrokami sądowemi na karę konfiskaty majątku skazanych, dostatecznym będzie ogłoszenie ułaskawienia w Gazecie Rządowej i w Dziennikach Gubernialnych.

Art. 2. Wszystkie osoby ułaskawione, o jakich w artykule poprzedzającym jest mowa, używac będą praw cywilnych na przyszłość, od daty Najwyższej decyzji, ułaskawienie stanowiącej.

Art. 3. Osoby pomienione, w skutek otrzymanego ułaskawienia, nie nabywają pod żadnym względem jakichbądź praw, tak do majątku już na rzecz Skarbu skonfiskowanego, jako i tego, który nie został jeszcze wysłedzony i przez Skarb zajęty.

Art. 4. Natomiast majątek wszelkiego rodzaju, nabyty przez ułaskawionego tytułem kupna, darowizny, successyi i t. p., po dniu, w którym otrzymał przebaczenie i wstąpił na nowo w używanie praw cywilnych, ma być uważany za jego własność wyłączną i nietykalną.

Art. 5. Gdyby i majątek konfiskacie uległy, z woli Najwyższej był także powrócony ułaskawionemu, ten ostatni obejmuje go w takim stanie, w jakim znajdować się będzie w chwili dojścia do Kommissyi Rządowej Przychodów i Skarbu Najwyższej decyzji, bez możności roszczenia do Skarbu z tytułu jego zarządu pretensyi, i dopełnić winien wszelkich zobowiązań względem tegoż majątku, ze strony Skarbu poprzednio zaciągniętych. Ułaskawiony obowiązany będzie także w dobrach skonfiskowanych, a sobie powróconych, jak również w dobrach przez Skarb nie wysłedzonych, a przez siebie z łaski miłościwój Najjaśniejszego Pana objętych, urządzić włościan i zabezpieczyć ich prawa podług przepisów, postanowieniem Najjaśniejszego Pana, z d. ⁴/₁₆ Pazdziernika 1835 r. objętych.

Art. 6. Wszelkie zobowiązania, które podług zasad

---

postanowienia Rady Administracyjnej z d. ²/₁₄ Kwietnia 1835 r. (1) z majątku konfiskacie uległego mogą być poszukiwane, o ileby z takowego majątku nie mogły być zaspokojone, mogą być dochodzone z innego majątku osoby ułaskawionej, czy to w czasie śmierci cywilnej, za granicą nabytego, czy też po otrzymaniu ułaskawienia nabytym być mogącego. Wolno jej jednak w takim razie użyć wszelkich środków obrony, prawem dozwolonych.

(1) Postanowienie to zamieszczone jest tu wyżej na str. 97.

Art. 7. Gdyby Skarb Królestwa, na mocy art. 10 postanowienia Rady Administracyjnej, z d. ²/₁₄ Kwietnia 1835 r., zrzekł się majątku skonfiskowanego, z powodu zobowiązań i długów, tenże majątek ciężących, w takim razie ułaskawiony wróci do praw, jakie mu do tegoż majątku, jako właścicielowi służyły, z możliwością działania przeciwko wierzycielom według przepisów obowiązującego prawa.

Art. 8. Zobowiązania, jakie ułaskawiony zaciągnął mógł za granicą, w czasie śmierci cywilnej, o ile takowe majątku konfiskacie uległego nie dotyczą i nie sprzeciwiają się prawom, przez osoby trzecie w kraju ważnie nabytym, uważane będą, od daty ułaskawienia, za zobowiązania prawne.

Art. 9. Co się tyczy szlachectwa, tytułów honorowych, rang i orderów, przez ułaskawionego, przed ulegnięciem śmierci cywilnej posiadanych, tenże, o tyle je po otrzymaniu przebaczenia zachowuje, o ile nastąpi na to Najwyższe Jego Cesarskiej Mości zezwolenie; dla czego, przy każdym przedstawieniu do łaski osób, o których mowa, okoliczność ta powinna być przedstawiona do Najwyższej decyzji.

VI. W powyższym przedmiocie Kodex Kar Głównych i Poprawczych, stanowi w art. 340 i 341, że ten, kto, wydaliwszy się z kraju ojczystego, nie wróci na wezwanie Rządu, lub kto pozostanie za granicą dłużej nad czas prawem dozwolony, bez szczególnych, uznanych za dostateczne powodów, i nie w skutek szczególnego pozwo-

---

lenia Rządu, uważanym będzie za niewiadomego z pobytu, a majątek jego w sekwestr wziętym zostanie.

W rozwinięciu przepisów tych Ukaz d. 25 Kwietnia (7 Maja) 1850 r. wydany, a d. ⁴/₁₆ Października t. r. ogłoszony (D. P. T. XLIII, str. 211) obejmuje następujące rozporządzenia:

Art. 1. W przypadkach art. 340 i 341 Kodexu przewidzianych, właściwy Rząd Gubernialny, a w Warszawie Ober-Policmajster miasta, obowiązany jest przede wszystkim sprawdzić nieobecność osób, o których powzięto wiadomość, że się samowolnie z kraju wydalili, lub za granicą dłużej nad czas przez Rząd dozwolony przebywają, tudzież objaśniać wszelkie towarzyszące wydaleni się okoliczności, a to przez zarządzenie, za pośrednictwem Władz Administracyjno-Policyjnych, śledztwa, najprzód w miejscu ich zamieszkania, a następnie w całym kraju. W tym celu Władze te mają obowiązek wezwać ich przez gazety i dzienniki gubernialne, do zgłoszenia się w najbliższym Urzędzie policyjnym, w ciągu sześciu tygodni.

Art. 2. Upływ bezskuteczny powyższego terminu, stanowić będzie dowód nieobecności w kraju poszukiwanych osób. Następnie przeto właściwy Rząd Gubernialny, lub Ober-Policmajster, o tych, które po wydaleni się swoim za granicę pozostawiły jakowe fundusze, doniesie Prokuratorowi przy Trybunale Cywilnym, i wezwie go o zajęcie majątku nieobecnego w sekwestr, według prawideł w art. 18 przepisanych; o tych zaś, które żadnym nie posiadały funduszu, doniesie Prokuratorowi przy Sądzie Kryminalnym.

Art. 3. Tak w pierwszym, jak i w drugim przypadku, komunikowane być powinny Prokuratorom, wszelkie dowody nie obecności poszukiwanej osoby stwierdzające.

Art. 4. Władze żądające zajęcia w sekwestr majątku nieobecnjej osoby, powinny zarazem wskazywać gdzie, i jaki pozostał po niej majątek, niemniej donosić o każdym wykryć się następnie mogącym fundu-

szu. Prokurator zaś przy Trybunale Cywilnym, po zrobieniu z wszystkich wyszczególnionych powyżej dowodów, właściwego użytku, to jest po wyrzeczeniu i zaprowadzeniu przez Trybunał sekwestru, dowody te odesła Prokuratorowi przy Sądzie Kryminalnym, dla dalszego na drodze karnej postąpienia.

Art. 5. Sąd Kryminalny na wniosek Prokuratora i po rozpoznaniu przedstawionych przezeń dowodów, naznaczy osobie przebywającej za granicą bez pozwolenia Rządu termin do powrotu, równie jak i usprawiedliwienia powodów, dla których nie wróciła na pierwotne ogłoszenie Władzy, i takowe ogłosi w Gazecie Rządowej Królestwa, i w pięciu pismach perjodycznych wydawanych w Cesarstwie, a mianowicie St. Petersburgu, Moskwie, Wilnie, Rydze i Odesie, w szczególności zaś w tych, które wychodzą w językach francuzkim, niemieckim i Polskim. (1)

(1) W wykowaniu Najwyższego rozkazu, przez odezwę Ministra Sekretarza Stanu z d. 30 Marca (11 Kwietnia) 1856 r. Nr. 874 objawionego, Rada Administracyjna pod d. ¹⁶/₂₈ Października t. r. (D. P. T. L, str. 185) postanowiła:

Art. 1. Rozporządzenie w art. 5 Najwyższego postanowienia z d. 25 Kwietnia (7 Maja) 1850 r. zawarte, nakazujące: aby wezwania Sądowe do powrotu osób nieprawnie za granicą przebywających zamieszczane były: „w Gazecie Rządowej Królestwa i w pięciu pismach perjodycznych w Cesarstwie wydawanych” ulega zmianie w tém, iż wezwania takowe jedynie tylko w Gazecie Rządowej Królestwa trzykrotnie, w przerwach trzytygodniowych zamieszczane być mają, bez ogłaszania ich w pismach perjodycznych Cesarstwa.

Wezwania poprzednie, o ile jeszcze trzykrotnie we wszystkich pismach, wyżej wyrażonych, ogłoszone nie były, mają być na nowo w Gazecie Rządowej Królestwa ogłaszane.

Art. 2. Termin do powrotu osób, nieprawnie za granicą kraju przebywających i do złożenia przez nie usprawiedliwienia powodów, dla których nie wróciły na pierwotne

---

wezwanie Władzy, w art. 6 tegoż postanowienia przepisany, liczyć się ma od daty zamieszczenia po raz trzeci rzezonego wezwania w Gazecie Królestwa.

Nadto wezwania takowe zamieszczane być mają jeszcze jednorazowie i w Dziennikach Gubernialnych co do każdej osoby wzywanej we wszystkich guberniach; termin wszakże, o jakim na początku niniejszego artykułu mowa, liczyć się ma jak wyżej, od daty ostatniego ogłoszenia wezwania w Gazecie Rządowej Królestwa, bez względu na ogłoszenie w Dziennikach Gubernialnych.

Art. 3. Przed podaniem wezwania do ogłoszenia w Gazecie Rządowej Królestwa, ma być przedstawiona Namiestnikowi Królestwa lista osób wezwanymi być mających, do rozpoznania i jego decyzji.

Art. 6. Termin powyższy, w miarę okoliczności towarzyszących wydaleniu się za granicę i odległości miejsca przebywania nieobecnych, Sąd Kryminalny oznaczać może według swego uznania; dla wychodźców znajdujących się w Europie do miesiący sześciu, dla przebywających zaś w innych częściach świata do roku jednego (1).

(1) Porównać art. 2 postanowienia Rady Admin. powołanego w odsyłaczu do powyższego art. 5.

Art. 7. Ogłoszenie terminu uskutecznić się powinno trzykrotnie w przerwach trzech-tygodniowych. Czas zakreslony do powrotu, liczy się od daty ostatniego wezwania. W każdym z takowych ogłoszeń zamieszczoném być powinno ostrzeżenie: że w razie nieuległości i nieuczynienia zadość wezwaniu Rządu, niesprawiedliwiający się ściagnie na siebie skutki artykułami 340 i 341 K. K. G. i P. zagrożone.

Art. 8. Dowody prawne przeszkód nie pozwalających powrotu do kraju stanowią świadectwa Posłów i Konsulów Naszych, a gdyby tych nie było, świadectwa Władz miejscowych: — Również do usprawiedliwienia służyć może legalny dowód podania, i nie dojścia do swego przeznaczenia prosby, o przedłużenie paszportu. Dowody te przedstawiane być mogą Sądowi

---

osobiście, lub przez inne interessowane w tój mierze osoby, lub nakoniec przesłane wprost Prokuratorowi.

Art. 9. Jeżeli wezwany wróci, a inne zarzuty polityczne, lub przestępstwa w art. 14 i 15 niniejszego Ukazu wyszczególnione, ciężyc go nie będą; Sąd dalsze dochodzenie i wymierzenie kar art. 340 i 341 Kodexu przepisanych, przetnie. Podobnie postąpi, jeżeli wezwany nie powróci do kraju, lecz usprawiedliwienie za dostateczne przez Sąd uznane nadeszłe.

Art. 10. Jeżeli nie powróci i usprawiedliwienia dostatecznego nie złoży, Sąd wyda wyrok skazujący go na pozbawienie wszelkich praw, i bezpowrotne z obrębu Państwa wygnanie, z zagrożeniem zesłania na osiedlenie w Syberyi, gdyby do kraju, po prawomocności wyroku powrócił.

Art. 11. Zapadły w pierwszej instancyi wyrok przeciw nieobecnemu, i na wezwanie Sądu nie stawającemu, ani usprawiedliwienia, nie składającemu, ma być ogłoszony w Gazetach wychodzących w Warszawie, z zastrzeżeniem, że mu służy jeszcze trzech-miesięczny termin do usprawiedliwienia się, a tém samém i odwołania się do Sądu wyższego, w której to drodze, zasady usprawiedliwiające jego nieobecność, przez Sąd wyższej Instancyi przyjęte być mogą.

Po upływie tego terminu, gdy skazany nie wróci, ani usprawiedliwienia się stosownego nie złoży, wyrok zurzędu w drodze rewizyi przedstawia się pod rozpoznanie Sądu Appellacyjnego, i X^o Departamentu Rządzącego Senatu, a nadto co do szlachty, przedstawia się jeszcze pod Nasze zatwierdzenie.

Art. 12. Skutki cywilne postanowień Sądu Kryminalnego będą:

- a) w przypadkach artykułem 9-tym przewidzianych; ustanie sekwestru;
- b) w przypadkach artykułu 10, otwarcie spadku, tak jak po osobie rzeczywiście zmarłej.

Tak w pierwszym jednakże, jak i w drugim przypadku, jeżeliby śledztwo policyjne wykazało, że osoba przedmiotem sprawy będąca, przebyła granicę pokryjomu lub punktem zakazanym, albo że przetrzymała paszport nad termin zakreslony, ulegać ona za to będzie, oddzielnie karze fiskalnej, podług zasad przepisami skarbowemi wskazanymi.

Art. 13. Postanowieniem niniejszem nie ubliża się bynajmniej, ani traktatom zawartym z Cesarstwem Austryackim, i Królestwem Pruskim, o przebywaniu granicy poddanych różnorządowych, ani przepisom stanowiącym prawidła o komunikacyi mieszkańców pogranicznych. (Zobacz wyżej Tom I niniejszego dzieła, str. 62 i 73).

Art. 14. Samo z siebie wypływa, iż rozporządzenia niniejszym Ukazem objęte, nie mogą się ściągać do mieszkańców Królestwa przebywających w guberniach i prowincjach Rossyjskich, jako w granicach jednego, i tegoż samego Państwa. Także nie dotyczą osób z powodów politycznych, z kraju zbiegłych, względem których pozostają w swój mocy przepisy Kodexu kar głównych i poprawczych, a mianowicie: artykułu 267, tudzież postanowienia przez Nas lub Namiestnika Naszego, i Radę Administracyjną wydane.

Niedotyczą wreszcie i zbiegów wojskowych lub popisowych, względem których istnieją oddzielne zawarte między Rządami kartele.

Art. 15. Gdyby osoba nieobecna w kraju, oskarżoną nadto była o czyny, które Kodex kar głównych i poprawczych za przestępstwo uważa, wtedy oprócz zastosowania do niej przepisów niniejszego Ukazu, pociągniętą być ma oddzielnie do kary, tymże Kodexem postanowionej.

Art. 16. Wyrzeczony przez Trybunał Cywilny sekwestr, trwać ma aż do czasu upłynienia terminu do powrotu oznaczonego, i ostatecznego przez Sądy zawyrokowania względem osoby zbiegłej.

Art. 17. Sekwestr wszakże wciągu trwania pomienionego terminu ustaje, jeżeli właściciel majątku do kraju powróci, lub jeżeli na dalsze swe za granicą przemierzanie, szczególne zezwolenie Rządu otrzyma.

Art. 18. Ustanowienie sekwestru, następuje w sposób Prawem Cywilném, tudzież postanowieniem Rady Administracyjnej z d. 30 Stycznia (11 Lutego) 1842 r. (1), wskazany, i w tym celu Prokurator przy Trybunale Cywilnym, po otrzymaniu od Władzy Policyjnej dowodów nieobecności osoby poszukiwanej, przedsięwzięcie właściwe środki, względem mianowania Kuratora majątku po téjże osobie pozostającego.

(1) Postanowienie to znajduje się w D. P. T. XXIX, str. 23, oraz niżej w odsyłaczu do art. 811 K. N.

Art. 19. Takim Kuratorem nie może być mianowany współ-małżonek, tudzież krewni jego w linii prostej, tak wstępnej jak i zstępnej.

Art. 20. Wyrok Sądu Kryminalnego, z poświadczeniem prawomocności, przesłany zostanie Prokuratorowi przy Trybunale Cywilnym, który Kuratorowi majątek pod sekwestrem zostający, komu należy wydać poleci.

Kurator w przypadkach artykułu 9, majątek właścicielowi odda, a w przypadkach artykułu 10;

a) co do majątku nieruchomego, postępowanie spadkowe ogłosi;

b) co do majątku ruchomego zapozwie po odbiór massy.

1° Sukcessorów wiadomych — przez pozwy, a

2° Sukcessorów niewiadomych — przez pisnia publiczne.

Art. 21. Skutki wyroku, tak co do ustania sekwestru, a przejścia majątku na sukcesorów, jako téż co do zagrożenia kary na przypadek samowolnego powrotu do Królestwa, liczą się od daty wyroku X^o Departamentu Rządzącego Senatu, a w razach, w których

---

przedstawiany jest wyrok pod Nasze zatwierdzenie, od daty Naszego Ukazu.

Art. 22. Nieważnemi są wszelkie akta, zeznane przez osobę w kraju nie obecną co do majątku jej od daty pierwszego wezwania artykułem 5 rozporządzonego.

Art. 23. Kurator, pod którego zarząd majątek przechodzi, upoważnionym i obowiązany jest bezzwłocznie podać do ksiąg hipotecznych nieruchomości lub kapitałów i praw hipotecznych, do nieobecnego należących, ostrzeżenie o rozciągniętych na majątku jego sekwestrze.

Tenże Kurator, zaraz po jego mianowaniu, wszelki majątek w Królestwie znajdujący się i sobie wskazany, pod administracją zajmie, inwentarz spisze, fundusze zabezpieczy lub sądownie ich dochodzi, i na wszelkie poszukiwania sądowe odpowiada.

Jeżeli sekwestr dłużej jak rok potrwa, Kurator roczne rachunki Prokuratorowi składa, wiadomych i domniemanych suksessorów, o rezultacie rachunków zawiadamia.

Monitowanie składanych rachunków do suksessorów domniemanych, a rozpoznanie wyniknąć mogących sporów, do Sądów należy.

Art. 24. Kurator ma prawo żądać za swój zarząd stosownego z majątku osoby nieobecnej wynagrodzenia, które w miarę jego zatrudnień i gorliwości o dobro masy, wynosić może rocznie 3 do 10 od sta, w stosunku do czystego dochodu z majątku pod zarządem jego zostającego, nielicząc mogącego mu się należeć zwrotu gotowych wydatków.

Żądanie takie należycie usprawiedliwione, będzie wniesione przez Kuratora do Trybunału, który go mianował i rozpoznane przez tenże Trybunał, po wysłuchaniu wniosków Prokuratora.

Art. 25. Dochody z majątku nieobecnego zbierane, po opłacaniu długów i wszelkich niezbędnych wydatków, jakich zarząd takowym majątkiem wymagać będzie,

---

tudzież po wyznaczeniu z nich funduszu na przyzwoite utrzymanie żony i dzieci w Królestwie lub Cesarstwie przebywających, potrzebnego, składane być mają do Banku Polskiego jak tylko summa rub. sr. 30, po zaspokojeniu wzmiankowanych potrzeb, zebraną zostanie.

Art. 26. Przeznaczyć się mający w myśl poprzedzającego artykułu fundusz na utrzymanie rodziny nieobecnego, nie może przenosić połowy jego dochodów, jeżeli w Państwie znajduje się żona jego i dzieci, czwartą zaś części, jeżeli znajduje się sama tylko żona, lub same dzieci.

Wszakże przepis ten ściąga się tylko do przypadków, w których czysty dochód z majątku przechodzi 750 rub. sr. Jeżeli zaś dochody summy téj nieprzenoszą, w takim razie, na prozbę rodziny, może być przeznaczone na jej utrzymanie i więcej nad połowę lub czwartą część, może być nawet cały dochód przeznaczony, lecz to za otrzymaniem na to szczególnego upoważnienia Naszego Namiestnika w Królestwie.

Art. 27. Bliższy nadzór nad Kuratorami majątku osób w kraju nie obecnych, wykonywać będą Prokuratorowie przy Trybunałach Cywilnych.

Kuratorowie zdawać będą corocznie tymże Prokuratorom sprawę o stanie majątku tychże osób, z wymienieniem summ w Banku złożonych.

Art. 28. Rządy Gubernialne, a w Warszawie Ober-Policmajster, wspierać będą tak Prokuratorów, jako i Kuratorów, w ściśłym wypełnianiu przepisów niniejszych, w szczególności zaś, obowiązkiem ich jest:

1° Przestrzegać powrotu w czasie należytym osób znajdujących się za granicą, i dopilnować ustanowienia nad ich majątkiem Kuratora, gdy tego zajdzie potrzeba.

2° Przedstawiać Prokuratorom, jeżeli tego potrzeba, osoby zdolne do przyjęcia obowiązków Kuratora,

Art. 29. Przepisy powyższe, prócz art. 26, dotyczącego

się nieobecności samych mężczyzn, stosują się do osób tak płci męskiej, jako i żeńskiej.

Co do nieletnich, pod władzą rodzicielską lub opiekunczą zostających, stosują się dopiero od czasu dościsia ich do pełnoletności, to jest od dnia, w którym lat 21 wieku swego ukończą.

Art. 30. Jeżeli nieobecny, będąc stałym mieszkańcem Królestwa, posiada również majątek i w Cesarstwie, Prokurator przy Trybunale Cywilnym, zaraz za powzięciem o tém, bądź to od Władz Policyjno-Administracyjnych, bądź od Kuratora, wiadomości, przedstawia takową Kommissyi Rządowej Spraw Wewnętrznych i Duchownych, przy dołączeniu w odpisie wierzytelnym przez Prezesa Trybunału poświadczonym, wszelkich dowodów, samowolnego pobytu jego za granicą dotyczących, a to dla postąpienia z tymże majątkiem wedle przepisów w Cesarstwie obowiązujących.

VII. Przepisy względem wychodźców i przestępców politycznych, powyżej wymienione, uległy zmianie w sposób następujący:

a) Manifest Najwyższy z d. ¹⁷/₂₉ Kwietnia 1855 r. (D. P. T. XLVIII, str. 415,—427) w art. 7 postanowił:

„Tym, którzy z miejsca swego zamieszkania, bez pozwolenia Zwierzchności, wydalili się w inną stronę kraju, lub za granicę onego, w celu uchronienia się od służby wojskowej, lub téż dla zarobku, jako i tym którzy wydalili się za granicę za paszportem, jeżeli się nie dopuścili innego przestępstwa, podlegającego jednej z kar głównych, albo poprawczych, połączonych z pozbawieniem wszelkich praw i przywilejów, albo utratą niektórych szczególnych praw, w dnchu art. 46 i 54 Kodeksu Kar, udziela się przebaczenie, jak skoro, przebywający wewnątrz kraju, najdalej w ciągu sześciu miesięcy, a będący za granicą, w ciągu roku jedne-

go, od dnia ogłoszenia tego Manifestu Naszego (1), zgłoszą się do miejscowej Zwierzchności kraju rodzinnego.“

(1) Dzień ogłoszenia tego Manifestu jest $\frac{9}{20}$ Sierpnia 1855 r.

b) Ukaz z d. $\frac{15}{37}$ Maja 1856 r. (D. P. T. XLIX, str. 411), postanowił:

Liczne prośby o dozwoleńie powrotu do kraju z wynurzeniem żalu za chwilowe obłąkanie i gotowości zdania się na wolę Rządu, zanoszone przez osoby, które samowolnie opuściły Królestwo Polskie, świadczą, że wielu z pomiędzy wychodźców, a szczególnie ci, którzy opuścili kraj po rokoszach, wstrzymują się z podaniem podobnych prośb, jedynie w niepewności o przyszły ich los w kraju.

Puszczając w niepamięć przeszłe ich błędy i upoważniając Missye Nasze przy Dworach Zagranicznych do przyjmowania od okazujących szczery żal, prośb o dozwoleńie powrotu do kraju, celem przedstawienia takowych przez Namiestnika Naszego do ostatniej Naszej decyzji,

R o z k a z u j e m y.

- 1° Wszystkich tych, którzy rzeczzone pozwolenie powrotu do Królestwa Polskiego otrzymają, uwalniać od wszelkich poszukiwan za czas przeszły i od sądowego pod względem politycznym dochodzenia.
- 2° Od chwili przybycia do kraju i ponowienia przysięgi homagialnej, powrócić im wszystkim używanie praw, stosownie do ich stanu, i
- 3° Tym zaś, których postępowanie od chwili powrotu w ciągu lat trzech będzie nienaganne, przyznać prawo wstąpienia do służby cywilnej w miarę zdolności, ażeby mając możność stać się pożytecznymi, mogli zarazem dać dowód szczerości uczuć swoich.

Wszakże łaska ta Nasza Monarsza, którą świadczemy dla okazujących szczery żal, nieroz-

ciąga się na tych wychodźców, którzy postępowaniem swoim dowiedli lub dowodzą ciągłej nienawiści do Rządu Naszego.

Wreszcie Ukaz z d. 17/39 Kwietnia 1857 r. (D. P. T. L, str. 205), postanowił:

Art. 1. Poddanym z Królestwa Polskiego, którzy będąc osądzeni z pozbawieniem praw stanu, za należenie do rokoszu Polskiego, do spraw emisaryuszów i tajnych towarzystw, oraz za inne przestępstwa polityczne, popełnione przed i po wspomnianym rokoszu, powrócili z miejsc zesłania jeszcze przed dniem Naszej Koronacyi, również zrodzonym po zapadłym na nich wyroku sądowym, ich dzieciom, tak jak i dzieciom zmarłych po powrocie do kraju lub do gubernij wewnętrznych, nadać na równi z osobami tej kategorii, które powróciły z Syberyi i z gubernij wewnętrznych do kraju, na mocy art. 6 Manifestu w dniu Świętej Koronacyi Naszej wydanego (1), i stosownie do postanowionych sobnych przepisów, poprzednie ich prawa według stanu, to jest: używającym przed wyrokami praw szlachectwa dziedzicznego, wszelkie prawa szlachectwa dziedzicznego, lecz z wyłączeniem tytułów honorowych; a należącym do innych stanów, prawa ich poprzednich stanów, lecz wszystkim z wyłączeniem prawa do posiadanych przedtém majątków.

(1) To jest Manifestu z d. 26 Sierpnia (7 Września) 1856 r. D. P. T. XLIX, str. 445.

Art. 2. Łaskę, udzieloną artykułem poprzedzającym, w równej mierze i z temiż samemi ograniczeniami rozciągnąć i na tych poddanych z Królestwa Polskiego, obwinionych o różnego rodzaju i w różnych czasach popełnione przestępstwa polityczne, którzy po utracie praw stanu, oddani zostali do służby wojskowej, pomieszczeni w rotach aresztanckich lub ulegli innym rodzajom zesłania, i którzy następnie, również przed dniem Naszej Koro-

nacyi, wrócili do kraju, otrzymali rangę, uwolnieni zostali od służby, lub otrzymali inne oznaki łaski Monarszój.

Art. 3. Poddanym z Królestwa Polskiego, którzy oddaliwszy się nieprawnie z ojezyny, bez względu na czas i rodzaj ich przestępstwa, otrzymali dozwole nie powrotu z zagranicy jeszcze przed Ukazem Naszym z d. ¹⁵/₂₇ Maja 1856 r. również dzieciom po zapadłym na nich wyroku sądowym, zrodzonym, niemniej dzieciom zmarłych po powrocie do ojezyny, nadać, na równi z wychodźcami powracającymi na mocy Ukazu Naszego w tym dniu wydanego, wszelkie poprzednie ich prawa stanu, to jest byłej szlachcie dziedzicznej, prawa szlachectwa dziedzicznego i tytuły honorowe tym z pomiędzy nich, którzy takowych prawnie używali, a należącym do innych stanów, prawa poprzednich stanów, lecz wszystki na z wyłączeniem prawa do posiadanych przedtém majątków (1).

(1) Powołany tu Ukaz z d. ¹⁵/₂₇ Maja 1856 r. zamieszczony jest w niniejszém dziele w Tomie I, na str. 117 i 118.

Art. 4. Tym z pomiędzy poddanych z Królestwa Polskiego, którym udzielone zostają łaski w art. 1, 2 i 3 niniejszego Ukazu wymienione, jeśli po powrocie przed Ukazem Naszym z d. ¹⁵/₂₇ Maja i Manifestem z dnia 26 Sierpnia (7 Września) 1856 r., z miejsc zesłania lub z zagranicy w ciągu lat trzech, postępowanie ich było lub będzie nie naganne, dozwałać wejść do służby cywilnej na zasadzie ogólnych postanowień w Królestwie istniejących.

Art. 5. Udzieloną artykułem poprzedzającym łaskę, rozciągnąć na wszystkich przestępców politycznych rodem z Królestwa, którzy powrócili lub powrócą z miejsc zesłania na mocy Manifestu Naszego z d. 26 Sierpnia (7 Września) 1856 r. Zostającym w służbie w miejscach zesłania, dozwałać wchodzić do służby Cywilnej niezwłocznie po po-

18. Polak poddany Królestwa Polskiego, który, utraciłszy stan Polaka, do kraju w zamiarze zamieszkania powróci, odzyskać może stan takowy za zezwoleniem Królewskim.

19. Polka zasługująca cudzoziemcowi lub Polakowi który stan Polaka utracił, gdy owdowieje lub rozwiedzioną zostanie, może odzyskać stan Polki poddanej Królestwa Polskiego, jeżeli, w témże Królestwie mieszkając, lub do niego przenosząc się, w Urzędzie Administracyjnym oświadczy, iż chce być Polką poddaną Królestwa Polskiego.

wrocie ich do kraju, jeśli życzyć sobie tego będą i jeśli Główna Władza miejscowa uzna iż na to zasługują.

Art. 6. Wszystkie wyżej wymienione osoby, niemniej i te, które powrócą do ojczyzny na mocy Ukazu Naszego z d. ¹⁵/₂₇ Maja 1856 r. i Manifestu z d. 26 Sierpnia (7 Września) tegoż roku (1), winny poprzednie prawa swoje do stanu szlacheckiego, a byli wychodźcy, i do tytułów honorowych, udowodnić stosownie do ogólnych postanowień, w tym przedmiocie w Królestwie Polskiem wydanych. Termin do składania takowych dowodów ustanawia się dwuletni, licząc takowy dla tych, którzy poprzednio powrócili do ojczyzny, od dnia ogłoszenia niniejszego Ukazu Naszego, a dla tych, którzy od tam powrócą na mocy wyżej wymienionych Ukazu z d. ¹⁵/₂₇ Maja i Manifestu z d. 26 Sierpnia (7 Września) 1856 r. od dnia przybycia ich do kraju; dla małoletnich zaś, od dnia dojścia do pełnoletności.

(1) Powołany tu Ukaz z d. ¹⁵/₂₇ Maja 1856, zamieszczony jest w niniejszem dziele w Tomie I na str. 117 i 118, — Manifest zaś z d. 26 Sierpnia (7 Września) t. r. znajduje się w D. P. w T. XLIX na str. 445.

20. Osoby podług art. 18 i 19 stan Polaka poddanego Królestwa Polskiego odzyskujące, dopiero od dopełnienia warunków temż artykułami przepisanych, stanu tego i praw dla nich od téj chwili otworzonych, używać zaczynają.

O D D Z I A Ł E II.

O pozbawieniu i zawieszeniu praw cywilnych w skutku kar sądowych (1).

21. Skazany wyrokiem naoczny na karę główną, od ogłoszenia prawomocnego wyroku:

1° Pozbawionym jest własnej woli. Przepisy względem bezwłasnowolnych co do praw, osoby i majątku, zastosowane będą do niego, z następującymi jednak wyjątkami:

- a) Opiekun nie będzie miał starania o osobie skazanego;
- b) Przychody z majątku nie mogą być obracane na osładzanie losu jego;
- c) Gdy jest skazany na karę śmierci albo na karę dożywotniego więzienia, przychody te, aż do śmierci skazanego, należeć będą prawem własności do następców jego testamentem ustanowionych, lub gdyby tych nie było, do następców prawnych domniemanych, nie ubliżając jednak

---

(1) Z powodu wprowadzenia do Królestwa Polskiego w r. 1847 nowego prawa kryminalnego, rozporządzenia zawarte w niniejszym Oddziale t. j. w art. 21 do 25 włącznie, uległy zmianie sposobem milczącym, i obecnie pod względem skutków kar, wyrokami w drodze kryminalnej zapadłemi wyrzeczonych, obowiązują art. 18, 19, 24, 25, 26, 29, 30, 31, 32, 46, 49 do 55 włącznie, oraz 69, 70, 171, 172 i 173 K. K. G. i P.

w niczém prawom współmałżonka i prawom trzeciego.

- 2° Nie może być opiekunem ani kuratorem nawet własnych dzieci.
- 3° Nie może należeć do składu żadnych Rad familijnych.
- 4° Nie może być biegłym ani świadkiem przy sporządzaniu aktów urzędowych, ani być przypuszczonym do świadczenia w sprawie cywilnej.

22. Wszelkie czynności cywilne, przed ogłoszeniem wyroku naocznego prawomocnego nastąpione, ważności swój nie utracają, prócz testamentów, któreby sporządzone zostały po chwili rozpoczęcia wykonania zbrodni.

23. Skazany wyrokiem zaocznym na karę główną, od ogłoszenia prawomocnego wyroku aż do chwili stawienia się w Sądzie, albo pojmania jego, zawieszony jest w używaniu praw cywilnych. Majątek jego będzie zarządzany, a prawa jemu służące wykonywane będą tak jak tych którzy przez Sąd za znikłych uznanemi zostali.

24. Skutki cywilne kar głównych ustają na przyszłość:

- 1° przez śmierć skazanego,
- 2° przez wycierpienie kary,
- 3° przez ulaskawienie.

W tym ostatnim przypadku, jeżeli kara zostanie tylko zmniejszoną, natenczas ta mniejsza kara, od ogłoszenia ulaskawienia, pociąga za sobą te same skutki, jak gdyby wyrokiem naocznym prawomocnym postanowioną była.

25. Skazany wyrokiem naocznym na zamknięcie w domu poprawy, od ogłoszenia wyroku prawomocnego, zawieszony zostaje przez ciąg kary w używaniu następujących praw cywilnych:

- 1° Nie może być opiekunem ani kuratorem jak tylko własnych dzieci;
- 2° Nie może należeć do składu Rad familijnych;
- 3° Nie może być biegłym ani świadkiem przy sporządzaniu aktów urzędowych.

T Y T U Ł   I I .

O zamieszkanii.

26. Zamieszkanie każdego Polaka i każdego mieszkańca kraju co do używania praw cywilnych jest w miejscu, w którym ma główne siedlisko. *W.S.C. 40. 1904,*

27. Odmiana zamieszkania skutecznia się przez rzeczywiste mieszkanie w inném miejscu, połączone z zamiarem ustalenia w niém głównego siedliska swego.

28. Dowodem takowego zamiaru będzie oświadczenie wyraźne, uczynione tak przed władzą administracyjną miejsca które odmieniający zamieszkanie opuszcza, jako téż przed władzą administracyjną miejsca do którego swe zamieszkanie przenosi.

29. W niedostatku oświadczenia wyraźnego, dowód zamiaru zawisł od okoliczności.

30. Obywatel powołany do urzędowania, z którym obowiązek stałego mieszkania w miejscu urzędowania połączony nie jest, zachowuje zamieszkanie które miał pierwój, jeżeli przeciwnego zamiaru nie okazał.

31. Przyjęcie urzędowania, z którym obowiązek stałego mieszkania w miejscu urzędowania jest połączony, pociąga za sobą przeniesienie bezpośrednio zamieszkania urzędnika takiego w miejsce, gdzie urząd sprawować jest obowiązany.

32. Niewiasta zamężna nie ma innego zamieszkania jak zamieszkanie męża swego.

Małoletni nieusamowolniony ma zamieszkanie u ojca, matki, lub opiekuna.

Pełnoletni bezwłasnowolny ma zamieszkanie u opiekuna swego.

33. Pełnoletni, którzy służą lub pracują zwykle u kogo innego, mają to samo zamieszkanie jakie ma osoba u której służą lub pracują, jeżeli razem z nią w tymże domu mieszkają.

34. Miejsce otwarcia spadku będzie oznaczoném przez zamieszkanie zmarłego.

35. Jeżeli akt jaki zawiera, ze strony osób w umowę wchodzących, lub jednej z nich, obranie zamieszkania do wykonania tegoż aktu w inném miejscu a nie w miejscu istotnego zamieszkania, wszelkie poszukiwania do aktu tego ściągające się, następować mogą w obraném zamieszkanu i przed Sądem tegoż zamieszkania. *W. S. C. 90. 1891*

TYTUŁ III.

O nieobecnych (1).

DZIAŁ I.

O zaginionych.

36. Jeżeli zachodzi potrzeba dopilnowania praw i obmyślenia zarządu całości lub części majątku zostawione-

(1) Porównać przypisek zamieszczony wyżej pod pozycją VI piąty Dział 2, Tytułu I K. C. P. (art. 17) (zob. wyżej str. 108), gdzie wykazano w jakich przypadkach na mocy art. 340 i 341 K. K. G i P. osoba za niewiadomą z pobytu uznana być może.

go przez osobę nieobecną, z pobytu swego niewiadomą i niemającą pełnomocnika, wtedy Sąd uważać ją będzie jako zaginioną i postanowi co potrzeba, na żądanie stron interessowanych.

37. Sąd na wniosek strony pilniejszej wyznaczy urzędnika aktowego do zastąpienia zaginionego przy spisaniu inwentarzy, przy rachunkach, działach, w którychby zaginiony był interessowanym.

38. Prokurator Królewski jest szczególnie obowiązany czuwać nad dobrem zaginionego, i wnioski jego we wszystkich żądaniach, tyczących się zaginionego, wysłuchane być powinny.

D Z I A Ł II.

O uznaniu zaginionych za znikłych.

39. Gdy osoba jaka w miejscu zamieszkania lub mieszkania swego przestaje być obecną, i gdy od lat czterech żadnej o niej nie ma wiadomości, w takim razie strony interessowane mogą udać się do Sądu Ziemskiego, aby osoba taż za znikłą uznaną była.

40. Jeżeli jednak taż osoba zostawiła pełnomocnika, strony interessowane nie mogą nastawać o uznanie jej za znikłą, aż po upłynionych latach dziesięciu od czasu jej zaginięcia, lub ostatniej o niej wiadomości.

41. Przepis takowy służy i wtenczas gdy pełnomocnictwo ustaje; lecz w przypadku takowym zaradzono być winno stosownie do przepisów Działu I, niniejszego Tytułu.

42. Dla dowiedzenia zniknięcia, Sąd Ziemski podług złożonych dowodów nakaże, ażeby, za przyzwaniem Prokuratora Królewskiego, jako strony przeciwniej, śledztwo ze świadków w powiecie zamieszkania zaginionego i

w powiecie mieszkania jego, jeżeli są odrębnymi, wypro-
wadzonóm było; tudzież ażeby podług okoliczności i in-
ne środki do powzięcia wiadomości o zaginionym, użytymi
były.

45. Sąd przy wyrokowaniu będzie miał wzgląd na
powody zaginięcia i na przyczyny które mogły być na
przeszkodzie do powzięcia wiadomości o osobie zagi-
nionój (1).

(1) K. R. S. pod d. 7/10 Marca 1845 r. N. 510 objaśniła, iż Trybunały
niewłaściwie postępują, wydając wyroki co do nakazania badań, a na-
stępnie uznania za zaginione osób byłego wojska Polskiego jeżynie na
zasadzie świadectw administracyjnych, wykazujących, że osoba, wzglę-
dem której droga uznania ją za znikłą, przedsięwzięta zostaje, po zacią-
gnięciu się do byłego wojska Polskiego, nie powraca do dawnego swe-
go zamieszkania i wiadomości o sobie nie daje. Uzasadnianie wy-
roków takimi świadectwami nie jest odpowiednie prawu, gdyż w przypadkach
wyżej wymienionych zachodzi konieczna potrzeba śledzić miejsce osta-
tniego pobytu osoby, o uznanie zaginięcia której rzecz idzie, i śledzenie
to powinno polegać na źródłach wojennej kontroli, takie bowiem wi-
adomości, jak z jednej strony najskuteczniejszym być tylko mogą środ-
kiem do powzięcia śladu o zaszłóm przeznaczeniu osoby, do wojska za-
ciągnionój, o powodach jej nieobecności, tudzież o przyczynach, dla któ-
rych wiadomości o sobie nie daje, tak z drugiej one jeżynie postawić mo-
gą Trybunały w możności wyśledzenia czyli zachodzi potrzeba uznania
nieobecnój osoby za znikłą, tudzież z uwagi na wykryć się mogący tym
sposobem ostatni pobyt, w jakich miejscach z osiągnięciem celów prawa
śledztwo zarządzić wypada.

Z tych powodów Kommissya Rządowa Sprawiedliwości poleciła,
aby Prokuratorowie wnioskami swemi Trybunały na właściwą dro-
gę postępowania zwracali. Na przyszłość wszakże Prokuratorowie
dopilnować są w obowiązku, iżby w każdym podobnym przypadku,
strona żądająca uznania osoby wojskowej za znikłą, obok świade-
ctwa władzy administracyjnej, wyżej wzmiankowanego, złożyła je-
szcze Trybunałowi świadectwo właściwej władzy wojennej z kon-
troli wojennej, wyjaśniające jaki był stopień i przeznaczenie w wojsku
osoby zaginionej, oraz, o ile się da, w jakim taż miejscu i okoli-
cznościach, z służby wypływających, przed zniknięciem znajdować się

44. Prokurator Królewski wyroki tak przygotowane jako i stanowe, skoro tylko wydane zostaną, przesła Komisji Rządowej Sprawiedliwości, która je do wiadomości publicznej poda (1).

45. Wyrok uznania osoby zaginionej za znikłą, nie może nastąpić aż w rok po wyroku śledztwo nakazującym.

D Z I A Ł III.

O skutkach zniknięcia co do majątku, który osoba znikła w dniu zaginięcia swego posiadała.

46. Następcy znikłego, którzyby po nim spadek byli brali, gdyby ten był umarł w dniu swego zaginięcia, lub w dniu ostatniej o nim wiadomości, mają prawo na mocy wyroku stanowego, osobę zaginioną za znikłą uznają-

mogła. Tym sposobem Trybunał za śladem takich świadectw będzie już w możności gruntowniejsze z urzędu dalsze pod tym względem zarządzić śledztwo. Gdyby zaś zaszedł przypadek, że Prokurator z stanowiska urzędowego sam działać o uznanie osoby wojskowej za znikłą jest zniewolonym, w takim razie będzie jego obowiązkiem postarać się o tego rodzaju dowód u właściwej władzy wojennej.

(1) Redakcyom gazet, w których ogłaszane bywają wyroki w sprawach o uznanie nieobecności, interessenci stosownie koszta opłacić są w obowiązku, a, o ileby strona taka była niezamożną, Trybunał w tej mierze zasięgnie opinii Prokuratora Królewskiego i w wyroku postanowi względem uwolnienia strony od kosztów druku obwieszczeń lub obowiązku ich ponoszenia.

K. R. S. d. 25 Kwietnia 1820 r. Nr. 4186.

Prokuratorowie Trybunałów, nadsyłając Komisji Rządowej Sprawiedliwości wyroki o których wyżej mowa, nawet w sprawach z prenotacyi stempla toczących się, obowiązani są wyrażać opinię czy strona interesowana jest lub nie jest w możności opłacenia kosztów druku obwieszczeń, w pierwszym bowiem razie strona taka koszta druku obwieszczeń opłacić jest obowiązana.

K. R. S. d. 21 Maja 1822 Nr. 5276.

cego, domagać się wprowadzenia siebie w témczasowe posiadanie majątku, jaki należał do znikłego w dniu zaginięcia jego, lub w dniu ostatniej o nim wiadomości. Wprowadzenie to nie może nastąpić jak za poprzedniem stawieniem rękojmi co do zarządzenia.

47. Gdy osoba zaginiona za znikłą uznaną została, wtenczas, na żądanie stron interessowanych lub Prokuratora Królewskiego, testament jój, jeżeli się takowy znajduje, ma być otworzony, a zyskujący zapisy testamentowe, darowizny, równie i ci wszyscy którymby na majątku znikłego służyły prawa jakowe od warunku śmierci jego zawisłe, mogą tychże praw swoich używać témczasowie, za stawieniem rękojmi.

48. Jeżeli następcy lub obdarowani rękojmi nie stawią, Sąd pozostanie przy środkach z mocy Działu I. Tytułu niniejszego przedsięwziętych lub postanowi nadto, w miarę potrzeby, co wypadnie.

49. Krewni znikłego w linii wstępnej i zstępnej, wolnemi są od rękojmi powyższemi artykułami wymaganj.

W tym razie jednak Sąd na wniosek stron interessowanych lub Prokuratora Królewskiego, w przypadku nadużycia winien postanowić środki zaradcze stosownie do art. 48.

50. Małżonek znikłego, który z nim żył w wspólności majątku, uważany będzie co do części majątku, na przypadek śmierci znikłego małżonka na niego przypadającj, tak, jak następca po nim, i służyć mu będą prawa w art. 47 wymienione, bez obowiązku stawienia rękojmi.

51. Posiadanie témczasowe będzie tylko składem, który otrzymującym one nadaje zarządzanie majątkiem znikłego, z obowiązkiem zdania mu rachunków w przypadku zjawienia się jego lub powzięcia o nim wiadomości.

52. Przy wprowadzeniu w témczasowe posiadanie, obowiązkiem będzie otrzymujących też posiadanie uzy-

skąć sporządzenie inwentarza majątku znikłego w przytomności Prokuratora Królewskiego, lub tego urzędnika, któregooby Prokurator do zastąpienia siebie wezwał. Stan dóbr nieruchomości, mający być w inwentarzu umieszczony, winien być przez biegłych, od Sądu wyznaczonych, opisanym.

Sąd postanowi, według potrzeby, sprzedaż ruchomości wszystkich, lub części onychże; zebrana w przypadku sprzedaży wartość, równie jak i przychody do dnia wprowadzenia przypadłe, mają być tak użyte, aby korzyści przynosiły. Sprawozdanie biegłych względem stanu dóbr nieruchomości ulegać będzie potwierdzeniu przez Sąd, po wysłuchaniu wniosków Prokuratora Królewskiego.

Koszta poniesione będą z majątku znikłego.

53. Ci, którzy, wskutku wprowadzenia w témczasowe posiadanie, albo w skutku zarządzania prawnego, posiadają majątek znikłego, obowiązani są połowę przychodów, przez ciąg lat 15 od dnia wyroku uznającego zniknięcie, na rzecz znikłego zbierać, tak lokować, aby korzyści przynosiły, i znikłemu wraz z korzyściami zwrócić, jeżeli tenże przed upłynieniem lat 30 od dnia wyroku uznającego zniknięcie zjawi się, lub o nim wiadomość powziętą zostanie. Druga zaś połowa do nich należy. Przychody, po upłynieniu lat 15 od dnia wyroku uznającego zniknięcie przypadające, całkowicie; a po latach 30 nawet przychody z pierwszych 15 lat, ze wszelkimi korzyściami do nich należeć będą.

54. Jeżeli w skutku przepisów Działu I niniejszego Tytułu, albo art. 48, zaprowadzony został zarząd, ten połowę przychodów przez ciąg lat 15, od dnia wyroku uznającego zniknięcie, następcom lub obdarowanym oddawać, a drugą połowę na rzecz znikłego korzystnie lokować, i do lat 30 zachować powinien; przychody zaś

po upływnieniu lat 15 przypadające, całkowicie tymże następcom lub obdarowanym oddawać ma.

Koszta zarządu takowego, z przychodów następcom lub obdarowanym służących potrącone będą.

55. Wszyscy zarządzający majątkiem, na mocy tylko wprowadzenia w témczasowe posiadanie, nie mogą alienować ani obciążać hipotekami dóbr nieruchomości znikłego; również nie mogą obciążać, ani podnosić kapitałów hipotekowanych do niego należących, jak za dostatecznym onych zabezpieczeniem, którego dopilnować będzie obowiązkiem Prokuratora Królewskiego.

56. Jeżeli nieobecność trwa przez lat 30 od dnia wyroku uznającego zniknięcie, albo jeżeli upłynęło lat sto od dnia urodzenia znikłego, rękojmie będą zniesione; wszyscy mający prawo będą mogli żądać działu majątku znikłego i domagać się wyroku sądowego, stanowcze posiadanie im nadającego.

57. Spadek po znikłym otwiera się z dniem dowiedzionej śmierci jego, dla następców w tymże dniu najbliższych, jeżeli się ciż z prawami swemi w ciągu témczasowego posiadania zgłaszają, a posiadający majątek osoby znikłej będą obowiązani do zwrotu onego, wyjąwszy przychody z mocy art. 53 i 54 przez nich nabyte.

58. Jeżeli, w ciągu posiadania témczasowego, znikły zjawi się, lub byt jego dowiedzionym zostanie, skutki wyroku uznającego osobę zaginioną za znikłą ustają. Nim jednak sam majątek swój objąć będzie w możności, zachowawcze srodkie do zarządzenia majątkiem w Dziale I niniejszego Tytułu przepisane, o ile potrzeba, użyte być winny.

59. Nawet po nadaniu stanowczego posiadania, znikły, jeżeli się zjawi, lub byt jego dowiedzionym będzie, może być odebrać majątek swój w stanie w jakim się znaj-

duje, szacunek przedmiotów alienowanych, lub przedmioty za tenże szacunek nabyte.

60. Dzieci znikłego i dalsi zstępni w linii prostej, mogą, w ciągu lat 30 od nadania stanowczego posiadania, żądać powrócenia majątku znikłego, tak jak w artykule poprzedzającym powiedziano.

61. Po wyroku uznającym osobę zaginioną za znikłą, każdy, któryby miał prawa przeciw znikłemu, będzie mógł ich poszukiwać tylko przeciw tym, do których należy posiadanie majątku, lub prawne nim zarządzanie.

D Z I A Ł IV.

O skutkach nieobecności.

ODDZIAŁ I.

O skutkach nieobecności co do praw od wypadku zawisłych, osobie nieobecnej służyć mogących.

62. Ktokolwiek dopomina się prawa przypadłego na osobę, której byt nie jest uznany, ten dowiesć powinien, że taż osoba istniała w czasie otwarcia tegoż prawa; póki tego nieudowodni, żądanie jego przyjętém nie będzie.

63. Jeżeli się otworzy spadek, do którego powołana jest osoba, której byt nie jest uznany, spadek ten przejdzie wyłącznie do mających prawo współubiegania się z nią, albo do tych, którzyby spadek ten dziedziczyli, gdyby jój nie było.

64. Przepisy dwóch poprzedzających artykułów nie mają uwłaczać czynieniu o odzyskanie spadku i innych praw, któreby nieobecnemu, jego zastępującym, albo moc czynienia w miejscu jego mającym, służyły, a które jedynie przez upływanie czasu na przedawnienie postanowionego, umorzone być mogą.

65. Dopóki nieobecny nie zgłosi się, lub dopóki prawa jego poszukiwane nie będą, ci, którzy objęli spadek, zyskują przychody w dobrej wierze przez nich pobierane.

ODDZIAŁ II.

O skutkach nieobecności męża co do majątku żony, i co do małoletnich dzieci osoby nieobecnej.

66. Gdy mąż zagiął, lecz za znikłego przez Sąd nie jest jeszcze uznany, natenczas żona mocna jest w imieniu męża przedsiębrać wszelkie czynności do prostego tylko zarządzania swym majątkiem należące, bez obowiązku zdania rachunku. Do wszelkich innych czynności potrzebuje upoważnienia sądowego.

Jeżeli Sąd, urządając administracją majątku męża, takową żonie powierzył, tam może względem swego majątku tak dalece działać, bez upoważnienia, jak dalece ją Sąd do zarządzania majątkiem mężowskim upoważnił.

67. Gdy mąż za znikłego już jest uznany, żona, aż do powrotu jego, sama zarządza swym majątkiem i ma użytkowanie z niego, z swęj pracy i starannosci; potrzebuje jednak aż do czasu, w art. 56 oznaczonego, upoważnienia sądowego do tych wszystkich czynności, których mąż podług prawa, bez zezwolenia żony nie jest mocen przedsiębrać.

68. Jeżeli ojciec zagiął, zostawując dzieci małoletnie ze wspólnego małżeństwa pochodzące, matkamieć będzie dozór nad nimi i używać będzie wszelkich praw męża, co do wychowania dzieci i zarządzania ich majątkiem.

Po uznaniu ojca za znikłego, urządzona być powinna témczasowa opieka.

69. Jeżeli w czasie zaginięcia ojca, matka już nie żyła, lub po zaginięciu jego umarła, wtenczas również urządzona będzie nad dziećmi opieka témczasowa.

70. Toż samo zachować należy w przypadku, gdy małżonek, który zaginął, zostawi małoletnie dzieci z poprzedzającego małżeństwa spłdzone.

T Y T U Ł   I V .

O aktach stanu cywilnego (1).

(1) W celu wykonania przepisów o aktach stanu cywilnego, Rada Administracyjna na posiedzeniu z d. 3 Listopada 1825 r. (D. P. T. XI, str. 15) wskazała następujące przepisy, jako to :

T Y T U Ł   I .

O utrzymujących akta stanu cywilnego.

Art. 1. Gdy, podług art. 71 Księgi I Kodexu Cywilnego, na tegorocznym sejmie uchwalonego, w wyznaniach chrześcijańskich akta stanu cywilnego z metrykami kościelnymi w jedno pismo połączone być mają; przeto w wyznaniach katolickich, jako téż akatolickich, dla których są urządzone parafje, duchowni przełożeni tychże parafij, utrzymując metryki, wykonywać oraz będą przepisy prawa tyczące się utrzymywania aktów stanu cywilnego.

Art. 2. Dla osób wyznania akatolickiego, niemających jeszcze urządzonej parafii, wykonywać będzie przepisy tyczące się aktów stanu cywilnego, duchowny przełożony parafii, przed którym odbyty został akt religijny.

Jednak w przypadkach takich, w których akt religijny nie jest wymagany, lub z aktem cywilnym nie łączy się, jak np. w przypadku urodzenia przewidzianego w art. 96, gdzie obrzęd religijny do późniejszego czasu odkłada się; lub aktu śmierci w przypadkach, w których z pochowaniem ciała, obrzęd religijny nie łączy się; akt cywilny odbyty być winien przed utrzymującym akta stanu cywilnego, miejsca zamieszkania osoby, której się akt dotyczy.

Akta adopcji czyli przysposobienia, akta uznania dziecięcia, i akta tyczące się sprostowania aktów stanu cywilnego, stosownie do art. 101, 102 i 142; wpisane być powinny w właściwe księgi, temż artykułami oznaczone.

Art. 3. Gdy, podług art. 92 wspomnionego wyżej Kodeksu, dla wyznań niechrześcijańskich, oddzielne wyznaczone być mają osoby, do spisywania aktów stanu cywilnego; przeto powierzamy takowe obowiązki burmistrzom.

Gdzieby burmistrzowie obowiązku tego, dla większej liczby osób niechrześcijańskich, lub dla innych stałych przeszkód, pełnić nie mogli, Kommissya Rządowa Wyznań (1), do utrzymywania aktów stanu cywilnego, oddzielne zanominuje osoby świeckie.

Tak dla pierwszych, jako i dla drugich, Kommissye Wojewódzkie (2) oznaczają okręgi, jakie do nich należeć mają, i o tém publiczność przez Dzienniki Wojewódzkie (3) i gazety uwiadamia.

W mieście stóleczném Warszawie, Kommissya Rządowa Wyznań (1), do utrzymywania aktów stanu cywilnego wyznań niechrześcijańskich, zanominuje więcej świeckich Urzędników stanu cywilnego, a Urząd Muncypalny (4) oznaczy obręby do każdego z nich należeć mające, i o tém publiczność podobnież uwiadamia.

(1) Obecnie Kommissya Rządowa Spraw Wewnętrznych i Duchownych.

(2) Obecnie Rządy Gubernialne.

(3) Obecnie Dzienniki Gubernialne.

(4) Obecnie Magistrat miasta Warszawy.

Art. 4. W przypadku śmierci lub przeszkody w osobie przełożonego parafii, lub burmistrza utrzymującego księgi stanu cywilnego, zastępujący miejsce jego, z samego porządku rzeczy zastępować będzie w utrzymywaniu aktów stanu cywilnego.

W przypadku śmierci lub przeszkody w osobie innego świeckiego urzędnika stanu cywilnego, zastąpi

go tam, gdzie w miejscu jest więcej świeckich urzędników stanu cywilnego, wezwany przez stronę inny miejscowy świecki urzędnik; tam zaś gdzie więcej świeckich urzędników stanu cywilnego nie masz, miejscowy burmistrz.

Wszyscy zapisujący akta w zastępstwie, zapisywać je będą w księgach przez zastąpionego utrzymywanych (1).

(1) Wikaryusze pod odpowiedzialnością nie mogą zastępować proboszczów w spisywaniu aktów stanu cywilnego i wydawaniu ich wyciągów, co tylko wtenczas mogłoby mieć miejsce, gdyby proboszcz nieobecny był z powodu wypełniania obowiązków parafialnych, oraz gdyby, z powodu słabości lub śmierci, był w niemożności pełnienia swych obowiązków; jeżeliby zaś przeszkoda, niedozwalająca proboszczowi zajmować się aktami stanu cywilnego, nie była chwilową, ale dłużej trwała, wówczas wikaryusz, zastępujący proboszcza, powinien uwiadomić o tém zwierzchnią swoją władzę duchowną, dla sprawdzenia konieczności i ocenienia legalności tegoż zastępstwa.

K. R. S. W. i D. d. 18/30 Grudnia 1845 r. N. 8701/50732.

Art. 5. Co do aktów stanu cywilnego dla osób wojskowych, te, stosownie do art. 91, dla officerów, dla urzędników wojskowych i osób przy wojsku użytych, do stopnia officerskiego porównanych i dla ich służących z zaciągu niewydanych, utrzymywać będą osoby te same, które akta stanu cywilnego dla mieszkańców kraju utrzymują.

Art. 6. Dla wojskowych niższego stopnia i osób w art. 91 lit. b wymienionych i służących officerskich z zaciągu wziętych, utrzymywać będą akta stanu cywilnego kapelani wojskowi.

W następujących atoli przypadkach:

- a) Gdy korpus lub oddział wojska, nie ma etatem oznaczonego kapelana, jak np. korpus weteranów i inwalidów, batalion saperów, baterye i kompanie artylleryi i inne;
- b) Gdy w korpusie miejsce kapelana wakuje;
- c) Gdy w osobie kapelana zachodzi przeszkoda do

przyjęcia aktu stanu cywilnego np. słabość lub nieobecność;

- d) Gdy osoby dla których kapelan akta spisać winien, znajdują się oddalone od miejsca, w którym kapelan z obowiązku zostawać powinien;

W przypadkach tych przyjmowanie aktu należeć będzie do osoby utrzymującej akta stanu cywilnego w miejscu, w którym osoba wojskowa znajduje się.

Przyjmujący akt takowy, wyda wyciąg jego bezpłatnie i bez stępla osobie zeznawającej, której powinnością będzie oddać go kapelanowi pułku, do którego należy.

TYTUŁ II.

O księgach stanu cywilnego i tychże przysposobieniu.

Art. 7. Księgi stanu cywilnego podług art. 72 być powinny:

1° Dla każdego pełniącego obowiązki urzędu stanu cywilnego, trzy miejscowe oddzielne, to jest, do aktów urodzeń, małżeństw i śmierci.

2° Jedna księga *duplikat* zwana, na trzy części, dla aktów urodzeń, małżeństw i śmierci podzielona, w którą, stosownie do art. 72, akta na drugą rękę wpisywane być mają, a która, stosownie do tegoż artykułu, co rok do archiwum hypotecznego, zaś co do ksiąg przez kapelanów wojskowych utrzymywanych, stosownie do art. 91 lit. *d*, do ogólnego archiwum głównego, składane być powinny.

Art. 8. Księga roczna czyli duplikat, winna mieć taką objętość, aby na utrzymywanie aktów przez rok wystarczyła. Proporcją na to utrafić będzie można z ksiąg dotychczas utrzymywanych.

Księgi miejscowe powinny być obszerniejsze, aby na kilka lat, choćby i na dziesięć lat, wystarczyć mogły.

Księgi powinny być założone z papieru tęgiego, nieprzebijającego, i oprawne. Oprawa ksiąg miejscowych powinna być szczególniej trwałą, na co osoby, zaznaczać je czyli parafować mające, szczególniejszą uwagę zwracać powinny (a).

(a) Podśędkowie Sądów pokoju przy zaznaczaniu ksiąg stanu cywilnego na opawę tychże ksiąg szczególną zwracać powinni uwagę, i, w razie gdyby ją niedokładną i nie trwałą znaleźli, są w obowiązku zaznaczenia swego księgom odmawiać.

(K. R. S. d. 25 Maja (6 Czerwca) 1840. N. 2625.

O wydanie takiego samego rozporządzenia do dziekanów Kommissya Rządowa Spraw Wewnętrznych i Duchownych wezwała Władze dycyezalne pod d. 29 Czerwca (11 Lipca) 1840 r. N. 4645.

Art. 9. Osoby, akta stanu cywilnego utrzymywać mające, same sobie sprawią księgi najdalej do dnia 30 Listopada, zaliczując, i z tymże dniem dla zaznaczenia ich, na ręce osób niżej wyrażonych oddadzą, tak, iżby zaznaczone przed końcem roku, na powrót odebrać mogły.

Kommissya Rządowa Wojny sama rozporządzi, z jakiego funduszu księgi dla kapelanów mają być sprawione.

Art. 10. Księgi zapowiedzi, które nie potrzebują zaznaczenia i zostają w miejscu, każdy utrzymujący akta stanu cywilnego sam sobie urządzi.

Art. 11. Kommissya Rządowa Wyznań stosownie do art. 106 wyda oddzielne przepisy względem sposobu dopełnienia zapowiedzi w wyznaniach tych, w których zapowiedzie nie są ustawami religijnymi nakazane.

TYTUŁ III.

O zaznaczeniu ksiąg stanu cywilnego, sprawdzaniu ich i składaniu.

Art. 12. Zaznaczanie ksiąg stanu cywilnego, po zaliczowaniu ich podług art. 73, uskutecznia się:

- a) Przeliczeniem kart,
- b) Oznaczeniem każdej karty cyfrą,

- c) Poswiadczeniem przy końcu księgi, z wielu kart też księga się składa (a).

(a) Porównać rozporządzenie K. R. S. W. i D. z d. 14/26 Lutego 1853 r. N. 517/3331 i K. R. S. z d. 9/21 Maja t. r. N. 4900 zamieszczone pod lit. b i c w odsył. do art. 73 K. C. P. (T. I, str. 141 i 142).

Art. 13. Zaznaczeniem ksiąg trudnić się będą:

- a) Dla wyznania katolickiego, dziekani,
 b) Dla wyznań akatolickich, gdzie są urządzone parafie, Sędziowie pokoju lub w ich zastępstwie podsędkowie,
 c) Dla wyznań niechrześcijańskich, Sędziowie pokoju, lub w ich zastępstwie podsędkowie,
 d) Dla wojskowych, których akta utrzymywane są przez kapelanów pułkowych,—Naczelný kapelan wojskowy (a).

(a) Porównać rozporządzenia powołane pod lit. b i c w odsyłaczu do art. 73 K. C. P. oraz rozporządzenia K. R. S. z d. 22 Lutego 1827 r. N. 2351 i 16 Sierpnia t. r. N. 7129, zamieszczone pod literami d i e w odsyłaczu do art. 74 K. C. P. (T. I, str. 144).

Art. 14. Ponieważ dziekani sami są plebanami i własnych ksiąg zaznaczać nie mogą, przeto księgi dla nich zaznaczać będzie dziekan sąsiedzki, którego sami o to wezwą.

Art. 15. Co do przyszłego sprawdzenia aktów stanu cywilnego, które podług-art. 74 dopiero z upłynieniem roku przyszłego nastąpi, oddzielne wyjdą przepisy (a).

(a) Rozporządzenia te zamieszczone są niżej (na str. 142 i. n. T. I), w odsyłaczu do art. 74 K. C. P.

T Y T U Ł I V.

O poświadczeniu wypisów, wydawanych przez kapelanów wojskowych z ksiąg stanu cywilnego.

Art. 16. Wypisy aktów z ksiąg stanu cywilnego, przez kapelanów wojskowych wydawane, zaswiadczone być mają przez właściwego Dowódcę pułku, z przyłożeniem pieczęci pułkowej.

D Z I A Ł I

Urządzenia ogólne (1).

71. W chrześcijańskich wyznaniach akta stanu cywilnego połączone będą z metrykami kościelnymi.

W tym celu duchowny przełożony parafii, powinien, obok przepisów kościelnych, dopełniać oraz przepisy cywilne (2).

(1) W przypadku, gdy akta stanu cywilnego w skutek pożaru spaliły się, Prokurator Kr. przy Trybunale Cyw. obowiązany jest wezwać wójtów gmin i proboszcza miejscowego, aby pierwsi drogą właściwą, ostatni zaś z ambony, zawiadomili strony o potrzebie sporządzenia brakujących aktów, w przypadkach gdzie takowe mogą jeszcze być sporządzone, i następnie aby, za zgłoszeniem się tychże, proboszcz na zasadzie ich zeznań i świadków, oraz z notat lub raptularzy, o ile takowe posiada, akta stosowne spisał z zastosowaniem się do przepisów prawa i istniejących w tym względzie rozporządzeń.

K. R. S. d. 23 Lutego (7 Marca) 1855 r. Nr. 296.

- (2) a) Porównać art. 920 K. K. G. i P. oraz art. 36 Ustawy Przechodniej z d. 11 Listopada 1847 r. (D. P. T. XL, str. 5,—55).
- b) Postanowieniem Króla Saskiego Ks. Warszawskiego z d. 23 Lutego 1809 r. (D. P. K. W. T. I, str. 195) na duchownych włożone zostały obowiązki Urzędników stanu cywilnego.
- c) Podług § 19 urzędzenia dla Kościoła Grecko-Rossyjskiego (D. P. T. XV, str. 359), (zob. przypisek do art. 122 pr. o małż. z r. 1836), do władzy Kommissyi Rządowej Spraw Wewnętrznych i Duchownych należy wykonanie postanowień o aktach stanu cywilnego, według form w Królestwie Polskiem istniejących.
- d) Ustawa dla Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego, Ukazem z d. ⁸/₂₀ Lutego 1849 r. zatwierdzona (D. P. T. XLII, str. 11), pomiędzy innymi w § 54 wyrzekła:

„Każdy Duchowny obowiązany jest utrzymywać księgi Religijno-Cywilne, urodzonych, zaślubionych i zmarłych oraz Księgę zapowiedzi, i dopełnione obrządku Religijne w nie zapisywać niezwłocznie; niemniej wyciągi z tych

72. Każdy akt stanu cywilnego pisany będzie na dwie ręce, to jest: księdze, która pozostanie na miejscu, i w księdze, która corocznie składaną będzie do Archiwum hipotecznego. (1).

Pierwsza służyć będzie na tak długi czas, póki miejsce do zapisywania aktów wystarczy; druga tyłkonarok jeden.

Dla każdego rodzaju aktów, to jest: urodzenia, małżeństwa i śmierci, będzie oddzielna księga miejscowa.

Co się dotyczy aktów, które na drugą rękę pisane i corocznie do Archiwum hipotecznego składane być mają, te powinny być pisane w jednej księdze z trzech części złożonej. Gdyby zaś która z tych części nie wystarczała na wpisywanie biegnących aktów, założonym będzie tom następny, służący tylko do końca roku (2).

73. Utrzymujący księgi, powinien przed ich użyciem każdą stronicę od pierwszej do ostatniej liczbą oznaczyć, a osoba od Kommissyi Rządowej Sprawiedliwosci wyznaczona, powinna karty przeliczyć, swoją cyfrą każdą kartę oznaczyć, i zaświadczyć z wielu kart księga się składa (3).

Akt, na żądanie Władz lub stron wydawać, z zastosowaniem się do istniejących w Królestwie Polskiem przepisów.''

(1) T. j. do Sądu Pokoju.

(2) Porównać art. 7 i 8 postanowienia z d. 3 Listopada 1825 r. zamieszczonego wyżej przy Tytule IV, Ks. I. K. C. P. (T. I. str. 137).

(3) W uzupełnieniu tego przepisu:

a) Porównać art. 9, 12, 13 i 14 postanowienia z d. 3 Listopada 1825 r., które jest zamieszczone wyżej w odsyłaczu do Tytułu IV, Ks. I, K. C. P. (T. I, str. 138 i 139).

b) Osoby, obowiązane do parafowania ksiąg stanu cywilnego, powinny wszystkie karty w tychże księgach przeliczać, numerem porządkowym oznaczać, i przy końcu księgi poświadczać z ilu kart takowa składa się.

K. R. S. W. i D. d. 1¹/₂₆ Lutego 1853 r. Nr. 517/3531.

74. Utrzymujący księgi zamknie je przy końcu każdego roku.

W ciągu roku następującego, osoby od Kommissy Rządowej Sprawiedliwości upoważnione, mają oba egzemplarze ksiąg sprawdzić, spisać w obu egzemplarzach krótki protokół sprawdzenia, odebrać egzemplarz przeznaczony do składu Archiwum hypotecznego, izłożyć go w témże Archiwum.

Protokół sprawdzenia zawierać ma w sobie zaświadczenie zgodności obu egzemplarzy. Gdyby sprawdzający znalazł miejsca próżne, przekreślenia, lub odsyłacze nieuprawnione w sposobie art. 81 przepisany, uszkodzenia, albo inne ślady nieporządku, uczyni o nich szczegółową wzmiankę, oraz, w przypadku niezgodności, wyrazi, w czém się z sobą oba egzemplarze nie zgadzają. (1).

c) W skutek tego Kommissya Rządowa Sprawiedliwości pod d. ⁹/₂₁ Maja t. r. Nr. 4900 poleciła, iżby podsędkowie, o ile z mocy postanowienia Ks. Namiestnika z d. 3 Listopada 1825 r. (zob. odsyłacz do Tytułu IV, Ks. I. K. C. P.), (T. I, str. 134), oraz rozporządzeń Kommissy Rządowej Sprawiedliwości z d. 22 Lutego 1827 r. Nr. 2351, — 16 Sierpnia t. r. N. 7129 i 25 Marca (6 Kwie.) i 840 r. Nr. 1971 (zob. odsyłacze d, e, l, niżej przy art. 74 K. C. P.) do parafovania ksiąg stanu cywilnego innych wyznań chrześcijańskich są obowiązani, — przy składaniu im w tym celu ksiąg przez urzędników stanu cywilnego wyznań Ewangelickich i w ogóle tych, które im powyższemi rozporządzeniami parafować i corocznie rewidować poruczono, ściśle wykonywali obowiązek powyższemi rozporządzeniami wskazany, a nadto, przy odbywaniu z polecenia Prokuratora nadzwyczajnej rewizyi ksiąg aktów stanu cywilnego, dawali baczność jak dalece są dopełnione powyższe formalności co do parafovania.

(1) W uzupełnieniu tego przepisu:

a) Porównać art. 15 postanowienia z d. 3 Listopada 1825 r. (zob. wyżej na str. 139 odsyłacz do Tyt. IV, Ks. I. K. C. P.), oraz art.

916 K. K. G. i P. i art. 36 Ustawy Przechodniej z d. 11 Listopada 1847 r. (D. P. T. XL, str. 5, i 55).

- b) K. R. S. pod d. 11 Grudnia 1819 r. N. 11899 zawiadomiła Prokuratorów Trybunału, iż od ówczasowych Komisyj Rządowych Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, oraz Spraw Wewnętrznych i Policji wyjednała zalecenia, — mianowicie, od pierwszej do wszystkich Biskupów dycecezalnych, aby nieprzód duchownych na beneficia instytuowali, dopóki nie przekonają się dostatecznie, że albo urzędnikami stanu cywilnego nie byli, albo, będąc nimi, akta w porządku według prawa gdzie należy złożyli, — od drugiej zaś, iżby żaden z burmistrzów, bądź otrzymujący inne przeznaczenie, bądź zupełnie uwolniony od służby, nie wprzód zyskał dozwoleń przesiedlenia się w inne miejsce, dopóki nieudowodni, że urzędnikiem stanu cywilnego nie był, albo nie złoży świadectwa od właściwego Sądu Pokoju, iż akta w porządku w tymże Sądzie złożył lub komu należy oddał i z innych z powodu urzędu stanu cywilnego wynikających obowiązków należycie się wywiązał.
- c) Stosownie do rozporządzenia K. R. S. z d. 8 Marca 1826 r. N. 2471 duplikaty ksiąg aktów stanu cywilnego w jednym egzemplarzu do właściwych Sądów pokoju złożonych, jakie do końca 1825 r. były ntrzymywane:
- 1° Przez osoby świeckie w mieście Warszawie i niektórych znaczniejszych miastach, do spisywania aktów stanu cywilnego dla wszystkich wyznań łącznie zamianowane, i
  - 2° Przez urzędników stanu cywilnego w myśl art. 4 postanowienia Królewskiego z d. 23 Lutego 1809 r. (D. P. K. W. T. I, str. 195), do ogłaszania rozwodów cywilnych, zapowiadania osób cywilnie tylko rozwiedzionych, i do ogłaszania aktów małżeństwa takichże osób, mianowanych,
- złożone być powinny w Archiwum gminném właściwych urzędników municypalnych miast gubernialnych i okręgowych; — duplikaty zaś przez duchownych przełożonych parafij, lub niemianowanych w miejsce ich następców, u-

trzymywane, przy tychże duchownych przełożonych parafij pozostać winny.

- d) K. R. S. pod d. 22 Lutego 1827 r. Nr. 2351 do sprawdzania ksiąg stanu cywilnego, utrzymywanych przez duchownych wyznań chrześcijańskich, upoważniła przełożonych duchownych tychże wyznań, a mianowicie, w wyznaniu katolickim — dziekanów, do sprawdzania ksiąg przez burmistrzów lub zaminowane do tego osoby utrzymywanych, w miejscach, w których nie ma Sądu Pokoju, upoważniła burmistrzów sąsiedzkich, a respective miejscowych do sprawdzania ksiąg przez nominowanych urzędników stanu cywilnego utrzymywanych, — z rozporządzeniem, aby exemplarz do Archiwum Hypotecznego (obecnie Sądu Pokoju) przeznaczony, przed końcem roku do Archiwum właściwego Sądu Pokoju składali: do sprawdzania zaś ksiąg przez osoby świeckie, w miejscu gdzie Sąd Pokoju znajduje się, utrzymywanych, upoważniła Podśędka miejscowego Sądu, który sprawdzenie to w miejscu i bezpłatnie dopełnić, a oprócz tego sprawdzający o uchybieniach przeciw art. 71 do 82 i 85 K. C. P. dostrzeżonych, Prokuratorowi Trybunału, stosownie do art. 86 t. p. donieść jest w obowiązku. Przytem każdy Podśędek Sądu Pokoju obowiązany jest donieść Prokuratorowi Trybunału z końcem roku, czyli od wszystkich urzędników stanu cywilnego exemplarze, do Archiwum przeznaczone, złożone zostały, lub jakie brakują; Prokuratorowie, po otrzymaniu takiego uwiadomienia, obowiązani są uczynić do Trybunału wnioszek o rozpoznanie uchybień i wymiar kar porządkowych, które, gdy Trybunał wymierzy, Pisarz tegoż Trybunału obowiązany jest, stosownie do art. 46 i 49 Instrukcyi dla Kontrolli Skarbowej z d. 17 Grudnia 1816 r. (D. P. D. str. 180, 212, 215,) do księgi na to przeznaczonej zaciągnąć i wyciąg z niej przy raporcie kwartalnym Kontrolli Skarbowej przesłać.
- e) W dalszym ciągu powyższego rozporządzenia, K. R. S. pod d. 16 Sierpnia 1827 r. Nr. 7129 do sprawdzania ksiąg stanu cywilnego, utrzymywanych przez duchownych wyznania Grecko-Bossyjskiego, Ewangelicko-Augsburgskiego i Reformowanego oraz Sekty Filipinów upoważniła, a mianowicie, w miejscach w których jest Sąd Pokoju, — Podśędków, — gdzie zaś nie ma

w miejscu Sądów Pokoju, tam upoważniła miejscowych burmistrzów, a jeżeliby burmistrzów nie było, upoważniła miejscowego Wójta gminy. Obowiązki Podsędków, Burmistrzów i Wójtów gmin, z rozporządzenia tego ich ciążące, są też same, jakie w rozporządzeniu powyższym z d. 22 Lutego 1827 r. Nr. 2351, na Podsędków są włożone.

- f) Obadwa powyższe rozporządzenia Kommissya Rządowa Sprawiedliwości zmodyfikowała pod d. 27 Października 1828 r. Nr 8551 w ten sposób, że sprawdzanie ksiąg stanu cywilnego, utrzymywanych przez burmistrzów w miejscach gdzie niema Sądu Pokoju, odtąd powierzone zostało teraźniejszym Pomocnikom Naczelników Powiatu.
- g) Taż K. R. S. pod d. $9/_{24}$ Czerwca 1837 r. N. 3672 objaśniła, iż, gdy Pisarz Sądu Pokoju jest prawnym zastępcą Podsędka w obowiązkach urzędowych, tém samém i w czynnościach sprawdzania ksiąg stanu cywilnego, w razie przeszkody w osobie Podsędka zaszłój, zastąpić go może na zasadzie delegacyi, którą Prokurator Trybunału udzielić jest mocen.
- h) Taż Kommissya pod d. $6/_{18}$ Lipca 1837 r. N. 6457 poleciła Prokuratorom Trybunałów, aby ściśle przestrzegali, iżby z końcem każdego roku składane im były przez Sądy Pokoju rapporta z uwiadomieniem czy egzemplarze aktów stanu cywilnego z wszystkich parafij lub gmin w Archiwum sądowóm złożone zostały, lub z których brakuje, i następnie, aby Prokuratorowie przedsiębrali stosowne środki celem zmuszenia do złożenia wspomnionych aktów, albo ukarania tych, którzy takowych nie utrzymywali, lub dopuścili się uchybień.
- i) Rozporządzenie z d. 11 Grud. 1819. N. 11899, wyżój pod lit. b zamieszczone, K. R. S. ponowiła pod d. $7/_{19}$ Października 1837 r. N. 10723, dodając nadto, iż właściwym władze otrzymały polecenie donoszenia Prokuratorom Kr. o zmianach osób duchownych i burmistrzów sprawujących obowiązki urzędników stanu cywilnego. Rozporządzenie to wydane zostało na mocy reskryptu K. R. S. W. i D. z d. 25 Sierpnia (6 Września) 1837 r. N. $8^{249}/_{29643}$.

- k) K. R. S. W. i D. pod d. $\frac{6}{18}$ Maja 1840 r. Nr. 726 $\frac{1}{8}$ postanowiła, iż Pomocnicy Naczelników powiatu, pod względem odbywania rewizji ksiąg aktów stanu cywilnego wyznań niechrześcijańskich, podlegać mają bezpośrednio karności Trybunałów Cywilnych, w skutek czego K. R. S. pod d. $\frac{5}{17}$ Czerwca t. r. Nr. 5067 poleciła Trybunałom, aby rozciągnęły bezpośrednio kontrolę nad Pomocnikami Naczelników powiatu pod względem czynności ich, sądownictwa a w szczególności rewizji aktów stanu cywilnego dotyczących, i przez użycie środków karnych, odpowiednich ważności przedmiotu, zniewalały ich do ścisłego wykonywania przepisów.
- l) K. R. S. pod d. 25 Marca (6 Kwietnia) 1840 r. N. 1971 postanowiła, iż podsędkowie okręgów, mieszczących w sobie parafie ewangelickie, powinni odbywać rewizye i sprawdzanie ksiąg stanu cywilnego, utrzymywanych przez pastorów, a tém samém burmistrze nadal od obowiązku tego uwolnieni zostali, z tym jednak warunkiem, iżby urzędnicy stanu cywilnego księgi te do sprawdzania podsędkom na miejsce ich urzędowania przesyłali.
- l) Taż Kommissya pod d. 30 Paźdz. (11 Listop.) 1840 r. N. 10226 wezwała Prokuratorów Trybunału o wydanie polecenia, aby w księgach, gdzie brakuje protokółów sprawdzenia unikatów z duplikatami za epokę dawniejszą, niedokładność ta była sprostowaną za pośrednictwem właściwych Dziekanów i Pomocników Naczelników Powiatu, w którym to celu sprawdzającym z archiwum sądowego kolejną liter wydawane być powinny pojedyncze egzemplarze duplikatów niesprawdzonych, i na sprawdzenie każdej księgi dwutygodniowy termin został zakreślony, pod zagrożeniem kary porządkowej przez Trybunał wymierzyć się winnej.
- m) Następnie ta sama Kommissya pod d. 21 Maja (2 Czerw.) 1841 r. N. 5157 objaśniła, iż powyższe rozporządzenie stosuje się do tych tylko aktów stanu cywilnego, które w skutek prawa z r. 1825 nastąpiły.
- n) Taż Kommissya pod d. $\frac{6}{18}$ Maja 1842. N. 2660 poleciła Prokuratorom Trybunałów, iżby odbywali, tak co do ksiąg z lat upłynionych, jako i co do ksiąg bieżących, cor-

75. Akta stanu cywilnego, natychmiast po dopełnionym obrzędzie religijnym, w przypadkach zaś poniżej wyrażonych, gdy obrzęd religijny nie łączy się z aktem stanu cywilnego, lub gdy podług zasad wyznania nie jest wymaganym, natychmiast po uczynioném zeznaniu stron, zapisanemi być mają w obu egzemplarzach.

Wyrażonym w nich będzie, rok, dzień i godzina ich przyjęcia, imię, nazwisko, wiek, powołanie i miejsce zamieszkania osób w aktach wyrażonych.

76. Tylko to, co podług przepisów duchownych i cy-

cznie nadzwyczajne rewizye, przynajmniej w niektórych parafiach, w celu przekonania się czy nie zachodzą jakie uchybienia urzędników stanu cywilnego, i czy rewidujący dokładnie książki sprawdzają, oraz w celu pociągnięcia winnych do odpowiedzialności prawnej. Poleciała nadto Prokuratorom, aby czuwali nad tém, iżby dziekani nie ściągali z parafii ksiąg do rewizyi, ale żeby takowe, w czasie objazdu dekanatu, a Pomoocnicy Naczelników Powiatu w czasie rewizyi miast, sprawdzali.

- o) Tak Kommissya p. d. ¹³/₂₄ Stycz. 1844. N. 14620 poleciała Prokuratorom, aby na przedmiot tyczący się odbywania rewizyi aktów stanu cywilnego szczególną zwracali uwagę, odbywania takowej w czasie przez prawo oznaczonym ściśle przestrzegali, i, w razie dostrzeżonych uchybień, obok przedstawiania wykraczających, lub niedopełniających w swoim czasie rewizyi, do kary porządkowej prawem zagrożonej, o tém, jak niemniej o przedsięwziętych przez siebie krokach, jednocześnie Kommissyi Rządowej Sprawiedliwości donosili.
- p) Wreszcie K. R. S. W. i D. pod d. ⁵/₁₇ Maja 1852 r. N. ¹⁹⁶⁹/₁₂₈₄₅ poleciała władzom dyecezalnym, aby przed d. ¹/₁₃ Stycznia 1853 r. sporządzone były spisy ksiąg obejmujących metryki od najdawniejszych czasów, aż do epoki zaprowadzenia aktów stanu cywilnego, i aby spisy te właściwym Sądom Pokoju dla wiadomości komunikowane były.

wilnych, w akcie połączonym z metryką, a, podług przepisów cywilnych, w samym akcie stanu cywilnego zawartém być powinno, wciągniętém będzie do aktu, bez żadnych ani od stron ani od przyjmującego dodatków lub objaśnień (1).

77. Strony interesowane mogą się wyręczać przez pełnomocników, umocowanych szczególnie i urzędownie, wyjąwszy w przypadkach gdzie są obowiązane stawac osobiscie.

78. Świadcami zeznań powinni być mężczyźni, krewni albo wybrani przez osoby interesowane, i mieć przynajmniej lat dwadzieścia jeden skończonych (2).

79. Przyjmujący akt, przeczyta go zeznającym i świadkom.

O dopełnieniu téj formalności uczynioną będzie wzmianka w akcie.

80. Akt podpisany będzie, w obu egzemplarzach, przez przyjmującego tenże akt, przez zeznających i świadków; albo uczynioną będzie wzmianka o przyczynach, które zeznającym lub świadkom do podpisania się były na przeszkodzie.

81. Pisane będą akta w księgach ciągle, miejsc próżnych nie zostawując.

Nie będzie w akcie nic pisaném przez skrócenia, a każda liczba literami wypisaną być powinna.

Przekreślenia i odsyłacze powinny być tak jak same

(1) Oprócz tego nadmienić tu należy, iż urzędnik stanu cywilnego, spisując akt zejścia, powinien zachować rozporządzenia zawarte w § 6, 7, 8, 9 Instrukcyi o stemplu kollateralnym, zatwierdzonej przez Radę Administracyjną pod d. 17 Grudnia 1816. (D. P. T. D. str. 139, 149).—Zob. odsyłacz do art. 811 K. N.

(2) Porównać art. 46 K. K. G i P.; oraz art. 2 postan. Rady Adm. z d. ³/₁₄ Kwietnia 1835 r. które zamieszczone jest wyżej w T. 1 na str. 97 i n. niniejszego dzieła.

akta przez zeznających w dowód przyjęcia, tudzież przez urzędnika i świadków podpisane.

Jeżeli akt na stronnicy ukończonym być nie mógł, wtenczas, oprócz podpisu przy końcu aktu, winna być oraz podpisana przez zeznających, przez świadków i urzędnika, każda stronnica, na której akt ukończonym nie został (1).

82. Umocowania i inne pisma do aktów stanu cywilnego składane, po położeniu na nich przez osoby składające i przez urzędnika akt przyjmującego szczególnej oznaki, winny być załączone do egzemplarza, który do Archiwum hipotecznego (t. j. do Archiwum Sądu Pokoju) przesłany być ma.

83. Każdemu służy prawo żądania wypisów z ksiąg bądź na miejscu pozostałych, bądź do Archiwum hipotecznego (t. j. do Archiwum Sądu Pokoju) złożonych (2).

0. zebra. Sejmote 10/22 Styczeń 1893 4/16.

(1) Rejenci i urzędnicy stanu cywilnego, o ile przy spisywaniu przez siebie aktów będą mieli złożone sobie przez strony dokumenta wykazujące jaka jest właściwie pisownia nazwisk osób, których akta te dotyczą, obowiązani są nazwiska stron według tychże dokumentów zapisywać, lub, obok zapisania nazwiska stosownie do reguł ortografii polskiej, zamieszczać w nawiasach też same nazwiska według pisowni okazanych dokumentów, jeżeliby w tym względzie zachodziła jaka różnica.

K. R. S. d. 24 Grudnia 1848 (5 Stycznia 1849) r. N. 18078.

(2) *Co do wydawania spisowym wypisów aktów stanu cywilnego*, wyjątkowe przepisy objęte są w postanowieniu Namiestnika Kr. z d. 14 Stycznia 1817 r. (D. P. T. III, str. 28). Osnowa postanowienia:

Art. 1. Plebani i urzędnicy cywilni na żądanie każdego interesenta zamiast urzędowych ekstraktów, metryk lub aktów cywilnych, wydawać będą, bądź z akt kościelnych, bądź cywilnych, zaświadczenia zawierające tylko w sobie imię i nazwisko urodzonego, miejsce gdzie się urodził, dzień jego urodzenia i nazwisko ro-

Wypisy wydane jako zgodne z księgami mieć będą wiarę dopóty, póki przez zapisanie się o fałsz zaskarżonymi nie będą.

Wypisy mające być użytymi za obrębem właściwego Sądu Ziemskiego (t. j. Trybunału Cywilnego), poświadczonemi być powinny przez Prezesa tegoż Sądu. Jeżeli wypis wydanym jest z ksiąg na miejscu pozostałych, natenczas własnoręczność podpisu utrzymującego księgi, winna być wprzód poświadczoną przez Sędziego Pokoju (1) albo przez Sędziego gminy lub zjazdowego (2).

dziców, nie żądając za takowe zaświadczenia żadnej opłaty.

Art. 2. Powyższe zaświadczenia przez plebana lub urzędnika stanu cywilnego podpisane, z wyciśnięciem właściwej pieczęci, wydawane będą na prostym papierze bez opłaty stempla. Zastrzegamy wszakże, iż zaświadczenia, o których mowa, służyć tylko mogą przy spisie wojskowym, w czynnościach zaś sądowych żadnego waloru mieć nie będą.

Nadto podług art. 1 i 3 postanowienia Ks. Namiestnika z d. 28 Września 1824 r. (D. P. T. IX, str. 62): „Plebani i urzędnicy stanu cywilnego na żądanie każdego spisowego udzielać będą każdemu w wieku spisowym będącemu na papierze bez stempla, bez żądania jakichkolwiek opłat, w miejsce wypisów urzędowych aktów ślubu, zaświadczenia zawierające w sobie tylko imię i nazwisko ożenionego, datę ślubu, imię i nazwisko małżonki, tudzież miejsce ówczasowego ich mieszkania.“

„Zaswiadczenia te służyć będą tylko przy spisie wojskowym.“

(1) Właściwie przez Podśędka Sądu Pokoju; co się zaś tyczy Sędziego gminy lub zjazdowego, o których tu mowa, urzędnicy ci w dotychczasowej Organizacji Sądownictwa nie są znani.

(2) W rozwinięciu przepisów o *legalizacyi* wypisów aktów

---

stanu cywilnego, istnieją poniżej wymienione rozporządzenia jako to:

- a) K. R. S. pod d. 14 Maja 1828 r. N. 4379 zawiadomiła władze sądowe, iż, pragnąc postawić sędziów pokoju w możności legalizowania własnoręczności podpisu utrzymujących akta stanu cywilnego na wyciągach wydawanych z ksiąg na miejscu pozostałych i za obrębem właściwego Trybunału użytymi być mających, wezwana została Kommissya Rządowa Spraw Wewnętrznych i Duchownych, aby poleciła wszystkim osobom duchownym i świeckim, akta stanu cywilnego utrzymującym, iżby te do wyciągów przez siebie wydawanych używali jednostajnej pieczęci i wycisk jój tudzież podpis złożyli właściwemu Sądowi Pokoju, oraz aby poleciła władzom przełożonym nad utrzymującymi akta stanu cywilnego, ażeby te, w przypadkach zmiany w osobach utrzymujących akta stanu cywilnego, ostrzegały następcę o obowiązku złożenia podpisu swego w Sądzie Pokoju.
- b) Stosowne w skutek tego rozporządzenie do Kommissyów Wojewódzkich (obecnie Rządów Gubernialnych) wydała K. R. S. W. i D. pod d. 4 Czerwca 1828 r. N. 584/1568 i 28 Lipca t. r. N. 6186/1999.
- c) Żądane przez Rząd Austryacki w drodze dyplomatycznej wyciągi z aktów cywilnych, powinny być wydawanemi bezpłatnie i na papierze bez stempla, nie inaczej wszakże jak za pośrednictwem Kommissyi Rządowej Sprawiedliwości, do której władze Austryackie odnosić się będą obowiązane.
(R. A. d. 15/27 Września 1836 r. N. 40636, — i K. R. S. d. 8/30 Października t. r. N. 11053)
- d) Co do poświadczania aktów, za granicę Królestwa iść mających, które proboszcze, czy to jako przełożeni parafij, czy też jako urzędnicy stanu cywilnego wydają, Sądy Pokoju na wspomnionych aktach nie powinny legalizować podpisu proboszczów, lecz strony, zgłaszające się o legalizacyę, odsyłać do właściwych Kommissarzy Cyrkułowych w Warszawie, a do Urzędów Miejskich lub Gminnych na prowincyach.

84. Metryki lub akta bądź Polaków bądź cudzoziemców w obcym kraju działane, będą miały wiarę, jeżeli podług form w tymże kraju używanych sporządzone zostały.

Kto chce takowe metryki lub akta do ksiąg krajowych składać, lub ich w kraju używać, powinien się postarać, ażeby ich wypisy poświadczonemi były przez osoby do tego szczególnie upoważnione, albo tam, gdzieby nie było takich szczególnie upoważnionych osób, aby poświadczonemi były przez Pośła, Ajenta Dyplomatycznego, albo Konsula bądź Polskiego bądź Rossyjskiego, a następnie przez Ministra Prezydującego w Kommissyi Rządowej Sprawiedliwości.

85. W każdym przypadku, gdzie wzmiankę wyroku lub aktu ściągającego się do aktu stanu cywilnego na brzegu innego aktu już w księgi wpisanego uczynić wypada, osoba utrzymująca księgi skutecznie to na żądanie

cyi, których podpisy poświadczy przelożona nad niemi Władza.

K. R. S. d. 31 Lipca (12 Sierpnia) 1841. N. 8281).

- e) Ponieważ legalizacja metryk, wydawanych przez proboszczów, nie należy do Władz Sądowych, lecz jest atrybucją Władz administracyjnych, przeto Prezesi Trybunałów, o ile się do nich odniesie Heroldya o sprawdzenie wypisu metryki kościelnej, a nie aktu stanu cywilnego, odstąpić powinni takowe żądanie właściwej władzy dyecezalnej.

(K. R. S. d. 21 Listopada (3 Grudnia) 1846. N. 10894).

- f) K. R. S. W. i D. pod d. 24 Czerwca (6 Lipca) 1852 r. N. ¹⁵⁰⁹/₉₀₅₄ wydała polecenie do wszystkich władz dyecezalnych, ażeby proboszcze przy udzielaniu stronom wypisów, aktów stanu cywilnego, bez jakichkolwiek bądź mazań lub poprawek, obok właściwych stanu swego tytułów *proboszcza* lub *komendarza*, dopisywali jeszcze wyrazy *utrzymujący akta stanu cywilnego*, i używali pieczęci urzędowej cywilnej do tego rodzaju czynności przepisanej.

stron interessowanych w obu znajdujących się u niej egzemplarzach, w sposobie jednakowym. Gdyby zaś duplikat księgi już się znajdował w Archiwum hypoteczném (t. j. w Archiwum Sądu Pokoju), wtedy prześle wypis uczynionój przez siebie wzmianki, najdalej w przeciągu dni trzech do Archiwum hypotecznego, celem wciągnięcia jój w sposobie jednakowym do tegoż duplikatu (1).

86. Każde uchybienie poprzedzającym artykułom z strony utrzymujących księgi, pociągnie za sobą kary, które nie mogą przechodzić zwykłych kar porządkowych, a które Kommissya Rządowa Sprawiedliwości sama, albo przez delegowaną od siebie władzę, wymierzy.

Osoby trudniące się sprawdzeniem ksiąg, dostrzegłszy takowe uchybienia, powinny o nich doniesić téżże Kommissyi lub władzy od niej delegowanój (2).

6

(1) Porównać rozporządzenie K. R. S. z d. 6/18 Marca 1835 r. N. 2338 zamieszczone w przypisiku do art. 237 prawa o małż. z r. 1836.

(2) W objaśnieniu przepisu tego wydane zostały następujące rozporządzenia:

- a) Ilekroć na urzędników stanu cywilnego wyrzeczoną będzie kara i ci o uchylenie téżże wniosą prośbę, Prokuratorowie Trybunałów powinni zarządzić wstrzymanie z tego powodu egzekucyi aż do zapadnięcia decyzyi na wspomnioną prośbę; względem zaś żądania o darowanie kar powinni niezwłocznie z Trybunałem znieść się w celu należytego wyjaśnienia rzeczy; a następnie prośbę powyższą z opinią Trybunału i z wnioskami Prokuratora Kr. czyli do darowania kary zawyrokowanój kwalifikują się lub nie, Trybunał ma Kommissyi Rządowój Sprawiedliwości przedstawić.

(K. R. S. d. 30 Września 1818 r. N. 4593).

87. Wypisy aktów stanu cywilnego nie mogą być z księgi wydawane, jak tylko wraz z wzmianką wyroku lub aktu, jeżeli takowa podług art. 85 uczynioną została.

88. Każdy, pod którego strażą zostają księgi, odpowiedzialnym jest cywilnie za zmiany, jakieby w nich zaszyły, zostawując mu prawo czynienia przeciw sprawcom winnym tychże zmian.

89. Zmiana, fałsz w aktach stanu cywilnego, przestąpienie przepisu w art. 87 zawartego, zaniedbanie zapisania aktu w księgi, lub zapisanie go na osobnych kartkach, albo w innym sposobie a nie w księgi na to przeznaczone, pociąga za sobą odpowiedzialność cywilną za wynikłe szkody i utracone korzyści, oprócz kar Kodeksem karnym ustanowionych, jeżeli czyny takowe przestępstwami się być okażą; a gdyby nie były przestępstwami Kodeksem karnym objętymi, ulegną karze do pięćset złotych, przez Sąd Ziemski (t. j. przez Trybunał Cywilny) wymierzyć się mającej.

90. W każdym przypadku, gdzie Sąd Ziemski (t. j. Trybunał Cywilny) poznawać będzie sprawę względem aktu stanu cywilnego, wolno jest stronom interesowanym odwołać się od jego wyroku.

91. Przepisy o aktach stanu cywilnego służą dla wojskowych z następującym zastosowaniem:

b) Żądania o darowanie kary Trybunały obowiązane są przedstawiać w raporcie ogólnym najdalej z upływem każdego kwartału.

(K. R. S. d. 3. Grudnia 1818 r. N. 10682).

c) Porównać rozporządzenia Kommissyi Rządowej Sprawiedliwości zamieszczone w odsyłaczu do art. 74 K. C. P. oraz porównać art. 2 postanowienia Rady Administracyjnej z d. 30 Stycznia (11 Lutego) 1842 r. (zamieszczon. niżej w odsyłaczu do art. 811 K. N.)

1° Jeżeli wojsko znajduje się w kraju:

- a) Utrzymujący akta stanu cywilnego dla mieszkańców kraju, utrzymywać je będą dla Officerów, dla Urzędników wojskowych i osób przy wojsku użytych, zostawując osobom interesowanym wolność przeniesienia ich do ksiąg stanu cywilnego utrzymywanych przez kapelanów wojskowych.
- b) Kapelani wojskowi utrzymywać będą akta stanu cywilnego połączone z metrykami kościelnymi dla podoficerów, żołnierzy i mężczyzn służących u wojskowych, tudzież dla żon i dzieci tychże podoficerów, żołnierzy i mężczyzn służących u wojskowych, jeżeli żony i dzieci przy nich się znajdują.

Co do osób jednak wyznania, dla którego kapelani wojskowi obrządków religijnych dopełniać nie są mocnemi, albo gdy podług zasad wyznania osoby, dla której akt cywilny dopełnionym być ma, obrządek religijny nie jest wymaganym, lub też z aktem cywilnym nie łączy się, kapelani wojskowi, tylko akta stanu cywilnego bez metryk utrzymywać są obowiązani.

- c) Co do ksiąg aktów stanu cywilnego utrzymywanych przez kapelanów wojskowych, wyznaczy Kommissya Rządowa Wojny osoby do czynności w art. 73 i 74 przepisanych, i sama lub przez delegowaną od siebie władzę wymierzać będzie kary porządkowe.
  - d) Duplikat tychże ksiąg ma być składany Kommissyi Rządowej Wojny, która tenże do ogólnego Archiwum krajowego odsyłać będzie.
- 2° Jeżeli wojsko znajduje się za granicą kraju, Kommissya Rządowa Wojny mocna będzie dla wojsko-

wych wszelkiego stopnia i osób płci obojój przy wojsku będących, wyznaczyć, jeżeli tego zajdzie potrzeba, nawet osoby świeckie do utrzymywania aktów stanu cywilnego; lecz wyznaczone osoby świeckie, tylko same akta stanu cywilnego bez metryki śpisywać mają (1).

92. Dla wyznań niechrześcijańskich w ogóle, i dla wyznań chrześcijańskich, dla których w miejscu zamieszkania osób do tegoż wyznania należących, nie są urządzone parafie, wyznaczy Kommissya Rządowa Wyznań Religijnych osoby do spisywania aktów stanu cywilnego. Dla takich jednak wyznań, dla których wyznaczone przez Kommissyę Rządową Wyznań Religijnych osoby, obrządku religijnego dopełniać nie są mocnemi, lub w których obrządek religijny nie jest wymagany, albo się z aktem stanu cywilnego nie łączy, same tylko akta stanu cywilnego bez metryk utrzymywać są obowiązane (2).

(1) Porównać art. 5, 6, 7 i 16 postanowienia z d. 3 Listopada 1825 r. zamieszczonego wyżej w odsył. do Księgi I, Tytułu IV, K. C. P. (Tom I, str. 134 niniejszego dzieła).

(2) W uzupełnieniu tego przepisu:

- a) Porównać art. 3 i 4 powyższego postanowienia z d. 3 Listopada 1825 r. (Tom I, str. 134 niniejszego dzieła).
- b) Przewodniczący modlitwom w wyznaniu *Menonistów*, mających swój dom modlitwy we wsi Michelsdorf w Okręgu Włodawskim, upoważnionym jest do utrzymywania aktów stanu cywilnego, a sprawdzanie ich powierzone zostało miejscowemu wójtowi gminy.

Takie samo upoważnienie udzielone zostało jednocześnie Przewodniczącym w domach modlitwy *Menonistów* w Kazuniu Niemieckim, w Kępie Tarchomińskiej i w Nowej wsi w gubernii Warszawskiej położonych; sprawdzanie zaś spisanych przez nich aktów stanu cywilnego powierzone miejscowym wójtom gminy.

(K. R. S. d. 11 Maja 1829. N. 4077).

93. Względem żydów urządzenia administracyjne przepiszą nadto szczególne środki, dążące do ścisłego wykonania przepisów prawa o aktach stanu cywilnego (1).

(1) Urządzenia administracyjne, w artykule tym powołane, objęte są postanowieniem Rady Administracyjnej zd. 7 Września 1830 r. (D. P. T. XIII, str. 174).

Osnowa tego postanowienia jest następująca:

Art. 1. Istniejące dziś parafie (które odtąd nazywać się mają *Okręgami Dozorów Bóżniczych*) zakreślone zostaną przez Kommissyę Rządową Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, za zniesieniem się z Kommissyą Rządową Spraw Wewnętrznych i Policji (1) w ten sposób, aby do każdego z ustanowionych Okręgów urzędów stanu cywilnego, jeden zupełny Okręg Dozoru Bóżniczego, lub według miejscowej potrzeby kilka takowych należało.

(1) Kommissya Rządowa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, oraz Kommissya Rządowa Spraw Wewnętrznych i Policji, nie istnieją obecnie pod takimi nazwami, lecz istnieje Kommissya Rządowa Spraw Wewnętrznych i Duchownych (art. 35 Statutu Organicznego z r. 1832. D. P. T. XIV, str. 215.)

Art. 2. W każdym takowym Okręgu Dozoru Bóżniczego ustanowiony będzie przez Kommissyę Rządową Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, *Rabin* lub tymczasowy jego Zastępca, do składu tegoż Dozoru należeć mający, który, prócz innych posług religijnych wyznaniu starozakonnemu właściwych, obowiązany jest odbywać w tymże Okręgu obrządki religijne przy obrzezaniu lub nadaniu imienia nowonarodzonemu dziecięciu, przy zaślubieniu wchodzących w związki małżeńskie i przy zejściu z tego świata każdego żyda jakiegobądź płci i wieku.

Gdyby się zaś okazała konieczność, tedy i więcej takowych Rabinów, lub tymczasowych ich zastępców, może być mianowanych.

Art. 3. Żaden inny starozakonny oprócz Rabina lub tymczasowego jego zastępcy, nie będzie odtąd mocen odbywać obrzędów religijnych, bez obecności i przychylenia pełniącego obowiązki Rabina.

Art. 4. Będzie także obowiązkiem Rabina, lub jego zastępcy, utrzymywać księgę zapisową, z funduszów Dozoru Bóżniczego sprawioną, porządnie oprawną i przez miejscową Władzę Municypalną lub właściwego Burmistrza, albo osobnego Urzędnika utrzymującego księgi akt stanu cywilnego, zaparafowaną czyli zaznaczoną, której wielkość zastosowana być ma do ludności gminy żydowskiej.

W takową księgę wpisywać będzie w Polskim języku, dzień, imię, i nazwisko urodzonego dziecięcia, i powołanie jego rodziców; — imię, nazwisko, powołanie i wiek zmarłego żyda lub żydówki; podobnież imię, nazwisko i stan wchodzących w związek małżeńskie; dzień i miejsce każdej ogłoszonej zapowiedzi mającego nastąpić małżeństwa.

Art. 5. Gdzieby nawet przy urodzeniu lub zejściu, obrządek religijny wedle przepisów wyznania starozakonnego mógł być opuszczonym, tam wszelako zapis poprzedzającym artykułem zastrzeżony powinien być uskuteczniony.

Art. 6. Rabin utrzymujący księgę odpowiedzialnym jest osobiście za jej całość, tudzież za porządek i ścisłą wierność zapisów, tak co do liczby onych odpowiedniej doniesionym urodzinom, małżeństwom i zejściom, jako téż co do tożsamości osób będących przedmiotem tychże zapisów.

Urzędnicy utrzymujący akta stanu cywilnego dla żydów, tudzież Dozory Bóżnicze czuwać mają pod surową odpowiedzialnością, aby księgi, o których mowa, porządnie były utrzymywane; aby zapisywanie w nich aktów religijnych po każdym obrzędzie lub czynienie zapisów, odbywało się regularnie i z ścisłą co do tożsamości osób wiernością, za dostrzeżeniem zaś nieporządku lub nadużycia, obowiązani są spisać natych-

---

miast stosowny wywód słowny, i ten przesłać właściwemu Kommissarzowi obwodowemu (obecnie Naczelnikowi Powiatu). — Mocni zatem będą żądać w każdy czasie okazania sobie księgi dla przekonania się o jej stanie i sprawdzenia zapisów w niej objętych, z wiadomościami jakieby ubocznie powziąć mogli.

Art. 7. Kommissarz obwodowy (obecnie Naczelnik powiatu), zatrzymawszy do akt kopią wyvodu, oryginał jego prześle Kommissyi Wojewódzkiej (obecnie Rządowi Gubernialnemu), która na winnych rozciągnie kary poniżej przepisane.

Art. 8. Rabin lub tymczasowy jego zastępca, po dopełnieniu zapisu do księgi, winien sam wraz z osobami do aktu cywilnego wpływającymi, tudzież ze świadkami, stawić się przed Urzędnikiem stanu cywilnego, tak dla złożenia, okazaniem księgi zapisowej, świadectwa, iż zapis wykonany został, jako téż dla dania potrzebnych objaśnień pod względem dopełnić się mianych warunków cywilnych.

Art. 9. W miejscach gdzie Burmistrze są razem Urzędnikami stanu cywilnego, każdy z nich przed przystąpieniem do spisania aktu bądź urodzenia, bądź małżeństwa, bądź zejścia starozakonnych, obowiązany będzie najtroskliwiej się przekonać o tożsamości osób, których akt dotyczy, a w razie dostrzeżonego fałszu, spisać akt według rzeczywistego stanu rzeczy, winni zaś drogą prawem przepisaną pociągnięci będą do odpowiedzialności.

Art. 10. W miejscach gdzie Burmistrze nie są Urzędnikami stanu cywilnego, osoby wchodzące do aktu, jako to: ojciec dziecięcia lub miejsce jego przy akcie urodzenia zastępujący, tudzież nowożeńcy akt małżeństwa zawierający, toż osoba zeznająca akt zejścia, obowiązani są uzyskać poprzednio, w miastach od Prezydenta lub Burmistrza, w stolicy od Kommissarza Policji Cyrkułu właściwego, świadectwo wzglę-

dem tożsamości osób do aktu stawających albo z nazwiska i imienia podanych, i z takowém dopiero stawić się osobiscie przed Urzędnikiem stanu cywilnego, niemniej doręczyć mu oneż dla zachowania.

Art. 11. Każdy żyd będący głową rodziny, a w braku o-negoż, osoby Kodexem powołane obowiązane są:
w przypadku urodzin dziecięcia w ich rodzinie, naj-daléj w dni ośm udać się z niém i dwoma świadkami do Rabina, dla odbycia zapisu; ztamtąd zaś do u-rzędnika stanu cywilnego, dla zeznania stosownego aktu.

W przypadku zejścia którego członka swéj fa-milii udać się winni wraz z świadkami do Rabina dla dopełnienia wpisu do księgi zapisowéj; nastę-pnie zaś łącznie z Rabinem i świadkami udać się do Urzędnika stanu cywilnego, dla zeznania stósowne-go aktu; nakoniec

W przypadku małżeństwa w ich rodzinie zamie-rzonego, powinni naprzód w towarzystwie osób do aktu wpływać mających obrzęd religijny ślubu i za-pisu do księgi u Rabina wykonać, a następnie zaraz zeznać przed właściwym Urzędnikiem akt stanu cy-wilnego.

Ten sam obowiązek wkłada się na gospodarzy względem ich służących (1).

(1) W celu zapobieżenia wydarzającym się sfałszowaniom w księgach aktów stanu cywilnego wyznania starozakonnego, oraz dla zapobieżenia innym w tym rodzaju nieporządkom, Sądy Po-koju otrzymały polecenie, aby szczególnie pilnowały całości ksiąg stanu cywilnego, jak niemniej, aby o każdym dostrzeżonym wy-padku sfałszowania składały właściwemu Prokuratorowi Trybu-nału rapport, a Prokurator, po otrzymaniu podobnej wiadomo-ści, stosowne rozporządzenie, w celu wykrycia sprawców, wydać i o tém Kommissyi Rządowéj Sprawiedliwości donieść jest w o-bowiązku.

Jednocześnie Kommissya Rządowa Sprawiedliwości wezwała Prokuratorów Kr. o wydanie rozporządzeń do urzędników stanu

cywilnego wyznań niechrześcijańskich, aby ci, przyjmując akta urodzeń starozakonnych, ściśle przekonywali się o tożsamości rodziców urodzonego, o tożsamości dziecięcia i świadków co do osób i odpowiedzialności, przyczynę zaś niemożności stawienia się do aktu ojca nowonarodzonego dziecięcia, tudzież przyczynę spóźnienia, jak tego art. 97 i 98 K. C. P. wymagają, w akcie wyrażali,—aby wreszcie, w myśl art. 95 t. p. jak najściślej przekonywali się, czy dziecko, do którego się akt stosuje, istnieje, czy jest tém samém, dla którego akt urodzenia sporządza się, t. j. aby bez żadnego względu nowonarodzone dziecię okazane im zostało.

Co do aktów znienia, sporządzanych po upływie bardzo znacznego czasu od urodzenia, każdy urzędnik stanu cywilnego wyznań niechrześcijańskich powinien wy badać w jakim sposobie zeznający datę swojego urodzenia udowodnić jest w stanie, a szczególnież téż winien domagać się, aby świadkowie do aktu znienia stający, byli mu znani, na wiarę zasługujący, aby zawsze źródło swój wiadomości wymieniali, tém bardziej jeżeli ma powód do podejrzenia, iż akt zeznaje się w celu dopięcia nieprawych zamiarów.

Postanowienie Namiestnika Kr. z d. 14 Stycznia 1817 r. (Tom I, str. 149 niniejszego dzieła), uwalniające popisowych od składania aktów urodzeń w całej osnowie czyli ekstraktach, jako wyjątek służący tylko dla popisowych chrześcian, do starozakonnych zastosowania mieć nie może. Z tego powodu urzędnicy utrzymujący księgi stanu cywilnego wyznań niechrześcijańskich pod żadnym pozorem niepowinni wydawać starozakonnym w jakimkolwiek bądź przypadku zaświadczeń lub karteczek przekonujących o wieku żydów, ale akta urodzeń w ekstraktach czyli całych wypisach z wyrażeniem na jaki cel ma im służyć, udzielać mogą, z zagrożeniem, że, w razie dostrzeżonego z ich strony uchybienia przeciwko wszystkim powyższym przepisom. do kary porządkowej prawem wskazanej z całą surowością pociągani będą.

(K. R. S. d. $\frac{3}{20}$ Marca 1844 N. 6102).

W uzupełnieniu zaś powyższego rozporządzenia Sądy Pokoju otrzymały polecenie, aby w sprawdzaniu i poświadczeniu całkowitych wypisów aktów stanu cywilnego, przez starozakonnych do spisu wojskowego na papierze bez stempla składanych, żadnej nie robiły trudności.

(K. R. S. d. 26 Stycznia (7 Lutego) 1852 r. N. 1415.)

Art. 12. Każdy Starozakonny, któryby się poważył przestąpić zakaz art. 3 niniejszego postanowienia objęty, lub zaniedbywać obowiązki wskazane sobie art. 10 i 11, ulegnie karze, za pierwszym razem złp. 25, za drugim złp. 50, za trzecim złp. 100, która nadto w każdym zdarzeniu podwojoną lub potrojoną będzie, w miarę jak wykraczający do 2ej lub 1ej klasy opłat bóżniczych należą.

Art. 13. Rabini uchybiający przepisom zawartym w art. 2, 4, 6 i 8 tegoż postanowienia, znaglenni będą opłacić pierwszy raz złp. 200, drugi raz 400, trzeci raz złp. 600, i wtenczas już za niezdolnych na zawsze do pełnienia obowiązku Rabinów uznani zostają.

Art. 14. Urzędnicy zaniedbujący obowiązków, art. 6, 7 i 9 na nich włożonych, ulegną karom, jakie art. 86, Księgi I, Kodeksu Cywilnego są zamierzone.

Art. 15. Kary, art. 12, 13, 14 oznaczone, ściągane będą nie inaczej, jak za uznaniem i decyzją właściwej Kommissyi Wojewódzkiej (obecnie Rządu Gubernialnego), w Stolicy zaś, Urzędu Muncypalnego (obecnie Magistratu), a dochód z nich dostanie się w połowie donosicielowi, w drugiej zaś połowie do Kassy opłat Bóżniczych. (1).

(1) Przepis artykułu tego uzupełniony został postanowieniem Rady Administracyjnej z d. 25 Lutego (8 Marca) 1836 r (D. P. T. XVIII, str. 5) w sposób następujący:

„Kary pieniężne, oznaczone postanowieniem z d. 7 Września 1830 r., wymierzone będą przez Kommissye Wojewódzkie (Rządy Gubernialne) po Województwach (guberniach) a przez Urząd Muncypalny (Magistrat)—w Stolicy, podług stopniowania w témże postanowieniu przyjętego. Gdyby zaś przekraczający nie był w stanie ponieść kary pieniężnej z przyczyny ubóstwa, Kommissye Wojewódzkie lub Urząd Muncypalny w stolicy, mocne będą zamienić tęż karę na ka-1ę aresztu, przy zastosowaniu się do przepisów art. 475 lit. b księgi III Kodeksu Karzącego Polskiego” (D. P. T. V, str. 255).

Ponieważ powołany wyżej Kodex Karzący Polski od d. 19/31 Grudnia 1847 r. przestał obowiązywać (D. P. T. XL, str. 7)

94. Wszelkie akta lub metryki sporządzone za granicą, albo w kraju lecz nie przed Urzędnikiem zamieszkania osób, których się dotyczą, powinny być, na żądanie stron interessowanych, do ksiąg właściwych miejsca zamieszkania tychże osob wciągnięte. (1).

D Z I A Ł II.

O aktach urodzenia.

95. Każde dziecię w osmiu dniach od przyścia na świat, okazaném być powinno właściwemu Duchownemu parafii, albo, w przypadkach art. 91, 92 i 93 przewidzia-

w miejsce więc powołanego wyżej art. 475 lit. b znajduje tu zastosowanie art. 91 K. K. G. i P.

(1) W uzupełnieniu tego przepisu:

- a) Porównać rozporządzenia K. R. S. z d. 7/19 Listopada 1841 r. Nr. 12012—1 6/18 Lutego 1852 r. Nr. 21517, znajdujące się pod pozycyą III w odsyłaczu do art. 237 pr. o małż.—oraz porównać rozporządzenia znajdujące się w odsyłaczu do art. 135 K. C. P.
- b) Akta zejścia osób z Królestwa Polskiego pochodzących, i za granicą tegoż Królestwa zmarłych, o ile ostatnie zamieszkanie z aktu zejścia będzie wiadome, przesyłane być powinny właściwym urzędnikom stanu cywilnego, stosownie do art. 94 K. C. P.

Jeżeli zamieszkanie nie będzie wymienione, lub jeżeli, z powodu złego wyrażenia, nie będzie można wiedzieć istotnego zamieszkania, akta mają pozostawać w Archiwum Główném.

O nadsyłaniu takich aktów z za granicy i o miejscu gdzie takowe zachowanemi zostały, ma być trzykrotnie ogłoszaném w Gazecie Rządowej.

Lista ogólna wszystkich aktów takich ma być utrzymaną w Archiwum Główném, o ile te do tegoż Archiwum są nadsyłane.

(K. R. S. d. 20 Sierpnia (1 W1żeśnia) 1851 r. Nr. 14896).

nych, osobie do spisywania aktów stanu cywilnego upoważnionej, w celu sporządzenia aktu urodzenia (1).

96. W tych nawet wyznaniach akt urodzenia ma być w przeciągu dni osmiu sporządzonym, w których obrząd religijny do późniejszego czasu odkłada się.

97. Jeżeli zaszło spóźnienie w dopełnieniu przepisów artykułów poprzedzających, spisanie aktu urodzenia nie ma być wstrzymaném, lecz przyczyna spóźnienia w akcie wyrażoną być powinna (2).

98. Urodzenie dziecka obowiązany jest oznajmić ojciec, a gdyby ten nie żył, lub zachodziła z strony jego niemożność, natenczas obowiązanemi będą dopełnić tego, doktor, chirurg, akuszerka, urzędnik zdrowia, albo inne przy położu obecne osoby; jeżeli zaś matka nie w swoim zamieszkaniu porodziła, osoba, u której porodziła. Jeżeli ojciec się nie stawia, spisanie aktu urodzenia nie ma być wstrzymaném, lecz przyczyna niemożności stawienia się jego, w akcie wyrażona być powinna.

Akt urodzenia spisany być powinien w obecności dwóch świadków.

99. W akcie urodzenia wymienionym będzie dzień, godzina, miejsce urodzenia, płeć dziecięcia, imię lub

(1) Porównać art. 917 K. K. G. i P. — oraz art. 36 Ustawy Przechodniej z d. 11 Listopada 1847 r. do tegoż Kodexu (D. P. T. XL. str. 5).

(2) Na uczynione zapytanie jak postąpić, gdy strona interessowana domaga się spisania aktu stanu cywilnego, który dawniej powinien był być spisany, K. R. S. pod d. 22 Kwietnia 1819 r. Nr. 2756 objaśniła, że i nterésenci przed urzędnikami stanu cywilnego obowiązani są uczynić oświadczenie nastąpnego aktu, i oświadczenie to w terażniejsze księgi wpisane być może.

imiona mu dane, tudzież imiona, nazwiska, powołanie, miejsce zamieszkania rodziców jego i świadków (1).

100. Ojciec dziecięcia nieprawego łoża, wtenczas tylko jako ojciec w akcie urodzenia zapisanym być może, gdy przy zapisaniu aktu tego jest obecny, i dziecię za swe własne uznaje.

101. Akt uznania dziecięcia, wpisanym będzie w księgi podług swój daty, i uczyniona będzie o nim wzmianka na brzegu aktu urodzenia, jeżeli akt ten się znajduje.

102. Co do przysposobienia, po dopełnieniu przepisów art. 324, żądać może strona interessowana uczynienia wzmianki na brzegu aktu urodzenia przysposobionego, którą utrzymujący księgi aktów stanu cywilnego podług przepisu artykułu poprzedzającego skuteczni.

103. Ojciec dziecięcia w kazirodztwie lub cudzołóstwie zrodzonego, jako ojciec w akcie zapisanym być nie może.

104. Znajdujący dziecię nowo narodzone, obowiązany jest oddać je Duchownemu przełożonemu którejkolwiek parafii, równie jak odzież i rzeczy przy niem znalezione, i oznajmić wszystkie okoliczności co do czasu i miejsca znalezienia dziecięcia.

Duchowny zapisze w przytomności dwóch świadków akt urodzenia, w którym wyrazi: powyższe szczegóły, domniemany wiek dziecięcia, imię mu dane, osobę [lub szpital przyjmujące do siebie dziecię na wychowanie, lub władzę cywilną, która je przyjąć jest obowiązana].

105. Dziecię, któreby, przyszedłszy żywe na świat, umarło przed zapisaniem aktu urodzenia, zapisanem będzie i w księdze aktów urodzenia i w księdze aktów zej-

---

(1) Porównaj przypisek będący w odsyłaczu do art. 81 K. C. P. (T. I, str. 149 niniejszego dzieła).

scia. Jeżeli utrzymujący akta stanu cywilnego, dziecięcia takowego żyjącem nie widział, zapisze w akcie urodzenia jego, iż okazane mu zostało dziecię nie żywe, z oświadczeniem, iż żywe na świat przyszło.

D Z I A Ł III.

O aktach małżeństwa (1).

106. Obrzęd ślubu religijnego, poprzedzić powinny zapowiedzi, według prawideł ustawami religijnemi przepisanych. W wyznaniach, w których zapowiedzi nie są ich ustawami nakazane, Kommissya Rządowa Wyznań Religijnych (obecnie Kommissya Rządowa Spraw Wewnętrznych i Duchownych), przepisze sposób w jaki takowe dopełnionemi być powinny.

107. Zapowiedź zawierac powinna imiona, nazwiska, powołanie i zamieszkanie każdego z przyszłych małżonków, oraz imiona, nazwiska, powołanie i zamieszkanie ich rodziców. W takiej samej treści zapisana być powinna zapowiedz w księgę na to przeznaczoną, z dodaniem oraz dnia w którym nastąpiła.

108. Zapowiedzi nastąpić powinny w parafii każdego z przyszłych małżonków.

Jeżeli zamieszkanie przyszłego małżonka lub małżonków niedłuższe jest w jedném miejscu jak trzech miesię-

---

(1) Rozporządzenia zawarte w art. 106 do 130 K. C. P. z r. 1825, tycające się *Aktów małżeństwa*, uchylone zostały sposobem milczącym przez art. 41 do 59, 103 do 110, 126,—139 do 144,—179 do 191 i 231 do 238 *prawo o małżeństwie* z r. 1836 (D. P. T. XVIII, str. 57). Prawo to zamieszczone jest niżej za *Kodexem Cywilnym Królestwa Polskiego*.

czne, naówczas zapowiedzi nadto w parafii poprzedzającego ich zamieszkania nastąpić powinny (1).

109. Jeżeli obrząd ślubu nie został w ciągu 6 miesięcy od ostatniej zapowiedzi dopełnionym, nie może już tenże nastąpić, jak za poprzedniem zapowiedzi ponowieniem.

110. Jedna zapowiedź jest nieodzownie potrzebną; od drugiej i trzeciej zapowiedzi mocną jest dyspensować władza duchowna właściwa, a w wyznaniach, dla których Kommissya Rządowa Wyznań Religijnyh (obecnie Kommissya Rządowa Spraw Wewnętrznych i Duchownych) zapowiedzi przepisze, władza przez nią upoważniona.

111. Jeżeli, z powodu udzielonej dyspensy, jedna tylko zapowiedź nastąpiła, obrząd ślubu małżeńskiego, po upływie trzech dni dopiero od dnia zapowiedzi, nie licząc tegoż dnia, dopełnionym być może.

112. W następujących przypadkach żadna zapowiedź nie jest potrzebna:

- 1° Gdy jeden z przyszłych małżonków jest w niebezpieczeństwie bliskiej śmierci.
- 2° Gdy przyszły małżonek w długą lub niebezpieczną podróż, w interessach Rządowych nagle oddalić się musi.
- 3° Gdy osoby, o których powszechnie mniemano, iż zostają w związku małżeńskim, pragną dopełnić obrządku ślubu religijnego.

113. Duchowny obowiązki parafialne pełniący, choćby nie znalazł żadnych przeszkód religijnych do zawarcia małżeństwa, obowiązany jest jednak podług możności

---

(1) Porównać rozporządzenie K. R. S. z d. 14 Lipca 1827 r. Nr. 6175 zamieszczone pod literą b w odsyłaczu do art. 186 pr. o małż. z r. 1836.

przekonywać się, czy nie zachodzą przeszkody w Dziale II, Tytułu o *małżeństwie* wymienione, a gdyby takowe odkrył, nie powinien przystąpić do obrzędu religijnego.

114. Gdyby względem lat potrzebnych do zawarcia małżeństwa osoby w związek takowy wchodzącej zachodziła wątpliwość, a teje osoby metryka chrztu, lub akt urodzenia nie znajdowały się w księgach miejscowych, Duchowny nakaze złożyć sobie metrykę, lub akt. W przypadku niemożności dostania takowej metryki lub aktu, stawieni być powinni przed Duchownym dwaj świadkowie, którejkolwiek płci, krewni lub niekrewni, Duchownemu znani, którzy zaświadczą o imionach, nazwisku, powołaniu i zamieszkaniu przyszłego małżonka, równie jak ojca i matki; jeżeli ci są znani, tudzież o miejscu, a ile możności o czasie urodzenia jego, i o przyczynach będących na przeszkodzie do złożenia metryki lub aktu.— Zeznania takowe podpiszą świadkowie i Duchowny, a gdyby który świadek podpisać nie mógł, lub nie umiał, wzmianka o tém uczynioną będzie.

Świadkowie nie będący w miejscu, mogą być stawieni przed jednym z Urzędników w artykule następującym wymienionych, który protokół ich zeznania przesle właściwemu Duchownemu. (1).

115. Jeżeli ojciec, matka, dziadowie lub baby, których zezwolenie jest potrzebném, są obecnymi przy obchodzie małżeństwa, słowne ich zezwolenie ma być wyrażone w akcie małżeństwa; jeżeli nie są obecnymi, mogą zezwolenie to oświadczyć w akcie przed Wójtem lub Burmistrzem, przed Sędzią Zjazdowym lub Cywilnym

---

(1) Tu porównać art. 280, 283, 284 i 298 K. C. P., oraz art. 54 pr. o małż. z r. 1836, wraz z przypiskami przy tychże artykułach znajdującymi się.

Gminy (1), albo przed Urzędnikiem aktowym. Akt ten ma zawierać imiona, nazwiska, powołanie, zamieszkanie przyszłych małżonków, i wszystkich osób do tego aktu wpływających, oraz stopień ich pokrewieństwa. Zeznający wraz z Urzędnikiem zeznanie przyjmującym podpiszą akt, a gdyby który z zeznających pisać nie umiał lub nie mógł, uczynioną będzie o tém wzmianka.

Zezwolenie rady familijnej, lub opiekuńczej, okazaniem będzie przez złożenie jéj uchwały.

116. Jeżeli rodzice, dziadowie lub baby przyszłego małżonka są cudzoziemcy, za granicą mieszkający, Duchowny przystąpić może do obrzędu religijnego, nie żądając dowodu ich zezwolenia, wyjąwszy, gdyby miał powód do wnioskania, iż tenże małżonek przeciw woli wstępnych, chce w kraju tutejszym zawrzeć małżeństwo.

117. Toż samo się rozumie w przypadkach, gdy do zawarcia małżeństwa zezwolenie władzy opiekuńczej zagranicznej jest potrzebném.

118. Prośba o radę wstępnych, powinna być z uszanowaniem zanesiona, albo ustnie w przytomności dwóch świadków, albo przez pismo bądź prywatne, bądź urzędowe, przed którymkolwiek z Urzędników w art. 115 wymienionych sporządzone. Odpowiedź wstępnych na zanesioną prośbę o radę, tym samym sposobem nastąpić może.

119. Jeżeli jednak wstępni, których o radę prosić potrzeba, nie mieszkają w tym samym powiecie (obecnie Okręgu) w którym obrząd ślubu małżeńskiego następować ma, Duchowny może przystąpić do tegoż obrzędu, nie żądając od przyszłego małżonka dowodu zanesionej prośby o radę.

---

(1) Tacy Sędziowie nie są znani w dotychczasowej Organizacji Sądownictwa.

120. W wyznaniach chrześcijańskich, zaraz po dopełnionym obrzędzie religijnym, spisie duchowny utrzymujący księgi aktów stanu cywilnego w przytomności dwóch świadków, krewnych lub nie krewnych, akt cywilny połączony z metryką ślubu. Akt ten ma zawierać w sobie:

- 1° Oświadczenie duchownego i świadków, iż małżeństwo religijnie zawartém zostało;
- 2° Imiona, nazwiska, powołanie, miejsce urodzenia, i zamieszkanie małżonków (1);
- 3° Czy mają lata przepisane do zawarcia małżeństwa, a w razie udzielonej względnie wieku dyspensy, wzmiankę o niej;
- 4° Imiona, nazwiska, powołanie i zamieszkanie ojców ich i matek (1);
- 5° Zezwolenie ojców ich i matek, dziadów i bab, rady familijnej lub opiekuńczej, i władzy wojskowej właściwej, w przypadkach gdzie tego potrzeba (2).
- 6° Wzmiankę o tém, którego dnia i w których miejscach nastąpiły zapowiedzi;
- 7° Wzmiankę o tamowaniu, jeżeli takowe zaszło, o zniesieniu onego, albo wzmiankę, że żadnego tamowania nie było;
- 8° W przypadku zawierania małżeństwa przez kobietę, która już była zamężną, wzmiankę o czasie, w którym pierwsze małżeństwo rozwiązaniem, lub za nieważne uznaném zostało;
- 9° Oświadczenie małżonków, czyli zawarli umowę

---

(1) Porównać przypisek będący w odsyłaczu do art. 81 K. C. P. (T. I, str. 149 niniejszego dzieła).

(2) Porównać przypisek będący w odsyłaczu do art. 20 pr. o małż. z r. 1836.

przedsłubną lub nie, a w pierwszym przypadku wymienienie daty i miejsca jej zawarcia, oraz Urzędu Aktowego, przed którym zawartą została (1);

10° Imiona, nazwiska, powołanie, wiek, zamieszkanie świadków, jeżeli są krewnymi lub powinowatymi małżonków, wyrażenie z której strony, i w jakim stopniu (2).

121. Dowodem zawartego małżeństwa będzie urzędowy z księgi wypis aktu sporządzonego, stosownie do art. 120.

Jeżeli małżeństwo za granicą zawartém zostało, służy przepis art. 84.

122. Gdyby księgi utrzymywane nie były, zaginęły, albo zniszczonymi zostały, lub gdyby do nich akt wciągniętym nie był, albo wciągnięty zaginął, wydartym lub zniszczonym został, w takim razie małżeństwo zawarte, udowodnioném być może, bądź przez dokumenta, bądź przez świadków.

123. W przypadku sporu prawnego, samo posiadanie stann małżonków odwołujących się do tego stanu nawzajem, nie może ich uwalniać od okazania w sposobie wyżej przepisany, iż małżeństwo zawartém zostało (3).

124. Jeżeli jednak są dzieci pochodzące od dwóch osób, które jawnie z sobą jako mąż i żona żyły, a które obiedwie już zmarły, prawość takich dzieci zaprzeczoną

---

(1) Porównać przypisek będący w odsyłaczu do art. 208 K. C. P. (Tom I. str. 189 niniejszego dzieła).

(2) Porównać przypisek będący w odsyłaczu do art. 81 K. C. P. (T. I, str. 149 niniejszego dzieła).

(3) Porównać art. 38 Ustawy Przechodniej do K. K. G. i P. z d. 11 Listopada 1847 r. (D. P. T. XL, str. 5 i 55).

byc nie może pod tym tylko pozorem, że nie jest okaza-
nym akt małżeństwa, byleby prawosć ta przez posiada-
nie stanu udowodnioną była, i akt urodzenia nie znajdo-
wał się w sprzeczności z takowem posiadaniem (1).

125. Gdy prawny obchód małżeństwa udowodnio-
nym będzie w drodze processu karnego, złożenie wyro-
ku celem załączenia go do księgi małżeństw i spisania
o tém protokołu w téjże księdze, zapewni małżeństwu
od dnia obchodu jego wszystkie skutki cywilne, tak
względem małżonków, jako też względem dzieci z tego
małżeństwa pochodzących.

126. Jeżeli małżonkowie, albo jedno z nich przed
rozpoczęciem sprawy karnéj umarło, sprawa karna wy-
toczoną być może, tak przez wszystkich mających inte-
res aby uznanie ważności małżeństwa nastąpiło, jako też
przez Prokuratora Królewskiego.

127. Jeżeli przestępny przed rozpoczęciem sprawy
karnéj lub w ciągu jéj umarł, sprawa wytoczoną będzie
cywilnie przeciw następcom po nim, przez strony inte-
resowane, w przytomności Prokuratora Królewskiego,
z skutkiem w art. 152 wymienionym.

128. Wyrok właściwego Sądu Cywilnego, uznający
nieważność małżeństwa, rozwód lub rozłączenie na czas
nieograniczony, skoro stanie się prawomocnym, ma być
natychmiast przez Prokuratora Królewskiego przy tym-
że Sądzie do aktów stanu cywilnego przesłany, w celu
uczynienia z urzędu wzmianki na brzegu aktu małżeń-
stwa o nastąpionym powyższym wyroku stosownie do
art. 85 (2).

129. Przepisy artykułu poprzedzającego ściągają się

(1) Porównać art. 36 Ustawy Przechodniej do K. K. G. i P.
(D. P. T. XL, str. 5 i 55).

(2) Porównać przypisek do art. 237 pr. o małż. z r. 1836.

także do przypadku, gdy małżonkowie co do stołu i łóża na czas nieograniczony rozłączeni, od takowego rozłączenia odstępując, zyskują przyzwolenie właściwego Sądu Cywilnego.

Przyzwolenie to załączonóm będzie do księgi małżeństw, z uczynieniem wzmianki przy akcie małżeństwa, i przy protokóle z powodu złożonego wyroku rozłączenia spisany.

130. Przepisy Działu niniejszego służą oraz dla wyznań niechrześcijańskich, z tą tylko różnicą: iż, po odbytych obrzędach religijnych, prócz osób do aktu cywilnego wpływających, Duchowny, przed którym odbył się obrzęd religijny, winien się sam stawić z świadkami przed Urzędnikiem, do spisania aktu cywilnego wyznaczonym, dla złożenia świadectwa, iż akt religijnie zawartym został, i dania potrzebnych objaśnień względem dopełnienia warunków cywilnych (1).

N. J. C.

DZIAŁ IV.

N. J. O. Z.

17-30 Kwiecień 1902.

21. 1902.

O aktach zejścia.

131. Utrzymujący księgi aktów stanu cywilnego, przed spisaniem aktu zejścia, winien zapewnić się naocznie o zaszłej śmierci; i, jeżeli nie jest razem Duchownym przełożonym parafii wyznania osoby zmarłej, winien udzielić bezpłatnie i bez stępla pozwolenie pochowania zmarłego, które, po rzeczonym dopiero naoczném zapewnieniu się, i po wydaniu, gdzie tego potrzeba, pozwolenia, i to nie prędzej jak po upłynieniu czterdziestu

---

(1) Porównać art. 918 i 919 K. K. & i P., oraz art. 36 Ustawy przechodniój do tegoż Kodexu. (D. P. T. XL, str. 5 i 55).

osmiu godzin od chwili zaszłej śmierci, wyjąwszy przypadki urządzeniami policyjnymi przewidziane, nastąpić może (1).

152. W akcie zejścia wyrażonemi będą: imię, lub imiona, nazwisko, powołanie, wiek i zamieszkanie osoby zmarłej, dzień i godzina w której umarła; jeżeli żyła w stanie małżeńskim, wyrażonemi będą nadto, imię, lub imiona i nazwisko jej małżonka, który ją przeżył, lub którego ona przeżyła, tudzież imiona, nazwiska, wiek, powołanie i zamieszkanie zeznających, a jeżeli są krewnemi, stopień ich pokrewieństwa. Akt ten zawierać będzie jeszcze, ile się dowiedzieć można, imiona, nazwiska, powołanie i zamieszkanie ojca i matki zmarłego i miejsce urodzenia jego.

153. Akt spisany będzie na zeznanie dwóch świadków, którzy ile możności z liczby najbliższych krewnych lub sąsiadów być powinni.

Jeżeli osoba umarła nie w miejscu zamieszkania swego, świadkami będą, osoba u której śmierć zaszła, i jeden krewny zmarłego albo obcy (2).

154. W szpitalach albo w innych instytutach publicznych, w więzieniach lub w domach aresztu sądowego albo policyjnego, przełożony, dozorca, zawiadowca, lub gospodarz takich domów w zwykłych księgach admini-

(1) Porównać przypisek będący w odsyłaczu do art. 81 K. C. P. (T. I, str. 149 niniejszego dzieła) oraz porównać art. 543 i 544 K. K. G. i P.

Jakich w tym względzie przepisów przy udzielaniu pozwolenia na pochowanie zwłok człowieka zmarłego trzymać się powinien Urzędnik stanu cywilnego, wskazuje art. 4 postanowienia Rady Administracyjnej z dnia 31 Maja (12 Czerwca) 1846 r. (D. P. T. XXXVIII, str. 61 i 69).

(2) Porównać art. 76 K. C. P. z dopiskiem. (T. I, str. 148 niniejszego dzieła).

stracyjnych umieszczać będą, o każdej tamże znajdującej się osobie wiadomości w art. 132 żądane, a w przypadku nastąpionėj śmierci, podadzą je przed pochowaniem zmarłego, utrzymującemu księgi aktów stanu cywilnego, dla spisania aktu zejścia.

155. Akt zejścia wojskowych, gdy wojsko znajduje się za granicą kraju, spisany będzie na zeznanie trzech świadków (1).

(1) Z przepisem niniejszego artykułu mają ścisły związek następujące rozporządzenia:

a) Ze względu na przepisy prawa do stanu cywilnego osób przywiązane, na stosunki majątkowe, już wreszcie na interes ogólny, Ks. Namiestnik Kr. polecił wszystkim Naczelnikom Wojsnym, ażeby, za otrzymaniem od Dowódców pułkowych rapportów o śmierci wojskowych z Królestwa pochodzących, które mają obejmować wszelkie wiadomości, jakie powinien zawierać formalny akt zejścia, przesyłali takowe Kommissyi Rządowej Sprawiedliwości, dla złożenia tychże, za pośrednictwem Prokuratorów Kr. w właściwych Aktach stanu cywilnego.

W skutek tego Kommissya Rządowa Sprawiedliwości poleciła, aby Prokuratorowie za otrzymaniem, czy to przez pośrednictwo Kommissyi Rządowej Sprawiedliwości, czy téż wprost od władz wojskowych lub administracyjnych, zawiadomienia o nastąpionėj śmierci wojskowego rodem z Królestwa, przesyłali takowe, odpowiednio przepisom prawa, właściwemu urzędnikowi stanu cywilnego, dla zachowania w aktach i zawiadomienia stron interesowanych. Gdyby zaś za pośrednictwem innėj władzy Prokurator wyż wspomniane zawiadomienie otrzymał, oprócz zakommunikowania takowego urzędnikowi stanu cywilnego, doniesie o tém Kommissyi Rządowej Sprawiedliwości, dla postawienia jój w możności zarządzenia obwieszczeń przez pisma publiczne.

K. R. S. d. 29 Stycznia (10 Lutego) 1849 r. N. 17951.

b) Wzmiankowane wyżej obwieszczenia mają być uskutecznia-
ne: co do mieszkańców Warszawy — przez ogłaszanie za pośredni-

156. Gdy się okażą oznaki gwałtownej śmierci, albo inne okoliczności podejrzenie o nią sprawujące, wtedy umarły pochowanym być nie może, póki urzędnik lub urzędnicy, do których podług prawa należy wyjaśnienie *loci* (*corpus delicti*), działań swych nie uskutecznią.

Obowiązkiem ich będzie zarazem zbierać wiadomości w art. 132 wyrażone, i takowe udzielić utrzymującemu księgi w miejscu gdzie śmierć zaszła, który podług tego aktu zejścia sporządzi (1).

157. Pisarze Sądów karzących obowiązani są w dwudziestu czterech godzinach po wykonaniu wyroku na śmierć skazującego, udzielić utrzymującemu księgi w miejscu, w którym skazany śmierć poniósł, wiadomości w art. 132 wyrażone, a podług których aktu zejścia spisany być powinien.

158. We wszelkich przypadkach gwałtownej śmierci, albo śmierci zaszłej w domach więzienia i aresztu, bądź sądowego, bądź policyjnego, albo śmierci poniesionej w skutku wyroku karnego, żadna wzmianka o tych

ctwem Gazety Policyjnej, a co do mieszkańców wiejskich oraz innych miast — wzywane być mają właściwe Rządy Gubernialne o ogłoszenie w Dzienniku Gubernialnym; gdzieby zaś szczegóły, tożsamość osób i datę śmierci wykazujące, wiadome nie były, ograniczyć się należy na ogłoszeniu, zostawiając staraniu osób interessowanych uzupełnienie wiadomości do aktu zejścia wymaganych. Akta zaś podobne do Archiwum Głównego na zachowanie przesyłane bywają.

K. R. S. d. 20 Sierpnia (1 Września) 1851. N. 11100.

c) Wreszcie porównać tu rozporządzenie Kommissyi Rządowej Sprawiedliwości, będące pod literą *b* w odsyłaczu do art. 94 K. C. P. (T. I, str. 163 niniejszego dzieła).

(1) Porównać art. 917 K. K. G. i P. oraz art. 36 Ustawy Przechodniej do tegoż Kodeksu z d. 11 Listopada 1847. (D. P. T. XL., str. 5 i 55).

okolicznościach czyniona nie będzie w akcie zejścia, który spisany być winien prostym sposobem podług prawideł w art. 132 wyłuszczonech.

139. Gdyby księgi nie były utrzymywane, albo zniszczonemi zostały, zaginęły, lub do nich akt wciągniętym nie był, albo wciągnięty zaginął, wydartym lub zniszczonym został, w takim razie zejście udowodnione być może, bądź przez dokumenta, bądź przez świadków.

W. S. P. 21, 1902. Sprostowanie.

D Z I A Ł V.

*Wyrok O sprostowaniu aktów stanu cywilnego.
Senat 1900.20.*

140. Względem sprostowania aktu stanu cywilnego, Sąd Ziemiański (t. j. Trybunał Cywilny) właściwy na żądanie stron interesowanych, za wysłuchaniem wniosków Prokuratora Królewskiego, stanowić będzie z wolnym do appellacyi odwołaniem się.

Oprócz stron, przez żądających sprostowania powołanych, może Sąd nakazać przywołanie innych jeszcze stron interesowanych, gdy uzna tego potrzebę. — K. P. S. 855 i n.

141. Wyrok sprostowania nigdy użytym być nie może przeciw stronom interessowanym, które takowego nie żądały, lub które do sprawy przywołanemi nie były.

142. Wyrok sprostowania złożonym będzie do ksiąg aktów stanu cywilnego miejscowych, celem spisania w nich protokołu przyjęcia i uczynienia o tymże wyroku wzmianki na brzegu aktu poprawionego.

Wyj. Senatu 15 Kwiec. 98. Nr 52. w. 10. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

TYTUŁ V.

O Małżeństwie (1).

DZIAŁ I.

Zasada ogólna.

* **143.** Małżeństwo nie może być zawartém jak według przepisów religijnych. Prócz warunków^o i form^o religijnych, dopełnionemi być oraz powinny warunki i formy prawem cywilném przepisane.

DZIAŁ II.

O warunkach cywilnych do zawarcia małżeństwa.

* **144.** Mężczyzna przed ukończeniem lat osmnastu, a kobieta przed ukończeniem lat piętnastu wieku, nie mogą wchodzić w związki małżeńskie.

* **145.** Król może dla ważnych przyczyn udzielić dyspensę względnie wieku.

* **146.** Małżeństwo nie może być zawartém jak za dobrowolném osób w związek małżeński wchodzących ze zwoleniem.

* **147.** Mąż jedną tylko żonę, a żona jednego tylko męża w jednymże czasie mieć może.

Nie można wchodzić w następne związki małżeńskie, dopóki małżeństwo poprzedzające rozwiązane nie jest.

(2) Tytuły V i VI Kodexu Cywilnego Królestwa Polskiego, z wyłączeniem art. 182 do 245 włącznie, tudzież art. 260 do 270 włącznie, uchylone zostały, prawem o małżeństwie (art. 248), które tu niżej za Kodexem Cywilnym Królestwa Polskiego jest zamieszczone.

* **148.** Kobieta nie może zawierać nowego małżeństwa, aż dopiero po upływnieniu dziesięciu miesięcy od rozwiązania małżeństwa poprzedzającego.

* **149.** Syn przed ukończonym dwudziestym piątym, a córka przed ukończonym dwudziestym pierwszym rokiem wieku, nie mogą zawierać małżeństwa bez zezwolenia ojca i matki. W przypadku różności zdań, dosyć jest na zezwoleniu ojca.

* **150.** Jeżeli jedno z rodziców umarło, albo jest w niemożności oświadczenia woli swojej, dosyć jest na zezwoleniu drugiego.

* **151.** Jeżeli ojciec i matka umarli, albo są w niemożności oświadczenia woli swojej, zastępują ich dziadowie i baby; w przypadku różności zdań między dziadem i babą jedneje linii, dosyć jest na zezwoleniu dziada; a gdy zachodzi różność zdań między dwiema liniami, różność takowa stanowi już zezwolenie.

* **152.** Gdyby ani ojca, ani matki, ani dziadów, ani bab nie było, albo gdyby się ci wszyscy w niemożności oświadczenia swęj woli znajdowali, synowie i córki nie mogą, przed ukonczaniem lat dwadziescia jeden, wchodzić bez zezwolenia rady familijnęj w związki małżeńskie.

* **153.** Synowie i córki, doszedłszy do wieku art. 149 oznaczonego, obowiązani są przed zawarciem małżeństwa, prosić o radę ojca i matkę, albo dziadów i baby, gdy ojciec i matka nie żyją, lub gdy są w niemożności oświadczenia swęj woli.

* **154.** Od wieku art. 149 oznaczonego, aż do skończenia lat trzydziestu powinni synowie i córki powtórzyć prosbę swą o radę, jeżeliby za pierwszym razem przychylnęj rady nie otrzymali. W miesiąc po powtórnej prosbie o radę, mogą przystąpić do slubu małżeńkiego jeżeli tamowanie nie nastąpiło.

* **155.** Od skonczenia lat trzydziesti wieku, mogą synowie i córki, w miesiąc po pierwszej prośbie o radę, gdy przychylnéj nie otrzymali, przystąpić do ślubu małżeńskiego, jeżeli tamowanie nie nastąpiło.

* **156.** Przepisy art. 149 i 150 stosują się także do dzieci naturalnych prawnie uznanych, równie jak art. 153, 154 i 155; te ostatnie jednak z tą różnicą, iż prośba o radę od rzeczonych dzieci do ojca tylko i matki, nie zaś do wyższych wstępnych zaniesiona być powinna.

* **157.** Dziecię naturalne nie uznane, lub które po uznaniu utraciło ojca i matkę, albo którego ojciec i matka nie są w stanie oświadczenia woli swojej, nie może zawierac małżeństwa przed skonczeniem dwudziestym pierwszym rokiem wieku swego, nie otrzymawszy pozwolenia rady opiekuńczéj.

* **158.** Oficerowie i Urzędnicy wojskowi wszelkiego stopnia, tudzież podoficerowie i żołnierze, nie mogą zawierac małżeństwa bez zezwolenia właściwéj Władzy Wojskowéj.

* **159.** Zabronione jest małżeństwo w prostéj linii między wszystkimi wstępnymi i zstępnymi prawemi albo naturalnemi i powinowatemi w téjże saméj linii.

* **160.** W linii bocznej zabronione jest małżeństwo między bratem i siostrą rodzonemi i przyrodnemi, prawemi albo naturalnemi.

* **161.** Co do dalszych pokrewieństwa stopni i co do stopni powinowactwa w linii bocznej w ogóle, każdy do ustaw wyznania swego stosowac się powinien.

* **162.** Zabronione jest małżeństwo:

Między przysposabiającym a przysposobionym i jego zstępnymi;

Między dziećmi przysposobionemi jednéj i téj saméj osoby;

Między przysposobionym a dziećmi, któreby przysposabiający mógł mieć później;

Między przysposobionym a małżonkiem przysposabiającego; i na wzajem

Między przysposabiającym a małżonkiem przysposobionego.

* **163.** Nie wolno jest zawierać małżeństwa osobom wiary chrześcijańskiej z osobami wiary niechrześcijańskiej.

D Z I A Ł III.

O formalnościach dotyczących się zawarcia małżeństwa.

* **164.** Małżeństwo zawartém być może tylko według obrzędu wyznania osób w takowe wchodzących właściwego. Jeżeli osoby w związek małżeński wchodzące różnego są wyznania, każda z nich do ustaw swego wyznania stosować się powinna.

* **165.** W wyznaniach, dla których urządzone są parafie, obrząd ślubu małżeńskiego powinien być obchodzony przed właściwym przełożonym parafii, do której małżonek lub małżonka z zamieszkania swego należy, albo przed jego zastępcą, jawnie, to jest, w przytomności dwóch najmniej świadków.

Jednak ślub dany być może w innej parafii i przez innego Duchownego, lecz tylko za zezwoleniem przełożonego właściwej parafii.

D Z I A Ł IV.

O tamowaniu związku małżeńskiego.

* **166.** Prawo tamowania zawarcia małżeństwa, służy osobie zostającej w związku małżeńskim z jedną ze stron, które małżeństwo zawierac mają.

* **167.** Ojciec, a w braku ojca — matka, w braku ojca i matki — dziadowie i baby, mają prawo tamować małżeństwo swoich dzieci i zstępnych, choćby też dzieci lub zstępni dwudziesty piąty rok wieku swego skończyli, a to z powodu niedopełnienia któregośkolwiek z warunków prawnych, Działem II objętych.

* **168.** W braku wstępnych, brat lub siostra rodzeni, albo przyrodni, stryj, wuj, lub ciotka rodzeni, bracia lub siostry stryjeczno-wujeczno-cioteczno-rodzeni, gdy są pełnoletniemi, tamować mogą małżeństwo:

1° Gdy nie było otrzymane zezwolenie rady familijnej, artykułem 152 przepisane;

2° Gdy tamowanie zasadza się na tém, że ich krewny małżeństwo zawierać mający, w stanie pomieszania zmysłów znajduje się.

Takowe tamowanie, które Sąd wprost nawet usunąć może, nie będzie nigdy przyjęte, jak tylko pod warunkiem, ażeby tamujący czynił o uznanie bezwłasnowolności osoby, której małżeństwo tamuje, i starał się o uzyskanie w téj mierze wyroku w czasie, który Sąd wyznaczy.

* **169.** Opiekun albo kurator mogą, przez czas trwania opieki albo kurateli, w przypadkach artykułu poprzedzającego, tamować małżeństwo, gdy do tego przez radę familijną lub opiekuńczą, której zwołania żądać są mocni, upoważnionemi będą.

* **170.** Zwierzchność wojskowa w przypadku art. 158 ma prawo tamować małżeństwo.

* **171.** Prokurator lub jego zastępca powinien, a każdemu trzeciemu wolno, tamować małżeństwo w przypadkach art. 147, 159, 160, 162 i 163.

* **172.** Każdy akt tamowania zawierać powinien przymiot, prawo tamowania nadający, obranie zamieszkania

w miejscu, w którym małżeństwo ma być obchodzone, powody tamowania; wszystko to pod nieważnością.

Gdy tamowanie na żądanie wstępnych następuje, ei mogą powodów w swym akcie nie wymieniać, lecz obowiązani są takowe Sądowni przy wprowadzeniu sprawy przedstawić.

* **175.** Akt tamowania podpisanym będzie na oryginale i na kopii przez osoby tamujące, albo przez ich pełnomocników szczególnych, aktem urzędowym ustanowionych, a wręczonym wraz z kopią pełnomocnictwa stronom osobiście, albo w ich zamieszkaniu, niemniej Duchownemu, akt religijny odbyć mającemu, który na oryginale zapisze, że akt ten odebrał.

Gdyby osoba tamująca podpisać nie umiała, albo nie mogła, wzmianka o tém w akcie tamowania uczynioną być powinna.

* **174.** Duchowny załączy akt ten do zbioru aktów tamowania, i uczyni na nim wzmiankę wyroków lub innych aktów tamowanie znoszących, a jemu doręczonych, które do tegoż zbioru także dołączy.

* **175.** Gdy tamowanie zaszło, Duchowny nie jest mocen przystępować do obchodu małżeństwa, dopóki toż tamowanie zniesioném nie zostanie.

* **176.** Sąd Ziemiński (t. j. Trybunał Cywilny) żądania o zniesienie tamowania rozstrzygać będzie z wolném odiego wyroku odwołaniem się.

* **177.** Gdy tamowanie odrzuconém zostanie, tamujący, jeżeli nie są z liczby wstępnych, mogą być na wynagrodzenie szkód i straconych korzyści skazani.

* **178.** Akt tamowania przez zwierzchność wojskową zawierać będzie piśmienne ostrzeżenie Duchownego, akt religijny odbyć mającego, aby do tegoż aktu nie przystępował. Póki tamowanie takowe zniesioném nie będzie przez zwierzchność wojskową, Duchowny nie może

przystąpić do aktu religijnego. Wreszcie przepis art 174 zachowanym być powinien.

D Z I A Ł V.

O wzajemnych prawach i obowiązkach między małżonkami.

O D D Z I A Ł I.

O prawach i obowiązkach między małżonkami ze względu na ich osoby.

* **179.** Małżonkowie winni sobie nawzajem wierność, wsparcie, pomoc i przyzwoite postępowanie.

* **180.** Mąż winien żonie obronę, a żona posłuszeństwo mężowi.

* **181.** Żona przybiera nazwisko męża, obowiązana jest mieszkać z mężem i iść za nim gdzie mu się zostawać podoba.

Mąż zaś obowiązany jest przyjąć do siebie żonę i opatrywać ją we wszelkie potrzeby życia, podług swój możności.

182. Żona nie może stawac w Sądzie bez upoważnienia męża, chociażby się trudniła kupiectwem publicznie, i chociażby sprawa tyczyła się majątku, pod jęj własną administracyą zostającego.

183. Upoważnienie od męża nie jest potrzebne, gdy żona pociągana jest do Sądu w materyi karnęj.

184. Żona bez assistencyi męża, lub zezwolenia jego na piśmie, nie może:

- 1° Czynić darowizn lub nabywać tytułem darmym;
- 2° Alienować lub zaciągać zobowiązań co do majątku, który, podług praw lub umów między małżonkami; zawartych, pod administracyą męża zostaje;

*Aschmeyer bei Assyst. des H. H. W. 23. 1905.
Wexle 12. 1905. 1905 2-32.*

3° Alienowac lub obciążać hypoteką nieruchomości swoich, nawet pod jej własną administracją zostających. *Ugoda zony bez pozwu W S C, 29-1903*

185. Jeżeli mąż odmawia żonie upoważnienia do stawiania w Sądzie, lub do zawarcia jakowego aktu, żona może zapozwac męża przed Sąd, w którego okręgu jest wspólne małżonków zamieszkanie. Sąd, wysłuchawszy męża, lub zaocznie, jeżeli ten przyzwoicie zapozwany nie stawia, może udzielić lub odmówić upoważnienia.

186. Żona, trudniąca się publicznie kupiectwem, może bez upoważnienia męża zaciągać zobowiązania tyczące się jej handlu.

Żona wtenczas tylko za trudniącą się publicznie handlem jest uważana, gdy prowadzi handel oddzielny od męzowskiego, nie zaś, gdy tylko towary z handlu męża częstokroć sprzedaje.

187. Wszelkie ogólne upoważnienie żony przez męża, chociażby nawet przez umowę małżeńską zawarowane zostało, nie jest ważnym, chyba tylko co do zarządzenia jej majątkiem.

188. Żona tylko, mąż, albo następcy po nich, mogą zarzucać nieważność z powodu braku prawnego upoważnienia, a to wtenczas tylko, gdy mąż, mając wiadomość o działaniu żony, ani wyraźnie, ani milczeniem, takowego działania nie zatwierdził.

189. Żona może czynić testament bez upoważnienia od męża.

190. Przepisom w Oddziale niniejszym zawartym nie można ubliżać przez umowy (1).

---

(1) Porównac przypisek do ar. 6 K. C. P. (Tom I, str. 24 niniejszego dzieła).

O D D Z I A Ł I I.

O prawach i obowiązkach między małżonkami ze względu na ich stosunki majątkowe w przypadku niezawarcia w tej mierze umowy.

191. Stosunki majątkowe między małżonkami, o ile przez umowę urządzone nie są, ulegać będą następującym prawidłom.

192. Mąż przez ciąg trwającego małżeństwa zarządza majątkiem żony, i jemu, jako obowiązanemu ponosić ciężary małżeńskie, służy użytkowanie majątku żony. Przepisy ogólne o użytkowaniu stosują się do użytkowania mężowi służącego, z następującymi wyjątkami:

- 1° Mąż nie będzie ograniczony w użytkowaniu, choćby się o spisanie inwentarza ruchomości i stanu nieruchomości żony nie postarał.
- 2° Nie jest obowiązany stawić rękojmi.
- 3° Nie jest mocen prawa użytkowania przedać lub innym sposobem zbywać.

193. Zarząd i użytkowanie męża rozciąga się nie tylko do tego, co żona w czasie zawarcia małżeństwa wniosła, ale i do tego co jęj później przez spadek, przez darowiznę lub przez los przybędzie.

194. Jeżeli inwentarz majątku żony sporządzony nie był, wolno będzie stronom interessowanym prowadzić dowód na własność i wartość ruchomości, niemniej na były stan nieruchomości żony, przez środki prawem ogólnie dozwolone, a po skończoném użytkowaniu, nawet przez pisma domowe, przez świadków i domniemania bez różnicy przedmiotu, w potrzebie zaś i przez wieść powszechną. Samo jednak przyznanie męża nie stanowi dowodu dla żony przeciw jego wierzytelom.

WS C. 18-1906

195. Zarząd męża nie rozciąga się tak dalece, aby mu wolno było bez zezwolenia żony własność jej jakimkolwiek sposobem zbywać lub obciążać, kapitały podnosić, układy pojednawcze względem własności żony zawierać.

196. Sprawa dotycząca się praw żony, nie może być przez męża, bez jej zezwolenia lub przypozwania, wytoczona. Sprawa takowa przez trzeciego nie może być rozpoczęta, jak przez zapozwanie obojga małżonków.

197. Kontrakt dzierżawy, lub najmu, przez męża samego jako rządcę majątku żony zawarty, przedłużony lub odnowiony, nie obowiązuje żony lub jej następców na czas po ustaniu użytkowania męża, jeżeli zawarcie, przedłużenie lub odnowienie nastąpiło wcześniej jak rokiem przed terminem, od którego wykonanie ma się zaczynać, chyba że toż wykonanie za trwającego jeszcze użytkowania męża było zaczęte.

198. Przecież i w tym razie gdy kontrakt jest obowiązującym, nie obowiązuje żony, lub jej następców, na czas dłuższy jak na lat trzy, które, jeżeli dzierżawa lub najem już rozpoczęte zostały, liczone będą od rozpoczęcia bądź pierwszego przeciągu trzechletniego, gdy ten jeszcze nie upłynął, bądź drugiego i tak następnie w tym sposobie, ażeby dzierżawcy lub najmującemu pozostało tylko prawo ukończenia przeciągu trzechletniego bieżącego.

199. Jeżeli mąż źle się rządzi i przez to wystawia majątek żony na niebezpieczeństwo utraty, albo jeżeli przychody z majątku żony pochodzące, przez wierzycieli męża są tak dalece zajęte, iż mąż zostaje w niemożności przyzwoitego opatrywania żony i dzieci w potrzebie życia, żona może żądać u Sądu, aby mężowi przez wyrok odjęte były prawa, z mocy art. 192 i 193 jemu służące; dobrowolna zaś w tej mierze między małżonkami umowa jest nieważna. *W S. C. 38-1907*

200. Żona, uzyskawszy wyrok prawomocny, stanowiący odjęcie praw z mocy art. 192 i 193 mężowi służących, mocna jest zarządzać swym majątkiem, lecz potrzebuje assystencji lub zezwolenia męża, a gdyby odmówił, upoważnienia Sądu, do tych wszystkich czynności, do których przed wyrokiem, stosownie do przepisów art. 195 i 196, mąż zezwolenia jój potrzebował.

201. Do niej jako właścicielki wraca się użytkowanie jój majątku, z obowiązkiem przykładania się do wspólnych ciężarów małżeństwa w stosunku swojej i męża możliwości, a nawet ponoszenia ich całkowicie, gdyby mąż majątku, ani sposobu zarobku nie miał.

202. Żona nie może zrzec się skutków wyroku odejmującego mężowi prawa z mocy artykułów 192 i 193 jemu służące, jak tylko przez akt zeznany przed urzędem aktowym, inaczej zrzeczenie się jój nie będzie ważne.

203. Gdyby mąż nie dostarczał przyzwoitego utrzymania żony i dzieci, żona nie będzie mocna z tego powodu żądać odjęcia mężowi praw z mocy art. 192 i 193 służących, lecz będzie mogła upomnieć się sądownie, o przyzwoite siebie i dzieci utrzymanie.

204. Pożytki ze staranności i pracy żony pochodzące, należą do męża, jako obowiązanego ponosić ciężary małżeńskie; zyski jednakże, jakie żona z dozwoleniem męża mieć może z oddzielnego handlu, przemysłu, sztuki, profesyi lub talentu, są jój wyłączną własnością, i wyjęte są od przepisów art. 192 i 193. W tym przypadku stosują się do zysków żony przepisy, jakie w art. 213, 214, 215, 216 i 217 co do przychodów z majątku żony są postanowione.

205. Jeżeli mąż stał się odpowiedzialnym żonie, albo jeżeli przy nim należność jakowa dla żony pozostaje, natenczas służy żonie, tak w ciągu trwającego małżeń-

stwa, jako i po rozwiązaniu jego, niemniej następcom po niej, tytuł do hipoteki prawnej przeciw mężowi, która jednak od dnia wpisania dopiero skutek będzie miała, tudzież służy im pierwszeństwo przed długami osobistemi, na całym jego ruchomym i nieruchomym majątku.

206. W takowym przypadku żona, żądająca wpisania prawnej hipoteki, nie potrzebuje asystencyi i zezwolenia męża, a nawet, będąc nieletnią, nie potrzebuje asystencyi kuratora.

ODDZIAŁ 3.

Przepisy dotyczące się umów co do stosunków majątkowych między małżonkami.

207. Umowy urządzające stosunki majątkowe między małżonkami, nie mogą być zawarte, jak przed obchodem małżeństwa przez akt przed urzędem aktowym sporządzony (1).

208. Umowy takowe nie będą ważne, jeżeli w akcie cywilnym małżeństwa, stosownie do art. 120, pod N. 9, nie będą objawione przez wymienienie daty i miejsca ich zawarcia, oraz Urzędu aktowego, przed którym zawarte zostały (2).

(1) Porównać przypisek zamieszczony niżej do art. 208 K. C. P.

(2) Z powodu przepisów zawartych w art. 120 ust. 9, art. 207 i 208 K. C. P. oraz w art. 58 ust. 6, prawa o małż. z r. 1836, wszyscy duchowni i inne osoby, akta stanu cywilnego utrzymujące, obowiązane są, przystępując do spisania aktu małżeństwa, zapytywać się stron wyraźnie, czyli zawarły umowę przedślubną, kiedy i przed jakim rejentem, tudzież obowiązane są przed zawarciem małżeństwa ostrzegać strony o skutkach nieobjawienia umowy w akcie małżeństwa, przepisem art. 208 K. C. P. zagrożonych, jak niemniej ciąży ich obowiązek czynione zeznanie tychże stron co do umów przedślubnych w samychże aktach

209. Po nastąpionym obchodzie małżeństwa umowy przedślubne zmieniane być nie mogą.

210. Gdy małżonkowie co do stołu i łoża na czas nieograniczony rozłączeni, odstępują od takowego rozłączenia, wolno im, przed otrzymaném przyzwoleniem właściwego Sądu Cywilnego, urządzić stosunki majątkowe na przyszłość przez umowę przed urzędem aktowym zawartą. Gdyby zaś umowy takowej nie zawarli, albo zawartą w protokóle z powodu odstąpienia od rozłączenia w aktach stanu cywilnego spisanym stosownie do art. 208 nie objawili, w takim razie stosunki majątkowe będą między nimi te same na przyszłość, jakie były przed rozłączeniem.

211. Małoletni zdolny do zawarcia małżeństwa, zdolnym jest także zawrzeć umowę przedślubną i w niej przyjąć na siebie wszelkie zobowiązania, a nawet czynić darowizny, tak jakby był pełnoletnim; lecz umowa powinna być zawartą w asystencji osób, których zezwolenie na małżeństwo jest potrzebne.

212. Do majątku, któryby się małżonkom, lub jednemu z nich, przed lub po zawarciu małżeństwa, przez spadek, lub darowiznę dostał, umowy przedślubne, albo, w braku ich, przepisy prawne Oddziału 2, o tyle się tylko stosują, o ile spadkodawca lub darujący odmiennych warunków nie przepisał.

---

zamieszczać; a I rokucatorowie Trybunałów powinni na powyższe przepisy prawa zwracać uwagę wszystkich Rejentów gubernialnych i okręgowych, a zarazem polecić tymże, iżby, przyjmując umowy przedślubne osób w związki małżeńskie wchodzących, nie tylko podobne ostrzeżenia o przepisie art. 208 K. C. P. czynili, ale nadto w samych aktach domieszczali warunek objawienia takowych umów w akcie małżeństwa. K. R. S. W. i D. d. 14/26 Lutego 1839 r. Nr. 1702, — K. R. S. d. 16/29 t. m. i r. Nr. 2174.

213. Gdy dla żony zastrzeżone jest użytkowanie jój majątku, a nie jest oznaczono jak dalece do wspólnych ciężarów małżeństwa przykładać się ma, natenczas żona obowiązana będzie ponosić je w stosunku, jaki art. 201 jest przepisany.

214. Jeżeli w przypadku zastrzeżonego dla żony zarządu jój majątkiem, mąż zarządza tymże z wyraźnego jój umocowania, pod warunkiem składania rachunku z przychodów, natenczas mąż tak uważany będzie, jak każdy inny pełnomocnik.

215. Jeżeli zaś mąż zarządza majątkiem żony z wyraźnego jój umocowania, lecz bez warunku składania rachunku z przychodów, albo jeżeli zarządza i przychody pobiera bez umocowania żony lecz oraz bez jój sprzeciwiania się, natenczas, przy rozwiązaniu małżeństwa, lub na żądanie żony, tylko przychody w czasie rozwiązania małżeństwa lub żądania żony jeszcze istniejące, oddać jest winien, spotrzebowanych zas zwracać, i z nich rachunku zdawać nie jest obowiązany.

216. Gdyby mąż, mimo sprzeciwiania się żony, majątkiem jój zarządzał i przychody pobierał, powinien zdać rachunek z przychodów nietylko istniejących, ale i spotrzebowanych.

217. Jeżeli wątpliwość zachodzi względem dorobku czyli od żony pochodzi, domniemanie jest za tém, że jest dorobkiem męża. Bielizna, odzież i sprzęty kobiece, do użytku żony służące, choćby przez męża sprawione były, uważają się zawsze za własność żony. *W. S. C. 18, 1906.*

218. Gdy zastrzeżono jest, aby nieruchomości żony, nawet za zezwoleniem męża zbywane nie były, zastrzeżenie takowe nie może się ściągać do przypadków następującymi artykułami objętych.

219. Żona za zezwoleniem męża, a gdyby nie zezwolił, za upoważnieniem Sądu, może czynić udział z nieru-

chomości dzieciom, któreby miała z poprzedniego małżeństwa; lecz, jeżeli mężowi służy użytkowanie, a żona tylko od Sądu ma upoważnienie, w takim razie, mąż zostaje przy użytkowaniu, bez uszczerbku jednak alimentów, któreby się dziecku udział biorącemu należały.

220. Żona może także dzieciom wspólnym czynić udział z nieruchomości swoich za zezwoleniem męża, przeciw którego woli Sąd upoważnienia dać nie jest mocen.

221. Nieruchomości żony, względem których zastrzeżono, aby, nawet za zezwoleniem męża, zbywane nie były, nie mogą także być i obciążane, chyba by wolność obciążania wyraźnie była zachowana. Lecz jak zastrzeżenie niezbywania, tak i niemożność obciążania, nie rozciąga się do przypadków art. 219 i 220 objętych.

222. Gdy zastrzeżono jest, aby kapitały hypotekowane, do żony należące, nawet za zezwoleniem męża podnoszone i zbywane nie były, prawidła względem nieruchomości, w art. 219, 220 i 221 zawarte, stosować się będą do tychże kapitałów.

223. Zastrzeżenie co do kapitałów hypotekowanych, o którym w art. 222 jest mowa, nie odejmuje wolności małżonkom podnoszenia lub zbywania tychże kapitałów za poprzednim zabezpieczeniem hypotecznym, za uznaniem takowego zabezpieczenia przez Sąd za dostateczne, i za uzyskanym od tegoż Sądu upoważnieniem.

224. Dopóki warunki art. 223 objęte, dopełnionemi nie będą, dłużnik może złożyć kapitał hypotekowany do depozytu sądowego, i nawzajem małżonkowie mają prawo żądać od dłużnika takowego złożenia.

225. Zastrzeżenia, o których w art. 218 i 222 jest mowa, mają być tak na żądanie żony nawet bez zezwolenia męża, jako i na żądanie innych stron interesowanych, przyjęte do hypoteki tych nieruchomości i kapitałów, których się też zastrzeżenia tyczą, lecz rozciągać nie będą

swych skutków do praw, przed wniesieniem zastrzeżenia do hipoteki, przez trzeciego dobrą wiarą nabytych.

226. Gdy zastrzeżona jest wspólność między małżonkami, takowa rozciąga się do wszelkiego majątku teraźniejszego i przyszłego, jeżeli przeciwna wola czyniącego lub czyniących zastrzeżenie dowiedziona nie będzie.

227. Wspólność między małżonkami rozumie się dopiero na wypadek śmierci, jeżeli inaczej zastrzeżona nie jest.

Po śmierci dopiero jednego ze współmałżonków, drugi przy życiu pozostały staje się właścicielem połowy majątku, wzajemnie wspólności podlegającego, w dniu śmierci znajdującego się.

228. Za życia małżonków, wspólność ten tylko ma skutek, że mąż połowy swoich nieruchomości i kapitałów hipotekowanych, do wspólności należących, bez zezwolenia żony, a żona połowy swoich takichże nieruchomości i kapitałów, bez zezwolenia męża, nawet za upoważnieniem Sądu, ani zbywać, ani obciążać nie może. *W.S.C. 90. 1911*

229. Zastrzeżenie wspólności ma być na żądanie męża, lub żony nawet bez zezwolenia męża, albo na żądanie innych stron interessowanych, przyjęte do hipoteki tych nieruchomości i kapitałów hipotekowanych, które do wspólności należą.

Przyjęcie takowe, podobnie jak w art. 225, prawom trzeciego nie ubliża.

230. Gdy między małżonkami jest wspólność majątku na wypadek śmierci, a żona męża przeżyje, służy jej wybór albo przyjąć wspólność, albo się jej zrzec.

W razie przyjęcia, długi obustronne potrącone będą z ogółu majątku wspólności podlegającego, a massa czy sta podzieloną zostanie na dwie równe części.

W razie zrzeczenia się, żona odbierze swój własny majątek, tak jakby wspólność wcale zastrzeżoną nie była;

lecz majątek męża nie będzie odpowiedzialnym za długi żony, i żona nie będzie mogła korzystać z praw, w Oddziale następnym oznaczonych.

ODDZIAŁ 4.

O prawach małżonka przy życiu pozostałego do majątku żony i 13 g. 130 do współmałżonka zmarłego. WSC. 90. 1911

251. Jeżeli małżonkowie przez umowę przedślubną, lub przez umowę w art. 210 przewidzianą, nie postanowili, jakie prawa ma mieć małżonek przy życiu pozostały do majątku współmałżonka zmarłego, natenczas służyć będą prawidła następujące.

252. Małżonkowi przy życiu pozostałemu należy się po współmałżonku zmarłym część spadku, równa części, jaka na każde dziecko przypada, licząc pozostałego małżonka przy podziale spadku za jedno dziecko i zostawiając onemuż wybór między częściami.

Część na małżonka przypadła służyć mu tylko będzie do użytkowania dożywotniego.

253. Jeżeli dzieci nie ma, a znajdują się krewni zmarłego małżonka, aż do stopnia czwartego włącznie, pozostały współmałżonek mieć będzie czwartą część spadku na własność. Gdyby zaś i do tego stopnia krewnych nie było, połowa spadku prawem własności do pozostałego małżonka należeć będzie.

W jakim przypadku cały majątek po zmarłym małżonku przechodzi na własność do pozostałego przy życiu współmałżonka, przepisaniem jest w Tytule o spadkach (1).

254. Przepisy o powrotach czyli *komportacvi* (art. 843 i n. K. N.), stosują się także do pozostałego przy życiu współmałżonka w przypadkach art. 232 i 233 oznaczonych.

---

(1) Porównać art. 767 i n. K. N. oraz art. 74 do 92 Usta. Hypo. z r. 1818, i art. 20 i 21 takiejże Ustawy z r. 1825, które znajdują się tu niżej za Kodexem Napoleona.

Małżonek, wskutku tychże przepisów komportujący do massy rzecz prawem własności pozyskaną, nie utracą własności teje rzeczy, komportuje ją tylko dla ustanowienia części majątku, do użytkowania dożywotniego lub na własność służyć mu mającój.

235. Małżonek nie może czynić szkodliwosci przez akta między żyjącemi, albo przez testament, któręby prawo współmałżonka przy życiu pozostałego, w art. 232 i 233 oznaczone, więćej jak o połowę ograniczonóm zostało.—(K. N. 913—916).

DZIAŁ VI.

O obowiązkach z małżeństwa wynikających.

236. Dziecię nosi nazwisko ojca.

237. Małżonkowie, przez samo zawarcie małżeństwa, biorą na siebie wspólny obowiązek żywienia, utrzymywania i wychowania dzieci swoich. *1180, 1906. 25. obowiązek rodzice*

Jednak ani ojciec, ani matka, nie są obowiązani za życia odstępować dzieciom majątku swego.

238. Dzieci obowiązane są dawać alimenta rodzicom i innym wstępnyim w potrzebie zostającym (1).

239. Podobnież zięćowie i synowe powinni w takimże przypadku dawać alimenta rodzicom żon swoich i mężów; ale obowiązek ten ustaje:

1° Gdy matka męża lub żony weszła w nowe związki małżeńskie.

2° Gdy ten z małżonków, przez którego powinowactwo zaszło, i dzieci z ich małżeństwa zrodzone, nie żyją.

(1) Porównać art. 1637 K. K. G. i P., oraz art. 41 Ustawy Przechodnić z d. 11 Listopada 1847 r. do tegoż Kodexu wydanój (D. P. T, XL, str. 57).

240. Obowiązki z przepisów art. 238 i 239 wynikające, są wzajemne.

241. Obowiązek krewnych jest bliższym aniżeli powinowatych. Między krewnymi, bliższy jest obowiązek bliższych co do stopnia, a między równie bliskimi co do stopnia, bliższy wstępnych aniżeli zstępnych.

Krewni i powinowaci, dalszy obowiązek mający, wtenczas tylko do dawania alimentów są obowiązani, gdy krewni i powinowaci, bliżej obowiązani, w niemożności zostają.

242. Alimenta dostarczane być powinny tylko w stosunku do potrzeb osób, prawo do nich mających, i w stosunku do majątku obowiązanych je dawać.

243. Gdy albo dający albo pobierający alimenta do takiego przyjdzie stanu, że albo tamten nie będzie w możności dawania, albo ten nie będzie ich całkiem lub w części potrzebował, natenczas zniesienie lub zmniejszenie obowiązku tego żądane być może.

244. Jeżeli osoba do dawania alimentów obowiązana usprawiedliwia, że nie jest w stanie płacenia pensyi alimentarniej, Sąd, po rozpoznaniu stanu rzeczy, może ję nakazać, ażeby osobę, której się alimenta należą, do siebie na mieszkanie przyjęła, onę żywiła i utrzymywała.

245. Sąd postanowi również, czyli ojciec lub matka, ofiarując przyjąć do swego mieszkania, żywić i utrzymywać dziecię, któremu się alimenta należą, mają być w tym przypadku wolni od płacenia pensyi alimentarniej.

TYTUŁ VI. (1)

O nieważności małżeństwa, o rozwiązaniu małżeństwa ważnie zawartego i rozłączeniu co do stołu i łoża, tudzież o skutkach cywilnych ztąd wypływających.

D Z I A Ł I.

O nieważności małżeństwa, o rozwiązaniu małżeństwa ważnie zawartego i rozłączeniu co do stołu i łoża.

* **246.** Nikt odwoływać się nie może do tytułu małżonka, ani do cywilnych małżeństwa skutków, kto nie okaże, że było religijnie zawarte.

* **247.** Małżeństwo rozwiązuje się przez śmierć jednego z małżonków.

* **248.** Małżonkowie nie są mocni samowolnie zrywać małżeństwa nieważnie zawartego, ani rozwiązywać małżeństwa ważnie nastąpionego, ani téż w sposób takowy rozłączać się co do stołu i łoża.

* **249.** Nieważność małżeństwa, rozwiązanie onegoż i rozłączenie co do stołu i łoża, jedynie przez wyrok prawomocny właściwego Sądu cywilnego na zasadzie ustaw wyznania małżonków uznanemi być mogą. W skutku czego:

- a) Gdy współmałżonek żąda unieważnienia lub rozwiązania małżeństwa, winien zawezwać przez wręczenie pozwu na termin rozprawy sądowej, Duchownego

---

(1) Przepisy zawarte w art. 246 do 259 włącznie i art. 271 są uchylone, jak to wyjaśniono wyżej w odsyłaczu do Tytułu V, Księgi I, K. C. P. (T. I. str. 178 niniejszego dzieła).

obronę związku małżeńskiego, tego wyznania, którego jest pozywający.

- b) obrońca Duchowny w województwie dla każdego wyznania, tamże istniejącego, przeznaczyć się mający, winien bronić całości związku religijnego i oświecać Sędziów w stosownych do przypadku prawidłach religijnych.
- c) Rozłączenie co do stołu i łoża może być przez właściwy Sąd Cywilny bez assistencji obrońcy wyrzeczony, równie jak połączenie małżonków co do stołu i łoża rozłączonych.
- d) Od wyroku pierwszej instancji, unieważnienie lub rozwiązanie małżeństwa, bądź uznającego, bądź odmawiającego, wolno nietylko wapółmałżonkom, ale i obrońcy Duchownemu appellować.
- e) Sprawy o unieważnienie i rozwiązanie małżeństwa jako i rozłączenie co do stołu i łoża, zawsze przy zamkniętych drzwiach sądzone być mają.

* **250.** Gdyby w przypadkach następujących, jakoto:

1° w przypadku wielożeństwa,

2° pokrewieństwa lub powinowactwa w stopniach art. 159 i 160 zakazanych,

3° małżeństwa, dla związków z przysposobienia wynikających, art. 162 zakazanego,

4° małżeństwa między osobami, z których jedna jest wiary chrześcijańskiej a druga niechrześcijańskiej;

unieważnienie małżeństwa przez osoby interesowane przed właściwym Sądem Cywilnym żądane nie było, Prokurator Królewski obowiązany na unieważnienie nastawać.

* **251.** Obowiązek powyższy Prokuratora Królewskiego ustaje, gdy małżeństwo przez śmierć jest rozwiązane.

* **252.** Jeżeli przestąpienie warunków i form cywilnych, do zawarcia małżeństwa przepisanych, karom w Kodeksie Karnym postanowionym nie podlega, osoby małżeństwo zawierające, tudzież osoby z władzy rodzicielskiej lub opiekuńczej na toż małżeństwo zezwalające, i Duchowny ślub dający, podpadną karze pieniężnej do pięćset złotych; a nadto Duchowny właściwej nad nim zwierzchności doniesionym będzie.

* **253.** Wymierzenia téj kary domagać się będzie w przypadku art. 149 do 157 włącznie, osoba której zezwolenie było potrzebne, a w innych przypadkach Prokurator Królewski.

* **254.** Zawarcie małżeństwa bez zezwolenia rodziców, wstępnych lub rady familijnej, przez osobę małoletnią, nie pociąga za sobą jój usamowolnienia.

* **255.** Rodzice mogą nadto dzieciom swym, wchodzącym w związki małżeńskie wbrew przepisom art. 149 i 150, część nierozrządzalną majątku swego na też dzieci przypadającą, zmniejszyć do połowy, jeżeli później pozwolenia swego nie udzielili.

Prawo takowe nie służy matce, gdy ta, w razie różności zdań między rodzicami, pozwolenie z swój strony udzieliła.

* **256.** Gdyby Duchowny dał ślub, nie zważając na wręczony sobie akt tamowania, ulegnie karze do pięćset złotych, oprócz kar, jakieby z mocy art. 252 mógł na siebie ściągnąć.

D Z I A Ł II.

O środkach tymczasowo zaradczych w ciągu sprawy o nieważność małżeństwa, o rozwód, albo o rozłączenie.

* **257.** Zarządzanie tymczasowe dziećmi pozostaje przy mężu, czyli ten jest stroną powodową czyli téż po-

zwana w sprawie, bądź o nieważność małżeństwa, bądź o rozwód, bądź o rozłączenie, chyba że Sąd, dla większego dobra dzieci, na żądanie matki, rodziny, albo Prokuratora Królewskiego, inaczej postanowi.

*258. Żona, czyli jest stroną powodową czyli téż pozwaną, może opuścić zamieszkanie męża przez czas sprawy, i żądać alimentów w stosunku możności jego. Sąd wyznaczy dom, w którym mieszkać obowiązana, i ustali, jeżeli tego potrzeba, ilość alimentów, jaką mąż dawać jej powinien.

*259. Żona w każdym razie, gdy o to wezwaną będzie, dowiesć powinna, że mieszka w domu przez Sąd wyznaczonym, czego gdy niedopełni, mąż mocen odmówić jej alimentów; a nadto może być pod dozór, jaki Sąd za przyzwoity uzna, oddaną.

D Z I A Ł III.

O skutkach nieważności małżeństwa i o skutkach rozwodu albo rozłączenia.

260. Uznanie małżeństwa za nieważne nie niszczy przecież wynikłych z niego skutków cywilnych, tak względem małżonków, jako też względem dzieci, jeżeli małżeństwo zawarte było w dobrej wierze.

261. Jeżeli dobra wiara z jednej tylko była strony, skutki cywilne małżeństwa, jej tylko i dzieciom z tego małżeństwa spłodzonym służą.

262. Co się tyczy stosunków majątkowych między małżonkami, jeżeli oboje byli w złej wierze, uznanie małżeństwa za nieważne pociąga względem nich unieważnienie wszelkich prawnych i umownych stosunków majątkowych, tak, jakby małżeństwo rzeczywiście nigdy nie istniało. Mąż jednak nie jest obowiązany zdać rachunku

z przychodów, które jako użytkujący pobierał, i nawzajem nie ma prawa żądać zwrotu kosztów na utrzymanie żony łożonych.

263. Jeżeli oboje małżonkowie byli w dobrej wierze, uznanie małżeństwa za nieważne nieznosi praw i korzyści dla każdego z małżonków z prawa lub z umowy już wynikłych, które tak są uważane, jakby małżeństwo do chwili unieważnienia prawnie istniało. Prawa zaś i korzyści nadal, a mianowicie na przypadek śmierci, wyniknąć dopiero mające, tak prawne jako i umówione, ustają.

264. Jeżeli jedno z małżonków było w dobrej a drugie w złej wierze, uznanie małżeństwa za nieważne nie znosi względem małżonka dobrej wiary praw i korzyści z prawa lub z umowy już wynikłych. Przeciwnie małżonek złej wiary takowe traci; jednak mąż złej wiary nie jest obowiązany zdac rachunku z przychodów, które jako użytkujący pobierał, a żona złej wiary nie jest obowiązana zwrócić kosztów na jej utrzymywanie łożonych.

Nadto małżonek dobrej wiary zachowuje wszelkie korzyści przyszłe, tak zawisłe od warunku zawieszającego gdy się ten ziszczy, jako też na przypadek śmierci z prawa lub z umowy wyniknąć mające, tak jakby małżonek złej wiary w chwili unieważnienia małżeństwa był umarł. Korzyści jednak na przypadek śmierci wyniknąć mające, nie mogą w większej ilości być żądane, jak połowa majątku małżonka złej wiary wynosi.

265. Jeżeli, w razie uznania małżeństwa za nieważne, małżonek dobrej wiary nie ma sposobu utrzymania się, może Sąd wyznaczyć mu od drugiego małżonka, czy tenże w dobrej lub złej był wierze, alimenty, mając wzgląd na istotną potrzebę pierwszego, oraz na możność drugiego, i zachowując przepis art. 243.

266. Gdy małżeństwo przez rozwód jest rozwiązane, korzysci przysze trwają tylko w tym przypadku, gdy jeden małżonek jest winny, a drugi niewinny, w którym to razie niewinny zachowuje także korzyści przysze, jakie, podług art. 264, od małżonka złej wiary małżonkowi dobrej wiary należą.

Korzysci przed rozwodem, przez jednego małżonka drugiemu tytułem darmym nadane, traci tylko małżonek winny, gdy drugi jest niewinny.

Nadto małżonkowi niewinnemu może Sąd stosownie do art. 265 wyznaczyć alimenty od drugiego małżonka, bez różnicy, czy tenże drugi jest winny lub niewinny.

267. Rozłączenie co do stołu i łoża na czas nieograniczony pociąga za sobą wszelkie skutki cywilne rozwodu.

268. Gdy małżonkowie co do stołu i łoża na czas nieograniczony rozłączeni, odstępując od takowego rozłączenia, zyskują na to przyzwolenie właściwego Sądu Cywilnego, małżeństwo w swych skutkach cywilnych uważa się jakoby na nowo zawarte od dnia tegoż przyzwolenia.

Co do stosunków majątkowych służą przepisy art. 210.

269. Rozłączenie co do stołu i łoża do pewnego czasu ograniczone, nie znosi żadnych cywilnych małżeństwa skutków, ale środki tymczasowo zaradcze, jakie w Dziale II niniejszego Tytułu są postanowione, znajdują miejsce aż do upłynienia czasu, do którego rozłączenie wyrzeczony zostało, albo do chwili odstąpienia od niego dobrowolnie.

270. Tak rozwód, jako i rozłączenie co do stołu i łoża na czas nieograniczony, nie pozbawiają dzieci z małżeństwa tego zrodzonych żadnej korzyści, bądź samem prawem, bądź też przez umowę małżeńską rodziców im uadanej. Jednak praw takowych dzieci w takim tylko

sposobie i pod takimi warunkami używać będą, w jakim i pod jakimiby używali, gdyby nie było rozvodu lub rozłączenia.

*271. Sprawy o unieważnienie, o rozwiązanie małżeństwa i o rozłączenie od stołu i łoża, mogą być razem ze sporami o skutki cywilne ztąd wynikające, przed właściwe Sądy Cywilne wnoszone (1).

*N.S.C. 100. 1910.
Wniośn. Dzieci
Franc.*

TYTUŁ VII.

O wywodzie rodu,

DZIAŁ I.

O dzieciach prawych czyli splodzonych w małżeństwie.

272. Mąż jest ojcem dziecięcia poczętego w czasie małżeństwa.

Może jednak nie przyznać dziecka, skoro dowiedzie, że przez ciąg czasu od trzechsetnego szóstego do sto ośmdziesiątego dnia przed urodzeniem tegoż dziecka, w fizycznym znajdował się niepodobieństwie obcowania z żoną.

273. Mąż nie może nie przyznawać dziecka z powodu niemocy płodzenia.

274. Dziecię przed dniem setnym ośmdziesiątym od zawarcia małżeństwa urodzone, nie może być nie przyznane przez męża w przypadkach następujących,

1° Jeżeli przed małżeństwem wiedział o ciąży.

2° Jeżeli przy spisaniu aktu urodzenia był obecny i akt ten przez niego podpisany został, albo zawiera wzmiankę, że podpisać nie umie.

3° Jeżeli dziecko jest niezdolne życia.

---

(1) Porównać przypisek zamieszczony wyżej w T. I, na str. 197 niniejszego dzieła.

275. Prawosć dziecka urodzonego po trzechset sześciu dniach od rozwiązania małżeństwa rodziców, zaprzeczona być może.

276. W wszelkich przypadkach, w których mężowi dozwolone jest zaprzeczenie prawosci dziecka, zaprzeczenie to nastąpić powinno w miesiąc, jeżeli mąż znajduje się w miejscu urodzenia jego.

Na przypadek nieobecności w tymże czasie, we dwa miesiące po powrocie. Gdy zaś tajono przed nim urodzenie dziecięcia, we dwa miesiące po odkrytym podstępnie.

277. Jeżeli mąż, przed oświadczeniem zaprzeczenia, ale jeszcze w biegu czasu prawem wtój mierze zakresłonego, umarł, następcom po nim służyć będą dwa miesiące do zaprzeczenia prawosci dziecka, rachując od czasu, w którym toż dziecko weszło w posiadanie majątku męża matki, albo od czasu, w którymby wzruszało także posiadanie następców po nim.

278. Każdy akt sąadowy zawierający nieprzyznanie dziecka ze strony męża albo jego następców, uważany będzie za niebyły, jeżeli w ciągu miesiąca od jego daty popartym nie będzie zapozwaniem przed Sąd opiekuna w tym celu dziecku przydanego, a oraz i matki, aby ta rozprawie obecną była.

DZIAŁ II.

O dowodach rodu dzieci prawych.

279. Pochodzenie dzieci prawych dowodzi się przez akta urodzenia w księgi aktów stanu cywilnego wpisane.

280. W niedostatku tego dowodu dostatecznym będzie ciągle posiadanie stanu dziecka prawego.

281. Posiadanie stanu dowodzi się przez dostateczne połączenie się czynów wskazujących stosunek pochodze-

nia i pokrewieństwa między osobą a rodziną, do której też osoba mieni się być należącą.

Główniejsze z tych czynów są:

że osoba nosiła zawsze imię ojca, do którego mieni się być należącą;

że ojciec postępował z nią jak z własnym dzieckiem;
że jako ojciec, łożył na jej wychowanie, utrzymanie i postanowienie;

że w towarzystwie ciągle za taką uważaną była;

że za taką uznawała ją rodzina.

282. Nikt nie może odwoływać się do stanu któryby aktowi urodzenia jego i posiadaniu z tymże aktem zgodnemu był przeciwny, i nawzajem nie może nikt zaprzeczać stanu temu, który ma posiadanie z aktem urodzenia swego zgodne.

285. Gdyby na akcie urodzenia i na posiadaniu ciągłym zbywało, albo gdyby dziecko wpisane było bądź pod fałszywymi nazwiskami, bądź jakoby zrodzone z ojca i matki nieznanymi; dowód pochodzenia jego może być przez świadków wyprowadzony. Jednakże dowód takowy dopuszczony być może tylko wtenczas, gdy się znajduje początek dowodu na piśmie, albo gdy zachodzą domniemania lub istnieją ślady, z czynów już wówczas niewątpliwych wynikające, a które, dla swój ważności, dozwolenie tegoż dowodu koniecznie wskazują (1).

---

(1) Z przepisem tym ma związek następujące rozporządzenie:

Na zapytanie jak należy tłómaczyć i zastosowywać przepisy art. 280, 283 i 284 K. C. P. do przypadków, w których Sądy nie z wzajemnej między stronami rozprawy, ale jednostronnie z illacyjnego rejestru, dopuszczają wysłuchania świadków na wsparcie pochodzenia z przodków szlachectwem dziedzicznym zaszczycających się, lub stosunku pokrewieństwa z domem osób już wylegitymowane szlachectwo mających, K. R. S. pod d. 19/31 Marca 1847 r. Nr. 3725 oświadczyła Pro-

284. Początek dowodu na piśmie wypływa z dokumentów familijnych, z regestrów i papierów domowych ojca lub matki, z aktów publicznych, a nawet i prywatnych, wyszłych od strony pochodzenie zaprzeczającej,

---

kuratorom Trybunałów, że, dopóki prawodawstwo nie wskaże stałszych ściślejszych praw ideł względem dowodów legitymacji stanu osób do użytku w Heroldyi mających posłużyć, w braku zwyczajnych i formalnych aktów dopóty jest obowiązkiem Prokuratora w duchu art. 42 K. C. P. czuwać nad prawami osób nieobecnych stron interesowanych i zastosowywać takie przepisy prawa, które bliżej do przypadku odnosić się dają, to jest art. 114, 115 i 122 K. C. P.

Niemożliwość złożenia aktu urodzenia niepociąga za sobą tego bezwarunkowego następstwa, iżby z innych piśmiennych dowodów, domowych, familijnych, prywatnych, lub urzędowych, niemogło być osiągnięte przekonanie o pochodzeniu osoby z illacyą przychodzącej od wskazanego przodka, który znajdował się w posiadaniu stanu szlacheckiego według składanych do Heroldyi dowodów.

Zeznania świadków, jeżeli przez Trybunał dowód ten dopuszczonym będzie, winny wyjaśniać nie tylko stosunki przychodzącego z osobami, o których zeznają, źródła, z których mają donoszone wiadomości, lecz też podobieństwo, wiekiem świadków i innymi okolicznościami poparte, iż o faktach przez siebie zeznanych mogli osiągnąć wiadomość przywzrostą.

W każdym razie Prokurator powinien wnosić do Trybunału o konieczności wymagania, aby strony czyniące illacyę usprawiedliwiały, dlaczego im zbywa na zwyczajnych dowodach; w szczególności takie świadectwa wydawane przez proboszczów o spaleniu się akt, same przez się niezadają się dostatecznymi, kiedy obok nich strona niepopiera dowodem, że ten, którego metryka spalić się miała, istotnie w tej parafii zamieszkiwał.

Toż samo co do aktów zejścia.

Słowem w każdym szczególnym przypadku illacyi Prokurator starać się powinien uwagami i wnioskami, na prawie i jego duchu opartymi, spowodować Sąd, aby dopuszczanie świadectw było legalnie wymotywowane, tém bardziej, że żądania stron w tej mierze są jednostronnymi wnioskami, a lubo trzeciemu prawnie szkodzić nie mogą, zawsze jednak są zdolne zrządzić skutki nieporozumień, zawikłań i trudności czasowych, dla trzecich stron niekorzystnych.

albo od takiej osoby, któraby do zaprzeczenia interesso-
waną była, gdyby żyła.

285. Dowód przeciwny może być wyprowadzony przez wszelkie środki wykazać mogące, że poszukująca osoba nie jest dzieckiem téj matki, do której chce należeć, albo, dowiodłszy nawet macierzyństwa, że nie jest dzieckiem męża matki.

286. Sądy Ziemskie (t. j. Trybunały cywilne), właściwemi będą w stanowieniu względem poszukiwania stanu, z wolnym odwołaniem się.

287. Sprawa karna o przestępstwo pozbawienia stanu nie może być rozpoczętą, dopóki nie nastąpi stanowcze sporu o stan rozsądzenie.

288. Sprawa o poszukiwanie stanu ze strony dziecka, nie podlega przedawnieniu.

289. Sprawa nie może być wszczynana przez następ-
ców dziecka, które wcale stanu swego nie poszukiwało, chyba że umarło w małoletności, lub w ciągu lat pięciu po dojściu pełnoletności.

290. Następcy mogą popierać sprawę przez dziecko rozpoczętą, jeżeli samo od takowej formalnie nie odstąpi-
ło, lub jeżeli przez trzy lata, rachując od ostatniego aktu processowego, popierania sprawy nie zaniechało.

DZIAŁ III.

O dzieciach naturalnych.

ODDZIAŁ I.

O uprawnieniu dzieci naturalnych.

291. Dzieci nie w małżeństwie zrodzone, wyjąwszy zrodzone w związku kazirodzkim lub cudzołożnym, mogą być uprawnionemi przez małżeństwo ich rodziców następnie zawarte, jeżeli ci przed małżeństwem prawnie

je uznali, lub gdy je przy spisaniu aktu małżeństwa uznają, albo w ciągłym posiadaniu stanu dzieci prawych zostawią.

292. Dzieci, w ciągu trwającego na czas nicograniczny rozłączenia co do stołu i łoża spółdzone, mogą być przez połączenie się na nowo ich rodziców uprawnionymi, gdy je rodzice bądź w akcie urodzenia, bądź przy wpisaniu w księgi aktów stanu cywilnego przyzwolenia właściwego Sądu cywilnego na nowe ich połączenie się, uznają, albo je w ciągłym posiadaniu stanu dzieci prawych zostawią.

293. Uprawnienie nastąpić może nawet względem dzieci zmarłych, które zstępnych zostawiły, a z uprawnienia takowego korzystają ciż zstępni.

294. Dzieciom, przez następne małżeństwo podług art. 291 uprawnionym, służą też same prawa, jakieby im służyły, gdyby były z tegoż małżeństwa zrodzone, nie ubliżając prawom przez trzecie osoby przed uprawnieniem już nabytym.

295. Dzieci, w ciągu trwającego na czas nieograniczony rozłączenia co do stołu i łoża spółdzone, a przez połączenie się na nowo ich rodziców podług art. 292 uprawnione, używają tychże samych praw, jakieby im służyły, gdyby w czasie ich urodzenia małżeństwo ich rodziców nie było rozłączone.

296. Uprawnienie dzieci naturalnych nastąpić także może przez postanowienie Króla, na żądanie obojga rodziców lub ojca samego, wyjąwszy dzieci które z mocy art. 291 są wyłączonni od dobrodziejstwa uprawnienia przez następne małżeństwo.

297. Uprawnienie z mocy postanowienia Króla nadaje dzieciom uprawnionym wszelkie prawa dzieci prawych obojga rodziców, jeżeli oboje uprawnienia domagali się, lub ojca, jeżeli on sam tylko uprawnienia żądał.

Dziecię jednak, tym sposobem uprawnione, nie nabywa praw familijnych ani względem wstępnych, ani względem bocznych krewnych ojca i matki swój, lub ojca, jeżeli sam tego żądał.

ODDZIAŁ II.

O uznaniu dzieci naturalnych.

298. Uznanie dziecięcia naturalnego nastąpi przez akt urzędowy, jeżeli nie nastąpiło w akcie jego urodzenia (1).

(1) Rozwijając przepis niniejszego artykułu, K. R. S. wydała pod d. $\frac{1}{13}$ Stycznia 1837 r. N. 12917 (Zbiór Ukazów, postanowień i rozporządzeń, dotyczących Sądownictwa w Królestwie Polskiem. T. II, str. 114), następujące rozporządzenie:

Art. 298 Kod. Cyw. Pol. stanowiąc: iż „uznanie dziecka naturalnego, nastąpi przez akt urzędowy, jeżeli to nie nastąpiło, w akcie jego urodzenia“ — dozwala tém samém rodzicom przyznawać dzieci z nieprawego łoża zrodzone, nie tylko przy akcie urodzenia, ale nadto przez akt oddzielny później sporządzony.

Ponieważ zaś prawo nie wskazuje, przed kim mianowicie akta tego rodzaju zeznawane być mają, a złożenie deklaracji ze strony rodziców, za przedmiot uznanie dziecka mającej, jest czynnością z dobrej woli wypływającą, w ogólności przeto uważać należałoby za właściwe, do tego rodzaju czynności, urzędy przeznaczone do załatwienia przedmiotów niespornych, to jest: Rejentów, Urzędników stanu cywilnego, i Sądy Pokoju w wydziale pojednawczym.

W szczególności jednak, a mianowicie w zastosowaniu do obecnego przypadku, mając na uwadze:

że akta uznania dzieci naturalnych, są z przedmiotu swego najwięcej zbliżone do aktów przysposobienia, które, podług art. 319 K. C. P, wyłącznie przed Sędzią Pokoju właściwym, czyli w Sądach Pokoju, mają być zeznawane;

299. Uznanie takowe nie może mieć miejsca względnie dzieci z związku kazirodzkiego lub cudzołożnego zrodzonych.

że Sądy pokoju z urzędu czuwać winny nad interesem nieletnich osób, i przedsiębrać to wszystko, co tylko z ich dobrem jest zgodne, — a właśnie akta, o których mowa, dotyczą się po większej części małoletnich, bo uznanie dzieci naturalnych, z samej swjej natury, najczęściej w czasie ich nieletności zachodzić musi;

że akta dotyczące uznania dziecka naturalnego, pociągają za sobą nader ważne skutki prawne, a między innymi, udział w spadku, jaki prawo dzieciom naturalnym przyznanym przeznaczają;

że nadto, przy przyjmowaniu podobnego rodzaju aktów, mogłyby się często wydarzać nadużycia, nieprawne uchronienie się od podpisu na celu mające;

że z tych względów, przy przyjęciu aktów uznania dzieci naturalnych, w każdym przypadku jak najściślej wszystkie prawem przepisane formalności, oraz potrzebne, celem zapobieżenia fałszowi i podstępom, ostrożności zachowane być mają.

Kommissya Rządowa Sprawiedliwości z tych wszystkich powodów, i w analogiczném zastosowaniu wyżej powołanego art. 319 K. C. P., uznała, iż najwięcej odpowiedniém prawu, tudzież przeznaczeniu i celowi aktów, o których mowa, będzie, gdy przyjmowaniem tych aktów trudnić się będą głównie Sądy Pokoju.

Stosownie więc do tego, Kommissya Rządowa-Sprawiedliwości poleca wszystkim Sądom pokoju, aby, w przypadku zgłoszenia się do nich osobiście stron żądających zeznać akt uznania dziecka naturalnego, Sądy pokoju aktów takich przyjmować nie wzbraniały się.

Lecz zarazem Kommissya Sprawiedliwości poczytuje za konieczne rozporządzić, aby też Sądy pokoju, nie wchodząc w szczególny cel, w jakim sporządzenia takowych aktów strony domagać się będą, ale w ogóle, mając na względzie całą ważność skutków prawnych tychże, częstokroć jeszcze w obecném położeniu stron, w całej swjej rozciągłości prze-

500. Uznanie ze strony ojca bez wskazania przezeń matki i bez jęj przyznania ma swój skutek tylko co do ojca.

501. Uznanie w ciągu małżeństwa uczynione przez jednego z małżonków względnie dziecka naturalnego przed ich małżeństwem z kim innym, a nie z jego współmałżonkiem, spłodzonego, nie może szkodzić ani temuż

widzieć się nawet nie dających, — a oprócz tego zwracając uwagę na ten przepis prawa, że uznanie dziecka naturalnego przez akt oddzielny wtenczas nastąpić może, kiedy w akcie urodzenia miejsca nie miało, — przedewszystkiēm przekonać się starały, czy akt urodzenia osoby, która ma być uznana za dziecko naturalne, spisany był lub nie? — z jakich imion i nazwisk taż osoba jest w nim wyszczególniona? czy odpowiednie imiona i nazwiska, takowym nosi? kto stawał przy spisaniu aktu urodzenia i czy z niego dowód uznania wyczerpnąć się nie da?

Jeżeli zaś Sąd Pokoju, bądź to ze złożonęj mu metryki urodzenia, lub mianowicie, gdyby akt urodzenia dziecka, które ma być uznane, wcale nie istniał, z innego źródła, jako to: z nieodpowiedniego stosunkowo wieku osoby znać chcącej dziecko za własne, z wiekiem tegoż dziecka, albo tēż wzajemnego ich stanu i położenia, dostrzeże jakiej wątpliwości, czy to pod względem zachodzących przeszkód z art. 299 K. C. P. wzbraniającego uznawać dzieci z kazirodztwa lub cudzołóstwa spłodzone, wypływających, czy to wprost co do rzetelności pochodzenia dziecka z osób tych, które się za jego rodziców podają, w takim razie nie przystąpi do sporządzenia aktu uznania, lecz przedewszystkiēm poleci stronom wyjaśnić zachodzące wątpliwości, już to przez złożenie, oprócz aktu urodzenia osoby, któręj uznanie za dziecko naturalne ma nastąpić, innych aktów stanu cywilnego, dotyczących osób, mieniających się być rodzicami tēżże, lub stosownych pod tym względem świadectw Władz policyjnych, zamieszkania stron właściwych, już to przez inne środki, jakie położenie rzeczy wymagać będzie, i Sąd za potrzebne uzna.

współmałżonkowi, ani dzieciom w témże małżeństwie spłodzonym.

- Jednakże uznanie to osiągnie swój skutek po rozwiązaniu małżeństwa, jeżeli z takowego dzieci nie pozostały.

302. Dziecku naturalnemu, choćby uznanemu, nie służą prawa dziecka prawego.

303. Rodzice jednak obowiązani są dać swym dzieciom naturalnym sposób do życia, a tymczasem żywić je i wychowywać.

304. Każde uznanie ze strony ojca lub matki, jak również poszukiwanie ze strony dziecka, może być zaprzeczane przez wszystkie w tém interesowane osoby.

cyt. 1891, kowa **305.** Poszukiwanie ojcostwa jest zabronione. W przypadku porwania, gdy czas tego porwania zgadza się z czasem poczęcia, porywający może być na żądanie stron interesowanych uznany ojcem dziecięcia.

306. Poszukiwanie macierzyństwa jest dozwolone.

Dziecię, poszukując swą matkę, dowieść powinno, że jest tém samém, które matka porodziła. W takim przypadku dowód przez świadków wtenczas tylko dopuszczonym będzie, gdy się znajduje początek dowodu na piśmie, albo gdy zachodzą domniemania lub istnieją ślady z czynów już wówczas niewątpliwych wynikające, a które dla swęj wazności dozwolenie tegoż dowodu koniecznie wskazują.

307. Dziecko nie będzie nigdy dopuszczone do poszukiwania bądź ojcostwa bądź macierzyństwa, w przypadkach w których, stosownie do art. 299, uznanie dozwolone nie jest.

T Y T U Ł VIII.*O przysposobieniu i opiece dobrowolnej.*

D Z I A Ł I.

O przysposobieniu.

ODDZIAŁ I.

O przysposobieniu i jego skutkach.

308. Przysposobienie jest tylko tym osobom płci obojędz dozwolone, które lat pięćdziesiąt skończyły, w czasie przysposobienia nie mają dzieci ani innych zstępnych prawych, i które najmniej o lat piętnaście są starsze od osób przysposobić się mających.

309. Nikt nie może być przysposobionym przez więcej jak przez jedną osobę, chyba tylko przez dwóch współmałżonków. Wyjąwszy przypadek art. 331, żaden małżonek nie może przysposobić, tylko za zezwoleniem swego współmałżonka.

310. Przysposabiać wolno tego tylko, któremu przysposobić chcący najmniej przez trzy lata, w ciągu jego małoletności, na potrzeby utrzymania dostarczał, i o którym przez tenże czas ciągle miał staranie, albo tego, który przysposabiającemu uratował życie z niebezpieczeństwem własnego.

Dosyć będzie w tym drugim przypadku, aby przysposabiający był pełnoletnim, starszym od przysposobionego, bez dzieci i zstępnych prawych; a jeżeli jest małżonkiem, aby współmałżonek jego na przysposobienie zezwolił.

311. Przysposobienie nie może mieć miejsca przed pełnoletnością przysposobić się mającego. Jeżeli tenże

nie skonczył lat dwudziestu pięciu wieku, a oboje rodzice jego żyją, obowiązany jest uzyskać od nich zezwolenie, lub od ojca samego, gdyby matka przeciwnego była zdania; jeżeli zaś jedno z nich już nie żyje, potrzebne jest zezwolenie tego, które przy życiu pozostało. Jeżeli przysposobić się mający ma lat dwadzieścia pięć skończonych, wtenczas obowiązany jest zasiągnąć ich rady jeżeli żyją, lub tego z nich które żyje.

512. Przysposobienie nadaje przysposobionemu nazwisko przysposabiającego, które do własnego nazwiska przysposobionego dodaném będzie. Jeżeli przysposabia sama kobieta, przysposobiony przybiera do nazwiska swego własnego to nazwisko, które przysposabiająca ma z domu swój rodziny (1).

513. Przysposobiony nie przestaje być członkiem rodziny, do której z urodzenia należy, i zachowuje w niej wszystkie prawa.

514. Obowiązek przysposobionego i rodziców jego dostarczania sobie nawzajem alimentów, nie ustaje z powodu przysposobienia. Takż sam obowiązek wynika z przysposobienia między przysposabiającym i przysposobionym względem siebie nawzajem.

515. Przysposobiony nie nabywa żadnego prawa do dziedziczenia z majątku krewnych przysposabiającego; lecz do spadku po przysposabiającym będzie miał te same prawa, któreby miało dziecko w małżeństwie zrodzone, a nawet gdyby były dzieci z małżeństwa zrodzone

(1) Prawo o *Tytułach honorowych w Królestwie Polskiem*, Najwyżej w d. 23 Września (5 Października) 1840 r. zatwierdzone (D. P. T. XXVI. str. 49,—57) stanowi w art 4:

„Tytuł honorowy przysposabiającego, przechodzi na przysposobionego jedynie, gdy takowy w akcie o przysposobieniu Najwyżej będzie przysposobionemu nadany“.

po przysposobieniu. W przypadku śmierci przysposobionego za życia przysposabiającego, zstępnym przysposobionego służy prawo zastępstwa.

316. Jeżeli przysposobiony bez zstępnych prawych umiera, rzeczy przez przysposabiającego dane, lub z spadku po nim odziedziczone, które się w spadku po przysposobionym w naturze jako własność zmarłego znajdują, wróca się do przysposabiającego lub jego zstępnym, z obowiązkiem powrócenia nakładów wszelkich łożonych z majątku, który nie od przysposabiającego pochodzi, na polepszenie, oczyszczenie z długów i innych ciężarów, lub odkupienie tychże rzeczy; tudzież z obowiązkiem przyłożenia się do długów, spadek po przysposobionym w ogóle ciążących, a to w stosunku wartości rzeczy zwrotowi ulegających do ogółu spadku po przysposobionym, nie nadwężając w niczem praw trzeciego; prawu temu do zwrotu, przysposobiony przez testament ubliżyć nie może.

Reszta majątku po przysposobionym należeć ma do jego krewnych, którzy wszystkich przysposabiającego krewnych zawsze wyłączać będą.

Co do przedmiotów, o których w artykule niniejszym jest mowa, wyłączają krewni przysposobionego krewnych przysposabiającego, prócz jego zstępnym.

317. Prawo żądania zwrotu, w artykule poprzedzającym oznaczone, może być przez układy do dalszych krewnych przysposabiającego, na przypadek gdyby przysposobiony bezpotomnie umarł, rozciągnięte, albo przeciwnie ścieśnione, a nawet wyłączone.

318. Jeżeliby za życia przysposabiającego, a po śmierci przysposobionego, pozostałe po tymże przysposobionym dzieci lub zstępni bezpotomnie zmarli, przysposabiający odbierze ze spadku po nich rzeczy przez siebie dane, jak w art. 316 postanowiono. Jeżeliby zaś po śmierci

ci dopiero przysposabiającego, dzieci lub zstępni przysposobionego bezpotomnie zmarli, prawo żądania zwrotu tychże rzeczy następcom przysposabiającego, choćby w linii zstępnej, nie służy.

ODDZIAŁ II.

O formach przysposobienia.

519. Osoba, która chce przysposobić, równie jak i ta, która chce być przysposobioną, stawia się, dla zeznania aktu zobopólnych zezwoleń, przed Sędzią Pokoju względnie zamieszkania przysposabiającego właściwym.

520. Akt ten złożonym będzie w urzędowym wyciągu przez stronę pilniejszą Prokuratorowi Królewskiemu przy Sądzie Ziemskim (Trybunale cywilnym), w okręgu którego zamieszkanie przysposabiającego znajduje się, a to celem otrzymania potwierdzenia od tegoż Sądu. Złożenie to w ciągu trzech miesięcy, od daty aktu, nastąpić powinno, inaczej akt takowy za niebyły uważany będzie.

521. Sąd, w izbie posiedzen zgromadzony, po zasięgnięciu stosownych wiadomości, przekonać się powinien:

- 1° czy wszystkie warunki prawa są dopełnione;
- 2° czy osoba, która przysposobic zamysła, jest dobrój sławy.

522. Sąd Ziemski (Trybunał cywilny), po wysłuchaniu wniosków Prokuratora Królewskiego, bez żadnej innej formy postępowania, wyda wyrok, nie przytaczając powodów, w tych wyrazach: *ma miejsce, lub nie ma miejsca przysposobienie.*

523. W ciągu trzech miesięcy od ogłoszenia wyroku Sądu Ziemskiego (Trybunału cywilnego), ma być wyrok tenże za staraniem strony pilniejszej podany pod roztrzygnięcie Trybunału (Sądu) Appellacyjnego, a to pod rygorem, iż przysposobienie czy dozwolone, czy odrzu-

cone przez Sąd Ziemski (Trybunał cywilny), uważane będzie za upadłe. Trybunał (Sąd) Appellacyjny postąpi podług tych samych form, jak Sąd Ziemski (Trybunał cywilny), i wyda wyrok, nie przytaczając powodów, w tych wyrach: *wyrok jest potwierdzony, lub wyrok jest uchylony, a zatem przysposobienie ma miejsce, lub nie ma miejsca.*

324. W ciągu trzech miesięcy od ogłoszenia wyroku appellacyjnego, przysposobienie dopuszczającego, przysposobienie toż powinno być wpisane na wezwanie jednej lub drugiej strony w księgi aktów urodzenia miejsca tego, gdzie przysposabiający jest zamieszkały.

Wpisanie to inaczej nastąpić nie może, jak za okazaniem urzędowego wyciągu wyroku appellacyjnego; a przysposobienie zostanie bez skutku, jeżeli w powyższym terminie wpisane nie było.

Wyciąg przysposobienia, wpisanego w księgi aktów stanu cywilnego, ma być w ciągu dni osmiu przez utrzymującego też księgi, kosztem strony wzywającej, przesłany Prokuratorowi Królewskiemu przy Sądzie Ziemskim (Trybunale cywilnym) właściwym, dla wywieszenia w takich miejscach, i w tylu egzemplarzach, jak tego Prokurator uzna potrzebę.

325. Jeżeli przysposabiający, po przyjęciu przez Sędziego Pokoju aktu przysposobienia, o którym w art. 319 jest mowa, lecz przed ostatecznym zawyrokowaniem, umarł, postępowanie trwać będzie w swym dalszym biegu a przysposobienie dozwoloném zostanie, jeżeli ma miejsce. Następcy przysposabiającego, jeżeli sądzą że przysposobienie dozwoloném być nie powinno, mogą podać Prokuratorowi Królewskiemu wszelkie w tym przedmiocie przełożenia i uwagi.

D Z I A Ł II.

O opiece dobrowolnej.

326. Każda osoba mająca lat pięćdziesiąt skończonych, będąca bez dzieci i zstępnych prawych, która zechce małoletnie dziecko tytułem prawnym do siebie przywiązać, może się stać dobrowolnym jego opiekunem, za otrzymaniem zezwolenia od rodziców dziecka, lub od ojca, gdy matka jest temu przeciwna, albo nakoniec, jeżeli jedno z nich nie żyje, od tego, które przeżyło, a w braku tych, od rady familijnej lub opiekuńczej; jeżeli zaś dziecko znajduje się pod opieką szpitala, za otrzymaniem zezwolenia od przełożonych szpitala, do którego jest przyjęte.

327. Małżonek nie może zostać dobrowolnym opiekunem, tylko za zezwoleniem swego współmałżonka.

328. Sędzia Pokoju względem zamieszkania dziecka właściwy, spisze wywód słowny żądań i zezwoleń, tyczących się opieki dobrowolnej.

329. Opieka ta nie może mieć miejsca, tylko na korzyść dzieci niemających lat osmnaście skończonych. Pociąga za sobą, bez nadwreżenia szczególnych umów, obowiązek żywienia wziętego w opiekę dziecka, wychowania onego, i postawienia go w stanie utrzymania nadal życia.

330. Jeżeli wzięty w opiekę dobrowolną ma majątek, i jeżeli był pierwój w opiece, zarządzanie majątkiem jego, równie jak osobą, przechodzi do opiekuna dobrowolnego, który jednak nie będzie mocen potrącać kosztów utrzymania małoletniego z dochodów.

331. Jeżeli opiekun dobrowolny, po upłynieniu lat dwóch od przyjęcia opieki, przewidując zgon swój przed pełnoletnością wziętego w opiekę, daje mu przysposobie-

nie przez testament, i gdy śmierć tegoż przysposabiającego opiekuna przed upłynieniem trzech miesięcy po dojściu do pełnoletności przysposobić się mającego nastąpiła, rozporządzenie takowe będzie ważne, byleby tylko opiekun przysposabiający nie zostawił dzieci, lub zastępných prawych.

332. W przypadku gdyby opiekun dobrowolny umarł, przed upłynieniem lat dwóch, albo gdyby umarł po ich upłynieniu, nie przysposobiwszy jednak wziętego w opiekę, powinny temuż być dostarczane przez ciąg małoletności środki utrzymania się, których ilość i rodzaj, jeżeli w téj mierze przez formalny układ wprzód zaradzono nie było, ustanowione będą, bądź zgodnie między zastępującemi, tak opiekunna dobrowolnego, jako i w opiekę wziętego, bądź sądownie w przypadku sporu.

333. Jeżeli za dojściem wziętego w opiekę do pełnoletności, opiekun dobrowolny chce go przysposobić a on na to przystaje, postąpiono będzie w przysposobieniu podług form w Dziale poprzedzającym przepisanych, i skutki tego przysposobienia w wszelkich względach będą też same.

334. Jeżeli żądania o przysposobienie, przez wziętego w opiekę do opiekuna dobrowolnego w ciągu trzech miesięcy po dojściu do pełnoletności zanoszone, bez skutku zostają, a w opiekę wzięty nie jest w stanie nadal utrzymania życia swego, opiekun dobrowolny może być skazany na wynagrodzenie w opiekę wziętego za niezdolność, w którójby się mógł znajdować co do sposobu utrzymania się.

Wszakże wynagrodzenie to zależeć będzie na daniu w opiekę wziętemu pomocy stosownej do osiągnięcia sposobu do życia, nie nadwierzając umów szczególných, akieby na przypadek takowy zawartemi były.

335. Opiekun dobrowolny, któryby jakimkolwiek

majątkiem wziętego w opiekę zarządzał, powinien w każdym przypadku zdawać rachunek z zarządzania swego.

TYTUŁ IX.

O władzy rodzicielskiej (1).

*W S.C. 6 1910
umieszony 46*

556. Dziecię w każdym wieku winno cześć i uszanowanie ojcu swemu i matce, i zostaje pod władzą swych rodziców aż do pełnoletności, albo usamowlonienia swego. — (K. K. G. i P. art. 1079 oraz 1084 i n.)

557. W ciągu pożycia małżeńskiego, oboje rodzice sprawują władzę rodzicielską; w razie jednak różności zdań, zdanie i wola ojca przeważa.

*W. S. C.
46/1900*

558. Dziecię nie może opuszczać domu rodzicielskiego bez pozwolenia rodziców, którzy mają prawo dziecię z domu ich uchodzące poszukiwać, i za pomocą władz krajowych odbierać.

559. Rodzice, mając powody nieukontentowania z postępów swych dzieci, mogą karcić je sposobem zdrowiu ich i postępowi w naukach nieszkodliwym. Rodzice jednak nadużywający swęj władzy sposobem zdrowiu dzieci szkodliwym, powinni być przez Sąd Ziemski (Trybunał Cywilny) przy zamkniętych drzwiach napomnieni, i na drogę łagodniejszego obchodzenia się naprowadzeni. Za powtórném wykroczeniem, a nawet w miarę obciążających okoliczności i grożącego niebezpieczeństwa, ma im być władza rodzicielska za pierwszym wykroczeniem przez wyrok Sądowy odjęta, a opieka nad dzieckiem lub dziećmi, komu

---

(1) Kiedy ustaje władza rodzicielska, wskazuje art. 31 w związku z art. 29 K. K. G. i P.

innemu, na koszt wykraczającego ojca lub matki, poruczoną (1).

340. W przypadku przekroczeń rodziców, wartykule poprzedzającym wyrażonych, mocni są bliżsi krewni, Prokuratorowi Królewskiemu przy właściwym Sądzie Ziemskim (t. j. Trybunale Cywilnym) donieść.

Prokuratora Królewskiego obowiązkiem będzie, takowe doniesienie śledzić, dowody sprawdzić, i, ile można najprędzej, Sądowi, albo potrzebę tłumaczenia się oskarżonego ojca lub matki, albo odrzucenie doniesienia, przy zamkniętych drzwiach przedstawić.

Jeżeli Sąd uzna potrzebę tłumaczenia się oskarżonego ojca lub matki, wezwie go do złożenia takowego osobiście, a po rozpoznaniu doniesienia i tłumaczenia, lub samego tylko doniesienia, jeżeli tłumaczenia nie daje—albo odrzuci doniesienie, albo oskarżonemu ojcu lub matce da napomnienie, albo nakoniec przesle akta Prokuratorowi Królewskiemu przy swym Sądzie, w celu zapoznania oskarżonego, a w razie potrzeby, przypozwania tego krewnego, który donosił i wprowadzenia przeciw oskarżonemu sprawy o pozbawienie władzy rodzicielskiej. Sąd Ziemski (t. j. Trybunał Cywilny) wyda wyrok, z wolnym, tak Prokuratorowi, jako i oskarżonemu ojcu i matce, do appellacji odwołaniem się. Wszystko to przy zamkniętych drzwiach odbywać się będzie.

Wykonania wyroku Prokurator dopilnuje.

341. W czasie trwania małżeństwa ojciec jest rządcą majątku osobistego swych dzieci małoletnich. Winien ich zastępować we wszystkich czynnościach cywilnych. Jest

---

(1) Porównac art. 1084 i n. K. K. G. i P.—Art. 41 Ustawy Przechodniej do tegoż Kodexu, z d. 11 Listopada 1847 r. (D. P. T. XL, str. 5,—57).

odpowiedzialnym i winien zdać sprawę co do własności ich majątku, a nawet, co do przychodów, tak dalece, jak dalece użytkowanie jemu nie służy. (K. K. G. i P. ar. 1083).

542. W ciągu małżeństwa ojciec, po rozwiązaniu onego przez śmierć, pozostały przy życiu ojciec lub matka, a po rozwiązaniu przez uznanie nieważności małżeństwa lub przez rozwód, albo po rozłączeniu co do stołu i łoża bez ograniczenia czasu, to z rodziców, któremu opieka zostanie poruczona, będą mieli użytkowanie majątku dzieci swoich dopóty, dopóki władza ich rodzicielska trwać będzie.

W przypadku bezwłasnowolności ojca, tudzież w razie pozbawienia go władzy ojcowskiej, użytkowanie matce służy dopóty, dopóki władza jej rodzicielska trwać będzie.

543. Ciężary użytkowania tego są następujące:

- 1° Wszystkie te, do których w ogóle użytkujący są obowiązani.
- 2° Żywienie, utrzymywanie i wychowanie dzieci, po dług ich majątku.
- 3° Opłata czynszów, procentów od kapitałów i innych należności.
- 4° Koszta pogrzebowe i nakłady na ostępną chorobę tego, po którym dziecię spadek odziedziczyło.

544. Użytkowanie takowe nie może się rozciągać do majątku dzieci, przez ich oddzielną pracę i przemysł nabytego, ani do danego lub testamentem zapisanego pod wyraźnym warunkiem, że ojciec ich i matka nie mają z niego użytkować.

*Przebieg podległył Króli. st. w. Na Sądzie powołał
 wzy. do sądu C. 114/1901.
 L. 344*

TYTUŁ X.

O małoletności, opiece nad małoletniemi, i usamowlonieniu.

D Z I A Ł I.

O małoletności

345. Małoletnim jest każda osoba, która jeszcze nie ma skończonych lat dwadzieścia jeden.

346. Gdy opieka nad małoletnim podług przepisów następnego Działu urządzoną jeszcze nie została, a zachodzą okoliczności, rychłego zaradzenia wymagające, w takim razie, dla ocalenia praw nieletniego i ochrony od szkód majątku jego, Sąd, na żądanie krewnych, albo innych stron interessowanych, albo na wniosek Prokuratora Królewskiego, środki zaradcze w myśl art. 36, 37 i 38 postanowi.

D Z I A Ł II.

O opiece nad dziećmi prawemi.

347. Opieka dobrowolna wylęcza wszelką inną opiekę, któraby nad przyjętym w opiekę dobrowolną była urządzoną, lub urządzoną byc miała; lecz w takim razie oprócz szczególnych w Tytule VIII, Dziale II, przepisów, stosować się mają do niej ogólne Tytułu niniejszego prawa.

ODDZIAŁ I.

O opiece ojca lub matki.

348. W czasie trwającego małżeństwa, gdy ojciec

jest bezwłasnowolnym, za znikłego uznanym, albo w używaniu praw cywilnych zawieszonym, opieka nad małoletnimi, a nie usamowolnionemi dziećmi, należy samém przez się prawem do matki.

349. Po rozwiązaniu małżeństwa przez śmierć jednego z małżonków, opieka nad dziećmi małoletnimi, a nieusamowolnionemi, należy, samém przez się prawem, do pozostałego przy życiu ojca lub matki.

350. Może jednak ojciec pozostałej przy życiu matce i opiekunce wyznaczyć jednego lub więcej *doradców*, którego lub których matka w czynnościach opieki radzić się powinna. Jeżeli ojciec wyszczególnia czyny, do których doradcę lub doradców przeznacza, opiekunka będzie mocną, inne przedsiębrać, nie zasiągając ich zdania.

351. Takowe doradcy lub doradców mianowanie nie będzie mogło nastąpić, jak tylko:

1° Przez akt ostatniej woli, albo

2° Przez akt przed którymkolwiek Sądem lub Urzędem w przytomności dwóch świadków zeznany.

352. Jeżeli, w czasie śmierci męża, żona jest brzemienną, mianowany będzie przez radę familijną *kurator z powodu ciąży*. (1).

Gdy żona, czując się brzemienną, zaniedbała żądać zwołania w powyższym celu rady familijnej, będzie mogła być usunięta od opieki nad dziecią, gdy się toż urodzi.

353. Kurator winien czuwać nad utrzymaniem w całości spadku lub takiej jego części, jakaby na oczekiwane dziecko przypadała. Z urodzeniem dziecka matka staje się opiekunką, a kurator będzie z prawa opiekunem jego przydanym.

---

(1) Kto niemoże być kuratorem, wskazuje art. 46 K. K. G. i P.

354. W przypadku rozwiązania małżeństwa przez rozwód, albo rozłączenia małżonków co do stołu i łoża na czas nieograniczony, ojciec, gdy jest stroną niewinną, staje się samém przez się prawem opiekunem dzieci małoletnich a nieusamowolnionych, bezróżnicy czyli matka również jest niewinną czyli téż winną. Gdy ojciec uznany jest za stronę winną, a matka za niewinną, matka samém przez się prawem staje się opiekunką. Gdy oboje małżonkowie są winnymi, rada familijna względem opieki nad małoletnimi dziećmi postanowi.

355. Gdy ojciec, po rozwodzie albo rozłączeniu na czas nieograniczony opiekę mający, umiera, albo opiekunem być nie może, matka, jeżeli była stroną niewinną, staje się samém przez się prawem opiekunką; w przeciwnym zas razie, opieka z prawa do niej nienależy.

356. Jeżeli małżeństwo za nieważne uznane zostało, opieka nad małoletnimi a nieusamowolnionymi dziećmi należy z prawa do tego z rodziców, które w dobrej wierze małżeństwo zawarło, a jeżeli oboje w dobrej wierze byli,—do ojca; po śmierci zas jego, albo gdyby opiekunem być nie mógł,—do matki. Jeżeli zas oboje byli w złej wierze, opieka z prawa do żadnego z nich nie należy.

357. Jeżeli, w chwili wyrzeczonego rozwodu, albo rozłączenia na czas nieograniczony, albo uznania małżeństwa za nieważne, żona jest brzemienną, a mąż przed jej rozwiązaniem umiera, mianowany będzie przez radę familijną *kurator z powodu ciąży*. Żona, pod rygorem art. 352, obowiązana żądać zwołania rady familijnej, w celu mianowania kuratora, a z urodzeniem dziecka matka staje się samém przez się prawem opiekunką, jeżeli podług art. 355 i 356 opieka do niej należy.

358. Matka w którymkolwiek przypadku do opieki nad małoletnimi dziećmi w małżeństwie splotzionymi

powołana, może się od przyjęcia jój wymówić, jednak powinna dopóty pełnić obowiązki opieki, dopóki takowej inny opiekun nie obejmie.

359. Nad dziećmi przez postanowienie Królewskie uprawnionemi należy opieka do ojca, który takowego uprawnienia domagał się, a jeżeli oboje rodzice tegoż uprawnienia żądali, także do ojca, a po śmierci jego, albo gdyby opiekunem być nie mógł, do matki.

360. Ojciec opiekę sprawujący może matce, do której po śmierci jego też opieka należy, mianować *doradcę* albo *doradców do czynności opiekuńczych*, tak jak to ojcemu w małżeństwie żyjącemu, w art. 350 i 351 jest dozwolone

361. Jeżeli matka opiekunka chce iść za mąż, powinna przed zawarciem ślubów małżeńskich żądać zwołania rady familijnj, która postanowi, czyli opieka przy niej ma pozostać.

Gdyby tego zaniedbała, utraci opiekę samém przez się prawem, a nowy jój mąż solidarnie będzie odpowiedzialnym za wszelkie wypadki z opieki, którą żona nieprawnie zachowała.

362. Gdy zwołana rada familijna utrzyma matkę przy opiece lub ją do niej przywróci, winna jój dodać koniecznie nowego jój męża za współopiekuna, który ze sprawowania opieki od czasu zawartego małżeństwa stanie się z żoną swą solidarnie odpowiedzialnym.

363. Komukolwiek opieka nad dziećmi będzie poruczoną, ojciec lub matka od opieki wyłączeni, również i matka od opieki wymawiająca się, nie tracą prawa wglądania w utrzymywanie i wychowanie swych dzieci.

ODDZIAŁ 2.

O opiece nadanej przez ojca lub matkę.

364. Ojcu tylko i matce służy prawo obrania na przypadek swój śmierci opiekuna dla swych dzieci, jeżeli drugie z rodziców przy życiu nie zostaje, albo podług prawa do sprawowania opieki jest niezdolne.

Nadto prawo to służy ojcu na przypadek, jeżeliby matka opieki po jego śmierci przyjąć nie chciała. To jednak z rodziców któreby od opieki było wyłączone, i matka któraby się od opieki wymówiła, opiekuna dla swych dzieci obierać nie mogą.

365. Obranie opiekuna nie może nastąpić, jak tylko podług form w art. 351 przepisanych, a nadto z wyjątkami i ograniczeniami następującymi:

366. Gdy wybór opiekuna przez jedno z rodziców dlatego nastąpił, że pozostające przy życiu drugie znajduje się w stanie bezwłasnowolności, lub że jest w prawach cywilnych zawieszona, albo że zaginęło, skutki takowego rozporządzenia ustają z ustaniem przyczyny, która pozostałego przy życiu ojca lub matkę od opieki wyłączyła.

367. Jeżeli matka, która, idąc za mąż, przy opiece utrzymaną lub do niej przywróconą była, opiekuna dla dzieci przed témże małżeństwem 'spłodzonych wybiera, wybór takowy staje się wtenczas dopiero ważnym, gdy przez radę familijną potwierdzonym zostanie.

Matka, która, idąc za mąż, nie była przy opiece utrzymaną, ani do niej przywróconą, nie może opiekuna dla dzieci przed témże zamęściem spłodzonych obierać.

368. Opiekun przez ojca lub matkę obrany, nie jest obowiązany przyjąć opieki, jeżeli nie jest z rzędu tych osób, któreby rada familijna, gdyby takowego szczegól-

nego wyboru nie było, do przyjęcia téjże opieki zobowiązać mogła.

O D D Z I A Ł I I I.

O opiece wstępnych.

369. Gdyby, podług przepisów powyższych Oddziałów, opieka nie była ani przy ojcu lub matce, ani przy obranym przez nich opiekunie, wtenczas należy z prawa do dziada z ojca, gdyby zas tego, nie było, lub się od opieki prawnie wymówił, albo jój sprawować nie mógł, do dziada z matki, a w braku tego, do dalszych wstępnych, między którymi wstępni z linii ojcowskiej mają pierwszeństwo przed wstępnymi z linii macierzyńskiej w równym stopniu.

370. Gdyby dziada z ojca, i dziada z matki nie było, lub się ciż od opieki prawnie wymówili, albo jój sprawować nie mogli, a znajdowali się dwaj wyższego stopnia wstępni z linii ojcowskiej małoletniego, opieka należy z prawa do dziada ojcowskiego ojca małoletniego.

371. Jeżeli takiż sam zbieg między dwoma pradziadami w linii macierzyńskiej zachodzi, mianowanie nastąpi przez radę familijną, która jednak koniecznie jednego z tych dwóch wstępnych obrać powinna.

O D D Z I A Ł I V.

O opiece nadanej przez radę familijną.

372. Gdy dziecię małoletnie nieusamowolnione zostaje bez ojca i matki, bez opiekuna przez ojca lub matkę obranego, i bez wstępnych płci męskiej; również gdy osoby dopiero wyrażone znajdują się w przypadku

wyłączenia od opieki, albo prawnego wymówienia się, mianowany będzie *opiekun* przez radę familijną (1).

373. Rada familijna zwołaną będzie przez Sąd miejscy gdzie małoletni przed urządzeniem opieki ostatnie miał zamieszkanie, na żądanie i dopilnowanie krewnych małoletniego, jego wierzycieli, lub innych stron interesowanych, a nawet i z urzędu bez takowego żądania; każdy jest mocen zawiadomić Sąd o zdarzeniach, urzędzenia opieki wymagających (2).

374. Jeżeli do małoletniego nie należy majątek nieruchomości ziemski, prawem własności albo zastawu, ani dzierżawa dóbr ziemskich lub folwarku, rada familijna zwołaną będzie po miastach przez miejscowego Prezydenta lub Burmistrza, a po wsiach przez miejscowego Wójta (3).

(1) Kto nie może być opiekunem, wskazuje art. 54 K. K. G. i P.

(2) Sądy Pokoju nie powinny odbywać u siebie obrad w opiekach, które, z przepisu art. 373 K. C. P. do jurydyceki ich nie należą, a Trybunały o dostrzeżonych w tym względzie uchybieniach natychmiast Kommissyi Rządowej Sprawiedliwości donosić są w obowiązku.

(K. R. S. d. 30 Listopada (12 Grudnia) 1842 r. N. 14196).

(3) Co do opiek, o ile nie są urządzone w Sądach Pokoju, istnieją poniżej wymienione objaśnienia, jako to:

a) W zadość uczynieniu art. 374, 376, 426 i 427 K. C. P. oraz wszystkim artykułom przepisującym sposób dozoruwania opiek osób uboższych, a odnoszącym się do Prezydentów, Burmistrzów i Wójtów, Rada Administracyjna na posiedzeniu z d. 5 Sierpnia 1826 r. (D. P. T. XI, str 343) postanowiła:

Art. 1. Obowiązki dozoruwania opiek uboższych, prawem sejmowém z d. 13 Czerwca 1825 r. wogólności na Prezydentów włożone, wykonywane będą w mieście sto-

Gdy się z inwentarza majątku okaże, iż *massa czynna* majątku wynosi *dziesięć tysięcy złotych*, albo czyni *pięć-*

łeczném Warszawie, w zastępstwie Prezydenta, — przez Kommissarzy Cyrkułowych i Burmistrza miasta Pragi. — (Ten ostatni obecnie również jest Kommissarzem Cyrkułowym).

Art. 2. Każdy z Kommissarzy Cyrkułowych i Burmistrz miasta Pragi, w swoim respective cyrkule, zwoływać będzie rady familijne, onymże przewodniczyć, spisywać inwentarze i inne załatwiać opiekuńcze czynności, z tą władzą, jaką prawo sejmowe Prezydentom i Burmistrzom miast innych nadaje.

- b) K. R. S, pod d. 6 Lutego 1833 r. N. 10638 wydała okólnik do Prezydentów, Kommissarzy Cyrkułowych w Warszawie, Burmistrzów i Wójtów, polecając im stosować się ściśle do przepisów prawa, a między temi do art. 374, 426, 427 i 428 K. C. P., w których oznaczone są przypadki i zastrzeżenia, pod jakimi opiekęowaniem, inwentaryzacją i sprzedażą rzeczy nieruchomości, według Kodexu Postępowania Sądowego, zajmować się mają: przytém zastrzegła, iż wszelkie z ich strony przestąpienie zakresu przyznaczonych im w Kodeksie Cywilnym Polskim attribucyj, oprócz odpowiedzialności stronom prywatnym za szkody, ściągnie na winnych odpowiedzialność urzędową za nadużycie władzy.

O rozporządzeniu tém K. R. S. W. i D. pod d. 25 Lutego 1833 r. N. ²²⁴⁴/₄₀₁₁ władze Administracyjne, a K. R. S. pod d. 16 Marca t. r. N. 2357 Władze Sądowe zawiadomiła.

- c) Urzędnicy Administracyjni, na mocy prawa cywilnego z r. 1825 niektóre attribucye Sądowe wykonywający, co do uchybień z niewypełnienia przepisów prawa, przy wykonywaniu tychże czynności wypływających, tak jak i inni Urzędnicy sądowi kontrolli i karom tych respective Trybunałów Cywilnych, w których jurysdykcyi urzędują, ulegać mają.

(K. R. S. W. i D. d. ²/₄₄ Marca 1835 r. N. ²⁴³⁸/₅₂₉₁ i K. R. S. d. ¹⁶/₂₈ t. m. i r. N. 2493).

- d) Wreszcie kwalifikowanie Wójtów i innych Urzędników administracyjnych do odpowiedzialności za zbroczenia w czynnościach sądowych dopuszczone, tylko przez Kommissyę

set złotych rocznego dochodu, Prezydent, Burmistrz lub Wójt winien zaraz uwiadomić Sąd właściwy, który radę familijną zwoła w celu urządzenia opieki podług przepisów Sądom służących.

375. Rada familijna złożona będzie, nie rachując Sędziego, z szesciu krewnych lub powinowatych, wezwac się mających w okręgu Sądu, w którym się opieka urządzi, w połowie z strony ojcowskiej, a w połowie z strony macierzyńskiej, według porządku bliższości w każdej linii.

Krewny będzie miał pierwszeństwo przed powinowatym tegoż samego stopnia, a między krewnymi lub między powinowatymi jednego stopnia, starszy wiekiem — przed młodszym.

Bliższy co do stopnia krewny lub powinowaty, chociażby czasowo tylko w okręgu Sądowym obecny, albo dobrowolnie przez pełnomocnika stawający, wyłącza w każdym razie dalszych co do stopnia, chociażby stale w tym okręgu zamieszkałych krewnych.

376. W przypadkach gdzie zwołanie rad familijnych należy do Prezydenta, Burmistrza lub Wójta, wzywać będzie Prezydent lub Burmistrz krewnych i powinowatych znajdujących się w okręgu miasta, a Wójt — krewnych i powinowatych znajdujących się w okręgu Gminy wiejskiej (1).

Rządową Spraw Wewnętrznych i Duchownych następować winno, a Sądy, za powzięciem o podobnych uchybieniach wiadomości, przedewszystkiem do téż Kommissyi o decyzyę kwalifikacyjną odnosić się są w obowiązku.

(R. A. d. ¹¹/₃₃ Grudnia 1847 r. N. 18573 i K. R. S.

d. ¹⁰/₃₃ Marca 1848 r. N. 21277).

(1) Porównać przypiski zamieszczone wyżej w odsyłaczu do art. 374 K. C. P. (str. 229 i n. niniejszego dzieła).

377. Tylko bracia rodzeni małoletniego, i mężowie żyjących siostr rodzonych nie są wyłączeni przez ograniczenie liczby, w art. 375 postanowionój.

Jeżeli ich jest szesciu albo i więcej, wszyscy będą członkami rady familijnój, którą składać będą sami z wstępniemi płci żeńskiej w stanie wdowienskim żyjącemi, i z wstępniemi płci męskiej nawet od opieki ważnie wynówionemi. Jeżeli zaś w mniejszej są liczbie, przywołanemi będą do uzupełnienia rady inni krewni lub powinowaci, a to według porządku art. 375 ustanowionego.

378. Gdy krewni lub powinowaci jednéj lub drugiéj linii nie znajdują się w liczbie dostatecznéj w okręgu Sądu, wezwanemi będą przez Sąd wstępni, bracia rodzeni albo przyrodni, mężowie siostr rodzonych albo przyrodnich żyjących, stryjowie lub wujowie rodzeni, bracia stryjeczno-wujeczno lub cioteczno rodzeni, w okręgu innego Sądu zamieszkali, z zachowaniem przepisów art. 375. Gdyby zaś krewni lub powinowaci w stopniach wyrażonych z pobytu niewiadomi byli lub za granicą kraju mieszkali, lub² gdyby się od stawienia, dla odległości miejsca lub z innych prawnych powodów, wymówili, Sąd wezwie, albo dalszych co do stopnia krewnych lub powinowatych z okręgu obcego, albo z swego okręgu obywateli, o których wiadomo, że mieli z ojcem lub matką małoletniego ciągłe przyjaźni związki.

379. W niedostatku krewnych i powinowatych w okręgu miasta i gminy wiejskiej, Prezydent, Burmistrz lub Wójt nie są obowiązani wzywać odległej mieszkających, wyjąwszy gdyby zachodziło o to żądanie stron interessowanych. Jeżeli nie zajdzie przypadek przywołania odległej mieszkających, Prezydent, Burmistrz lub Wójt wezwą do składu rady familijnój, po miastach — właścicieli domów, po wsiach — gospodarzy rolników swe-

go okręgu, dając pierwszeństwo tym, o których wiadomo, że z ojcem lub matką małoletniego w ciągłych przyjaźni związkach zostawali.

380. Chociażby nawet znajdowała się w okręgu Sądu dostateczna liczba krewnych lub powinowatych, Sąd będzie mógł pozwolić na przywołanie krewnych lub powinowatych w jakiegokolwiek odległości zamieszkałych, a co do stopnia bliższych, albo nawet w tychże samych stopniach, w jakich są krewni lub powinowaci obecni; w takim jednak razie powinno nastąpić wyłączenie niektórych obecnych, tak aby nigdy liczba powyższemi artykułami oznaczona przewyższoną nie była.

381. Termin do stawienia się oznaczony będzie przez Sąd na dzień pewny w tym sposobie, żeby między wręczeniem wezwania, a dniem oznaczonym do zgromadzenia się rady, wolnych dni było przynajmniej trzy, gdy wszystkie strony przywołać się mające mieszkają w odległości dwóch mil. W każdym zas razie, gdyby pomiędzy stronami przywołać się mającemi, znajdowały się odległej zamieszkałe, termin wyznaczony będzie tak, żeby, prócz powyższych trzech dni wolnych, każdy odległej mieszkający miał jeszcze przynajmniej dzień jeden na każde trzy mile odległości. Prezydent, Burmistrz lub Wójt, jeżeli nie wezwą strony odległej zamieszkałej, mogą stronom w miejscu będącym naznaczyć termin krótszy do stawienia się.

382. Krewni, powinowaci albo przyjaciele, tym sposobem przywołani, obowiązani będą stawić się osobiście albo przez pełnomocników szczególnych.

Członek rady familijnej nie może być pełnomocnikiem drugiego członka, a pełnomocnik jedną tylko osobę zastępować może.

383. Każdy krewny, powinowaty lub przyjaciel przywołany, który nie stawia się, nie dając prawnego powodu

do wymówienia się, podpadnie karze pieniężnej, która wyrzeczona będzie bez appellacyi przez Prezydującego w radzie familijnej Sędziego w ilości złotych polskich 50, a przez Prezydenta, Burmistrza lub Wójta w ilości 2 złotych polskich przenosić nie mogącej.

384. Jeżeli dany powód wymówienia się jest dostatecznym, a wypada, albo czekać członka nieobecnego, albo w miejsce jego wyznaczyć kogo innego, w takim przypadku, jako też w każdym innym, w którym interes małoletniego zdawać się będzie tego wymagać, Prezydujący Sędzia, Prezydent, Burmistrz lub Wójt, będzie mógł odroczyć posiedzenie, albo je przedłużyć.

385. Posiedzenie takowe odbywać się będzie z prawa w miejscu posiedzen Sądu, Prezydenta, Burmistrza lub Wójta, radę familijną zwołujących, chybaby ciż inne miejsce wyznaczyli. Obecność pięciu przynajmniej z przywołanych członków potrzebną będzie, aby obrady przedsięwzięte być mogły.

386. Na radzie familijnej prezydować będzie Sędzia, Prezydent, Burmistrz lub Wójt, do których należało zwołanie rady familijnej, z głosem stanowczym, i w przypadku równości zdań — przeważającym.

387. Mianowany opiekunem działać i zarządzać będzie jako opiekun, od dnia swego mianowania, jeżeli takowe w jego obecności nastąpiło, a w przeciwnym razie od dnia, w którym mu toż mianowanie oznajmione zostało.

388. Gdy małoletniemu, względem którego zwołanie rady familijnej do Prezydenta, Burmistrza lub Wójta należało, przybędzie majątek nieruchomy ziemski, prawem własności lub zastawy, albo dzierżawa dóbr ziemskich lub folwarku, albo nakoniec majątek, któryby z dawnym połączony dziesięć tysięcy złotych wynosił, lub pięćset złotych dochodu rocznego czynił, wtedy po-

winna być zwołana przez Sąd rada familijna, i podług przepisów Sądom służących urządzona opieka, która do dawnego i do przybyłego majątku rozciągać się będzie.

ODDZIAŁ V.

O opiekunie przydanym.

389. W każdej opiece mianowanym będzie przez radę familijną *opiekun przydany*. Obowiązkiem jego będzie działać dla dobra małoletniego w każdym razie, gdy interes małoletniego znajduje się w sprzeczności z interessem opiekuna (1).

390. Opiekun przydany winien nadto donosić radzie familijnej o wszelkich tych działaniach opiekuna, z którychby szkodliwe dla małoletniego skutki dostrzedz, lub przewidzieć się dały.

391. Skoro sprawowanie opieki przypadnie na osobę z rzędu wyliczonych w Oddziałach 1, 2, 3 niniejszego Działu, opiekun takowy przed zaczęciem urzędowania swego powinien, w celu mianowania opiekuna przydanego, wyjednać zwołanie rady familijnej, stosownie do przepisów Oddziału 4 złożyć się mającój. —(ar. 372—388).

Gdyby się przed dopełnieniem téj formalności mieszał w sprawowanie opieki, rada familijna, bądź na żądanie krewnych lub powinowatych, wierzycieli, lub innych stron interessowanych, bądź z urzędu przez Sąd, Prezydenta, Burmistrza, lub Wójta zwołana, będzie mogła, jeżeli z strony opiekuna zachodzi podstęp, odjąć mu

---

(1) Kto nie może być opiekunem, wskazuje art. 54 K. K. G. i P.

opiekę, zachowując wynagrodzenie małoletniemu należące.

392. W innych opiekach mianowanie opiekuna przydanego, nastąpi bezpośrednio po mianowaniu opiekuna.

393. Gdy miejsce opiekuna przydanego, z powodu jego śmierci lub innym sposobem, zawakuje, opiekun główny będzie obowiązany bez zwłoki postarać się o zwołanie rady familijnej w celu mianowania nowego opiekuna przydanego.

394. W żadnym przypadku opiekun kreskować nie może na opiekuna przydanego.

Opiekun przydany wybrany będzie z téj linii, do której opiekun nie należy, wyjąwszy gdy są bracia rodzeni.

395. Opiekun przydany nie będzie zastępował z prawa opiekuna, gdy opieka zawakuje, albo z powodu nieobecności opuszczoną zostanie; lecz w takowém zdarzeniu obowiązany będzie domagać się mianowania nowego opiekuna, pod karą wynagrodzenia szkód i straconych korzyści, któreby dla małoletniego ztąd wyniknąć mogły.

W kazdym razie, gdy nowy opiekun wstępuje z prawa w swe obowiązki, lub gdy obranym zostanie, nowy wybór opiekuna przydanego nastąpić powinien.

396. Obowiązki opiekuna przydanego kończą się z ustaniem opieki.

397. Przepisy w Oddziale 6 i 7 niniejszego Działu zawarte, stosują się i do opiekunów przydanych.

Lecz opiekun nie będzie mógł domagać się złożenia opiekuna przydanego, ani kreskować w radzie familijnej na ten cel zwołanej.

ODDZIAŁ VI.

O przyczynach uwalniających od opieki.

398. Może się wymówić od opieki, oprócz nad własnymi dziećmi i dalszemi zstępniemi, każdy sprawujący urząd publiczny, jeżeli stałe zamieszkanie jego, do urzędu tegoż przywiązane, w innym jest powiecie (obecnie *okręgu*), nie w tym gdzie opieka się urządza.

399. Również mogą się wymówić od opieki, wyjąwszy nad własnymi dziećmi albo dalszemi zstępniemi:

Wojskowi w czynnej służbie zostający;

Każdy, który z polecenia Rządowego za granicę jest wysłany.

400. Osoby w poprzedzających artykułach wymienione, jeżeli mimo sprawowania urzędu, służby, lub polecenia, od przyjęcia opieki wymawiających, opiekę taką przyjęły, nie mogą się od niej z téjże saméj przyczyny wymówić.

401. Przeciwnie ci, którymby namienione urzędy, służba, albo polecenie powierzone były po przyjęciu i sprawowaniu opieki, jeżeli jój dalej sprawować nie chcą, mogą w przeciągu miesiąca domagać się zwołania rady familijnej, aby ta przystąpiła do zapełnienia miejsca opiekuna.

Jeżeli, po zakończoném urzędowaniu, służbie lub poleceniu, nowy opiekun żąda być uwolnionym, lub téż dawny do opieki przywróconym, może mu być takowa przez radę familijną napowrót oddana.

402. Każdy nie krewny, ani powinowaty, w tym tylko razie do przyjęcia opieki przymuszony być może, gdy w okręgu Sądu, w którym się taż opieka urządza, albo w odległości mil osmiu od miejsca jój urzędzenia, choćby

za okręgiem Sądu, nie znajdują się krewni, ani powinowaci, do sprawowania opieki zdolni, i prawnie niewymówieni.

403. W przypadku mianowania opiekuna dla małoletnich w art. 374 wymienionych, każdy, nie będący krewnym, ani powinowatym, w tym tylko razie do przyjęcia opieki zniewolonym być może, gdy w odległości mil dwóch od miejsca urządzenia opieki nie znajdują się krewni i powinowaci do sprawowania opieki zdolni i prawnie niewymówieni.

Również wymówić się może opiekun od dalszego sprawowania przyjętej już opieki, gdy się o mil dwie od miejsca jej urządzenia przenosi.

404. Niewiasta, będąc jako wstępna przez radę familijną mianowana opiekunką, może się od opieki wymówić.

405. Każda osoba, lat szesćdziesiąt pięć skończonych mająca, może się od przyjęcia wszelkiej opieki wymówić. Kto zaś przed takowym wiekiem został opiekunem, może, skończywszy lat siedmdziesiąt, żądać uwolnienia siebie od niej.

406. Każda osoba ciężką słabością dotknięta, gdy takową dostatecznie udowodni, wolną jest od wszelkiej opieki. Może nawet żądać uwolnienia siebie od niej, gdy po jej objęciu słabość takowa nastąpiła.

407. Dwie opieki uwalniają każdego od przyjęcia trzeciej.

Małżonek lub ojciec sprawujący już jedną opiekę, nie może być zagnęnym do przyjęcia drugiej, wyjąwszy opieki nad własnymi dziećmi.

408. Mający pięcioro dzieci prawych, mogą się wymówić od przyjęcia wszelkiej opieki, wyjąwszy nad temiż dziećmi.

Dzieci, które z powodu służby wojskowej krajowej życie utraciły, będą zawsze, gdy idzie o uwolnienie się od opieki, równie z żyjącymi policzone.

Inne dzieci zmarłe wtenczas tylko liczyć się będą, gdy żyją dzieci po nich pozostałe.

Dzieci poczęte uważane będą za żyjące.

409. Przybycie dzieci w ciągu opieki nie upoważnia do jęj złożenia.

410. Powołany przez prawo do sprawowania opieki, albo przez ojca lub matkę obrany, obowiązany jest przed przyjęciem wyraźnym opieki lub mieszaniem się w jęj sprawowanie,— mianowany zaś przez radę familijną, jeżeli jest osobiście obecny uchwale opiekę mu nadającęj, powinien natychmiast przedstawić powody wymówienia się, które rada familijna rozważy; z wszelkimi późniejszymi przełożeniami wprost usuniętym będzie.

411. Jeżeli mianowany opiekun nie był osobiście obecnym uchwale opiekę mu nadającęj, może domagać się zwołania rady familijnęj, aby ta powody jego wymówienia się rozważyła.

Uskutecznić to powinien w przeciągu trzech dni od wręczonego mu oznajmienia o mianowaniu go opiekunem, który to przeciąg czasu powiększonym będzie o dzień jeden na każde trzy mile odległości zamieszkania jego od miejsca, w którym się opieka urządza; po upływie tego czasu już słuchanym być nie ma.

412. Jeżeli wymówienie się odrzucone zostało, może się udać do Sądu o uzyskanie uwolnienia, lecz obowiązany będzie zarządzać tymczasowo, przez ciąg trwającego sporu.

413. Jeżeli pozyska uwolnienie od opieki, ci, którzy wymówienie się jego odrzucili, mogą być na koszt prawnie skazani.

Jeżeli zaś w sporze upadnie, sam też koszt poniesie.

O D D Z I A Ł E VII.

O niezdolności, o wyłączeniach i złożeniu z opieki.

~~414~~. Nie mogą być opiekunami ani członkami rady familijnej:

- 1° Małoletni, wyjąwszy ojca i matkę;
- 2° Pozbawieni własnej woli z powodu niedołęzności, pomieszczenia zmysłów lub szalenstwa;
- 3° Niewiasty, wyjąwszy matkę i wstępne w stanie wdowienskim żyjące, i opiekunkę dobrowolną;
- 4° Osoby ślubom zakonnym poświęcone;
- 5° Cudzoziemcy w opiekach nad małoletnimi Polakami, jeżeli nie zachodzą okoliczności art. 11 i 12 niniejszego Kodexu objęte;
- 6° Niechrześcianie nad chrześcianami;
- 7° Wszyscy ci, którzy sami, albo których wstępni, zstępni, lub małżonek, mają z małoletnim sprawę, przez którą stan tegoż małoletniego, jego majątek cały, lub w znacznej części, jest zagrożony (1).

~~415~~. Pozbawienie własnej woli i zawieszenie w używaniu praw cywilnych w skutku kar sądowych stosownie do artykułów 21, 23, 25, pociąga za sobą samém przez się prawem wyłączenie od opieki, i złożenie z niej, jeżeli wprzód sprawowaną była, z wyjątkiem jednak w art. 25 postanowionym (2).

(1) Podług art. 45 *Ustawy dla Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w Królestwie Polskiem*, w dniu $\frac{8}{20}$ Lutego 1849 r. Najwyżej zatwierdzonej, (D. P. T. XLII, str. 11): »Duchowni wyznania Ewangelickiego lub Reformowanego nie mogą być opiekunami lub kuratorami, bez dozwolenia Konsystorza.«

(2) Kto oprócz tego nie może być opiekunem, wskazują art. 46 i 54 K. K. G. i P. Nadto porównać art. 2 Postanowienia Rady Administracyjnej z d. $\frac{2}{44}$ Kwietnia 1835 r. które zamieszczone jest wyżej w Tomie I na str. 97 i n. niniejszego dzieła.

416. Wyłączeni także są od opieki, a nawet podlegają złożeniu, gdy ją sprawują:

- 1° Ludzie znani z bezrzędu co do majątku, lub ze złych obyczajów.
- 2° Ci, którzyby w sprawowaniu opieki okazali niezdatność, albo nierzetelność.

417. Kto jest wyłączony od opieki, albo z niej złożony, ten członkiem rady familijnej być nie może.

418. Ile razy zachodzi potrzeba uznania niezdolności opiekuna, albo złożenia go z opieki, wyrzeczce w tej mierze rada familijna zwołana, bądź na domaganie się opiekuna przydanego, bądź z urzędu przez Sąd, Prezydenta, Burmistrza lub Wójta, do których zwołanie należy. Sąd, Prezydent, Burmistrz lub Wójt, nie mogą odmówić takowego zwołania, gdy wyraźnie jest żądane przez opiekuna przydanego, albo przez jednego lub więcej krewnych lub powinowatych małoletniego aż do czwartego stopnia włącznie.

419. Wszelka uchwała rady familijnej, która wyrzeczce niezdolność, wyłączenie lub złożenie opiekuna, powinna zawierać powody, i nie może nastąpić, jak tylko po wysłuchaniu lub przywołaniu opiekuna.

420. Jeżeli opiekun na uchwale rady familijnej wyraźnie przestaje, o czém w protokule wzmianka uczynioną będzie, lub jeżeli od dnia ogłoszenia uchwały obecnemu, a wręczenia jej nieobecnemu, przez dni trzy, dodając dzień jeden na każde trzy mile odległości zamieszkania jego od zamieszkania przydanego opiekuna, do Sądu nie odwołuje się, nowy opiekun przystąpi natychmiast do urzędowania swego. Jeżeli zaszło odwołanie, opiekun przydany popierać będzie potwierdzenie uchwały w Sądzie, który w tej mierze z wolną appellacją zawyrokuje.

Może nawet sam opiekun, za niezdolnego uznany, wyłączony albo złożony, pozwać opiekuna przydanego o utrzymanie siebie przy opiece.

421. Krewni lub powinowaci, którzy żądali zwołania rady familijnej, mogą wchodzić do téj sprawy, a postępowanie w niej zachowane będzie takie, jakie jest dla spraw pośpiechu wymagających przepisane.

ODDZIAŁ VIII.

O zarządzaniu opiekuna.

422. Opiekun staranie mieć będzie o osobie małoletniego, zastąpi go we wszelkich czynnościach cywilnych, wyjąwszy te, które podług prawa osobiscie odbytemi być powinny, lub które samemu małoletniemu przez prawo są dozwolone, i zarządzać powinien majątkiem małoletniego jako dobry ojciec familii.

423. Prawo karnosci, rodzicom podług art. 339 (a) służące, rozciąga się i do opiekuna, z tém jednak ograniczeniem, iż opiekun, nie będący wstępnym, a znajdujący potrzebę surowszego skarcenia domowego, winien jest radzie familijnej postępkę małoletniego i potrzebę surowszych środków przedstawić, która władzę rodzicielską w całej rozciągłości zastąpić i srodki skarcenia przepisać jest mocną.

424. Opiekun nie może kupować własności małoletniego, ani jój brać w dzierżawę, albo najem, chybaby rada familijna upoważniła opiekuna przydanego do zawarcia z nim kontraktu dzierżawy, albo najmu, ani przyjmować ustąpienia jakiegokolwiek prawa albo wierzytelności przeciw zostającemu pod opieką jego.

Jednak opiekun będący wstępnym małoletniego, może na publicznej licytacji kupować własność.

(a) W texcie zamieszczonym w Tomie X. Dz. Pr. przez pomyłkę wydrukowany jest art. 340.

425. Opiekun obowiązany żądać bez zwłoki przyłożenia pieczęci do spadku, który się na rzecz małoletniego otwiera, jeżeli takowe jeszcze przyłożone niebyły, wyjąwszy, gdy spadek znajduje się w posiadaniu którego z rodziców małoletniego.

426. Prezydent, Burmistrz lub Wójt powinni, w przypadkach, w których zwołanie rady familijnej do nich należy, z chwilą powziętej wiadomości o otwarciu w ich okręgu spadku, udać się z przybraniem dwóch świadków na miejsce, spisać wszelkie ruchomości, i takowe zabezpieczyć, wyjąwszy gdyby spadek znajdował się w posiadaniu którego z rodziców małoletniego.

Na świadków wezwanemi być powinni, opiekun główny i opiekun przydany, jeżeli opieka już istnieje, i ci w miejscu się znajdują; gdy zaś ich nie masz, wezwanemi być powinni miejscowi krewni i powinowaci, a gdyby i tych nie było, — po wsiach gospodarze rolnicy, — po miastach właściciele domów. — (K. K. G. i P. art. 46).

Prezydent, Burmistrz lub Wójt, może przystąpić do opieczętowania wszystkich lub niektórych ruchomości, gdy tego uzna potrzebę; powinien zaś uskutecznić toż opieczętowanie, gdy tego żądać będą opiekun główny lub opiekun przydany, albo który z krewnych lub powinowatych, albo inne interessowane osoby (1).

(1) W uzupełnieniu tego przepisu:

- a) Porównać przypiski będące w odsyłaczu do art. 374 K. C. P. (T. I. str. 229 niniejszego dzieła).
- b) Kommissya Rządowa Sprawiedliwości, w zamiarze bliższego nadzoru nad czynnościami Burmistrzów i Wójtów Gmin, o ile ci prawem z r. 1825 do załatwiania niektórych czynności sądowych są upoważnieni, pod d. ¹¹/₂₃ Lutego r. 1848 N. 19878 poleciła Prezesom Trybunałów, ażeby od wszystkich Burmistrzów i Wójtów gmin, w jurydyceki właściwego Trybunału urzędujących przy współdziałaniu władz ad-

ministracyjnych ściągali szczegółowe wykazy czynności tychże, w spełnieniu attribucyj Sądowych prawem z r. 1825 na nich przelanych.

Głównie Prezesi powinni zwracać uwagę na to, ażeby wykazy takich mass spadkowych wyjaśniały obrót co do gotowizny, własnością nieletnich będącej, która przez pośrednictwo opiekunów obranych lub ustanowionych przechodziła, i zażądać wskazania czyli i kiedy taż gotowizna w depozycie Banku złożoną została, skoro zwołana rada familijna inaczéj niepostanowiła.

Przytém Kommissya Rządowa Sprawiedliwości upoważniła Prezesów, aby do odbycia rewizyi u Burmistrzów i Wójtów gmin delegowali jednego z Członków Trybunału i dostrzeżone uchybienia karali, tém bardziej, że, podług art. 66 litera *b*. Ustawy Przechodniej do Kodexu Kar Głównych i Poprawczych. (D. P. T. XL. str. 5), attribucya taka Trybunałom nadaną została.

- c) Następnie taż Kommissya pod d. ¹²/₂₄ Marca 1852 r. N. 5173 przesłała wzór, podług którego wymienione wyżej wykazy powinny być składane.

Wzór ten mieści w sobie następujące rubryki:

- 1° Liczba kolejna czyli porządkowa.
- 2° Imię, nazwisko i ostatnie zamieszkanie osoby, po której otworzył się spadek.
- 3° Imiona, nazwiska i wiek nieletnich lub bezwłasnowolnych.
- 4° Imię, nazwisko i zamieszkanie opiekuna głównego, czyli jest ojcem lub matką nieletnich; jeżeli matka poszła powtórnie za mąż, imię, nazwisko jój i zamieszkanie ojczyzna, jako współopiekuna: Czy opiekun posiada majątek ruchomy lub nieruchomy.
- 5° Imię, nazwisko i zamieszkanie opiekuna przydanego, i jaki posiada majątek.
- 6° Na zasadzie sporządzonego inwentarza pozostały majątek wynosi:
  - A. W gotowiznie lub Listach Zastawnych:
    - a) Ruble.
    - b) Kopejki.

B. Szacunek ruchomości:

- a) Ruble,
- b) Kopiejki.

C. Nieruchomość:

I^o Oszacowana:

- a) Ruble.
- b) Kopiejki.

II° Nazwisko nieruchomości ziemskiej, albo numer domu lub osady, i w jakim mieście lub wsi znajduje się.

7° Kiedy gotowizna odesłana do Banku Polskiego, lub na jakiej nieruchomości, i pod którym numerem w hipotece zabezpieczona.

8° Czy pozostała nieruchomość jest czynszowa lub pańszczyźniana, i czy kontrakt z dziedzicem zawarty lub nie, czy jest wypuszczona w czasową dzierżawę lub kto nią zarządza.

9° Czy opiekun główny co rok składa rachunek opiekunowi przydanemu i wiele odbyło się rad familijnych w ciągu roku.

10° Uwagi.

W tém samym rozporządzeniu Kommissya Rządowa Sprawiedliwości poleciła, aby Prezesi przesłali właściwym Prezydentom, Burmistrzom i Wójtom gmin wzór czyli formularz do spisania uchwał rady familijnej, mianowicie pierwszej uchwały względem ustanowienia opieki, i wzór do spisania inwentarza, odpowiednio art. 426, 427 i 428 K. C. P., oraz wzór do Dziennika podawczego, wyłącznie w przedmiocie opiek utrzymywać się przez nich powinno.

Oprócz tego Prezydenci, Burmistrze i Wójci, podług rozporządzenia tego, obowiązani są dla każdej opieki oddzielne akta zakładać, i w tych oryginalne uchwały rad familijnych i inwentarze zachowywać, a stronom tylko kopie wydawać.

Nadto Trybunały, za zniesieniem się z Rządami Gubernialnemi, powinny polecić Podśędkom, aby w miastach, w których Sąd Pokoju urzęduje, odbywali corocznie u Prezyden-

427. Opiekun powinien w przeciągu dni dziesięciu od dnia, w którym mu powołanie go do opieki należycie wiadome zostało, żądać odjęcia pieczęci, jeżeli przyłożone były, a w każdym razie dopilnować niezwłocznego sporządzenia inwentarza majątku małoletniego, w obecności opiekuna przydanego (1).

Opiekun, powziąwszy w ciągu sprawowania opieki wiadomość o spadku na rzecz małoletniego otworzonym, winien w dniach dziesięciu, od dnia powziętej wiadomości, toż samo dopełnić.

W tych przypadkach, w których Prezydent, Burmistrz lub Wójt, mocnemi są zwoływać radę familijną, mocnemi są oraz sporządzić inwentarz za staraniem opiekuna, w przytomności opiekuna przydanego. Na biegłych powinni być wziętymi, ile możności, ludzie miejscowi, i mo-

tów i Burmistrzów rewizję akt opiekuńczych i udzielali im informację do prowadzenia téj czynności, a o rezultacie Trybunałom rapporta składali.

- d) Wreszcie K. R. S. pod dniem $7/19$ Października 1853 r. N. 17331 zawiadomiła Władze sądowe, iż K. R. S. W. i D. pod d. $6/18$ Sierpnia t. r. N. $329^{15}/46864$ wydała do wszystkich Rządów Gubernialnych rozporządzenie, o zobowiązanie Prezydentów, Burmistrzów oraz Wójtów, aby, co do czynności, prawem z r. 1825 na nich włożonych, stosowali się do urzędzeń przez Kommissję Rządową Sprawiedliwości i przez Władze sądowe wydawanych, jak niemniej, iżby Rządy Gubernialne o każdym w tym względzie z ich strony uchybieniu, właściwy Trybunał zawiadamiały, w celu pociągnięcia winnych do kary przepisami oznaczonój.

(1) Gdzieby zachodziła trudność w złożeniu do aktów inwentarzy, Sądy Pokoju powinny poprzesztać na deklaracji opiekunów lub kuratorów względem rodzaju i wysokości majątku do małoletnich lub bezwłasnowolnych należącego. — (K. R. S. d. $44/36$ Sierpnia 1840 r. N. 7133).

gą wykonać przysięgę przed Prezydentem, Burmistrzem lub Wójtem (1).

428. Jeżeli się opiekunowi co od małoletniego należy, powinien to oświadczyć do inwentarza, pod utratą należytości. Urzędnik sporządzający inwentarz obowiązany ostrzedz go w téj mierze i o ostrzeżeniu takowém wzmiankę w akcie uczynić. Od utraty należytości, pomimo ostrzeżenia urzędnika do inwentarza niepodanej, uwolnić tylko może opiekuna udowodniona ta okoliczność, iż później o téjże należytości się dowiedział (1).

429. Opiekun przedstawi radzie familijnej inwentarz w przeciągu miesiąca od zakończenia onego, a ta oznaczy, które ruchomości, gdzie, i w jakim czasie sprzedane, a które w naturze zachowane być mają.

Sprzedaż następować powinna przez publiczną urzędową licytację podług przepisów Kodexu Postępowania (ar. 953 in.), i w obecności opiekuna przydanego. Jednak opiekun, nie czekając zebrania się rady familijnej, obowiązany jest sprzedać rzeczy zepsuciu podpadające, oraz i te, których utrzymanie byłoby zbyt kosztowném.

Rada familijna, przez Prezydenta, Burmistrza lub Wójta zwołana, może oraz oznaczyć mniej kosztowną formę publicznej licytacji.

430. Ojciec i matka, którym służy prawne majątku małoletniego użytkowanie, nie zostają w konieczności sprzedawania ruchomości, jeżeli je chcą zachować w celu powrócenia ich w naturze, lecz w takowym przypadku postarają się o oszacowanie ich swym kosztem podług istotnej wartości przez biegłego, który mianowany będzie przez opiekuna przydanego, i wykona przysięgę

---

(1) Porównać przypisek zamieszczony w odsyłaczu do art. 374 K. C. P. — (T. I. str. 229 niniejszego dzieła).

w Sądzie, przed Prezydentem, Burmistrzem lub Wójtem; obowiązani zaś będą zapłacić wartość szacunkową tych ruchomości, którychby w naturze zwrócić nie mogli.

431. Skoro opiekun, wyjąwszy ojca i matkę, przystąpi do sprawowania opieki, rada familijna oznaczy przybliżonym sposobem, i w miarę zarządzanego majątku, ilość, której roczne wydatki na małoletniego, tudzież na zarządzanie jego majątkiem łożyć się mające, przewyższać nie mogą; postanowi oraz w tymże samym akcie, czyli opiekun upoważniony być ma do przybrania ku swój pomocy jednego lub więcej rządców szczególnych płatnych, i pod jego odpowiedzialnością działających.

432. Taż rada oznaczy ilość, po zebraniu której, opiekun w obowiązku zostawać będzie korzystnego użycia wpływów nad wydatki zbywających. Użycie takowe nastąpić powinno w ciągu czasu szesć miesięcznego, po upłynieniu którego, opiekun winien będzie zapłacić prowizję (1) od summy korzystnie nieużytej. Gdyby zaś opiekun upatrywał potrzebę lub pożytek dla małoletniego w przedłużeniu przepisanego terminu, w takim razie winien domagać się upoważnienia w tój mierze rady familijnej.

433. Jeżeli opiekun nie postarał się o oznaczenie przez radę familijną ilości, od której zebrania ma się zaczynać korzystne użycie, w takim razie, po upłynionym przeciągu czasu w artykule poprzedzającym oznaczonego, winien będzie płacić prowizją od wszelkiej, choćby najmniejszej, a korzystnie nieużytej, ilości.

434. Żaden bez różnicy opiekun nie może, bez upoważnienia rady familijnej, zaciągać długi na rzecz ma-

---

(1) Wyraz *provizję* w Tomie X Dziennika praw został opuszczony przez pomyłkę.

łoletniego, ani sprzedawać lub hypoteką obciążać dóbr nieruchomości jego.

Upoważnienie takowe nie powinno być udzielane, jak tylko z powodu koniecznej potrzeby, lub oczywistej korzyści.

Jednak w przypadku zachodzącej koniecznej potrzeby, rada familijna udzieli swe upoważnienie wtenczas dopiero, gdy ogółowym przez opiekuna złożonym rachunkiem wykazano zostanie, że gotowe pieniądze, ruchomości i dochody małoletniego nie są dostarczającymi.

W każdym przypadku, rada familijna przeznaczy, które z pomiędzy nieruchomości sprzedane być mają, oraz przepisze warunki, jakie pożytecznymi być uzna.

435. Uchwały rady familijnej w przedmiotach w artykule poprzedzającym wymienionych, wtenczas dopiero do skutku przyprowadzone być mogą, gdy takowe, na domaganie się opiekuna, przez Sąd potwierdzone zostaną.

Postanowienie w tej mierze Sądu nastąpi przy zamkniętych drzwiach, po wysłuchaniu wniosków Prokuratora Królewskiego.

436. Rada familijna nie może postanawiać zbywania dóbr nieruchomości małoletniego w inny sposób, jak tylko przez sprzedaż, która odbywać się będzie na publicznej licytacji, stósownie do przepisów Kodexu Postępowania (ar. 953 in), w obecności opiekuna przydanego.

437. Formalności sprzedaży dóbr nieruchomości małoletniego, artykułami 434 i 435 przepisane, nie ściągają się do przypadku, gdy sprzedaż przez licytacją na żądanie współwłaściciela, w niepodzielności zostającego, wyrokiem Sądowym nakazaną została.

Wszelako i w tym przypadku, licytacja, z zachowaniem formy artykułem poprzedzającym przepisanej, od-

bywać się, i obce osoby do niej przypuszczonemi być powinny.

438. Opiekun nie jest mocen, bez upoważnienia rady familijnej, ani przyjąć ani zrzec się spadku, któryby się dla małoletniego otworzył.

W przedmiocie takowym ci, którymby spadek w razie zrzeczenia się z strony małoletniego przypadał, kreskować nie mogą.

Uchwała rady familijnej, do zrzeczenia się spadku upoważniająca, dopiero w skutku przejrzenia inwentarza, przez opiekuna złożyc się mającego, wydaną być może, a wykonaną będzie dopiero wtenczas, gdy w sposobie artykułem 435 przepisany potwierdzenie Sądowe użyżkaném zostanie.

Przyjęcie spadku nie może nastąpić, jak tylko z dobrodziejstwem inwentarza.

439. W przypadku, gdy odrzucony w imieniu małoletniego spadek, przez nikogo innego przyjęty nie został, spadek takowy może być, bądź przez opiekuna, nową uchwałą rady familijnej tym celem upoważnionego, bądź przez małoletniego, za dojściem do lat, na powrót przyjętym, lecz tylko z ograniczeniami, jakim pełnoletni podlegają.

440. Darowizna, na rzecz małoletniego uczyniona, nie może być przez opiekuna bez upoważnienia rady familijnej przyjętą, wyjąwszy, gdy opiekunem tym jest ojciec lub matka, albo inny wstępny małoletniego.

Darowizna ta będzie miała taki sam skutek względem małoletniego, jak względem pełnoletniego.

441. Opiekun nie jest mocen, bez szczególnego upoważnienia rady familijnej, podnosić ani obciążać kapitałów hypotekowanych małoletniego.

442. Kapitały niehypotekowane małoletniego mogą być przez opiekuna, bez szczególnego upoważnienia ra-

dy familijnej, podnoszone o tyle, o ile go rada familijna w téj mierze nie ograniczy.

Ograniczeniu takowemu nie podlegają wstępni małoletniego, wyjąwszy matki, gdy ta wejdzie w nowe związki małżeńskie; również nie podlegają opiekunowie przez ojca lub matkę obrani, gdy przez nich od takowego ograniczenia wyraźnie są uwolnieni; przecież w przypadku nadużycia, rada familijna mocną będzie ściesnić lub całkowicie odjąć władzę im nadaną (1).

(1) Z przepisem zawartym w niniejszym artykule mają związek następujące rozporządzenia:

A. Co się tyczy *jednorazowego wsparcia*, jakieby z *fundusów stowarzyszenia emerytalnego* przyznane było dzieciom nieletnim, pozostałym po urzędnikach, officyalistach i posługaczach, art. 22 Postanowienia Najwyższego z d. ⁴/₁₆ Marca 1835 r. (D. P. Tom XVI, str. 374) stanowi: »Wypłata niniejszego wsparcia dla dzieci osobno przypadającego, zawsze tylko za kwitem głównego i przydanego ich opiekuna następować będzie mogła.«

B. *Ustawa o zabezpieczeniu nieruchomości od strat z pożaru wynikających*, postanowieniem Rady Administracyjnej z d. ⁵/₁₇ Kwietnia 1844 r. zatwierdzona (D. P. T. XXXIV, str. 5,— 119) obejmuje pomiędzy innymi następujący przepis:

Art. 84. Mają prawo odbierać przyznane wynagrodzenie za zgorzałe zabudowania: .....

d) Ojciec i matka bezwarunkowo, jeżeli uchwałą rady familijnej pozostawieni są przy opiece, z prawa im służący.

e) Opiekun, nie będący ojcem, jeżeli do tego w szczególności przez radę familijną jest upoważniony.

C. *Urządzenie Głównej Kassy Oszczędności w Warszawie*, na mocy art. 15 Ukazu z d. ⁴³/₃₅ Lipca 1843 r. (D. P. T. XXXII, str. 300) przez Dyrekcyę Ubezpieczeń w d. 19 Listopada (1 Grudnia) 1843 r. wydane, a w d. ¹/₁₃ Gru-

443. We wszelkich przypadkach ograniczenia, lub zupełnego przez radę familijną odjęcia opiekunowi władzy podnoszenia kapitałów niehypotekowanych małoletniego, opiekun przydany obowiązany o następujących ta-

dnia t. r. przez Kommissyę Rządową Spraw Wewnętrznych i Duchownych zatwierdzone (Zbiór Urządzeń i wiadomości tyczących się Ubezpieczeń w Królestwie Polskiem. Zeszyt 2, str. 105), — w przedmiocie odbierania funduszów do Kassy Oszczędności złożonych, pomiędzy innemi stanowi:

§ 24. Za małoletnich, mających ojca lub matkę, odebrać może ojciec lub matka; jeżeli oni składki wnosili.

Jeżeli zaś kto inny na rzecz małoletnich wniósł składkę, wówczas, za jego tylko na piśmie upoważnieniem, poświadczoném, co do własnoręczności podpisu, przez Władzę w paragrafie poprzedzającym wskazaną (t. j. przez Kommissarza Cyркуlowego w Warszawie, przez Prezydenta lub Burmistrza w innych miastach, a przez Wójta gminy po wsiach), ojciec lub matka taką odebrać będą mogli.

§ 25. Za małoletniego, nie mającego ani ojca ani matki, odbierać może opiekun te składki, które sam dla niego wniósł. Co zaś nie przez niego wniesioném było, odebrać może tylko za formalném upoważnieniem rady familijnéj; i to wtedy tylko, gdy, przy wniesieniu składki, dołączony warunek pełnoletności, wstąpienia w stan małżeński i t. p., odbiorowi nie przeszkadza.

§ 26. Składki, wnoszone przez samych małoletnich, odbierane być mogą przez nich; ale tylko w obecności ojca, matki lub opiekuna. Potrzeba zaś, ażeby osoba, małoletniemu assistująca, w Kassie znaną była; w przeciwnym bowiem razie potrzebną jest nadto obecność osoby wiarogodnéj, w Kassie znanéj, któraby stosunki familijne interesenta znała i poświadczyć mogła.

kowych postanowieniach zawiadomić dłużników małoletniego, którychby się też postanowienia tyczyły.

~~444.~~ Żaden opiekun nie jest mocen, bez upoważnienia rady familijnej, rozpoczynać imieniem małoletniego spraw w przedmiotach następujących:

1° gdy spór zachodzi o granice, wyjąwszy spraw possessoryjnych;

2° względem praw do hypoteki wniesionych, a ściągających się bądź do dziedzictwa dóbr nieruchomości, bądź do kapitałów lub innych należności rzeczowych.

~~445.~~ Również żaden opiekun nie może, bez upoważnienia rady familijnej, przyznawać żadnych żądań, opieranych na prawach do nieruchomości ściągających się, a do ksiąg hypotecznych wcale niewniesionych, lub wpisanych tylko jako sporne, albo sposobem zastrzeżenia (1).

~~446.~~ Upoważnienie rady familijnej jest potrzebne, gdy opiekun w imieniu małoletniego chce się domagać podziału; mocen zaś jest bez takowego upoważnienia odpowiadać na żądanie podziału, przeciw małoletniemu wniesione.

~~447.~~ Aby podział względem małoletniego miał te same skutki, jak między pełnoletnimi, powinien być według przepisów Kodexu Postępowania (art. 966 i n.) sporządzony.

Wszelki inny podział za tymczasowy tylko uważany będzie.

---

(1) Postanowienie Rady Administracyjnej w przedmiocie obwałowania rzek pod d. 25 Maja (6 Czerwca) 1845 r. wydane (D. P. T. XXXVI, str. 227, 267), obejmuje w art. 21 następujący przepis:

„Na przypadek małoletności właścicieli, lub gdyby takowi byli bezwłasnowolni, opiekun lub kurator, w czynności dotyczącej obwałowania działać będzie w ich imieniu, bez potrzeby upoważnienia ze strony rady familijnej.“

448. Opiekun nie może w imieniu małoletniego zawierać układu pojednawczego, tylko z mocy upoważnienia rady familijnej i za zdaniem trzech Prawników, przez Prokuratora Królewskiego wyznaczyć się mających. Układ takowy wtenczas dopiero staje się ważnym, gdy przez Sąd, po wysłuchaniu wniosków Prokuratora Królewskiego, zatwierdzonym zostanie.

Jednak układ pojednawczy o przedmioty, pięćset złotych wartości nie przenoszące, może być, za samém rady familijnej upoważnieniem, ważnie zawarty.

Zapisanie się na Sąd polubowny w imieniu małoletniego, w żadnym razie następować nie może.

449. Opiekun, który razem jest członkiem rady familijnej, nie może w niej kreskować, ani być obecnym wczasie kreskowania, gdy własny jego interes zachodzi, jak również we wszelkich szczególnych prawem przewidzianych przypadkach.

Przepis ten stosuje się także i do innych członków rady familijnej.

450. Opieka jest obowiązkiem osobistym, który nie przechodzi do spadkobierców opiekuna, ci odpowiedzialnemi będą tylko za sprawowanie swego spadkodawcy; jeżeli jednak są pełnoletniemi, winni po śmierci jego opiekę aż do mianowania nowego opiekuna tymczasowie sprawować.

ODDZIAŁ IX.

O rachunkach i odpowiedzialności z opieki.

451. Każdy sprawujący opiekę powinien się rachować z jej sprawowania.

Obowiązek ten przechodzi do spadkobierców po nim.

Rachunek kosztem małoletniego sporządzony i składany będzie. Prawo żadnej formy do rachunku nie prze-

pisuje, ani użycie do niego papieru stęplowego nie jest potrzebném.

452. W ciągu trwania nad małoletnim opieki, corocznie składany będzie rachunek opiekunowi przydanemu, w epoce przez radę familijną oznaczonej. W szczególnych jednak przypadkach rada familijna mocną będzie, dla większej dogodności, roczny termin składania rachunków przedłużyć, lecz nie dalej jak do lat trzech. Ojciec i matka wolnemi są od składania rachunków w ciągu sprawowania nad swemi dziećmi opieki, nawet co do majątku ich użytkowaniu niepodlegającego.

453. Opiekun przydany, wysłuchawszy rachunku rocznego, takowy wraz z dowodami zaznaczy i zwróci opiekunowi, dla zachowania i załączenia ich przy składaniu ostatniego rachunku.

Jeżeli jednak z rachunku okaże się, iż opiekun stał się odpowiedzialnym, powinien opiekun przydany bez zwłoki przedsięwziąć środki zabezpieczające, art. 462 wskazane. A gdyby rachunek wykazał działania opiekuna, cechę nierzetelności lub niezdatności noszące, wtenczas opiekun przydany przedstawi nadto rachunek, wraz z dowodami, radzie familijnej do dalszej decyzji.

454. Ostatni rachunek składany będzie małoletniemu, gdy opieka ustanie przez dojscie do pełnoletności, lub przez usamowolnienie; spadkobiercom jego, gdy opieka ustanie przez śmierć małoletniego; a opiekunowi przydanemu, gdy sprawowanie opieki przechodzi do innej osoby.

455. W tym ostatnim razie opiekun przydany, wysłuchawszy rachunku, przedstawi takowy wraz z złożonymi dowodami radzie familijnej, która jeżeli znajdzie potrzebę sprostowania, poleci mu takowe, bądź zasądownie z byłym opiekunem lub jego spadkobiercami, bądź drogą sądową.

456. Jeżeli zachodzą spory o złożenie rachunku, lub względem rachunku już złożonego, takowe sądzone będą tak, jak inne spory cywilne.

457. Każdy układ, któryby mógł zajść między opiekunem, wyjąwszy ojca i matkę, a małoletnim gdy do lat doszedł, względem rachunku ze sprawowania opieki, będzie nieważnym, jeżeli takowego nie poprzedziło na dni dziesięć przynajmniej, złożenie temuż małoletniemu do lat doszłemu, ostatniego rachunku, i oddanie mu usprawiedliwiających dowodów.

458. Przyznane będą w rachunku sprawującemu opiekę wszelkie wydatki dostatecznie usprawiedliwione, których przedmiot był użytecznym.

459. Ilość, jakaby od zdającego ostatni rachunek należeć się okazała, przynosić będzie z prawa prowizyą, od dnia zamknięcia tegoż rachunku.

Od ilości zaś opiekunowi z rachunku ostatniego przypadającej, należeć się będzie również prowizya od czasu wezwania o zapłacenie po zamknięciu rachunku.

460. Opiekun jest odpowiedzialnym za wszelkie szkody i stracone korzyści, jakieby dla małoletniego ze złego sprawowania opieki wynikać mogły.

Podobnie odpowiedzialni są ci wszyscy, którzy opiekę tymczasowie sprawować obowiązani, jako i ci, którzyby ją nieprawnie sprawowali.—(K. K. G. i P. 1092.)

461. Jeżeli sprawujący opiekę stał się odpowiedzialnym, albo jeżeli przy nim należność jakowa dla małoletniego pozostaje, natenczas służy temuż małoletniemu, tak w ciągu małoletności, jako i po dojściu do lat, tytuł do hipoteki prawnej przeciw sprawującemu opiekę, która jednak dopiero od dnia wpisania skutek będzie miała, tudzież służy małoletniemu pierwszeństwo przed długami osobistymi, na całym ruchomym i nieruchomym majątku opiekę sprawującego.

462. W takowym przypadku, i tak długo jak trwa opieka, winien opiekun przydany bez zwłoki żądać wpisania prawnej hipoteki, a nadto starać się o ściąganie i korzystne użycie należności.

Takowego wpisania hipoteki prawnej domagać się mogą, każdy członek rady familijnej, każdy krewny, tudzież Prokurator Królewski, a nawet i sam małoletni.

463. Opiekun przydany jest głównie odpowiedzialnym za niedopełnienie obowiązku w art. 395 onemu wskazanego, tudzież względnie tych wszystkich czynności, w których, stosownie do art. 389, z powodu sprzeczności interesu opiekuna głównego z interesem małoletniego, działać jest obowiązany.

Jest solidarnie z opiekunem odpowiedzialny, w przypadkach, w których mu wspólne z opiekunem działanie prawem jest polecone.

Ściaga na siebie odpowiedzialność posiłkową na przypadek, gdyby opiekun nie był w stanie wynagrodzić małoletniego:

- 1° Jeżeli zaniechał uwiadomić dłużników małoletniego w przypadkach art. 443 wskazanych.
- 2° Jeżeli zaniedbał donieść radzie familijnej okoliczności, któreby niezdolność opiekuna, albo potrzebę złożenia go z opieki za sobą pociągały.
- 3° Jeżeli względnie odebrania rachunku z opieki lub zabezpieczenia małoletniego, co do odpowiedzialności opiekuna, lub należności od niego, nie dopełnił ściśle obowiązków art. 453, 455 i 462 wskazanych.

464. W tych wszystkich przypadkach służą małoletniemu takie same prawa na majątku opiekuna przydanego, jakie podług art. 461 służą temuż małoletniemu na majątku opiekuna głównego, który się stał odpowiedzialnym.

Dochodzenie takowych praw sposobem w art. 462 przepisany, tudzież w ogóle poszukiwanie odpowiedzialności na opiekunie przydanym, poleci rada familijna, jeżeli opieka trwa jeszcze, jednemu z pomiędzy swych członków.

Gdyby zas rada familijna uznała potrzebę złożenia z opieki tegoż opiekuna przydanego, w takowym razie nowy opiekun przydany przeciw niemu czynić będzie.

465. Członki rady familijnej stają się odpowiedzialnemi małoletniemu za podstęp i za wielkie a szkodliwe niedbalstwo.

466. Wszelkie sprawy małoletniego, tyżące się czynów opieki przeciw temu, który ją sprawował, przeciw opiekunowi przydanemu, i przeciw członkom rady familijnej, upadają przedawnieniem czteroletniem, rachując od pełnoletności (1).

D Z I A Ł III.

O usamowolnieniu dzieci prawych.

467. Małoletni jest usamowolnionym z prawa przez małżeństwo, wyjąwszy przypadek w art. 254 przewidziany.

468. Małoletni, niebędący małżonkiem, może, po dości lat piętnastu, być usamowolnionym przez ojca, albo, gdyby ten nie żył, lub władzy rodzicielskiej nie sprawował, — przez matkę władzę takową sprawującą.

Takowe usamowolnienie nastąpi przez oświadczenie ojca lub matki przed Sądem, a jeżeli małoletni należy do

---

(1) Porównać art. 13 Ustawy Przechodniej z d. ¹/₁₃ Czerwca 1825 r. wydanej do niniejszego prawa i zamieszczonej poniżej na str. 277.

wymienionych w art. 374,—przed Prezydentem, Burmistrzem lub Wójtem, miejsca zamieszkania małoletniego.

Usamowolnienie przez matkę niesprawującą opieki, wtedy tylko ważném będzie, gdy przez radę familijną potwierdzoném zostanie.

469. Gdyby ojciec nie żył, lub władzy rodzicielskiej nie sprawował, a matka również nie żyła, albo władzy rodzicielskiej nie sprawowała, małoletni może także, lecz dopiero po skończonych latach osmnastu, być usamowolnionym, jeżeli rada familijna usposobionym go w tój mierze uzna.

W takowym przypadku usamowolnienie nastąpi z mocy uchwały, która je postanowi, i przez oświadczenie Sędziego, Prezydenta, Burmistrza lub Wójta, w radzie familijnej prezydującego, w tymże samym akcie uczynione: *że małoletni jest usamowolnionym.*

470. Gdyby opiekun zaniedbywał z swój strony postarac się o usamowolnienie małoletniego, o którym w artykule poprzedzającym jest mowa, natenczas opiekun przydany, albo który z krewnych lub powinowatych małoletniego, aż do czwartego stopnia włącznie, jeżeli go sądzą być usposobionym do usamowolnienia, mogą domagać się zwołania rady familijnej, celem postanowienia w tój mierze. Sąd, Prezydent, Burmistrz lub Wójt, do którego z nich zwołanie rady należy, zwołania tego odmówić nie może.

471. Każdy usamowolniony będzie miał *kuratora*. Ojciec, i matka, opiekę bez doradcy lub doradców przez ojca mianowanych sprawująca, są z prawa kuratorami.

Jednak gdy matka, będąc kuratorką, ma isć za męża, natenczas przepisy art. 361 i 362 względem opieki, zastosowane będą i do kurateli.

Gdyby ojciec i matka nie żyli, albo kurateli sprawo-

wać nie mogli, lub jój téż przyjąć nie chcieli, w takim razie mianowany będzie kurator przez radę familijną.

Zresztą przepisy Oddziału 6 Działu II o przyczynach uwalniających od opieki, i Oddziału 7 tegoż Działu o niezdolności, o wyłączeniach i złożeniu z opieki, zastosowane będą i do kuratorów.

472. Małoletniemu usamowolnionemu złożony będzie, przy assystencyi kuratora, rachunek z opieki, a to stosownie do przepisów Oddziału 9 Działu II, i zdana będzie sprawa z strony ojca podług przepisu art. 341.

Jeżeli składający rachunek jest kuratorem usamowolnionego, rada familijna przyda usamowolnionemu kuratora szczególnego do odebrania rachunku.

473. Małoletni usamowolniony mocen jest wypuszczać dobra swe nieruchome w dzierżawę lub najem, lecz nie na dłużej, jak na lat trzy; również mocen pobierać swe dochody i z takowych kwitować; niemniej przedsiębrać wszelkie czynności, do prostego tylko zarządzania sięgające się.

Względem takowych czynności nie będzie mu służyło prawo żądania przywrócenia do pierwszego stanu w tych wszystkich przypadkach, w którychby to przywrócenie pełnoletniemu nie służyło.

474. Nie może przedsiębrać ani bronić sprawy tyczącej się własności dóbr nieruchomych, albo kapitałów, lub praw hipotekowanych; nie może podnosić żadnego kapitału i z niego kwitować, bez assystencyi swego kuratora, który w ostatnim przypadku czuwać będzie nad korzystnym podniesionego kapitału użyciem.

475. Małoletni usamowolniony nie może pod żadnym pozorem zaciągać pożyczki, bez uchwały rady familijnój, potwierdzonej przez Sąd, po wysłuchaniu wniosków Prokuratora **Królewskiego.**

W celu handlowe
W. S. C. 38. 1903
20 - 1886
53 - 1127

476. Również, bez zachowania form dla małoletniego nieusamowolnionego przepisanych, nie może sprzedawać lub zbywać dóbr swoich nieruchomości, ani żadnych innych przedsiębrać czynności, wyjąwszy tych, które do prostego tylko zarządzania należą. Zobowiązania, któreby przez kupno lub innym sposobem zaciągnął, mogą być przez Sąd miarkowane, gdy się zbyt obciążającami okażą. W takowym razie Sąd na względzie mieć będzie majątek małoletniego, dobrą lub złą wiarę osób, które z nim w umowę wchodziły, użyteczność lub nieużyteczność wydatków.

477. Małoletni usamowolniony, wyjąwszy usamowolnionego przez małżeństwo, któregooby zobowiązania, stosownie do przepisu artykułu poprzedzającego, przez Sąd miarkowane być musiały, może być pozbawionym dobrodziejstwa usamowolnienia, które to pozbawienie z zachowaniem tychże samych formalności, jakie do udzielenia są przepisane, następować powinno. *

478. Od dnia, w którym usamowolnienie jest odwołane, wraca się małoletni pod władzę rodzicielską, albo pod opiekę, która, jeżeli ma miejsce, powinna być podług przepisów prawa na nowo urządzoną. Takowy małoletni nie może być przez rodziców lub opiekę powtórnie usamowolnionym.

479. Małoletni usamowolniony, do czynności handlowych upoważniony, uważa się za pełnoletniego co do wszelkich działań dotyczących się tychże interesów handlowych.

480. Małoletni usamowolniony mocen jest sam upoważnić żonę swoją do czynności takich, jakie co do własnego swego majątku bez asystencji kuratora przedsiębrać jest mocen; do innych zaś czynności żona powinna pozyskać upoważnienie od Sądu.

Jeżeli mąż małoletni, dla braku zezwolenia rodziców

na małżeństwo, nie jest usamowlonionym, żona potrzebuje upoważnienia Sądowego w tych wszystkich przypadkach, w których upoważnienie męża jest dla niej przepisane.

D Z I A Ł IV.

O opiece nad dziećmi nieprawymi i tychże usamowlonieniu.

481. Dzieci małoletnie nieprawe, do szpitala publicznego przyjęte, zostają, co do starania o ich osobie i co do zarządzania ich majątkiem, pod opieką przełożonych szpitala, podług urządzeń administracyjnych tegoż szpitala; w czynnościach cywilnych zastąpionemi będą przez osobę, którą do każdego szczególnego przypadku ciż przełożeni szpitala upoważnią.

482. Opieka takowa trwa do pełnoletności lub usamowlonienia małoletniego, chyba by szpital pierwój z pod swego starania tegoż małoletniego zupełnie wypuścił.

483. Co do usamowlonienia, służą przełożonym szpitala te same prawa, które ojcu i matce w poprzedzającym Dziale są udzielone.

484. Usamowloniony, w przypadkach w których, podług przepisów Działu poprzedzającego, sam czynić nie jest mocen, potrzebować będzie szczególnego upoważnienia od przełożonych szpitala, albo assystencyi osoby przez nich upoważnionej.

485. Dzieci nieprawe, do szpitala publicznego nieprzyjęte, albo z pod jego starania wypuszczone, zostają samém przez się prawem, pod opieką tego z rodziców, przez które dobrowolnie prawnie uznanemi zostały; a jeżeli dobrowolnie uznane przez obydwóch, opieka należy z prawa do matki, a po śmierci jój, albo gdyby opiekunką być nie mogła,—do ojca.

486. Gdy takowe dziecię zostaje bez ojca i matki, i bez opiekuna przez ojca lub matkę obranego, albo gdyby też osoby znajdowały się w przypadku wyłączenia od opieki albo prawnego wymówienia się, również gdyby dziecię przez żadne z rodziców uznane nie było, mianowany będzie opiekun przez radę opiekuńczą sprawującą obowiązki rady familijnej.

487. Rada opiekuńcza złożoną będzie z sześciu osób, znanych z dobroczynności, a w miejscu urzędzenia opieki zamieszkałych.

488. Zresztą wszelkie przepisy poprzedzających Działów o opiece nad dziećmi prawymi, i usamowolnieniu dzieci prawych, stosują się także do dzieci nieprawych małoletnich, pod opieką szpitala publicznego niebędących.

TYTUŁ XI.

W. S. C. 1905, L. poddawany rozrytki. może być jedynym? przez Sędzię Kołł.
 O pozbawieniu i ograniczeniu własnej woli.

489. Tak pełnoletni, jako też małoletni usamowolniony, w ciągłym stanie niedołężności, pomieszania zmysłów, albo szaleństwa zostający, powinien być pozbawionym własnej woli, choćby nawet w stanie tym znajdowały się przerwy rozsądek okazujące. Takowe pozbawienie własnej woli, żądane być może także względem małoletniego nieusamowolnionego, a to na rok przed dojściem do pełnoletności, czyli po skończonym roku dwudziestym

490. Każdy jest mocen żądać pozbawienia własnej woli względem swego krewnego, również małżonek jeden względem drugiego, opiekun względem małoletniego nieusamowolnionego, a kurator względem usamowolnionego.

491. W przypadku szaleństwa, gdy ani małżonek ani żaden krewny pozbawienia własnej woli nie domaga-

ją się, winien to dopełnić Prokurator Królewski, który także może żądać pozbawienia woli względem osoby, która, znajdując się w stanie niedoleżności lub pomieszania zmysłów, nie ma ani małżonka, ani krewnych znanych.

492. Każde żądanie pozbawienia własnej woli zanieścionem będzie do Sądu Ziemskiego (t. j. do Trybunału Cywilnego), i zawierać powinno czyny niedoleżności, pomieszania zmysłów albo szaleństwa, przy załączeniu dowodów (1) i wymienieniu świadków.

(1) Pomiędzy dowodami, jakie tu składanemi być powinny, mieszczą się także *świadcetwa lekarskie*, i co do takich *Ustawa o Zarządzie Cywilno Lekarskiej służby w Królestwie Polskiem*, Najwyżej pod d. ¹⁶/₃₈ Stycznia 1840 r. zatwierdzona (D. P. T. XXV, str. 367, 421, 467 i 483) pomiędzy innemi rozporządza:

Art. 34. Obowiązki Rady Lekarskiej, pod względem lekarsko-sądowym, zasadzają się na dawaniu opinii lekarskiej w ostatniej instancyi:

- a) W sprawach kryminalnych, cywilnych i konsystoryjnych.
- b) W przedmiotach weterynaryi sądowej.
- c) W razie zaskarżenia lekarzy, lub innych osób, udzielających jakąkolwiek pomoc lekarską, trudniących się przygotowywaniem lekarstw, obwinionych o niezachowanie przepisów ich sztuki.
- d) W sprawach obłąkanych, a mianowicie co do prawnego oddawania chorych do instytutów, w tym celu ustanowionych i utrzymywania ich tamże; tudzież o ile stopień pomieszania umysłu czyni chorego niezdolnym do zeznawania urzędowych aktów, i t. d.

Art. 63. Obowiązki Urzędów Lekarskich, pod względem lekarsko-sądowym, tyczą się:

- a) Udzielania opinii w drugiej instancyi, w sprawach kryminalnych, cywilnych i konsystorjal-

493. Do składu rady familijnej, która podług przepisów Kodexu Postępowania da zdanie swoje względem stanu osoby, której pozbawienie woli jest żądane, nie mogą należeć ci, którzy się tegoż pozbawienia domagają; przecież współmałżonek i dzieci tejże osoby mogą być do rady przypuszczonemi, ale w niej głosu stanowczego mieć nie będą (1).

nych, w przedmiotach do weterynaryi sądowej należących i w przedmiotach stosujących się do osób pomieszanie zmysłów mających.

- b) Wyprowadzania na miejscu, stosownie do wezwań władzy cywilnej, śledztwa w razie obwinienia w drodze sądowej lekarzy lub innych osób, pod wiedzą lekarską zostających, o wykroczenia w pełnieniu ich obowiązków.

Art. 72. Lekarze obwodowi (obecnie Powiatowi) i ich Pomocnicy, a w razie szczególnej potrzeby i Lekarze miejscy, obowiązani są w sprawach sądowych dawać opinie, które uważane być mają za opinie pierwszej instancyi.

(1) Przy postanowieniu Rady Administracyjnej z d. 21 Czerwca (3 Lipca) 1835 r. N. 25078, załączone zostało Zdanie Rady Państwa, Najwyżej w d. 28 Marca t. r. zatwierdzone, (D. P. T. XVII, str. 75), które w przedmiocie, *jak postępować wzajemnie w Cesarstwie i w Królestwie, w razie ustanowienia opieki z przyczyny pomieszanania zmysłów*, obejmuje następujące przepisy:

I. Osoby posiadające dobra nieruchome tak w Cesarstwie Rossyjskiem, jako i w Królestwie Polskiem, w razie pomieszanania zmysłów, ulegają formalnościom sprawdzenia takowego stanu, podług ustaw tego kraju, w którym podówczas są zamieszkali.

II. Jeżeli uznany za pomieszanego na umyśle znajduje się w Cesarstwie, Rządzący Senat, wydawszy stosowne rozporządzenie względem ustanowienia opieki, tak nad nim samym, jako i nad jego

494. Sąd, powziąwszy zdanie rady familijnej, jeżeli takowe jest za pozbawieniem woli osoby, względem której żądanie to zaszło, zapozwać ją nakaże, i badać będzie przy zamkniętych drzwiach; jeżeli zaś osoba ta w Sądzie stawić się nie może, albo gdyby, pomimo zapozwania, nie stawiała się, badania czynione będą w jej mieszkaniu przez Sędziego do téj czynności delegowanego, z przybraniem Pisarza. W każdym przypadku Prokurator Królewski obecnym będzie badaniom.

495. Sąd, po pierwszym badaniu, wyznaczy, jeżeli uzna tego potrzebę, *tyczasowego zarządcę*, który o osobie i

---

majątkiem, tym tylko, który w granicach Cesarstwa jest położony, odnosi się przez pośrednictwo Ministra Sprawiedliwości do Namiestnika Królestwa, względem przedsięwzięcia podobnychże środków ku zabezpieczeniu tego majątku, który się znajduje w Królestwie, stosownie do ustaw tam obowiązujących. Jeżeli zaś osoba pomieszanych zmysłów mieszka w Królestwie, wówczas tameczne władze Rządowe, rozporządziwszy, podług praw miejscowych, zabezpieczenie jej samój i majątku w Królestwie, o ustanowienie opieki nad majątkiem będącym w Cesarstwie, czynią przedstawienie Namiestnikowi, który komunikuje to odsiebie Ministrowi Sprawiedliwości, dla przełożenia Rządzącemu Senatowi.

III. W razie zupełnego wyzdrowienia takowych osób, śledzenie, dla przekonania się o tém, czynione ma być również na zasadzie praw tego kraju, w którym osoby te podówczas się znajdują; w zdęciu zaś opieki z nich samych i z ich majątków zachowywany być powinien tenże sam porządek, jaki wyżej, względem ustanowienia téj opieki, jest wskazany.

majątku pozwanego staranie mieć będzie. — (K. K. G. i P. art. 46). (1).

496. Wyrok w sprawie o pozbawienie własnej woli nie może być wydanym, jak tylko na audyencyi publicznej po wysłuchaniu stron, lub zaocznie, gdy te, zapoznane będąc, nie stawiają się.

Gdy pozbawienie woli żądane jest względem małoletniego przez opiekuna lub kuratora jego, w takim razie pozwanemu wyznaczony będzie przez Sąd *kurator szczególny* do assistowania mu w sprawie.— (K. K. G. i P. art. 46).

497. Sąd, odrzucając żądanie pozbawienia woli osoby pełnoletniej, może jednak, gdy tego okoliczności wymagają, postanowić, iż pozwany odtąd nie ma być mocen, bez assistencyi doradcy, który mu tym samym wyrokiem przydany zostanie, stawać w Sądach jako strona, układowów pojednawczych zawierać, długów zaciągać, kapitałów podnosić, z nich kwitować, dóbr nieruchomych lub kapitałów hipotekowanych zbywać albo hipotekę obciążać.

498. W przypadku appellacyi od wyroku pierwszej instancyi, Sąd Appellacyjny, gdy tego uzna potrzebę, może osobę, której pozbawienie woli jest żądane, na nowo badać, albo takowe nowe badanie Delegowanemu polecić.

499. Każdy wyrok pozbawienie woli uznający, lub doradcę wyznaczający, będzie przez stronę powodową wyjęty, stronie wręczony i, w przeciągu dni dziesięciu,

(1) Ustawa, pod literą *B.* w odsyłaczu do art. 442 K. C. P. wymieniona, pomiędzy innemi przepisuje, jako to:

Art. 84. Mają prawo odbierać przyznane wynagrodzenie za zgorzałe zabudowania:.....

f) Kuratorowie mass bezdziedzicznych lub bezwłasnowolnych.

wciągnięty do listy, która w izbie audyencyonalnej Sądowej, i w Kancellaryach Urzędników aktowych, w okręgu Sądu Ziemskiego (t.j. Trybunału Cywilnego), wywieczona być powinna; Prokurator Królewski wykonania przepisu tego dopilnuje. Nadto wyrok powinien być, na wniosek strony powodowej, albo Prokuratora Królewskiego, w równym przeciągu czasu, wpisany w księgi hipoteczne dóbr nieruchomości osoby, która za pozbawioną woli jest uznana, albo której doradca Sądowy jest wyznaczony, tudzież tych dóbr, na których też osoba ma kapitał zahypotekowany.— (art. 132 Usta. Hyp. z r. 1818).

500. Skazany prawomocnie wyrokiem naocznym na karę główną, z prawa pozbawionym jest własnej woli (1).

Wyrok, natychmiast po osiągnięciu prawomocności, powinien być za staraniem Prokuratora Królewskiego, lub którejkolwiek strony interessowanej, wciągnięty do listy, o której w poprzedzającym artykule jest mowa, tudzież w księgi hipoteczne dóbr nieruchomości osoby bezwłasnowolnej, jako też i tych, na których też osoba ma kapitał zahypotekowany.— (ar. 132 Usta. Hyp. z r. 1818).

501. Pozbawienie woli z powodu niedołęźności, pomieszania zmysłów lub szaleństwa, albo wyznaczenie doradcy, osiąga swój skutek, zaraz od zapadnięcia wyroku; a pozbawienie woli wskutek kary sądowej,— od ogłoszenia skazanemu przez Sąd Karny wyroku prawomocnego.

Wszelkie czynności, przez pozbawionego własnej woli, lub też bez asystencyi doradcy przez osobę, której tenże jest wyznaczony, później przedsięwzięte, z prawa będą nieważne. Jednak unieważnienie czynności dotyczących się dóbr nieruchomości, albo należności hypotekowanych osoby własnej woli pozbawionej, albo doradcę wyzna-

---

(1) Porównać przypisek znajdujący się w Tomie I. na str. 122 niniejszego dzieła.

czonego mającój, nie może być przeciw trzeciemu dobrej wiary nabywcy poszukiwaném, jeżeli wyrok w księgi hipoteczne, stosownie do przepisów art. 499 i 500 wpisanym nie był, w czasie podania do tychże ksiąg praw przez tegoż trzeciego nabytych.

502. Czynności, które nastąpiły przed wyrokiem, pozbawienie woli z powodu niedoleżności, pomieszania zmysłów, albo szaleństwa uznającym, mogą być unieważnione, jeżeli w czasie ich przedsięwzięcia przyczyna do pozbawienia woli oczywistą albo powszechnie wiadomą była, nie naruszając jednak praw przez trzeciego w dobrej wierze nabytych.

503. Po śmierci osoby, która przed śwém zejściem za pozbawioną własnej woli wyrokiem uznana nie została, i względem której nawet żądanie o to do Sądu wniesione nie było, nie mogą być zaskarżane jej czynności z przyczyny niedoleżności, pomieszania zmysłów, albo szaleństwa, chyba że dowód stanu takowego z samego już aktu zaskarżonego wykazuje się.

504. Gdy wyrok pierwszej instancyi, pozbawienie woli uznający, stał się prawomocnym, lub w appellacyi potwierdzonym został, również gdy wyrok naoczny na karę główną skazujący stał się prawomocnym, opieka nad pozbawionym własnej woli urządzoną będzie podług przepisów Tytułu *o małoletności, o opiece i usamowolnieniu*. Urzędowanie tymczasowego zarządcy ustaje i tenże zda rachunek opiekunowi, jeżeli sam opiekunem nie został.

Jeżeli jednak pozbawiony własnej woli jest małoletnim pod opieką zostającym, opieka nad nim, jako małoletnim, prowadzoną być powinna nadal aż do jego pełnoletności. — (K. K. G. i P. art. 1092).

505. Mąż z prawa jest opiekunem żony swojej pozbawionój własnej woli. — (K. K. G. i P. art. 46).

W. J. P.
23 l. 7. 19.
Gos. Sąd.
5. 1901.

506. Żona może być przez radę familijną mianowana opiekunką męża swojego, pozbawionego własnej woli, a w takim razie ustanowi też rada sposób i warunki zarządzania: wolno jednak będzie żonie zaskarżyć jej uchwałę do Sądu, gdyby się przez nią pokrzywdzoną być mniemała.

Aż do postanowienia rady familijnej względem nadania lub nienadania żonie opieki, też żona tymczasowie zarządzać powinna. — (K. K. G. i P. art. 46).

507. Gdyby osoba własnej woli pozbawiona, nie miała małżonka do sprawowania opieki zdolnego, albo gdyby rada familijna postanowiła żonie nie nadać opieki, wtenczas opieka, samém przez się prawem, należy do ojca lub matki, stosownie do przepisów Oddziału I Działu II i Działu IV Tytułu o *małoletności, opiece nad małoletniemi i usamowolnieniu*. — (K. K. G. i P. art. 46).

508. Gdy osoba własnej woli pozbawiona nie ma ani małżonka, ani ojca i matki, również gdy ciż znajdują się w przypadku wyłączenia od opieki, albo prawego wymówienia się, mianowany będzie opiekun przez radę familijną, lub opiekuńczą, podług prawideł przepisanych w Oddziale 4 Działu II i w Dziale IV Tytułu o *małoletności, opiece nad małoletniemi i usamowolnieniu*. — (K. K. G. i P. art. 46).

509. Oddziały 5, 6 i 7 Działu II tegoż Tytułu stosują się i do opieki nad pozbawionym własnej woli.

510. Nikt, oprócz małżonków, wstępnych i zstępnych, obowiązany nie jest dłużej jak lat dziesięć sprawować opieki nad pozbawionym własnej woli. Po upłynieniu tego czasu, może żądać opiekun główny i opiekun przydany, aby kto inny w miejsce jego był mianowany i powinien to otrzymać.

511. Pozbawiony własnej woli, porównany jest z małoletnim nieusamowolnionym, co do osoby i majątku

swego; nie jest jednak mocen zawierać związków małżeńskich, ani majątkiem swoim przez testament rozporządzać. Prawa o opiece nad małoletnimi stosują się do opieki nad pozbawionymi własnej woli, z wyjątkami co do pozbawionych własnej woli w skutek kary sądowej, które w art. 21 i 22 niniejszego prawa są postanowione.

512. Przychody pozbawionego własnej woli z powodu niedołężności, pomieszania zmysłów, lub szaleństwa, powinny być szczególnie na osłodzenie losu i przyspieszenie wyleczenia jego obracane. Rada familijna, stosownie do rodzaju choroby i stanu majątku jego, będzie mogła postanowić, czyli ma być w prywatnym mieszkaniu opatrywany, czyli też do domu zdrowia albo nawet do szpitala przeniesiony. — (K. K. G. i P. art. 1092).

513. Gdy pozbawiony własnej woli żyje w małżeństwie, żonie przez czas trwania téj przeszkody służyć będą prawa, jakie, podług artykułu 67, służą żonie, której mąż za znikłego jest uznany, z ograniczeniami tymże artykułem objętymi.

514. Gdy osoba własnej woli pozbawiona ma jedno lub więcej dzieci pełnoletnich, rada familijna postanowić może względem sposobu zarządzania majątkiem; może takowy zarząd pomiędzy dziećmi podzielić, a nawet im pewny udział majątku zadatkowy na przyszły spadek uchwalić; również gdy dziecię osoby własnej woli pozbawionej ma wejść w związki małżeńskie, oznaczenie posagu, albo ilości zadatkowej na przyszły udział spadkowy, jako też i inne małżeńskie umowy, zależeć będą od uznania w téj mierze rady familijnej.

Uchwały w tych przedmiotach wtenczas dopiero wykonane będą, gdy przez Sąd, po wysłuchaniu wniosków Prokuratora Królewskiego, potwierdzone zostaną.

515. Pozbawienie własnej woli, oraz ograniczenie w czynnościach cywilnych, stosownie do art. 497, przez

przydanie doradcy Sądowego, ustaje z ustaniem przyczyn, które do niego powodem były.

516. Gdy toż pozbawienie lub ograniczenie własnej woli uznane było z przyczyny niedołężności, pomieszania zmysłów, lub szaleństwa, zniesienie zawyrokowaném tylko być może przy zachowaniu formalności do otrzymania wyroku, pozbawienie własnej woli postanawiającego, przepisanych; jednak i sam pozbawiony własnej woli, albo doradcę Sądowego wyznaczonego mający, mocen jest domagać się takowego zniesienia, a Sąd może przedsięwziąć badanie, oraz dalsze postępowanie, chociażby zdanie rady familijnej było przeciw przywróceniu własnej woli. Pozbawiony własnej woli albo doradcę Sądowego wyznaczonego mający, nie może się wrócić do używania praw swoich aż po wyroku zniesienia.

517. Pozbawienie własnej woli w skutek kary sądowej, ustaje samém przez się prawem przez wycierpienie kary lub ułaskawienie.

518. Marnotrawnemu zabroniono być może, ażeby, bez assistencyi doradcy przez Sąd wyznaczonego, w Sądach jako strona nie stawał, układów pojednawczych nie zawierał, długów nie zaciągał, kapitałów żadnych nie odbierał i z odebranych nie kwitował, dóbr nieruchomości lub kapitałów hipotekowanych nie zbywał ani hipoteką nie obciążał.

519. Mąż, mający doradcę przez Sąd wyznaczonego, nie może bez jego assistencyi upoważnić żony do tych czynności, których sam względem swego majątku bez assistencyi doradcy przedsiębrać nie jest mocen,

520. Zabronienie działań, bez assistencyi doradcy, przez tych samych żądane być może, którzy, według art. 490, mają prawo domagać się pozbawienia kogo własnej woli, a takowe ich żądanie tymże samym sposobem roztrąsane i sądzone być powinno.

Również zabronienie takowe, tylko przy zachowaniu takichże samych formalności zniesione być może.

521. Żaden wyrok w przedmiocie tyczącym się pozbawienia własnej woli, albo mianowania doradcy, nie może być wydanym, bądź w pierwszej instancji bądź w appellacji, jak tylko po wysłuchaniu wniosków Prokuratora Królewskiego.

PRAWO PRZECHODNIE

DO KODEXU CYWILNEGO KRÓLESTWA POLSKIEGO.

(Zapadło dnia $\frac{1}{13}$ Czerwca 1825 r. — Dzień ogłoszenia
d. 28 Listopada t. r. — D. P. T. X. str. 291).

1. Księga I, oraz Tytuł V i XVIII. Księgi III Kodexu Cywilnego dotąd obowiązującego (1), nakoniec Oddział I. Działu V, Prawa sejmowego z d. 26 Kwietnia 1818 r. (2), z końcem dnia 31. Grud. 1825 r. w swój mocy ustają, a w miejsce tych praw, *Księga I. Kodexu Cywilnego Królestwa Polskiego* i *Prawo osobne o przywilejach i hypotekach* z dniem 1 Stycznia 1826 r. zacząną obowiązywać.

2. Małżeństwa, za Kodexu Cywilnego dotąd obowiązującego reiliginie bez dopełnienia formy cywilnej zawarte, mają wszelkie skutki cywilne od czasu zawarcia, nie naruszając jednak wyroków prawomocnych, do dnia 1 Stycznia 1826 r. na tój zasadzie zapadłych, iż nie istniało cywilne małżeństwo.

3. Małżeństwa, przed 1 Stycznia 1826 r. cywilnie tylko zawarte, zachowują swe skutki cywilne i nie mogą być zaskarżane z powodu, że ślubu reiliginnego nie było.

Z tój przyczyny małżonkowie cywilnie połączeni nie mogą przed rozwiązaniem małżeństwa cywilnego wcho-

---

(1) To jest art. 1—515, 1387—1581, i 2092—2205 K. N.

(2) To jest art. 72—110 Usta. hyp. z r. 1818.

dzie w inne związki małżeńskie religijnie, tudzież stopnie powinowactwa z takowego cywilnego małżeństwa wynikię stanowić będą prawne przeszkody do małżeństw, po dniu 31 Grudnia 1825 r. zawrzeć się mających.

4. Małżeństwa, przed 1. Stycznia 1826, bądź religijnie tylko, bądź cywilnie i religijnie zawarte, nie mogą być od 1 Stycznia 1826 r. unieważnione, ani rozwiązane, ani co do stołu i łoża rozłączone, jak tylko podług przepisów Księgi I, Kodexu Cywilnego Królestwa Polskiego.

Sprawy takowe, przed 1 Stycznia 1826 podług Kodexu Cywilnego dotąd obowiązującego rozpoczęte, lub w Konsystorzach toczące się, a do tegoż dnia prawomocnie nierozsądzone, ustają i tylko podług przepisów księgi I Kodexu Cywilnego Królestwa Polskiego na nowo wprowadzane i sądzone być mogą.

5. Małżeństwa, przed 1 Stycznia 1826 r. cywilnie tylko zawarte, od 1. Stycznia 1826 r. mogą tylko z powodów w Kodexie Cywilnym dotąd obowiązującym ustanowionych i w formie tymże Kodexem przepisanej, być unieważnione, rozwiązane i rozłączone.

6. Małżonkowie, podług Kodexu Cywilnego dotąd obowiązującego, wyrokiem prawomocnym rozwiedzeni, mogą się przez nowe śluby po dniu 31 Grudnia 1825 r. z sobą połączyć.

7. Jeżeli związek religijny mimo rozwodu cywilnego trwa jeszcze między małżonkami, wtenczas potrzebne tylko będzie ich oświadczenie się przed utrzymującym księgi aktów stanu cywilnego, iż od wyroku Sądu cywilnego rozwód stanowiącego odstępują i chcą nadal żyć z sobą w związku małżeńskim.

W takowym przypadku spisany będzie przez utrzymującego księgi małżeństw protokół w obudwóch egzemplarzach téjże księgi i uczyniona o tém wzmianka przy

protokóle, który z powodu złożenia wyroku rozwodowego był spisany.

Przepis ten stosuje się również do przypadku, gdy, mimo wyrzeczonego przez Sąd cywilny unieważnienia małżeństwa, trwa jeszcze związek religijny.

8. Skutki cywilne połączenia się na nowo małżonków zaczną się, w przypadku art. 6 — od nowego ślubu, a w przypadku art. 7—od oświadczenia się małżonków, że od wyroku cywilnego odstępują.

9. Jeżeli małżeństwo, cywilnie i religijnie zawarte, unieważnione lub rozwiązane zostało tylko cywilnie, a związek religijny do d: 1 Stycznia 1826 prawomocnie unieważniony lub rozwiązany nie był, wolno będzie małżonkom żądać unieważnienia lub rozwiązania podług przepisów Księgi I Kodexu Cywilnego Królestwa Polskiego.

10. Jeżeli małżeństwo, religijnie i cywilnie zawarte, przez wyrok prawomocny przed 1 Stycznia 1826 r. religijnie unieważnione lub rozwiązane, trwa jeszcze cywilnie, naówczas, jeżeli oboje małżonkowie lub jedno z nich chcą korzystać z tego wyroku, chcący, winien udać się do Urzędnika stanu cywilnego, który załączy ten wyrok do księgi małżeństw, spíše o tém w obudwóch egzemplarzach protokół, i uczyni na brzegu aktu małżeństwa wzmiankę o tymże wyroku.

Od czasu wpisania tego ustają skutki cywilne małżeństwa.

Jeżeli zaś, pomimo takowego wyroku, małżonkowie w pożyciu małżeńskim trwają, małżeństwo ich, stosownie do art. 3 niniejszego prawa, jako cywilnie tylko zawarte uważaném będzie.

11. Z dniem 1 Stycznia 1826 r. prawa i obowiązki, mocą samych przepisów prawnych ze stanu osób wynikające, będą, co do czynów lub wypadków w dniu lub po

dniu 1 Stycznia 1826 r. zdarzonych, uważane podług nowego prawa, chociażby stan osób wziął pierwój swój początek.

12. Stosunki jednak majątkowe między małżonkami będą uważane podług przepisów tego prawa, które w czasie zawarcia małżeństwa obowiązywało.

13. Czas przedawnienia dla spraw małoletniego, tyjących się czynów opieki, uważany będzie podług Kodeksu obowiązującego, jeżeli małoletni za tegoż Kodeksu do lat doszedł.

Gdyby jednak do upłynienia dziesięcio-letniego czasu, przeznaczonego dawnym Kodexem, zostawało jeszcze więcej jak cztery lata od d. 1 Stycznia 1826 r., przedawnienie nastąpi z upłynieniem lat czterech od tegoż dnia. (art. 466 K. C. P.)

PRAWO O MAŁŻEŃSTWIE.

O MAŁŻEŃSTWIE. ⁽¹⁾

(Prawo to zatwierdzone zostało d. ¹⁶/₂₈ Marca 1836 r. a ogłoszone d. ¹²/₂₄ Czerwca t. r. — D. P. T. XVIII. str. 47—297.)

ROZDZIAŁ I.

O małżeństwie pomiędzy osobami wyznającemi religię Rzymsko-Katolicką.

P r a w i d ł a o g ó l n e.

1. Małżeństwo zawarte między osobami wyznającemi religię Rzymsko-Katolicką stanowi związek kończący się jedynie ze śmiercią jednego z małżonków. (art. 31 i 29 K. K. G. i P.)

2. Małżeństwo może być zawarte tylko w obliczu kościoła, podług przepisów i z dopełnieniem uroczystości religijnych.

3. Aby małżeństwo było prawnie zawartém potrzeba:

- 1° Ażeby zachowane były warunki istotne do zawarcia onego wymagane.
- 2° Ażeby niezachodziły przeszkody zawarcia małżeńskich związków niedopuszczające.
- 3° Ażeby spełnione zostały uroczystości ustawami kościoła nakazane.

---

(1) Prawo to weszło w miejsce art. 143—181, oraz 246—259 i 271, Kodexu Cywilnego Królestwa Polskiego, zamieszczonych wyżej w T. I na str. 178 i n. niniejszego dzieła.

Zawarcie nieprawne małżeństwa, pociąga za sobą w niektórych przypadkach nieważność onego; w innych zaś, nie naruszając związku małżeńskiego, ściąga tylko na osoby w zawarciu onego udział mające, kary niniejszém prawem wskazane. Przypadki nieważności objęte są prawem kanoniczném, i na zasadzie tegoż prawa, w prawie niniejszém wymienione.

4. Rozpoznawanie spraw o nieważność małżeństwa, należy do zwierzchności duchownej.

ODDZIAŁ I.

O warunkach istotnych do zawarcia małżeństwa.

5. Warunki istotne do zawarcia małżeństwa są:

- 1° Wiek prawem przepisany;
- 2° Wzajemne zezwolenie stron.
- 3° Pozwolenie rodziców albo opieki, a dla wojskowych, zwierzchniej ich komendy.
- 4° Zdolność fizyczna stron.

1. *O wieku stron.*

6. Mężczyzna przed ukończeniem lat ośmnastu, a kobieta przed ukończeniem lat szesnastu, nie mogą wchodzić w związek małżeński.

7. Strony wykraczające przeciwko powyższemu zakazowi, tudzież rodzice i opiekunowie, toż wykroczenie dopuszczający, podpadną karze pieniężnej; duchowny zaś, któryby dał ślub osobie niemającej potrzebnego wieku, ulegnie karze porządkowej pieniężnej i karze dyscyplinarnej. (art. 1056, 1067 K. K. G. i P.)

8. Gdyby mężczyzna nie miał w chwili zawarcia związków małżeńskich lat czternastu skończonych, lub kobieta nie miała wtedy lat dwunastu skończonych, małżeństwo jest nieważném. (art. 1067 K. K. G. i P.)

2. *O wzajemném zezwoleniu stron.*

9. Nie masz małżeństwa tam, gdzie nie zachodzi obydwóch stron zezwolenie. (art. 1067 i 1079 K. K. G. i P.)

10. Zezwolenie osób wchodzących w związek małżeński nie jest ważném, jeżeli nastąpiło w skutek przymusu lub błędu. — (art. 1067, K. K. G. i P.)

11. Zachodzi przymus niweczający zezwolenie, skoro jedna ze stron skłonioną była do zawarcia związków małżeńskich przez pogroźki, którym się oprzeć nie była w stanie, i które czynione jój były w ten sposób, iż mogły zastraszyć nawet osobę nietrwożliwą. — (art. 1042, 1043, 1045, 1046, 1067, K. K. G. i P.)

12. Błąd co do tożsamości osoby, z którą zawarty został związek małżeński, czyni nieważném zezwolenie. — (art. 1067, K. K. G. i P.)

13. Niewiasta porwana nie może zezwalać ważnie na związek małżeński z tym który ją porwał, dopóki w jego znajduje się mocy. — (art. 1042, 1043, 1045, 1046, 1067, K. K. G. i P.)

14. Osoby cierpiące obłąkanie ciągle umysłu, nie mogą ważnego oświadczyć zezwolenia na zawarcie związków małżeńskich. Osoby czasowo téj słabości podpadające, mogą tylko ważne oświadczyć zezwolenie w chwili wolnej od obłąkania. — (art. 1044, 1067, K. K. G. i P.)

3. *O pozwoleniu rodziców lub opieki, tudzież pozwoleniu Zwierzchności wojskowej.*

15. Osoby które nie skończyły lat dwudziestu jeden, nie mogą zawierać małżeństwa bez pozwolenia ojca; jeżeli ojciec nie żyje, nieobecnym jest, lub bezwłasnowolnym,—bez pozwolenia matki, a w niedostatku matki,—bez pozwolenia opiekuna.—(art. 1058, 1067, 1093 K. K. G. i P.)

16. Jeżeli nie ma ojca, matki, ani opiekuna, osoby które nieskończyły lat dwudziestu jeden, nie mogą zawierać małżeństwa bez pozwolenia zwierzchności opiekuńczej. — (art. 1059, 1067, 1093, K. K. G. i P.)

17. Opiekun i zwierzchność opiekuńcza, mogą odmówić pozwolenia na związek małżeński nieletniego w przypadkach następujących:

1° Jeżeli strona, która zamierza połączyć się z osobą nieletnią, jest złych obyczajów, jeżeli dotknięta jest chorobą zaraźliwą, jeżeli wycierpiała karę główną lub poprawczą.

2° Jeżeli pomiędzy osobami zamierzającymi zawrzeć związek małżeński, znaczna zachodzi nierówność co do wieku lub wychowania.

18. Opiekun i jego zstępni, nie mogą wchodzić w związki małżeńskie z osobami pod jego opieką zostającymi, bez szczególnego pozwolenia zwierzchności opiekuńczej, która, udzielając takowe pozwolenie, powinna sprawdzić rachunki opiekuńcze. — (art. 1067 K. K. G. i P.)

19. Rodzice, których pozwolenie na związek małżeński jest wymagane, mogą zmniejszyć o połowę część nierozrządzalną dzieciom swym, bez tegoż pozwolenia, przed skończeniem lat dwudziestu jeden, zawierającym małżeństwo: prawo to nie służy rodzicom, jeżeli po zawarciu ślubów małżeńskich pozwolenie swe objawili.

20. Osoby w służbie wojskowej zostające, nie mogą zawierać małżeństwa bez pozwolenia zwierzchniej komendy (1).

---

(1) Przepis artykułu tego uzupełniony jest *Prawidłami*, jakie pod d. ⁶/₁₈ Maja 1850 r. Najwyżej zatwierdzone zostały (D. P. T. XLIII. str. 69), *względem zawie-*

21. Duchowny, któryby dopełnił obrzędu ślubu religijnego osoby nieletniej, bez pozwolenia jęj ojca, matki,

rania związków małżeńskich przez Urzędników i Officyalistów Rządowych.

Prawidła te są następujące :

- 1° Żaden urzędnik lub officyalista od dnia ogłoszenia niniejszych Prawideł, nie może zawierać związków małżeńskich, bez uzyskania na to pozwolenia upoważnionej do tego władzy.
- 2° Pozwolenia na zawarcie związków małżeńskich udzielane będą :
  - a) Dla urzędników 6tej klasy i wyższych przez Radę Administracyjną Królestwa.
  - b) Dla urzędników od 7 do 10 klasy włącznie przez właściwe Kommissye Rządowe, lub inne Władze Naczelne, od tychże Kommissyj Rządowych niezawisłe.
  - c) Dla wszystkich innych niższych urzędników i officyalistów — przez władze, które ich nominują.
- 3° Przy ocenieniu prośb o pozwolenie do zawarcia małżeństwa, Władze, udzielające one, będą miały na szczególnym względzie, aby urzędnik lub officyalista przez niestosowność związku nie pogorszył swego położenia.
- 4° Urzędnik lub officyalista, któryby bez pozwolenia właściwej Władzy zawarł związek małżeński, ma być, jako nieuległy rozporządzeniom Rządu, ze służby oddalonym.
- 5° Otrzymane pozwolenie na zawarcie związków małżeńskich składane będzie do akt stanu cywilnego.
Duchowni dopełniający obrzędu ślubu małżeńskiego urzędników i officyalistów, bez złożenia sobie pozwolenia właściwej Władzy, ulegną karze z mocy art. 21 prawa o małżeństwach z d. ¹⁶/₂₈ Marca 1836 r.
- 6° Rozporządzenia powyżęj wymienione nie stosują się do urzędników i officyalistów ze Skarbu niepłatnych

opiekuna lub zwierzchności opiekuńczej, podpadnie karze pieniężnej porządkowej i karze dyscyplinarnej; podobnymże karom podpadnie duchowny, któryby przystąpił do obchodu małżeństwa osoby w służbie wojskowej zostającej, bez pozwolenia jej zwierzchniej kommandy. Wojskowy wykraczający przeciw powyższemu zakazowi, ulegnie także karze porządkowej, którą jego własna zwierzchność wyrzeczy (1). — (art. 1067 K. K. G. i P.)

4. *O zdolności fizycznej stron.*

22. Jeżeli jedna ze stron znajdowała się już przed zawarciem związku małżeńskiego w niemocy wiecznej, czyli nieuleczonej, wykonywania powinności małżonka, małżeństwo może być, na żądanie drugiej strony, uznanem za nieważne. — (art. 1067, K. K. G. i P.)

ODDZIAŁ II.

O przeszkodach niedopuszczających zawarcia małżeństwa.

23. Stanowią przeszkody niedopuszczające zawarcia związku małżeńskiego, a nawet po zawarciu małżeństwa unieważniające:

---

choćby nominacya ich od Rządu zależała; Aplikanci wszakże i Dyetaryusze przy Władzach Rządowych takowym podlegają.

Też same przepisy zamieszczone są także w art. 68 do 73 włącznie *Ustawy o służbie cywilnej w Królestwie Polskiem*, Najwyżej w d. ¹⁰/₃₃ Marca 1859 r. zatwierdzonej. (D. P. T. LIII. str. 69,—123 do 127.)

¹ (1) Porównać ustęp 5 *Prawideł* zamieszczonych w odsyłaczu do poprzedzającego art. 20.

- 1° Różność religii (*disparitas cultus*).
- 2° Wielożeństwo.
- 3° Śluby zakonne i wyższe święcenia.
- 4° Przestępstwo.
- 5° Pokrewieństwo i powinowactwo.
- 6° Przystojność publiczna. — (art. 1067, K. K. G. i P.)

1. *Różność religii.*

24. Różność religii stanowi przeszkodę do małżeństwa pomiędzy osobami wyznającymi religię Rzymsko-Katolicką i osobami nienależącymi do żadnego z wyznań chrześcijańskich. — (art. 1060, 1067, K. K. G. i P.)

2. *Wielożeństwo.*

25. Mąż jedną tylko żonę, a żona jednego tylko męża w jednymże czasie mieć może. Nie można wchodzić w następne związki małżeńskie, dopóki trwa poprzednie małżeństwo prawnie nieunieważnione. — (art. 1051, 1067, K. K. G. i P.)

26. Osoba, która się stała winną wielożeństwa, nie może, nawet po śmierci prawego małżonka, zawierać ślubów ze współsprawcą popełnionego przez nią przestępstwa.

3. *Śluby zakonne i wyższe święcenia.*

27. Osoby, które w zakonie wykonały ślub czystości, i duchowni, którzy przyjęli wyższe święcenie, jako to: subdyakoniat, dyakoniat, albo kapłaństwo, nie mogą zawierać ślubów małżeńskich. — (art. 1061, 1067, K. K. G. i P.)

4. *Przestępstwo.*

28. Cudzołoztwa połączone z morderstwem jednego z małżonków, stanowi przeszkodę do małżeństwa między

osobą, która się cudzołoztwa dopuściła, i jój współsprawcą; takąż przeszkodę stanowi cudzołoztwa, połączone z przyrzeczeniem pobrania się, na przypadek śmierci niewinnego małżonka. — (art. 1067, K. K. G. i P.)

29. Osoba, która się dopuściła morderstwa na osobie swego małżonka, lub zmówiła się w tym celu z osobą trzecią, nie może zawierac małżeństwa ze sprawcą, współsprawcą, ani współnikiem popełnionego morderstwa. — (art. 1067, K. K. G. i P.)

5. *Pokrewieństwo i powinowactwo.*

30. Pokrewieństwo i powinowactwo, wynikające, bądź z prawych, bądź z nieprawych związków, stanowi przeszkodę do małżeństwa w linii prostej pomiędzy wszystkimi wstępnymi i zstępnymi. — (art. 1053, 1054, 1055, 1067, K. K. G. i P.)

31. W linii pobocznej pokrewieństwo i powinowactwo, wynikające z prawych związków, stanowi przeszkodę do małżeństwa, aż do czwartego stopnia kanonicznego włącznie. — (art. 1053, 1054, 1055, 1067, K. K. G. i P.)

32. Pokrewieństwo i powinowactwo w linii pobocznej, wynikające z nieprawych związków, stanowi przeszkodę do małżeństwa, a mianowicie: pokrewieństwo pomiędzy krewnami, aż do czwartego stopnia kanonicznego włącznie; powinowactwo, pomiędzy powinowatami, aż do drugiego stopnia kanonicznego włącznie. — (art. 1053, 1054, 1055, 1067, K. K. G. i P.)

33. Pokrewieństwo duchowne stanowi przeszkodę do zawarcia małżeństwa:

- 1° Pomiedzy osobą dającą chrzest, z jednej strony, a osobą chrzest przyjmującą i jój rodzicami, z drugiej strony.
- 2° Pomiedzy osobą chrzest przyjmującą, lub bierzmo-

waną i jej rodzicami, z jednej strony, a ojcem i matką chrzestną, lub osobami do bierzmowania podającymi, z drugiej strony. — (K. K. G. i P. 1053, 1054, 1055, 1067).

34. Rodzicami chrzestnymi są tylko osoby trzymające dzieci do chrztu w pierwszej parze, i wtedy gdy chrzest udzielony był uroczyscie ze zwykłemi ceremoniami.

35. Pokrewieństwo i powinowactwo cywilne stanowi przeszkodę do małżeństwa:

- 1° Pomiedzy osobą przysposabiającą, osobą przysposobioną i jej zstępnemi.
- 2° Pomiedzy dziećmi przysposobionemi i dziećmi z małżeństwa spółdzionemi z jednej i tej samej osoby.
- 3° Pomiedzy przysposabiającym i małżonkiem przysposobionego.
- 4° Pomiedzy przysposobionym i małżonkiem przysposabiającego. — (K. K. G. i P. 1053, 1054, 1055, 1067).

36. Duchowna władza mocną jest, przez dyspensę usunąć przeszkody do małżeństwa, wynikające z pokrewieństwa w linii bocznej, w drugim stopniu kanonicznym i dalszych. Ta władza mocną jest również, przez dyspensę, usunąć przeszkody, wynikające z powinowactwa(1) w linii bocznej, z pokrewieństwa i powinowactwa duchownego i cywilnego. — (K. K. G. i P. 1053, 1054, 1055. — Przepisek do art 162, K. N.)

---

(1) W texcie znajdującym się w Tomie XVIII, Dziennika praw jest tu zamieszczony wyraz *pokrewieństwa*, który poprawionym został na wyraz *powinowactwa*, a to podług rozporządzeń znajdujących się w Dzienniku praw w Tomie XXVI, na str. 316 i w Tomie XXXVI, na str. 396.

6. *Przystojność publiczna.*

37. Nie może, dla przystojności publicznej, zawierać małżeństwa, strona zaręczona z krewnymi w pierwszym stopniu kanonicznym drugiej strony, jeżeli zaręczyny były zawarte uroczystie, ważnie, przy kapłanie i świadkach.

38. Jeżeli małżeństwo, w którym spełnienie powinności małżeńskiej nie nastąpiło, unieważnionem zostało przez wyrok władzy duchownej, albo jeżeli rozwiązane zostało przez śmierć lub wstąpienie do zakonu jednej strony, wówczas nie będzie mógł drugi małżonek, dla przystojności publicznej, zawierać ślubów z krewnymi współmałżonka swego, aż do czwartego stopnia kanonicznego włącznie. W przypadku jednak, gdyby małżeństwo pierwsze unieważnionem zostało, dla braku zezwolenia, żadna przeszkoda z powodu przystojności publicznej nie zachodzi. — (K. K. G. i P. 1067).

39. Przeszkoda do małżeństwa, wynikająca z przystojności publicznej, może być usunięta przez dyspensę władzy duchownej.

40. Władza duchowna obowiązana jest uwiadomić natychmiast Komisję Rządową Spraw Wewnętrznych Duchownych i Oświecenia Publicznego, w każdym razie, tak o zanesionych do niej podaniach celem uzyskania dyspens, jako i o sposobie, w jakim te podania rozwiązane zostały.

ODDZIAŁ III.

O uroczystościach małżeńskich.

41. Osoby, które pragną wstąpić w związek małżeński, powinny uwiadomić o zamiarze swym proboszcza

parafii, w której są zamieszkałe. Obowiązkiem jest proboszcza przekonać się poprzednio o wzajemném stronnictwie, następnie ogłosić, w trzech posobie idących niedzielach, w kościele, z ambony, zapowiedzi o zamierzonym związku małżeńskim. — (K. C. P. 106. — K. K. G. i P. 1070).

42. Zapowiadający ogłosi imiona, nazwiska, powołanie i zamieszkanie przyszłych małżonków, oraz imiona, nazwiska, powołanie i zamieszkanie ich rodziców; następnie, w spisanej akcie tegoż samego dnia, oprócz szczegółów powyższych, wymieni dzień, godzinę i miejsce ogłoszenia. — (K. C. P. 107. — K. K. G. i P. 1070. — art. 10 post. z d. 3 Listopada 1825 r. które jest zamieszczone w odśyłańcu na str. 134—138. T. I niniejszego dzieła).

43. Zapowiedzi ogłoszone będą w parafii każdego z przyszłych małżonków. Jeśli jeden z nich, lub obadwa, nie dłużej mieszkają w jedném miejscu jak trzy miesiące, wówczas zapowiedzi nadto w kościele parafialnym poprzedzającego ich zamieszkania nastąpić powinny. — (K. C. P. 108. — K. K. G. i P. 1070).

44. Jeżeli obrzęd ślubu nie został w ciągu sześciu miesięcy od ostatniej zapowiedzi dopełnionym, takowy nie może nastąpić jak za poprzedniemi zapowiedzi ponowieniem. — (K. C. P. 109. — K. K. G. i P. 1070).

45. Władza duchowna mocną jest dozwałać, w szczególnych przypadkach, aby, zamiast trzechkrotnego ogłoszenia zapowiedzi, jedno tylko jej ogłoszenie nastąpiło. Wszelako w każdym przypadku jedna zapowiedź jest nieodzownie potrzebną. — (K. C. P. 110. — K. K. G. i P. 1070).

46. Jeżeli władza duchowna uwolniła od drugiej i trzeciej zapowiedzi, obrzęd ślubu religijnego dopiero po upływie trzech dni od dnia ogłoszenia pierwszej i o-

statniej zapowiedzi, nielicząc tegoż dnia, dopełnionym być może. — (K. C. P. 111. — K. K. G. i P. 1070).

47. W następnych przypadkach wolno jest duchownemu przystąpić do dania ślubu bez zapowiedzi:

- 1° Gdy przyszły małżonek wybierać się ma nagle w długą lub niebezpieczną podróż, w interessach rządowych.
- 2° Gdy osoby, o których powszechnie mniemano, iż zostają w związku małżeńskim, pragną dopełnić obrzędu ślubu religijnego. — (K. C. P. 112).

48. Obrzęd ślubu małżeńskiego dopełnionym być winien w kościele, publicznie, w obecności dwóch świadków przynajmniej, przez proboszcza, parafii, w której jeden z przyszłych małżonków jest zamieszkały, lub przez jego zastępcę. Jednak ślub dany być może w innej parafii, i przez innego duchownego, bądź za zezwoleniem przełożonego właściwej parafii, bądź za pozwoleniem zwierzchności dyecezalnej. — (K. K. G. i P. 1069 i 1070).

49. Zamieszkanie stron i właściwość proboszcza co do obrzędu ślubnego, wynika z pobytu ich sześciomiesięcznego w jednej parafii. Jednak ten przeciąg czasu liczy się podwójnie, jeżeli strony mieszkały poprzednio nie w tej dyecezyi, w której ślub ma być dany. — (K. K. G. i P. 1070).

50. Osobom, które nie mają stałego zamieszkania, jako to, wojskowym i innym, może być ślub dany przez proboszcza, w parafii, w której chwi'owo przebywają. — (K. K. G. i P. 1070).

51. Małżeństwo jest nieważne, jeśli ślub był dany:

- 1° Przez duchownego niewłaściwego i niemającego na to upoważnienia od przełożonego parafii jednego z małżonków, lub od zwierzchności dyecezalnej.
- 2° Nie w obecności dwóch przynajmniej świadków. — (K. K. G. i P. 1046, 1069 i 1070).

52. Obowiązkiem jest proboszcza przekonać się, przed przystąpieniem do obrzędu ślubnego, czy nie zachodzą przeszkody wymienione w Oddziale drugim niniejszego Rozdziału, i za odkryciem której z nich, wstrzymać się z daniem ślubu. — (K. C. P. 113. — K. K. G. i P. 1070).

53. Proboszcz, przed przystąpieniem do dania ślubu, obowiązany jest także żądać złożenia sobie aktu urodzenia przyszłych małżonków, lub jeżeli jeden z nich jest wdowcem lub wdową, aktu zejścia poprzedniego małżonka, wyjąwszy przypadek, w którymby osobistą i niewątpliwą posiadał wiadomość, że strony mają lata potrzebne do zawarcia małżeństwa, lub że poprzednie ich związki małżeńskie ze śmiercią współmałżonka ustały. — (K. C. P. 114. — K. K. G. i P. 1070).

54. Jeżeliby zachodziła trudność w otrzymaniu aktów urodzenia lub zejścia, duchowny dopełniający obrzędu ślubnego, może poprzestać na świadectwie dwóch osób, dobrze mu znanych. Zeznania ich przyjęte do protokołu przez proboszcza, sąd pokoju, burmistrza, lub wójta, dołączone być winny do księgi stanu cywilnego. — (K. C. P. 114, 280, 283, 284, 298, z przypiskami przy nich będącemi K. K. G. i P. 1070). (1).

---

(1) *Co do małżeństw zawieranych przez wdowy po wojskowych*, wezwani zostali Biskupi i Administratorowie dyecezyj o polecenie duchownym, szczególnie zaś proboszczom i rządcom kościołów parafialnych, jako zarazem urzędnikom stanu cywilnego, iżby ci odtąd nie wprzód przystępowali do błogosławienia powtórnych związków małżeńskich i spisywania aktu stanu cywilnego zawartego małżeństwa przez wdowy po wojskowych, dopóki o śmierci w wojsku pierwszego małżonka nie powezmą przekonania z nadesłanych, przez pośrednictwo Prokuratorów Kr., do aktów stanu cywilnego szczegółowych wiadomości, wyjąwszy w przypadku przewidzianym w art. 54 pr. z r. 1836 o

55. Jeżeli wstępuje w nowe związki małżeńskie osoba, której poprzednie małżeństwo unieważnionem zostało, i jeżeli o tém unieważnieniu księgi stanu cywilnego, przez proboszcza utrzymywane, wzmianki nie zawierają, osoba pomieniona winna złożyć proboszczowi, poświadczoną przez duchowną władzę kopią wyroku, uznającego poprzednie małżeństwo za nieważne. — (K. K. G. i P. 1070).

56. Pozwolenie zwierzchności wojskowej lub opiekunczej na małżeństwo, złożoném być winno duchownemu w oryginale. Pozwolenie rodziców i opiekunów, jeżeli nie są obecnymi obrzędowi ślubu, może być objawione w akcie z podpisem prywatnym, i ten akt dołączonym będzie do księgi małżeństw; jednak podpis prywatny będzie musiał być poświadczony przez władzę sądową, lub administracyjną. — (K. C. P. 115.— K. K. G. i P. 1070.— Ustęp 5 *Prawideł* zamieszczonych w odsyłaczu do art. 20 prawa o małżeństwie.—T. I str. 285 niniejszego dzieła).

57. Jeżeli proboszcz, przystępujący do obrzędu ślubu, nie ma pewności względem przeciągu czasu, przez który strony mieszkają w jego parafii, obowiązany jest domagać się złożenia sobie w tym celu świadectwa miejscowej policji. — (K. K. G. i P. 1070).

małżeństwie, który dozwala zastąpić akt zejścia aktem znania, i dopóki strony nie przedstawiają aktów zawierających odpowiednie wiadomości bezpośrednio przez świadków powzięte o zgonie wojskowego.

Jednocześnie wezwane zostały Konsystorze wyznań Ewangelicko-Augsburskiego, tudzież Ewangelicko-Reformowanego, o wydanie stosownych pod tym względem zarządzeń do Duchowieństwa tychże wyznań; wydanie zaś podobnych zarządzeń do urzędników stanu cywilnego wyznań niechrześcijańskich poleczone zostało Rządowi Gubernialnym i Magistratowi miasta Warszawy.

(K. R. S. W. i D. d. 23 Sierpnia (4 Września) 1849 r. Nr. 181⁵/12462).

58. Po dopełnionym obrzędzie religijnym, proboszcz utrzymujący księgę aktów stanu cywilnego, spisze w przytomności dwóch świadków, akt cywilny, obejmujący w sobie:

- 1° Imiona, nazwiska (1), powołanie, miejsce urodzenia, zamieszkanie i wiek małżonków.
- 2° Imiona, nazwiska (1), powołanie i zamieszkanie ojców i matek.
- 3° Pozwolenie rodziców, opieki i zwierzchności woj-skowej, w przypadkach, w których prawo tego wymaga (2).
- 4° Wymienienie dnia i miejsca, w których nastąpiły zapowiedzi, lub, jeżeliby nie było zapowiedzi, wymienienie zwierzchności, która uwolniła od ich ogłoszenia, tudzież datę dyspensy.
- 5° W przypadku zawierania małżeństwa przez osobę, która była w poprzednich związkach małżeńskich, wzmiankę o czasie, w którym pierwsze małżeństwo ustało, lub unieważnione zostało (3).
- 6° Oświadczenie małżonków, czy zawarli lub nie, umowę przedślubną; a w pierwszym przypadku, wymienienie daty i miejsca jej zawarcia, oraz rejenta, przed którym zawartą została. (4).
- 7° Imiona, nazwiska (1), powołanie, wiek i zamieszkanie świadków, jeżeli są krewnymi lub powinowatami małżonków; wymienienie z której strony i w jakim stopniu.

---

(1) Porównać przypisek będący w odsyłaczu do art. 81 K. C. P. — T. I, str. 149 niniejszego dzieła.

(2) Porównać ustęp 5 *Prawideł* zamieszczonych w odsyłaczu do art. 20 prawa o małżeństwie. T. I str. 285 niniejszego dzieła.

(3) Porównać przypisek będący w odsyłaczu do art. 54 niniejszego prawa.

(4) Porównać przypisek będący w odsyłaczu do art. 208 K. C. P. — T. I str. 189 niniejszego dzieła.

8° Oświadczenie duchownego i świadków, iż małżeństwo religijne zawartém zostało.—(K. C. P. 120).

59. Duchowny, któryby dopełnił obrzędu ślubu małżeństwa zawartego z przekroczeniem rozporządzeń w niniejszym Oddziale objętych, podpadnie karze dyscyplinarnej. — (K. K. G. i P. 1045).

ODDZIAŁ IV.

O ustaniu i rozwiązaniu małżeństwa, i ustaniu pożycia małżeńskiego.

60. Małżeństwo ustaje:

- 1° Przez śmierć jednego z małżonków.
- 2° W skutek wyroku władzy duchownej stanowiącego nieważność.
- 3° Małżeństwo niespełnione fizycznie, rozwiązuje się przez wstąpienie jednego z małżonków do zakonu, i wykonanie tamże ślubu czystości. — (K. K. G. i P. 31, 29).

61. Rozwiązanie małżeństwa w ostatnim z powyższych przypadków, wyrzeczoném być powinno przez zwierzchność duchowną, i wolno jest małżonkowi, który do zakonu nie wstąpił, nowe zawrzeć związku małżeńskie.

62. Pożycie małżeńskie ustaje, w skutek rozłączenia co do stołu i łoża. Rozłączenie co do stołu i łoża, może być wyrzeczone przez zwierzchność duchowną, na żądanie jednego z małżonków:

- 1° Z powodu cudzołóstwa.
- 2° Z powodu ciężkich obelg doznanych od współmałżonka.
- 3° W razie, gdy jeden ze współmałżonków dopuszcza się zbrodni lub występków, lub znagła drugiego do popełnienia onych. — (K. K. G. i P. 1076, 1078). 219.

65. Nie służy małżonkowi pokrzywdzonemu skarga o rozłączenie co do stołu i łoża z powodu cudzołóstwa, jeżeli sam dopuścił się tego przestępstwa, lub jeżeli przebaczył stronie winnej. — (K. K. G. i P. 1078).

64. Strona niewinna ma prawo żądać w powyższym przypadku, aby pożycie małżeńskie, które ustało z mocy wyroku, było następnie przywróconém.

65. Mąż nie ma prawa żądać rozłączenia co do stołu i łoża z powodu cudzołóstwa, jeżeli sam skłonił żonę do popełnienia tego przestępstwa, lub jeżeli gwałtem przymuszoną była do przełamania wiary małżeńskiej.

66. Rozłączenie co do stołu i łoża może być żądane i w skutek wzajemnego zezwolenia, lecz tylko dla przyczyn godziwych.

67. Rozłączenie co do stołu i łoża, może być wyrzeczony przez zwierzchność duchowną, na czas ograniczony, lub nieograniczony.

ODDZIAŁ V.

O terminach do wstąpienia w nowe związki małżeńskie.

68. Zabrania się kobietom, które w poprzedniém zostawały małżeństwie, wchodzić w nowe związki małżeńskie, aż dopiero po upływie dziesięciu miesięcy, od dnia, w którym poprzednie ustały, ze śmiercią męża, lub uznane zostały za nieważne. Za wykroczenie przeciw temu zakazowi, ulegną one karze pieniężnej, która to kara rozciągniętą będzie także na rodziców i opiekunów, pozwoleniem swém zawarcie małżeństwa upoważniających.

***69.** Zabrania się, tak kobietom, jako też mężczyznom, których małżeństwo uznane zostało za nieważne z powodu: *a*) niezdolności fizycznej jednej ze stron; *b*) pokrewieństwa w linii bocznej w drugim stopniu kanoni-

cznym i dalszych; c) powinowactwa w linii bocznej we wszystkich zakazanych stopniach; d) pokrewieństwa duchownego; e) pokrewieństwa i powinowactwa cywilnego; f) przystojności publicznej, — zawierać, za życia współmałżonka, nowego małżeństwa, aż po upływnieniu lat trzech, od dnia, w którym zapadł ostateczny wyrok, uznający nieważność poprzedniego małżeństwa, w drugiej lub trzeciej instancyi. Zakaz powyższy nie ściąga się do osób, które, po unieważnieniu ich małżeństwa, z powodu pokrewieństwa lub powinowactwa wyżej opisanego, tudzież przystojności publicznej, otrzymawszy potrzebną od zwierzchności duchownej dyspensę, zażądają na nowo się pobrać i ważne zawrzeć małżeństwo. — (K. K. G. i P. 1072). (1).

* 70. Zabrania się osobom, których związek małżeński uznany został za nieważny: a) z powodu niedostatecznego zezwolenia w przypadkach art. 10, 11, 12, 13 i 14 opisanych; b) z powodu niewłaściwości proboszcza; c) z powodu niedostatecznej liczby świadków przy obrzędzie ślubnym, stosownie do art. 51, — za życia współmałżonka, nowego zawierać małżeństwa, aż po upływnieniu lat sześciu od dnia, w którym zapadł ostateczny wyrok, uznający nieważność w drugiej lub trzeciej instancyi.

---

(1) Przepisy w artykule tym, oraz w art. 70 i 71 niniejszego prawa zawarte, uchylone zostały paragrafem II Zdania Rady Państwa, które Ukazem z d. 5 Lipca 1856 r. zatwierdzone, a pod d. $\frac{3}{15}$ Kwietnia 1857 r. ogłoszone zostało, (D. P. T. L, str. 77) i które stanowi, a mianowicie:

„II. Moc obowiązującą art. 69, 70 i 71 Prawa o małżeństwie z r. 1836, należałoby uchylić.“

(Inne paragrafy tego Zdania Rady Państwa zamieszczone są w odwołanych przy art. 72 i 78 niniejszego prawa o małżeństwie).

Też osoby nie są obowiązane wstrzymywać się przez jakibądź przeciąg czasu z ponowieniem małżeństwa, uznanego za nieważne, skoro pragną zawrzeć je ważnie, z dopełnieniem warunków i uroczystości prawem wymaganych. — (K. K. G. i P. 1062). (1).

* **71.** Strona, z obrazą zakazów art. 69 i 70 objętych, nowe zawierająca małżeństwo, niemniej téż rodzice jój i opiekunowie, pozwoleniem swoim zawarcie małżeństwa upoważniający, ulegną karze art. 455 Kodexu Karnego, na osoby tające przeszkody do małżeństwa, postanowionej; kara ta wyrzeczoną będzie przez Sąd Poprawczy, na domaganie się Prokuratora Królewskiego. — (K. K. G. i P. 1062). (1).

* **72.** Duchowny, któryby dopełnił obrzędu ślubu religijnego małżeństwa, zawartego z przekroczeniem zakazów art. 68, 69 i 70 postanowionych, podpadnie karze porządkowej pieniężnej i karze dyscyplinarnej. — (K. K. G. i P. 1062). (2).

(1) Porównać przypisek będący w odsyłaczu do art. 69, niniejszego prawa.

(2) Artykuł ten uchylony został paragrafem III Zdania Rady Państwa które powołane jest wyżej w odsyłaczu do art. 69 niniejszego prawa. Osnowa wspomnionego § III jest następująca:

„III. Zamiast art. 72 Prawa o małżeństwie z r. 1836, postanowić:

„Duchowny, któryby dopełnił obrzędu ślubu religijnego małżeństwa, z przekroczeniem zakazu art. 68 Prawa o małżeństwie z r. 1836 postanowionego, podpadnie karze porządkowej pieniężnej, i prócz tego, osobnej karze Kościelnej.“

ODDZIAŁ VI.

O władzach, do których należy zastosowanie powyższych przepisów

73. Nieważność małżeństwa i rozłączenie małżonków co do stołu i łoża, nie zależy od woli ich, ani wzajemnego zezwolenia, lecz wyrzeczonóm być może przez zwierzchność duchowną. — (K. K. G. i P. 1071).

74. Również do zwierzchności duchownej należy wyrzeczenie względem przywrócenia pożycia małżonków, rozłączonych co do stołu i łoża. — (K. K. G. i P. 1071).

75. Zwierzchność duchowna jest właściwym sądem do rozpoznawania wykroczeń, którychby stali się winnymi kapłani dopełniający obrzędu ślubu małżeńskiego, i do wyrzekania przeciw nim kar dyscyplinarnych. Jednakże, ilekroć postanowiona jest prawem niniejszém kara pieniężna porządkowa, na duchownych dających ślub, kara ta wymierzona będzie przez Kommissyę Rządową Sprawiedliwości. — (K. K. G. i P. 1071). (1).

76. Kara pieniężna wynosić będzie najmniej 40 złp., najwięcej złp. 1800.

77. Sędziowie duchowni, rozpoznając sprawy małżeńskie, ograniczą się na samém tylko wyrzeczeniu ważności lub nieważności sakramentu, na samém dopuszcze-

(1) Jeżeli będzie chodziło o ukaranie duchownego za uchybienia przeciw prawu o małżeństwie, na które postanowioną jest kara dyscyplinarna i kara pieniężna, Prokuratorowie Trybunałów o wymierzenie pierwszej odnosić się powinni do właściwej zwierzchności duchownej, a, dla wyrzeczenia kary pieniężnej, obowiązani są akta wykrytego nadużycia wraz ze swą opinią do decyzji Kommissy Rządowej Sprawiedliwości nadsyłać.

niu lub odrzuceniu żądanego rozłączenia co do stołu i łoża, i na wyrzeczeniu kary dyscyplinarnej na wykraczającego kapłana. Oznaczenie skutków cywilnych, z nieważności małżeństwa lub rozłączenia onego co do stołu i łoża wynikających, niemniej środków tymczasowych, z wytoczeniem processu połączonych, należy do sądów cywilnych (1).

*78. Sprawy o nieważność małżeństwa, tudzież sprawy o rozłączenie co do stołu i łoża, rozpoznawane będą: w pierwszej instancji, przez Biskupa, lub Administratora dyecezyi zamieszkania małżonków, w drugiej instancji, przez Arcybiskupa lub Administratora Archidyecezyi Warszawskiej (2).

(1) Rada Administracyjna Kr. pod d. 28 Sierpnia (9 Września) 1853 r. Nr. 14963 postanowiła, że, w duchu art. 77 prawa o małżeństwie, skoro wyrzeczenie unieważnienia lub rozłączenia należy do sądów duchownych, i skoro te uznają prawomocnie czyny winę stanowiące i powodujące rozłączenie, sądy cywilne nie mogą na nowo tych czynów sprawdzać, ale są w obowiązku, na zasadzie uznanej winy przez sądy duchowne, oznaczyć skutki cywilne.

(2) Przepisy w ar. 78, 79, 81 i 82 niniejszego prawa uchylone zostały Zdaniem Rady Państwa, wyżej w odsyłaczu do art. 69 pr. o małż. powołaném i które w § 1 stanowią:

„I. Celem zgodzenia przepisów prawa o małżeństwie z nowo ustanowionym, za zgodą Dworu Rzymskiego, porządkiem rozpoznawania spraw małżeńskich, zamiast art. 78, 79, 81 i 82 pomienionego prawa, postanowić co następuje:

a) Pierwszą instancję Sądu Duchownego w sprawach małżeńskich w Królestwie Polskiem, stanowią miejscowi Biskupi Dyecezalni, a w Archidyecezyi Warszawskiej Arcybiskup, ze swemi Konsystorzami.

* **79.** Jeśli małżonkowie zamieszkali są w Archidiecezyi Warszawskiej, sprawy ich o nieważność małżeństwa i rozłączenie co do stołu i łoża, będą rozpoznawane w pierwszej instancyi, przez Arcybiskupa lub Administratora Archidiecezyi, w drugiej — przez duchownych, których wyznaczą tenże, w skutek nadanej mu władzy przez Stolicę Apostolską (1).

* **80.** Potrzebne są dwa wyroki jednoznaczne do stanowczego unieważnienia małżeństwa (2).

b) Drugą instancją Sądu Duchownego stanowią; w sprawach osądzonych w pierwszej instancyi przez Biskupów — Arcybiskup Warszawski, a w sprawach, które były rozpoznawane w pierwszej instancyi przez tegoż Arcybiskupa, — Biskup jednej z sąsiednich Dyecezyj, według poprzedniego wyznaczenia przez Dwór Rzymski.

c) W razie niezgadzania się wyroków dwóch pierwszych instancyj Sądu Duchownego, również i w skutek appellacyi, skarg i protestacyi, rozpoznawanie spraw małżeńskich w trzeciej instancyi, należy do Stolicy Apostolskiej.

d) Skargi na wyroki Sądów Duchownych Królestwa w sprawach małżeńskich podawane będą do Sądu trzeciej instancyi w Konsystorzu Warszawskim, który przedstawi takowe do Rzymu, porządkiem przepisany, za pośrednictwem Poselstwa Cesarsko-Rossyjskiego.“

(Tu porównać także art. 14 Konkordatu zamieszczonego w Ustępie II w odsyłaczu do art. 10 K. C. P.—T. I. str. 29 niniejszego dzieła).

(1) Porównać przypisek umieszczony w odsyłaczu do art. 78 niniejszego prawa.

(2) Przepisy art. 80 i 87 niniejszego prawa uchylone zostały postanowieniem Najwyższym z d. 23 Kwietnia (5 Maja) 1840 r. (D. P. T. XXV, str. 107), stanowiącém:

„Artykuł 80 i 87 prawa o małżeństwie z d. 16 Mar-

* **81.** Jeżeli wyrok pierwszej instancji nie zgadza się z wyrokiem drugiej, stronom wolno udać się do trzeciej instancji(1).

* **82.** Sprawy małżeńskie sądzone będą w trzeciej instancji przez duchownych, których wyznaczy Stolica Apostolska, na skutek przedstawienia Rady Administracyjnej Królestwa, uczynionego wspólnie z Arcybiskupem Warszawskim, lub Administratorem Archidiecezyi(1).

ca 1836 r. zostają zmienione. Dotychczasowa ich osnowa zastąpiona będzie przepisami następującego brzmienia:

Art. 80. Potrzebne są dwa wyroki jednoznaczne do stanowczego unieważnienia małżeństwa.

Z pod przepisu tego wyłącza się przypadek uznania małżeństwa za nieważne, z powodu trwania poprzedniego związku małżeńskiego, prawnie nieunieważnionego, w którym to przypadku dostateczny jest wyrok jednego Sądu.

Art. 87. Wszakże nie będzie przyjęta skarga strony domagającej się wyrzeczenia nieważności zawartego przez nią małżeństwa, w skutek doznanego przymusu, jeżeli zanieśioną została po upływie ośmiastu miesięcy, od chwili, w której przymus ustał, lub jeżeli przed upływem tego przeciągu czasu spełnioną była przez nią dobrowolnie powinność małżeńska.

Przepis ten obowiązuje i co do małżeństw, przed ogłoszeniem niniejszego prawa zawartych. Lecz przy rozpoznawaniu skarg o unieważnienie małżeństw takich, z powodu przymusu, rzeczoney ośmiastomiesięczny przeciąg czasu liczyć się ma, nie od chwili ustania przymusu, ale od dnia ogłoszenia tegoż prawa (a).

(a) Prawo to ogłoszone d. ¹⁸/₃₀ Czerwca 1840 r.

(1) Porównać przypisek zamieszczony w odsyłaczu do art. 78 niniejszego prawa.

83. Tak Biskupi, jako też Arcybiskup, Administratorowie dyecezyi i Archidyecezyi, mają prawo wyręczać się, w obowiązkach sędziego spraw małżeńskich, innymi duchownymi, których w tym celu wyznaczą.

84. W sądach duchownych zachowane być winno sądowe postępowanie kanoniczne (1).

85. Wyrzeczenie nieważności małżeństwa zawartego przez mężczyznę, przed skończeniem lat 14, wyrzeczenie nieważności małżeństwa zawartego przez kobietę, przed skończeniem lat 12, tudzież małżeństwa zawartego przez osobę cierpiącą pomieszanie zmysłów, może być żądaném przez obiedwie strony; a jeżeli te są nieletnie lub bezwłasnowolne, — przez ich ojca, matkę lub opiekunów.

86. Wyrzeczenie nieważności małżeństwa, które zawartém zostało, chociaż nie było zezwolenia, albo, chociaż zezwolenie nastąpiło w skutek przymusu lub błędu, może być żądaném tylko przez stronę, która prawnego zezwolenia na małżeństwo nie oświadczyła.

* **87.** Wszakże nie będzie przyjęta skarga strony domagającej się wyrzeczenia nieważności zawartego przez nią małżeństwa, w skutek doznanego przymusu, jeżeli zanesioną została po upływie ośmnastu miesięcy, od chwili, w której przymus ustał, lub jeżeli przed upływem tego przeciągu czasu spełniona była przez nią dobrowolnie powinność małżeńska (2).

88. Nieważność małżeństwa, wynikająca z niemocy

---

(1) Przepisy co do postępowania przed Sądami Duchownemi wyznania Rzymsko-Katolickiego, zamieszczone będą, o ile możności, przy Kodexie Postępowania Sądowego.

(2) Porównać przypisek zamieszczony w odsyłaczu do art. 80 niniejszego prawa o małżeństwie.

fizycznej jednej ze stron, może być wyrzeczoną również tylko na żądanie drugiej strony.

89. Wyrzeczenia nieważności małżeństwa zawartego pomimo przeszkód, w Oddziale drugim niniejszego Rozdziału opisanych, dyspensą zwierzchności duchownej nieusuniętych, mogą domagać się obiedwie strony, a jeżeli strony są nieletnie,—ich rodzice lub opiekunowie.

90. Wszakże rodzice i opiekunowie nie mogą, w powyższych przypadkach, zaskarżać małżeństwa, jeżeli na one swe udzielili pozwolenie.

91. Skarga o unieważnienie małżeństwa, z powodu, iż ślub dany był przez duchownego niewłaściwego, niemającego na to upoważnienia od przełożonego parafii ednego z małżonków, lub od władzy dycieczalnej, niemniej skarga o unieważnienie małżeństwa, z powodu, iż ślub dany był w nieobecności dwóch przynajmniej świadków, zanesioną być może przez każdego z małżonków; a w razie nieletności tychże,—przez ich rodziców i opiekunów, jeżeli ci wszakże nie upoważnili swém pozwoleniem małżeńskiego związku.

92. Małżeństwo zawarte pomimo przeszkód wynikających: z różności religii, z wielożenstwa, z ślubów zakonnych i wyższych święceń, z przestępstwa, z pokrewieństwa i powinowactwa w linii wstępnej i zstępnej, pomiędzy bracią i siostrami rodzonemi i przyrodniemi, — podlega unieważnieniu w skutek skargi Prokuratora Królewskiego, na którego wkłada się obowiązek, takowe małżeństwa z urzędu zaskarżać, chociażby nie domagali się ich unieważnienia małżonkowie, rodzice tychże i opiekunowie. — (Pr. o małż. 93 do 96). (1).

---

(1) Z organizacji Sądów duchownych wyznań Rzymsko-Katolickiego, Ewangelicko-Augsburgskiego i Ewangelicko-Refor-

93. Strona, która w dobrej wierze małżeństwo zawarła, może połączyć swą skargę ze skargą Prokuratora Królewskiego.

94. Prokuratorowie Królewscy zostają nadto w obowiązku przestrzegać użycia stempla w sprawach małżeńskich (1).

95. Prokuratorowie Królewscy mają prawo żądać komunikowania sobie aktów dotyczących się spraw małżeńskich, w każdym stanie interessu (1).

96. Sędziowie duchowni stanowiąc będą prócz tego w sprawach małżeńskich, bez względu na żądanie stron,

mowanego, wynika, że do niektórych czynności wpływ Prokuratorów Kr. przy Sądach cywilnych jest potrzebny.

W rozwinięciu zasady tej istnieją przepisy, na mocy których: Obowiązki Prokuratora cywilnego przy Sądzie Duchownym trzeciej instancji w Archidiecezyi Warszawskiej (a) z przepisów prawa i szczególnych urzędzeń wypływające, pełnić ma Naczelny Prokurator IX Departamentu Rządzącego Senatu; — zaś obowiązki Prokuratora przy Sądzie Duchownym Katolickim drugiej instancji, oraz przy Konsystorzu Ewangelicko-Augsburskim i Ewangelicko-Reformowanym — Prokurator przy Sądzie Appellacyjnym Królestwa; zresztą pełnienie takichże obowiązków przy każdym Sądzie Duchownym Katolickim pierwszej instancji, pozostawione zostało przy właściwych Prokuratorach cywilnych każdego w szczególności Trybunału (b).

(R. A. d. $\frac{3}{15}$ Grudnia 1843 r. N. 9753 i K. R. S. d. 24 Grudnia (5 Stycznia) 184 $\frac{3}{4}$ r. N. 16180).

(a) Trzecia instancja w Archidiecezyi Warszawskiej została zniesiona, jak to wyjaśniono w odsyłaczu do art. 78 prawa o małżeństwie. (T. I, str. 301 niniejszego dzieła).

(b) Co do innych Prokuratorów porównać przypisek b zamieszczony w odsyłaczu do art. 96 prawa o małż. (T. I, str. 307 niniejszego dzieła).

(1) Porównać przypiski zamieszczone w odsyłaczu do art. 92 prawa o małżeństwie (T. I, str. 305 niniejszego dzieła).

na wnioszek Prokuratora Królewskiego przy Trybunale cywilnym pierwszjej instancji:

- 1° Plekroć będzie poszukiwaną z urzędu nieważność małżeństwa zawartego w przypadkach prawem niniejszém wskazanych (art. 92).
- 2° Plekroć wypadnie wyrzec karę dyscyplinarną przeciwko duchownemu, który, dopełniając obrzędu słu- bu religijnego, wykroczył przeciw rozporządzeniom ustawy niniejszjej (1).

97. Sędzia duchowny, przyjmując skargę o nieważność małżeństwa zaskarżonego z powodu: *a*) niedostatecznego zezwolenia; *b*) niezdolności fizycznjej; *c*) pokrewieństwa w drugim stopniu kanonicznym i dalszych; *d*) powinowactwa w linii bocznjej; *e*) pokrewieństwa duchownego; *f*) pokrewieństwa i powinowactwa cywilnego; *g*) przystojności publicznjej; *h*) niewłaściwości proboszcza; *i*) niedostatecznej liczby świadków przy obrzędzie słu- bnym;—ostrzedz powinien stronę powodową o karze, prawem niniejszém postanowionjej, na osoby, któreby, po unieważnieniu ich małżeństw z powodów powyższych, przed upływem oznaczonych przeciągów czasu, weszły w nowe związki małżeńskie. obrońca małżeństwa, stósownie do sądowego postępowania kanonicznego wyznaczony, postara się, aby strona pozwana o tēj karze była ostrzeżoną.

---

(1). *a*) Porównać przypiski zamieszczone w odsyłaczach do art. 75 i 92 niniejszego prawa o małżeństwie. (T. I. str. 300 i 305).

b) Oprócz tego K. R. S. pod d. 30 Lipca (11 Sierpnia) 1840 r. N. 3620 zawiadomiła, że dla Prokuratorów Kr. wykonywających obowiązki na nich prawem włożone przy Sądach Konsystorskich, nie w miejscach urzędowania ustanowionych, assygnować będzie diety i koszta podróży w każdym razie, gdy znajdować się będą w konieczności zjechań na miejsce posiedzeń Konsystorza Jeneralnego właściwej dyecezyi, bądź to dla zebrania z aktów sądowych potrzebnych wiadomości, bądź w innym jakim urzędowym obowiązku.

ROZDZIAŁ II.

O małżeństwie pomiędzy osobami wyznającemi religię Grecko-Rossyjską.

P r a w i d ł a o g ó l n e.

98. Zawarcie i rozwiązanie małżeństwa pomiędzy osobami wyznającemi religię Grecko-Rossyjską podlega, co do wszelkich szczegółów, przepisom objętym w prawie cywilném Cesarstwa, które są osnowy następującej (1):

ODDZIAŁ I.

O warunkach istotnych do zawarcia małżeństwa.

99. Warunki istotne do zawarcia małżeństwa pomiędzy osobami wyznającemi religię Grecko-Rossyjską, są:

- 1° Wiek prawem przepisany, a mianowicie: ze strony męzczyzny lat 18, ze strony niewiasty lat 16 skończonych.
- 2° Zezwolenie osób wstępujących w związek małżeński.
- 3° Pozwolenie rodziców lub opiekunów.
- 4° Pozwolenie zwierzchności dla osób w służbie zostających (2).
- 5° Pozwolenie panów dla Rossyjskich swych poddanych włościan lub służących, w Królestwie Polskiem przebywających. — (K. K. G. i P. 1056, 1058, 1059, 1066, 1079, 1093).

---

(1) Obowiązujące w tym przedmiocie przepisy w Cesarstwie Rossyjskiem zawarte są w art. 34 do 78 włącznie *Praw Cywilnych tegoż Cesarstwa* mieszczących się w Części I. Tomie X, *Swodu praw* (Сводъ Законовъ), wydania z r. 1857, — oraz w art. 796 do 819 włącznie *Przepisów Postępowania Sądowego*, mieszczących się w Części II, Tomie X tegoż *Swodu praw*.

(2) Porównać przypisek zamieszczony w odsyłaczu do art. 20 prawa o małż. (T. I. str. 284 niniejszego dzieła).

ODDZIAŁ II.

O przeszkodach do zawarcia małżeństwa.

- 100.** Nie mogą zawierać związków małżeńskich;
- 1° Szaleni i wariacy;
  - 2° Osoby, których poprzednie małżeństwo nie jest rozwiązane;
  - 3° Osoby, które już trzykrotnie w nich zostawały;
  - 4° Osoby, które doszły lat 80 wieku.

Również nie wolno jest zawierać małżeństwa z osobami nienależącymi do żadnego z wyznań chrześcijańskich. (K. K. G. i P. 1056, 1057, 1066).

101. Pokrewieństwo i powinowactwo stanowi oprócz tego przeszkodę do małżeństwa, w stopniach zakazanych ustawami kościoła Grecko-Rossyjskiego (K. K. G. i P. 1052, 1053, 1054, 1055, 1066).

102. Też ustawy oznaczają skutki wynikające z przedstawienia powyższych przepisów.

ODDZIAŁ III.

O uroczystościach małżeńskiego związku.

103. Żądający zawrzeć związek małżeński, powinien uwiadomić na piśmie lub słownie, duchownego parafii w której mieszka, o swém imieniu, nazwisku, stopniu albo powołaniu, jako téż o imieniu, nazwisku i powołaniu narzeczonej. (K. C. P. 106).

104. Po tém uwiadomieniu, duchowny ogłosi zapowiedzi, i zajmie się wysledzeniem przeszkód małżeństwa, podług prawideł przepisanych przez duchowną zwierzchność kościoła Grecko-Rossyjskiego. (K. C. P. 106. — K. K. G. i P. 1070.)

105. Po ogłoszeniu zapowiedzi, każdy mający wiadomość o przeszkodach do zawarcia małżeństwa, obowiązany jest donieść o tém duchownemu, w terminie ustawami kościoła wskazanym.

106. Wysłedzenie przeszkód do małżeństwa nastąpi w ten sposób: że świadkowie obecni zawarciu małżeństwa, zaręczą, iż strony nie są przymuszone, ani téż zachodzi między nimi pokrewieństwo, lub inna przeszkoda. Zaręczenie podpiszą świadkowie własną ręką, w księdze na ten koniec utrzymywanej. Nieumiejący pisać upoważnią kogobądź do podpisania w ich imieniu. (K. K. G. i P. 1070).

107. Jeżeli, w skutek ogłoszonych zapowiedzi, lub przedsięwziętego wysledzenia, odkryje się przeszkoda tamująca związek małżeński, albo jeżeli przeszkoda odkrytą zostanie w czasie przystąpienia do zawarcia ślubów, duchowny wstrzyma się z dopełnieniem obrządku religijnego, i o zachodzącej przeszkodzie doniesie miejscowemu Biskupowi. Jeżeli Biskup nie jest mocen sam rozwiązać zachodzącego przypadku, odnieść się powinien do Świętego Synodu. (K. K. G. i P. 1070).

108. Małżeństwo powinno zawsze być zawarte w kościele, w osobistej przytomności stron łączących się, w dniu i godzinach pozwolonych, w obecności dwóch lub trzech świadków, wraz z aktem zwanym *obruczenie* (обручение), we wszystkiém zgodne z obrządkiem kościoła Grecko-Rossyjskiego. (K. K. G. i P. 1070).

109. Po dopełnieniu obrzędu ślubnego, spisany być winien akt małżeństwa, wedle przepisów art 58.

110. Pod zagrożeniem surowych kar, zabronioném jest przymuszać duchownego, do dania ślubu z obrazą ustaw kościelnych, i rozporządzeń wyżej opisanych. — (K. K. G. i P. 1065.)

ODDZIAŁ IV.

O ustaniu małżeństwa i rozwiązaniu związku małżeńskiego.

111. Małżeństwo kończy się ze śmiercią jednego z małżonków; rozwiązuje się zaś:

- 1° Przez zesłanie jednego z małżonków, wyrzeczone sądownie, za przestępstwo; bądź z przeznaczeniem osoby zesłanej do robót (въ работы), bądź z przeznaczeniem jej na osiedlenie; które to kary odpowiadają karze śmierci, lub karze więzienia warownego na całe życie, Kodexem Karnym Królestwa Polskiego, postanowionym (1).
- 2° Przez nieobecność jednego z małżonków.
- 3° Przez rozwód.

1. *Rozwiązanie małżeństwa przez zesłanie jednego z małżonków.*

112. Jeżeli jeden z małżonków skazany jest na zesłanie, zwierzchność dyceczalna ma prawo, na prośbę drugiego małżonka, dozwolić temuż, zawarcia nowych związków małżeńskich.

113. Żony winowajców, z zesłania w skutek Najwyższego ułaskawienia powracających, powinny pozostać z nimi w związkach małżeńskich, jeżeli, w ciągu ich ze-

(1) Podług art. 5 Kodexu karnego Królestwa Polskiego z r. 1818 (D. P. T. V. str. 5), *kara śmierci lub więzienia warownego na całe życie*, należała do rzędu *kar głównych*; podług zaś art. 19 K. K. G. i P. obowiązującego w Królestwie Polskiem od r. 1847:

„Kary główne są następujące:

- 1° Pozbawienie wszelkich praw i kara śmierci.
- 2° Pozbawienie wszelkich praw i zesłanie do ciężkich robót, połączone, w przypadkach oznaczonych prawem, dla osób od kar cielesnych nie wyłączonych, z piętnowaniem i karą chłosty różgami od ośmdziesięciu do dwustu razy.
- 3° Pozbawienie wszelkich praw i zesłanie na osiedlenie w Syberyi, połączone, w przypadkach oznaczonych prawem, dla osób od kar cielesnych nie wyłączonych, z karą chłosty różgami od czterdziestu do ośmdziesięciu razy.
- 4° Pozbawienie wszelkich praw i zesłanie na osiedlenie za Kaukazem.

ślania, nie zaniósłszy prosby o dozwole nie im zawarcia nowego małżeństwa. Toż samo rozumie się i o mężach.

114. Jeżeli mąż lub żona, udaje się za skazanym współ-małżonkiem, na miejsce, gdzie, wskutek wyrzeczonej przeciw niemu kary, obowiązany jest przebywać, małżeństwo nie przestaje trwać w swęj mocy.

2. *Rozwiązanie małżeństwa przez nieobecność.*

115. Kiedy po wyprowadzeniu prawem przepisanego śledztwa, zapadnie wyrok uznający nieobecność jednego z małżonków, którego pobyt od lat pięciu nie jest wiadomym, drugi małżonek ma prawo prosić dycieczalnego Biskupa o rozwiązanie małżeństwa.

116. Rozwiązanie małżeństwa będzie wyrzeczonóm skoro zwierzchność dycieczalna przekona się: że wyrok nieprzytomność uznający jest ostateczny, i że śledztwo, zmierzające do ogłoszenia nieprzytomności, było należyście wyprowadzonóm. Wyrok zwierzchnosci dycieczalnej przedstawiony będzie porządkiem przepisany, pod zatwierdzenie Świętego Synodu.

3. *Rozwiązanie małżeństwa przez rozwód.*

117. Przyczyny rozwodu wyszczególnione są w ustawach kościoła Grecko-Rossyjskiego.

118. Nie może być zatwierdzony wyrok, którym rozwiązane jest małżeństwo na zasadzie prostego przyznania strony obwiniającej się o cudzołóztwo, jeżeli inne okoliczności nie stwierdzą należyście tego przyznania. Przyznanie się strony powinno być uczynione w sądzie, przed sędzią, dobrowolnie, rzetelnie i zgodnie z okolicznościami sprawy. (K. K. G. i P. 1078).

119. Nie należy przyjmować zaskarżeń przeciwko osobom zawierającym przeciwne prawu małżeństwa, jeżeli te zaskarżenia nie są wsparte jasnemi dowodami.

120. Osoby, które wstąpiły w związek małżeński, niedoszedłszy wieku prawem przepisanego, rozłączone być powinny, chociażby nawet jedna tylko strona była małoletnią. Po należytem wysledzeniu zachodzącej przeszkody, małżeństwo powinno być sądownie rozwiązane; będzie wszakże mogło być znowu zawartém, po osiągnięciu przez strony lat prawem wymaganych, po oświadczeniu przez nie na małżeństwo zezwolenia, i dopełnieniu obrzędów przepisanych. Wykraczający przeciw temu rozporządzeniu, karani będą podług praw kościelnych.

121. Osoby wstępujące w związek małżeński przed dojściem wieku prawem przepisanego, powinny być rozłączone wtedy nawet, gdy, w czasie zaskarżenia ich związku, doszły do lat zupełnych; jeżeliby zaś pragnęły pozostać w małżeństwie, zanesiona przez nie prośba poniesioną być powinna pod rozstrzygnięcie Świętego Synodu.

ODDZIAŁ V.

O władzach, do których należy zastosowanie powyższych przepisów.

122. Zastosowanie przepisów objętych w Oddziałach I i II niniejszego Rozdziału, o warunkach i przeszkodach małżeństwa, i podług tego stanowienie o ważności samego związku małżeńskiego, należy do władzy duchownej religii Grecko-Rossyjskiej. Również rozpoznawanie wykroczeń przeciw prawidłom kościelnym, ściągającym się do obrzędów małżeństwa, należy do sądów duchownych téjże religii (1).

---

(1) *Urządzenie przedmiotów dotyczących kościoła Grecko-Rossyjskiego w Królestwie Polskiem, przez Najświętszy Synod przyjęte, a przez Najjaśniejszego Pana pod d. 25 Stycznia 1829 r. zatwierdzone, i, stosownie do postanowienia Rady Administracyjnej*

123. Wszelkie sprawy o rozwody, podlegają także rozpoznaniu sądów duchownych, i nie kończą się ostatecznie bez zatwierdzenia Świętego Synodu.

Kr. z d. 24 Października (6 Listopada) 1833 r. (D. P. T. XV, str. 359), w wykonanie wprowadzone, obejmuje w ustępach 5 i 10 następujące przepisy:

Ustęp. 5. „.....Jeżeli w sprawach należących do władzy Biskupiej, potrzebnem będzie przesłuchanie świadków zamieszkałych w Królestwie Polskiem, nateczas takowe zeznania będą składanemi w świeckim sądzie tego miejsca, gdzie mają zamieszkanie, a oryginalny protokół przesłany będzie za pośrednictwem Kommissyi Wyznań i Oświecenia (t.j. Kommissyi Rządowej Spraw Wewnętrznych i Duchownych) do Władzy Dyecezalnej.“ (D. P. T. XV, str. 373, 375). (a).

Ustęp 10. „Roztrząsanie według przepisów cerkiewnych przeszkód do małżeństwa, jako to, pokrewieństwa, spowinowacenia i innych z prawa kościelnego wynikających okoliczności,“ należy do Władzy Biskupiej. (D. P. T. XV, str. 381).

(a) W rozwinięciu tego przepisu Kommissya Rządowa Sprawiedliwości pod d. 24 Marca (5 Kwietnia) 1853 r. N. 1134 wydała rozporządzenie osnowy następującej:

„W sprawie rozwodowej przed Sądem Duchownym Konsystorza Prawosławnego Archidiecezyi Warszawskiej toczącej się, zaszła potrzeba zbadania świadków stanu cywilnego przez delegacyą po za obrębem Sądu Duchownego.

Z tego powodu Kommissya Rządowa Spraw Wewnętrznych i Duchownych, odniosła się do Kommissyi Rządowej Sprawiedliwości z zapytaniem:

- 1° Jakie władze uznać należy za właściwe do odbierania zeznań i przysięg od osób świeckich, w sprawach, w Sądzie Duchownym Konsystorza Prawosławnego toczących się?
- 2° Jaka drogą mają być czynione wezwania po świadków; i jakim ciż karom, w razie niestawienia się, ulegać mają?

Kommissya Rządowa Sprawiedliwości, opierając się na przepisach prawa, mianowicie na Najwyżej pod d.

ROZDZIAŁ III.

O małżeństwach osób wyznających religię Grecko-Unicką.

124. Małżeństwa pomiędzy osobami wyznającemi religię Grecko-Unicką, podlegają, co do zawarcia i rozwiązania, przepisom kościoła wschodniego.

---

25 Stycznia 1829 r. zatwierdzone, a w r. 1833 w Tomie XV Dziennika praw ogłoszonym postanowieniu, urządzającym sprawę Konsystorza Prawosławnego w Królestwie; następujące przyjęła zasady:

- 1° Iż należy przedewszystkiém rozróżnić, że dwojakiego rodzaju są sprawy, o unieważnienie lub rozwiązanie małżeństwa, przychodzące przed Sąd Duchowny, —t.j.:
    - a) prowadzone z urzędu, których przyczyną do unieważnienia lub rozwiązania, jest przestępstwo i obraza wyraźnego zakazu prawa;
    - b) z powództwa strony interessowanój.
  - 2° Że w obu powyższych rodzajach spraw ad a, i b, do Sądu Duchownego należy wyłącznie oznaczyć wyraźnie na jakie okoliczności świadkowie wysłuchani być mają i jednocześnie delegować duchownego, który ma być obecnym przy badaniu świadków, a nawet dla odebrania przysięgi od tychże jeśli ci byli religii Prawosławnój.
  - 3° Że w sprawach rozwodowych z urzędu popieranых, Sąd Duchowny decyzję swą wprost i bezpośrednio zakommunikować winien Trybunałowi Cywilnemu, w obrębie którego świadkowie są zamieszkali, celem dopełnienia czynności, przez delegować się mającego Członka z Trybunału, lub właściwego Sądu Pokoju.
- W sprawach zaś, gdzie niezachodzi potrzeba popierania sprawy z urzędu, lecz pozostawione jest samej stronie, czyli zechce dalej żądanie o rozwód popierać; to już Sąd Duchowny, po oznaczeniu czynów,

125. Rozporządzenia cywilne, zawarte w art. 6, 7, 9, 15, 16, 17, 18, 19, 20 i 21, również i w art. 24, 25, 28, 29 i 68, obowiązującymi są i względem osób wyznania Grecko-Unickiego.

---

na jakie świadkowie mają być badani, powinien odesłać strony w tym celu do właściwego Trybunału Cywilnego.

- 4° Co do sposobu wydawania wezwań po strony i świadków, Sądy cywilne w sprawach, z urzędu popieranych, powinny także z urzędu wydawać takowe wezwania i jednocześnie zawiadamiać delegata duchownego o terminie odbyć się mającej czynności; a w sprawach z powództwa samych stron rozwiniętych, stronom tym pozostawione być winno wydanie decyzji w Sądzie cywilnym właściwym, nakazującej wyprowadzenie badania świadków na okoliczności przez Sąd Duchowny oznaczone, i mianowanie Delegowanego do wyprowadzenia tegoż badania na terminie, jaki przez Delegowanego Sądowego wyznaczonym zostanie; strona decyzję uzyskująca, wezwać powinna świadków i stronę przeciwną, przez pośrednictwo woźnych, Sądowi zaś Cywilnemu ograniczyć się wypada na uwiadomieniu o terminie Delegowanego duchownego.
- 5° Gdyby uczynione zostały przez stronę przeciwną zarzuty świadkom, Sąd Cywilny, przy względzie na przepisy praw Cesarstwa, a mianowicie art. 254 *Ustawy o Konsystorzach*, wstrzymać się jest w obowiązku od zbadania takiego świadka, i w sprawach z urzędu, odnieść się wprost do Sądu Duchownego, przy zakommunikowaniu protokołu czynionych zarzutów; a w sprawach przez same strony popieranych, odesłać je przed tenże Sąd Duchowny, w jednym i drugim razie, po ocenienie zarzutów.
- 6° Jeżeli wreszcie z powodu sprawy rozwodowej, okaże się potrzeba wymierzenia na które z małżonków kary, której wyrzeczenie, stosownie do Ustawy Przechodniej do Kodexu Kar Głównych i Poprawczych

126. Duchowieństwo Grecko-Unickie, dopełniając obrzędu ślubu religijnego, stosować się powinno do przepisów objętych w art. 41 do 47 włącznie, tudzież do art. 53, 54, 55, 56 i 58 dotyczących się zapowiedzi, i spisania aktu cywilnego po dopełnionym obrzędzie religijnym.

---

z r. 1847 (D. P. T. XL. str. 5), należy do Sądów Karzących, — Sąd Duchowny powinien sprawę odesłać wprost do Prokuratora Kr. przy Sądzie Kryminalnym właściwym, dla pociągnięcia winnego do odpowiedzialności.

⁷⁰ Do wyrzeczenia kar na świadków niestawiających, oznaczonych w art. 263, K. P. S; i w art. 286 K. K. G i P., jest właściwy Sąd Cywilny, który będzie miał zlecone słuchanie świadków.

Wszystkie powyższe zasady, tak Kommissya Rządowa Spraw Wewnętrznych i Duchownych w odezwie z d. 31 Grudnia (12 Stycznia) 185²/₃ r., N. 6223/13200, jako téż i Arcybiskup Warszawski i Nowogieregiowski w odezwie z d. 31 Lipca 1852 r. N. 1152, uznali za zgodne z przepisami praw w Królestwie obowiązujących, i nie sprzeciwiające się Ustawom Cesarstwa, z tą tylko uwagą ze strony Arcybiskupa uczynioną: iż, podług przepisów Konsystorza Prawosławnego i prawa o małżeństwie z r. 1836, w każdym razie, ostateczne wyrzeczenie w sprawach o rozwiązanie lub rozłączenie małżeństwa, należy do władzy dyecezalnej, jako obowiązanej przedstawiać Najświętszemu Synodowi do zatwierdzenia, zapadłe w sprawach tych wyroki.

W skutku tego, Kommissya Rządowa Sprawiedliwości poleciła Trybunałom Cywilnym: aby, czy to w razie kiedyby w sprawach z urzędu przez Sąd Duchowny Konsystorza Prawosławnego popieranych, tenże Sąd Duchowny uczynił do Trybunału wezwanie, o przesłuchanie świadków, — czyli téż w przypadku, kiedy strony w sprawach przez siebie rozwiniętych same w tym celu zgłoszą się do właściwego Sądu, — odpowiednio naturze sprawy, do powyższych zasad stosowały się; oraz wykonanie ścisłe takowych, wszystkim Sądom Pokoju w obrębie ich jurisdikcyi urzędującym, nakazały.

127. Rozpoznawanie spraw małżeńskich osób wyznających religię Grecko-Unicką, należy do sądów duchownych téjże religii.

128. Rozporządzenia zawarte w art. 75, 76 i 96 ustępie 2, 77, 94 i 95, dotyczące władz, do których należy wykonanie prawideł o małżeństwach, ściągają się także co do małżeństw Greko-Unitów.

ROZDZIAŁ IV.

O małżeństwie pomiędzy osobami wyznań Ewangelicko-Augsburgskiego i Ewangelicko-Reformowanego.

ODDZIAŁ I.

O warunkach istotnych do zawarcia małżeństwa.

129. Rozporządzenia zawarte w art. 6, 7, 9, 15, 16, 17, 18 i 20, dotyczące się warunków istotnych do zawarcia małżeństwa, są obowiązującymi i dla osób obu wyznań Ewangelickich. — (K. K. G. i P. 1067).

130. Małżeństwa, do zawarcia których wymaganém jest, stosownie do art. 15, 16 i 20, dozwoleń rodziców, opiekunów, zwierzchności opiekuńczej i wojskowej, pozostają ważnemi, jeżeli nie będzie zanesiona przeciw nim skarga, przez osoby i władze, których prawa, zawarciem onych zostały nadwreżone. W razie zanesienia skargi, i udowodnienia, iż małżeństwo zawartém jest z obrazą przepisów, objętych w wzmiankowanych artykułach, związek małżeński powinien być unieważniony, jako przeciwny prawu. — (K. K. G. i P. 1067, 1093).

131. Osoby, których prawa nadwreżone zostały zawarciem małżeństwa, mogą żądać unieważnienia onego, najdalej w ciągu roku, wyjąwszy, gdyby dowiodły, iż w tym czasie, albo nie miały wiadomości o zawarciu onego, albo nie były w możności zanesienia skargi.

ODDZIAŁ II.

O przeszkodach niedopuszczających zawarcia małżeństwa.

152. Stanowią przeszkody niedopuszczające zawarcia małżeństwa:

- 1° Różność religii.
- 2° Wieleżeństwo.
- 3° Przestępstwo.
- 4° Pokrewieństwo i powinowactwo.—(K. K. G. i P. 1067).

153. Z powodu różności religii, nie wolno zawierać małżeństwa, z osobami które nie należą do żadnego z wyznań Chrześcijańskich. — (K. K. G. i P. 1060, 1067).

154. Rozporządzenia zawarte w art. 25, 28 i 29, wzbraniające małżeństwa, z powodu wieleżeństwa lub przestępstwa, obowiązują i osoby wyznań Ewangelickich.

155. Małżonek rozwiedziony dla cudzołóstwa, nie może zawierać związków małżeńskich, ze współsprawcą popełnionego przezeń przestępstwa.—(K. K. G. i P. 1067).

156. Małżeństwo zabronione jest z powodu pokrewieństwa i powinowactwa:

- 1° Między wszystkimi krewnymi w linii wstępnéj i zstępnéj.
- 2° Między braćmi i siostrami, rodzonemi lub przyrodnymi.
- 3° Między ojczymem i pasierzbicą, macochą i pasierzbem, między zięciem i matką żony, między synową i świekrem, i to bez względu, czy poprzedni związek rozwiązany został, przez śmierć jednego z małżonków, lub przez wyrok Konsystorza, czyli małżonkowie spłodzili potomstwo, lub żyli bezpotomnie.
- 4° Między siostrzeńcem i ciotką.

We wszystkich tych stopniach pokrewieństwa i powi-

nowactwa zabronione jest małżeństwo, pomiędzy krewnymi i powinowatami, bez względu na to, czy pokrewieństwo lub powinowactwo wynika ze związku prawnego lub nieprawnego.—(K. K. G. i P. 1053, 1054, 1055, 1067).

157. Zabronione jest małżeństwo pomiędzy przysposabiającym i przysposobionym, wyjąwszy gdyby przeszkoda, z przysposobienia wynikająca, usuniętą została przez dyspensę Konsystorza Ewangelickiego Jeneralnego (1). Małżeństwo zawarte pomimo tego zakazu, jest nieważne.—(K. K. G. i P. 1067),

158. Małżeństwo pomiędzy wujem i siostrzenicą, pomiędzy stryjem i synowicą, pomiędzy wdową po stryju lub wuju i synowcem lub siostrzeńcem, dozwolone jest tylko w przypadkach nader ważnych, i na skutek uchylenia zachodzącej przeszkody, przez Konsystorz Ewangelicki Jeneralny, który, tak w niniejszym razie, jako téż w razie uchylenia przeszkody, w artykule poprzednim opisanój, obowiązany jest uwiadomić natychmiast o udzielonój dyspensie, Kommissyę Rządową Spraw Wewnętrznych, Duchownych i Oswiecenia Publicznego. (t. j. Kommissyę Rządową Spraw Wewnętrznych i Duchownych). Małżeństwo zawarte pomimo powyższego zakazu, jest nieważne.—(K. K. G. i P. 1067).

ODDZIAŁ III.

O uroczystościach małżeńskich.

159. Rozporządzenia zawarte w art. 41 i 47 włącznie, tudzież rozporządzenia zawarte w art. 53, 54, 55, 56 i 58, dotyczące zapowiedzi i spisania aktu cywilnego małżeń-

(1) Podług wyjaśnienia zamieszczonego niżej przy art. 173 niniejszego prawa o małżeństwie, *Konsystorz Ewangelicki Jeneralny* nie istnieje, i w miejsce tegoż ustanowione zostały — *Konsystorz Ewangelicko-Augsburgski* oraz *Konsystorz Ewangelicko-Reformowany*.

stwa, po dopełnionym obrzędzie religijnym małżeństwa, obowiązujące są i co do małżeństw osób wyznań Ewangelickich.

140. Ślub religijny danym być winien podług obrzędu wyznania Ewangelickiego, do którego należą małżonkowie, w przytomności dwóch świadków przynajmniej, przez pastora gminy wstępujących w małżeństwo, a jeżeli być może, przez pastora narzeczonej. Wszakże dopełnienie obrzędu ślubnego przez pastora innej gminy nie czyni małżeństwa nieważnym, jeżeli nie zachodzą powody nieważności prawem oznaczone. — (K. K. G. i P. 1069).

141. Jeżeliby w gminach administracyjnych zamieszkania przyszłych małżonków, lub w gminach pobliskich, nie było pastora Ewangelickiego, wolno jest stronom udać się do przełożonego parafii Katolickiej, celem dopełnienia obrzędu ślubnego.

142. Małżeństwo powinno być zawartem w osobistej stron przytomności, o ile być może, w kościele; nie jest wszakże zabronionem dopełniać obrzędu religijnego i w domach prywatnych.

143. Osoby wyznań Ewangelickich nie mogą zawierać małżeństwa, dopóki nie zostały bierzmowane, i nie przyjęły świętej komunii.

144. Pastor, dopełniający obrzędu ślubu religijnego, z obrazą przepisów w niniejszym Oddziale objętych, ulega karze dyscyplinarnej. — (K. K. G. i P. 1067, 1069, 1070. — Pr. o małż. 75).

ODDZIAŁ IV.

O ustaniu i rozwiązaniu małżeństwa.

145. Małżeństwo osób wyznających religię Ewangelicką, ustaje ze śmiercią jednego z małżonków, a rozwiązuje się przez rozwód.

146. Stanowią prawne przyczyny rozvodu:

- 1° Cudzołóstwo.
- 2° Złośliwe opuszczenie współmałżonka.
- 3° Długa nieprzytomność jednego z małżonków, choćby niedobrowolna, lecz przeszło lat pięć trwająca.
- 4° Niemożność fizyczna spełnienia powinności małżenskiej.
- 5° Choroba zaraźliwa i nieuleczona, albo choroba zaraźliwa i odrażająca.
- 6° Pomieszanie zmysłów.
- 7° Życie rozwiązłe.
- 8° Postępowanie gwałtowne i wzniecające obawę o życie małżonka.
- 9° Udowodniony sądownie zamiar pozbawienia współmałżonka honoru, wolności, urzędu lub rzemiosła.
- 10° Przeszłości, pociągające za sobą karę śmierci, więzienia warownego lub ciężkiego(1), i występki przeciwko naturze. (K. K. G. i P. 723, 724 i 725).

1. *Cudzołóstwo.*

147. Może być wyrzeczony rozwód, z powodu cudzołóstwa, nie tylko wtenczas, kiedy tego przestępstwa są zupełne dowody, ale nawet w przypadku, gdy gwałtowne podejrzenie, wynikające z czynów przez inkwizycją wykrytych, jest tego rodzaju, iż, wedle przepisów Kodexu

---

(1) Wszystkie wymienione tu kary, podług art. 5 Kodexu Karnego Królestwa Polskiego, z r. 1818 (D. P. T. V, str. 5), należą do rzędu *kar głównych*; jakie zaś obecnie odpowiadają im kary, to wyjaśnia art. 19 K. K. G. i P. zamieszczony w odsyłaczu do art. 111 Prawa o małż. (T. I, str. 311 niniejszego dzieła).

Postępowania Karnego, pociąga za sobą ukaranie przestępnego. — (K. K. G. i P. 1078).

148. Jeżeli strona skarżąca, sama także dopuściła się złamania wiary małżeńskiej, skarga jej nie będzie przyjętą, wyjąwszy przypadek, w którymby udowodniono, iż ta strona, wiedząc oddawna, a przynajmniej od roku, o przestępstwie współmałżonka, nie zniosła przeciw niemu skargi. — (K. K. G. i P. 1078).

149. Cudzołóstwo nie może także uzasadnić skargi rozwodowej, jeżeli strona obrażona dopełniła powinności małżeńskiej, chociaż wiedziała o przeniwierzeniu się małżonka, jeżeli wybaczyła winę małżonkowi występnemu, lub nie podała na niego skargi w ciągu roku, od dnia, w którym powzięła wiadomość o popełnioném przezeń przestępstwie.

150. Skoro będzie wyrzeczony rozwód z powodu cudzołóstwa, akta sprawy powinny być natychmiast komunikowane Prokuratorowi właściwego Sądu Karnego, dla uczynienia wniosków o wyrzeczenie, przeciwko stronie winnej, kary Kodexem Karnym postanowionej. — (K. K. G. i P. 1078).

Złośliwe opuszczenie współmałżonka.

151. Małżeństwo może być rozwiązane, na żądanie jednego z małżonków, jeżeli drugi, bez dostatecznych powodów i ważnych okoliczności, opuszcza go i wzbrania się do niego wrócić.

152. Prosta zmiana mieszkania ze strony męża, nie stanowi jeszcze złośliwego opuszczenia żony; przeciwnie, żona obowiązana jest, podług żądania męża, udać się za nim, gdzie mu się mieszkać podoba.

153. Jeżeli żona porzuci męża, bez jego zezwolenia, i bez prawych przyczyn, mąż mocen jest wtedy dopiero

żądać rozwodu, gdy żona nie zechce wrócić do niego, pomimo otrzymanego od władzy policyjnej wezwania.

154. Strona zamierzająca zanieść skargę rozwodową, z powodu złośliwego opuszczenia, powinna wyjednać sobie, u Konsystorza Jeneralnego Ewangelickiego(1), pozwolenie do zapoznania strony przeciwniej przez woźnego, aby stawiła się przed tymże Konsystorzem i podała przyczyny porzucenia strony skarżącój.

155. Jeżeli jedna ze stron, porzuciwszy drugą, przed rokiem nie daje oniej żadnych o sobie wiadomości, strona przeciwna może żądać rozwodu; lecz poprzednio udać się winna do Konsystorza Jeneralnego(1), z prośbą o uczynienie do władz krajowych potrzebnych kroków, celem wysledzenia miejsca pobytu nieobecnego małżonka. W przypadku, gdyby pobyt jego wysledzonym być nie mógł, zapozwanie, o którym mowa w artykule poprzednim, uczynione być winno przez pisma publiczne.

156. W jednym i drugim przypadku, rozwód będzie mógł być wyrzeczonym, dopiero po upływie roku, od dnia doręczenia lub ogłoszenia zapozwu.

157. Mąż ma prawo żądać rozwodu, jeżeli żona, powracająca do niego po nieprawem oddaleniu się, nieudowodni godnemi wiary świadectwy, że postępowanie jej, w czasie niebytnosci, było nienaganném.

3. *Nieprzytomność*

158. Nieprzytomność jednego z małżonków, dłużej jak lat pięć trwająca, i sądownie ogłoszona, upoważnia drugiego małżonka do żądania rozwodu.

---

(1) Porównać przypisek zamieszczony w odsyłaczu do art. 173 Prawa o małżeństwie. (Tom I, str. 329 niniejszego dzieła).

4. *Niemożliwość fizyczna.*

159. Będzie mógł być wyrzeczony rozwód, na żądanie jednej ze stron, jeżeli druga strona znajdowała się już, przed zawarciem małżeństwa, w niemożności pełnienia powinności małżeńskich, albo, jeżeli popadła później w tę niemożność, z własnej swój winy.

160. Nie będzie mógł być żądany rozwód z powodu niemożności fizycznej, aż po upływie lat trzech, od czasu powzięcia wiadomości o niemożności fizycznej jednego z małżonków.

5. *Choroba zaraźliwa*

161. Małżeństwo może być także rozwiązane, na żądanie jednej strony, jeżeli druga podlega chorobie nieuleczonej i zaraźliwej, lub chorobie zaraźliwej i mocno odrażającej, której nie miała, lub którą ukrywała w chwili zawarcia małżeńskiego związku.

6. *Pomieszenie zmysłów.*

162. Rozwód może być wyrzeczony na żądanie jednego z małżonków, jeżeli sądownie udowodnionem będzie, że drugi małżonek cierpi pomieszenie zmysłów, lub ma napady szaleństwa, że ten stan trwa przynajmniej od roku, i że, wedle opinii lekarzy, potwierdzonej przez Radę Ogólną Lekarską (1), nie ma nadziei, aby ten małżonek wrócił do zdrowia. Strona poszukująca rozwodu, powinna przedewszystkiēm zapewnić utrzymanie się drugiej strony, jeżeli ta nie ma dostatecznego funduszu.

---

(1) Porównac przypisek do art. 492 K. C. P. podany (T. I. str. 264 niniejszego dzieła).

7. *Życie rozwiązłe.*

163. Rozwód może być wyrzeczony, na żądanie jednej ze stron, jeżeli prowadzenie się drugiej strony jest zupełnie złe, jeżeli ta strona oddaje się pijanstwu, innym poniżającym nałogom, lub marnotrawstwu, tak dalece, iż majątek małżonków przywiedziony jest do upadku, a wszelkie przestrogi, które jej dawali przyjaciele, pastor i zwierzchność miejscowa, nie przyniosły żadnego skutku.

8. *Postępowanie gwałtowne i wzniecające obawę o życie małżonka.*

164. Postępowanie gwałtowne, wzniecające obawę o życie małżonka, połączone z łajaniem, uderzeniem, i innymi ciężkimi obelgami, dają prawo stronie cierpiącej niewinnie, żądania rozwodu, który wszakże nie będzie mógł być wyrzeczonym, aż wtedy, gdy usiłowania pastora i przyjaciół wspólnych, o pogodzenie małżonków, i wśród tego nakazane im, na prośbę, rozłączenie się czasowe, przez Konsystorz Ewangelicki Jeneralny (1), pozostaną bez skutku. — (K. K. G. i P. 1076).

165. Jednakże rozwód nie będzie mógł być wyrzeczonym, jeżeli okaże się, iż strona pokrzywdzona, swoim prowadzeniem się nieprzyzwoitą, lub swą złośliwością, ściągnęła na siebie doznane od małżonka nieprzyjemne obejście, jeżeli wywołała je dla otrzymania rozwodu, jeżeli wybaczyła urazę stronie winnej, lub nie zanosła

---

(1) Porównać przypisek do art. 173 pr. o małż. (T. I, str. 329 niniejszego dzieła).

skargi w ciągu roku, rachując od dnia wyrządzenia jój obelgi.

9. *Udowodniony zły zamiar.*

166. Jeżeli jeden z małżonków usiłował, bądź spotwarzeniem współmałżonka, bądź innemi nieprawemi postępkami, pozbawić go honoru, wolności, urzędu lub rzemiosła, strona przeciwna będzie mogła otrzymać rozwód, lecz jedynie wtedy, gdy zły zamiar i złe postęпки swego małżonka, należycie udowodni. Gdyby wszelako strona pokrzywdzona, której postęпки strony przeciwnój były wiadome, w ciągu szesciu miesięcy nie zniosła skargi, przedłużenie z jój strony pożycia małżeńskiego, będzie uważane jako darowanie winy współmałżonkowi.

10. *Przestępstwo.*

167. Współmałżonkowie skazanych na karę śmierci, na karę więzienia warownego lub ciężkiego (1), mają prawo żądać rozwodu. To prawo służy również małżonkowi niewinnemu, jeżeli drugi skazany został na karę za występki przeciwko naturze, lub jeżeliby zbiegł, popełniwszy zbrodnię lub występki. (K. K. G. i P. 723, 724 i 725).

ODDZIAŁ V.

O terminach do wstąpienia w nowe związki małżeńskie.

168. Zabrania się niewiastom, które zostawały w poprzedniem małżeństwie, wstępować w nowe związki małżeńskie, przed upłynieniem dziesięciu miesięcy, od dnia ustania lub rozwiązania poprzednich.

---

(1) Porównać przypiski zamieszczone w odsyłaczach do art. 111 i 146 Pr. o małż. (T. I. str. 311 i 322 niniejszego dzieła).

169. Osoby przestępujące powyższy zakaz, tudzież ich rodzice i opiekunowie, na przestąpienie onego zezwalający, podpadną karze pieniężnej; téj karze ulegnie również pastor, obrząd religijny ślubu dopełniający, a nadto karze dyscyplinarnej.

170. Ilekróć rozwód wyrzeczonym zostanie, z powodu: *a)* rozwiązłego życia (7); *b)* postępowania gwałtownego (8); *c)* udowodnionego złego zamiaru (9); i *d)* przestępstwa (10).—strona winna, nie będzie mocną zawierać nowych związków małżeńskich, za życia swego małżonka, przed upłynieniem lat trzech, od dnia wyrzeczenia rozvodu. — (K. K. G. i P. 1062).

171. Jeżeli rozwód wyrzeczonym zostanie z powodu cudzołóstwa (1), lub złośliwego opuszczenia (2),—strona winna nie będzie mocną zawierać nowych związków małżeńskich, za życia drugiego małżonka, aż po upływie lat sześciu, od dnia wyrzeczenia rozvodu. — (K. K. G. i P. 1062).

172. Małżeństwo, zawarte z obrazą zakazów w art. 170 i 171 objętych, będzie nieważném, i zaskarżoném być powinno, z urzędu, przez Prokuratora Królewskiego. — (K. K. G. i P. 1062).

ODDZIAŁ VI.

O władzach, do których należy zastosowanie powyższych przepisów.

173. Sprawy o nieważność małżeństwa, zawartego pomiędzy osobami wyznań Ewangelickich, tudzież o rozwiązanie onego, rozpoznawane będą wyłącznie przez

Konsystorz Ewangelicki Jeneralny, w pierwszej i ostatniej instancyi. (1). — (K. K. G. i P. 1067, 1071).

---

(1) Przepis artykułu tego zmodyfikowany został rozporządzeniami objętymi w art. 1 i 2 Ukazu z d. $\frac{9}{20}$ Lutego 1849 r. (D. P. T. XLII, str. 5), oraz § 144 *Ustawy dla Kościoła Ewangelicko-Augsburgskiego w Królestwie Polskiem* (D. P. T. XLII, str. 163), i § 7 *Przepisów o zarządzie spraw Kościoła Ewangelicko-Reformowanego w témże Królestwie* (D. P. T. XLII, str. 245), które wspomnianym Ukazem zatwierdzone zostały i podług których, w miejsce *Konsystorza Ewangelickiego Jeneralnego*, utworzone zostały dwa Konsystorze, jeden *Ewangelicko-Augsburgski*, a drugi *Ewangelicko-Reformowany*.

Dla dokładniejszego wyjaśnienia, zamieszczają się tu i całej osnowie powołane wyżej artykuły i paragrafy, a nianowicie:

A. *Art. 1 i 2 Ukazu.*

Art. 1. Konsystorz wyznań Ewangelickich, istniejących obecnie w Królestwie Polskiem, otrzymuje nazwanie *Konsystorza Ewangelicko - Augsburgskiego* i zawiadywać będzie wszelkimi interessami Kościoła i szkół wyznawców Ewangelicko-Augsburgskich, na zasadzie zatwierdzonej przez Nas w dniu dzisiejszym i do niniejszego Ukazu dołączonej, oddzielnej Ustawy dla Kościoła Ewangelicko-Augsburgskiego w Królestwie Polskiem. Konsystorz Ewangelicko-Augsburgski będzie się również trudził sprawami *Hernhutów* czyli *Braci Morawczyków* i *Menonistów* w Królestwie zamieszkałych, podług dotychczasowego porządku.

Art. 2. Zarząd interessów Kościoła Ewangelicko-Reformowanego w Królestwie Polskiem poruczonym zostaje *Synodowi Ewangelicko - Reformowanemu*, który zbierać się będzie raz do roku; dla załatwiania zaś bieżących interessów, ustanawia się w Warszawie *Konsystorz Ewangelicko-Reformowany*. Zakres działania tak Synodu, jak i Konsystorza oznaczony

174. Proces odbywać się będzie wedle form i przepisów, jakie dotąd zachowywane były przez Sądy Cywilne w sprawach małżeńskich. Ustanie wszakże przypozywanie obrońcy związku małżeńskiego (1).

jest w zatwierdzonych jednocześnie i do Ukazu obecnego dołączonych oddzielnych przepisach.

B. § 144. Ustawy dla Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego stanowi:

Sprawy o nieważność małżeństwa, zawartego pomiędzy osobami wyznania Ewangelicko-Augsburskiego, tudzież orozwiązanie onego, rozpoznawane będą wyłącznie przez Konsystorz Ewangelicko-Augsburski w pierwszej i ostatniej instancji. Przy sądzeniu tych spraw, Konsystorz stosuje się do Najwyżej potwierdzonego d. 16 Marca 1836 r. dla Królestwa Polskiego *Prawa o Małżeństwie*, oraz do form i przepisów, jakie dotąd przez Konsystorz, na zasadzie tegoż Prawa, zachowywane były.

C. § 7. Przepisow dla Kościoła Ewangelicko-Reformowanego, stanowi:

Oprócz załatwienia bieżących interessów, Konsystorz Ewangelicko-Reformowany wyłącznie i ostatecznie rozpoznawać będzie sprawy o nieważność tudzież rozwiązanie małżeństwa, zawartego pomiędzy osobami wyznania Ewangelicko-Reformowanego, jako też pomiędzy osobami tegoż wyznania, z osobami wyznania Ewangelicko-Augsburskiego lub Rzymsko-Katolickiego, jeżeli małżeństwo pobłogosławione było jedynie przez Duchownego Ewangelicko-Reformowanego. Prokurator Królewski przy Sądzie Appellacyjnym, z urzędu swego, pełni obowiązki Prokuratora Sądu Konsystorskiego Ewangelicko-Reformowanego.

(1) Szczegółowe przepisy co do Postępowania przed Sądami Konsystorskimi wyznań Ewangelickich, zamieszczone będą, o ile możliwości, przy *Kodexie Postępowania Sądowego*.

175. Unieważnienia małżeństwa, zawartego pomimo przeszkód opisanych w Oddziale II niniejszego Rozdziału, żądać mogą obiedwie strony. Jeżeli zaś tego nie żądają, Prokurator Królewski winien, z urzędu, domagać się wyrzeczenia nieważności.

176. W tym ostatnim przypadku, niewinna strona może połączyć swą skargę ze skargą Prokuratora.

177. Skarga o unieważnienie małżeństwa, zawartego bez dyspensy Konsystorza Jeneralnego Ewangelickiego (1) między osobą przysposabiającą i osobą przysposobioną, z rodzoną synowicą lub wdową po rodzonym stryju lub wuju, może być zanesiona przez obiedwie strony.

178. Artykuły 77, 94, 95 i 96, dotyczące władz, do których należy stosowanie przepisów o małżeństwach, i obowiązków Prokuratorów Królewskich, ściągają się również i co do małżeństw pomiędzy Ewangelikami (2).

ROZDZIAŁ V.

O małżeństwie osób, należących do wyznań nieobjętych w poprzedzających Rozdziałach.

179. Małżeństwa osób, należących do różnych wyznań Chrześcijańskich, poprzedniami Rozdziałami nieobjętych, i małżeństwa osób należących do różnych wyznań niechrześcijańskich, małżeństwa Starozakonnych i Mahometan, podlegają, co do wszelkich szczegółów, przepisom ich religii właściwej.

---

(1) Porównać przypisek zamieszczony do art. 137 pr. o małż. — (T, I, str. 320 niniejszego dzieła).

(2) Porównać przypisek będący przy art. 92 prawa o małż. (T, I, str. 305 niniejszego dzieła).

130. Są jednak obowiązującymi względem nich, przepisy cywilne, objęte w art. 6, 7, 9, 15, 16, 17, 18, 20 i 21. — (K. K. G. i P. 1072, 1093). (1).

131. Osobom, należącym do wyznań wyżej wymienionych, zabrania się także zawierać małżeństwa, z obrazą przepisów zawartych w art. 24, 25, 28 i 168. — (K. K. G. i P. 1072).

132. Niewolno im również zawierać małżeństwa, ze wszystkimi krewnymi i powinowatemi linii wstępnej i zstępnej, a w linii pobocznej, z braćmi i siostrami, rodzonymi i przyrodnymi. — (K. K. G. i P. art. 1067).

133. Przyniesienie stanowi przeszkodę do małżeństwa osób wyżej wymienionych, pomiędzy przysposabiającym i przysposobionym. — (K. K. G. i P. 1067).

134. Też osoby obowiązane są zachować przepisy swych właściwych wyznań, co do przeszkód wynikających z pokrewieństwa, chociażby w stopniach dalszych, aniżeli te, które są wymienione w art. 182.

135. Obchód ślubu osób należących do jednego z wyznań wyżej wymienionych, powinien być dopełnionym przez duchownego przełożonego gminy, lub starszego gminy duchownej, w której te osoby są zamieszkałe, albo przez duchownego, lub starszego gminy najbliższej, wedle właściwego obrządku małżonków. — (K. K. G. i P. 1069).

---

(1) W razie dostrzeżenia, że rabin dał ślub osobom, które niedoszły wieku, Prokuratorowie Tr. obowiązani są takie sprawy odsyłać Prokuratorom Kryminalnym, dla pociągnięcia winnych do kary art. 1072 K. K. G. i P. oznaczonej, a ci ostatni o zapadłych wyrokach, niezwłocznie donosić powinni Kommissji Rządowej Spraw Wewnętrznych i Duchownych.

186. Nim dopełniony będzie obrząd ślubu religijnego, ogłoszone być winny zapowiedzi, w sposobie, urządzeniami szczególnymi przepisany; po dopełnionym obrzędzie, spisany być winien akt cywilny, art. 58 wymagany (1).

187. Kiedy zawarte będzie małżeństwo, między osobami należącymi do wyznania Mojżeszowego lub Mahometkańskiego, rabin i iman, lub inny duchowny, który dopełnił obchodu religijnego, powinien udać się, ze świadkami i narzeczonymi, do urzędnika utrzymującego akta stanu cywilnego, i ten, podług udzielonych mu objaśnień, sporządzi akt małżeństwa, w sposobie art. 58 opisany. —(K. K. G. i P. 918). (2).

188. Obowiązkiem jest urzędnika, utrzymującego akta stanu cywilnego, przekonać się, czy małżeństwo nie

(1) W uzupełnieniu tego przepisu:

- a) Porównać art. 11 postanowienia z d. 3 Listopada 1825 r. zamieszczonego w odsyłaczu do Księgi 1, Tytułu IV, K. C. P. (T. I, str. 134 i 138 niniejszego dzieła).
- b) Jakkolwiek dla wyznań niechrześcijańskich, a mianowicie dla wyznania Mojżeszowego i Mahometkańskiego, zapowiedzi ustawami religijnymi nie są wymagane, jednakże zapowiedzi te odbywać się powinny po domach modlitwy, po trzy razy w czasie nabożeństwa, z tygodniową przerwą pomiędzy jedną a drugą zapowiedzią; gdzieby zaś domu modlitwy, albo tak zwanego Meczetu, nie było, zapowiedzi uskutecznią się przez wywieszenie ich na dźwiach domu gminnego w miejscu tém, gdzie narzeczony pomieszkuje; zresztą w razie koniecznej potrzeby dyspensowania od drugiej i trzeciej zapowiedzi, art. 110 K. C. P. dozwolonego, upoważnione zostały Rządy Gubernialne i Magistrat miasta Warszawy dyspensy takie udzielać.

(K. R. S. W. i D. d. 26 Maja 1827 r. Nr. ⁸³³¹/₁₂₅₀.
i K. R. S. d. 14 Lipca t. r. Nr. 6175).

(2) Porównać art. 36 Ustawy Przechodniej z d. 11 Listopada 1847 r. (D. P. T. XL, str. 5—55).

zostało zawarte z obrazą przepisów prawa niniejszego; a jeżeli odkryje jakie wykroczenie, uwiadomi o tém natychmiast Prokuratora Królewskiego. — (K. K. G. i P. 919) (1).

189. Ważność lub nieważność małżeństwa, zawartego pomiędzy osobami należącymi do wyż wspomnianych wyznań, będzie ocenioną podług zasad wyznania strony powodowej. Rozwód będzie na żądanie stron wyrzeczonym, o ile, podług tychże zasad, jest dozwolony. Rozpoznawanie spraw małżeńskich tego rodzaju, należy do Trybunałów Cywilnych, które sądzić je powinny, przy zamkniętych drzwiach. Przypozwanie obrońców związku małżeńskiego nie będzie miało miejsca (2).

(1) Porównać art. 36 Ustawy Przechodniój z 'd. 11 Listopada 1847 r. (D. P. T. XL, str. 5—55).

(2) W objaśnieniu i uzupełnieniu przepisu, w artykule tym zawartego, wydane zostały poniżej tu wymienione rozporządzenia:

A) Kommissya Rządowa Sprawiedliwości przy rozporządzeniu z d. 18 Marca 1826 r. Nr. 3328 komunikowała Sądom Wyjątek z *Alkoranu* tyczący się rozwiązania małżeństw między wyznawcami religii *Mahometańskiej*.

Osnowa wyjątku tego jest następująca:

Jeżeli małżeństwo, z poróżnienia się między sobą, idzie do rozwodu, i jeżeli przez ciąg 4 miesięcy niepojedna się, wtenczas rozwód jest ważny: wolno jednak w czasie powyżej tu nadmienionym pogodzić się.

W razie kiedy małżonkowie z obu stron dobrowolnie idą do rozwodu, i gdy takowy rozwód między nimi nastąpi, żona powinna czekać z wyjściem za mąż dotąd, dopóki 3 miesięczną regularność odbędzie; przytém nie wolno jój tać tego, jeżeli zaszła w ciążę.

Jak żona od męża, tak też mąż od żony nie równie większego ma prawo wymagać uszanowania; gdyby więc mąż żony, albo żona męża nie szanowała, nie była onemu posłuszną, wolno przeto któremukolwiek z nich domagać się roz-

wodu. Jeżeli mąż żąda rozwodu, powinien żonie oddać to, co jest jej własnością; — tak też i żona, jeśli z powyższych przyczyn żąda rozwodu, ma oddać mężowi to, co jego jest własnością, odstępując przytém swojego posagu i należności za wiano, lecz to wtenczas tylko, jeśli sama jest przyczyną do rozwodu.

Gdyby który z małżonków, np. mąż albo żona, przestępował granice małżeńskie, wówczas ważny bardzo jest punkt do rozwodu; jednak i w tym razie rozwodząc się, ani mąż od żony, ani też żona od męża odbierać tego, co ich jest własne, nie może; zawsze przecież mąż żonę przy rozwodzie z korzyściami oddalać powinien.

Po pierwszym i drugim rozłączeniu się, wolno jest małżonkom znowu złączyć się z sobą; lecz gdy raz trzeci małżonkowie się rozwiodą, wtenczas nie wpierwej żona z przeszłym swym mężem złączyć się będzie mogła, aż chyba wstąpi w związki małżeńskie z kim innym, z którym rozwiodłszy się, może pójść po raz czwarty za dawnego swojego męża, z którym już trzy razy rozwiodziła się.

Jeżeli małżonkowie idą do rozwodu z kłótni domowej, obowiązkiem jest męża trzymać żonę w swym domu przez ciąg 3 miesięcy, dostarczając jej wszystkiego co do życia i innych wygód nieodzownie jest potrzebne. Po skończeniu tego terminu, może się mąż z żoną znowu złączyć, albo się rozwieść na zawsze; rozwodząc się jednak, nie wolno jest w niczem krzywdzić przeszłej swjej żony, tak co do jej majątku, jako i co do osoby.

- B) Również Kommissya Rządowa Sprawiedliwości pod d. 27 Września (9 Października) 1837 r. Nr. 1551, zakomunikowała władzom sądowym *Wyciąg z prawa o rozwodach z książki Ewen Hueser*, przez Komitet starozakonnych w d. 28 Grudnia (9 Stycznia) 183⁹/₇ r. sporządzony, a to w osnowie następującej:

Główne zasady praw i ustaw religii żydowskiej, dotyczące się rozwodów u Izraelitów, znajdują się w księdze kanoicznej *Ewen Hueser*, wyjęte z *Talmudu* i innych pism religijnych obowiązujących.

Przepisy i ustawy w tój księdze zawarte, zawierają 36 Rozdziałów co do samych *rozwodów*, a mianowicie od Rozdziału 155 inclusive tejsze księgi.

Zbiór ten jest kompletny i obejmuje wszystkie przepisy tyczące się *rozwodów*.

Pierwszą zasadą prawa *rozwodowego* u Izraelitów, według tych przepisów, jest, że mąż wydaje *rozwód* żonie swojej w obecności rabina i dwóch duchownych. Prawo to służyło mężowi w dawnych czasach w sposobie nieograniczonym i bezwarunkowym. Później dopiero, mianowicie za czasów rabina Gierszona około lat 600 po narodzeniu Chrystusa, zgromadzenie rabinów w liczbie tysiąca, na którego czele stał wyż wyrażony Gierszon, postanowiło przepisać mężowi pewne określenia z duchem praw talmudowych zgodne co do powodów wydać się mającego żonie *rozvodu*. Określenia te znajdują się szczególnie w Rozdziale 144 wzmiankowanej powyżej księgi Ewen Hueser; a głównejsze z pomiędzy nich są:

1° Ażeby mąż pierwój żonie swojej nie dawał *rozvodu*, bez powodów przynajmniej tak ważnych, iżby te w oczach bogobojnego człowieka za słuszne uznaniem być mogły.

2° Iżby, przy zawieraniu aktu małżeńskigo, niezzerwował sobie w duchu i myśli swojej wypadku *rozvodu*, dla zapobieżenia związkom małżeńskim któreby tylko w widokach pieniężnych lub innych prywatnych mogły mieć miejsce.

3° Że gdyby powody przez męża przytoczone nie były od żony dobrowolnie za ważne do *rozvodu* uznane, wyrok rabina w asystencyi dwóch duchownych stanowić powinien ważność *rozvodu*. W przeciwnym razie *rozwód* jest tylko separacją nie mającą żadnej legalnej cechy wyraźnego *rozvodu* i mąż żonę i dzieci obowiązany jest utrzymywać.

Ogólna uwaga, tycząca się praw męża we względzie *rozwodów*, jest ta, że, nawet za najdawniejszych czasów, gdzie mąż miał nieograniczone prawo dawania żonie swojej *rozvodu*, użycie tego prawa uważane było za niemoralne w duchu religijnym i tylko w takim razie przed sumieniem usprawiedliwione być mogło, gdy do tego zachodziły nader ważne i słuszne powody.

W dalszym ciągu określeń postanowione zostały także i takie, które dotyczyły się powodów, jakie żona mieć mogła, do żądania z mężem rozwodu: głównejsze z tych są:

4° Fizyczne dolegliwości męża, po nastąpiionym związku małżeńskim wynikłe lub odkryte, czyniące niepodobnem pożycie.

5° Zajęcie się męża po nastąpiionym związku małżeńskim pracami i obowiązkami takimi, które niebezpieczeństwem utraty zdrowia lub życia żonie zagrażają.

6° Oddanie się męża obyczajom i nałogom zapamiętany, zagrażającym żonie utratą życia.

7° Kiedy mąż bądź przez lenistwo, lub ze złej woli, nie chce pracować i dać funduszu żonie na jej utrzymanie.

8° Kiedy mąż przejdzie na inną religię, lub nie wypełnia przykazań Boskich i religijnych swojego zakonu, i żonę wprowadza w grzech we względzie religii.

Wszystkie te powody żony wyrokowi rabina i dwóch duchownych alegają, i wtenczas tylko są ważne, gdy przez nich za takie uznane zostaną.

We wszystkich tych przypadkach ma prawo żądać od męża zwrócenia sobie posagu wniesionego i oprawy (ksuby), wyjąwszy gdy żądała rozwodu z tytułu niemożności męża.

W przypadkach zaszłego legalnie rozwodu, mąż powinien dzieci żywić i utrzymywać.

Mąż nie jest winien zwracać żonie oprawy (ksuby), jeżeli żąda i otrzyma rozwód z powodu rozwiązłości żony lub przejścia jej na inną religię, pod warunkiem jednak jeżeli dowiedzie przez świadków, że ją poprzednio w tej mierze napominał. Posag przecież oddać jej powinien.

Te są w krótkości zebrane przepisy i ustawy, dotyczące się rozwodów pomiędzy Izraelitami.

W ogólności nadmienić należy, iż wszystkie szczególności przedmiotu tego dotyczące się, jako też i duch samego prawa o rozwodach, dokładnie poznany być może tylko przez wytłómaczenie wzmiankowanych powyżej 36 Rozdziałów księgi *Ewen Hueser, o rozwodach* traktującej, do której każdego, chcącego dostatecznie rzecz tę zgłębić, odsyłamy.

190. Nieważnemi są i podlegającemi zaskarżeniu Prokuratora, jesliby strony nie zaniósły skargi, wszelkie małżeństwa zawarte:

- 1° Pomiedzy osobami wyznającemi religię Chrześcijańską i osobami niewyznającemi téj religii.
- 2° Pomiedzy wszystkimi krewnymi linii wstępnej, zstępnej, braćmi i siostrami rodzonymi i przyrodnymi.
- 3° Pomimo trwającego poprzedniego małżeńskiego związku. — (K. K. G. i P. 1067, 1072).

191. Trybunały cywilne są właściwe do rozpoznawania wykroczeń, jakichby się stali winnymi duchowni, dający ślub z obrazą przepisów niniejszego prawa. Wy-

(Tłomaczenie na język Polski powołanych 36 Rozdziałów księgi *Ewen Hueser* dokonane zostało z polecenia Rządu w r. 1841, przez J. Tugendholda).

C. W ścisłym wykonaniu art. 189 prawa z r. 1836 o małżeństwie, rabini nie mogą współwyznawcom swoim udzielać rozwodów religijnych, a to pod odpowiedzialnością z art. 303 i 351 K. K. G. i P. na drodze sądowo-karnej.

(K. R. S. W. i D. d. ¹⁰/₃₁ Sierpnia 1856 r. Nr. ³⁹⁹³/₂₃₋₁₃,
i K. R. S. d. ⁷/₂₁ Marca 1857 r. Nr. 2601).

D. Wreszcie rabini i urzędnicy stanu cywilnego wyznań niechrześcijańskich, pod osobistą odpowiedzialnością, nie wprzód mogą co do rozwiedzionych małżonków nowe śluby dawać i akta cywilne tak zawartych małżeństw sporządzać, dopóki Trybunał właściwy poprzednich związków małżeńskich nierozwiąże i dopóki strona interesowana nie złoży im wyroków prawomocnych, poprzednie małżeństwo za rozwiązane uznających.

(K. R. S. W. i D. d. ¹/₁₃ Sierpnia 1858 r. Nr. ⁴⁰⁸⁷/₁₅₃₂₉,
i K. R. S. d. ¹¹/₂₃ t. m. i r. Nr. 15323).

E. Co do obowiązków *Prokuratorских*, porównać art. 92 prawa o małżeństwie, oraz przypiski w odsyłaczu do tegoż artykułu zamieszczone. (T. I str. 305 niniejszego dzieła).

kraczący podpadną karze pieniężnej od 40 do 1800 złotych.—(K. K. G. i P. 1067). (1)

(1) W uzupełnieniu tego artykułu istnieją rozporządzenia następujące:

- a) Pragnąc zapewnić nadal ściślejsze wykonywanie przez duchownych wyznania starozakonnego i strony do tegoż wyznania należące, przepisów prawa o małżeństwie z r. 1836, Rada Administracyjna na posiedzeniu z d. 24 Maja (5 Czerwca) 1846 r. (D. P. T. XXXVII, str. 415) postanowiła:

„Gdyby duchowni wyznania starozakonnego i strony do tegoż wyznania należące, za dopuszczenie się uchybień przeciw prawu o małżeństwie z d. 16 (28) Marca 1836 r., przy zawieraniu związku małżeńskiego, skazani na kary pieniężne, témże prawem oznaczone, nie byli w stanie takich z przyczyny ubóstwa ponieść, Rządy Gubernialne, a w Warszawie Magistrat tegoż miasta, jako władze zarządzające ściąganie tychże kar, mocne będą zamieniać takowe na karę aresztu, przy zastosowaniu się do przepisów art. 475 lit. b Księgi III Kodexu Karnego.”

Co się zaś tyczy csnowy powołanego tu art. 475 lit. b Kodexu Karnego z r. 1818, oraz mającego w jego miejsce zastosowanie art. 91 K. K. G. i P. porównać przypisek zamieszczony do art. 15 postanowienia z d. 7 Września 1830 r., będącego w odsyłaczu do art. 93 K. C. P. (T. I, str. 162 niniejszego dzieła).

- b) Porównać przypisek do art. 75 prawa o małżeństwie.—(T. I str. 300 niniejszego dzieła).

ROZDZIAŁ VI.*O małżeństwach osób wyznających różną religię.*

ODDZIAŁ I.

*O małżeństwie osób wyznających religię Rzymsko-Katolicką z osobami wyznającymi inną religię.**1. O małżeństwach z osobami wyznań Ewangelickich.*

192. Obrząd ślubu religijnego osób, z których jedna wyznaje religię Rzymsko-Katolicką, a druga religię Ewangelicką, powinien być dopełniony przez duchownego wyznania, do którego należy narzeczona. — (K. K. G. i P. 1069).

193. Wolno jest jednak stronom żądać pobłogosławienia zawartego już małżeństwa, i przez duchownego wyznania, do którego należy przyszły małżonek. — (K. K. G. i P. 1069).

194. Gdyby duchowny Rzymsko-Katolicki wzbraniał się dopełnić obrzędu ślubu religijnego małżeństwa, pomiędzy osobami Rzymsko-Katolickiego i Ewangelickiego wyznania, ślub danym być może przez duchownego Ewangelickiego,

195. Synowie spłodzeni w tych małżeństwach, wychowani być winni w religii ojców, a córki w religii matek, jeżeli rodzice inaczej się przed ślubem nie umówili.

196. Sąd duchowny tego wyznania, którego jest kapłan dający ślub, będzie właściwym do rozpoznawania ważności związku małżeńskiego. Wyrok jego będzie obowiązywał obiedwie strony, jednakże strona Rzymsko-Katolicka, której małżeństwo unieważnioném zostało, przez Konsystorz Ewangelicki, nie będzie mogła w żadnym

przypadku, w nowe wchodzić związki małżeńskie, póki poprzednie jej związki, przez zwierzchność duchowną Katolicką, unieważnione nie będą, i póki nie upłynie przeciąg czasu art. 69 i 70 zakreslony.

197. Jeżeli ślub dany był przez duchownego jednego i drugiego wyznania, zwierzchność duchowna Rzymsko-Katolicka będzie jedynie właściwą do rozpoznawania ważności zawartego małżeństwa; żadna strona nie będzie mocną w takim przypadku poszukiwać rozwodu.

*2. O małżeństwach z osobami innych wyznań
Chrześcijańskich.*

198. Rozporządzenia w poddziale poprzedzającym objęte, służą za prawidło co do małżeństw pomiędzy osobami wyznającymi religię Rzymsko-Katolicką, i osobami innych wyznań Chrześcijańskich, wyjąwszy małżeństwa z osobami wyznającymi religię Grecko-Rossyjską, niemniej małżeństwa, w których obrząd ślubu dopełniony był przez duchownego Grecko-Rossyjskiego, takowe ulegają przepisom zawartym w Oddziale następującym. — (K. K. G. i P. 1071).

ODDZIAŁ II.

O małżeństwach osób wyznających religię Grecko-Rossyjską z osobami wyznającymi inną religię; niemniej o małżeństwach, w których obrząd ślubu dopełniony był przez duchownego Grecko-Rossyjskiego.

1. O małżeństwach osób wyznających religię Grecko-Rossyjską, z osobami wyznającymi inną religię.

199. Małżeństwa osób wyznających religię Grecko-Rossyjską, z osobami innych wyznań, podlegają, co do

zawarcia i rozwiązania, przepisom objętym w prawach Cesarstwo obowiązujących. (1).

200. Podług tych praw:

- 1° Obrząd religijny ślubu osoby Grecko-Rossyjskiej, z osobą różnego wyznania, powinien być dopełnionym koniecznie i pod nieważnością, przez duchownego Grecko-Rossyjskiego.
- 2° Wszystkie dzieci spłodzone w tych małżeństwach, powinny być wychowane w religii Grecko-Rossyjskiej.
- 3° Sądy duchowne Grecko-Rossyjskie, są jedynie właściwemi do rozpoznawania nieważności lub rozwiązania związku małżeńskiego. — (K. K. G. i P. 1068).

201. Strona innego wyznania, zawierająca związek małżeński z osobą Grecko-Rossyjskiej religii, powinna dać przyrzeczenie na piśmie: że nie będzie, z powodu religii, prześladować swego małżonka; że nie przywiedzie go, ani złudzeniem, ani groźbami, ani żadnym innym sposobem, do przejścia na jej własne wyznanie; że nakonieć, dzieci spłodzone w małżeństwie, będą chrzczone i wychowywane w religii Grecko-Rossyjskiej. — (K. K. G. i P. 1068, 1070).

202. Wolno jest przysłłym małżonkom żądać dopełnienia obrzędu ślubu religijnego, i przez duchownego strony, która nie należy do wyznania Grecko-Rossyjskiego, skoro już dopełniony był obrząd, przez duchownego tej religii. — (K. K. G. i P. 1068).

---

(1) Porównać przypisek zamieszczony w odsyłaczu do art. 98 prawa o małżeństwie. (T. I str. 308 niniejszego dzieła.)

2. *O małżeństwach, w których obrząd ślubu dopełniony był przez duchownego Grecko-Rossyjskiego.*

203. Ilekcć ślub dany był przez duchownego Grecko-Rossyjskiego, sąd duchowny Grecko-Rossyjski będzie właściwym do uznania nieważności, lub rozwiązania zawartego małżeństwa.

204. Wyrok wydany przez sąd duchowny Grecko-Rossyjski, będzie obowiązującym dla stron obudwóch; jednakże małżonek Rzymsko-Katolicki nie będzie mocen w żadnym przypadku zawierac nowego małżeństwa, dopóki, po uznaniu nieważności, lub wyrzeczeniu rozwiązania, przez sąd duchowny Grecko-Rossyjski, poprzednie małżeństwo unieważnioném nie będzie, przez zwierzchność duchowną Rzymsko-Katolicką, i póki nie upłynie przeciąg czasu art. 69 i 70 opisany.

ODDZIAŁ III.

O małżeństwie osób, które przechodzą z jednej wiary na drugą.

205. Małżonek religii Rzymsko-Katolickiej, któryby, po zawarciu małżeństwa, przeszedł do jednego z wyznań Chrześcijańskich, objętych Rozdziałami III, IV i V, nie przestanie podlegać, co do ważności i nierozwiązalności małżeńskiego związku, przepisom w niniejszej ustawie postanowionym, dla osób wyznających religię Rzymsko-Katolicką. Sądy duchowne Katolickie pozostaną względem niego właściwemi. Rozporządzenie to nie ściąga się do małżonka religii Rzymsko-Katolickiej, któryby, po zawarciu małżeństwa z osobą różnego wyznania, przeszedł do którego z innych wyznań Chrześcijańskich.

206. Małżeństwo osób, któreby, należąc do jednego z wyznań niechrześcijańskich, przyjęły chrzest święty, nie przestaje być ważnym, chociażby było zawartem w stopniach pokrewieństwa, zakazanych w nowem wyznaniu, jeżeli, wedle przepisów wiary, w których poprzednio zostawały, małżeństwo nie podlegało unieważnieniu.

207. Małżonek, który, należąc do jednego z wyznań niechrześcijańskich, przyjął chrzest święty, ma prawo żądać rozwiązania małżeństwa, jeżeli jego współmałżonek, który pozostał w dawniej wierze, wzbrania się w dalszém z nim zostawać pożyciu, albo przeszkadza mu w pełnieniu obowiązków nowej jego wiary.

ROZDZIAŁ VII.

O prawach i obowiązkach z małżeństwa wynikających.

208. Mąż obowiązany jest kochać i szanować swą żonę, winien jej wierność i obronę.—(K. K. G. i P. 1076).

209. Żona powinna być posłuszną mężowi; jako głowie familii, winna mu miłość, uszanowanie i wierność.—(K. K. G. i P. 1076).

210. Żona obowiązana jest mieszkać z mężem i iść za nim wszędzie, gdzie mu się zostawać podoba. Mąż zaś jest obowiązany przyjąć żonę i opatrywać ją we wszelkie potrzeby życia, według swój możności.

211. Nie wolno jest małżonkom samowolnie rozrywać małżeńskiego związku; wszelkie przeto umowy, mające na celu rozwiązanie małżeństwa, są nieważne.

212. Żona nosi nazwisko męża, przybiera jego tytuły

familijne, i nieutraca ich, choćby mężowi wyrokiem były odjęte. — (K. K. G. i P. 26). (1).

213. Małżeństwo ze szlachcicem, nadaje szlachectwo niewieście stanu nieszlacheckiego. (2).

214. Żona potrzebuje upoważnienia od męża do różnych czynności życia cywilnego i umów, jak to jest urzędzone prawami obowiązującymi.

(1) Prawo o *Tytułach honorowych w Królestwie Polskiem*, Najwyżej w d. 23 Września (5 Października) 1840 r. zatwierdzone, (D. P. T. XXVI, str. 49,—59) stanowi w art. 6:

„Niewiasty utracają prawo do tytułu honorowego, który na nie przeszedł po ojcu lub mężu, mianowicie zaś,—panny przez pójście za mąż,—wdowy, przez wstąpienie w nowe związki małżeńskie.”

(2) Powołane powyżej prawo z r. 1840, w art. 3 stanowi:

„Tytuły honorowe przechodzą, tak na żonę tego, komu prawnie należą, jako też i na prawe dzieci jego, i płci obojgój potomków.”

Oprócz tego *Prawo o Szlachectwie w Królestwie Polskiem*, zatwierdzone Ukazem z d. 25 Czerwca (7 Lipca) 1836 r. (D. P. T. XIX, str. 187), stanowi w art. 11, 14 i 15, a mianowicie:

Art. 11. Szlachectwo dziedziczne przechodzi i udziela się:

- 1° Przez urodzenie.
- 2° Przez małżeństwo.

Szlachectwo osobiste udziela się tylko przez małżeństwo.

Art. 14. Każdy szlachcic udziela swój żonie szlachectwo, bez względu na jej pochodzenie lub poprzednie małżeństwo.

Art. 15. Córka szlachcica dziedzicznego, wstępująca w związek małżeński z nieszlachcicem, zachowuje stan swój, lecz go nie udziela, ani mężowi, ani dzieciom. Toż samo rozumie się o wdowie szlachcica, wstępującej w związek małżeński z nieszlachcicem, jakiegokolwiekby ona była pochodzenia.

ROZDZIAŁ VIII.

O obowiązkach i stosunkach stron, wraze zachodzącej przyczyny nieważności; o skutkach przekroczenia ustawy niniejszej, tudzież o skutkach unieważnienia, rozwiązania małżeństwa, lub rozłączenia co do stołu i łoża.

ODDZIAŁ I.

O obowiązkach i stosunkach małżonków przed rozpoczęciem kroków o nieważność małżeństwa.

215. Skoro małżonkowie przekonają się, iż małżeństwo ich zawarte zostało z obrazą przepisów, z powodu których Prokurator Królewski obowiązany jest z urzędu poszukiwać nieważności małżeństwa, powinni natychmiast się rozłączyć.

216. Skoro małżeństwo nie było za życia małżonków zaskarżone jako nieważne, nie będzie już mogło być skarżone po śmierci jednego z małżonków.

ODDZIAŁ II.

O obowiązkach i stosunkach małżonków po rozpoczęciu kroków sądowych o nieważność lub rozwiązanie małżeństwa i rozłączenie co do stołu i łoża.

217. Opiekowanie się dziećmi w ciągu sprawy o nieważność, rozwiązanie małżeństwa, lub rozłączenie co do stołu i łoża, należy do męża, bez względu na to kto rozpoczął sprawę.

S. C. **218.** Mocen jest jednak sąd cywilny właściwy posta-

nowić, na żądanie żony, rodziny, albo Prokuratora Królewskiego, aby opiekowanie się tymczasowe dziećmi poruczone było matce, lub osobie trzeciej, jeżeli tego wymaga korzyść dzieci.

219. Wolno jest żonie w czasie sprawy onieważność, rozwiązanie małżeństwa, albo rozłączenie co do stołu i łoża, opuścić wspólne mieszkanie. Sąd cywilny właściwy, na żądanie stron, oznaczy mieszkanie, w którym żona obowiązana będzie ciągle przebywać, i oznaczy ilość alimentów, które mąż obowiązany będzie dostarczać jej w ciągu procesu.

220. Żona w każdym razie, gdy oto wezwaną będzie, udowodnić powinna, że mieszka w domu dla niej wyznaczonym; czego gdy nie dopełni, mąż mocen jej odmówić alimentów, a nadto żądać, aby sąd oddał ją pod dozór.

221. Po rozpoczęciu sprawy o unieważnienie lub rozwiązanie małżeństwa, albo o rozłączenie co do stołu i łoża, wolno jest małżonkom urządzić, przed rejentem, swoje stosunki majątkowe, na przypadek, gdyby nieważność, rozwód, albo rozłączenie co do stołu i łoża, stanowczo były wyrzeczone.

222. Jeżeli jedna ze stron umiera przed wyrzeczeniem nieważności małżeństwa, rozwodu, lub rozłączenia co do stołu i łoża, w pierwszej instancji, proces umorzony będzie z mocy samego prawa.

ODDZIAŁ III.

O skutkach wykroczeń przeciw niniejszemu prawu.

223. Strony zawierające małżeństwo z obrazą przepisów prawa niniejszego, wzbraniających zawarcia związku małżeńskiego dla zachodzących przeszkód, podpadną karze pieniężnej od 40 do 1800 zł., jeżeli ich wykro-

czenie nie pociąga za sobą kar Kodexem Karnym postanowionych. Podobnej karze ulegną strony, ilekroć zawrą małżeństwo nie dopełniwszy warunków, których zachowanie, pod zagrożeniem kary pieniężnej, ustawą niniejszą jest nakazane.—(K. K. G. i P. 1047—1054 i 1056 do 1061).

224. Ulegną również téj karze pieniężnej rodzice i opiekunowie, pozwalający na nieprawne nieletniego związku.—(K. K. G. i P. 1055).

225. Obowiązkiem jest szczególnym Prokuratorów Królewskich przy Trybunałach cywilnych pierwszej instancyi, poszukiwać wykroczeń przeciwko ustawie niniejszej. Trybunały cywilne pierwszej instancyi będą właściwymi do wyrzeczenia, przeciwko stronom wykraczającym, ich rodzicom i opiekunom, na wnioszek Prokuratora, kar pieniężnych, artykułami poprzedniemi oznaczonych.

226. Jeżeli, bądź z instrukcyi sprawy małżeńskiej, bądź innym sposobem, okaże się, że zaszło przestępstwo Kodexem Karnym przewidziane, Prokurator Królewski pociągnie obwinionych przed Sąd Karny właściwy.

ODDZIAŁ IV.

O skutkach wynikających z unieważnienia lub rozwiązania małżeństwa, tudzież z rozłączenia co do stołu i łoża.

1. O skutkach wynikających z unieważnienia i rozwiązania małżeństwa.

227. Skoro małżeństwo uznaném będzie przez wyrok za nieważne, albo zostanie rozwiązaném, prawa i obowiązki małżonków, opisane w Rozdziale VII (art. 208 do 214), zupełnie ustaną.

2. *O skutkach z rozłączenia co do stołu i łoża.*

228. Rozłączenie co do stołu i łoża na czas nieograniczony, pociąga za sobą wszelkie skutki rozwiązania małżeństwa, wyjąwszy, iż utrzymany jest węzeł małżeński, który stanowi przeszkodę do nowego małżeństwa.

229. Jeżeli rozłączenie co do stołu i łoża na czas nieograniczony, zostanie następnie zniesioném, małżeństwo, co do wszelkich swych skutków cywilnych, uważa się jako na nowo zawarte w dniu, w którym wyrok przywracający małżeńskie pożycie został wydany przez sąd duchowny właściwy.

230. Rozłączenie co do stołu i łoża na czas ograniczony, nie znosi skutków cywilnych małżeństwa. W razie sporu między małżonkami, Sąd cywilny właściwy urządzi wzajemne ich obowiązki, podług przepisów wymienionych w Oddziale II niniejszego Rozdziału (art. 217 do 222).

ROZDZIAŁ IX.

O dowodach małżeństwa.

251. Dowodem zawartego małżeństwa będzie akt, sporządzony po dopełnieniu religijnego obrzędu w myśl art. 58.—(K. C. P. 121).

252. Gdyby księgi utrzymywane nie były, zaginęły, albo zniszczonemi zostały, lub gdyby akt w nich spisany, wydarty lub zniszczony zastał, małżeństwo zawarte udowodnioném być może przez dokumenta, lub przez świadków. Dowód przez dokumenta, lub przez świadków, dopuszczonym być może wtedy także, jeżeli akt spisany nigdy nie był, a znajdują się ślady zawartego małżeń-

stwa, bądź w księgach stanu cywilnego, bądź w księgach kościelnych.—(K. C. P. 122).

253. W przypadku sporu prawnego, samo posiadanie stanu małżonków odwołujących się do tego stanu nawzajem, nie uwalnia ich od udowodnienia, iż małżeństwo zawartém zostało. — (K. C. P. 123). (1).

254. Gdy prawny obchód małżeństwa udowodnionym będzie w drodze procesu karnego, złożenie wyroku do księgi małżeństw, i spisanie o tém protokołu w téjże księdze, zapewni małżeństwu, od dnia obchodu jego, wszystkie skutki cywilne. —(K. C. P. 125).

255. Jeżeli małżonkowie, albo jeden z nich przed rozpoczęciem sprawy karnéj, umarł, sprawa karna wytoczona być może przez wszystkich, którzy mają interes, aby zawarcie małżeństwa udowodnioném było.—(K. C. P. 126).

256. Jeżeli przestępní, przed rozpoczęciem sprawy karnéj, lub w ciągu jéj umarli, sprawa może być wytoczoną w drodze cywilnéj. — (K. C. P. 127).

257. Wyrok właściwego sądu, uznający nieważność małżeństwa, rozwód, lub rozłączenie co do stołu i łoża, skoro się stanie prawomocnym, będzie natychmiast przez Prokuratora Królewskiego przesłanym do aktów stanu cywilnego, celem uczynienia wzmianki, na brzegu aktu małżeństwa, o nastąpionym powyższym wyroku. Sędziowie duchowni, rozpoznawający sprawy małżeńskie, komunikować będą tym końcem wyroki, ostatecznie przez nich wydane, Prokuratorom Królewskim przy Trybunałach.— (K. C. P. 85 i 128). (2).

(1) Art. 38 Ustawy przechodniéj z d 11 Listopada 1847 r. do Kodexu Kar Głównych i Poprawczych wydanéj. (D. P, T. XL, str. 5—55).

(2) W uzupełnieniu przepisów zawartych w art. 128 i 85 K. C. P.

które obecnie art. 237 prawa o małżeństwie z r. 1836 są zastąpione istnieją następujące rozporządzenia:

I. W przypadku, gdyby urzędnik stanu cywilnego wzbraniał się w właściwych księgach uczynić wzmiankę o wyroku unieważniającym lub rozłączającym małżeństwo, Prokurator Trybunału mocen jest upoważnić wybranego przez siebie urzędnika, mianowicie właściwego Podśędka, do zejścia na miejsce aktów stanu cywilnego, dla zapisania obok wskazanego aktu małżeństwa wzmianki o wyroku prawomocnym małżeństwo takowe rozwiązującym lub rozłączającym, o dopełnieniu czego delegowany Prokuratorowi Kr. rapport złożyć powinien.

(R. A. d. 19 Lutego (3 Marca) 1835 r. Nr. 20881,

i K. R. S. d. $\frac{9}{18}$ Marca t. r. Nr. 2338).

II. Najjaśniejszy Pan rozkazać raczył, aby wszelkie prawomocne wyroki stanowiące rozwód lub rozłączenie co do stołu i łóża pomiędzy małżonkami wyznania Rzymsko-Katolickiego i Protestantckiego, w Królestwie zamieszkałemi, a których akt ślubn w Cesarstwie znajduje się, przesyłane były do Departamentu Wyznań Religijnych w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych Cesarstwa, która to władza z swój strony komunikować będzie też wyroki Władzy Duchownej, pod której wiedzą spisany został akt małżeństwa, w celu uczynienia przy akcji rzeczonym wzmianki o zapadłym wyroku, a to w myśl art. 237 prawa z r. 1836 o małżeństwie.

W skutku tego Kommissya Rządowa Sprawiedliwości poleciła Prokuratorom, aby, o ile otrzymają podobne wyroki, przesyłali je też Kommissyi do dalszego postąpienia.

(M. Š. S. d. $\frac{4}{16}$ Lutego 1841 r. Nr. 86. — R. A. d.

28 Lutego (12 Marca) t. r. Nr. 13452, i K. R. S.

d. $\frac{18}{30}$ Marca t. r. Nr. 2939).

III Powyższe rozporządzenie, zamieszczone pod pozycją II, stosuje się tylko do małżeństw w Cesarstwie Rossyjskiem zawartych, lecz bynajmniej nie rozciąga się do przypadku, w którym wyrokami Sądów Duchownych Królestwa wyrzeczono względem małżeństwa zawartego w innych krajach obcych; formalność zaś art 237 objęta, powinna być dopełnioną tylko wtenczas w tym ostatnim przypadku, gdy akt małżeństwa,

238. Przepis powyższy sciąża się i do przypadku, w którym rozłączenie co do stołu iłóża wyrokiem zostało zniesione. — (K. C. P. 129).

ROZDZIAŁ X.

O z a r ę c z y n a c h.

239. Zaręczyny mają miejsce, skoro nastąpiło wzajemne przyrzeczenie małżeństwa, pomiędzy mężczyzną i kobietą, bądź słownie, bądź na piśmie, w akcie urzędowym lub prywatnym.

240. Zaręczyny nie są ważne, jeżeli pomiędzy osobami zaręczonymi, dla niedostatku warunków potrzebnych, lub dla przeszkód niedopuszczających związku małżeńskiego, nie mogło być zawarte małżeństwo.

241. Zaręczyny, nawet ważne, nie dają prawa żadnej stronie zniewalania strony przeciwnej, drogą sądową, do zawarcia małżeństwa; lecz osoba, bez powodów słusznych, niedotrzymująca uczynionego przyrzeczenia na piśmie lub w przytomności świadków, obowiązana jest przeciwnej stronie wynagrodzić poniesione koszty i szkody.

242. Stają się powodem słusznym niedotrzymania uczynionego przyrzeczenia:

- 1° Obelgi ciężkie, domierzone stronie odstępującej od zamezja, przez stronę przeciwną;
- 2° Rozwiązłe lub występne życie strony przeciwnej;

za granicą Królestwa spisany, wniesionym został do ksiąg stanu cywilnego w Królestwie Polskiem utrzymywanych, jak to wskazuje art. 94 K. C. P.

(K. R. S. d. 7/10 Listopada 1841 r. Nr. 12012, i 9/18

Lutego 1852 r. Nr. 21517).

3° Nieokazywanie należnego uszanowania rodzicom drugiej strony; i nakoniec

4° Podstępne wyłudzenie danego słowa.

245. Jeżeli niewiasta zaszła w ciążę z mężczyzną, który po zaręczynach wzbrania się zawrzeć małżeństwo, zaręczony ulegnie karom, w Kodexie Karnym postanowionym, a nadto obowiązany będzie dostarczać, w każdym przypadku, alimentu dziecku, niewieście zaś tylko, gdyby nie miała własnego dostatecznego majątku.—(K. K. G. i P. 1005, 1008).

ROZDZIAŁ XI.

Rozporządzenia przechodnie.

244. Z dniem ogłoszenia niniejszego prawa, ustają wszelkie sprawy toczące się w sądach cywilnych o nieważność, rozwiązanie małżeństwa, lub rozłączenie co do stołu i łoża, pomiędzy osobami wyznającymi religię Rzymsko-Katolicką, Grecko-Rossyjską, Grecko-Unicką i Ewangelicką.

245. Ustają również z dniem ogłoszenia prawa niniejszego, sprawy powyższego rodzaju, wytoczone pomiędzy małżonkami różnych wyznań, na żądanie małżonka, który wyznaje religię Rzymsko-Katolicką, Grecko-Rossyjską, Grecko-Unicką lub Ewangelicką.

246. Wyroki prawomocne sądów cywilnych, wydane w sprawach o nieważność, lub rozwiązanie małżeństwa, pomiędzy osobami, z których jedna, lub obiedwie, wyznają religię Rzymsko-Katolicką, Grecko-Rossyjską, Grecko-Unicką lub Ewangelicką, utrzymują się w swjej mocy, co do wszelkich swych skutków cywilnych.

247. Nie będą mocni wszelako małżonkowie Rzymsko-Katolicy, Grecko-Rossyjscy i Grecko-Unicy, w przypadkach, w których małżeństwo zostało unieważnione

lub rozwiązane wyrokami sądów cywilnych, na przyszłość nowych zawierać związków małżeńskich, nim poprzednie, przez zwierzchność duchowną właściwą, nie zostaną unieważnione, lub rozwiązane. Jednakże małżonkowie Rzymsko-Katolicy, którychby małżeństwo unieważnione było przez sądy cywilne, podpowagą praw dotąd obowiązujących, a następnie uznane było za nieważne, przez zwierzchność duchowną, wolni są od zachowania terminów, art. 69 i 70 przepisanych.

248. Z dniem ogłoszenia niniejszego prawa, przestają obowiązywać Tytuły V i VI *Prawa cywilnego Królestwa Polskiego*, z dnia 1/13 Czerwca 1825 r. (1), z wyłączeniem art. 182 i następnych, aż do art. 245 włącznie, tudzież art. 260 i następnych, aż do art. 270 włącznie. Artykuły pomienione, jako ściągające się do przedmiotów prawem niniejszém nieurządzonych, a mianowicie do stosunków majątkowych między małżonkami, utrzymują się nadal w swéj mocy.

249. Aż do nowéj Organizacyi Sądownictwa, rady familijne i rady opiekuńcze, udzielać będą wymagane prawem niniejszém pozwolenia na małżeństwa osób, które nie dosięgły pełnoletności, prawem obowiązującym ustanowionéj, i nastawać na nieważność małżeństw, bez ich pozwolenia zawartych.

---

(1) Zamieszczone w T. I na str. 178 niniejszego dzieła.

KODEX NAPOLEONA.

KODEX NAPOLEONA.

TYTUŁ WSTĘPNY (1).

O ogłaszaniu skutkach i stosowaniu praw w ogólności.

* **1.** Prawa są wykonalne w całym kraju Francuzkim na mocy ogłoszenia ich, jakie przez Króla będzie dopełnione.

Wykonywane będą w każdej części państwa, od chwili, w której ogłoszenie ich będzie mogło być wiadomém.

Ogłoszenie przez Króla dopełnione poczytane będzie za wiadome, — w departamencie, w którym Król rezyduje, po upływie dnia jednego od dnia ogłoszenia, — a w każdym innym departamencie, po upływie tegoż czasu z dodaniem dnia jednego na każde 10 myriametrow (około 20 dawnych mil, lieues)(2) pomiędzy miastem, w któ-

---

(1) Cały Tytuł Wstępny i Księga 1 Kodexu Napoleona t. j. art. 1 do 515 włącznie, uchylone zostały artykułem 1 Prawa Przechodniego z d. 1/13 Czerwca 1825 (D. P. T. X, str. 291), zamieszczonego wyżej w T. I. na str. 274 niniejszego dzieła. W miejsce uchylonych artykułów obowiązuje obecnie *Kodex Cywilny Królestwa Polskiego* z r. 1825, i *Prawo o małżeństwie*, z r. 1836, (T. I, str. 21 do 273, oraz 281 do 354 niniejszego dzieła).

(2) Myriametrow 10 równa się 11⁷/₁₀ milom Polskim, czyli 93⁷/₁₀ wersom Rossyjskim.

rém dopełniono ogłoszenia, a stolicą każdego departamentu.

* **2.** Prawo obowiązuje tylko na przyszłość, niema mocy wstecznej.

* **3.** Prawa dotyczące policyi i bezpieczeństwa obowiązują wszystkich w obrębie kraju mieszkających.

Nieruchomości, nawet przez cudzoziemców posiadane, podlegają prawu Francuzkiemu.

Prawom, ściągającym się do stanu i zdolności osób, ulegają Francuzi, nawet w kraju obcym mieszkający.

* **4.** Sędzia odmawiający wyrokowania, pod pozorem że prawo milczy, że jest ciemne, albo niedostateczne, może być pociągnięty jako winny odmówienia sprawiedliwości.

* **5.** Niewolno jest sędziom, w sprawach pod ich wyrokowanie przychodzących, stanowić w drodze rozporządzenia ogólnego i urządzającego.

* **6.** Niemożna przez prywatne umowy ubliżać prawom, tyczącym się porządku publicznego i dobrych obyczajów.

KSIĘGA PIERWSZA

O OSOBACH.

TYTUŁ I.

O używaniu i pozbawieniu praw cywilnych.

DZIAŁ I.

O używaniu praw cywilnych.

* **7.** Używanie praw cywilnych nie jest zawisłe od przymiotu *obywatela*, który to przymiot nabywa się i zachowuje jedynie podług Ustawy Konstytucyjnej.

* **8.** Każdy Francuz używać będzie praw cywilnych.

* **9.** Każda osoba we Francyi z cudzoziemca zrodzona może żądać, w ciągu roku po dojściu do pełnoletności, przyznania sobie przymiotu *Francuza*; byleby, jeżeli mieszka we Francyi, oświadczyła, że zamiarem jej jest stałe w niej zamieszkać,—a jeżeli mieszka w obcym kraju, zobowiązała się we Francyi stałe obrać zamieszkanie, i takowe ustaliła w ciągu roku, rachując od dnia tego zobowiązania.

* **10.** Każde dziecko, zrodzone z Francuza w kraju obcym, jest Francuzem.

Każde dziecko zrodzone w kraju obcym z Francuza, któryby utracił przymiot Francuza, będzie mogło zawsze przymiot ten odzyskać, dopełniając formalności przepisanych w art. 9.

* **11.** Cudzoziemiec będzie używał we Francyi takich samych praw cywilnych, jakie są lub będą udzielone Francuzom przez traktaty z narodem, do którego ten cudzoziemiec należy.

* **12.** Cudzoziemka, która zaślubiła Francuza, przybiera stan swego męża.

* **13.** Cudzoziemiec, który z upoważnienia Królewskiego zamieszka we Francyi, używać będzie wszystkich praw cywilnych, dopóki w niej mieszkać nie przestanie.

* **14.** Cudzoziemiec, nawet niemieszkający we Francyi, będzie mógł być pozywanym przed Trybunały Francuzkie, o wykonanie zobowiązań zaciągniętych we Francyi względem Francuza;—będzie mógł być pociągany przed Trybunały Francuzkie, o zobowiązania, które w kraju obcym zaciągnął względem Francuzów.

* **15.** Francuz będzie mógł być pociągany przed Trybunał Francuzki, z powodu zobowiązań, w jakim kraju obcym wszedł, nawet z cudzoziemcem.

* **16.** We wszystkich przedmiotach, oprócz handlo-

wych, cudzoziemiec, będący powodem, obowiązany będzie wystawić porękę na pewność zapłaty kosztów oraz szkód i strat, wypływających z procesu, chybaby posiadał we Francyi nieruchomosc wartosci dostatecznej na zapewnienie téj zapłaty. -

D Z I A Ł II.

O pozbawieniu praw cywilnych.

ODDZIAŁ I.

O pozbawieniu praw cywilnych przez utratę przymiotu Francuza.

* **17.** Przymiot Francuza utracą się:

- 1° Przez naturalizacyę w kraju obcym nabytą.
- 2° Przez przyjęcie, bez upoważnienia Króla, urzędów publicznych udzielonych przez rząd zagraniczny.
- 3° Wreszcie przez osiedlenie się w kraju obcym, bez zamiaru powrotu.

Zakłady handlowe nie będą mogły nigdy być uważane za uczynione bez zamiaru powrotu.

* **18.** Francuz, któryby utracił przymiot Francuza, będzie mógł zawsze go odzyskać, gdy wróci do Francyi za upoważnieniem Króla, i oświadczy, że chce osiedlić się w kraju, i że się zrzeka wszelkich odróżnień przeciwnych prawu Francuzkiemu.

* **19.** Francuzka, która zaslubi cudzoziemca, przybiera stan swego męża.

Jeżeli owdowieje, odzyska przymiot Francuzki, byleby mieszkała we Francyi, albo téż za upoważnieniem Króla tam powróciła z oświadczeniem, że chce się osiedlić.

* **20.** Osoby, które odzyskają przymiot Francuza, w przypadkach przewidzianych art. 10, 18 i 19, wtenczas dopiero będą mogły się do niego odwoływać, gdy dopełnią warunków, jakie na nich są włożone temi artykułami, i to tylko pod względem wykonywania praw, otwartych na ich korzyść po téj epoce.

* **21.** Francuz, któryby wszedł do służby wojskowej w kraju obcym, albo przystąpił do stowarzyszenia wojskowego zagranicznego, bez upoważnienia Króla, utraci swój przymiot Francuza.

Nie będzie mógł wrócić do Francyi bez upoważnienia Króla, i odzyskać przymiotu Francuza inaczej, jak za dopełnieniem warunków włożonych na cudzoziemca, aby został obywatelem; wszystko to bez ubliżenia karom wskazanym w Prawie Kryminalném przeciw Francuzom którzy nosili lub nosić będą broń przeciw swojej ojczyźnie.

ODDZIAŁ II.

O pozbawieniu praw cywilnych, skutkiem skazania sądowego.

* **22.** Skazania na kary, skutkiem których skazany utracą wszelki udział w używaniu praw cywilnych, poniżej wymienionych, pociągają za sobą *śmierć cywilną*.

* **23.** Skazanie na śmierć naturalną pociąga za sobą śmierć cywilną.

* **24.** Inne kary dręczące dozgonne o tyle tylko pociągają za sobą śmierć cywilną, o ile prawo skutek ten do nich przywiązuje.

* **25.** Przez śmierć cywilną traci skazany własność całego majątku jaki posiadał: spadek po nim otwiera się dla jego następców, na których majątek jego przechodzi w takim samym sposobie, jak gdyby umarł naturalnie i bez testamentu.

Niemoże już żadnego spadku odziedziczać, ani przenosić na innych pod tym tytułem majątków, jakie później nabył.

Niemoże rozporządzać swoim majątkiem, w całości lub w części, bądź przez darowiznę między żyjącymi, bądź przez testament, ani pod tym tytułem przyjmować, chyba tylko na alimenta.

Niemoże być mianowany opiekunem, ani wpływać do czynności dotyczących opieki.

Niemoże być świadkiem w akcie uroczystym, albo urzędowym, ani być przypuszczonym do złożenia świadectwa w sądzie.

Niemoże działać sędownie, ani jako powód, ani jako pozwany, tylko pod imieniem i za pośrednictwem szczególnego kuratora ustanowionego dlań przez Trybunał, przed który sprawa jest wniesiona.

Jest niezdolnym do zawarcia małżeństwa, któreby miało jakiegokolwiek skutki cywilne.

Małżeństwo, poprzednio zawarte, rozwiązaniem zostaje co do wszystkich swych skutków cywilnych.

Małżonek jego i jego następcy mogą respective wykonywać prawa i wytaczać skargi, jakieby przez śmierć naturalną otwarte zostały.

* **26.** Skazania oczne skutkują śmierć cywilną dopiero od dnia ich wykonania czy to rzeczywistego, czy na wizerunku przestępcy (*l'execution, soit réelle, soit par effigie*).

* **27.** Skazania zaoczne skutkują śmierć cywilną dopiero po upływie lat pięciu, licząc od dnia wykonania wyroku na wizerunku przestępcy, w którym to przeciągu czasu skazany stawić się może.

* **28.** Skazani zaocznie pozbawieni będą używania praw cywilnych w ciągu tych lat pięciu, albo do czasu ich

osobistego stawienia się, albo do przytrzymania ich w tym przeciągu czasu.

Majątki ich będą zarządzane i prawa ich będą wykonywane tak jak zaginionych.

* **29.** Gdy skazany zaocznie stawi się dobrowolnie w ciągu lat pięciu, licząc od dnia wykonania wyroku, albo gdyby w tym czasie był przytrzymany i uwięziony, wyrok upada samém przez się prawem; oskarżony odzyskuje posiadanie swego majątku: sądzony będzie na nowo; a jeżeli, tym nowym wyrokiem skazany będzie na tę samą karę, albo na inną, podobnie śmierć cywilną pociągającą, śmierć cywilna będzie miała miejsce dopiero od dnia wykonania powtórnego wyroku.

* **30.** Jeżeli skazany zaocznie, który niestawił się, albo był przytrzymany dopiero po pięciu latach, zostanie uwolnionym od kary nowym wyrokiem, albo skazanym będzie na karę niepociągającą śmierci cywilnej, wraca na przyszłość w zupełności do wszelkich swoich praw cywilnych, a to rachując od dnia stawienia się w sądzie; ale wyrok pierwszy zachowa co do przeszłości skutki, jakie zrządziła śmierć cywilna w przeciągu czasu między upływem lat pięciu, a dniem stawienia się w sądzie.

* **31.** Jeżeli skazany zaocznie, umrze w przeciągu tych lat pięciu, a nie stawił się, ani został przytrzymanym lub uwięzionym, poczytany będzie za umarłego w pełnym wykonywaniu swoich praw. Wyrok zaoczny upada samém przez się prawem, nieprzesądając jednakże skardze strony cywilnej, która to skarga przeciwko następcom skazanego tylko drogą cywilną może być wytoczona.

* **32.** W żadnym przypadku przedawnienie kary nie przywróci skazanemu jego praw cywilnych na przeszłość.

* **33.** Majątki przez skazanego nabyte, od chwili, w której uległ śmierci cywilnej, i które będzie posiadał

w dniu swój śmierci naturalnej, należąc będą do rządu (à l'état) prawem spadku bezdziedzicznego.

Jednakże od Króla zależy uczynić dla wdowy, dzieci, albo krewnych skazanego, takie rozporządzenia, jakie ludzkość mu wskaże.

TYTUŁ II.

O aktach stanu cywilnego.

DZIAŁ I.

Urządzenia ogólne.

* **54.** Akta stanu cywilnego wymieniać będą rok, dzień i godzinę ich przyjęcia, imiona, nazwiska, wiek, powołanie i zamieszkanie wszystkich osób, w nich wymienionych.

* **55.** Urzędnicy stanu cywilnego nie będą mogli w przyjętych przez siebie aktach zamieszczać, ani sposobem przypisków, ani przez jakąkolwiek wzmiankę, nic innego jak tylko to, co stawający zeznać powinni.

* **56.** W przypadkach, w których strony interesowane nie będą w obowiązku stawić się osobiście, będą mogły być zastąpione przez pełnomocnika szczególnie i urzędownie umocowanego.

* **57.** Świadcami przy aktach stanu cywilnego będą mogli być tylko mężczyźni w wieku przynajmniej lat 21, krewni, albo inni; i będą wybranymi przez osoby interesowane.

* **58.** Urzędnik stanu cywilnego przeczyta akta stronom stawającym, albo ich pełnomocnikowi i świadkom.

O dopełnieniu tych formalności będzie uczynioną wzmianka.

* **59.** Akta te podpisze urzędnik stanu cywilnego, strony stawające i świadkowie; albo uczynioną będzie

wzmianka o przyczynie, która stawającym stronom i świadkom podpisać przeszkodziła.

* 40. Akta stanu cywilnego wpisane będą, w każdej gminie, do jednej lub kilku ksiąg utrzymywanych w dwóch egzemplarzach.

* 41. Księgi na każdej stronnicy od pierwszej do ostatniej będą liczbowane i zaznaczone na każdej karcie przez Prezesa Trybunału pierwszej instancji, lub przez sędziego, który go zastępować będzie.

* 42. Akta wpisywane będą do ksiąg w jednym ciągu niezostawując miejsc próżnych. Przekreślenia i odsyłacze będą poświadczone i podpisane w takiż sposób jak sam akt. Nic w nich przez skrócenie pisaném nie będzie, a żadna data nie będzie w liczbach zapisana.

* 43. Urzędnik stanu cywilnego zamknie i zakończy księgi, z końcem każdego roku; a w przeciągu miesiąca, jeden ich egzemplarz złożony zostanie do archiwum gminy, drugi do kancelaryi Pisarza Trybunału pierwszej instancji.

* 44. Pełnomocnictwa i inne dowody, które powinny być dołączone do aktów stanu cywilnego, po zaznaczeniu ich przez osobę, która je złożyła i przez urzędnika stanu cywilnego, złożone będą w kancelaryi Pisarza Trybunału, z tym egzemplarzem ksiąg, który złożony być powinien do rzeczonoj kancelaryi.

* 45. Każdy będzie mógł żądać, od zachowawców ksiąg stanu cywilnego, wydania wypisów z tychże ksiąg. Wydane wypisy zgodne z księgami, i poświadczone przez Prezesa Trybunału pierwszej instancji, albo przez sędziego, który go zastępować będzie, mieć będą wiarę dopóty, dopóki o fałsz nie będą zaskarżone.

* 46. Gdyby księgi nie były istniały, albo gdyby zaginęły, dowód w tej mierze tak z dokumentów jako też i ze świadków przyjęty będzie; i w tych przypadkach,

małżeństwa, urodzenia i zejścia, będą mogły być dowodzone, tak rejestrami i pismami, pochodzącymi od zmarłych ojców i matek, jako też i świadkami.

* **47.** Każdy akt stanu cywilnego, Francuzów i cudzoziemców dotyczący, sporządzony w kraju obcym, będzie ważny, jeżeli był spisany podług form używanych w rzeczonym kraju.

* **48.** Każdy akt stanu cywilnego Francuzów w kraju obcym będzie ważny, jeżeli był przyjęty, zgodnie z prawami Francuzkiemi, przez Ajentów Dyplomatycznych lub Konsulów.

* **49.** W każdym przypadku, gdy wzmiankę o akcie, ściągającym się do stanu cywilnego, uczynić wypada na brzegu innego aktu już wpisanego, uczyni ją urzędnik stanu cywilnego, na żądanie stron interesowanych, w księgach bieżących, albo w księgach, któreby były złożone w archiwum gminy, a Pisarz Trybunału pierwszej instancyi, w księgach złożonych w jego kancelaryi; tym końcem urzędnik stanu cywilnego uwiadomi, w trzech dniach, Prokuratora Królewskiego przy rzeczonym Trybunale, który dopilnuje, aby wzmianka uczynioną była w jednakowy sposób w obudwóch księgach.

* **50.** Za każde uchybienie poprzedzającym artykułom ze strony urzędników tamże wymienionych, pociągnięci oni będą do odpowiedzialności przed Trybunał pierwszej instancyi, i skazani na karę pieniężną, 100 franków (Rs. 24) przenosić niemogącą.

* **51.** Każdy zachowawca ksiąg będzie cywilnie odpowiedzialnym za wszelkie przeistoczenia, jakieby w nich zaszły, ze zwrotem, o ile to ma miejsce, przeciw sprawcom rzeczonych przeistoczeń.

* **52.** Każde przeistoczenie, każdy fałsz w aktach stanu cywilnego, każde wpisanie tych aktów na lóżnej karcie, lub inaczej jak w księgach na to przeznaczonych,

pociąga za sobą wynagrodzenie szkód i strat stronom, nie ubliżając karom ustanowionym w Kodexie Karnym.

* **53.** Prokurator Królewski przy Trybunale pierwszej instancji obowiązany będzie sprawdzać stan ksiąg, skoro te złożone będą w kancelaryi Pisarza Trybunału: spíše treściwy protokół sprawdzenia, doniesie o uchynieniach albo przestępstwach popełnionych przez urzędników stanu cywilnego i domagać się będzie skazania ich na karę pieniężną.

* **54.** W każdym przypadku, gdy Trybunał pierwszej instancji rozpoznawać będzie akta dotyczące się stanu cywilnego, strony interesowane mogą odwołać się od wyroku.

DZIAŁ II.

O aktach urodzenia.

* **55.** Oświadczenie urodzenia uczynione będzie w ciągu dni trzech od porodu, miejscowemu urzędnikowi stanu cywilnego: dziecię będzie mu przedstawione.

* **56.** Urodzenie dziecięcia oświadczy ojciec, albo, gdy ojciec nie stanie, doktor medycyny lub chirurgii, akuszerka, urzędnik zdrowia, albo inne przy położu obecne osoby; jeżeli zas matka nie w swoim zamieszkanu porodziła,—osoba, u której porodziła.

Akt urodzenia spisany będzie natychmiast, w obecności dwóch świadków.

* **57.** W akcie urodzenia wymienionym będzie dzień, godzina, miejsce urodzenia, płeć dziecięcia, i imiona mu nadane, oraz imiona, nazwiska, powołanie, i zamieszkanie, tak rodziców jako i świadków.

* **58.** Każdy znajdujący dziecię nowonarodzone, obowiązany jest oddać je urzędnikowi stanu cywilnego, równie jak odzież i inne rzeczy przy niém znalezione, tu-

dziez oznajm'ic wszystkie okolicznosci dotyczące czasu i miejsca znalezienia dziecięcia.

Spisany będzie w téj mierze protokół szczegółowy, który wyrazi, oprócz tego, domniemany wiek dziecięcia, jego płeć, imiona mu nadane, władzę cywilną, której oddane zostanie. Ten protokół wpisany będzie w księgi.

* **59.** Jeżeli urodzi się dziecię w czasie podróży morskiej, akt urodzenia jego spisany będzie w ciągu dwudziestu czterech godzin, w przytomności ojca, jeżeli jest obecny, i dwóch świadków wziętych z pomiędzy officerów okrętu, a gdyby tych nie było, z pomiędzy załogi okrętowej. Akt ten będzie sporządzony, a mianowicie, na statkach Królewskich—przez officera Zarządu marynarki, a na statkach należących do wysyłającego statek lub negocjanta,—przez kapitana, przełożonego lub szypra okrętowego. Akt urodzenia wpisany będzie w dalszym ciągu listy osady statku.

* **60.** W pierwszym porcie, do którego zawinie okręt, bądź dla spoczynku, bądź z innéj przyczyny, wyjąwszy rozbrojenia, officerowie Zarządu marynarki, kapitan, przełożony lub szyper, obowiązani będą złożyć dwa wypisy urzędowe aktów urodzenia przez siebie spisanych, a mianowicie, w porcie francuzkim,—u Przełożonego nad wpisami morskimi, a w porcie obcym,—u Konsula.

Jeden z tych wypisów pozostanie w Kancellaryi wpisów morskich, albo w Kancellaryi Konsulatu; drugi przesłany zostanie Ministrowi marynarki, który kopię, poświadczoną przez siebie, każdego z tych aktów, przesle urzędnikowi stanu cywilnego zamieszkania ojca dziecięcia, albo matki, jeżeli ojciec nie jest znany: kopia ta natychmiast wciągnięta będzie w księgi.

* **61.** Gdy okręt stanie w porcie rozbrojenia, lista osady statku złożoną będzie w kancellaryi Przełożonego nad wpisami morskimi, który wypis aktu urodzenia,

przez siebie podpisany, przesła urzędnikowi stanu cywilnego zamieszkania ojca dziecięcia, albo matki, gdy ojciec nie jest wiadomy: wypis ten będzie natychmiast do ksiąg wciągnięty.

* **62.** Akt uznania dziecięcia wpisanym będzie do ksiąg, podług swój daty; i zrobiona będzie o nim wzmianka na brzegu aktu urodzenia, jeżeli się takowy znajduje.

DZIAŁ III.

O aktach małżeństwa.

* **63.** Przed obchodem małżeństwa, urzędnik stanu cywilnego ogłosi dwie zapowiedzi z tygodniową przerwą, w niedzielę, przed domem gminnym. Zapowiedzi te i akt w tej mierze sporządzony, wyrażać będą imiona, nazwiska, powołanie i zamieszkanie przyszłych małżonków, czy są pełnoletni lub małoletni, oraz imiona, nazwiska, powołanie i zamieszkanie ich ojców i matek. Akt ten, oprócz tego, wyrażać będzie dni, miejsca i godziny dopełnionych zapowiedzi. Wpisany będzie w jednej tylko księdze, policzbowanej i zaznaczonej odpowiednio artykułowi 41, i złożony zostanie, z końcem każdego roku, w kancelaryi Pisarza Trybunału okręgowego.

* **64.** Wyciąg aktu zapowiedzi będzie wywieszony na drzwiach domu gminnego i na takowych pozostanie, w ciągu przerwy tygodniowej między pierwszą a drugą zapowiedzią. Obchód małżeństwa nie może nastąpić przed upływem dni dwóch, nie licząc dnia drugiej zapowiedzi.

* **65.** Jeżeli obchód małżeństwa w przeciągu roku, od upłynięcia czasu zapowiedzi, odbyty nie był, nie może już być odbyty inaczéj, jak po dopełnieniu nowych zapowiedzi podług form powyższych.

* **66.** Akta tamowania małżeństwa, podpisane będą na oryginale i kopii przez osoby tamujące albo ich pełnomocników szczególnych i urzędowych; wręczone będą z kopią pełnomocnictwa stronom osobiście lub w ich zamieszkanu, tudzież urzędnikowi stanu cywilnego, który oryginał zawidymuje.

* **67.** Urzędnik stanu cywilnego uczyni bezzwłocznie krótką wzmiankę o tamowaniach w księdze zapowiedzi; uczyni również wzmiankę na brzegu aktów rzeczonych tamowań o wyrokach lub innych aktach znoszących tamowanie, którychby wypis był mu złożony.

* **68.** Na przypadek tamowania, urzędnik stanu cywilnego nie będzie mógł dopełnić obchodu małżeństwa dopóki tamowanie zniesioném niezostanie, a to pod karą 300 franków (Rs. 72), oraz wynagrodzeniem szkód i strat.

* **69.** Jeżeli nie zajdzie tamowanie, uczynioną będzie o tém wzmianka w akcie małżeństwa, a jeżeli zapowiedzi miały miejsce w kilku gminach, strony złożą świadectwo wydane przez urzędnika stanu cywilnego każdej gminy, że nie istnieje tamowanie.

* **70.** Urzędnik stanu cywilnego każe sobie złożyć akt urodzenia każdego z przyszłych małżonków. Ten z małżonków, któryby był w niemożności pozyskania takiego, może go zastąpić *aktem znania*, wydanym przez sędziego pokoju miejsca jego urodzenia lub zamieszkania.

* **71.** Akt znania zawierać będzie zeznanie uczynione przez siedmiu świadków, jednej lub drugiej płci, krewnych lub niekrewnych, o imionach, nazwisku, powołaniu i zamieszkanu przyszłego małżonka, równie jak ojca jego i matki, jeżeli są znani; o miejscu, i, ile możności, o epoce jego urodzenia, niemniej o przyczynach stojących na przeszkodzie w złożeniu na to aktu. Świadkowie podpiszą akt znania, łącznie z sędzią pokoju; a gdyby

który z nich podpisać nie mógł, lub nieumiał, będzie o tém uczynioną wzmianka.

* **72.** Akt znania przedstawiony zostanie Trybunałowi pierwszej instancji miejscą, w którym obchód małżeństwa ma nastąpić. Trybunał, po wysłuchaniu Prokuratora Królewskiego, wyda swoje potwierdzenie lub odmówi go, wrazie uznania dostatecznymi lub niedostatecznymi zeznań świadków, i przyczyn stojących na przeszkodzie w złożeniu aktu urodzenia.

* **73.** Urzędowy akt zezwolenia ojca i matki, lub dziadów i bab, albo, w braku tych, zezwolenia rodziny, zawierać będzie imiona, nazwiska, powołanie i zamieszkanie przyszłego małżonka, i wszystkich tych, którzy wpływali do aktu, jako też stopień ich pokrewieństwa.

* **74.** Obchód małżeństwa nastąpi w gminie zamieszkania jednego ze współmałżonków. Zamieszkanie to, co do małżeństwa, ustanawia się przez sześciomiesięczne stałe mieszkanie w tej samej gminie.

* **75.** W dniu przez strony oznaczonym po terminach zapowiedzi, urzędnik stanu cywilnego, w domu gminnym, w przytomności czterech świadków, krewnych lub niekrewnych, odczyta stronom wyżej wspomniane akta, odnoszące się do ich stanu i formalności małżeństwa, tudzież Dział VI. Tytułu *O małżeństwie, o wzajemnych prawach i obowiązkach małżonków* (art. 212 do 226). Przyjmie oświadczenie od każdej ze stron oddzielnie, iż chcą się pobrać za małżonków; wyrzeczce, w imieniu prawa, iż są połączeni związkiem małżeńskim, i akt w tej mierze natychmiast sporządzi.

* **76.** Akt małżeństwa obejmować będzie:

1° Imiona, nazwiska, powołanie, wiek, miejsce urodzenia i zamieszkanie małżonków.

2° Czy są pełnoletni lub małoletni.

- 3° Imiona, nazwiska, powołanie i zamieszkanie ojców i matek.
- 4° Zezwolenie ojców i matek, dziadów i bab, oraz familii w przypadkach, w których jest wymagém.
- 5° Akta uszanowania, jeżeli były dopełnione.
- 6° Zapowiedzi w różnych zamieszkaniach.
- 7° Tamowania, jeżeli jakie były; ich zniesienie, lub wzmiankę, że takowych nie było.
- 8° Oświadczenie stron, że się biorą za małżonków, i wyrzeczenie o ich związku przez urzędnika publicznego.
- 9° Imiona, nazwiska, powołanie i zamieszkanie świadków, ich zeznania czy są krewnymi lub powinowatymi stron, w jakiej linii i w jakim stopniu.

DZIAŁ IV.

O aktach zejścia.

* **77.** Żadne pochowanie nastąpić nie może bez upoważnienia, jakie na papierze prostym i bezpłatnie urzędnik stanu cywilnego wyda, nie prędzej jednak, aż po udaniu się do osoby umarłej, celem przekonania się o jej zgonie, i po upływie dwudziestu czterech godzin od śmierci, wyjąwszy przypadki urządzeniami policyjnymi przewidziane.

* **78.** Akt zejścia spisze urzędnik stanu cywilnego, na zeznanie dwóch świadków. Świadkowie ci, ile możności, powinni być dwaj najbliżsi krewni albo sąsiedzi, a jeżeli osoba zmarła nie w miejscu zamieszkania swego, to ten, u którego śmierć zaszła, i jeden krewny albo obcy.

* **79.** Akt zejścia obejmować będzie imiona, nazwisko, wiek, powołanie i zamieszkanie osoby zmarłej; imiona i nazwisko małżonka, jeżeli osoba zmarła zostawała w sta-

nie małżeńskim lub wdowim; imiona, nazwiska, wiek, powołania i zamieszkania zeznających: a jeżeli są krewnemi—stopień ich pokrewieństwa.

Ten sam akt zawierać będzie oprócz tego, o ile to wiadomym być może, imiona, nazwiska powołanie, i zamieszkanie ojca i matki zmarłego, niemniej miejsce jego urodzenia.

* **80.** Wrazie śmierci zasłój w szpitalach wojskowych, cywilnych, albo innych domach publicznych, przełożeni, dyrektorowie, zarządcy i gospodarze tych domów, obowiązani będą uwiadomić o tém w ciągu dwudziestu czterech godzin urzędnika stanu cywilnego, który się uda na miejsce, celem zapewnienia się o zgonie, i o tém spíše akt, odpowiednio do artykułu poprzedzającego, według uczynionych mu zeznań i powziętych wiadomości.

Oprócz tego w rzeczonych szpitalach i domach utrzymywane będą księgi przeznaczone do wpisywania tych zeznań i tych wiadomości.

Urzędnik stanu cywilnego prześle akt zejścia takiemuż urzędnikowi ostatniego zamieszkania osoby zmarłej, który go wciągnie w księgi.

* **81.** Gdy będą ślady albo oznaki gwałtownej śmierci, lub inne okoliczności, któreby podejrzenie takowej wzniecały, nie będzie można dopełnić pochowania, dopóki urzędnik policyjny, w przytomności doktora medycyny albo chirurgii, nie spíše protokołu o stanie ciała zmarłego, i o okolicznościach do tego wypadku odnoszących się, równie jak o wiadomościach, jakie mógł zebrać co do imion, nazwiska, wieku, powołania, miejsca urodzenia i zamieszkania osoby zmarłej.

* **82.** Urzędnik policyjny obowiązany jest przesłać natychmiast urzędnikowi stanu cywilnego zamieszkania osoby zmarłej, wszelkie wiadomości wyrażone w jego protokóle, na zasadzie których akt zejścia spisany będzie.

Urzędnik stanu cywilnego wypis tego aktu przesła urzędnikowi zamieszkania osoby zmarłej, jeżeli jest wiadome; wypis ten wciągnięty będzie w księgi.

* **83.** Pisarze Sądów Karnych obowiązani będą przesłać, w ciągu dwudziestu czterech godzin od wykonania wyroków na śmierć skazujących, urzędnikowi stanu cywilnego miejsca, w którym skazany był straconym, wszelkie wiadomości w art. 79 wymienione, i podług tych akt zejścia spisany będzie.

* **84.** Wrazie śmierci w więzieniach albo też w domach zamknięcia lub badania, nadzorecy lub strażnicy doniosą o tém natychmiast urzędnikowi stanu cywilnego, który się tamże uda, jak to powiedziano w art. 80, i akt zejścia spisze.

* **85.** We wszelkich przypadkach gwałtownej śmierci, lub śmierci w więzieniach, domach zamknięcia, albo w przypadku wykonania kary śmierci, nie będzie uczyniona w księgach żadna wzmianka o tych okolicznościach, a akta zejścia sporządzone będą zwykłym sposobem podług form artykułem 79 przepisanych.

* **86.** Wrazie śmierci podczas podróży morskiej, spisany będzie akt zejścia w ciągu dwudziestu czterech godzin, w przytomności dwóch świadków wziętych z pomiędzy officerów okrętu, a w ich braku, z pomiędzy ludzi okrętowych.

Akt ten sporządzony będzie, a mianowicie: na okrętach Królewskich, przez officera Zarządu marynarki; a na statkach należących do negocyanta lub przedsiębiorcy okrętowego, przez kapitana, właściciela lub szypa statku.— Akt zejścia wpisany będzie w dalszym ciągu listy osady statku.

* **87.** W pierwszym porcie, do którego, czy to dla od-poczynku, czy dla innej przyczyny, oprócz rozbrowienia, zawinie statek, officerowie Zarządu marynarki, kapitan,

właściciel, albo szyper, którzy spisali akt zejścia, będą obowiązani złożyć dwa wypisy tych aktów, odpowiednio do art. 60.

Po przybyciu statku do portu celem wyładowania, lista osady statku złożoną będzie w kancelaryi przełożonego nad wpisami morskimi; a ten przesle wypis aktu zejścia, przez siebie podpisany, urzędnikowi stanu cywilnego zamieszkania osoby zmarłej; wypis ten wciągniętym będzie natychmiast w księgi.

DZIAŁ V.

O aktach stanu cywilnego dotyczących się wojskowych za granicą Państwa.

* **88.** Akta stanu cywilnego sporządzone za granicą państwa, dotyczące się wojskowych lub innych osób przy wojsku użytych, spisane będą podług form wskazanych w rozporządzeniach poprzedzających, zachowując wyjątki w następujących artykułach wskazane.

* **89.** Kwatermistrz w każdym oddziale złożonym z jednego lub kilku bataljonów lub szwadronów, a w innych oddziałach ich dowódca, pełnić będą obowiązki urzędników stanu cywilnego: te same obowiązki co do officerów bez wojska i urzędników wojsk, wypełniać będzie Inspektor przeglądów, przydany do armii lub do jakiego oddziału.

* **90.** W każdym oddziale wojsk utrzymywaną będzie księga na akta stanu cywilnego osób tegoż oddziału, a druga księga utrzymywaną będzie w Sztapie armii lub oddziału na akta cywilne dotyczące się officerów bez wojska i urzędników; księgi te zachowywane będą w taki sam sposób jak inne księgi oddziałów i Sztabu, i składane będą w archiwach wojennych, z chwilą powrotu do kraju oddziałów wojska lub armii.

* **91.** Księgi będą liczbowane i zaznaczane, w każdym oddziale, przez officera dowodzącego; a w Sztabie—przez Szefa Sztabu głównego.

* **92.** W wojsku oznajmienie urodzenia dopełnione będzie w ciągu dni dziesięciu po połogu.

* **93.** Officer utrzymujący księgę stanu cywilnego, obowiązany będzie w ciągu dni dziesięciu po wpisaniu aktu urodzenia do rzeczonój księgi, wyciąg z niej przesłać urzędnikowi stanu cywilnego ostatniego zamieszkania ojca dziecięcia, albo matki, jeżeli ojciec nie jest wiadomy.

* **94.** Zapowiedzi małżeństwa wojskowych i urzędników wojskowych, dopełnione będą w miejscu ostatniego ich zamieszkania; a oprócz tego, na dwadzieścia pięć dni przed obchodem małżeństwa, umieszczone będą w rozkazie dziennym oddziału, co do osób do oddziału należących; co do officerów zaś bez wojska i urzędników wojskowych, umieszczone będą w rozkazie dziennym armii lub oddziału.

* **95.** Bezpośrednio po wpisaniu do księgi aktu obchodu małżeństwa, officer utrzymujący księgę, wypis z niej prześle urzędnikowi stanu cywilnego ostatniego zamieszkania małżonków.

* **96.** Akta zejścia sporządzane będą w każdym oddziale przez kwatermistrza, a co do officerów bez wojska i urzędników wojskowych, przez Inspektora przeglądów, na poświadczenie trzech świadków; wyciąg zaś z tych ksiąg przesłany będzie w dniach dziesięciu urzędnikowi stanu cywilnego ostatniego zamieszkania osoby zmarłej.

* **97.** Wrazie śmierci w szpitalach wojskowych ruchomych lub stałych, akt w tym celu sporządzony będzie przez przełożonego nad rzeczonymi szpitalami i przesłany kwatermistrzowi oddziału albo Inspektorowi przeglądów wojska lub oddziału wojsk, do którego zmarły nale-

żał; officerowie ci wypis wspomnionego aktu przesła urządnikowi stanu cywilnego ostatniego zamieszkania osoby zmarłej.

* **98.** Urzędnik stanu cywilnego zamieszkania stron, któremu z armii nadesłany zostanie wypis aktu stanu cywilnego, obowiązany będzie natychmiast takowy do ksiąg wciągnąć.

DZIAŁ VI.

O sprostowaniu aktów stanu cywilnego.

* **99.** Gdy sprostowanie aktu stanu cywilnego będzie żądane, postanowi w tej mierze Trybunał właściwy na wnioski Prokuratora Królewskiego, z wolnością appellacyi.—Strony interessowane będą przywołane, jeżeli tego okaże się potrzeba.

* **100.** Wyrok nakazujący sprostowanie, nigdy nie będzie mógł być stawianym przeciwko stronom interessowanym, jeżeli zapadł nie na ich żądanie, albo jeżeli nie były do niego przywołanemi.

* **101.** Wyroki nakazujące sprostowanie wpisane będą do ksiąg przez urzędnika stanu cywilnego, zaraz po złożeniu mu takowych; wzmianka o tém uczynioną będzie na brzegu aktu sprostowanego.

TYTUŁ III.

O zamieszkanii.

* **102.** Zamieszkanie każdego Francuza, co do używania praw cywilnych, jest w miejscu, w którym ma główne swoje siedlisko.

* **103.** Odmiana zamieszkania następuje przez czyn rzeczywistego mieszkania w inném miejscu, połączony z zamiarem ustalenia w niém głównego siedliska.

* **104.** Dowodem takiego zamiaru będzie oświadczenie wyraźne, uczynione, tak przed Władzą Administracyjną miejsca opuszczanego, jako téż przed taką Władzą miejsca, do którego przenosi swe zamieszkanie.

* **105.** W braku oświadczenia wyraźnego, dowód zamiaru zawisłym będzie ód okoliczności.

* **106.** Obywatel powołany na urząd publiczny czasowy lub odwoalny, zachowa zamieszkanie, które miał pierwój, jeżeli przeciwnego zamiaru nie objawił.

* **107.** Przyjęcie urzędów dożywotnich pociągnie za sobą bezpośrednie przeniesienie zamieszkania urzędnika w miejsce, gdzie urzędowanie ma wykonywać.

* **108.** Niewiasta zamężna niema innego zamieszkania, jak zamieszkanie męża swego. Małoletni nieusamowolniony będzie miał zamieszkanie u swego ojea i matki albo u opiekuna; pełnoletni bezwłasnowolny będzie miał zamieszkanie u swego opiekuna.

* **109.** Pełnoletni służący, albo pracujący zwykle u innych osób, będą mieli toż samo zamieszkanie co i osoba, u której służą lub pracują, jeżeli z nią w tymże domu mieszkają.

* **110.** Miejsce otwarcia spadku oznaczoném będzie przez zamieszkanie.

* **111.** Jeżeli w akcie, strony do niego wchodzące lub jedna z nich, do wykonania tegoż aktu, obrały zamieszkanie w inném miejscu, a nie w miejscu rzeczywistego zamieszkania, — wręczenia, skargi i poszukiwania, odnoszące się do tego aktu, będą mogły być dopełniane w zamieszkaniu umówioném i przed sędzią tegoż zamieszkania.

TYTUŁ IV.*O nieobecnych.*

DZIAŁ I.

O zaginieniu.

* **112.** Jeżeli zachodzi potrzeba ustanowienia zarządu całości lub części majątku pozostawionego przez osobę zaginioną, i która nieustanowiła pełnomocnika, wyrezeze w tym względzie Trybunał pierwszej instancyi na żądanie stron interessowanych.

* **113.** Trybunał, na żądanie strony pilniejszej, wyznaczy notaryusza do zastępowania osób zaginionych, przy inwentarzach, rachunkach, działach i likwidacyach, w których też osoby będą interessowanemi.

* **114.** Urząd publiczny szczególniej jest obowiązany czuwać nad dobrem osób zaginionych; i wnioski jego wysłuchanemi będą we wszystkich sprawach tyczących się tychże osób.

DZIAŁ II.

O uznaniu zaginionego za znikłego.

* **115.** Gdy osoba przestanie być obecną w miejscu swego zamieszkania lub mieszkania, i gdy od lat czterech niema żadnej o niej wiadomości, strony interessowane będą mogły udać się do Trybunału pierwszej instancyi o uznanie zaginionego za znikłego.

* **116.** Dla udowodnienia zniknięcia, Trybunał, podług złożonych aktów i dowodów, nakaże, aby w obecności Prokuratora Królewskiego wyprowadzone było

sledztwo, w okręgu zamieszkania i mieszkania, jeżeli te miejsca są oddzielne.

* **117.** Trybunał rozpoznając żądanie, będzie miał wzgląd na powody nieobecności i na przyczyny, które mogły być na przeszkodzie do powzięcia wiadomości o osobie zaginionej.

* **118.** Prokurator Królewski wyroki tak przygotowane jako i stanowcze, natychmiast po ich zapadnięciu, przesła Ministrowi Sprawiedliwości, który zarządzi ich ogłoszenie.

* **119.** Wyrok uznający zniknięcie nie będzie wydany wcześniej, jak po wyroku nakazującym śledztwo.

D Z I A Ł III.

O skutkach zaginięcia lub zniknięcia.

ODDZIAŁ I.

O skutkach nieobecności co do majątku, jaki nieobecny w dniu zaginięcia posiadał.

* **120.** Wrazie gdy nieobecny niezostawił pełnomocnictwa do zarządzania jego majątkiem, następcy jego domniemani, w dniu jego zaginięcia lub w dniu ostatniej o nim wiadomości, będą mogli na mocy wyroku stanowczego, osobę zaginioną za znikłą uznającego, żądać wprowadzenia siebie w tymczasowe posiadanie majątku, jaki należał do nieobecnego w dniu jego oddalenia się lub ostatniej o nim wiadomości, a to pod obowiązkiem złożenia poręki na zabezpieczenie swego zarządu.

* **121.** Jeżeli zaginiony zostawił pełnomocnictwo, jego następcy domniemani nie będą mogli żądać uznania go za znikłego i wprowadzenia siebie w tymczasowe po-

siadanie, jak po latach dziesięciu, upłynionych od zaginięcia albo od ostatniej o nim wiadomości.

* **122.** Toż samo będzie miało miejsce, jeżeli pełnomocnictwo ustało, i, w tym przypadku, będzie zaprowadzony zarząd nad majątkiem zaginionego, podług rozporządzeń objętych Działem pierwszym niniejszego Tytułu.

* **123.** Gdy domniemani następcy otrzymają wprowadzenie w posiadanie tymczasowe, testament, jeżeli istnieje, otwartym będzie na żądanie stron interessowanych, lub Prokuratora Królewskiego przy Trybunale; a zapisobiercy obdarowani, i wszyscy którzy na majątku znikłego mieli prawa zawisłe od warunku jego zejścia, będą mogli je wykonywać tymczasowo, pod obowiązkiem dania poręki.

* **124.** Małżonek żyjący pod wspólnością, jeżeli się oświadczy za pozostaniem nadal we wspólności, będzie mógł przeszkodzić wprowadzeniu tymczasowemu, i tymczasowemu wykonaniu wszelkich praw zawisłych od warunku śmierci znikłego, oraz objąć lub zachować z pierwszeństwem przed innemi zarząd majątku osoby znikłej.

Jeżeli małżonek żąda tymczasowego rozwiązania wspólności, odbierze to co wyłączną jego własność stanowi, i wykonywać będzie wszystkie swoje prawa z ustawy lub umowy wypływające, pod obowiązkiem dania poręki co do rzeczy zwrotowi uległych.

Jeżeli żona oświadczy się za pozostaniem nadal we wspólności, zachowa prawo zrzeczenia się jój następnie.

* **125.** Posiadanie tymczasowe będzie tylko składem, nadającym tym, którzy go otrzymają, zarząd majątkiem znikłego, pod obowiązkiem złożenia mu rachunku w przypadku zjawienia się jego lub powzięcia o nim wiadomości.

* **126.** Wprowadzeni w tymczasowe posiadanie, albo małżonek, który oświadczył się za dalszém pozostawaniem we wspólności, powinni postarać się o spisanie inwen-

tarza ruchomości i papierów znikłego, w przytomności Prokuratora Królewskiego przy Trybunale Cywilnym pierwszej instancyi, lub Sędziego Pokoju wezwanego przez tegoż Prokuratora.

Trybunał nakaże, jeżeli zachodzić będzie potrzeba, sprzedaż wszystkich ruchomości lub ich części.

Wrazie sprzedaży, cena ich i przypadłe dochody użyte będą korzystnie.

Wprowadzeni w tymczasowe posiadanie, będą mogli żądać, dla swego bezpieczeństwa, aby Trybunał wyznaczył biegłego, celem obejrzenia nieruchomości i opisania ich stanu. Opinia biegłego będzie zatwierdzoną, w obecności Prokuratora Królewskiego; koszta pokryte będą z majątku osoby znikłej.

* **127.** Ci, którzy, w skutek wprowadzenia tymczasowego, lub téż w skutek zarządu prawnego, użytkowali z majątku osoby znikłej, będą mieli obowiązek zwrócenia jój tylko piątej części dochodów, jeżeli się zjawi przed upływem lat piętnastu od dnia zaginięcia; a dziesiątej części, jeżeli się zjawi po latach piętnastu.

Po trzydziestu latach zaginięcia całe dochody do nich należeć będą.

* **128.** Wszyscy użytkujący z majątku na mocy tylko tymczasowego wprowadzenia, nie mogą zbywać, ani obciążać hypotecznie nieruchomości znikłego.

* **129.** Jeżeli od wprowadzenia w tymczasowe posiadanie, albo od czasu, w którym małżonek żyjący pod wspólnością objął zarząd nad majątkiem znikłego, nieobecność trwała lat trzydzieści, albo jeżeli upłynęło lat sto od urodzenia osoby znikłej, poręczyciele będą zwolnieni; wszyscy mający do tego prawo będą mogli żądać działu majątku osoby znikłej i wyrzeczenia przez Trybunał pierwszej instancyi wprowadzenia w stanowcze posiadanie.

* **130.** Spadek po znikłym będzie otwartym z dniem

udowodnionego jego zejścia, na rzecz następców w tej epoce najbliższych; a ci, którzy użytkowali z majątku osoby znikłej, będą obowiązani go zwrócić, z zachowaniem dochodów, jakie na mocy art. 127 nabyli.

* **131.** Jeżeli znikły zjawi się, lub jeżeli istnienie jego dowiedzioném zostanie w czasie tymczasowego wprowadzenia, skutki wyroku, który go uznał za znikłego, ustana; nie ubliżając, w miarę potrzeby, środkiem zachowawczym przepisany w Dziale pierwszym niniejszego Tytułu, co do zarządu majątkiem.

* **132.** Jeżeli znikły zjawi się, lub jeżeli istnienie jego zostanie dowiedzioném, nawet po stanowczém wprowadzeniu, odzyska swój majątek w stanie, w jakim tenże znajdować się będzie, cenę majątków, jakieby były zbyte, lub majątki pochodzące z użycia ceny majątków sprzedanych.

* **133.** Dzieci i zstępni w linii prostej znikłego mogą również, do lat trzydziestu, licząc od dnia stanowczego wprowadzenia, żądać zwrotu jego majątku, w sposobie artykułem poprzednim oznaczonym.

* **134.** Po wyroku uznającym zaginionego za znikłego, każdy, któryby miał jakie prawa przeciwko znikłemu, nie może ich poszukiwać, jak tylko przeciwko tym, którzy będą wprowadzeni w posiadanie majątku, lub przeciwko mającym zarząd prawny tegoż majątku.

ODDZIAŁ II.

O skutkach zaginięcia lub zniknięcia pod względem praw od wypadku zawisłych, mogących służyć nieobecnemu.

* **135.** Ktokolwiek dopominać się będzie prawa przypadłego na osobę, której istnienie uznaném nie jest, ten dowiesc powinien, że osoba ta istniała w czasie otwarcia

tegoż prawa: póki tego nieudowodni, żądanie jego będzie uznane za niedopuszczalne.

* **136.** Jeżeli otwiera się spadek, do którego powołaną jest osoba, której istnienie uznanem nie jest, spadek ten przejdzie wyłącznie na współnastępców, albo na tych, którzyby spadek ten dziedziczyli, gdyby jój nie było.

* **137.** Przepisy dwóch poprzedzających artykułów uwłaczać nie będą skargom o odzyskanie spadku i innych praw, jakie znikłemu, przedstawiającym go, lub w prawach jego stojącym, służyć będą, i nie wygasną inaczéj, jak przez upływ czasu na przedawnienie postanowionego.

* **138.** Dopóki znikły niezgłosi się, lub dopóki skargi w jego prawach wytoczone nie będą, ci, którzy objęli spadek, zyskają przychody w dobrej wierze przez siebie pobrane.

ODDZIAŁ III.

O skutkach zaginięcia co do małżeństwa.

* **139.** Małżonek zaginiony, którego współmałżonek nowy zawarł związek, sam tylko będzie dopuszczalnym do zaskarżenia tego małżeństwa, bądź osobiście, bądź przez swego pełnomocnika, opatrzonego w dowód jego istnienia.

* **140.** Jeżeli małżonek zaginiony nie zostawił krewnych zdolnych do dziedziczenia po nim, drugi współmałżonek może żądać wprowadzenia siebie w tymczasowe posiadanie jego majątku.

D Z I A Ł IV.

O dozorze nad dziećmi małoletnimi ojca który zaginął.

* **141.** Jeżeli ojciec zaginął, zostawując dzieci małoletnie ze wspólnego małżeństwa zrodzone, matka mieć będzie dozór nad nimi i wykonywać będzie wszelkie prawa męża co do wychowania dzieci i zarządu ich majątkiem.

* **142.** W sześć miesięcy po zaginieniu ojca, jeżeli matka po zaginieniu jego umarła, albo téż umarła przed uznaniem zaginionego za znikłego, dozór nad dziećmi powierzony zostanie przez radę familijną najbliższym wstępnym, a w ich braku—opiekunowi tymczasowemu.

* **143.** Toż samo zachować należy w przypadku, gdy małżonek, który zaginął, zostawi małoletnie dzieci w poprzedniem małżeństwie spółdzone.

TYTUŁ V.

O Małżeństwie.

DZIAŁ I.

O przymiotach i warunkach wymaganych do możności zawarcia małżeństwa.

* **144.** Mężczyzna przed skończeniem lat osmnastu, a kobieta piętnastu, nie mogą zawierać małżeństwa.

* **145.** Jednakże Królowi służy prawo z ważnych pobudek udzielić dyspensę co do wieku.

* **146.** Nie ma małżeństwa, gdy nie ma zezwolenia.

* **147.** Nie można zawrzeć powtórnego małżeństwa przed rozwiązaniem poprzedniego.

* **148.** Syn przed skończeniem lat dwudziestu pięciu, a córka przed skończeniem lat dwudziestu jeden, niemożną zawierać związku małżeńskiego bez zezwolenia ojca i matki; w przypadku różności zdań, zezwolenie ojca jest dostateczne.

* **149.** W razie śmierci jednego z rodziców, lub niemożności oświadczenia woli, dostatecznym jest zezwolenie drugiego.

* **150.** Jeżeli ojciec i matka umarli, lub są w niemożności oświadczenia swęj woli, zastępują ich dziadowie i baby; w przypadku różności zdań między dziadem i babą jednejże linii, dostatecznym jest zezwolenie dziada.

Jeżeli zachodzi różność zdań między dwiema liniami, różność ta uważaną będzie za zezwolenie.

* **151.** Dzieci, doszedłszy do pełnoletności w art. 148 oznaczonej, obowiązane są, przed zawarciem związku małżeńskiego, prosić, przez formalny akt uszanowania, o radę ich ojca i matki, albo o radę ich dziada i baby, gdyby ojciec i matka zmarli, lub byli w niemożności objawienia swęj woli.

* **152.** Od dojścia do pełnoletności w art. 148 oznaczonej, aż do trzydziestu lat skończonych dla synów, a dwudziestu pięciu dla córek, akt uszanowania przepisany artykułem poprzedzającym, i po którym zezwolenie na małżeństwo nie nastąpiło, odnawiany będzie jeszcze dwa razy w przerwach miesięcznych, i, w miesiąc po trzecim akcie, będzie można przystąpić do zawarcia małżeństwa.

* **153.** Po skończeniu lat trzydziestu, gdy zezwolenie na skutek aktu uszanowania nie nastąpiło, można w miesiąc potem przystąpić do obchodu małżeństwa.

* **154.** Akt uszanowania oznajmiony będzie temu lub tym ze wstępnych wskazanych w art. 151, przez dwóch notariuszów, albo przez jednego notariusza i dwóch

świadków; a w protokule, w tym celu spisać się winnym, uczynioną będzie wzmianka o odpowiedzi.

* **155.** W razie zaginienia wstępnego, któremu akt uszanowania powinien być uczyniony, można będzie przystąpić do obchodu małżeństwa, za złożeniem wyroku uznającego osobę zaginioną za znikłą, albo, w braku takiego wyroku, za złożeniem wyroku nakazującego śledztwo, albo, jeżeli żaden wyrok jeszcze nie zapadł, za złożeniem aktu znania, wydanego przez Sędziego Pokoju miejsca gdzie było ostatnie znane zamieszkanie wstępnego. — Akt ten zawierać będzie zeznanie czterech świadków powołanych z urzędu przez Sędziego Pokoju.

* **156.** Urzędnicy stanu cywilnego, którzyby przystąpili do obchodu małżeństwa przez synów niemających lat dwudziestu pięciu skończonych, albo przez córki niemające skończonych lat dwudziestu jeden, bez wymienienia w akcie małżeństwa zezwolenia ojców i matek, albo dziadów i bab, albo rodziny, w przypadkach gdzie takowe jest wymagane, skazani będą, na żądanie stron interessowanych i Prokuratora Królewskiego przy Trybunale pierwszej instancji miejsca gdzie małżeństwo było zawarte, na karę pieniężną zagrożoną art. 192, i, oprócz tego, na uwięzienie przynajmniej sześciomiesięczne.

* **157.** Gdyby nie było aktów uszanowania, w przypadkach w których są przepisane, Urzędnik stanu cywilnego, przed którym związek małżeński zawarto, skazany będzie na taką samą karę pieniężną i na uwięzienie przynajmniej miesięczne.

* **158.** Rozporządzenia objęte art. 148 i 149, oraz rozporządzenia art. 151, 152, 153, 154 i 155, odnoszące się do aktu uszanowania, jaki uczyniony być powinien ojeu i matce, w przypadkach przez też artykuły przewidzianych, stosują się do dzieci naturalnych prawnie uznanych.

* **159.** Dziecię naturalne nie uznane, albo które, po uznaniu, utraciło ojca i matkę, albo którego ojciec i matka znajdują się w niemożności oświadczenia swęj woli, nie może zawierać związku małżeńskiego przed skończeniem lat dwudziestu jeden, bez zezwolenia na to opiekuna szczególnego, który mu wyznaczony będzie.

* **160.** Gdyby nie było ani ojca, ani matki, ani dziadów, ani bab, albo gdyby wszyscy znajdowali się w niemożności oświadczenia swęj woli, synowie lub córki nie mające lat dwudziestu jeden skończonych, nie mogą zawierać małżeństwa bez zezwolenia rady familijnej.

* **161.** Zabronione jest małżeństwo w linii prostęj między wszystkimi wstępnymi i zstępnymi prawemi lub naturalnemi, i powinowatemi w téj samęj linii.

* **162.** W linii pobocznej zabronione jest małżeństwo między bratem i siostrą prawemi lub naturalnemi, i powinowatemi w tym samym stopniu (1).

* **163.** Zabronione jest także małżeństwo między stryjem lub wujem a synowicą lub siostrzenicą, między ciotką lub stryjenką a synowcem lub siostrzeńcem.

* **164.** Wolno jednakże Królowi z pobudek ważnych usunąć zakaz poprzedzającego artykułu.

---

(1) Postanowienie Króla Saskiego, Księcia Warszawskiego z d. 16 Grudnia 1811 r. (D. P. K. W. T. IV, str. 21) wyrzekło:

„Królowi z ważnych przyczyn wolno jest usunąć zabronienie związku małżeńskiego między pozostałym przy życiu małżonkiem, a bratem lub siostrą zmarłego małżonka; jednakże rozrządzenie art. 162 Kodexu Napoleona w przypadku gdzie małżeństwo nie przez śmierć, lecz przez wyrok sądowy rozłączoném zostanie, w zupełnej mocy zachowuje się, i w takim przypadku żadna dyspensa miejsca znajdować nie ma.”

DZIAŁ II.

O formalnościach ściągających się do obchodu małżeństwa.

* **165.** Małżeństwo obchodzone będzie publicznie przed urzędnikiem cywilnym zamieszkania jednej ze stron.

* **166.** Dwie zapowiedzi nakazane art. 63 w Tytule *O aktach stanu cywilnego*, ogłoszone będą w Urzędzie gminnym miejsca zamieszkania każdej ze stron kontraktujących.

* **167.** Jednakże, jeżeli ostatnie zamieszkanie ustalone jest sześciomiesięcznym tylko mieszkaniem, zapowiedzi oprócz tego ogłoszone będą w Urzędzie gminnym poprzedniego zamieszkania.

* **168.** Jeżeli osoby wchodzące w związek małżeński, albo jedna z nich, są, pod względem zawarcia małżeństwa, pod władzą inną osoby, zapowiedzi ogłoszone będą nadto w Urzędzie gminnym zamieszkania tych, pod których władzą zostają.

* **169.** Wolno Królowi lub Urzędnikom w tym celu przez niego ustanowić się mającym, uwalniać, dla ważnych przyczyn, od drugiej zapowiedzi.

* **170.** Małżeństwo zawarte w kraju obcym pomiędzy Francuzami, oraz pomiędzy Francuzami a cudzoziemcami będzie ważne, jeżeli obchód dopełniony był podług form używanych w tymże kraju, byleby poprzedzone było zapowiedziami przepisanimi przez art. 63 w Tytule *O aktach stanu cywilnego*, i byleby Francuz nieprzekroczył rozporządzeń zawartych w Dziale poprzedzającym.

* **171.** W ciągu trzech miesięcy po powrocie Francuza do kraju, akt obchodu małżeństwa zawartego w kraju obcym w pisany będzie do księgi publicznej małżeństw miejsca jego zamieszkania.

DZIAŁ III.

O tamowaniu małżeństwa.

* **172.** Prawo tamowania obchodu małżeństwa służy osobie zostającej w związku małżeńskim z jedną ze stron kontraktujących.

* **173.** Ojciec, a w braku ojca matka, w braku zaś obojga, dziady i baby, mogą tamować małżeństwo swych dzieci i zstępnych, choćby ci dwadzieścia pięć lat wieku skończyli.

* **174.** Gdy żadnego ze wstępnych nie będzie, brat lub siostra, stryj, wuj, lub ciotka, bracia lub siostry, stryjeczni, wujeczni, cioteczni, pełnoletni, w dwóch tylko przypadkach małżeństwo tamować mogą:

1° Gdy niebyło otrzymane zezwolenie rady familijnej, przepisane art. 160.

2° Gdy zasadą tamowania jest stan obłąkania umysłowego przyszłego małżonka: tamowanie to, które Trybunał wprost usunąć może, będzie przyjęte tylko pod warunkiem, ażeby tamujący wystąpił o uznanie bezwłasnowolności, i wyrok w tym względzie w czasie przez Sąd oznaczonym pozyskał.

* **175.** W obudwóch przypadkach, artykułem poprzedzającym przewidzianych, opiekun lub kurator nie będzie mógł, w czasie trwania opieki lub kurateli, tamować związku małżeńskiego, jak tylko za upoważnieniem rady familijnej, którą zwołać jest mocen.

* **176.** Każdy akt tamowania wymieniać będzie przymiot dający prawo do tamowania; obejmować będzie obranie zamieszkania w miejscu dopełnić się mającego małżeństwa; również obejmować powinien pobudki tamowania, wyjąwszy gdyby tamowanie miało miejsce ze

strony wstępnego: wszystko pod karą nieważności i zawieszenia w urzędowaniu sądowego urzędnika, któryby podpisał akt tamowania.

* **177.** Trybunał pierwszej instancji zawyrokuje w przeciągu dziesięciu dni co do skargi o zniesienie tamowania.

* **178.** Jeżeli zajdzie appellacya, ta rozsądzoną zostanie w dniach dziesięciu od pozwu.

* **179.** Gdy tamowanie odrzuconém zostanie, tamujący, wyjąwszy tylko wstępnych, będą mogli być skazani na wynagrodzenie szkód i strat.

DZIAŁ IV.

O skargach o nieważność małżeństwa.

§ **180.** Małżeństwo zawarte bez wolnego zezwolenia obojga małżonków lub jednego z nich, nie może być zaskarżone, jak tylko przez małżonków, lub przez tego z nich, którego zezwolenie nie było wolne.

Gdy zaszedł błąd co do osoby, ten tylko z małżonków może zaskarżać małżeństwo, który był w błąd wprowadzonym.

* **181.** W przypadku artykułu poprzedzającego, skarga o nieważność jest niedopuszczalną, ilekroć strony przez sześć miesięcy bez przerwy wspólnie z sobą mieszkały, licząc od chwili, w której małżonek zyskał zupełną wolność lub błąd swój poznał.

! * **182.** Małżeństwo zawarte bez zezwolenia ojca lub matki, wstępnych, lub rady familijnej, w przypadkach, gdzie toż zezwolenie było potrzebne, może być zaskarżone jedynie przez tych, których zezwolenie było wymagane, lub przez tego z małżonków, który zezwolenia potrzebował.

* **185.** Skarga o nieważność nie może już być wytoczoną ani przez małżonków ani przez krewnych, których zezwolenie było wymagane, ilekroć małżeństwo potwierdzone zostało wyraźnie lub milcząco przez tych, których zezwolenie było potrzebne, lub gdy upłynął rok bez żadnego z ich strony zażalenia, od czasu w którym o małżeństwie powzięli wiadomość.

Skarga nie może być również wytoczoną przez małżonka, gdy, bez żadnego z jego strony zażalenia, upłynął rok od chwili dojsca do wieku, w którym sam przez się mógł na małżeństwo zezwolić.

* **184.** Każde małżeństwo zawarte z przekroczeniem przepisów objętych artykułami 144, 147, 161, 162 i 163, może być zaskarżone bądź przez samych małżonków, bądź przez osoby interessowane, bądź przez Urząd publiczny.

* **185.** Jednakże małżeństwo zawarte przez małżonków nie mających przepisanego wieku, lub z których jeden wieku tego nie doszedł, niemoże już być zaskarżone:

- 1° Gdy upłynęło sześć miesięcy od dojscia obojga lub jednego z nich do wieku przepisanego.
- 2° Gdy kobieta, niemająca przepisanego wieku, poczęła przed upływem sześciu miesięcy.

* **186.** Ojciec, matka, wstępni i familja, którzy zezwolili na małżeństwo zawarte w przypadku określonym przez artykuł poprzedzający, niemogą wytaczać skargi o jego nieważność.

* **187.** We wszystkich przypadkach, w których, stosownie do art. 184, skarga o nieważność może być wytaczoną przez wszystkie osoby interessowane, krewni poboczni, lub dzieci z innego małżeństwa, nie mogą jej wytaczać za życia małżonków, chybaaby mieli w tém interes już wynikły i rzeczywisty.

* **188.** Małżonek, z którego ujmą zawarte było dru-

gie małżeństwo, może je skarżyć o nieważność nawet za życia małżonka, który był z nim połączony.

* **189.** Jeżeli nowi małżonkowie zaślaniają się nieważnością pierwszego małżeństwa, ważność lub nieważność tego małżeństwa przedewszystkiém osądzoną być powinna.

* **190.** Prokurator Królewski we wszystkich przypadkach, do których się stosuje artykuł 184, i pod ograniczeniami wskazanemi w art. 185, może i powinien skarżyć o nieważność małżeństwa za życia obojga małżonków i żądać, aby rozłączenie ich było nakazane.

* **191.** Każde małżeństwo nie zawarte publicznie, i którego obchód przed właściwym urzędnikiem publicznym nie nastąpił, zaskarżone być może przez samych małżonków, przez ojca i matkę, przez wstępnych i tych wszystkich, którzy w tém mają interes już wynikły i rzeczywisty, jako téż przez urząd publiczny.

* **192.** Jeżeli małżeństwo nie było poprzedzone dwiema wymaganemi zapowiedziami, lub nie nastąpiło zwolnienie od nich prawem dozwolone, lub jeżeli przepisane przerwy pomiędzy zapowiedziami a obchodem małżeństwa nie były zachowane, na wniosek Prokuratora Królewskiego wymierzoną będzie kara pieniężna na urzędnika publicznego, nie przenosząca trzystu franków, i takż kara na strony kontraktujące, lub tych, pod których władzą zostając działały, zastosowana do ich majątku.

* **193.** Karom wyrzeczonym w artykule poprzedzającym ulegną osoby tamże wymienione, za wszelkie przekroczenia przepisów objętych art. 165, chociażby przekroczenia te nie były uznane za dostateczne do wyrzeczenia nieważności małżeństwa.

* **194.** Nikt nie może odwoływać się do tytułu małżonka i skutków cywilnych małżeństwa, jeżeli nie okaże aktu obchodu małżeństwa wpisanego w księgi stanu cy-

wilnego, wyjąwszy przypadki przewidziane art. 46 Tytułu *O aktach stanu cywilnego*.

* **195.** Posiadanie stanu nie może uwolnić tych, którzy się małżonkami mienia i odwołują się wzajemnie do tegoż stanu, od okazania aktu obchodu małżeństwa przed urzędnikiem stanu cywilnego.

* **196.** Gdy zachodzi posiadanie stanu i akt obchodu małżeństwa przed urzędnikiem stanu cywilnego jest okazany, małżonkowie nie mogą już względem siebie skarżyć tego aktu o nieważność.

* **197.** Jeżeli jednak w przypadku w artykułach 194 i 195 oznaczonym, istnieją dzieci zrodzone z dwóch osób, które żyły z sobą publicznie jak mąż i żona, i te obiedwie osoby już umarły, prawosć takich dzieci nie może być zaprzeczaną pod pozorem nieokazania aktu obchodu małżeństwa, ilekroć ta prawosć dowiedziona jest przez posiadanie stanu, które nie jest w sprzeczności z aktem urodzenia. *

* **198.** Gdy dowód prawnego obchodu małżeństwa osiągnięty został wskutku postępowania karnego, wpisanie wyroku w księgi stanu cywilnego zapewnia małżeństwu, od dnia jego obchodu licząc, wszystkie skutki cywilne, tak względem małżonków, jako też względem dzieci z tegoż małżeństwa zrodzonych.

* **199.** Jeżeli małżonkowie albo jeden z nich umarli przed odkryciem podstępu, skarga kryminalna może być zaniesioną przez wszystkich mających interes w uznaniu małżeństwa za ważne i przez Prokuratora Królewskiego.

* **200.** Jeżeli urzędnik publiczny już nie żyje w chwili odkrycia podstępu, sprawa będzie wytoczoną w drodze cywilnej przeciwko jego następcom, przez Prokuratora Królewskiego, w obecności stron interesowanych i na ich doniesienie.

* **201.** Małżeństwo, które uznane zostało za nie-

ważne, pociąga pomimo to skutki cywilne, tak co do małżonków, jako też i co do dzieci, gdy było zawarte w dobrej wierze.

* **202.** Jeżeli jedyntylko z małżonków był w dobrej wierze, małżeństwo pociąga skutki cywilne tylko na korzyść tegoż małżonka i dzieci z małżeństwa zrodzonych.

DZIAŁ V.

O obowiązkach z małżeństwa wynikających.

* **203.** Małżonkowie, przez samo zawarcie małżeństwa, przyjmują wspólnie obowiązek żywienia, utrzymywania i wychowywania swoich dzieci.

* **204.** Dziecię nie może wytaczać skargi przeciwko swemu ojcu i matce o udział majątku z powodu małżeństwa lub w innym przypadku.

* **205.** Dzieci winny dawać alimenty ojcu, matce i innym wstępnym zostającym w potrzebie.

* **206.** Zięciowie i synowie w podobnych okolicznościach winni również dawać alimenty rodzicom żony lub męża; lecz obowiązek ten ustaje,

1° Gdy matka męża lub żony wstąpiła w powtórne związki małżeńskie.

2° Gdy ten małżonek, z którego powinowactwo wynikało, i dzieci zrodzone z jego związku z drugim małżonkiem, zeszyły z tego świata.

* **207.** Obowiązki z tych rozporządzeń wynikające są wzajemne.

* **208.** Alimenty powinny być przyznawane tylko w stosunku do potrzeb tego, kto ich żąda, i w stosunku do majątku tego, kto do nich jest obowiązany.

* **209.** Gdy albo dający alimenty, albo pobierający je, do takiego przyjdzie stanu, że pierwszy nie może ich już dawać, albo też drugi już ich nie potrzebuje w cało-

ści lub części, może być żądane uwolnienie od alimentów, lub ich zmniejszenie.

* **210.** Jeżeli osoba, do dawania alimentów obowiązana, usprawiedliwia, że nie jest w stanie płacenia pensyi alimentarnój, Trybunał, po rozpoznaniu stanu rzeczy, może jój nakazać, ażeby osobę, której się alimenta należą, do siebie na mieszkanie przyjęła, onę żywiła i utrzymywała.

* **211.** Trybunał postanowi również czyli ojciec lub matka, ofiarując przyjąć do swego mieszkania, żywić i utrzymywać dziecię, któremu się alimenta należą, mają być w tym przypadku wolni od płacenia pensyi alimentarnój.

DZIAŁ VI.

O wzajemnych prawach i obowiązkach małżonków.

* **212.** Małżonkowie winni sobie nawzajem wierność, wsparcie, pomoc.

* **213.** Mąż winien żonie obronę, a żona posłuszeństwo mężowi.

* **214.** Żona obowiązana jest mieszkać z mężem i iść za nim wszędzie gdzie mu się mieszkać podoba: mąż zaś obowiązany jest przyjąć do siebie żonę i opatrywać ją we wszelkie potrzeby życia, podług swój możności i stanu.

* **215.** Żona niemoże stawać w Sądzie bez upoważnienia męża, chociażby nawet trudniła się kupiectwem publiczném, lub też nie była we wspólności, lub była w rozdziale co do majątku.

* **216.** Upoważnienie męża nie jest potrzebne, gdy żona pociągana jest w sprawie kryminalnej lub policyjnej.

* **217.** Żona, nie będąca we wspólności, lub będąca w rozdziale co do majątku, nie może czynić darowizn, zbywać, hipotekować, nabywać pod tytułem darmym lub

obciążliwym, bez wpływu męża do aktu, lub zezwolenia jego na piśmie.

* **218.** Jeżeli mąż odmawia żonie upoważnienia do stawania w Sądzie, Sędzia może upoważnienie udzielić.

* **219.** Jeżeli mąż odmawia żonie upoważnienia do zawarcia aktu, żona może wprost zapoznać męża przed Trybunał pierwszej instancji okręgu wspólnego zamieszkania, który, po wysłuchaniu męża, lub po należytym przywołaniu go do izby radnej, może dać upoważnienie lub takowego odmówić.

* **220.** Żona, jeżeli się trudni kupiectwem publicznem, może, bez upoważnienia męża, zaciągać zobowiązania dotyczące jój handlu; i, w tym przypadku, zobowiązanie to ciąży także jój męża, jeżeli jest wspólność majątku pomiędzy nimi.

Żona wtenczas tylko za trudniącą się kupiectwem publicznem jest uważaną, gdy prowadzi handel oddzielny od męzowskiego, nie zaś gdy tylko towary z handlu męża częściowo sprzedaje.

* **221.** Gdy mąż skazany jest na karę dręczącą albo hańbiącą, chociażby kara ta wyrzeczoną była zaocznie, żona, nawet pełnoletnia, nie może, przez czas trwania téj kary, stawać w Sądzie, ani zawierać umów, bez upoważnienia przez Sędziego, który w tym przypadku może udzielić upoważnienie, bez wysłuchania lub przywołania męża.

* **222.** Jeżeli mąż jest bezwłasnowolnym lub zaginionym, sędzia, rozpoznawszy rzecz, może upoważnić żonę, tak do stawania w Sądzie, jako téż do zawierania umów.

* **223.** Wszelkie upoważnienie ogólne, nawet w umowie przedślubnej zastrzeżone, jest ważne tylko co do zarządu majątkiem żony.

* **224.** Jeżeli mąż jest małoletni, upoważnienie żony

przez Sędziego jest potrzebne, tak do stawania w Sądzie, jak i do zawierania umów.

* **225.** Nieważność, oparta na braku upoważnienia, może być zarzucana tylko przez żonę, męża lub ich następców.

* **226.** Żona może rozporządzać przez testament bez upoważnienia męża.

DZIAŁ VII.

O rozwiązaniu małżeństwa.

* **227.** Rozwiązuje się małżeństwo:

1° Przez śmierć jednego z małżonków.

2° Przez rozwód prawnie wyrzeczony.

3° Przez skazanie prawomocne jednego z małżonków na karę pociągającą za sobą śmierć cywilną.

DZIAŁ VIII.

O powtórnych małżeństwach.

* **228.** Żona nie może zawierać nowego małżeństwa jak po upływie dziesięciu miesięcy od rozwiązania poprzedniego małżeństwa.

TYTUŁ VI.

O rozwodzie.

DZIAŁ I.

O przyczynach rozwodu.

* **229.** Mąż może żądać rozwodu z przyczyny cudzołóstwa swjej żony.

* **230.** Żona może żądać rozwodu z przyczyny cu-

dzolóztwa swego męża, gdy ten trzymał nałożnicę w domu wspólnym.

* **251.** Małżonkowie mogą nawzajem żądać rozwodu z powodu gwałtów, srogosci lub obelg ciężkich, jednego z nich względem drugiego.

* **252.** Skazanie jednego z małżonków na karę hanbiącą jest dla drugiego przyczyną rozwodu.

* **253.** Wzajemne i wytrwałe zezwolenie małżonków, wyrażone w sposobie prawem przepisany, pod warunkami i po odbyciu prób, jakie prawo oznacza, będzie dostatecznym dowodem, że życie wspólne jest im nieznośne, i że istnieje przyczyna nieodzowna do rozwodu między nimi.

DZIAŁ II.

O rozwodzie z przyczyny oznaczonej.

ODDZIAŁ I.

O formach rozwodu z przyczyny oznaczonej.

* **254.** Bez względu na naturę czynów i występków, dających miejsce skardze o rozwód z przyczyny oznaczonej, skarga ta będzie mogła być wytoczona tylko przed Trybunał okręgu zamieszkania małżonków.

* **255.** Jeżeli niektóre z czynów, przytaczanych przez małżonka powoda, uzasadniają dochodzenie kryminalne ze strony Urzędu publicznego, skarga o rozwód zawieszona będzie, dopóki nie nastąpi wyrok Sądu karnego; wtenczas będzie mogła być popiérana, lecz z wyroku karnego nie będzie wolno wywodzić zarzutu niedopuszczalności skargi lub excepcyi przesądzającej przeciw małżonkowi powodowi.

* **256.** Każda skarga rozwodowa będzie wyszczególniała czyny; złożona będzie, z dowodami wspierającemi ją,

jeżeli się znajdują, Prezesowi Trybunału lub Sędziemu jego zastępcy, przez małżonka powoda osobiście, chyba by mu choroba przeszkodziła, w którym to przypadku, na jego żądanie i zaświadczenie dwóch doktorów medycyny lub chirurgii, albo dwóch urzędników zdrowia, urzędnik uda się do zamieszkania powoda, celem przyjęcia od niego także skargi.

* **257.** Sędzia, wysłuchawszy powoda i uczyniwszy mu przyzwoite uwagi, zaznaczy skargę i dowody i spíše protokół złożenia wszystkiego w jego ręce. Protokół ten podpisze Sędzia i powód, chyba że ten ostatni nie umie lub nie może podpisać, w którym to przypadku będzie o tém uczynioną wzmianka.

* **258.** Sędzia w dalszym ciągu protokołu wyda rozkaz, iżby strony stawiły się przed nim osobiście w dniu i godzinie przez niego wyznaczonej, ina ten koniec kopię takiego rozkazu prześle stronie, przeciwko której żądany jest rozwód.

* **259.** W dniu oznaczonym, Sędzia uczyni obojgu małżonkom, jeżeli się stawią, lub powodowi, jeżeli tylko sam staje, przedstawienia jakie uzna właściwemi do pogodzenia stron; jeżeli to nie otrzyma skutku, spíše protokół, i nakaże komunikację skargi i dowodów Prokuratorowi Królewskiemu, oraz przedstawienie tego wszystkiego Trybunałowi.

* **260.** W następnych trzech dniach, Trybunał, na relacją Prezesa lub Sędziego jego zastępcy, i po wysłuchaniu wniosków Prokuratora Królewskiego, udzieli, lub zawiesi pozwolenie zapoznania. Zawieszenie nie może przenosić dni dwudziestu.

* **261.** Powód, na mocy pozwolenia Trybunału, zapozwie w zwykłej formie stronę przeciwną, do stawienia się osobiście na audyencyi, przy drzwiach zamkniętych, w terminie prawem oznaczonym; na czele pozwu zamie-

szczoną będzie kopia skargi o rozwód i dowodów ją wspierających.

* **242.** Po upływie terminu, bez względu na stawienie lub niestawienie pozwanego, powód osobiście w asystencyi doradcy, jeżeli tego uzna potrzebę, przedstawi lub zleci przedstawić pobudki swęj skargi; złoży dowody ją wspierające i wymieni świadków, jakich chce mieć przesłuchanemi.

* **243.** Jeżeli pozwany stawi się osobiście lub przez pełnomocnika, będzie mógł przedstawić lub zlecić przedstawienie uwag dotyczących, tak pobudek skargi, jako też dowodów przez powoda pokładanych i świadków przez tegoż wskazanych. Pozwany wymieni świadków ze swęj strony, co do których powód wzajemnie poczyni swoje uwagi.

* **244.** Spisany będzie protokół stawienia się stron, ich zeznan i uwag, niemniej przyznań, jakieby którakolwiek ze stron mogła uczynić. Protokół ten przeczytany będzie rzeczonym stronom z wezwaniem o podpisanie go; i uczynioną będzie wyraźna wzmianka o ich podpisie lub oświadczeniu, że nie mogą lub nie chcą podpisać.

* **245.** Trybunał odesła strony na audyencyę publiczną, której dzień i godzinę oznaczy; nakaże komunikacyę akt Prokuratorowi Królewskiemu i wyznaczy sprawozdawcę. Gdyby się pozwany nie stawił, obowiązkiem powoda będzie wręczyć mu rozkaz Trybunału, w czasie tamże wskazanym.

* **246.** W dniu i godzinie oznaczonej, na przedstawienie Sędziego delegowanego, po wysłuchaniu Prokuratora Królewskiego, Trybunał wyrzeczy przedewszystkiem co do zarzutów niedopuszczalności, jeżeli takowe były czynione. W przypadku uznania ich zasadności, skarga o rozwód będzie odrzuconą; w przypadku prze-

ciwnym, lub gdyby nie przedstawiano zarzutów niedopuszczalności, skarga o rozwód będzie przyjętą.

* **247.** Bezpośrednio po przyjęciu skargi rozwodowej, na relację Sędziego delegowanego, po wysłuchaniu Prokuratora Królewskiego, Trybunał wyrzeczy w głównym przedmiocie. Rozstrzygnie skargę, jeżeli wydaje się mu być przygotowaną do sądzenia; w przeciwnym zaś razie dopuści powoda do dowodzenia czynów stanowiących, przez niego przytaczanych, a pozwanego — do przeciwnego dowodu.

* **248.** Przy każdym akcie sprawy, będą mogły strony, po relacji Sędziego i przed wysłuchaniem wniosku Prokuratora Królewskiego, przedstawić lub zlecić przedstawienie swych wzajemnych zasad, naprzód co do zarzutów niedopuszczalności, a następnie w głównym przedmiocie; ale w żadnym przypadku doradca powoda dopuszczonym nie będzie, jeżeli powód nie staje osobście.

* **249.** Zaraz po zapadnięciu wyroku nakazującego badanie, Pisarz Trybunału odczyta tę część protokołu, która obejmuje wymienienie świadków jakich stronyczą mieć przesłuchanemi. Prezes oznajmi stronom, że mogą wskazać jeszcze innych świadków, lecz że im to później dozwoloném nie będzie.

* **250.** Strony przełożą natychmiast zarzuty swoje przeciw świadkom, których będą chciały usunąć. Trybunał rozsądzi te zarzuty, po wysłuchaniu Prokuratora Królewskiego.

* **251.** Krewni stron, wyjąwszy ich dzieci i zstępnych, nie ulegają wyłączeniu z powodu pokrewieństwa, ani służący, z powodu tego ich przymiotu; Trybunał jednak mieć będzie przyzwoity wzgląd na zeznania krewnych i służących.

* **252.** Każdy wyrok dopuszczający dowodu ze

świadków, wymieni świadków mających być słuchanemi, i oznaczy dzień oraz godzinę, w których strony przedstawić ich powinny.

* **255.** Zeznania świadków przyjęte będą na posiedzeniu Trybunału przy drzwiach zamkniętych, w obecności Prokuratora Królewskiego, stron i ich doradców lub przyjaciół, aż do liczby trzech z każdej strony.

* **254.** Strony same, lub przez swoich doradców, mogą czynić świadkom uwagi i zapytania, jakie za właściwe uznają, nie mogą jednak przerywać świadkom w toku ich zeznań.

* **255.** Każde zeznanie zredagowane będzie na piśmie, równie jak wnioski i uwagi do jakich dało powód. Protokół badania będzie odczytany tak świadkom jako też stronom; jedni i drudzy wezwani zostaną do podpisania go; i uczynioną będzie wzmianka o ich podpisie, lub oświadczeniu że nie mogą lub nie chcą podpisać.

* **256.** Po zamknięciu obudwóch badań lub badania ze strony powoda, jeżeli pozwany nie przedstawił świadków, Trybunał odesła strony na audyencyę publiczną, której dzień i godzinę oznaczy; rozkaże zakomunikować akta Prokuratorowi Królewskiemu, i wyznaczy sprawozdawcę. Rozkaz taki wręczony zostanie pozwanemu, na żądanie powoda, w terminie jaki w rozkazie będzie oznaczonym.

* **257.** W dniu oznaczonym do stanowczego osądzenia, Sędzia delegowany przedstawi sprawozdanie; będą mogły następnie strony same, lub przez swych doradców czynić uwagi, jakie użytecznemi dla swęj sprawy uznają; po czém Urząd publiczny uczyni wnioski.

* **258.** Wyrok stanowczy ogłoszony będzie publicznie: gdy dopuści rozwodu, powód będzie upoważniony do udania się przed urzędnika stanu cywilnego celem ogłoszenia rozwodu.

* **259.** Gdy skarga rozwodowa ma za podstawę gwałty, srogość, lub ciężkie obelgi, chociażby okazała się należycie uzasadnioną, Sędziowie będą mogli niedopuszczyć bezpośrednio rozwodu. W tym przypadku, przed osądzeniem sprawy, upoważnią żonę do opuszczenia męża, bez obowiązku przyjmowania go u siebie, o ile tego za stosowne nie uzna; i skażą męża na płacenie jej alimentów odpowiednich jego zamożności, jeżeli przychody żony nie wystarczają na zaspokojenie jej potrzeb.

* **260.** Po roku próby, jeśli się strony nie połączyły, małżonek powód będzie mógł zapozwać drugiego małżonka przed Trybunał, z terminem prawem oznaczonym, celem wydania wyroku stanowczego, który natenczas dopuści rozwodu.

* **261.** Gdy rozwód jest żądany z przyczyny skazania jednego z małżonków na karę hańbiącą, formalności ograniczają się na przedstawieniu Trybunałowi pierwszej instancji wypisu urzędowego wyroku skazującego, niemniej świadectwa Sądu karnego, że ten wyrok zmienionym być nie może na drodze prawnej.

* **262.** W razie appellacyi od wyroku przyjmującego skargę lub od wyroku stanowczego, wydanego przez Trybunał pierwszej instancji w przedmiocie rozwodu, sprawa będzie instruowaną i sądzoną przez Sąd Appellacyjny jako sprawa nagła.

* **263.** Appellacya nie będzie przyjętą, jeżeli nie była założoną w ciągu trzech miesięcy, licząc od dnia doręczenia wyroku ocznego lub zaocznego. Termin do podania skargi do Sądu Kassacyjnego na wyrok ostatniej instancji będzie także trzechmiesięczny, od wręczenia licząc. Skarga pociąga za sobą zawieszenie wykonania wyroku.

* **264.** Na mocy każdego wyroku ostatecznego lub uprawomocnionego, dopuszczającego rozwód, małżonek,

który go otrzymał, obowiązany będzie, za należytym przywołaniem drugiej strony, stawić się przed Urzędnikiem stanu cywilnego w ciągu dwóch miesięcy, celem ogłoszenia rozwodu.

* **265.** Bieg tych dwóch miesięcy zacznie się: względem wyroków pierwszej instancyi, po upływie terminu do appellacyi; względem wyroków zaocznych appellacyjnych, po upływie czasu do opozycyi; a względem wyroków ocznych w ostatniej instancyi, po upływie czasu na odwołanie się do Sądu Kassacyjnego.

* **266.** Małżonek powód, któryby dozwolił upływu czasu dwumiesięcznego powyżej oznaczonego, bez wezwania drugiego małżonka przed Urzędnika stanu cywilnego, utraci dobrodziejstwo zapewnione mu otrzymanym wyrokiem, a skargę rozwodową będzie mógł podać jedynie tylko z nowych powodów; w tym jednak przypadku będzie mógł przytaczać i dawniejsze powody.

ODDZIAŁ II.

O środkach tymczasowych, jakie mogą być użyte z powodu skargi o rozwód dla przyczyny oznaczonej.

* **267.** Zarządzanie tymczasowe dziećmi pozostanie przy mężu, bez względu na to czy jest stroną powodową lub pozwaną w sprawie rozwodowej; może jednak Trybunał, dla większego dobra dzieci, rozkazać inaczej, na żądanie matki, albo familii, albo Prokuratora Królewskiego.

* **268.** Żona, bez względu czy jest powódką, czy pozwaną w sprawie rozwodowej, będzie mogła opuścić zamieszkanie męża przez czas sprawy, i domagać się alimentów odpowiednich do jego zamożności. Trybunał wskaże dom w którym żona obowiązana będzie mieszkać, i oznaczy, jeżeli zachodzić będzie potrzeba, alimentów, jakie mąż obowiązany będzie jój płacić.

* **269.** Żona usprawiedliwić powinna, że mieszka w domu wskazanym, ilekroć o to będzie wezwana: — w braku takiego usprawiedliwienia, mąż będzie mógł odmówić alimentów, i, jeżeli żona jest powódką w sprawie rozwodowej, żądać, aby do dalszego popiérania sprawy dopuszczoną nie była.

* **270.** Żona pod wspólnością majątkową żyjąca, powódka lub pozwana w sprawie rozwodowej, będzie mogła, w każdym stanie sprawy, poczynając od daty rozkazu, o którym mowa w art. 238, żądać, celem zachowania praw swoich, przyłożenia pieczęci na ruchomościach do wspólności należących. Odjęcie pieczęci nie może nastąpić bez spisania inwentarza z oszacowaniem, pod obowiązkiem, ze strony męża, okazania rzeczy inwentarzem objętych, lub odpowiadania za ich wartość jako dozorca sądowy.

* **271.** Wszelkie zobowiązanie zaciągnięte przez męża na ciężar wspólności, wszelkie przez niego dopełnione zbycie nieruchomości do niej należących, po dacie rozkazu, o którym mowa w art. 238, za nieważne uznaniem będą, jeżeli zresztą dowiedzionem zostanie, że czynności te dopełnione były na oszukanie praw żony.

ODDZIAŁ III.

O powodach nieprzyjęcia skargi rozwodowej dla przyczyny oznaczonej.

* **272.** Skarga rozwodowa umarza się przez pogodzenie się małżonków, bądź po czynach mogących być do niej zasadą bądź po zaniesieniu skargi o rozwód.

* **273.** W jednym i drugim przypadku uznanem będzie, że skarga powoda nie jest dopuszczalną; będzie mógł jednak zanieść nową skargę z przyczyny po poje-

dnaniu zaszczytnej, i wówczas nowe swe powództwo dawnymi przyczynami będzie mógł wspierać.

* **274.** Jeżeli powód w sprawie rozwodowej zaprzecza, iżby zaszczytne pogodzenie się, dowód piśmienny lub przez świadków według form wskazanych w Oddziale pierwszym niniejszego Działu, przyniesiony będzie przez pozwanego.

D Z I A Ł III.

O rozwodzie z wzajemnego zezwolenia.

* **275.** Zezwolenie wzajemne małżonków nie będzie dopuszczone, jeżeli mąż przynajmniej lat dwudziestu pięciu, a żona lat dwudziestu jeden nie ukończyli.

* **276.** Wzajemne zezwolenie dopiero po dwóch latach małżeństwa miejsce mieć może.

* **277.** Nie jest dopuszczalne po dwudziestu latach małżeństwa, lub gdy żona dojdzie wieku lat czterdzieści pięć.

* **278.** W żadnym przypadku wzajemne zezwolenie małżonków dostateczne nie będzie, jeżeli nie są do tego upoważnieni przez swoich ojców i matki, lub innych wstępnych żyjących, odpowiednio do przepisów art. 150 w Tytule *O małżeństwie*.

* **279.** Małżonkowie, którzy postanowili rozwiść się za wzajemnym zezwoleniem, powinni przedewszystkiem sporządzić inwentarz i ocenienie wszelkich swych majątków ruchomych i nieruchomych, urządzić swoje prawa wzajemne, względem których jednak wolno im będzie zawrzeć układ pojednawczy.

* **280.** Będą również obowiązani zawrzeć na piśmie umowę co do trzech następujących punktów:

1° Komu z nich powierzone będą dzieci w ich mał-

żeństwie zrodzone, bądź przez czas próby, bądź po wyrzeczeniu rozwodu.

2° Do jakiego domu przenieść się ma żona i przez czas próby zostawać.

3° Jaką summę obowiązany mąż płacić żonie w ciągu tego czasu, jeżeli żona nie ma dostatecznych przychodów na zaspokojenie swych potrzeb.

* **281.** Małżonkowie stawiają się razem i osobiście przed Prezesem Trybunału Cywilnego ich okręgu, lub przed Sędzią zastępującym go, i uczynią mu oświadczenie co do swojej woli, w przytomności dwóch notariuszów przez siebie przyprowadzonych.

* **282.** Sędzia uczyni obojgu małżonkom, i każdemu z nich w szczególności, w obecności dwóch notariuszów, takie przedstawienia i przestrogi, jakie za właściwe uważać będzie, da im do odczytania Dział czwarty niniejszego Tytułu, określający skutki rozwodu, i wskaże im wszelkie następstwa ich kroku.

* **283.** Jeżeli małżonkowie obstają przy swoim postanowieniu, Sędzia wyda im poświadczenie że żądają rozwodu i na takowy wzajemnie zezwalają; i obowiązani będą przedstawić i złożyć natychmiast w ręce notariuszów, oprócz aktów wymienionych w art. 279 i 280,

1° Akta ich urodzenia i małżeństwa.

2° Akta urodzenia i zejścia wszystkich dzieci zrodzonych z ich związku małżeńskiego.

3° Oświadczenie urzędowe ich ojców i matek, albo innych wstępnych żyjących, wyrażające, że, z przyczyn im wiadomych, upoważniają tego lub tę, ich syna lub córkę, wnuka lub wnuczkę, zaślubionego lub zaślubioną, z tym lub z tą, do żądania rozwodu i zezwolenia na takowy. Ojcowie, matki, dziadowie i baby małżonków, uważani będą za żyjących, dopóki nie zostaną złożone akta dowodzące ich zejście

* **284.** Notariusze spiszą protokół szczegółowy tego wszystkiego, co powiedzianém i uczynioném zostało w wykonaniu artykułów poprzedzających; oryginał zatrzyma notariusz starszy wiekiém, jako téż dowody pokładane, które dołączone będą do protokołu, i w nim uczynioną będzie wzmianka o ostrzeżeniu, jakie żonie będzie udzielone, aby się przeniosła w ciągu dwudziestu czterech godzin do domu umówionego między nią i mężem, i aby tam pozostawała aż do wyrzeczenia rozwodu.

* **285.** Oświadczenie tym sposobem uczynione ponawiane będzie w pierwszych dwóch tygodniach każdego z następnych czwartego, siódmego i dziesiątego miesiąca, przy zachowaniu tych samych formalności. Obowiązane będą strony za każdym razem złożyć dowód urzędowy, że ich ojcowie, matki i inni wstępni żyjący, trwają w pierwszym postanowieniu; ale nie będą w obowiązku powtórnego składania żadnego innego aktu.

* **286.** W ciągu dwóch tygodni po upłynionym roku, licząc od pierwszego oświadczenia, małżonkowie, każdy przy asystencyi dwóch przyjaciół, osób znaczniejszych w okręgu, mających przynajmniej lat pięćdziesiąt wieku, stawią się razem i osobiście przed Prezesem Trybunału lub Sędzią jego zastępującym; złożą mu wypisy wierzytelne czterech protokołów, obejmujące ich wzajemne zezwolenie, i wypisy wszystkich aktów do tychże dołączonych; i domagać się będą od tego urzędnika, każdy oddzielnie, jednakże jeden w przytomności drugiego i czterech znaczniejszych osób, dopuszczenia rozwodu,

* **287.** Gdy Sędzia i osoby obecne uczynią swoje przełożenia małżonkom, jeżeli ci trwają w swoim zamiarze, wydany im będzie dowód ich żądania i złożenia dokumentów wspierających takowe: Pisarz Trybunału sporządzi protokół, który podpisany zostanie tak przez strony

(chybaby oświadczyły, iż nie umieją lub nie chcą podpisać, o czém uczynioną będzie wzmianka), jako też przez czterech assystujących, Sędziego i Pisarza.

* **288.** Sędzia zamieści natychmiast, na dole tego protokołu, swój rozkaz, wyrażający, że w trzech dniach przedstawi to wszystko Trybunałowi w izbie narad, po wnioskach na piśmie Prokuratora Królewskiego, któremu w tym celu dokumenta przez Pisarza Trybunału zakomunikowane zostaną.

* **289.** Jeżeli Prokurator Królewski przekona się ze złożonych dowodów: że, w czasie złożenia przez małżonków pierwszego oświadczenia, mąż miał lat dwadzieścia pięć, a żona lat dwadzieścia jeden wieku; że w téj epoce zostawali w związku małżeńskim od lat dwóch; że od ich małżeństwa nie upłynęło jeszcze lat dwadzieścia; że żona miała mniej jak lat czterdzieści pięć; że zezwolenie wzajemne powtórzone było cztery razy w ciągu roku, obok dopełnienia wszystkich formalności, wymaganych Działem niniejszym, a w szczególności z upoważnieniem ojców i matek małżonków, albo innych ich wstępnych żyjących, w przypadku wcześniejszej śmierci ojców i matek, — przedstawi wnioski w tych słowach: *prawo pozwala*, a w razie przeciwnym wnioski jego będą téj osnowy: *prawo zabrania*.

* **290.** Trybunał, w skutku takiego przedstawienia, nie może nakazywać innych sprawdzeń, oprócz wskazanych w artykule poprzedzającym. Jeżeli z nich wynika, że, podług zdania Trybunału, strony zadosyć uczyniły warunkom i dopełniły formalności prawem oznaczonych, dopuści rozwodu i odeśle strony przed urzędnika stanu cywilnego, celem wyrzeczenia go; w razie przeciwnym, Trybunał oświadczy, iż dopuszczenie rozwodu nie ma miejsca i pobudki swego postanowienia przytoczy.

* **291.** Appellacya od wyroku niedopuszczającego

rozvodu, wtenczas tylko będzie przyjęta, gdy ją obie-
dwie strony założą, każda jednak przez akta oddzielne,
najwcześniej w dni dziesięć, a najpóźniej w dni dwadzieścia,
od daty wyroku pierwszej instancyi.

* **292.** Pozwy appellacyjne wręczone będą nawzajem,
tak każdemu małżonkowi jak i Prokuratorowi Królew-
skiemu przy Trybunale pierwszej instancyi.

* **293.** Prokurator Królewski przy Trybunale pier-
wszej instancyi, w dziesięć dni po doręczeniu mu pozwu
appellacyjnego, prześle Prokuratorowi Jeneralnemu przy
Sądzie Appellacyjnym wypis wyroku i dowody, na któ-
rych tenże się opiera. Prokurator Jeneralny Królewski
przy Sądzie Appellacyjnym uczyni wnioski na piśmie,
w dniach dziesięciu po otrzymaniu dowodów: Prezes lub
Sędzia jego zastępca przedstawi Sądowi Appellacyjnemu
w izbie narad swoje sprawozdanie, a w dniach dzie-
sięciu od złożenia wniosków Prokuratora Królewskiego
stanowczy wyrok zapadnie.

* **294.** Na mocy wyroku dozwalającego rozvodu, i
w przeciągu dni dwudziestu od jego daty, strony stawia-
ją się osobiście i razem przed urzędnikiem stanu cywilnego,
celem wyrzeczenia rozvodu. Po upływie tego czasu wy-
rok uważany będzie za nienastąpiony.

D Z I A Ł IV.

O skutkach rozvodu.

* **295.** Małżonkowie rozwiedzeni dla jakiegokolwiek
przyczyny, nie będą już mogli połączyć się na nowo.

* **296.** Gdy rozwód nastąpi z przyczyny oznaczonej,
żona rozwiedziona nie może wstąpić w powtórne związki
aż po upływie dziesięciu miesięcy od wyrzeczenia roz-
vodu.

* **297.** Gdy rozwód nastąpi z wzajemnego zezwolenia, żaden z małżonków nie może nowego zawierać małżeństwa, aż po latach trzech od wyrzeczenia rozwodu.

* **298.** W przypadku dopuszczenia przez Sąd rozwodu, z przyczyny cudzołóstwa, małżonek winny nie może nigdy pobrać się z współnikiem swego przestępstwa. Cudzołożna żona skazaną będzie tym samym wyrokiem, i na domaganie się Urzędu publicznego, na zamknięcie w domu poprawy przez czas oznaczony, który nie będzie mógł być krótszy od trzech miesięcy, ani przenosić dwóch lat.

* **299.** Z jakiegokolwiek przyczyny rozwód nastąpił, wyjąwszy przypadek wzajemnego zezwolenia, małżonek, przeciw któremu rozwód był dopuszczony, utraci wszystkie korzyści, jakie mu drugi małżonek poczynił, bądź przez umowę przedślubną, bądź po zawarciu małżeństwa.

* **300.** Małżonek, który otrzymał rozwód, zachowa korzyści zapewnione mu przez drugiego małżonka, chociażby zawarowane były wzajemnie i chociażby ta wzajemność nie miała miejsca.

* **301.** Jeżeli małżonkowie nie zapewnili sobie żadnych korzyści, albo jeżeli zapewnione nie zdawały się wystarczać na zapewnienie utrzymania małżonka otrzymującego rozwód, Trybunał będzie mógł przyznać mu z majątku drugiego małżonka pensję alimentarną, która nie może przewyższać trzeciej części dochodów drugiego małżonka. Takowa pensya odwoalną być może, na przypadek jeżeliby przestała być potrzebną.

* **302.** Dzieci powierzone będą małżonkowi rozwód otrzymującemu, chyba że Trybunał, na żądanie familii lub Urzędu publicznego, nakaze, dla większego dobra dzieci, aby wszystkie lub niektóre z nich powierzone zostały pieczy drugiego małżonka, albo trzeciej osoby.

* **303.** Jakokolwiek osoba otrzyma dozór nad dzie-

ćmi, ojciec i matka zachowują respective prawo wglądania w utrzymanie i wychowanie ich dzieci, i obowiązani będą przykładać się do tego w stosunku swoich funduszków.

* **304.** Rozwiązanie małżeństwa przez rozwód sądowo dopuszczony nie pozbawia dzieci zrodzonych z tego małżeństwa żadnych korzyści zapewnionych im przez prawo, lub umowy małżeńskie między ich ojcem i matką, ale prawa te otworzą się dla dzieci w ten sam tylko sposób i w tych samych okolicznościach, w jakichby się były otworzyły, gdyby nie było rozwodu.

* **305.** Na przypadek rozwodu z wzajemnego zezwolenia, własność połowy majątku każdego z małżonków przechodzi samém prawem, z dniem pierwszego oświadczenia, na dzieci zrodzone z ich małżeństwa: ojciec i matka zachowają jednak użytkowanie téj połowy, aż do pełnoletności ich dzieci, z obowiązkiem łożenia na ich wyżywienie, utrzymanie i wychowanie, odpowiednio do za możności i stanu dzieci; co wszystko nie ubliża innym korzyściom, któreby mogły być zapewnione rzeczonym dzieciom przez umowy małżeńskie ich ojca i matki.

DZIAŁ V.

O rozłączeniu co do osób.

* **306.** W przypadkach w jakich ma miejsce skarga o rozwód z przyczyny oznaczonej, wolno małżonkom wytoczyć skargę o rozłączenie co do osób.

* **307.** Skarga ta wytoczoną, instruowaną i osądzoną będzie tak jak każda inna skarga cywilna; nie będzie mogła mieć miejsca z powodu wzajemnego zezwolenia małżonków.

* **308.** Żona, przeciwko której rozłączenie co do osób

wyrzeczone będzie z powodu cudzołóstwa, skazana będzie, tym samym wyrokiem, i na domaganie się Urzędu publicznego, na zamknięcie w domu poprawy przez czas oznaczony, który nie będzie mógł być krótszym od trzech miesięcy, ani przenosić dwóch lat.

* **309.** Mąż będzie mocen wstrzymać skutki tego skazania, zezwalając na przyjęcie swęj żony.

* **310.** Gdy rozłączenie co do osób, postanowione z innęj przyczyny, a nie z cudzołóstwa żony, trwać będzie trzy lata, małżonek, który pierwsiastkowo był pozwanym, będzie mógł domagać się od Trybunału wyrzeczenia rozvodu, który go dopuści, jeżeli pierwsiastkowy powód, obecny lub należycie powołany, nie zgodzi się bezpośrednio na ustanie rozłączenia.

* **311.** Rozłączenie co do osób będzie zawsze skutkowało rozłączenie co do majątków.

TYTUŁ VII.

O Ojcowstwie i synowstwie.

DZIAŁ I.

O synowstwie dzieci prawych, czyli zrodzonych w małżeństwie

* **312.** Mąż jest ojcem dziecięcia poczętego w czasie małżeństwa.

Może jednak nieprzyznać go, jeżeli dowiedzie, iż przez ciąg czasu od trzechsetnego do sto ośmdziesiątego dnia przed urodzeniem tegoż dziecięcia, czy to z przyczyny oddalenia się, czy téż skutkiem jakiego wypadku, był w fizyczném niepodobieństwie obcowania z żoną.

* **313.** Mąż nie będzie mógł nie przyznać dziecięcia, z powodu naturalnej niemocy płodzenia; również nie bę-

dzie mógł nie przyznać go nawet z powodu cudzołóstwa chybaby urodzenie dziecięcia było przed nim ukrywane, w którym to przypadku będzie mu wolno przytaczać wszelkie czyny zdolne wykazać, że on nie jest ojcem tego dziecka.

* **314.** Dziecię urodzone przed upływem setnego osmdziesiątego dnia od zawarcia małżeństwa, nie będzie mogło być nieprzyznane przez ojca w przypadkach następujących:

- 1° Jeżeli wiedział o ciąży przed zawarciem małżeństwa.
- 2° Jeżeli był obecnym przy akcie urodzenia, i jeżeli akt ten został przez niego podpisany, lub zamieszczono w nim jego oświadczenie, że podpisać nie umie.
- 3° Jeżeli nie uznano, że dziecię jest zdolne do życia.

* **315.** Prawość dziecka urodzonego w trzysta dni po ustaniu małżeństwa, będzie mogła być zaprzeczona.

* **316.** W rozmaitych przypadkach, w których mężowi służy prawo nieprzyznania, obowiązany będzie uczynić to, w ciągu miesiąca, jeżeli znajduje się w miejscu urodzenia dziecięcia;

W ciągu dwóch miesięcy po swoim powrocie, jeżeli w tejże epoce był nieobecnym;

W ciągu dwóch miesięcy po odkryciu podstępu, jeżeli ukrywano przed nim urodzenie dziecięcia.

* **317.** Jeżeli mąż umarł przed oświadczeniem zaprzeczenia, ale jeszcze w ciągu czasu, jaki do tego jest zakrślony, następcom po nim służyć będą dwa miesiące do zaprzeczenia prawości dziecka, rachując od czasu, w którym to dziecko weszło w posiadanie majątku męża matki, albo od czasu, w którymby wzruszało także posiadanie następców po nim.

* **318.** Każdy akt zasądowy, zawierający nieprzy-

znanie dziecięcia ze strony męża lub jego następców, uważany będzie za niebyły, jeżeli, w ciągu miesiąca od jego daty, popartym nie będzie skargą wytoczoną przed Sąd przeciwko opiekunowi, w tym celu dziecku wyznaczonemu, z przypozwanieniem matki, aby rozprawie obecny był.

D Z I A Ł II.

O dowodach synowstwa dzieci prawych.

* **519.** Synowstwo dzieci prawych dowodzi się przez akta urodzenia wpisane do ksiąg stanu cywilnego.

* **520.** W braku tego tytułu, dostatecznym będzie ciągle posiadanie stanu dziecka prawego.

* **521.** Posiadanie stanu wynika z dostatecznego połączenia czynów wskazujących stosunek synowstwa i pokrewieństwa pomiędzy osobą, a rodziną, do której też osoba mieni się być należącą.

Główniejsze z tych czynów są:

Że osoba nosiła zawsze imię ojca, do którego mieni się należeć;

Że ojciec obchodził się z nią jak z własnym dzieckiem, i w tym przymiociełożył na jej wychowanie, utrzymanie i postanowienie;

Że była za taką ciągle uważaną w towarzystwie;

Że za taką uznawała ją rodzina.

* **522.** Nikt nie może poszukiwać stanu przeciwnego temu, jaki mu nadaje jego tytuł urodzenia, i posiadaniu z tym tytułem zgodnemu;

I wzajemnie nikt nie może zaprzeczać stanu temu, kto ma posiadanie z aktem swego urodzenia zgodne.

* **523.** W braku tytułu i ciągłego posiadania, albo gdyby dziecko wpisane było bądź pod fałszywymi imio-

nami, bądź jakoby zrodzone z ojca i matki nieznanych, dowód synowstwa może być ze świadków wyprowadzony.

Jednakże dowód takowy dopuszczony być może tylko wtenczas, gdy jest początek dowodu na piśmie, albo gdy domniemania lub ślady, wynikające z czynów już wówczas niewątpliwych, są dosyć ważne, aby skłonić do dopuszczenia tego dowodu.

* **324.** Początek dowodu na piśmie wpływa: z dokumentów familijnych; z rejestrów lub papierów domowych ojca lub matki; z aktów publicznych, a nawet i prywatnych wyszłych od strony wchodzącej do sporu, lub któraby w sporze miała interes, gdyby żyła.

* **325.** Dowód przeciwny może być przyniesiony przez wszelkie środki wykazać zdolne, że poszukujący nie jest dzieckiem matki, którą za swoją podaje, albo nawet, po udowodnieniu macierzyństwa, że nie jest dzieckiem męża matki.

* **326.** Trybunały Cywilne same tylko właściwemi będą do stanowienia co do poszukiwania stanu,

* **327.** Sprawa kryminalna o przestępstwo pozbawienia stanu, nie może być rozpoczętą, jak po wyroku stanowczym co do kwestyi stanu.

* **328.** Sprawa o poszukiwanie stanu jest nieprzedawnialną względem dziecka.

* **329.** Sprawa nie może być wszczynaną przez następców dziecka, które stanu swego nie poszukiwało, chyba że umarł w małoletności, lub w ciągu lat pięciu po dojściu do pełnoletności.

* **330.** Następcy mogą popierać sprawę przez dziecko rozpoczętą, jeżeli samo od takowej formalnie nie odstąpiło, lub jeżeli przez trzy lata, rachując od ostatniego aktu procesowego, popierania sprawy nie zaniechało.

D Z I A Ł III.

O dzieciach naturalnych.

ODDZIAŁ I.

O uprawnieniu dzieci naturalnych.

* **351.** Dzieci nie w małżeństwie zrodzone, wyjąwszy zrodzone w związku kazirodzkim lub cudzołożnym, mogą być uprawnionemi przez małżeństwo ich rodziców następnie zawarte, jeżeli ci przed małżeństwem prawnie je uznali, lub gdy je w samym akcie obchodu małżeństwa uznają.

* **352.** Uprawnienie nastąpić może, nawet względem dzieci zmarłych, które zstępnych zostawiły; i, w tym przypadku, z uprawnienia tego korzystają ciż zstępni.

* **353.** Dzieci uprawnione przez następne małżeństwo, będą miały też same prawa, jak gdyby były zrodzone z tegoż małżeństwa.

ODDZIAŁ II.

O uznaniu dzieci naturalnych.

* **354.** Uznanie dziecięcia naturalnego będzie dopełnione przez akt urzędowy, jeżeli nie nastąpiło w akcie jego urodzenia.

* **355.** Uznanie to nie będzie mogło mieć miejsca na korzyść dzieci zrodzonych z kazirodztwa lub cudzołóstwa.

* **356.** Uznanie ze strony ojca, bez wskazania matki i przyznania przez nią, ma skutek tylko co do ojca.

* **337.** Uznanie, w ciągu małżeństwa uczynione przez jednego z małżonków, na korzyść dziecka naturalnego, któreby przed małżeństwem, z kim innym, a nie z swoim małżonkiem spółdzone było, nie może szkodzić ani temu małżonkowi, ani dzieciom z tegoż małżeństwa zrodzonym.

Jednakże uznanie to będzie miało swój skutek po ustaniu małżeństwa, jeżeli z takowego dzieci nie pozostały.

* **338.** Dziecię naturalne przyznane nie będzie mogło domagać się praw dziecka prawego. Prawa dzieci naturalnych oznaczone będą w Tytule o *spadkach*.

* **339.** Wszelkie uznanie ze strony Ojca lub matki, równie jak wszelkie poszukiwanie ze strony dziecka, może być zaprzeczane przez wszystkich w tém interes mających.

* **340.** Poszukiwanie ojcowstwa jest zabronione. W przypadku porwania, gdy czas tego porwania zgadza się z czasem poczęcia, porywający może być, na żądanie stron interesowanych, uznany za ojca dziecięcia.

* **341.** Poszukiwanie macierzyństwa jest dozwolone. Dziecię, poszukując swą matkę, dowieść powinno, że jest tém samém które matka porodziła.

Wtenczas tylko dopuszczone będzie do dowodzenia tego przez świadków, gdy będzie już miało początek dowodu na piśmie.

* **342.** Dziecko nie będzie nigdy dopuszczone do poszukiwania, bądź ojcowstwa, bądź macierzyństwa, w przypadkach, w których, stosownie do art. 335, uznanie jest niedopuszczalne.

TYTUŁ VIII.*O przysposobieniu i opiece dobrowolnej.*

DZIAŁ I.

O przysposobieniu.

ODDZIAŁ I.

O przysposobieniu i jego skutkach.

* **343.** Przysposobienie dozwolone jest tylko tym osobom płci obojęd, które lat pięćdziesiąt skończyły, które nie mają, w czasie przysposobienia, ani dzieci, ani zstępnych prawych, i które przynajmniej o lat piętnaście są starsze od osób, które przysposobić zamierzają.

* **344.** Nikt nie może być przysposobionym przez kilka osób, chyba tylko przez oboje małżonków.

Wyjąwszy przypadek przewidziany artykułem 366, żaden małżonek nie może przysposobić inaczéj, jak za zezwoleniem swego współmałżonka.

* **345.** Prawo przysposobienia nie może być wykonywane jak tylko względem osoby, której przysposabiający najmnieéj przez sześć lat w ciągu jéj małoletności dostarczał wsparcia i ciągle około niéj łożył starania, albo względem téj, która przysposabiającemu ocaliła życie, czy to w walce, czy téz ratując go z płomieni lub z wody.

Dostateczném będzie, w tym drugim przypadku, aby przysposabiający był pełnoletnim, starszym od przysposobionego, nie miał dzieci i zstępnych prawych; a, jeżeli zostaje w związku małżeńskim, aby współmałżonek jego na przysposobienie zezwolił.

* **346.** Przysposobienie nie będzie mogło w żadnym przypadku mieć miejsca przed pełnoletnością przyspo-

sabianego. Jeżeli tenże nie skończył lat dwudziestu pięciu, a oboje rodzice jego lub jedno z nich żyje, obowiązany będzie złożyć zezwolenie na przysposobienie od ojca i matki, lub tego z nich, który drugiego przeżył; a jeżeli ma więcej jak lat dwadzieścia pięć, winien będzie żądać ich rady.

* **347.** Przysposobienie nadaje przysposobionemu nazwisko przysposabiającego, które dodaje się do własnego nazwiska osoby przysposobionej.

* **348.** Przysposobiony pozostaje członkiem swojej rodziny, i zachowuje w niej wszystkie swoje prawa: jednakże małżeństwo jest wzbronione:

Między przysposabiającym, a przysposobionym i jego zstępniemi;

Między dziećmi przysposobionemi téj samej osoby;

Między przysposobionym a dziećmi, któreby przysposabiającemu przybyć mogły;

Między przysposobionym, a małżonkiem przysposabiającego, i wzajemnie, między przysposabiającym, a małżonkiem przysposobionego.

* **349.** Obowiązek naturalny, jaki będzie dalej istniał między przysposobionym a jego ojcem i matką, co do dostarczania sobie alimentów w przypadkach prawem oznaczonych, będzie uważanym za wspólny przysposabiającemu i przysposobionemu, jednemu względem drugiego.

* **350.** Przysposobiony nie nabędzie żadnego prawa spadkowego co do majątku krewnych przysposabiającego; lecz do spadku po przysposabiającym będzie miał te same prawa, jakieby miało dziecko w małżeństwie zrodzone, a nawet gdyby były inne dzieci z małżeństwa po przysposobieniu zrodzone.

* **351.** Jeżeli przysposobiony umiera bez zstępnych prawych, rzeczy przez przysposabiającego darowane, lub

w spadku po nim objęte, i które istnieć będą w naturze w czasie śmierci przysposobionego, powrócą do przysposabiającego lub jego zstępnych, z obowiązkiem przyłożenia się do długów, i bez uszczerbku praw osób trzecich.

Reszta majątku po przysposobionym należeć będzie do jego własnych krewnych; i ci, nawet co do przedmiotów wyszczególnionych w tym artykule, wyłączać będą zawsze krewnych przysposabiającego, wyjąwszy jego zstępnych.

* **352.** Jeżeli za życia przysposabiającego, a po śmierci przysposobionego, pozostałe po tymże przysposobionym dzieci, lub zstępni, sami bezpotomnie zmarli, przysposabiający odziedziczy po nich rzeczy przez siebie darowane, jak w artykule poprzedzającym postanowiono; ale to prawo przywiązane będzie tylko do osoby przysposabiającego, i nie przechodzi na jego następców nawet w linii zstępnej.

ODDZIAŁ II.

O formach przysposobienia.

* **353.** Osoba, która przysposobić zamierza, również jak i ta, która chce być przysposobioną, stawia się przed Sędzią Pokoju zamieszkania przysposabiającego, dla zeznania przed nim aktu zobopólnych swych zezwoleń.

* **354.** Wypis tego aktu złożony będzie, w dziesięciu dniach następnych, przez stronę pilniejszą, Prokuratorowi Królewskiemu przy Trybunale pierwszej instancji, w okręgu którego zamieszkuje przysposabiający, a to celem otrzymania potwierdzenia tegoż Trybunału.

* **355.** Trybunał, w izbie narad zgromadziwszy się, po zasięgnięciu stosownych wiadomości, sprawdzi:

1° Czy wszystkie warunki prawa są dopełnione;

2° Czy osoba, która przysposobić zamierza, używa dobrej sławy.

* **356.** Trybunał, po wysłuchaniu wniosków Prokuratora Królewskiego, bez żadnej innej formy postępowania, wyda wyrok, nie przytaczając pobudek, w tych wyrazach: *Ma miejsce, lub nie ma miejsca przysposobienie.*

* **357.** W ciągu miesiąca od wyroku Trybunału pierwszej instancyi, wyrok ten, za staraniem strony pilniejszej, poddany będzie pod rozstrzygnięcie Sądu Apellacyjnego, który postąpi podług tych samych form jak Trybunał pierwszej instancyi, i wyda wyrok, nie przytaczając pobudek, w tych wyrazach: *wyrok jest potwierdzony, lub wyrok jest uchylony, a zatem przysposobienie ma miejsce lub nie ma miejsca.*

* **358.** Każdy wyrok Sądu Apellacyjnego, dopuszczający przysposobienia, wydany będzie na publicznem posiedzeniu, i wywieszony w tych miejscach, i w takiej liczbie egzemplarzy, jaką Sąd za przyzwoitą uzna.

* **359.** W ciągu trzech miesięcy od ogłoszenia tego ostatniego wyroku, przysposobienie będzie wpisane, na domaganie się jednej lub drugiej strony, w księgi stanu cywilnego miejsca zamieszkania przysposabiającego.

Wpisanie to inaczéj nastąpić nie może, jak za okazaniem głównego wypisu wyroku apellacyjnego; a przysposobienie zostanie bez skutku, jeżeli w powyższym terminie wpisane nie było.

* **360.** Gdyby przysposabiający zmarł, po przyjęciu przez Sędziego Pokoju i przedstawieniu Trybunałowi aktu poświadczającego wolę zawarcia umowy o przysposobienie, i nim Sądy wydały stanowczy wyrok, instrukcyja będzie dalej popieraną, a przysposobienie dopuszczoném zostanie, jeżeli to z prawa wypadać będzie. Następcy przysposabiającego, jeżeli sądzą, że przysposo-

bienie jest niedopuszczalne, będą mogli podać Prokuratorowi Królewskiemu wszelkie w tym przedmiocie przełożenia i uwagi.

DZIAŁ II.

O opiece dobrowolnej.

* **361.** Każda osoba mająca lat pięćdziesiąt skończonych, nie mająca dzieci i zstępnych prawych, która zechce małoletnie dziecko tytułem prawnym do siebie przywiązać, może zostać dobrowolnym jego opiekunem, za otrzymaniem zezwolenia ojca i matki dziecięcia, lub tego z nich, który został przy życiu, a w ich braku, zezwolenia rady familijnej, albo nakoniec, jeżeli dziecko nie ma krewnych znanych, zezwolenia zarządzających szpitalem, do którego jest przyjęte, albo Urzędu gminnego miejsca jego mieszkania.

* **362.** Małżonek nie może zostać dobrowolnym opiekunem bez zezwolenia drugiego małżonka.

* **363.** Sędzia Pokoju zamieszkania dziecka spisze protokół żądań i zezwoleń, tyczących się opieki dobrowolnej.

* **364.** Opieka ta może mieć miejsce tylko na korzyść dzieci nie mających lat piętnaście wieku.

Pociąga za sobą, bez ubliżenia szczególnym umowom, obowiązek żywienia wziętego w opiekę dziecka, wychowania i postawienia go w stanie zarabiania nadal na życie.

* **365.** Jeżeli wychowaniec ma jaki majątek, i jeżeli był poprzednio w opiece, zarządzania majątkiem jego, równie jak i osobą, przejdzie do opiekuna dobrowolnego, który jednak nie będzie mocen potrącać kosztów utrzymania małoletniego z jego dochodów.

* **366.** Jeżeli opiekun dobrowolny, po upływie lat pięciu od przyjęcia opieki, przewidując zgon swój przed pełnoletnością wychowanka, udziela mu przysposobienie przez testament, rozporządzenie takie będzie ważne, byleby opiekun dobrowolny nie zostawił dzieci prawych.

* **367.** W przypadku gdyby opiekun dobrowolny umarł, bądź przed upływem tych lat pięciu, bądź po ich upływie, nie przysposobiwszy wychowanka, będą temuż dostarczane przez ciąg jego małoletności środki utrzymania, których ilość i rodzaj, jeżeli w tej mierze wprzód przez formalny układ nie zaradzono, ustanowione będą, bądź zgodnie między zastępującymi tak opiekuna dobrowolnego jak i wychowanka, bądź sądownie w przypadku sporu.

* **368.** Jeżeli, za dojściem wychowanka do pełnoletności, opiekun dobrowolny chce go przysposobić, i on na to zezwala, przysposobienie dopełnione będzie podług form w Dziale poprzedzającym przepisanych, i skutki tego przysposobienia pod każdym względem będą też same.

* **369.** Jeżeli, w ciągu trzech miesięcy po dojściu do pełnoletności wychowanka, żądanie o przysposobienie, do opiekuna dobrowolnego zanoszone, bez skutku pozostaje, a wychowanec nie jest w stanie zarobić na swe utrzymanie, opiekun dobrowolny może być skazanym na wynagrodzenie wychowanka za niezdolność, w jakiejby ten ostatni mógł się znajdować co do sposobu utrzymania się.

Wynagrodzenie to ogranicza się na pomocy dostatecznej do dostarczenia mu sposobu do życia; co wszystko nie ma ubliżać umowom szczególnym, jakieby na przypadek takowy zawartemi były.

* **370.** Opiekun dobrowolny, któryby jakimkolwiek majątkiem wychowanka zarządzał, powinien w każdym przypadku zdać rachunek z zarządu swojego.

TYTUŁ IX.*O władzy rodzicielskiej.*

* **571.** Dziecię w każdym wieku winno cześć i uszanowanie swemu ojcu i matce.

* **572.** Zostaje pod ich władzą aż do pełnoletności lub usamowolnienia.

* **573.** W ciągu trwania małżeństwa sam ojciec władzę tę sprawuje.

* **574.** Dziecię nie może opuszczać domu rodzicielskiego bez pozwolenia ojca, wolno mu jednak zaciągnąć się do wojska po skończonym roku ośmnastym.

* **575.** Ojciec, mający bardzo ważne powody niezadowolnienia z postępowania dziecka, mocen jest użyć następujących środków poprawy.

* **576.** Jeżeli dziecko nie zaczęło jeszcze roku szesnastego, może ojciec żądać jego zamknięcia przez czas nie dłuższy nad miesiąc, i w tym celu Prezes Trybunału okręgu na żądanie ojca winien wydać rozkaz przytrzymania.

* **577.** Od lat szesnastu rozpoczętych aż do pełnoletności lub usamowolnienia, ojciec będzie mógł tylko przedstawić prośbę o zamknięcie swego dziecięcia, i to nie dłużej jak na sześć miesięcy; uda się do Prezesa rzeczzonego Trybunału, który, zniósłszy się z Prokuratorem Królewskim, wyda rozkaz przytrzymania, albo go odmówi, i będzie mógł, w pierwszym przypadku skrócić czas zamknięcia przez ojca żądany.

* **578.** W pierwszym i drugim przypadku, żadne pisma ani formalności sądowe miejsca mieć nie będą, wyjąwszy tylko sam rozkaz przytrzymania, w którym pobudki zamieszczonemi nie będą.

Ojciec będzie tylko obowiązany złożyć zobowiązanie, że wszystkie koszta zapłaci i dostarczać będzie przyzwyczajonych alimentów.

* **379.** Mocen jest ojciec zawsze skrócić czas zamknięcia, którego żądał, albo o które prosił. Jeżeli dziecko, po wypuszczeniu na wolność, w nowe popadnie zboczenia, zamknięcie znowu może być rozporządzone, a to w sposób w artykułach poprzedzających wskazany.

* **380.** Jeżeli ojciec powtórnie się ożeni, obowiązany będzie, celem zamknięcia swojego dziecięcia z pierwszego małżeństwa, choćby jeszcze szesnastu lat wieku nie doszło, zastosować się do art. 377.

* **381.** Pozostała przy życiu matka, która nie weszła w powtórne związki małżeńskie, nie może żądać zamknięcia dziecka swojego, bez współdziałania dwóch najbliższych krewnych z linii ojczystej, i to w drodze prośby, stosownie do art. 377.

* **382.** Gdy dziecko będzie miało majątek osobisty, lub-gdy będzie miało pewne powołanie, zamknięcie jego, chociażby lat szesnastu nie miało, nie może nastąpić inaczej, jak w drodze prośby, w formie art. 377 przepisanej.

Dziecię zamknięte może uczynić przełożenie do Prokuratora Królewskiego przy Sądzie Appellacyjnym. Prokurator zasięgnie wiadomości od Prokuratora Królewskiego przy Trybunale pierwszej instancyi, i przedstawi stan rzeczy Prezesowi Sądu Appellacyjnego, który, uwiadomiwszy o tém ojca, i zebrawszy wszelkie objaśnienia, może odwołać lub zmienić rozkaz przez Prezesa Trybunału pierwszej instancyi wydany.

* **383.** Artykuły 376, 377, 378 i 379 mają zastosowanie do ojców i matek dzieci naturalnych prawnie uznanych.

* **384.** Ojciec, w czasie małżeństwa, a, po rozwiązaniu małżeństwa, pozostały przy życiu ojciec lub ma-

tka, będą mieli użytkowanie z majątku swoich dzieci, aż do skończenia ośmnastu lat wieku, albo aż do usamowolnienia, któreby przed skończeniem lat ośmnastu zająć mogło.

* **385.** Ciężary tego użytkowania będą:

- 1° Wszystkie te, którym użytkownicy są poddani;
- 2° Żywienie, utrzymywanie i wychowanie dzieci odpowiednio do ich mienia;
- 3° Uiszczenie wszelkich przypadłych opłat albo procentów od kapitałów;
- 4° Koszta pogrzebowe i ostatniej choroby.

* **386.** Takie użytkowanie nie może służyć temu z rodziców, przeciwko któremu rozwód był wyrzeczony; a ustaje względem matki w razie powtórnego małżeństwa.

* **387.** Użytkowanie takowe nie będzie się rozciągało do majątku, jakiby dzieci mogły nabyć przez oddzielną pracę i przemysł, ani do majątku, jakiby im był darowany lub zapisany pod wyraźnym warunkiem, że ojciec i matka nie mają z niego użytkować.

TYTUŁ X.

O małoletności, opiece nad małoletniemi i usamowolnieniu.

DZIAŁ I.

O małoletności.

* **388.** Małoletnim jest każda osoba jednej lub drugiej płci, która nie doszła jeszcze wieku dwudziestu jeden lat skończonych.

DZIAŁ II.

O o p i e c e.

ODDZIAŁ I.

O opiece ojca i matki.

* **389.** Ojciec, w czasie trwającego małżeństwa, jest zarządcą majątku osobistego swych małoletnich dzieci.

Odpowiedzialnym jest za własność i za przychody z majątków, których nie ma użytkowania; a za własność tylko tych majątków, których użytkowanie prawo mu nadaje.

* **390.** Po ustaniu małżeństwa przez śmierć naturalną lub cywilną jednego z małżonków, opieka nad dziećmi małoletnimi nieusamowolnionymi należy z samego prawa do pozostałego przy życiu ojca lub matki.

* **391.** Może jednak ojciec pozostałej przy życiu matce i opiekunce wyznaczyć doradcę szczególnego, i ta, bez zasięgnięcia jego zdania, nie będzie mogła dokonać żadnej czynności odnoszącej się do opieki.

Jeżeli ojciec wyszczególnił czynności, do których doradca będzie wyznaczony, opiekunka może wykonywać inne bez jego wpływu.

* **392.** To wyznaczenie doradcy może nastąpić tylko w jednym z następujących sposobów:

1° Przez akt ostatniej woli.

2° Przez oświadczenie uczynione, albo przed Sędzią Pokoju w przytomności jego Pisarza, albo przed notariuszem.

* **393.** Jeżeli, w czasie śmierci męża, żona jest brzemienią, mianowany będzie przez radę familijną *Kurator z powodu ciąży*.

Z chwilą urodzenia się dziecięcia, matka zostanie jego opiekunką, a kurator będzie jej przydanym opiekunem z samego prawa.

* **394.** Matka nie jest obowiązana do przyjęcia opieki, jednakże, i w przypadku gdy przyjęcia jej odmawia, powinna wypełniać obowiązki opieki dopóki nie wyjedna mianowania opiekuna.

* **395.** Jeżeli matka opiekunka pragnie wejść w powtórne związki małżeńskie, obowiązana będzie, przed aktem małżeństwa, zwołać radę familijną, która postanowi czyli opieka ma przy niej pozostać.

Gdyby zaniedbała takiego zwołania, utraci opiekę samém prawem; a jej nowy mąż będzie solidarnie odpowiedzialnym za wszelkie skutki nienależnie przez nią zatrzymanej opieki.

* **396.** Gdy rada familijna, należycie zwołana, zachowa opiekę przy matce, winna jej dodać koniecznie nowego jej męża za współopiekuna, który stanie się z żoną swą solidarnie odpowiedzialnym za sprawowanie opieki po zawarciu małżeństwa.

ODDZIAŁ II.

O opiece nadanej przez ojca lub matkę.

* **397.** Prawo wyłączne obierania opiekuna krewnego, albo nawet obcego, służy tylko ostatniemu z umierających rodziców.

* **398.** Prawo to może być wykonywane jedynie tylko podług form przepisanych w artykule 392, oraz z wyjątkami i ograniczeniami niżej wyrażonemi.

* **399.** Matka powtórnie zamężna, i przy opiece nad dziećmi z pierwszego małżeństwa nie utrzymana, nie może dla nich opiekuna wybierać.

* **400.** Skoro matka powtórnie zamężna, i przy opiece utrzymana, wybierze opiekuna dla dzieci z pierwszego małżeństwa, wybór ten o tyle tylko ważnym będzie, o ile zostanie zatwierdzonym przez radę familijną.

* **401.** Opiekun wybrany przez ojca lub matkę, nie ma obowiązku przyjęcia opieki, jeżeli nie należy do liczby tych osób, na które rada familijna, w braku takiego szczególnego wyboru, mogłaby opiekę włożyć.

ODDZIAŁ III.

O opiece wstępnych.

* **402.** Gdy przez ostatniego z umierających ojca lub matkę nie został wybrany opiekun dla małoletniego, opieka z samego prawa należy do dziada z linii ojczytstój; w braku tego, do dziada z linii macierzystej, i tak dalej idąc w górę tak, iżby wstępny z linii ojczytstój miał zawsze pierwszeństwo przed wstępnym z linii macierzystej tego samego stopnia.

* **403.** Jeżeli, w braku dziada z linii ojczytstój i macierzystej małoletniego, o opiekę nad nim ubiegają się dwaj wstępni wyższego stopnia, obadwaj należący do linii ojczytstój małoletniego, opieka z prawa należeć będzie do tego z nich, który będzie dziadem ojczytstym ojca osoby małoletniej.

* **404.** Jeżeli o opiekę ubiegają się dwaj pradziadowie z linii macierzystej, rada familijna zamianuje opiekuna; będzie mogła jednakże wybrać tylko jednego z tych dwóch wstępnych.

ODDZIAŁ IV.

O opiece nadanej przez radę familijną.

* **405.** Gdy dziecię małoletnie nieusamowolnione pozostanie bez ojca i matki, bez opiekuna przez ojca lub matkę wybranego, i nie ma wstępnych płci męskiej, również gdy opiekun posiadający jeden z przymiotów wyżej wyrażonych, znajdować się będzie w jednym z przypadków wyłączenia od opieki, o których niżej będzie mowa, lub w przypadku prawnego wymówienia się, rada familijna zamianuje opiekuna.

* **406.** Rada familijna zwołaną będzie, bądź to na żądanie i dopilnowanie krewnych małoletniego, jego wierzycieli, lub innych stron interesowanych, bądź téż z urzędu i za działaniem Sędziego Pokoju miejsca zamieszkania małoletniego. Każda osoba może zawiadomić Sędziego Pokoju o zdarzeniu dającym powód do mianowania opiekuna.

* **407.** Rada familijna składać się będzie, nie licząc Sędziego Pokoju, z sześciu krewnych lub powinowatych, wezwanych, bądź to z gminy, w której opieka urządza się, bądź téż z odległości dwóch myriametrow (1), w połowie z linii ojczystej, w połowie z linii macierzystej, i w każdej linii podług porządku bliższosci.

Krewny będzie miał pierwszeństwo przed powinowatym tego samego stopnia; a, pomiędzy krewnymi tego samego stopnia, starszy wiekiem będzie miał pierwszeństwo przed młodszym.

---

(1) Myriametrow 2 równa się $3^{34}/_{100}$ milom Polskim, czyli $18^{74}/_{100}$ wiorstom Rossyjskim.

* **408.** Tylko bracia rodzeni małoletniego i mężowie sióstr rodzonych nie są wyłączeni przez ograniczenie liczby w artykule poprzedzającym oznaczonej.

Jeżeli ich jest sześciu, albo i więcej, wszyscy będą członkami rady familijnej, którą składać będą sami z wdowami po wstępnych pozostałemi i z wstępnemi ważnie od opieki wymówionemi, jeżeli ci się znajdują.

Jeżeli w mniejszej są liczbie, przywołanemi będą inni krewni tylko do uzupełnienia składu rady.

* **409.** Gdy krewni lub powinowaci jednéj lub drugiéj linii nie znajdują się w liczbie dostatecznej w miejscu, albo w odległości oznaczonej w artykule 407; Sędzia Pokoju wezwie, bądź krewnych lub powinowatych mieszkających w dalszej odległości, bądź téż obywateli w téj samej gminie mieszkających, o których wiadomo, że mieli z ojcem lub matką małoletniego ciągle stosunki przyjaźni.

* **410.** Sędzia Pokoju będzie mógł, gdyby nawet w miejscu była dostateczna ilość krewnych lub powinowatych, pozwolić na wezwanie, bez względu na odległość ich zamieszkania, krewnych lub powinowatych bliższych w stopniu od krewnych lub powinowatych obecnych, — a nawet tych samych stopni, tak jednakże, iżby usunięci byli niektórzy z obecnych, nigdy nie przekraczając ilości poprzedzającemi artykułami oznaczonej.

* **411.** Termin do stawienia się wskazany będzie przez Sędziego Pokoju na dzień oznaczony, lecz w tym sposobie, żeby, między doręczeniem wezwania, a dniem oznaczonym do zgromadzenia się rady, było przynajmniej trzy dni czasu, gdy wszystkie strony przywołać się mające mieszkają w gminie, lub w odległości dwóch myriametrów (1).

---

(1) Myriametrów 2 równa się $2^{34}/_{100}$ milom Polskim, czyli $16^{38}/_{100}$ wiorstom Rossyjskim.

W każdym razie, gdyby pomiędzy stronami wezwanemi znajdowały się osoby zamieszkałe w odległości dalszej nad wyżej wskazaną, termin powiększony będzie o dzień jeden na każde trzy myriametry (1).

* **412.** Krewni, powinowaci, lub przyjaciele, tak zwolani, obowiązani będą stawić się osobiście, albo przez pełnomocników szczególnych.

Pełnomocnik jedną tylko osobę zastępować może.

* **413.** Każdy krewny, powinowaty, lub przyjaciel, przywołany, któryby nie stawił się, bez prawnego powodu wymówienia się, podpadnie karze pieniężnej nieprzenoszącej pięciudziesięciu franków (Rrs. 12), którą wymierzy Sędzia Pokoju bez appellacyi.

* **414.** Jeżeli jest dostateczny powód wymówienia się, a wypada, albo czekać członka nieobecnego, albo go innym zastąpić, w takim przypadku, jako też w każdym innym, w którym interes małoletniego zdawać się będzie tego wymagać, Sędzia Pokoju będzie mógł odroczyć posiedzenie, albo je przedłużyć.

* **415.** Posiedzenie takowe odbywać się będzie z samego prawa u Sędziego Pokoju, chybaby on sam wyznaczył inne miejsce. Obecność przynajmniej trzech czwartych części członków przywołanych potrzebną będzie, aby obrady przedsięwzięte być mogły.

* **416.** Na radzie familijnej przewodniczyć będzie Sędzia Pokoju, z głosem stanowczym, a w przypadku równości zdań, przeważającym.

* **417.** Gdy małoletni zamieszkały we Francyi, mieć będzie dobra w Osadach, lub wzajemnie, zarząd szczególny tych dóbr powierzony będzie zastępcy opiekuna.

---

(1) Myriametrów 3 równa się $3\frac{1}{2}$ milom Polskim, czyli $24\frac{1}{2}$ wiorstom Rossyjskim).

W tym przypadku opiekun i jego zastępca będą od siebie niezależni, i nieodpowiedzialni jeden względem drugiego co do powierzonego im respective zarządu.

* **418.** Opiekun działać i zarządzać będzie, w tym przymocie, od dnia swego mianowania, jeżeli takowe w jego obecności nastąpiło, a w przeciwnym razie, od dnia, w którym mu toż mianowanie oznajmioném zostało.

* **419.** Opieka jest obowiązkiem osobistym nie przechodzącym na spadkobierców opiekuna. Ci ostatni odpowiedzialni będą tylko za zarząd swego spadkodawcy; a, jeżeli są pełnoletni, powinni sprawować opiekę aż do mianowania nowego opiekuna.

ODDZIAŁ V.

O opiece przydanym.

* **420.** W każdój opiece będzie mianowany przez radę familijną *opiekun przydany*.

Obowiązki jego polegać będą na działaniu w interesie małoletniego w każdym razie, gdy takowy będzie w sprzeczności z interesem opiekuna.

* **421.** Gdy obowiązki opiekuna przechodzą na osobę mającą jeden z przymiotów wymienionych w Oddziale 1, 2 i 3 niniejszego Działu, opiekun taki, przed objęciem swych obowiązków, powinien zwołać radę familijną, w składzie w Dziale IV oznaczonym, celem mianowania opiekuna przydanego.

Gdyby się, przed dopełnieniem téj formalności, wniósł w sprawowanie opieki, rada familijna, bądź na żą-

danie krewnych, wierzycieli, lub innych stron interesowanych, bądź z urzędu, przez Sędziego Pokoju zwołana, będzie mogła, jeżeli zaszedł podstęp ze strony opiekuna, odjąć mu opiekę, z zachowaniem należnych małoletniemu wynagrodzeń.

* **422.** W innych opiekach, mianowanie opiekuna przydanego nastąpi bezpośrednio po mianowaniu opiekuna.

* **423.** W żadnym przypadku opiekun głosować nie może na opiekuna przydanego, który wybrany będzie z téj linii, do której opiekun nie należy, wyjąwszy gdy jest bratem rodzonym.

* **424.** Opiekun przydany nie będzie z samego prawa zastępował opiekuna, gdy opieka zawakuje, albo z powodu nieobecności opuszczoną zostanie; lecz w takim razie, pod karą wynagrodzenia szkód i strat, któreby ztąd dla małoletniego wyniknąć mogły, obowiązany będzie postarać się o mianowanie nowego opiekuna.

* **425.** Obowiązki opiekuna przydanego ustaną w tymże czasie jak sama opieka.

* **426.** Przepisy zawarte w Oddziale 6 i 7 niniejszego Działu, mają zastosowanie do opiekunów przydanych.

Jednakże opiekun nie będzie mógł domagać się złożenia opiekuna przydanego, ani głosować w radzie familijnej na ten cel zwołanej.

ODDZIAŁ VI.

O przyczynach uwalniających od opieki.

* **427.** Uwolnionemi są od opieki:
Osoby oznaczone w Tytule 3, 5, 6, 8, 9, 10, 11, Usta-

wy Konstytucyjnej z dnia 18 Maja 1804 roku (1);
 Prezesi i Sędziowie Sądu Kassacyjnego i Jeneralny
 Prokurator i Podprokuratorowie przy tymże Sądzie;
 Kommissarze rachunkowości Królewskij;
 Prefekci;
 Wszyscy obywatele sprawujący urząd publiczny w de-
 partamencie innym, a nie w tym, w którym się opieka
 urzęda (2).

(1) Powołana Ustawa Konstytucyjna z dnia 18 Maja 1804 r.
 stanowi w Tytułach tu wymienionych, jako to:

Tytuł III. 9° Członkowie familii Królewskij.

Tytuł V. (Wielcy dygnitarze Państwa), 32. Wielkimi Dy-
 gnitarzami Państwa są: Wielki Wyborca, Wielki
 Kanclerz Państwa, Wielki Podskarbi, Wielki Het-
 man, Wielki Admirał.

Tytuł VI. (Wielcy urzędnicy Państwa). 48. Wielkimi urzę-
 dnikami Państwa są:

1° Marszałkowie Państwa.

2° Ośmiu Inspektorów i Naczelnym Pułkowni-
 ków artylleryi oraz inżynieryi, kawaleryi i
 marynarki.

3° Wielcy urzędnicy cywilni koronni.

Tytuł VIII. (Senatorowie, obecnie Parowie Francyi).

Tytuł IX. (Członkowie Rady Stanu).

Tytuł X i XI. (Członkowie Ciała Prawodawczego i Trybu-
 nału, obecnie Deputowani z departamentów).

(2) W zastosowaniu artykułu tego do tutejszego kraju, po-
 stanowienie Króla Saskiego Księcia Warszawskiego z d. 14 Gru-
 dnia 1811 r. (D. P. K. W. IV. 17) wyrzekło: »Wolnemi są od
 przyjęcia opieki: Osoby wymienione w Tytule II co do Prezesa
 Rady, w III co do Ministrów i V co do Senatorów Statutu Kon-
 stytucyjnego Księstwa Warszawskiego z d. 22 Lipca 1807 r.
 (D. P. K. W. T. I. Wstęp). — Rady Stanu, — Referendarze
 w Radzie Stanu i Prokurator Królewski przy Sądzie Kassacyj-
 nym, — Członkowie Głównej Izby Obrachunkowej, — Prefekci, —
 Wszyscy obywatele odbywający urzędy publiczne, nie w tym de-
 partamencie, w którym ustanowiona jest opieka.«

* **428.** Uwolnieni są również od opieki:

Wojskowi w czynnej służbie zostający, i wszyscy inni obywatele pełniący missyą od Króla za granicą Królestwa.

* **429.** Jeżeli missya nie jest urzędową, i jest zaprzeczaną, uwolnienie wyrzeczonóm być może tylko za złożeniem, przez odwołującego się, zaświadczenia Ministra, do którego Wydziału należy missya, dla wypowiedzenia się powoływana.

* **430.** Obywatele mający jeden z przymiotów w poprzedzających artykułach wymienionych, którzyby przyjęli opiekę po zamianowaniu na urząd lub po powierzeniu sobie służby lub missyi, od opieki uwalniających, nie będą już mogli żądać uwolnienia dla téj przyczyny.

* **431.** Przeciwnie ci, którym rzezzone urzędy, służby lub missye, powierzone będą już po przyjęciu i wejściu w sprawowanie opieki, będą mogli, jeżeli nie chcą ję zachować, zwołać w ciągu miesiąca radę familijną, celem ich zastąpienia.

Jeżeli zaś, po ustaniu tych urzędów, ukończeniu służby lub missyi, nowy opiekun żąda zwolnienia, lub dawny żąda na nowo opieki, takowa może mu być przez radę familijną przywrócona.

* **432.** Każdy obywatel nie krewny, ani powinowaty, w tym tylko razie może być przymuszony do przyjęcia opieki, gdy, w odległości czterech myriametrów (1), nie znajdują się krewni albo powinowaci zdolni do sprawowania opieki.

* **433.** Każda osoba lat sześćdziesiąt pięć skończonych mająca może się od przyjęcia opieki wypowiedzieć. Kto zaś przed takowym wiekiem został opiekunem, może, po skończeniu lat siedmdziesięciu, żądać uwolnienia siebie od opieki.

---

(1) Myriametrów 4 równa się $4^{63}/_{100}$ milom Polskim, czyli $32^{63}/_{100}$ wiorstom Rossyjskim.

* **434.** Każda osoba dotknięta ciężką niemocą dostatecznie udowodnioną, jest wolna od sprawowania opieki.

Może nawet żądać uwolnienia siebie od niej, gdy po jej objęciu niemoc takowa powstała.

* **435.** Dwie opieki uwalniają każdego od przyjęcia trzeciej.

Małżonek lub ojciec, sprawujący już jedną opiekę, nie może być zagnalony do przyjęcia drugiej, wyjąwszy nad własnymi dziećmi.

* **436.** Mający pięciero dzieci prawych, mogą się wymówić od przyjęcia wszelkiej opieki, wyjąwszy nad temiż dziećmi.

Dzieci, które, w czasie czynnej służby w wojsku Królewskim, zmarły, będą zawsze liczone, w celu uwolnienia się od opieki.

Inne dzieci zmarłe wtenczas tylko liczyć się będą, gdy żyją dzieci po nich pozostałe.

* **437.** Przybycie dzieci w ciągu opieki nie upoważnia do jej złożenia.

* **438.** Jeżeli mianowany opiekun obecnym jest przy naradzie względem powierzenia mu opieki, powinien natychmiast, i pod karą niedopuszczalności wszelkich jego późniejszych przedstawień, podać powody wymówienia, które rada familijna rozważy.

* **439.** Jeżeli mianowany opiekun nie był osobiscie obecnym uchwale opiekę mu nadającą, może żądać zwołania rady familijnej, celem rozważenia powodów jego wymówienia.

Kroki w tej mierze uczynić powinien w ciągu trzech dni od wręczonego mu oznajmienia o mianowaniu go opiekunem; który to przeciąg czasu powiększonym bę-

dzie o dzień jeden na każde trzy myriametry (1) odległości zamieszkania jego od miejsca, w którym się opieka otworzyła; po upływie tego czasu, nie będzie już dopuszczalnym.

* **440.** Jeżeli wymówienie się odrzucone zostało, może się udać do sądów o dopuszczenie takowego; lecz obowiązany będzie zarządzać tymczasowo przez ciąg trwającego sporu.

* **441.** Jeżeli pozyska uwolnienie od opieki, ci, którzy wymówienie się jego odrzucili, mogą być na koszt instancji skazani.

Jeżeli zaś w sporze upadnie, sam na koszt skazany będzie.

ODDZIAŁ VII.

O niezdolności, o wyłączeniach i złożeniu z opieki.

* **442.** Nie mogą być opiekunami, ani członkami rady familijnej:

1° Małoletni, wyjąwszy ojca lub matkę;

2° Pozbawieni własnej woli;

3° Kobięty, wyjąwszy matkę i wstępne;

4° Wszyscy ci, którzy sami, albo których ojciec lub matka, mają z małoletnim sprawę, przez którą stan tegoż małoletniego, jego majątek lub znaczna część jego majątku jest zagrożona.

* **443.** Skazanie na karę dręczącą lub hańbiącą samém przez się prawem pociąga wyłączenie od opieki. Skutkuje również złożenie, gdyby poprzednio opieka powierzona była.

---

(1) Zobacz przypisek drugi do art. 411 K. N.

* **444.** Wyłączeni są także od opieki, a nawet podlegają złożeniu, gdy ją sprawują;

1° Ludzie znani ze złych obyczajów;

2° Ci, którzyby w sprawowaniu opieki okazali niezdolność albo nierzetelność.

* **445.** Kto jest wyłączony od opieki, albo z niej złożony, ten członkiem rady familijnej być nie może.

* **446.** Ilekroć zachodzi potrzeba złożenia opiekuna, wyrzecze w tej mierze rada familijna, zwołana, bądź na domaganie się opiekuna przydanego, bądź z urzędu, przez Sędziego Pokoju.

Sędzia Pokoju nie może odmówić takiego zwołania, gdy wyraźnie jest żądane przez jednego lub więcej krewnych lub powinowatych małoletniego w stopniu stryjecznego, wujecznego i ciotecznego rodzeństwa, albo w bliższych jeszcze stopniach.

* **447.** Każda uchwała rady familijnej, która postanowi wyłączenie lub złożenie opiekuna, powinna zawięrać pobudki i nie może zapasć bez wysłuchania lub przywołania opiekuna.

* **448.** Jeżeli opiekun na uchwale rady familijnej poprzestaje, będzie o tém uczynioną wzmianka, i nowy opiekun przystąpi natychmiast do swych obowiązków.

Jeżeli zaszło sprzeciwienie się, opiekunowi przydany popierać będzie potwierdzenie uchwały w Trybunale pierwszej instancji, który w tej mierze, z wolną appellacją, wyrzecze.

Opiekun wyłączony lub złożony może sam w takim razie zapozwać opiekuna przydanego o utrzymanie siebie przy opiece.

* **449.** Krewni lub powinowaci, którzy żądali zwołania rady familijnej, mogą wpływać do tej sprawy, która będzie instruowaną i sądzoną w sposobie spraw nagłych.

ODDZIAŁ VIII.

O zarządzaniu opiekuna.

* **450.** Opiekun będzie miał staranie o osobie małoletniego i zastąpi go we wszelkich czynnościach cywilnych.

Zarządzać będzie dobrami jego jako dobry ojciec rodziny, i odpowiedzialnym jest za wszelkie szkody i straty, jakieby ze złego zarządu wyniknąć mogły.

Nie może, ani kupować dóbr małoletniego, ani ich brać w dzierżawę, chybaby rada familijna upoważniła opiekuna przydanego do zawarcia z nim kontraktu dzierżawnego; nie może także przyjmować ustąpienia żadnego prawa lub wierzytelności przeciwko zostającemu pod opieką.

* **451.** Opiekun w ciągu dni dziesięciu po mianowaniu, o którym był należycie zawiadomiony, żądać będzie odjęcia pieczęci, jeżeli były przyłożone, i postara się o przystąpienie bezpośrednio potem do spisania inwentarza majątku małoletniego w obecności opiekuna przydanego.

Jeżeli się mu co należy od małoletniego, powinien to podać do inwentarza, pod upadkiem należności, a to na wezwanie, jakie mu w tym względzie Urzędnik publiczny uczynić jest obowiązany, o czém wzmianka w protokóle zamieszczoną będzie.

* **452.** W przeciągu miesiąca od ukończenia inwentarza, opiekun, w przytomności opiekuna przydanego, rozporządzi sprzedaż przez licytację, przed Urzędnikiem publicznym odbyć się mającą, wszystkich ruchomości, oprócz tych, do zachowania których w naturze, upoważni go rada familijna, a to za poprzedniem rozlepieniem

i obwieszczeniami, o których wzmianka w protokóle uczynioną będzie.

* **453.** Ojciec i matka, dopóki im służy własne i prawne użytkowanie z majątku małoletniego, wolni są od przedania ruchomości, jeżeli je chcą zachować dla powrócenia ich w naturze.

W takim razie, każą sporządzić, swoim kosztem, ich oszacowanie podług istotnej wartości przez biegłego, który mianowany będzie przez opiekuna przydanego i wykona przysięgę przed Sędzią Pokoju. Oddadzą wartość szacunkową takich ruchomości, którychby w naturze zwrócić nie mogli.

* **454.** Skoro opiekun, wyjąwszy ojca i matkę, przystąpi do sprawowania opieki, rada familijna oznaczy przybliżonym sposobem, i w miarę wysokości majątku zarządzanego, summę, której roczne wydatki na małoletniego, tudzież na zarządzanie jego majątkami, przenieść nie mogą.

Ten sam akt wymieni, czyli opiekun jest upoważniony do przybrania ku swojej pomocy jednego lub więcej zarządców szczególnych, płatnych, i pod jego odpowiedzialnością działać mających.

* **455.** Taż rada familijna oznaczy wyraźnie summę, po zebraniu której opiekun będzie w obowiązku korzystnego użycia przewyżki dochodów nad wydatki: użycie takowe powinno nastąpić w ciągu sześciu miesięcy, po upływie których opiekun będzie dłużnym procent od summy korzystnie nie użytój.

* **456.** Jeżeli opiekun nie postarał się o oznaczenie przez radę familijną ilości, od której zebrania ma się zaczynać korzystne użycie, w takim razie obowiązany będzie, po upływie czasu w artykule poprzedzającym oznaczonego, do płacenia procentu od wszelkiej choćby najmniejszej, korzystnie nie użytój summy.

* **457.** Opiekun, nawet ojciec i matka, nie może ściągać pożyczki na rzecz małoletniego, ani zbywać lub hipoteką obciążać majątków jego nieruchomości, jeśli do tego nie jest upoważniony przez radę familijną.

Upoważnienie to nie powinno być udzielone inaczej, jak tylko z powodu koniecznej potrzeby lub oczywistej korzyści.

W pierwszym przypadku, rada familijna nie udzieli swojego upoważnienia, jak po wykazaniu, rachunkiem zbiorowym przedstawionym przez opiekuna, że gotowizna, ruchomości i dochody małoletniego, nie są wystarczającymi.

W każdym przypadku rada familijna oznaczy nieruchomości, które przed innymi mają być sprzedane i wszelkie warunki jakie za pożyteczne uzna.

* **458.** Uchwały rady familijnej, odnoszące się do tego przedmiotu, wtenczas dopiero wykonane będą, gdy, na żądanie opiekuna, zatwierdzonemi zostaną przez Trybunał pierwszej instancyi, który postanowi w tej mierze w izbie narad, i po wysłuchaniu Prokuratora Królewskiego.

* **459.** Sprzedaż nastąpi publicznie, w przytomności opiekuna przydanego, przez licytację odbyć się mającą przed Członkiem Trybunału pierwszej instancyi albo przed notariuszem do tego wyznaczonym, i po dopełnieniu w miejscach zwyczajnych w okręgu trzech rozlepień, przez trzy niedziele po sobie idące.

Każde takie rozlepienie będzie zawidymowane i poświęcone przez przełożonego gminy, w której było dopełnione.

* **460.** Formalności w art. 457 i 458, wymagane do zbycia majątków małoletniego, nie stosują się do przypadku, gdy wyrokiem nakazaną będzie sprzedaż przez licytację na popieranie współwłaściciela niepodzielnego.

Wszelako, i w tym przypadku, licytacya nie będzie mogła odbyć się jak tylko podług formy przepisanej w artykule poprzedzającym; osoby obce do niej koniecznie przypuszczonemi będą.

* **461.** Opiekun nie będzie mógł przyjąć ani zrzec się spadku małoletniemu przypadłego, bez poprzedniego upoważnienia rady familijnej. Przyjęcie spadku nie będzie miało miejsca inaczej jak z dobrodziejstwem inwentarza.

* **462.** W przypadku gdyby spadek, względem którego nastąpiło zrzeczenie się w imieniu małoletniego, nie był jeszcze przez nikogo innego przyjęty, spadek ten będzie mógł być znowu przyjętym, bądź przez opiekuna upoważnionego w tym celu przez nową uchwałę rady familijnej, bądź przez małoletniego za dojściem do pełnoletności, ale w takim stanie, w jakim się znajduje w czasie przyjęcia go na nowo, bez możności zaskarżania sprzedaży i innych aktów, jakieby prawnie, w czasie gdy spadek wakował, zdziałane były.

* **463.** Darowizna na rzecz małoletniego uczyniona, nie może być przyjętą przez opiekuna inaczej, jak za upoważnieniem rady familijnej.

Będzie ona miała względem małoletniego ten sam skutek, jak względem pełnoletniego.

* **464.** Żaden opiekun nie jest mocen bez upoważnienia rady familijnej wszczynać imieniem małoletniego skargi sądowej, dotyczącej praw nieruchomości małoletniego, ani poprzestawać na żądaniu zamieszczoném w powództwie takichże praw dotyczącém.

* **465.** Takież samo upoważnienie jest potrzebne gdy opiekun w imieniu małoletniego chce działać popierać; lecz może, bez takiego upoważnienia, odpowiadać na powództwo o dział przeciw małoletniemu wytoczone.

* **466.** Aby dział osiągnął względem małoletniego całkowity skutek, jakiby miał między pełnoletniemi, powinien być dopełniony sądownie, za poprzedniemi oszacowaniem przez biegłych, mianowanych przez Trybunał pierwszej instancyi miejsca otwarcia spadku.

Biegli, po wykonaniu przed Prezesem tegoż Trybunału, lub innym Sędzią przez niego wyznaczonym, przysięgi, że dobrze i wiernie spełnią poruczoną im czynność. przystąpią do rozdzielenia dziedziny i ułożenia sched, które losem będą ciągnięte i w przytomności bądź członka Trybunału, bądź notariusza przez niego wyznaczonego, który wyda schedy.

Każdy inny podział uważany będzie tylko za tymczasowy.

* **467.** Opiekun nie może w imieniu małoletniego, zawierać układu pojednawczego inaczej, jak na mocy upoważnienia rady familijnej, i za zdaniem trzech prawników, przez Prokuratora Królewskiego przy Trybunale pierwszej instancyi wyznaczonych.

Układ takowy o tyle tylko będzie ważnym, o ile przez Trybunał pierwszej instancyi, po wysłuchaniu wniosków Prokuratora Królewskiego, zatwierdzonym zostanie.

* **468.** Opiekun, mający ważne powody nie zadowolnienia z postępowania małoletniego, może zapisać zażalenie do rady familijnej, i, jeżeli go rada do tego upoważni, wyjednać zamknięcie małoletniego, podług tego jak jest postanowione w Tytule *o władzy ojcowskiej*. — (ar. 371 n.).

ODDZIAŁ IX.

O rachunkach z opieki.

* **469.** Każdy opiekun jest obowiązany do wyrachowania się z swego zarządu, gdy się takowy kończy.

* **470.** Każdy opiekun, wyjąwszy ojca i matkę, może być zobowiązany, nawet w czasie trwania opieki, do składania opiekunowi przydanemu sprawozdania co do stanu swego zarządu, a to w epokach, jakich oznaczenie rada familijna za stosowne uzna; nie może jednak opiekun być zobowiązanym do składania takich sprawozdań więcej jak raz do roku.

Takie sprawozdania sporządzane i składane będą, bez kosztów, na papierze niestemplowym i bez żadnej formalności sądowej.

* **471.** Ostateczny rachunek z opieki złożony będzie na koszt małoletniego, gdy ten dojdzie do pełnoletności, lub otrzyma usamowolnienie. Opiekun kosztu tego rachunku poniesie.

Przyznane będą opiekunowi w tym rachunku wszelkie wydatki dostatecznie usprawiedliwione, i których przedmiot był użyteczny.

* **472.** Każdy układ, któryby mógł zająć między opiekunem a małoletnim, po dojściu jego do pełnoletności, będzie nieważnym, jeżeli takowego nie poprzedziło szczegółowe zdanie rachunków, i oddanie dowodów usprawiedliwiających; wszystko to stwierdzone pokwitowaniem odbierającego rachunek, przynajmniej na dzień dni przed układem wydanym.

* **473.** Jeżeli złożony rachunek daje powód do sporów, takowe popiérane isądzone będą tak jak inne spory cywilne.

* **474.** Summa, jaką wynosić będzie resztująca z rachunku należność od opiekuna przydanego, przynosić będzie procent, bez wytaczania powództwa, a to licząc od dnia zamknięcia rachunku.

Procenta od należności, opiekunowi od małoletniego przypadających, biedz będą dopiéro od dnia wezwania o zapłatę, uczynionego po zamknięciu rachunku.

* **475.** Wszelka skarga małoletniego przeciw opiekunowi, odnosząca się do czynów opieki, przedawnia się upływem lat dziesięciu, licząc od dojścia do pełnoletności.

DZIAŁ III.

O usamowolnieniu.

* **476.** Małoletni jest usamowolniony samém prawem przez małżeństwo.

* **477.** Małoletni, nie będący nawet małżonkiem, może być usamowolnionym przez ojca, a gdyby tego nie było,—przez matkę, po ukończeniu piętnastu lat wieku.

Takie usamowolnienie nastąpi przez samo oświadczenie ojca lub matki przed Sędzią Pokoju w obecności jego Pisarza.

* **478.** Małoletni pozostający bez ojca i matki, będzie mógł także być nsamowolnionym, ale dopiero po skończeniu lat osmnastu, jeżeli go rada familijna do tego usposobionym uzna.

W tym przypadku usamowolnienie będzie wynikało z uchwały, która je upoważni, i z oświadczenia Sędziego Pokoju, jako przewodniczącego radzie familijnej, uczynionego w tym samym akcie, że *małoletni jest usamowolnionym.*

* **479.** Gdyby opiekun nie uczynił żadnych kroków dla usamowolnienia małoletniego, o którym w artykule poprzedzającym jest mowa, a jeden lub kilku krewnych albo powinowatych małoletniego, w stopniu stryjecznego, wujecznego, ciotecznego rodzeństwa, albo w bliższych jeszcze stopniach, uznają go zdatnym do usamowolnienia, mogą żądać od Sędziego Pokoju zwołania rady familijnej, celem naradzenia się w tej mierze.

Sędzia Pokoju winien przychylić się do tego żądania.

* **480** Rachunek z opieki złożony będzie małoletniemu usamowolnionemu przy asystencyi kuratora, który będzie dla niego przez radę familijną mianowany.

* **481.** Małoletni usamowolniony może nieruchomości swoje wypuszczać w dzierżawę, której trwanie nie może przenosić lat dziewięciu; będzie pobierał swoje przychody i z takowych kwitował; niemniej mocen jest przedsiębrać wszelkie czynności prostego tylko zarządu, i względem takich czynności nie będzie mu służyło prawo żądania przywrócenia do pierwszego stanu, w tych wszystkich przypadkach, w którychby toż żądanie pełnoletniemu nie służyło.

* **482.** Nie może wytaczać sprawy dotyczącej nieruchomości, ani obrony w niej przynosić, a nawet odbierać kapitałów ruchomych, i z odbioru ich kwitować bez asystencyi swego kuratora, który w tym ostatnim przypadku czuwać będzie nad korzystnym podniesionego kapitału użyciem.

* **483.** Małoletni usamowolniony nie może pod żadnym pozorem zaciągać pożyczki, bez upoważnienia rady familijnej, zatwierdzonego przez Trybunał pierwszej instancyi, po wysłuchaniu wniosków Prokuratora Królewskiego.

* **484.** Nie będzie też mógł przedawać ani zbywać swoich nieruchomości, ani przedsiębrać żadnych czynności, wyjąwszy czynności prostego zarządu, bez zachowania form dla małoletniego nieusamowolnionego przepisanych.

Zobowiązania, któreby przez kupno lub innym sposobem zaciągnął, ulegną zmniejszeniu, gdy się zbyt zbytecznymi okażą: Sądy mieć będą w tym przedmiocie na względzie majątek małoletniego, dobrą lub złą wiarę osób, któreby z nim weszły w umowę, użyteczność lub nieużyteczność wydatków.

* **485.** Małoletni usamowolniony, któregooby zobowiązania, na zasadzie artykułu poprzedzającego, zmniejszone zostały, może być pozbawionym dobrodziejstwa usamowolnienia, które mu odjęte będzie, z zachowaniem tych samych formalności, jakie do udzielenia go użyte zostały.

* **486.** Od dnia w którym usamowolnienie odwołane zostało, małoletni wróci pod opiekę, i pozostanie pod nią aż do pełnoletności.

* **487.** Małoletni usamowolniony, handel prowadzący, uważa się za pełnoletniego co do wszelkich czynów tegoż handlu dotyczących.

TYTUŁ XI.

O pełnoletności, pozbawieniu własnej woli i doradcy sądowym.

DZIAŁ I.

O pełnoletności.

* **488.** Pełnoletność ustanawia się w wieku lat dwadzieścia jeden skończonych; osoby w tym wieku są zdolnymi do wszystkich czynności życia cywilnego, z zastrzeżeniem ograniczenia w Tytule o małżeństwie wskazanego.

DZIAŁ II.

O pozbawieniu własnej woli.

* **489.** Pełnoletni zostający w ciągłym stanie niedołężności, obłąkania, albo szaleństwa, powinien być pozbawionym własnej woli, choćby nawet stan ten przedstawiał przerwy rozsądek cechujące.

* **490.** Każdy krewny mocen jest żądać pozbawienia własnej woli swego krewnego. Toż samo prawo służy małżonkowi jednemu względem drugiego.

* **491.** W przypadku szaleństwa, gdy ani małżonek ani żaden krewny pozbawienia własnej woli nie domagają się, winien domagać się takowego Prokurator Królewski, który, w przypadkach niedołęźności lub obłąkania, może także poszukiwać pozbawienia własnej woli przeciwko osobie, która nie ma, ani małżonka, ani krewnych znanych.

* **492.** Każda skarga o pozbawienie własnej woli, zanesioną będzie przed Trybunał pierwszej instancji.

* **493.** Czyny niedołęźności, obłąkania lub szaleństwa, wyszczególnione będą na piśmie. Ci, którzy poszukują pozbawienia własnej woli, przedstawiają świadków i dowody.

* **494.** Trybunał nakaże, ażeby rada familijna, złożona w sposób oznaczony w Oddziale IV, Działu II, Tytułu o *małoletności, opiece i usamowolnieniu*, dała zdanie swoje o stanie osoby, której pozbawienie woli jest żądane.

* **495.** Ci, którzy żądali pozbawienia własnej woli, nie mogą należeć do składu rady familijnej; jednakże współmałżonek i dzieci osoby, której ubezwłasnowolnienie jest żądane, mogą być do rady przypuszczeni, ale w niej głosu stanowczego mieć nie będą.

* **496.** Trybunał, otrzymawszy zdanie rady familijnej, badać będzie pozwanego w izbie narad: jeżeli nie może się sam stawić, będzie badany w swoim mieszkaniu przez Sędziego w tym celu delegowanego, z przybraniem Pisarza. W każdym przypadku Prokurator Królewski obecnym będzie badaniu.

* **497.** Trybunał, po pierwszym badaniu, wyznaczy,

jeżeli uzna tego potrzebę, tymczasowego zarządcę, który o osobie i majątku pozwanego staranie mieć będzie.

* **498.** Wyrok w sprawie o pozbawienie własnej woli nie może być wydanym inaczej, jak na audjencji publicznej, po wysłuchaniu stron lub ich przywołaniu.

* **499.** Trybunał, odrzucając żądanie pozbawienia własnej woli, może jednak, gdy tego okoliczności wymagają, postanowić, iż pozwany odtąd nie ma być mocen, bez asystencji doradcy, który dla niego tym samym wyrokiem mianowany zostanie, przynosić obrony w sądach, układów pojednawczych zawierać, pożyczki zaciągać, kapitałów ruchomych podnosić, ani z nich kwitować, zbywać ani hipoteką obciążać swoich majątków.

* **500.** W przypadku appellacji od wyroku w pierwszej instancji wydanego, Sąd Appellacyjny, gdy tego uzna potrzebę, może osobę, której pozbawienie woli jest żądane, na nowo badać, albo takowe badanie Delegowanemu poruczyć.

* **501.** Każdy wyrok pozbawienie woli lub mianowanie doradcy stanowiący, będzie za staraniem strony powodowej wyjęty, wręczony, i, w przeciągu dni dziesięciu, wciągnięty do tabelli, która winna być wywieszoną w izbie audjencjonalnej sądowej, i w kancelarjach notariuszów okręgu sądowego.

* **502.** Pozbawienie woli albo mianowanie doradcy będzie miało swój skutek od dnia wyroku. Wszelkie akta, przez bezwłasnowolnego, lub bez asystencji doradcy, zdziałane, z prawa będą nieważne.

* **503.** Czynności, poprzedzające pozbawienie woli, mogą być unieważnione, jeżeli w epoce ich spełnienia przyczyna do pozbawienia woli notorycznie istniała.

* **504.** Po śmierci osoby, czynności przez nią zdziałane, o tyle tylko mogą być zaskarżone z powodu obłąkania, o ileby pozbawienie jej własnej woli było wyrze-

zione lub popierane przed jej zejściem, chyba by dowód obłąkania z samego już aktu zaskarżonego wynikał.

* **505.** Gdy nie zaszła appellacya od wyroku pierwszej instancyi pozbawienie woli wyrzekającego, lub gdy wyrok takowy zatwierdzony został w drodze appellacyi, przystąpiono będzie do mianowania opiekuna głównego i przydanego dla osoby bezwłasnowolnej, stosownie do przepisów w Tytule o *małoletności, opiece i usamowolnieniu* objętych. Tymczasowy zarządca złoży swe obowiązki, i zda rachunek opiekunowi, jeżeli nim sam nie został.

* **506.** Mąż jest z samego prawa opiekunem swojej żony bezwłasnowolnej.

* **507.** Żona może być mianowana opiekunką męża swego. W takim razie rada familijna oznaczy sposób i warunki zarządu, z wolnym jednak dla żony udaniem się do Sądów, gdyby się przez uchwałę pokrzywdzona być mniemała.

* **508.** Nikt, oprócz małżonków, wstępnych i zstępnych, nie będzie obowiązany zachować dłużej nad lat dziesięć opieki nad bezwłasnowolnym. Po upływie tego czasu może opiekun żądać, aby kto inny w jego miejsce był mianowany, i powinien to otrzymać.

* **509.** Bezwłasnowolny porównany jest z małoletnim co do osoby i majątku swego; przepisy o opiece nad małoletnimi stosować się będą do opiek nad bezwłasnowolnymi.

* **510.** Przychody bezwłasnowolnego powinny być głównie obracane na osłódenie jego losu i przyspieszenie wyléczenia. Rada familijna, stosownie do natury choroby i stanu majątku jego, będzie mogła uchwalić, iżby w swém mieszkaniu był leczony, albo téż aby był umieszczony w domu zdrowia, lub nawet w szpitalu.

* **511.** Gdy będzie szło o małżeństwo dziecka osoby bezwłasnowolnej, posag, zaliczenie na przyszły spadek

i inne umowy małżeńskie, urządzone będą przez uchwałę rady familijnej, zatwierdzoną przez Trybunał, na wnioski Prokuratora Królewskiego.

* **512.** Pozbawienie własnej woli ustaje z ustaniem przyczyn, które je wywołały; jednak zniesienie bezwłasnowolności nie może być wyrzeczonóm inaczéj, jak przy zachowaniu formalności do wyrzeczenia pozbawienia własnej woli przepisanych, a bezwłasnowolny nie może wrócić do wykonywania praw swoich, aż po wyroku zniesienie stanowiącym.

D Z I A Ł III.

O doradcy sądowym.

* **513.** Może być zabronione marnotrawnym stawać w Sądach, układy pojednawcze zawierać, podnosić kapitały ruchome i z takowych kwitować, zbywać i hypotecznie obciążać swe majątki, bez assistencyi doradcy, jaki dla nich przez Trybunał mianowanym zostanie.

* **514.** Zabronienie działania bez assistencyi doradcy może być żądane przez tych, którzy mają prawo żądać pozbawienia własnej woli; żądanie ich winno być w tenże sam sposób instruowane i sądzone.

Zabronienie takowe tylko przy zachowaniu takichże samych formalności zmiesione byc może.

* **515.** Żaden wyrok, w przedmiocie tyczącym się pozbawienia własnej woli, albo mianowania doradcy, nie może być wydany, bądź w pierwszej instancyi, bądź w drodze appellacyi, jak tylko po wysłuchaniu wniosków Urzędu publicznego.

KSIĘGA DRUGA.

O MAJĄTKACH I ROZMAITYCH MODYFIKACYACH WŁASNOŚCI.

TYTUŁ I.

O różnych rodzajach majątków.

516. Wszelkie majątki są ruchome lub nieruchome.
K. N. 517 n., 527 n.

DZIAŁ I.

O nieruchomościach. (1).

517. Majątki są nieruchome, albo z natury, albo z przeznaczenia, albo z przedmiotu, do którego się odnoszą. — K. N. 522 do 526. — K. P. S. 592.

518. Grunta i budynki są nieruchomością ze swęj natury. — K. N. 535, 536, 664, 1711.

519. Młyny wietrzne lub wodne przytwierdzone na palach i składające część budynku, są także nieruchomością ze swęj natury. — K. N. 531, K. P. S. 620.

520. Zbiory na pnii i owoce na drzewach jeszcze nie zebrane, są również nieruchomością. — K. N. 552, 553,

---

(1) Odnoszące się tu przepisy Kodexów są następujące: K. N. 526, 581, 806, 1252 2., 1379, 1428, 1605, 1959, 1968, 2019, 2072, 2204 n. 2218.—K.P.S. 59, 551, 673 n. 953 n.

1769 n. — K. P. S. 689, 691. Pos. Ks. Nam. z d. 8 Lipca i 2 Września 1823 r. (w ods. do ar. 626 K. P. S.).

Skoro zboże zostało ścięte i owoce zerwane, chociażby z miejsca zabrane nie były, są ruchomością. — K. N. 527, 548, 583.

Jeżeli tylko część zbiorów ściętą została, ta tylko część jest ruchomością. — K. N. 521.

521. W lasach urządzonych niskopiennych i wysokopiennych, cięcia roczne zwyczajne stają się ruchomością jedynie w miarę jak drzewa są ścięte (1).

Las nisko- i wysoko-

W. S. p. n. 6 6 2 2 1901, 38

(1) Przy rozporządzeniu z d. 25 Kwietnia (7 Maja) 1844 r. Nr. 4073 Kommissya Rządowa Sprawiedliwości zakomunikowała Władzom Sądowym rozporządzenie przez Kommissję Rządową Przychodów i Skarbu pod d. 22 Październ. (3 Listopada) 1843 r. Nr. 82508/37164 do Prokuratorji w Królestwie wydane, a obejmujące w sobie wyjaśnienie terminologii leśnej, która, dla zrozumienia wyrażeń technicznych, przyjętych w przekładzie art. 521, 590, 591, 592 i 593 Kodexu Napoleona, oraz dla bliższego wyjaśnienia przedmiotu, wkrótkości się tu zamieszcza. I tak:

Podług powyższego rozporządzenia, wyrażenia techniczne leśne objaśnione zostały w sposób następujący:

Urządzenie lasu (aménagement, zagospodarowanie), jest to podział takowego na części, z których, kolejno co rok w oddzielnej części, drzewa spuszczone być mają, oraz jest to porządek, podług którego w następnych latach spuszczenie drzew ma następować, co również *planem gospodarczym* nazywa się.

Kolój leśna, jest to przeciąg czasu, w którym las stopniowo wycięty i odmłodniony czyli odnowiony zostaje.

Drzewo rębne, jest to, które doszło wieku kolei, to jest wieku, w jakim ma być wycięte.

Odnowienie, albo *Odmłodnienie lasu*, jest to zastępowanie drzew ściętych lub upadłych innemi nowemi.

Las niskopienny (Bois taillis), jest to las zagospodarowany w ten sposób, że rosną w nim drzewa liściowe, które, z powodu, że odradzają się nie tylko z nasienia, ale także z pni i korzeni,

---

są przyczyną, że las tak zagospodarowany nazywa się niskopienny.

Las wysokopienny (Haute Futaie) nazywa się wtenczas, gdy rosną w nim drzewa iglaste, to jest takie, które tylko z nasienia odradzać się mogą.

Poręb, jest to wycięcie w pień kolejnej części w lasach niskopiennych, z pozostawieniem niektórych tylko drzew, posługiwać mających dla dania ochrony młodzieży i dla zastąpienia z czasem pni starych, które z wiekiem tracą zdolność wypuszczania odrosli.

Ręb, jest to takie cięcie lasu wysokopiennego dojrzałego, że ma za cel odnowienie lasu i zastąpienie go przez młodzież gęstą i równą.

Trzebież, jest to takie cięcie lasu wysokopiennego, że ma na celu oswobodzenie lasu młodego, doskonale wzrosłego, od drzew zagłuszonych, i we wzroście upośledzonych, a to dlatego, aby soki przez słabe drzewa ciągnione, obróciły się na korzyść i zasilenie drzew zdrowych.

Ręb ciemny (Coupe sombre), jest wtenczas, gdy ścina się taka liczba drzew, ażeby pozostałe były od siebie o 6 do 8 kroków oddalone, to jest aby korony drzew jeszcze dotykać się mogły, a tym sposobem aby nasienie z nich opadające całą przestrzeń dostatecznie obsiać mogło.

Ręb jasny (Coupe claire ou secondaire), jest to ręb, który w lat kilka po dokonaniu rębu ciemnego następuje, i wtenczas wycina się połowa drzew w rębnie ciemnym pozostawionych, tak aby zostały drzewa o 16 do 20 kroków od siebie odległe.

Nasienniki, są to drzewa w rębnie jasnym pozostawione w tym celu, aby nasienie z nich posłużyło do uzupełnienia zasiewu lasu, o ileby zasiewu tego jeszcze gdzie brakowało.

Drzewa ochronne, są to też same drzewa, które wyżej nasiennikami nazwano, o ile pozostawione zostały nie dla zasiewu, lecz dla ochrony drzew młodych.

Ręb zupełny, (Coupe finale ou définitive), jest to wycięcie drzew ochronnych i nasienników, co zwykle w dwa lata po rębnie jasnym następuje.

W tém samym rozporządzeniu Kommissya Rządowa Przychodów i Skarbu wyjaśnia, że, podług art. 521 K. N., tylko w lasach

urządzonych drzewo ścięte uważane być może za ruchomość, w lasach zatem nieurządzonych wszelkie drzewa uważane są za nieruchomość, a tém samém ten tylko wycinać je może, kto ma prawo dysponowania samą substancją rzeczy, bez obrażenia praw cudzych.

Artykuły 590 i 591 K. N. podają pravidła o użytkowaniu z lasów urządzonych, pierwszy co do lasów niskopiennych, a zatem tylko liściowych, drugi co do wysokopiennych; zaś artykuł 592 t. pr. podaje przepis o użytkowaniu z lasów nieurządzonych. Dłpiéro więc urządzenie lasów, t. j. podział ich na cięcia, nadaje lasom przeznaczenie do użytkowania, i drzewa w cięciach będące nabierają charakter (przychodu) plonu, owocu, czyli zbioru.

Z osnowy art. 521 K. N. wypływa także ta druga zasada, że chociaż lasy są urządzone, przecież tylko drzewo rębne, t. j. to, które doszło do wieku kolei, staje się ruchomością. Jeżeli na przykład co lat 15 przeznaczono wycinać drzewa, czyli że kolój piętnastoletnia planem gospodarczym jest oznaczona, w takim razie tylko te drzewa, które doszły do 15 lat wieku, uważane są za owoc do zebrania; młodsze drzewa nie należą do owoców i uważane są za nieruchomość.

Z powyższych uwag, Kommissya Rządowa Przychodów i Skarbu wywiodła 4 następujące wnioski:

- 1° Jeżeli właściciel lasu nieurządzonego zamierza wycinać drzewo i takowe sprzedać lub na inny obrócić użytek, w takim razie wierzyciel hipoteczny, lub inne prawo na nieruchomości zabezpieczone mający, może sprzeciwić się wycinaniu, a jeżeli właściciel drzewo sprzedał i nabywca był dobrej wiary, w takim razie wierzyciel ma prawo zając szacunek na zaspokojenie swojego długu, i chociażby termin do wypowiedzenia lub zapłaty nie nadszedł, może żądać na zasadzie art. 1188 K. N. swojej satysfakcyi.
- 2° Użytkownik, również jak dzierżawca, mają prawo tylko do użytków, obowiązani zaś są zachować całość substancyi, a przy pobieraniu użytków, stosować się do porządku, jaki przez właściciela jest zaprowadzony, i nie mogą żadnych zaprowadzać nowości. Dzierżawca wieczysty, również jak dzierżawca czasowy, żadnego nie ma prawa do substancyi rzeczy. Użytkownik zatem i dzierżawca, ma prawo do

522. Zwierzęta do uprawy roli, przez właściciela gruntu zostawione dzierżawcy lub osadnikowi (métayer), bez względu czy są oszacowane lub nie, uważają się za nieruchomości, dopóki, na skutek umowy, przywiązane są do gruntu. — K. N. 517, 524, 1064, 1134. — K. P. S. 592.

Bydło w pacht puszczone innym osobom, a nie dzierżawcy lub osadnikowi, jest ruchomością. — K. N. 527, 1063, 1711, 1800 n.

pobierania z lasów urządzonych, tak niskopiennych jak i wysokopiennych, tego drzewa, które z porządku gospodarskiego przypada do wycięcia, w czasie służącego im prawa (521, 590, 591 K. N.); lecz żaden z nich nie ma prawa wycinać, chociaż w urządzonych lasach, drzewa przed czasem, czyli przed dojściem wieku kolei, a w lasach nieurządzonych wcale drzewa wycinać nie mogą. (art. 521 i 592 K. N.) — W lasach zatem nieurządzonych prawo wcale nie dopuszcza użytkowania w znaczeniu właściwym, nie może bowiem użytkownik drzewa sprzedawać, a na gruntową nawet potrzebę do reparacji, tylko drzewa przez przypadek obalone brane być mogą, ścinać zaś, nawet do reparacji, bez wiedzy właściciela nie wolno. Jedynie użytki z lasów są owoce, jako to, żołądz, jabłka i t. p. tudzież tyczki i zwyczajne obcinania gałęzi, gdzie to wpływa z zwyczaju miejscowego, a którego co do gałęzi właśnie w kraju naszym nie ma.

- 3° Jeżeli własność lasu należy do małoletniego, bądź pod opieką zostającego, bądź usamowolnionego, w takim razie ani opiekun, bez dopełnienia form właściwych, ani usamowolniony, wcale nie są mocni wycinać drzewa w lasach nie urządzonych, a w lasach urządzonych, przed dojściem drzewa do wieku rębności.
- 4° Administratorowie, rządcy i dozorczy sądowi, i w ogóle wszyscy, którym nie służy nieograniczone prawo dysponowania substancją rzeczy, w podobny sposób mogą te tylko pobierać użytki, jakie z planu gospodarczego na każdy rok przypadają.

523. Rury służące do sprowadzania wody do domu lub innéj posiadłości, są nieruchomością, i stanowią część nieruchomości, do której są przywiązane. — K. N. 517. — K. P. S. 592.

524. Przedmioty, przez właściciela gruntu na tymże umieszczone, do użytku i zagospodarowania takowego, są nieruchomością z przeznaczenia. — K. N. 517, 518, 522, 523, 525. — K. P. S. 592.

I tak, są nieruchomemi z przeznaczenia, gdy umieszczone są przez właściciela do użytku i zagospodarowania gruntu:

Zwierzęta przywiązane do uprawy;

Narzędzia rolnicze;

Nasiona dane dzierżawcom lub osadnikom (colones partiaires);

Gołębie w gołębnikach;

Króliki w królikarniach;

Ule z pszczołami;

Ryby w stawach;

Prasy, kotły, alembiki, kadzie i beczki;

Narzędzia potrzebne do ciągnięcia korzysci z kuźnic, papiérni i inych fabryk;

Słoma i nawozy.

Są także nieruchomością z przeznaczenia, wszelkie przedmioty ruchome, jakie właściciel przywiązał stale i nazawsze do gruntu. — K. N. 525, 1064.

525. Uważa się, że właściciel przywiązał stale i nazawsze przedmioty ruchome do nieruchomości, gdy te są do takowej przytwierdzone na gips, wapno lub cement, albo gdy nie mogą być odłączone bez ich złamania i uszkodzenia, albo bez zniszczenia lub uszkodzenia téj części nieruchomości, do której są przytwierdzone.

Zwierciadła w mieszkaniu uważają się za przywiązane stale i na zawsze do miejsca, jeżeli blejtram, na któ-

rym są przytwierdzone, wpuszczony jest w ścianę, która służy za futrynę.

Toż samo rozumie się o obrazach i innych ozdobach.

Posągi są nieruchomością, gdy umieszczone są we wnęce umyślnie w tym celu urządzonej, chociażby bez połamania lub uszkodzenia mogły być usunięte. — K. N. 1350, 1352.

526. Są nieruchomością z przedmiotu, do którego się odnoszą: — K. N. 517.

Użytkowanie z rzeczy nieruchomości; — K. N. 578.—
K. P. S. 689.

Służebności gruntowe; — K. N. 637.

Skargi, w przedmiocie odzyskania nieruchomości. —
K. P. S. 59. *Wyrok Senatu Król. z 17/11/1896 r. 24*
Przekazanie

DZIAŁ II.

O ruchomościach (1). —

527. Majątki są ruchome z natury, albo z rozporządzenia prawa. — K. N. 516, 520, 521, 522, 524, 2279. —
K. H. 190.

528. Są ruchomościami z natury, przedmioty mogące przenosić się z miejsca na miejsce, czy to się poruszają same przez się jak zwierzęta, czy też mogą zmieniać miejsce jedynie skutkiem siły obcej, jak rzeczy nieżyjące. — K. N. 522 524.

529. Są ruchomościami z rozporządzenia prawa, zobowiązania i skargi, mające za przedmiot summy wyma-

---

(1) Odnoszące się tu przepisy Kodexów są następujące: K. N. 565 n., 581, 600, 601, 603, 805, 825, 868, 869, 948, 949, 950, 1062—1064, 1379, 1401, 1606, 1657, 1905, 1918, 1961, 1968, 2279, 2280. — K. P. S. 583 n., 945 n. — K. H. 190

galne lub rzeczy ruchome, akcyje lub udziały w spółkach finansowych, handlowych lub przemysłowych, chociażby do tych spółek należały nieruchomości. Te akcyje lub udziały uważają się za ruchomość względem każdego spółnika dopóty dopóki trwa spółka. — K. N. 527, 1843 n.

Są także ruchomościami z rozporządzenia prawa, renty wieczyste lub dożywotnie, bądź Rząd, bądź prywatny ciężące. — K. N. 530, 1909, 1910, 1968.

530. Każda renta wieczysta ustanowiona jako cena za sprzedaną nieruchomość, albo jako warunek ustąpienia pod tytułem obciążliwym lub darmym majątku nieruchomości, ze swój istoty jest spłacalna. — K. N. 1911, 1912:

Wolno jednak wierzycielowi oznaczyć zastrzeżenia i warunki wykupu.

Wolno mu również zastrzedz sobie, że renta będzie mogła być spłacalną dopiero po pewnym przeciągu czasu, który nigdy trzydziestu lat przechodzić nie może: wszelkie przeciwne zastrzeżenie jest nieważne. — K. N. 1911, 2262. — K. P. S. 636 n. (1).

531. Statki, promy, okręty, młyny i łazienki na statkach, oraz w ogóle wszelkie zakłady na palach nie osadzone i nie stanowiące części domu, są ruchomościami; jednak zajęcie niektórych z tych przedmiotów może, z powodu ich ważności, być poddane formom szczególnym, jak o tém Kodex Postępowania Sądowego objaśnia. — K. N. 519. — K. P. S. 620. — K. H. 190, 215.

---

(1) Prawo sejmowe z d. $\frac{1}{13}$ Czerwca 1825 r. (D. P. T. IX str. 352) postanowiło: „Artykuł 530 Księgi II Kodexu dotąd obowiązującego nie stosuje się do dzierżaw lub czynszów wieczystych, jeżeli warunek wykupna wyraźnie umówiony nie był.“

552. Materiały pochodzące z rozrucenia budynku, lub téż dla postawienia nowego nagromadzone, są ruchomością, dopóki do budowy użytemi nie zostały. — K. N. 527, 552 — 555.

553. Wyraz *ruchomość*, użyty sam w rozporządzeniach prawa lub człowieka, bez irnego dodatku ani okréślenia, nie obejmuje gotowizny, drogich kamieni, wierzytelności, książek, medali, instrumentów do nauk, sztuk i rękodzieł służących, bielizny osobistój, koni, ekwipażów, broni, ziarna, wina, siana i innych artykułów żywności; nie obejmuje również tego, co jest przedmiotem handlu, jaki kto prowadzi. — K. N. 534, 535. — K. H. 632.

554. Wyrazy *sprzęty pokojowe*, obejmują tylko ruchomości przeznaczone do użytku i ozdoby mieszkań, jako to: obicia, łóżka, krzesła, zwierciadła, zegary, stoły, porcelany i inne przedmioty, takieżże natury.

Pod temi wyrazami objęte są także obrazy i posągi, wchodzące w skład umeblowania, nie zaś zbiory obrazów, które się mieszczą, bądź w galeryach bądź w oddzielnych na to pokojach.

Toż samo stosuje się do porcelany; pod nazwą *sprzętów pokojowych* taka tylko jest objęta, która służy do ozdoby mieszkania.

555. Wyrażenie *majątki ruchome*, *ruchomość* lub *przedmioty ruchome*, obejmuje w ogólności to wszystko, co, podług wyżej wskazanych prawideł, za ruchomość jest uważane. — K. N. 948 n. — K. P. S. 578.

Sprzedaż lub darowizna domu ze sprzętami obejmuje tylko sprzęty pokojowe. — K. N. 893, 894, 934.

556. Sprzedaż lub darowizna domu z tém wszystkiém, co się w nim znajduje, nie obejmuje gotowizny ani wierzytelności lub innych praw, których tytuły mogą być w tym domu złożone; obejmuje zaś wszystkie inne przedmioty ruchome. — K. N. 535, 1350, 1352.

D Z I A Ł III.

O majątkach w stosunku do posiadających je osób.

557. Osobom prywatnym służy wolne rozrządanie majątkami do nich należącemi, pod ograniczeniami prawem określonymi. — K. N. 544, 545.

Majątki, które do osób prywatnych nie należą, są zarządzane i mogą być zbywane jedynie podług form i stosownie do wskazanych dla nich prawideł. — K. N. 542, 1596, 1712 (1).

558. Drogi, gościńce i ulice przez Rząd utrzymywane, wszelkie rzeki żeglowne lub spławne, brzegi, odstęp przyprływu i odpływu morza, porty, zatoki, przystanie i w ogóle wszelkie części ziemi Polskiej (2), niepodpadające pod własność prywatną, uważane są za własność publiczną. — K. N. 539, 540, 541, 556, 557, 560, 644, 650, 713, 714, 723, 734, 2226, 2227, — K. P. S. 49, 69, 83, 398, 481. *W S. C. 127. 1902* *dziw. ulicy*

*W. S. C.
8. 1908
Stosk.*

559. Wszelkie majątki bezdziedziczne i nie mające właściciela, oraz należące do osób zmarłych, które nie pozostawiły następców, lub po których spadki zostały opuszczone, stanowią własność publiczną. — K. N. 713, 717, 723, 724, 768 n.

540. Bramy, mury, fossy, wały miejsc warownych i twierdz, są także częścią własności publicznej. — K. N. 538, 714.

(1) Porównać przypiski zamieszczone do art. 1712 K. N.

(2) W oryginalnym tekście jest tu użyte wyrażenie *du territoire Français* (ziemi Francuzkiej); zmiana jednak w przekładzie zdawała się być potrzebną ze względu na zastosowanie Kodexu Napoleona do Królestwa Polskiego.

541. Toż samo rozumie się o gruntach, fortyfikacyjnych i okopach miejsc, które przestały być warownemi; należą one do Rządu, jeżeli nie były ważnie zbyte, lub nikt ich własności przeciw Rządowi nieprzedawnił. — K. N. 538, 560, 2227.

542. *Majątkami gminnymi* są te, do których własności lub przychodów, mieszkańcy jednej lub kilku gmin mają prawo nabyte. — K. N. 537, 643, 645, 649, 650, 910, 937, 1596, 1712, 2045, 2227. — K. P. S. 49, 69 5°, 83, 126, 127, 481, 1032.

543. Można mieć na majątkach, albo *prawo własności*, albo *proste prawo użytkowania*, albo tylko *służebności gruntowe*. — K. N. 544 n., 578 n., 625 n., 637 n. (1).

(1) Oprócz modyfikacyj prawa *własności zupełnej*, o których niniejszy artykuł wspomina, znaną jest jeszcze w naszym kraju tak zwana *własność niezupełna* czyli *podzielona* pomiędzy *właściciela pierwotnego* (dominum directum), nadającego prawo do użytkowania i pobierającego zwykle opłatę pod nazwą *kanonu* albo *czynszu*, a *właściciela użytkowego* (dominum utilem), pobierającego wszelkie użytki za wymienioną wyżej opłatę.

Stosunki te, jakkolwiek nie znane Kodexowi Napoleona, a nawet jego duchowi przeciwne, pozostały w swęj mocy, jako żadną ustawą nie zmienione, owszém utwierdzone zostały przez prawo sejmowe z d. 1/13 Czerwca 1825 (ods. do art. 530 K. N.), które nie dozwala skupu dzierżaw lub czynszów wieczystych.

Modyfikacje własności podzielonej są:

- I. *Prawo wieczysto-czynszowe, lub erbpacht* czyli *wieczysta dzierżawa*, szczególniej w dobrach rządowych.
- II. *Emfiteuzy*.
- III. *Prawo własności powierzchni gruntu* (jus superficies), szczególniej w miastach.
- IV. *Prawo lenne*.

N. S. C. 90/1902.

1° *Erbpacht* czyli wieczysta dzierżawa.

A) Główne zasady tego rodzaju własności podane są w postanowieniu Króla Saskiego Ks. Warszawskiego z d. 31 Stycznia 1810 r. (D. P. K. W. T. II, str. 133), które wyrzekło:

§ 1. Każda mniejsza posiadłość w dobrach Narodowych, za uznaniem w tém przez Ministra Spraw Wewnętrznych dogodności, może być w *Erbpacht*, czyli dzierżawę dziedziczną puszczona.

§ 2. Minister Spraw Wewnętrznych, nim licytacye oznaczy, powinien podać Nam rapport przeznaczonych na licytacyą posiadłości, wymieniając:

W którym Departamencie?

Powiecie?

Od którego Amtu?

Jaki jest gatunek posiadłości?

Z czego się składa?

Jaka jój rozległość?

Jak daleko odległa od innych Possesyj Amtu?

Jaki jój dochód?

Powody, dla których się w dziedziczną dzierżawę wypuszcza?

§ 3. Przez *mniejsze posiadłości* rozumieją się, folwarki małe, od okręgów ekonomicznych zbyt odległe,—Possesye, pod tytułem Wójtostw, Sołectw, gracyi, dotąd przez partykularnych trzymane, po wyjściu onym przywilejów służących, do własności krajowych zwracające się, części wiosek, między partykularnych własnościami znajdujące się, młyny wodne i wietrzne, tartaki, folusze, domy mieszkalne, osady, kolonie, role puste dotąd nieosadzone, niwy i łąny w dobrach Narodowych i pod lasami narodowemi leżące, bokowe, puste, lub pod innemi nazwiskami chodzące, austerye, karczmy w Ekonomiach, gorzel-

nie i browary swe mających, z gruntami do nich przeznaczonemi i wymierzonemi, lub przeznaczyc się mającemi, bez prawa propinowania; w miejscach zas zbyt od folwarków odległych, lub przepawami od gorzelnii odłączonych, nawet z prawem propinowania, jeziora, stawy lub łądy osobno kontraktować się zwykłe, z prawem rybołówstwa, piece wapienne, smolane i tym podobne, nakoniec wszelkie possessye, przez Rząd zeszlę do dziedzicznego zadzierżawienia przeznaczone.

§ 4. Kanon roczny podać się mającej posiadłości czerpany będzie:

- a) Co do gruntów, w proporecyi ilości produktów, które też wydać mogą, podług wyciągu uskutecznionego, lub uskutecznić się mającego, redukowanych na pieniądze.
- b) Z procentu wyrachowanego od kapitału, z tacy budowli, i inwentarza gruntowego wynikającego, i po potrąceniu z tegoż procentu pięć od sta na koszta reparacyi i utrzymywania.
- c) Z intraty, z czynszów, danin, propinacyi, które dzierżawcom takowe teraz pobierającym, lub prawa propinowania mającym, z summ przez nich opłacanych, potrąconemi zostaną.
- d) Z rocznych intrat z różnych źródeł dotąd Rządowi opłacanych.

Gdy bór bądź osobny, bądź do folwarku na dziedziczną dzierżawę przeznaczonego przyległy, a od rzek spławnych odległy, od fabryk oddalony, przez swoją odległość od Nadleśnictwa, od wyższych urzędników leśnych, dokładnie być dozorowanym nie może, przez swoją szczupłość na opłatę tych officyalistów nie dostarcza, na tenczas i takowy bór być może w dziedziczną dzierżawę wypuszczony, a w takim razie procent

od kapitału, jaki z taxy przez Wydział leśny departamentowy, zrobiony, a przez Naszego Ministra Spraw Wewnętrznych potwierdzony, wypadnie, na intratę policzonym będzie.

§ 5. Oznaczony kanon, czyli czynsz pieniężny, ma być na ilość korcy żyta, podług ceny targowej w mieście stołeczném Departamentowém z dziewięciu lat ostatnich wziętej, wyrachowany, i ilość żyta w kontrakcie zapisana. Po upłynieniu lat 25 należytość czynszu podwyższoną być ma, stosownie do podniesionej w mieście Stołeczném Departamentowém żyta ceny, wziętej w średniej proporcji z tych upłynionych lat dwudziestu pięciu. To podwyższenie co lat 25 następować powinno.

Gdyby się zaś cena żyta z téj kalkulacji niższa okazała, dzierżawca dziedziczny, przy oznaczonej w kontrakcie opłacie zostanie. Dla zapewnienia skutku tego postanowienia Naszego i usunięcia wszelkich wyniknąć mogących sprzeczek, ceny targowe po miastach Departamentowych, mają być podług wydać się mających przepisów regularnie zapisywane, i w aktach Burmistrzów zachowane.

§ 6. Na wypuszczenie w dziedziczną dzierżawę folwarków, wójtostw, sołectw, wiatraków, młynów, tartaków, foluszów i wszelkich innych posiadłości, dwie mają być odbywane licytacje, z przerwą sześciotygodniową od jednej do drugiej.

§ 7. Na terminach licytacji czynsz czyli kanon podwyższony nie będzie. Licytacja iść tylko ma na ilość wkupnego, które rachując 20 od sta, od wartości proporcjonalnej do kanonu rocznego, za pierwsze konkurentom podanie, ustanowione będzie. Wartość ta przez wyrachowanie dwudziestoletniego kanonu oznaczoną zostanie. Prowizya po pięć od sta, rachowana od

---

summy, na wkupno podanej, powinna być potrącona z czynszu rocznego.

§ 8. Każda licytacya na sześć niedziel najmniej, pismami publicznemi wprzód ma być ogłoszoną, odbywać się będzie w Radzie Prefekturalnej, protokół zas odbytej licytacyi, na ręce Naszego Ministra Spraw Wewnętrznych, do zatwierdzenia Naszego przysyłany będzie, po którym nastąpieniem, prawo dziedzicznej dzierżawy nabywcy wydane zostanie, z wolnością wciągnięcia w Księgi hipoteczne nowej tej dziedzicznej własności.

§ 9. W licytacyi najmniej dwóch ubiegających się być powinno, a w przypadku, gdyby jeden tylko stanął, nowy termin do licytacyi ogłoszony być ma.

§ 10. Chcący licytować, obowiązany jest złożyć przed licytacją zakład, roczny kanon wynoszący, w gotowych pieniądzech, obligacyach skarbowych, lub kaucyach hipotecznych; nieutrzymujący się przy licytacyi, zakład mieć sobie natychmiast zwróconym będzie, a odstępujący od licytacyi, dla którego też przybitą została, traci zakład bez żadnego wynadgrózenia.

§ 11. Kupujący zapłacić winien do Skarbu w gotowiznie, lub obligacyach skarbowych, sumę na wkupno ofiarowaną, w trzech terminach, to jest: pierwszą część przy oddaniu posiadłości, drugą we trzy miesiące po jej oddaniu, a trzecią we trzy miesiące po złożonej drugiej racie. Uchybiający zaś na terminie którymkolwiek prawo do kupionej rzeczy i zadane traci pieniądze, a licytacya druga na koszt jego odbyć się powinna.

§ 12. Czynsz regularnie w czterech ratach do Skarbu wnoszonym być ma, a w tym żadne prawo defalki i remissyi nabywcy nie służy.

§ 13. Nabywca, na regularne w czterech ra-

tach opłacenie rocznego kanonu, kaucyi składać nie jest obowiązany, lecz za uchybieniem szóstej raty, bez referencyi do Sądu, exmittowanym będzie, gdy egzekucye po każdej racie powiększane skutkować nie będą. W przypadku exmissyi sprzedaż nowa nastąpi, a pieniądze na wkupno dane Skarbowi na użytek zostają, bez obowiązku zwrotu kosztów amelioracyi.

§ 14. Gdyby nabywca przez złe gospodarstwo swoje i przy uchybieniu opłaty rat, tak rujnował posiadłość swoją, że Skarb obawiaćby się musiał, iż, po exmissyi jego, zaległego i następnego kanonu więcej z niej wybierać nie będzie w stanie, natenczas one w sekwestracyą wziąć, a nawet i przed końcem roku, o exmissyą nabywcy drogą prawem przepisaną domagać się jest mocen i wszelką pomoc Władze Sądowe dawać mu w téj mierze powinny.

§ 15. Rzecz kupiona nie może być na części dzieloną bez wiedzy i dozwoleń Rządu, wolno atoli jest w całkowitości ją przedawać, lecz natenczas sprzedający Rządowi o tém donieść i do woli jego zostawić powinien, czy, za złożeniem takiej summy, jaka między dotychczasowym dziedzicem i nowym nabywcą ugodzoną została, napowrót ją nabyć zechce lub nie.

§ 16. W przypadku zmiany dziedzica przez przedarż, opłata zwana *laudemium*, dwa procenta wynosząca, i od summy między sprzedającym a kupującym umówionój, wyrachowana, przez nabywcę do Skarbu publicznego ma być wniesiona.

§ 17. W przypadku zaś zmiany dziedzica przez sukcesyją, successorowie w linii kollateralnej i wstępnej, zapłacą pięć procentu od summy wkupnego pierwszego nabywcy wyrachowane, lub gdyby possessya w drugich już była rę-

---

kach, od summy między ostatnim sprzedającym, a kupującym ugodzonej.

§ 18. Nabywca dziesięcinę i kościelne daniny bądź w naturze, bądź w pieniądzach, jako potrącone przy wyciągu intrat, kościołom, lub instytutom oddawać winien.

§ 19. Nabywca dziedzicznej dzierżawy, jakiegobądź rodzaju, od opłat podatków publicznych wszelkiego gatunku (po potrąceniu mu z kanonu rocznego podatków, w czasie zawarcia kontraktu egzystujących) i od dawania furazów, od czynienia krajowi wysług, zgoła od żadnych ciężarów do possessyi partykularnych właścicieli przywiązanych, lub przepisane się mających, wyłączonym być nie może.

§ 20. Nabywca koszta stępla i podawcze prawem przepisane, sam ponosić powinien.

§ 21. Szczególne prawidła dla licytujących, jako też wzory do kontraktów, przepisane zostaną przez Naszego Ministra Spraw wewnętrznych.

Attrybucye w postanowieniu tém na Ministra Spraw Wewnętrznych włożone, przeszły pierwastkowo na Dyrektora Generalnego dóbr i lasów Rządowych, — a następnie na Kommissyą Rządową Przychodów i Skarbu. — (Pos. Króla Saskiego Ks. Warszawskiego z d. 20 Czerwca 1810 r. (D. P. K. W. T. II, str. 252), i pos. Namiestnika Kr. z d. 7 Kwietnia 1818 r. (D. P. T. VI, str. 2).

- B) Następnie Rada Administracyjna Kr., w postanowieniu z d. 24 Października (5 Listopada) 1852 r. (D. P. T. XLVI, str. 47), podała niektóre rozporządzenia *co do wieczystych i czasowych dzierżaw w dobrach rządowych i donacyjnych*. Rozporządzenia te, jakkolwiek do 3 oddzielnych przedmiotów odnoszą się, zamieszczone tu jednak zostają w całej ich objętości, dlatego aby nierozdzielać przepisów je-

dném postanowieniem ogłoszonych; w właściwych jednak miejscach stosowne wzmianki poczynione będą.

Osnowa pomienionego postanowienia jest następująca:

Rada Administracyjna zważając: że, stosownie do art. 537 i 1712 Kodexu Cywilnego, dobra Rządowe pod względem administracji dzierżaw i alienacyi, wyłączone są z pod przepisów prawa cywilnego, i ulegają oddzielnym prawidłom, które nie pozwalają posiadaczom dóbr tego rodzaju dowolnego zbywania i obciążania praw im służących,— że też same ograniczenia rozciągnięte są do posiadaczy osad w dobrach Najmiłościwiej na własność prywatną darowanych,—zważając, że zebranie w jedną całość przepisów temi urządzeniami objętych, oraz należne ich ogłoszenie, zapewni im ściślejsze wykonanie: Na przedstawienie Kommissyi Rządowej Sprawiedliwości, oraz Kommissyi Rządowej Przychodów i Skarbu, stanowi:

Art. 1. Dzierżawcy czasowi i wieczści dóbr Rządowych, lub szczególnych osad i dochodów, tudzież użytkujący pod innym tytułem z własności tego rodzaju, nie mogą praw im służących komu innemu odstępować, posiadłości dzielić na części, ani w czasowe posiadanie komu innemu oddawać, bez poprzedniego zezwolenia właściwego Rządu Gubernialnego, a to pod nieważnością umowy, bez takiego zezwolenia zawartej.

Odstąpienie jednak przez testament będzie mieć swój skutek, jeżeli spadkobierca lub legatarjusz przed objęciem posiadania, wyjedna podobne zezwolenie. (1).

(1) W rozstrzygnięciu pytań:

1° Czyli dzierżawy czasowe dóbr Rządowych bez zezwolenia czyli konsensu Władzy Administracyjnej, obcym osobom odstępowane być mogą?

2° Jak sobie ma postąpić rejent, gdy osoba zmiera-

jąca, chce przez testament rozrządzić dzierżawą lub inném użytkowaniem dóbr Rządowych; albo wreszcie:
 3° Gdy darowizna między żyjącymi jest sporządzaną?
 Kommissya Rządowa Przychodów i Skarbu pod d. 16/28 Września 1841 r. Nr. 34735/10216, i Kommissya Rządowa Sprawiedliwości pod d. 41/23 Listopada t. r. Nr. 12010 objaśniły:

Co do 1° Dzierżawcy czasowi mniej bez porównania mają praw do gruntu, aniżeli dzierżawcy wieczysti, nie mają zatem nawet tak znacznego przedmiotu do odstępowania. Nadto, ponieważ dzierżawy, wedle art. 1712 k. N. wyłączone są z pod przepisów prawa ogólnego, kontrakty z dzierżawcami czasowemi zawierane są na drodze administracyjnej, z natury rzeczy wypada, aby i odstępowania takich kontraktów, w takiej samej formie były sporządzane, tém bardziej, że Postanowienie Ks. Namiestnika z d. 24 Stycznia 1818 r. (D. P. T. D. str. 233), przepisało szczególne kwalifikacye dla osób pragnących posiadać w dzierżawie dobra Rządowe, a oprócz tego, wymagana jest kaucya, czyli poręczenie; rozpoznawanie zaś tych kwalifikacyj i uznawanie bezpieczeństwa kaucyi, jest atrybucyą Władz administracyjnych. Z tych przeto powodów, Kommissya Rządowa Przychodów i Skarbu poleciła Rządowi Gubernialnym, aby odstąpienia dzierżaw czasowych, przyjmowały protokółarnie w swoim biurze, za poprzedniém rozpoznaniem kwalifikacyi chcącego nabyć prawa dzierżawne, i za poprzedniém uzyskaniem od niego dostatecznej poręki.

Co do 2° Nie można wprawdzie zabraniać rejentom przyjmowania rozporządzeń testamentowych, zwłaszcza od osób nie umiejących pisać któreby chciały służyć sobie prawu użytkowania dóbr Rządowych, na rzecz kogo innego w przypadku swój śmierci odstąpić; ale rejenci, w skutek nowego prawa hipotecznego w miejsce dawniejszych notariuszów ustanowieni, mają obowiązek oświecać strony o przepisach prawa, i skutkach sporządzonego aktu. Jeżeli przeto rejent oświeci testatora, jaki jest warunek prawny, aby jego zapis mógł skutek otrzymać,

i jeżeli sam dopilnuje zastrzeżenia, że legataryusz obowiązany jest, przed przystąpieniem do objęcia posiadania dóbr Rządowych, postarać się o konsens Władzy Administracyjnej, i usprawiedliwić przed nią swą kwalifikacją, w takim razie podobny testament nie sprowadziłby żadnego złego dla prawSkarbowych skutku.

Co do 3° Darowizna może być sporządzoną, albo za jednoczesnym wpływem obu stron, to jest, darującego i obdarowanego, a w takim razie akt tego rodzaju pod względem praw Skarbowych w niczem się od sprzedaży nie różni, a tém samem zakaz odstępowania użytkowania dóbr Rządowych bez poprzedniego zezwolenia Rządu, ma tutaj zupełne swoje zastosowanie, i przepisy dotychczasowe, jako dostateczne, żadnego nie potrzebują uzupełnienia lub objaśnienia.

Jeżeli zaś darujący chce sam sporządzić akt darowizny, bez obecności obdarowanego,—na taki wypadek, lubo zakaz przyjmowania podobnych aktów jednostronnych co do użytkowania dóbr Rządowych, ze względu na art. 537 i 1712 K. N., nie byłby prawu ogólnemu przeciwny, tém bardziej, że i strony żadnejby przez to nie poniosły szkody, gdyby od nich za jednym razem akt dwustronny i za poprzedzającym na obdarowanego konsensem, był wymagany, bo już przed przystąpieniem do czynności, byłyby objaśnione o skutku, jaki z ich zamiarów wyniknąć może; mimo to wszakże Kommissya Rządowa zgadza się na to, aby rejenci przyjmowali akty jednostronnej darowizny bez akceptacji obdarowanego, pod tym wszakże warunkiem, aby, podobnie jak przy testamentach, oświecali darującego, że obdarowany obowiązany jest przed akceptacją usprawiedliwić swoją kwalifikacją przed Władzą Administracyjną i od niej konsens uzyskać, i aby dopilnowali dodania tego zastrzeżenia, bez którego rejent aktu darowizny przyjmować nie powinni.

Akt zaś akceptacji darowizny użytkowania dóbr Rządowych, nie powinien być przez rejenta wcale przyjmowany, dopóki mu obdarowany nie okaże konsensu Władzy Administracyjnej.

Art. 2. Użytkujący z własności Rządowej, w artykule poprzedzającym wymienieni, nie mogą na prawa im służące żadnych zaciągać długów. Długi przez nich zaciągnięte, nie mogą być dochodzone ani z gruntów, w użytkowanie im oddanych, ani z przedmiotów które, podług oznaczenia prawa w art. 520 do 526 Kodexu Cywilnego, oraz, według Postanowienia Ks. Namiestnika Kr. z d. 8 Lipca 1823 r. (D. P. T. VIII, str. 93), łącznie z temiż gruntami nieruchomości stanowią, lecz poszukiwane być mogą z innego majątku dłużnika.

Art. 3. Posiadacze wieczyści własności Rządowej, którzy otrzymali zezwolenie na urządzenie osobnej hypoteki na swoje imię, mogą na prawa im służące zaciągać długi, o ile przy zezwoleniu nie zostali wyraźnie w tém ograniczeni.

Art. 4. Posiadacze osad w dobrach Najmiłościwiej na własność prywatną sposobem Majoratów darowanych, nie mogą praw sobie służących odstępować, osady swoje w czasowe posiadanie komu innemu oddawać, ani ich dzielić na części, bez zezwolenia Rządu Gubernialnego, jeżeli jeszcze stałe urządzenie i czynszowanie dopełnione nie zostało; — po ostatecznym zaś urządzeniu i czynszowaniu, bez zezwolenia właściciela Majoratu, który, jeżeli po zawiadomieniu go o zamiarze odstąpienia lub podziału, sprzeciwienia swego w dniach 30 nie oświadczy, samo milczenie uważane będzie za przyzwolenie.

Art. 5. Przepisom art. 2 objętym, co do nie możliwości obciążania długami, ulegają także osady włościńskie dóbr darowanych.

Art. 6. W żadnym razie podział osady na części, mniej niż trzy dziesiątyn wynoszące, dopuszczonym być nie może, tak w dobrach Rządowych, jak i Najmiłościwiej darowanych.

Art. 7. Ograniczenia w art. 4 i 5 objęte, ustają,

---

gdy posiadacz osady, spłaci do Kassy Rządowej odpowiednim kapitałem $\frac{3}{4}$ części czynszu, właścicielowi Majoratu należącego.

Art. 8. Rejenci, Pisarze, i wszyscy urzędnicy do przyjmowania aktów dobrej woli upoważnieni, którzyby przyjęli i spisali akt przeciwny przepisom niniejszego postanowienia, staną się odpowiedzialnymi za szkody i stracone korzyści stromom, i ulegną karom, prawem na podobne czyny przepisany. Testamenta i jednostronne akta darowizny, mogą sporządzać bez poprzedniego zezwolenia wart. 1 i 4 wymienionego. Lecz w takim razie, w testamencie powinno być zastrzeżone, że następca ustanowiony lub legataryusz, nie może objąć posiadania przed uzyskaniem należnego zezwolenia. Akta zaś akceptacyi darowizny nie powinny być sporządzone bez podobnego poprzedniego zezwolenia.

Art. 9. Tęj samej odpowiedzialności i karom ulegać będą Komornicy Sądowi, którzyby, na zasadzie aktów nastąpionych bez przepisanego wyżej właściwego zezwolenia, wprowadzali obce osoby w posiadanie dóbr Rządowych, albo osad w dobrach darowanych, również, gdyby zajmowali je w drodze egzekucyi za długi i ciężary.

Zastrzeżenie to jednak nie stosuje się do przypadków, w których wyrokami sądowemi przeciw Skarbowi, lub naprzeciw posiadaczowi Majoratu, zapadłemi, własność albo posiadanie osobie prywatnej zostaną przyznane.

- C) Nadmienić tu zarazem wypada, iż w epoce poprzedzającej wprowadzenie Kodexu Napoleona do kraju składającego terazniejsze Królestwo Polskie, a mianowicie w prowincyach od Pruss do b. Księstwa Warszawskiego wcielonych, obowiązywało „*Powszechnie Prawo Krajowe dla Państw Pruskich*,” które, w przed-

mieście własności podzielonej, podaje szczegółowe rozporządzenia, jako to:

- a) *O własności podzielonej*. (Część I, Tom 2, str. 317, wydanie w tłumaczeniu Polskim z r. 1826. — Tytuł 18, — § 1 do 12).
- b) *O prawie lenném* (tamże na str. 318 — § 13 do 679).
- c) *O gruntach wieczysto-czynszowych* (tamże str. 405 — § 680 do 819).
- d) *O wieczystej dzierżawie* (tamże str. 539, Tytuł 19 — § 187 do 226).

W prowincjach zaś od Austrii do b. Ks. Warszawskiego wcielonych, obowiązywało wówczas „*Prawo dla Galicji Zachodniej*, z r. 1796, w którym, co do własności podzielonej, podane są stosowne przepisy w Części II, w Rozdziale 7, — § 186 do 221.

II. *Emfiteuzy.*

Emfiteuzy ani Kodexem Napoleona, ani późniejszymi prawami w Królestwie Polskiem wydanymi, nie są określone, lecz stanowią zabytek dawnych prawodawstw. Pierwiastkowe emfiteuzy sięgają Konstytucyi z r. 1653 (Volumen Legum, IV, str. 416) i późniejszych; jednakże nie były one prawdziwemi emfiteuzami, wówczas bowiem emfiteuzą nazywało się oddanie przez rząd osobie prywatnej, tytułem nagrody, w posiadanie pewnej części dóbr narodowych lub Królewskich, na oznaczoną liczbę lat, bez wymagania jakiegokolwiek opłaty, zastrzegając jedynie uiszczanie podatków i ponoszenie ciężarów krajowych.

Właściwe emfiteuzy na pustych gruntach mogły mieć miejsce dopiero na zasadzie Konstytucyi z r. 1768 (Volumen Legum, VII, str. 599), która stanowi:

„Jus Emphyteusis, jak jest w prawie opisane, po wszystkich Państwach Rzpltej, na gruntach prawdziwie pustych, et cum videnti utilitate directi domini pozwalane być ma, a nadanie jego przez

Króla Jmci w dobrach stołowych, przez starostów i dzierżawców w Królewstwach za confirmacją jednak Królewską, w dobrach zaś duchownych przez duchowieństwo, *præcedente assensu* zwierzchności duchownej krajowej, za confirmacją Królewską: *generalnie in omnibus beneficiis collationis, et nominationis Regiæ*, a w dobrach szlacheckich za wolą dziedzicą, dotrzymane każdemu być powinno; którego to prawa otrzymywanie, nie tylko obywatelom Polskim, ludziom jednak wolnym, ale i z obcych krajów przychodniom, także wolnym, mieszczanom, i rolnikom po miasteczkach, i wsiach będzie wolne; a takowy *emphiteuta* przychodziń, po trzech lat mieszkania w państwach Rzeczypospolitej, za rodowitego w kraju obywatela, w swoim miejskim, lub rolniczym stanie ma być poczytany. *Propinacya* po miejscach in *emphyteusim* danych, *circa dominos directos fundi* zostawać powinna.“

Wreszcie Konstytucya z r. 1775 (Volumen Legum, VIII, str. 138 i 242) nakazała starostwa i Królewstwy wypuszczać w 50 letnie dzierżawy, za opłatą i pod warunkami w téjże Konstytucyi podanemi, co również nie właściwie nazywano *Emfiteuzami*.

III. *Prawo własności powierzchni gruntu.*

Prawo własności powierzchni gruntu (*jus superficies*) jest tego rodzaju własnością podzieloną, że tylko powierzchnia ziemi należy do jednej osoby, głównie w celu postawienia na niej budowli, a inne prawa pozostają przy pierwotnym właścicielu. Taki właściciel powierzchni, czyli użytkowy (*dominus utilis*), obowiązany jest właścicielowi pierwotnemu (*domino directo*) uiszczać pewien czynsz, a przy każdej zmianie właściciela powierzchni, właściciel pierwotny za udzielenie konsensu pobiera *laudemium*. Warunki opłaty czynszu i wysokość *laudemium* zawisłe są od szczególnych w tym względzie umów zawartych pomiędzy stronami.

IV. *Prawo lenne.*

Ta modyfikacya prawa własności, znaną już była za dawnych czasów Polskich.

Pierwsze w tym przedmiocie rozporządzenia napotykać się dają w Konstytucyi z r. 1588 (Volumen Legum II, str. 1230). Główniejsze cechy tego rodzaju własności polegały na tém: że z wygaśnieniem linii oznaczonej, dobra wracały do nadawcy t. j. do Króla, że nie miały natury dóbr ziemskich, nie były wyłączone odkonsystencyi wojska, większe podatki płaciły, i wreszcie ulegały jurydykcyi sądu zadwornego.

Ten stosunek własności prawie zupełnie wyszedł z użycia, tak, iż obecnie zaledwie kilka majątków ziemskich w Królestwie posiadanych jest na prawie lennem.

Co się tyczy przepisów, w materyi téj w Prawie Pruskiem podanych, o tych zrobioną już została wzmianka wyżej pod *Erbpachtami*. — (T. I, str. 477, niniejszego dzieła).

V. *O włościanach, kolonistach i t. p.*

Niezależnie od wszystkich powyżej wykazanych modyfikacyj prawa własności, upowszechnione są w kraju i coraz więcej upowszechniać się mają, stosunki *wieczystoczynszowe*, które zapewne w przyszłości także zastąpią istniejące dotąd stosunki między właścicielami dóbr ziemskich a włościanami.

Co do stosunków włościańskich dotychczasowych, stan rzeczy jest następujący:

Włościanie i koloniści w Królestwie Polskiem nie jednakowym ulegają przepisom pod względem posiadania swych osad i kolonij. Różnica w tym względzie polega na warunkach nadawczych i na rodzaju dóbr, w jakich ciż włościanie i koloniści są osiedleni.

Dobra w Królestwie Polskiem pod względem posiadania i praw własności są trojaki:

- I. *Dobra Rządowe*, w których urządzenie stosunków włościańskich rozporządzeniami Rządu jest postanowione i w większej części już wykonane. Główną zasadą urządzenia tego jest zamiana pańszczyzny na czynsz i wydzielenie osad sposobem kolonialnym. Z każdym takim włościaninem spisywany jest kontrakt nadawczy, i ten określa warunki posiadania.
- II. Podobny stan włościan jest w *dobrach donacyjnych*, t. j. w takich, które Rząd tytułem majoratów porządował osobom prywatnym.
- III. Co się wreszcie tyczy włościan w *dobrach prywatnych, instytucyjnych*, i innych, położenie ich nie wszędzie jest jednakowe, a obowiązki przez nich pełnione ustalone zostały przez długoletnie wykonywanie; wykazane zaś są w sporządzonych z mocy Ukazu z d. 26 Maja (7 Czerwca) 1846 r. *tabelach prestacyjnych*.

1. *Włościanie w dobrach Rządowych.*

Niezależnie od warunków posiadania, objętych kontraktem nadawczym, znajdują tu zastosowanie przepisy zawarte w art. 1, 2, 3, 6, 8 i 9 Postanowienia Rady Administracyjnej z d. 24 Października (5 Listopada) 1852 r.— (T. I, str. 471, niniejszego dzieła).

2. *Włościanie w dobrach donacyjnych.*

W przedmiocie tym Ukaz z d. ⁴/₁₆ Października 1835 r., mieści w sobie przepisy nie tylko co do włościan, lecz i co do właścicieli donacyj, a mianowicie:

I. *Przepisy co do urządzenia i oszacowania dóbr.*

1. Wszystkie dobra przechodzące na własność prywatną, mają być, gdzie jeszcze niedopełniono pomiaru, niezwłocznie pomierzone, wsie od folwarków oddzielone, i włościanie w nich osiedli tak urządzeni, aby każda osada miała sobie wyznaczoną naj-

---

mniej jedną włókę ziemi miary nowopolskiej. Posiadana dotąd przez włościan ilość gruntów, chociażby była większa nad zakręsloną powyżej, ma przy nich pozostać; w przeciwnym zaś razie należy uzupełnić ilość brakującą, jeżeli miejscowość dozwoli i gospodarstwo folwarczne przez taki dodatek znacznej nie poniesie straty.

2. Starać się aby grunta włościańskie, o ile się to da wykonać, nie były przedzielane obcą własnością.

3. Wsiom tak urządzonym, ma być wydzielone osobne pastwisko, niedopuszczając w tém żadnej wspólności folwarków z włościanami.

4. Lasów ma być oddzielaną taka tylko ilość, jaką Rząd na miejscowe użycie, jako to, na budowie i opał, za potrzebną uzna, zbywająca zaś część od nadania pozostanie przy Skarbie.

5. Przy ustanowieniu dochodu z gruntów włościanom oddanych, przyjęte będą za podstawę przepisy istniejące w Królestwie względem urządzenia dóbr rządowych, z tém jednak zastrzeżeniem, aby dla tém większej ulgi włościan, przy każdej wsi wykazano, naprzód, ile odbywane dotąd przez nich powinności wynoszą na jeden mórg miary nowopolskiej gruntu, jeżeliby się zaś okazało, że dotychczasowa opłata w powinnościach jest niższą od téj jaka podług zasad rządowych przypadaćby mogła, w takim razie pierwszą utrzymać należy, a gdyby się okazała wyższą, to ustanowić ją podług zasad rządowych.

Rząd Królestwa Polskiego wyda w téj mierze szczegółową instrukcję, która zarazem wykazywać będzie warunki do oczynszowania włościan konieczne potrzebne. (a).

(a) W wykonaniu niniejszego artykułu Komisya Rządowa Przychodów i Skarbu pod d. 23 Ma-

---

ja (4 Czerwca) 1841 r. Nr. 44218, wydała stosowną Instrukcyę, którą Rada Administracyjna postanowieniem téj saméj daty za Nr. 16279, zatwierdziła, i która, o ile dotyczy oczynszowania włościan, oraz ich praw i obowiązków, obejmuje w Rozdziale III i IV następujące przepisy:

ROZDZIAŁ III.

Oczynszowanie Włościan.

A) Przyjęcie deklaracyi od włościan.

Art. 34. Po urządzeniu i ocenieniu gruntów włościańskich, po wręczeniu im tabelli prestacyjnej wykazującej, ile który z pojedynczych osadników czynszu ma opłacać, nareszcie po zbliżeniu się terminu sześcioletniego od daty ostatecznego oddania dóbr obdarowanemu, włościanie powinni być przez dziedzica zawiadomieni, iż mają zostawiouy wybór, czy ehcą od roku gospodarskiego, to jest 1 Czerwca, z gruntów im nadanych płacić czynsz, dawać osep lub robociznę odbywać, albo téż częściowo wszystko wykonywać.

Zawiadomienie podobne powinno przynajmnieć na pół roku przed 1 Czerwca w Urzędzie Wójta Gminy, szczegółowo każdéj wsi, protokularnie być zrobione. Obok tego zaś, ponieważ włościanie mają wybór uiszczania się z czynszu, bądź gotowizną, bądź osepami, lub robocizną, potrzeba ich zarazem zawiadomić, jakie są ceny każdego rodzaju zboża i jakie ceny robocizny.

Ceny te zastosowane być powinny do cen normalnych rządowych.

Art. 35. Deklaracyę podawać winien kuźdy szczegółowy osadnik, gdyż każdemu wolno jest inaczej się z dziedzicem ułożyć; po zamknięciu zaś protokulu, potrzeba im zostawić cztery tygodnie czasu do namysłu i zastrzedz, iż, po upływie tego terminu,

mają się powtórnie stawić, i albo pierwotną deklarację za dobrowolną uznać, lub też kto jakich zmian żąda, takowe do protokołu zadyktować.

Kto się po cztero tygodniowym namyśle nie stawi, deklaracja jego pierwsza, uważana zostanie za ostateczną. Kto zaś deklaracją powtórzną złoży, ta już więcej zmianie ulegz nie może.

Osadnik, który sobie obierze uiszczanie się z czynszu roboczną lub dawaniem osep, w stosunku całego lub części czynszu, winien się zarazem zadeklarować na jak długo obowiązek podobny przyjmie na siebie, to jest, czy na lat sześć, dwanaście lub więcej. Obowiązkiwanie się jednak podobne, nie może być na czas krótszy, jak na lat sześć, a nawzajem nie może być przyjęte na zawsze; gdyż w razie śmierci osadnika, jego następcą ma prawo nowego żądać układu, i ten mu odmówionym być nie może. Podobnie, gdyby który osadnik zamierzył roboczną czynsz uiszczać, nie wolno mu na obróbie więcej jak dni trzech na tydzień zobowiązywać się.

Art. 36. Ponieważ każdemu osadnikowi, urzędownemu na sposób kolonialny, wolno jest z czynszu częściami lub na raz na własność okupić się, wypada przeto w czasie przyjmowania deklaracji jak wyżej objawić włościanom jaki który z nich kapitał na taki przypadek zapłacićby musiał, i jakimi częściami, odpowiednio art. 8 zasadniczych przepisów (1), takowy spleacony być może, nakoniec zostawić wolność każdemu, czy chce zaraz zdeklarować się do okupu, i w jaki sposób, lub też czy na później zdeklarowanie się swoje w tej mierze odkłada.

(1) Przepisy te znajdują się dalej na str. 498.

B) *Warunki oczynszowania.*

Art. 37. Przyjmując w powyższy sposób dekla-

racyę od włościan, wypada zarazem ogłosić im warunki oczyszczowania niżej wyszczególnione: wszystkie zaś wątpliwości wniesione tak im wyjaśnić, aby to, co stanowić ma przyszłe ich obowiązki i dobrodziejstwa, dokładnie pojęli lub zrozumieli.

Art. 38. Każdy osadnik bez różnicy, czyli czynsz, osep lub roboczną uiszczając ma obowiązek, jest właścicielem użytkowym gruntu posiadanego, oraz właścicielem zupełnym budowli i tego wszystkiego co się na jego gruncie znajduje. Wszelkie użytki tak zwyczajne jako i nadzwyczajne, należą wyłącznie do osadnika, jak gdyby był zupełnym swęj posiadłości właścicielem. Prawo tylko propinacyi jest mu zabronione, to jest, iż trunków krajowych wyrabiać, ani ich na szynk lub inną spekulacyę z obcej własności sprowadzać nie jest mocen, wyjąwszy gdyby prawo propinacyi już poprzednio z tytułu prawnego nabył.

Art. 39. Jeżeliby osadnik cegielnię, torfiarnię lub inną kopalnię założyć przedsiębrał, i przez to powierzchni gruntu użytecznego miała być zniszczona, natenczas obowiązany będzie poprzednio spłacić odpowiednią część czynszu, osepu lub roboczną z osady przypadającej, a to w stosunku przestrzeni gruntu na kopalnię przeznaczonęj.

Art. 40. Osadnicy jako właściciele użytkowi obowiązani są, prócz powinności na rzecz obdarowanego zastrzeżonych, ponosić i opłacać wszelkie podatki i ciężary ogólne krajowe jako téż gminne, administracyjne i policyjne, tak zwyczajne jako i nadzwyczajne, terażniejsze i przybyć mogące. W szczególności zaś obowiązani są osadnicy opłacać dziesięcinę, jeżeli się ta należy, jako téż składkę Towarzystwa Ogniowego, w którym swoje budowle zabezpieczone mieć powinni, i wreszcie przykładać się wspólnie z folwarkiem, gdzie się ten znajduje, do utrzymania stróża nocnego i narzędzi ogniowych, a to w stosunku wartości zabudowań w Towarzystwie

---

Ogniwóm zabezpieczonój. Każdy osadnik obowiązany jest własnym kosztem stawiać i utrzymywać mosty na jego gruncie będące i do jego wyłącznego użytku potrzebne. Mosty zaś do użytkowania gminy przeznaczone, powinny być stawiane i utrzymywane kosztem wspólnym osadników i folwarków, w stosunku przestrzeni swój własności. Wreszcie do utrzymywania dróg publicznych, do stawiania i utrzymywania mostów i drogowskazów na takich drogach, o tyle tylko osadnicy przykładać się będą, o ile do tego ustawami ogólnemi kraju zobowiązani zostaną.

Art. 41. Na przypadek klęsk pozbawiających osadnika połowy dochodu rocznego, jako to, — gradobicia, ognia, wylewu wód, powszechnego pomoru bydła i nieurodzaju zupełnego, — osadnik ma prawo do ulgi w uiszczaniu obowiązków gruntowych, a to w tym sposobie, iż osep i czynsz mają mu być rozłożone na raty dwóch następnych lat nie przechodzące. Robocizna zaś, albo powinna być rozłożona, albo zamieniona na opłatę pieniężną, lub osep, podług wyboru osadnika. Do allewiacyi w podatkach i ciężarach krajowych, ma prawo osadnik tak jak wszyscy właściciele ziemscy.

Art. 42. Osadnicy nie uiszczający czynszu, osepu lub robocizny, prócz przypadku w artykule poprzednim przytoczonego, znaglani będą do ich uiszczania drogą egzekucyi, w Rozdziale następującym opisaną.

Jeżeliby czynsz lub osep za dwa lata zalegał, a robocizna za rok jeden, natenczas w Styczniu następnego roku ekonomicznego mogą być przeciw osadnikowi przedsięwzięte kroki o wywłaszczenie go z osady przez sprzedaż, podług form, w następującym Rozdziale opisanych, przedsięwzięć się mającą.

Art. 43. O ile osadnicy, na zasadzie przywilejów, wyroków prawomocnych lub innych prawnych ty-

tułów, mieli prawo brania drzewa w lesie do donacyi należącym, w takim razie o tyle w kontrakcie opisać je należy, z wymienieniem ilości i gatunku drzewa. Prawo pastwiska w lasach uzasadnione na takich samych tytułach również w kontrakcie opisane być winno.

Art. 44. Właściciele osad mogą swojemi posiadłościami dowolnie rozporządzać, tak przez umowy między żyjącemi, jako też na przypadek śmierci, a to z obowiązkami do gruntu przywiązanemi, pod warunkami poniżej zamieszczonemi.

Art. 45. Podział osady dozwolony być nie może, nawet pomiędzy successorów przez prawo do spadku powołanych, jeżeli utworzyć się mające części, przynajmniej jednej włóki wynosić nie będą. Jeżeli w przypadku takiej niepodzielności spadkodawca nieoznacza kto po nim ma objąć całkowitą osadę, i jeżeli successorowie pomiędzy sobą wyboru nie uczynią, lub względem sprzedaży osady nie ułożą się, natenczas sprzedaż osady ma nastąpić podług formy w Rozdziale następującym przepisanej.

Art. 46. Ani obdarowany, ani jego officialiści nie mają prawa nabywania osad w dobrach darowanych.

Art. 47. Nabywanie więcej osad, w takim tylko razie dozwolone być może, jeżeli przez ich połączenie w jednej osobie, przestrzeń utworzyć się mającej posiadłości, trzy włók przynieść nie będzie: osadnicy wszakże, którzy taką przestrzeń lub więcej przed darowizną dóbr posiadali, przy swoim prawie pozostają. Nabywający więcej osad, przed okupieniem się na własność nie jest mocen znosić zabudowań mieszkalnych, jakie na przybyłych osadach znajdować się będą, owszem obowiązany jest utrzymywać je ciągle w dobrym stanie.

Art. 48. Tak przy podziale osad, jako też przy ich odstępowaniu przez umowy między żyjącemi na

---

rzecz osób obcych, prawa do sukcesyi po osadniku nie mających, przyzwolenie obdarowanego konieczne jest potrzebne, pod nieważnością umowy, i bez takiego przyzwolenia nabywca osady do jęj objęcia przypuszczonym nie będzie.

Art. 49. Przyzwolenie ze strony obdarowanego udzielane być ma bezpłatnie, koszta zaś stempla ponosić mają osadnicy. Pozwolenie na podział osady ołmówione być nie może, jeżeli przepis artykułu 45 będzie wykonany; również odmówione być nie może przyzwolenie na odstąpienie osady osobie obcej, jeżeli żadna nie zostanie zaległość dla obdarowanego, lub przez nabywcę zaraz jest płaconą. Jeżeliby obdarowany na zanesione do niego żądania w tój mierze w ciągu miesiąca żadnej nie udzielił odpowiedzi, natenczas samo milczenie zastępować będzie miejsce udzielonego przyzwolenia.

Art. 50. Żądania o przyzwolenie na odstąpienie osad, powinny być zanoszone za pośrednictwem Wójta Gminy, Wóźnych Sądowych, albo Naczelnika Powiatowego, którzy są obowiązani dać poświadczenie o czasie, kiedy to żądanie wniesiono i takowe obdarowanemu lub, jego pełnomocnikowi doręczyć i dowód na to uzyskać pod własną odpowiedzialnością. Odpowiedzi tą samą drogą udzielane być mają.

Art. 51. Nie wolno jest osadnikowi żadnych na swoją osadę zaciągać długów, dopóki nie spłaci $\frac{3}{4}$ czynszu lub innych obowiązków do jego osady przywiązanych. Przed spłaceniem tych obowiązków, żadne obciążenia do hypoteki osad wpisywane być nie mogą, chociażby wyrokami sądowemi od osadników zasądzone były. Długi przez osadników zaciągnięte, mogą być tylko z ruchomego ich majątku dochodzone, lecz nie mogą być ściągane z osady samęj.

Art. 52. Każdy osadnik mający grunta swoje stale urządzone, może się uwolnić od uiszczania na

rzecz obdarowanego czynszu, osepów lub robocizny, przez spłacenie kapitału odpowiadającego $\frac{3}{4}$ częściom tychże obowiązków, jako 5 procentu uważanych. Czwarta część obowiązków pozostanie przy gruncie i jako podatek stały w pieniądzach na rzecz skarbu opłacaną będzie.

Art. 53. Osadnik chcący się okupić, może albo od razu złożyć cały kapitał wyrównywający jego obowiązkom, albo też spłacać go częściami w summach okrągłych przynajmniej Rsr. 15 wynoszących, prócz ostatniej raty, która, w stosunku pozostającego długu, może być mniejsza. Kapitały takie, po zawiadomieniu o tém właściciela dóbr, powinny być wnoszone na rzecz obdarowanego do depozytu kass Powiatowych, lub innych jakie Kommissya Rządowa Przychodów i Skarbu przeznaczy.

Art. 54. W każdym czasie i w miarę uzbierania funduszu, mocen jest każdy osadnik wnosić do kassy rządowej summy na okup przeznaczone, i w miarę téj spłaty, skoro kwit na to wydany właścicielowi dóbr okaże, uwolniony zostaje od uiszczania odpowiedniego czynszu, osep lub robocizny, w racie zaraz najbliższej przypadającej.

Art. 55. Jeżeliby jednak osadnik obowiązany był do uiszczenia robocizny, w takim razie okupienie się od niej nie może nastąpić bez wiedzy obdarowanego i przed terminem umową wskazanym.

Art. 56. Czynsz z każdej osady po urządzeniu jęj ustanowiony, bez względu czy uiszczany będzie gotowizną, osepem lub robocizną, obrócony zostanie na tyle korcy żyta, ile ich przez podzielenie summy czynszu przez cenę normalną rządową jednego korca tego zboża wypadnie.

Ilość ta korcy żyta, będzie na zawsze stałą i niewzruszoną, lecz czynsz, czyli procent od wartości ziemi oznaczony przez tę ilość korcy żyta, podlegać będzie co lat trzydzieści, aż do zupełnego wykupienia się osadników, zmniejszaniu się lub powiększa-

---

niu, w stosunku do cen targowych tego zboża w mieście właściwem Powiatowém w ciągu upłynionych lat trzydziestu praktykowanych, a to w ten sposób, iż summa cen tych z jednego roku razem dodana, i podzielona przez ilość pozycyij dodanych, wykaże cenę średnioproporcjonalną jednego roku, a trzydzieści podobnych cen rocznych do siebie dodanych i podzielonych przez trzydzieści, poda iloraz, który oznaczać będzie cenę jednego korca żyta. Przez cenę tę pomnoży się więc ilość korcy żyta, przy pierwotném wyrachowaniu czynszu stałe ustanowiona, a wtenczas okaże się czynsz w gotowiznie na przyszłe lat trzydzieści do opłacania przypadły. Lata w których, z powodu klęsk i powszechnego w okolicy nieurodzaju, ceny żyta były nadzwyczajne, do powyższego obrachunku wchodzić nie mogą, lecz w ich miejsce zaliczone będą ceny najwyższe z lat zwyczajnych. Czynsz podobny nie może być ani niżony, ani podwyższony więcej nad $\frac{1}{4}$ część téj summy, jaka w ostatnich trzydziestu latach była dziedzicowi uiszczoną.

Art. 57. Jeżeli osada okupiona miała urządzoną hypotekę, wykreślenie z niej obowiązków na rzecz obdarowanego zapisanych, za okazaniem kwitu kasowego i poprzedniém Rządu Gubernialnego przyzwoleniem następować powinno.

Art. 58. Osadnik każdy, będąc obowiązany przestrzegać spokojnego posiadania gruntów, jakie mu oddane zostaną, obowiązany jest własnym kosztem prowadzić następnie wyniknąć mogące processa o posiadanie, czyli tak zwane processa possessoryjne. Jeżeliliby zaś proces petytoryjny bądź o własność gruntu, o granicę, lub jaką służebność miał być prowadzony, natenczas, dopóki się osadnik nie okupi, i przez to nie nabędzie zupełnej własności, obowiązkiem jest obdarowanego własnym kosztem taki proces prowadzić i być rękojmą osadnikowi na przykład przegranej.

Art. 59. Wszystkie czynności ściągające się do urzędzenia i oczynszowania włościan, wolne być mają od użycia papieru stemplowego.

Art. 60. Koszta spisywania kontraktów powinny być zaspokojone po połowie przez osadników i obdarowanego.

C) *Spisanie kontraktów.*

Art. 61. Po przyjęciu od włościan protokularnej deklaracji, w jaki sposób czynsz od nich należy uiszczać, spisany być powinien z każdym osadnikiem urządzonym kontrakt, podług warunków oczynszowania wyżej wymienionych i form jakie poniżej są wyłączone.

Kontrakty te zawierane być powinny pomiędzy obdarowanym lub jego szczególnie umocowanym, a każdym pojedynczo osadnikiem w trzech exemplarzach, w obecności dwóch przynajmniej świadków przez osadników wybranych, czytać i pisać umiejących, oraz w obecności Wójta Gminy właściwej, który obowiązany jest poświadczać tożsamość osób stawających, własnoręczność ich podpisów, jak niemniej czy osadnicy oświadczyli, że wszystkie warunki kontraktu z własnej i dobrej woli przyjmują.

Za nierzetelne poświadczenie Wójt Gminy będzie odpowiedzialny jako dopuszczający się fałszu w urzędzie.

Art. 62. W każdym kontrakcie wymienić należy przestrzeń osady z powołaniem jej numeru i położenia na mappie całą wieś wyobrażającej; powinny być opisane znaki graniczne jakie na gruncie przy osadzie zamieszczone zostały; wyszczególniona ilość czynszu jaki z osady należy, sposób w jaki z niego osadnik uiszczać zobowiązał się, wreszcie czas i miejsce składania czynszów, odbywania robocizny, lub dawania osepów, z wymienieniem sposobu odbywania drugiej i miar na jakie oddawany ma być osep.

Czynsze i osepy uiszczane być powinny za rok ekonomiczny, od 1 Czerwca zaczynający się, w środku tego roku, a mianowicie w miesiącach Listopadzie i Grudniu każdego roku; robocizna zaś wykonywana być ma podług zasad tabelłą prestacyjną i regulaminem pańszczyźnianym opisanych. Czynsz, osep lub robocizna powinny być składane lub uiszczane do tego folwarku, do którego poprzednio składane lub uiszczane były; a jeżeliby ten folwark od dóbr darowanych był oddzielony lub zniesiony, natenczas obowiązki te, przeniesione być mają w inne miejsce, jakie obdarowany przeznaczy.

Art. 63. Protokola deklaracyjne, kontrakty i tabele prestacyjne, podpisem stron opatrzone wraz z mapą i rejestrem podziałowym, przesyłane być winny do zatwierdzenia Kommissyi Rządowej Przychodów i Skarbu, układ bowiem cały nabiera mocy obowiązującej względem osadników wtenczas dopiero, gdy je Władza ta za zgodne z przepisami uzna i zatwierdzi.

Art. 64. Kontrakty, przez Kommissyę Rządową Przychodów i Skarbu zatwierdzone, nie mogą być w niczém bez przyzwolenia tój Władzy zmieniane, pod nieważnością tychże odmian, a w takiej osnowie jak były zatwierdzone, powinny być przed Rejentem spisane i do ksiąg hipotecznych dóbr, za pośrednictwem właściwego Rządu Gubernialnego, wniesione.

Następnie każdy osadnik okupiony, mocen będzie urządzić na swoje imię hipotekę swojej własności, z ograniczeniem i obowiązkami kontaktem objętemi, i w takim razie mapę szczegółową swojej osady do akt hipotecznych złożyć.

Mapa całkowitej wsi, wyszczególniająca każdą pojedynczą osadę, powinna być przez dziedzica dóbr wraz z rejestrem pomiarowym w jednym egzemplarzu do dowodów przy księdze wieczystej złożona, a w drugim podobnym egzemplarzu z dołączeniem

tabelli prestacyjnej, zbiorowy dokument ich obowiązków stanowiącej, włościanom wydana.

D) *O włościanach nieurządzonych.*

Art. 65. Włościanom, którzy urządzenia w sposób kolonialny nie przyjmą, nie służą inne dobrodziejstwa, jak te, które artykułami 38, 40 do włącznie 51 opisane zostały.

Art. 66. Ponieważ urządzenie włościan ma być wykonywane bez żadnego przymusu, i nie chcącym korzystać z niego ma być zostawiony czas do namysłu, ażeby się o korzyści własnej przekonali, i aby tym sposobem przygotować ich stopniowo do ocenienia nadanego im prawa, obdarowany przeto, skoro, z woli Najwyższej, przedłużenie sześcioletniego terminu do urządzenia włościan za pośrednictwem Kommissyji Rządowej Przychodów i Skarbu uzyska, obowiązany jest na dwa lata przynajmniej przed upłynieniem takowego, włościan do deklaracji przywoływać, czy urządzeniu chcą się poddać lub nie? i protokoła z nimi w tej mierze spisane, Kommissyji Rządowej Przychodów i Skarbu nadsyłać. Jeżeli urządzenie przyjmą, to ma być wykonane podług przepisu artykułów powyższych, jeżeli zaś nie przyjmą, w protokole z włościanami spisanym powinny być dokładnie wyjaśnione powody opierania się włościan, lub też przyczyny stojące temu na przeszkodzie, a od obdarowanego nie zawisłe. Assessor Ekonomiczny każdego razu deklaracją podobną włościan sprawdzi i zgodność protokołu z tąkową poświadczy.

Art. 67. Gdyby się Kommissya Rządowa Przychodów i Skarbu przekonała, iż obdarowany nie przykładá starania, aby włościanie urządzeni zostali i, nie przedsiębiorąc środków jakie do tego w jego mocy pozostają, uchyla się tylko od wykonania tego obowiązku, natenczas, w duchu Woli Najwyższej,

---

każe wsie podobne w drodze administracyjnej na koszt obdarowanego urządzić.

Art. 68. Dopóki urządzenie wsi której nie nastąpi, obdarowany winien jest podupadających włościan wspierać, budowie ich od upadku ratować i drzewem na ten cel potrzebném zapomagać; w razie processów o granice, własnym kosztem sprawy ich prowadzić; zgola z całą uwagą na polepszenie ich bytu, to wszystko wykonywać, co Skarb względem nich w czasie posiadania dóbr wykonywał.

W razie zanieśienia z ich strony zażaleń na dziedzica o uciążenia, Kommissya Rządowa Przychodów i Skarbu ma prawo wejść w ich rozpoznanie i usunąć to wszystko, co niezgodném ze służącemi im prawami uzna.

ROZDZIAŁ IV.

O dochodzeniu i ściąganiu należitości od osadników.

Art. 69. Dopóki się osadnicy z powinności swoich do osad przywiązanych nie okupią, obowiązani są takowe w sposobie i terminach zawartemi z nimi kontraktami opisanych, regularnie obdarowanemu uiszczać: niedopełniający zaś tego obowiązku, ulegną środkom egzekucyjnym, których użycie, aby z zachowaniem pewnej względności, i w razie tylko koniecznej potrzeby następowało, — obdarowany w każdym razie dopuszczonej przez osadnika zaległości, czy to w opłacie czynszu, czy w oddaniu osep, czy też w odbyciu robocizny, winien naprzód zbadać powody takowej: a jeśli się przekona, że nieuiszczenie się osadnika w terminie przepisany, pochodzi ze zbiegu okoliczności, którym tenże oprzeć się, ani im zaradzić nie był w mocy, poda zalegającemu środki ułatwiające wyjścia z zaległości, albo przez podzielenie takowej na raty bez procentu, albo w inny sposób dogodny, osadnika od przecią-

zenia, a obdarowanego od straty chroniący. Gdyby, zaś pokazało się, że osadnik dopuszcza zaległości z powodu zaniedbywania gospodarstwa, obojętności w wykonywaniu swoich obowiązków, albo z innego podobnego na взгляд nie zasługującego powodu; obdarowany mocen jest, przy zakommunikowaniu delaty zaległości, zażądać od Naczelnika właściwego Powiatu egzekucyi, którą mu tenże udzielić jest obowiązany.

Art. 70. Gdyby egzekucya przez Naczelnika Powiatu zarządzona, i następnie popiérana wedle przepisów służących do ściągania zaległości od włościan w dobrach rządowych, a nawet dopełniona przez Wójta Gminy nie kosztowna sekwestracya majątku zadłużonego osadnika, nie przyniosła żadanego skutku, zajęte zaś ruchomości nie odpowiadały zaległości, i ta już dwuletni czynsz lub osep wynosiła; gdyby nakoniec wydzierżawienie części lub całości gruntów do osady należących, na pewien przeciąg czasu, a najdłużej na lat trzy, uprzątnięcia zaległości obok wpływów bieżących nie zapewniało, osadnik obdłużony może być exmittowanym, a prawo jego do posiadania osady sprzedane.

Rygor ten zarówno rozciąga się do osadników stale urządzonych jak i nieurządzonych, z tą tylko różnicą, że jeśli osadnik nieurządzony mający obowiązek odbywania robocizny w naturze, w tej przez rok cały zalegnie, a przytém nie posiada dostatecznego inwentarza, o gospodarstwo i budowle nie jest dbałym,—bez dopuszczenia zaległości dwuletniej może być z osady usuniętym, a ten kto na jego miejscu osiadzie, winien się poddać obowiązkowi, jakie jego poprzednika ciążęły.

W kontraktach, pomiędzy osadnikami i obdarowanymi zawieranych, wolno jest zamieszczać warunek, na mocy, którego pierwsi przyjmowaliby na siebie zobowiązanie, że, na przypadek niedopełnienia z swęj strony umowy, zwróćą obdarowanemu

---

wartość zaległości, w czynszach lub innych powinnościach wynikłej, robocizną. W takich razach przed przystąpieniem do eksmissyi osadnika, w przypadkach przez obecny artykuł przewidzianych, jeżeli obdarowany żądać tego będzie, osadnik ma być zmuszony do odrobienia temuż obdarowanemu robocizny czy to pieszej czy sprzężajnej, za cenę, jaka przy zamianie téjże robocizny na czynsz, za zasadę przyjętą została.

Art. 71. Środki dochodzenia zaległości na osadnikach podług przepisów skarbowych, mogą być przez obdarowanego łągodzone, w żadnym zaś wypadku obostrzać ich nie może: nadto w użyciu takich obdarowany z największą powinien postępować ostrożnością, tak aby nie dał powodów do słusznych ze strony osadników zażaleń, i aby postępowaniem swoim nie naraził ich na szkody, za które stałby się odpowiedzialny.

Art. 72. Sprzedaż praw obdłużonego osadnika do posiadanej przezęń osady, następować ma w drodze licytacji publicznej, która rozpoczynać się powinna od summy ustanowionej z oszacowania zasiewów przez osadnika zaprowadzonych, sprzętów jego gospodarskich, budowli i inwentarza żywego, tudzież z dolicznej części okupu jeśli ten już miał miejsce. Oszacowanie dopełnią biegli pod nadzorem Urzędnika z Rządu Gubernialnego delegowanego, tudzież pod nadzorem obdarowanego lub jego pełnomocnika. Gdyby szacunek ustanowiony zdawał się osadnikowi za niski, mocen jest żądać zmiany znawców, a namet i zmiany Urzędnika, co mu odmówioném być nie powinno.

Tam gdzieby na osadzie nie było ani budowli, ani zasiewów, czétoletni czynsz z osady, służyć będzie za *praetium* do licytacji.

Art. 73. Ogłoszenie terminów licytacji nastąpić powinno trzykrotnie, w Dzienniku Gubernialnym, kościele parafialnym i w gminie, najmniej na 4 ty-

godnie przed terminem: sama zaś licytacja odbyć się powinna, bez żadnego kosztu dla osadnika, w Urzędzie miejscowego Wójta Gminy, w obec Urzędnika Gubernialnego i obdarowanego lub jego pełnomocnika.

Gdyby na terminie nie było konkurentów, lub obecni niekorzystnie podawali warunki, należy w podobny sposób ogłosić drugi termin licytacji, a w przypadku niepomyślnym—i trzeci. W razie spełnienia bezskutecznie wszystkich terminów licytacji, obdarowany winien wziąć osadę w administracyą swoją na rok jeden, i w ciągu takowego nowe trzy terminy za niższe *praetium* do licytacji ogłosić: a gdyby i to nie ściągnęło konkurentów, wypada obdarowanemu, albo przez podział należności na raty, albo przez dozwoleńie uiszczenia się z niej w produktach lub robociznie, albo przez zapewnienie lat wolnych, lub też przez inne udogadniające środki, objęcie osady ułatwić, inaczej musiałby Skarb w drodze administracyjnej na risico obdarowanego środki osiedlenia przedsięwziąć, i istnieniu osady pustej skutecznie zaradzić.

Art. 74. Kapitał osiągnięty ze sprzedaży osady należy do egzmittowanego osadnika, po zaspokojeniu z niego wszakże należności, które sprzedaż spowodowały i kosztów obwieszczenia. Obrachunek w tej mierze, sporządzi Urzędnik ekonomiczny z Rządu Gubernialnego i dopilnuje, aby należność egzmittowanemu przypadająca, była wypłaconą, skoro na niej nie będzie aresztów Sądowych, w takim bowiem przypadku złożyć onę należy do depozytu.

Art. 75. W razach gdzieby egzmittowany osadnik po utracie swojej posiadłości nie miał się z czego utrzymać, obdarowany winien, jeżeli osadnik tego żąda, dać mu przynajmniej na rok jeden przytułek, a zarazem wskazać mu środki zarobkowania w celu pokrycia wydatków, jakie utrzymanie tegoż osadnika za sobą pociągnie.

Art. 76. Gdyby który osadnik opuścił zupełnie swoją osadę i z niej się wyprowadził, obdarowany winien ją zająć w swoją administrację, osadnika za pośrednictwem Wójta Gminy do powrotu wezwać, a tymczasowie gospodarstwem tak zarządzić, aby Skarb w podatkach i obdarowany w swoich należnościach byli zaspokojeni. Jeżeli osadnik powyższym sposobem wezwany nie powróci, osada jego, bez różnicy czy jest urządzoną czy nie, po upływie roku od jej opuszczenia, może być z wolnej ręki sprzedaną za pośrednictwem obdarowanego.

Art. 77. Rząd Gubernialny winien być przez obdarowanego zawiadomiony w każdym razie, gdy przeciw osadnikowi środki egzekucyi, sekwestracyi i sprzedaży jego osady przedsięwzię. Umowy z nabywcami osad, na risico winnych sprzedawanych, nie mogą być inaczej jak urzędownie spisywane.

Gdyby w czém strony decyzjami Rządu Gubernialnego sądziły się być uciążonemi, wolno im jest odwołać się do Kommissyi Rządowej Przychodów i Skarbu.

Art. 78. Ponieważ Instrukcyja powyższa mogła nie objąć wypadków wszystkich, jakie się w dopełnianiu przepisów z d. ⁴/₁₆ Października 1835 r. objawić mogą, lub téż w wykonaniu przewidzianych i wskazanych wynikających mogły wątpliwości rozstrzygnięcia potrzebujące, Kommissya Rządowa Przychodów i Skarbu przeto w przypadkach podobnych, wyda dodatkowe przepisy, które, równie jak niniejsza Instrukcyja, za obowiązujące uważane być mają.

6. Podług powyższego artykułu (t. j. podług art. 5 Ukazu z r. 1835, wyżej str. 481 niniejszego dzieła) oceniać się będzie ta tylko ilość gruntów, jaką włościanie przed urządzeniem posiadali; lecz przy nadaniu nowych gruntów trzymać się wyłącznie potrzeba zasad Rządowych.

II. *O prawach i obowiązkach włościan.*

7. Po urządzeniu i ocenieniu gruntów włościańskich, ma być włościanom zostawiony wybór, czy chcą z gruntu im nadanego płacić czynsz, dawać osepę lub roboczną odbywać, albolitéż wszystko częściowo wykonywać.

8. Aby zachęcić włościan do większej pracowitości i gospodarności, wolno im będzie okupić się od wszelkiej powinności przez wniesienie na raz jeden, lub częściami, kapitału odpowiedniego $\frac{3}{4}$ częściom dochodu dwudziestoletniego, podług stopy 5°/₁₀₀ procentu wyrachowanego; w częściowym wszelako opłacaniu wnoszone raty, nie mogą być mniejsze od Rsr. 15.

9. Urządzenie to ma być wykonane bez żadnego przymusu włościan, i owszém nie chcącym korzystać z tego dobrodziejstwa, dać czas do namysłu, ażeby się o korzyści własnej przekonali, i aby tym sposobem przygotować ich stopniowo do ocenienia nadanego im prawa.

10. W miarę wnoszenia częściowej opłaty przez włościan na rachunek kapitału zmniejszają się stosunkowo ich powinności, jako to: czynsz, robocizna i daniny, a gdy wniesioną będzie do $\frac{3}{4}$ części kapitału, pozostająca $\frac{1}{4}$ część zostanie ciężarem wieczystym ubezpieczonym na gruncie każdego respective włościanina, procent zaś od niej, jako podatek gruntowy, przybierze naturę innych podatków Rządowych i zarówno z nimi do Skarbu wpływać będzie. Włościanin tym sposobem okupujący się, wchodzi w prawa aktualnego dziedzica.

11. Włościanie nie mają prawa propinacyi, wyjąwszy tych, którzy przed wydaniem niniejszych przepisów z mocy wyłącznie nadanych sobie praw i przywilejów takowego używali.

12. Wszelkie prawa i przywileje włościanom nadawane i do hipoteki wniesione, niemniej te, któ-

---

re, lubo do hypoteki nie są wniesione, w ciągu jednak trzech lat ostatnich używane były, mają pozostać nie naruszonymi.

13. Znajdujące się w dobrach należących do donacyi, magazyny komunalne i inne własności gospodarskie, są od donacyi wyłączone, i, jako własność trzeciego, włościanom oddane być powinny.

14. Układy, jakie nastąpią z włościanami na zasadzie artykułów poprzedzających, mają być zawierane urzędownie i wniesione do hypoteki dóbr. Układy zaś zawarte przed wydaniem niniejszego Postanowienia, na zasadzie których, chociażby i cała wieś była urządzona, w takim tylko razie pozostaną w swój mocy, jeśli dla włościan nie będą uciążliwemi.

III. *O prawach i obowiązkach właścicieli.*

15. Po urządzeniu włościan na zasadzie powyższej, folwarki i posiadłości z należąciami do nich gruntami, przynależnościami, użytkami i zakładami gospodarskimi, jako to: rybołówstwem, młynami, pasiekami, z zakładami chowu bydła, propinacją i t. d. przechodzą na własność obdarowanego z mocy Najmiłościwszej donacyi, a to na podstawie osobnego Najwyższego Ukazu i warunków następujących:

- a) Dobra nadane, przechodząc w jednej nierozdzielnej całości z rąk jednych do drugich, podług porządku sukcesyi niżej opisanego, nie mogą być w żadnym przypadku ani zastawiane, ani sprzedawane, nie tylko z woli samego właściciela, ale nawet za długi skarbowe i prywatne, oraz w żaden sposób alienowane być nie mają.
- b) Prawo brania spadku w dobrach tym sposobem nadanych szlachcie Rossyjskiej, rozciąga się tylko na dzieci i wnuków religii Grecko-Rossyjskiej w linii zstępnej, i w żadnym przy-

padku nie ulega podziałowi, lecz przechodzi na najstarszego w rodzeństwie.

- c) Prawo brania spadku, mają najprzód dzieci płci męskiej.
- d) Nie wyłączają się wszakże na tychże samych zasadach i córki w razie gdyby nie było synów lub ich potomstwa płci męskiej.
- e) Jeżeli nie ma potomstwa w linii prostej, prawo brania spadku przechodzi tymże samym porządkiem na najbliższą linię kollateralną.
- f) Gdyby nie było sukcesora ze stanu szlachty rodowitej Grecko-Rosyjskiego wyznania, lub też gdyby zupełnie pokolenie wygasło, w takim razie dobra uznane będą za odumarłe.

16. Obdarowany, wstępując w prawo własności zupełnej, podlega:

- a) Ścieśnieniem tego prawa, jakie, z mocy akt w formie przepisanej sporządzonych, do hipoteki wniesione zostały.
- b) Ścieśnieniem z praw i przywilejów włościanom i kolonistom służących, które, chociażby o nich wzmianki w hipotece nie było, mają moc obowiązującą skoro w ostatnich trzech latach wykonywane były.

17. Obdarowany winien na siebie przyjąć dług Towarzystwa Kredytowego Ziemskiego i płacić mu należne procenta od kapitału, jaki, po dopełnionym przez toż Towarzystwo stanowczym rozdziale, dobra te ciężyć będzie.

18. Przy nadaniu dóbr skonfiskowanych, obdarowany winien przyjąć na siebie wszystkie długi hipoteczne osób prywatnych, tak bezsporne jako też i te, które mogą być dochodzone jeszcze w terminach wskazanych Postanowieniem o konfiskacie z dnia $\frac{2}{14}$ Kwietnia 1835 r. (T. 1 str. 97 niniejszego dzieła) z warunkami następującymi:

- a) Gdyby, z powodu przegranych przez wierzy-

cieli processów, lub w skutek zawartej z nimi i przez Rząd potwierdzonej dobrowolnej umowy, masa długów zmniejszoną a tém samém dochód z dóbr, przyjęty za zasadę przy donacyi, powiększonym został; w takim razie kapitał w ten sposób zyskany, przechodząc na korzyść Skarbu, pozostanie długiem na dobrach, według przepisów objętych Ukazem z dnia ¹⁹/₃₁ Sierpnia 1828 r. (D. P. T. XII, str. 169 n.), procent zaś od niego, równie jak sam kapitał, gdyby był spłacony, należą do funduszu, który ma się utworzyć na zasadzie artykułu 18 Ukazu o urządzeniu dóbr skonfiskowanych z dnia ⁴/₁₆ Października 1835 r. (T. I, str. 509 niniejszego dzieła).

- b) Gdyby przeciwnie masa długów, w terminach wskazanych Postanowieniem o konfiskacie z d. ²/₁₄ Kwietnia 1835 r., powiększoną została i obdarowany z powodu tego na straty był narażonym, przez zmniejszenie dochodu rocznego, jaki za zasadę do donacyi był przyjęty; w takim przypadku Rząd wynagrodzi go z funduszów ogólnych z dóbr skonfiskowanych lub w zamian za dobra darowane, inne dobra za osobnym Najwyższym Ukazem będą mu dane.
- c) Gdyby od obdarowanego, zamiast procentu, żądano spłacenia długów dobra ciążących, a on takowych spłacić nie był w stanie, na taki przypadek Rząd Królestwa Polskiego upoważniony jest do udzielenia mu pożyczki podług warunków w Ukazie z d. ¹⁹/₃₁ Sierpnia 1828 r. (D. P. T. XII, str. 169 n.) przepisanych.

19. Obdarowany winien ponosić wszelkie podatki i obowiązki, jakie przywiązane są do dóbr darowanych.

20. W dobrach, które, przed urządzeniem w nich w sposób powyższy włościan, będą oddane, obda-

rowany winien wypełnić wszystkie warunki niniejszymi przepisami wskazane.

21. Przenoszenie i nowe wnoszenie budowli włościańskich, gdyby tego w skutek urządzenia była potrzeba, nastąpić winno kosztem obdarowanego, — który ma prawo żądać od włościan pomocy w robociznie pieszej i sprzężajnej.

22. Koszta pomiaru i urządzenia włościan, należą także do obdarowanego przy pomocy robocizny pieszej i sprzężajnej włościańskiej.

23. Nim urządzenie włościan nastąpi, obdarowany pod żadnym względem nie może od nich innych żądać obowiązków nad te, jakie mu aktem podawczym wskazane będą, a tém mniej przymusowych najmów, darmoch i innych powinności wymuszonych.

24. Kapitał pochodzący z okupu włościan, stosownie do art. 8 niniejszych przepisów, jest własnością obdarowanego; procent zaś od pozostającego na wieczne czasy na gruncie kapitału, jako podatek publiczny oddawany być ma przez obdarowanego do Skarbu tytułem kwarty.

25. Nim urządzenie włościan nastąpi, pomieniony w poprzedzającym artykule podatek tytułem kwarty wpływać ma do Skarbu w stosunku wartości dotychczasowych włościańskich powinności, według zasad przez Kommissję Rządową Przychodów i Skarbu wskazać się mających.

26. Do ostatecznego urządzenia włościan, podług wyżej wzmiankowanych przepisów, naznacza się obdarowanemu termin sześcioletni od czasu nadania.

27. Dla ochrony dóbr nadanych od upadku przez nagłe zniesienie robocizny włościańskiej, zamienienie takowej na czynsz, osep i okup, chociażby włościanie natychmiast tego żądali, ma mieć miejsce nie wprzód aż po upłynieniu lat sześciu, jak powyższy artykuł wskazuje; z tym warunkiem, aby

---

tam, gdzie włościanie podług dawnego zwyczaju więcej jak dni trzy odrabiali na tydzień, robocizna podobna zmniejszoną została tylko do dni trzech z osady a nie z duszy, resztę zaś powinności aby opłacali gotowizną.

28. W przypadku gdyby nakazane urządzenie włościan w przepisany artykułem 26 czasie, nie dało się wykonać z powodu opierania się ich, lub z innych od obdarowanego niezawisłych przyczyn, Rząd Królestwa powinien wypadek ten do wiadomości Najwyższej ponieść i prosić o dozwole nie przedłużenia terminu; w razie zaś uchylania się samego obdarowanego, każe urządzić włościan na koszt jego w drodze administracyjnej.

29. O ile obdarowany w dobrach mu nadanych zachowa w swęj mocy kontrakty zawarte przez Skarb z osobami prywatnemi, o tyle wchodzi we wszelkie prawa Skarbowi przez też kontrakty zapewnione, a pobierając z dóbr dochód dzierżawny, przyjmuje na siebie i obowiązki wspomnianych kontraktów.

30. Wszystko co jest na gruncie dóbr, jako to: inwentarze żywe i martwe, rolnicze i inne sprzęty i narzędzia, słowem co stanowi własność Skarbu, należy do obdarowanego; wszystko zaś co się znajduje na gruntach włościańskich, jak równie co do użytku mieli sobie oddane lub sami nabyli, jako to: inwentarze, sprzęty, naczynia rolnicze i gospodarskie i t. d. jest własnością włościan.

31. Służebności z innych dóbr rządowych dla dóbr nadanych, jak wzajemnie służebności dóbr donacją stanowiących, dla dóbr innych Rządowych ustają odtąd na zawsze, a jeżeli włościanie nadanych dóbr poniosą na tém jakiegokolwiek straty, do obdarowanego wynagrodzenie ich należć będzie.

32. Akta donacyi sporządzone być mają podług wzoru załączonego z zamieszczeniem w nich praw

---

i obowiązków połączonych z posiadaniem dóbr darowanych. (ods. do art. 896 K. N.).

33. Każdy, komu dobra Najmiłościwiej są darowane, po nastąpiomym w téj mierze Najwyższym Ukazie, zawiadomiony być ma przez Kommissyę Rządową Przychodów i Skarbu bezpośrednio, lub za pośrednictwem Władzy, pod którą zostaje, o terminie, od którego ma wejść w posiadanie dóbr darowanych, i w którym winien stawić się do ich odbioru.

34. Każdy otrzymujący dobra z Najmiłościwszój donacyi, powinien odebrać je podług przepisanego porządku niezawodnie z początkiem tego roku gospodarskiego, który w Ukazie donacyi jest wymieniony.

35. W razie nieuiszczenia się obdarowanego w opłatach i innych należnościach i obowiązkach przez Skarb na niego przy donacyi szczegółowo oznaczonych, dobra nadane wzięte będą w administracyą Rządową na tak długo dopóki uiszczenie nie nastąpi.

36. Przy nadaniu dóbr Rządowych, wola Najwyższa ma być wniesioną do ksiąg hipotecznych i tytuł własności uregulowany na imię obdarowanego, przy nadaniu zas dóbr skonfiskowanych Ukaz donacyi wciągnięty będzie do ksiąg hipotecznych, lecz przepisanie tytułu własności na imię obdarowanego nastąpi nie prędzej aż po uskutecznienu artykułów 8 i 10 Postanowienia o konfiskacie z d. ²/₁₄ Kwietnia 1835 r. (T. I, str. 97 niniejszego dzieła).

37. Spełnienie przepisów niniejszych należy do Namiestnika w Królestwie Polskiem.

Oprócz tego porównać art. 4 do 9 postanowienia Rady Administracyjnej z d. 24 Października (5 Listopada) 1852 r. (T. I, str. 471 niniejszego dzieła).

3. *Włóścianie w dobrach skonfiskowanych.*

Urządzenie i prawa włóścian *w dobrach skonfiskowanych* określone są Ukazem z d. ⁴/₁₆ Października 1835 r. stanowiącym:

Art. 1. Wszystkie dobra skonfiskowane, jako już przybierające naturę dóbr Rządowych, mają być, gdzie jeszcze nie było pomiaru, pomierzone, wsie od folwarków odseperowane.

Włóścianie w nich zamieszkali tak urządzi, aby każda osada mogła mieć sobie nadaną najmniej jedną włókę ziemi miary nowopolskiej.

Posiadana dotąd przez włóścian ilość gruntów, chociażby była większa nad zakreszony powyżej stosunek, nie może im być odbierana: dodanie zaś ma następować w razie braku ilości na początku wskazanej, ze względu na możność miejscową i jeżeli przez takowe dodanie gospodarstwo folwarczne na upadek narażone nie będzie.

Art. 2. Włóścianie, ile się to da wykonać, na sposób kolonialny mają być urządzi.

Art. 3. Wsie tak urządzone, otrzymać do tego powinny oddzielne pastwisko, lecz żadna wspólność folwarków z włóścianami nie ma mieć miejsca.

Art. 4. Przy ustanowieniu dochodu z gruntów włóścianom oddanych, przyjęte będą za podstawę przepisy istniejące w Królestwie względem urządzenia dóbr Rządowych, z tém jednak zastrzeżeniem, ażeby, dla nie przeciążania włóścian, przy każdej wsi zrobionę zostało poprzednio wyrachowanie, ile powinności dotąd przez nich obowiązkowo odbywane dawały dochodu z morga gruntu miary nowopolskiej, a jeżeliby się dotychczasowa opłata w powinnościach w stosunku nowęj na zasadach Rządowych wyrachowanęj okazała niższa, w takim razie pierwszą wypada przyjąć za zasadę, gdyby zaś była wyższa, ocenienie na dochód podług zasad Rządowych ma się utrzymać.

Rząd Nasz Królestwa wyda w tój mierze szczegółową Instrukcyę, która zarazem wskazywać będzie warunki, jakie włościaninowi dają prawo do oczynszowania. — (Instr. z r. 1841. — T. I, str. 482, niniejszego dzieła).

Art. 5. Podług powyższego artykułu, oceniać się będzie ta tylko ilość gruntów, jaką włościanie przed urządzeniem posiadali, lecz przy nadaniu nowych gruntów trzymać się wyłącznie potrzeba zasad Rządowych.

Art. 6. Wszelkie prawa i przywileje włościanom nadane i wniesione do hypoteki, jak niemniej i takie, które, lubo do hypoteki wniesione nie są, w ciągu jednak trzech lat ostatnich były wykonywane, mają pozostać nienaruszonymi.

Art. 7. Gdy urządzenie i ocenienie gruntów włościańskich nastąpi, ma być włościanom dany wybór, czy chcą z gruntu im nadanego płacić czynsz, dawać osepę lub roboczną odbywać, lub też częściowo wszystko wykonywać.

Art. 8. Aby zaś dać włościanom popęd do większej pracowitości i oszczędności, mieć chcemy, aby im wolno było zupełnie się okupować z obowiązków dominialnych, a to bądź przez częściowe spłacanie, lub też całkowite na raz jeden uiszczenie kapitału odpowiedniego $\frac{3}{4}$ częściom dochodu 20-letniego, podług stopy 5% procentu, lecz częściowe spłacenie nie może następować w mniejszych summach jak Rsr. 15 na raz jeden.

Art. 9. Wykonanie urządzenia wyżej wskazanego, ma nastąpić bez wszelkiego przymusu włościan; opierającym się wypada zostawić czas do pojęcia własnych w tём korzyści, i stopniami do przyjęcia tegoż dobrodziejstwa doprowadzić.

Art. 10. W miarę jak włościanie będą spłacali obowiązki dominialne, te im, czy to w czynszu, robocznym, czy w daninach, zmniejszane być winny: gdy zaś spłacą $\frac{3}{4}$ kapitału, pozostająca $\frac{1}{4}$ część zostaje na wieczne czasy na gruncie i procent od

nię, jako podatek gruntowy, przybierze naturę innych podatków publicznych. Włościanin tym sposobem okupujący się wchodzi w prawa zupełnego dziedzica.

Art. 11. Kapitał pochodzący z okupu włościan jest własnością dziedzica ziemi, procent zaś od pozostającej na wieczne czasy na gruncie czwartej części jako podatek wpływać ma do Skarbu.

Art. 12. Prawo propinowania nie należy do włościan, wyjąwszy gdyby takowego przed wydaniem niniejszego Ukazu z mocy osobnych nadań i przywilejów używali.

Art. 13. Aby przy wykonywaniu art. 1, 2, 3, 8, gospodarstwo folwarków przez nagłe zniesienie robocizny nie zostało wystawione na upadek, zamienienie takowej na czynsz, osep i okup, chociażby włościanie natychmiast tego żądali, ma mieć miejsce nie wprzód, aż po upłynieniu lat sześciu od czasu urządzenia, z tym warunkiem, aby gdzie włościanie podług dawnego zwyczaju więcej jak dni trzy odrabiali na tydzień, robocizna podobna zmoderowaną została tylko do dni trzech z osady a nie z duszy, a resztę powinności aby opłacali gotowizną.

Art. 14. Układy, jakie nastąpią z włościanami na zasadzie artykułów poprzedzających, mają być zawierane urzędownie i wniesione do hipoteki dóbr; układy zaś zawarte z poprzednimi dziedzicami, chociażby na mocy onych i cała wieś była urządzona, w takim tylko razie pozostaną w swęj mocy, jeżeli dla włościan nie są uciążliwemi.

Art. 15. Inwentarze, budowle, zakłady, zapomogi i inne przedmioty przez poprzednich dziedziców włościanom dane, mają być uważane za własność włościan, jeżeli ci z gruntu się nie usuną i nowe gospodarstwo przyjmą.

Art. 16. Po urządzeniu w ten sposób włościan, od Naszëj woli zależeć będzie wskazać dobrom

skonfiskowanym dalsze przeznaczenie jakie za właściwe uznamy. Gdyby zaś przez szczególną Naszą łaskę dobra pomienione przed ich urządzeniem nadane zostały osobom, których znakomite zasługi przychylnosć Naszą na siebie zwróciły, w takim razie każdy z obdarowanych przyjąć będzie musiał obowiązek wypełnić względem włościan wszystkie warunki niniejszym Ukazem przepisane, a to pod dozorem i opieką Rządu, niemniej w terminie, jaki mu wskazany będzie; co nastąpić musi i w takim razie, gdybyśmy dozwolili dawnym dziedzicom lub ich successorom, do którego z pomienionych majątków wrócić.

Art. 17. Fundusze zebrane z kapitałów wniesionych na okup przez włościan, jeżeli te przed nadaniem dóbr skonfiskowanych wpłynęły, dochód z wydzierżawienia dóbr skonfiskowanych, jeżeli te czasowo wydzierżawione będą, kapitały ze sprzedaży onych, jeżeli w tym względzie decyzya Nasza nastąpi, kapitały skonfiskowane, zgoła wszelkie dochody z dóbr w mowie będących i procenta od kapitałów posłużyć mają:

- 1) Na opędzenie kosztów administracyi, pomiarów i na urządzenie dóbr skonfiskowanych.
- 2) Na opłacenie procentów i spłacenie długów ciążących te dobra, na uiszczenie się z obowiązków, jakie, w skutek postanowienia o konfiskacie z d. $\frac{3}{14}$ Kwietnia 1835 r. (T. I, str. 97 niniejszego dzieła), na Skarb spadają, i na pokrycie wydatków skutkiem rewolucyi będących, a przez Skarb już poniesionych, z uwagą jednak, że nie solidarnie lecz szczegółowo każde dobra odpowiadają za wierzytelności na nich hypotekowane i za obowiązki na nich ciężzyć mające.
- 3) Na zwrot Skarbowi Królestwa summ, jakie tenże zaforszusował na zaspokojenie strat Jenerałów, Officerów i Urzędników Rossyjskich

w czasie rewolucyi, lub jakie jeszcze na tenże cel wydać będzie zmuszony.

Art. 18. Reszta pozostała od pomienionych wydatków rozpozyczoną będzie na dobra prywatne podług Ukazu Naszego z d. ¹⁹/₃₁ Sierpnia 1828 r. (D. P. T. XII. str. 169), i stanowić ma kapitał włościański, którego procent składany i obracany w Banku Polskim użyty będzie na pożyczkę dla włościan za opłatą 4⁰/₁₀₀ procentów, co osobną instrukcją Rząd Nasz Królestwa bliżej określi.

Art. 19. Dla usunięcia wszelkich przeszkód, jakieby w wykonaniu niniejszego Ukazu ze względu Instrukcyi Towarzystwa Kredytowego Ziemskiego zająć mogły, jak niemniej celem zaręczenia zupełnego bezpieczeństwa dla długi tegoż Towarzystwa, poddajemy wszystkie dobra skonfiskowane, długiem rzezonego Towarzystwa obciążone, pod solidarną odpowiedzialność art. 34 prawa z d. ¹/₁₃ Czerwca 1825 r. (D. P. T. IX, str. 233) wskazaną. Gdyby zaś wykupienie się włościan na dziedzictwo miało, mimo téj solidarnéj odpowiedzialności, bezpieczeństwo stowarzyszonych w czémkolwiek zmniejszać, Skarb Królestwa zostaje upoważniony, stosownie do art. 129 prawa wyżej zacytowanego, do wyjścia z Towarzystwa z tą częścią dóbr, jaką włościanie okupią.

4. *Włościanie w dobrach prywatnych.*

I. Włościanie w dobrach prywatnych i Instytutowych poprzednio nie mogli przenosić się z swych siedzib bez pozwolenia dziedzica. W r. 1791 przyjęto ich pod opiekę Prawa, pozwalając nie tylko zmieniać miejsce pobytu, ale także zawierając umowy w tym względzie.

Z ustanowieniem Księstwa Warszawskiego, stan włościan jeszcze bardziej polepszył się (D. P. K. W. T. I, str. 2), szczególnież od d. 21 Grudnia 1807 r. (D. P. K. W. T. I, str. 10), wówczas bowiem postanowienie Króla Saskiego Księcia Warszawskiego wyrzekło:

Art. 1. Każdy rolnik, włościanin, i z wyrobku żyjący, nie mający już poprzedniczo za dobrowolnym układem, nadanego sobie prawa własności, lub na lata udzielonego, wolny jest wyprowadzić się z miejsca, w którym dotąd zostawał, i przenieść się w obrębie Księstwa Warszawskiego tam, gdzie dobra wola jego będzie.

Art. 2. Winien jednakże opowiedzieć się wprzódty dziedzicowi, który wstrzymać onego nie jest mocen, tudzież zwierzchności wskazanej od Władzy Administracyjnej Powiatowej, która o każdym wynoszącym się, i przybywającym, w okręgu swojego Powiatu, Rządowi raport uczynić powinna.

Art. 3. Zapewnia się dla rolników, włościan, z wyrobku żyjących, chcących się pozostać w miejscu terażniejszego ich pobytu, zupełna wolność przemieszkowania do roku, byleby odbywali też same powinności, którym dotąd podlegali. Dziedzic przez ten przeciąg czasu, ani do wyprowadzenia się przymuszać, ani podwyższać żadnego rodzaju obowiązków, nad używane dotąd, nie jest mocen.

Art. 4. Na każde wezwanie sądowe, osoby do tego umocowane, przyjmować będą dobrowolne umowy, czy to wieczyste przedaźne, czy téż doczesne, podług warunków zobopólnie przez strony ugodzonych pomiędzy rolnikami i dziedzicami, czy są zawarte w tych samych wsiach, w których dotąd zostawali, czyli téż rolnicy wchodzą w układy z obcemi dziedzicami, osoba Sądowa powinna być jako świadek Rządowy, pod odpowiedzialnością z osoby baczność dającej;

1° Czy strony są w stanie zawierania dobrowolnych umów.

2° Czyli jest istotnie samowolna umowa, czy nie zachodzi jakowa bojaźń, przymus lub podstęp.

Każdy szczegół czynności, w protokóle zawartym i oznaczonym być winien.

Art. 5. Rolnik nakoniec wyprowadzający się ze wsi, w której dotąd pozostawał, winien oddać dzie-
dzicowi własność tegoż dziedzica gruntową, składa-
jącą się z załogi i zasiów. Od tego obowiązku u-
wolnionym być nie może, tylko w zdarzeniu, gdyby
udowodnił, iż tę własność utracił po pierwszym dniu
Października 1806 r., czy to przez pomor, czy przez
inną klęskę. Wszelkie inne pretensye, któreby dzie-
dzic mógł mieć do rolnika, a ten o niego zaprzeczał,
nie mogą być wyciągane, tylko przez zaskarżenie ob-
winionego do Sądu; w żadnym jednakże zdarzeniu
dziedzic rolnika poniewolnie zatrzymywać nie może,
a swój na nim własności zaprzeczonej w Sądzie do-
chodzić jest mocen.

II. Dokładniejsze jednak określenie stosunków wło-
ściańskich wypływa z Ukazu daty 26 Maja (7 Czerwca)
1846 r., (D. P. T. XXXVIII, str. 5), który stanowi:

Zważywszy: że w Naszém Królestwie Polskiem,
włościanie, po nadaniu im wolności osobistej, doznali
już w dobrach Rządowych od 1831 r. znakomitych
co do ich powinności ulg, i byt onych przez stopnio-
wo przedsiębrane środki coraz się bardziej ustala,
kiedy przeciwnie włościanie w dobrach prywatnych
osiedli, skutkiem nieoznaczenia przez prawo stałych
w tej mierze zasad, jedynie od dowolności właścicieli
dóbr zależą;

zważywszy, że właściciele dóbr, korzystając z ta-
kowego stanu rzeczy, samowolnie rugują włościan lub
odejmują i uszczuplają grunta, przez nich oddawna
posiadane, z kąd następnie wynikają: pomnożenie liczy-
by włościan pozbawionych roli i częste ich przemiesz-
danie, wywierające wpływ w szkodliwy na zamożność
i moralność tej użytecznej klasy ludności krajowej;

zważywszy nakoniec, że włościanie osiedli w do-
brach prywatnych, z obawy utracenia gruntów, przez
nich oddawna obrabianych, zmuszani są częstokroć
do przyjmowania warunków i ponoszenia powinności

uciażliwych, bądź przez właścicieli dowolnie narzuconych, bądź nasamych zwyczajach jedynie opartych, My uznaliśmy za rzecz niezbędną, zanim wydane zostaną przepisy ogólne o urządzeniu włościan, oznaczyć wstępne onych zasady, i dlatego mieć chcemy:

Art. 1. Rolnicy po miastach i wsiach prywatnych osiedli, przynajmniej trzy morgi gruntu dla siebie obrabiający, dopóki obowiązki do nich przywiązane należycie wykonywać będą (1), używać mają na przyszłość zajmowanych obecnie gruntów i innych dogodności, a właściciele dóbr nie mogą ich samowolnie rugować, ani odejmować i uszczuplać ich posiadłości, ani podwyższać ich obowiązków. Rolnicy zaś wolni są przenosić się z jednych dóbr do drugich, byleby istniejące w tej mierze przepisy policyjne zachowywali i opowiadali się właścicielowi na trzy miesiące przed nastąpieniem roku gospodarskiego.

(1) Postanowieniem Rządu Tymczasowego Królestwa Polskiego z d. $\frac{1}{13}$ Października 1831 r. (D. P. T. XIII, str. 228) włościanie otrzymali polecenie, aby powinności ich ciężące odrabiali i samowolnie miejsc swoich nie opuszczali.

Art. 2. Osady opróżnione po włościanach ubywaających, obowiązkiem będzie właściciela najdalej w ciągu lat dwóch zamieszczać innymi włościanami, nie wcielając bynajmniej takowych osad do gruntów folwarcznych.

Art. 3. Zliczby istniejących w dobrach prywatnych pod rozmaitemi nazwami darmoch i najmów przymuszonych, wszelkie, które okażą się nie oparte na tytułach prawnych, mają być przez Radę Administracyjną zniesione: w dobrach prywatnych, w zarządzesamych właścicieli zostających, od d. 20 Grudnia (1 Stycznia) 184⁶/₇ r., w dobrach zaś, które, na mocy zawartych w formie urzędowej przed d. 20 Grudnia (1 Stycznia) 184⁵/₆ r. kontraktów, są wydzierżawione, od daty expiracyi kontraktów. (1).

(1) *Darmochy i najmy przymuszone* zniesione zostały posta-

nowieniem Rady Administracyjnej z d. 14/25 Litterpada 1846 r. (D. P. T. XXXVIII, str. 253), które obejmuje następujące rozporządzenia:

Art. I. Z liczby istniejących pod rozmaitemi nazwami darmoch w dobrach prywatnych miejskich i wiejskich, zniesionemi zostają te, które ani co do liczby dni, ani co do wymiaru i rodzaju roboty, nie są stale oznaczone; niemniej te, które są osobistą posługą dla właściciela, lub żądaniem dostarczaniem różnych produktów za stałą zapłatą.

Darmochy te są następujące:

- 1° Gwałty, inaczéj tłuki lub łaski, całą ludnością egzystującą po chałupach, z pozostawieniem tylko starców i niedorosłych dzieci, a odbywane do żniwa, do sprzętu siana, do kopania kartofli i do innych jakichbądź robót, ani co do ilości dni, ani co do ilości rąk, na pewną liczbę nie udeterminowane.
- 2° Dnie odrabiane w porze letniej do robót folwarcznych, pod nazwą Burg i Bau-Dienste.
- 3° Wyrzucanie brózd i robienie przegonów na łąkach dworskich.
- 4° Wyrabianie mat i powróseł, na potrzeby dworu, tak z własnej, jako téż i dworskiej słomy.
- 5° Wychodzenie rankami do rozmaitych robót ręcznych we dworze.
- 6° Szarwark do budowy dworskich.
- 7° Szarwarki do naprawiania dróg i rzek, przez Rząd niepaletowane.
- 8° Robienie przekopów od pola dworskiego.
- 9° Pielenie przynicy, prosa i ogrodów.
- 10° Kopanie rowów.
- 11° Grabienie pyrzy z pól dworskich.
- 12° Obsuszanie pól i łąk dworskich.
- 13° Równanie łąk dworskich z kretowni.
- 14° Kopanie i reparowanie znaków granicznych, obchodzenie granic dla odświeżania tychże zna-

-
- ków, oraz utrzymywanie w porządku zatyków i ogrodzeń leśnych.
- 15° Grabienie po lasach ściółki i zwożenie takowej do folwarków.
  - 16° Wywózka w pole, przekrawanie, sadzenie, okopywanie, wyorywanie i wykopywanie kartofli, oraz wszelkiego wazywa w ogrodach i na niwach dworskich.
  - 17° Zagrabianie i urządzenie ogrodów.
  - 18° Sadzenie, polowanie, obieranie, szadkowanie i tłuczenie kapusty dworskiej, niemniej kwaszenie buraków.
  - 19° Obieranie rzepy i innych jarzyn.
  - 20° Pielenie, wrywanie, moczenie i obrabianie lnu i konopi.
  - 21° Zbieranie pewnej ilości szyszek za opłatą.
  - 22° Zbieranie szyszek bez opłaty, jak niemniej zbieranie żołądzi.
  - 23° Suszenie gruszek i jabłek
  - 24° Grodzenie i reparacya płotów dworskich.
  - 25° Sadzenie drzew owocowych.
  - 26° Obrywanie grochu.
  - 27° Sadzenie brzeziny i topoli, około budowli dworskich lub w lasach.
  - 28° Wytyczenie, osuszenie i obieranie chmielu.
  - 29° Stróże tak dzienne, jako też nocne, odbywane z kolei w naturze, do dworu, do zabudowań folwarcznych, do browarów i gorzelni, do karczem, do mieszkań officialistów, z obowiązkiem rąbania drzewa i palenia w piecach, noszenia wody, sieczenia trawy dla bydła i tym podobnych posług.
  - 30° Dawanie, oprócz stróży nocnej, stróża tygodniowego i stójki.
  - 31° Stróże cało-tygodniowe i sprzężajne, w czasie których pańszczyzna nie jest wymagana.
  - 32° Stróże do wielkiego pieca w dobrach kuźniczych.

-
- 33° Stróże cało-tygodniowe, przez kobiety z koniem odbywane.
  - 34° Stróże do pilnowania garści i snopków w polu, w czasie żniwa, a siana, w czasie sprzętu onego.
  - 35° Stróże w naturze nie odbywane, ale zastąpione ugodzonymi rocznie stróżami, których właścianie opłacają pieniędzmi i ordynują w ziarnie.
  - 36° Obowiązek strzeżenia lasów, donoszenia leśnym o szkodach i pomagania tymże, przy wynalezieniu i ujęciu defraudantów.
  - 37° Stróża do pilnowania w nocy owiec w hurtach.
  - 38° Pilnowanie drzewa przy zbijaniu traw, spławianie takowego, jak również i zboża, oraz holowanie galarów pod wodę.
  - 39° Wywózka zboża do siewu i sianie zboża w polu
  - 40° Zwózka zboża z pola i siana z łąk i brogów.
  - 41° Wywózka zboża i wełny do miast.
  - 42° Odwożenie i przywożenie zboża z młyna.
  - 43° Dawanie fumanek w interessach dworu, gdzie potrzeba.
  - 44° Podróże do miejsc nie wskazanych, i podróże, których dwór wymaga, ile razy potrzeba.
  - 45° Wycinanie drzewa do opału i budowli, sprowadzanie takowego wraz z innymi materjałami, oraz zwózka drzewa, pod nazwą dni świątecznych.
  - 46° Wożenie drzewa do tartaku.
  - 47° Przywożenie i odwożenie, kogo dwór nakaże.
  - 48° Odwożenie do magazynów furazów, na dwór zapisanych.
  - 49° Sprowadzanie węgla i okowity.
  - 50° Wywożenie okowity na sprzedaż.
  - 51° Rozwożenie trunków do karczem.
  - 52° Zwożenie mieszkańców nowo-przybywających i ich rzeczy.
  - 53° Jeżdżenie po sól do magazynów.
  - 54° Jeżdżenie do kościoła z ludźmi dworskimi.
  - 55° Wywożenie nabrała, owoców i włoszczyzny do miasta.

-
- 56° Zwożenie wapna z pieca miejscowego.
- 57° Wycieranie sadzy w kominach dworskich.
- 58° Pasanie inwentarza dworskiego i trzody chléwnéj.
- 59° Oprzątanie inwentarza dworskiego i trzody chléwnéj.
- 60° Pasanie koni dworskich w nocy.
- 61° Posyłanie dziewczynek do doju krów, albo téż opłata na dójki.
- 62° Układanie zboża w stodołach
- 63° Podsięwanie zboża w śpichlérzu, młynkowanie i wianie.
- 64° Wyrzucanie z chléwów, nakładanie na fury, wywożenie i rozrzucanie mierzwy i szlamów w polu.
- 65° Posyłki i podróże piesze, w interessach dworu.
- 66° Odnoszenie podatków dworskich, do Kass Skarbowych.
- 67° Roznoszenie listów prywatnych dworskich
- 68° Posyłanie kobiet do prania bielizny.
- 69° Pomoc do kuchni, albo kosztem włóścian utrzymywana, albo w natuże odbywana.
- 70° Zbiieranie ziół do święcenia i na wianki.
- 71° Wycinanie przerebli.
- 72° Łowienie ryb i raków.
- 73° Szarwark do czyszczenia łąk dworskich.
- 74° Wyprowadzanie inwentarza dworskiego na jarmark.
- 75° Lepienie, bielenie i gacenie zabudowań dworskich.
- 76° Przychodzenie w zimie do gotowania karmy dla trzody chléwnéj.
- 77° Rąbanie drzewa we dworze.
- 78° Robienie piwa z kolei
- 79° Robienie krup i pęcaku.
- 80° Mycie podłóg i okien.
- 81° Wyrąbanie i ociosanie stroiszu.
- 82° Rąbanie lodu do lodowni,
- 83° Zdémowanie skór z bydła zdechłego.
- 84° Nakazywanie pańszczyzny przez stróży.

-
- 85° Rznięcie trzciny.
- 86° Obowiązek dostarczania wody na potrzeby dworu.
- 87° Posługa kobięca do robienia masła.
- 88° Powinność kobięca „samodzianie“ zwana.
- 89° Wyprzedzanie przędziwa z włókna dworskiego, bez oznaczenia ilości sztuk lub łokci.
- 90° Wyrabianie płótna.‡
- 91° Mycie, strzyżenie i golenie owiec, bez zapłaty lub za zapłatą po 1/2 i po 1 kopiejce srebrem od sztuki.
- 92° Podskubywanie gęsi.
- 93° Zbieranie i dostarczanie do dworu pewnej ilości kamieni, tak polowych, jako też wapiennych.
- 94° Wychodzenie do blichu.
- 95° Wożenie piasku do cegielni, ile potrzeba,
- 96° Obiérание wąkopów.
- 97° Tłóczenie oleju.
- 98° Pieczenie chleba.
- 99° Wyléwanie wody ze studzien, i takowych czyszczenie.
- 100° Wychodzenie do obławy, czyli naganki, w czasie polowania, oraz oddawanie zwierzyny żywej lub ubitej.
- 101° Ładowanie szkut na Wiśle.
- 102° Pomoc do spustu wszelkiego.
- 103° Płónienie stawów.
- 104° Urządzenie słodów.
- 105° Sadzenie własną włóściańską rozsadą pewnej ilości zagonów.
- 106° Stróże, odbywane zimą w naturze, a w lecie zastąpione roboczną inną, wymaganą, pod nazwą strózczyzny.
- 107° Posyłanie dziewczek służących na cały tydzień lub pewną ilość dni, do posług we dworze.
- 108° Opłata przez włóścian w gotowiźnie, ziarnie, na pastucha i trzódnicę.
- 109° Dawanie pewnej ilości popiołu darmo, albo za opłatą, przez dwór wyznaczoną.

-
- 110° Dostarczanie dzieci do obierania z drzew owoców i obrywania owoców.
- 111° Wyszukiwanie i dostarczanie, na każde zawołanie dworu, czeladzi konduity nieskazitelnej.
- 112° Dawanie worków na wszelkie potrzeby dworu.
- 113° Opłata na dyspozytora pańszczyzny.
- 114° Dostarczanie szczawiu, jagód, chrzanu, jałowcu i beberyisu.
- 115° Odrabianie pewnej ilości dni za wodę, ze studni utrzymywanej kosztem dworu.
- 116° Obowiązek brania pewnej ilości wódki, w czasie żniwa, z magazynu dworskiego.
- 117° Pozwalanie dworowi mléwa na żarnach, bez miarki, a w razie odmówienia, uszczenia za to opłaty w pieniądzech.
- 118° Wyrabianie i oddawanie pewnej ilości postronków.
- 119° Narzucanie komornikom, nowożeńcom ogrodów, z obowiązkiem odrabiania pewnej stałej pańszczyzny.
- 120° Dawanie pewnej ilości snopków słomy.
- 121° Obowiązek sprzedawania dworowi pewnej ilości naturaliów, za ce. ę naznaczoną.

Z uchylonych w niniejszym artykule robót, wyszczególnione pod N^o od 1 do 107 włącznie, mogą być, jak dotąd, wykonywane, lecz nieinaczéj, jak za dni pańszczyzny stałej.

Art. 2. Ze względu na konieczność robót dotąd w gospodarstwie odbywanych, za pomocą gwałtów, które, jako darmocha, pod N° 1 artykułu poprzedzającego uchylonemi zostały, gwałty rzeczono zamieniają się na dodatkową pańszczyznę, oznaczoną na dni sześć w ciągu roku, które przecież jedynie do gospodarzy, na roli osiadłych, stosować się mają, i, bądź przez samego gospodarza, bądź przez parobka, przez niego wysłanego, odrabiane być winny.

Czas i rodzaj odrobienia téj sześciodziennéj pańszczyzny dodatkowéj, zależy od wyboru właściciela.

Art. 3. Wszelkie robocizny stałe, daniny lub opłaty pieniężne, w miejsce darmoch, w art. 1 wymienionych, po dniu 20 Grudnia (1 Stycznia) 184⁵/₆ r. ustanowione, ustać zarówny winny, jak same darmochy, w których miejsce nastąpiły.

Art. 4. Tam, gdzie włościanie nie odrabiają wcale pańszczyzny, lecz jedynie powinności, *daremszczyznami* zwane, niemniej tam, gdzie ciż włościanie odrabiają mniej jak dwa dni pańszczyzny z włóki nowopolskiej miary, tam wyszczególnione w art. 1 pod N° 1 do 107 włącznie darmochy, zamienione być mają na stałe oznaczone robocizny, za wspólną ugodą właścicieli z włościanami, pod nadzorem Władz Rządowych zawrzeć się mającą.

Art. 5. Dni tak zwane *pomocnicze* do robót gruntowych gospodarskich, w pomoc stałej tygodniowej pańszczyźnie ustanowione, zachowują się i nadal tam, gdzie liczba tychże dni rocznie obliczona i robota, do której służyć mają, są wyraźnie oznaczone.

Art. 6 Również zachowują się w swęj mocy powinności włościan, mające na celu zabezpieczenie skuteczności rozporządzeń policyjnych, jako to:

Obowiązek wychodzenia do gaszenia pożarów i naprawy grobel, w czasie gwałtownego wezbrania wody.

Szarwarki do upustów, śluz i grobel.

Stróże nocne po wsiach.

Stróże do pilnowania mostów, w czasie płynienia kry.

Sadzenie drzew przy traktach.

Wychodzenie na obławy, celem wytepienia zwierzędrapieżnego, — i t. p.

Wszystkie jednak, w niniejszym artykule wymienione powinności, nie będą ulegać rozrządzeniu dziedzica, ale ich wykonanie zależeć ma wyłącznie od rozkazów Wójta Gminy.

Art. 7. Wszelki najem przymusowy do odbywania podróży, na dnie lub na wymiar odbywanęj, czy to za stałą zapłatą pieniężną, albo żywnością, trunkami lub innymi przedmiotami wynagradzany, znosi się, i odtąd wynajmowanie rolników miejskich i wiejskich nie będzie

mogło mieć miejsca, jak tylko za poprzednią dobro-
wolną umową względem czasu, rodzaju roboty, jej ilości
i sposobu wynagrodzenia.

Art. 8. Pełnienie powinności, na zasadzie poprze-
dzających artykułów uchylonych, ustać ma w dobrach
prywatnych, w zarządzie samych właścicieli będących,
od d. 20 Grudnia (1 Stycznia) 184⁹/₇ r; w dobrach zaś
któte, na mocy zawartych w formie urzędowej. przed d.
20 Grudnia (1 Stycznia) 184⁵/₆ r. kontraktów, są wy-
dzierżawione, od daty expiracyi kontraktu.

Art. 4. Dla rozpoznawania i rozstrzygnięcia sporów
pomiędzy właścicielami dóbr i włościanami w sposób
jak najdogodniejszy i o ile być może skrócony, Rada
Administracyjna, w miejsce dotychczasowego poste-
powania, uznanego za uciążliwe dla włościan, wyda
stosowne przepisy, wskazujące osobne formy postę-
powania i oznaczające jurysdykcyę, którym podobne
sprawy odtać ulegać mają, a tymczasem taż Rada
poleci Władzom Administracyjnym czuwać jak naj-
troskliwiej, iżby powinności i obowiązki włościan,
względem właścicieli dóbr, nie przewyższały tych,
jakie, po zniesieniu nieprawych darmoch i najmów
przymuszonych, okażą się na prawnym tytule oparte,
i jakie, w dniu 20 Grudnia (1 Stycznia) 184⁵/₆ r. istnia-
ły; niemniej, iżby w sprawach właścicieli z włościa-
nami, wymierzana była ścisła sprawiedliwość i udzie-
laną zgodna z prawem komu należy opieka. (1).

(1) Dla uniknienia wszelkich kollizyj, Prokuratorowie Try-
bunałów otrzymali polecenie, aby w każdym przypadku, gdzie-
by wyroki sądów skazywały włościan na exmissyę, zdawali
Kommissyi Rządowej Sprawiedliwości, przed wykonaniem wyro-
ków, szczegółowe rapporta i oczekiwali dalszego w tej mierze
postanowienia.

(K. R. S. d. 41/23 Sierpnia 1846 r. Nr. 12919).

Art. 5. Właścicielom, którzyby mieli zamiar zawie-
rać z włościanami umowy o oczynszowanie, Władze
Administracyjne udzielać będą potrzebną pomoc i

opiekę; wszakże umowy tego rodzaju mają być przez Władzę Gubernialną ze szczegółowemi wnioskami przedstawiane do zatwierdzenia wyższej Władzy Rządowej, którą Rada Administracyjna do tego wyznaczy. (1).

Art. 6. Posiadacze wieczyści dóbr Rządowych, tudzież do funduszu edukacyjnego, do instytucji i gmin należących, obowiązani są zostających tam rolnych mieszczan i włościan utrzymać przy dotychczasowych posiadłościach, i nie mogą nowych nakładać obowiązków nad te, jakie są inwentarzami lub innemi tytułami opisane, a zachodzić mogące spory, rozstrzygane być mają przez Władze właściwe Administracyjne.

(1) W rozwinięciu przepisu tego wydane zostały następujące rozporządzenia:

A) Nie tylko układy właścicieli dóbr ziemskich z włościanami nie posiadającymi trzech morgów (t. j. dziesiątina 1, sażeni 1289, stóp kwadratowych 37) gruntu, z czeladzią, kopiarzami, komornikami, czyli zagrodnikami, i innemi podobnemi ludźmi, gospodarstwa rolnego nie posiadającymi, żadnemu ograniczeniu nie ulegają, i mogą być zawierane podług poprzednich prawideł, ale nadto podobna wolność nie może być tamowaną stronom przy zawieraniu układów o czynszowanie, z zastrzeżeniem wszakże, iżby, w zastosowaniu się do art. 5 Ukazu z d. 26 Maja (7 Czerwca) 1846 r. w układach o czynszowanie przed rejentami zawierać się mających, ciż rejenci domieszczali warunek, że układy te przejrzaniu przez właściwe władze administracyjne ulegają, i nie prędzej staną się obowiązującymi, jak po zatwierdzeniu ich przez pomienione władze.

(R. A. d. 21 Lutego (1 Marca) 1847 r. Nr. 10586, —

K. R. S. d. ¹²/₂₄ Marca t. r. Nr. 4190)

B) Dalsze rozwinięcie przepisów w niniejszym artykule zawartych, podane jest w postanowieniu Rady Administracyjnej z d. ¹⁶/₂₈ Grudnia 1858 r., (T. I, str. 523 niniejszego dzieła).

III. W objaśnieniu Ukazu z d. 26 Maja (7 Czerwca) 1846 r. (wyżej T. I, str. 511 niniejszego dzieła), oraz dla usunięcia napotykaných wątpliwości przy rozpoznawaniu i rozstrzyganiu przez władze administracyjne i sądy cywilne sporów zachodzących pomiędzy właścicielami niektórych dóbr prywatnych i rolnikami w nich osiedlonemi, a 3 morgi (1 dziesiątyna, 1289 sażeńów) lub więcej ziemi dla siebie obrabiającemi, czy powołany na wstępie Ukaz z r. 1846, ma do nich zastosowanie,—Rada Administracyjna, z mocy Najwyższego Jego Cesarsko-Królewskiej Mości upoważnienia, na posiedzeniu z d. ¹⁸/₃₀ Listopada 1858 r. (D. P. T. LII, str. 39) postanowiła:

Art. 1. Pod przepisy rzezonego dopięro Najwyższego Ukazu nie podchodzą, bez względu na naturę odbywanych przez rolników powinności i rodzaj z właścicielem umowy:

- a) Grunta należące do cząstkowych posiadaczy (we wsiach podzielną własność stanowiących), którzy, będąc sami cząstkowymi tylko rolnikami, uprawiali dawniej całą swoją siedzibę, a jedynie dla upadku lub własnych widoków wydzierżawili całość lub część onęj za kontraktem czasowym, chociażby kilkakrotnie odnawianym.
- b) Osady karczemne, młynarskie, kowalskie, strycharskie, jako téż oficjalistów dworskich, to jest służby leśnej, owczarskiej, ogrodowej i t. p.
- c) Osady trzymane przez osoby, które same nie są cząstkowymi rolnikami.
- d) Ogrody, grunta orne, łąki i pastwiska, przez rolników, obok zajmowanych przez nich osad, trzymane czasowo, z obowiązkiem uiszczania z tych użytków dworowi czynszu w gotowiznie, osep, danin lub robocizny, albo téż oddawania z nich części plonów w naturze.

Art. 2. Wszyscy inni rolnicy we wsiach i miastach prywatnych osiedleni, a trzy morgi lub więcej ziemi dla siebie obrabiający, bez względu na naturę wykonywanych przez nich powinności i rodzaj umowy

z właścicielami dóbr zawartéj, mają prawo korzystać z przepisów powołanego wyż Ukazu Najwyższego.

Art. 3. Podług jakich zasad tudzież form i prawideł, rolnicy, po expiracyi kontraktów czasowych, winni wchodzić z właścicielami dóbr w nowe układy wieczyste, wskażą przepisy w téj mierze oddzielnie wydać się mające. (1).

(1) Oddzielne przepisy, których wydanie zostało tu zastrzeżone, zawarte są w postanowieniu Rady Administracyjnej z d. ¹⁶/₂₈ Grudnia 1858 r. (D. P. T. LII, str. 47), wydaném z Najwyższego Jego Cesarsko-Królewskiej Mości upoważnienia. Osnowa tego postanowienia jest następująca:

T Y T U Ł I.

O zawieraniu dobrowolnych kontraktów czynszowych pomiędzy właścicielami dóbr i rolnikami.

Art. 1. Oczynszowanie za dobrowolną między stronami umową rolników, osiadłych po wsiach i miastach, prywatną własnością będących, których uposażenie nie mniej jak 3 morgi (1 dziesiątyna, 1289 sażeni) wynosi, odbywać się ma przy zastosowaniu się do zasad niniejszém postanowieniem objętych.

Art. 2. Dopóki właściciel dóbr nie wejdzie w układ o oczynszowanie, i układ ten zawarty, zatwierdzony i na kontrakt notarialny zamieniony nie zostanie, — rolnicy obowiązki dotychczasowe względem właściciela regularnie wykonywać winni.

Art. 3. Kontrakty czynszowe winny być wieczyste i zawierane być mogą, albo przy utrzymaniu uposażeń rolników w ich dotychczasowych granicach, lub téż na zasadzie nowego urządzenia osad kolonialnie lub nie kolonialnie, a to w miarę jak jedno lub drugie przez obiedwie strony za dogodne uznaném zostanie.

Art. 4. Stosownie do okoliczności miejscowych, oczynszowanie skutecznioném być może całkowitemi posiadłościami wiejskimi, lub miejskimi cząstkowo albolitéż pojedynczemi osadami.

Art. 5. Gdyby właściciel razem z oczynszowaniem chciał oddzielić posiadłości dworskie od uposażeń rolników, układ oddzielenia tego, nie może być inny jak dobrowolny i przez obiedwie strony przyjęty.

W takim jednak razie gdyby $\frac{3}{4}$ osadników zgodziło się na regulację, czwarta część pozostała będzie się musiała takowej poddać.

Art. 6. Każdy kontrakt wieczysto-czynszowy, po party być winien mapą i rejestrem pomiarowym przez jednego z Jeometrów patentowanych sporządzonemi, a wykazującemi uposażenie każdego po szczególe osadnika.

W razie braku takich map i rejestrów, sporządzone one być winny kosztem właściciela, pomoc zaś w robociznie i sprzężaju dostarczą bezpłatnie osadnicy.

Art. 7. Budowle przywiązane do gruntów zajmowanych przez włościan i mieszczan rolnych, o ile do właściciela dobr należą, przejdą przy oczynszowaniu na własność osadników.

Art. 8. Załogi i zasiewy dworskie dane przez właściciela dóbr włościanom i mieszczanom rolnym, winny być przy oczynszowaniu, jako własność dziedzica, albo w naturze zwrócone, albo spłacone na raz lub częściowo, podług wzajemnej dobrowolnej umowy.

Art. 9. Przy zawieraniu układu o wysokość czynszu, winny być miane na względzie inne dogodności, jakie osadnikom przy oczynszowaniu zapewnione zostaną; jako to: wolny wrąb lub prawo żądania od właściciela drzewa opałowego, budulcu, na płoty i narzędzia gospodarskie, zbieranie suszu i ścielki, wspólne pastwisko, albo paszę w lesie i t. p.

Art. 10. Właściciel dóbr przy oczynszowaniu rolników, może się z nimi umówić o utrzymanie dotychczasowej robocizny, bądź całkowicie, bądź w części, lub też o najem roboty, a to, jak w pierwszym tak w drugim przypadku, nie dłużej jak na lat sześć.

W kontrakcie zaś dokładnie opisaną być winna ilość dni sprzężajnych lub pieszych, rodzaj roboty, termin,

---

w którym ta ma być wykonywana, i ceny, o jakie się za tę robociznę strony umówiły.

Art. 11. Strony umawiające się o oczynszowanie albo ustanowią czynsz stały w gotowiznie na zawsze, albo zastrzegą zmianę wysokości onego co lat 20.

W tym ostatnim wypadku, należy w kontrakcie wymienić tak wysokość umówionego czynszu w gotowiznie, jako też oznaczyć ilość czetwerti żyta, jakiej odpowiada ten czynsz.

Przy oznaczeniu wartości jednej czetwerti żyta, należy przyjąć za zasadę średnią cenę tego zboża z lat 20 poprzedzających zawarcie kontraktu, wziętą z foraljów najbliższego miasta targowego, za wyłączeniem z nich dwóch lat najdroższych i dwóch najtańszych,

Po upływie każdego 20-lecia wykazana w kontrakcie ilość czetwerti żyta, zamienioną będzie podług teje samej zasady na czynsz w gotowiznie, z warunkiem, że takowy nie może być ani podwyższony, ani zmniejszony więcej, jak o 20 procentu od czynszu ostatnio płaconego

Art. 12. Gdyby przy oczynszowaniu rolników, właściciel powiększył gruntami folwarcznymi przestrzeń dotąd przez ich zajmowaną, i w skutek tego nastąpiła potrzeba nowego uregulowania podatków skarbowych i dziesięciny, właściciel udać się powinien o to do Rządu Gubernialnego.

Art. 13. Umowy o oczynszowanie osadników, zawieranemi być mają na piśmie ze wszystkimi rolnikami we wsi lub mieście osiedlonemi, albo z każdym osadnikiem oddzielnie, w urzędzie miejscowego lub sąsiedniego Wójta Gminy lub Burmistrza, jakiego sobie strony wybiorą. Po zawarciu w ten sposób umowy, Delegacya Powiatowa, o której mowa będzie niżej w art. 32, a następnie Komitet Gubernialny (Art. 39). rozpoznają, czyli zawarta umowa zgodna jest z ustawami krajowemi i z przepisami niniejszego postanowienia. Umowy zatwierdzone przez Komitet Gubernialny zamienione być winny na kontrakty nota-

rjalne, a następnie wniesione do księgi hipotecznej właściwych dóbr.

Jeżeli umowa spisana jest ze wszystkimi rolnikami we wsi lub mieście osiedlonymi, w takim razie, po spisaniu kontraktu notarialnego, Wójt Gminy lub Burmistrz obowiązany będzie doręczyć każdemu osadnikowi wyciąg z kontraktu, objaśniający jakie powinności dla dworu go obciążają.

Art. 14. Każdy kontrakt wieczysto-czynszowy obejmować powinien następujące szczegóły:

- a) Imiona i nazwiska stron kontraktujących.
- b) Nazwisko wsi, gminy (lub miasta), okręgu, powiatu i gubernii, w których osada jest położona.
- c) Przestrzeń każdej wypuszczającej się osady, z powołaniem się do mapp i rejestrów pomiarowych.
- d) Czynsz, jaki osadnik zobowiązał się uiszczać właścicielowi dóbr i w jakich terminach, z wyjaśnieniem jaka ilość czetwerti żyta temu czynszowi odpowiada, (jeżeli czynsz ma ulegać odnawianiu co lat 20).
- e) Czy, oprócz opłaty czynszu, nie przyjął innych obowiązków w robociznie lub w najmie, na jak długo, a nigdy dłużej nad lat sześć.
- f) Czy ustanowiony czynsz jest na zawsze czy też co lat 20 ma być zmienianym.
- g) Że się poddają egzekucyi administracyjnej w razie zalegania w opłacie czynszu i innych powinności, i rygorowi exmissi na przypadek dwuletniej onego niewypłatności.
- h) Czy i jakiej ulgi w razie klęsk losowych czynszownik może się od właściciela spodziewać.
- i) Czy, w razie zmniejszenia osady, bądź przez process graniczny, bądź w skutek oderwania przez wodę, lub zaszorowania piaskiem, osadnik będzie miał prawo do odpowiedniego wy-

---

nagrodzenia go innym gruntem, lub do zmniejszenia czynszu.

- k) Czyją były własnością budowle przed zawarciem kontraktu czynszowego.
- l) Wyjaśnić także należy, że dalsze stawianie i utrzymywanie budowli, zabezpieczenie onych w Dyrekcyi i płacenie składki ogniowej, na czynszowników przechodzi, przez co odbiór wynagrodzenia do nich należy, a odbudowanie, ich samych ciąży.
- ł) Wspomnieć o zasięwach i załogach dworskich, jakie przy oczynszowaniu przeszły na własność osadników i za jakim wynagrodzeniem dla właściciela.
- m) Wyszczególnić z jakich dogodności, jako to: wolnego wrębu, prawa żądania drzewa opałowego i budulcu, na płoty i narzędzia gospodarskie, ugaju, zbieraniny ścielki, wspólnego pastwiska lub paszenia w lesie, ma czynszownik korzystać, jak i kiedy prawo to może wykonywać.
- n) Wspomnieć o przyjętym przez osadnika obowiązku opłacania i ponoszenia wszelkich podatków, składek i innych ciężarów publicznych, oraz powinności gminnych, obciążenia osadę ciężających, i w przyszłości przez Rząd nałożyć się mogących.
- o) Jakie szczegółowe warunki z miejscowości wynikłe, obie strony uznają za potrzebne zamieścić w umowie, o ile takowe nie będą przeciwne niniejszym zasadom.

W zakończeniu kontraktu poświadczono być winno, iż omowa nastąpiła za dobrowolnym zgodzeniem się obudwu stron, i na zasadzie warunków, jakie im odczytane zostały.

T Y T U Ł I I.

O odnawianiu kontraktów czynszowych czasowych.

Art. 15. Rolnicy czynszowi i czynszowo - pańszczyzniani po wsiach i miastach prywatnych osiedleni, trzy morgi (1 dziesiatina, 1289 sażeni) lub więcej ziemi dla siebie obrabiający, a trzymający grunta na podstawie kontraktów piśmiennych czasowych, winni są, po ich expiracyi, wchodzić w nowe z właścicielami układy, jeżeli pragną i nadal utrzymać się przy gruncie.

Art. 16. Do daty zawarcia nowego notarialnego kontraktu, osadnicy winni wszelkie dotychczasowe obowiązki względem właściciela regularnie wykonywać.

Art. 17. Nowe układy winny być wieczyste, a przy ich zawieraniu zachować należy przepisy objęte artykułami: 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13 i 14 niniejszego postanowienia.

Art. 18. Właściciel dóbr może oddać osadnikom na czynsz wieczysty, — albo grunta dotychczas przez nich zajmowane, albo inne odpowiedniej wartości.

Art 19. Jeżeli strony nie będą się mogły o wysokość czynszu dobrowolnie porozumieć, w takim razie Delegacya Powiatowa, za przyzwaniem właściciela dóbr, ustanowi czynsz sprawiedliwy dla obu dwóch stron, a to na podstawie szczegółowej Instrukcyi, jaka oddzielnie przez Radę Administracyjną wydaną zostanie.

T Y T U Ł I I I.

O prawach i obowiązkach oczynszowanych osadników.

Art. 20. Rolnik oczynszowany, jako wieczysty posiadacz powierzchni wypuszczonego mu gruntu, ma prawo ciągnąć z niego wszelkie użytki ekonomiczne.

Nie będzie mu jednak wolno obracać osady swojej na inne użycie aniżeli na to, na jakie przeznaczoną była, chyba za zezwoleniem właściciela.

Art. 21. Prawo korzystania z pokładów kruszczu, węgla i innych minerałów do czynszownika nie należy.

Art. 22. Prawo propinacji, polowania, rybołówstwa, służy wyłącznie właścicielowi, o ile, z mocy przywilejów lub nadań, do osadników nie należy, albo, z osnowy zawartego z nimi kontraktu, przelane na osadników nie zostało.

Art. 23. Osadnik nie będzie mógł prawa mu służącego komu innemu odstąpić, ani poddzierżawić, ani dzielić posiadłości na części, bez zezwolenia właściciela dóbr, pod nieważnością umowy, bez takiego zezwolenia zawartej.

Za zezwolenie to, czyli konsens, żadna opłata laudemialna od czynszowników wymagana być nie może.

Jeżeli właściciel dóbr, po zawiadomieniu go o zamiarze odstąpienia lub podziału osady, nie oświadczy w dniach 30 przeciwnego zdania, samo milczenie uważaném będzie za zezwolenie, dla tego oświadczenie czynszownika winno być uczynione w urzędzie gminnym miejscowym, albo przy świadkach.

Właściciel może odmówić zezwolenia, jeżeli chcący nabyć lub poddzierżawić osadę nie jest rolnikiem, — jeżeli nie ma dostatecznego funduszu do utrzymania gospodarstwa, — jeżeli jest złego prowadzenia.

Gdyby właściciel odmówił zezwolenia, a osadnik uważał, że postąpienie to dziedzica jest niezasadnione, może wnieść skargę do właściwego Sądu, który spór rozstrzygnie.

Art. 24. Prawo do posiadania osady może nabywać tylko rolnik.

Art. 25. Podział osady wieczysto - czynszowej w żadnym razie dozwolonym być nie może, jeżeli

każda z części podzielonej osady, przynajmniej 8 dziesiatyn (15 morgów 183 prętów), nie wynosi.

Czynsz z ogółu osady płacony, przy takim podziale ziemi, właściciel dóbr, za porozumieniem się z stroną interessowaną, na każdą cząstkę stosunkowo rozdzieli, na co oddzielna umowa zawartą być winna.

Art. 26. Nie opłacone najdalej w dniach 30 po upłynionym terminie do uiszczenia czynsze, będą ściągane drogą administracyjną. Dla tego właściciel poda listę zalegających, przez siebie podpisaną, a przez miejscowego Wójta Gminy lub Burmistrza poświadczoną, Naczelnikowi Powiatu, który niezwłocznie obowiązany będzie stosowne środki egzekucyjne przedsięwziąć.

Dwuletnia zaległość czynszu i innych powinności upoważni właściciela dóbr do sprzedania prawa wieczystego zadłużonej osady, łącznie z znajdującymi się na niej budowlami, inwentarzami i zasięgami do gruntu przywiązaniem, przez publiczną licytację w urzędzie gminnym miejscowym odbyć się mającą, z zachowaniem formalności i po trzykrotnych ogłoszeniach sprzedaży i warunków onej, przez Wójtów i Burmistrzów w sąsiednich gminach i miastach, oraz przez pośrednictwo proboszczów w dni świąteczne dopełnić się winnych.

Licytacja zacznie się od summy wyrównywającej czteroletniemu czynszowi.

Po potrąceniu z szacunku na licytacji postąpięnego zaległych podatków, kosztów sprzedaży i czynszu, jako też długów, o ile te ostatnie przez zalegającego posiadacza przyznanemi będą, resztujący szacunek wywłaszczoneму osadnikowi wypłaconym, lub, w razie sporów, do Banku Polskiego, dla dopełnienia podziału, odesłanym zostanie.

Art. 27. Jeżeli właściciel dóbr, z powodu braku konkurentów, nabędzie na licytacji prawo do używania zadłużonej osady, winien takową w przeciągu

---

lat dwóch innemu rolnikowi w posiadanie wieczyste oddać.

Art. 28. Osadnik, oprócz opłaty czynszu, ponosić i opłacać powinien wszelkie podatki, składki i należności Skarbowe, Administracyjne i Policyjne, oraz powinności gminne do gruntu lub zabudowań osady przywiązane, tak zwyczajne jak i nadzwyczajne, terazniejsze i przybyć mogące.

Obowiązany jest także uiszczać dziesięcinę, dawać meszne, jeżeli te należą się kościołowi, składkę szkolną, składkę ogniową do Dyrekcyi Ubezpieczeń, i, skutkiem tego, w razie pogorzei, wynagrodzenie za spalone budynki on odbierać będzie, z obowiązkiem wystawienia nowych.

Obowiązany również stawiać i utrzymywać mosty na jego gruncie będące, do jego wyłącznego użytku potrzebne; stawianie zaś mostów, do użytku ogólnego gminy służących, uskuteczniane być ma według przepisów w tej mierze obowiązujących.

Art. 29. Czynnownicy nie będą mogli nabywać osad w jednej wsi i łączyć ich w jedną całość, bez zezwolenia właściciela dóbr, które nie może być udzielonem, jeżeliby grunta połączonych osad przyniosły 31 dziesiątin (60 morgów 147 prętów).

Zabudowania gospodarskie na każdej z połączonych osad winny być pozostawione, wyjąwszy, gdyby oczywisty interes nabywcy sprzeciwiał się temu, a właściciel zgodził się na ich usunięcie.

Art. 30. Nie wolno jest rolnikowi zaciągać długów na osadę, na czynsz mu oddaną; długi zaś osobiste mogą być poszukiwane jedynie na jego ruchomym majątku, z wyjątkiem wszakże wszelkich przedmiotów do uprawy gruntu i utrzymania gospodarstwa przeznaczonych, postanowieniem Księcia Namiestnika Królestwa z d. 8 Lipca 1823 r. (a), od zajęcia wyłączonych.

(a) W tekście jest tu pomyłka co do daty, gdyż postanowienie, o którym tu mowa, zapadło nie d.

---

30 Lipca 1823 r., lecz d. 8 t. m. i r. — Postanowienie to (D. P. T. VIII, str. 93), zamieszczone jest niżej w Tomie II niniejszego dzieła, w odsyłaczu do art. 626 K. P. S.).

Art. 31. Przepisy Tytułem niniejszym objęte stosują się wyłącznie do osadników, którzy zawierają będą kontrakta wieczysto-czynszowe na podstawie niniejszego postanowienia.

TYTUŁ IV.

O udziale Władzy w czynszowaniu.

Art. 32. Zaprowadzone być mają po Powiatach, pod kierunkiem Gubernatorów Cywilnych, przy współdziałaniu Marszałków Gubernialnych Szlachty, *Delegacye*, składające się z Członka Deputacyi Szlacheckiej, z Urzędnika Administracyjnego i z trzech obywateli ziemian w Powiecie osiadłych.

Głównym zadaniem téj Delegacyi będzie nakłaniać i zbliżać do siebie kontraktujące strony przy zawieraniu dobrowolnych układów o czynszowanie, jako téż sprawdzać, czyli takowe odpowiadają w zupełności niniejszemu postanowieniu.

Art. 33. Delegacya takowa nazywać się będzie *Delegacyą Powiatu N. N. do czynszowania.*

Art. 34. Delegacya Powiatowa prowadzi dziennik i protokół swoich posiedzeń, zapisując w nim wnoszone podania, załatwione spory, zerwane układy, i zawarte umowy. Zamieszczać także będzie spostrzeżenia i wnioski nad biegiem i postępowaniem czynności czynszowania w Powiecie, i, za pośrednictwem Gubernatora Cywilnego, przedstawiać co kwartał o tém wszystkiém Kommissyi Rządowej Spraw Wewnętrznych i Duchownych krótkie sprawozdanie.

Art. 35. Czynności Delegacyi powiatowej są honorowe bezpłatne.

Art. 36. Delegacya używa pieczęci urzędowej z napisem: »*Delegacya Powiatu N. N. do czynszo-*

wania.« Korrespondencya jój jest wolną od używania stempla i opłaty pocztu.

Art. 37. Właściciel dóbr mający zamiar oczynszować rolników w dobrach jego osiedlonych, lub odnowić kontrakta czasowe, donosi o tém Delegacyi Powiatowej, zamawiając sobie jój współudział w razie potrzeby.

Jeżeli właściciel oczynszowanie bezspornie dopełnił i umowy z rolnikami dobrowolnie spisał, obowiązany jest zakommunikować takowe Delegacyi powiatowej, która one rozpozna, zaopiniuje i Rządowi Gubernialnemu do zatwierdzenia przedstawi.

Art. 38. W razie zgłoszenia się stron o pośrednictwo przy zawieraniu układów o oczynszowanie, Delegacya powiatowa ześle na grunt jednego swego Członka, ażeby rzecz zbadał, wyjaśnił i nieporozumienia usunął: albowi téż zjedzie na grunt w koplecie, żeby namową swoją wpłynęła skutecznie na umawiające się strony.

Gdyby Delegacya stron pogodzić nie mogła, czynność cała za niedoszłą uważaną będzie i poprzedni status quo pozostanie.

Art. 39. Umowy przedstawione Rządowi Gubernialnym przez Delegacye powiatowe, rozpoznawane i ostatecznie zatwierdzane będą przez osobny *Komitet Gubernialny*, do składu którego pod prezydencyą Gubernatora Cywilnego, należć mają:

Marszałek szlachty Gubernialny.

Prezes i Prokurator Trybunału Cywilnego.

Prezes i Radca Dyrekcji Szczegółowej Towarzystwa Kredytowego Ziemskiego.

Radca Wydziału Administracyjnego.

Po roztrząśnięciu i zatwierdzeniu przez *Komitet* powyższy umów, Rząd Gubernialny zwraca one Delegacyom powiatowym.

Art. 40. Delegacye powiatowe i *Komitety* Gubernialne winny, przy roztrząsaniu i zatwierdzaniu

kontraktów czynszowych, ściśle czuwać, aby takowe jak z jednej strony nie były uciążliwe dla osadników, tak z drugiej nie obniżyły wartości dóbr, a tém samém i bezpieczeństwa wierzycieli hipotecznych.

Jeżeli, podług osnowy kontraktu, osadnicy uiścić mają wkupne, takowe może być podniesione przez właściciela jedynie w razie zgodzenia się wierzycieli hipotecznych. Gdy oni na to nie zezwolą, wkupne złożone zostanie do Banku Polskiego i ulegać będzie klasyfikacji podług przepisów Kodexu Postępowania Cywilnego. — (art. 749 n. K. P. S.).

Art. 41. Na Marszałków Gubernialnych Szlachty wkłada się obowiązek, aby, jako reprezentanci stanu Szlacheckiego, starali się wpływać na pomyślny i spieszny rozwój oczynszowania.

Art. 42. Zasady niniejszém postanowieniem objęte, stosują się także do dóbr będących własnością Duchowieństwa, Gmin, i Instytutów pod opieką Rządu zostających, z zachowaniem prawideł, jakiego, we względzie zarządzania takimi dobrami, istniejące przepisy i rozporządzenia stanowią.

Art. 43. Umowy właścicieli dóbr z rolnikami, tak o wieczyste, jako téż czasowe posiadanie po zapadnięciu Najwyższego Ukazu z r. 1846 (a), a przed ogłoszeniem niniejszego postanowienia (b) zawarte, o ile nie dotyczą gruntów folwarcznych, a nie są przez Kommissyę Rządową Spraw Wewnętrznych i Duchownych zatwierdzone, mają być roztrząsane najpród przez Delegacye powiatowe, a następnie przez Komitety Gubernialne, według zasad niniejszego postanowienia, i, jeśli będą z takowém zgodne, ostatecznie zatwierdzone przez też Komitety.

Jeżeli zaś kontrakty te okażą się niezgodnymi

(a) Ukaz ten zamieszczony jest wyżej na str. 511 niniejszego dzieła. Data jego ogłoszenia nastąpiła d. 20 Sierpnia (1 Września) 1846 r.

(b) To jest, przed d. ¹⁰/₂₂ Marca 1859 r. (D, P. T. LII, str. 91).

---

z niniejszém postanowieniem, a Delegacye powiatowe nie zdołają skłonić stron do zmodyfikowania warunków kontraktowych zgodnie z rzeczoném postanowieniem, interes przedstawiony być winien z opiniją Komitetu Gubernialnego, pod zadcędywanie Kommissyi Rządowej Spraw Wewnętrznych i Duchownych.

Art. 44. Kommissya Rządowa Spraw Wewnętrznych i Duchownych upoważnioną jest do rozwinięcia niniejszego postanowienia w szczegółach i do rozwiązywania w duchu onego wątpliwości, jakieby wywiązać się mogły.

IV. Wreszcie zachodzą niekiedy wyjątkowe przepisy, skutkiem których właściciele dóbr obowiązani są urządzić się co do stosunków z włościanami w ich dobrach osiadłemi, a mianowicie:

- a) Otrzymujący dobra na własność prywatną sposobem majoratów, obowiązani są urządzić włościan w ciągu lat sześciu, — (ar. 5 Ukazu z d. ⁴/₁₆ Października 1835 r. D. P. T. XVII, str. 341).
  - b) Ten sam obowiązek ciąży także tych, którzy, uległszy karze konfiskaty majątku, następnie, w skutek Najwyższego ulaskawienia, mają zwracane dobra sobie skonfiskowane, — (ar. 5 postanowienia Rady Administracyjnej z d. ¹⁷/₃₉ Czerwca 1841 r. D. P. T. XXVIII, str. 343).
  - c) Nakoniec temu samemu obowiązkowi ulegają ci, którzy dobra do funduszu Ogólno-Religijnego należące otrzymują od Rządu w długoletnią t. j. w 25 lub 50 letnią dzierżawę, — (ar. 2 Ukazu z d. ⁵/₁₇ Lipca 1844 r. — D. P. T. XXXIV, str. 463).
-

hsc. 91. 1911 wsc. fakultatem
 TYTUŁ II.
 O własności.

544. Własność jest prawem użytkowania z rzeczy i rozrządzania niemi w sposób najrozciąglejszy, byleby nie był z nich czyniony użytek ustawami lub urządzeniami zabroniony. — K. N. 537, 543, 545, 546, 636, 644, 647 — 649, 651 n., 686, 711 — 717.

545. Nikt nie może być zmuszonym do odstąpienia swój własności, wyjąwszy na użytek publiczny, i to za słuszném poprzedniém wynagrodzeniem. — K. N. 643. (1).

(1) *Co do zajęcia własności prywatnej na użytek publiczny, wydane zostały następujące przepisy:*

- * a) Postanowienie Namiestnika Kr. z d. 24 Sierpnia 1816 r. (D. P. T. II, str. 3).
- * b) Prawo Sejmowe o odstąpieniu własności prywatnej z powodu użyteczności publicznej, zapadłe d. 12 Października 1820 r. (D. P. T. VII, str. 87).
- * c) Postanowienie Rady Administracyjnej z d. 27 Września (9 Października) 1840 r. (D. P. T. XXVI str. 31), które wskazało: *Tymczasowe wyjątkowe przepisy przy zajmowaniu gruntów na użytek publiczny z powodu budowy drogi żelaznej Warszawsko-Wiedeńskiej.*
- * d) Postanowienie téjże Rady z d. ¹⁰/₂₃ Sierpnia 1845 r. (D. P. T. XXXVI, str. 377), *co do zajęcia gruntu w razie przedsięwziętych robót na traktach bitych.*

Wszystkie te postanowienia uchylone zostały, a mianowicie: postanowienie ad a), uchylone zostało sposobem milczącym przez prawo ad b), — prawo zaś ad b), oraz postanowienie ad c i d uchylone zostały artykułem 44 postanowienia Rady Administracyjnej niżej ad e) wymienionego.

- e) Wreszcie, na mocy szczególnego Najwyższego upoważnienia, Rada Administracyjna w postanowie-

niu, d. $\frac{6}{18}$ Czerwca 1852 r. wydaném, a d. $\frac{2}{14}$ Stycznia 1853 r. ogłoszoném, (D. P. T. XLV, str. 303) wskazała następujące przepisy:

ROZDZIAŁ I.

Rozporządzenia ogólne.

Art. 1. Własność prywatna, instytutowa lub gminna, zajęta być może sposobem przymuszonego wywłaszczenia na rządowy lub inny publiczny użytek, nie inaczej jak na mocy Najwyższych Ukazów.

Art. 2. Wyjątkowo od ogólnego pravidła, Rada Administracyjna Królestwa będzie mogła, w przypadkach w art. 3 wyszczególnionych, zajęcie na przymuszone wywłaszczenie rozporządzić, bezzwłocznie, gdy, dla zachodzących okoliczności, uznaném to zostanie za konieczne, mianowicie zas gdy potrzeba zajęcia wyniknie w przywiedzeniu do skutku woli poprzednio objawionej Jego Cesarskiej Mości co do uskutecznienia wymagających tego budowl lub innych robót. O wydanych przez siebie rozporządzeniach Rada Administracyjna w każdym razie Najjaśniejszemu Panu doniesie.

Art. 3. Przypadki zajęcia własności sposobem przymuszonego wywłaszczenia na Rządowy lub inny publiczny użytek, do których się odnosi przepis artykułu 2, są:

I. *Gruntów i budowli.*

- a) Na założenie lub uregulowanie drogi publicznej czyli do powszechnego użytku przeznaczonój, tudzież na potrzebne do jój utrzymania i użytkowania z niej budowle i zakłady, jako to: na koszary drogowe, stacye i przystanki drogi Żelaznej,

---

stacye pocztowe, szkółki drzew do wysadzenia dróg, na rowy do odpływu wód z dróg publicznych, i t. p., a to bez względu, czyli Rząd utrzymywać będzie drogę własnym funduszem, albo poruczyć jej utrzymanie osobom pojedynczym, Gminom lub stowarzyszeniom.

- b) Na założenie i utrzymanie komunikacji telegraficznej i na potrzebne w tym celu budowle.
- c) Na założenie lub uregulowanie ulic i placów, tudzież kanałów do odprowadzania nieczystości po miastach, wreszcie na budowę szlachtuzów i jatek rzeźniczych po miastach.
- d) Na założenie kanałów spławnych albo dla usplawnienia rzek nie spławnych, tudzież dla uregulowania koryta i ubezpieczenia brzegów rzek spławnych, dla uprzątnienia z nich zawad, oraz przy robieniu nadbrzeżnych bulwarów.
- e) Na roboty fortyfikacyjne.
- f) Na założenie obozu, lub dla odbywania popisów wojskowych, czasowo lub na zawsze.
- g) Na uregulowanie linii granicznej Królestwa od krajów ościennych, oraz na potrzebne dla dozoru granicy odstępy i drogi, wreszcie na założenie Komor Celnych i innych budowli dla służby granicznej.
- h) Na założenie lub rozszerzenie cmentarzów do grzebania zmarłych, na założenie kościołów i innych domów modlitw wszelkich wyznań, i na budowle dla pomieszczenia osób do służby kościelnej przeznaczonych.

II. *Materyałów.*

- i) Do budowy i utrzymywania dróg publicznych, tudzież
- k) Do ubezpieczenia brzegów rzek spławnych: — w obu tych przypadkach bez różnicy czy materyały na gruncie lub w gruncie znajdują się.

Pod jakimi warunkami Władze niższe mocne są przystępować do zajęcia materyałów i do czasowego zajęcia gruntów, opisane jest niżej w Rozdziale III.

Art. 4. Odstąpienie własności na Rządowy lub inny publiczny użytek, żądane być może jedynie za poprzedniem stosowném wynagrodzeniem.

Art. 5. Wysokość tego wynagrodzenia oznaczoną być winna przedewszystkiém w drodze dobrowolnej z właścicielami ugody. Wynagrodzenie udzielone być może, bądź przez zamianę własności, której odstąpienie jest żądane na inną takiegoż rodzaju i odpowiednią tamtęj pod względem wartości i korzyści, bądź w pieniądzech. Gdyby ugoda dobrowolnie nie nastąpiła, Sądy wysokość wynagrodzenia ustanowią.

ROZDZIAŁ II.

O zajęciu dla użyteczności publicznej budowli i gruntów.

Art. 6. Kommissya Rządowa lub inna Władza Naczelna właściwa, przed uczynieniem wniosku o upoważnienie do przedsięwzięcia przymusowego wywłaszczenia, obowiązana jest porozumieć się z właścicielem o cenę i sposób wynagrodzenia.

Właściciel objawi swoje żądanie do protokołu, który w tym celu spisany być powi-

nien, i przedstawi uwagi, jakieby miał do przytoczenia.

Art. 7. Jeżeli tylko część budowli do zajęcia jest potrzebną, właściciel mocen jest żądać, aby budowle w całości były od niego nabyte.

Podobnież właściciel może żądać, aby cała posiadłość gruntowa była od niego nabyta, jeżeli do zajęcia potrzeba więcej niż $\frac{3}{4}$ części przestrzeni, albo jeżeli w osadzie rolniej, część pozostająca przy właścicielu nie dochodzi trzech dziesiątyn, i jeżeli w obu tych wypadkach, właściciel nie ma innej nieruchomości przytykającej.

Żądanie to co do budowli i przestrzeni wniesione być powinno również do protokołu w art. 6 wymienionego.

Art. 8. Właściciele majoratów i posiadacze Ordynacyj, tudzież wprowadzeni w posiadanie tymczasowe majątku osoby za znikłą uznanęj, mocni są sami, zaś opiekunowie małoletnich i bezwłasnowolnych, za upoważnieniem rady familijnej, zawierają układy dobrowolne względem odstąpienia własności dla użyteczności publicznej. Władza Skarbowa czuwać powinna nad bezpiecznym umieszczeniem szacunku przypadającego za własność należącą do Majoratu pochodzącego z Najwyższego nadania, podług prawideł pod datą $\frac{4}{16}$ Października 1835 roku, zatwierdzonych. —

(Prawidła tu powołane, zamieszczone są wyżej na str. 480 niniejszego dzieła, oraz niżej w odsyłaczu do art. 896 K. N.).

Obowiązek ten należy do Sądów Cywilnych co do majoratów i Ordynacyj przez osoby prywatne ustanowionych, tudzież co do majątku osoby za znikłą uznanęj.

Art. 9. Rada Administracyjna Królestwa,

---

po rozpoznaniu wniosków Władzy właściwej, i protokołu, o którym w art. 6 jest mowa, jeżeli się przekona, że zachodzi konieczna potrzeba zajęcia, i że dobrowolny układ nastąpić nie może, przedstawi okoliczność tę Najjaśniejszemu Panu, a w przypadkach art. 2 i 8 oznaczonych, wyda postanowienie upoważniające do żądania detaksacyi i wywłaszczenia w drodze Postępowania Sądowego. W postanowieniu tém należy wymienić nazwisko nieruchomości lub numer (jeżeli jest szczególną posesyą miasta lub wsi), onéjże położenie, powód do żądanego odstąpienia, czyli w całości lub w części zajętą być powinna.

Art. 10. Na zasadzie Najwyższego Ukazu lub postanowienia Rady, upoważniającego do postępowania drogą przymusowego wywłaszczenia, powinno być wpisane o tém upoważnieniu ostrzeżenie do wykazu hipotecznego nieruchomości, która ma być zajęta.

Jeżeli hipoteka téj nieruchomości urzędzoną nie została, Ukaz Najwyższy lub Postanowienie Rady Administracyjnej, powinny być ogłoszone w Dzienniku Urzędowym téj Gubernii, w której taż nieruchomość jest położoną, jako téż w Gazecie Rządowej przynajmniej na dni 20 przed terminem wyznaczyć się mającym do oszacowania.

Art. 11. Sprawa o takse i żądanie przysądzenia nieruchomości na rzecz wywłaszczającego, wnoszone być powinny do Trybunału, w obrębie którego taż nieruchomość znajduje się.

Art. 12. Władza popierająca wywłaszczenie, postara się o wręczenie właścicielowi zapowzu, do stawienia się przed Trybunałem dla uzyskania wyroku nakazującego oszacowanie. W pozwie oznaczyć należy termin 8-dnio-

wy, prócz czasu na odległość zamieszkania, i wymienić imiona i nazwiska i zamieszkanie osób, których proponuje Władza na biegłych do oszacowania. Wraz z pozwem doręczoną być powinna właścicielowi kopja Ukazu Najwyższego, lub Postanowienia Rady Administracyjnej, upoważniającego do wywłaszczenia.

Trybunał w nagłym wypadku może skrócić termin do stawienia się stron.

Gdyby właściciel nie był wiadomy z zamieszkania albo mieszkał za granicą, i nie miał ustanowionego pełnomocnika, kopję pozwu wręczyć należy na ręce właścicielowi Zwierzchności Miejskiej lub Wiejskiej.

Art. 13. Właściciel mocen jest czynić zarzuty przeciwko podanym ze strony wywłaszczającego biegłym, i podawać innych ze swój strony, stosownie do przepisów Kodexu Postępowania Sądowego.— (art.302 n. K. P. S.).

Art. 14. Trybunał Cywilny, po rozpoznaniu zarzutów, jeżeli były czynione, i żądań stron, wyda wyrok nakazujący oszacowanie, tudzież wyznaczy dla dopilnowania téj czynności Członka swego, lub Sądu Okręgowego, i zamianuje biegłych.

Przeciw temu wyrokowi, nie służy stronom opozycya ani appellacya; nie potrzeba go nawet wręczać, jeżeli był naoczny.

Art. 15. Na detaksatorów mogą być mianowani tylko ci, którzy mają stałe do tego upoważnienie, lub ci, którzy z urzędowania swego zajmowali się podobnemi czynnościami. Inne osoby mogą być mianowane na detaksatorów tylko za zgodzeniem się stron, albo, gdyby nie było osób posiadających przyimoty wyżej wymienione.

Art. 16. Delegowany Sądu obowiązany

---

jest, za okazaniem sobie wyroku nakazującego oszacowanie, oznaczyć do tego termin, i odebrać od biegłych przysięgę, gdzie jej prawo wymaga, bez odwołki w dniu ich zgłoszenia się.

Art. 17. O terminie do oszacowania oznaczonym należy zawiadomić właściciela przez akt doręczyć się mający ustanowionemu obrońcy, a gdyby ustanowiony nie był, przez doręczenie osobie lub w zamieszkanu, przynajmniej na dni 8 przed terminem, z przydaniem czasu na odległość.

Art. 18. Jeżeli szacunek przez Rząd postąpiony nie wystarcza na zaspokojenie wierzycieli, po datę wniesionego ostrzeżenia, do hipoteki wpisanych, i na zaspokojenie należności uprzywilejowanych, w takim razie należy zawiadomić wszystkich, mających wpisy hipoteczne, o zamiarze zajęcia nieruchomości, aby praw swoich przy oszacowaniu pilnowali. Zawiadomienie to powinno im być wręczone przynajmniej na dni 8 przed terminem do oszacowania wyznaczyć się mającym, z dodaniem czasu na odległość ich zamieszkania.

Niewiadomym z nazwiska i zamieszkania spadkobiercom wpisanego do hipoteki wierzyciela, doręczone będzie zawiadomienie w zamieszkanu ich spadkodawcy.

Osobom nie zgłaszającym się i nie ustanawiającym obrońcy, żadne dalsze wręczenia czynione nie będą.

Doręczenie zawiadomienia wierzycielom hipotecznym, potrzebnem nie jest, jeżeli ma być zajęta część ziemi, która nie przewyższa dziesiątej części ogólnej przestrzeni całej nieruchomości wierzytelnościami hipotecznymi obciążonej. W tym wypadku dostatecznym będzie ogłoszenie Najwyższego Ukazu lub

Postanowienia Rady Administracyjnej w sposób art. 10 opisany, na dni 20 przed terminem do oszacowania oznaczonym.

Art. 19. Szacunek ustanowiony być ma podług zwyczajów miejscowych, z zachowaniem następujących prawideł:

- a) Budowle, zakłady fabryczne, ogrody angielskie i inne zakłady, mogą być w dwojaki sposób oszacowane, t. j. albo podług kosztów na ich wzniesienie i założenie potrzebnych, ze względu na stan w jakim się w czasie oszacowania znajdują, albo też podług dochodu.

Oszacowanie z dochodu opierać się powinno na dochodzie czystym i trwałym bez względu na okoliczności przemijające, które chwilowo na podniesienie lub zmniejszenie dochodu wpływać mogły; właścicielowi służy prawo wyboru podług której z tych zasad ma nastąpić.

- b) Zwracać należy uwagę czyli zajęcie częściowe nieruchomości wpływać będzie bezpośrednio na podniesienie albo na zmniejszenie szacunku pozostać mającej przy właścicielu części.
- c) Przy regulacji dróg publicznych, droga opuszczona służyć ma w całości lub w części na wynagrodzenie za część nowo zajęta.

Art. 20. Po ukończeniu oszacowania Delegowany Sądowy, obowiązany jest protokół swój wraz z opinią biegłych w ciągu 24 godzin przesłać do Kancellaryi Pisarza Trybunału, za jego kwitem, i zawiadomić o tém przez ekspedycję za rewersem Obrońcę Władzy popierającej wywłaszczenie.

Art. 21. Obrońca Władzy wywłaszczenie popierającej, po przekonaniu się o złożeniu

---

protokółu u Pisarza, wezwie innych obrońców, jeżeli ich strony ustanowią, aby uwagi swoje, jakie będą mieli, poczynili w ciągu dni 8, i sam w tym przeciągu czasu zarzuty, jeżeli ma jakie, poczynić jest obowiązany. Strona czyniąca zarzuty obowiązana jest komunikować wywód ich z dowodami stronie przeciwnej przez akt między obrońcami, z wezwaniem do stawienia się na audyencyą Sądu z upływem nowego 8 dniowego terminu, i objawi spór przez siebie zanesiony Pisarzowi Trybunału, który zanotuje o tém wzmiankę na końcu protokółu obejmującego relacyę biegłych. Wręczenie odpowiedzi nie jest potrzebne.

Taksa uważaną będzie za stanowczą, jeżeli żadne przeciw niej zarzuty i spory wniesione nie zostaną.

Art. 22. Trybunał Cywilny wyrokować będzie względem taksy mocą ostatniej instancyi, i stronom dalsze odwołanie nie służy, jeżeli ani szacunek przez właściciela żądany, ani szacunek przez biegłych wynaleziony nie przenosi Rsr. 240. Sąd Appellacyjny wyrokować będzie mocą ostatniej instancyi, gdy szacunek nie przewyższa Rsr. 600. W sprawach przenoszących Rsr. 600 służy stronom prawo odwołania się do IX Departamentu Rządzącego Senatu.

Przeciw wyrokom zaocznym w żadnej instancyi opozycja nie ma miejsca.

Art. 23. Koszta oszacowania i wszelkie dalsze koszta postępowania bezspornego, zaspokoi strona popierająca wywłaszczenie. W razie sporu o takse, koszta z tego sporu wynikię zaspokoi strona przegrywająca.

Art. 24. W przypadku ustanowienia przez Sąd szacunku zajętej własności niższego od

---

ceny przez właściciela żądanej, szacunek ten podwyższa się o $\frac{1}{5}$ część, tytułem wynagrodzenia strat i niewygód z przymuszonego wyłączenia wynikłych; w żadnym jednakże razie wynagrodzenie przyznać się mające, nie może przewyższać summy, za jaką właściciel praw swoich w drodze dobrowolnej odstąpić był gotów.

Art. 25. Szacunek złożony być powinien w depozyt Banku ilekroć właściciel nie ma prawnej zdolności do odebrania, albo jeżeli, mimo zawiadomienia, nie zgłasza się do kassy po odebranie, albo jeżeli nie ma uregulowanej hipoteki na swoje imię, lub spór o własność zachodzi, albo wreszcie jeżeli w hipotece, są objawione prawa osób trzecich.

Art. 26. Po wniesieniu ostrzeżenia do hipoteki (jeżeli ta jest uregulowaną), i po wręczeniu zapowzu, w którym w art. 12 jest mowa, Władza Administracyjna mocną będzie przystąpić do zajęcia nieruchomości, za poprzedniem zapłaceniem szacunku przez właściciela żądanego, w sposobie następującym:

Część przez Władzę przyznana, powinna być wypłacona właścicielowi lub komu z prawa wypada (art. 25), reszta zaś, stanowiąca różnicę pomiędzy szacunkiem żądanym, a szacunkiem przez Władzę przyznanym, powinna być złożona do Banku Polskiego, aż do skończenia sporu o takse.

Jeżeli właściciel wiadomy nie jest, lub żądania co do szacunku oświadczyć nie mógł, lub nie chciał, w takim razie szacunek przez Władzę ofiarowany, powinien być przed zajęciem złożony w depozyt Banku.

Kopja kwitu depozytowego będzie doręczona na ręce Zwierzchności miejskiej lub wiejskiej, gdzie przedmiot znajduje się, jeżeli wła-

---

ściciel wiadomy nie jest, a w mieszkaniu właściciela, jeżeli jest wiadomy, z ostrzeżeniem o dniu, w którym Władza do zajęcia przystąpi.

Jeżeli w nieruchomości znajdują się budowle przeznaczone do rozebrania, rozebranie to nie prędzej przedsięwzięte być może, aż opis ich z taksą będą złożone w Trybunale, i gdy żaden zarzut co do opuszczonych szczegółów, wniesiony nie zostanie.

Art. 27. Po ukończeniu sporów o taksę, jeżeli sporna część szacunku, to jest różnica między szacunkiem przez właściciela żądanym, a szacunkiem przez Władzę ofiarowanym, na zasadzie art. 26 w depozyt Banku złożona, przyznana zostanie w całości lub w części właścicielowi, natenczas będzie miał prawo żądać, aby mu, od czasu zajęcia nieruchomości, do daty wyroku spór kończącego, procent prawny był zapłacony przez stosunkową dopłatę do procentu depozytowego, w przypadku zaś gdy właściciel żądania co do szacunku nie oświadczył, a mieć będzie sobie przyznany wyższy szacunek od złożonego do Banku na zasadzie 2 ustępu art. 26, strona wywłaszczająca zapłaci mu przewyżkę z procentem prawnym, za czas od daty zajęcia do daty wypłaty.

Art. 28. Za złożeniem kwitu z wypłaconego szacunku, czyli to do rąk właściciela czy też do depozytu Banku, Trybunał na żądanie Władzy popierającej, bez żadnego już wzywania stron, drogą illacyi wniesione, wyda na rzecz strony wywłaszczającej wyrok przysądzenia własności, jako nabytej dla użyteczności publicznej. Wyrok ten obejmować powinien w treści Ukaz Najwyższy lub Postanowienie Rady Administracyjnej, o którym w artykule 9 jest mowa; szacunek wyrokiem

---

prawomocnym ustanowiony lub protokołem taksy objęty, jeżeli sporu nie było, i wzmiankę czyli piątą część jest dodaną, wreszcie w całej osnowie kwit z upłaconego szacunku, bądź do rąk właściciela lub do depozytu Banku.

Art. 29. Wyrok przysądzenia, po doręczeniu właścicielowi, wniesiony będzie do Księgi wieczystej i, na jego zasadzie, Wydział Hypoteczny nakaże bez odwołki przepisać tytuł własności na rzecz wywłaszczającego, jak z wyroku prawomocnego, oraz poleci wykreślić z Wykazu Hypotecznego wszelkie wpisy nie obowiązujące nabywcę. Jeżeli tylko część nieruchomości została zajęta, Wydział Hypoteczny, przy nakazaniu wykreślenia wpisów, poleci oddzielenie jój z księgi wieczystej.

Decyzja Wydziału Hypotecznego doręczoną będzie wierzycielom, których prawa wykreślić z hipoteki nakazano.

Art. 30. Szacunek do Banku złożony, rozdzielony będzie pomiędzy wierzycieli w porządku pierwszeństwa, podług przepisów art. 749 i następných Kodeksu Postępowania Sądowego, z zachowaniem jednak praw Towarzystwa Kredytowego Ziemskiego, jeżeli nieruchomości długiém tegoż Towarzystwa jest obciążoną.

Jeżeli nieruchomość wypuszczoną była na czynsz wieczysty w dzierżawę wieczystą, albo pod innym tytułem w użytkowanie wieczyste, szacunek w depozyt złożony, powinien być przedewszystkiém rozdzielony między właściciela pierwotnego (*dominus directus*), i właściciela użytkowego (*dominus utilis*), podług rozciągłości praw każdemu służących.

ROZDZIAŁ III.

O zajęciu materiałów do naprawy dróg, i do ubezpieczenia brzegów rzek, tudzież o czasowem zajęciu nieruchomości prywatnej.

Art. 31. W przypadkach nie cierpiących zwłoki, gdy, z powodu grożącego wylewu rzeki, zajdzie potrzeba naprawy wału, lub innego ubezpieczenia brzegów rzeki, albo gdy, z powodu przerwanój przez przypadek komunikacyi, zajdzie potrzeba naprawy drogi, a dobrowolny układ nie mógł nastąpić, bądź o nabycie materiałów, jako to: kamieni, żwiru, piasku, gliny, ziemi albo drzewa, bądź o zajęciu gruntów pobocznych na drogę objazdową, na skład materiałów i na przygotowanie budowy, przez czas póki droga lub ubezpieczenie rzeki naprawione nie zostanie, natenczas Naczelnik Powiatu będzie mógł przystąpić do zajęcia tych przedmiotów, za dopełnieniem form następujących.

Przedewszystkiem Naczelnik Powiatu, po dług wymiaru i obrachowania Inżyniera robotami kierującego, za przybraniem drugiego biegłego, w obecności właściciela lub za jego przywołaniem, a w razie jego nieobecności, za przywołaniem właściwego Prezydenta, Burmistrza lub Wójta Gminy, materiały potrzebne i użytek z gruntu czasowo zająć się mającego oceni, i szacunek w Kassie Powiatowój złoży, dla odesłania go do Banku, a po wręczeniu kwitu Kassy Powiatowój właścicielowi, lub w razie jego nieobecności Wójtowi Gminy lub Burmistrzowi, mocen będzie zająć przedmioty, za które zapłata została złożoną.

Art. 32. We wszystkich nadzwyczajnych i nagłych zdarzeniach, tamujących przeprawę

po drogach, jako to, — zawiewu śniegu, zerwania grobli, mostu przez wodę, i t. p. Zwierchność miejscowa mocną jest na zasadzie dotychczasowych przepisów (art. 12 Postanowienia z d. 12 Lutego 1822 r. — D. P. T. VII, str. 313) urządzić przez grunta poboczne tymczasową komunikację, za porozumieniem się z właścicielem, gdzie to najdogodniej dla przejazdu będzie; właściciel nie może się temu sprzeciwić, lecz, w ciągu dni 30, będzie mógł żądać wynagrodzenia szkód, jeżeliby jakie poniósł w zbożu lub innych ziemiopłodach.

Art. 33. Prócz wypadku naglącej potrzeby, opisanego w art. 31, przymusowe wywłaszczenie co do materiałów potrzebnych do naprawy lub zakładania dróg, tudzież do ubezpieczenia brzegów rzek, nie może być przedsięwzięte bez poprzedniego upoważnienia Rady Administracyjnej, której, stosownie do art. 6, protokół porozumienia się stron, z uwagami, przedstawiony do rozpoznania być powinien.

Art. 34. Grunta poboczne przy drogach publicznych potrzebne na czas wykonywania budowy i naprawy dróg, kiedy nie zachodzi nagląca potrzeba w art. 31 opisana, jako téż grunta potrzebne czasowo na popisy wojskowe, w ciągu jednego roku odbywać się mające, w braku dobrowolnego układu, mogą być drogą przymusową zajmowane za upoważnieniem Władzy Gubernialnej, i złożeniem szacunku w depozyt, stosownie do art. 35.

Art. 35. W przypadkach w art. 33 i 34 wymienionych, zajęcie rzeczywiste materiałów i gruntów nastąpić nie może, dopóki szacunek pierwszych nie będzie wyrachowany, a użytek z gruntów nie będzie oceniony przez bie-

---

głych w drodze administracyjnej, w obecności właściciela lub za jego przywołaniem na termin, a w razie jego nieobecności za przywołaniem Wójta Gminy lub Burmistrza, i dopóki tenże szacunek bądź do rąk właściciela lub do depozytu Kassy Powiatowej lub Gubernialnej wniesiony nie zostanie; w dowód czego kwit właścicielowi przed zajęciem doręczony być powinien.

Art. 36. Właściciel nie przestający na takcie, w drodze administracyjnej stosownie do art. 31 i 35 sporządzonej, albo na wynagrodzeniu, jakie mu, w przypadku w art. 32 opisanym, w drodze administracyjnej przyznane zostanie, mocen jest w ciągu dni 30 od daty wręczenia mu zawiadomienia o wysokości ustanowionego szacunku, żądać detaksacyi sądowej i podać biegłych, przy zastosowaniu się do przepisów Procedury Sądowej.

Sprawę powinien wytoczyć właściciel, za doręczeniem pozwu Naczelnikowi Powiatu, przed Sąd Pokoju właściwego Okręgu, w którym przedmioty zajęte znajdują się, jeżeli szacunek żądany nie przenosi 75 Rsr.

Jeżeli zaś żądany szacunek jest wyższy, sprawa wyniesioną być ma przed Trybunał Cywilny, w którego obrębie znajduje się nieruchomości, z której materiały lub użytek zajęte zostały z przypozowaniem Prokuratury i Rządu Gubernialnego.

Art. 37. W przypadkach sporu o takse przedmiotów zajętych na założenie lub naprawę drogi, albo na ubezpieczenie brzegów rzeki, jako też o takse użytku z gruntów czasowo zajętych, zastosowane będą przepisy w art. 14, 15, 16, 17, 19 lit. b, 22, 23, 24, 25 i 27 wyżej zamieszczone.

ROZDZIAŁ IV.

*O zajęciu własności należącej do Instytutów
i Gmin.*

Art. 38. Instytutom i Gminom służy prawo żądania detaksacyi przez biegłych przy sięgłych, jeżeliby na szacunku przez Władzę Rządową podanym nie poprzestawały. W tym celu przez podanie, do właściwego Rządu Gubernialnego zaniéść się mające, wskażą imiona, nazwiska, stan i zamieszkanie osób, na detaksatorów ze swéj strony proponowanych.

Art. 39. Rząd Gubernialny, po zasięgnięciu uwag właściwego Wydziału lub Władzy, której zajęcie jest poruczone, czyli przeciw podanym na biegłych ma co do przytoczenia, decydować będzie' ostatecznie, w komplecie dla Sądów Administracyjnych przepisany, spory co do wyboru biegłych zająć mogące, stosujące się do artykułów 308, 309 i 310 Kodexu Postępowania Sądowego.

Art. 40. Detaksacya odbywać się powinna w obecności delegowanych Urzędników, Administracyjnego i Sądowego, z zastosowaniem się do przepisu w art. 19 wyżej zamieszczonego.

Art. 41. Rząd Gubernialny decydować będzie mocą ostatniej instancyi spory, co do taksy przedmiotów do naprawy dróg i ubezpieczeń brzegów rzek potrzebnych, tudzież ceny użytków za czasowe zajęcie nieruchomości, jeżeli szacunek żądany nie przenosi 150 Rsr. W sprawach wyższego przedmiotu, służy stronom prawo odwołania się do decyzji Kommissyj Rządowych, które, stosownie do przepisu artykułu następnego, ostatecznie decydować będą.

Art. 42. Spory dotyczące szacunku nieru-

546. Własność rzeczy, bądź ruchomój, bądź nieruchomości, daje prawo do wszystkiego, co ona wydaje i co się z nią łączy dodatkowo (accessoirement), bądź naturalnie, bądź sztucznie.—K.N. 1018, 1019, 1615, 1692, 2016, 2204. — K. P. S. 464.

To prawo nazywa się *prawem przybycia*. — K. N. 547 do 577, 712.

chomości, tudzież spory z odwołania się stron od decyzji Rządu Gubernialnego na zasadzie art. 41 przychodzące, decydowane być powinny na drodze przepisanej postanowieniem Namiestnika Królestwa z d. 18 Lipca 1818 r. (D. P. T. VI, str. 185), z tą różnicą, że, zamiast opinii Prokuratorji, żadaną być ma opinja właściwego Wydziału Technicznego, to jest, Zarządu XIII Okręgu Kommunikacyj w przedmiotach dotyczących komunikacyi, — Rady Budowniczej, gdy będzie szło o szacunek budowli, — Wydziału Dóbr przy Kommissyi Rządowej Przychodów i Skarbu, gdy będzie szło o szacunek dóbr, gruntów, albo lasów.

Art. 43. Przepisy art. 6, 7, 9, 15, 16, 17, 19, 23, 24, 27, zachowane być powinny przy zajmowaniu Instytutowej własności i do Gmin należących.

Przepis przemijający.

Art. 44. Z dniem ogłoszenia niniejszej Ustawy przestają obowiązywać: prawo z r. 1820 (D. P. T, VII, str. 87), wraz z postanowieniem Rady Administracyjnej z d. 27 Wrzesnia (9 Października) 1840 r. (D. P. T. XXVI, str. 31), i ¹⁰/₂₂ Sierpnia 1845 r. (D. P. T. XXXVI, str. 377), dotyczące zajmowania własności dla użytku publicznego.

DZIAŁ I.

O prawie przybycia do tego, co rzecz wydaje.

547. Płody ziemi naturalne lub przemysłowe, — K. N. 520, 548, 583. — K. P. S. 129, 526, n.

Przychody cywilne, — K. N. 584, 586.

Przyłodek zwierząt, — K. N. 616, 1711, 1800, n.

Należą do właściciela prawem przybycia. — K. N. 546, 549, 582, 630, 712, 729, 928, 958, 962, 1014, 1015, 1155, 1401, 1498, 1539, 1549, 1614, 1630, 1632, 1682, 1697, 1763, 1936, 2060. — K. P. S. 626, 681, 682, 691, 819.

548. Płody, jakie rzecz wydaje, należą do właściciela pod obowiązkiem zwrotu kosztów uprawy, roboty i zasiewów poniesionych przez osoby trzecie. — K. N. 585.

549. Prosty posiadacz wtenczas tylko staje się właścicielem przychodów, gdy posiada w dobrej wierze: w razie przeciwnym obowiązany jest oddać przychody wraz z rzeczą właścicielowi, który jęj poszukuje. — K. N. 550, 555, 801, 1378, 1380, 1635, 2262, 2268, 2269, 2279.

550. Posiadacz jest w dobrej wierze, gdy posiada jako właściciel, na mocy tytułu przenoszącego własność, którego wady są mu nieznanne. — K. N. 2268.

Przestaje być posiadaczem dobrej wiary od chwili, w której wady te poznał. — K. N. 549, 801, 1338, 1378 n., 1635, 2205 n., 2231, 2262, 2265 n. — K. P. S. 129, 526.

W.S.C. 40.1903

DZIAŁ II.

O prawie przybycia do tego, co się łączy z rzeczą i wciela do nięj.

551. Wszystko, co się łączy z rzeczą i wciela do nięj, należy do właściciela, odpowiednio do zasad niżej wskazanych. — K. N. 546, 712, 1018, 1019, 1615, 2204.

ODDZIAŁ I.

O prawie przybycia co do rzeczy nieruchomych.

552. Własność ziemi pociąga za sobą własność powierzchni i wnętrza.

Właściciel może na powierzchni sadzić i budować co zechce, z zastrzeżeniem wyjątków wskazanych w Tytule *O służebnościach gruntowych*. — K. N. 553, 554, 555, 590 do 594, 671, 672, 673, 678, 679, 1403. — K. P. S. 434, 445 do 448, 450, 456.

We wnętrzu ziemi może przedsięwziąć wszelkie roboty i poszukiwania, jakie za stosowne uzna, i ciągnąc z nich wszelkie przychody, jakie dostarczyć mogą, z zastrzeżeniem ograniczeń wypływających z ustaw i urzędzeń górniczych, oraz z ustaw i urzędzeń policyjnych. — K. N. 1403, 1615. — (1).

---

(1) Do rzędu *przepisów górniczych*, o jakich artykuł ten wspomina, odnosi się postanowienie Namiestnika Kr. z d. 6 Maja 1817 r. (D. P. T. III, str. 152), o *poszukiwaniach górniczych w cudzym gruncie*, obejmujące następujące przepisy:

Art. 1. Niżeli ogólne przepisy górnicze przez Najjasniejszego Pana postanowionemi zostaną, Kommissya Rządowa Spraw Wewnętrznych i Policyi, jest upoważniona do wydawania pozwoleń (Schurffbrief) do wynajdowania i odkrycia warstw, żył, gniazd, lub pokładów rud kruszcowych, wyżej wymienionych; bez takowego upoważnienia nikt, prócz właściciela gruntu, podobnych robót przedsięwziąć nie może.

Art. 2. Pozwolenia udzielane będą tylko o natakcie miejsca, gdzie jest podobieństwo albo pewne poszlaki, podług prawideł Geognozyi, iż powyższe

kruszcze i płody mineralne znajdować się mogą, które pod żadnym pozorem do domów, budynków, dziedzińców, ogrodów, łąk i gruntów obsianych rozciągać się nie mają.

Właściciele gruntu, gdy przez własne podobne roboty wynajdą wymienione minerały na swym własnym gruncie, uwiadomić o tém Dyrekcyę Górniczą są winni.

Art. 3. Pozwolenia takowe udzielanemi być mogą jedynie tylko na pewne punkta, na pewne części jakiego pola, na pewne części jakiej góry, lub jakiej doliny. Udzielane być tylko mogą osobom, którym Dyrekcyja Górnicza wyda zaświadczenia, jako posiadają praktyczne w sztuce górniczej wiadomości, a które oraz złożą dowody, że są w stanie zaręczenia za mające się przez nich opłacać wynadgrodze-
nia właścicielom gruntu.

Art. 4. Kommissya Rządowa Spraw Wewnętrznych i Policji, pozwolenia takowe nie na dłuższy czas jak na trzy miesiące wydawać będzie.

Art. 5. Pozwolenie do czynienia prób górniczych, z którym, przed rozpoczęciem onych, u zwierzchności miejscowej podejmujący się meldować powinien, służy mu tylko na czas oznaczony. Po upłynieniu tego czasu, przed uzyskaniem nowego pozwolenia, podejmujący się żadnych dalszych prób czynić nie jest mocen.

Art. 6. Utrzymywana będzie w biurze Głównej Dyrekcyi Górniczej *księga zaświadczeń*, a w biurze Kommissyi Spraw Wewnętrznych i Policji *księga pozwoleń*, w których takowe zapisanemi być mają.

Art. 7. Podejmujący się, na mocy uzyskanego pozwolenia, szukać minerałów pomienionych, obowiązany jest właścicielowi gruntu, podług umowy, wynadgrodzić naprzód pożytek na powierzchni ziemi przez to utracić się mogący. Wreszcie, gdy strony dobrowolnie nie zgodzą się, Kommissya Wojewódzka, stosownie do przepisów ogólnych, przez biegłych,

---

podług słusznosci, wynadgrozdenie takowe ustanowi, którém właściciel gruntu kontentować się wienien.

Art. 8. Każdy kruszco-sledzący powinien wyrobiska swoje, w których nie znalazł, na powrót zarzucić i zarównac; a jeżeli tego nie dopełni, podpadnie karze złotych 150, i do zasypania wyrobisków przymuszony będzie.

Art. 9. Takie zas wyroby, w których kruszców, soli lub innych płodów mineralnych warstwy, żyły, pokłady lub źródło wynaleziono, powinny zostać odkrytymi, i Główna Dyrekcya Górnicza o tém być uwiadomiona.

Art. 10. Między właścicielem gruntu a wynalazcą kruszców następujące zachowane będą prawidła:

- 1° Właściciel gruntu ma pierwszeństwo do wyrabiania sam na swój zysk miny, za poprzedniczém wynadgrozdeniem kosztów szukania, albo przypuszczając wynalazcę do trzeciej części akcyjów, na sto akcyj podzielić się mającej kopalni.
- 2° Jeżeli właściciel gruntu sam nie bierze antreprzyzy, ale wynalazca kruszcu, natenczas:
  - a) Właściciel ze stu akcyj będzie miał jedną trzecią część, to jest $33\frac{1}{3}$ akcyj.
  - b) Prócz tego będzie pobiérał pięć procentów czystego zysku wszystkich akcyj.
  - c) Budynki, jakieby się na tym gruncie znaleźć mogły, udzielnie ocenione i opłacone mieć będzie.
  - d) Będzie miał pierwszeństwo przy dostawieniu efektów, materyalów i fur przed wszystkimi innemi za cenę innym równą.

Art. 11. Mina, raz odkryta i uznana za kwalifikującą się do eksploatacyi, zaniedbaną być nie może ze względu użytecznoscii publicznej.

Art. 12. Jesli tak właściciel sam gruntu, jako i wynalazca na nim kruszcu, nie będą w stanie wyra-

555. Wszystko co wybudowane lub zasadzone zostało i wszelkie roboty na powierzchni lub wewnątrz ziemi uskutečněnione, poczytują się za dopełnione nakładem właściciela i za należące do niego, jeżeli przeciwny stan rzeczy nie jest dowiedziony: co wszakże nie ubliża prawu własności, jakieby osoba trzecia nabyła lub nabyć mogła przez przedawnienie, czy to do podziemia znajdującego się pod cudzym budynkiem, czy też do jakiej innej czę-

biania odkrytej miny, a Rząd na rzecz swoją lub przez antreprenera wyrabiającą pożytecznym osądzi, wtenczas zysk ogólny tak się rozdziałać ma:

- a) Właściciel będzie pobierał pięć procentów zysku, począwszy od czasu wyrabiania metalu, bezwzględnie na kosztta poprzedniczo łożone.
- b) Wynalazcy waruje się toż samo prawo współnictwa z antrepryzą, jakie mu służyło w art. 10 z właścicielem.
- c) Reszta korzysci na rzecz antrepryzy ma zostawać.

W uzupełnieniu powyższych rozporządzeń nadmienić tu należy, iż podług Postanowienia Kr. z d. 2/14 Grudnia 1824 r. *Dyrekcya Górnicza* wcieloną została do Kommissyi Rządowej Przychodów i Skarbu, w następstwie czego Rada Administracyjna w postanowieniu z d. 9 Grudnia 1826 r. (D. P. T. XI, str. 374) przepisała nową Organizacyę tej Władzy.

W późniejszym czasie t. j. od r. 1833 do d. 1 Stycznia 1843 r. Górnictwo zostawało pod zarządem Banku Polskiego i dopiero na zasadzie Ukazu z d. 21 Listopada (3 Grudnia) 1842 r. (D. P. T. XXXI, str. 221) utworzony został oddzielny *Wydział Górnictwa przy Kommissyi Rządowej Przychodów i Skarbu*.

Obecnie zaś Zarząd Górnictwa zostaje pod Zwierzchnictwem *Wydziału Górnictwa*.

Attrybuoye zatem w postanowieniu z r. 1817 wyżej powołaném, Dyrekcji Górniczej oraz Kommissyi Rządowej Spraw Wewnętrznych i Policji nadane, służą obecnie *Wydziałowi Górnictwa*.

ści tegoż budynku. — K. N. 552, 554, 664, 1350, 1352, 2219, 2262 do 2265.

554. Właściciel ziemi, który co wybudował, zasadził lub jakie roboty dokonał z materyałów do niego nie należących, powinien wartość ich zapłacić; może być także skazanym, stosownie do okoliczności, na wynagrodzenie szkód i strat; lecz właściciel materyałów, nie ma prawa takowych zabierać. — K. N. 552, 553, 1149.

555. Gdy osoba trzecia co zasadziła, wybudowała, lub dopełniła jakie roboty z własnych materyałów, właściciel gruntu ma prawo albo je zatrzymać, albo też zmusić osobę trzecią do ich uprzątnienia. — K. N. 552—554.

Jeżeli właściciel gruntu domaga się zniesienia tego, co jest zasadzonym lub wybudowanym, nastąpi to kosztem osoby, która to uskuteczniła, bez żadnego dla niej wynagrodzenia; może być nawet skazaną, stosownie do okoliczności, na wynagrodzenie szkód i strat za uszczerbek, jakiego mógł doznać właściciel gruntu. — K. N. 1149.

Jeżeli właściciel przekłada zachować to, co zasadzonym lub wybudowanym zostało, winien powrócić wartość materyałów i cenę roboty, bez względu na to o ile wartość gruntu przez to się zwiększyła. Jednakże, jeżeli osoba trzecia, która zasadziła co, wybudowała lub dokonała jakie roboty, była prawem pokonana, a ze względu na swoją dobrą wiarę, nie została skazaną na zwrot przychodów, właściciel nie będzie mógł żądać zniesienia tego co zrobiono, zasadzono lub wybudowano; lecz będzie mu służył wybór, albo powrócić wartość materyałów i cenę roboty, albo też wrócić sumę równą téj, o jaką wartość gruntu zwiększyła. — K. N. 549, 550. — (1).

(1) Przepisy mniejszego artykułu uzupełnione zostały art. 1099 K. K. G. i P. który stanowi:

„Kto świadomie grunt cudzy, bez zgody i zezwolenia prawnego posiadacza, zabudował, zorał lub zasiał

*W.S.C.
68.1900
Sprawa;
budynku;
nie os. przy
gruncie;
i do r. c. i;
obrotowa;
dozwolona;*

*Kypr. J. 1888
17-20.98
W.S.C.
3.1901*

W.S.C. 26.1901

556. Nasypy i przyrosty, tworzące się stopniowo i nieznacznie na gruntach nadbrzeżnych wszelkich rzek, nazywają się *przymuleniem* (alluvion).

Przymulenie idzie na korzyść właściciela nadbrzeżnego, bez względu na to czy rzeka jest żeglowną, spławną, lub nie, z obowiązkiem, w pierwszym razie pozostawienia drogi do holowania, odpowiednio do istniejących urządzeń. — K. N. 538, 557, 558, 596, 650.

557. Toż samo rozumie się o ustępach, które tworzy woda bieżąca, oddalając się nieznacznie od jednego brzegu, a przenosząc się na drugi; właściciel odkrytego brzegu korzysta z przymulenia, a właściciel brzegu przeciwnego nie może dochodzić gruntu jaki utracił. — K. N. 556.

Prawo to nie ma miejsca co do brzegów odsłoniętych odpływem morza. — K. N. 538.

558. Przymulenie nie ma miejsca co do jezior i stawów, których właściciel zachowuje zawsze grunt pokryty wodą, aż do poziomu jej spływu ze stawu lub jeziora, chociażby nawet następnie wodostan w nich obniżył się. — K. N. 556.

Wzajemnie właściciel stawu nie nabiera żadnego prawa do ziemi nadbrzeżnej, jaką woda, w razie wylewów nadzwyczajnych, pokrywa.

albo innym sposobem zagarnąwszy, na swój użytek lub korzyść obrócił, ulegnie karze pieniężnej wyrównywającej dziesięciu od sta od summy, na jaką ustanowione zostaną zrządzone przez to straty.

Oprócz tego, przy zwrocie prawnemu posiadaczowi gruntu ze wszystkimi jego płodami, bez żadnej za to zapłaty, winny zagarnięcia obowiązany będzie wszystkie zrządzone straty wynagrodzić."

Co do czynów przewidzianych powyższym art. 1099 K. K. G. i P. wyrokują Sady Cywilne. — (ar. 41 Ustawy Przechodniej do K. K. G. i P. — D. P. T. XL, str. 59).

559. Jeżeli jakakolwiek rzeka żeglowna lub nie, gwałtowną siłą unosi znakomitą i łatwą do rozpoznania część gruntu nadbrzeżnego i przenosi ją na pola położone niżej, lub na brzeg przeciwny, właściciel uniesionej części może dochodzić swęj własności; lecz skarga o to w ciągu roku zanesioną być winna: po upływie tego czasu, skarga jest niedopuszczalną, chyba właściciel gruntu, do którego uniesiona część przyłączoną została, nie objął jęj w posiadanie. — K. N. 2227. — K. P. S. 23, 59, 61, 69.

560. Wyspy, kępy, nasepy, które się tworzą w korycie wszelkich rzek żeglownych lub spławnych, należą do Rządu, jeżeli nięma przeciwnego tytułu lub przedawnienia. — K. N. 538, 561, 562, 2227.

561. Wyspy i nasepy utworzone na rzekach, które nie są żeglowne i spławne, należą do właścicieli nadbrzeżnych tęj strony, przy której wyspa się utworzyła: jeżeli wyspa utworzyła się nie z jednęj tylko strony, należy do właścicieli obudwóch brzegów, poczynając od linii przypuszczalnie środkiem rzeki poprowadzonęj. — K. N. 560, 562.

562. Jeżeli jakakolwiek rzeka, tworząc sobie nową odnogę, przecina i okrąża pole nadbrzeżnego właściciela, i z niego wyspę tworzy, właściciel ten zachowuje własność swojego gruntu, chociażby wyspa utworzyła się na jakiegokolwiek rzece żeglownęj lub spławnej. — K. N. 560, 561.

563. Jeżeli jakakolwiek rzeka, żeglowna, spławna lub nie, utworzy sobie nowe koryto, opuszczając dawne, właściciele gruntów nowozajętych obejmują, pod tytułem wynagrodzenia, dawne opuszczone koryto, każdy w stosunku zajętego mu gruntu.

564. Gołębie, króliki, ryby, przechodząc do innego gołębnika, królikarni lub stawu, należą do właścicieli

tychże gołębników, królikarni lub stawów, jeżeli nie były przywabione podstępem lub sztuką.—K. N. 524, 2268 K. P. S. 388, 452, 457.

ODDZIAŁ II.

O prawie przybycia co do rzeczy ruchomych.

565. Prawo przybycia, mające za przedmiot dwie rzeczy ruchome, należące do dwóch różnych właścicieli, podlega zupełnie zasadom słuszności naturalnej. — K. N. 527 n., 546, 551, 712, 1615.

Następujące przepisy posłużą sędziemu za wskazówkę przy wyrokowaniu w przypadkach nieprzewidzianych, odpowiednio do okoliczności szczególnych.

566. Gdy dwie rzeczy, należące do różnych właścicieli, połączone w jedną całość, mogą być jednak rozdzielone w ten sposób, że jedna może istnieć bez drugiej, całość należy do właściciela rzeczy głównej, z obowiązkiem zapłacenia drugiemu wartości rzeczy przyłączonej.

567. Poczytuje się za *rzecz główną* ta, do której druga przyłączona została tylko dla użytku, ozdoby lub uzupełnienia pierwszej.

568. Jednakże, jeżeli rzecz przyłączona znacznie jest od głównej kosztowniejszą, i gdy użyta została bez wiedzy właściciela, ten może żądać odłączenia jej i oddania mu, chociażby skutkiem tego nastąpiło pogorszenie rzeczy, do której przyłączona była. — K. N. 815.

569. Gdy z dwóch rzeczy połączonych dla utworzenia jednej całości, jedna nie może być wcale uważaną jako przydatek do drugiej, ta poczytywaną jest za główną, która jest znakomitszej wartości, a gdyby wartości ich prawie jednakowe były, to ta, której objętość jest znaczniejsza.

570. Gdy rzemieślnik, lub ktokolwiekbądź, do robienia rzeczy nowego gatunku, użył materyału, który do niego nie należał, bez względu, czy materyał może być do pierwotnego stanu zwróconym lub nie, właściciel materyału, zwracając cenę roboty, ma prawo żądać wydania rzeczy z takowego zrobionej.—K. N. 571, 572, 1787 n.

571. Jeżeliby jednak robota była tak znakomitą, że o wiele przewyższałaby wartość użytego materyału, przemysł uważanym będzie wówczas za rzecz główną, a robotnik będzie miał prawo zatrzymać rzecz zrobioną, płacąc właścicielowi materyału wartość takowego.—K. N. 570, 572.

572. Gdy kto do zrobienia rzeczy nowego gatunku, użył materyału, częścią do niego, częścią nie do niego należącego, chociażby ani jeden, ani drugi materyał w zupełności zaiszczonym nie był, lecz w taki sposób iż rozłączenie ich jest niedogodne, rzecz należy wspólnie do obudwóch właścicieli, w stosunku wartości materyału dla jednego, a w stosunku wartości materyału i ceny roboty dla drugiego. — K. N. 573, 574, 575, 815, 1686 n.

575. Gdy rzecz jaka zrobioną została przez pomieszanie wielu materyałów, należących do rozmaitych właścicieli, lecz z tych żaden nie może być poczytywanym za główny, a materyały mogą być jedne od drugich oddzielone, ten, bez wiedzy którego materyały były pomieszane, może domagać się ich rozdzielenia, — K. N. 815.

Jeżeli materyały nie mogą już być rozdzielone bez niedogodności, właściciele, nabywają wspólnie własność w stosunku ilości, jakości i wartości materyałów, do każdego z nich należących. — K. N. 575, 576, 1686 n.

574. Gdyby materyał należący do jednego z właścicieli, był od drugiego materyału o wiele wyższym w ilości i cenie, w tym przypadku właściciel materyału wyższego w cenie będzie mógł domagać się wydania rzeczy

powstałej z pomieszczenia, wynagradzając drugiemu wartość jego materyału.

575. Gdy rzecz zostaje wspólną pomiędzy właścicielami materyałów, z których powstała, powinna być przedana przez licytację na korzyść wspólną. — K. N. 815 n., 828, 1686 n. — K. P. S. 617 n., 969 n.

576. We wszystkich przypadkach, w których właściciel materyału użytego, bez jego wiedzy, do zrobienia rzeczy innego gatunku, może dochodzić własności tej rzeczy, ma wybór żądać, albo zwrotu materyału tej samej natury, ilości, wagi, miary i dobroci, albo też jego wartości.

577. Ci, którzyby użyli materyałów należących do innych osób, i to bez ich wiedzy, skazani być mogą, o ile się to okaże właściwem, na wynagrodzenie szkód i strat, co jednak nie ubliża, stosownie do okoliczności, poszukiwaniom drogą nadzwyczajną. — K. N. 1149. — K. P. S. 379.

TYTUŁ III.

O użytkowaniu, używaniu i mieszkaniu.

DZIAŁ I.

O użytkowaniu (1).

578. Użytkowanie jest to prawo ciągnięcia korzyści z rzeczy, będących cudzą własnością, w taki sam sposób, jak to służy samemu właścicielowi, pod obowiąz-

(1) Odnoszące się tu przepisy Kodexów, są następujące: — K. N. 753, 754, 899, 917, 918, 949, 950, 1020, 1403 n., 1409, 1422, 1555, 1562, 1568, 2204, 2286.

kiem wszakże zachowania istoty rzeczy. — K. N. 543, 544, 587, 588, 589, 754, 1410, 1424, 1555, 1569.

579. Użytkowanie może być ustanowioném przez prawo lub przez wolę człowieka. — K. N. 754, 893, 899, 917, 949 n., 1094, 1101, 1134, 1403, 1410, 1422, 1424, 1549, 1555.

580. Użytkowanie może być ustanowioném albo bezwarunkowo, albo do pewnego czasu, albo warunkowo. — K. N. 1101, 1134, 1168.

581. Może być ustanowione na wszelkiego rodzaju majątkach ruchomych lub nieruchomych. — K. N. 516, 526, 587 — 590, 600, 601, 603.

ODDZIAŁ I.

O prawach użytkownika.

582. Użytkownik ma prawo pobierać wszelkiego rodzaju przychody, bądź naturalne, bądź przemysłowe, bądź cywilne, jakie może wydać przedmiot, którego ma użytkowanie. — K. N. 583, 584. — K. P. S. 129, 526.

583. *Przychody naturalne* są te, które ziemia sama z siebie wydaje. Przychody ze zwierząt i ich przypłodek są również przychodami naturalnemi. — K. N. 547, 585, 590 — 594, 616, 1711, 1800 — 1802, 1811.

Przychody przemysłowe z gruntu są te, które się z uprawy otrzymują. — K. N. 520, 548, 585.

584. *Przychody cywilne* są: cena najmu lub dzierżawy domów, procenta od summ wymagalnych, ubiegłe raty rentowe.

Ceny dzierżawne majątków wiejskich liczą się także do przychodów cywilnych. — K. N. 586, 1153 n., 1709 n., 1905 n., 1980, 2227. — K. P. S. 49 - 5, 404.

585. Płody naturalne i przemysłowe, będące na pniu

w chwili otwarcia się użytkowania, należą do użytkownika.

Te, które są w tym samym stanie w chwili skończenia się użytkowania, należą do właściciela, bez obowiązku wynagrodzenia z niczyjej strony za uprawy i zasięwy, lecz z zachowaniem części przychodów, któraby nabyta była przez osadnika dzielącego się płodami w naturze (colon partiaire), jeżeli takowy istniał przy rozpoczęciu się lub ukonczeniu użytkowania. — K. N. 548, 582, 583, 1401, 1571, 1709, 1763.

586. Przychody cywilne uważają się za nabyte każdodziennie i należą do użytkownika, w stosunku trwania jego użytkowania. Prawidło to stosuje się tak do ceny dzierżawnej majątku wiejskiego, jako téż do ceny najmu i dzierżawy domów i do innych przychodów cywilnych. — K. N. 584, 588, 1711, 1714 n., 1980, 2277. — K. P. S. 49 ⁵, 404.

587. Jeżeli użytkowanie obejmuje rzeczy, których używać nie można bez ich zużycia, jako to, pieniądze, zboże, napoje, użytkownik ma prawo ich użycia, lecz pod obowiązkiem oddania przy ustaniu użytkowania, takieżże ich ilości, jakości i wartości, albo téż ich szacunku. — K. N. 578, 582, 617 n., 1238, 1532, 1892 n.

588. Użytkowanie z renty dożywotniej nadaje również użytkownikowi, w czasie trwania jego użytkowania, prawo do pobierania rat ubiegłych, bez obowiązku zwrotu. — K. N. 578, 582, 610, 1566 n., 1964, 1968 n.

589. Jeżeli użytkowanie obejmuje rzeczy, które, nie ulegając natychmiastowemu zużyciu, niszczą się stopniowo przez używanie, jak bielizna, sprzęty pokojowe, użytkownik ma prawo używać podług ich przeznaczenia, a przy ustaniu użytkowania obowiązany jest tylko oddać je w stanie, w jakim się znajdują, nie pogorszone przez jego podstęp lub winę. — K. N. 617 n., 950, 1382, 1566.

590. Jeżeli użytkowanie służy w lasach niskopiennych, użytkownik obowiązany jest stosować się do porządku i ilości porębów podług planu gospodarczego lub stałego w tém zwyczaju właścicieli; wszakże ani użytkownik, ani dziedziczący po nim nie mają prawa żądać wynagrodzenia za niewykonane w czasie ich użytkowania cięcia zwyczajne, czy to w lasach niskopiennych lub połączonych z drzewami wysokimi, czy téż wysokopiennych.

Drzewka (sadzonki) jakie ze szkółki drzewnej, bez pogorszenia jój stanu wybrać można, należą do użytkownika, lecz pod obowiązkiem, zapełnienia ubytku nowemi sadzonkami, stosując się w tém do zwyczajów miejscowych. — K. N. 521, 553, 591 — 594, 1159, 1403. — K. P. S. 690. (1).

591. Użytkownik korzysta także, stosując się do epok i do używania dawnych właścicieli, z drzew w lasach wysokopiennych, które planem gospodarczym wskazane są do cięć rocznych, bez względu czy takowe cięcia wykonywają się peryodycznie na oznaczonej powierzchni, czy téż wykonywają się co do pewnej ilości drzew w całych lasach bez szczegółowego wskazania. — K. N. 590. (1).

592. We wszystkich innych przypadkach nie może użytkownik tknąć się drzew wysokopiennych, może tylko do napraw obowiązkowych użyć drzew przypadkowo wyrwconych lub złamanych; może nawet na ten cel ściąć drzewa, jeżeli tego zachodzi potrzeba, lecz pod obowiązkiem sprawdzenia téj potrzeby wspólnie z właścicielem. — K. N. 590, 594, 605. — K. P. S. 59, 61, 69. (1).

---

(1) Porównać przypisek zamieszczony do art. 521 K. N. (T. I, str. 456, niniejszego dzieła).

595. Może użytkownik brać z lasu tyki do winnic, może także zbierać z drzew płody coroczne lub peryodyczne; wszystko to podług miejscowego zwyczaju, lub podług zwyczaju właścicieli. — K. N. 520, 583, 590. (1).

594. Drzewa owocowe uschłe, a nawet przypadkowo wyrwione lub złamane, należą do użytkownika, lecz z obowiązkiem zastąpienia ich innymi. — K. N. 592.

595. Użytkownik może ciągnąć korzyści sam osobiście, wypuszczać w dzierżawę innymu, a nawet sprzedać lub pod tytułem darmym prawo swoje ustąpić. Jeżeli wypuszcza w dzierżawę, powinien się zastosować, pod względem czasu na odnowienie dzierżawy, i pod względem jej trwania, do przepisów ustanowionych dla męża co do majątku żony w Tytule *O umowie przedślubnej i wzajemnych obowiązkach między małżonkami* (art. 1429, 1430). — K. N. 894, 1582, 1709, 1711. — K. C. P. 197, 198.

596. Użytkownik korzysta z powiększenia przez przymulenie do przedmiotu, którego ma użytkowanie. — K. N. 556, 557, 558.

597. Ciągnie korzyści ze służebności, z prawa przechodu, i w ogóle z wszelkich praw służących właścicielowi, tak jak sam właściciel. — K. N. 544, 578, 637, 680, 688.

598. Również ciągnie korzyści, w taki sam sposób jak właściciel, z kopalni i kamieniołamów, w których wydobywanie ma miejsce w chwili otwarcia użytkowania; jednakże, jeżeli do wydobywania wymagane jest nadanie, użytkownik może przystąpić do użytkowania dopiero po otrzymaniu nadania od Panującego. — K. N. 552, 1403.

Nie ma on żadnego prawa do kopalń i kamienioła-

---

(1) Porównać przypisek zamieszczony do art. 521 K. N. (T. I, str. 456 niniejszego dzieła).

mów jeszcze nie otwartych, ani do torfiarni, w których kopania jeszcze nie rozpoczęto, ani też do skarbu, któryby mógł być znalezionym w czasie trwania użytkowania. — K. N. 716, 1403. (1).

599. Właściciel nie może, czynem swoim, lub w jakikolwiekby sposób, szkodzić prawom użytkownika. — K. N. 1383, 2236.

Wzajemnie użytkownik nie może, przy ustaniu użytkowania, żądać żadnego wynagrodzenia za ulepszenia, przez siebie uczynić się miane, chociażby w skutek tego wartość rzeczy powiększyła się. — K. N. 617 n.

Może jednak sam, lub jego spadkobiercy, zabrać zwierciadła, obrazy i inne ozdoby, przez siebie umieszczone, z obowiązkiem przywrócenia miejsc do ich dawnego stanu. — K. N. 724, 1122. *W. J. C. 3. 1903*

ODDZIAŁ II.

O zobowiązaniach użytkownika.

600. Użytkownik obejmuje rzeczy w stanie, w jakim się znajdują; lecz wejść w ich używanie może dopiero po sporządzeniu, w obecności lub za należytem przywołaniem właściciela, inwentarza ruchomości i opisu stanu nieruchomości, użytkowaniu podanych. — K. N. 581, 601, 603, 626, 686, 950, 958, 1562, 1580, 1731. — K. P. S. 942 n.

601. Daje porękę, że używać będzie jak dobry ojciec rodziny, jeżeli od niej nie jest uwolnionym przez akt

---

(1) Co do użytkowania z cegielni, torfiarni i innych kopalń, służącego osadnikom w dobrach donacyjnych, porównać art. 39 Instrukcyi Rady Administracyjnej z d. 23 Maja (4 Czerwca) 1841 r. Nr. 16279 (T. I, na str. 484 niniejszego dzieła).

nadawczy; jednak ojciec i matka, mający prawne użytkowanie majątku swych dzieci, również [przedawca lub darujący, z zachowaniem dla siebie użytkowania, wolni są od dawania poręki. — K. N. 626, 949, 950, 1134, 1137, 1584, 2011, 2018, 2040. — K. P. S. 517 n.

602. Jeżeli użytkownik nie wystawia poręki, w takim razie nieruchomości wypuszczone być mają w dzierżawę lub oddane w sekwestr. — K. N. 1709, 1711, 1916, 1955 n., 2041.

Summy, podlegające użytkowaniu, mają być umieszczone. — K. N. 1905, 1907.

Artykuły żywności mają być przedane, a cena ich ma być również umieszczoną. — K. N. 796, 805. — K. P. S. 617 n., 945 n.

Procenta od tych summ i ceny dzierżawne należą, w tym przypadku, do użytkownika. — K. N. 796, 805, 826. — K. P. S. 945.

603. W braku poręki ze strony użytkownika, właściciel może wymagać, aby ruchomości, używaniem niszczące się, były przedane, i aby cena ich została wypożyczoną, tak jak cena zebrana z sprzedaży artykułów żywności; a w takim razie do użytkownika należą procenta przez czas jego użytkowania: jednakże użytkownik będzie mógł domagać się, a sąd będzie mógł nakazać, podług okoliczności, ażeby część ruchomości, potrzebnych do jego użytku, była mu zostawioną za jego poręczeniem zaprzysiężoném, i z obowiązkiem zwrócenia ich w czasie ustania użytkowania. — K. N. 602, 617.

604. Opóźnienie w wystawieniu poręki nie pozbawia użytkownika dochodów, do jakich może mieć prawo; takowe należą się mu od chwili otwarcia się użytkowania.

605. Użytkownik obowiązany jest tylko do napraw utrzymania (réparations d'entretien). — K. N. 606, 608, 618, 635, 1409 4, 1754, 1755.

Większe naprawy (*grosses réparations*) są ciężaram właściciela, byleby nie pochodziły z braku napraw utrzymania, od chwili otwarcia użytkowania, w którym to przypadku użytkownik jest do nich także obowiązany.

606. *Większe naprawy*, są to naprawy murów głównych i sklepień, zaciągnięcie nowych belek i całkowite pokrycie dachów;

Również całkowite odbudowanie grobli, murów podpiérających i ogrodzeń.

Wszelkie inne naprawy są *naprawami utrzymania*. — K. N. 605.

607. Ani właściciel, ani użytkownik, nie ma obowiązku odbudowania tego, co skutkiem starości upadło, lub przypadkiem losowym zniszczone zostało. — K. N. 617, 623, 624, 1148, 1302, 1303, 1730, 1733, 1755.

608. Użytkownik obowiązany jest, przez czas swego użytkowania, ponosić wszelkie doroczne ciężary majątku, jakimi są podatki i inne opłaty, które zwyczajnie uważane są za ciężar dochodów. — K. N. 605, 635, 1159. (1).

609. Co się tyczy ciężarów, któreby w czasie użytkowania były na własność nałożone, użytkownik i właściciel ponosić je będą w stosunku następującym:

Właściciel obowiązany jest je uiścić, a użytkownik powinien mu od nich procent zapłacić. — K. N. 1905, 1907.

Jeżeli je zaliczył użytkownik, należy mu zwrot kapitału przy ustaniu użytkowania. — K. N. 612.

(1) Co do obowiązków tego rodzaju włożonych na osadników w dobrach donacyjnych, porównać art. 40 Instrukcyi Rady Administracyjnej z d. 23 Maja (4 Czerwca) 1841 r. Nr. 16279. (T. I, str. 484 niniejszego dzieła).

610. Zapisobierca ogólny użytkownika, powinien zapokoić w całości zapis testamentowy renty dożywotniej lub opłaty alimentarniej,— zapisobierca zaś użytkownika pod tytułem ogólnym, w stosunku swego użytkownika, bez żadnego dla nich zwrotu. — K. N. 588, 917, 918, 1003 n., 1015, 1017 n. — K. P. S. 581, 582.

611. Użytkownik, pod tytułem szczególnym nie jest obowiązany do płacenia długów hipotekowanych na nieruchomości użytkownikowi poddanej; gdyby był zmuszonym je zapłacić, służy mu regres do właściciela, z zastrzeżeniem tego, co powiedziano w art. 1020 w Tytuł *O darowiznach między żyjącymi i o testamentach*. — K. N. 874, 1020 n.

612. Użytkownik, bądź ogólny, bądź pod tytułem ogólnym, winien łącznie z właścicielem przykładać się do płacenia długów w następujący sposób: — K. N. 871, 1009, 1012.

Ma być oszacowaną wartość nieruchomości użytkownikowi poddanej, i w stosunku do téj wartości ustanawia się udział w płaceniu długów.

Jeżeli użytkownik chce zaliczyć sumę, do jakiej nieruchomości przykładać się powinna przy ustaniu użytkownika, kapitał zwróconym mu będzie, bez żadnego procentu.

Jeżeli użytkownik nie chce uczynić tego zaliczenia, właściciel ma wybór, albo zapłacić tę sumę, i, w tym przypadku, użytkownika ciężą procenta przez czas trwania użytkownika, albo téż sprzedać część majątku poddanego użytkownikowi, aż do wysokości téjże sumy. — K. N. 609, 1905, 1907.

615. Użytkownik obowiązany jest ponosić kosztą tych tylko procesów, które dotyczą użytkownika, oraz inne skazania wypływać mogące z takich procesów. — K. P. S. 130.

614. Jeżeli, w czasie trwania użytkowania, osoba trzecia przywłaszcza sobie co z nieruchomości, albo w inny sposób nastaje na prawa właściciela, użytkownik obowiązany jest uwiadomić go o tém: a gdyby tego nie dopełnił, odpowiedzialnym jest za wszelką szkodę, mogącą skutkiem tego dotknąć właściciela, tak jak byłby odpowiedzialnym za wszelkie pogorszenia przez siebie spełnione. — K. N. 1149, 1382, 1383, 1768. — K. P. S. 72, 1033.

615. Jeżeli użytkowanie ustanowione było na jedném tylko zwierzęciu, które żyć przestało bez winy użytkownika, tenże nie jest obowiązany za takowe oddać innego, ani téż zapłacić jego szacunku. — K. N. 616, 617, 1711, 1810, 1827.

616. Jeżeli stado zwierząt oddane w użytkowanie wyginęło w całości przez wypadek lub chorobę, lecz nie z winy użytkownika, tenże obowiązany jest właścicielowi wyrachować się tylko ze skór, lub z ich wartości. — K. N. 1809.

Jeżeli nie całe stado zwierząt wyginęło, użytkownik obowiązany jest sztuki brakujące zastąpić przyplódkiem, o ile wystarczy na to przyplódek. — K. N. 547, 617, 623, 1711, 1800, 1810, 1811, 1825, 1827.

ODDZIAŁ III.

Jak ustaje użytkowanie.

*Wzrostu 38/1890 105/1896 200 x 1000 przez prokuratora
Inpud. u. 1000
10/10/96*

617. Użytkowanie ustaje: — K. N. 578, 625.

Przez śmierć naturalną i przez śmierć cywilną użytkownika;

Przez upływ czasu, na jaki było ustanowione; — K. N. 1134.

Przez konsolidacyą czyli połączenie się w jednój oso-

bie, dwóch przymiotów, t.j. użytkownika i właściciela;—
K. N. 1234, 1300, 1209.

Przez trzydziesto-letnie nieużywanie tego prawa; —
K. N. 2236, 2262.

Przez zupełne zniszczenie (perte) rzeczy, na której
użytkowanie jest ustanowione. — K. N. 607, 623, 624,
1234, 1302, 1303.

618. Użytkowanie może także ustać przez naduży-
cie, jakiego się użytkownik dopuszcza w wykonywaniu
takowego, bądź to pogorszając nieruchomość, bądź też
dopuszczając, iżby niszczała w skutku braku utrzyma-
nia. — K. N. 605, 1149, 1760.

Wierzyciele użytkownika, celem zachowania praw
swoich, mogą wpływać do procesów; mogą ofiarować na-
prawę zrzędzonych pogorszeń, i rękojmię, na przy-
szłość. — K. N. 622, 1166, 1167.

Sąd może, w miarę ważności okoliczności, albo wy-
rzec, że użytkowanie w zupełności ma ustać, albo też na-
kazać, aby właścicielowi zwrócone były przedmioty
użytkowaniu podległe, z obowiązkiem wszakże płacenia
corocznie użytkownikowi, lub wstępującym w jego pra-
wa, summy oznaczonej, i to aż do chwili, w której użyt-
kowanie ustać było powinno.

619. Użytkowanie, które nie jest nadane osobom
prywatnym, trwa tylko lat trzydzieści. — K. N. 2262.

620. Użytkowanie nadane na czas dopóki osoba
trzecia dojdzie oznaczonego wieku, trwa aż do tego cza-
su, chociażby osoba trzecia umarła przed dojściem ozna-
czonego wieku.

621. Przedaż rzeczy poddanej użytkowaniu nie spra-
wia żadnej zmiany w prawie służącym użytkownikowi;
użytkowanie jego trwać nie przestaje, chyba by się go
zrzekł formalnie. — K. N. 1020, 1584.

622. Wierzyciele użytkownika mogą wystąpić o unieważnienie zrzeczenia się, jakieby nastąpiło z ubliżeniem ich prawom. — K. N. 618, 1167.

623. Jeżeli tylko część rzeczy poddanéj użytkowaniu niszczała, użytkowanie zachowuje się na pozostałej reszcie. — K. N. 616, 617.

624. Jeżeli użytkowanie ustanowione jest tylko na budynku jakim, i gdy budynek ten zniszczonym zostanie przez pożar lub inny wypadek, albo téż zawali się w skutek starości, użytkownikowi nie służy prawo ciągnięcia korzyści ani z gruntu ani z materiałów. — K. N. 607, 1148, 1302, 1303, 1730, 1755.

Gdyby użytkowanie ustanowione było na majątności (domaine), do której należał budynek, użytkownikowi służy prawo ciągnięcia korzyści z gruntu i materiałów. — K. N. 623.

D Z I A Ł II.

O używaniu i mieszkaniu.

625. Prawa używania i mieszkania ustanawiają się i ustają w taki sam sposób jak użytkowanie. — K. N. 579, 580, 581, 617 n., 1127.

626. Prawa te, podobnie jak i użytkowanie, nie mogą być wykonywane bez poprzedniego wystawienia poręki, oraz bez sporządzenia opisu i inwentarza. — K. N. 601 — 604, 2011, 2018, 2040. — K. P. S. 517 n., 942, 943, 944.

627. Używający i mający prawo mieszkania, powinni wykonywać te prawa jak dobrzy ojcowie familii. — K. N. 601, 1137.

628. Prawa używania i mieszkania urządzają się podług tytułu nadawczego, i, stosownie do jego rozporząd-

dzień, nabierają większej lub mniejszej rozciągłości. — K. N. 1134.

629. Jeżeli tytuł nadawczy nie określa rozciągłości tych praw, takowe urządzają się w sposób następujący.

630. Ten kto ma używanie płodów gruntowych, może wymagać ich tylko tyle, ile mu potrzeba na potrzeby jego i jego domowników.

Może ich wymagać także i na potrzeby dzieci, które przybyły mu po nadaniu używania. — K. N. 520, 548, 583.

631. Używający nie może innej osobie praw swych ustąpić, ani jej takowych wynająć lub wydzierżawić. — K. N. 595, 634, 10709, 1711.

632. Mający prawo mieszkania w domu, może w nim mieszkać z swymi domownikami, chociażby w chwili nadania mu tego prawa nie był w stanie małżeńskim. — K. N. 624, 627, 633.

633. Prawo mieszkania ogranicza się do tego, co jest potrzebne do mieszkania osoby prawo to mający i jej domowników. — K. N. 632.

634. Mający prawo mieszkania nie może go ani ustępować, ani wynajmować. — K. N. 595, 631, 1709, 1711.

635. Jeżeli używający wyczerpuje wszystkie płody gruntowe, lub jeżeli zajmuje cały dom, obowiązany jest ponosić koszta uprawy, naprawy utrzymywania, i opłacać podatki tak jak użytkownik. — K. N. 605, 608, 609.

Jeżeli pobiera tylko część płodów, lub zajmuj^ę tylko część domu, obowiązki powyższe ciążą go w stosunku jego używania.

636. Używanie borów i lasów określone jest prawami szczególnymi (1).

---

(1) Porównać przypisek zamieszczony przy art. 521 K. N. (T. I, str. 456 niniejszego dzieła).

Wskazanie / Skorb o zwrot wygryz. z p. 29
O SŁUŻEBNOŚCIACH GRUNTÓWYCH. AR. 629—640. 577

Wypok. Kamiler J. P. 1902 24 dni.
Wypok. Kamiler J. P. 1901.
TYTUŁ IV. *Struktura w nich*
O służebnościach gruntowych. *Wypok. Kamiler J. P. 1902 24 dni.*
1901. 1112-1900 17

637. Służebność jestto ciężar, włożony na dziedzinę dla użytku i korzyści dziedziny należącej do innego właściciela.— K. N. 526, 543, 544, 597, 610 n., 649 n., 686 n., 1433, 1437, 1638.

638. Służebność nie nadaje żadnej wyższości jednej dziedziny nad drugą. — K. N. 686.

639. Służebność wypływa albo z naturalnego położenia miejsc, albo z obowiązków włożonych przez prawo, albo z umów pomiędzy właścicielami.— K. N. 640 n., 649 n., 686 n., 1134.

DZIAŁ I.

O służebnościach wypływających z położenia miejsc.

640. Grunta niższe ciąży obowiązek względem gruntów wyższych do przyjęcia wód, jakie naturalnie i bez przyłożenia się ręki ludzkiej z nich spływają. — K. N. 523, 644, 645, 650, 681, 688, 690.

Właściciel gruntu niższego nie może wznosić tamy przeszkadzającej temu odpływowi. — K. N. 641.

Właściciel gruntu wyższego nie może czynić nic takiego, coby służebność gruntu niższego robiło uciążliwszą. — K. N. 701. — K. P. S. 457. (1).

---

(1) *Co do wolnego odpływu i wzajemnego przyjmowania wód pomiędzy właścicielami i posiadaczami gruntów, postanowienie Ks. Namiestnika Kr. z d. 10 Października 1818 r. (D. P. T. VI, str. 232) wskazało następujące przepisy:*

Art. 1. Przedsiębranie środków do wolnego odpływu wód, ile tego konieczna potrzeba ulepszenia rolnictwa,

---

osuszenia dróg, lub zapobieżenia chorobom zaraźliwym na ludzi lub bydło, wymaga, jest atrybucją wyłączną władzy administracyjnej.

Art. 2. Spory zaś o własności, albo o prawo użytkowania z rzeczy, lub gruntu, albo o prawo z umowy wynikające, lub o wynagrodzenie za szkody, pochodzące z przetrzymania, lub podniesienia nieprawego wody, należą do drogi sądowej.

Spory takie, nie mogą tamować działań Władzy Administracyjnej, wyrażonych w artykule 1.

Art. 3. Do wolnego odpływu i przyjmowania wód, służyć będą ogólne zasady następujące:

- a) Każdemu właścicielowi wolno jest od gruntów swoich spuszczać i ochraniać je od spadku wody dowolnie ściekającej pomimo zwyczajnych rowów i kanałów.
- b) Jeżeli jednak właściciel, którego gruntu wyżej są położone, nie jest w stanie wodzie takowej przez stosowne na gruncie swoim środki, ścieku ułatwić, natenczas sąsiad, którego gruntu niżej są położone, obowiązany jest wodę przyjąć, i pierwszemu prawa ścieku dozwolić.
- c) Z tém wszystkiém właściciele poniżej gruntu mający, nie są do tego obowiązani, skoro, dla naturalnych przeszkód, jeden z nich nie będzie mógł wodzie dalszego odpływu ułatwić.
- d) Lecz i w takim razie może Rząd zniewolić sąsiadów gruntu swe poniżej mających, do pozwolenia odpływu, jeżeli korzyści i pożytki właściciela, gruntu swe wyżej mającego, przewyższają znacznie szkodę, jakaby się sąsiadom, których gruntu są niżej położone, wyrządzić mogła; niemniej jeśli pierwsi są w stanie, i przystają na zupełne drugich wynagrodzenie.
- e) Jeżeli, dla ułatwienia odpływu, bicie rowów okaże się konieczném, ci, którzy ztąd użytkować będą, winni stosownie do wspólnych przyczynić się kosztów.
- f) Jeżeli właściciel gruntu, na którym rów ma być wy-

bijany, żadnego ztąd nie będzie mógł mieć użytku, naówczas ani do bicia jego, ani do utrzymywania, przykładać się nie jest obowiązany.

- g) Nadto poniesiona przez to szkoda, rachując straconą biciem rowu ziemię, winna mu być podług oszacowania biegłych przysięgłych wynadgródzona.

Art. 4. Gdy, podług wymienionych w poprzedzającym artykule zasad, sąsiad od sąsiada wodę odbierać będzie obowiązany, żądający odpływu jej z gruntów swoich powinien:

- 1° Udać się do Kommissyi Wojewódzkiej z przełożeniem swoim, do którego zaraz na poparcie wniosków plan sytuacyjny przyłączony być powinien.
- 2° Kommissya Wojewódzka, roztrząsnąwszy powody, ześle Inżyniera dróg i spławów, lub jego zastępcę, który plan podany na miejscu sprawdzi, i rapport z opinią swoją złoży.
- 3° Gdyby strona odpływu żądająca, żadnego planu nie podała, Inżynier z polecenia Kommissyi Wojewódzkiej na koszt jój plan takowy na gruncie sporządzi.
- 4° Po przekonaniu się o potrzebie odpływu, plan całej roboty wraz z oszacowaniem ogólnych kosztów, Kommissya Wojewódzka prześle do zatwierdzenia Kommissyi Rządowej Spraw Wewnętrznych i Policji.
- 5° Skoro plan takowy przez Kommissyę Rządową Spraw Wewnętrznych i Policji zatwierdzony, i Kommissyi Wojewódzkiej zwrócony zostanie, ta go do Kommissarza właściwego obwodu odsle.
- 6° Strony interessowane przez Kommissarza Obwodowego wezwane, wybiorą sobie wtedy po jednym polubownym znawcy, do których jeden od Rządu będzie dodany. Znawcy takowi osądzą pomiędzy sobą i ułożą, która strona i w jakiej proporcji kosztu roboty ponieść powinna.
- 7° Jeżeli na to wyrachowanie strony się zgadzają, wykonanie robót nastąpi.

641. Kto ma źródło na swym gruncie może używać go podług swój woli, nie ubliżając prawu, jakieby właściciel gruntu niższego mógł być nabyć przez tytuł lub przez przedawnienie. — K. N. 642, 643, 645, 1134, 2262

Gdyby zaś o zastosowanie wydatków spór zachodził, przedsięwzięcie robót będzie zawieszona, a strona, która się pokrzywdzoną sądzi, ma prawo udać się do Kommissyi Wojewódzkiej porozstrzygnięcie swych wniosków. W przypadku gdyby i na decyzji Kommissyi Wojewódzkiej nie przestawała, wolno jój odwołać się do Kommissyi Rządowej Spraw Wewnętrznych i Policji, której wyrok w tej mierze będzie stanowczy.

8° Chcąc uniknąć zwłoki czasu z odwoływania się stron ze szkodą głównych robót wyniknąć mogącej, naczyna się termin ostateczny, na udanie się do Kommissyi Wojewódzkiej od dnia wręczenia dni 15, a na odwołanie się do Kommissyi Rządowej Spraw Wewnętrznych i Policji, dni 30. Jeżeli w przeciągu tego czasu strona żaląca się wniosków swoich nie poda, uważaną będzie, jakoby na rozkład znawców zezwalała, i takowy rozkład lub decyzja Kommissyi Wojewódzkiej, natychmiast wykonane będą.

Art. 5. Koszta zesłania znawców ponosi strona odplywu żądająca, sama lub wspólnie z temi, którzy jaki z robót ciągną użytek.

Art. 6. Gdzie przez zaniedbanie rowów dawniej wybitych, rolnictwo lub mieszkańcy w okolicy szkodę ponoszą, tam, na żądanie stron interessowanych, Kommissya Wojewódzka (za uzyskaném od Kommissyi Rządowej Spraw Wewnętrznych i Policji pozwoleniem) zniewolić może przez egzekucyą właścicieli, do odnowienia, lub oczyszczenia rowów takowych na swoich gruntach. Spory, jakieby ztąd wynikły, rozpoznają znawcy, rozstrzyga Kommissya Wojewódzka, od której służy odwołanie się do Kommissyi Rządowej Spraw Wewnętrznych i Policji.

642. Przedawnienie, w tym przypadku, nabywa się jedynie używaniem (jouissance) nieprzerwaném przez lat trzydzieci, poczynając od chwili, w której właściciel gruntu niższego przedsięwziął i ukonczył roboty widoczne przeznaczone do ułatwienia spadku i biegu wody w swojej własności. — K. N. 690, 2219, 2262, 2281.

643. Właściciel źródła nie może zmieniać jego biegu, gdy takowy dostarcza potrzebnej wody mieszkańcom gminy, wioski, lub przysiółka (1); lecz jeżeli mieszkańcy nie nabyli lub nie przedawnili używania, właściciel ma prawo żądać wynagrodzenia, jakie biegli ocenia. — K. N. 545, 2262. — K. P. S. 302 n., 1034, 1035.

644. Właściciel nieruchomości, przytykającej do wody bieżącej, nie stanowiącej, według art. 538 Tytułu *O różnych rodzajach majątków*, własności publicznej, może w całym ciągu jęj przepływu, używać jęj do nawodnienia swych gruntów. — K. N. 645, 650. — K. P. S. 3-2.

Właściciel dziedziny, którą taż woda przerzyna, może jęj używać w całej przestrzeni jaką w niej przebiega, pod obowiązkiem wszakże, aby, przy wyjściu z jęgo gruntów, przywrócił ją do zwyczajnego biegu.

645. Gdyby zaszedł spór między właścicielami, dla których te wody mogą być użyteczne, Sądy, przy wyrokowaniu, powinny godzić interes rolnictwa z poszanowaniem należnym własności; a, w każdym przypadku, urządzenia szczególne i miejscowe o biegu i używaniu wód mają być zachowane. — K. N. 643, 644. (2).

646. Każdy właściciel może zmusić swojego sąsiada do rozgraniczenia stykających się ich własności. Roz-

(1) Hameau, przysiółek, t. j. osada dwu- lub kilku-domowa.

(2) Porównać przypisek zamieszczony przy art. 640 K. N. (T. I, str. 577 niniejszego dzieła).

W. S. C. Gaz. Sąd. 1908 19. Drog. pod wś.
z tabeli kłemuś. do Kłemuś.
 graniczenie dopełnia się wspólnym kosztem. — K. N. 655, 669. — K. P. S. 3-2., 38, 389, 456.

647. Każdy właściciel może ogrodzić swoją posiadłość, z zastrzeżeniem wyjątku, w art. 682 wskazanego. — K. N. 544, 552, 648, 658, 663, 666 n., 678 n. — K. P. S. 456.

648. Właściciel chcący swoją posiadłość ogrodzić, traci prawo wygonu i pastwiska wspólnego, w stosunku przestrzeni, którą z pod tych służebności usuwa. — K. N. 647.

DZIAŁ II.

O służebnościach ustanowionych przez prawo.

Drogi naprawa cież w w. st. k. w. p. i. t. n. i. c. i. k. d. k. - Kaboni. f. n. i.
1.0.2.5
15.1900
649. Służebności ustanowione przez prawo, mają za przedmiot użyteczność publiczną, lub gminną, albo pożytek osób szczególnych. — K. N. 637, 639.

650. Służebnościami ustanowionymi dla użyteczności publicznej lub gminnej są ścieżki holownicze wzdłuż rzek żeglownych lub spławnych, budowa, lub naprawa dróg i inne roboty publiczne albo gminne. — K. N. 538, 556.

Wszystko co dotyczy służebności tego rodzaju określone jest prawami i urządzeniami szczególnymi (1).

---

(1) Prawa i urządzenia szczególne, o których niniejszy artykuł wspomina, objęte są:

- a) Postanowieniem Namiestnika Kr. z d. 15 Maja 1816 r. (D. P. T. I, str. 389) *co do robót około dróg publicznych.*
- b) Postanowieniem Królewskim z d. 11/29 Sierpnia 1820 r. (D. P. T. VII, str. 78), w tym samym przedmiocie wydaném.
- c) Postanowieniem Namiestnika Kr. z d. 12 Lutego 1822 r. (D. P. T. VII, str. 313) *co do dróg bitych.*

651. Prawo poddaje właścicielei rozmaitym wzajemnym obowiązkom, niezależnie od wszelkiej umowy. — K. N. 652, 1134 (1).

652. Część obowiązków tych określona jest przez urzędzenia policji wiejskiej (1);

Inne ściągają się do muru i rowu środkowego, do przypadku gdy idzie rzecz o mur sąsiedni podpiérający, do widoku na własność sąsiada, do ścieku z dachów i do prawa przechodu.— K. N. 653 n., 674, 675 n., 681, 682 n.

ODDZIAŁ I.

O murze i rowie środkowym.

653. W miastach i wsiach, każdy mur budynku rozdzielający, aż do wysokości budynku niższego, oraz mur między dziedzińcami i ogrodami, a nawet między ogrodzeniami w polach, poczytuje się za środkowy, jeżeli nie istnieje tytuł lub znak przeciwny. — K. N. 654 — 665, 675, 676, 1134, 1350, 1352.

d) Postanowieniem Rady Administracyjnej z d. 17 Czerwca 1828 r. (D. P. T. XII, str. 157) *co do robót około spławienia rzeki Kamionny.*

e) Postanowieniem téjże Rady z d. 28 Lipca (9 Sierpnia) 1841 r. (D. P. T. XXVIII, str. 310) *co do robót około dróg niebitych.*

f) Postanowieniem téjże Rady z d. 26 Marca (7 Kwietnia) 1843 r. (D. P. T. XXXI, str. 399) *co do spławienia w ogóle rzek w Królestwie.*

g) Postanowieniem téjże Rady z d. 25 Maja (6 Czerwca) 1845 r. (D. P. T. XXXVI, str. 227) *co do sypania wałów nadrzecznych.*

(1) Porównać przypisek zamieszczony przy art. 640. (T. I, str. 577 niniejszego dzieła).

654. Znakiem nieśrodkowości jest gdy wierzch muru jest prosty i pionowy z jednej strony, a z drugiej przedstawia pochyłość;

Także i wtenczas, gdy tylko z jednej strony znajdują się albo okap, albo wysoki, albo gdy przy budowaniu muru pozostawiono wystające cegły.

W tych przypadkach, poczytuje się, że mur należy wyłącznie do właściciela, ze strony którego jest okap, albo wystające cegły lub kamienie. — K. N. 676, 681, 1350, 1352.

655. Naprawa i przebudowanie muru środkowego jest ciężarem wszystkich tych, którzy do niego mają prawo, a to w stosunku do prawa każdego z nich. — K. N. 646, 656 — 659, 663, 669.

656. Jednakże każdy współwłaściciel muru środkowego może uwolnić się od przykładania się do napraw i przebudowań, zrzekając się prawa środkowości, byleby wszakże mur środkowy nie podtrzymawał budynku do niego należącego. — K. N. 699.

657. Każdy współwłaściciel może przystawiać do muru środkowego, i wpuszczać w takowy belki w całej grubości muru z pozostawieniem 54 milimetrów (2 cali) (1), nie ubliżając prawu, jakie służy sąsiadowi co do skrócenia dłutem belki, o ile ta połowę grubości muru przechodzi, na przypadek gdyby sam chciał w tém miejscu wpuścić belkę lub komin przystawić. — K. N. 662, 674, 675.

658. Każdy współwłaściciel może podwyższyć mur środkowy; lecz sam musi ponosić koszt podwyższenia i naprawy utrzymania części muru wzniesionego nad mur

(1) Milimetrów 54 równa się 27 liniom czyli $2\frac{1}{4}$ calom Nowopolskim, albo $3\frac{13}{100}$ calom Rossyjskim.

wspólny, a nadto wynagrodzić szkodę spowodowaną parciem, odpowiednio do podwyższenia muru i do wartości. — K. N. 660, 662, 1382, 1754.

659. Jeżeli mur środkowy nie jest w stanie znieść podwyższenia, ten, kto go chce podnieść, powinien go przebudować w całości swoim kosztem, a przybywająca grubość winna być wziętą z jego strony. — K. N. 662.

660. Sąsiad, który się nie przyłożył do podwyższenia, może nabyć środkowość takowego, płacąc połowę wyłożonych kosztów i wartość połowy gruntu użytego pod dodaną grubość, jeżeli to miało miejsce. — K. N. 659.

661. Każdy, którego własność przytyka do muru, ma również możliwość uczynienia tego muru środkowym w całości lub w części, płacąc właścicielowi muru połowę jego wartości, lub połowę wartości tej części, którą chce uczynić środkową, i połowę wartości gruntu, na którym mur stoi. — K. N. 660.

662. Jeden z sąsiadów nie może w murze środkowym robić wydrążeń, ani też stawiać przy takowym lub opierać jakiegokolwiek budowy, bez zezwolenia drugiego, lub, na przypadek jego odmówienia, bez postarania się wyznaczenia przez biegłych środków potrzebnych, aby nowa budowa nie szkodziła prawom drugiego sąsiada. — K. N. 657, 658, 659. — K. P. S. 302 n., 1034, 1035.

663. Każdy w miastach i przedmieściach może zmusić sąsiada, aby się przyłożył do budowy i naprawy ogrodzeń, oddzielających ich domy, dziedzince i i ogrody, położone w tychże miastach i przedmieściach; wysokość ogrodzenia ustanowioną będzie odpowiednio do rozporządzeń szczególnych, lub stałych i uznanych zwyczajów; w braku zaś zwyczajów i rozporządzeń, każdy mur rozdzielający własności sąsiednie, który na przyszłość będzie wzniesiony lub przywrócony, powinien mieć

najmniej 32 decymetry (10 stóp) wysokości (1), włącznie z okapem, w miastach mających 50 000 lub więcej ludności, a 26 decymetrów (8 stóp) w innych miastach (2). K. N. 647, 655, 656, 658, 1159.

664. Gdy różne piętra domu należą do różnych właścicieli, a tytuły własności nie urządzają sposobu napraw i budowań, te dopełnione będą w sposób następujący: — K. N. 815, 1134, 1686. — K. P. S. 953 n.

Mury główne i dach są ciężarem wszystkich właścicieli, każdego w stosunku wartości piętra, które do niego należy. — K. N. 655.

Właściciel każdego piętra daje podłogę, po której chodzi.

Właściciel pierwszego piętra daje wschody do niego prowadzące; właściciel drugiego piętra daje wschody prowadzące do niego z pierwszego piętra, i tak następnie.

665. W razie odbudowania muru środkowego lub domu, służebności czynne i bierne trwają względem nowego muru lub nowego domu, nie mogą jednak stać się uciążliwszemi, i trwają nadal o tyle, o ile odbudowanie nastąpiło przed nabyciem przedawnienia. — K. N. 703, 704, 707, 2262.

666. Każdy rów między dwiema dziedzinami uważany jest za środkowy, jeżeli nie ma tytułu lub znaku przeciwnego. — K. N. 667, 668, 669, 1134, 1350, 1352.

667. Znakiem niesiódkowości jest gdy wzniesienie

(1) Decymetrów 32 równa się 5 łokciom i $13^{33}/_{100}$ calom Nowopolskim, albo 4 arszynom i $7^{98}/_{100}$ werszkom Rossyjskim.

(2) Decymetrów 26 równa się 4 łokciom i $12^{33}/_{100}$ calom Nowopolskim, albo 3 arszynom i $10^{48}/_{100}$ werszkom Rossyjskim.

lub wysypka ziemi znajduje się po jednej tylko stronie rowu. — K. N. 1350, 1352.

668. Rów uważany jest za należący wyłącznie do tego, po którego stronie znajduje się wysypka. — K. N. 1350, 1352.

669. Rów środkowy powinien być utrzymywany wspólnym kosztem. — K. N. 646, 655.

670. Każdy płot lub parkan, rozdzielający dwie dziedziny, uważa się za środkowy, chyba tylko jedna dziedzina była ogrodzoną, lub chyba tytuły albo dostateczne posiadanie przeciwnie wykazywały. — K. N. 673, 1134, 1350, 1352, 2262.

671. Nie wolno sadzić drzew wyniosłych inaczej, jak w odległości przepisanej szczegółowymi obecnie istniejącymi urządzeniami, lub zwyczajami stałymi i uznanem; w braku zaś urządzeń i zwyczajów, inaczej jak w odległości 2 metrów (1) od linii rozdzielającej dwie dziedziny, co do drzew wyniosłych, a w odległości pół metra (2) co do innych drzew i płotów żywych. — K. N. 552, 553, 672, 673, 1159.

672. Sąsiad może wymagać, aby drzewa i płoty, zasadzone w bliższej odległości, były usunięte. — K. N. 671.

Ten, na czyją własność zachodzą gałęzie drzew sąsiada, może go zmusić do ich obcięcia.

Jeżeli korzenie w grunt jego wchodzą, może je sam obciąć na swoim gruncie. — K. N. 552.

673. Drzewa, znajdujące się w płocie środkowym, są środkowe, podobnie jak sam płot; i każdy z obudwóch

(1) Dwa metry równa się 3 łokciom $11^{33}/_{100}$ calom Nowopolskim, albo 2 arszynom $12^{26}/_{100}$ werszkom Rossyjskim.

(2) Pół metra równa się $20^{73}/_{100}$ calom Nowopolskim, albo $12^{32}/_{100}$ werszkom Rossyjskim.

właściciele ma prawo wymagać, aby ścietemi były. — K. N. — 670, 1350, 1352.

ODDZIAŁ II.

O odległości i robotach pośrednich wymaganych przy niektórych budowlach.

674. Ten, kto chce kopać studnię lub kloakę przy murze środkowym lub nie środkowym;

Ten, kto chce przy tymże wznieść komin lub ognisko, kuźnię, piec;

Przystawić do niego budynek, dla pomieszczenia zwierząt gospodarskich;

Lub też założyć przy nim skład soli, albo zbiór materij gryzących;

Obowiązany jest zachować odległość wskazaną urządzeniami i zwyczajami szczególnymi pod tym względem, lub też dopełnić roboty temiż urządzeniami i zwyczajami przepisane, ażeby sąsiadowi szkody nie zrządzić. — K. N. 1159, 1382.

ODDZIAŁ III.

O widoku na własność sąsiada.

675. Jeden z sąsiadów nie może, bez zezwolenia drugiego, urządzać w murze środkowym, żadnego okna lub otworu, w jakikolwiek sposób, nawet takiego, któreby się otwierać nie mogło. K. N. 651 — 654, 661, 688.

676. Właściciel muru nie środkowego przytykającego bezpośrednio do obcej własności, może urządzać w tym murze otwory dla światła lub okna okratowane i nie otwierające się. — K. N. 654, 661.

Okna te powinny być opatrzone kratą żelazną, której

oczka nie będą miały wielkości większej nad jeden decymetr (około 3 cali i 8 linii), i ramami w mur wpuszczonemi nie otwierającemi się. — K. N. 677. (1).

677. Okna te lub otwory dla światła w pomieszkaniach dolnych powinny być umieszczone nie niżej jak o 26 decymetrów (8 stóp) nad podłogą lub nad poziomem pokoju, który ma być oświetlony (2), a o 19 decymetrów (6 stóp) nad podłogą (3) w piętrach wyższych.

678. Nie można urządzać otworów z widokiem na wprost, lub okien z prawem najrozleglejszego widoku, ani ganków lub innych podobnych występów, na posiadłość swojego sąsiada bądź ogrodzoną, bądź nie ogrodzoną, jeżeli nie ma 19 decymetrów (6 stóp) odległości (3) między murem, w którym je urządzono, a wspomnianą posiadłością. — K. N. 552, 680.

679. Nie można mieć otworów z widokiem bocznym lub ukośnym na taką samą posiadłość, inaczej jak w odległości 6 decymetrów (2 stóp). — K. N. 552, 680 (4).

680. Odległość, o której mowa w dwóch poprzedzających artykułach, oblicza się od zewnętrznej powierzchni muru, w którym się otwór robi, a jeżeli są ganki, lub inne podobne występy, od ich linii zewnętrznej, aż do linii dzielącej dwie posiadłości.

(1) Decymetr równa się $4^{16}/_{100}$ calom Nowopolskim, albo $2^{24}/_{100}$ werszkom Rossyjskim.

(2) Decymetrów 26 równa się 4 łokciom, $12^{33}/_{100}$ calom Nowopolskim, albo 3 arszynom $10^{48}/_{100}$ werszkom Rossyjskim.

(3) Decymetrów 19 równa się 3 łokciom, $7^{14}/_{100}$ calom Nowopolskim, albo 2 arszynom, $10^{74}/_{100}$ werszkom Rossyjskim.

(4) Decymetrów 6 równa się 1 łokciowi $9^{98}/_{100}$ calom Nowopolskim, albo $13^{49}/_{100}$ werszkom Rossyjskim.

ODDZIAŁ IV.

O ścieku z dachów.

681. Każdy właściciel tak powinien urządzać dachy, ażeby woda dészczowa spływała na jego grunt, lub na drogę publiczną; nie może dać jój spadku na grunt sąsiada. — K. N. 640, 651, 652, 688, 1382.

ODDZIAŁ V.

O prawie przechodu.

WSE 899 n-110.

682. Właściciel, którego gruntu są zamknięte, i który nie ma żadnego wyjścia na drogę publiczną, może wymagać przechodu przez grunta swoich sąsiadów, dla ciągnięcia użytków (exploitation) ze swój własności, pod obowiązkiem wszakże wynagrodzenia, stosunkowego do szkody, jaką zrzędzić może. — K. N. 647, 651, 652, 688, 692, 696, 700, 701, 705, 1149, 1383.

683. Przechód zwykle powinien być urządzony z téj strony, z której przejście z własności zamkniętej do drogi publicznej jest najkrótsze. — K. N. 684, 701, 702.

684. Jednakże powinien być urządzonym w miejscu najmniej przynoszącém szkody temu, przez czyj grunt jest dozwolony.

685. Skarga o wynagrodzenie w przypadku przewidzianym przez art. 682 jest przedawnialną; przechód zaś ma trwać dalej, chociażby skarga o wynagrodzenie nie była już dopuszczalną. — K. N. 690, 2262.

D Z I A Ł III.

*O służebnościach ustanowionych przez czyn
człowieka.*

ODDZIAŁ I.

*O różnych rodzajach służebności, jakie mogą
być ustanowione na majątkach.*

686. Wolno jest właścicielom ustanawiać na swoich własnościach, albo na korzyść tychże własności, takie służebności, jakie się im zdawać będzie, byleby jednak ustanowione służebności nie były nałożone, ani na osobę, ani na korzyść osoby, lecz tylko na grunt i dla gruntu, i byleby służebności te nie były z kąd inąd przeciwne porządkowi publicznemu. — K. N. 544, 900, 1133, 1172.

Używanie i rozciągłość tak ustanowionych służebności urządzi się przez tytuł nadawczy, a w braku tytułu, według następujących prawideł. — K. N. 638, 1134.

687. Służebności ustanawiają się, albo dla użytku budowli, albo też dla użytku gruntu.

Służebności pierwszego rodzaju nazywają się *miejskimi*, czy budynki, dla których takowe są ustanowione, znajdują się w miastach czy też na wsiach.

Służebności zaś drugiego rodzaju nazywają się *wiejskimi*.

688. Służebności są albo *ciągłe* albo *przerywane*.

Służebności ciągłe są te, których użycie jest lub może być ciągłym, bez potrzeby czynu człowieka za każdym razem: takimi są przepływy wody, ścieki, widoki i inne tego rodzaju.

Służebności przerywane są te, do których wykonania potrzeba za każdym razem czynu człowieka: takimi są,

prawa przechodu, czerpania wody, pastwiska i inne tym podobne. — K. N. 689, 690, 706, 707.

689. Służebności są albo *widoczne* albo *niewidoczne*.

Służebności widoczne są te, które ujawniają się robotami zewnętrznymi, jakimi są: drzwi, okno, wodociąg. — K. N. 688, 690.

Służebności niewidoczne są te, które nie mają oznaki zewnętrznej swojego bytu, jak np. zakaz budowania na pewnym gruncie, lub budowania do pewnej tylko wysokości. — K. N. 688, 691, 1638.

ODDZIAŁ II.

Jak ustanawiają się służebności.

690. Służebności ciągle i widoczne nabywają się przez tytuł, albo przez trzydziesto-letnie posiadanie. — K. N. 641, 642, 685, 688, 689, 692, 706 — 710, 1184, 2232, 2262. (1).

(1) Co do *służebności pastwiska i wrębu* istnieje prawo sejmowe z d. ¹⁶/₃₈ Czerwca 1830 r. (D. P. T. XIII, str. 121) takiej osnowy:

Art. 1. Służebności pastwiska lub wrębu, istnieć tylko mogą na mocy tytułu, zatem ani domniemywane, ani też przedawnieniem nabywane być nie mogą, wyjąwszy przypadek przewidziany ustępem 2 artykułu 691 Kodexu Cywilnego, z zastrzeżeniem oraz przepisów prawa hipotecznego z r. 1818. O ile zaś rozciągłość i sposób ich używania nie są oznaczone, o tyle przepisy następujące służyć będą za prawidło.

Art. 2. Służebność pastwiska, bądź na otwartych miejscach, bądź w lesie, nie odejmuje właścicielowi gruntu, zaś służebnością obciążonego, wolności urzędzenia gruntów i lasów służebnością obciążo-

Art. 1. wfo
o. Służebn
0.?
22 6/38 93
2.26.

---

nych, i ciągnięcia z nich korzyści. Co do rodzajów bydła, wyboru miejsca na pastwisko, i czasu w którym jaki rodzaj bydła ma być pasany, — wykonywający służebność, stosować się będzie do zaprowadzonego przez właściciela urządzenia gruntów i lasów.

Wszystko to z zastrzeżeniem przepisu art. 701 Kodexu Cywilnego.

Art. 3. Służebność pastwiska, chociażby ciążyła szczególnie oznaczone miejsce, nie odejmuje wszakże wolności pasania na niem bydła, należącego do gruntu tąż służebnością obciążonego, i nie rozciąga się do innych użytków prócz samego pasania.

Wykonywający służebność, bydła zarażonego na pastwisko służebności ulegające puszczać nie może.

Art. 4. Ilość bydła, jaka na pastwisku służebnością obciążonóm pasaną być ma, przy zachowaniu przedewszystkiém przepisów art. 2, miarkowaną być powinna, podług takiej potrzeby gruntu służebność wykonywającego, jaka była przy ustanowieniu téjże służebności.

Gdyby zaś stan ówczasowy potrzeby wiadomym być nie mógł, ilość bydła ustanowioną zostanie w stosunku potrzeby obu gruntów, z większym jednak względem na potrzebę gruntu służebnością obciążonego.

Art. 5. Wykonywający służebność pastwiska w ogóle na całej dziedzinie, nie może wszakże pasać na miejscach, które do paszenia zdolnemi nie były, a później przez właściciela gruntu służebnego do tego paszenia uzdolnione zostały.

Art. 6. Służebność wrębu nie odejmuje właścicielowi lasu tąż służebnością obciążonego, wolności urządzenia tegoż lasu, ze względem na ciągłe i stopniowe jego odradzanie się. W takim razie przy wykonaniu prawa wrębu, co do rodzaju drzewa, oraz co do miejsca, gdzie, i czasu, w którym takowe

pobierane być ma, do pomienionego urzędzenia stosować się należy.

Wszystko to z zastrzeżeniem przepisu art. 701 Kodexu Cywilnego.

Art. 7. Ilość i rodzaj pobierać się mającego drzewa, bądź na budowlę, bądź na opał, bądź na porządki gospodarskie, przy zachowaniu przedewszystkiem przepisu poprzedzającego artykułu, miarkowaną będzie według rozporządzeń art. 4 prawa niniejszego.

Art. 8. Właścicielowi gruntu albo lasu obciążonego służebnością pastwiska, czy to rozciągłość i sposób jój używania w myśl art. 1 są oznaczone lub nie, służy prawo domagania się u Sądu uwolnienia od niej, za wynagrodzeniem pieniężnem. Sąd, po wysłuchaniu stron obu, jeżeli uzna, że właściciel, służebność wykonywający, bez téj służebności obejść się może, przeznaczy mu, za téż służebność wynagrodzenie pieniężne, w przeciwnym przypadku spłacenia służebności odmówi.

Art. 9. Właścicielowi lasu obciążonego służebnością wrębu, czy to rozciągłość i sposób jój używania w myśl art. 1 są oznaczone lub nie, służy prawo domagania się u Sądu, uwolnienia od niej za wydzieleniem części lasu obciążonego na własność dla wykonywającego służebność. Sąd, oceniwszy prawa i powody stron obu, jeżeli uzna, że właściciel służebność wykonywający, bez niej obejść się może, wydzieli część lasu obciążonego na własność stronie prawo służebności mającej. W przypadku przeciwnym uwolnienia od służebności odmówi.

Art. 10. W każdym razie to wynagrodzenie pieniężne lub wydzielenie części lasu ustanowione będzie za pośrednictwem biegłych, z uwagą na przepisy art. 4 i 7 prawa niniejszego.

Art. 11. Na przyszłość żadne służebności pastwiska, lub wrębu, stanowione być nie mogą, jak pod

N. S. C. 1886, 31. kłosa.

691. Służebności ciągle nie widoczne, i służebności przerywane widoczne lub niewidoczne, nie mogą być nabyte inaczej, jak przez tytuł. — K. N. 688, 689, 706, 707, 1134.

Posiadanie, nawet od niepamiętnych czasów, nie wystarcza do ich nabycia; nie można jednak obecnie wzruszać służebności téj natury, nabytych już posiadaniem, w tych częściach kraju gdzie w taki sposób nabywać się mogły.

692. Przeznaczenie ojca rodziny znaczy tyle co tytuł pod względem służebności ciągłych i widocznych. — K. N. 688, 689, 690, 693, 694.

693. Przeznaczenie ojca rodziny istnieje wtenczas tylko, gdy jest dowiedzioném, że dwie nieruchomości, obecnie rozdzielone, należały do jednego właściciela, i że to on zaprowadził taki stan rzeczy, z którego wypływa służebność. — K. N. 692, 694, 705.

694. Jeżeli właściciel dwóch dziedzin, między którymi istnieje widoczny znak służebności, rozporządza jedną z tych dziedzin, a kontrakt nie obejmuje żadnej umowy odnoszącej się do służebności, ta ostatnia nie przestaje należeć się nieruchomości przeszłej w inne ręce, lub obciążać takową. — K. N. 692, 693, 700, 1134. *H. S. C. 53. 1908.*

695. Nadawczy tytuł co do tych służebności, które nie mogą być nabyte przez przedawnienie, może być zastąpiony jedynie tylko przez tytuł obejmujący uznanie służebności, i pochodzący od właściciela nieruchomości służebnością obciążonej. — K. N. 691, 1134, 1337, 1338, 2263.

---

warunkiem, iżby w akcie ustanowienia ich oznaczone były ilość i rodzaj drzewa, tudzież sposób wykonywania tychże służebności.

696. Kto ustanawia służebność, uważa się za zezwalającego na to wszystko, co do jęj wykonania jest potrzebne. — K. N. 697 n.

I tak, służebność czerpania wody z cudzego źródła, pociąga za sobą koniecznie prawo przechodu.

ODDZIAŁ III.

O prawach właściciela nieruchomości, dla której służebność należy się.

prok. Cw. Cyp
-1894
697. Ten, kto ma prawo do służebności, może przedsiębrać wszelkie roboty potrzebne do jęj wykonywania i zachowania. — K. N. 696, 698—702.

698. Roboty te uskutecznione będą kosztem jego, nie zaś kosztem właściciela nieruchomości obciążonej służebnością, chybaby tytuł ustanawiający służebność przeciwne obejmował zastrzeżenie. — K. N. 1134.

699. W przypadku nawet gdy właściciel nieruchomości obciążonej służebnością, obowiązany jest na zasadzie tytułu dokonywać swoim kosztem roboty potrzebne do wykonywania lub zachowania służebności, może zawsze uwolnić się od tego ciężaru, zrzekając się nieruchomości obciążonej na korzyść właściciela tęj nieruchomości, której się służebność należy. — K. N. 656, 1134

co "
o " 119
700. Jeżeli posiadłość, dla której służebność była ustanowioną, podzielona zostanie, wówczas służebność pozostaje należną dla każdej części, byleby położenie nieruchomości obciążonej nie było pogorszoném. — K. N. 702, 1217, 1218, 1220 n.

I tak np. jeżeli idzie o prawo przechodu, wszyscy współwłaściciele wykonywać je powinni przez jedno i oż samo miejsce. — K. N. 682 n.

701. Właściciel nieruchomości obciążonej służebnością nie może nic takiego czynić, coby zmierzało do zmniejszenia korzyści z niej, lub téż do uczynienia jęj mniej dogodną. — K. N. 640.

I tak, nie może zmieniać stanu miejsce, ani téż przenosić wykonywania służebności na inne miejsce jak to, na którém pierwotnie była wyznaczona.

Jednakże, jeżeli to pierwotne wyznaczenie stało się uciążliwszém dla właściciela nieruchomości obciążonej służebnością, lub gdyby mu przeszkadzało w czynieniu tam korzystnych napraw, może ofiarować właścicielowi drugiej nieruchomości miejsce równie dogodne do wykonywania praw jego, a ten nie będzie mógł tego odmówić. — K. N. 683, 684.

702. Ze swęj strony ten, kto ma prawo służebności, nie może jęj wykonywać inaczej, jak stosownie do swojego tytułu, i nie służy mu możność, ani w nieruchomości, obciążonej służebnością, ani w nieruchomości, dla któręj służebność jest ustanowioną, przedsiębrać zmian, któreby pogorszały położenie obciążonej nieruchomości. — K. N. 640, 1134.

ODDZIAŁ IV.

105. g 6. W. S. C.

Wzrost. 2. 1881
K. N. 1234

Jak służebności ustają.

W. S. C. 40. 1812.

703. Służebności ustają, skoro rzeczy znajdują się w takim stanie, że służebności tychże nie można już wykonywać. — K. N. 1234, 1302, 1303.— (1).

704. Służebności wznawiają się, skoro rzeczy wrócą do takiego stanu, iż można służebności wykonywać; byle-

---

(1) Kiedy ustają służebności między dobrami rządowemi, a dobrami sposobem majoratu darowanemi, wskazuje art. 31 Ukazu z d. 1/10 Października 1835 r. (T. I, str. 503 niniejszego dzieła).

by nie upłynął czas dostateczny do domniemania, że służebność ustała, jak o tém w art. 707 powiedziano. — K. N. 665, 2262.

705. Każda służebność ustaje, gdy nieruchomości, której się takowa należy, i ta, która nią jest obciążona, w jednym połączą się ręku.—K. N. 692, 693, 694, 1234, 1300, 2262.

706. Służebność ustaje przez trzydziestoletnie nieużywanie. — K. N. 641, 642, 643, 685, 690, 691, 707—710, 2262.

707. Te lat trzydzieści zaczynają płynąć, stosownie do rozmaitych rodzajów służebności, albo od dnia, w którym przestały być wykonywane, gdy idzie o służebności przerywane, albo od dnia, w którym spełniony został czyn przeciwny służebności, gdy idzie o służebności ciągle. — K. N. 688.

708. Sposób wykonywania służebności może się przedawnić podobnie jak sama służebność, i tym samym trybem. — K. N. 706, 2262.

709. Jeżeli posiadłość, na której korzyść służebność jest ustanowiona, należy do kilku osób niepodzielnie, wykonywanie służebności przez jedną z nich nie dopuszcza przedawnienia względem innych. — K. N. 1197, 1199, 1217, 1218, 1222, 2249, 2251.

710. Jeżeli pomiędzy współwłaścicielami znajdujesię jeden taki, przeciwko któremu przedawnienie płynąć nie mogło, jako to małoletni, wówczas zachowa on prawa wszystkich innych. — K. N. 709, 2252.

KSIEGA TRZECIA.

O RÓŻNYCH SPOSOBACH NABYCIA WŁASNOŚCI.

Rozporządzenia ogólne.

711. Własność majątków nabywa się i przenosi przez spadek, przez darowiznę między żyjącymi lub testamentową, i skutkiem zobowiązań. — K. N. 544, 712, 718 n., 893 n., 1101 n.

712. Własność nabywa się także przez przybycie lub wcielenie, i przez przedawnienie. — K. N. 546, 547 n., 2219 n.

713. Majątki będące bez właściciela należą do Rządu (Etat). — K. N. 538 — 541, 714, 723, 724, 768, 2226, 2227. — K. P. S. 49, 69, 83, 398, 481.

714. Są rzeczy, które nie należą do nikogo, i których używanie jest wszystkim wspólne. — K. N. 538, 540, 541.
Prawa policyjne określają sposób ich używania.

715. Wolność polowania lub łowienia urządzoną jest również ustawami szczególnymi. (1). *Łow. Wł. 69. 1903*

716. Własność skarbu należy do tego, kto znajdzie go w swym własnym gruncie; jeżeli skarb znaleziony będzie w cudzym gruncie, należy w połowie do tego, kto

---

(1) W naszym kraju nie ma obecnie takich ustaw. — Co do epoki dawniejszej porównać tu Konstytucję z r. 1775 (Volumen Legum VIII, str. 184), — oraz Powszechne Prawo Krajowe dla Państw Pruskich, a mianowicie § 67 Tytułu II, Część I, Tom I, str. 29, — § 107—192 Oddziału IV, Tytułu IX, Część I, Tom I, str. 205—215.

go odkrył, a w drugiej połowie do właściciela gruntu.—
K. N. 552.—K. K. G. i P. 1191.

Skarb jest to każda rzecz ukryta lub zakopana, której
własności nikt nie może usprawiedliwić, i która odkrytą
została jedynie w skutek prostego trafu.

717. Prawa do przedmiotów w morze wrzuconych,
do przedmiotów przez morze wyrzuconych, jakiegokol-
wiekby one były natury, do roślin i ziół rosnących na
brzegach morskich, są urządzone również ustawami
szczególnymi. — K. N. 538. — K. H. 410—419.

Toż samo stosuje się do rzeczy zgubionych, których
właściciel się nie zgłasza. — K. N. 2279, 2280.—K. K. G.
i P. 1191, 1192.

Sp. 115. 1910. *Spadki austrijskie*
do Austrii
K.S. 0 32. 1911 *Spadki Austrii*

TYTUŁ I.

O spadkach ⁽¹⁾.

DZIAŁ I.

O otwarciu spadków i przejściu ich na następców.

718. Spadki otwierają się przez śmierć naturalną i
przez śmierć cywilną. — K. N. 711, 719 n., 725.

719. Spadek otwiera się przez śmierć cywilną od
chwili, w której taż śmierć ma miejsce, podług rozporządzeń
Oddziału II, w Dziale II, Tytułu o *używaniu i po-
zbawieniu praw cywilnych*. — K. K. G. i P. 32, 29.—(2).

(1) Odnoszące się tu przepisy Kodexów są: K. N. 1389, 1600, 1696,
1698, 1868 —K. P. S. 50 3, 59 1, 2, 3, 447, 487, 907 n. — K. H. 16.

(2) Porównać przepisy o *konfiskacie i sekwestrze*, zamieszczone
w odsyłaczu do Działu 2, Tytułu 1, Kodexu Cywilnego Królestwa
Polskiego z r. 1825, (T. I, str. 96 niniejszego dzieła).

720. Jeżeli kilka osób powołanych wzajemnie do brania spadku po sobie, zginęło w jednym i tym samym wypadku, a nie można rozpoznać która z nich w pierwszej chwili życia zakończyła, domniemanie przeżycia ustanawia się z okoliczności czynu, a w ich braku, z siły wieku lub płci. — K. N. 721, 722, 1350, 1352.

721. Jeżeli ci, którzy razem zginęli, mieli mniej jak po 15 lat wieku, domniemywa się, że najstarszy przeżył innych.

Jeżeli wszyscy mieli więcej jak po 60 lat wieku, jest domniemanie, że przeżył najmłodszy z nich.

Jeżeli jedni mieli mniej jak po 15, a drudzy więcej jak po 60, domniemywa się, że pierwsi przeżyli drugich. — K. N. 720, 722, 1350, 1352.

722. Jeżeli ci, którzy razem zginęli, mieli więcej jak po 15 skończonych, a mniej jak po 60, zawsze się domniemywa, że mężczyzna przeżył, gdy wiek był jednokowy, lub gdy zachodząca różnica nie przenosi roku.

Jeżeli byli téj saméj płci, dopuścić należy domniemanie przeżycia, jakie w porządku naturalnym otwiera prawo do spadku: ztąd więc domniemywa się, że młodszy przeżył starszego wiekiem. — K. N. 720, 721, 1350 1352.

723. Prawo wskazuje porządek spadku pomiędzy następcami prawem, w ich braku majątek przechodzi na dzieci naturalne, następnie na pozostałego małżonka; a jeżeli tych niema, na Rząd (état). — K. N. 539, 718, 725 n., 731 n., 756 n., 767 n. —(1).

(1) Przepisy, w artykule tym podane, uległy pewnej modyfikacyi co do niektórych przypadków. I tak:

- a) Co do praw spadkowych między małżonkami, ma zastosowanie art. 74 do 92 włącznie Usta. Hyp. z r. 1818, (D. P. T. V, str. 337), — oraz ar. 231 n. K. C. P. (T. I, str. 194 niniejszego dzieła).

- b) Dla właścicieli majoratów, wyjątkowe zasady co do brania spadków wskazane są w art. 23 Ukazu z d. ⁴/₁₆ Października 1835 r., zamieszczonego w odsyłaczu do art. 896 K. N.
- c) W spadkach po duchownych mających beneficia, pewna część odciąża się na kościół, w którym to celu postanowienie Królewskie z d. 25 Grudnia 1823 (6 Stycznia 1824) r. (D. P. T. VIII, str. 320) wskazało pomiędzy innymi w art. 9 i 10 następujące przepisy:

Art. 9. Dla pomnożenia funduszu na utrzymanie kościołów, cmentarzy i budowli kościelnych, po każdym zmarłym duchownym beneficjancie część czwarta pozostałego majątku, nietykając własności gruntowych wiejskich lub miejskich, przez spadek odziedziczonych i w naturze po zgonie duchownego pozostałych, oddzielona być ma jako część obowiązkowa na kościół, przy którym zmarły zostawał lub zostawać był powinien. Od tego przepisu wyłączają się Parochowie Grecko-Katolicycy w ogólności, a w szczególności osoby zakonne obojga obrządków, żyjące pod przełożnictwem po Zgromadzeniach i ślubami ubóstwa zobowiązane, jeżeli w czasie swojego zejścia nie były w posiadaniu jakowego beneficum.

Art. 10. Oprócz czynności art. 2 Postanowienia z d. ⁶/₁₈ Marca 1817 r. (D. P. T. VI, str. 242) dla Dozoru Kościelnego przepisanych, włożony będzie na też Dozory szczególny obowiązek spisywania i odbierania fundi instrucji po każdym zmarłym plebanie, a to w przytomności Urzędnika Administracyjnego przez Komisję Wojewódzką właściwą delegowanego. Wszelkie szkody w zabudowaniach plebańskich, w porządkach do plebanii, rzeczach i sprzętach do kościoła należących, zdziałane, przed wszystkimi innymi należytościami, z majątku po zmarłym pozostałego, wynadgrudzone być powinny.

W rozwinięciu i uzupełnieniu przepisów, do przedmiotu tego odnoszących się, wydane zostały rozporządzenia poniżej wymienione, a mianowicie:

- 1° Rejenci, pod odpowiedzialnością, nie powinni przedsiębrać działań, czy to dobrowolnych, czyli też sądowych,

724. Na następców prawych przechodzą samém prawem majątki, prawa i skargi, jakie służyły zmarłemu pod obowiązkiem zaspokojenia wszystkich ciężarów spadku (1): dzieci naturalne, pozostały małżonek i Rząd (état),

spadku po księgach beneficjantach, bez przypozwania właściwego kościoła, za pośrednictwem Prokuratury; Trybunały zaś obowiązane są przestrzegać téj formalności przy zatwierdzaniu działów.

(K. R. S. d. 3/15 Października 1851 r. Nr. 14998).

2° Rejenci, po każdym dopełnionym spisie inwentarza pozostałego spadku po beneficjantach duchownych, wypis z niego, jak niemniej z protokołu licytacji, właściwemu Naczelnikom powiatu bezzwłocznie dostarczać są w obowiązku, a likwidacyę przypadającą z tego powodu należności przedstawiać Płezesowi Trybunału, do jój ustanowienia i przyznania z masy spadkowej, przed odesłaniem takowej do depozytu Banku Polskiego.

(K. R. S. d. 1/13 Października 1857 r. Nr. 10898).

d) Wreszcie, podług uwagi znajdującą się po art. 1005 K. K. G. i P. „Jeżeli panna, która zgwałceniu uległa, nie ma środków utrzymania się, wówczas, na własne jój, lub rodziców jój albo opiekunów żądanie, wydane zostaną rozporządzenia, celem zapewnienia jój, aż do pójścia za mąż, odpowiedniego stanowi utrzymania, z majątku po przestępcy pozostałego.” (a).

(a) „Utrzymanie, zastrzeżone uwagą do art. 1005 K. K. G. i P., zgwałconej panny, z majątku po przestępcy pozostałego, oznaczają sądy cywilne.”

(Art. 41 Usta. Przech. do K. K. G. i P. z d. 11 Listopada 1847 r. D. P. T. XL, str. 59).

(1) *W przedmiocie legitymacyi do spadku istnieją następujące rozporządzenia:*

A) Co do nieruchomości, których tytuł własności hypotecznie jest ustalonym, oraz co do kapitałów i praw hypotekowanych, wskazane są przepisy w art. 125 i n. Ustawy Hyp. z r. 1818 (D. P. T. V, str. 363).

B) Co do spadków, składających się z innych przedmiotów:

a) Podług przepisów prawa i porządku istniejącego, podsęd-

kowe są tylko właściwymi do wyprowadzania inkwizycji ze świadków w sprawach do ich attybuty należących, lub też ze zlecenia władz wyższych; żaden atoli przepis nie upoważnia ich do wyprowadzania dowodu legitymacji successorów przez inkwizycję ze świadków.

(K. R. Ś. d. 24 Grudnia 1825 r. N° 15152).

- b) Trybunały, dozwalając wyrokami inkwizycji legitymacyjnej, przedewszystkiēm nie powinny spuszczać z uwagi, że ten środek dowodu przez świadków jest tylko ewentualnym i przypuszczalnym dopiero w zupełnym braku innych prawnych dowodów; strony zatēd z żądaniem tego dowodu przychodzące, powinny przedewszystkiēm Trybunał prawnie przekonać, że zachodzi istotny przypadek niemożności złożenia dowodów piśmiennych, z powodu, że te albo nie istniały, albo zaginęły, albo niepodobieństwem jest takowe pozyskać.

Sądy zaś, prowadzące, w skutku takich wyroków, inkwizycje, mają obowiązek z wszelką troskliwością badać świadków z jakiego źródła posiadają wiadomość o przedmiocie, w którym składają świadectwo, czy ze słyżenia i od kogo mianowicie, czy też z własnego przekonania i na czēd ugruntowanego.

(K. R. S. d. 18/30 Czerwca 1847 r. N° 7368).

- C) Wreszcie co do summ pozostałych w spadku w Kassie Oszczędności, § 27 Urządzenia Głównej Kassy Oszczędności w Warszawie (zob. odsyłacz C do art. 442 K. C. P. — T. I, str. 251 niniejszego dzieła), stanowi:

„Na przypadek śmierci właściciela funduszu, w Kassie Oszczędności będącego, successorowie obowiązani będą złożyć, przy wypowiedzeniu:

1° Jeżeli cały fundusz wynosi rubli sr. 75.

a) Akt zejścia zmarłego.

b) Testament lub inny akt formy sądowej, wskazujący imiona i nazwiska successorów.

2° Jeżeli ten fundusz nie dochodzi 75 rubli sr.

a) Akt zejścia zmarłego.

b) Świadectwo Władzy miejscowej administracyjnej zamieszkania successorów, wykazujące, że zgłaszający się po odbiór funduszu, uważany jest za successora zmarłego, lub, że objął po nim spadek.”

powinni żądać sądownie wprowadzenia w posiadanie, podług form, jakie będą oznaczone. — K. N. 723, 756, 767 n., 773, 802, 870 n., 1006 n., 1122. — (1).

1. 1. 1896 *Wyr. Soc. C. 1896. 25.*
3. let. 20. 1896 *Kortakij 20. 1896.*

DZIAŁ II.

O przymiotach wymaganych do dziedziczenia.

725. Do dziedziczenia potrzeba koniecznie istnieć w chwili otwarcia spadku, — K. N. 135, 136, 1039.

Tak więc niezdolnemi są do dziedziczenia:

1° Ten, kto nie jest jeszcze poczęty. — K. N. 906.

2° Dziecię urodzone niezdolnym do życia.

3° Ten kto uległ śmierci cywilnej. — K. N. 718, 719, 902. — (2).

726. Cudzoziemiec jest przypuszczony do dziedziczenia majątków, jakie jego krewny, cudzoziemiec lub Polak poddany Królestwa (3), posiada w obrębie Królestwa, w tych tylko przypadkach i w tym sposobie, w jakich Polak poddany Królestwa (3) dziedziczy po swoim krewnym, posiadającym majątek w kraju, z którego tenże cudzoziemiec pochodzi, a to stosownie do art. 11, w Tytule *O używaniu i pozbawieniu praw cywilnych.* (4).

(1) Co do formy wprowadzenia Skarbu Królestwa w posiadanie spadku, porównać art. 15 postanowienia Rady Administracyjnej z d. 30 Stycznia (11 Lutego) 1842 r. zamieszczonego tu niżej przed art. 811 K. N.

(2) Porównać przepisy o śmierci cywilnej i konfiskatach, zamieszczone w odsyłaczu do Działu II, Tytułu 1 K. C. P. (T. I, str. 96 niniejszego dzieła).

(3) W oryginalnym texcie jest tu wyraz *Français* (*Francuz*): zmiana jednak w przekładzie wprowadzoną została ze względu na zastosowanie Kodexu Napoleona do kraju tutejszego.

(4) Porównać art. 11 i 12 K. C. P. wraz z przypiskami.

727. Niogodnymi są dziedziczenia, i, jako tacy, wyłączeni są od spadków: — K. N. 728, 729, 730.

1° Ten, kto był skazany za zadanie lub usiłowanie zabicia śmierci spadkodawcy.

2° Ten, kto by spadkodawcę oskarżył o czyn, pociągający karę główną, a skarga ta uznana była za potwarczą.

3° Następca pełnoletni, który, mając wiadomość o zabiciu spadkodawcy, nie zaniósł o to skargi do sądu. K. N. 728.

728. Niezanieśnienie skargi nie może być zarzucane wstępnym i zstępnyim zabójcy, ani też jego powinowatym w tymże samym stopniu, ani jego współmałżonkowi, ani braciom lub siostróm, ani jego stryjóm, wujóm, stryjenkom, ciotkom, ani też synowcom i synowicom, siostrzeńcom i siostrzenicom. — K. N. 723 3, 735 n.

729. Następca wyłączony od dziedziczenia z przyczyny niegodności, obowiązany jest zwrócić wszelkie pożytki i dochody, które pobrał od czasu otwarcia spadku. K. N. 583, 584. — K. P. S. 129, 526, 527 n.

730. Dzieci niegodnego, przychodzące do spadku prawem własnym, a nie prawem zastępstwa, nie są wyłączeni za winę swojego ojca; lecz ten ostatni nie może w żadnym przypadku żądać użytkowania z majątku spadkowego, jakie prawo zapewnia ojcom i matkom na majątku ich dzieci. — K. N. 739 n., 787.

DZIAŁ III.

O różnych porządkach dziedziczenia.

ODDZIAŁ I.

Rozporządzenia ogólne.

731. Spadki przechodzą na dzieci i zstępnych zmarłego, na jego wstępnych, i na krewnych pobocznych, w porządku i podług prawideł, poniżej wskazanych. — K. N. 723, 724, 745—755. — (1).

732. Prawo, nie ma względu ani na naturę, ani na pochodzenie majątków, przy urządzaniu ich przechodzenia drogą spadku. (2).

733. Każdy spadek przypadający dla wstępnych lub pobocznych, dzieli się na dwie równe części: jedną dla krewnych linii ojczystej, drugą dla krewnych linii macierzystej. — K. N. 735, 736.

Krewni przyrodni, czy z ojca, czy też z matki, nie są wyłączeni przez rodzonych; lecz biorą udział tylko w swojej linii, z zastrzeżeniem wszakże tego co powie-

(1) Półównac przypiski zamieszczone w odsyłaczach do art. 723 i 732 K. N.

(2) Wyjątek od tej zasady stanowią:

- a) Prawa spadkowe co do Ordynacyj, o których jest mowa w odsyłaczu do art. 896 K. N.
- b) Takież prawa oznaczone dla osób, mających nadane dobra sposobem majowatu. Prawa te określa art. 15 Ukazu z d. $\frac{4}{16}$ Października 1835 r., zamieszczonego tu niżej w odsyłaczu do art. 896 K. N.
- c) Porównać przepisy o spadkach po beneficjaciach duchownych, zamieszczone w odsyłaczu c do art. 723 K. N. (T. I, str. 602 niniejszego dzieła).

dziano w art. 752. — Rodzeni biorą udział w obu dwóch liniach. — K. N. 750.

Żadne przeniesienie praw z jednej linii na drugą nie ma miejsca, chyba tylko wtenczas, gdy niema żadnego wstępnego ani pobocznego krewnego w jednej z dwóch linii. — K. N. 735.

754. Po dopełnieniu tego pierwszego podziału między linią ojczyzną i macierzystą, nie czyni się już podziału pomiędzy rozmaiłemi gałęziami; lecz połowa przypada dla każdej linii należy do następcy lub następców, najbliższych w stopniu, wyjąwszy przypadek zastępstwa, jak o tém niżej będzie powiedziano. — K. N. 735, 736, 739 n., 755,

755. Bliskosć pokrewieństwa ustanawia się podług liczby porodów, każdy poród zwie się *stopniem*. — K. N. 736.

756. Szereg stopni tworzy *linię*; nazywamy *linią prostą* szereg stopni między osobami, z których jedne pochodzą od drugich; *linią poboczną* szereg stopni pomiędzy osobami, z których jedne nie pochodzą od drugich, lecz które pochodzą od wspólnego szczepu.

W linii prostej rozróżnia się, *linia prosta zstępna*, i *linia prosta wstępna*.

Pierwsza jest ta, która łączy głowę familii z tymi, którzy od niej pochodzą; druga jest ta, która łączy pewną osobę z tymi, od których pochodzi.

757. W linii prostej liczy się tyle stopni, ile jest porodów pomiędzy osobami, i tak syn względem ojca jest w pierwszym stopniu, wnuk w drugim, i wzajemnie ojciec i dziad względem synów i wnuków. — K. N. 736, 739, 740.

758. W linii pobocznej stopnie liczą się w stosunku porodów, poczynając od jednego z krewnych aż do szczepu wspólnego wyłącznie, i od tego znowu, aż do drugiego z krewnych. — K. N. 736, 739, 742, 752, 755.

Tak więc dwaj bracia są w drugim stopniu; wuj, stryj, i synowiec, siostrzeniec w trzecim stopniu; rodzeństwo stryjeczne, wujeczne i cioteczne, w czwartym stopniu, i tak dalej.

ODDZIAŁ II.

O zastępstwie.

739. *Zastępstwo* jest przypuszczeniem prawném (fiction), skutkiem którego zastępcy postawieni są w miejscu, w stopniu i w prawach zastąpionego. — K. N. 730, 733, 734, 740 n., 745, 750, 759, 787, 848.

740. Zastępstwo ma miejsce do nieskończoności w linii prostej zstępnej. — K. N. 736, 737, 739, 745, 1051.

Dopuszczone jest we wszystkich przypadkach, bądź gdy dzieci spadkodawcy przychodzą do spadku razem ze zstępniemi poprzednio zmarłego dziecka, bądź gdy, w skutku zejścia wszystkich dzieci spadkodawcy przed jego śmiercią, znajdują się zstępni rzeczonych dzieci w równych lub nierównych stopniach pomiędzy sobą. — K. N. 735, 738.

741. Zastępstwo nie ma miejsca na korzyść wstępnych; najbliższy w każdej z dwóch linii wyłącza zawsze dalszego. — K. N. 736, 737, 739, 746—749.

742. W linii pobocznej zastępstwo jest dopuszczone na korzyść dzieci i zstępnych, braci lub sióstr spadkodawcy; bądź gdy przychodzą do spadku po nim łącznie ze stryjami, wujami, lub stryjenkami, ciotkami, bądź gdy, w skutek zejścia poprzednio wszystkich braci i sióstr spadkodawcy, spadek przechodzi na ich zstępnych w stopniach równych lub nierównych. — K. N. 735, 736, 739, 750, 751, 752.

743. We wszystkich przypadkach, w których zastępstwo ma miejsce, podział skutecznia się *na szczepy*; jeżeli z jednego szczepu powstało kilka gałęzi, podział skutecznia się także na szczepy w każdej gałęzi, członkowie zaś tej samej gałęzi dzielą się między sobą podług ilości głów. — K. N. 733, 734, 739, 753, 815 n.. — K. P. S. 966 n.

744. Nie można zastępować osób żyjących, lecz tylko osoby zmarłe naturalnie lub cywilnie (1). — K. N. 730.

Ten, kto się po kim zrzekł spadku, może go pomimo to zastąpić. — K. N. 784 — 787.

ODDZIAŁ III.

O spadkach przechodzących na zstępnych.

745. Dzieci lub ich zstępni dziedziczą po swoim ojcu i matce, dziadach, babach lub innych wstępnych, bez różnicy płci i pierworodztwa, a to chociażby z różnych pochodziły małżeństw. — K. N. 724, 730, 731, 756 n., 897, 913, 914, 1048 — 1090, 1098.

Dziedziczą w równych częściach i podług ilości głów, gdy są wszyscy w pierwszym stopniu i powołani prawem własnym: biorą spadek podług szczepów, gdy przychodzą wszyscy lub w części prawem zastępstwa. — K. N. 735, 737, 739, 743, 744, 787, 815 n.. — K. P. S. 966 n.

(1) Co do cywilnie zmarłych modyfikacje zaprowadzone zostały postanowieniem Rady Administracyjnej z d. ²/₁₄ Kwietnia 1835 r. (T. I, str. 97 niniejszego dzieła).

ODDZIAŁ IV.

O spadkach przechodzących na wstępnych.

746. Jeżeli spadkodawca nie zostawił ani potomstwa, ani brata, ani siostry, ani zstępnych tychże, spadek dzieli się po połowie pomiędzy wstępnych linii ojczyściej i wstępnych linii macierzystej. — K. N. 724, 731, 733, 734, 747 n., 750, 753, 765, 915.

Wstępny w stopniu najbliższy, otrzymuje połowę przypadającą dla jego linii, z wyłączeniem wszystkich innych. — K. N. 735, 736, 737.

Wstępni tego samego stopnia dziedziczą podług ilości głów. — K. N. 815 n. — K. P. S. 966 n.

747. Wstępni, z wyłączeniem wszystkich innych, odziedziczają przedmioty darowane przez nich dzieciom, lub ich zstępnym zmarłym bezpotomnie, gdy przedmioty darowane znajdują się w naturze w pozostałości spadkowej. — K. N. 766, 951, 952.

Jeżeli przedmioty zostały zbyte, wstępni otrzymują cenę, jakaby za nie przypadła. Odziedziczają także skargę o zwrot, jakaby obdarowanemu służyła.

748. Gdy ojciec i matka osoby, bezpotomnie zmarłej, przeżyły ją, i gdy ta pozostawiła braci, siostry, lub ich zstępnych, spadek dzieli się na dwie równe części, z których połowa tylko przechodzi na ojca i matkę, i ci dzielą się takową między sobą zarówno. — K. N. 815 n. — K. P. S. 966 n.

Druga połowa należy do braci, sióstr lub ich zstępnych, jak to będzie określone w Oddziale V niniejszego Działu. — K. N. 751, 752.

749. W przypadku gdy osoba bezpotomnie zmarła zostawia braci, siostry lub ich zstępnych, a ojciec jej lub

*W. S. P.
9, 190
1/4 w solim. najytle
K. S. C.
5/1902*

matka w pierwój żyć przestali, udział, jakiby, stosownie do poprzedzającego artykułu, dla jednego z nich przypadał, łączy się z połową należną braciom, siostróm lub ich zastępcóm, jak to będzie określone w Oddziale V niniejszego Działu. — K. N. 751, 752.

ODDZIAŁ V.

O spadkach pobocznych.

750. W przypadku wcześniejszej śmierci ojca i matki osoby bezpotomnie zmarłej, jój bracia, siostry lub ich zstępni, powołani są do spadku, z wyłączeniem wstępnych i innych krewnych pobocznych.

Biorą spadek, albo prawem własném, albo prawem zastępstwa, jak to postanowiono w Oddziale II niniejszego Działu. — K. N. 724, 731, 733 n., 739, 742, 743, 744, 766, 787.

751. Jeżeli ojciec i matka osoby bezpotomnie zmarłej, óneż przeżyli, jój bracia, siostry lub ich zastępcy, powołani są do połowy tylko spadku. Jeżeli tylko ojciec lub matka przeżyli, powołani są do dziedziczenia w trzech czwartych częściach. — K. N. 733, 748, 749, 752, 766.

752. Podział połowy lub trzech czwartych części, przypadających dla braci lub sióstr, podług osnowy artykułu poprzedzającego, uskutecznia się pomiędzy nimi w równych częściach, jeżeli wszyscy są z tego samego łoża: a jeżeli są z różnego łoża, podział uskutecznia się po połowie między dwie linie spadkodawcy, ojczystrą i macierzystą; rodzeni mają udział w obudwóch liniach, przyrodni zaś, czy to z ojca, czy z matki, każdy w swojej tylko linii; jeżeli z jednej tylko strony są bracia lub siostry, dziedziczą całość, z wyłączeniem wszystkich in-

nych krewnych drugiej linii. — K. N. 733 — 736, 738, 742, 751.

753. Gdy nie ma braci lub sióstr, albo ich zstępnych, i w braku wstępnych w jednej lub drugiej linii, spadek przechodzi w połowie na wstępnych przy życiu pozostałych, a w drugiej połowie na najbliższych krewnych drugiej linii. — K. N. 733 n., 746, 754.

W zbiegu krewnych pobocznych tego samego stopnia, podział następuje podług ilości głów.

754. W przypadku przewidzianym przez artykuł poprzedzający, ojciec lub matka przy życiu pozostali, mają użytkowanie trzeciej części majątku, jakiego na własność nie odziedziczają. — K. N. 578, 579, 582 n., 915.

755. Krewni dalsi jak w dwunastym stopniu nie mają prawa do spadku. — K. N. 735, 736, 738.

W braku krewnych w stopniu dającym prawo do spadku w jednej linii, krewni drugiej linii całość spadku otrzymują. — K. N. 733, 734.

DZIAŁ IV.

O spadkach nieporządkowych.

ODDZIAŁ I.

O prawach dzieci naturalnych do majątku ich ojca lub matki, i o dziedziczeniu po dzieciach naturalnych bezpotomnie zmarłych.

756. Dzieci naturalne nie są dziedzicami: ustawa nadaje im tylko prawa do majątku po zmarłym ich ojcu lub matce, gdy są prawnie uznanymi. Nie nadaje im żadnego prawa do majątku po krewnych ich ojca lub matki. — K. N. 723, 724, 757 — 766, 769 — 773, 908.

757. Prawa dziecka naturalnego do majątku po jego ojcu lub matce zmarłych, urządzają się w sposób następujący.

Jeżeli ojciec lub matka pozostawili zstępnych prawych, prawo to służy do jednej trzeciej części udziału spadkowego, jakoby miało dziecko naturalne, gdyby było prawem; do połowy, gdy ojciec lub matka nie pozostawiają zstępnych, lecz tylko wstępnych, albo też braci lub siostry; do trzech czwartych części, gdy ojciec lub matka nie pozostawiają ani zstępnych, ani wstępnych, ani braci, ani sióstr. — K. N. 745, 746, 748, 750 — 753, 756, 758, 908.

758. Dziecko naturalne ma prawo do całości majątku, gdy jego ojciec lub matka nie pozostawili krewnych w stopniu dającym prawo do spadku. — K. N. 755, 769 — 773.

759. W przypadku wcześniejszej śmierci dziecka naturalnego, jego dzieci lub zstępni mogą poszukiwać praw oznaczonych w artykułach poprzedzających. — K. N. 739, 745.

760. Dziecko naturalne, lub jego zstępni, obowiązani są zaliczyć na rzecz tego, co im z prawa należy, wszystko to, co otrzymali od ojca lub matki, po których się spadek otworzył, i coby ulegało powrotowi, podług prawideł w Oddziale II Działu VI niniejszego Tytułu objętych. — K. N. 756, 757, 758, 843 — 869, 908.

761. Wszelkie poszukiwanie jest im wzbronione, gdy otrzymały za życia ojca swojego lub matki, połowę tego, co im artykuły poprzedzające zapewniają, z wyraźnym ze strony ich ojca lub matki oświadczeniem, że zamiarem ich jest ograniczyć dziecko naturalne do udziału, jaki mu wyznaczili. — K. N. 756, 757, 758, 1134.

W przypadku gdyby udział ten był mniejszym od po-

łowy tego, coby dziecku naturalnemu przypaść powinno, będzie mogło żądać tylko uzupełnienia téj połowy.

762. Rozporządzenia objęte w art. 757 i 758 nie stosują się do dzieci z cudzołóstwa lub kazirodztwa.

Prawo nie przyznaje im nic więcej jak tylko alimenty. — K. N. 763, 764.

763. Alimenty te oznaczają się, ze względu na za-
możność ojca lub matki, oraz na ilość i przymiot następców prawych. — K. N. 731, 762.

764. Gdy ojciec lub matka dziecięcia zrodzonego w cudzołóstwie lub kazirodztwie dali je nauczyć rzemiosła lub rękodzieła, albo jeżeli jedno z nich za życia swego zapewniło mu alimenty, dziecię nie będzie mogło do spadku po nich czynić żadnych roszczeń. — K. N. 762.

765. Spadek po dziecku naturalnym, zmarłym bezpotomnie, przechodzi na tego z rodziców, które je uznało, albo po połowie na oboje rodziców, jeżeli uznane zostało przez jednego i drugiego. — K. N. 746.

766. W przypadku wcześniejszej śmierci ojca i matki dziecka naturalnego, majątki, jakie od nich otrzymało, przechodzą na braci lub siostry prawe, jeżeli te majątki znajdują się w naturze w pozostałości: skargi o zwrot, jeżeli służą, albo cena tych majątków, gdy były zbyt, o ile się jeszcze należy, wracają również do braci i sióstr prawych. Wszystkie inne majątki przechodzą na braci i siostry naturalne, albo na ich zstępnych. — K. N. 747, 750, 751, 752, 951, 952.

ODDZIAŁ II.

O prawach pozostałego przy życiu małżonka i Rządu.

767. Gdy zmarły nie zostawia ani krewnych w stopniu dającym prawo do spadku, ani dzieci naturalnych,

majątek po nim spadkowy należy do pozostałego przy życiu małżonka nie rozwiedzionego. — K. N. 723, 724, 755, 769 — 772. — K. C. P. 231 n. — Usta. Hyp. z r. 1818 art. 74 n.

768. W braku małżonka przy życiu pozostałego spadek staje się własnością Rządu. — K. N. 539, 713, 723, 724, 769 — 772. (1).

769. Małżonek przy życiu pozostały i zarząd dóbr rządowych, którzy roszczą prawa do spadku, obowiązani są postarać się o opieczętowanie i spisanie inwentarza, podług form przepisanych dla przyjęcia spadków z dobrodziejstwem inwentarza. — K. N. 794. — K. P. S. 904, 907 n., 943, 944.

770. Winni żądać wprowadzenia siebie w posiadanie od Trybunału piérwszój instancyi, w obrębie którego otworzył się spadek. Trybunał nie może wyrzec co do tego żądania inaczej, jak po odbyciu trzech ogłoszeń i rozlepień według zwykłych form, oraz po wysłuchaniu wniosków Prokuratora Królewskiego. — K. P. S. 50, 83, 112, 617, 618, 619.

771. Małżonek przy życiu pozostały obowiązany jest również postarać się o sprzedaż ruchomości lub złożyć porękę dostateczną, dla zapewnienia ich zwrotu na przypadek zgłoszenia się w ciągu trzech lat następców zmarłego: po upływie tego czasu, poręka ustaje. — K. N. 527 n., 2040, 2041. — K. P. S. 517 n., 945.

772. Małżonek przy życiu pozostały, albo zarząd dóbr rządowych, którzyby niedopełnili formalności dla nich respective przepisanych, skazani być mogą na wy-

---

(1) Porównać postanowienie Rady Administracyjnej z d. 30 Stycznia (11 Lutego) 1842 r., zamieszczone w odsyłaczu przed art. 811 K. N.

nagrodzenie szkód i strat na rzecz następców, jeżeli takowi się zgłoszą. — K. N. 1149.

773. Rozporządzenia art. 769, 770, 771, 772 rozciągają się do dzieci naturalnych, powołanych do spadku w braku krewnych. — K. N. 758.

D Z I A Ł V.

O przyjęciu i zrzeczeniu się spadków.

ODDZIAŁ I.

O p r z y j ę c i u.

774. Spadek może być przyjęty prosto i bezwarunkowo, albo z dobrodziejstwem inwentarza. — K. N. 724, 775 — 783, 788 — 791, 793 n., 1413, 1414, 1416, 1417. — K. P. S. 174, 986 n.

775. Nikt nie jest obowiązany przyjąć spadku, jaki dla niego przypadł. — K. N. 724, 781, 784 n.

776. Niewiasty zamężne nie mogą ważnie przyjąć spadku bez upoważnienia męża lub sądu, stosownie do przepisów Działu VI Tytułu *O małżeństwie*. — K. N. 934. — K. P. S. 861 — 864. — K. C. P. 184, 185.

Spadki przypadłe dla małoletnich i bezwłasnowolnych, nie będą mogły ważnie być przyjęte inaczej, jak tylko stosownie do rozporządzeń Tytułu *O małoletności, opiece i usamowolnieniu*. — K. C. P. 438, 439, 511.

777. Skutek przyjęcia cofa się do dnia otwarcia spadku. — K. N. 724, 725, 785, 790, 883.

778. Przyjęcie może być *wyraźne* lub *milczące*: jest wyraźne, gdy kto przybiera tytuł lub przymiot spadkobiercy w akcie urzędowym lub prywatnym; jest milczące, gdy następca spełnia czyn, z którego koniecznie wy-

nika zamiar przyjęcia spadku, i któregooby nie miał prawa spełnić inaczej jak w przymocie spadkobiercy. — K. N. 779, 780, 1454. *W 5c 905, 6. 30let. przed.*

779. Czyny czysto zachowawcze, nadzoru i tymczasowego zarządu, nie są czynami przystąpienia do spadku, jeżeli w nich nie przybrano tytułu lub przymiotu spadkobiercy. — K. N. 778, 796.

780. Darowizna, sprzedaż lub ustąpienie praw spadkowych, jakie czyni jeden ze współnastępców, bądź na rzecz obcego, bądź na rzecz wszystkich współnastępców, bądź wreszcie na rzecz niektórych z nich, pociąga za sobą przyjęcie spadku z jego strony. — K. N. 777, 778, 792.

Toż samo stosuje się:

1° Do zrzeczenia się, nawet tytułem darmym, jakie czyni jeden z następców na korzyść jednego lub kilku ze swoich współnastępców.

2° Do zrzeczenia się, jakie czyni nawet na korzyść wszystkich bez różnicy współnastępców, gdy otrzymał cenę swego zrzeczenia się. — K. N. 1696 n.

781. Gdy ten, na którego spadek przypadł, umarł, nie zrzekłszy się onego, lub nie przyjąwszy go wyraźnie albo milcząco, następcy jego mogą takowy przyjąć lub zrzec się go w jego prawach. — K. N. 724, 774, 784.

782. Jeżeli ci następcy nie zgadzają się co do przyjęcia lub zrzeczenia się spadku, takowy przyjęty być winien z dobrodziejstwem inwentarza. — K. N. 793 n. — K. P. S. 986 n.

783. Pełnoletni nie może zaskarżać przyjęcia przez siebie spadku wyraźnie lub milcząco, chyba tylko wtenczas, gdy to przyjęcie było skutkiem podstępu, jakiego się względem niego dopuszczono: nie może nigdy zaniść skargi pod pozorem pokrzywdzenia, wyjąwszy tylko w tym przypadku, gdyby się okazało, że spadek jest wyczerpany lub zmniejszony więcej jak o połowę, przez

odkrycie testamentu nieznanego w chwili przyjęcia. —
K. N. 969, 1109, 1116, 1117, 1313.

ODDZIAŁ II.

O zrzeczeniu się spadków.

784. Zrzeczenie się spadku nie domniemywa się: może być uczynione tylko w kancelaryi Pisarza Trybunału piérwszej instancyi, w obrębie którego otworzył się spadek, w księdze oddzielnej na ten cel utrzymywanej. — K. N. 744, 780, 781, 782, 788, 789, 790, 795, 845, 848, 1457. — K. P. S. 997.

785. Następca, który się zrzeka, uważanym jest tak, jakby nigdy nie był następcą. — K. N. 744, 777, 788, 790.

786. Udział zrzekającego się przyrasta jego współnastępcom; jeżeli sam tylko jest następcą, udział ten przechodzi do następnego stopnia. — K. N. 733, 734, 735, 1044, 1045.

787. Nie można nigdy przyjść prawem zastępstwa w miejsce tego, który się zrzekł spadku: jeżeli zrzekający się jest sam jeden następcą w swoim stopniu, albo jeżeli wszyscy jego współnastępcy zrzekają się, dzieci przychodzą prawem własném i biorą spadek podług ilości głów. — K. N. 730, 739 n., 744.

788. Wierzyciele tego, który się zrzekł spadku z ubliżeniem ich prawom, mogą wyjednać dla siebie upoważnienie sądu do przyjęcia spadku w prawach swego dłużnika, w jego miejscu i stopniu. — K. N. 774, 820, 1122, 1166, 1167.

W tym przypadku zrzeczenie się zostaje unieważnione tylko na korzyść wierzycieli i jedynie do wysokości ich wiarytelnosci, nie zaś na korzyść następcy, który się zrzekł spadku. — — K. N. 1053.

789. Możliwość przyjęcia lub zrzeczenia się spadku przedawnia się upływem czasu wymaganego do najdłuższego przedawnienia praw nieruchomości. — K. N. 774, 775, 784, 790, 2262.

790. Dopóki przedawnienie prawa przyjęcia nie zostało nabyte przeciwko zrzekającym się następcom, służy im jeszcze możliwość przyjęcia spadku, jeżeli nie został już przyjęty przez innych następców; co wszakże nie ubliża prawom, jakieby nabyć mogły do majątków spadkowych trzecie osoby, bądź przez przedawnienie, bądź przez akta ważne dokonane z kuratorem spadku wakującego. — K. N. 774, 789, 813, 2262, 2265, 2266.

791. Nie można, nawet przez umowę przedślubną, zrzekać się spadku po osobie żyjącej, ani też zbywać praw ewentualnych, jakieby można mieć do tegoż spadku. — K. N. 900, 1130, 1133, 1172, 1387, 1389, 1600.

792. Następcy, którzyby usunęli lub utaili przedmioty spadkowe, utracają możliwość zrzeczenia się spadku: stają się spadkobiercami prostymi i bezwarunkowymi, bez względu na zrzeczenie się, i nie mogą żądać jakiegobądź udziału z przedmiotów usuniętych lub utajonych. — K. N. 774, 778, 780, 801, 1460, 1477.

ODDZIAŁ III.

O dobrodziejstwie inwentarza, jego skutkach, i obowiązkach spadkobiercy beneficalnego.

793. Oświadczenie spadkobiercy, iż przymiot ten przyjmuje jedynie tylko z dobrodziejstwem inwentarza, powinno być uczynione w Kancellaryi Pisarza Trybunału pierwszej instancji, w obrębie którego otworzył się spadek, i być wpisane w księgę przeznaczoną do przyjmo-

wania aktów zrzeczenia się. — K. N. 774, 794 — 810, 1456. — K. P. S. 59, 174, 943, 986 — 997.

794. Oświadczenie to nie ma skutku, jeżeli go nie poprzedziło lub po niem nie nastąpiło spisanie rzetelnego i dokładnego inwentarza majątku spadkowego, a to według form wskazanych w Kodexie Postępowania Sądowego, i w terminach poniżej oznaczonych. — K. N. 795, 797, 798, 800, 801, 810, 1414 — 1417. — K. P. S. 943, 944.

795. Spadkobiercy służą trzy miesiące do spisania inwentarza, licząc od dnia otwarcia spadku. — K. P. S. 943.

Służy mu nadto, do namysłu względem przyjęcia lub zrzeczenia się spadku, termin czterdziesto-dniowy, którego bieg zaczyna się od dnia upływu trzech miesięcy, przeznaczonych na spisanie inwentarza, lub od dnia zamknięcia inwentarza, jeżeli takowy ukończony został przed upływem trzech miesięcy. — K. N. 774, 775, 784, 797 n., 800, 1414, 1442, 1456. — K. P. S. 174.

796. Jeżeli jednak w spadku znajdują się przedmioty zniszczeniu ulegające, lub wymagające zbyt kosztownego utrzymania, następca może, w przymocie zdolnego do dziedziczenia, wyjednać upoważnienie sądowe do sprzedaży tych przedmiotów, z czego nie będzie można przeciw niemu wnosić, że spadek przyjął. — K. N. 779, 805.

Przedaż tę dopełnić winien Urzędnik publiczny, za poprzedniem uskutecznieniem rozlepień i obwieszczeń, określonych w przepisach Kodexu Postępowania Sądowego. — K. P. S. 617 — 625, 945 n., 986 n.

797. W czasie biegu terminów do spisania inwentarza i namysłu, następca nie może być zmuszonym do oświadczenia się względem swego przymiotu, i nie można przeciwko niemu otrzymać skazania: jeżeli z upły-

wem terminu, lub przedtém zrzeka się spadku, koszta przez niego prawnie do tego czasu poniesione, są ciężarem spadku.—K.N. 799, 810, 2259.—K.P. S. 174.

798. Po upływie powyższych terminów, następca, na przypadek wymierzonych przeciwko niemu poszukiwań, może żądać nowego terminu, którego Trybunał, spór rozpoznający, dozwoli mu lub odmówi, stosownie do okoliczności. — K. N. 800, 1458. — K. P. S. 59.

799. Koszta poszukiwań, w przypadku w artykule poprzedzającym przewidzianym, są ciężarem spadku, jeżeli następca usprawiedliwi, że, albo nie miał wiadomości o zgonie, albo téż, że terminy były niedostateczne, bądź ze względu położenia majątków, bądź téż ze względu na wynikłe spory: jeżeli tego nie usprawiedliwi, koszta pozostają jego osobistym ciężarem. — K. P. S. 130, 131.

800. Jednakże następca, po upływie terminów wskazanych w art. 795, a nawet udzielonych przez sędziego stosownie do art. 798, zachowuje jeszcze możność spisania inwentarza i oświadczenia, że chce być spadkobiercą beneficalnym, jeżeli zresztą nie spełnił czynu spadkobiercy, lub jeżeli nie istnieje przeciwko niemu wyrok prawomocny, skazujący go w przymiocie prostego i bezwarunkowego spadkobiercy.—K. N. 778, 779, 780, 793, 1350, 1351. — K. P. S. 174, 943.

801. Następca, który się stał winnym zatajenia, lub który świadomie i w złej wierze zaniedbał podać do inwentarza przedmioty spadkowe, utracą dobrodziejstwo inwentarza.—K.N. 792, 1460, 1477, 2268.—K. P. S. 988.

802. Skutkiem dobrodziejstwa inwentarza spadkobiercy te służą korzyści:

- 1° Że nie jest obowiązany do płacenia długów spadkowych, jak tylko do wysokości majątku, jaki w spadku otrzymał, a nawet może się uwolnić od

płacenia długów, oddając cały majątek spadkowy wierzycielom i zapisobiercom. — K. N. 724, 803 n., 873, 875.

2° Że nie miesza swego majątku osobistego ze spadkowym, i że zachowuje przeciwko spadkowi prawo żądania zapłaty swoich wierzytelności. — K. N. 1251-4, 2258. — K. P. S. 996.

303. Spadkobierca beneficyalny ma obowiązek zarządzania majątkiem spadkowym, i powinien złożyć rachunki ze swego zarządu wierzycielom i zapisobiercom. K. N. 837, 875, 1137. — K. P. S. 527, n., 995.

Nie może być poszukiwanym ze swego osobistego majątku inaczej jak za poprzedniem postawieniem go w stanie opóźnienia co do złożenia rachunków, i tylko w razie niedopełnienia tego obowiązku. — K. N. 1139.

Po sprawdzeniu rachunku może być poszukiwanym z osobistego majątku jedynie do wysokości resztującej summy, jaka u niego z rachunku pozostała. — K. N. 540.

304. Nie odpowiada jak tylko za ciężkie przewinienia popełnione w powierzonym mu zarządzie. — K. N. 1137, 1382, 1992.

305. Nie może inaczej przedawać ruchomości spadkowych, jak tylko za pośrednictwem Urzędnika publicznego przez licytację i za poprzedniem skutecznieniem zwykłych rozlepień i obwieszczeń. — K. N. 779, 796. — K. P. S. 617 — 625, 945, n. 986, 989, 990.

Jeżeli je zwraca w naturze, o tyle tylko jest odpowiedzialnym za zmniejszenie ich wartości, lub pogorszenie ich stanu, o ile to z jego niedbalstwa pochodzi — K. N. 1383.

306. Nie może inaczej przedawać nieruchomości, jak tylko z zachowaniem form przepisanych w Kodeksie Postępowania Sądowego: obowiązany jest cenę ich

przekazać wierzycielom hipotecznym, którzy prawa swe objawili. — K. N. 2218. — K. P. S. 749 n., 953 n., 987 n. (1).

307. Obowiązany jest, jeżeli wierzyciele lub inne osoby interesowane tego wymagają, stawić poręczyciela dobrego i wypłacalnego za wartość ruchomości inwentarzem objętych i za tę część nieruchomości, jaka wierzycielom hipotecznym nie została przekazaną. — K. N. 2040, 2041. — K. P. S. 517 n., 992, 993, 994.

Gdyby takiego poręczyciela nie dostarczył, ruchomości będą sprzedane, a cena ich, równie jak i część ceny nieruchomości, wierzycielom hipotecznym nie przekazana, zostanie do depozytu złożoną, dla użycia jej na zaspokojenie ciężarów spadku. — K. N. 805. — K. P. S. 617 — 625, 986.

308. Jeżeli są wierzyciele sprzeciwiający się, spadkobierca beneficialny nie może wypłacać inaczéj jak w porządku i sposobie przez sędziego oznaczonym. — K. P. S. 656 n., 990.

Jeżeli nie ma wierzycieli sprzeciwiających się, wypłaca wierzycielom i zapisobiercom w miarę ich zgłoszenia się. — K. N. 809, — K. P. S. 749 n., 991.

309. Wierzyciele nie sprzeciwiający się, którzy się zgłoszą po sprawdzeniu rachunku i zapłaceniu pozostałej z niego należności, mają regres tylko do zapisobierców. — K. N. 1009, 1012, 1024. — K. P. S. 540, 990.

W jednym i drugim przypadku regres przedawnia się upływem lat trzech, licząc od dnia zamknięcia rachunku i zapłaty pozostałej z niego należności. — K. N. 2219.

310. Koszta opieczętowania, jeżeli takowe miało

---

(1) Porównać przypisek zamieszczony w odsyłaczu do artykułu 826 K. N.

miejsce, inwentarza i rachunku, są ciężarem spadku. — K. N. 797, 798, 799. — K. P. S. 527 n., 907 n., 943.

ODDZIAŁ IV.

O spadkach wakujących (1). 94. - 1891,

811. Jeżeli, po upływie terminów do spisania inwentarza i do namysłu, nikt się o spadek nie zgłasza, jeżeli nie ma znanego następcy, lub też znani następcy zrzekli się spadku, takowy poczytuje się za *wakujący*. — K. N. 539, 784, 795, 2258. — K. P. S. 997—1002.

(1) *Przepisy o spadkach wakujących*, zawarte w art. 811 do 814 K. N. zmodyfikowane zostały postanowieniem Rady Administracyjnej z d. 30 Stycznia (11 Lutego) 1842 r. (D. P. T. XXIX, str. 23), która „uznawszy potrzebę bliższego oznaczenia sposobu postępowania, celem wykonania przepisów prawa o spadkach bezdziedzicznych i wakujących,“ postanowiła:

Art. 1. Zabezpieczenie i zarząd *spadków bezdziedzicznych*, to jest tych, w których zmarły nie pozostawił ani krewnych w stopniu spadkowości, ani dzieci naturalnych, ani wreszcie małżonka nierozwiedzonego, należy do skarbu Królestwa. Staranie zaś o *spadkach wakujących*, czyli *opuszczonych*, to jest takich, których successorowie wiadomi, albo w czasie prawem oznaczonym nie objęli, lub wyraźnie ich zrzekli się, będzie obowiązkiem Kuratorów, w myśl artykułu 812 Kodexu Cywilnego mianowanych.

Spadki bezdziedziczne.

Art. 2. Skoro sprawujący obowiązki Urzędnika stanu cywilnego, ze śledztwa, w § 6 Instrukcyi o stemple kollateralnym pod d. 17 Grudnia 1816 r. wydanej przepisanego, lub z wiadomości przy spi-

sywaniu aktu zejścia wykryje, iż po zmarłej osobie pozostał jakikolwiek majątek, a niemasz wiadomych sukcesorów, dzieci naturalnych, lub małżonka przy życiu pozostałego, nierozwiedzonego, najdalej w dniach osmiu, pod rygorem kar w art. 86 Kodexu Cywilnego z r. 1825 zastrzeżonych, i odpowiedzialnością za wynikłe szkody, donieść o tém powinien Kontrolli Skarbowej i Sądowi Pokoju, z wskazaniem, przybliżonym sposobem, zasobów, z jakich majątek zmarłego składa się. (1).

(1) Powołana tu *Instrukcja o stęplu kollateralnym* zamieszczona jest niżej w odsyłaczu od art. 1016 K. N.

Art. 3. Kontrola Skarbowa, po otrzymaniu takiej wiadomości, postara się o opieczętowanie, (jeżeli tego Sąd Pokoju, w skutek otrzymanego uwiadomienia jeszcze nie dopełnił), następnie o spisanie inwentarza i o ustanowienie odpowiedzialnego dozorczy. Gotowizna, jaka się znajdzie, do Banku odesłaną być powinna.

Art. 4. Opieczętowanie, spisanie inwentarza, i zabezpieczenie spadku mniej zamożnego, do którego żadna nieruchomość nie należy i gdzie massa 1500 rubli srebrem kapitału, lub 75 takichże rubli przychodu nie wynosi, dopełnione być może przez miejscowego Prezydenta, Burmistrza lub Wójta, lecz wtenczas tylko, kiedy Kontrola Skarbowa tego zażąda.

Art. 5. Spisany inwentarz, Kontrola Skarbowa prześle do Prokuratury Jeneralnej.

Art. 6. Podsędek lub Urzędnik, dopełniający opieczętowania, jeżeli znajdzie w spadku ruchomości ulegające zepsuciu, lub takie, których utrzymanie lub zachowanie byłoby kosztowném, obowiązany o tém, najdalej w dniach osmiu, pod odpowiedzialnością za szkody z opuszczenia wyniknąć mogące, donieść Kontrolli Skarbowej, która żądać może sprzedaży takowych ruchomości, za pozwoleniem Prezesa właściwego Trybunału.

Art. 7. Zebrane ze sprzedaży pieniądze, po potrąceniu kosztów, złożone będą w depozyt Banku; protokół zas licytacyjny, wraz z inwentarzem i aktem opieczetowania, oraz odjęcia pieczęci, do Prokuratorji Jeneralnej odesłane.

Art. 8. W spadkach gotowego funduszu nieprzedstawiających, koszta opieczetowania i spisania inwentarza wymagane być nie mogą; akt zejścia, bezpłatnie Kontrolli Skarbowej dostarczonym być powinien, i użycie papieru stęplowanego będzie odłożone. W spadkach zaś, gdzie gotowy fundusz znajduje się, koszta opieczetowania i inwentaryzacyi, natychmiast przez urzędników, takowe czynności dopełniających, potrąconę być mogą podług likwidacyj, z przepisami istniejącemi zgodnych, w samym protokóle opieczetowania lub inwentarza zamieszczonych i zakwitowanych. Koszta licytacyi ruchomości (jeżeli takowa zarządzoną była) tym samym sposobem zaspokojone będą.

Art. 9. Gdyby Kontrolla Skarbowa dostrzegła, iż który z urzędników lub osób przy opieczetowaniu, inwentaryzacyi, lub licytacyi użytych, więcej kosztów pobrał, aniżeli prawnie należało, obowiązana będzie likwidacyę taką przedstawić Prezesowi Trybunału do ocenienia, a przewyżkę, jaka nad należność podług ocenienia Prezesa Trybunału nadebraną była, przez exekucyę administracyjną od winnego ściągnąć.

Art. 10. Jeżeli do spadku bezdziedzicznego należą nieruchomości, lub ruchomości, dozoru potrzebujące, Kontrolla Skarbowa zniesie się z właściwą władzą administracyjną względem ustanowienia dozorczy.

Art. 11. Prokuratorja Jeneralna, w imieniu Skarbu Królestwa, głównie w spadkach bezdziedzicznych interessowanego, odpowiada w sądach wszystkim wierzycielom, lub jakkolwiek interes mającym, którzy do spadków tego rodzaju zgłoszą się.

Téjże Prokuratorowi Jeneralnéj, w imieniu Skarbu Królestwa, służy władza przedsiębrania wszelkich środków do zabezpieczenia massy dążących.

Art. 12. Wszelkie sprawy, tak z powództwa Prokuratorowi Jeneralnéj, jako i przeciwko niéj w spadkach bezdziedzicznych, bez względu na wartość przedmiotu, popiérane będą w Trybunałach Cywilnych 1éj instancyi, ze względu na otwarcie spadku właściwych.

Art. 13. Po otrzymaniu inwentarza, protokołów opieczętowania, odjęcia pieczęci, i licytacji ruchomości, (jeżeli ta ostatnia była dopełnioną), oraz dowodu na złożony w Banku depozyt; Prokuratorowi Jeneralna oceni, czyli obięcie wposiadanie spadku będzie dla Skarbu korzystném? i w takim razie przedstawi rzecz do decyzji Kommissyi Rządowej Przychodów i Skarbu, celem otrzymania upoważnienia do wprowadzenia Skarbu w posiadanie.

Art. 14. Obwieszczenia, wzywające interessantów do zgłaszania się z prawami, jakie mieć mogą, wydawane będą z terminem 6-miesięcznym, licząc od dnia pierwszego ogłoszenia w Gazecie Rządowej i w Dzienniku właściwej gubernii. Obwieszczenia te umieszczane będą w pismach wspomnianych trzykrotnie, z przerwą dwumiesięczną, i przylepione w sali ustępowej Trybunału Cywilnego 1éj instancyi, w obrębie którego spadek otwarty.

Art. 15. Żądanie wprowadzenia Skarbu, w posiadanie spadku bezdziedzicznego, wniesione będzie przez prostą notę, czyli illacyą do Trybunału 1éj instancyi miejsca otwartego spadku.

Art. 16. Po uzyskaniu decyzji, Skarb w posiadanie wprowadzającój, Prokuratorowi Jeneralna zajmie się sprzedażą pozostałych jeszcze ruchomości i nieruchomości, oraz windykacyą aktywów, zgoła uregulowaniem całego spadku tak, aby gotowizna, spadek składająca, po potrąceniu kosztów i stępli, oraz zaspokojeniu zgłaszających się wie-

rzycieli, należytości swoje sądownie udowadniających, do Kassy Rządowej przeniesioną być mogła.

Art. 17. W razie wylegitymowania się bliższego spadkobiercy do objęcia spadku, już w posiadanie przez Skarb objętego, takowy jemu wydany będzie, po potrąceniu wszystkich kosztów sądowych, sądowych i stępli, bez obowiązku zwrotu dochodów, jakie do daty zaniesionego żądania o wydanie spadku wpłynąć mogły.

Art. 18. O spadkach bezdziedzicznych, których Skarb Królestwa nie uzna potrzeby objęcia w posiadanie, Prokuratora Jeneralna doniesie Prokuratorowi Królewskiemu, celem wyjednania nominacyi Kuratora i postępowania z takowemi, jak ze spadkami wakującemi.

Spadki wakujące.

Art. 19. W spadkach, podług art. 811 Kodexu Cywilnego, za wakujące czyli opuszczone uważanych, dotychczasowe postępowanie, tymże Kodexem, tudzież art. 998 i następniemi Kodexu Postępowania Sądowego, oraz Instrukcją dla Kontroll Skarbowych z d. 17 Grudnia 1816 r. przepisane, zachowanem zostaje, z dodatkami następującemi: (1).

(1) Powołana Instrukcja z r. 1816, zamieszczona jest tu niżej w odsyłaczu do art. 1016 K. N.

Art. 20. Kuratorami spadków wakujących, Patronowie i obrońcy nawet przy Sądach Pokoju, według uznania Trybunału, mianowanemi być mogą.

Art. 21. Prokuratorowie Królewscy przy Trybunałach Cywilnych, wykonywać będą dozór nad działaniami Kuratorów spadków wakujących, przestrzegając, aby:

a) Żadnej gotowizny spadku u siebie nie zatrzymywali, lecz do depozytu Banku wnosili; (2).

(2) Porównać przypisek zamieszczony niżej w odsyłaczu do Tytułu XI, Księgi III, K. N. (art. 1915).

- b) Wszelkie spory, spadku dotyczące, z pilnością kończyli;
- c) O otrzymanych wyrokach, natychmiast donosili Prokuratorowi Królewskiemu, i bez jego zezwolenia na żadnym wyroku niepomyślnym nie poprzestawali, lecz wcześniej środki prawne przedsiębrali, niemniej, bez wyraźnego zezwolenia od Prokuratora Królewskiego, żadnych przyznań nie czynili, i przysięg nie deferowali;
- d) Kosztów samowolnie, bez ustanowienia przez Sąd lub Prokuratora Królewskiego, dla siebie nie ściągali, (1). i

(1) Prokuratorowie Trybunałów, przeglądając akta spadkowe przed sporządzeniem wniosków, obowiązani są wchodzić w ścisłe rozpoznawania likwidacyj składanych przez Kuratorów, a następnie we wnioskach swoich oznaczać liczebnią wysokość wynagrodzenia, jakie im tylko odpowiednio podjętej pracy przyznawanem być powinno; Trybunały zaś przy zarządzaniu powyższych kosztów, trzymać się mają tych samych zasad.

(K. R. S. d 26 Października (8 Listopada) 1852 r.
N° 20600).

- e) Zabezpieczenia funduszków massy nie zaniedbywali. (2).

(2) Prokuratorowie Trybunałów, w spadkach tego rodzaju obowiązani są przestrzegać szczególniejsz sporządzenia przez kuratorów inwentarza, przypominając im obowiązek zabezpieczenia lub dochodzenia takich praw spadku, których dochodzenie zwłoki nie cierpi, i, względem niedopełniających swych obowiązków, czynić wnioski do Trybunału o ukaranie ich porządkowe z zastrzeżeniem odpowiedzialności dla mogących mieć prawo do spadku; a jeżeli Kontrola lub inna Władza Skarbowa zażąda od kuratorów objaśnień jakich, ci takowe niezwłocznie udzielać są w obowiązku.

(K. R. S. d. 21 Marca 1825 r. N° 1089).

Art. 22. Na opieszalych i nieregularnych Kura-

---

torów, sami Prokuratorowie Królewscy przy Trybunałach Cywilnych 1éj instancyi, władni są wymierzać kary porządkowe pieniężne, od rubla 1 do rubli 6, które Kontrolla Skarbowa, przez exekucyjną administracyjną ściągnie. Od takich decyzyj Prokuratorów Królewskich, służy odwołanie się do pełnego Trybunału, bez wstrzymania jednakże wypełniania rozporządzeń Prokuratora, co do dalszego postępu w interesie.

Gdyby zas zachodziła potrzeba użycia surowszych środków, Prokurator Królewski uczyni wnioski swoje do Trybunału.

Art. 23. Bank Polski udzielać będzie z fundusów massy, na wezwanie Prokuratora Królewskiego, potrzebne zaliczenia dla Kuratora na koszta.

Art. 24. Od uznania Kommissyi Rządowej Przychodów i Skarbu, zależeć będzie; czyli i kiedy wyniknie potrzeba żądać wprowadzenia Skarbu w posiadanie spadku wakującego. W tym celu Prokuratorowie Królewscy składać będą Prokuratorowi Jeneralnej raporta Kuratorów, o stanie każdego spadku tego rodzaju, przy dołączeniu uwag, jakie z swój strony do przytoczenia za potrzebne uznają.

Art. 25. Prokurator Jeneralna, przekonawszy się z raportów takowych: iż activa massy przewyższają stan bierny, i że objęcie spadku korzyść Skarbowi przynieść może, obowiązana będzie, nie czekając zupełnego uporządkowania massy, przedstawić wnioski swoje do Kommissyi Rządowej Przychodów i Skarbu, dla uzyskania upoważnienia do zajęcia się działaniem, dążącym do wprowadzenia Skarbu w posiadanie, po wydaniu obwieszczeń w art. 14 przepisanych, za powołaniem przed sąd Kuratora.

Art. 26. Skoro Skarb Królestwa w posiadanie spadku wakującego wprowadzonym zostanie, działanie Kuratora tém samém ustanie, pozostawiając go w obowiązku wydać Skarbowi Królestwa wszel-

812. Trybunał pierwszej instancji, w obrębie którego otworzył się spadek, mianuje *kuratora* na żądanie osób interessowanych, lub na wniosek Prokuratora Królewskiego. — K. P. S. 948—1002.

813. Kurator spadku wakującego ma przede wszystkim obowiązek wykazać stan jego przez spisanie inwentarza: wykonywa i poszukuje prawa spadkowe; odpowiada na powództwa przeciwko spadkowi wytoczone; zarządza(1), pod obowiązkiem złożenia gotowizny znajdującej się w spadku i pieniędzy pochodzących z ceny ruchomości lub nieruchomości przedanych, do kassy skarbowej (2), a to dla zachowania praw i pod obowiązkiem zdania rachunku komu wypadnie — K. N. 803—806. — K. P. S. 527 n., 941 n., 945-952, 986 n., 1000-1002.—(3).

814. Rozporządzenia Oddziału III niniejszego Działu, co do formy inwentarza, co do sposobu zarządu i składania rachunków przez spadkobiercę beneficalnego, są, zresztą, wspólne kuratorom spadków wakujących.—K. N. 793 n. — K. P. S. 1002.

kie akta i dokumenta, oraz złożyć rachunki z administracji przez niego prowadzonej; Prokuratora Jeneralna zaś zajmie się dalej ukończeniem sporów, i uporządkowaniem massy.

(1) Podług ustępu f art. 84 *Ustawy o zabezpieczeniu nieruchomości od strat z pożaru wynikających*, postanowieniem Rady Administracyjnej z d. 5/17 Kwietnia 1844 r. zatwierdzonej (D. P. T. XXXIV, str. 119), — Kuratorowie mass bezdziedzicznych mają prawo odbierać przyznane wynagrodzenie za zgorzałe zabudowania.

(2) Porównać art. 3 postanowienia Rady Administracyjnej z d. 30 Stycznia (11 Lutego) 1842 r. które zamieszczone jest w odsyłaczu do niniejszego Oddziału przed art. 811. (T. I, str. 626 niniejszego dzieła).

(3) Obowiązki kuratorów spadków wakujących wskazane są w art. 19 i następnych postanowienia Rady Administracyjnej z d. 30 Stycznia (11 Lutego) 1842 r. (T. I, str. 629 niniejszego dzieła).

W. S. P. 109. 1906

DZIAŁ VI.

Dział nie sprowadza do dziale i powrotach.
Dział nie sprowadza do dziale i powrotach.

W. S. P. 109. 1906

ODDZIAŁ I.

Nowe rozporządzenie II i następujące
71. 1909.

O skardze działowej i jej formie.

Wzrost akcji

N-24/1896-

pub. sąd. 337.9

*Zasady nie zrobione
w obecności sądu
mogą być zrobione
po zabiorze*

815. Nikt nie może być zmuszonym do pozostawania w niepodzielnosci; i zawsze można domagać się działu, bez względu na zakazy i umowy przeciwnie. — K. N. 900, 1133, 1172.

Można jednak umówić się o zawieszenie działu przez czas oznaczony: umowa ta nie może być obowiązującą dłużej nad lat pięć, lecz może być ponowioną. — K. N. 822 n., 1075 n., 1476, 1686 n., 1872, 2205. — K. P. S. 953, 954, 966 n.

816. Można żądać działu wtenczas nawet, gdyby jeden ze współnastępców użytkował oddzielnie z części majątków spadkowych, jeżeli nie było aktu działowego, lub posiadania dostatecznego do nabycia przedawnienia. K. N. 815, 1134, 2219, 2224, 2252, 2262.

817. Powództwo o dział, ze strony współspadkobierców małoletnich lub bezwłasnowolnych, może być wytaczane przez ich opiekunów, szczegółowo upoważnionych przez radę familijną. — K. N. 776, 819, 838, 839, 882, 1687. — K. P. S. 966 n.

Co do nieobecnych współspadkobierców powództwo służy krewnym wprowadzonym w posiadanie.

818. Mąż może, bez wpływu żony, żądać działu przedmiotów ruchomych lub nieruchomości na nią przypadłych i ulegających wspólności: co do przedmiotów nie ulegających wspólności, mąż nie może żądać ich działu, bez wpływu żony; może tylko, jeżeli mu służy

prawo użytkowania na jej majątku, żądać działu tymczasowego. — K. N. 1421, 1428, 1531, 1549.

Współspadkobiercy żony nie mogą żądać działu stanowczego inaczej, jak za przywołaniem do sprawy męża i żony.

319. Jeżeli wszyscy następcy są obecni i pełnoletni, opieczętownie przedmiotów spadkowych nie jest potrzebne, i dział będzie mógł być dopełnionym w takiej formie i przez taki akt, jak strony interesowane za właściwe uznają. — K. N. 1134. — K. P. S. 985.

Jeżeli nie wszyscy następcy są obecni, jeżeli pomiędzy nimi są małoletni lub bezwłasnowolni, opieczętownie powinno być dopełnione w jak najkrótszym czasie, bądź na żądanie następców, bądź w skutku działania Prokuratora Królewskiego przy Trybunale pierwszej instancji, bądź z urzędu przez sędziego pokoju, w obrębie którego otworzył się spadek. — K. N. 838, 1031. — K. P. S. 907 n. — (1).

320. Wierzyciele mogą także żądać opieczętownia na mocy tytułu egzekucyjnego lub pozwolenia sędziego. K. N. 788, 821, 877 — 882, 1166, 1167, 2205. — K. P. S. 907 n.

321. Po dopełnieniu opieczętownia, wszyscy wierzyciele mogą sprzeciwiać się odjęciu pieczęci bez ich wezwania, chociażby nie mieli ani tytułu egzekucyjnego, ani pozwolenia sędziego. — K. P. S. 926, 927.

Formalności co do odjęcia pieczęci i sporządzenia inwentarza, wskazane są w przepisach Kodexu Postępowania Sądowego. — K. P. S. 928—944.

---

(1) Podług wyjaśnienia zamieszczonego przy art. 1 K. P. S. opieczętownie dopełnia Podsekretarz Sądu Pokoju.

822. Skarga o dział i spory w ciągu czynności działowych wynikające, ulegają rozpoznaniu Trybunału miejsca otwarcia spadku.—K. N. 815.—K. P. S. 50-³, 59.

Przed tymże Trybunałem odbywać się będą licytacje i wytaczane będą skargi o rękojmię co do sched między współdzielącymi się, oraz skargi o zerwanie działów. — K. N. 827, 883 n, 887 n.—K. P. S. 966 n.

823. Jeżeli jeden ze współspadkobierców nie chce zgodzić się na dział, lub jeżeli wynikną spory, bądź co do sposobu postępowania, bądź téż co do sposobu ukończenia działu, Trybunał wyrzeczy jak w materji summarycznej, lub wyznaczy, jeżeli tego potrzeba, do kierowania czynnościami działowemi, jednego z sędziów, na sprawozdanie którego rozstrzyga spory. — K. P. S. 404 n., 966, 969.

824. Oszacowanie nieruchomości dopełnione będzie przez biegłych, wybranych przez strony interesowane, lub, w razie odmówienia przez nie wyboru, mianowanych z urzędu. — K. P. S. 302 n., 969 n., 1034, 1035.

Protokół biegłych obejmować powinien zasady oszacowania; powinien wyrażać czy przedmiot oszacowany może być dogodnie podzielony; w jaki sposób; oznaczyć wreszcie, na przypadek podzielenia, każdą z części, jakie z nich utworzyć się dadzą i ich wartość. — K. N. 826, 828, 831—836.

825. Oszacowanie ruchomości, jeżeli nie nastąpiło w inwentarzu, uskutecznią ludzie znajdujący się na tém, według istotnej ceny i bez żadnego podwyższenia. — K. N. 868. — K. P. S. 943³.

826. Każdy ze współspadkobierców żądać może udziału swego w naturze z ruchomości i nieruchomości spadkowych; jednakże, jeżeli są wierzyciele zajmujący lub sprzeciwiający się, lub jeżeli większość współspadkobierców uznaje sprzedaż za potrzebną, dla

zaspokojenia długów i ciężarów spadku, ruchomości sprzedane zostaną publicznie w formie zwyczajnej. — K. N. 824. — K. P. S. 617—625, 945 n. — (1).

827. Jeżeli nieruchomości dogodnie podzielonemi być nie mogą, przystąpić należy do sprzedaży przez licytację przed Trybunałem. — K. N. 822, 1686 n.

Jednakże strony, jeżeli wszystkie są pełnoletnie, mogą zezwolic, aby licytacja dopełnioną była przed notaryuszem, na wybór którego zgodzą się. — K. N. 819. — K. P. S. 953, 956 n., 970 n. — (2).

828. Po oszacowaniu i przedaniu ruchomości i nieruchomości, jeżeli to ma miejsce, sędzia delegowany odsyła strony przed notaryusza, na którego się one zgodzą, lub przed mianowanego z urzędu, jeżeli się na wybór nie zgodziły.

Przed tym urzędnikiem sporządzone będą rachunki, jakie współdzielący się mogą być sobie winni, utworzoną będzie masa ogólna, ułożone będą schedy, i oznaczonym będzie, co któremu ze współdzielących się z rachunków od drugiego przypada. — K. N. 824, 826, 831—836, 872. — K. P. S. 969 n.

829. Każdy współspadkobierca powraca do masy, według prawideł poniżej wskazanych, darowizny, jakie

(1) Kommissya Rządowa Sprawiedliwości, opierając się na art. 47, 69 i 119 Ustawy Hypotecznej z r. 1818, oraz na art. 1134, 1135, 1243 i 1258 K. N. postanowiła, iż żadna w skutku działań lub żądania successorów beneficalnych zamierzona sprzedaż nieruchomości ani klasyfikacja ich szacunku, ważnie odbyć się nie może, i nie ma mocy względem wierzycieli hypotecznych, jeżeli ci poprzednio o sprzedaży nie zostali zawiadomeni, lub na klasyfikację szacunku wyraźnie lub milczeniem nie zezwolili.

(K. R. S. d. 25 Lipca 1834 r. N° 4122).

(1) ~~P~~oównań przypisek zamieszczony do art. 826 K. N.

były mu uczynione, i summy, jakich jest dłużnikami. — K. N. 760, 830, 843 n., 918, 919, 1468, 1469, 1573. — K. P. S. 976, 978.

850. Jeżeli powrót nie następuje w naturze, współspadkobiercy, którym się takowy należy, biorą naprzód z masy spadkowej udział wyrównywający takowemu. K. N. 858 n.

To branie naprzód (les prélèvements) dopełnia się, o ile możności, w przedmiotach téj saméj natury, jakości i dobroci, jak były przedmioty niepowrócone w naturze. K. N. 826. — K. P. S. 978.

851. Po skutecznieniu tego brania naprzód, przystępuje się do ułożenia z pozostałej masy tylu równych sched, ilu jest współdzielących się spadkobierców, lub współdzielących się szczepów. — K. N. 733, 739, 745. — K. P. S. 978.

852. Przy tworzeniu i układaniu sched, unikać należy, o ile możności, rozdrabniania dziedzin, i rozdzielania gospodarstw; wypada także, iżby do każdéj schedy wchodziła, o ile jest to możebne, jednakowa ilość ruchomości, nieruchomości i praw lub wierzytelności téj saméj natury i wartości. — K. N. 826.

853. Nierówność sched w naturze wynagradza się zwrotem, bądź w rencie, bądź w pieniądzech.

854. Schedy układa jeden ze współspadkobierców, jeżeli się mogą na wybór między sobą zgodzić, i jeżeli ten, którego wybiorą, poruczoną sobie czynność przyjmuje: w razie przeciwnym schedy układa biegły, przez sędziego delegowanego wyznaczony. — K. P. S. 978.

Potém schedy losem są ciągnięone. — K. P. S. 982.

855. Zanim się przystąpi do ciągnięcia losem sched, każdy ze współdzielących się może czynić zarzuty przeciwko ich ułożeniu.

356. Prawidła odnoszące się do rozdzielenia mass działowi uległych, zachowane również będą przy dopełnianiu podziału pomiędzy współdzielące się szczepy. — K. N. 733, 739, 826 n. — K. P. S. 966 n.

357. Jeżeli, w toku czynności zdziałanych przed notariuszem, wynikną spory, notariusz sporządzi protokół zachodzących trudności i wzajemnych wniosków stron, i ośle je przed sędzię delegowanego do działów; a zresztą postąpionóm będzie podług form przepisanych w Kodeksie Postępowania Sądowego. — K. N. 822. — K. P. S. 977.

358. Jeżeli wszyscy współspadkobiercy nie są obecni, lub jeżeli pomiędzy nimi znajdują się bezwłasnowolni, lub małoletni, nawet usamowlonieni, dział powinien być sporządzony sądownie, z zastosowaniem się do zasad wskazanych w art. 819 i następnych, aż do artykułu poprzedzającego włącznie. Jeżeli jest kilku małoletnich, którzyby w działach przeciwne mieli interesa, powinien być dodany każdemu z nich opiekun szczególny i oddzielny. — K. P. S. 966 n., 984.

359. Jeżeli ma miejsce licytacya, w przypadku artykułu poprzedzającego, takowa nie może być odbyta inaczej jak sądownie, z zachowaniem formalności przepisanych przy zbywaniu majątku małoletnich. Osoby obce będą zawsze do niej dopuszczone. — K. N. 1558, 1686 n. K. P. S. 953 n., 970 n.

360. Działy sporządzone z zachowaniem prawideł wyżej przepisanych, bądź przez opiekunów za upoważnieniem rady familijnej, bądź przez małoletnich usamowlonionych, w assystencyi swoich kuratorów działających, bądź w imieniu zaginionych lub nieobecnych, są stanowczemi; są one tylko tymczasowemi, jeżeli prawidła przepisane nie zostały zachowane. — K. N. 819 n., 1314.

361. Każda osoba, nawet krewna spadkodawcy, któ-

442-11176
17/94.
des p.m.

W.S.C. 5. 1803
6

Przył. S.P. do wjeżdż. w d. 11/76.
10 list. 903 n-11176.

Wiel. i. d. 11/1803
Przył. S.P. do wjeżdż. w d. 11/76.
10 list. 903 n-11176.

*Kapitał 1904 (15.12.1910) Sporządzone walcem do sądu gromadniczego
W. S. G. S. W. k. 20 1906 1910*
ra nie jest do spadku po nim powołaną, a którejby współspadkobierca ustąpił prawa swego do spadku, może być usuniętą od działu, bądź przez wszystkich współspadkobierców, bądź przez jednego z nich, za zwrotem jej ceny ustąpienia. — K. N. 780, 889, 1699 n.

842. Po dopełnieniu działu, każdemu ze współdzielących się oddane będą tytuły odnoszące się do przedmiotów dla niego przypadłych.

Tytuły do nieruchomości podzielonej pozostają przy tym, który największą część otrzymał, pod obowiązkiem użyczenia ich tym współdzielącym się, którzyby mieli w tém interes, skoro o to będzie wezwanym.

Tytuły wspólne całej pozostałości oddane będą temu, którego wszyscy spadkobiercy dla ich zachowania wybiorą, pod obowiązkiem użyczenia ich współdzielącym się na każde wezwanie.

Jeżeli zachodzi trudność co do wyboru, sędzia w tém mierze wyrzecze.

ODDZIAŁ II.

O p o w r o t a c h.

843. Każdy spadkobierca, nawet beneficyalny, przychodzący do spadku, powrócić winien swoim współspadkobiercom wszystko co otrzymał od spadkodawcy przez darowiznę między żyjącymi wprost lub ubocznie: nie może zatrzymać darów, ani dopominać się zapisów przez spadkodawcę mu poczynionych, chybaby dary i zapisy były mu uczynione wyraźnie przez wzgląd szczególny i nad jego udział, albo też z uwolnieniem od powrotu. — K. N. 760, 829, 830, 844 — 869, 918, 919, 1468, 1469, 1573.

844. W przypadku nawet gdyby dary i zapisy uczynione były przez wzgląd szczególny lub z uwolnieniem

od powrotu, spadkobierca do działu przychodzący może je zatrzymać jedynie do wysokości części rozrządzałnej: przewyżka ulega powrotowi. — K. N. 843, 845 do 849, 866, 902, 913 n., 920 n.

845. Następca, który zrzeka się spadku, może jednak zatrzymać darowiznę między żyjącymi lub dopominać się zapisu sobie uczynionego, aż do wysokości części rozrządzałnej. — K. N. 775, 784, 785, 902, 913 n.

846. Obdarowany, który w czasie darowizny nie był domniemanym następcą, lecz który okazuje się powołanym do spadku w dniu jego otwarcia, obowiązany jest także do powrotu, chyba by go darujący od takowego uwolnił. — K. N. 919.

847. Dary i zapisy uczynione synowi tego, który się okazuje powołanym do spadku w epoce jego otwarcia, poczytują się zawsze za uczynione z uwolnieniem od powrotu. — K. N. 1350, 1352.

Ojciec przychodzący do spadku po darującym, nie jest do ich powrotu obowiązany. — K. N. 843, 844, 846, 848, 849, 852 — 855, 866, 919.

848. Podobnie syn, przychodzący prawem własnym do spadku po darującym, nie ma obowiązku powrócenia daru, jaki ojcu jego był uczyniony, chociażby przyjął spadek po tym ostatnim: lecz jeżeli syn przychodzi prawem zastępstwa, winien powrócić to, co było darowane jego ojcu, chociażby nawet zrzekł się po nim spadku. — K. N. 739, 774, 784 n., 919.

849. Dary i zapisy uczynione współmałżonkowi powołanego do spadku małżonka, poczytują się za uczynione z uwolnieniem od powrotu. — K. N. 1350, 1352.

Jeżeli dary i zapisy uczynione były łącznie obojgu małżonkom, z których jeden tylko do spadku jest powołany, ten ostatni powraca połowę takowych; jeżeli da-

ry uczynione były małżonkowi do spadku powołanemu, powraca je w całości.

850. Powrót skutecznia się jedynie do spadku po darującym. — K. N. 857.

851. Ulega powrotowi to, co było użyte na postanowienie jednego ze współspadkobierców, lub na zapłcenie jego długów. — K. N. 1427, 1438, 1439, 1555.

852. Koszta żywienia, utrzymania, wychowania, uczenia się rzemiosł, koszta zwyczajne wyprawy, koszta weselne i podarunki zwyczajowe, nie ulegają powrotowi. — K. N. 1409-5

853. Toż samo stosuje się do zysków, jakie spadkobierca mógł osiągnąć z umów ze spadkodawcą zawartych, jeżeli te umowy w czasie ich zawarcia nie przedstawiały żadnej ubocznej korzyści. — K. N. 854, 913 n., 1100.

854. Podobnież nie należy się powrót z powodu stowarzyszeń związanych bez podstępu między spadkodawcą, a jednym z jego spadkobierców, gdy warunki takowych określone były przez akt urzędowy. — K. N. 1317, 1832, n. — K. H. 18 n.

855. Nieruchomość, która uległa zniszczeniu w skutek przypadku losowego i bez winy obdarowanego, nie ulega powrotowi. — K. N. 1234. 1302, 1303, 1382, 1573.

856. Przychody i procenta z przedmiotów ulegających powrotowi, należą się dopiero od dnia otwarcia spadku. — K. N. 583, 584, 917, 928, 1907.

857. Powrót należy się jedynie od współspadkobiercy dla współspadkobiercy; nie należy się ani zapisobiercom ani wierzycielom spadku. — K. N. 850, 921, 922.

858. Powrót skutecznia się w naturze, albo też przez wzięcie mniejszego udziału ze spadku. — K. N. 830, 859, 860, 868, 869.

859. Może być żądanym w naturze co do nieruchomości, ilekroć nieruchomość darowana nie była zbytą przez obdarowanego, oraz gdy nie ma w spadku nieruchomości téj saméj natury, wartości i dobroci, z którychby można utworzyć schedy mniej więcej równe dla innych współspadkobierców. — K. N. 826, 858, 865.

860. Powrót ma miejsce jedynie przez wzięcie mniejszego udziału, gdy obdarowany zbył nieruchomość przed otwarciem spadku; należy się wówczas powrót wartości, jaką miała nieruchomość w epoce otwarcia spadku. — K. N. 858.

861. W każdym razie powinny być na korzyść obdarowanego zaliczone nakłady, jakie poczyniono na ulepszenie rzeczy, przy względzie na to, o ile wartość ich w chwili działu okazała się powiększoną. — K. N. 599, 862, 863, 864, 867, 1437, 1634.

862. Należy podobnież zaliczyć na korzyść obdarowanego nakłady potrzebne, jakie poczynił dla zachowania rzeczy, chociażby gruntu jéj nie ulepszył. — K. N. 861, 1137.

863. Obdarowany, ze swéj strony, odpowiada za uszkodzenia i nadniszczenia, jakie zmniejszyły wartość nieruchomości przez jego czyn, albo téż przez jego winę lub niedbalstwo. — K. N. 1382, 1383.

864. W razie zbycia nieruchomości przez obdarowanego, ulepszenia lub uszkodzenia przez nabywcę dokonane, powinny być zarachowane stosownie do trzech poprzedzających artykułów.

865. Gdy powrót uskutecznia się w naturze, majątki dołączają się do masy spadkowej wolne i oswobodzone od wszelkich ciężarów, przez obdarowanego zaciągniętych; lecz wierzyciele, mający od niego nadaną hypotekę, mogą wchodzić do działu, celem dopilnowania, ażeby

powrót z krzywdą ich praw nie był skutecznym. — K. N. 618, 622, 788, 858, 882, 1122, 1166. — K. P. S. 339.

866. Gdy darowizna nieruchomości, uczyniona z uwolnieniem od powrotu na rzecz osoby do spadku powołanej, przewyższa część rozrządzalną, powrót przewyżki skutecznia się w naturze, jeżeli oddzielenie téj przewyżki może dogodnie nastąpić. — K. N. 858, 913 n., 924.

W razie przeciwnym, jeżeli przewyżka przenosi połowę wartości nieruchomości, obdarowany powinien powrócić nieruchomość w całości, z możliwością pobrania naprzód z masy wartości części rozrządzalnej; jeżeli zaś ta część rozrządzalna przenosi połowę wartości nieruchomości, obdarowany może zatrzymać nieruchomość w całości, lecz wówczas weźmie mniejszy udział ze spadku i wynagrodzi swoich współspadkobierców, bądź w pieniądzech, bądź innym sposobem.

867. Współspadkobierca, który powraca nieruchomość w naturze, może ją w posiadaniu zatrzymać, aż do rzeczywistego wypłacenia mu summ, jakie należą mu za nakłady i ulepszenia. — K. N. 861, 862.

868. Powrót ruchomości skutecznia się jedynie przez wzięcie mniejszego udziału. Skutecznia się podług wartości ruchomości w chwili darowizny, stosownie do wykazu oszacowania dołączonego do aktu; a w braku takiego wykazu, stosownie do oszacowania przez biegłych dopełnionego podług rzeczywistej ceny i bez jój podwyższenia. — K. N. 825, 858, 948. — K. P. S. 302 n.

869. Powrót darowanych pieniędzy skutecznia się przez wzięcie mniejszego udziału z gotowizny spadkowej. — K. N. 858, 868.

W razie jój niedostateczność, obdarowany może uwolnić się od powrotu gotowizny, odstępując, do stosownej

wysokosci, ruchomości, a w braku tych, nieruchomości spadkowe.

ODDZIAŁ III.

O płaceniu długów.

870. Współspadkobiercy przykładają się pomiędzy sobą do płacenia długów i ciężarów spadku, każdy w stosunku tego, co ze spadku bierze. — K. N. 724, 871 n., 1009, 1012, 1017, 1024, 1220 n., 1233, 1669, 1672.

871. Zapisobierca pod tytułem ogólnym przykładą się ze spadkobiercami, w stosunku swojej korzyści; lecz zapisobierca szczególny nie odpowiada za długi i ciężary, z zastrzeżeniem wszakże skargi hipotecznej, jaka służy przeciwko zapisanej nieruchomości. — K. N. 1009, 1012, 1020, 1024.

872. Gdy nieruchomości spadkowe obciążone są rentami hipotekę szczególną mającemi, każdy ze współspadkobierców może żądać, aby renty były spłacone, i aby nieruchomości były z nich oczyszczone, przed przystąpieniem do ułożenia sched. Jeżeli współspadkobiercy dzielą się spadkiem w stanie, w jakim się znajduje, nieruchomość obciążona winna być oszacowaną w taki sam sposób jak inne nieruchomości; odtrąci się kapitał odpowiedni rencie z całkowitego szacunku: spadkobierca, na którego schedę przypadnie ta nieruchomość, sam ponosić będzie ciężar opłacania renty i obowiązany jest w tym względzie do rękojmi dla swoich współspadkobierców. — K. N. 530, 828 n., 1221-1 i 4, 1223, 1224, 1225, 1489, 1625 n. 1909, 1910.

873. Spadkobiercy odpowiadają za długi i ciężary spadku osobiscie za część swoją i udział osobisty, a hipotecznie za całość; z zastrzeżeniem dla nich regresu bądź do współspadkobierców, bądź do zapisobierców

ogólnych, w stosunku do części, w jakiej do nich przykładać się powinni. — K. N. 724, 870, 871, 1009, 1012, 1017, 1221-1, 2017.

874. Zapisobierca szczególny, który zapłacił dług ciężący zapisaną mu nieruchomości, podstawiony zostaje w prawa wierzyciela przeciwko spadkobiercom i dzieciom pod tytułem ogólnym. — K. N. 871, 1020, 1024, 1249, 1251-3.

875. Współspadkobierca lub dziedzic pod tytułem ogólnym, któryby skutkiem hipoteki zapłacił więcej długu wspólnego nad to, co na jego część przypada, ma regres do innych współspadkobierców lub dziedziców pod tytułem ogólnym, jedynie do wysokości tego, co każdy z nich osobiscie ponosić powinien, i to nawet w tym przypadku, gdyby współspadkobierca przy zapłacie długu uzyskał podstawienie w prawa wierzycieli; co jednak nie ubliża prawom współspadkobiercy, któryby, skutkiem dobrodziejstwa inwentarza, zachował możność domagania się zapłaty swojej osobistej wierzytelności, podobnie jak każdy inny wierzyciel. — K. N. 802, 873, 884, 1009, 1012, 1017, 1213, 1214, 1249, 1250-1, 1251-4.

876. Na przypadek niewypłacalności jednego ze współspadkobierców lub dziedziców pod tytułem ogólnym, część, jaka z długu hipotecznego od niego przypadała, rozdziela się stosunkowo na wszystkich innych. — K. N. 885, 886, 1214, 1215.

877. Tytuły wykonalne przeciwko spadkodawcy, są również wykonalnymi przeciwko spadkobiercy osobiscie; jednakże wierzyciele nie będą mogli popierać ich egzekucyi przed upływem dni ośmiu od wręczenia tych tytułów osobiście lub w zamieszkaniu spadkobiercy. — K. N. 724, 820, 821. — K. P. S, 545. 547.

878. Wierzyciele mogą żądać w każdym przypadku, i przeciwko każdemu wierzycielowi, oddzielenia ma-

jątku, po zmarłym pozostałego, od majątku spadkobiercy. — K. N. 879, 880, 881.

879. Prawo to jednak nie może już być wykonywanym, gdy zaszło odnowienie wierzytelności przeciw spadkodawcy służące, przez przyjęcie spadkobiercy za dłużnika. — K. N. 1234, 1271-1.

880. Prawo to, co do ruchomości, przedawnia się upływem lat trzech.

Co do nieruchomości, skarga może być wytaczana, dopóki takowe znajdują się w ręku spadkobiercy. — K. N. 2219, 2262.

881. Wierzyciele spadkobiercy nie mogą być dopuszczonymi do żądania oddzielenia majątków przeciwko wierzycielom spadku. — K. N. 878.

882. Wierzyciele jednego ze współdzielących się, dla uniknięcia, iżby dział z oszukaniem ich praw nie nastąpił, mogą sprzeciwiać się, aby do niego nie przystąpiono bez ich przytomności; mają prawo wchodzić do niego na swój koszt; lecz nie mogą zaskarżać już dokonanego działu, chyba do niego przystąpiono bez nich i bez względu na objawione z ich strony sprzeciwienie się. — K. N. 815, 820, 821, 865, 1167, 2205. — K. P. S. 339.

ODDZIAŁ IV.

O skutkach działu i rękojmi co do sched.

883. Każdy współspadkobierca uważa się tak jak gdyby sam i bezpośrednio odziedziczył wszystkie przedmioty w jego schedzie objęte, lub dla niego skutkiem licytacji przypadłe, oraz jak gdyby nigdy nie był właścicielem innych przedmiotów spadkowych. — K. N. 724, 777, 822, 834, 1408, 1686 n. — K. P. S. 982.

884. Współspadkobiercy obowiązani są wzajemnie jedni względem drugich do rękojmi pod względem za-
kłócenia i pokonania prawem, lecz tylko z przyczyn, dział
poprzedzających. — K. N. 822, 873, 875, 876, 885, 1626 n.,
1696 n.

Rękojmia miejsca nie ma, jeżeli rodzaj doznanego po-
konania prawem wyłączony był przez oddzielny i wyra-
źny warunek aktu działowego; rękojmia ustaje, jeżeli po-
konanie prawem nastąpiło w skutek winy samego współ-
spadkobiercy. — K. N. 1134, 1383, 1627.

885. Każdy ze współspadkobierców obowiązany jest
osobiście, w stosunku do swojego udziału spadkowego,
wynagrodzić swojego współspadkobiercę za stratę, ja-
kiś doznał w skutek pokonania prawem. — K. N. 870,
871, 873, 875.

Jeżeli jeden ze współspadkobierców jest niewypłacal-
nym, część od niego przypadająca winna być również
rozdzioloną pomiędzy mającego prawo do rękojmi i
wszystkich współspadkobierców wypłacalnych. — K. N.
876, 886, 1214, 1215.

886. Rękojmia co do wypłacalności dłużnika renty
może być wykonywaną tylko w następnych pięciu latach
po dziale. Rękojmia nie ma miejsca z powodu niewypła-
calności dłużnika, wynikłej dopiero po dziale. — K. N.
876, 885, 1214.

ODDZIAŁ V.

O zerwaniu działu.

887. Działy mogą być zerwane z przyczyny gwałtu
lub podstępny. — K. N. 882, 1109, 1111, 1112, 1113, 1115,
1116, 1117, 1304 n., 1353.

Może również nastąpić zerwanie, gdy jeden ze współ-
spadkobierców wykaże, iż pokrzywdzonym został więcej

jak o jedną czwartą część. Proste opuszczenie przedmiotu spadkowego nie może być powodem do skargi o zerwanie, lecz tylko do uzupełnienia działu.— K. N. 890, 1118, 1305, 1306, 1316, 1674—1677.—K. K. G. i P. 1199.

888. Skarga o zerwanie służy przeciwko każdemu aktowi, mającemu za przedmiot zniesienie niepodzielności pomiędzy współspadkobiercami, chociażby akt ten był nazwany sprzedażą, zamianą, układem pojednawczym, albo w jakibądź inny sposób. — K. N. 815.

Lecz po działu, lub akcie który go zastępuje, nie będzie już przyjętą skarga o zerwanie przeciwko układowi pojednawczemu, zawartemu co do trudności rzeczywistych, jakie przedstawiał akt pierwszy, chociażby proces w tym przedmiocie nie był rozpoczęty. — K. N. 2044, 2048 n.

889. Skarga nie będzie dopuszczoną przeciwko sprzedaży praw spadkowych, która na rzecz jednego ze współspadkobierców i na jego niebezpieczeństwo dopełniona została bez podstępny przez innych jego współspadkobierców lub przez jednego z nich. — K. N. 780, 841.

890. Dla ocenienia czy zaszło pokrzywdzenie, przedmioty szacują się podług ich wartości w chwili działu.— K. N. 877, 1675.

891. Pozwany w sprawie o zerwanie może ją wstrzymać i przeszkodzić nowemu działowi, ofiarując i dostarczając powodowi, w gotowiznie lub w naturze, część do uzupełnienia jego udziału spadkowego brakującą. — K. N. 1681.

892. Współspadkobierca, który zbył swoją schedę w całości lub części, nie może już wytoczyć skargi o zerwanie z przyczyny podstępny lub gwałtu, jeżeli przed zbyciem podstępny był już odkryty, lub gwałt ustał. — K. N. 887, 1115, 1304. — K. P. S. 400.

TYTUŁ II.*O darowiznach między żyjącymi i testamentach.*

DZIAŁ I.

Rozporządzenia ogólne.

893. Nie można rozporządzać swoim majątkiem, pod tytułem darmym, imaczéj jak przez darowiznę między żyjącymi lub przez testament, podług form poniżéj wskazanych. — K. N. 711, 894, 895, 931 n., 967 n.

894. *Darowizna między żyjącymi* jest to akt, przez który darujący wyzuwa się obecnie i nie odwołalnie z rzeczy darowanej, na korzyść obdarowanego, który ją przyjmuje. — K. N. 711, 893, 901 n., 913 n., 920 n., 931 — 939, 942, 948, 949, 953 — 966, 1083 — 1085, 1087, 1091 n.

895. *Testament* jest to akt, przez który testator rozporządza całością lub częścią majątku swojego, na czas, w którym już żyć nie będzie, i który odwołać może. — K. N. 711, 893, 901 n., 913 n., 920 n., 967 — 1080, 1082 n., 1094 n.

896. Substytucye są zabronione.

Wszelkie rozporządzenie, przez które obdarowany, ustanowiony dziedzic, lub zapisobierca, będzie obowiązany zachować i oddać trzeciemu, będzie nie ważne, nawet względem obdarowanego, ustanowionego dziedzica, lub zapisobiercy. — K. N. 897, 898, 899, 949, 1048 — 1074.

Jednakże dobra wolne, stanowiące uposażenie tytułu dziedzicznego, który Król nadał na korzyść Księcia lub głowy rodziny, będą mogły być przenoszone dziedzicznie,

podług przepisu aktu z d. 30 Marca 1806 r. i 14 Sierpnia t. r. (1).

(1) Ustęp drugi tego artykułu nie miał w Królestwie Polskiem zastosowania, gdyż przepisy tu powołane nie były w niem obowiązującemi.

I. Oprócz *Ordynacyj* z dawnych czasów pozostałych, oraz oprócz *Ordynacyj* Hrabów Krasieńskich i Książąt Warszawskich, z których pierwsza Ukazem z d. $\frac{5}{17}$ Lipca 1844 r. i $\frac{7}{19}$ Lutego 1856 r. (D. P. T. XXXV, str. 197 i T. XLIX str. 307), a druga Ukazem z d. 21 Grudnia 1849 (2 Stycznia 1850) r. (D. P. T. XLIII, str. 5) ustanowione zostały, — w skutku postanowienia Najwyższego z d. $\frac{4}{16}$ Października 1835 r. (D. P. T. XVII, str. 323) oraz późniejszych w takiej samej osnowie wydawanych, powstały *Majoraty z dóbr Rządowych* na zasadach w tychże postanowieniach podanych. Dla bliższego objaśnienia zamieszcza się tu powołany Ukaz z r. 1835, którego osnowa jest następująca:

Art. 1. Stosownie do zatwierdzonych przez Nas w dniu dzisiejszym przepisów o *urządzeniu dóbr, które z mocy donacyi przechodzą na własność prywatną* (a), niemniej tabelli regulującej dochód dzierżawny z dóbr tego rodzaju do wysokości normalnej, nadajemy Najmiłosciwiej wiecznemi czasy na dziedzictwo, z takimi prawami i użytkami z jakimi Skarb posiada. — (W tém miejscu następuje wymienienie dóbr przeznaczonych na majoraty i osób takowemi obdarzonych).

(a) Przepisy te zamieszczone są wyżej w T. I, na str. 480 n., niniejszego dzieła).

Art. 2. Obdarowany, wstępując w prawo własności zupełnej, podlega:

- a) Sciesnieniom, jakie z mocy akt w formie prawem przepisanej sporządzonych, do hipoteki wniesionemi zostały, i
- b) Sciesnieniom z praw i przywilejów włościanom, i kolonistom służących, które, chociażby

---

o nich wzmianki w hipotece nie było, mają moc, skoro w ostatnich trzech latach wykonywane były.

Art. 3. Obdarowany winien przyjąć na siebie dług Towarzystwa Kredytowego Ziemskiego, i płać od niego należne temuż procenta.

Art. 4. Obdarowany winien ponosić tak istniejące jak i na przyszłość ustanowić się mogące przez Rząd podatki i obowiązki.

Art. 5. Obdarowany winien jest w przeciągu lat szesciu urządzić włościan osiadłych w dobrach mu nadanych, a to pod dozorem i opieką Rządu, na zasadzie przepisów w dniu dzisiejszym przez Nas zatwierdzonych *o urządzeniu dóbr, które z mocy donacji na własność prywatną przechodzą* (a).

(a) Przepisy te zamieszczone są wyżej w T. I, na str. 480 n. niniejszego dzieła).

Art. 6. W przypadku gdyby nakazane urządzenie włościan w przepisany powyższym artykułem czasie, nie dało się wykonać z powodu opiekania się tychże, lub z innych nie zawisłych od obdarowanego przyczyn, Rząd Królestwa powinien wypadek ten do wiadomości Naszej ponieść, i prosić o dozwoleńie przedłużenia terminu; w razie zaś uchylania się samego obdarowanego, każe urządzić włościan w drodze administracyjnej na koszt jego.

Art. 7. Dla ochrony dóbr nadanych od upadku przez nagłe zniesienie robocizny włościańskiej, zamienienie takowej na czynsz, osep i okup, chociażby włościanie natychmiast tego żądali, ma mieć miejsce nie wprzód, aż po upłynieniu lat sześciu, jak powyższy artykuł wskazuje, z tym warunkiem, aby, gdzie włościanie podług dawnego zwyczaju więcej jak dni trzy odrabiali w tydzień, robocizna podobna zmoderowaną została tylko do dni trzech, z osady a nie z duszy, a resztę powinności aby odpłacali gotowizną.

Art. 8. Przenoszenie i nowe wznoszenie budowli włościańskich, gdyby tego w skutek urządzenia była potrzeba, nastąpić winno kosztem obdarowanego, który ma prawo żądać od włościan pomocy w robociznie pieszej i sprzężajnej.

Art. 9. Koszta pomiaru i urządzenia włościan należą także do obdarowanego; włościanie zaś obowiązani są dostarczyć mu do tego robocizny pieszej i sprzężajnej.

Art. 10. Nim urządzenie włościan nastąpi, obdarowany pod żadnym względem nie może od nich innych żądać obowiązków nad te, jakie mu aktem podawczym wskazane będą, a tém mniej przymusowych najmów, darmocho i innych powinności wymuszających.

Art. 11. Wszystko co jest na gruncie dóbr, jako to, inwentarze żywe i martwe, słowem co stanowi własność Skarbu, należy do obdarowanego na zasadzie 30 artykułu przepisów wyżej zacytowanych; wszystko zaś co się znajduje na gruntach włościańskich, jak równie co do użytku mieli sobie oddane lub sami nabyli, jako to, inwentarze, sprzęty i narzędzia rolnicze i gospodarskie i t. d. jest własnością włościan. (T. I, str. 503 niniejszego dzieła).

Art. 12. Znajdujące się w dobrach, należących do donacyi, magazyny komunalne i inne własności gromadzkie, są do donacyi wyłączone, i jako własności trzeciego, właścicielom ich oddane być powinny.

Art. 13. Kapitał pochodzący z okupu włościan, stosownie do 8 i 20 artykułów przepisów *o urządzeniu dóbr z mocy donacyi przechodzących na własność prywatną*, jest własnością obdarowanego; procent zaś od pozostającego na wieczne czasy na gruncie kapitału, jako podatek publiczny oddawany być ma przez obdarowanego do Skarbu tytułem kwarty.

Art. 14. Nim urządzenie włościan nastąpi, po-

---

mieniony w poprzedzającym artykule podatek tytułem kwarty, wpływać ma do Skarbu w stosunku wartości dotychczasowych włościańskich powinności, i według zasad przez Kommissyą Rządową Przychodów i Skarbu wskazać się mających.

Art. 15. O ile obdarowany w dobrach mu nadanych zachowa w swój mocy kontrakty zawarte przez Skarb z osobami prywatnemi, o tyle wchodzi we wszelkie prawa Skarbu przez też kontrakty zapewnione, a pobierając z dóbr dochód dzierżawny, przyjmuje na siebie i obowiązki wspomnianych kontraktów. (1).

(1) W majoratach, które ustanowione zostały od d. 14/26 Kwietnia 1841 r., osnowa niniejszego artykułu uległa zmianie w ten sposób, iż w końcu takowego dodano następujące wyrazy:

„Rozwiązanie podobnych kontraktów nie może nastąpić, jak za pośrednictwem Kommissyi Rządowej Przychodów i Skarbu, stosownie do terminów i warunków, w kontraktach oznaczonych.“
(D. P. T. XXX, str. 95—97).

Art. 16. Służebności z innych dóbr Rządowych dla dóbr, które niniejszém nadajemy, jak wzajemnie służebności dóbr donacją stanowiących dla dóbr innych Rządowych, ustają odtąd na zawsze, a jeśli włościanie nadanych dóbr poniosą na tém jakiegokolwiek straty, do obdarowanego wynagrodzenie ich należć będzie.

Art. 17. W razie nieuiszczenia się przez obdarowanego w opłatach i innych należnościach i obowiązkach przez Skarb naniego przy donacji szczegółowo oznaczonych, dobra nadane wzięte będą w administracyą Rządową, na tak długo, dopóki uiszczenie nie nastąpi.

Art. 18. Obdarowany nie ma żadnego prawa żądać od Skarbu dopłaty niedobrych intrat, w stosunku ilości przy obdarowaniu za zasadę przyjętą,

choćby nawet przez wypadki nieprzewidziane, a nawet skutkiem zamierzonego urządzenia włości zmniejszone zostały, lecz ma prawo, jak inni właściciele gruntowi, na mocy przepisów ogólnych i w pewnych wypadkach prosić o allewicyą.

Art. 19. (Artykuł ten opuszcza się tu, jako wskazujący termin, od którego dobra donacyjne obejmuje donatarjusz).

Art. 20. W duchu art. 1 niniejszego dekretu przystępując do oddania dóbr obdarowanemu, Kommissya Rządowa Przychodów i Skarbu wskaże szczegółowe zasady do uregulowania dogodności gospodarskich, tak folwarcznych, jako i włościąńskich, niemniej przydzielenia lasu na potrzebę miejscową, i wskazania granic i części składających dobra obdarowane, równie i obowiązków, które na nich ciążyą.

Akt podawczy na mocy tych zasad spisany, będzie dokumentem donacji.

Art. 21. Gdyby przy takowém uregulowaniu, zamiany jednych użytków i realności na drugie uznano potrzebnymi i równie dogodnymi, tak dla Skarbu jak i dla zaokrąglenia dóbr, Kommissya Rządowa Przychodów i Skarbu upoważnioną zostaje do ich wykonania, a w takim razie i do przyjmowania na rzecz Skarbu części dóbr darowanych w zamian za dopłaty, jeśli takowe od obdarowanego, podług tabelli wskazującej podstawę wysokości nadania, należeć będą. (1).

(1) W majoratach, które od d. ¹⁴/₂₆ Kwietnia 1841 r. (D, P. T. XXX, str. 99) ustanowinone zostały, w miejsce wyrazów: „*podług tabelli wskazującej podstawę wysokości nadania*,” zamieszczono wyrazy „*w stosunku wysokości nadania*.”

Art. 22. Spory między obdarowanym a włościąnami z powodu urządzenia wynikłe, sądzone będą w drodze Administracyjnej.

Art. 23. Dobra nadane, przechodząc w jednej i

nierozdzielnej całości z rąk jednych do drugich, podług porządku sukcesyi niżej opisanego, nie mogą być w żadnym przypadku, ani onerowane nowemi zobowiązaniami nad te, jakie do tychże dóbr przy nadaniu przywiązane zostały, ani w zastaw puszczane, a następnie sprzedawane, nietylko z woli samego właściciela, ale nawet za długi i pretensje, bądź Skarbowe, bądź prywatne, oraz w żaden sposób alienowane w obce ręce być nie mają. (1).

(1) W uzupełnieniu tego wydane zostały poniższe rozporządzenia:

1° Obdarowany pobierający dochody z dóbr nadanych, bynajmniej wolnym nie jest od zaspokojenia, z tychże, w części prawem oznaczonej, długów skarbowych i prywatnych, od tegoż obdarowanego należnych; rozumie się jednak samo przez się, że od daty śmierci obdarowanego, skoro majorat przejdzie na sukcesora, długi te obciążać już nie mogą ani dóbr nadanych, ani dochodów z tychże, jeżeli sam sukcesor dobrowolnie zapłaty ich na siebie nie przyjmuje.

(Pos. Ks. Nam. d. 29 Kwienia 1842 r. N° 1791),

2° Rejenci obowiązani są ściśle stosować się do przepisów o dobrach donacyjnych, wedle których dobra takie żadnemi nowemi obowiązaniami, po dacie ich nadania, obciążane być nie mogą.

(K. R. S. d. 1⁴/₂₆ Marca 1857 r. N° 2619).

- a) Prawo brania spadku rozciąga się tylko do dzieci prawego łoża wyznania Grecko-Rossyjskiego w linii zstępnej, w żadnym przypadku nie ulega podziałowi, i zawsze przechodzić będzie na najstarszego w rodzeństwie.
- b) Prawo brania spadku mają najprzód dzieci płci męskiej.
- c) Nie wyłączają się wszakże na tychże samych zasadach, dzieci płci żeńskiej, w razie gdyby nie było synów lub ich potomstwa płci męskiej.

- d) Jeżeli niema potomstwa w linii prostej, prawo brania spadku przechodzi tymże samym porządkiem na najbliższą linią kollateralną.
- e) Gdyby pokolenie zupełnie wygasło, w takim razie dobra uznane będą za *odumarłe*, i
- f) Dobra te przejdą na własność Skarbu Publicznego i wówczas, kiedy nie będzie successora w linii wskazanej ze stanu Rossyjskiej szlachty rodowitej wyznania Grecko-Rossyjskiego.

Art. 24. Gdy na zasadzie artykułu poprzedzającego, porządek brania successyi w dobrach nadanych ustanawia się na wzór majoratów, przeto, dla tém większego zapewnienia praw successorów, wydzierżawienie dóbr tychże na jakikolwiek bądź przeciąg czasu, jest wzbronioném, i wszelkie układy, wbrew niniejszemu przepisowi zawarte, uznane będą za nieobowiązujące, i dlatego jesliby posiadający dobra, nie mógł sam niemi zarządzać, mocen jest mieć swego rządcę. (1).

(1) Przepis artykułu tego nie może być rozciągany do pojedynczych użytków w dobrach darowanych, jak np. młynów, karczmem, kuźni, szynków, i t. p., które zwykle w każdej ziemskiej własności nie inaczej, jak przez wypuszczenie w mniej lub więcej długą possessyę zarządzane być zwykły. Wglądanie w takie szczegóły doprowadziłoby do wielkich trudności, w każdym razie rodziłoby coraz nowe ścieśnienia, z duchem dziedzictwa sprzeczne, nie będące w intencji prawodawcy, a na które obdarowani słusznie utyskiwaćby mogli.

(K. R. P. i S. d. 14/26 Kwietnia 1843 r. N° 16911/5321).

Art. 25. Po wniesieniu niniejszej Woli Naszej do ksiąg hipotecznych, tytuł własności na imię obdarowanego ma być uregulowany w hipotece, po wykonaniu art. 20 i 21 wyżej przepisanych.

Art. 26. Koszta spisania aktu donacyjnego, przepisania tytułu własności i oddania jej, koszta stępla i inne wszelkiego rodzaju wydatki poniesie obdarowany.

II. W wykonaniu Najwyższej woli, odezwą Ministra Sekretarza Stanu, z d. 27 Kwietnia (9 Maja) 1843 r. N° 1003 objawionej, pozwalającej obdarowanym rzekania się dóbr im wydzielonych i poprzestania na opłacie pieniężnego dochodu, — Rada Administracyjna pod d. 19 Kwietnia (1 Maja) 1846 r. (D. P. T. XXXVII, str. 373) postanowiła:

Art. 1. Obdarowany dobrami ziemskimi, podług prawideł przepisanych Ukazem Najwyższym z d. 4 (16) Października 1835 r., na wzór majoratów, mocen jest, dopóki akt darowizny obustronnie w hipotece spisany nie będzie, zrzec się własności dóbr darowanych, i poprzestać na opłacie dochodu, Ukazem Najwyższym zapewnionego.

Art. 2. Dopóki, stosownie do artykułu poprzedzającego, obdarowanemu służy prawo zrzeczenia się własności dóbr dla niego przeznaczonych, za rząd ich ulegać będzie następującym prawidłom:

- a) Obdarowany nie może wypowiedzieć kontraktu dzierżawy przez Rząd zawartego, a jeżeliby dzierżawa skończyła się, Kommissya Rządowa Przychodów i Skarbu mocną będzie przedłużyć ją lub dobra w nową wypuścić dzierżawę.
- b) Lasy pozostaną w posiadaniu Skarbu, na potrzeby zas gruntową wydawane będzie drzewo dzierżawcy, o ile do tego z kontraktu mieć będzie prawo.
- c) Kommissya Rządowa Przychodów i Skarbu nie przestanie rozciągać dozoru nad całością dóbr, i zajmować się kierunkiem processów, tak possessoryjnych, jako też petytoryjnych, do których jednak obdarowany wpływać ma prawo. Koszta processowe powróci obdarowany Skarbowi, jeżeli przy własności dóbr pozostanie.

Art. 3. Zrzekający się dóbr darowanych uwolniony zostaje od obowiązku urządzania włoscian

---

w nich osiadłych; Skarb przeto powróci mu wydatki, na ten cel poniesione, o ile je usprawiedliwi, jako téż kosztą pomiaru, jakie obdarowany wniósł do Kassy Rządowej. Kosztów zas oddania dóbr, stępla i innych, art. 26 Ukazu darowizny przewidzianych, Skarb powracać nie ma obowiązku.

Art. 1. Dochód, Ukazem darowizny zapewniony, wypłacany będzie obdarowanemu i jego następcom, którzy w porządku przepisany w art. 23 Ukazu, do spadku przychodzić będą, z Kassy Skarbowej, w ratach kwartalnych z dołu, bez potrącania kwarty, jaka z dóbr przypadła, ani procentu na Inwalidów.

Art 5. Obdarowany, któremu lasy w posiadanie już oddane zostały, nie może odpadków wycinać, dopóki akt darowizny w hipotece spisany nie zostanie, a na przypadek zrzeczenia się dóbr, obowiązany jest wynagrodzić Skarbowi wartość drzewa wyciętego, tudzież wszelkie użytki, jakieby pobrał z lasów, z przestąpieniem planu gospodarczego. Do tego czasu Kommissya Rządowa Przychodów i Skarbu wglądać będzie ściślej w sposób ich użytkowania i obdarowany jest obowiązany pod względem dozoru possessyi i processów possessoryjnych stosować się do przepisów, jakie w tym przedmiocie dla Urzędów Lesnych i dzierżawców dóbr Rządowych są wydane, a mianowicie, za pośrednictwem administratora lub rządcy dóbr, bronić spraw w sądzie téj instancyi, pod kierunkiem Rządu Gubernialnego właściwego.

Art. 6. Obowiązek obdarowanego pod względem spraw possessoryjnych, o którym w poprzedzającym artykule jest mowa, rozciąga się także i co do użytków ekonomicznych, w tym przypadku mianowicie, kiedy przed ogłoszeniem niniejszego postanowienia, kontrakt dzierżawny, przez Rząd zawarty, ustał, albo za wpływem obdarowanego jest zmieniony.

897. Wyłączone są z pod przepisu dwóch pierwszych ustępów artykułu poprzedzającego, rozporządzenia dozwołone ojcóm i matkom, oraz bracióm i siostróm, w Dziale VI niniejszego Tutułu (art. 1048 do 1074).

898. Rozporządzenie, przez które trzeci byłby powołanym do otrzymania darowizny, dziedzictwa, lub zapisu, na przypadek gdyby obdarowany, ustanowiony dziedzic, lub zapisobierca, takowych nie wzięli, nie będzie uważaném za substytucyę i będzie ważném. — K. N. 896, 1039 — 1043.

899. To samo stosuje się do rozporządzenia między żyjącymi lub testamentowego, przez które jednemu darowane będzie użytkowanie, a drugiemu sama tylko własność. — K. N. 578 n., 599, 603, 605 — 609, 612, 613, 614, 896, 898, 949.

Art. 7. Powracający dobra Rządowi obowiązany jest usprawiedliwić się, że z czasu jego posiadania nie zalegają żadne podatki skarbowe, dziesięciny, składki i inne ciężary gruntowe, z warunków darowizny wypływające, a zatém, tak te, jakie w czasie nadania istniały, jako téż i później przybyłe peryodyczne i nadzwyczajne; obowiązany jest nadto wyrachować się z funduszu, na melioracyą dóbr zostawionego, i wynagrodzić Skarbowi należitości, z tego tytułu przypadające, jako téż wszelkie szkody i użytki, bez możności roszczenia pretensyj za jakiegokolwiek nakłady.

Art. 8. Pierwszy następca zrzekającego się, ma prawo żądać nanowo oddania mu dóbr w naturze; w takim razie zależeć będzie od woli Rządu oddać mu dobra jego poprzednikowi wyznaczone lub inne, lecz następca, po objęciu dóbr w posiadanie, nie będzie miał prawa zrzekać się ich, chociażby w hipotece aktu darowizny nie podpisał.

900. W każdym rozporządzeniu między żyjącemi lub testamentowém, warunki nie podobne, przeciwne prawu i dobrym obyczajom, poczytują się za nie napisane. — K. N. 815, 1132, 1133, 1387, 1389.

DZIAŁ II.

O zdolności rozporządzania lub otrzymania przez darowiznę między żyjącemi lub przez testament.

901. Aby uczynić darowiznę między żyjącemi, lub sporządzić testament, potrzeba być zdrowym na umyśle. — K. N. 894, 895, 1109.

902. Wszyscy mogą rozporządzać i otrzymywać, bądź przez darowiznę między żyjącemi, bądź przez testament, wyjąwszy tych, których prawo za nie zdolnych do tego uznaje. — K. N. 725, 727, 903 n., 1422, 1555, 1556. (1).

(1) Z rozporządzeniem tu podaném, mają związek następujące przepisy:

1° Żadne ofiary nie mogą być przyjmowane od gmin *stawiarców* czyli *oskolników*, jako prawem nie uznanych. — (Ukaz z d. 16 Lutego 1841 r.).

2° *Co do samobójców*, Kodex Kar Głównych i Poprawczych stanowi, jako to:

„Art. 944. Jeżeli kto, nie wskutek obłąkania, niemocy, lub czasowej, z powodu choroby, nieprzytomności umysłu, lecz z zamiarem, życie sobie odbierze, wówczas uważać się będzie, że nie miał prawa czynić rozporządzeń na przypadek śmierci, i z tego powodu tak testament jego, jako też w ogólności wszelka, jakimkolwiek sposobem, we względzie dzieci, wychowanców, służących, majątku i czego bądź innego, objawiona przezeń wola nie będzie w wykonanie wprowadzoną i za żadną i nie była ma być uważana.

Art. 946. Przepisy, w art. 944 zawarte, nie stosu-

903. Małoletni, który nie ukończył szesnastu lat wieku, nie będzie mógł w żaden sposób rozporządzać, z zastrzeżeniem tego, co w Dziale IX niniejszego Tytułu (art. 1095) jest postanowione. — K. N. 902.

904. Małoletni, po skończeniu szesnastu lat wieku, będzie mógł rozporządzać tylko przez testament i jedynie do wysokości połowy majątku, którym prawo dozwala rozporządzać pełnoletniemu. — K. N. 895, 902, 907, 913, 915, 916, 969, 1094, 1095.

905. Mężatka nie będzie mogła czynić darowizn między żyjącymi bez assistencyi lub szczególnego zezwolenia swojego męża, albo bez pozyskania upoważnienia sądowego, odpowiednio do przepisów zawartych w art. 217 i 219 Tytułu *O małżeństwie*. — (art. 184 i 185 K. C. P). — K. N. 902, 934, 1029, 1091 n., 1555.

Do czynienia rozporządzeń przez testament nie będzie potrzebowała, ani zezwolenia męża, ani upoważnienia sądu. — K. N. 189.

ją się do przypadków, w którychby kto, powodowany uczuciami szlachetnego poświęcenia, naraził się na widoczne niebezpieczeństwo, lub na pewną nawet śmierć, dla zachowania tajemnicy stanu, lub w innych podobnych zdarzeniach, niemniej w którychby niewiasta odebrała lub usiłowała odebrać sobie życie dla ocalenia czei i wstydu przed grożącym jęj gwałtem, zadnymi innymi środkami odwrócić się nie dającym.“

Sprawy o ważność lub nieważność ostatniej woli samobójców, należą do Sądów Cywilnych, które, nie będąc koniecznie wiązane śledztwem, przez Sąd Policji Prostęj poprzednio wyprowadzonóm, mocne są, co do stanu umysłu samobójcy, dalsze przedsięwziąć sprawdzenie. — (Art. 40 Ustawy Przech. do K. K. G. i P. z d. 11 Listopada 1847 r., D. P. T. XL, str. 57).

906. Aby być zdolnym do otrzymania darowizny między żyjącymi, dosyć jest być poczętym w chwili darowizny.

Aby być zdolnym do otrzymania z testamentu, dosyć jest być poczętym w chwili śmierci testatora.

Jednakże darowizna lub testament będą miały skutek o tyle tylko, o ile dziecko urodzi się zdolnym do życia.— K. N. 725, 902, 1043, 1048, 1081.

907. Małoletni, chociażby ukończył lat szesnastu, nie będzie mógł, nawet przez testament, rozporządzać na korzyść swego opiekuna. — K. N. 894, 895, 902, 904.

Małoletni, po dojściu do pełnoletności, nie będzie mógł rozporządzać na rzecz swojego dawnego opiekuna, ani przez darowiznę między żyjącymi, ani przez testament, jeżeli poprzednio ostateczny rachunek z opieki nie został złożony i sprawdzony. — K. P. S. 527 n.

Nie ulegają przepisom odnoszącym się do dwóch poprzedzających przypadków wstępni małoletnich, których są lub byli opiekunami.

908. Dzieci naturalne nie będą mogły, ani przez darowiznę między żyjącymi, ani przez testament, otrzymać więcej nad to, co im jest w Tytule *O spadkach* przyznane. — (Art. 756 do 766). — K. N. 723, 902.

909. Doktorowie medycyny lub chirurgii, urzędnicy zdrowia i aptekarze, którzyby leczyli osobę w chorobie, na którą umarła, nie mogą korzystać z rozporządzeń między żyjącymi lub testamentowych, jakiby wspomniana osoba w ciągu tej choroby na ich rzecz poczyniła. — K. N. 894, 895, 902, 911.

Wyłączają się:

1° Rozporządzenia wynagradzające pod tytułem szczególnym uczynione, mając wzgląd na zamożność rozporządzającego i na oddane usługi. — K. N. 1011.

- 2° Rozporządzenia ogólne, w przypadku powzięcia, aż do czwartego stopnia włącznie, byleby jednak zmarły nie pozostawił następców w linii prostej; chyba ten, na czyją korzyść rozporządzenie nastąpiło, należał do liczby tych następców. — K. N. 735 n., 1002, 1003.

Te same prawidła zachowane będą co do duchownych.

910. Rozporządzenia między żyjącymi lub przez testament uczynione na korzyść szpitalów, ubogich gminy, albo zakładów użyteczności publicznej, będą miały skutek o tyle tylko, o ile przez postanowienie Królewskie upoważnionemi zostaną. — K. N. 537, 894, 895, 902, 937, 940, 2045 (1).

(1) W uzupełnieniu niniejszego artykułu wydane zostały rozporządzenia poniżej zamieszczone, a mianowicie:

- 1° Rejenci, po publikacyi testamentów u nich złożonych, obowiązani są właściwemu Naczelnikowi Powiatu donosić o wszelkich zapisach na rzecz szpitalów, w tychże testamentach uczynionych, celem wyjednania dla nich zatwierdzenia rządowego i przedsięwzięcia potrzebnych kroków do ich zrealizowania.

(K. R. S. d. 12 Czerwca 1815 r. N° 3467, i 24 Czerwca 1820 r. N° 6249).

- 2° Rejenci, natychmiast po spisaniu lub otrzymaniu aktu, obejmującego darowizny lub zapisy dla jakiegobądź instytucyi publicznej, lub na cele pobożne i dobroczynne, obowiązani są natychmiast donosić o tém właściwemu Rządowi Gubernialnemu, przy zakomunikowaniu w wypisach rządowych potrzebnych allegatów.

(K. R. S. d. $\frac{1}{13}$ Października 1841 r. N° 9656 i 9962).

- 3° Wyjednywanie zatwierdzenia zapisów, o których art. 910 K. N. wspomina, należy do attrubucyi Kommissyi Rządowej Sprawiedliwości.

(R. A. d. 5 Listopada 1816 r. N° 5907).

4° Od zasady w powyższym ustępie 3 podanej, zachodzą dwa wyjątki:

a) Przyjęcie dobroczynnych zapisów i windykacya onych, o ile dotyczą kościoła Grecko-Rossyjskiego, należą do Władzy Kommissyi Rządowej Spraw Wewnętrznych i Duchownych. — (Ustę 15 Urządzenia z r. 1829 [D. P. T. XV, str. 383], powołanego w odsyłaczu, w T. I, na str. 313, niniejszego dzieła).

b) Wszelkie zapisy i darowizny na rzecz Kościołów Ewangelickich, Filiałów i Domów modlitwy, i należących do nich szkół i zakładów dobroczynnych, tak w nieruchomościach jak w kapitałach i dochodach, mogą być przyjmowane przez Kollegia Kościelne i Dozory Cmentarzowe nie inaczej, jak za wyjednanem, na wniosek Konsystorza, przez Kommissyą Rządową Spraw Wewnętrznych i Duchownych, zezwoleniem Rady Administracyjnej. — (§ 168 Ustawy dla Kościoła Ewangelicko - Augsburgskiego Ukazem z d. $\frac{8}{20}$ Lutego 1849 r. [D. P. T. XLII, str. 185] zatwierdzonej).

5° Władze, przesyłając Kommissyi Rządowej Sprawiedliwości akta, obejmujące w sobie zapisy wymagające zatwierdzenia Rządu, powinny przysyłać je w tylu kopjach urzędowych, ile, podług natury interesu, potrzebnem okaże się, a mianowicie, aby jedna kopia mogła pozostać w téjże Kommissyi, i aby inne kopje wystarczyły dla innych Władz. Koszt na sporządzenie powołanych kopij powinna ponieść strona zapis czyniąca.

(K. R. S. d. 18 Stycznia 1817 r. N° 9433, 7 Marca 1817 r. N° 1070, i 15 Lutego 1824 r. N° 2259).

6° Prokuratorowie, przed odsyłaniem Kommissyi Rządowej Sprawiedliwości aktów tyczących się zapisów, o których jest mowa w art. 910 K. N., obowiązani są przekonywać się dokładnie czy nie pozostaje co do uzupełnienia, i gdyby podobny stan rzeczy okazał się, obowiązani są przede wszystkim znieść się wprost z Władzą, której się zapis dotyczy, w celu uzupełnienia tego co wypada.

(K. R. S. d. 30 Października 1832 r. N° 9820).

911. Każde rozporządzenie na korzyść niezdolnego będzie nieważne, czy będzie ukryte pod formą kontraktu obciążliwego, czy też uczynione będzie pod imieniem osób podstawionych. — K. N. 902, 907, 908, 909, 1106, 1350, 1352.

Uważane są za osoby podstawione, ojciec i matka, dzieci i zstępni, oraz małżonek osoby niezdolnej. — K. N. 1099, 1100, 1596.

912. Nie można rozporządzać na korzyść cudzoziemca, jak tylko w tych przypadkach, w którychby cudzoziemiec mógł rozporządzać na korzyść Polaka poddanego Królestwa Polskiego (1). — K. C. P. 11, 12. (2).

(1) W oryginalnym tekście w miejsce czterech wyrazów podanych w końcu niniejszego artykułu, zamieszczony jest wyraz *«d'un Français (Francuza)»* Zmiana jednak w przekładzie, w powyższy sposób dokonana, zdawała się być właściwa, ze względu na zastosowanie Kodexu Napoleona do Królestwa Polskiego.

(2) Prezydujący w Radzie Administracyjnej Kr. pod d. 22 Października 1827 r. N° 26643/240 zawiadomił, iż wszelkie zapisy, przez poddanych Austriackich na rzecz instytutów Polskich czynione, będą w przyszłości bez żadnej przeszkody wydawane tak długo, dopóki ze strony Rządu Polskiego ścisła w tym względzie wzajemność zachowaną będzie. — Kommissya Rządowa Sprawiedliwości, zawiadamiając o tém Władze sądowe pod d. 26 Listopada 1827 r. N° 11826, poleciła, — aby rejenci, skoro z testamentów lub innych aktów u nich złożonych, powezmą wiadomość o zapisach przez mieszkańców Królestwa Polskiego na rzecz instytutów Cesarstwa Austriackiego zdziałanych, o takowych, przy złożeniu kopii aktu, donosili właściwemu Trybunałowi, który następnie prześle takowy Kommissyi Rządowej Sprawiedliwości, dla doniesienia o tém Radzie Administracyjnej, a następnie dla uwiadomienia o tém Konsula, jeżeli Rada nie przeciwko wydaniu zapisu nie postanowi.

D Z I A Ł III.

*O części rozrządzalnej majątku i o zmniejszeniu
darowizn lub zapisów.*

ODDZIAŁ I.

O części rozrządzalnej majątku.

913. Szczodrobliwosci, bądź przez akta między żyjącymi, bądź przez testament, uczynione, nie będą mogły przenosić połowy majątku rozporządzającego, gdy pozostawia po swym zgonie jedno tylko dziecko prawe, — trzeciej części, jeżeli pozostawia dwoje dzieci, — czwartej części, jeżeli pozostawia troje lub więcej dzieci. — K. N. 723, 724, 731, 745, 844, 845, 893, 894, 895, 904—930, 1004, 1090, 1094, 1095, 1098, 1525. — Pr. o mał. 19.

914. Pod imieniem dzieci objęci są w artykule poprzednim zstępni jakiegobądź stopnia; jednakże są liczeni tylko za to dziecko, w zastępstwie którego do spadku po rozporządzającym przychodzą. — K. N. 739, 740.

915. Szczodrobliwosci przez akta między żyjącymi, lub przez testament, nie będą mogły przenosić połowy majątku, jeżeli, w braku dzieci, zmarły pozostawia jednego lub kilku wstępnych, w każdej z dwóch linii, ojczystej i macierzystej; — a trzech czwartych, jeżeli pozostawia wstępnych w jednej tylko linii. — K. N. 723, 724, 731, 733, 746 n., 750, 844, 845, 893, 894, 895, 907, 916.

Majątek w ten sposób na korzyść wstępnych zachowany, przejdzie na nich w porządku, w jakim do dziedziczenia są powołani; sami tylko będą mieli prawo do tej części obowiązkowej, we wszystkich przypadkach,

gdzieby przy dziale, w zbiegu ze spadkobiercami pobocznymi dopełnionym, nie otrzymali téj ilości majątku, jaka na część obowiązkową jest oznaczona.—K.N. 748, 749.

916. W braku wstępnych i zstępnych, szczodrobliwości przez akta między żyjącymi lub testamentowe, będą mogły wyczerpac całość majątku. — K. N. 745 n. — K. C. P. 235.

917. Jeżeli rozporządzenie przez akt między żyjącymi lub przez testament ma za przedmiot użytkowanie lub rentę dożywotnią, których wartość przenosi część rozrządzalną, spadkobiercy, na których korzysc prawo ustanowiło część obowiązkową, będą mieli wybór, albo wykonać to rozporządzenie, albo téż odstąpić od własności części rozrządzalnej. — K. N. 578, 588, 610, 845, 893, 894, 895, 899, 913, 914, 915, 918, 920, 949, 950, 1015, 1020, 1094, 1969.

918. Wartość zupełnej własności majątku zbytego na rzecz jednego z następców linii prostej do dziedziczenia powołanego, czy to pod obowiązkiem opłacania renty dożywotniej, czy na przepad (à fonds perdu), czy téż z zastrzeżeniem użytkowania, zarachowaną będzie na część rozrządzalną, a przewyżka, jeżeli się jaka okaże, powróconą zostanie do massy. Zarachowania tego i powrotu nie mogą żądać inne osoby w linii prostej do brania spadku powołane, któreby na te zbycia zezwoliły, a w żadnym przypadku, krewni linii bocznej do brania spadku powołani.— K. N. 578, 736, 737, 829, 843 n., 913, 914, 915, 1968 n. *N. S. P. 4757, 21.1909. Jur. Szp., 28 1909.*

919. Część rozrządzalną będzie mogła być darowaną w całości lub części, bądź przez akt między żyjącymi, bądź przez testament, dzieciom lub innym następcom darującego, bez obowiązku powrotu przez obdarowanego, lub zapisobiercę przychodzącego do spadku, byleby

rozporządzenie uczynione było wyraźnie przez wzgląd szczególny lub nad udział. — K. N. 913, 914, 915, 1134.

Oświadczenie, że darowizna lub zapis uczyniony jest przez wzgląd szczególny lub nad udział, może być uczynione, bądź w akcie obejmującym rozporządzenie, bądź później w formie rozporządzeń między żyjącymi lub testamentowych. — K. N. 723, 724, 843 n., 894, 895, 931, 969.

ODDZIAŁ II.

O zmniejszeniu darowizn i zapisów.
N. Cyr, Supt 37. 1907. Budytko - Wsc. 57. 1910

920. Rozporządzenia bądź między żyjącymi, bądź na wypadek śmierci, któreby część rozrządzalną przewyższały, ulegać będą zmniejszeniu do téjże części, w chwili otwarcia spadku. — K. N. 894, 895, 913, 914, 915, 921—930, 1090, 1098, 1496, 1527, 1969, 1970, 1973.

921. Zmniejszenia rozporządzeń między żyjącymi nie mogą żądać ci, na korzyść, których prawo ustanowiło część obowiązkową, oraz ich spadkobiercy, lub stojący w ich prawach: obdarowani, zapisobiercy, ani wierzyciele spadkodawcy, nie mogą żądać tego zmniejszenia, ani też z niego korzystać. — K. N. 857, 894, 913, 914, 915, 925, 1166, 1167.

922. Zmniejszenie oblicza się przez utworzenie masy z całego majątku istniejącego w chwili śmierci darującego, lub testatora. Do masy téj dołącza się przypuszczalnie (fictivement) majątek, którym rozporządzono przez darowizny między żyjącymi, podług stanu jego w chwili darowizny i podług wartości w czasie śmierci darującego. Z całego tego majątku, za poprzedniem potrąceniem długów, obrachowuje się jaka jest, przy względzie na przymiot pozostałych następców, ilość, któ-

raż można było rozporządzić. — K. N. 829 n., 843 n., 870 n., 894.

923. Zmniejszenie darowizn między żyjącymi nigdy miejsca mieć nie będzie, dopóki nie zostanie wyczerpaną całkowita wartość majątku objętego w rozporządzeniach testamentowych; a gdy przyjdzie do zmniejszenia darowizn, takowe będzie dopełnione, poczynając od ostatniej darowizny, i tak dalej idąc wstecz od ostatnich do dawniejszych. — K. N. 894, 925.

924. Jeżeli darowizna między żyjącymi, ulegająca zmniejszeniu, uczynioną została na rzecz jednego z następców, będzie on mógł zatrzymać z majątku darowanego wartość części, któraby przypadła mu jako spadkobiercy z majątków nierozrządzalnych, jeżeli są téj samej natury. — K. N. 826, 858 n., 894, 913, 914, 915.

925. Gdy wartość darowizn między żyjącymi przewyższa część rozrządzalną, lub takowej wyrównywa, wszelkie rozporządzenia testamentowe upadają. — K. N. 824, 825, 913, 914, 915, 921 n., 1039—1043.

926. Gdy rozporządzenia testamentowe przewyższają bądź ilość rozrządzalną, bądź część téjże ilości, jakaby pozostała po odciążeniu wartości darowizn między żyjącymi, zmniejszenie to dopełnione będzie stosunkowo, bez żadnej różnicy pomiędzy zapisami ogólnymi a szczególnymi. — K. N. 824, 825, 844, 870, 913 — 925, 927, 1002, 1009, 1024.

927. Jednakże we wszystkich przypadkach, w którychby testator wyraźnie oświadczył, iż wola jego jest, ażeby pewien zapis zaspokojony był z pierwszeństwem przed innymi, pierwszeństwo to będzie zachowane; a zapis, dla którego pierwszeństwo w ten sposób zastrzeżono, o tyle tylko będzie zmniejszonym, o ileby wartość innych zapisów nie pokryła części obowiązkowej. — K. N. 711, 825, 926, 1009, 1015, 1024, 1134,

928. Obdarowany powróci dochody z tego, co będzie przewyższało część rozrządzalną, licząc od dnia śmierci darującego, jeżeli skarga o zmniejszenie wytoczona była w ciągu roku; w razie przeciwnym od dnia skargi. — K. N. 583, 584, 824, 856, 913, 914, 915, 920, 958, 962.

929. Nieruchomości, mające być odzyskanemi w skutek zmniejszenia, zwrócone zostaną wolne od długów lub hipotek, przez obdarowanego zaciągniętych lub ustanowionych. — K. N. 824, 865, 920. — Usta. Hyp. 113.

930. Skargę o zmniejszenie lub odzyskanie będą mogli wytaczać spadkobiercy przeciwko trzecim nabywcom nieruchomości, pochodzących z darowizny i zbytych przez obdarowanych, w ten sam sposób i w tymże porządku, jak przeciwko samym obdarowanym, lecz za poprzedniem roztrząśnieniem ich majątku. Skargę tę wytaczać należy w porządku dat zbycia, poczynając od najpóźniejszego. — K. N. 724, 861—864, 913, 914, 915 923, 2021 n., 2262, 2265.

Zajęc/obserw/1896. N=30 3 Korrek 96.

DZIAŁ IV.

O darowiznach między żyjącymi.

Filicyjne umowy - darowizny ODDZIAŁ I.

W.S.C. 1906. 16

O formie darowizn między żyjącymi.

W.S.C. 1909. 28

*W.S.C. 1909. 28
W.S.C. 1909. 28*

931. Wszelkie akta obejmujące darowiznę między żyjącymi, sporządzane będą przed notaryuszami w zwykłej formie kontraktów. Oryginały aktów zostaną u notaryuszów pod karą nieważności. — K. N. 711, 893, 894, 896 n., 901 n., 913 n., 920 n., 953 n., 1048 n., 1075 n., 1081 n., 1091 n., 1105, 1317, 1339, 1340.

932. Darowizna między żyjącymi nie będzie obowiązywała darującego, i żadnego mieć nie będzie skutku,

jak dopiero od dnia, w którym wyraźnie przyjętą zostanie. — K. N. 894, 933—939, 942, 948, 1084, 1085, 1087.

Przyjęcie będzie mogło być uczynione za życia darującego, przez akt późniejszy i urzędowy, którego oryginał pozostanie: lecz wtenczas darowizna będzie miała skutek względem darującego dopiero od dnia wręczenia mu aktu, stanowiącego dowód tego przyjęcia. — K. N. 1317, 1690.

953. Jeżeli obdarowany jest pełnoletni, przyjęcie uczynione być powinno przez niego, lub, w jego imieniu, przez osobę opatrzoną w jego pełnomocnictwo, obejmujące upoważnienie do przyjęcia darowizny już uczynionej, lub upoważnienie ogólne do przyjmowania darowizn, jakieby były lub mogły być uczynione. — K. N. 894, 931, 932, 935, 1985, 1987.

Pełnomocnictwo to udzielone być powinno przed notaryuszem; a wypis pełnomocnictwa powinien być dołączony do oryginału darowizny, lub do oryginału przyjęcia, zawartego w oddzielnym akcie. — K. N. 1317.

954. Mężatka nie będzie mogła przyjmować darowizny bez zezwolenia męża, albo, na przypadek gdyby mąż odmówił, bez upoważnienia Sądu, odpowiednio do rozporządzeń art. 217 i 219 Tytułu *O małżeństwie*. — K. N. 894, 905, 931, 932, 940, 942, 1029, 1087. — K. P. S. 861 n. — K. C. P. 184, 185.

955. Darowizna uczyniona małoletniemu nie usamowolnionemu lub bezwłasnowolnemu, winna być przyjęta przez jego opiekuna, odpowiednio do art. 463 w Tytule *O małoletności, opiece i usamowolnieniu*. — K. N. 894, 931, 932, 940, 942, 1087. — K. C. P. 440.

Małoletni usamowolniony mocen jest przyjmować w asystencji swego kuratora. — K. C. P. 467 n.

Jednakże ojciec i matka małoletniego usamowolnionego lub nie usamowolnionego, albo inni wstępni, nawet za

życia ojca i matki, chociażby nie byli ani opiekunami, ani kuratorami małoletniego, będą mogli za niego przyjmować.

936. Głuchoniemy, umiejący pisać, może przyjmować sam lub przez pełnomocnika — K. N. 894, 931, 932, 933, 979, 1317.

Jeżeli nie umie pisać, przyjęcie uczynione być winno przez kuratora w tym celu mianowanego, odpowiednio do przepisów wskazanych w Tytule *O małoletności, opiece i usamowolnieniu*. — K. C. P. 372 n.

937. Darowizny uczynione na korzysć szpitali, ubogich gminy, lub zakładów użyteczności publicznej, przyjmowane będą przez zarządzających temi gminami lub zakładami, należycie do tego upoważnionych. — K. N. 894, 910, 931, 932, 940, — dopisek do art. 910.

938. Darowizna, należycie przyjęta, będzie zupełną przez samo zezwolenie stron; własność przedmiotów darowanych przejdzie na obdarowanego i nie potrzeba żadnego innego wydania. — K. N. 711, 894, 931, 932, 1108, n., 1134, 1339, 1340.

939. Jeżeli przedmiotem darowizny są majątki ulegające hipotekom, przepisanie aktów darowizny i przyjęcia, oraz wręczenie przyjęcia, któreby przez akt oddzielny uczynione było, dopełnione być powinno w Kancelaryach Hypotecznych, w obrębie których majątki są położone. — K. N. 894, 931, 932, 940, 941, 942, 958, 1069—1073. (1).

---

(1) Przepisy zawarte w art. 939 do 942 K. N. zmodyfikowane zostały Ustawą Hypoteczną z r. 1818 (ar. 1, 2, 11, 12), podług której nie jest potrzebne przepisanie aktu darowizny, lecz wniesie takowego do Księgi Wieczystej.

940. Przepisanie to uskutecznione będzie na działanie męża, gdy majątek był darowany jego żonie; a jeżeli mąż nie dopełnia téj formalności, żona może, bez upoważnienia, dopełnienia jéj żądać. — K. N. 934, 939, 941, 942.

Gdy darowizna uczyniona będzie małoletnim, lub bezwłasnowolnym, albo zakładom publicznym, przepisanie dopełnioném zostanie na działanic opiekunów, kuratorów lub zarządców. — K. N. 935, 936, 937, 941, 1069 n. — (1).

941. Brak przepisania zarzucanym być może przez wszystkich mających w tém interes, wyjąwszy wszakże tych, którzy do żądania przepisania są obowiązani, lub też stojących w ich prawach, i darującego. — K. N. 940, 1070 n. — (1).

942. Małoletni, bezwłasnowolni, mężatki, nie mogą żądać przywrócenia rzeczy do pierwszego stanu z powodu braku przyjęcia lub przepisania darowizn; z zastrzeżeniem im regresu przeciwko ich opiekunom lub mężom, jeżeli do tego jest powód; przywrócenie zas rzeczy do pierwszego stanu nie będzie miało miejsca, nawet w przypadku, w którymby pomienieni opiekunowie i mężowie nie wypłacalnymi byli. — K. N. 894, 931, 932, 940, 941, 1073 n., 1339 n., 1382, 1383. — (1).

943. Darowizna między żyjącymi nie będzie mogła obejmować jak tylko majątki terażniejsze darującego; jeżeli obejmuje majątki przyszłe, jest nieważną w tym względzie. — K. N. 894, 931, 947, 1076, 1082 n., 1093 n., 1130, 1339.

944. Każda darowizna między żyjącymi, uczyniona pod warunkami, których wykonanie zawisło jedynie od

---

(1) Porównać przypisek do art. 939 K. N.

woli darującego, jest nieważną. — K. N. 900, 945, 947, 1086, 1170, 1174, 1339.

945. Będzie podobnie nieważną, jeżeli uczynioną zostanie pod warunkiem zaspokojenia innych długów lub ciężarów oprócz istniejących w epoce darowizny, lub oprócz tych, któreby wymieniono, bądź w akcie darowizny, bądź też w spisie, jaki do takowego dołączonym być powinien. — K. N. 900, 944, 947, 1086, 1170, 1174.

946. W przypadku gdy darujący zastrzegł sobie możność rozporządzenia jakim przedmiotem, darowizną objętym, lub summą oznaczoną z majątku darowanego, jeśli umrze, nie rozporządziwszy nim, rzeczony przedmiot lub summa należeć będzie do spadkobierców darującego, bez względu na wszelkie przeciwne temu warunki i zastrzeżenia. — K. N. 724, 900, 947, 1086.

947. Cztery poprzedzające artykuły nie stosują się do darowizn, o których jest wzmianka w Dziale VIII i IX niniejszego Tytułu. (Art. 1081 do 1100).

948. Każdy akt darowizny przedmiotów ruchomych nie będzie ważnym, jak tylko co do przedmiotów, których spis z oszacowaniem, podpisany przez darującego i obdarowanego, lub tych, którzy przyjmą za niego, dołączony zostanie do oryginału aktu darowizny. — K. N. 527 n., 535, 536, 932—937, 1085.

949. Wolno jest darującemu zachować na swą korzyść, lub rozporządzić na korzyść innego, użytkowanie darowanych majątków ruchomych lub nieruchomości. — K. N. 578, 899, 950.

950. Gdy darowizna przedmiotów ruchomych uczynioną będzie z zachowaniem użytkowania, obdarowany obowiązany jest, po skończeniu się użytkowania, odebrać darowane przedmioty, które się w naturze znajdować będą, w stanie w jakim się znajdować będą; i służyć mu będzie skarga przeciwko darującemu lub jego na-

stępcom, co do przedmiotów nie istniejących, do wysokości wartości tychże, oznaczonej w spisie obejmującym oszacowanie. — K. N. 589, 600, 615, 617, 948.

951. Darujący będzie mógł zastrzedz prawo powrotu przedmiotów darowanych, bądź na przypadek wczesniejszej śmierci samego obdarowanego, bądź na przypadek wczesniejszej śmierci obdarowanego i jego zstępnych. — K. N. 747, 766, 952.

Prawo to nie może być zastrzeżone, jak tylko na korzyść samego darującego. — K. N. 1088, 1089.

952. Prawo powrotu pociąga za sobą rozwiązanie wszelkiego zbycia majątków darowanych, i powrócenie tychże darującemu, wolnych od wszelkich ciężarów i hipotek, z zastrzeżeniem wszakże hipoteki dla posagu i umów małżeńskich, jeżeli inny majątek małżonka obdarowanego nie wystarcza, i w tym tylko przypadku, gdy darowizna uczynioną mu była przez tę samą umowę przedślubną, z której wypływają te prawa i hipoteki. — K. N. 747, 865, 929, 954, 1167, 1183, 1387.

ODDZIAŁ II.

O wyjątkach od reguły nieodwołalności darowizn między żyjącymi.

953. Darowizna między żyjącymi nie będzie mogła być odwołaną, chyba z powodu nie wykonania warunków, pod którymi była uczynioną, z powodu niewdzięczności i z powodu przybycia dzieci. — K. N. 893, 894, 954 n., 1096, 1134, 1175.

954. W razie odwołania z powodu nie wykonania warunków, majątek powraca do rąk darującego wolny od wszelkich ciężarów i hipotek, do obdarowanego odnoszących się; a darującemu służyć będą przeciwko trze-

cim nabywcom nieruchomości darowanych te wszystkie prawa, któreby mu służyły przeciwko samemu obdarowanemu. — K. N. 952, 953, 1046.

955. Darowizna między żyjącymi będzie mogła być odwołaną z powodu niewdzięczności w następujących tylko przypadkach: — K. N. 953, 956, 957, 958, 1046.

1° Jeżeli obdarowany targnął się na życie darującego; — K. N. 727-1, 1046.

2° Jeżeli stał się winnym względem niego srogięgo obchodzenia się, przestępstw, lub ciężkich obelg; — K. N. 727-2, 1046, 1047.

3° Jeżeli mu odmawia alimentów. — K. C. P. 238, 242 n.

956. Odwołanie z powodu nie wykonania warunków lub z powodu niewdzięczności, nigdy nie będzie miało miejsca z samego prawa. — K. N. 953, 955.

957. Skarga o odwołanie z powodu niewdzięczności, wytoczoną być winna w ciągu roku, licząc od dnia przestępstwa zarzucanego obdarowanemu przez darującego, lub od dnia, w którym przestępstwo mogło być darującemu wiadomém. — K. N. 953, 955, 958. — K. P. S. 59, 61, 69.

Odwołanie to nie będzie mogło być żądane przez darującego przeciwko następcom obdarowanego, ani przez następców darującego przeciwko obdarowanemu, chyba w tym ostatnim przypadku powództwo wytoczone już było przez darującego, lub chybaby tenże umarł przed upływem roku od spełnienia przestępstwa. — K. N. 1047.

958. Odwołanie z powodu niewdzięczności ubliżać nie będzie, ani zbyciom, uczynionym przez obdarowanego, ani hypotekom i innym ciężarom rzeczowym, któreby tenże mógł obciążyć przedmiot darowizny, byleby to wszystko nastąpiło przed wpisaniem wyciągu skargi

o odwołanie na marginesie obok przepisane go na skutek art. 939 aktu darowizny.—K. N. 952, 956, 957. 963. (1).

W razie odwołania, obdarowany zobowiązanym będzie do zwrotu wartości przedmiotów zbytych, ze względu na czas wytoczenia skargi, i do zwrotu przychodów od daty téjże skargi. — K. N. 583, 584, 928, 962, 1153.

959. Darowizny na korzyść małżeństwa nie będą odwołałnemi z powodu niewdzięczności.— K. N. 1081 n., 1091. n.

960. Wszelkie darowizny między żyjącemi uczynione przez osoby, które w chwili darowizny nie miały dzieci, lub zstępnych wówczas żyjących, jakakolwiek byłaby wartość tychże darowizn, i jakimkolwiek tytułem byłyby uczynione, i chociażby były wzajemne, lub wynagradzające, nawet darowizny uczynione na korzyść małżeństwa przez inne osoby, a nie przez wstępnych małżonkom, i nie przez małżonków między sobą, odwołane będą samém przez się prawem z powodu przybycia darującemu dziecka prawego, nawet pośmiertnego, lub z powodu uprawnienia dziecka naturalnego przez następne małżeństwo, jeżeli toż dziecko urodziło się po darowiznie. — K. N. 953, 961—966, 1096.

961. Odwołanie to będzie miało miejsce, chociażby dziecko darującego lub darującej poczęte było w czasie darowizny. — K. N. 960, 1096.

962. Darowizna będzie podobnie odwołaną, chociażby nawet obdarowany wszedł był w posiadanie darowanego majątku, i chociażby w nim był pozostawiony przez darującego po przybyciu dziecka; jednakże obdarowany nie ma obowiązku zwracania pobranych przez siebie dochodów, jakiegokolwiek byłyby natury, jak od

---

(1) Porównać przypisek do art. 939 K. N.

dnia, w którymby urodzenie dziecka lub onego uprawnienie przez następne małżeństwo, było mu doniesione przez akt woznego, lub inny akt formalny, i to wtenczas nawet gdyby skarga o powrócenie majątku darowanego wytoczoną była później od tego doniesienia.— K. N. 583, 584, 928, 953, 958, 960.

965. Majątki objęte darowizną, odwołaną samém prawem, powrócą do darującego wolne od wszelkich ciężarów i hipotek do obdarowanego odnoszących się, i nie mogą ulegać, nawet pomocniczo, obowiązkwowi zwrotu posagu żony obdarowanego, zwrotom jej służącym, lub innym umowom małżeńskim. Toż samo będzie miało miejsce, chociażby darowizna uczynioną była na korzyść małżeństwa, przez obdarowanego zawartego, i była w umowie przedślubnej zamieszczoną, i chociażby darujący poręczył był, w darowiznie, za wykonanie umowy przedślubnej. — K. N. 952, 954, 958.

964. Tak odwołane darowizny nie będą mogły odżyć i mieć na nowo skutku, ani przez śmierć dziecka osoby darującej, ani przez żaden akt stwierdzający; a jeżeli darujący chce darować ten sam majątek temu samemu obdarowanemu, bądź przed, bądź po śmierci dziecka, przez urodzenie którego darowizna była odwołaną, nie inaczej będzie mógł to uczynić, jak przez nowe rozporządzenie. — K. N. 931, 932, 1339.

965. Wszelkie zastrzeżenie lub umowa, przez któreby darujący zrzekł się odwołania darowizny z powodu przybycia dziecka, uważane będą za nieważne, i nie będą mogły sprawić żadnego skutku.—K. N. 900, 946, 1133.

966. Obdarowany, jego spadkobiercy lub stojący w jego prawach, albo też inni nabywcy rzeczy darowanych, nie będą mogli zasłaniać się przedawnieniem, w celu korzystania z darowizny odwołanej przez przybycie dziecka, jak w skutku posiadania przez lat trzydzieści,

których bieg rozpocznie się dopićro od dnia urodzenia się darujamu ostatniego dziecka, nawet pośmiertnego, co wszakże nie ubliża przerwom przedawnienia z prawa wynikającym. — K. N. 2242 n., 2262.

DZIAŁ V.

O rozporządzeniach testamentowych (1).

P.S.C. 27-1903 Oko Tomies
 ODDZIAŁ I. *Gen. Law 49. 1903 testament*
1770/1812

O prawidłach ogólnych co do formy testamentu.

967. Każda osoba będzie mogła rozporządzać przez testament, bądź pod tytułem ustanowienia dziedzica, bądź pod tytułem zapisu, bądź pod wszelką inną nazwą, do objawienia woli jęj posługującą. — K. N. 711, 893, 895—931, 968—1001, 1002—1101.

968. Testament nie może być sporządzony w jednym i tym samym akcie przez dwie lub więcję osób, czy to na korzyść trzeciego, czyli tęż pod tytułem rozporządzenia wzajemnego i zobopólnego. — K. N. 895, 967, 1001, 1097.

969. Testament może być albo *własnoręczny*, albo *przez akt publiczny sporządzony*, albo *w formie tajemnej*. — K. N. 895, 970—980, 1001.

970. *Testament własnoręczny* nie będzie ważnym, jeżeli nie jest pisany w całości, datowany i podpisany ręką testatora; nie ulega on żadnej innęj formie. — K. N. 895, 969, 999, 1001, 1007, 1008. — K. P. S. 916, 919.

---

(1) Odnoszące się tu przepisy Kodexów są:—K. N. 857, 871, 1423, 1837, 1969. — K. P. S. 50, 59, 581, 916, 917, 918, 920.

971. *Testament przez akt publiczny* jest ten, który przyjęty jest przez dwóch notaryuszów w przytomności dwóch świadków lub przez jednego notaryusza w przytomności czterech świadków. — K. N. 895, 969, 972 do 975, 980, 999, 1001, 1317 n.

972. Jeżeli testament przyjęty jest przez dwóch notaryuszów, będzie im dyktowany przez testatora i winien być napisany przez jednego z notaryuszów, tak jak jest dyktowany.

Jeżeli tylko jeden jest notaryusz, testament powinien być również przez testatora podyktowany i przez tegoż notaryusza napisany.

W jednym i drugim przypadku, testament powinien być odczytany testatorowi w przytomności świadków.

O tém wszystkiém uczynioną będzie wyraźna wzmianka. — K. N. 971, 975, 980, 1001. — K. K. G. i P. 1201, 1203.

973. Testament ten powinien być podpisany przez testatora: jeżeli oświadcza, że nie umie, lub nie może podpisać, uczynioną będzie w akcie wyraźna wzmianka o jego oświadczeniu, również jak o przyczynie, która mu podpisać przeszkadza. — K. N. 971, 1001. — K. K. G. i P. 1203.

974. Testament powinien być podpisany przez świadków; jednakże na wsi dostatecznym będzie, iżby jeden z dwóch świadków podpisał, jeżeli testament przyjęty jest przez dwóch notaryuszów, lub żeby dwóch z czterech świadków podpisało, jeżeli przyjęty jest przez jednego notaryusza. — K. N. 971, 975, 980, 1001.

975. Nie mogą być użyci za świadków do testamentu sporządzanego przez akt publiczny, ani zapisobiercy, pod jakimkolwiek bądź tytułem ustanowieni, ani ich krewni lub powinowaci do czwartego stopnia włącznie, ani pomocnicy (*les clercs*) notaryuszów, akta przyjmujących. — K. N. 735—738, 971, 980, 1001—1024.

976. Gdy testator zechce sporządzić *testament mistyczny* czyli *tajemny*, obowiązany będzie podpisać swoje rozporządzenia, czy to sam je pisał, czy też kazał komu innemu je napisać. Papiér, zawierający jego rozporządzenia, lub papiér, który będzie służył za kopertę, jeżeli jest jaka, będzie zamknięty i zapieczętowany. Testator przedstawi papiér tak zamknięty i zapieczętowany notaryuszowi i sześciu najmniej świadkom, lub każe go zamknąć i zapieczętować w ich obecności; oraz oświadczy, że to, co ten papiér zawiera, jest jego testamentem, przez niego pisany i podpisanym, lub pisany przez kogo innego, a podpisanym przez niego: notaryusz sporządzi w skutku tego akt nadpisu, który napisany będzie na tymże papiérze, lub na karcie, która służyć będzie za kopertę; akt ten podpisany będzie tak przez testatora, jak i przez notaryusza, a zarazem przez świadków. Wszystko to, co wyżej wyrażono, dopełnione będzie jednym ciągiem i nie odrywając się do innych aktów; a na przypadek, gdyby testator, z powodu przeszkody, nastąpionój po podpisaniu testamentu, nie mógł podpisać aktu nadpisu, uczynioną będzie wzmianka o jego oświadczeniu, w tym względzie uczynioném, i bez potrzeby w takim razie powiększenia liczby świadków.— K. P. 895, 969, 977—980, 1001, 1007, 1008.

977. Jeżeli testator nie umie podpisać, lub jeżeli nie mógł tego uczynić, gdy kazał pisać swoje rozporządzenia, przybrany będzie do aktu nadpisu jeden świadek, oprócz liczby poprzedzającym artykułem przepisanej, który podpisze akt z innymi świadkami, i uczynioną będzie wzmianka o przyczynie, dla jakiej ten świadek został przywołany. — K. N. 976, 980, 1001.

978. Ci, którzy nie umieją lub nie mogą czytać, nie będą mogli czynić rozporządzeń w formie testamentu tajemnego. — K. N. 976, 1001.

979. W razie gdyby testator nie mógł mówić, lecz mógł pisać, będzie mógł zrobić testament tajemny, pod warunkiem, że testament zostanie w całości napisany, datowany i podpisany jego ręką, że go przedstawi notaryuszowi i świadkom, i że na czele aktu nadpisu sam napisze w ich przytomności, że papier który przedstawia jest jego testamentem: poczem notaryusz spisze akt nadpisu, w którym uczynioną będzie wzmianka, że testator napisał te słowa w obecności notaryusza i świadków, a oprócz tego zachowane będzie wszystko to, co w art. 976 przepisano. — K. N. 936, 970, 980, 1001.

980. Świadkowie przywołani do testamentów, powinni być mężczyznami, pełnoletniemi, poddanemi Panującego, i używającemi praw cywilnych. — K. N. 895, 971, 975, 976, 1001. — K. P. S. 34 - 3., 42 - 7. — K. K. G. i P. 46. (1).

ODDZIAŁ II.

O prawidłach szczególnych co do formy niektórych testamentów.

981. Testamenta wojskowych i urzędników przy wojskach, będą mogły, w każdym kraju, być przyjętymi przez Szefa batalionu lub szwadronu, albo przez każdego oficera wyższego stopnia, w obecności dwóch świadków, albo przez dwóch Kommissarzy Wojennych, albo przez jednego z tych Kommissarzy w przytomności dwóch świadków. — K. N. 895, 980, 982, 983, 984, 988, 1001.

982. Testamenta będą mogły być także przyjętymi,

---

(1) Porównać art. 2. Pos. Rady Admin. z d. ³/₁₄ Kwietnia 1835. (T. I, str. 97 niniejszego dzieła).

jeżeli testator jest chory lub ranny, przez Naczelnego Urzędnika zdrowia, w asystencji Kommendanta Wojennego, mającego władzę policyjną w szpitalu. — K. N. 981, 983, 984, 998, 1001.

985. Rozporządzenia artykułów powyższych tym tylko służą, którzy są na wyprawie wojennej, lub na kwaterze, albo w garnizonie po za obrębem kraju, albo w niewoli u nieprzyjaciela; znajdujący się zaś na kwaterach lub w garnizonie w kraju, nie mogą z nich korzystać, chybaży znajdowali się w warowni oblężonej, lub w cytadelli i w innych miejscach, których bramy są zamknięte, i z którymi komunikacya, z powodu wojny, jest przerwana. — K. N. 981, 982, 1001.

984. Testament w formie powyższej sporządzony uważany będzie za nieważny w sześć miesięcy po powrocie testatora do miejsca, gdzie będzie miał swobodę użycia form zwyczajnych. — K. N. 981, 982.

985. Testamenta sporządzone w miejscu, z którym wszelka komunikacya jest przecięta z powodu morowego powietrza lub innej zarazy, będą mogły być sporządzone przed Sędzią Pokoju, lub przed jednym z municypalnych urzędników gminy, w przytomności dwóch świadków. — K. N. 985, 980, 987, 998, 1001.

986. Rozporządzenie to będzie miało zastosowanie, tak do osób dotkniętych temi chorobami, jak i do osób przebywających w miejscach niemi nawiedzonych, chociażby nie były rzeczywiście choremi. — K. N. 985, 987, 998, 1001.

987. Testamenta wzmiankowane w dwóch poprzedzających artykułach, staną się nieważnemi w sześć miesięcy od chwili przywrócenia komunikacyi z miejscem, w którym się testator znajduje, lub w sześć miesięcy od jego przejścia do miejsca, z którym komunikacya nie będzie przerwana. — K. N. 985, 986.

988. Testamenta sporządzane na morzu w czasie podróży, będą mogły być przyjmowane, a mianowicie:

Na okrętach i innych statkach Królewskich, przez oficera dowodzącego statkiem, lub, w braku jego, przez tego, który go zastępuje w porządku służby, w każdym razie łącznie z urzędnikiem administracyjnym, lub z tym, który obowiązki jego pełni;

Na statkach zaś kupieckich, przez pisarza statku lub tego, który te obowiązki pełni, w każdym razie łącznie z kapitanem, właścicielem lub szyprem, a w braku ich, przez ich zastępców.

We wszystkich przypadkach testamenta te powinny być przyjęte w przytomności dwóch świadków — K. N. 895, 980, 990—998, 1001.

989. Na statkach Królewskich testament kapitana lub urzędnika administracyjnego, a na statkach kupieckich testament kapitana, właściciela, lub szypa, albo pisarza, mogą być przyjęte przez tych, którzy po nich w porządku służby następują, stosując się nadto do rozporządzeń artykułu poprzedzającego. — K. N. 990—994, 996, 997, 998, 1001.

990. We wszystkich przypadkach sporządzony będzie podwójny oryginał testamentów wzmiankowanych w dwóch poprzedzających artykułach.

991. Jeżeli statek przybywa do portu zagranicznego, gdzie znajduje się Konsul Francuzki, ci, którzy testament przyjęli, powinni jeden z oryginałów zamknięty lub zapieczętowany złożyć do rąk rzeczzonego Konsula, który go prześle Ministrowi Marynarki, a ten ostatni nakaze złożyć go w kancelaryi Pisarza Sądu Pokoju miejsca zamieszkania testatora. — K. N. 988, 989, 990.

992. Po powrocie statku do Francyi, do jakiegobądź portu, obadwa oryginały testamentu, zarówno zamknięte i zapieczętowane, lub oryginał, któryby pozostał, gdy-

by, odpowiednio do artykułu poprzedzającego, drugi był złożony w ciągu podróży, oddane będą do Kancelaryi Przełożonego nad wpisami morskimi, a ten przesła je bezzwłocznie Ministrowi Marynarki, który odeśle je do zachowania, jak to w poprzedzającym artykule powiedziano.

993. Na marginesie listy osady statku uczynioną będzie wzmianka o nazwisku testatora, o uskutecznoném oddaniu oryginałów testamentu, bądź do rąk Konsula, bądź do Kancellaryi Przełożonego nad wpisami morskimi. — K. N. 988, 989.

994. Testament nie będzie poczytywany za sporządzony na morzu, chociażby był zdziałany w ciągu podróży, jeżeli, w czasie w którym był sporządzony, statek przybił do brzegu, bądź obcego, bądź pod panowaniem Francuzkiem zostającego, gdzieby się znajdował Urzędnik publiczny Francuzki; w którym to przypadku testament będzie ważnym, o ile sporządzony zostanie podług form przepisanych we Francyi, lub podług form używanych w krajach, w których był sporządzony. — K. N. 895, 969 n., 999.

995. Rozporządzenia powyższe stosować się będą do testamentów sporządzonych przez podróżnych nie należących do osady. — K. N. 988, 990 n.

996. Testament na morzu sporządzony w formie przepisanej przez art. 988, będzie ważnym o tyle tylko, o ile testator umrze na morzu, lub w ciągu trzech miesięcy po wylądowaniu, i w miejscu gdzie go będzie mógł przerobić podług form zwyczajnych. — K. N. 969 n.

997. Testament sporządzony na morzu nie będzie mógł zawierać żadnego rozporządzenia na korzyść oficerów okrętowych, chyba ci byli krewnymi testatora. K. N. 988, 989, 995, 1001.

998. Testamenta objęte artykułami powyższemi niniejszego Oddziału, podpisane będą przez testatorów i przez tych, którzy je przyjmowali.—K. N. 981, 982, 985, 986, 988, 989, 995, 1001.

Jeżeli testator oświadcza, że nie umie lub nie może podpisać, uczynioną będzie wzmianka o jego oświadczeniu, jako téż o przyczynie stojącej mu na przeszkodzie w podpisaniu. — K. N. 973, 1001.

Na przypadek, w którym obecność dwóch świadków jest wymagana, testament podpisany będzie przynajmniej przez jednego z nich, i uczynioną będzie wzmianka o przyczynie, dla której drugi nie podpisał. — K. N. 980 1001.

999. Polak poddany Królestwa (1), znajdujący się w kraju obcym, będzie mógł uczynić swoje rozporządzenia testamentowe przez akt z podpisem prywatnym, jak to przepisuje ar. 970, lub przez akt autentyczny, z zachowaniem form używanych w miejscu, gdzie ten akt będzie sporządzony. — K. N. 895, 1000, 1317.

1000. Testamenta sporządzone w krajach obcych, nie będą mogły być wykonane co do majątków w Królestwie (2) położonych, dopóki nie będą zarejestrowane (3) w Kancellaryi zamieszkania testatora, jeżeli tako-

(1) W oryginalnym tekście są tu zamieszczone wyrazy „*Un Français*,” (*Francuz*); zmiana jednak w przykładzie zdawała się być właściwą ze względu na zastosowanie Kodexu Napoleona do Królestwa Polskiego. Podobna zmiana nie została wprowadzoną co do ar. 991, 992, 994, K. N. te bowiem przepisy, z położenia naszego kraju, nie są obowiązującemi.

(2) W oryginalnym tekście są tu zamieszczone wyrazy „*en France*” (*we Francji*); zaprowadzona jednak zmiana w przykładzie zdaje się być właściwą, z powodów przytoczonych w przypisku do ar. 999 K. N.

(3) Z powodu, iż obowiązujące we Francji przepisy *O zarejestrowaniu* nie zostały wprowadzone do Królestwa Polskiego, praktyka są

we zachował, a jeżeli nie, to w Kancellaryi ostatniego jego zamieszkania znanego w kraju (1); w przypadku zaś gdyby testament zawierał w sobie rozporządzenia, dotyczące się nieruchomości w kraju położonych, będzie musiał być, oprócz tego, zarejestrowany w Kancellaryi położenia tych nieruchomości, wszakże podwójna opłata skarbową żadaną być nie może.

1001. Formalności, którym przez rozporządzenia niniejszego i poprzedzającego Oddziału rozmaite testamenty są poddane, zachowane być winny pod karą nieważności. — K. N. 970—982, 985, 988, 989, 998.

ODDZIAŁ III.

O ustanowieniu dziedzica i o zapisach w ogólności.

1002. Rozporządzenia testamentowe są albo *ogólne*, albo *pod tytułem ogólnym*, albo *pod tytułem szczególnym*.

Każde z tych rozporządzeń, czy to zostało uczynione pod nazwą ustanowienia dziedzica, czy też pod nazwą zapisu, sprawi skutek, podług prawideł poniżej wskazanych co do zapisów ogólnych, zapisów pod tytułem ogólnym i zapisów szczególnych. — K. N. 711, 893, 895, 1003—1024.

---

dowa tutejsza ustaliła zwyczaj, iż, w miejsce zarejestrowania, zgłasza się strona interessowana do rejenta, i ten spisuje z niej akt, przy którym złożony zostaje akt przez nią przedstawiany, i odtąd ten ostatni ma już datę pewną (ar. 1328 K. N.)

(1) W oryginalnym texcie są tu zamieszczone wyrazy „*en France*“ (*we Francyi*); zaprowadzona jednak zmiana w przekładzie zdaje się być właściwą z powodów przytoczonych w przypisku do ar. 999 K. N

ODDZIAŁ IV.

O zapisie ogólnym.

1003. *Zapis ogólny* jest rozporządzenie testamentowe, przez które testator daje jednej lub kilku osobom ogół majątku, jaki z dniem swojej śmierci pozostawi. — K. N. 793 n., 895, 1002. 1004—1009.

1004. Gdy w chwili śmierci testatora znajdują się następcy, dla których część jego majątku jest przez prawo zastrzeżoną, następcy ci, przez śmierć testatora, wchodzi samém prawem w posiadanie całego majątku spadkowego; a zapisobierca ogólny winien żądać od nich wydania majątku testamentem objętego. — K. N. 724, 913, 914, 915, 920 n, 1003, 1005, 1008, 1025, 1026, 1027.

1005. Jednak w tychże samych przypadkach zapisobierca ogólny będzie miał użytkowanie z majątku testamentem objętego, licząc od dnia śmierci, jeżeli skarga o wydanie wytoczona została w ciągu roku od téj epoki; w przeciwnym zas razie użytkowanie to rozpocznie się dopiero z dniem wytoczonej przed Sąd skargi, lub z dniem w którym na wydanie dobrowolnie zezwolono. — K. N. 1003, 1004, 1134.

1006. Gdy w chwili śmierci testatora nie ma następców, dla których część jego majątku przez prawo jest zastrzeżoną, zapisobierca ogólny, ze śmiercią testatora, z samego prawa wchodzi w posiadanie, i nie będzie obowiązany żądać wydania. — K. N. 724, 916, 1003, 1008, 1026, 1027, 1122.

1007. Każdy testament własnoręczny, przed wykonaniem go, przedstawiony zostanie Prezesowi Trybunału pierwszej instancji okręgu, w którym spadek się otworzył. Testament będzie otwarty, jeżeli był zapieczętowany. Prezes porządzi protokół przedstawienia, otwarcia i stanu testamentu, sam zas testament nakaże złożyć do

zachowania wyznaczonemu przez siebie notaryuszowi.—
K. N. 970. — K. P. S. 916, 918.

Jeżeli testament jest w formie tajemnej, jego przedstawienie, otwarcie, opisanie i złożenie, w tenże sam sposób będą dopełnione; lecz otwarcie nie będzie mogło nastąpić, jak tylko w obecności tych notaryuszów i świadków, na akcie nadpisu podpisanych, którzy znajdować się będą w miejscu, albo za ich przywołaniem. — K. N. 976 n., 980, 1008.

1008. W przypadku art. 1006, jeżeli testament jest własnoręczny, lub tajemny, zapisobierca ogólny winien żądać wprowadzenia siebie w posiadanie przez postanowienie Prezesa, zamieszczone na dole podania, do którego dołączony będzie akt składu. — K. N. 724, 970, 976, 977.

1009. Zapisobierca ogólny w zbiegu z następcą, dla którego prawo zastrzegło część majątku, odpowiedzialnym będzie za długi i ciężary spadku po testatorze, osobicie w stosunku swojej części i udziału, a hipotecznie za całość; obowiązany będzie również zaspokoić wszystkie zapisy, z zastrzeżeniem przypadku zmniejszenia, jak to w ar. 926 i 927 objaśniono. — K. N. 610 n., 724, 802, 870 n., 913, 914, 915, 1003, 1012, 1017, 1020, 1024.

ODDZIAŁ V.

O zapisie pod tytułem ogólnym.

1010. *Zapis pod tytułem ogólnym* jest ten, przez który testator zapisuje część iłą majątku, jakim prawo dozwala mu rozrządzać, jako to, połowę, trzecią część, albo wszystkie swoje nieruchomości, albo wszystkie swoje ruchomości, albo oznaczoną część wszystkich swoich nie-

ruchomości, albo wszystkich swoich ruchomości. — K. N. 895, 1002, 1011 n.

Każdy inny zapis jest tylko *rozporządzeniem pod tytułem szczególnym*. — K. N. 1014 n.

1011. Zapisobiercy pod tytułem ogólnym obowiązani będą żądać wydania od następców, dla których prawo część majątku zastrzegło, a w ich braku, od zapisobierców ogólnych, a gdyby i tych nie było, od następców powołanych do spadku w porządku ustanowionym w Tytule *O spadkach*. — K. N. 723, 724, 731, 913 n., 1003, 1010.

1012. Zapisobierca pod tytułem ogólnym, podobnie jak zapisobierca ogólny, odpowiedzialnym będzie za długi i ciężary spadku, osobiście w stosunku swój części i udziału, a hipotecznie za całość. — K. N. 610 n., 724, 870 n., 926, 1009, 1010, 1013, 1017, 1020, 1024.

1015. Gdy testator rozporządzi pewną tylko ilością części rozrządzalnej, i gdy to uczyni pod tytułem ogólnym, wówczas zapisobierca ten obowiązany będzie zaspokoić zapisy szczególne stosunkowo z spadkobiercami naturalnemi. — K. N. 724, 870 n., 913, 914, 915, 1014, 1017.

ODDZIAŁ VI.

O zapisach szczególnych.

1014. Każdy zapis prosty i bezwarunkowy nadaje zapisobiercy, od dnia śmierci testatora, prawo do rzeczy zapisanej, prawo przejść mogące na jego następców lub stojących w jego prawach. — K. N. 724, 895, 1002, 1015 n., 1122.

Jednakże zapisobierca szczególny może wejść w posiadanie rzeczy zapisanej i żądać przychodów lub procen-

tów z takowej, dopiero od dnia skargi o wydanie, wytoczonej odpowiednio do ar. 2011, albo od dnia, w którym na wydanie to dobrowolnie zezwolono. — K. N. 583, 584, 604, 724, 895, 1015, 1016, 1018, 1038 n.

1015. Procenta lub przychody z rzeczy zapisanej będą miały bieg na korzyść zapisobiercy, od dnia śmierci testatora, bez potrzeby wytaczania o to przed sąd skargi: — K. N. 583, 584.

1° Gdy testator objawił wyraźnie w tym względzie swoją wolę w testamencie. — K. N. 1134, 1175.

2° Gdy renta wieczysta lub pensya zapisaną została pod tytułem alimentów. — K. N. 610, 1969. — K. P. S. 581-4, 582.

1016. Koszta skargi o wydanie będą ciężarem spadku, co wszakże nie może pociągnąć za sobą zmniejszenia części obowiązkowej prawem oznaczonej. — K. N. 913, 914, 915, 1011, 1014, 1248.

Oplaty zarejestrowania ciążą zapisobiercę (1).

Wszystko to o tyle, o ile testamentem inaczej nie rozporządzono. — K. N. 1134.

Każdy zapis będzie mógł być oddzielnie zarejestrowany, i zarejestrowanie to nie może przynieść korzyści nikomu innemu prócz zapisobiercy lub osób stojących w jego prawach.

(1) W miejsce *opłaty zarejestrowania*, istniejącej we Francyi, ustanowioną jest w Królestwie Polskiem *opłata stępla kolateralnego*. Zasada do poboru tej opłaty polega na § 7 ust. 1. Ustawy Sejmowej z d. 23 Grudnia 1811 r. (D. P. K. W. T. IV, str. 57). Rozwinięcie zaś tych zasad i kontrolła poboru opłaty rzeczonyj wskazane są w Instrukcyi, przez Ministrów Prezydujących Sprawiedliwości oraz Przychodów i Skarbu, pod d. 17 Grudnia 1816 r. wydaney (D. P. D. str. 145), i postanowieniem

---

Namiestnika Kr. téjże daty (D. P. D. str. 139) zatwierdzonej, w osnowie następującej:

PRZEPISY OGÓLNE.

§ 1. Prawo o opłatach stęplowych, stanowiąc co do majątków po zmarłych pozostających opłaty po groszy 15 od każdego sta złotych, gdy w linii prostej rozrządza część jednemu z successorów przez rozporządzenie między żyjącymi, lub przez testamenta przyznana zostanie; od wszelkich zaś spadków w linii kollateralnej po $1\frac{1}{2}$ od sta; nakoniec po 3 od sta, gdy spadek na obcą wcale do sukcesyji nienależąca przypada osobie; wymaga tém samém, iżby dokładna wiadomość o każdym przypadku śmierci i o stosunkach ubiegających się do spadku zasięgniętą była.

§ 2. Urzędnicy stanu cywilnego i Sądy Pokoju, potrzebne wiadomości o spadkach dochód Skarbowy interessujących zbierać, i jak najporządniej pod odpowiedzialnością utrzymywać powinni.

§ 3. Uczestnicy spadku nie mogą wcześniej do używania onego być przypuszczeni, aż opłacą zupełnie stępel przyzwoitej ceny, lub zaręczą przez kaucyę, że tenże stępel opłacą w przeciągu pięciu miesięcy, rachując od zabrania się do spadku. W skutku zatém tego przepisu prawem objętego, stosując się zarazem do § 21 tegoż prawa (D. P. K. W. T. IV, str. 73), kary za nie użycie stępla stanowiącego, rozumie się samo przez się, iż każdy z uczestników spadku, który, pomimo wzbронienia powyższego, przystępuje do używania spadku, nie opłaciwszy wrzód stępla przyzwoitej ceny, ani zaręczywszy za opłatę onego przez kaucyę, popełnia tém samém przestępstwo prawa, i karze § 21 tegoż prawa na zanie dbujących użycia papiéru stęplowego ustanowionej podlega: że zaś wysokość kary téj, wyższą jak w innych wypadkach być może; tedy, celem dania dostatecznego czasu successorom, do majątku powołanym, dla uzupełnienia powyższego przepisu prawa, ciż successorowie po upłynieniu dopiéro jednego miesiąca, po przystąpieniu wbrew przepisom do objęcia

spadku, karze § 21 wyżej rzeczzonego prawa ustanowionej, podpadać mają; to jest, successorowie, którzy przystępują do objęcia spadku, a w ciągu miesiąca jednego nie zgłoszą się do Władzy Sądowej lub Skarbowej, celem opłaty stępla, lub ułożenia się o czas prawem dozwolony, i dania pewności co do téj opłaty, za kontrawenientów uważani, i do zapłacenia kary stępla zniewoleni będą.

§ 4. Urząd Prokuratorów sprawujący, Sądy Pokoju, Notaryusze i każdy z Urzędników Sądowych, który akta i dzieła, spadkowości dotyczące się, w jakimkolwiek stosunku przełożonemi sobie mieć będzie, lub czynność między successorami przedsięwzie, nie używszy żadnych środków, celem przekonania się, czyli stępel kollateralny do skarbu opłaconym, lub dla tegoż przez złożenie kaucyi zabezpieczonym został, odpowiedzialnym staje się z majątku swego, za stratę, jakąby skarb co do stępla tego poniósł.

§ 5. Przepisy powyższych §§ prawem wskazane, przez Instrukcyą niniejszą do jak najściślejszej egzekucyi przywieść usiłując, ustanawia się, w celu kontrolli przepisów tych prawa, przy każdym Sądzie Ziemiańskim w mieście stołeczném Wojewódzkim, posiedzenie swe mającym, jeden *Kontroller skarbowy*, któremu kontrollę podatku z opłat stęplowych wynikającego oddając, stanowią się następujące, dla Kontrolli téj, i dla Władz Sądowych i Administracyjnych przepisy.

PRZEPISY SZCZEGÓLNE.

T Y T U Ł I.

Sposób wyśledzenia natury spadku.

§ 6. Dla wyśledzenia natury spadku, Urzędnik stanu cywilnego, podług § 77 Kodexu Cywilnego, (obecnie art. 131 n. K. C. P.), schodząc do umarłego, dla przekonania się o śmierci, winien te same osoby, które, podług § 78 tegoż Kodexu, do aktu zejścia użyte będą, wezwać do podania wiadomości, jakie ciz mają co do następujących okoliczności:

- a) Czyli po zmarłym pozostają dzieci ich własne z prawego łoża, wnuki lub prawnuki.
- b) Czyli zmarły, testament lub rozrządzenie między dziećmi zostawił.

Jeśli okazuje się, iż dzieci, wnuki lub prawnuki istotnie znajdują się, oraz, iż żadnego testamentu lub rozrządzenia między dziećmi zmarły nie pozostawił, wówczas Urzędnik stanu cywilnego żadnych dalszych badań nie przedsięwzięje, i na powyższych zaspokoi się; lecz skoro okazuje się, iż zmarły ani dzieci, ani wnuków, ani też prawnuków nie pozostawił, wówczas Urzędnik stanu cywilnego zawiadomić się winien:

- a) Czyli zmarły, rodziców, braci, siostr, lub innych dalszych, i jakich, pozostawił krewnych.
- b) Czyli testament lub rozrządzenie jakie majątkiem swym skutecznili.
- c) Jaki być może majątek zmarłego, w ruchomościach i kapitałach.
- d) Czyli, i jakie nieruchomości pozostawił.

Odpowiedzi na pierwszy punkt szczegółowo być winny, o ile tylko takowe z wymienionych świadectw zasięgniętemi zostać mogą. Odpowiedzi na drugi, trzeci i czwarty punkt, w ogólnym przynajmniej sposobie zapisane być winny, i oświadczenia swe, osoby zeznające podpisać mają.

§ 7. Urzędnik stanu cywilnego powzięte wiadomości dokładnie zapisać, i w archiwum swém zachować jest winien; wyciąg zaś z nich w tabelli kwartalnej umieścić, i co kwartał też tabellę wszystkich przypadków śmierci, w obrębie jego wydarzonych, to jest: d. 1 Kwietnia, 1 Lipca, 1 Października i 1 Stycznia, w każdym roku, przesyłać będzie w jednym egzemplarzu Kommissarzowi obwodowemu, w drugim zaś Sądowi Pokoju.

§ 8. Celem ułatwienia ile możności zatrudnień, ztąd dla Urzędników stanu cywilnego wynikających, odbiorą oni schemmata do tabell i rapportów tych drukowane, które, zapełniwszy regularnie co kwartał, podług przepisów § 7 przesyłać będą; na przypadek zaś, iżby w którym kwartale żaden wypadek śmierci nie wydarzył się,

---

wówczas w raporcie tylko wyraźnie wymienia, iż żaden przypadek śmierci w ich obrębie, w upłynionym kwartale nie zdarzył się, i tenże raport, w jednym egzemplarzu Kommissarzowi Obwodowemu, a w drugim Sądowi Pokoju odeszła.

§ 9. Odebrawszy Sąd pokoju wymienione rapporta i tabelle od Urzędników stanu cywilnego, przejrzy je i, w ostatniej rubryce zanotowawszy uwagi swe, jeśli jakowe, z powodu szczególnych wydarzeń śmierci, do uczynienia mieć będzie, prześle też rapporta do Kontrolli Skarbowej, przy depozytach i kassie opłat Sądowych Trybunału, czyli raczej, w miejsce jego wstępującego Sądu Ziemiańskiego, podług przepisów § 5 ustanowionej. Odesłanie to, w dniach 15 nowego kwartału, to jest, najpóźniej w d. 15 Kwietnia, 15 Lipca, 15 Września i 15 Stycznia, w każdym roku uzupełnionem być winno.

§ 10. Również Kommissarz Obwodowy, odebrawszy od Urzędnika stanu cywilnego raport z tabelą kwartalną, przejrzy je dokładnie, zanotowawszy uwagi swe, jeśli jakowe mieć będzie, w ostatniej rubryce téjże tabelli. Zwróci nadewszystko bacność swą na te podania z strony Urzędników stanu cywilnego, podług których, osoby zmarłe, za ubogie i żadnego majątku nie pozostawiające, wymienione są; a w przypadku, gdyby Kommissarz Obwodowy miał wątpliwość, iż podania takowe, nie są istotne, uczyni w tabelli wzmiankę o tém i wyciąg podobnych przypadków śmierci do akt swych zrobi, celem zasięgnięcia dokładnych wiadomości, i doniesienia później o rezultatach, jakie się istotnemi być okażą. Po zapisaniu uwag tych, prześle też tabelle niezwłocznie Kommissarzowi Wydziału Skarbowego, w Kommissyi Wojewódzkiej będącemu.

§ 11. Kommissarz Wydziału Skarbowego zapisawszy prezentatę własnoręcznie, kommnikuje raport wraz z tabelą, Kontrolli § 5 ustanowionej, która porównawszy tabelę od Sądu Pokoju, wraz z adnotacyami odebraną, z tabelą od Kommissarza Obwodowego nadesłaną, te przypadki śmierci, które skarb podług jednozgodnych do-

niesień w niczém nie interessują, w tychże tabellach zakresli; wszystkie zaś inne, nawet wątpliwe, w księgi ogólnej kontrolli całego Województwa zapisze, i przy każdym z tych przypadków numer księgi swój w obydwóch tych tabellach zanotuje, i jedną z tych tabel Kommissarzowi Skarbowemu zwróci, drugą zaś, w porządku chronologicznym, co do każdej gminy, w aktach ułożone, w archiwum swém zachowa; co również Kommissarz Skarbowy Wojewódzki, z tabellą, odesłaną mu z Kontrolli, uskutecznić w archiwum wydziału swego poleci.

§ 12. Celem tém dokładniejszej kontrolli, obowiązane są prócz tego Sądy Pokoju, również co kwartał, specyfikacją dokładną wszelkich opieczętowań, po zmarłych uskuteczniionych, podług załączonego im wzoru, w czasie, § 9 przepisany, niezawodnie téjże Kontrolli przesyłać. Również Notaryusze Powiatowi, Departamentowi i Królestwa, przesyłać obowiązani są w tymże przeciągu czasu regularnie, co kwartał, do Kontrolli wymienionj, specyfikacje dokładne wszelkich inwentarzy, ogłoszonych testamentów, działów, między współsukcessorami, licytacyj, po zmarłych odbytych, kuratel w przypadkach domniemanj nieprzytomności, lub spadku bezdziedzicznego, im powierzonych. Jesliby zaś wydarzyło się, iż Sąd Pokoju żadnego opieczętowania w całym kwartale nie uskutecznił, również Notaryusz żadnego z powyższych aktów w ciągu całego kwartała nie przyjął, wówczas obowiązani są ciż Urzędnicy, w czasie oznaczonym, donieść tylko krótkim raporttem, iż żadnego z powyższych aktów nie przedsięwzięli.

§ 13. Kontrolla, odebrawszy rapporta powyższe, porównywa je z tabellami, przez Urzędników stanu cywilnego nadsyłanemi; i tam gdzie przypadek śmierci z tabell powyższych już do księgi kontrollowej wciągniętym znajduje się, zapisuje tylko na nim numer téjże księgi i składa go do akt swych; tam zaś, gdzie nowy wypadek śmierci wykrywa się, zaciąga go do ksiąg swych, i monituje, jeśli za potrzebę uzna, niedokładność tabell, przez Urzędników stanu cywilnego sporządzonych.

---

§ 14. Za regularność w przesyłaniu wyż wymienionych wiadomości, odpowiedzialni są tak Urzędnicy stanu cywilnego, jako też Sądy Pokoju, Kommissarze Obwodowi i Notaryusze. Skoro dzień 15 poczynającego się kwartału upłynie, podaje Kontrolla Kommissarzowi Skarbowemu specyfikacją Kommissarzy Obwodowych, którzy raportów nie nadesłali, lub od nie wszystkich Urzędników stanu cywilnego; podobną zaś specyfikacją Sądów Pokoju, oraz Notaryuszów, przekłada pełniącemu obowiązki Prokuratora, z przygotowanemi już excytatoryami, które co 10 dni, tak z strony Kommissarza Wojewódzkiego Skarbowego, jako i urzędu Prokuratorского, ponawiane być mają, w tym sposobie, iż do 1 excytatoryi papier stęplowy na Zł. 1, do każdego zaś z następnych, zdublowany za każdym razem stępel użytym być winien, którego walar z pensyi Urzędnika opóźniającego się potrąconym niezwłocznie zostanie. Wolno jednak Sądom Pokoju i Kommissarzom Obwodowym, też wartość excytatoryów od opóźniających się, w przesłaniu raportów, Urzędników stanu cywilnego ściągnąć. Co do excytatoryów, opóźniającym się w przesyłaniu raportów Notaryuszom wydawanych, wartość stępla, urząd Prokuratora pełniący, niezwłocznie od nich ściągnąć poleci.

§ 15. Kontrolla Skarbowa, § 5 ustanowiona, wćisłych stosunkach służbowych tak z Kommissarzem Skarbowym Wojewódzkim, jako też z urzędem Prokuratorским, oraz z Władzami Sądowemi, Wojewódzkimi, podług zasad ustanowienia jój zostając, przekonywać się prócz tego ma prawo, tak z protokołów przydyalnych, artykułem 1007 Kodexu przepisanych, jako też z akt i ksiąg depozytowych, oraz z akt Pisarzy Sadowych i z regestrów ich, w moc przepisów artykułem 793 Kodexu utrzymywanych, o wszelkich wypadkach sukcesyi Skarb interessujących. Urzędnicy zaś wymienieni, powyższe akta spisujące, księgi utrzymujące, w uiszczeniu się obowiązkom prawa stęplowego na nich włożonym, powyżej w § 4 w osnowie całej umieszczonym, winni są Kontrollę Skarbową o każdym

---

podobnym przypadku zawiadomić; co, gdy uzupełnią, od ostrości powyższego przepisu prawa zupełnie są wolni.

TYTUŁ II.

Sposób ustanawiania masy spadku i zabezpieczenia przypadającej od niego dla Skarbu opłaty.

§ 16. Stósownie do przepisów art. 7 lit. T. Prawa stęplowego, (t. j. prawa z d. 23 Grudnia 1811 r.—D. P. K. W. T. IV, str. 57), massa spadkowa, co do opłaty stępla kollateralnego, ustanawiać się będzie przez Trybunał, później Sąd Ziemiński, w mieście stołeczném Wojewódzkim będący, z tego wszystkiego, co jest w kraju, po odtrąceniu długów rzeczywistych, żadnego mienia i funduszu zagranicznego nie dołączając, bez różnicy, czy osoba, po której jest spadek, mieszkała i umarła za granicą, oraz czy biorący spadek są krajowi lub zagraniczni.

§ 17. Wszelki nieruchomy majątek, oszacowany i do obrachunku masy spadku podany będzie w summie, za którą, ostatnią razą nabyty został; a gdzie nie ma kontraktu kupna i sprzedaży, ostatnia urzędowa taksa służyć będzie za normę; a gdyby i téj nie było, taryffa podatku gruntowego. Co do zabudowań miejskich, jeśli cena z ostatniego kupna lub taksy nie wykazuje się, taksa ogniowa w miejscu summy szacunkowej braną będzie.

§ 18. Co do ruchomego majątku, bierze się za zasadę spisany inwentarz, bądź urzędownie, bądź prywatnie, który, na żądanie z strony Skarbu wniesione, przysięgą zatwierdzany być winien. Że zaś największą w ustanowieniu tém wysokości stępla kollateralnego stanowi trudność, obrachowanie należności dla Skarbu, od aktywów w inwentarzu podanych; tedy w zdarzeniach takowych, zapobiegając wszelkim nadużyciom, rachowane być winny do masy spadku, wszystkie aktywa, przez interessantów jako pewne w inwentarzu umieszczone z nominalnej ich wartości; które zaś z aktywów przez interessantów, w inwentarzu jako niepewne podane, do masy wrachowane, lub

---

ante lineam pozostawione być winny, oddaje się całkowi-
cie decyzji Sądu^o Ziemskiego (t. j. Trybunału Cywilnego),
przy zachowaniu poniżej wyrażonych formalności.

§ 19. Również do massy spadku rachować się winny
wszelkie dary, przez zmarłego uczynione, które podług
przepisów Księgi III, Tytułu I, Działu VI, Oddziału I, Ko-
dexu Cywil. (art. 815 n.), do powrotu przy działach za kwa-
lifikujące się uznaniami są, oraz darowizny z aktów *mortis*
causa wynikające; wyjęte atoli od wrachowania takowego
do ogólnej massy są te darowizny *inter vivos*, od których
papier stęplowy szacunkowy opłaconym już został.

§ 20. Ogół successyi, po potrąceniu długów massę
ciążących, niemniej spadków, legatów od opłaty stępla
wyłączonych, stanowić będzie massę spadku, od której
stępel opłaconym być ma.

§ 21. Ustanowienie massy spadku niemniej natury
onegoż w względzie stępla kollateralnego, należć będzie
do Trybunałów, później do Sądów Ziemskich, w miastach
stołecznych Wojewódzkich będących. Ustanowienie to
massy uzupełnionóm być winno w następującym spo-
sobie.

§ 22. Skoro interessanci spadków, lub téż kuratoro-
wie, egzekutorowie testamentu, inwentarz pozostałości u-
kończą, złożyć go winni w jednym egzemplarzu w Kon-
troli Skarbowej; ta, podług zasad prawa o stęplu wyda-
nego i podług przepisów Instrukcyi niniejszej, obrachuje
należytość stępla, i poda obrachunek takowy, z wnioskami
swemi, do Urzędu Prokuratorskiego. W wnioskach swych
Kontrola nadewszystko monitować winna umieszczenie
aktywów pomiędzy niepewne, jeśli poprzednio przekona
się, iż toż umieszczenie, wbrew istocie prawdy i ku uszko-
dzeniu dochodu Skarbowego, nastąpiło. Inwentarz wraz
z wnioskami Kontroli i obrachunkiem jój, Urzędowi Pro-
kuratorskiemu przesłany; winien tenże dokładnie roztrzą-
snać i zgłębić; poczem przedstawi go na najbliższej ses-
syi Trybunału, później Sądu Ziemskiego, z opinią swoją.
Sąd ten, roztrząsnąwszy inwentarz majątku, obrachunek
Kontroli, jój wnioski i opinię Prokuratora, zważywszy

prócz tego naturę spadku, wysokość stępla kollateralnego, rezolucją swą ekonomiczną ostatecznie postanowi. Rozolucję takową, w formie zwyczajnej wygotowaną, odda Urząd Prokuratorski, przy zwrocie inwentarza, Kontrolli Skarbowej, uwiadamiając zarazem interessantów spadku o wyszlém ustanowieniu stępla, i wzywając ich, iżby się ciż w należytości Skarbowi przypadającej, w ciągu najdalej czterech tygodni, w Kontrolli Skarbowej, w papierze stęplowym uiszcili.

§ 23. Ponieważ do ustanowienia massy spadku koniecznie inwentarz, bądź w formie urzędowej, bądź téż w formie specyfikacji prywatnej sporządzanym być musi; sporządzenie zaś onego, w miarę towarzyszących spadkowości okoliczności, mniej lub więcej czasu wymaga: sądy, nawet w moc przepisu prawa Księgi III, Tytułu I, Działu V, Oddziału III Kodexu Cywil.(art. 793 n.), czas prawem przepisany przedłużyć są mocne; zaczęm w tych przypadkach, gdzie czas prawem przepisany do złożenia inwentarza przedłużonym zostanie, osnowa decyzji takowych Kontrolli Skarbowej z urzędu udzieloną być winna.

§ 24. Skoro majątek do spadku należący, w różnych Województwach położonym jest, wówczas Kontrolła jednego Województwa, Kotrollę drugiego o wypadku takowym zawiadomi, i téż Kontrolle dopóty wspólnie nad całością dochodu skarbowego czuwać będą, dopóki interessanci spadku jednej z nich nie zawiadomią, któremu z wymienionych Sądów ustanowienie natury całkowitego spadku i uregulowanie onegoż przez Sąd Appellacyjny właściwy, lub téż przez Sąd Najwyższej Instancyi poleconém zostało, a wówczas Kontrolła, tylko właściwa, dalsze działania uzupełniać będzie.

§ 25. Że zaś interessanci spadku, stósownie do przepisów prawa o opłatach stęplowych, powyżż w § 3 w osnowie swęj wyrażonego, obowiązani są, przystępując do objęcia spadku, w ciągu miesiąca jednego zgłosić się do Władzy Sądowej, lub Skarbowej; zaczęm gdy to nastąpi, taż Władza odeszle ich do Kontrolli Skarbowej Wojewódzkiej, w której przepis § 22, przez złożenie Inventa-

rza uzupełniwszy, oczekiwać będą, w sposobie tamże przepisanim, ustanowienia wysokości stępla kollateralnego.

§ 26. Jeżeli zaś interessanci jedynie tylko dozwolenia sobie czasu prawem przepisanego, celem uiszczenia opłat Skarbowi przynależnych, domagają się, i inwentarza pozostałości nie składają, wówczas obowiązani są na piśmie do Kontrolli Skarbowej zgłosić się, i kaucyę ogólną za pewność w uiszczeniu się Skarbowi dołączyć. Takową kaucyę Kontrolla, po zniesieniu się z Urzędem Prokuratorskim roztrząsnąwszy, przedstawi ją z wnioskami swemi Kommissarzowi Skarbowemu Wojewódzkiemu, który, skoro ją za dostateczną uzna, czas stosowny do uiszczenia się Skarbowi w opłacie stępla kollateralnego interessantom udzieli.

§ 27. Jeśli zaś interessanci spadku, ani do władzy Skarbowej, ani téż Sądowej, w czasie przepisanim nie zgłoszą się; wówczas Kontrolla Skarbową, zasiągnąwszy wiadomości od władz miejscowych o położeniu istotném spadkowości, oraz czyli i kiedy successorowie przystąpili do objęcia spadku, wygotuje listę wszystkich tych przypadków, gdzie successorowie spadku karze kontrawencyjnej podpadli, i przełoży tę listę Urzędowi Prokuratorskiemu, który, przejrząwszy i strutynowawszy takową, wezwie Plenipotentą Skarbu, lub gdzie go nie będzie, wyznaczonego Obrońcę, aby kontrawenientów zapozwał, do złożenia inwentarza zmusił, a po ustanowieniu wysokości masy do opłaty stępla kollateralnego, i prócz tego, podwójnej onegoż ilości za karę, zniewolił, i Prokuratorów Jeneralną o tém zawiadomił.

§ 28. Opłata kary kontrawencyjnej w połowie tylko do Skarbu należąc, w drugiej połowie dzieloną będzie w tym sposobie, iż połowę z niej Plenipotent Skarbu, $\frac{1}{4}$ część Kontroller Skarbowy, $\frac{1}{8}$ część Kancellarya Kommissarza Wojewódzkiego a $\frac{1}{8}$ Kancellarya Prokuratorska pobierać będą; te zaś ostatnie dwie części, w rozdziale swym, do dyspozycyi wolnej Kommissarza Wojewódzkiego i Prokuratora zostawiają się.

T Y T U Ł III.

Sposób poboru opłaty Skarbowej od spadku.

§ 29. Skończonego spadku, w sposobie §§ 21 i 22 lub 27

przepisanym postanowioną zostanie, i należność, Skarbowi przypadająca, wyrachowaną będzie, naówczas wezwany do opłaty takowej interessant, winien ją złożyć w papierze stęplowym, w Kontrolli Skarbowej; ta, zapisawszy na tym papierze cel, do którego użytym został, wygotuje dla interessanta kwit z uiszczoną Skarbowi opłaty, i ten numerem księgi swój Kontrolli opatrzywszy, poda go do podpisu Kommissarzowi Skarbowemu Wojewódzkiemu.

§ 30. Kommissarz Skarbowy Wojewódzki utrzymywać będzie księgę kwitów przez siebie podpisanych, podług wzoru danego, i skoro kwit przełożony mu będzie, zaciągnie go do księgi rzeczonyj i opatrzy go numerem téjże księgi, podpisze go, i zwróci nazad Kontrolli, która go interessantowi, opłatę uzupełniającemu odda, papier zaś stęplowy, na którym również numer księgi ogólnej kontrolowej i numer księgi Kommissarza Wojewódzkiego zanotowanym koniecznie być winien, załączy do fascykułu skassowanego papieru stęplowego.

§ 31. Kwity z uiszczoną opłatą stępla kollateralnego, w powyższej tylko formie wydane, obowiązują Skarb będą, i interessantów od wszelkich dalszych pertraktacyj uwalniając, mocnemi ich czynią, jeśli zapłata w zastępstwie innych współinteressantów uzupełnioną została, do poszukiwania zwrotu im należącego się od tychże współinteressantów.

§ 32. Skoro zapłata stępla kollateralnego, w sposobie § 27 wzmiankowanym, poszukiwaną będzie, i skoro interessanci wyrokowi nawet zapadłemu zadosyć nie czyniąc, do ściągania należności Skarbowi przypadającej drogą egzekucyi zmuszeni zostaną, a tym sposobem opłata, nie w papierze stęplowym lecz w gotowiznie uiszczoną zostanie; wówczas Urząd Prokuratorski, pod którego dozorem egzekucya pertraktowana zostanie, uwiadomiwszy o ściągniętej ilości piędziężnej Kommissarza Skarbowego Wojewódzkiego, złożyć kwotę tę poleci do Kontrolli Skarbowej, która, zakupiwszy papier stęplowy, podług powyższych przepisów postąpi, i kwit na uiszczoną opłatę, wypisując w nim, iż w trakcie egzekucyi taż opłata w gotowiznie ściągniętą do kassy została, w powyżej przepisany sposób interessantom spadku przeszle.

§ 33. We wszystkich przypadkach, gdzie sprzedaż publiczna

1017. Następcy testatora [lub inni dłużnicy zapisu, będą osobiście obowiązani uiścić go, każdy w stosunku do części i udziału, w jakim ze spadku korzysta. —K. N. 610, 724. 802, 870 n., 1009. 1012, 1020, 1024.

Hypotecznie odpowiadają za całość, aż do wysokości wartości nieruchomości spadkowych, których są posiadaczami.

1018. Rzecz zapisana wydaną będzie z potrzebnymi przynależnościami i w takim stanie, w jakim się znajdować będzie w dniu śmierci darującego. —K. N. 522, 546 n., 1019, 1038, 1042, 1615, 1692.

1019. Gdy ten, kto zapisał własność nieruchomości, powiększył ją następnie nabyciami, nabycia te, chociażby ję były przyległemi, nie będą poczytywane, bez nowego rozporządzenia, za stanowiące część zapisu.

Inaczej się rzecz ma co do upiększeń lub budowli, na gruncie zapisanym nowo wzniesionych, lub co do posiadłości zamkniętej ogrodzeniem, której obwód testator powiększył. — K. N. 1018.

1020. Jeżeli, przed testamentem lub później, nieruchomości zapisana obciążoną została hypoteką, z powodu długu spadkowego, lub nawet długu osoby trzeciej, albo jeśli została poddana użytkowaniu, ten, kto winien zapis uiścić, nie jest wcale obowiązany uwolnić nieru-

części majątku do spadku należącego, przez Urzędników Sądowych uzupełnioną zostanie, obowiązani są takowi z urzędu nad tém czuwać, iżby przedewszystkiém opłata stępla kollateralnego uzupełnioną została, i z majątków swych odpowiedzialni za to stają się.

(Dalsze przepisy, a mianowicie: § 34 do 49 włącznie, t. j. Tytuł IV *O rewizjach, jako sposobach kontrolli ogólnej*, i Tytuł V obejmujący w sobie *przepisy przemijające* opuszczają się tn zupełnie).

chomość od tych ciężarów, chyba obowiązek ten włożony był na niego przez wyraźne rozporządzenie testatora. — K. N. 579, 609, 610, 611, 871, 895, 1038, 1041, 1042, 1423.

1021. Gdy testator zapisał rzecz cudzą, zapis będzie nieważny, bez względu na to, czy testator wiedział lub nie wiedział, iż rzecz ta do niego nie należała. — K. N. 1423, 1599, 1935.

1022. Gdy zapis ma za przedmiot rzecz nieoznaczoną, spadkobierca nie będzie obowiązany wydać ją w najlepszym gatunku, i nie będzie mógł dać ją w najgorszym. — K. N. 1162, 1190, 1246.

1023. Zapis uczyniony wierzycielowi, nie poczytuje się za uczyniony na potrącenie jego wierzytelności, jak również zapis uczyniony służącemu, za uczyniony na potrącenie jego zasług. — K. N. 1234, 1289 n., 1350, 1352, 1780, 1781.

1024. Zapisobierca pod tytułem szczególnym nie jest odpowiedzialnym za długi spadku, z zastrzeżeniem wszakże zmniejszenia zapisu, jak to już wyżej powiedziano, i skargi hypotecznej wierzycieli. — K. N. 611, 809, 874, 920, 926, 927.

ODDZIAŁ VII.

O wykonawcach testamentowych.

1025. Testator będzie mógł mianować jednego lub kilku wykonawców testamentowych. — K. N. 895.

1026. Będzie mógł oddać im w zarząd i posiadanie całość lub część tylko swego ruchomego majątku; lecz takowe nie mogą trwać dłużej nad rok i dzień, licząc od jego śmierci. — K. N. 527 n., 535.

Jeżeli zarząd i posiadanie nie były im nadane, nie mogą się ich domagać. — K. N. 724, 1004, 1006, 1027.

1027. Spadkobierca będzie mógł wyjednać ustanie zarządu i posiadania, ofiarując oddać wykonawcom testamentowym sumę wystarczającą na uiszczenie zapisów ruchomych, lub udowodniając ich uiszczenie. — K. N. 527 n., 535, 1014, 1026.

1028. Nie może być wykonawcą testamentowym ten, kto nie może zaciągać zobowiązań. — K. N. 513, 1029, 1030, 1124, 1990.

1029. Mężatka nie może przyjąć obowiązku wykonawcy testamentowego, bez zezwolenia męża. — K. N. 1990.

Jeżeli jest rozdzieloną co do majątku, czy to w skutek umowy przedślubnej, czy za wyrokiem, będzie mogła przyjąć takowy obowiązek za zezwoleniem męża, lub, gdyby odmówił, za upoważnieniem sądu, odpowiednio do przepisów art. 217 i 219 w Tytule *O małżeństwie*. — K. N. 1529, 1536 n. — Ar. 214 pr. o małż. z r. 1836.

1030. Małoletni nie może być wykonawcą testamentowym, nawet za upoważnieniem swojego opiekuna lub kuratora. — K. N. 1124, 1990.

1031. Wykonawcy testamentowi postarają się o opieczętownie, jeżeli są następcy małoletni, bezwłasnowolni, lub nieobecni. — K. N. 819, 1034. — K. P. S. 907 n.

Postarają się o sporządzenie inwentarza majątku spadkowego, w przytomności następcy domniemanego, lub za jego należytem przywołaniem. — K. N. 923, 928, 941—944.

Wyjednávają sprzedaż ruchomości, gdyby nie było dostatecznej gotowizny na uiszczenie zapisów. — K. N. 724, 1014, 1025. — K. P. S. 617—625, 945—952.

Czuwać będą nad wykonaniem testamentu, i będą mogli, w razie sporu co do jego wykonania, wpływać do sprawy celem utrzymania jego ważności. — K. N. 895. — K. P. S. 339, 340, 341.

Obowiązani będą, po upływie roku od śmierci testatora, zdać rachunek ze swego zarządu. — K. N. 527—542.

1052. Władza wykonawcy testamentowego nie przechodzi na jego następców. — K. N. 2003, 2010.

1053. Jeżeli jest kilku wykonawców testamentowych, którzy obowiązki te przyjęli, jeden z nich będzie mógł działać sam, gdyby inni nie działali, i będą solidarnie odpowiedzialni co do wyrachowania się z majątku ruchomego, jaki im powierzony został, chybaby testator czynności pomiędzy nich rozdzielił, a każdy z nich ograniczył się na tój, jaką mu poruczoną została. — K. N. 1200 n.— K. P. S. 527—542.

1054. Koszta przez wykonawcę testamentowego poniesione z tytułu opieczętowania, inwentarza, rachunku, i inne koszta odnoszące się do jego czynności, będą ciężarem spadku. — K. N. 1031.

ODDZIAŁ VIII.

O odwołaniu testamentów i ich upadku.

1055. Testamenta nie mogą być odwołane w całości lub części inaczój, jak tylko przez testament późniejszy, lub przez akt notarialny, obejmujący oświadczenie zmiany woli. — K. N. 895, 969—979, 981 n., 1317.

1056. Testamenta późniejsze, któreby nie odwoływały poprzednich w sposób wyraźny, niweczą w tych ostatnich te tylko rozporządzenia niemi objęte, które z nowymi nie dadzą się pogodzić lub będą im przeciwnie.

1057. Odwołanie uczynione w testamencie późniejszym otrzyma zupełny skutek, chociażby ten nowy akt pozostał bez wykonania z powodu niezdolności ustanowionego dziedzica lub zapisobiercy, albo z powodu nieprzyjęcia przez nich zapisu. — K. N. 727, 784.

1038. Wszelkie zbycie, nawet sposobem sprzedaży z prawem odkupu, lub sposobem zamiany, któreby testator uczynił co do całości lub części rzeczy zapisanej, pociągnie za sobą odwołanie zapisu co do wszystkiego, co zbyte zostało, chociażby późniejsze zbycie było nieważne, i chociażby przedmiot powrócił do rąk testatora. — K. N. 1020, 1638, 1658 n., 1702 n.

1039. Wszelkie rozporządzenie testamentowe upadnie, jeżeli ten, na czyją korzyść zostało uczynione, nie przeżył testatora. — K. N. 720—722, 898, 925, 1040 — 1043, 1088, 1089.

1040. Wszelkie rozporządzenie testamentowe, uczynione pod warunkiem zawisłym od wypadku niepewnego, i takim, że, odpowiednio do zamiaru testatora, rozporządzenie to powinno być wykonanem tylko o tyle, o ile wypadek nastąpi lub nie nastąpi, upadnie, jeżeli ustanowiony następca lub zapisobierca umrze przed spełnieniem się warunku. — K. N. 1168, 1169, 1175, 1179, 1181, 1182.

1041. Ustanowiony dziedzic lub zapisobierca, ma prawo nabyte i przejść mogące na ich następców, pomimo warunku, który, odpowiednio do zamiaru testatora, zawiesza tylko wykonanie rozporządzenia. — K. N. 1168, 1179, 1181, 1182.

1042. Zapis upadnie, jeżeli rzecz zapisana zginęła w całości za życia testatora. — K. N. 1234, 1302, 1303.

Toż samo ma miejsce, jeżeli rzecz zginęła po jego śmierci, bez czynu i winy następcy, chociażby tenże postawionym był w stanie opóźnienia co do jej wydania; jeżeliliby była musiała również zginąć w rękach zapisobiercy. — K. N. 1139, 1148, 1302, 1303, 1382, 1383.

1043. Rozporządzenie testamentowe upadnie, gdy się go zrzecze ustanowiony dziedzic lub zapisobierca.

albo okaże się niezdolnym do przyjęcia. — K. N. 725, 727, 775, 781, 906, 954, 956.

1044. Przyrost na korzyść zapisobierców będzie miał miejsce w razie gdy zapis będzie uczyniony kilku osobom łącznie. — K. N. 786.

Zapis poczytany będzie za uczyniony łącznie, gdy uczyniony jest w jedném i tém samym rozporządzeniu, i gdy testator nie oznaczył udziału w rzeczy zapisanej dla każdego ze współzapisobierców. — K. N. 1045.

1045. Zapis będzie także poczytany za uczyniony łącznie, gdy rzecz nie mogąca być podzieloną bez pogorszenia, darowana została jednym aktem kilku osobom, nawet oddzielnie — K. N. 572—575, 1044, 1217, 1218.

1046. Te same przyczyny, które, podług artykułu 954 i dwóch pierwszych rozporządzeń artykułu 955, upoważniają do wytoczenia skargi o odwołanie darowizny między żyjącymi, dopuszczone będą także dla wytoczenia skargi o odwołanie rozporządzeń testamentowych. — K. N. 724, 895, 956, 957, 958.

1047. Jeżeli skarga ta opiera się na obeldze ciężkiej wyrządzonej pamięci testatora, wytoczoną być winna w ciągu roku, licząc od dnia przestępstwa. — K. N. 955-2, 957, 1046.

DZIAŁ VI.

O rozporządzeniach dozwolonych na korzyść wnuków darującego lub testatora, albo na korzyść dzieci po jego braciach i siostrach.

1048. Ojcowie i matki będą mogli darować przez akta między żyjącymi lub testamenta, jednemu lub kilkorgu ze swoich dzieci, całość lub część majątku, którym

prawo pozwala im rozporządzać, z warunkiem oddania tego majątku dzieciom tychże obdarowanych, już urodzonym lub urodzić się mogącym, lecz tylko pierwszego stopnia. — K. N. 894—897, 906, 913—915, 1049—1074, 1081, 1098.

1049. Ważném będzie, na przypadek bezdzietnej śmierci, rozporządzenie, jakieby spadkodawca uczynił przez akt między żyjącymi lub testament, na korzyść jednego lub kilku ze swoich braci lub sióstr, całością lub częścią majątku, jakim mu prawo ze spadku rozporządzić dozwala, z warunkiem oddania tego majątku dzieciom tychże braci lub sióstr obdarowanych, już urodzonym lub urodzić się mogącym, lecz pierwszego tylko stopnia. K. N. 894—897, 906, 913—915, 1048, 1050—1074, 1081, 1098.

1050. Rozporządzenia dozwolone dwoma poprzedzającymi artykułami nie będą ważne jak tylko o tyle, o ile warunek oddania zastrzeżony będzie na korzyść wszystkich dzieci pierwszego obdarowanego, już urodzonych i urodzić się mogących, bez wyłączenia ani pierwszeństwa co do wieku lub płci. — K. N. 896, 897.

1051. Jeżeli, w przypadkach powyższych, ten, którego ciąży obowiązek oddania na rzecz dzieci, umrze, pozostawiając dzieci pierwszego stopnia, i zstępnych dziecka poprzednio zmarłego, wówczas ci ostatni otrzymają, prawem zastępstwa, udział dziecka poprzednio zmarłego. — K. N. 723, 739—745, 896, 897.

1052. Jeżeli dziecko, brat lub siostra, którym został darowany majątek przez akt między żyjącymi, bez obowiązku oddania, przyjmują nową szkodliwość przez akt między żyjącymi lub przez testament uczynioną, pod warunkiem, że majątek poprzednio darowany ulegać będzie wspomnianemu warunkowi oddania, nie wolno im już rozdzielać tych dwóch rozporządzeń na ich korzyść

uczynionych, i zrzec się drugiej darowizny, a zatrzymać pierwszą, chociażby nawet ofiarowali oddać majątek objęty w drugim rozporządzeniu.—K. N. 894, 932 n., 1134.

1053. Prawa powołanych otwierają się z chwilą, w której z jakiegokolwiek bądź powodu ustanie użytkowanie służące dziecku, bratu lub siostrze, którzy mają obowiązek oddania: przedwczesne na korzyść powołanych zrzeczenie się użytkowania, nie będzie mogło ubliżać wierzycielom pierwszego obdarowanego, wcześniejszym od zrzeczenia się. —K. N. 788, 1166, 1167.

1054. Żony pierwszych obdarowanych, nie mogą mieć do majątku ulegającego oddaniu, regresu pomocniczego, na przypadek niedostateczności majątku wolnego, jak tylko co do kapitałów posagowych i na przypadek jedynie, gdy testator wyraźnie to zastrzegł. —K. N. 1134, 1540, 1564, 1572.

1055. Czyniący rozporządzenia dozwolone poprzedzającymi artykułami, będzie mógł przez tenże sam akt, lub przez akt późniejszy w formie urzędowej, mianować opiekuna do wykonania tych rozporządzeń; opiekun ten nie może być uwolnionym od przyjęcia tego obowiązku, jak tylko dla jednej z przyczyn wymienionych w Oddziale VI Działu II w Tytule *O małoletności, opiece i usamowolnieniu*. (ar. 427—441 K. N. — ar. 398—413 K. C. P.) —K. N. 894, 895, 1073, 1317.

1056. W braku tego opiekuna, zamianowanie go nastąpi na działanie pierwszego obdarowanego, lub jego opiekuna, jeżeli jest małoletnim, w przeciągu miesiąca, licząc od dnia śmierci darującego lub testatora, albo od dnia, w którym, po śmierci, akt rozporządzenie zawierający wiadomym się stanie. — K. N. 896, 897, 1057, 1074. — K. P. S. 882 n.

1057. Pierwszy obdarowany, któryby nie uczynił zadość artykułowi poprzedzającemu, odpadnie od dobro-

dziejstwa rozporządzenia na jego korzyść uczynionego; a w takim razie, prawo będzie mogło być uznane za otwarte na korzyść powołanych, na działanie bądź tychże powołanych, jeżeli są pełnoletniemi, bądź na ich opiekuna lub kuratora, jeżeli są małoletniemi lub bezwłasnowolnemi, bądź każdego krewnego, powołanych pełnoletnich, małoletnich lub bezwłasnowolnych, a nawet z urzędu na działanie Prokuratora Królewskiego, przy Trybunale pierwszej instancji miejsca otwarcia spadku.

1058. Po śmierci osoby, która rozporządziła pod obowiązkiem oddania, przystąpi się w zwykłej formie do spisania inwentarza całego majątku i przedmiotów spadku składających, wyjąwszy jednak, gdyby szło tylko o zapis szczególny. Inwentarz ten obejmować będzie oszacowanie wszelkich ruchomości podług ich istotnej wartości. — K. N. 1014. — K. P. S. 942 n.

1059. Inwentarz spisany zostanie na żądanie pierwszego obdarowanego i w terminie oznaczonym w Tytule *O spadkach*, w przytomności opiekuna do wykonania mianowanego. Koszta będą ciężarem majątku objętego rozporządzeniem. — K. N. 795 n., 1055 n.

1060. Jeżeli inwentarz w terminie powyższym nie został spisany za staraniem pierwszego obdarowanego, przystąpi się do tego spisania w ciągu następnego miesiąca, na działanie opiekuna do wykonania mianowanego, w przytomności pierwszego obdarowanego lub jego opiekuna. — K. N. 1055 n. — K. P. S. 942—944.

1061. Jeżeli nie stało się zadosyć dwóm poprzedzającym artykułom, powyższy inwentarz spisany zostanie na działanie osób w ar. 1057 wskazanych, za przywołaniem pierwszego obdarowanego, lub jego opiekuna, i opiekuna do wykonania mianowanego. — K. N. 1055 n. — K. P. S. 942—944.

1062. Pierwszy obdarowany obowiązany będzie postarać się o sprzedaż, za obwieszczeniami i przez licytację, wszystkich ruchomości i przedmiotów rozporządzeniem objętych, wyjąwszy wszakże tych, o jakich jest mowa w dwóch następujących artykułach. — K. P. S. 617—625, 945—952.

1063. Sprzęty pokojowe i inne rzeczy ruchome rozporządzeniem objęte pod wyraźnym warunkiem zachowania ich w naturze, w takim stanie oddane być powinny, w jakim znajdować się będą w epoce oddania. — K. N. 527 n., 534, 535, 1134.

1064. Zwierzęta i narzędzia służące do uprawy gruntu, będą uważane za objęte w tych darowiznach między żyjącymi lub testamentach, które mają za przedmiot rzeczony grunta; a pierwszy obdarowany obowiązany będzie tylko postarać się o ich ocenienie i oszacowanie, ażeby, w chwili oddania, oddał je w takiej samej wartości. — K. N. 522, 524, 1350, 1352.

1065. Pierwszy obdarowany, w przeciągu sześciu miesięcy od dnia zamknięcia inwentarza licząc, korzystnie użyje pieniądze, tak gotowe, jak i pochodzące z ceny ruchomości i przedmiotów przedanych, oraz z tego, coby było otrzymane z aktywów. — K. N. 1066 — 1069. K. C. P. 432.

Powyższy przeciąg czasu, jeżeli potrzeba, przedłużonym być może.

1066. Pierwszy obdarowany powinien również użyć korzystnie pieniądze pochodzące z odebranych aktywów, i te które otrzyma ze spłaty rent; a to, w przeciągu najpóźniej trzech miesięcy po otrzymaniu tych pieniędzy.— K. N. 530, 1065.

1067. Użycie to nastąpi według woli czyniącego rozporządzenie, jeżeli oznaczył naturę przedmiotów, na które pieniądze mają być użyte; w razie przeciwnym użycie

to nie może nastąpić, jak na nabycie nieruchomości, lub z przywilejem na nieruchomości.—K. N. 1065, 1066, 1133.

1068. Użycie nakazane artykułami poprzedzającymi dopełnione zostanie w obecności i na działanie opiekuna do wykonania mianowanego. — K. N. 1055 n.

1069. Rozporządzenia, przez akta między żyjącymi lub przez testamenta z warunkiem oddania uczynione, staną się jawnymi, na działanie bądź pierwszego obdarowanego, bądź opiekuna mianowanego do wykonania; mianowicie co do nieruchomości—przez przepisanie aktów w księgach utrzymywanych w Kancellaryi Hypotecznej miejsca położenia nieruchomości, a co do summ umieszczonych z przywilejem na nieruchomościach, przez wpisanie na nieruchomościach przywilejowi uległych. — K. N. 939 n, 1055 n., 1070—1073.

1070. Brak przepisania aktu, obejmującego rozporządzenie, może być zarzucany przez wierzycieli i trzecich nabywców, nawet przeciwko małoletnim i bezwłasnowolnym, zachowując tym ostatnim regres do pierwszego obdarowanego i do opiekuna celem wykonania mianowanego, a małoletni lub bezwłasnowolni nie mogą żądać przywrócenia rzeczy do pierwszego stanu z powodu braku przepisania, chociażby pierwszy obdarowany i opiekun okazali się nie wypłacalnymi. — K. N. 941, 942, 1074.

1071. Brak przepisania nie może być zastąpiony ani uważany za pokryty przez wiadomość, jakaby wierzyciele i trzeci nabywcy mogli byli osiągnąć na innej drodze, nie zaś przez przepisanie. — K. N. 1069.

1072. Ani obdarowani, ani zapisobiercy, ani nawet prawni następcy tego, kto uczynił rozporządzenie, ani też ich obdarowani, zapisobiercy, lub spadkobiercy, nie będą mogli w żadnym przypadku zarzucać powołanym

braku przepisania lub wpisania. — K. N. 724, 894, 895, 941, 1002.

1073. Opiekun do wykonania mianowany staje się osobiscie odpowiedzialnym, jeżeli się w zupełności nie zastosował do powyższych prawideł co do wykazania majątku, przedaży ruchomości, korzystnego użycia pieniędzy, przepisania i wpisania, i wogólnosci, jeżeli nie dopełnił tego wszystkiego, co do dobrego i wiernego wypełnienia obowiązku oddania jest potrzebne. — K. N. 942, 1055 n.

1074. Jeżeli pierwszy obdarowany jest małoletni, nie będzie mógł, nawet na przypadek niewypłacalności swojego opiekuna, żądać przywrócenia rzeczy do pierwszego stanu, z powodu nie wypełnienia wskazanych mu prawideł w artykułach niniejszego Działu. — K. N. 942, 1070.

D Z I A Ł VII.

*O działach przez ojca, matkę, lub innych wstępnych, między
N. S. C. 34-1903. 98, 1848 ^{zawiesz. Działu.} ich/zstępnych uczynionych
47-37 1901.
44. 1894.*

1075. Ojciec i matka i inni wstępni będą mogli majątek swój podzielić pomiędzy swoje dzieci i zstępnych. K. N. 745, 914, 1076—1080, 1406.

1076. Dział ten może być uczyniony przez akt między żyjącymi lub przez testament, z zachowaniem formalności, warunków i prawideł, przepisanych co do darowizn między żyjącymi i testamentów. — K. N. 893—895, 931 n. 969 n.

Dział dopełniony przez akt między żyjącymi może mieć za przedmiot tylko majątki terażniejsze. — K. N. 723, 815 n., 943. 1082 n., 1130, 1600.

1077. Jeżeli nie cały majątek, jaki pozostawi wstępny w dniu swęj śmierci, został działem objęty, wówczas majątki, jakiebę nie były w nim objęte, podzielone będą w zastosowaniu się do prawa. — K. N. 723, 724, 815 n.

1078. Jeżeli dział nie został dopełniony pomiędzy wszystkie dzieci żyjące w chwili zejścia i zstępnych po dzieciach poprzednio zmarłych, dział taki będzie nieważny co do całości. Nowego działu w formie prawnej mogą żądać bądź dzieci lub zstępni, którzy żadnego w nim nie otrzymali udziału, bądź nawet ci, pomiędzy których dział był uczyniony. — K. N. 723, 724, 815 n.

1079. Dział, przez wstępnego uczyniony, będzie mógł być zaskarżonym z przyczyny pokrzywdzenia więcej jak o jedną czwartą część: będzie także mógł być zaskarżonym i w tym razie, gdyby wynikło z podziału i rozporządzeń przez wzgląd szczególny uczynionych, że jeden ze współdzielących się otrzymałby większą korzyść, niż prawo pozwala. — K. N. 887, 913—915, 919, 1118, 1304, 1313, 1675, 1677—1680.

1080. Dziecko, któreby, dla jednéj z przyczyn w artykule poprzedzającym wyrażonych, zaskarżyło dział przez wstępnego uczyniony, będzie musiało zaliczyć kosztą oszacowania; i kosztą tę, podobnie jak kosztą sporu, ostatecznie poniesie, jeżeli skarga nie okaże się uzasadnioną. — K. N. 1677 n. — K. P. S. 130, 131, 302—323, 1034, 1035.

DZIAŁ VIII.

O darowiznach uczynionych w umowie przedślubnej małżonkom i dzieciom z małżeństwa urodzić się mającym.

1081. Każda darowizna między żyjącymi majątku terażniejszego, chociażby przez umowę przedślubną mał-

żonkom lub jednemu z nich była uczynioną, ulega ogólnym prawidłom, dla darowizn pod tym tytułem uczynionych przepisany. — K. N. 893, 896, 900—931, 943, 959, 960, 1387 n.

Nie może mieć miejsca na korzyść dzieci urodzić się mających, jak tylko w przypadkach w Dziale VI niniejszego Tytułu wymienionych. — K. N. 1048 n.

1082. Ojcowie i matki, inni wstępni, krewni poboczni małżonków, a nawet obcy, mogą przez umowę przedślubną rozporządzać całością lub częścią majątku, jaki w chwili swój śmierci pozostawia, tak na korzyść rzeczonych małżonków, jak na korzyść dzieci z ich małżeństwa urodzić się mających, na wypadek, jeżeliby darujący przeżył małżonka obdarowanego. — K. N. 1089.

W powyższym przypadku przeżycia darującego domniemywa się zawsze, że podobna darowizna, chociaż uczyniona na korzyść samych tylko małżonków lub jednego z nich, uczynioną została na korzyść dzieci i zstępnych z małżeństwa urodzić się mających. — K. N. 1350, 1352.

1083. Darowizna uczyniona w formie artykułem poprzedzającym oznaczonej, będzie nie odwołałną w tém tylko znaczeniu, że darujący nie będzie już mógł rozporządzać, pod tytułem darmym, przedmiotami objętymi w darowiznie, chyba tylko nie wielkimi summami, pod tytułem wynagrodzenia lub inaczej. ²

1084. Darowizna przez umowę przedślubną będzie mogła być uczynioną łącznie co do majątku terażniejszego i przyszłego, w całości lub części, z obowiązkiem dołączenia do niej wykazu długów i ciężarów darującego istniejących w dniu darowizny. W takim razie wolno będzie obdarowanemu, po zgonie darującego, pozostać przy majątku terażniejszym, zrzekając się reszty majątku darującego. — K. N. 943, 947, 1085, 1089.

1085. Jeżeli wykaz, o którym w artykule poprzedzającym jest wzmianka, nie był dołączony do aktu obejmującego darowiznę majątku terażniejszego i przyszłego, obdarowany będzie obowiązany przyjąć lub zrzec się téj darowizny co do całości. W razie przyjęcia, nie będzie mógł żądać jak tylko majątków istniejących w dniu śmierci darującego, i będzie obowiązany zapłacić wszystkie długi i ciężary spadku.— K. N. 724, 1009.

1086. Darowizna przez umowę przedślubną na korzyść małżonków i dzieci z ich małżeństwa urodzić się mających, może być także uczynioną pod warunkiem zapłacenia wszystkich bez różnicy długów i ciężarów spadku po darującym, lub pod innymi warunkami, których wykonanie zależałoby od jego woli, bez względu na to przez kogo darowizna uczynioną była: obdarowany obowiązany będzie wypełnić te warunki, jeżeli nie woli zrzec się darowizny; a jeżeli darujący przez umowę przedślubną zachował sobie możność rozrządzenia przedmiotem objętym w darowiznie jego majątku terażniejszego, lub summą oznaczoną, z tegoż majątku wziąć się mającą, przedmiot lub summa, jeżeli umrze nie rozporządziwszy niemi, poczytują się za objęte darowizną i należec będą do obdarowanego lub jego następców.— K. N. 944, 946, 947, 1089, 1093, 1170, 1174, 1350, 1352, 1387.

1087. Darowizny, uczynione przez umowę przedślubną, nie mogą być zaskarżane, ani uznane za nieważne, pod pozorem braku przyjęcia.— K. N. 932, 1088, 1089, 1387.

1088. Wszelka darowizna, uczyniona na korzyść małżeństwa, upada, jeżeli małżeństwo nie przyjdzie do skutku.— K. N. 1181.

1089. Darowizny uczynione jednemu z małżonków, podług przepisów powyższych artykułów 1082, 1084 i

1086, upadną, jeżeli darujący przeżyje małżonka obdarowanego i jego potomstwo. — K. N. 1039, 1092.

1090. Wszelkie darowizny uczynione małżonkom w ich umowie przedślubnej, ulegną, z chwilą otwarcia spadku po darującym, zmniejszeniu do takiej części, jaką prawo rozrządzać mu pozwalało. — K. N. 913—930, 1094, 1095, 1098, 1525.

DZIAŁ IX.

O rozporządzeniach pomiędzy małżonkami, bądź przez umowę przedślubną, bądź w czasie małżeństwa.

1091. Małżonkowie będą mogli przez umowę przedślubną czynić sobie wzajemnie, lub jeden z nich drugiemu takie darowizny, jakie zechcą, pod ograniczeniami poniżej wymienionemi. — K. N. 894, 1092—1100, 1387, 1480, 1516, 1525.

1092. Wszelka darowizna między żyjącymi majątku terażniejszego, uczyniona pomiędzy małżonkami przez umowę przedślubną, nie poczytuje się za uczynioną pod warunkiem, że przeżyje obdarowany, jeżeli warunek ten wyraźnie nie jest zamieszczony; i poddaną będzie wszelkim prawidłom i formom, powyżej dla tego rodzaju darowizn przepisany. — K. N. 931 n., 947, 969 n., 1081—1090.

1095. Darowizna majątku przyszłego lub terażniejszego i przyszłego, uczyniona między małżonkami przez umowę przedślubną, czy z jednej strony, czy wzajemna, poddaną będzie prawidłom ustanowionym w poprzedzającym Dziale co do podobnych darowizn uczynionych małżonkom przez trzecią osobę; jednakże nie będzie mogła przejść na dzieci z małżeństwa pochodzące, na przypadek jeżeliby małżonek obdarowany zmarł przed małżonkiem darującym. — K. N. 1081—1090.

1094. Będzie mógł małżonek, bądź przez umowę przedślubną, bądź wczasie małżeństwa, na przypadek gdyby nie pozostawił dzieci ani zstępnych, darować drugiemu małżonkowi na własność wszystko to, czémby mógł rozporządzić na korzyść obcego, a oprócz tego na użytkowanie całą część, jaką prawo z uszczerbkiem następców rozporządzać zabrania.—K. N. 578 n., 915, 1099.

Na przypadek zaś gdyby małżonek darujący pozostawił dzieci lub zstępnych, mocen będzie darować drugiemu małżonkowi, albo czwartą część na własność i drugą czwartą część na użytkowanie, albo połowę całego swego majątku na samo tylko użytkowanie. — K. N. 913 n., 1098, 1515, 1516, 1525.

1095. Małoletni nie będzie mógł przez umowę przedślubną uczynić darowizny drugiemu małżonkowi, czy to jednostronną, czy wzajemną, bez zezwolenia i asystencyi tych, których zezwolenie wymagane jest do ważności jego małżeństwa; a za tém zezwoleniem będzie mógł darować to wszystko, co prawo małżonkowi pełnoletniemu pozwala darować na korzyść drugiego małżonka.—K. N. 894, 903, 1300, 1387.

1096. Wszelkie darowizny uczynione między małżonkami w czasie małżeństwa, chociażby nazwane były darowiznami między żyjącymi, będą zawsze odwoławne. K. N. 894, 1595, 2253

Żona może odwołać darowiznę, bez upoważnienia męża ani sądu. — K. N. 1124.

Darowizny te nie będą odwołanemi z powodu przybycia dzieci. — K. N. 953, 960.

1097. Małżonkowie nie będą mogli, wczasie małżeństwa, w jednym i tymże samym akcie czynić sobie, ani przez akta między żyjącymi, ani przez testament, żadną darowizny wzajemną i zobopólną. — K. N. 968.

1098. Mężczyzna lub niewiasta, którzy, mając dzieci

z innego łoża, wejdą w powtórne lub następne związki małżeńskie, nie będą mogli darować swemu nowemu małżonkowi więcej, nad część dziecka prawego najmniej biorącego, i darowizny te w żadnym przypadku nie mogą przewyższać czwartą częśći majątku. — K. N. 1099, 1496, 1525, 1527.

1099. Małżonkowie nie mogą ubocznie czynić sobie darowizn nad to, co jest powyższemi rozporządzeniami dozwolone. — K. N. 1094, 1098.

Wszelka darowizna ukryta, lub uczyniona osobom podstawionym, będzie nieważną. — K. N. 911, 1100, 1527, 1595.

1100. Poczytują się za uczynione osobom podstawionym, darowizny jednego małżonka na rzecz dzieci lub jednego z dzieci drugiego małżonka, pochodzących z innego małżeństwa, równie jak te, jakieby darujący uczynił krewnym, których drugi małżonek będzie, w dniu darowizny, domniemanym następcą, chociażby ten ostatni nie przeżył obdarowanego krewnego. — K. N. 911, 1113, 1350, 1352.

TYTUŁ III.

O kontraktach czyli zobowiązaniach umownych w ogólności.

DZIAŁ I.

Rozporządzenia przedwstępne.

1101. *Kontrakt* jest to umowa, przez którą jedna lub więcej osób zobowiązują się względem jednej lub więcej innych osób, do dania, czynienia, lub nieczynienia czego. — K. N. 711, 1134, 1315 n., 1370 n.

1102. Kontrakt jest *synallagmatyczny* czyli *dwustronny*, gdy kontraktujący zobowiązują się wzajemnie jedni względem drugich. — K. N. 1184, 1325.

1103. Jest *jednostronny*, gdy jedna lub więcej osób, zobowiązują się względem jednej lub więcej innych osób, a ze strony tych ostatnich, nie zachodzi żadne zobowiązanie. *Recessus in obsequio regis. Sec. n. 30/2 v. 1886,*

1104. Jest *zamienny*, gdy każda ze stron zobowiązuje się dać lub uczynić rzecz jaką, która się uważa za równowartość tego, co się jęj daje, lub dla niej czyni. — K. N. 1582 n., 1702 n.

Jeżeli równowartość polega na możliwości zysku lub straty dla każdéj ze stron, w miarę wypadku niepewnego, kontrakt jest *losowy*. — K. N. 1964, 1976. — K. H. 311 n., 332 n.

1105. *Kontrakt dobroczynny* jest ten, w którym jedna ze stron zapewnia drugiej korzyść czysto darmo. — K. N. 711, 893 n., 931, 967, 2014, 2077, 2090.

1106. *Kontrakt pod tytułem obciążliwym* jest ten, który na każdą ze stron wkłada obowiązek dania lub czynienia czego. — K. N. 1136, 1142, 1146, 1162.

1107. Kontrakty, czy mają swoją własną nazwę, czy jęj nie mają, ulegają prawidłom ogólnym, jakie są przedmiotem niniejszego Tytułu.

Prawidła szczególne, pewnych kontraktów dotyczące, zamieszczone są pod właściwemi im Tytułami; prawidła zaś szczególne co do układów handlowych określone są prawami odnoszącemi się do handlu.

DZIAŁ II.

O warunkach istotnych do ważności umów.

1108. Cztery są warunki istotne do ważności umowy: — K. N. 1101, 1134.

Zezwolenie strony, która się zobowiązuje; — K. N. 1109—1122.

Zdolność jej do kontraktowania; — K. N. 1123—1125.

Przedmiot pewny, względem którego zaszło zobowiązanie; — K. N. 1126—1130.

Przyczyna godziwa w zobowiązaniu. — K. N. 1131—1133. — K. C. P. 6.

ODDZIAŁ I.

O zezwoleniu.

1109. Zezwolenie nie jest ważne, jeżeli dane było tylko w skutku błędu, albo jeżeli wymuszone zostało przez gwałt, albo wyłudzone przez podstęp. — K. N. 887, 1101, 1108, 1110—1117, 1134, 1304.

1110. Błąd jest przyczyną nieważności umowy wtenczas tylko, gdy pada na samą istotę rzeczy, będącej przedmiotem umowy.

Błąd nie jest przyczyną nieważności, jeżeli pada tylko na osobę, z którą miano zamiar zawrzeć umowę, chyba by względ na tę osobę był główną przyczyną umowy. — K. N. 1109, 1117, 1304, 1356, 1376 n., 2052 n. — K. P. s. 541.

1111. Gwałt użyty przeciwko temu, kto zaciągnął zobowiązanie, jest przyczyną nieważności, chociażby był użyty przez osobę trzecią, a nie przez tę, na korzyść któ-

rój umowa została zawartą. — K. N. 887, 892, 1109, 1112—1117, 1304, 2053, 2233. — K. P. S. 400.

1112. Zachodzi gwałt, gdy jest takiéj natury, że może uczynić wrażenie na osobie rozsądnéj, i gdy może w niéj wzbudzić obawę narażenia jéj saméj lub jéj majątku na złe znaczne i bezpośrednio grożące.

W przedmiocie tym wzgląd mieć należy na wiek, płeć i stan osób. — K. N. 1353.

1113. Gwałt jest przyczyną nieważności umowy nie tylko wtenczas, gdy był użyty przeciwko osobie kontraktującej, lecz i wtenczas, gdy go użyto przeciwko jé małżonkowi lub małżonce, zstępnym lub wstępnym. — K. N. 1100.

1114. Sama tylko obawa z uszanowania względem ojca, matki, lub innego wstępnego pochodząca, jeżeli gwałt użytym nie został, nie jest dostateczną do unieważnienia umowy.

1115. Umowa nie może już być zaskarżaną z powodu gwałtu, jeżeli, po ustaniu takowego, rzeczona umowa potwierdzoną została, bądź wyraźnie, bądź w sposób milczący, bądź gdy czas do skargi o przywrócenierzeczy do pierwszego stanu, prawem zakreślony, już upłynął. — K. N. 892, 1117, 1304, 1338.

1116. Podstęp jest przyczyną nieważności umowy, gdy zabiegi, użyte przez jedną ze stron, są tego rodzaju, iż widocznie druga strona, bez takich zabiegów, nie byłaby weszła w umowę. — K. N. 1109, 1117.

Podstęp nie dorozumiewa się, lecz dowiedź onym być powinien. — K. N. 1353, 2268. — K. K. G. i P. 1199.

1117. Umowa zawarta przez błąd, gwałt, lub podstęp, nie jest nieważną z samego prawa; jest tylko dopuszczalną skarga o nieważność lubo zerwanie, a to w przypadkach i w sposobie wskazanych w Oddziale VII Działu V niniejszego Tytułu. (ar. 1304 n.)— K. K. G. i P. 1199.

1118. Pokrzywdzenie nie czyni umów wadliwemi, jak tylko w pewnych kontraktach, lub względem pewnych tylko osób, co będzie bliżej w tym samym Oddziale wyjaśnione. — K. N. 783, 887, 890, 1079, 1304—1306, 1313, 1314, 1674 n., 2052.

1119. Nie można, w ogólnosci, zobowiązywać się, ani nakładać zobowiązań na innych w swém własnym imieniu, tylko za siebie. — K. N. 1120, 1121, 1165, 1236, 2014, 2077, 2090.

1120. Wszelako można działać za trzeciego, przyrzekając spełnienie przezeń jakiego czynu; a jeżeli ten trzeci odmawia dotrzymania przyrzeczenia, służy wówczas prawo do wynagrodzenia przeciw temu, kto za trzeciego działał, lub przyrzekał wyjednać jego potwierdzenie. — K. N. 1142, 1146, 1165, 1336, 1338, 1989.

1121. Można podobnież uczynić zastrzeżenie na korzyść trzeciego, gdy to zastrzeżenie jest warunkiem umowy dla siebie samego zawieranej, albo darowizny na rzecz kogo innego czynionej. Kto takie zastrzeżenie uczynił, nie może go już odwołać, jeżeli trzeci oświadczył, że chce z niego korzystać. — K. N. 894, 1134, 1168 n., 1973, 2014. *W.S.C. 25.1909. Jakby gram, mijałby ktoś na osobę, 3.15. Ktoś tego nie zrobił.*

1122. Uważa się, że każdy zawierający umowę, zawarł ją dla siebie, swoich następców, i dla osób stojących w jego prawach, chybaby przeciwny stan rzeczy z osnowy lub z natury umowy wypływał. — K. N. 724, 1166, 1350, 1352, 1879, 2017, 2235, 2237,

ODDZIAŁ II.

O zdolności stron kontraktujących.

1123. Każda osoba może zawierać umowę, jeżeli za niezdolną do tego przez prawo nie jest uznana. — K. N. 1101, 1108.

1124. Niezdolnemi do zawierania umów są:

Małoletni, — K. C. P. 345.

Bezwłasnowolni, — K. C. P. 489, 497, 518.

Mężatki, w przypadkach przez prawo wymienionych,
Pr. o małż. 208, 209, 214. — K. C. P. 182—190.

I w ogólności wszyscy ci, którym prawo zabroniło wchodzić w pewne umowy. — K. N. 1538, 1595—1597, 2222. K. C. P. 16, 21 n. — Pos. Rady Adm. z d. ²/₁₄ Kwietnia 1835 r. (T. I, str. 97 niniejszego dzieła).

1125. Małoletni, bezwłasnowolny i mężatka nie mogą zaskarżać swych zobowiązań z przyczyny niezdolności, jak tylko w przypadkach przez prawo przewidzianych. — K. N. 1124.

Osoby zdolne do zaciągania zobowiązań nie mogą na swą obronę stawiać niezdolności małoletniego, bezwłasnowolnego lub mężatki, z którymi weszli w umowę.

W SC, 31-1909

ODDZIAŁ III.

O przedmiocie i materji umów.

1126. Każda umowa ma za przedmiot rzecz, którą jedna ze stron zobowiązuje się dać, albo którą jedna ze stron zobowiązuje się uczynić lub nie czynić. — K. N. 1101, 1108, 1134, 1136 n., 1142, 1146.

1127. Proste używanie lub proste posiadanie rzeczy może być, podobnie jak rzecz sama, przedmiotem umowy. — K. N. 578, 625, 635, 636, 1709, 1713 n., 1874 n., 2078, 2228.

1128. Tylko rzeczy zbywalne mogą być przedmiotem umów. — K. N. 538, 1302, 1303, 1598, 2226.

1129. Potrzeba aby zobowiązanie miało za przedmiot rzecz oznaczoną, przynajmniej co do jej gatunku. — K. N. 1131.

Ilość rzeczy może być niepewna, byleby mogła być oznaczoną.

1150. Rzeczy przyszłe mogą być przedmiotem zobowiązania.

Nie można jednak zrzekać się spadku nie otwartego, ani téż zaciągać lub przyjmować zobowiązań względem podobnego spadku, nawet za zezwoleniem tego, o którego spadek idzie. — K. N. 791, 1172, 1389, 1600, 1837.

ODDZIAŁ IV.

O przyczynie.

1151. Zobowiązanie bez przyczyny, albo na przyczynie fałszywej, lub na przyczynie niegodziwej oparte, nie może mieć żadnego skutku. — K. N. 1101, 1108, 1133, 1235.

1152. Ważną jest umowa, chociażby przyczyna nie była w niej wyrażoną.

1153. Przyczyna jest niegodziwa, gdy jest prawem zakazana, gdy jest przeciwna dobrem obyczajom lub porządkowi publicznemu. — K. N. 686, 815, 900, 946, 965, 1172, 1387—1390, 1660, 1693, 1811, 1833, 1837, 1840, 1855, 1965, 2063, 2078, 2220.

DZIAŁ III.

O skutku zobowiązań.

ODDZIAŁ I.

Rozporządzenia ogólne.

1154. Umowy prawnie zawarte zastępują miejsce prawa dla osób je zawierających. — K. N. 711, 1101.

Nie mogą być odwołane, jak tylko za wzajemném ich zezwoleniem, albo dla przyczyn prawem oznaczonych.— K. N. 1108—1122.

Powinny być wykonane dobrą wiarą. — K. N. 1147 n.

1155. Umowy zobowiązują nie tylko do tego, co w nich jest wyrażone, lecz jeszcze do wszystkich następstw, jakie słuszność, zwyczaj lub prawo nadają zobowiązaniu podług jego natury. — K. N. 1159 n. 1231, 1370, 1991, 2010.

ODDZIAŁ II.

O zobowiązaniu dania.

1156. Zobowiązanie dania pociąga za sobą zobowiązanie wydania rzeczy i zachowania takowej aż do jej wydania, pod karą wynagrodzenia wierzycielom szkód i strat. — K. N. 1004, 1011, 1014 — 1016, 1018, 1134, 1142, 1146 n., 1302, 1303, 1604 n., 1689, 1690.

1157. Zobowiązanie czuwania nad zachowaniem rzeczy, czy to umowa ma za przedmiot pożytek jednej tylko ze stron, czy też ma za przedmiot wspólny ich pożytek, wkłada obowiązek na tego, kto zobowiązanie to przyjął, ażeby w tej mierzełożył wszelkie starania dobrego ojca rodziny.

Zobowiązanie to więcej lub mniej jest rozciągnięte względnie pewnych umów, których skutki w tej mierze wyjaśnione są pod odpowiednimi Tytułami.—K. N. 601, 804, 1372, 1374, 1728, 1874 n., 1880, 1915 n., 1928, 1962, 1991, 2072, 2080. — K. H. 103.

1158. Zobowiązanie wydania rzeczy staje się dokonaniem przez samo zezwolenie stron kontraktujących. — K. N. 938, 1108, 1109, 1583, 1589, 1606, 1607, 1703, 1921.

Czyni ono wierzyciela właścicielem rzeczy i stawia ją na jego niebezpieczeństwo, odkąd obowiązek wydania

powstał, chociażby wydanie nie było nastąpiło, chybaby dłużnik stał się winnym zwłoki w wydaniu, w którym to przypadku rzecz zostaje na niebezpieczeństwo dłużnika. — K. N. 908, 1139, 1146, 1230, 1302, 1656, 1657, 1771, 1788—1790, 1929, 1936, 1996, 2243—2247.

1139. Dłużnik postawionym jest w zwłocę bądź przez wezwanie, bądź przez inny akt równoznaczący, bądź w skutek umowy, gdy takowa wyraża, iż bez potrzeby jakiegokolwiek bądź aktu i przez samo upłynienie terminu, dłużnik będzie w zwłocę. — K. N. 1134, 1138, 1146, 1230, 1929.

1140. Skutki zobowiązania dania lub wydania nieruchomości urządzone są w Tytule *O sprzedaży*, oraz w Tytule *O przywilejach i hypotekach*. — K. N. 1604—1624, 2103, 2114, 2166—2179. — Ar. 7 ust. 5 pr. o przyw. i hyp. z r. 1825. — Ar. 47 n. Us. Hyp. z r. 1818.

1141. Jeżeli rzecz, którą kto zobowiązał się różnocześnie dać lub wydać dwóm osobom, jest czysto ruchomą, ta z dwóch osób, która rzecz tę objęła w rzeczywiste posiadanie, ma pierwszeństwo i staje się jej właścicielką, chociażby data jej tytułu była późniejszą, byleby jednak posiadanie było w dobrej wierze. — K. N. 527 n., 550, 1606, 1607, 2228, 2233, 2268, 2279.

ODDZIAŁ III.

O zobowiązaniu czynienia lub nie czynienia.

1142. Każde zobowiązanie czynienia lub nie czynienia, w razie nie wykonania go ze strony dłużnika, przechodzi w zobowiązanie wynagrodzenia szkód i strat. — K. N. 1126, 1134—1136, 1146 n., 1237, 1382 n. — K. P. S. 128, 523 n.

1143. Jednakże wierzyciel ma prawo żądać, ażeby to, co zostało zrobione wbrew zobowiązaniu, było zniszczonem; i może żądać, aby był do zniszczenia upoważnionym na koszt dłużnika, co nie ubliża obowiązkowi wynagrodzenia szkód i strat, jeżeli takowe przypadają. — K. N. 1146 n. — K. P. S. 523 — 525.

1144. Wierzyciel może także, w razie nie wykonania, być upoważnionym do postarania się o wykonanie zobowiązania na koszt dłużnika.

1145. Jeżeli jest zobowiązanie nie czynienia, ten, kto mu uchybia, powinien wnanagrodzić szkody i straty za samo tylko uchybienie. — K. N. 1146 n. — K. P. S. 128, 523, 525.

ODDZIAŁ IV.

O wynagrodzeniu szkód i strat, wypływających z nie wykonania zobowiązania.

1146. Szkody i straty należą się wtenczas tylko, gdy dłużnik jest w stanie opóźnienia z wypełnieniem swojego zobowiązania, wyjąwszy wszakże, gdy rzecz, którą dłużnik zobowiązał się dać lub uczynić, nie mogła być daną lub uczynioną inaczej, jak tylko w pewnym czasie, któremu upłynąć dozwolił. — K. N. 1139, 1226, 1230, 1302, 1382, 1656, 1657, 1771, 1788—1790, 1929, 1936, 1996. — K. P. S. 126, 128, 523—525.

1147. Dłużnik skazany będzie, jeżeli to z okoliczności wypadła, na wynagrodzenie szkód i strat, bądź z powodu nie wykonania zobowiązania, bądź z powodu spóźnienia w wykonaniu, chociażby zła wiara z jego strony wcale nie zachodziła, ilekroć nie usprawiedliwi, że nie wykonanie pochodzi z przyczyny obcej, która przypisaną mu być nie może — K. N. 1129, 1134, 1302, 1382.

1148. Wynagrodzenie szkód i strat nie należy się, gdy, na skutek siły większej, lub wypadku losowego, dłużnik przeszkodzonym był w daniu lub uczynieniu tego, do czego był zobowiązany, lub gdy uczynił to, co mu było wzbronione. — K. N. 607, 855, 1302, 1348, 1380, 1631, 1647, 1722, 1730, 1733, 1772, 1773, 1784, 1881—1883, 1929.— K. P. S. 523.— K. H. 97, 241, 277, 310, 324.

1149. Szkody i straty, jakich wynagrodzenie należy się wierzycielowi, obejmują w ogólnosci stratę, jaką tenże poniósł, i korzyści jakich został pozbawiony, z zastrzeżeniem wyjątków i zmian poniżej wymienionych.

1150. Dłużnik nie jest obowiązany wynagrodzić innych szkód i strat, jak te, jakie były lub mogły być przewidziane w chwili umowy, chyba by nie wykonanie zobowiązania było skutkiem jego podstępu.—K. N. 1109, 1116, 1117, 1151, 1304, 1353.

1151. W przypadku nawet, gdy nie wykonanie umowy jest skutkiem podstępu dłużnika, to tylko objęte być powinno w wynagrodzeniu za szkody przez wierzyciela doznane, i za korzyści, których pozbawionym został, co jest bezpośredniem i prostém następstwem nie wykonania umowy. — K. N. 1150.

1152. Gdy w umowie zastrzeżono, że ten, kto jój nie wykona, zapłaci pewną summę pod tytułem wynagrodzenia szkód i strat, nie może być przyznaną drugiej stronie summa ani większa ani mniejsza.— K. N. 1226 n., 2047. *Pr. Kurta - pr. do 18/1 r. 96.*

1153. W zobowiązaniach, które ograniczają się na zaplaceniu pewnej summy, wynagrodzenie szkód i strat, wpływających z opóźnienia w wykonaniu, nie polega nigdy jak tylko na skazaniu na zapłatę procentu prawnego; z zachowaniem prawideł szczególnych w przedmiocie handlu i poręczenia. — K. N. 1139, 1907, 2011 n.

Powyższe wynagrodzenie szkód i strat należy się wierzycielowi bez potrzeby usprawiedliwiania przez niego jakiegokolwiek straty.

WSL.
164.
1906
Procenta nie należą się, jak od dnia skargi, wyjąwszy przypadki, w których ustawa bieg ich samém prawem stanowi. — K. N. 609, 612, 856, 928, 1015, 1207, 1378, 1440, 1473, 1548, 1570, 1579, 1620, 1652, 1846, 1904, 1996, 2001, 2028. — K. P. S. 57. — K. H. 184, 185, 187.

{**1154.** Ubiegłe procenta od kapitałów mogą przynosić procenta, albo na skutek skargi sądowej, albo na skutek umowy szczególnej, byleby bądź w skardze, bądź w umowie, szło o procenta należne przynajmniej za rok cały. — K. N. 1134. — K. P. S. 59, 61, 69.

1155. Jednakże ubiegłe przychody, jako to cena dzierżawy lub najmu, raty przypadłe od rent wieczystych lub dożywotnich, przynoszą procent od dnia skargi lub od daty umowy. — K. N. 1134. — K. P. S. 59, 61, 69.

To samo ^{uśc.}prawidło stosuje się do zwrotu przychodów z ziemi, i do procentów, które trzecia osoba wierzycielowi za dłużnika zapłaciła. — K. N. 583 n. — K. P. S. 129, 526.

ODDZIAŁ V.

O tłumaczeniu umów.

1156. W umowach należy raczej badać jaki był wspólny zamiar stron kontraktujących, aniżeli przywiązywać się do literalnego znaczenia wyrazów. — K. N. 1134, 1135, 1175, 1602, 2048, 2049.

1157. Gdy zastrzeżenie jakie może mieć dwoiste znaczenie, trzeba je raczej tak rozumieć, iżby miało jaki skutek, a nie tak iżby żadnego skutku sprawić nie mogło.

1158. Wyrażenia mogące mieć dwoiste znaczenie, brane być powinny w znaczeniu, jakie najwięcej naturze umowy odpowiada.

1159. To, co jest wątpliwém, tłómaczyć należy podług zwyczaju miejsca, w którém umowa zawartą została. — K. N. 590, 608, 645, 674, 1648, 1753, 1757 do 1759, 1777.

1160. Należy umowy uzupełniać takimi zastrzeżeniami, jakie w nich są zwyczajne, chociażby nie były wyrażone. — K. N. 1135, 1159.

1161. Wszystkie zastrzeżenia umów tłómaczą się jedne przez drugie, nadając każdemu zastrzeżeniu znaczenie, jakie z całego aktu wypływa.

1162. W razie wątpliwosci, umowa tłómaczy się przeciwko temu, kto zobowiązanie dla siebie zastrzegł, a na korzysć tego, kto zobowiązanie na siebie przyjął. — K. N. 1602.

1163. Umowa, chociażby w najogólniejszych była skręsloną wyrażeniach, obejmuje w sobie tylko to, względem czego strony prawdopodobnie zamierzyły umawiać się. — K. N. 2048 n.

1164. Gdy w umowie wyrażono przypadek dla objaśnienia zobowiązania, nie należy przyjmować, że strony chciały przez to ścieśnić rozciągłość, jaką prawo nadaje zobowiązaniu do przypadków nie wyrażonych.

ODDZIAŁ VI.

O skutkach umów względem osób trzecich.

1165. Umowy mają skutek jedynie między stronami kontraktującymi; nie szkodzą trzecim i nie przynoszą im korzyści, wyjąwszy w przypadku w art. 1121 przewidzianym. — K. N. 1134, 1166, 1167, 1321, 1351, 1599, 2005, 2009, 2051. — K. P. S. 466, 474, 1022. — K. H. 524.

1166. Jednakże wierzyciele mogą wykonywać wszystkie prawa i skargi swego dłużnika, wyjąwszy te, które są wyłącznie do osoby przywiązane. — K. N. 618, 622, 631, 788, 820, 857, 865, 877 n., 921, 1053, 1410, 1446, 1447, 1464, 1666, 1763, 2091, 2205, 2225. — K. P. S. 778, 871, 873. — K. H. 519 n. — Pr. o Tow. Kr. Ziem z r. 1825, art. 15.

1167. Mogą także wierzyciele w własnym swym imieniu zaskarżać akta przez dłużnika na oszukanie ich praw zdziałane. — K. N. 882. — 443 n.

Powinni jednak, co się tyczy ich praw wymienionych w Tytule *O spadkach*, i w Tytule *O umowie przedślubnej i wzajemnych prawach małżonków*, stosować się do prawideł tamże wskazanych. — K. N. 618, 622, 788, 865, 878, 921, 1053, 1166, 1410, 1447, 1464, 2225. — K. P. S. 466, 474.

D Z I A Ł IV.

O rozmaitych rodzajach zobowiązań.

ODDZIAŁ I.

O zobowiązaniach warunkowych.

§. 1. *O warunku w ogólności, i o rozmaitych jego rodzajach.* (1).

1168. *Zobowiązanie jest warunkowe, gdy uczyniono je zawisłym od wypadku przyszłego i niepewnego, bądź*

---

(1) Przepisy związkowe: K. N. 580, 900, 944, 945, 1040, 1041, 1036, 1088, 1092, 1185, 1234, 1258, 1584, 1588, 2257.

to zawieszając je aż do nastąpienia wypadku, bądź téż rozwiązując je podług tego czy wypadek nastąpi lub nie. K. N. 1101, 1134, 2125, 2257.

1169. *Warunek przypadkowy* jest ten, który zależy od trafu, i który wcale nie jest w mocy wierzyciela ani dłużnika. — K. N. 1148, 1306.

1170. *Warunek możności* jest ten, który wykonanie umowy zawisłém czyni od wypadku, jakiego nastąpienie lub nie nastąpienie jest w mocy jednej lub drugiej ze stron kontraktujących. — K. N. 944, 1086, 1174.

1171. *Warunek mieszany* jest ten, który zależy zarazem od woli jednej ze stron kontraktujących i od woli osoby trzeciej.

1172. Wszelki warunek rzeczy niepodobnej, lub przeciwniej dobrym obyczajom, albo zakazanej przez prawo, jest nieważnym, i czyni nieważną umowę, która od niego zależy. — K. N. 686, 815, 900, 946, 965, 1133, 1174, 1268, 1387 n., 1600, 1811, 1833, 2063.

1173. Warunek nie czynienia rzeczy niepodobnej nie pociąga za sobą nieważności zobowiązania pod tym warunkiem zawartego. — K. N. 1172.

1174. Wszelkie zobowiązanie jest nieważne, gdy zawarte zostało pod warunkiem możności, zawisłym od tego, kto się zobowiązał. — K. N. 944, 1086, 1170.

1175. Każdy warunek dopełniony być powinien w taki sposób, w jaki strony prawdopodobnie chciały i zamierzyły aby był dopełnionym. — K. N. 1135, 1156 n., 1178, 1602, 2049.

1176. Gdy zobowiązanie zawarte jest pod warunkiem, iż pewien wypadek nastąpi w czasie oznaczonym, poczytuje się, że warunek jest nie spełniony, gdy w oznaczonym czasie wypadek nie nastąpił. Jeżeli niema oznaczonego czasu, warunek zawsze może być spełniony; i takowy dopióro wtenczas poczytuje się za nie spełniony,

gdy jest już pewność, że wypadek nie nastąpi. — K. N. 1040, 1041.

1177. Gdy zobowiązanie zawarte jest pod warunkiem, że wypadek nie nastąpi w czasie oznaczonym, warunek ten uważa się za spełniony, gdy oznaczony czas upłynął, a wypadek nie nastąpił; warunek uważa się również za spełniony, gdy przed upływem oznaczonego czasu jest pewność, że wypadek nie nastąpi; a jeżeli nie ma oznaczonego czasu, warunek wtenczas tylko uważa się za spełniony, gdy zachodzi pewność, że wypadek nie nastąpi.

1178. Warunek poczytuje się za spełniony, gdy sam dłużnik zobowiązany pod takim warunkiem, przeszkodził jego spełnieniu. — K. N. 1350, 1352, 1383.

1179. Warunek spełniony ma skutek wsteczny do dnia, w którym zobowiązanie było zawarte. Jeżeli wierzyciel umarł przed spełnieniem się warunku, prawa jego przechodzą na jego następcę. — K. N. 724, 1041, 1122, 1181 n.

1180. Wierzyciel może, zanim się spełni warunek, wykonywać wszelkie akta zachowawcze dla swego prawa. — K. N. 779, 1166, 1428, 1454. — K. P. S. 125. — K. H. 499, 500.

§. 2. *O warunku zawieszającym.*

1181. *Zobowiązanie zaciągnięte pod warunkiem zawieszającym* jest to, które zależy albo od wypadku przyszłego i niepewnego, albo od wypadku rzeczywiście nastąpiętego, lecz jeszcze stronom nieznanego. — K. N. 1168, 1182, 1584, 1588, 2257.

W pierwszym razie zobowiązanie nie może być wykonane, jak po zaszłym wypadku.

W drugim razie zobowiązanie ma swój skutek od dnia, w którym zaciągnięte zostało.

1182. Gdy zobowiązanie zaciągnięte zostało pod warunkiem zawieszającym, rzecz, będąca przedmiotem umowy, pozostaje na niebezpieczeństwo dłużnika, który nie zobowiązał się do jej wydania, jak tylko w razie spełnienia się warunku. — K. N. 1134, 1181.

Jeżeli rzecz zupełnie zginęła bez winy dłużnika, zobowiązanie niknie. — K. N. 1234, 1302, 1303.

Jeżeli rzecz uszkodzoną została bez winy dłużnika, wierzyciel ma wybór, albo rozwiązać zobowiązanie, albo domagać się rzeczy w stanie, w jakim się znajduje, bez zmniejszenia ceny.

Jeżeli rzecz uszkodzoną została przez winę dłużnika, wierzyciel ma prawo, albo rozwiązać zobowiązanie, albo domagać się rzeczy w stanie, w jakim się znajduje, oraz wynagrodzenia szkód i strat. — K. N. 1149, 1234, 1383, 1624.

§ 3. *O warunku rozwiązującym.*

1185. *Warunek rozwiązujący* jest ten, który, gdy się spełni, skutkuje odwołanie zobowiązania, i zwraca rzeczy do takiego stanu, jak gdyby zobowiązanie nie istniało. — K. N. 1040, 1234, 1584, 1610, 1654—1658.

Warunek ten nie zawiesza wykonania zobowiązania; wkłada tylko na wierzyciela obowiązek powrócenia tego, co otrzymał, wtenczas, gdy nastąpi wypadek przewidziany w warunku.

1184. Warunek rozwiązujący jest zawsze domyślnym w umowach dwustronnych, na przypadek, gdy jedna z dwóch stron nie uczyni zadosyć swojemu zobowiązaniu. — K. N. 954, 1102, 1134, 1325, 1610, 1654 n., 1741.

W przypadku tym umowa nie jest rozwiązana z samego prawa. — Strona, względem której zobowiązanie wykonanem nie zostało, ma wybór, albo zmusić drugą stronę do wykonania umowy, gdy to jest możebnem, albo też żądać rozwiązania umowy i wynagrodzenia szkód i strat. — K. N. 952, 1142, 1146, 1148, 1978.

Rozwiązanie winno być żądane sądownie, a pozwannemu, stosownie do okoliczności, może być udzieloną zwłoka. — K. P. S. 122.

ODDZIAŁ II.

O zobowiązaniach z terminem.

1185. Termin różni się od warunku tém, że nie zawiera zobowiązania, lecz tylko opóźnia jego wykonanie. — K. N. 1101, 1134, 1168, 1230, 1258-4, 1292, 1888, 1899, 1902, 2257.

1186. To, co się dopiero na pewien termin należy, nie może być wymagane przed upływem terminu; lecz to, co zostało naprzód zapłacone, nie ulega zwrotowi. — K. N. 1134, 1235, 1888, 1899, 1900, 1902, 1944, 1980.

1187. Należy zawsze domniemywać się, że termin zastrzeżony jest na korzyść dłużnika, chybaby wynikało z umowy lub z okoliczności, że był zastrzeżonym także i na korzyść wierzyciela. — K. N. 1184, 1244, 1258, 1911, 1991. — K. H. 144, 146.

1188. Dłużnik nie może się już odwoływać do dobrodziejstwa terminu, jeżeli uległ upadłości, lub gdy czynem swoim zmniejszył zabezpieczenia, jakie przez umowę dał swojemu wierzycielowi. — K. N. 1244, 1383, 1613, 1913, 2032, 2037. — K. P. S. 124. — K. H. 448.

ODDZIAŁ III.

*O zobowiązaniach z możliwością wyboru zawartych
(alternatives).*

1189. Dłużnik zobowiązania z możliwością wyboru uwolnionym jest przez wydanie jednej z dwóch rzeczy, jakie były objęte w zobowiązaniu. — K. N. 1101, 1129, 1134.

1190. Wybór należy do dłużnika, jeżeli nie był wyraźnie zastrzeżonym dla wierzyciela. — K. N. 1134, 1162, 1602.

1191. Dłużnik może się uwolnić, wydając jedną z dwóch rzeczy przyrzeczonych; lecz nie może zmusić wierzyciela, aby przyjął w części jedną rzecz, a w części drugą. — K. N. 1220, 1221-3, 1604 n.

1192. Zobowiązanie jest proste i bezwarunkowe, chociaż zaciągnięte z możliwością wyboru, jeżeli jedna z dwóch rzeczy przyrzeczonych nie mogła być przedmiotem zobowiązania. — K. N. 1121, 1128.

1193. Zobowiązanie z możliwością wyboru staje się zobowiązaniem prostym i bezwarunkowym, jeżeli jedna z rzeczy przyrzeczonych ginie i nie może już być wydaną, chociażby z winy dłużnika. Cena téj rzeczy nie może być w jój miejsce ofiarowaną. — K. N. 1192.

Jeżeli obiedwie rzeczy zginęły i wina dłużnika zaszała co do jednej z nich, tenże obowiązany jest zapłacić cenę téj rzeczy, która ostatnia utraconą została. — K. N. 1042, 1136, 1234, 1302 n., 1383, 1601.

1194. Gdy, w przypadkach w artykule poprzedzającym przewidzianych, wybór pozostawionym był przez umowę wierzycielowi, w takim razie:

Jeżeli jedna tylko z rzeczy zginęła, wtedy, w braku winy dłużnika, wierzyciel powinien przyjąć tę rzecz, któ-

ra pozostała; — a gdy zachodzi wina dłużnika, wierzyciel może żądać rzeczy pozostałej, lub ceny téj rzeczy, która zginęła;

Jeżeli obiedwie rzeczy zginęły, wtedy, w razie winy dłużnika co do obudwóch rzeczy, lub nawet tylko co do jednéj z nich, wierzyciel może żądać ceny jednéj lub drugéj, według swojego wyboru. — K. N. 1382 n.

1195. Jeżeli obiedwie rzeczy zginęły bez winy dłużnika, i zanim postawiony został w stanie opóźnienia, zobowiązanie niknie, odpowiednio do art. 1302. — K. N. 1139, 1382.

1196. Te same zasady stosują się do przypadków, gdy więcej jak dwie rzeczy objęte są zobowiązaniem z możliwością wyboru zaciągniętem.

ODDZIAŁ IV.

O zobowiązaniach solidarnych (1).

§. 1. O solidarności pomiędzy wierzycielami.

1197. Zobowiązanie jest solidarne pomiędzy kilku wierzycielami, gdy tytuł nadaje wyraźnie każdemu z nich prawo żądania zapłaty całkowitej wierzytelności, i gdy zapłata, uczyniona jednemu z nich, uwalnia dłużnika, a to chociażby korzyść z zobowiązania wynikają-

---

(1) Przepisy związkowe: — K. N. 1033, 1219, 1280, 1281, 1284, 1285, 1294, 1301, 1365, 1431, 1432, 1442, 1487, 1734, 1862, 1887, 1995, 2002, 2021, 2025, 2030, 2066, 2249. — K. H. 22, 23, 24, 27, 28, 118, 120, 140, 142, 187, 534.

ca ulegała działowi pomiędzy różnych wierzycieli i była podzielną. — K. N. 1101, 1134, 1200 n., 1224, 1431.

1198. Dłużnikowi służy wybór zapłacenia jednemu lub drugiemu z pomiędzy solidarnych wierzycieli, dopóki jeden z nich poszukiwań przeciwko niemu nie rozpoczął.

Jednakże zwolnienie od długu, uczynione przez jednego tylko z wierzycieli solidarnych, uwalnia dłużnika jedynie tylko co do części tego wierzyciela. — K. N. 1234, 1282 n., 1365.

1199. Każdy akt przerywający przedawnienie względem jednego z solidarnych wierzycieli, przynosi korzyść i innym wierzycielom. — K. N. 706, 710, 1206, 1212, 2242 n.

W.S.C. 89, 1891, m. p. 1200

§. 2. *O solidarności ze strony dłużników.*

1200. Zachodzi solidarność ze strony dłużników, gdy zobowiązani są do jednej i téj samej rzeczy, w ten sposób, że każdy z nich do całości zagnalonym być może, i że zapłata dopełniona przez jednego z nich uwalnia innych względem wierzyciela. — K. N. 1197, 1222, 1234, 2002.

1201. Zobowiązanie może być solidarne, chociaż jeden z dłużników w inny sposób zobowiązany jest jak drugi do zapłacenia téj samej rzeczy; na przykład, jeżeli jeden zobowiązany jest tylko warunkowo, a zobowiązanie drugiego jest proste i bezwarunkowe, albo jeżeli jednemu oznaczono termin, którego drugiemu nie dozwolono. — K. N. 1168, 1185.

1202. Solidarność nie domniemywa się; potrzeba, aby była wyraźnie zastrzeżoną. — K. N. 1134, 1219. — K. K. G. i P. 1172.

Prawidło to nie stosuje się do tych tylko przypadków, w których solidarność ma miejsce z samego prawa, na mocy rozporządzenia ustawy. — K. N. 1033, 1222, 1442, 1487, 1734, 1862, 1887, 1995, 2002, 2021, 2025, 2030, K. H. 22, 23, 118, 120, 140, 142, 187.

1203. Wierzyciel zobowiązania solidarnie zaciągniętego może się udać do tego z dłużników, którego zechce wybrać, a dłużnik nie może zasłaniać się dobrodziejstwem podziału. — K. N. 1212, 2021, 2025—2027.

1204. Poszukiwania przedsięwzięte przeciwko jednemu z dłużników nie stoją na przeszkodzie wierzycielowi do wykonywania podobnych poszukiwań przeciwko innym. — K. N. 1200.

1205. Jeżeli rzecz dłużna zginęła z winy albo w czasie pozostawania w stanie opóźnienia jednego lub kilku dłużników solidarnych, inni współdłużnicy nie są zwolnieni od zobowiązania zapłaty ceny rzeczy; lecz ci ostatni nie odpowiadają za szkody i straty. — K. N. 1139, 1182.

Wierzyciel może tylko dopominać się wynagrodzenia szkód i strat, tak od dłużników, z winy których rzecz zginęła, jako i od tych, którzy byli w stanie opóźnienia. — K. N. 1146, 1302, 1303, 1383.

1206. Poszukiwania przeciwko jednemu z dłużników solidarnych przerywają przedawnienie względem wszystkich. — K. N. 1199, 1212, 2242, 2249.

1207. Skarga o zapłatę procentów, wyniesiona przeciwko jednemu z dłużników solidarnych, nadaje bieg procentom względem wszystkich. — K. N. 1153, 1905, 1907.

1208. Współdłużnik solidarny, przeciwko któremu wierzyciel skierował poszukiwania, może zasłaniać się wszystkimi excepcjami, wypływającymi z natury zobowiązania, oraz wszystkimi excepcjami, które jemu są

osobiste, jak również temi, które są wspólne wszystkim współdłużnikom.

Nie może zasłaniać się excepcjami, które są czysto osobistymi niektórym z innych współdłużników. — K. N. 1166, 1294.

1209. Gdy jeden z dłużników stanie się jedynym następcą wierzyciela, lub gdy wierzyciel stanie się jedynym następcą jednego z dłużników, pomieszczenie nie umarza wierzytelności solidarniej, jak tylko co do części i udziału dłużnika lub wierzyciela. — K. N. 724, 870, 873, 1234, 1300, 1301, 1303, 2035.

1210. Wierzyciel, zezwalający na podział długu co do jednego ze współdłużników, zachowuje swe prawo do poszukiwania solidarnego przeciwko innym, lecz za potrąceniem udziału dłużnika, którego od solidarności zwolnił. — K. N. 1134, 1224.

1211. Wierzyciel, który odbiera podzielnie udział jednego z dłużników, nie zachowawszy w pokwitowaniu solidarności, lub swoich praw w ogóle, nie zrzeka się solidarności, jak tylko względem tegoż dłużnika.

Wierzyciel nie poczytuje się za zwalnającego dłużnika z solidarności, gdy odbiera od niego sumę równą udziałowi na niego przypadającemu, jeżeli w pokwitowaniu nie wyrażono, że to odebrał *na jego udział*.

Toż samo stosuje się do prostej skargi, wystosowanej przeciwko jednemu ze współdłużników *co do jego udziału*, jeżeli tenże dłużnik nie zgodził się na wnoszone żądanie, albo jeżeli nie zapadł wyrok skazujący. — K. N. 1210, 1350, 1352, 1362.

1212. Wierzyciel który odbiera podzielnie i bez zastrzeżenia udział od jednego ze współdłużników z rat ubiegłych lub procentów od długu, nie utracą solidarności, jak tylko co do rat lub procentów ubiegłych, nie zaś co do tych, które przypaść mają, ani też co do kapi-

tału, chyba by podzielna zapłata miała miejsce przez dziesięć lat po sobie idących. — K. N. 584, 1280, 1350, 1352.

1213. Zobowiązanie solidarnie względem wierzyciela zaciągnięte dzieli się samém prawem pomiędzy dłużników, którzy za takowe między sobą odpowiadają każdy za swoją tylko część i udział. — K. N. 875 n., 1217, 1220, 1221, 2249.

1214. Współdłużnik solidarnego długu, który takowy zapłacił w całości, może upominać się od innych współdłużników tylko o część i udział, na każdego z nich przypadające. — K. N. 1213, 1215.

Jeżeli jeden z nich okaże się niewypłacalnym, strata tą niewypłacalnością spowodowana, rozkłada się stosunkowo pomiędzy wszystkich współdłużników wypłacalnych i tego, który zapłatę dopełnił. — K. N. 873, 876, 885, 886, 1251, 2026 n.

1215. W razie gdy wierzyciel zrzekł się skargi solidarniej względem jednego z dłużników, jeżeli jeden lub kilku z pomiędzy innych współdłużników, staną się niewypłacalnemi, udział od niewypłacalnych przypadający rozłożonym zostanie stosunkowo pomiędzy wszystkich dłużników, nawet pomiędzy tych, których wierzyciel poprzednio z solidarności zwolnił. — K. N. 1214.

1216. Jeżeli interes, z powodu którego dług solidarnie zaciągnięty został, dotyczył jednego tylko ze współzobowiązanych solidarnie, ten ostatni odpowiedzialnym będzie za całość długu co do innych współdłużników, którzy względem niego jedynie jako poręczyciele uważani będą. — K. N. 2028 n.

ODDZIAŁ V.

O zobowiązaniach podzielnych i niepodzielnych.

1217. Zobowiązanie jest *podzielne* albo *niepodzielne*, podług tego czy ma za przedmiot rzecz, która w jój wydaniu, lub czyn, który w wykonaniu, da się lub nie da podzielić, bądź materyalnie bądź umysłowo. — K. N. 700, 1101, 1134, 1215, 1220, 1221, 1222 n., 1668 n., 2083, 2090, 2249.

1218. Zobowiązanie jest *niepodzielne*, pomimo iż rzecz lub czyn, będące jego przedmiotem, są z natury swój podzielniemi, jeżeli stosunek, pod jakim są uważane w zobowiązaniu, nie dopuszcza częściowego wykonania tegoż zobowiązania. — K. N. 870, 2083.

1219. Solidarność zastrzeżona nie nadaje zobowiązaniu cechy *niepodzielności*. — K. N. 1197, 1200, 1222.

§. 1. *O skutkach zobowiązania podzielnego.*

Wzr. sent. 8/20 circ. 96. Ges. 12. 11-37
1220. Zobowiązanie, które się podzielić daje, winno być wykonane pomiędzy wierzycielem i dłużnikiem tak, jak gdyby było *niepodzielne*. Podzielność nie ma zastosowania jak tylko względem ich następców, którzy mogą żądać zapłaty długu, lub którzy są obowiązani takowy uiścić jedynie w stosunku do części, jakie na nich przechodzą w spadku po wierzycielu lub dłużniku. — K. N. 724, 870, 873, 1122, 1213, 1221, 1233, 1475, 1668, 1939.

1221. Zasada podana w artykule poprzedzającym ulega wyjątkowi co do następców dłużnika:

1° Gdy dług jest *hypoteczny*;

2° Gdy dług ma za przedmiot rzecz co do tożsamości oznaczoną; — K. N. 1245, 1247, 1264, 1302, 1303.

W. St.
 $\frac{25}{1986}$

- 3° Gdy idzie o dług z możliwością wyboru zaciągnięty, i gdy wybór ten służy wierzycielowi, a jedna z rzeczy jest niepodzielna; — K. N. 1189.
- 4° Gdy tytuł zobowiązuje jednego z następców do wykonania zobowiązania; — K. N. 1134.
- 5° Gdy, bądź z natury zobowiązania, bądź z jego przedmiotu, bądź z celu jaki sobie założono w kontrakcie, wypływa, że strony kontraktujące miały zamiar, aby dług nie mógł być częściowo uiszczony. — K. N. 1135, 1156, 1175.

W trzech pierwszych przypadkach, przeciwko spadkobiercy, który rzecz dłużną lub nieruchomość długiem hipotecznie obciążoną posiada, mogą być wymierzone poszukiwania o całość, bądź rzeczy dłużnej, bądź nieruchomości hipoteką obciążonej, z zastrzeżeniem jednakże dla niego regresu do współspadkobierców. — W czwartym przypadku przeciwko spadkobiercy, który sam jeden był do zapłaty długu zobowiązany, — a w piątym przypadku przeciwko każdemu spadkobiercy można także wymierzyć poszukiwania o całość; z zastrzeżeniem jednak regresu do wszystkich jego współspadkobierców. — K. N. 872, 875, 1020, 1192.

§. 2. *O skutkach zobowiązania niepodzielnego.*

1222. Każdy z tych, którzy łącznie zaciągnęli dług niepodzielny, odpowiada za całość takowego, chociażby zobowiązanie nie było zaciągnięte solidarnie. — K. N. 1200, 1232, 1668, 1939, 2083, 2249.

1223. Toż samo stosuje się do spadkobierców osoby, która podobne zaciągnęła zobowiązanie. — K. N. 724, 872 n., 1122, 1939.

1224. Każdy spadkobierca wierzyciela może żądać wykonania całości zobowiązania niepodzielnego. — K. N. 1203.

Nie może sam jeden zwolnić z całości długu; nie może sam jeden odbierać ceny w miejsce rzeczy. Jeżeli jeden ze spadkobierców sam zwolnił z długu lub odebrał cenę rzeczy, jego współspadkobierca nie może inaczéj żądać rzeczy niepodzielnéj jak za wynagrodzeniem części współspadkobiercy, który zwolnił z długu lub odebrał cenę rzeczy. — K. N. 1234, 1282 n., 1670, 1939.

1225. Spadkobierca dłużnika, zapozwany o całość zobowiązania, może żądać zwłoki, celem przypozwania do sprawy swoich współspadkobierców, chybaby dług był téj natury, że sam tylko spadkobierca zapozwany może go uścić: skazanie wówczas może nastąpić przeciwko niemu samemu, z zachowaniem mu regresu o wynagrodzenie do jego współspadkobierców. — K. N. 870, 873, 1670. — K. P. S. 122, 186.

ODDZIAŁ VI.

O zobowiązaniach z zastrzeżeniem kary zaciągniętych.

1226. *Zastrzeżenie kary* jest to, przez które pewna osoba, w celu zapewnienia wykonania umowy, zobowiązuje się do pewnéj rzeczy na przypadek niewykonania. K. N. 1101, 1134, 1142, 1146 n., 1152, 1227 n., 2047.

1227. Nieważność zobowiązania głównego pociąga za sobą nieważność zastrzeżenia kary.

Nieważność zastrzeżenia kary, nie pociąga za sobą nieważności zobowiązania głównego.

1228. Wierzyciel, zamiast żądania zastrzeżonéj kary od dłużnika, który jest w stanie opóźnienia, może po-

szukiwać wykonania głównego zobowiązania. — K. N. 1144.

1229. Zastrzeżona kara zastępuje wynagrodzenie szkód i strat, jakie poniósł wierzyciel z powodu niewykonania zobowiązania głównego. — K. N. 1136, 1142 n., 1146 n.

Wierzyciel nie może żądać jednocześnie przedmiotu zobowiązania głównego i kary, chybaży takowa zastrzeżoną była za samo opóźnienie. — K. N. 1147, 1382, 1610, 2047.

1230. Czy zobowiązanie pierwotne obejmuje lub nie obejmuje terminu, w którym powinno być wykonane, ten, kto się zobowiązał, bądź do wydania, bądź do wzięcia, bądź do uczynienia, o tyle tylko ulega karze, o ile jest w stanie opóźnienia. — K. N. 1139 n., 1153, 1185 n.

1231. Kara może być przez sędziego miarkowaną, gdy zobowiązanie główne w części wykonaném zostało.

1232. Gdy zobowiązanie pierwotne, z zastrzeżeniem kary zaciągnięte, ma za przedmiot rzecz niepodzielną, kara ma miejsce, chociażby jeden tylko ze spadkobierców dłużnika uchybił, i może być żadaną, bądź w całości od tego kto uchybił, bądź od każdego ze współspadkobierców, co do ich części i udziału, a hypotecznie co do całości, z zastrzeżeniem regresu przeciwko temu, kto stał się powodem wymierzenia kary. — K. N. 724, 870 n., 1222, 1382, 1383.

1233. Gdy zobowiązanie pierwotne, zaciągnięte z zastrzeżeniem kary, jest podzielne, karze ulega ten tylko ze spadkobierców dłużnika, który uchybił zobowiązaniu, i to w takiej tylko części, jaka od niego z głównego zobowiązania należała; nie służy zaś skarga przeciwko tym, którzy zobowiązanie wykonali. — K. N. 1220 n.

Od prawidła tego zachodzi wyjątek, gdy zastrzeżenie

kary uczynione było w zamiarze, ażeby zapłata nie mogła być częściowo uskutecznią, a jeden ze współspadkobierców przeszkodził wykonaniu zobowiązania co do całości. W tym przypadku całkowita kara może być od niego wymagana, a od innych współspadkobierców stosunkowo tylko do ich udziału, z zachowaniem im regresu. — K. N. 1382.

DZIAŁ V.

O ustaniu zobowiązań.

1254. Zobowiązania ustają: — K. N. 1101, 1134.

Przez uiszczenie: — K. N. 1235 n.

Przez odnowienie, — K. N. 1271 n.

Przez zwolnienie dobrowolne, — K. N. 1282 n.

Przez potrącenie, — K. N. 1289 n.

Przez pomięszanie, — K. N. 1300, 1301.

Przez utratę rzeczy, — K. N. 1302, 1303.

Przez nieważność lub zerwanie, — K. N. 1304 n.

Wskutku warunku rozwiązującego, co było wyjaśnione w Dziale poprzedzającym, — K. N. 1183 n.

I przez przedawnienie, które będzie przedmiotem oddzielnego Tytułu. — K. N. 2219 n.

ODDZIAŁ I.

O uiszczeniu.

§ 1. O uiszczeniu w ogólności.

1255. Wszelkie uiszczenie domysłać się każe dłużu: to co nienależnie było uiszczone, ulega zwrotowi.—K. N. 1183, 1186, 1214, 1234, 1376—1381, 1488, 1489, 1569, 1705, 1906, 1967, 2030.

Skarga o zwrot jest niedopuszczalną co do zobowiązań naturalnych, dobrowolnie wypełnionych. — K. N. 1131.

1236. Zobowiązanie może być wypełnione przez każdą w tym interessowaną osobę, jako to, przez współzobowiązanego lub przez poręczyciela. — K. N. 2028.

Zobowiązanie może być wypełnione nawet przez trzeciego nie interessowanego, byleby ten trzeci działał w imieniu i dla zwolnienia dłużnika, lub byleby nie był podstawionym w prawa wierzyciela, jeżeli działa w imieniu własném. — K. N. 1119, 1165, 1249, 1322, 1372 n, 2014. K. H. 158 n.

1237. Zobowiązania czynienia nie może wypełnić trzecia osoba przeciwko woli wierzyciela, gdy ten ma interes, ażeby zobowiązanie wypełnione było przez samego dłużnika. — K. N. 1134, 1142, 1763, 1793, 1795, 1892.

1238. Ażeby uiścić się ważnie, potrzeba być właścicielem rzeczy danej na uiszczenie i zdolnym do jój zbycia. — K. N. 1108, 1123 n.

Jednakże uiszczenie summy pieniężnej, lub inna rzecz zużywająca się przez użycie, nie ulega zwrotowi od wierzyciela, gdy tenże zużył ją w dobrej wierze, chociażby zapłata dopełnioną była nie przez jój właściciela lub przez osobę niezdolną do jój zbycia. — K. N. 587, 1376, 1380, 1532, 1878, 1892, 2268.

1239. Uiszczenie dopełnione być powinno wierzycielowi, lub osobie mającej moc od niego, lub téż osobie do odebrania zapłaty za wierzyciela upoważnionej, bądź przez Sąd, bądź przez prawo. — K. N. 1937, 1984, 1985.

Uiszczenie dopełnione temu, któryby nie miał mocy odebrania za wierzyciela, jest ważne, jeżeli wierzyciel je stwierdzi, lub jeżeli z niego korzystał. — K. N. 1338.

1240. Uiszczenie dopełnione w dobrej wierze temu,

kto jest w posiadaniu wierzytelności (1), jest ważne, chociażby następnie posiadacz był z niej sądownie wyzuty. K. N. 1134, 1141, 1377 n., 1626 n.

1241. Uiszczenie dopełnione wierzytelowi nie jest ważne, jeżeli tenże był niezdolnym do odebrania, chyba by dłużnik dowiódł, iż rzecz uiszczona obróconą została na korzyść wierzyciela.—K. N. 1123, 1124, 1238, 1312, 1926, 1990.

1242. Uiszczenie dopełnione przez dłużnika wierzytelowi, z ujmą zajęciu lub zapowiedzeniu, nie jest ważne względem wierzycieli zajmujących lub zapowiadających: wierzyciele ci, aż do wysokości praw swoich, mogą dłużnika zmusić do nowego uiszczenia, z zastrzeżeniem mu, w tym tylko przypadku, regresu przeciwko swojemu wierzytelowi. — K. N. 1298, 1944. — K. P. S. 557 n.

1243. Wierzyciela zmusić nie można, aby przyjął inną rzecz a nie tę, która się mu należy, chociażby wartość rzeczy ofiarowanej była równą lub nawet większą. K. N. 1379, 1875, 1897, 1932. — K. H. 143. — Pr. o Tow. Kr. Ziem. z r. 1825 ar. 11—15.

1244. Dłużnik nie może zmusić wierzyciela do przyjęcia częściowego uiszczenia długu, nawet podzielnego. K. N. 1217, 1220 n

Sąd jednak może, ze względu na położenie dłużnika, i używając tej władzy z wielką oględnością, udzielić umiarkowanych terminów do uiszczenia, i zawiesić wykonanie poszukiwań, pozostawiając rzeczy w stanie w jakim są. — K. N. 1185, 1188, 1652, 1900, 2212. — K. P. S. 122. K. H. 157. — Pr. o Tow. Kr. Ziem. z r. 1825, ar. 206. — (2).

(1) Za posiadacza wierzyciela uważanym być może głównie domniemany następca.

(1) Przepis niniejszego artykułu uzupełniony został

---

prawem sejmowém z d. $\frac{4}{26}$ Kwietnia 1818 r. (D. P. T. IV, str. 412) stanowiącém:

Art. 1. Odwłoka terminu zapłaty szczególnym dłużnikom w skutek art. 1244 Kodexu Cywilnego, nie dłuższa jak do roku jednego, a podział kapitału, nie więcej jak na rat dwie, wśród tego przeciągu czasu, dozwolonemi być mogą.

Art. 2. Dla kapitałów przed dniem 20 Czerwca 1815 zaciągnionych, przeciąg powyżej oznaczonej zwłoki, rachowanym będzie od d. 1 Stycznia 1821 r.; dla wszystkich zaś innych po d. 20 Czerwca 1815 r. zaciągnionych długów, czas takowej odwłoki w przypadku żądania, od dnia terminu wypłaty wyrażonego w obligacyi dłużnika, liczonym być ma.

Art. 3. Żaden z dłużników nie może być przypuszczonym do dobrodziejstwa wyżej oznaczonej zwłoki, jeżeli wprzód dowodnie nie okaże:

- a) Że dostateczny na uiszczenie się wierzycielom posiada majątek;
- b) Że ma inne pewne i dostarczające na uspokojenie wierzycieli fundusze, które w przeciągu dozwolonej mu zwłoki otrzymać do rąk w pieniądzach bez zawodu spodziewa się;
- c) Że z majątku przez siebie posiadanego, bez upadku zupełnego w losie, zapłacić nie jest w stanie.

Art. 4. Wolno będzie dłużnikowi, albo przeciwko wszystkim swym wierzycielom, albo jednemu z nich, pomienionej zwłoki domagać się.

Art. 5. W pierwszym przypadku, zapozwać winien wszystkich wierzycieli, i z wszystkimi z pod jednego wpisu następować będzie rozprawasądowa; w drugim zdarzeniu, nawet przy sprawie od swego wierzyciela popiéranój, dłużnik stósownie do niniejszego prawa, wnioski będzie mógł czynić.

Art. 6. Szacunek dóbr, ich własność i bezpieczne posiadanie, dłużnik ekstraktem hypotecznym dowodzić będzie. Cena dóbr ta będzie przyjętą, za którą

dłużnik nabył dziedzictwa, lub jaka się z detaxacjiów urzędowych okazuje. Jeżeli zaś takowe spadkiem po przodkach otrzymał, lub wierzyciel na cenie szacunkowej przestać nie zechce, albo dłużnik wyższy szacunek udowodnić oświadczy, oszacowanie sądowe następować powinno.

Art. 7. Bezpieczeństwo wierzyciela względnie dóbr na których długi swego poszukuje, za dostateczne uznaniem będzie, jeżeli dług co do dóbr ziemskich, na pierwszych dwóch trzecich częściach, a co do własności miejskich, na pierwszej połowie ustanowionego szacunku umieszczenie ma.

Art. 8. Jeżeli Sąd żądanej przez dłużnika zwłoki dozwoli, wyda natychmiast zakaz do akt hipotecznych, przyjmowania przez ciąg trwającej zwłoki rozrządzeń dłużnika ku szkodzie wierzycieli zmierzających.

Art. 9. Dług przez tych wierzycieli, przeciw którym zwłoka otrzymana została, w ciągu tej dozwolonej exekwowanym być nie może. Gdyby jednak w czasie trwającej zwłoki lub uczynionego na raty podziału:

- a) zapłacenia raty oznaczonej uczył,
- b) w procencie nie uiszczył,
- c) niszczył budowle,
- d) zmniejszał inwentarze miejscowe,
- e) niszczył lasy,
- f) i przez to zmniejszał wprzód dowiedzione bezpieczeństwo dla wierzycieli;
- g) lub nakoniec, gdyby inne, wprzód niewiadome, odkryły się okoliczności, zmniejszeniem tegoż bezpieczeństwa zagrażające,

Za dowiedzeniem mu sądowym któregokolwiek z umieszczonych pod powyższemi literami a, b, c, d, e, g, wypadków, za utracającego dozwolone mu dobrodziejstwo zwłoki uznaniem będzie, i exekucja przeciw niemu wydaną zostanie.

1245. Dłużnik rzeczy co do tożsamości oznaczonej uwolnionym jest przez oddanie jej w stanie, w jakim się w chwili wydania znajduje, byleby pogorszenia, jakim ta rzecz uległa, nie wypływały z czynu lub winy bądź jego, bądź osób, za które jest odpowiedzialnym, lub byleby przed temi pogorszeniami rzeczy nie znajdował się w stanie opóźnienia. — K. N. 1220, 1221-2, 1247, 1264, 1302, 1303, 1379, 1382, 1383, 1884, 1933.

1246. Jeżeli przedmiotem długu jest rzecz, która tylko co do swego gatunku jest oznaczoną, dłużnik, dla uwolnienia się, nie będzie obowiązany do dania jej w najlepszym gatunku, lecz nie będzie mógł ofiarować jej w najgorszym. — K. N. 1022.

1247. Uiszczenie nastąpić powinno w miejscu przez umowę oznaczonym. Jeżeli miejsce nie zostało w umowie wskazane, uiszczenie, gdy idzie o rzecz co do tożsamości oznaczoną, winno być dopełnione w miejscu, w którym w chwili zobowiązania znajdowała się rzecz będąca jego przedmiotem. — K. N. 1134.

Oprócz tych dwóch przypadków, uiszczenie dopełnione być powinno w zamieszkanu dłużnika. — K. N. 538, 1258, 1264, 1296, 1609, 1651, 1942, 1943. — K. P. S. 59.

1248. Koszta uiszczenia są ciężarem dłużnika. — K. N. 1260, 1593, 1608, 1942.

§ 2. O wypłacie z podstawieniem.

1249. Podstawienie w prawa wierzyciela na korzyść trzeciej osoby, która mu płaci, jest albo *umowne*, albo *prawne*. — K. N. 874, 875, 1234, 1236, 1250—1252, 2029, 2037. K. P. S. 769. — K. H. 159, 187.

1250. Podstawienie to jest umowne:

1° Gdy wierzyciel, otrzymując wypłatę od osoby trzeciej, podstawia ją w swe prawa, skargi, przywileje

lub hypoteki przeciwko dłużnikowi; podstawienie to powinno być wyraźne i jednoczesne z wypłatą.

- 2° Gdy dłużnik zapożycza jaką sumę w celu zapłacenia swego długu i podstawienia wypożyczającego w prawa wierzyciela. Aby podstawienie to było ważném, potrzeba, iżby akt pożyczki i pokwitowanie sporządzone były przed notaryuszem; iżby w akcie pożyczki mieściło się oświadczenie, że summa pożyczoną została w celu dopełnienia zapłaty; oraz iżby w pokwitowaniu było oświadczenie, że zapłata dopełnioną została pieniędzmi dostarczonemi w tym celu przez nowego wierzyciela. Podstawienie to następuje bez przyłożenia się woli wierzyciela.

1251. Podstawienie ma miejsce z samego prawa:

- 1° Na korzyść tego, kto, będąc sam wierzycielem, spłaca innego wierzyciela, mającego przed nim pierwszeństwo z powodu przywileju lub hypoteki. — Ar. 5 do 9 Pr. o przyw. i hyp. z r. 1825 i ar. 12 Usta. Hyp. z r. 1818.
- 2° Na korzyść nabywcy nieruchomości, który cenę nabycia obraca na zapłacenie wierzycieli hypotecznie na tę nieruchomość zabezpieczonych. — Usta. Hyp. z r. 1818 ar. 47 n.
- 3° Na korzyść tego, kto, będąc zobowiązanym łącznie z innymi lub za innych do zapłaty długu, miał interes w jego zaspokojeniu. — K. N. 873, 1200, 2011.— K. H. 159.
- 4° Na korzyść spadkobiercy beneficalnego, który pieniędzmi swojemi spłacił długi spadkowe. — K. N. 802. — K. P. S. 996.

1252. Podstawienie w artykułach poprzedzających ustanowione ma miejsce tak przeciwko poręczycielom, jako téż przeciwko dłużnikom: podstawienie to nie może

szkodzić wierzycielowi, gdy tylko w części został zapłaconym; może on w tym przypadku wykonywać swe prawa co do resztującej należności z pierwszeństwem przed tym, od którego otrzymał tylko częściową zapłatę. — K. N. 2011 n.

§ 3. *O zarachowaniu wypłat.*

1253. Dłużnik kilku długów ma prawo oświadczyć, przy wypłacie, który dług chce zaspokoić. — K. N. 1254—1256, 1848, 1906, 2081, 2085.

1254. Dłużnik długu przynoszącego procent lub raty rentowe, nie może, bez zezwolenia wierzyciela, zarachowywać czynioną przez siebie wypłatę na kapitał przed ratami rentowymi lub procentami: wypłata uczyniona na kapitał i procenta, o ile całego długu nie pokrywa, zarachowuje się przedewszystkiemi na procenta. — K. N. 1134, 1848, 1905, 1906, 1908.

1255. Gdy dłużnik różnych długów przyjął pokwitowanie, w którym wierzyciel to, co odebrał, zarachował na jeden z tych długów w szczególności, dłużnik nie może już żądać zarachowania na inny dług, chyba że strony wierzyciela zachodził podstęp lub podejście. — K. N. 1109, 1116 n., 1134.

1256. Gdy pokwitowanie nie obejmuje żadnego zarachowania, wypłata zarachowaną być powinna na dług, w którego zaspokojeniu dłużnik miał wówczas największy interes, gdy były długi zarówno wymagalne; w innych przypadkach, na dług wymagalny, chociażby mniej uciążliwy od długów niewymagalnych.

Jeżeli długi są jednakięj natury, zarachowanie czyni się na dług najdawniejszy: w równych pod wszelkim względem warunkach, — skuteczniejsza się stosunkowo. — K. N. 1297, 1848.

§ 4. *O zaofiarowaniu wypłaty i o zaznaczeniu.*

1257. Gdy wierzyciel odmawia przyjęcia wypłaty, dłużnik może mu uczynić zaofiarowanie rzeczywiste, a gdyby wierzyciel wzbraniał się je przyjąć, może zaznaczyć sumnę lub rzecz zaofiarowaną. — K. N. 1258 n., 1961. K. P. S. 494, 542, 590, 657, 812 n. — K. H 209, 497, 559.

Zaofiarowanie rzeczywiste, po którym nastąpiło zaznaczenie, uwalnia dłużnika; zastępuje względem niego wypłatę, gdy jest ważnie uczynione, a rzecz tak zaznaczona pozostaje na niebezpieczeństwo wierzyciela. — K. N. 1234.

1258. Do ważności rzeczywistego zaofiarowania potrzeba:

- 1° Ażeby uczynione było wierzycielowi do odbierania zdolnemu, lub temu, kto miał moc odebrania za niego; — K. N. 1239.
- 2° Ażeby uczynione było przez osobę zdolną do płacenia; — K. N. 1238.
- 3° Ażeby obejmowało całkowitą sumnę wymagalną, raty rentowe, lub dłużne procenta, koszta obrachowane, i sumnę na koszta nieobrachowane, z zastrzeżeniem jój uzupełnienia;
- 4° Ażeby termin upłynął, jeżeli był na korzyść wierzyciela zastrzeżony; — K. N. 1186, 1187.
- 5° Ażeby warunek, pod którym dług był zaciągnięty, już nastąpił; — K. N. 1168, 1181.
- 6° Ażeby zaofiarowanie dopełnione było w miejscu do zapłaty umówioném, a jeżeli nie było szczególnój umowy co do miejsca zapłaty, ażeby uczynione było bądź wierzycielowi osobiście, bądź w jego zamieszkanu, bądź w zamieszkanu obraném do wykonania umowy. — K. N. 1134, 1247, 1264.
- 7° Ażeby zaofiarowanie uczynione było przez urzę-

dnika sądowego właściwego do aktów tego rodzaju. — K. P. S. 352, 812 n.

1259. Do ważności zaznaczenia nie jest potrzebne upoważnienie sędziego; dostatecznym jest:

- 1° Ażeby je poprzedzało wezwanie wręczone wierzycielowi, obejmujące oznaczenie dnia, godziny i miejsca, w którym rzecz zaofiarowana złożoną zostanie;
- 2° Ażeby się dłużnik wyzuł z posiadania rzeczy zaofiarowanej, oddając ją na skład w miejscu przez prawo do przyjmowania zaznaczeń wskazanym (1), a to wraz z procentami aż do dnia składu; — K. N. 1907.
- 3° Ażeby urzędnik sądowy sporządził protokół, obejmujący naturę zaofiarowanych przedmiotów, wzmiankę o odmówieniu ich przyjęcia przez wierzyciela, lub o jego niestawiennictwie, i wreszcie o składzie; K. N. 1907.
- 4° Ażeby, w razie niestawiennictwa wierzyciela, protokół składu został mu doręczony z wezwaniem o odebranie złożonej rzeczy. — K. P. S. 812 n.

1260. Koszta zaofiarowania rzeczywiście i zaznaczenia ciążyą wierzyciela, jeżeli akta te ważnie dopełnionymi były. — K. N. 1248. — K. P. S. 525.

1261. Dłużnik może cofnąć zaznaczenie, dopóki przez wierzyciela przyjęte nie zostało, i, w razie cofnięcia, współdłużnicy lub poręczyciele jego nie są uwolnionymi. — K. N. 1200, 2011 n., 2034.

(1) Dwoma ustawami we Francji d. 3. Lipca 1816 r. zapadłemi utworzoną została tamże *Kassa składów i zaznaczeń*, która upoważniona jest do przyjmowania wszelkich depozytów, zaznaczeń, kaucyj, i t. p.

W Królestwie Polskiem niema podobnej oddzielnej Kassy, lecz miejsce jej zastępuje *Bank Polski*, jak to bliżej wyjaśniają przepisy zamieszczone tu niżej w odsyłaczu do Tytułu XI Księgi III (ar. 1915) Kodexu Napoleona.

1262. Gdy dłużnik sam pozyskał wyrok prawomocny, uznający jego zaofiarowanie i zaznaczenie za dobre i ważne, nie może już, nawet za zezwoleniem wierzyciela, cofnąć zaznaczenia ze szkodą swoich współdłużników lub swoich poręczycieli. — K. N. 1200, 1261, 1263, 1350-3, 1351, 2034.

1265. Wierzyciel, który zezwolił, aby dłużnik cofnął zaznaczenie po uznaniu takowego wyrokiem prawomocnym za ważne, nie może już, celem pozyskania zapłaty swój wierzycielności, wykonywać przywilejów i hipotek do takowej przywiązanych; nabywa hipotekę dopiero od dnia, w którym akt, obejmujący zezwolenie na cofnięcie zaznaczenia, sporządzony został w formie wymaganej do pozyskania hipoteki. — K. N. 1234, 1262, 1271, 1317, 1350, 1351.

1264. Jeżeli rzecz dłużna jest co do tożsamości oznaczoną, a wydanie jej nastąpić winno w miejscu gdzie się znajduje, dłużnik powinien o jej zabranie wezwać wierzyciela przez akt doręczony mu osobiście albo w jego zamieszkaniu, albo w zamieszkaniu obraném do wykonania umowy. Po dopełnioném wezwaniu, jeżeli wierzyciel nie zabięra rzeczy, a dłużnik potrzebuje miejsca, w którém się takowa znajduje, może od sądu otrzymać pozwolenie umieszczenia jej na składzie w jakimkolwiek inném miejscu. — K. N. 1247, 1609, 1961 n.

§ 5. O odstąpieniu majątku.

1265. *Odstąpienie majątku* jest to oddanie przez dłużnika całego swego majątku na rzecz wierzycieli, gdy nie jest w możności zapłacenia swych długów. — K. N. 800, 896—906, 1266 n., 1945. — K. P. S. 800-3, 898 n.—K.H. 566 n.

1266. Odstąpienie majątku jest *dobrowolne* lub *sądowe*. — K. N. 1267 n.

1267. *Odstąpienie dobrowolne majątku* jest to, które wierzyciele przyjmują dobrowolnie i które nie ma innego skutku jak ten, jaki wynika z zastrzeżeń kontraktu między nimi i dłużnikiem zawartego. — K. N. 1134.

1268. *Odstąpienie sądowe* jest dobrodziejstwo, jakie prawo zapewnia nieszczęśliwemu i dobrej wiary dłużnikowi, któremu, celem zachowania wolności osobistój, wolno jest uczynić sądownie zrzeczenie się, na rzecz wierzycieli, całego majątku: odstąpienie to ma miejsce bez względu na wszelkie przeciwne w umowie zastrzeżenie. — K. N. 530, 594, 1133, 2059 n., 2268. — K. P. S. 898 n.

1269. Odstąpienie sądowe nie nadaje własności wierzycielom; daje im tylko prawo zarządzenia sprzedaży majątków na swoją korzyść i pobierania z nich dochodów do chwili sprzedaży. — K. P. S. 617 n., 904, 945, 953 n., 989—991.

1270. Wierzyciele nie mogą odmówić odstąpienia sądowego, chyba tylko w przypadkach przez prawo przewidzianych. — K. N. 1945. — K. P. S. 905.

Odstąpienie uwalnia od przymusu osobistego. — K. N. 2059. — K. P. S. 800-3.

Nadto uwalnia dłużnika tylko do wysokości wartości majątku oddanego; a w razie, gdyby majątek okazał się nie wystarczającym i dłużnikowi przybył inny, jest on obowiązany takowy oddać aż do zupełnej zapłaty. — K. N. 1265.

ODDZIAŁ II.

O o d n o w i e n i u.

1271. Odnowienie skutecznia się trojakim sposobem: — K. N. 1101, 1134, 1234.

1° Gdy dłużnik zaciąga względem swojego wierzyciela nowy dług podstawiony w miejsce dawnego, który zostaje umorzonym;

2° Gdy nowy dłużnik podstawionym jest w miejsce dawnego, i tego ostatniego wierzyciel zwalnia; — K. N. 1274, 1279—1281, 1689, 1690.

3° Gdy, skutkiem nowego zobowiązania, nowy wierzyciel podstawiony jest w miejsce dawnego, względem którego dłużnik uwolnionym zostaje. — K. N. 878, 879, 1263, 1272 n.

1272. Odnowienie nastąpić może jedynie między osobami zdolnymi do kontraktowania. — K. N. 1123 n.

1275. Odnowienie nie domniemywa się; potrzeba, aby wola spełnienia go wyraźnie z czynności (1) wypływała. — K. N. 1134, 1275, 1277.

1274. Odnowienie przez podstawienie nowego dłużnika może nastąpić bez wpływu pierwszego dłużnika. — K. N. 1271-2, 1279—1281.

1275. Przekaz (*La délégation*), przez który dłużnik daje wierzycielowi innego dłużnika, i ten zobowiązuje się względem wierzyciela, nie skutkuje odnowienia, jeżeli wierzyciel nie oświadczył wyraźnie, iż chce uwolnić dłużnika przekaz czyniącego. — K. N. 1273, 1276, 1277, 1690, 2212.

1276. Wierzyciel, który zwolnił dłużnika przekaz czyniącego, nie ma regresu przeciwko temu dłużnikowi, jeżeli osoba, do której przekazano, stanie się niewypłacalną, chybaby akt obejmował wyraźne w tym względzie zastrzeżenie, lub chybaby ten, do którego przekazano, był już w chwili przekazu w stanie upadłości handlowej otwartej, lub w stanie upadłości cywilnej. — K. N. 1134, 1446, 1613, 1695, 1865, 2003, 2032. — K. H. 437.

1277. Proste wskazanie przez dłużnika osoby, mającej płacić za niego, nie skutkuje odnowienia.

---

(1) To jest z umowy ustnej lub piśmiennej.

Toż samo stosuje się do prostego wskazania przez wierzyciela osoby mającej odebrać za niego. — K. N. 1275.

1278. Przywileje i hipoteki do dawniej wierzytelności przywiązane, nie przechodzą na tę, która w jej miejsce wchodzi, chyba by wierzyciel wyraźnie je sobie zachował. K. N. 1134, 1279, 1280, 1299.

1279. Gdy odnowienie uskutecznia się przez podstawienie nowego dłużnika, pierwotne przywileje i hipoteki do wierzytelności przywiązane nie mogą przejść na majątek nowego dłużnika. — K. N. 1271-2, 1274, 1278, 1280, 1281.

1280. Gdy odnowienie uskutecznia się pomiędzy wierzycielem i jednym z solidarnych dłużników, przywileje i hipoteki, do dawniej wierzytelności przywiązane, mogą być zachowane jedynie na majątku tego, który nowy dług zaciąga. — K. N. 1200, 1271-2, 1274, 1279, 1281.

1281. Odnowienie pomiędzy wierzycielem i jednym z solidarnych dłużników nastąpione, uwalnia współdłużników. — K. N. 1200, 1280.

Odnowienie uskutecznione względem głównego dłużnika, uwalnia poręczycieli. — K. N. 2034, 2037.

Jeżeli jednak wierzyciel wymagał, ażeby w pierwszym przypadku wpływali współdłużnicy, lub w drugim poręczyciele, dawna wierzytelność nie przestaje istnieć, jeżeli współdłużnicy lub poręczyciele odmawiają przystąpienia do nowego ukła

ODDZIAŁ III.

O zwolnieniu z długu.

1282. Dobrowolne oddanie przez wierzyciela dłużnikowi tytułu oryginalnego z podpisem prywatnym, stanowi dowód uwolnienia od długu. — K. N. 1101, 1134, 1234, 1283 n., 1315, 1318, 1320, 1322 n., 1350, 1352.

1283. Dobrowolne oddanie głównego wypisu aktu urzędowego, pociąga za sobą domniemanie zwolnienia z długu lub wypłaty, co wszakże nie przecina możliwości przyniesienia dowodu przeciwnego. — K. N. 1282, 1315, 1317, 1322, 1349, 1350, 1353. — K. P. S. 256.

1284. Oddanie tytułu oryginalnego z podpisem prywatnym, lub głównego wypisu aktu urzędowego, jednemu z dłużników solidarnych, ma ten sam skutek na korzyść jego współdłużników. — K. N. 1200, 1282, 1283, 1285.

1285. Zwolnienie lub zakwitowanie umowne na korzyść jednego ze współdłużników solidarnych uczynione, uwalnia wszystkich innych, chyba by wierzyciel wyraźnie zachował swoje prawa przeciwko tym ostatnim. — K. N. 1200, 1284, 1294, 1301, 1365.

W tym ostatnim przypadku nie może poszukiwać dłużgu inaczéj jak za strąceniem części tego, którego zwolnił. — K. N. 1198.

1286. Oddanie rzeczy danéj w zastaw nie jest dostateczném, aby domniemywać zwolnienie z długu. — K. N. 2071 n.

1287. Zwolnienie lub zakwitowanie umowne, udzielone głównemu dłużnikowi uwalnia poręczycieli. — K. N. 1294, 1301, 1365, 2025, 2034, 2038.

Udzielone poręczycielowi nie uwalnia głównego dłużnika;

Udzielone jednemu z poręczycieli nie uwalnia innych.

1288. To co wierzyciel otrzymał od poręczyciela za zwolnienie go od poręczenia, zarachowane być powinno na dług i obrócone na uwolnienie głównego dłużnika i innych poręczycieli. — K. N. 1236, 1253 n, 1287.

ODDZIAŁ IV.

O potrąceniu.

1289. Gdy dwie osoby wzajemnie są dłużnikami jedna drugiej, następuje między nimi *potrącenie*, które umarza obydwa długi w sposób i w przypadkach poniżej wymienionych. — K. N. 1023, 1101, 1134, 1234, 1290 n., 1619, 1623, 1765, 1769, 1850, 1885, 2089. — K. P. S. 131, 464.

1290. Potrącenie następuje samém prawem przez samą siłę ustawy, nawet bez wiedzy dłużników; obydwa długi aż do wysokości ich wzajemnych ilości umarzają się w chwili, w której się jednocześnie istniejącymi okazują. — K. N. 1289.

1291. Potrącenie nie ma miejsca jak tylko między dwoma długami, które zarówno mają za przedmiot sumę pieniężną, lub pewną ilość rzeczy, dających się zastąpić jedna przez drugą i będących tego samego gatunku, o ile te długi zarówno są likwidalne i wymagalne.

Należności w ziarnie lub w artykułach żywności niesporne, i których cena poświadczoną jest cennikami targowemi (foralia), mogą się potrącać z summami likwidalnemi i wymagalnemi.

1292. Zwłoka dłużnikowi przez sąd udzielona nie jest przeszkodą do potrącenia. — K. N. 1244, 1900, 2212, K. P. S. 122.

1293. Potrącenie ma miejsce, jakiegokolwiek są przyczyny jednego lub drugiego długu, wyjąwszy następujące przypadki: — K. N. 1289.

1° Gdy skarga ma za przedmiot zwrot rzeczy, z której właściciel nie sprawiedliwie został wyzuty; K. N. 2060-2, 2061, 2233.

2° Gdy skarga ma za przedmiot zwrot rzeczy na skład oddanej i użyczonéj; — K. N. 1874, 1875, n. 1915 n.

3° Gdy przyczyną długu są alimenty nie ulegające zapowiedzeniu. — K. N. 1015 - 2. — K. P. S. 581, 582.

1294. Poręczyciel może stawiać do potrącenia to, co od wierzyciela należy się głównemu dłużnikowi;

Lecz główny dłużnik nie może stawiać do potrącenia tego, co się od wierzyciela poręczycielowi należy. — K. N. 1287, 2036.

Podobnie solidarny dłużnik nie może stawiać do potrącenia tego, co się od wierzyciela współdłużnikowi jego należy. — K. N. 1200, 1208, 1285, 1301.

1295. Dłużnik, któryj prosto i bezwarunkowo przyjął przelew praw, jaki wierzyciel trzeciemu uczynił, nie może już przeciwko nabywcy zasłaniać się potrąceniem, któremby przed przyjęciem mógł zasłaniać się przeciwko przelew czyniącemu.

Przelew, który nie był przyjętym przez dłużnika, lecz był mu doręczonym, dopuszcza potrącenia jedynie tylko wierzytelności późniejszych od doręczenia. — K. N. 1275, 1277, 1689 n.

1296. Gdy dwa długi nie w jednym miejscu mają być uiszczone, nie można zasłaniać się ich potrąceniem, jak tylko za wynagrodzeniem różnicy kosztów oddania w właściwem miejscu. — K. N. 1247.

1297. Gdy od jednéj i téj saméj osoby należy się kilka długów mogących być potrąconemi, wówczas zachowują się pod względem potrącenia przepisy art. 1256 o *zarachowaniu*.

1298. Potrącenie nie ma miejsca z uszczerbkiem praw przez trzeciego nabytych. Tak więc, ten, kto, będąc dłużnikiem, stał się wierzycielem po uczynioném u niego przez osobę trzecią zapowiedzeniu, nie może, z uszczerbkiem zapowiadającego, zasłaniać się potrąceniem. K. N. 1242. — K. P. S. 557 n.

1299. Ten, kto zapłacił dług z samego prawa przez

potrącenie umorzony, nie może już, poszukując wierzytelności, której potrącenia nie żądał, występować ze szkoda osób trzecich, z przywilejami lub hipotekami, jakie były do tejsze wierzytelności przywiązane, chyba dla słusznej przyczyny nie wiedział o wierzytelności, która powinna była być potrąconą.— K. N. 1278.

ODDZIAŁ V.

O pomieszaniu praw.

1300. Gdy przymioty wierzyciela i dłużnika łączą się w jednej osobie, następuje samém prawem *pomieszczenie*, które wierzytelność umarza. —K. N. 617, 705, 802, 1101, 1134, 1209, 1234, 1301, 1946, 2035.

1301. Pomieszczenie praw, jakie zaszło w osobie głównego dłużnika, idzie na korzyść jego poręczycieli;

Zaszło w osobie poręczyciela, nie pociąga za sobą umorzenia zobowiązania głównego; — K. N. 1287, 1294, 2036.

Zaszło w osobie wierzyciela, idzie na korzyść jego współdłużników solidarnych, lecz tylko co do części, której był dłużnikiem. — K. N. 1200, 1208 n., 1285, 1294, 2035.

ODDZIAŁ VI.

O utracie rzeczy dłużnej. (1)

1302. Gdy rzecz co do tożsamości oznaczona, będąca przedmiotem zobowiązania, niszczała, wyszła z o-

---

(1) Przepisy związkowe: K. N. 617, 855, 1042, 1149, 1193—1195, 1203, 1348, 1379, 1573, 1601, 1647, 1730, 1735, 1741, 1769, 1784, 1788—1790, 1792, 1810, 1811, 1867, 1882, 1883, 2000, 2080. — K. H. 26. 258 298 n., 324 n.

biegu, lub zaginęła, tak iż bytjéj stał się zupełnie niewiadomym, zobowiązanie umarza się, jeżeli rzecz zniszczała lub zaginęła bez winy dłużnika, i zanim tenże był w stanie opóźnienia. — K. N. 1101, 1134, 1139, 1234, 1303, 1383.

Chociażby nawet dłużnik był w stanie opóźnienia, lecz nie wziął na siebie wypadków losowych, zobowiązanie umarza się w takim razie, gdy rzecz byłaby również zniszczała w rękach wierzyciela, gdyby mu wydana była.

Dłużnik obowiązany jest udowodnić wypadek losowy przez siebie przytaczany.

W jakikolwiek sposób rzecz skradziona zniszczała lub zagubioną została, utrata jéj nie uwalnia tego, który ją zabrał, od obowiązku zwrócenia jéj ceny. — K. N. 2279, 2280. — K. K. G. i P. 1172.

1505. Gdy rzecz zniszczała, wyszła z obiegu, lub zaginęła, bez winy dłużnika, jest on w obowiązku odstąpić swemu wierzycielowi wszelkie służące sobie ze względu na tę rzecz prawa lub skargi o wynagrodzenie. K. N. 1302, 1382, 1934.

ODDZIAŁ VII.

O skardze o nieważność lub o zerwanie umów.

1504. W każdym przypadku, w którym skarga o nieważność lub o zerwanie umowy nie jest przez prawo szczególne ograniczoną do krótszego czasu, prawo do skargi trwa lat dziesięć.—K. N. 1101, 1134, 1234, 1305.

Czas ten biegnie, w przypadku gwałtu, od dnia dopięro, w którym takowy ustał; w przypadku błędu lub podstępny, od dnia dopięro, w którym odkryte zostały; a co się tyczy aktów zeznanych przez mężatki nie upoważnio-

ne, od dnia dopięro ustania małżeństwa. — K. N. 1109—1117, 1124.

Czas ten biegnie co do aktów zeznanych przez bezwłasnowolnych, od dnia zniesienia bezwłasnowolności; zaś co do aktów zdziałanych przez małoletnich, dopięro od dnia pełnoletności. — K. N. 1314. — K. C. P. 345. — K. K. G. i P. 1199.

1305. Proste pokrzywdzenie daje miejsce zerwaniu wszelkich umów na korzyść małoletniego nieusamowolnionego; na korzyść zaś małoletniego usamowolnionego, wszelkich umów przekraczających granice jego zdolności takiej, jaka określona jest w Tytule *O małoletności, opiece i usamowolnieniu*. — K. N. 840, 1306—1312, 1314, 1684, 1990. — K. C. P. 345, 467 n.

1306. Małoletni nie może żądać przywrócenia rzeczy do pierwszego stanu z powodu pokrzywdzenia, gdy takowe wynika jedynie ze zdarzenia przypadkowego i nie przewidzianego. — K. N. 1148, 1169, 1305.

1307. Proste oświadczenie małoletniego że jest pełnoletnim, nie stoi na przeszkodzie w żądaniu przywrócenia rzeczy do pierwszego stanu. — K. N. 1305.

1308. Małoletni handlujący, bankier lub rękodzielnik, nie może żądać przywrócenia rzeczy do pierwszego stanu co do zobowiązań, jakie na siebie przyjął z tytułu swego handlu lub sztuki. — K. H. 1, 2, 3, 6. — K. C. P. 479.

1309. Małoletni nie może żądać przywrócenia rzeczy do pierwszego stanu co do umów objętych w jego kontrakcie przedślubnym, gdy były zawarte za zezwoleniem i w przytomności osób, których zezwolenie wymagane jest do ważności jego małżeństwa. — K. N. 1095, 1398. — Ar. 15 n. Pr. o małż. z r. 1836.

1310. Małoletni nie może żądać przywrócenia rzeczy do pierwszego stanu co do zobowiązań wynikających z jego występku lub jako-występku — K. N. 1382 n.

1511. Małoletni nie może uwolnić się od zobowiązania, jakie w czasie małoletności zaciągnął, gdy je stwierdził po dojściu do pełnoletności, bez względu na to, czy zobowiązanie to ulegało nieważności co do formy, czy też służyło przeciwko niemu żądanie przywrócenia rzeczy do pierwszego stanu. — K. N. 1338.

1512. Gdy małoletnim, bezwłasnowolnym i męzatkom, ze względu na te ich przymioty, służy możność żądania przywrócenia rzeczy do pierwszego stanu co do zawartych przez nich zobowiązań, zwrot tego, co, na skutek tych zobowiązań, było w czasie małoletności, bezwłasnowolności lub małżeństwa zapłacone, nie może być żądanym, chyba by było dowiedzione, że to, co było zapłacone, na ich korzyść zostało obrócone. — K. N. 1241, 1315, 1926, 1990. — K. H. 114.

1513. Pełnoletni nie mogą żądać przywrócenia rzeczy do pierwszego stanu z powodu pokrzywdzenia, jak tylko w przypadkach i pod warunkami szczegółowo w niniejszym Kodexie wymienionemi. — K. N. 783, 787, 887 n., 1079, 1118, 1674 n., 1706, 2052—2054, 2057.

1514. Gdy formalności wymagane względem małoletnich lub bezwłasnowolnych, bądź przy zbywaniu nieruchomości, bądź przy dziale spadku, dopełnionemi zostały, są oni uważani co do tych aktów tak, jak gdyby je byli zdziałali w czasie pełnoletności lub przed ubezwłasnowolnieniem. — K. N. 817, 823 n. — K. P. S. 953 n., 968 n.

D Z I A Ł VI.

O dowodzie zobowiązań i uiszczenia.

* **1515.** Kto domaga się wykonania zobowiązania, powinien je dowiesc. — K. N. 1101, 1134.

Wzajemnie ten, kto utrzymuje, że jest uwolnionym od

zobowiązania, powinien usprawiedliwić uiszczenie lub czyn, który pociągnął za sobą umorzenie jego zobowiązania. — K. N. 1234, 1282 n., 1316, 1332, 1350, 1352, 1908. — K. P. S. 252 n.

- × **1516.** Prawidła dotyczące dowodu piśmiennego, dowodu ze świadków, domniemań, przyznania strony i przysięgi, wyłożone są w następujących Oddziałach. — K. N. 1317 n., 1341 n., 1349 n., 1354 $\frac{1}{2}$, 1357 n.

ODDZIAŁ I.

O dowodzie piśmiennym.

§. 1. O tytule urzędowym.

- × **1517.** *Akt urzędowy* jest ten, który przyjęty został przez urzędników publicznych, mających prawo działania w miejscu gdzie akt był sporządzony, i z uroczystościami wymaganymi. — K. N. 1101, 1134, 1315, 1316, 1318 n.

- × **1518.** Akt, który nie jest urzędowym z powodu niewłaściwości lub niezdolności urzędnika, albo z powodu braku formy, zachowuje znaczenie pisma prywatnego, jeżeli został przez strony podpisanym. — K. N. 1322 n. K. P. S. 841 n.

- × **1519.** Akt urzędowy stanowi pomiędzy stronami kontraktującymi i ich następcami lub stojącymi w ich prawach dowód zupełny zawartej w nim umowy. — K. N. 724, 1122, 1134, 1283, 1320. — K. P. S. 135.

Jednakże w przypadku skargi o fałsz główny, wykonanie aktu zaskarżonego o fałsz zawieszono będzie przez postawienie w stanie oskarżenia (1); a na wypadek za-

---

(1) To jest przez wydanie decyzji kwalifikacyjnej.

pisania się na fałsz incydentalny, będą mogły Sądy, stosownie do okoliczności, zawiesić tymczasowo wykonanie aktu. — K. P. S. 214 n.

Wsc.
43.1907 **1520.** Akt, czy to urzędowy czy też z podpisem prywatnym, stanowi dowód pomiędzy stronami, nawet co do tego, co w nim jest zamieszczone w sposobie przytoczenia, byleby tylko przytoczenie miało bezpośredni związek z rozporządzeniem. Przytoczenia obce rozporządzeniu służą tylko za początek dowodu. — K. N. 1317, 1322, 1347.

1521. Przeciw-pisma (kontra-rewersy, les contre-lettres) mogą mieć skutek jedynie pomiędzy stronami kontraktującymi; nie mają skutku przeciwko trzecim. — K. N. 1120, 1121, 1134, 1165, 1394—1397.

O f. b. rob. w. s. 182/1891 18/1893

§. 2. O akcie z podpisem prywatnym.

* **1522.** Akt z podpisem prywatnym, przyznany przez tego, przeciwko któremu stawiony zostaje, lub poczytany prawnie za przyznany, ma, między temi którzy go podpisali, między ich następcami i stojącymi w ich prawach, taką samą wiarę jak akt urzędowy. — K. N. 1101, 1122, 1134, 1282, 1284 n., 1315, 1317, 1321, 1323 n., 1582. — K. P. S. 54. — K. H. 109.

* **1523.** Ten, przeciw któremu stawiany jest akt z podpisem prywatnym, obowiązany jest przyznać swoje pismo lub swój podpis, albo też formalnie je zaprzeczyć. — K. N. 1322, 1324.

Następcy jego lub stojący w jego prawach mogą ograniczyć się na oświadczeniu, iż nie znają pisma lub podpisu swego prawonadawcy. — K. N. 724, 1122. — K. P. S. 193 n.

* **1524.** W przypadku gdy strona zaprzecza swego pisma lub podpisu, i w przypadku gdy jój następcy lub

stojący w jej prawach oświadczają, iż takowych nie znają, sąd sprawdzenie pisma lub podpisu nakaże.—K. N. 1323. K. P. S. 49-7, 193 n.

× **1525.** Akta z podpisem prywatnym, obejmujące umowy dwustronne, ważne są tylko o tyle, o ile były zdziałane w tyłu oryginałach, ile jest stron mających oddzielny interes. — K. N. 1102, 1184, 1318, 1322. — K. H. 39, 282.

Dostatecznym jest jeden oryginał dla wszystkich stron mających tenże sam interes.

Każdy oryginał powinien obejmować wzmiankę o liczbie sporządzonych oryginałów.

Jednakże brakiem wzmianki, że sporządzono dwa, trzy, i tak dalej, oryginały, nie może zasłaniać się ten, kto wykonał ze swjej strony umowę aktem objętą. — K. N. 1338.

× **1526.** Rewers lub przyrzeczenie z podpisem prywatnym, przez które jedna tylko strona zobowiązuje się względem drugiej do zapłacenia jej summy pieniężnej, lub rzeczy mogącej być ocenioną, powinny być pisane w całości ręką osoby, która je podpisała; albo przynajmniej potrzeba, iżby, oprócz swego podpisu, napisała swą ręką *dobry* lub *przyjęty*, z wymienniem literami summy lub ilości rzeczy. — Nie stosuje się to do przypadku, gdy akt pochodzi od kupców, rękodzielników rolników, posiadaczy winnic, wyrobników dziennych i służących. — K. N. 1322, 1327.

× **1527.** Gdy summa wyrażona w samym akcie różni się od wymienionej obok wyrazu *dobry*, domniemywa się, że zobowiązanie ma za przedmiot mniejszą summę, wtenczas nawet, gdy akt podobnie jak i dodatek *dobry*, pisane są w całości ręką osoby zobowiązującej się, chybaby udowodnionem zostało gdzie błąd zaszedł. — K. N. 1162, 1326, 1350, 1352.

1528. Akta z podpisem prywatnym mają datę pewną przeciwko osobom trzecim dopiero od dnia wciągnięcia ich do ksiąg publicznych, od dnia śmierci osoby lub jednej z osób, które też akta podpisały, lub od dnia, w którym ich osnowa poswiadczoną została w aktach sporządzonych przed urzędnikami publicznymi, jak na przykład w protokołach opieczętowania lub inwentarza. K. N. 1410, 1743, 1750.

✕ **1529.** Księgi kupieckie nie stanowią przeciwko osobom nie handlującym dowodu dostarczeń w nich zamieszczonych, z zachowaniem tego, co o przysiędze będzie powiedziane. — K. N. 1330, 1367, 2272. — K. H. 8 n.

✕ **1530.** Księgi kupieckie stanowią dowód przeciwko kupcom; lecz ten, kto chce korzystać z nich osiągnąć, nie może pomijać tego, co w księgach jako przeciwnie jego żądaniu jest zamieszczone. — K. N. 1329, 1356. — K. H. 12 n. 109.

1531. Rejestra i papiery domowe nie stanowią tytułu dla tego, kto je pisał. Mają wiarę przeciwko niemu:

- 1° We wszystkich przypadkach, w których wyraźnie poswiadczają otrzymaną zapłatę;
- 2° Gdy zawierają wyraźną wzmiankę, że zanotowanie uczynione było w celu zastąpienia braku tytułu na korzyść tego, na rzecz którego zobowiązanie poswiadczają. — K. N. 1235, 1348-4, 1415.

1532. Pismo zamieszczone przez wierzyciela na końcu, na marginesie, lub na odwrotnej stronie tytułu, który ciągle zostawał w jego posiadaniu, stanowi dowód, chociażby nie było ani podpisane ani datowane przez niego gdy pismo to ma na celu poswiadczyć uwolnienie dłużnika.

Toż samo stosuje się do pisma zamieszczonego przez wierzyciela na odwrotnej stronie, albo na marginesie, albo na końcu drugiego exemplarza tytułu lub pokwito-

wania, byleby ten drugi exemplarz był w ręku dłużnika.
K. N. 1282, 1284, 1350 - 2, 1352.

§. 3. *O karbach.*

- × **1335.** Karby zgodne między sobą oo do znaków stanowią dowód pomiędzy osobami, które mają w zwyczaju poświadczac tym sposobem częściowe dostawy przez siebie uskuteczniane lub otrzymywane. — K. N. 1101, 1134, 1159.

§. 4. *O kopjach tytułów.*

- × **1334.** Gdy tytuł oryginalny istnieje, kopje stanowią dowód jedynie tylko co do tego, co obejmuje tytuł, którego okazanie może być zawsze żądane. — K. N. 1101, 1134, 1317, 1322, 1335 n. — K. P. S. 839 n.

- × **1335.** Gdy tytuł oryginalny już nie istnieje, kopje stanowią dowód podług następujących rozróżnień:

1° Wypisy główne z formą wykonawczą lub bez téj formy, stanowią taki dowód jak oryginał: takież dowód stanowią kopje wypisane pod powagą sądową w obecności stron lub po ich należytem przywołaniu, lub téż kopje wypisane w obecności stron i za ich wzajemném zezwoleniem. — K. N. 1319.

2° Kopje, które bez wpływu sądu, lub bez zezwolenia stron, i po wydaniu już wypisów głównych z formą wykonawczą lub bez takowój, wypisane zostały z oryginału aktu przez notaryusza, który go przyjął, lub przez jednego z jego następców, lub przez urzędników publicznych, którzy, w tym przymocie, są zachowawcami oryginałów, mogą, na przypadek zaginięcia oryginału, stanowić dowód, gdy są dawne.

Uważają się za dawne, gdy mają więcej jak lat trzydzieści.

Jeżeli mają mniej jak lat trzydzieści, mogą stanowić tylko początek dowodu na piśmie. — K. N. 1347.

3° Jeżeli kopje wypisane zostały z oryginału aktu nie przez notaryusza, który go przyjmował, ani przez jednego z jego następców, ani przez urzędników publicznych, którzy w tym przymocie są zachowawcami oryginałów, kopje takie, bez względu na ich dawność, będą mogły służyć jedynie za początek dowodu na piśmie. — K. N. 1347.

4° Kopje z kopij będą mogły, podług okoliczności, być uważanemi za proste objasnienia. — K. N. 1282. K. P. S. 839, 844, 853, 854.

✕ **1356.** Przepisanie aktu do rejestrów publicznych może służyć jedynie tylko za początek dowodu na piśmie; do tego wszakże potrzeba:

1° Ażeby było rzeczą niewątpliwą, iż wszystkie oryginały notaryusza z roku, w którym akt zdaje się być sporządzonym, zginęły, lub ażeby udowodnioném było, że oryginał tego aktu zginął skutkiem szczególnego wypadku.

2° Ażeby istniało repertorium notaryusza podług przepisów utrzymywane, któreby poświadczało, że akt w téj samej dacie został zdziałany.

Gdy, w skutku zbiegu tych dwóch okoliczności, dopuszczony będzie dowód ze świadków, potrzeba, ażeby osoby użyte do aktu za świadków, jeżeli jeszcze żyją, przesłuchane zostały. — K. N. 1341, 1347. — K. P. S. 252 n.

§. 5. *O aktach przyznania i potwierdzenia.*

1337. Akta przyznania nie uwalniają od okazania pierwotnego tytułu, chybaby osnowa jego była w nich szczegółowo przywiedziona.— K. N. 1101, 1134, 1338 n.

To, co akta przyznania obejmują nad tytuł pierwotny, lub to, w czém się od takowego różnią, nie ma żadnego skutku.

Gdyby jednak istniało kilka aktów przyznania między sobą zgodnych, wspartych posiadaniem, i gdyby data jednego z nich sięgała lat trzydziestu, wierzyciel będzie mógł być uwolnionym od złożenia pierwotnego tytułu. K. N. 2228.

1338. Akt potwierdzenia lub przyjęcia za dobre zobowiązania, przeciwko któremu prawo dopuszcza skargi o nieważność lub o zerwanie, o tyle tylko jest ważnym, o ile obejmuje istotę tegoż zobowiązania, wzmiankę o podstawie skargi o zerwanie, i zamiar naprawienia wady, na której się też skarga opiera.

W braku aktu potwierdzenia lub przyjęcia za dobre, dostatecznym jest, aby zobowiązanie było dobrowolnie wykonane po epoce, w której zobowiązanie mogło być ważnie potwierdzone lub za dobre przyjęte.

Potwierdzenie, przyjęcie za dobre, lub dobrowolne wykonanie w formach i w czasie przez prawo wskazanych, pociąga za sobą zrzeczenie się środków i excepcyj, jakie przeciw temu aktowi służyły, co wszakże nie ubliża prawom osób trzecich. — K. N. 840, 1120, 1311, 1998, 2205.

1339. Darujący nie może przez żaden akt potwierdzający naprawić wad darowizny między żyjącymi nieważnej co do formy; lecz potrzeba, aby była na nowo

sporządzoną w formie prawnej.— K. N. 894, 931 n., 960, 964, 1081, 1092, 1340.

1540. Potwierdzenie, przyjęcie za dobre, lub dobrowolne wykonanie daru po śmierci darującego przez jego spadkobierców lub stojących w jego prawach, pociąga za sobą zrzeczenie się z ich strony zarzutów, bądź co do wad formy, bądź co do każdej innej excepcyi. — K. N. 718, 724, 1338, 1339, 2054.

ODDZIAŁ II.

O dowodzie ze świadków.

✕ **1541.** Ma być sporządzony akt notaryalny lub z podpisem prywatnym co do wszystkich czynności prawnych, przenoszących sumnę lub wartość stu pięciudziesięciu franków (1), nawet w przypadku składu dobrowolnego, i nie będzie przyjęty żaden dowód ze świadków przeciw osnowie lub nad osnowę aktów, ani względem tego, coby przytaczano, że było mówione przed, w czasie, lub po aktach, chociażby szło o sumnę lub wartość mniejszą od stu pięciudziesięciu franków (1). — K. N. 1101, 1134, 1315, 1316, 1342 n., 1582, 1715, 1834, 1923, 1950, 1985, 2044, 2074.

Wszystko to nie ubliża prawom odnoszącym się do handlu. — K. H. 39, 41, 49, 109, 273, 282, 311, 322.

✕ **1542.** Prawidło powyższe stosuje się do przypadku, gdy skarga, oprócz żądania kapitału, obejmuje żądanie procentów, które, złączone z kapitałem, przenoszą sumnę sto pięćdziesiąt franków (1). — K. N. 1905, 1907.

✕ **1543.** Ten, kto wytoczył skargę o sumnę wyższą

---

(1) Franków 150 równa się Rsr. 36.

nad sto pięćdziesiąt franków (1), nie może już być dopuszczonym do dowodu ze świadków, chociażby następnie zmniejszył przedmiot skargi pierwotnej.—K. N. 1341.

X **1344.** Gdy skarga obejmuje nawet mniejszą summę jak sto pięćdziesiąt franków (1), dowód ze świadków nie może być dopuszczonym, jeżeli oświadczone, że summa ta jest resztą lub częścią wierzytelności większej, co do której nie ma dowodu na piśmie.

X **1345.** Jeżeli w jednej i téj samej instancyi strona zanosi kilka żądań, w usprawiedliwieniu których nie po-
kłada tytułu na piśmie, i jeżeli skargi te, razem połączone, przenoszą summę sto pięćdziesiąt franków (1), dowód ze świadków nie może być dopuszczonym, chociażby strona przytaczała, że te wierzytelności pochodzą z różnych źródeł, i że powstały w rozmaitych epokach, chybaży prawa te ze spadku, darowizny, lub innym sposobem pochodziły od rozmaitych osób.

X **1346.** Wszelkie jakiegokolwiek żądania, z jakiegokolwiek tytułu wypływają, któreby nie były w zupełności usprawiedliwione przez pismo, zanesione będą przez jeden i ten sam pozew, po którym inne żądania, na dowodzie piśmiennym nie oparte, przyjętymi nie będą.

X **1347.** Od przepisów powyższych zachodzi wyjątek, gdy istnieje początek dowodu na piśmie.

Tak się nazywa każdy akt na piśmie, pochodzący od tego, przeciw któremu wytoczoną jest skarga, albo od tego, którego on przedstawia, i który to akt czyni prawdopodobnym czyn przytaczany. — K. N. 1320, 1335, 1336, 1360.

1348. Prawidła te ulegają jeszcze wyjątkowi we wszystkich przypadkach, ilekroć było niepodobnym wie-

---

(1) Franków 150 równa się Rsr. 36.

rzycielowi zaopatrzyć się w dowód piśmienny zobowiązania względem niego zaciągniętego.

Ten drugi wyjątek znajduje zastosowanie:

- 1° Do zobowiązań wypływających z jako-kontraktów, z występków, lub jako-występków.— K. N. 1371 n., 1382 n.
- 2° Do składów koniecznych, jakie miały miejsce w przypadku pożaru, zaważenia się, rozruchu, lub rozbicia się statku, oraz do składów uczynionych przez podróżnych w czasie pobytu w domu zajezdym (1), wszystko stosownie do przymiotu osób i do okoliczności czynu. — K. N. 1949 n.
- 3° Do zobowiązań zaciągniętych w przypadku zdarzeń nie przewidzianych, gdy nie można było sporządzić aktu na piśmie.
- 4° Do przypadku, gdy wierzyciel utracił tytuł służący mu za dowód piśmienny, przez wypadek losowy, nie przewidziany, i wynikający z siły większej.

K. N. 1148, 1334 n.

N. J. N. 3/8. 1879.

ODDZIAŁ III.

O domniemaniach.

1349. *Domniemania* są to wnioski, jakie prawo lub sędzia wywodzi z czynu znanego na czyn niezany. — K. N. 1101, 1134, 1315, 1316, 1350 n.

§. 1. *O domniemaniach ustanowionych przez prawo.*

1350. *Domniemanie prawne* jest to, które prawem szczególnym przywiązane jest do pewnych aktów lub do pewnych czynów. Takimi są:

- 1° Akta, które prawo uznaje za nieważne, domniemywając z samego ich przymiotu, że zdziałane

---

(1) W hotelu, oberży, karczmie.

zostały na obejście jego rozporządzeń. — K. N. 911, 1099, 1525, 1569.

2° Przypadki, w których prawo uznaje, że własność lub uwolnienie wynika z pewnych oznaczonych okoliczności.—K. N. 553, 558, 653, 720, 1282, 1332, 1908.

3° Powaga, jaką prawo nadaje rzeczy osądzonej. — K. N. 1351.

4° Moc, jaką prawo przywiązuje do przyznania strony lub do jej przysięgi. — K. N. 1354 n., 1357 n.

1351. Powaga rzeczy osądzonej ma miejsce jedynie tylko względem tego, co było przedmiotem wyroku. Potrzeba: ażeby rzecz żądana była taż sama; ażeby żądanie opierało się na téj saméj podstawie; ażeby sprawa toczyła się pomiędzy temi samemi stronami, i ażeby była wytoczona przez nie i przeciwko nim w tym samym ich przytoczeniu. — K. N. 800, 1262, 2052, 2056, 2061, 2215. — K. P. S. 174, 362, 469, 478.

1352. Domniemanie prawne uwalnia od wszelkiego dowodu tego, na korzyść którego istnieje. — K. N. 1350.

Żaden dowód nie jest dopuszczalny przeciwko domniemaniu z prawa, gdy, na zasadzie tego domniemania, prawo unieważnia pewne akta lub odmawia skargi sądowej; chybaby dopuszczało dowód przeciwny, i z zastrzeżeniem tego, co będzie powiedzianém w przedmiocie przysięgi i przyznania sądowego.—K. N. 1354 n., 1357 n.

§ 2. O domniemaniach nie ustanowionych przez prawo.

1353. Domniemania nie ustanowione przez prawo są pozostawione światłu i roztropności sędziego, który dopuszczać powinien jedynie tylko domniemania ważne, wyraźne i zgodne, i tylko w przypadkach gdzie prawo dopuszcza dowodu ze świadków, chybaby akt był za-

*Myrzak - Legata - 20. 16. Maja 1884. N=4282.
Zeller - Djam - 20. 16. Maja 1884.*

skarżony z przyczyny oszukania lub podstęp. — K. N. 1109, 1116, 1117, 1150, 1341 n.

ODDZIAŁ IV.

O przyznaniu strony.

1354. Przyznanie, jakie jedna strona stawia przeciw drugiej, jest albo *pozasądowe*, albo *sądowe*. — K. N. 1101, 1134, 1315, 1316, 1350-4, 1352, 1355, 1356. — K. P. S. 324 n., 352, 870.

1355. Przytaczanie przyznania sądownego li słownego jest bezskuteczne, ilekroć sprawa jest taka, że w niej dowód ze świadków nie byłby dopuszczalny. — K. N. 1341 n.

1356. *Przyznanie sądowe* jest to oświadczenie, jakie czyni w sądzie sama strona lub osoba przez nią szczegółowo upoważniona. — K. N. 1987. — K. P. S. 54, 352, 402, 403.

Stanowi zupełny dowód przeciw osobie, która je uczyniła.

Nie może być dzielone przeciwko niej. — K. N. 1350.

Nie może być odwołaném, chyba udowodniono, że nastąpiło w skutek omyłki co do czynu.

Nie może być odwołane pod pozorem omyłki co do prawa. — K. N. 1109, 1110, 2052, 2053.

ODDZIAŁ V.

O przysiędze.

✧ **1357.** Przysięga sądowa jest dwojakiego rodzaju, — K. N. 1101, 1134, 1315, 1316, 1350-4, 1352.

1° Przysięga, jaką jedna strona deferuje drugiej, dlatego iżby wyrok w sprawie od niej zależał. Przy-

sięga ta zowie się *stanowczą*. — K. N. 1358 n., 1715.
K. P. S. 55, 1035.

2° Przysięga, jaką sąd z urzędu naznacza jednej lub drugiej stronie. — K. N. 1366 n., 1924. — K. P. S. 120, 1035. — K. H. 17.

§ 1. O przysiędze *stanowczej*.

- × **1358.** Przysięga *stanowcza* może być deferowaną we wszelkiego rodzaju sporach.—K. N. 1357-1, 1715, 1924, 2275. — K. H. 189.
- ✓ **1359.** Nie może być deferowaną jak tylko na czyn osobisty strony, której jest deferowaną. — K. N. 1362.— K. P. S. 121 n.
- × **1360.** Może być deferowaną w każdym stanie sprawy, i chociażby co do skargi lub excepcyi, względem których przysięga jest powoływana, nie istniał żaden początek dowodu. — K. N. 1347, 2224. — K. P. S. 324.
- × **1361.** Jeżeli ten, komu przysięga była deferowana, odmawia jej wykonania, lub nie zezwala na referowanie jej swojemu przeciwnikowi, albo jeżeli przeciwnik, który, mając sobie referowaną przysięgę, odmawia jej wykonania, wówczas powinien upasc ze skargą lub z excepcją. K. N. 1368. — K. P. S. 55, 120, 121.
- × **1362.** Przysięga nie może być referowaną, gdy czyn, będący jej przedmiotem, nie jest czynem obudwóch stron lecz jest wyłącznie osobistym tej strony, której przysięga była deferowana. — K. N. 1359.
- × **1363.** Gdy przysięga deferowana lub referowana wykonaną została, przeciwnik nie może być dopuszczonym do dowodzenia jej fałszywości. — K. N. 1350, 1352.
- ✓ **1364.** Strona, która deferowała lub referowała przysięgę, nie może się już cofnąć, gdy przeciwnik oświadczył, że gotów jest tę przysięgę wykonać.

X **1365.** Przysięga wykonana stanowi dowód tylko na korzyść tego, kto ją deferował, lub przeciwko niemu, oraz, na korzyść jego następców i stojących w jego prawach lub przeciwko nim. — K. N. 724, 1122.

Jednakże przysięga deferowana dłużnikowi przez jednego z solidarnych wierzycieli, uwalnia dłużnika tylko co do części tego wierzyciela. — K. N. 1197.

Przysięga deferowana dłużnikowi głównemu uwalnia również jego poręczycieli. — K. N. 1135, 1287, 1294, 1301, 2025, 2034, 2038.

Przysięga deferowana jednemu z solidarnych dłużników idzie na korzyść jego współdłużników. — K. N. 1200, 1284, 1294, 1301.

Przysięga deferowana poręczycielowi, idzie na korzyść głównego dłużnika.

W dwóch ostatnich przypadkach przysięga współdłużnika solidarnego lub poręczyciela idzie na korzyść innych współdłużników lub głównego dłużnika jedynie wtenczas, gdy deferowaną była na dług, lecz nie na czyn solidarności lub poręczenia. — K. N. 1198, 1208, 1287, 2018, 2034.

§ 2. *O przysiędze naznaczonej z urzędu.*

X **1366.** Sędzia może naznaczyć jednej ze stron przysięgę, albo w celu uczynienia od niej zawisłóm osądzenie sprawy, albo też jedynie w celu oznaczenia ilości skazania. — K. N. 1369, 1716, 1781, 1924. — K. P. S. 120. — K. H. 17.

✓ **1367.** Sędzia nie może naznaczyć przysięgi z urzędu, bądź na skargę, bądź na excepcyę przeciwko niej stawianą, jak tylko pod dwoma następującemi warunkami; potrzeba:

1° Ażeby skarga lub excepcya nie były zupełnie usprawiedliwione.

2° Ażeby nie były zupełnie pozbawione dowodów.

Oprócz tych dwóch przypadków sędzia powinien, albo zasądzić, albo wprost odrzucić żądanie.

X **1568.** Przysięga z urzędu naznaczona przez sędziego jednej ze stron, nie może być przez nią drugiej stronie referowaną. — K. N. 1361.

X **1569.** Przysięga na wartość rzeczy żądanej nie może być naznaczoną przez sędziego powodowi jak tylko wtenczas, gdy nie można inaczej sprawdzić téj wartości.

Nadto sędzia powinien, w tym przypadku, oznaczyć sumę, do wysokości której daną będzie wiara przysiędze powoda. — K. N. 1366. —K. P. S. 120.

TYTUŁ IV.

O zobowiązaniach tworzących się bez umowy.

1570. Pewne zobowiązania tworzą się, chociaż żadna nie zaszła umowa, ani ze strony tego, kto się zobowiązuje, ani ze strony tego, względem którego jest zobowiązanie. — K. N. 1101, 1108.

Jedne z nich wypływają z mocy samego prawa, inne zaś powstają z osobistego czynu tego, który się staje zobowiązanym.

Pierwsze są zobowiązania tworzące się mimowolnie, jakimi są zobowiązania pomiędzy sąsiednimi właścicielami, lub opiekunów i innych zarządców, którzy nie mogą odmówić czynności, jaka im jest poruczana. — K. N. 640 n.

Zobowiązania, które powstają z czynu osobistego temu, który się staje zobowiązanym, wynikają albo z jako-kontraktów, albo z występków, albo z jako-występków; są one przedmiotem niniejszego Tytułu. — K. N. 1371 n.,

DZIAŁ I.

O jako-kontraktach.

1571. *Jako-kontrakty* są to czyny człowieka czysto dobrowolne, z których wynika jakiegokolwiek zobowiązanie względem trzeciego, a niekiedy zobowiązanie wzajemne stron obudwóch. — K. N. 1348-1, 1370, 1372 n.

1572. Ten, kto dobrowolnie prowadzi cudzy interes, czy to z wiedzą właściciela, czy bez jego wiedzy, zaciąga milczące zobowiązanie prowadzenia dalej rozpoczętego interesu dopóty, dopóki właściciel nie będzie w możności sam sobie względem niego zaradzić: powinien również trudnić się wszystkimi wynikłościami z tego interesu. — K. N. 1137, 1373—1375.

Poddaje się on wszystkim zobowiązaniom, jakieby wpływały z wyraznego pełnomocnictwa, gdyby mu je właściciel udzielił. — K. N. 1984, 1991 n, 2007.

1573. Obowiązany jest, chociażby właściciel umarł przed ukończeniem interesu, prowadzić go dalej, dopóki spadkobierca nie będzie mógł objąć jego kierunku. — K. N. 1372, 1991, 2007, 2010.

1574. Obowiązany jest w sprawowaniu interesu dołożyć wszelkich starań dobrego ojca rodziny. — K. N. 1137.

Jednakże okoliczności, które skłoniły go do podjęcia się interesu, mogą upoważnić sędziego do umiarkowania szkód i strat, jakieby wynikły z winy lub niedbalstwa sprawującego interes. — K. N. 1146, 1149, 1382, 1991 n.

1575. Właściciel, którego interes dobrze był sprawowany, powinien wypełnić zobowiązania, jakie sprawujący w jego imieniu zaciągnął, wynagrodzić go za wszystkie zobowiązania osobiste przez niego przyjęte, i

zwrócić mu wszystkie wydatki użyteczne lub potrzebne, jakie poczynił. — K. N. 861 n., 1381, 1998 n.

1576. Kto, w skutek błędu lub świadomie, odbiera to, co się mu nie należy, obowiązany jest zwrócić temu, od kogo nienależnie otrzymał. — K. N. 1109, 1110, 1131, 1235, 1304, 1377 n., 1906.

1577. Ten, kto skutkiem błędu mniemał się być dłużnikiem i dług zaspokoił, ma prawo żądania zwrotu od wierzyciela. — K. N. 1376.

Jednakże prawo to ustaje w przypadku, gdy wierzyciel na skutek zapłaty zniszczył swój tytuł, co nie przecina regresu ze strony tego, który zapłacił, przeciwko prawdziwemu dłużnikowi. — K. N. 1235 n., 1906, 1967.

1578. Jeżeli zła wiara zachodziła ze strony tego, kto odebrał, obowiązany jest zwrócić tak kapitał, jako i procenta lub dochody, licząc od dnia zapłaty. — K. N. 549, 550, 583, 584, 801, 1379, 1381, 1635, 1907, 2262, 2268. — K. P. S. 523.

1579. Jeżeli rzecz nienależnie odebrana jest nieruchomością lub ruchomością, co do tożsamości oznaczoną, ten, kto ją odebrał, obowiązany jest zwrócić ją w naturze, jeżeli istnieje, albo jej wartość, jeżeli zginęła lub pogorszoną została z jego winy, i odpowiedzialnym jest nawet za utratę jej skutkiem wypadku losowego, jeżeli odebrał ją w złej wierze. — K. N. 1137, 1148, 1243, 1302, 1378, 1382.

1580. Jeżeli ten, kto odebrał w dobrej wierze, sprzedał rzecz odebraną, obowiązany jest powrócić jedynie tylko cenę sprzedaży. — K. N. 1238, 1240, 1935, 2268.

1581. Ten, komu rzecz zwróconą zostaje, obowiązany jest zwrócić, nawet posiadaczowi złej wiary, wszystkie wydatki konieczne i użyteczne, poczynione celem zachowania rzeczy. — K. N. 1375, 1378, 1886, 1890.

W. O. 2. Jan. 1896. B. 42.

48 1902

W. S. C. Kalij.
W sprawie konsekwencji
fukcesorowne.

1844 zolara: stopny w sadu.

1. c. 76-170 ¹ / ² ~~1844 zolara: stopny w sadu.~~
¹ ² ³ ⁴ ⁵ ⁶ ⁷ ⁸ ⁹ ¹⁰ ¹¹ ¹² ¹³ ¹⁴ ¹⁵ ¹⁶ ¹⁷ ¹⁸ ¹⁹ ²⁰ ²¹ ²² ²³ ²⁴ ²⁵ ²⁶ ²⁷ ²⁸ ²⁹ ³⁰ ³¹ ³² ³³ ³⁴ ³⁵ ³⁶ ³⁷ ³⁸ ³⁹ ⁴⁰ ⁴¹ ⁴² ⁴³ ⁴⁴ ⁴⁵ ⁴⁶ ⁴⁷ ⁴⁸ ⁴⁹ ⁵⁰ ⁵¹ ⁵² ⁵³ ⁵⁴ ⁵⁵ ⁵⁶ ⁵⁷ ⁵⁸ ⁵⁹ ⁶⁰ ⁶¹ ⁶² ⁶³ ⁶⁴ ⁶⁵ ⁶⁶ ⁶⁷ ⁶⁸ ⁶⁹ ⁷⁰ ⁷¹ ⁷² ⁷³ ⁷⁴ ⁷⁵ ⁷⁶ ⁷⁷ ⁷⁸ ⁷⁹ ⁸⁰ ⁸¹ ⁸² ⁸³ ⁸⁴ ⁸⁵ ⁸⁶ ⁸⁷ ⁸⁸ ⁸⁹ ⁹⁰ ⁹¹ ⁹² ⁹³ ⁹⁴ ⁹⁵ ⁹⁶ ⁹⁷ ⁹⁸ ⁹⁹ ¹⁰⁰ ¹⁰¹ ¹⁰² ¹⁰³ ¹⁰⁴ ¹⁰⁵ ¹⁰⁶ ¹⁰⁷ ¹⁰⁸ ¹⁰⁹ ¹¹⁰ ¹¹¹ ¹¹² ¹¹³ ¹¹⁴ ¹¹⁵ ¹¹⁶ ¹¹⁷ ¹¹⁸ ¹¹⁹ ¹²⁰ ¹²¹ ¹²² ¹²³ ¹²⁴ ¹²⁵ ¹²⁶ ¹²⁷ ¹²⁸ ¹²⁹ ¹³⁰ ¹³¹ ¹³² ¹³³ ¹³⁴ ¹³⁵ ¹³⁶ ¹³⁷ ¹³⁸ ¹³⁹ ¹⁴⁰ ¹⁴¹ ¹⁴² ¹⁴³ ¹⁴⁴ ¹⁴⁵ ¹⁴⁶ ¹⁴⁷ ¹⁴⁸ ¹⁴⁹ ¹⁵⁰ ¹⁵¹ ¹⁵² ¹⁵³ ¹⁵⁴ ¹⁵⁵ ¹⁵⁶ ¹⁵⁷ ¹⁵⁸ ¹⁵⁹ ¹⁶⁰ ¹⁶¹ ¹⁶² ¹⁶³ ¹⁶⁴ ¹⁶⁵ ¹⁶⁶ ¹⁶⁷ ¹⁶⁸ ¹⁶⁹ ¹⁷⁰ ¹⁷¹ ¹⁷² ¹⁷³ ¹⁷⁴ ¹⁷⁵ ¹⁷⁶ ¹⁷⁷ ¹⁷⁸ ¹⁷⁹ ¹⁸⁰ ¹⁸¹ ¹⁸² ¹⁸³ ¹⁸⁴ ¹⁸⁵ ¹⁸⁶ ¹⁸⁷ ¹⁸⁸ ¹⁸⁹ ¹⁹⁰ ¹⁹¹ ¹⁹² ¹⁹³ ¹⁹⁴ ¹⁹⁵ ¹⁹⁶ ¹⁹⁷ ¹⁹⁸ ¹⁹⁹ ²⁰⁰ ²⁰¹ ²⁰² ²⁰³ ²⁰⁴ ²⁰⁵ ²⁰⁶ ²⁰⁷ ²⁰⁸ ²⁰⁹ ²¹⁰ ²¹¹ ²¹² ²¹³ ²¹⁴ ²¹⁵ ²¹⁶ ²¹⁷ ²¹⁸ ²¹⁹ ²²⁰ ²²¹ ²²² ²²³ ²²⁴ ²²⁵ ²²⁶ ²²⁷ ²²⁸ ²²⁹ ²³⁰ ²³¹ ²³² ²³³ ²³⁴ ²³⁵ ²³⁶ ²³⁷ ²³⁸ ²³⁹ ²⁴⁰ ²⁴¹ ²⁴² ²⁴³ ²⁴⁴ ²⁴⁵ ²⁴⁶ ²⁴⁷ ²⁴⁸ ²⁴⁹ ²⁵⁰ ²⁵¹ ²⁵² ²⁵³ ²⁵⁴ ²⁵⁵ ²⁵⁶ ²⁵⁷ ²⁵⁸ ²⁵⁹ ²⁶⁰ ²⁶¹ ²⁶² ²⁶³ ²⁶⁴ ²⁶⁵ ²⁶⁶ ²⁶⁷ ²⁶⁸ ²⁶⁹ ²⁷⁰ ²⁷¹ ²⁷² ²⁷³ ²⁷⁴ ²⁷⁵ ²⁷⁶ ²⁷⁷ ²⁷⁸ ²⁷⁹ ²⁸⁰ ²⁸¹ ²⁸² ²⁸³ ²⁸⁴ ²⁸⁵ ²⁸⁶ ²⁸⁷ ²⁸⁸ ²⁸⁹ ²⁹⁰ ²⁹¹ ²⁹² ²⁹³ ²⁹⁴ ²⁹⁵ ²⁹⁶ ²⁹⁷ ²⁹⁸ ²⁹⁹ ³⁰⁰ ³⁰¹ ³⁰² ³⁰³ ³⁰⁴ ³⁰⁵ ³⁰⁶ ³⁰⁷ ³⁰⁸ ³⁰⁹ ³¹⁰ ³¹¹ ³¹² ³¹³ ³¹⁴ ³¹⁵ ³¹⁶ ³¹⁷ ³¹⁸ ³¹⁹ ³²⁰ ³²¹ ³²² ³²³ ³²⁴ ³²⁵ ³²⁶ ³²⁷ ³²⁸ ³²⁹ ³³⁰ ³³¹ ³³² ³³³ ³³⁴ ³³⁵ ³³⁶ ³³⁷ ³³⁸ ³³⁹ ³⁴⁰ ³⁴¹ ³⁴² ³⁴³ ³⁴⁴ ³⁴⁵ ³⁴⁶ ³⁴⁷ ³⁴⁸ ³⁴⁹ ³⁵⁰ ³⁵¹ ³⁵² ³⁵³ ³⁵⁴ ³⁵⁵ ³⁵⁶ ³⁵⁷ ³⁵⁸ ³⁵⁹ ³⁶⁰ ³⁶¹ ³⁶² ³⁶³ ³⁶⁴ ³⁶⁵ ³⁶⁶ ³⁶⁷ ³⁶⁸ ³⁶⁹ ³⁷⁰ ³⁷¹ ³⁷² ³⁷³ ³⁷⁴ ³⁷⁵ ³⁷⁶ ³⁷⁷ ³⁷⁸ ³⁷⁹ ³⁸⁰ ³⁸¹ ³⁸² ³⁸³ ³⁸⁴ ³⁸⁵ ³⁸⁶ ³⁸⁷ ³⁸⁸ ³⁸⁹ ³⁹⁰ ³⁹¹ ³⁹² ³⁹³ ³⁹⁴ ³⁹⁵ ³⁹⁶ ³⁹⁷ ³⁹⁸ ³⁹⁹ ⁴⁰⁰ ⁴⁰¹ ⁴⁰² ⁴⁰³ ⁴⁰⁴ ⁴⁰⁵ ⁴⁰⁶ ⁴⁰⁷ ⁴⁰⁸ ⁴⁰⁹ ⁴¹⁰ ⁴¹¹ ⁴¹² ⁴¹³ ⁴¹⁴ ⁴¹⁵ ⁴¹⁶ ⁴¹⁷ ⁴¹⁸ ⁴¹⁹ ⁴²⁰ ⁴²¹ ⁴²² ⁴²³ ⁴²⁴ ⁴²⁵ ⁴²⁶ ⁴²⁷ ⁴²⁸ ⁴²⁹ ⁴³⁰ ⁴³¹ ⁴³² ⁴³³ ⁴³⁴ ⁴³⁵ ⁴³⁶ ⁴³⁷ ⁴³⁸ ⁴³⁹ ⁴⁴⁰ ⁴⁴¹ ⁴⁴² ⁴⁴³ ⁴⁴⁴ ⁴⁴⁵ ⁴⁴⁶ ⁴⁴⁷ ⁴⁴⁸ ⁴⁴⁹ ⁴⁵⁰ ⁴⁵¹ ⁴⁵² ⁴⁵³ ⁴⁵⁴ ⁴⁵⁵ ⁴⁵⁶ ⁴⁵⁷ ⁴⁵⁸ ⁴⁵⁹ ⁴⁶⁰ ⁴⁶¹ ⁴⁶² ⁴⁶³ ⁴⁶⁴ ⁴⁶⁵ ⁴⁶⁶ ⁴⁶⁷ ⁴⁶⁸ ⁴⁶⁹ ⁴⁷⁰ ⁴⁷¹ ⁴⁷² ⁴⁷³ ⁴⁷⁴ ⁴⁷⁵ ⁴⁷⁶ ⁴⁷⁷ ⁴⁷⁸ ⁴⁷⁹ ⁴⁸⁰ ⁴⁸¹ ⁴⁸² ⁴⁸³ ⁴⁸⁴ ⁴⁸⁵ ⁴⁸⁶ ⁴⁸⁷ ⁴⁸⁸ ⁴⁸⁹ ⁴⁹⁰ ⁴⁹¹ ⁴⁹² ⁴⁹³ ⁴⁹⁴ ⁴⁹⁵ ⁴⁹⁶ ⁴⁹⁷ ⁴⁹⁸ ⁴⁹⁹ ⁵⁰⁰ ⁵⁰¹ ⁵⁰² ⁵⁰³ ⁵⁰⁴ ⁵⁰⁵ ⁵⁰⁶ ⁵⁰⁷ ⁵⁰⁸ ⁵⁰⁹ ⁵¹⁰ ⁵¹¹ ⁵¹² ⁵¹³ ⁵¹⁴ ⁵¹⁵ ⁵¹⁶ ⁵¹⁷ ⁵¹⁸ ⁵¹⁹ ⁵²⁰ ⁵²¹ ⁵²² ⁵²³ ⁵²⁴ ⁵²⁵ ⁵²⁶ ⁵²⁷ ⁵²⁸ ⁵²⁹ ⁵³⁰ ⁵³¹ ⁵³² ⁵³³ ⁵³⁴ ⁵³⁵ ⁵³⁶ ⁵³⁷ ⁵³⁸ ⁵³⁹ ⁵⁴⁰ ⁵⁴¹ ⁵⁴² ⁵⁴³ ⁵⁴⁴ ⁵⁴⁵ ⁵⁴⁶ ⁵⁴⁷ ⁵⁴⁸ ⁵⁴⁹ ⁵⁵⁰ ⁵⁵¹ ⁵⁵² ⁵⁵³ ⁵⁵⁴ ⁵⁵⁵ ⁵⁵⁶ ⁵⁵⁷ ⁵⁵⁸ ⁵⁵⁹ ⁵⁶⁰ ⁵⁶¹ ⁵⁶² ⁵⁶³ ⁵⁶⁴ ⁵⁶⁵ ⁵⁶⁶ ⁵⁶⁷ ⁵⁶⁸ ⁵⁶⁹ ⁵⁷⁰ ⁵⁷¹ ⁵⁷² ⁵⁷³ ⁵⁷⁴ ⁵⁷⁵ ⁵⁷⁶ ⁵⁷⁷ ⁵⁷⁸ ⁵⁷⁹ ⁵⁸⁰ ⁵⁸¹ ⁵⁸² ⁵⁸³ ⁵⁸⁴ ⁵⁸⁵ ⁵⁸⁶ ⁵⁸⁷ ⁵⁸⁸ ⁵⁸⁹ ⁵⁹⁰ ⁵⁹¹ ⁵⁹² ⁵⁹³ ⁵⁹⁴ ⁵⁹⁵ ⁵⁹⁶ ⁵⁹⁷ ⁵⁹⁸ ⁵⁹⁹ ⁶⁰⁰ ⁶⁰¹ ⁶⁰² ⁶⁰³ ⁶⁰⁴ ⁶⁰⁵ ⁶⁰⁶ ⁶⁰⁷ ⁶⁰⁸ ⁶⁰⁹ ⁶¹⁰ ⁶¹¹ ⁶¹² ⁶¹³ ⁶¹⁴ ⁶¹⁵ ⁶¹⁶ ⁶¹⁷ ⁶¹⁸ ⁶¹⁹ ⁶²⁰ ⁶²¹ ⁶²² ⁶²³ ⁶²⁴ ⁶²⁵ ⁶²⁶ ⁶²⁷ ⁶²⁸ ⁶²⁹ ⁶³⁰ ⁶³¹ ⁶³² ⁶³³ ⁶³⁴ ⁶³⁵ ⁶³⁶ ⁶³⁷ ⁶³⁸ ⁶³⁹ ⁶⁴⁰ ⁶⁴¹ ⁶⁴² ⁶⁴³ ⁶⁴⁴ ⁶⁴⁵ ⁶⁴⁶ ⁶⁴⁷ ⁶⁴⁸ ⁶⁴⁹ ⁶⁵⁰ ⁶⁵¹ ⁶⁵² ⁶⁵³ ⁶⁵⁴ ⁶⁵⁵ ⁶⁵⁶ ⁶⁵⁷ ⁶⁵⁸ ⁶⁵⁹ ⁶⁶⁰ ⁶⁶¹ ⁶⁶² ⁶⁶³ ⁶⁶⁴ ⁶⁶⁵ ⁶⁶⁶ ⁶⁶⁷ ⁶⁶⁸ ⁶⁶⁹ ⁶⁷⁰ ⁶⁷¹ ⁶⁷² ⁶⁷³ ⁶⁷⁴ ⁶⁷⁵ ⁶⁷⁶ ⁶⁷⁷ ⁶⁷⁸ ⁶⁷⁹ ⁶⁸⁰ ⁶⁸¹ ⁶⁸² ⁶⁸³ ⁶⁸⁴ ⁶⁸⁵ ⁶⁸⁶ ⁶⁸⁷ ⁶⁸⁸ ⁶⁸⁹ ⁶⁹⁰ ⁶⁹¹ ⁶⁹² ⁶⁹³ ⁶⁹⁴ ⁶⁹⁵ ⁶⁹⁶ ⁶⁹⁷ ⁶⁹⁸ ⁶⁹⁹ ⁷⁰⁰ ⁷⁰¹ ⁷⁰² ⁷⁰³ ⁷⁰⁴ ⁷⁰⁵ ⁷⁰⁶ ⁷⁰⁷ ⁷⁰⁸ ⁷⁰⁹ ⁷¹⁰ ⁷¹¹ ⁷¹² ⁷¹³ ⁷¹⁴ ⁷¹⁵ ⁷¹⁶ ⁷¹⁷ ⁷¹⁸ ⁷¹⁹ ⁷²⁰ ⁷²¹ ⁷²² ⁷²³ ⁷²⁴ ⁷²⁵ ⁷²⁶ ⁷²⁷ ⁷²⁸ ⁷²⁹ ⁷³⁰ ⁷³¹ ⁷³² ⁷³³ ⁷³⁴ ⁷³⁵ ⁷³⁶ ⁷³⁷ ⁷³⁸ ⁷³⁹ ⁷⁴⁰ ⁷⁴¹ ⁷⁴² ⁷⁴³ ⁷⁴⁴ ⁷⁴⁵ ⁷⁴⁶ ⁷⁴⁷ ⁷⁴⁸ ⁷⁴⁹ ⁷⁵⁰ ⁷⁵¹ ⁷⁵² ⁷⁵³ ⁷⁵⁴ ⁷⁵⁵ ⁷⁵⁶ ⁷⁵⁷ ⁷⁵⁸ ⁷⁵⁹ ⁷⁶⁰ ⁷⁶¹ ⁷⁶² ⁷⁶³ ⁷⁶⁴ ⁷⁶⁵ ⁷⁶⁶ ⁷⁶⁷ ⁷⁶⁸ ⁷⁶⁹ ⁷⁷⁰ ⁷⁷¹ ⁷⁷² ⁷⁷³ ⁷⁷⁴ ⁷⁷⁵ ⁷⁷⁶ ⁷⁷⁷ ⁷⁷⁸ ⁷⁷⁹ ⁷⁸⁰ ⁷⁸¹ ⁷⁸² ⁷⁸³ ⁷⁸⁴ ⁷⁸⁵ ⁷⁸⁶ ⁷⁸⁷ ⁷⁸⁸ ⁷⁸⁹ ⁷⁹⁰ ⁷⁹¹ ⁷⁹² ⁷⁹³ ⁷⁹⁴ ⁷⁹⁵ ⁷⁹⁶ ⁷⁹⁷ ⁷⁹⁸ ⁷⁹⁹ ⁸⁰⁰ ⁸⁰¹ ⁸⁰² ⁸⁰³ ⁸⁰⁴ ⁸⁰⁵ ⁸⁰⁶ ⁸⁰⁷ ⁸⁰⁸ ⁸⁰⁹ ⁸¹⁰ ⁸¹¹ ⁸¹² ⁸¹³ ⁸¹⁴ ⁸¹⁵ ⁸¹⁶ ⁸¹⁷ ⁸¹⁸ ⁸¹⁹ ⁸²⁰ ⁸²¹ ⁸²² ⁸²³ ⁸²⁴ ⁸²⁵ ⁸²⁶ ⁸²⁷ ⁸²⁸ ⁸²⁹ ⁸³⁰ ⁸³¹ ⁸³² ⁸³³ ⁸³⁴ ⁸³⁵ ⁸³⁶ ⁸³⁷ ⁸³⁸ ⁸³⁹ ⁸⁴⁰ ⁸⁴¹ ⁸⁴² ⁸⁴³ ⁸⁴⁴ ⁸⁴⁵ ⁸⁴⁶ ⁸⁴⁷ ⁸⁴⁸ ⁸⁴⁹ ⁸⁵⁰ ⁸⁵¹ ⁸⁵² ⁸⁵³ ⁸⁵⁴ ⁸⁵⁵ ⁸⁵⁶ ⁸⁵⁷ ⁸⁵⁸ ⁸⁵⁹ ⁸⁶⁰ ⁸⁶¹ ⁸⁶² ⁸⁶³ ⁸⁶⁴ ⁸⁶⁵ ⁸⁶⁶ ⁸⁶⁷ ⁸⁶⁸ ⁸⁶⁹ ⁸⁷⁰ ⁸⁷¹ ⁸⁷² ⁸⁷³ ⁸⁷⁴ ⁸⁷⁵ ⁸⁷⁶ ⁸⁷⁷ ⁸⁷⁸ ⁸⁷⁹ ⁸⁸⁰ ⁸⁸¹ ⁸⁸² ⁸⁸³ ⁸⁸⁴ ⁸⁸⁵ ⁸⁸⁶ ⁸⁸⁷ ⁸⁸⁸ ⁸⁸⁹ ⁸⁹⁰ ⁸⁹¹ ⁸⁹² ⁸⁹³ ⁸⁹⁴ ⁸⁹⁵ ⁸⁹⁶ ⁸⁹⁷ ⁸⁹⁸ ⁸⁹⁹ ⁹⁰⁰ ⁹⁰¹ ⁹⁰² ⁹⁰³ ⁹⁰⁴ ⁹⁰⁵ ⁹⁰⁶ ⁹⁰⁷ ⁹⁰⁸ ⁹⁰⁹ ⁹¹⁰ ⁹¹¹ ⁹¹² ⁹¹³ ⁹¹⁴ ⁹¹⁵ ⁹¹⁶ ⁹¹⁷ ⁹¹⁸ ⁹¹⁹ ⁹²⁰ ⁹²¹ ⁹²² ⁹²³ ⁹²⁴ ⁹²⁵ ⁹²⁶ ⁹²⁷ ⁹²⁸ ⁹²⁹ ⁹³⁰ ⁹³¹ ⁹³² ⁹³³ ⁹³⁴ ⁹³⁵ ⁹³⁶ ⁹³⁷ ⁹³⁸ ⁹³⁹ ⁹⁴⁰ ⁹⁴¹ ⁹⁴² ⁹⁴³ ⁹⁴⁴ ⁹⁴⁵ ⁹⁴⁶ ⁹⁴⁷ ⁹⁴⁸ ⁹⁴⁹ ⁹⁵⁰ ⁹⁵¹ ⁹⁵² ⁹⁵³ ⁹⁵⁴ ⁹⁵⁵ ⁹⁵⁶ ⁹⁵⁷ ⁹⁵⁸ ⁹⁵⁹ ⁹⁶⁰ ⁹⁶¹ ⁹⁶² ⁹⁶³ ⁹⁶⁴ ⁹⁶⁵ ⁹⁶⁶ ⁹⁶⁷ ⁹⁶⁸ ⁹⁶⁹ ⁹⁷⁰ ⁹⁷¹ ⁹⁷² ⁹⁷³ ⁹⁷⁴ ⁹⁷⁵ ⁹⁷⁶ ⁹⁷⁷ ⁹⁷⁸ ⁹⁷⁹ ⁹⁸⁰ ⁹⁸¹ ⁹⁸² ⁹⁸³ ⁹⁸⁴ ⁹⁸⁵ ⁹⁸⁶ ⁹⁸⁷ ⁹⁸⁸ ⁹⁸⁹ ⁹⁹⁰ ⁹⁹¹ ⁹⁹² ⁹⁹³ ⁹⁹⁴ ⁹⁹⁵ ⁹⁹⁶ ⁹⁹⁷ ⁹⁹⁸ ⁹⁹⁹ ¹⁰⁰⁰ ¹⁰⁰¹ ¹⁰⁰² ¹⁰⁰³ ¹⁰⁰⁴ ¹⁰⁰⁵ ¹⁰⁰⁶ ¹⁰⁰⁷ ¹⁰⁰⁸ ¹⁰⁰⁹ ¹⁰¹⁰ ¹⁰¹¹ ¹⁰¹² ¹⁰¹³ ¹⁰¹⁴ ¹⁰¹⁵ ¹⁰¹⁶ ¹⁰¹⁷ ¹⁰¹⁸ ¹⁰¹⁹ ¹⁰²⁰ ¹⁰²¹ ¹⁰²² ¹⁰²³ ¹⁰²⁴ ¹⁰²⁵ ¹⁰²⁶ ¹⁰²⁷ ¹⁰²⁸ ¹⁰²⁹ ¹⁰³⁰ ¹⁰³¹ ¹⁰³² ¹⁰³³ ¹⁰³⁴ ¹⁰³⁵ ¹⁰³⁶ ¹⁰³⁷ ¹⁰³⁸ ¹⁰³⁹ ¹⁰⁴⁰ ¹⁰⁴¹ ¹⁰⁴² ¹⁰⁴³ ¹⁰⁴⁴ ¹⁰⁴⁵ ¹⁰⁴⁶ ¹⁰⁴⁷ ¹⁰⁴⁸ ¹⁰⁴⁹ ¹⁰⁵⁰ ¹⁰⁵¹ ¹⁰⁵² ¹⁰⁵³ ¹⁰⁵⁴ ¹⁰⁵⁵ ¹⁰⁵⁶ ¹⁰⁵⁷ ¹⁰⁵⁸ ¹⁰⁵⁹ ¹⁰⁶⁰ ¹⁰⁶¹ ¹⁰⁶² ¹⁰⁶³ ¹⁰⁶⁴ ¹⁰⁶⁵ ¹⁰⁶⁶ ¹⁰⁶⁷ ¹⁰⁶⁸ ¹⁰⁶⁹ ¹⁰⁷⁰ ¹⁰⁷¹ ¹⁰⁷² ¹⁰⁷³ ¹⁰⁷⁴ ¹⁰⁷⁵ ¹⁰⁷⁶ ¹⁰⁷⁷ ¹⁰⁷⁸ ¹⁰⁷⁹ ¹⁰⁸⁰ ¹⁰⁸¹ ¹⁰⁸² ¹⁰⁸³ ¹⁰⁸⁴ ¹⁰⁸⁵ ¹⁰⁸⁶ ¹⁰⁸⁷ ¹⁰⁸⁸ ¹⁰⁸⁹ ¹⁰⁹⁰ ¹⁰⁹¹ ¹⁰⁹² ¹⁰⁹³ ¹⁰⁹⁴ ¹⁰⁹⁵ ¹⁰⁹⁶ ¹⁰⁹⁷ ¹⁰⁹⁸ ¹⁰⁹⁹ ¹¹⁰⁰ ¹¹⁰¹ ¹¹⁰² ¹¹⁰³ ¹¹⁰⁴ ¹¹⁰⁵ ¹¹⁰⁶ ¹¹⁰⁷ ¹¹⁰⁸ ¹¹⁰⁹ ¹¹¹⁰ ¹¹¹¹ ¹¹¹² ¹¹¹³ ¹¹¹⁴ ¹¹¹⁵ ¹¹¹⁶ ¹¹¹⁷ ¹¹¹⁸ ¹¹¹⁹ ¹¹²⁰ ¹¹²¹ ¹¹²² ¹¹²³ ¹¹²⁴ ¹¹²⁵ ¹¹²⁶ ¹¹²⁷ ¹¹²⁸ ¹¹²⁹ ¹¹³⁰ ¹¹³¹ ¹¹³² ¹¹³³ ¹¹³⁴ ¹¹³⁵ ¹¹³⁶ ¹¹³⁷ ¹¹³⁸ ¹¹³⁹ ¹¹⁴⁰ ¹¹⁴¹ ¹¹⁴² ¹¹⁴³ ¹¹⁴⁴ ¹¹⁴⁵ ¹¹⁴⁶ ¹¹⁴⁷ ¹¹⁴⁸ ¹¹⁴⁹ ¹¹⁵⁰ ¹¹⁵¹ ¹¹⁵² ¹¹⁵³ ¹¹⁵⁴ ¹¹⁵⁵ ¹¹⁵⁶ ¹¹⁵⁷ ¹¹⁵⁸ ¹¹⁵⁹ ¹¹⁶⁰ ¹¹⁶¹ ¹¹⁶² ¹¹⁶³ ¹¹⁶⁴ ¹¹⁶⁵ ¹¹⁶⁶ ¹¹⁶⁷ ¹¹⁶⁸ ¹¹⁶⁹ ¹¹⁷⁰ ¹¹⁷¹ ¹¹⁷² ¹¹⁷³ ¹¹⁷⁴ ¹¹⁷⁵ ¹¹⁷⁶ ¹¹⁷⁷ ¹¹⁷⁸ ¹¹⁷⁹ ¹¹⁸⁰ ¹¹⁸¹ ¹¹⁸² ¹¹⁸³ ¹¹⁸⁴ ¹¹⁸⁵ ¹¹⁸⁶ ¹¹⁸⁷ ¹¹⁸⁸ ¹¹⁸⁹ ¹¹⁹⁰ ¹¹⁹¹ ¹¹⁹² ¹¹⁹³ ¹¹⁹⁴ ¹¹⁹⁵ ¹¹⁹⁶ ¹¹⁹⁷ ¹¹⁹⁸ ¹¹⁹⁹ ¹²⁰⁰ ¹²⁰¹ ¹²⁰² ¹²⁰³ ¹²⁰⁴ ¹²⁰⁵ ¹²⁰⁶ ¹²⁰⁷ ¹²⁰⁸ ¹²⁰⁹ ¹²¹⁰ ¹²¹¹ ¹²¹² ¹²¹³ ¹²¹⁴ ¹²¹⁵ ¹²¹⁶ ¹²¹⁷ ¹²¹⁸ ¹²¹⁹ ¹²²⁰ ¹²²¹ ¹²²² ¹²²³ ¹²²⁴ ¹²²⁵ ¹²²⁶ ¹²²⁷ ¹²²⁸ ¹²²⁹ ¹²³⁰ ¹²³¹ ¹²³² ¹²³³ ¹²³⁴ ¹²³⁵ ¹²³⁶ ¹²³⁷ ¹²³⁸ ¹²³⁹ ¹²⁴⁰ ¹²⁴¹ ¹²⁴² ¹²⁴³ ¹²⁴⁴ ¹²⁴⁵ ¹²⁴⁶ ¹²⁴⁷ ¹²⁴⁸ ¹²⁴⁹ ¹²⁵⁰ ¹²⁵¹ ¹²⁵² ¹²⁵³ ¹²⁵⁴ ¹²⁵⁵ ¹²⁵⁶ ¹²⁵⁷ ¹²⁵⁸ ¹²⁵⁹ ¹²⁶⁰ ¹²⁶¹ ¹²⁶² ¹²⁶³ ¹²⁶⁴ ¹²⁶⁵ ¹²⁶⁶ ¹²⁶⁷ ¹²⁶⁸ ¹²⁶⁹ ¹²⁷⁰ ¹²⁷¹ ¹²⁷² ¹²⁷³ ¹²⁷⁴ ¹²⁷⁵ ¹²⁷⁶ ¹²⁷⁷ ¹²⁷⁸ ¹²⁷⁹ ¹²⁸⁰ ¹²⁸¹ ¹²⁸² ¹²⁸³ ¹²⁸⁴ ¹²⁸⁵ ¹²⁸⁶ ¹²⁸⁷ ¹²⁸⁸ ¹²⁸⁹ ¹²⁹⁰ ¹²⁹¹ ¹²⁹² ¹²⁹³ ¹²⁹⁴ ¹²⁹⁵ ¹²⁹⁶ ¹²⁹⁷ ¹²⁹⁸ ¹²⁹⁹ ¹³⁰⁰ ¹³⁰¹ ¹³⁰² ¹³⁰³ ¹³⁰⁴ ¹³⁰⁵ ¹³⁰⁶ ¹³

W. O. Z. S. 27. 1909. Zprawy solidarnościowe
O ZOBOWIĄZANIACH BEZ UMOWY. AR. 1382—1386. 787
potraceniom. W. O. Z. S. 2. 1910

tę odpowiedzialność. — K. N. 1797, 1953. — K. P. S. 73, 74.

K. H. 216, 217.

wymag. robot. przem. W. O. Z. S. 3. 1910

1385. Właściciel zwierzęcia, lub ten kto go używa, ⁽⁰³⁻¹⁹¹⁾ w czasie pozostawania w jego używaniu, odpowiedzialnym jest za szkodę zrządzoną przez zwierzę, bez względu czy zwierzę było pod jego dozorem, lub też czy zabłąkało się lub uciekło.

1386. Właściciel budowli odpowiedzialnym jest za szkodę zrządzoną zniszczeniem jej, gdy takowe nastąpiło skutkiem braku utrzymania, lub skutkiem wady w budowie. (1).

---

(1) W rozwinięciu tego przepisu, oraz chcąc ochronić mieszkańców od niebezpieczeństwa i szkód na które są wystawieni przez pomieszkanie w budynkach rzeczywistém zawaleniem się grożących. Rada Administracyjna na posiedzeniu z d. 27 Maja 1817 r. (D. P. T. III, str. 184) postanowiła:

Art. 1. Ma być natychmiast po wszystkich miastach i traktach zrobiona rewizya wszelkich domów i budynków drewnianych i murowanych, zamieszkałych lub nie, niebezpieczeństwem zawalenia grożących.

Art. 2. Rewizya ta uskutecznią będzie przez Budowniczych Rządowych lub znawców przysięgłych, w przytomności Urzędnika lub Oficjalisty miejscowego, właściciela budynku i dwóch z najbliższych sąsiadów wiary godnych.

Art. 3. Z każdej rewizyi. spisany i podpisany będzie przez wyżej wymienione osoby protokół, obejmujący powody dla których budynek niebezpieczeństwem zawalenia się zagraża.

Art. 4. Protokoły w powyższy sposób spisane, z miast będą przesłane respective Prezydentom lub Burmistrzom, a z wsiów respective Kommissarzom Obwodowym.

Art. 5. Prezydenci i Burmistrze w miastach i Kommissarze Obwodowi, po odebraniu protokołu, wezwą natychmiast właściciela budynku zawaleniem grożącego, do niezwłocznego na prawienia (jeśli to być może) lub rozebrania onego, oznaczając na ten koniec termin najdłużej jednego tygodnia dla przytomnych właścicieli, a dwa dla nieprzytomnych.

Art. 6. Gdyby właściciel się wzbraniał lub w terminie oznaczonym wezwaniu zadosyć nie uczynił, Prezydenci i Burmistrze w miastach, a Kommissarze Obwodowi po wsiach, każą z Urzędu rozebrać budynek uznany za grożący niebezpieczeństwem zawalenia się, sprzedadzą materyały przez publiczną licytację, zaspokoją z zebranych funduszków koszta rozebrania, pozostałe zaś pieniądze właścicielowi oddadzą, lub, jeżeli budynek jest zadłużony, do depozytu sądowego złożą.

Art. 7. Podobnież ma być postąpiono z budynkami, których właściciele nie są przytomni, lub które znajdują się pod administracją sądową; w obydwóch tych przypadkach, zarządca lub administrator sądowy zastąpi właściciela.

Art. 8. Gdyby właściciel, zarządca lub administrator sądowy usuwał się od podpisania protokołu wyżej w art. 3 wymienionego, lub zasłemu o rozebranie budynku wezwaniu zadosyć nie uczynił, żaden wzgląd na to nie ma być miany, i w każdym przypadku budynek uznany za grożący niebezpieczeństwem zawalenia się, podług prawideł art. 6 rozebrany.

Art. 9. Budowniczy Rządowi i władze miejscowe, za wszelkie przypadki i szkody z niedopełnienia niniejszego rozporządzenia wyniknąć mogące, są odpowiedzialni.

II. Co zaś do domów grożących zawaleniem się w mieście Warszawie, Rada Administracyjna w ar. 13 i 14 postanowienia swego z d. 18/30 Czerwca 1847 r. (D. P. T. XXXIX, str. 261, 287) wyrzekła:

Art. 13. Rewizya wszelkich budowli drewnianych, celem wykrycia takich, które grożą niebezpieczeństwem zawalenia się lub ognia, odbywać się ma corocznie w miesiącu Maju, w obecności właściciela budowli, lub osoby miejsce jego zastępującej, przez Delegację, do której składu uależyć będą: Radny z Magistratu przez Prezydenta wyznaczony, Budowniczy Miasta, Kommissarz Administracyjny i Policji wykonawczej właścivego Cyrkułu, oraz dwaj najbliżsi sąsiedzi, rewidować się mającej budowli. W razie uznanej potrzeby, Delegacya przybierze znawców technicznych. Kommissarze Cyrkułowi wskazywać winni Delegacyi possessye, w których znajdują się budowle, grożące niebezpieczeństwem i rewizyi ulegające, a to pod odpowiedzialnością za skutki, jakie z utajenia wyniknąć mogą.

TYTUŁ V. (1)*O umowie przedślubnej.*

DZIAŁ I.

Rozporządzenia ogólne.

* **1387.** Prawo urzęda stosunki małżeńskie co do majątku, jedynie tylko w braku szczególnych umów, które małżonkowie mogą zawierać według swojego upodobania, byleby takowe nie sprzeciwiały się dobrym obyczajom i nadto pod następującemi ograniczeniami. — K. N. 900, 1133, 1172, 1388—1390, 1393, 1497, 1527.

* **1388.** Małżonkowie nie mogą ubliżać ani prawom wpływającym z władzy mężowskiej nad żoną i dziećmi. lub które należą mężowi jako głowie rodziny, ani prawom nadanym pozostałemu przy życiu małżonkowi

Art. 14. Delegacya rewizyjna, oraz Magistrat miasta, zastępują się w postępowaniu swoim do Postanowienia Namiestnika Królewskiego z d. 27 Maja 1817 r., ogłoszonego w Tomie III Dziennika Praw.— (wyżej str. 787).

Magistrat składać będzie Kommissyi Rządowej Spraw Wewnętrznych i Duchownych, corocznie w miesiącu Czerwcu raport, o wypadkach dopełnionej rewizyi.

(Artykuły 1 do 12, oraz 15 do 18 opuszczają się tu jako obejmujące przepisy co do udzielania pozwoleń na budowanie i naprawianie wszelkich domów i innych budowli w mieście Warszawie).

(1) Cały Tytuł V Kodexu Napoleona, t. j. ar. 1387 do 1581 włącznie, uchylony został artykułem 1 Prawa Przechodniego do Kodexu Cywilnego Królestwa Polskiego. Prawo to zapadło na sejmie d. 1/12 Czerwca 1825 r. a ogłoszone d. 28 Listopada t. r. — (T. I, str. 274 niniejszego dzieła).

w Tytule *O władzy ojcowskiej*, oraz w Tytule *O małoletności, opiece i usamowolnieniu*, ani rozporządzeniom zakazującym niniejszego Kodexu.—K. N. 791, 1095 — 1100, 1389, 1390, 1497, 1527, 1595, 2253.

* **1589.** Nie mogą zawierać żadnej umowy ani czynić zrzeczeń, którychby przedmiotem była zmiana prawnego porządku spadków, czy to względem nich samych w spadku po ich dzieciach i zstępnych, czy też względem ich dzieci pomiędzy sobą; co wszakże nie tamuje darowizn pomiędzy żyjącymi lub testamentowych, które będą mogły mieć miejsce podług form i w przypadkach wskazanych w niniejszym Kodexie. — K. N. 723, 724, 731, 745, 791, 1081 n., 1091 n., 1130, 1497, 1527, 1600.

* **1590:** Małżonkowie nie mogą zastrzegać w sposobie ogólnym, że ich związek urządzony będzie przez jeden ze zwyczajów, praw lub statutów miejscowych, któremi się dawniej rządziły rozmaite części kraju Francuzkiego, a które niniejszym Kodexem zniesione zostają. K. N. 1497, 1527

* **1591.** Mogą jednakże oświadczyć w sposób ogólny, iż pragną połączyć się, albo pod rządem wspólności, albo pod rządem posagowym. — K. N. 1394.

Co do pierwszego przypadku, to jest co do rządu wspólności, prawa małżonków i ich następców urządzone zostaną przepisami Działu drugiego niniejszego Tytułu. (1399—1496). — K. N. 1393.

Co do drugiego przypadku, to jest co do rządu posagowego, prawa ich urządzone zostaną przepisami Działu trzeciego (ar. 1540—1580). — K. N. 1392.

* **1592.** Proste zastrzeżenie, że kobiéta ustanawia sobie, lub że dla niej ustanowiony jest majątek na posag, nie jest dostateczne do poddania tegoż majątku rządowi posagowemu jeżeli niema w umowie przedślubnej wyraźnego w téj mierze oświadczenia. — K. N. 1394, 1540 n.

Poddanie się rządowi posagowemu nie wypływa również z prostego oświadczenia małżonków, iż łączą się bez wspólności, lub iż będą co do majątku rozłączeni.—K. N. 1529, 1530 n., 1536 n.

* **1393.** W braku szczególnych zastrzeżeń uwłaczających rządowi wspólności lub takowy modyfikujących, prawa ustanowione w pierwszej Części Działu drugiego, (ar. 1399—1496), będą prawem powszechném dla Francyi.

* **1394.** Wszelkie umowy małżeńskie sporządzone będą przed małżeństwem przez akt notaryalny. — K. N. 1081 n., 1091 n., 1317, 1387 n., 1538, 1543. — K. H. 67, 68.

* **1395.** Nie mogą uleść żadnej zmianie po dopełnieniu obchodu małżeńskiego. — K. N. 1451, 1543.

* **1396.** Zmiany uczynione w nich przed obchodem małżeństwa powinny być określone przez akt w tej samej formie jak umowa przedślubna sporządzony.—K. N. 1317, 1394, 1395.

Zresztą żadna zmiana lub kontrarewers nie będą ważnymi bez obecności i jednoczesnego zezwolenia wszystkich osób wpływających jako strony do umowy przedślubnej. K. N. 1321, 1397, 1451.

* **1397.** Wszelkie zmiany i kontrarewersa mające nawet formę w artykule poprzedzającym przepisana, będą bez skutku względem osób trzecich, jeżeli nie były spisane w dalszym ciągu oryginału aktu małżeństwa, i nie będzie mógł rejent, pod karą wynagrodzenia szkód i strat stronom i pod większą karą, jeżeli to ma miejsce, wydawać wyciągów głównych ani wypisów z umowy przedślubnej, bez przepisania w dalszym ciągu zmiany lub kontrarewersu.—K. N. 1149, 1321, 1396. — K. H. 67 n.

* **1398.** Małoletni zdolny do zawarcia małżeństwa, zdolnym jest do zawarcia wszelkich umów jakich kontrakt ten dopuszcza; a umowy i darowizny, jakie w nim uczynił, są ważne, byleby przy kontrakcie obecnymi były

osoby, których zezwolenie potrzebne jest do ważności małżeństwa. — K. N. 1095, 1309 n.

DZIAŁ II.

O rządzie wspólności.

* **1599.** Wspólność, bądź prawna, bądź umowna, zaczyna się od dnia małżeństwa zawartego przed urzędnikiem stanu cywilnego: nie można zastrzegać, że wspólność rozpocznie się w innej epoce. — K. N. 1400 n., 1451, 1497 n.

CZĘŚĆ PIERWSZA.

O wspólności prawnej.

* **1400.** Wspólność, która się ustanawia przez proste oświadczenie, iż się małżonkowie pod rządem wspólności pobierają, lub w skutku braku umowy, poddaną jest prawidłom w sześciu następujących Oddziałach wskazanym. (ar. 1401—1496).

ODDZIAŁ I.

O tém co składa wspólność czynnie i biernie.

§ 1. O stanie czynnym wspólności.

* **1401.** Wspólność składa się czynnie: — K. N. 1399, 1409.

1° Ze wszystkich ruchomości, jakie małżonkowie posiadali w dniu obchodu małżeństwa, oraz ze wszystkich ruchomości, jakie im przypadną w ciągu mał-

żeństwa z tytułu spadku lub nawet darowizny, jeżeli darujący nie zrobił przeciwnego rozporządzenia; — K. N. 527 n.

2° Ze wszystkich użytków, dochodów, procentów i rat ubiegłych jakiegokolwiek bądź natury, przypadłych lub pobranych w czasie małżeństwa, a pochodzących z majątków, jakie do małżonków w czasie obchodu małżeństwa należały, lub z tych, jakie im przypadły w czasie małżeństwa z jakiegokolwiek bądź tytułu; — K. N. 583, 584.

3° Ze wszystkich nieruchomości nabytych w czasie małżeństwa. — K. N. 1402—1408, 1497 n.

* **1402.** Wszelka nieruchomość uważaną jest za nabytek wspólności, jeżeli dowiedzioném nie zostanie, że jeden z małżonków miał jéj własność lub posiadanie prawne przed małżeństwem, albo że mu przypadła po małżeństwie tytułem spadku lub darowizny. — K. N. 1399, 1401-3, 1404, 2228.

* **1403.** Cięcia leśne oraz dochody z łomów kamienia i z kopalni należą do wspólności co do wszystkiego, co z nich uważane jest za przedmiot użytkowania, podług prawideł wyłożonych w Tytule o *użytkowaniu, używaniu i mieszkaniu*. — K. N. 521, 552, 585—599.

Jeżeli cięcia leśne, które, odpowiednio powyższym prawidłom, mogły być być dopełnione w czasie wspólności, a dopełnione nie zostały, należeć się będzie z tego względu wynagrodzenie małżonkowi nie będącemu właścicielem gruntu, albo jego spadkobiercom.

Jeżeli łomy kamienia i kopalnie, otwarte zostały w czasie małżeństwa, dochody z nich nie wejdą do wspólności, jak za zastąpieniem ich lub wynagrodzeniem na rzecz tego z małżonków, któremu takowe mogłyby się należeć. — K. N. 1437, 1468, 1473.

* **1404.** Nieruchomości, jakie małżonkowie w dniu obchodu małżeństwa posiadają, lub jakie im w czasie małżeństwa tytułem spadku przypadają, nie wchodzą do wspólności. — K. N. 1401, 1470, 1493.

Gdyby wszakże jeden z małżonków nabył nieruchomości po umowie przedślubnej, zawierającej zastrzeżenie wspólności, a przed obchodem małżeństwa, nieruchomości nabyta w tym przeciągu czasu wejdzie do wspólności, chyba by nabycie uczynione było w wykonaniu jakiego zastrzeżenia umowy przedślubnej, w którym to przypadku nabycie urządzone zostanie odpowiednio do umowy. — K. N. 1134, 1394, 1497-3, 1505.

* **1405.** Darowiżny nieruchomości, uczynione w czasie małżeństwa jednemu tylko ze współmałżonków, nie wchodzą do wspólności i należą do samego tylko obdarowanego, chyba by darowizna obejmowała wyrażnie, iż rzecz darowana należyć będzie do wspólności. — K. N. 711, 894, 1134, 1470, 1193.

* **1406.** Nieruchomość, której ojciec, matka lub inny wstępny zrzekł się lub ustąpił na rzecz jednego ze współmałżonków, czy to na zastąpienie tego co mu jest winien, czy też pod obowiązkiem płacenia długów, jakie się obcym od darującego należą, nie wchodzi do wspólności; z zastrzeżeniem jednak zastąpienia lub wynagrodzenia. — K. N. 1075 n., 1082 n., 1433, 1437, 1470, 1493.

* **1407.** Nieruchomość nabyta w czasie małżeństwa tytułem zamiany na nieruchomość należącą do jednego z małżonków, nie wchodzi do wspólności i podstawioną jest w miejsce nieruchomości zbytęj, z zastrzeżeniem wynagrodzenia jeśli ma miejsce dopłata. — K. N. 1434 n., 1468, 1470, 1493, 1702 n.

* **1408.** Nabycie części nieruchomości, której jeden z małżonków był niepodzielnym współwłaścicielem, uczynione w czasie małżeństwa w drodze licytacji lub

inaczej, nie stanowi wspólnego nabytku, z zastrzeżeniem wynagrodzenia na rzecz wspólności summy, jaką na to nabycie dostarczyła. — K. N. 815 n.

W przypadku gdyby sam mąż nabył na swoje własne imię z wolnej ręki lub na licytacji część lub całość nieruchomości należącej niepodzielnie do żony, ta ostatnia przy rozwiązaniu wspólności ma wybór, albo nabyty przedmiot pozostawić wspólności, która wówczas względem żony staje się dłużniczką części ceny należącej do żony, albo zatrzymać przy sobie nieruchomość, zwracając wspólności cenę nabycia. — K. N. 883, 1437, 1468, 1470, 1493.

§. 2. *O stanie biernym wspólności i o skargach jakie stąd przeciwko wspólności wypływają.*

* **1409.** Wspólność składa się biernie: — K. N. 1399, 1401.

- 1° Ze wszystkich długów ruchomych, jakie ciążyły małżonków w dniu obchodu małżeństwa, lub jakimi obciążone są spadki na nich w ciągu małżeństwa przypadające, z zastrzeżeniem wynagrodzenia co do długów odnoszących się do nieruchomości własnych jednego lub drugiego małżonka; — K. N. 527 n.
- 2° Z długów, tak w kapitałach jako i w ubiegłych ratach lub procentach zaciągniętych przez męża w czasie wspólności, lub przez żonę za zezwoleniem męża, z zastrzeżeniem wynagrodzenia w przypadku gdy takowe ma miejsce; — K. N. 1426, 1510 n.
- 3° Z ubiegłych rat i procentów należnych jedynie tylko od rent lub długów biernych, które są osobistymi obudwóch małżonków; — K. N. 1907. 1909.

4° Z napraw ciężących użytkownika w nieruchomościach nie wchodzących do wspólności;— K. N. 605, 606, 608, 609.

5° Z alimentów małżonków, z kosztów utrzymania i wychowania dzieci, i z wszelkich innych ciężarów małżeństwa. — K. N. 1422, 1438, 1439.

* **1410.** Długi ruchome, zaciągnięte przez żonę przed małżeństwem, ciężą wspólność o tyle tylko, o ile wynikają z aktu urzędowego poprzedzającego małżeństwo, lub z aktu, który przed rzeczoną epoką nabył daty pewnej, bądź przez zarejestrowanie, bądź przez śmierć jednego lub kilku akt rzeczony podpisujących. — K. N. 1317, 1328.

Wierzyciel żony na mocy aktu nie mającego daty pewnej przed małżeństwem, może poszukiwać przeciwko niej zapłaty tylko na własności pierwotnej osobistych jej nieruchomości. — K. N. 579, 1413, 1417, 1424.

Mąż, któryby utrzymywał, iż zapłacił za żonę dług tej natury, nie może żądać wynagrodzenia takowego ani od swjej żony, ani od jej następców.— K. N. 1485.

* **1411.** Długi spadków czysto ruchomych, przypadłych na małżonków w czasie małżeństwa, ciężą w całości wspólność. — K. N. 724, 870, 1414—1420, 1496, 1498, 1510.

* **1412.** Długi spadku czysto nieruchomego, który przypadł jednemu z małżonków w czasie małżeństwa, nie są ciężarem wspólności, z zastrzeżeniem prawa wierzycieli poszukiwania ich zapłaty na nieruchomościach rzeczzonego spadku. — K. N. 1411, 1413, 1414—1417.

Gdy jednakże spadek przypadł mężowi, wierzyciele spadku mogą poszukiwać swjej zapłaty, bądź na całym własnym majątku męża, bądź nawet na majątkach wspólności; z zastrzeżeniem w tym ostatnim przypadku nale-

żnego żonie lub jój następcom wynagrodzenia. — K. N. 1410, 1468, 1470, 1493.

* **1413.** Gdy spadek czysto nieruchomy przypadł żonie i gdy ta przyjęła go za zezwoleniem męża, wierzyciele spadku mogą poszukiwać zapłaty na całym osobistym majątku żony; lecz jeżeli spadek przyjęty został przez żonę, jako sądownie do tego, z przyczyny odmówienia męża, upoważnioną, wierzyciele, na wypadek gdyby nieruchomości spadkowe nie wystarczały, mogą zwrócić swe poszukiwania jedynie do samej własności innych osobistych majątków żony. — K. N. 795, 1410, 1412, 1417, 1424, 1485.

* **1414.** Gdy spadek przypadły jednemu z małżonków jest w części ruchomy, a w części nieruchomy, długi tego spadku są ciężarem wspólności jedynie do wysokości części, w jakiej ruchomości stosunkowo przykładają się do długów przy względzie na wartość ruchomości, porównaną z wartością nieruchomości. — K. N. 1411, 1412, 1415—1417.

Ta stosunkowa część ustanawia się podług inwentarza, o którego spisanie mąż postarać się powinien, bądź we własnym imieniu, jeżeli spadek dotyczy go osobiscie, bądź jako kierujący czynnościami żony i do nich upoważniający, jeżeli idzie o spadek na nią przypadły. — K. N. 795. — K. P. S. 941, 943.

* **1415.** W braku inwentarza i we wszystkich przypadkach, w których brak ten przynosi szkodę żonie, może ona lub jój następcy, przy rozwiązaniu wspólności, poszukiwać wynagrodzeń z prawa służących, a nawet dowodzić, tak przez tytuły i papiéry domowe, jak przez świadków, a w razie potrzeby i przez wieść publiczną, stanu i wartości ruchomości, których inwentarz nie był spisany. — K. N. 795, 1411—1414, 1442, 1448, 1504.

Mąż nigdy do tego dowodu dopuszczony nie będzie.

* **1416.** Rozporządzenia artykułu 1414 nie stoją na przeszkodzie wierzycielom spadku częścią ruchomego, a częścią nieruchomości, w poszukiwaniu zapłaty na majątku wspólności, czy to spadek przypadł mężowi, czy żonie, gdy ta przyjęła go za zezwoleniem męża; wszystko to z zastrzeżeniem wzajemnych wynagrodzeń.—K. N. 1410, 1412, 1419, 1437, 1470, 1493, 1510, 1519, 1524.

Toż samo ma miejsce jeżeli spadek przyjęty został przez żonę jedynie jako upoważnioną przez Sąd, i gdy pomimo to ruchomości spadkowe pomieszane zostały z ruchomościami wspólności bez sporządzenia poprzednio inwentarza. — K. N. 1417. — K. P. S. 943.

* **1417.** Gdy spadek przyjęty był przez żonę jedynie jako upoważnioną do tego przez Sąd z powodu odmówienia męża, i gdy sporządzony był inwentarz, wierzyciele mogą poszukiwać zapłaty tylko na majątkach tak ruchomych jak i nieruchomościach do rzeczzonego spadku należących, a w razie ich niedostateczności, na własności pierwotnej innych osobistych majątków żony. K. N. 795, 1410, 1413, 1416, 1417, 1424, 1426, 1470, 1493. — K. P. S. 943.

* **1418.** Prawidła wskazane w art. 1411 i następnych, stosują się do długów, tak do darowizny, jako téż do spadku przywiązanych. — K. N. 894, 895.

* **1419.** Wierzyciele mogą poszukiwać zapłaty długów, przez żonę za zezwoleniem męża zaciągniętych, tak na całym majątku wspólności, jako téż na majątku męża lub żony; z zastrzeżeniem należnego dla wspólności zastąpienia lub należnego mężowi wynagrodzenia. — K. N. 1401, 1426, 1436 n., 1468, 1470, 1493, 2208.

* **1420.** Każdy dług zaciągnięty przez żonę jedynie z mocy pełnomocnictwa ogólnego lub szczególnego u dzielonego przez męża, jest ciężarem wspólności; i wie-

rzyciel nie może poszukiwać jego zapłaty, ani przeciwko żonie, ani na jej osobistym majątku. — K. N. 1409-2, 1431, 1984, 1987, 1990.

ODDZIAŁ II.

O zarządzie wspólności i o skutku aktów jednego lub drugiego małżonka względem stosunku małżeńskiego.

* **1421.** Sam tylko mąż zarządza majątkami wspólności. — K. N. 1401 n., 1428, 1507, 1531, 1549, 2208.

Może je przedawać, zbywać i hipoteką obciążać bez wpływu żony. — K. N. 1489, 1508.

* **1422.** Nie może rozporządzać między żyjącymi pod tytułem darmym nieruchomościami wspólności, ani też ogółem lub częścią ilą ruchomości, chyba dla postanowienia dzieci wspólnych. — K. N. 894, 1081 n., 1439.

Może jednak rozporządzać przedmiotami ruchomymi pod tytułem darmym i szczególnym, na korzyść wszelkich osób, byleby sobie na nich nie zachował użytkowania. — K. N. 578.

* **1423.** Darowizna testamentowa uczyniona przez męża nie może przewyższać części jego we wspólności. K. N. 895, 1021, 1467 n.

Jeżeli w takiej formie darował przedmiot należący do wspólności, obdarowany może żądać wydania go w naturze o tyle tylko, o ile przedmiot ten na skutek działu przypadnie na schedę spadkobierców męża: jeżeli przedmiot nie przypadnie na schedę tych spadkobierców, zapisobierca będzie miał wynagrodzoną całą wartość darowanego przedmiotu z udziału spadkobierców męża we wspólności i z osobistego majątku męża. — K. N. 826, 834.

* **1424.** Kary pieniężne, wymierzone na męża za przestępstwa niepociągające za sobą śmierci cywilnej, mogą być poszukiwane z majątku wspólności, z zastrzeżeniem należnego żonie wynagrodzenia; także kary jakim żona uległa mogą, dopóki trwa wspólność, być poszukiwanymi na samej tylko własności osobistych majątków żony. — K. N. 1410, 1413, 1417, 1437.

* **1425.** Skazania wyrzeczone przeciwko jednemu z małżonków za zbrodnie pociągające śmierć cywilną dotyczą tylko jego udział we wspólności i osobisty jego majątek. — K. N. 1467 n.

* **1426.** Akta sporządzone przez żonę bez zezwolenia męża, a nawet za upoważnieniem Sądu, nie obciążają majątków wspólności, chyba że żona zawarła je jako prowadząca handel publicznie i z powodu czynów swojego handlu. — K. H. 4, 5, 7.

* **1427.** Żona nie może zobowiązywać się, ani obciążać majątków wspólności, nawet dla wydobycia męża z więzienia, lub dla postanowienia swoich dzieci w razie nieobecności męża, jak tylko za upoważnieniem Sądu. — K. N. 851, 1555, 1556.

* **1428.** Mąż zarządza całym osobistym majątkiem żony. — K. N. 1421, 1429, 1430, 1549, 2254.

Może sam wytaczać wszelkie skargi ruchome i possessoryjne żonie służące. — K. P. S. 3-2, 23 n.

Nie może bez zezwolenia żony zbywać osobistych jej nieruchomości. — K. N. 818, 1531.

Odpowiedzialnym jest za wszelkie pogorszenie osobistych majątków żony, zrządzone przez zaniechanie czynów zachowawczych. — K. N. 1137, 1382.

* **1429.** Dzierżawa lub najem przez samego męża co do majątku żony dopełnione na czas dłuższy nad lat dziewięć, nie obowiązują żony lub jej spadkobierców w razie ustania wspólności, jak tylko na czas jaki pozo-

staje bądź do ukończenia pierwszego dziewięcioletniego okresu, gdy ten jeszcze nie upłynął, bądź drugiego i tak dalej, tak, iżby dzierżawca lub najmujący miał jedynie prawo ukończenia użytkowania dziewięcioletniego okresu, jaki jeszcze nie ubiegł. — K. N. 595, 1428, 1430, 1709, 1763 n., 1918.

* **1430.** Dzierżawa lub najem dziewięcioletnie i krótsze, jakie sam mąż co do majątku swój żony zawarł lub odnowił, wcześniej jak na lat trzy przed upływem bieżącej dzierżawy, co do majątków wiejskich, a wcześniej jak na lat dwa, przed tą samą epoką, co do domów, będą bezskuteczniemi, chyba by wykonanie ich rozpoczęło się przed rozwiązaniem wspólności. — K. N. 1428, 1429, 1441.

* **1431.** Żona, która obowiązuje się solidarnie z mężem w interessach wspólności lub męża, uważaną jest, względem tego ostatniego, jedynie jako poręczycielka; powinna być wynagrodzoną za zobowiązanie jakie zaciągnęła. — K. N. 1200, 1432, 1442, 1482, 1487, 1494, 1518, 2011, 2066.

* **1432.** Mąż dający solidarną lub inną rękojmię co do sprzedaży nieruchomości osobistych żony przez nią do opelnionej, może, jeżeli jest niepokojony, poszukiwać zwrotu z udziału jej we wspólności, bądź z osobistego jej majątku. — K. N. 1200, 1431, 1478.

* **1433.** Jeżeli przedaną została nieruchomość należąca do jednego z małżonków, jak również jeżeli im została spłaconą służebność gruntowa, jaka przypadająca własnym jednego z nich dziedzinom, i jeżeli otrzymana ztąd cena wpłynęła do wspólności, i to bez zastąpienia, wówczas przedewszystkiem cenę tę potrącić należy ze wspólności na korzyść małżonka, który był właścicielem, czy to nieruchomości przedanej, czy też spłaconej służebności. — K. N. 637, 686, 1434, 1435, 1437, 1470, 1493.

* **1434.** Zastąpienie uważa się za dopełnione względem męża, ilekroć przy nabyciu oświadczy, że nastąpiło z funduszów pochodzących ze zbycia osobistej jego nieruchomości i w celu należnego mu zastąpienia. — K. N. 1433, 1435, 1436, 1470, 1493.

* **1435.** Oświadczenie męża, że nabycie uskutecznione zostało z funduszów pochodzących ze sprzedanej przez żonę nieruchomości, i aby jej na zastąpienie służyć, nie jest dostatecznym, jeżeli zastąpienie to formalnie przez żonę przyjętém nie zostało; jeżeli go nie przyjęła, ma jedynie prawo, przy rozwiązaniu wspólności, żądać zwrotu ceny swojej przedanej nieruchomości. — K. N. 1433, 1441, 1470, 1493, 1595.

* **1436.** Zwrot ceny nieruchomości należący do męża następuje jedynie tylko z masy wspólności; zwrot zaś ceny nieruchomości należący do żony, poszukiwany być może na majątku osobistym męża, w razie gdy majątek wspólności nie wystarcza. W każdym razie zwrot następuje tylko podług ceny sprzedaży bez względu na jakiebądź twierdzenia co do wartości nieruchomości zbytej. — K. N. 1437, 1471, 1472.

* **1437.** Ilekroć ze wspólności wzięto jaką sumę, bądź na zaspokojenie długów lub ciężarów osobistych jednego z małżonków, jak na przykład ceny lub części ceny jego własnej nieruchomości, lub skupu służebności gruntowych, bądź też na odzyskanie, zachowanie lub ulepszenie jego majątków osobistych, i w ogólności ilekroć jeden z małżonków osiągnął osobistą korzyść z majątków wspólności, jest obowiązany do wynagrodzenia za taką. — K. N. 1433, 1436.

* **1438.** Jeżeli ojciec i matka wyposażyli łącznie dziecko wspólne, bez wyrażenia części do jakiej każdy z nich się przyłożył, uważają się za wyposażających każdy po połowie, czy wyposażenie dostarczone lub przy-

rzeczony było w przedmiotach należących do wspólności, czy też w majątkach osobistych jednego z małżonków. — K. N. 1540, 1544.

W drugim przypadku małżonek, którego nieruchomości lub przedmiot osobisty, ustanowiony został na wyposażenie, ma skargę o wynagrodzenie z majątku drugiego małżonka połowy rzeczzonego wyposażenia, ze względu na wartość przedmiotu darowanego w czasie darowizny. — K. N. 894, 1081 n.

* **1439.** Posag dziecku wspólnemu wyznaczony przez samego męża w przedmiotach należących do wspólności, jest ciężarem wspólności; a w razie przyjęcia wspólności przez żonę, taż winna ponosić połowę wyposażenia, chybaby mąż oświadczył wyraźnie, że je przyjmuje na siebie w całości, lub w części większej jak połowa. — K. N. 1422, 1438, 1573.

* **1440.** Do rękojmi posagu obowiązana jest każda osoba, która go ustanowiła; a procent od niego bieży od dnia małżeństwa, chociażby był oznaczony termin wypłaty, jeżeli nie ma przeciwnego zastrzeżenia. — K. N. 1134, 1153, 1186, 1540, 1547, 1548, 1570, 1907.

ODDZIAŁ III.

O rozwiązaniu wspólności i o niektórych jego skutkach.

* **1441.** Wspólność rozwiązuje się:

1° Przez śmierć naturalną;

2° Przez śmierć cywilną;

3° Przez rozwód;

4° Przez rozłączenie co do stołu i łoża;

5° Przez rozłączenie co do majątku. — K. N. 1400,

1443 n. — K. H. 544 n.

* **1442.** Brak inwentarza po śmierci naturalnej lub cywilnej jednego z małżonków, nie pociąga za sobą dalszego trwania wspólności; z zastrzeżeniem wszakże poszukiwań stron interessowanych, co do stanu majątków i przedmiotów wspólnych, a dowód tego może być przyniesionym tak przez tytuły jak i przez wieść powszechną. K. N. 1415, 1441, 1504. — K. P. S. 941 n.

Jeżeli są dzieci małoletnie, brak inwentarza pociąga prócz tego dla pozostałego przy życiu małżonka utratę użytkowania z ich dochodów; a opiekun przydany, który nie zagnił go do spisania inwentarza, jest z nim solidarnie odpowiedzialny za wszystkie skazania, jakie na korzysć małoletnich nastąpić mogą. — K. N. 1200, 1202.

* **1443.** Rozłączenia co do majątku żona nie może poszukiwać inaczej jak sądownie, gdy posag jój narażony jest na niebezpieczeństwo i gdy nieład w interessach męża wzniesła obawę, iż jego majątek nie będzie wystarczającym na pokrycie praw i zwrotów żonie służących. K. N. 1029, 1400, 1441-5, 1444 — 1452, 1536, 1540, 1560, 1561, 1563, 1595. — K.P.S. 49-7, 865 n. — K.H. 65 n.

Każde rozłączenie dobrowolne jest nieważne. — K. N. 900, 1133, 1172, 1387 n.

* **1444.** Rozłączenie co do majątku, chociaż sądownie wyrzeczone, jest nieważne, jeżeli nie zostało wykonane przez rzeczywistą zapłatę praw i zwrotów żonie należnych, nastąpioną za pośrednictwem aktu urzędowego, aż do wysokości majątku męża, lub przynajmniej przez poszukiwania rozpoczęte w ciągu dwóch tygodni po zapadnięciu wyroku, i następnie nie przerwane. — K. N. 1317, 1443, 1445, 1463. — K. P. S. 872.

* **1445.** Wszelkie rozłączenie co do majątku winno być, przed wykonaniem, podane do wiadomości publicznej przez wywieszenie na tablicy w tym celu w głównej sali Trybunału pierwszej instancji znajdującej się,

a nadto, jeżeli mąż jest kupcem, bankierem lub handlującym, w sali Trybunału Handlowego miejsca jego zamieszkania; i to, pod karą nieważności wykonania.

Wyrok stanowiący rozłączenie co do majątku, cofa się co do swych skutków, do daty skargi. — K. P. S. 872 n.

* **1446.** Wierzyciele osobiści żony nie mogą, bez jej zezwolenia, żądać rozłączenia co do majątku. — K. N. 1166, 1443, 1447, 1464. — K. P. S. 871, 873.

Jednakże, w razie upadłości lub niewypłacalności męża, mogą wykonywać prawa swojej dłużniczki, aż do wysokości swoich wierzytelności. — K. H. 437 n., 544 n.

* **1447.** Wierzyciele męża mogą zaskarżać rozłączenie co do majątku wyrzeczone a nawet wykonane na oszukanie ich praw; mogą nawet przychodzić z interwencją do sprawy o rozłączenie, w celu sprzeciwienia się takowemu. — K. N. 1167, 1443 n. — K. P. S. 337 do 341, 871.

* **1448.** Żona, która otrzymała rozłączenie co do majątku, winna, w stosunku do swój i męża zamożności, przykładać się tak do wydatków domowych, jako téż do wydatków na wychowanie dzieci wspólnych. — K. N. 1537, 1575.

Powinna rzeczony wydatki ponosić w całości, jeżeli mężowi nic nie pozostało.

* **1449.** Żona rozłączona co do stołu i łoża, i co do majątku, bądź tylko co do majątku, odbiera wolny zarząd majątkiem. — K. N. 1536.

Może rozporządzać swojemi ruchomościami i zbywać je.

Nie może zbywać nieruchomości bez zezwolenia męża, a gdyby tenże odmówił, bez upoważnienia Sądu. — K. N. 1450, 1576, 1595.

* **1450.** Mąż nie jest obowiązany do rękojmi za brak użycia lub zastąpienia ceny nieruchomości, jaką

zbyła żona rozłączona za upoważnieniem Sądu, chyba by wpływał do kontraktu, lub chyba by udowodnionem zostało, że pieniądze przez niego odebrane, lub na jego korzyść obrócone zostały.

Obowiązany jest do rękojmi za brak użycia lub zastąpienia ceny, jeżeli sprzedaż nastąpiła w jego obecności i za jego zezwoleniem; nie jest zaś odpowiedzialnym za użyteczność tego użycia. — K. N. 1426, 1427, 1449.

* **1451.** Wspólność rozwiązana bądź przez rozłączenie co do stołu i łoża i co do majątku, bądź tylko co do majątku, może być przywróconą za zezwoleniem obu dwóch stron. — K. N. 1400, 1441-4. 5., 1443 n.

Nie może to nastąpić jak tylko przez akt notaryalny, z zachowaniem jego oryginału, którego wypis wywieszonym być powinien w formie w art. 1445 wskazanej. K. N. 1317.

W tym przypadku, przywrócona wspólność odzyskuje swój skutek od dnia małżeństwa; rzeczy przywracają się do takiego stanu, jakby wcale rozłączenia nie było, co jednak nie przeszkadza wykonaniu aktów, jakiegoż żona w tym przeciągu czasu mogła sporządzić w zastosowaniu się do art. 1449.

Wszelka umowa, przez którą małżonkowie przywrócili wspólność pod warunkami odmiennymi od tych, jakim poprzednio ulegała, jest nieważna. — K. N. 900, 1133, 1172, 1387 n., 1394.

* **1452.** Rozwiązanie wspólności nastąpione, bądź przez rozwód, bądź przez rozłączenie co do stołu i łoża i co do majątku, bądź tylko co do majątku, nie skutkuje otwarciem praw przeżycia na korzyść żony, lecz zachowuje ona możność wykonywania takowych, po nastąpieniu śmierci męża naturalnej lub cywilnej — K. N. 1394, 1399, 1441, 1518.

ODDZIAŁ IV.

O przyjęciu wspólności i zrzeczeniu się, jakie może nastąpić z warunkami do tego odnoszącemi się.

* **1453.** Po rozwiązaniu wspólności, żonie, lub jej następcom, oraz stojącym w jej prawach, służy możność przyjęcia lub zrzeczenia się wspólności: wszelka przeciwna umowa jest nieważna. — K. N. 900, 1133, 1172, 1387 n., 1399, 1441, 1454 n., 1492. — K. P. S. 874, 997.

* **1454.** Żona, która się wmięszała w rozrządzanie majątkiem wspólności, nie może się zrzec takowej. — K. N. 1439, 1453, 1455 n., 1475, 1515, 2256.

Czyny prostego zarządu lub zachowawcze nie poczytują się za wmięszanie się w rozrządzanie. — K. N. 778, 779.

* **1455.** Żona pełnoletnia, która przyjęła w jakim akcie przymiot wspólnej co do majątku, nie może już zrzec się wspólności, ani żądać uwolnienia się od tego przymiotu, chociażby go nawet przyjęła przed spisaniem inwentarza, jeżeli nie zaszedł podstęp ze strony następców męża. — K. N. 778 n., 1109, 1116, 1117, 1304.

* **1456.** Żona przy życiu pozostała, chcąc zachować możność zrzeczenia się wspólności, powinna, w ciągu trzech miesięcy od daty śmierci męża, postarać się o spisanie wiernego i dokładnego inwentarza całego majątku wspólności, a to w obec następców męża, lub za ich należytem przywołaniem. — K. N. 793 n. — K. P. S. 942 n.

Dokładność i rzetelność tego inwentarza winna jest, przy zamknięciu go, stwierdzić pod gotowością przysięgi przed urzędnikiem publicznym, który go przyjął.

* **1457.** W ciągu trzech miesięcy i dni czterdziestu po śmierci męża, żona powinna uczynić zrzeczenie się

w Kancellaryi Pisarza Trybunału pierwszej instancji okręgu, w którym mąż miał swoje zamieszkanie; akt ten wpisany być powinien do księgi ustanowionej dla przyjmowania zrzeczeń się spadku.— K. N. 784, 1453, 1458 n., 1492 n. — K. P. S. 997.

* **1458.** Wdowa może, stosownie do okoliczności, żądać w Trybunale pierwszej instancji przedłużenia terminu w artykule poprzedzającym do zrzeczenia się zakręslonego; przedłużenie to, jeżeli ma miejsce, będzie wyrzeczone ocznie z następcami męża lub za ich należytym przywołaniem. — K. N. 724, 793, 798, 1461 n.

* **1459.** Wdowa, która w przeciągu czasu wyżej okręslonego nie dopełniła zrzeczenia się, nie upada z możnością zrzeczenia się, jeżeli nie wzięszała się w rozrządzenie i jeżeli spisała inwentarz; może tylko być poszukiwana jako wspólna co do majątku, dopóki się nie zrzekła, i winna jest zwrócić koszta przeciwko niej aż do zrzeczenia się wynikię. — K. N. 1454.—K. P. S. 174, 943.

Może także być poszukiwaną po upływie dni czterdziestu od zamknięcia inwentarza, jeżeli był zamknięty przed upływem trzech miesięcy. — K. N. 795, 800.

* **1460.** Żona, która usunęła lub utaiła jakie przedmioty wspólności, uważaną jest za wspólną co do majątku, pomimo zrzeczenia się; toż samo stosuje się do jęj następców. — K. N. 724, 792, 801, 1477.

* **1461.** Jeżeli wdowa umrze przed upływem trzech miesięcy, bez sporządzenia lub ukończenia inwentarza, następcy mieć będą do sporządzenia lub ukończenia inwentarza, nowy trzecziesięczny termin, licząc od zejścia wdowy, i czterdzięci dni do namysłu, od zamknięcia inwentarza.

Jeżeli wdowa umrze ukończywszy inwentarz, następcom jęj służy do namysłu nowy czterdziestodniowy termin, licząc od jęj zejścia.

Mogą oni nadto zrzec się wspólności, zachowując formy powyżej wskazane; i stosują się do nich przepisy art. 1458 i 1459.—K. N. 784, 1453, 1457, 1491.—K. P. s. 997.

* **1462.** Rozporządzenia art. 1456 i następnych stosują się do żon osób cywilnie zmarłych, poczynając od chwili, w której się śmierć cywilna zaczęła.—K. N. 1424, 1425, 1441.

* **1463.** Żona rozwiedziona lub rozłączona co do stołu i łoża, która, w przeciągu trzech miesięcy i dni czterdziestu po rozwodzie lub rozłączeniu ostatecznie wyrzeczonych, nie przyjęła wspólności, uważaną jest za zrzekającą się takowej, wyjąwszy, gdyby jeszcze przed upływem tego terminu otrzymała jego przedłużenie w Sądzie, ocznie z mężem lub za jego należytem przywołaniem.—K. N. 1441, 1452, 1453, 1458, 1518.

* **1464.** Wierzyciele żony mogą zaskarżać zrzeczenie się przez nią lub przez jej następców, na oszukanie ich praw uczynione, i mogą przyjąć wspólność w imieniu własném.—K. N. 788, 1166, 1167, 1446, 1447, 1453.

* **1465.** Wdowa, czy przyjęła, czy też zrzekła się, ma prawo, w ciągu trzech miesięcy i udzielonych jej czterdziestu dni do spisania inwentarza i namysłu, używać zapasów istniejących do wyżywienia siebie i domowników, a w braku takowych zapasów, zaciągnąć pożyczkę na rachunek masy wspólnej, z obowiązkiem użycia tego z umiarkowaniem.

Nie jest obowiązana do płacenia ceny najmu mieszkania, jakiego zajmowała w ciągu tych terminów w domu należącym do wspólności lub do następców męża; a jeżeli dom, w którym mieszkali małżonkowie w epoce rozwiązania wspólności, był przez nich w najem wzięty, żona nie przykłada się w ciągu tychże terminów do zapłaty ceny najmu, która będzie uiszczoną z masy.—K. N. 1495, 1570.

* **1466.** Wrazie rozwiązania wspólności przez śmierć żony, następcy jej mogą się zrzec wspólności w terminach i z zachowaniem form, jakie prawo co do żony przy życiu pozostałej przepisało. — K. N. 724, 784, 1441, 1453, 1457, 1461, 1475, 1491. — K. P. S. 997.

ODDZIAŁ V.

O podziale wspólności po jej przyjęciu.

* **1467.** Po przyjęciu wspólności przez żonę lub jej spadkobierców, masa czynna będzie podzieloną, a długi będą ponoszone w sposób poniziej oznaczony. — K. N. 815 n., 1453 n., 1468 n., 1522.

§ 1. O podziale masy czynnej.

* **1468.** Małżonkowie lub ich spadkobiercy powracają do masy majątku istniejącego wszystko to, co się wspólności od nich należy pod tytułem zastąpienia lub wynagrodzenia, podług prawideł powyżej w Oddziale II Części 1 niniejszego Działu przepisanych. — K. N. 1421 n.

* **1469.** Każdy małżonek lub jego spadkobierca powraca również summy wzięte ze wspólności lub wartość majątku, jaki z tejże wziął małżonek w celu wyposażenia dziecka z innego łoża, lub w celu osobistego wyposażenia dziecka wspólnego. — K. N. 829 n., 1081, 1438, 1439, 1544 n.

* **1470.** Z masy majątku każdy z małżonków lub jego następcą bierze naprzód: — K. N. 1471, 1474.

1° Swoje majątki osobiste, które nie weszły do wspólności, jeżeli istnieją w naturze lub, majątki nabyte w celu ich zastąpienia.

2° Cenę swoich nieruchomości zbytych w czasie wspólności, jeżeli nie były zastąpione.

3° Należne mu od wspólności wynagrodzenia.

* **1471.** To co żona ma prawo brać naprzód, bierze z pierwszeństwem przed tém, co mąż tym samym tytułem wzięsc naprzód ma prawo. — K. N. 1470, 1474.

Wykonywa się to co do majątków już nie istniejących w naturze, przedewszystkiém z gotowizny, następnie z ruchomości, a pomocniczo z nieruchomości do wspólności należących; w tym ostatnim przypadku wybór nieruchomości pozostawiony jest żonie i jej spadkobiercom K. H. 544 n.

* **1472.** Mąż, to co ze wspólności odebrać ma prawo, może poszukiwać jedynie z majątku wspólności.

Żona i jej spadkobiercy, gdyby majątek wspólności nie wystarczał, mogą z majątku osobistego męża poszukiwać tego, co ze wspólności odebrać mają prawo. — K. N. 1421.

* **1473.** Zastąpienia i wynagrodzenia należne małżonkom od wspólności, oraz zastąpienia i wynagrodzenia należne od nich wspólności, przynoszą procenta z samego prawa, od daty rozwiązania wspólności. — K. N. 1440, 1479, 1512, 1905, 1907.

* **1474.** Po odebraniu z masy wszystkiego, co oboje małżonkowie naprzód pobrać mają prawo, reszta dzieli się po połowie pomiędzy małżonków, lub pomiędzy tych, którzy ich wyobrażają — K. N. 1470 n., 1482, 1509, 1571.

* **1475.** Jeżeli spadkobiercy żony są pomiędzy sobą niezgodni tak, że jeden przyjął wspólność, a drugi zrzekł się takowej, ten, który przyjął, nie otrzyma nic więcej jak tylko równy z innymi udział spadkowy z majątku jaki przypada na schedę żony. — K. N. 724, 782, 870, 1453, 1466, 1491, 1495.

Reszta pozostaje mężowi, względem którego spadkobierca zrzekający się może wykonywać takie prawa, jakieby były żonie służyły w razie jój zrzeczenia się, lecz tylko do wysokości udziału spadkowego, jaki zrzekającemu się przypada.

* **1476.** Zresztą podział wspólności pod względem form, licytacji nieruchomości, gdy ta ma miejsce, skutków podziału, rękojmi z takowego wypływającej i dopłat, ulega prawidłom w Tytule o *spadkach* co do działów między współspadkobiercami wskazanym.—K. N. 815 n., 883 n. — K. P. S. 953 n., 966 n.

* **1477.** Ten z małżonków, który usunął lub ukrył jakie przedmioty wspólności, utracą swój udział w tychże przedmiotach. — K. N. 792, 801, 1460. — K. H. 597.

* **1478.** Po dokonaniu działu, jeżeli jeden z małżonków jest wierzycielem osobistym drugiego, jako to jeżeli cena jego majątku użytą została na zaspokojenie osobistego długu drugiego małżonka, albo na inny jaki cel, wówczas odbiera swoją wierzytelność z udziału drugiemu małżonkowi przypadającego ze wspólności lub majątku jego osobistego.—K. N. 1432, 1480, 1511, 1513.

* **1479.** Wierzytelności osobiste, jakie jednemu z małżonków od drugiego przypadają, przynoszą procent dopiero od dnia skargi sądowej. — K. N. 1153, 1440, 1473, 1512, 1570, 1907.

* **1480.** Darowizny, jakie jeden z małżonków mógł drugiemu uczynić, wykonywają się jedynie na udziale darującego we wspólności lub na jego majątku osobistym. K. N. 894, 1091 n., 1478. — K. H. 109 n.

* **1481.** Koszta żałoby żony ponoszą spadkobiercy męża wcześniej zmarłego. — K. N. 1570.

Wartość téj żałoby ustanawia się odpowiednio do majątku męża.

Należy się nawet żonie, która zrzekła się wspólności.
K. N. 1453, 1457, 1492. — K. P. S. 997.

§ 2. *O biernéj massie wspólności i przykładaniu się stosunkowém do długów.*

* **1482.** Długi wspólności są po połowie ciężarem każdego z małżonków lub ich spadkobierców; koszta opieczętwania, inwentarza, sprzedaży ruchomości, likwidacyi, licytacyi i działu, stanowią część tych długów. — K. N. 1409 n., 1483 n., 1510. — K. P. S. 617 n., 907 n., 943.

* **1483.** Żona odpowiada za długi wspólności, tak względem męża jak i względem wierzycieli, jedynie do wysokości przypadającego na nią udziału, byleby zrobiony był dobry i rzetelny inwentarz, i byleby zdała rachunek, tak z tego, co objęte jest inwentarzem, jako téż z tego, co jej w skutek działów przypadło. — K. N. 802, 1482. — K. P. S. 943.

* **1484.** Mąż odpowiada za całość długów wspólności przez niego zaciągniętych; jednakże służy mu regres przeciwko żonie lub jej spadkobiercom co do połowy rzeczonych długów. — K. N. 1478, 1482, 1486.

* **1485.** Odpowiada jedynie za połowę osobistych długów żony i to takich, które stały się ciężarem wspólności. — K. N. 1410, 1413.

* **1486.** Od żony można poszukiwać całości długów, które w jej własném imieniu zaciągnięte zostały i weszły do wspólności, jednakże służy jej regres przeciwko mężowi lub jego spadkobiercom co do połowy rzeczonych długów. — K. N. 1474, 1484, 1490.

* **1487.** Od żony, nawet osobiście zobowiązanej co do długu wspólności, można poszukiwać jedynie połowę

tego długu, chybaoby zobowiązanie było solidarne.—K. N. 1200 n.

* **1488.** Żona, która zapłaciła dług wspólności nad swoją połowę, nie może od wierzyciela żądać zwrotu przewyżki, chybaoby w pokwitowaniu wyrażono, że to, co żona zapłaciła, było uiszczone na jej połowę. — K. N. 1285, 1377, 1489.

* **1489.** Temu z dwojga małżonków, od którego, na skutek hipoteki ciężającej nieruchomości jemu w dziale przypadła, poszukiwaną jest całość długu wspólności, służy z samego prawa regres co do połowy tego długu przeciwko drugiemu małżonkowi lub jego spadkobiercom. — K. N. 873, 1488.

* **1490.** Rozporządzenia poprzednie nie stoją na przeszkodzie, ażeby, na skutek działu, jeden lub drugi ze współdzielących się nie został zobowiązany do zapłacenia ilości długów innej nad połowę, a nawet do zapłacenia ich w całości. — K. N. 1134.

W każdym razie, gdy jeden ze współdzielących się zaspokoił długi wspólności w wyższej nad należącą się od niego części, ten, kto za wiele zapłacił, ma regres przeciwko drugiemu. — K. N. 1484, 1486.

* **1491.** Wszystko, co wyżej względem męża lub żony powiedziano, stosuje się do spadkobierców jednego lub drugiego z nich; i spadkobiercy ci wykonywają też same prawa i ulegają tym samym skargom jak małżonek, którego wyobrażają. — K. N. 724, 1461, 1466, 1475, 1495.

ODDZIAŁ VI.

O zrzeczeniu się wspólności i o jego skutkach.

* **1492.** Żona zrzekająca się utracą wszelkie prawa

do majątku wspólności, a nawet do ruchomości które do wspólności wniosła.—K. N. 1401-1., 1453, 1457, 1493 n.

Odbiera jedynie bieliznę i odzież do jój użytku służące. — K. N. 1495, 1566. — K. H. 544 n.

* **1495.** Żona zrzekająca się ma prawo odebrać: — K. N. 1492.

1° Nieruchomości do niej należące, gdy takowe w naturze istnieją, lub nieruchomość nabytą w celu zastąpienia; — K. N. 1404, 1453 n.

2° Cenę swych zbytych nieruchomości, których zastąpienie nie miało miejsca i nie było przyjęte, jak to wyżej powiedziano; — K. N. 1421—1440.

3° Wszelkie wynagrodzenia, jakie jój od wspólności należć mogą. — K. H. 533.

* **1494.** Żona zrzekająca się uwolnioną jest od wszelkiego przykładania się do długów wspólności, tak względem męża jako téż względem wierzycieli.

Odpowiada jednak względem tych ostatnich, gdy zobowiązała się łącznie z mężem, lub gdy dług, który stał się długiem wspólności, pierwsiastkowo ją ciążył; wszystko to z zastrzeżeniem dla niej regressu przeciwko mężowi lub jego spadkobiercom. — K. N. 1492.

* **1495.** Żona może wykonywać wszelkie skargi i poszukiwać wszelkich zwrotów ze wspólności wyżej wymienionych, tak na majątku wspólności, jako téż na osobistym majątku męża.

Możność ta służy także spadkobiercom żony, wyjąwszy odbiór bielizny i odzieży oraz mieszkania i wyżywienia przez czas do spisania inwentarza i namysłu dozwolony, które to prawa są czysto osobistemi pozostałej przy życiu żony. — K. N. 724, 1054, 1465, 1492, 1514.

Rozporządzenie odnoszące się do wspólności prawnej, gdy jeden lub oboje małżonkowie mają dzieci z poprzednich małżeństw.

* **1496.** Wszystko, co wyżej powiedziano, zachowanym będzie nawet wtenczas, gdy jeden z małżonków lub oboje mają dzieci z poprzednich małżeństw.

Jeżeliby jednak zlanie się ruchomości i długów miało ten skutek, że jeden z małżonków osiągnąłby korzyść większą jak artykułem 1098, w Tytule *O darowiznach między żyjącymi i o testamentach*, jest pozwołą, dzieciom z pierwszego łoża drugiego małżonka służy skarga o zmniejszenie. — K. N. 1527.

CZĘŚĆ DRUGA.

O wspólności umownej i o umowach, jakie mogą modyfikować lub nawet wyłączyć wspólność prawną.

* **1497.** Małżonkowie mogą zmodyfikować wspólność prawną przez wszelkiego rodzaju umowy nie sprzeciwiające się art. 1387, 1388, 1389 i 1390. — K. N. 1400.

Główne modyfikacje są te, które mają miejsce na skutek zastrzeżeń uczynionych w jeden ze wskazanych poniżej sposobów, a mianowicie:

- 1° Że wspólność obejmować będzie tylko majątek do-robkowy; — K. N. 1498 n.
- 2° Że ruchomości terażniejsze lub przyszłe nie wejdą do wspólności, lub też wejdą w pewnej tylko części; — K. N. 1500 n.
- 3° Że wspólność obejmować będzie całość lub część nieruchomości terażniejszych lub przyszłych, drogą uruchomienia; — K. N. 1505 n.

- 4° Że małżonkowie zapłacą oddzielnie długi poprzedzające małżeństwo; — K. N. 1510 n.
- 5° Że, w razie zrzeczenia się, żona będzie mogła odebrać swój wniosek wolny od wszelkich ciężarów; — K. N. 1514.
- 6° Że małżonek przy życiu pozostały będzie miał korzyść szczególną; — K. N. 1515 n.
- 7° Że małżonkowie będą mieli nie równe udziały; — K. N. 1520 n.
- 8° Że zachodzić będzie pomiędzy nimi wspólność pod tytułem ogólnym; — K. N. 1526.

ODDZIAŁ I.

O wspólności ograniczonej do dorobku.

* **1498.** Gdy małżonkowie zastrzegają, że pomiędzy nimi istnieć będzie wspólność samego tylko dorobku, poczytuje się, iż wyłączają ze wspólności, tak długi każdego z nich obecne i przyszłe, jako téż ruchomości każdego z nich terażniejsze i przyszłe. — K. N. 1401, 1402, 1404—1408, 1497-1, 1499, 1581.

W tym przypadku, i po odebraniu naprzód przez każdego z małżonków swego wniosku należycie usprawiedliwionego, podział ogranicza się do dorobku, jaki małżonkom wspólnie, lub któremu z nich oddzielnie w czasie małżeństwa przybył, i jaki powstał tak z przemyśłu wspólnego jako téż z oszczędności na wszelkiego rodzaju dochodach z majątku obojga małżonków.

* **1499.** Ruchomości w czasie małżeństwa istniejące, lub później przypadłe, a inwentarzem lub spisem formalnym nie wykazane, poczytują się za dorobek. — K. N. 527 n., 535, 1401-1, 1498.— K. P. S. 943.

ODDZIAŁ II.

O zastrzeżeniu wyłączenia ze wspólności majątku ruchomego w całości lub w części.

* **1500.** Małżonkowie mogą wyłączyć ze wspólności wszystkie ruchomości teraźniejsze i przyszłe. — K. N. 1401, 1497-2, 1501 n.

Jeżeli zastrzegają, iż do wspólności wniosą wzajemnie ruchomości aż do pewnej summy lub wartości oznaczonej, już przez to samo uważać należy, iż resztę dla siebie zachowali.

* **1501.** Zastrzeżenie takie czyni małżonka dłużnikiem wspólności co do summy, jaką wnieść do téjże przyrzekł, i wkłada na niego obowiązek usprawiedliwienia takowego wniosku. — K. N. 1500, 1502, 1511, 1525, 1530, 1540, 1845—1847.

* **1502.** Wniosek dostatecznie jest usprawiedliwiony co do męża, gdy w umowie przedślubnej oświadczone, że taka a taka jest wartość jego ruchomości.

Wniosek dostatecznie jest usprawiedliwionym co do żony, gdy mąż udzieli pokwitowanie jój lub tym, którzy ją wyposażyli. — K. N. 1501, 1540.

* **1503.** Każdy z małżonków ma prawo odebrać i pobrać naprzód, przy rozwiązaniu wspólności, ilość, o jaką wartość ruchomości wniesionych przez niego w czasie małżeństwa, lub następnie mu przypadłych, przenosi to, co wniósł do wspólności. — K. N. 1441.

* **1504.** Ruchomości, które przypadają na każdego z małżonków w czasie małżeństwa, inwentarzem stwierdzone być powinny. — K. P. S. 943.

W braku inwentarza ruchomości przypadłych na męża, lub w braku tytułu, mogącego usprawiedliwić stan

ich i wartość, po odtrąceniu długów, mąż zwrotu ruchomości żądać nie może.

Jeżeli brak inwentarza zachodzi co do ruchomości na żonę przypadłych, może ona lub jej spadkobiercy dowodzić wartości ruchomości, bądź przez tytuły, bądź przez świadków, bądź nawet przez wieść powszechną.— K. N. 1415, 1442. — K. P. S. 252 n.

ODDZIAŁ III.

O zastrzeżeniu uruchomienia.

* **1505.** Gdy małżonkowie lub jeden z nich umawiają się, że do wspólności wchodzić będą wszystkie lub część ich nieruchomości teraźniejszych lub przyszłych, zastrzeżenie takie zowie się *uruchomieniem*. — K. N. 1401, 1497-3., 1506 n.

* **1506.** Uruchomienie może być *oznaczone* lub *nieoznaczone*.

Jest *oznaczone*, gdy małżonek oświadczył, że uruchomia i wnosi do wspólności jaką nieruchomość w całości, lub do wysokości pewnej summy.

Jest *nieoznaczone*, gdy małżonek poprostu oświadczył, że wnosi do wspólności swój majątek nieruchomy do wysokości pewnej summy.

* **1507.** Uruchomienie *oznaczone* ma ten skutek, że poddana mu nieruchomość lub nieruchomości stają się zarówno z ruchomościami majątkiem wspólności. — K. N. 1401.

Gdy nieruchomość lub nieruchomości żony w całości uruchomione zostały, mąż mocen jest różrządzać nimi podobnie jak innemi przedmiotami wspólności, i całkowicie je zbywać. — K. N. 1421.

Jeżeli nieruchomości jedynie do wysokości pewnej summy jest uruchomioną, mąż nie może jej zbywać bez zezwolenia żony; mocen jest zaś obciążać ją hypoteką bez jej zezwolenia, lecz tylko do wysokości części uruchomionej. — K. N. 1508.

* **1508.** Uruchomienie nieoznaczone nie czyni własnością wspólności poddanych mu majątków nieruchomości: skutek tego ogranicza się na tém, że małżonek, który na nie zezwolił, obowiązany jest włączyć do masy, przy rozwiązaniu wspólności, niektóre swoje nieruchomości aż do wysokości przyrzeczonej przez niego summy.

Mąż nie może, tak jak w poprzedzającym artykule, zbywać w całości lub w części, bez zezwolenia żony, nieruchomości poddanych uruchomieniu nieoznaczonemu; lecz może je obciążać hypoteką do wysokości tego uruchomienia. — K. N. 1421.

* **1509.** Małżonkowi, który uruchomił własną swą nieruchomość, służy, przy dziale, możność zatrzymania jej, zaliczając ją na swoją część podług jej ówczasowej wartości; toż samo prawo służy jego spadkobiercom. — K. N. 724.

ODDZIAŁ IV.

O zastrzeżeniu rozdzielienia długów.

* **1510.** Zastrzeżenie, przez które małżonkowie umawiają się, że oddzielnie płacić będą swoje długi osobiste, zobowiązuje ich, przy rozwiązaniu wspólności, do wzajemnego obliczenia się ze swych długów, co do których jest dowód; że zapłacone były przez wspólność dla uwolnienia od nich tego z małżonków, który był dłużnikiem. — K. N. 1401, 1441, 1497-4, 1511 n.

Zobowiązanie to nie ulega zmianie czy inwentarz był lub nie był sporządzony; lecz, jeżeli ruchomości wniesione przez małżonków nie są poświadczone inwentarzem lub spisem urzędowym poprzedzającym małżeństwo, wierzyciele jednego i drugiego małżonka, mogą, bez względu na jakiegokolwiek bądź rozróżnienia, jakieby przytaczano, poszukiwać swój zapłaty na ruchomościach, których inwentarz nie był spisany, równie jak na wszystkich innych majątkach wspólności. — K. N. 1166, 1317. K. P. S. 943.

Wierzyciele mają toż samo prawo na ruchomościach, jakieby przypadły na małżonków w ciągu wspólności, jeżeli takowe również nie zostały stwierdzone inwentarzem lub spisem urzędowym.

* **1511.** Gdy małżonkowie wnoszą do wspólności pewną sumę lub przedmiot co do tożsamości oznaczony, taki wniosek pociąga za sobą milczącą umowę, że nie jest obciążony długami uprzedzającymi małżeństwo; a małżonek, który jest dłużnikiem, winien wynagrodzić drugiemu za wszystkie długi, jakieby zmniejszały przyrzeczony wniosek. — K. N. 1478.

* **1512.** Zastrzeżenie rozdzielenia długów nie stoi na przeszkodzie temu, iżby wspólność obciążoną była procentami i przypadłemi ratami, jakie od daty małżeństwa ubiegły. — K. N. 584, 586, 1409, 1907.

* **1513.** Gdy ze wspólności poszukiwane są długi jednego z małżonków, uznanego, przez umowę przedślubną, wolnym od wszelkich długów, małżeństwo poprzedzających, współmałżonek ma prawo do wynagrodzenia, które będzie udzielone, bądź z części wspólności przypadającej małżonkowi, który jest dłużnikiem, bądź z majątku osobistego tegoż małżonka, a w razie niedostateczności tych majątków, wynagrodzenie to poszukiwane być może drogą rękojmi przeciwko ojcu, matce,

wstępnemu lub opiekunowi, którzyby go wolnym od wszelkich długów uznali. — K. N. 1382, 1383.

Rękojmia ta może nawet być wykonywaną przez męża w ciągu wspólności, jeżeli dług pochodzi od żony; z zastrzeżeniem, w tym przypadku, należnego od żony lub jej spadkobierców wynagrodzenia osobom do rękojmi zobowiązanym, po rozwiązaniu wspólności. — K. N. 1413, 1424, 1441.

ODDZIAŁ V.

O możności udzielonej żonie odebrania swojego wniosku w zupełności wolnym.

* **1514.** Żona może zastrzedz, że, w razie zrzeczenia się wspólności, odbierze całość lub część tego, co do niej wniosła, bądź w czasie zawarcia małżeństwa bądź później; lecz zastrzeżenie to może rozciągać się jedynie do rzeczy wyraźnie wymienionych i tylko na korzyść osób wskazanych. — K. N. 1401, 1441, 1497-5.

I tak możność odebrania ruchomości wniesionych przez żonę przy zawarciu małżeństwa nie rozciąga się do ruchomości przypadłych dla niej w ciągu małżeństwa.

Podobnież możność udzielona żonie nie rozciąga się do dzieci; możność udzielona żonie i dzieciom nie rozciąga się do spadkobierców wstępnych lub pobocznych.

W każdym razie, wnioski mogą być odebrane dopiero po odtrąceniu osobistych długów żony, jakieby wspólność zaspokoila. — K. N. 1498, 1500—1502, 1511, 1525, 1530, 1540, 1845—1847. — K. H. 544 n.

ODDZIAŁ VI.

O korzyści szczególnéj umownéj.

* **1515.** Zastrzeżenie, przez które małżonek przy życiu pozostający, upoważniony jest do wzięcia naprzód, przed wszelkim działem, pewnéj summy, lub pewnéj ilości przedmiotów ruchomych w naturze, wtenczas tylko nadaje żonie przy życiu pozostającéj prawo do tego wzięcia naprzód, gdy przyjmuje wspólność, chybaży umowa przedślubna zachowała jéj to prawo nawet na przypadek zrzeczenia się.— K. N. 913, 1134, 1394, 1401, 1441, 1470, 1497 - 6, 1516 n.

Oprócz przypadku takowego zachowania, korzyść szczególna może być pobrana jedynie z massy działowi uległéj, nie zaś z osobistego majątku małżonka poprzednio zmarłego.

* **1516.** Korzyść szczególna nie uważa się za szczerobliwość uległą formalnościom darowizn, lecz jako umowa małżeńska. — K. N. 1091, 1098, 1387, 1496, 1525, 1527.

* **1517.** Przez śmierć naturalną lub cywilną otwiera się prawo do korzyści szczególnéj.—K. N. 1441, 1515.

* **1518.** Gdy rozwiązanie wspólności następuje w skutek rozvodu lub rozłączenia co do stołu i łoża, nie ma miejsca wydanie rzeczywiste korzyści szczególnéj; lecz małżonek, który otrzymał czy to rozwód, czy rozłączenie co do stołu i łoża, zachowuje swe prawa do korzyści szczególnéj na przypadek przeżycia. Jeżeli je otrzymała żona, summa lub rzecz, stanowiąca korzyść szczególną, pozostaje zawsze tymczasowo przy mężu z obowiązkiem dania poręki. — K. N. 1441, 1452.— K. P. S. 518 n.

* **1519.** Wierzyciele wspólności mają zawsze prawo wyjednać sprzedaż przedmiotów poddanych korzyści szczególnej, z zastrzeżeniem regressu małżonka, stosownie do art. 1515. — K. N. 1416.

ODDZIAŁ VII.

O zastrzeżeniach przez które każdemu z małżonków przyznane są części nie równe we wspólności.

* **1520.** Małżonkowie mogą odstąpić od równego podziału ustanowionego przez prawo, bądź dając we wspólności małżonkowi przy życiu pozostającemu lub jego spadkobiercom udział mniejszy od połowy, bądź dając mu, w zamian całego prawa wspólności, tylko oznaczoną summę, bądź zastrzegając, że cała wspólność w pewnym przypadku należeć będzie do małżonka przy życiu pozostającego, lub tylko do jednego z nich. — K. N. 1401, 1497-7, 1521 n.

* **1521.** Gdy zastrzeżono, że małżonek lub jego spadkobiercy mieć będą tylko pewną część we wspólności, jak na przykład trzecią lub czwartą część, małżonek tak ograniczony, lub jego spadkobiercy ponoszą długi wspólności jedynie stosunkowo do części jaka im w massie służy. — K. N. 870.

Umowa jest nieważną, jeżeli tak ograniczonego małżonka lub jego spadkobierców zobowiązuje do ponoszenia wyższej części długów, lub jeżeli ich uwalnia od ponoszenia części długów odpowiedniej tej, jaką z massy czynnej biorą. — K. N. 900, 1133, 1172, 1387, 1811, 1855.

* **1522.** Gdy zastrzeżono, że jeden z małżonków lub jego spadkobiercy będą mogli żądać pewnej tylko summy za całe prawo wspólności, zastrzeżenie to jest umową losową, która zobowiązuje drugiego małżonka

lub jego spadkobierców do zapłaty pewnej summy, bez względu na to czy wspólność jest dobrą lub złą, czy jest wystarczającą lub niedostateczną do zaspokojenia tej summy. — K. N. 1523.

* **1523.** Jeżeli zastrzeżenie zawiera umowę losową tylko względem spadkobierców męża, wówczas mąż, w razie gdyby żonę przeżył, ma prawo do podziału prawnego po połowie. — K. N. 1134, 1474.

* **1524.** Mąż lub jego spadkobiercy, którzy, na skutek zastrzeżenia, o jakim jest mowa w art. 1520, zatrzymają całość wspólności, zobowiązani są wszystkie jej długi zapłacić.

Wierzycielom w tym przypadku nie służy żadna skarga, ani przeciwko żonie, ani przeciwko jej spadkobiercom.

Jeżeli żona przy życiu pozostająca ma zastrzeżone przeciwko spadkobiercom męża prawo zatrzymania całej wspólności, za wypłaceniem umówionej summy, służy jej wybór, albo zapłacić im tę summę, pozostając zobowiązaną do zapłaty wszystkich długów, albo zrzec się wspólności, i pozostawić spadkobiercom męża tak majątek jak i ciężary. — K. N. 1492.

* **1525.** Wolno małżonkom umówić się, że całość wspólności należeć będzie do pozostającego przy życiu małżonka, lub tylko do jednego z nich, z zastrzeżeniem dla spadkobierców drugiego małżonka odebrania wniosków i kapitałów, jakie przez głowę ich spadkodawcy weszły do wspólności.

Zastrzeżenie to nie uważa się za korzyść ulegającą prawidłom przepisanyom co do darowizn, tak co do osnowy, jako téż co do formy, lecz uważa się jedynie za umowę małżeńską i między połączonemi węzłem małżeńskim. — K. N. 1091, 1098, 1387, 1496, 1516, 1527.

ODDZIAŁ VIII.

O wspólności pod tytułem ogólnym.

* **1526.** Małżonkowie mogą w umowie przedślubnej ustanowić wspólność ogólną swoich majątków, tak ruchomych jak i nieruchomości, terażniejszych i przyszłych, albo wszystkich tylko terażniejszych, albo też wszystkich tylko przyszłych majątków. — K. N. 1401, 1497 - 8

*Rozporządzenia wspólne ośmiu powyższym
Oddziałom.*

* **1527.** Zastrzeżenia, jakie przy wspólności umownej mogą być uczynione, nie są ściśle ograniczone rozporządzeniami wskazanymi w ośmiu poprzedzających Oddziałach.

Małżonkowie mogą zawierać wszelkie inne umowy, jak to powiedziano w art. 1387, lecz pod ograniczeniami w artykułach 1388, 1389 i 1390 objętymi.

Jednakże, w razie gdyby były dzieci z poprzedzającego małżeństwa, wszelka umowa dążąca w swych skutkach do dania jednemu z małżonków więcej nad część oznaczoną w art. 1098, w Tytule *O darowiznach między żyjącymi i testamentach*, nie będzie miała skutku co do całej przewyżki nad tę część; proste jednak korzyści wynikające z pracy wspólnej i z oszczędności przez oboje małżonków na dochodach którego z nich osiągniętych, chociażby nierówne, nie poczytują się za szczerobliwość na szkodę dzieci z pierwszego małżeństwa. — K. N. 1496, 1516, 1525.

* **1528.** Wspólność umowna poddana jest prawidłom dotyczącym wspólności prawnej, ilekroć nie od-

stąpiono od nich przez umowę wyraźnie lub domyślnie. K. N. 1134, 1400 n.

ODDZIAŁ IX.

O umowach wyłączających wspólność.

* **1529.** Jeżeli małżonkowie, nie poddając się rządowi posagowemu, oświadczą, że zawierają związek małżeński bez wspólności, lub, iż rozłączeni będą co do majątków, skutki tego zastrzeżenia urządzają się jak następuje. — K. N. 1387, 1391, 1392, 1530 n., 1595.

§. 1. *O zastrzeżeniu, że małżonkowie zawierają związek małżeński bez wspólności.*

* **1530.** Zastrzeżenie, że małżonkowie zawierają związek małżeński bez wspólności, nie nadaje żonie prawa zarządzania swoim majątkiem, ani pobierania z niego dochodów; dochody te uważane są za należne mężowi dla ponoszenia ciężarów małżeństwa. — K. N. 1421, 1531 n., 1537, 1540, 1549, 1575, 1595.—K. C. P. 201.

* **1531.** Mąż zachowuje zarząd majątkiem żony ruchomym i nieruchomym, a w skutek tego służy mu prawo odbierania wszelkich ruchomości, jakie żona w posagu wnosi, lub jakie na nią w czasie małżeństwa przypadają, z zastrzeżeniem obowiązku ze strony męża zwrócenia ich po rozwiązaniu małżeństwa, lub po rozłączeniu co do majątku sądownie wyrzeczonym. — K. N. 582, 1421, 1441, 1443 n., 1530.

* **1532.** Jeżeli pomiędzy ruchomościami, jakie żona w posagu wniosła, lub jakie na nią w czasie małżeństwa przypadają, są przedmioty, których nie można użyć bez ich zużycia, dołączony być winien do umowy przed-

ślubnej spis ich z oszacowaniem, albo téż winien być sporządzony ich inwentarz w czasie kiedy przypadną, a mąż winien zwrócić ich cenę podług oszacowania. — K. N. 587, 1317, 1394. — K. P. S. 943.

* **1553.** Mąż ponosić winien wszystkie ciężary użytkowania. — K. N. 600 n., 1562, 1580.

* **1554.** Zastrzeżenie w niniejszym paragrafie określone, nie stoi na przeszkodzie, iżby się umówiono, że żona pobierać będzie corocznie za swojemi kwitami pewną część swoich dochodów na swoje utrzymanie i potrzeby osobiste. — K. N. 1536, 1549.

* **1555.** Nieruchomości ustanowione na posag, w przypadku niniejszego paragrafu, nie są wcale niezbywalnemi. — K. N. 1554, 1557.

Jednakże nie mogą być zbywane bez zezwolenia męża, a w razie jego odmówienia, bez upoważnienia Sądu.

§. 2. *O zastrzeżeniu rozłączenia co do majątku.*

* **1556.** Gdy małżonkowie zastrzegli w umowie przedślubnej, iż będą rozłączeni co do majątku, żona zachowuje zupełny zarząd swoim majątkiem ruchomym i nieruchomym, oraz wolne swemi dochodami rozrządza nie — K. N. 1387, 1388, 1449, 1537 n., 1575, 1576, 2066.

* **1557.** Każdy z małżonków przykłada się do ponoszenia ciężarów małżeństwa, stosownie do zastrzeżeń w umowie przedślubnej objętych; a w braku zastrzeżeń w tym względzie, żona przykłada się do tych ciężarów, aż do wysokości jednej trzeciej części swoich dochodów. K. N. 1134, 1448, 1530, 1540, 1549, 1575,

* **1558.** W żadnym przypadku, ani na skutek jakiegobądź zastrzeżenia, żona nie może zbywać swoich nieruchomości, bez szczególnego zezwolenia męża, a

w razie odmówienia, bez upoważnienia Sądu. — K. N. 1388, 1576. — K. H. 7.

Wszelkie upoważnienie ogólne do zbywania nieruchomości udzielone żonie, bądź w umowie przedślubnej, bądź później, jest nieważne. — K. N. 900, 1133, 1172, 1987, 1988.

* **1539.** Gdy żona rozłączona pozostawiła mężowi użytkowanie swego majątku, mąż obowiązany jest, bądź na żądanie, jakiby mu żona mogła uczynić, bądź przy rozwiązaniu małżeństwa, oddać jedynie istniejące przychody, lecz nie jest obowiązany do wyrachowania się z tych, które do téj chwili zużytemi zostały.—K.N. 1578.

DZIAŁ III.

O rządzie posagowym.

* **1540.** *Posag*, tak pod rządem niniejszym, jako téż pod rządem ustanowionym w Dziale II, jest to majątek, jaki żona wnosi mężowi na ponoszenie ciężarów małżeństwa. — K. N. 952, 963, 1054, 1391, 1392, 1438 do 1440, 1443, 1502, 1531, 1535, 1541 n., 1595, 2255. — K. P. S. 83 - 6.

* **1541.** Wszystko to, co żona sama sobie ustanawia, lub co jéj darowane jest w umowie przedślubnej, jest majątkiem posagowym, jeśli nie ma przeciwnego zastrzeżenia.—K.N. 1081 n., 1134, 1392, 1394, 1542 n., 1574.

ODDZIAŁ I.

O ustanowieniu posagu.

* **1542.** Ustanowienie posagu może się rozciągać do całego majątku żony terażniejszego i przyszłego, al-

bo do całego jój terażniejszego tylko majątku, albo do części jój majątku terażniejszego i przyszłego, albo nawet do przedmiotu szczególnego. — K. N. 1540, 1541.

Ustanowienie posagu na całym majątku żony w wyrazach ogólnych uczynione, nie obejmuje majątku przyszłego.

* **1543.** Posag nie może być ani ustanowionym, ani nawet powiększonym w czasie małżeństwa. — K. N. 1394 n.

* **1544.** Jeżeli ojciec i matka łącznie ustanawiają posag, nierozróżniając udziału każdego z nich, uważać się będzie, za ustanowiony w równych częściach. — K. N. 1350, 1352, 1438, 1555.

Jeżeli sam ojciec ustanawia posag z praw ojczystych i macierzystych, matka, chociażby obecną była przy umowie, nie będzie wcale zobowiązana i posag w całości będzie ciężarem ojca. — K. N. 1394.

* **1545.** Jeżeli pozostały przy życiu ojciec lub matka ustanowią posag z majątku ojczystego i macierzystego, bez oznaczenia udziałów, posag wzięty będzie przedewszystkiém z tego, co się przysłemu małżonkowi z majątku współmałżonka poprzednio zmarłego należy, a reszta z majątku ustanawiającego posag. — K. N. 1438 n.

* **1546.** Chociażby córka przez swego ojca i matkę wyposażona, miała swój własny majątek pod ich użytkowaniem będący, posag wzięty będzie z majątku tych, którzy go ustanawiają, jeśli niema przeciwnego zastrzeżenia. — K. N. 1138.

* **1547.** Ci, którzy ustanawiają posag, obowiązani są do rękojmi za przedmioty na posag ustanowione. — K. N. 1440, 1570, 1625 n.

* **1548.** Procenta od posagu bieżną samém przez się prawem, od daty małżeństwa, przeciw tym, którzy go przyrzekli, chociażby oznaczony był termin wypłaty, je-

żeli niema zastrzeżenia przeciwnego.—K. N. 1134, 1186, 1440, 1570, 1907.

ODDZIAŁ II.

O prawach męża na majątku posagowym i o niezbywalności nieruchomości posagowych.

* **1549.** Mąż tylko sam ma zarząd majątkiem posagowym w ciągu małżeństwa. — K. N. 1421, 1428.

Sam tylko ma prawo czynić poszukiwania przeciwko dłużnikom i posiadaczom, pobierać przychody i procenta i podnosić kapitały.

Jednakże w umowie przedślubnej może być zastrzeżone, że żona, za wyłącznemi swojemi kwitami, będzie mogła corocznie podnosić część swoich dochodów na swoje utrzymanie i na swoje potrzeby osobiste. — K. N. 1534.

* **1550.** Mąż nie jest obowiązany do dania poręki z powodu otrzymanego posagu, jeżeli przez umowę przedślubną nie poddał się temu obowiązkowi. — K. N. 1134, 1394, 2001. — K. P. S. 518.

* **1551.** Jeżeli posag w całości lub w części składa się z przedmiotów ruchomych oszacowanych w umowie, bez oświadczenia, że oszacowanie nie skutkuje sprzedaży, mąż staje się ich właścicielem, i jest dłużnikiem jedynie ceny oznaczonej dla tych ruchomości. — K. N. 527 n., 1552, 1564 n.

* **1552.** Oszacowanie nieruchomości ustanowionych na posag, nie przenosi wcale własności ich na męża, jeżeli niema w tym względzie oświadczenia wyraźnego. — K. N. 1134, 1394.

* **1553.** Nieruchomość nabyta za pieniądze posagowe nie jest posagową, jeżeli warunek użycia w ten spo-

sób pieniędzy nie był zastrzeżony w umowie przedślubnej.

Toż samo stosuje się do nieruchomości danych na uiszczenie posagu ustanowionego w pieniądzech. — K. N. 1134, 1394.

* **1554.** Nieruchomości ustanowione na posag, nie mogą być ani zbywane, ani hipoteką obciążone w ciągu małżeństwa, ani przez męża, ani przez żonę, ani przez oboje łącznie, z zastrzeżeniem następujących wyjątków. K. N. 1535, 1555 n., 1572, 1576.

* **1555.** Żona może, za upoważnieniem męża, lub, w razie jego odmówienia, za pozwoleniem Sądu, darować swoje majątki posagowe na postanowienie jej dzieci z poprzedniego małżeństwa; lecz, jeżeli żona upoważniona jest tylko sądownie, powinna zachować użytkowanie swemu mężowi. — K. N. 578, 579, 894, 1427, 1438—1440, 1544 n., 1556, 1578—1580.

* **1556.** Żona może również, za upoważnieniem męża, darować swoje majątki posagowe na postanowienie dzieci wspólnych. — K. N. 1544 n., 1555.

* **1557.** Nieruchomość posagowa może być zbywaną, gdy to dozwolone zostało przez umowę przedślubną. K. N. 1134, 1387, 1394.

* **1558.** Nieruchomość posagowa może być także zbywaną za zezwoleniem Sądu, drogą licytacji i po trzech rozlepieniach: — K. P. S. 956 n. 997.

Dla uwolnienia męża lub żony z więzienia; — K. N. 1427. — K. P. S. 798, 800. — K. H. 7.

Dla udzielenia familii alimentów w przypadkach w artykułach 203, 205 i 206 Tytułu o małżeństwie przewidzianych;

Dla zapłacenia długów żony lub osób, które posag ustanowiły, gdy te długi mają datę pewną uprzedzającą umowę przedślubną; — K. N. 1328, 1394.

Dla uskutecznienia większych napraw koniecznie potrzebnych, do zachowania nieruchomości posagowej; — K. N. 606.

Nakonec, gdy ta nieruchomość jest w niepodzielności z osobami trzeciemi, i gdy jest uznaną za niepodzielną. K. N. 815, 827, 1686.

We wszystkich tych przypadkach przewyżka ceny sprzedaży nad potrzeby uznane pozostanie posagową, i użytą będzie jako taka na korzyść żony.

* **1559.** Nieruchomość posagowa może być zamienioną, lecz za zezwoleniem żony, na inną nieruchomość téj saméj wartości przynajmniej w czterech piątych częściach, za usprawiedliwieniem użyteczności zamiany, za uzyskaniem upoważnienia sądowego, oraz podług oszacowania przez biegłych z urzędu przez Trybunał mianowanych. — K. N. 1702. — K. P. S. 955, 956.

W tym przypadku nieruchomość w zamian otrzymana będzie posagową: przewyżka ceny, jeżeli istnieje, będzie również posagową, i użytą zostanie jako taka na korzyść żony.

* **1560.** Jeżeli, oprócz wyjątków wyżej wymienionych, żona lub mąż, albo oboje łącznie, zbywają nieruchomość posagową, żona lub jej spadkobiercy będą mogli wyjednać odwołanie zbycia po rozwiązaniu małżeństwa, i nie można zasłaniać się przeciwko nim jakimkolwiek przedawnieniem w czasie trwania małżeństwa: żona będzie miała toż samo prawo po rozłączeniu co do majątku. — K. N. 1441, 1443 n., 1554, 1561, 2251, 2253—2256.

Mąż sam będzie mógł wyjednać odwołanie zbycia w ciągu małżeństwa; pozostaje jednak odpowiedzialnym nabywcy za szkody i straty, jeżeli w kontrakcie nie oświadczył, że sprzedana nieruchomość była posagową. — K. N. 1149, 1383.

* **1561.** Nieruchomości posagowe, które w umowie przedślubnej nie zostały uznane za ulegające zbyciu, są nieprzedawnialne w ciągu małżeństwa, chybaby przedawnienie wprzód się rozpoczęło. — K. N. 2255, 2256.

Stają się jednak przedawnialnymi po rozłączeniu co do majątku, bez względu na epokę, w jakiejby się przedawnienie rozpoczęło. — K. N. 1441, 1443 n.

* **1562.** Mąż co do nieruchomości posagowych podlega wszelkim zobowiązaniom użytkownika. — K. N. 600 n., 1533, 1580.

Odpowiedzialnym jest za wszelkie przedawnienia nabyte i za pogorszenia nastąpione w skutek jego niedbalstwa. — K. N. 614, 1382, 1383, 1567, 1732, 1768.

* **1563.** Jeżeli posag zagrożony jest niebezpieczeństwem, żona może poszukiwać rozłączenia co do majątku, jak to w art. 1443 i następnym powiedziano.

ODDZIAŁ III.

O zwróceniu posagu.

* **1564.** Jeżeli posag składa się z nieruchomości,

Lub z ruchomości nieoszacowanych w umowie przedślubnej, lub ocenionych z oświadczeniem, że oszacowanie nie odejmuje żonie ich własności,

Mąż lub jego spadkobiercy mogą być zmuszeni do bezzwłocznego zwrócenia posagu po rozwiązaniu małżeństwa. — K. N. 724, 1551, 1552, 1565 n.

* **1565.** Jeżeli posag składa się z gotowizny,

Lub z ruchomości oszacowanych w umowie, bez oświadczenia, że oszacowanie nie czyni męża właścicielem takowych,

Zwrot posagu żądanym być może dopiero po upływie roku od rozwiązania małżeństwa. — K. N. 1551, 1552, 1564.

* **1566.** Jeżeli ruchomości, których własność pozostaje przy żonie, niszczały przez użycie, i bez winy męża, tenże obowiązany będzie oddać jedynie te ruchomości, które pozostaną, i w stanie, w jakim znajdować się będą. — K. N. 589, 1382, 1383.

Żona jednakże będzie mogła, w każdym przypadku, odebrać bieliznę i odzież do jęj obecnego użycia służące, z zastrzeżeniem policzenia ich wartości, gdy ta bielizna i odzież były pierwiastkowo ustanowione na posag z oszacowaniem. — K. N. 1492, 1495.

* **1567.** Jeżeli posag obejmuje zobowiązania lub ustanowienia rent, które bez winy męża utracone zostały lub zmniejszeniu uległy, mąż nie jest za nie odpowiedzialnym i będzie wolnym za zwróceniem kontraktów. K. N. 588, 1383, 1562, 1909—1911.

* **1568.** Jeżeli użytkowanie postanowione było na posag, mąż lub jego spadkobiercy obowiązani są, przy rozwiązaniu małżeństwa, zwrócić jedynie prawo użytkowania, nie zaś dochody przypadłe w ciągu małżeństwa. K. N. 578, 586, 588.

* **1569.** Jeżeli małżeństwo trwało przez lat dziesięć od upływu terminów oznaczonych do uiszczenia posagu, żona lub jęj spadkobiercy będą mogli po rozwiązaniu małżeństwa żądać zwrotu posagu od męża, bez obowiązku dowodzenia, że go mąż otrzymał, chybaby tenże wykazał, [że czynił bezskuteczne poszukiwania w celu otrzymania zapłaty posagu. — K. N. 1350, 1352.

* **1570.** Jeżeli małżeństwo zostało rozwiązane przez śmierć żony, procenta i dochody od posagu do zwrotu przypadającego, płyną samém prawem na korzyść jęj spadkobierców od dnia rozwiązania. — K. N. 724, 1440, 1548, 1907.

Jeżeli rozwiązane zostało przez śmierć męża, żonie służy wybór, albo żądać procentu od swego posagu

w ciągu roku żałoby, albo domagać się alimentów za tenże czas ze spadku po mężu pozostałego; w obydwóch jednak przypadkach mieszkanie w ciągu tego roku i żałoba, powinny być dostarczone żonie ze spadku, bez zarachowania takowych na rzecz procentów jęj przynależnych. — K. N. 1465, 1481, 1495.

* **1571.** Z chwilą rozwiązania małżeństwa, dochody z nieruchomości posagowych, dzielą się między męża i żonę lub ich spadkobierców, w stosunku czasu, przez jaki małżeństwo w ostatnim roku trwało. — K. N. 585, 586, 1474.

Rok zaczyna liczyć się od dnia obchodu małżeństwa.

* **1572.** Żonie i jęj spadkobiercom nie służy przywilęj co do dochodzenia posagu przed wierzycielami uprzedzającymi ją hipotecznie. — K. N. 724, 952, 963, 1054.

* **1573.** Jeżeli mąż był już niewypłacalnym i nie posiadał ani sztuki, ani nie miał powołania, w czasie ustanowienia przez ojca posagu dla córki, ta ostatnia obowiązana będzie powrócić do spadku ojczyzstego jedynie tylko skargę, jaka jęj o należącą się zapłatę przeciwko spadkowi męża służy. — K. N. 1303.

Lecz jeżeli mąż stał się niewypłacalnym po zawarciu już małżeństwa, lub gdy posiadał sztukę, albo miał powołanie, jakie dla niego majątek zastępowały, utrata posagu spada wyłącznie na żonę. — K. N. 843 n.

ODDZIAŁ IV.

O majątku nieposagowym.

* **1574.** Wszelki majątek żony niepostanowiony na posag jest *nieposagowym*. — K. N. 1536—1540, 1542, 2066, 2070.

* **1575.** Jeżeli cały majątek żony jest nieposagowy, i jeżeli niema zastrzeżenia w umowie, że ma ponosić część ciężarów małżeństwa, żona przykłada się do tychże aż do wysokości jednej trzeciej części swoich dochodów. K. N. 1134, 1394, 1448, 1530, 1537, 1540.

* **1576.** Żonie służy zarząd i użytkowanie całego majątku nieposagowego. — K. N. 1536.

Lecz nie może zbywać go ani stawać w sądzie ze względu na ten majątek, bez upoważnienia męża, lub, w razie jego odmówienia, bez pozwolenia Sądu. — K. N. 1538.

* **1577.** Jeżeli żona daje mężowi pełnomocnictwo do zarządu swym majątkiem nieposagowym, pod obowiązkiem złożenia rachunków z przychodów, obowiązki męża względem żony będą takie same, jak każdego pełnomocnika. — K. N. 1984, 1991, 1993. — K. P. S. 527 n.

* **1578.** Jeżeli mąż z majątków nieposagowych swój żony użytkował bez jój pełnomocnictwa, a jednakże żona temu się nie sprzeciwiała, obowiązany jest, przy rozwiązaniu małżeństwa, lub na pierwsze żądanie żony, zwrócić istniejące przychody, lecz nie jest obowiązany do wyrachowania się z tych, jakie do tego czasu spotrzebowane zostały. — K. N. 578, 1539, 1555, 1579, 1580.

* **1579.** Jeżeli mąż z majątku nieposagowego, pomimo udowodnionego sprzeciwiania się żony, użytkował, obowiązany jest względem niej do wyrachowania się z wszystkich przychodów, tak istniejących jak i spotrzebowanych. — K. N. 1578. — K. P. S. 527 n.

* **1580.** Mąż, który użytkuje z majątków nieposagowych, ulega wszelkim zobowiązaniom użytkownika. — K. N. 600 n., 1533, 1562.

Rozporządzenia szczególne.

* **1581.** Małżonkowie, poddając się rządowi posagowemu, mogą jednakże zastrzedz wspólność dorobku, której skutki urządzone są podług art. 1498 i 1499.

TYTUŁ VI.*O p r z e d a ż y (1).*

DZIAŁ I.

O naturze i formie sprzedaży.

1582. *Przedaż* jest umowa, przez którą jedna ze stron zobowiązuje się wydać rzecz, a druga za nią zapłacić. — K. N. 711, 1101, 1102, 1107 n., 1583 n. — K. H. 109.

Może nastąpić przez akt urzędowy (2), lub przez akt z podpisem prywatnym. — K. N. 1317, 1322.

(1) Przepisy związkowe: K. N. 601, 621, 1380, 1421, 1507, 1508, 1554, 1576, 1978, 1988. — K. P. S. 692, 693, 904. — K. H. 106.

(2) Rejent akt przyjmujący powinien się przekonać co jest przedmiotem sprzedaży, czy własność zupełna, czy podzielona lub ograniczona, i na jakim polega tytule tam, gdzie nie ma uregulowanej hipoteki. Tytuły do własności lub posiadania, jakie sprzedający posiada, powinien do kontraktu kupna i sprzedaży dołączyć. Przy przenoszeniu tytułów posiadania podzielonej własności, posiadacz różnym ulega ograniczeniom, różnym przy sprzedaży zobowiązaniom; Rejent winien zwrócić uwagę stron

1583. Przedaż jest zupełną pomiędzy stronami i kupujący nabywa własność względem sprzedającego z samego prawa, skoro zgodzono się na rzecz i jej cenę, chociażby rzecz jeszcze wydana ani cena zapłaconą nie była. — K. N. 711, 938, 1108, 1109 n., 1138, 1589, 1591, 1592, 1606, 1607, 1703.

1584. Przedaż może nastąpić wprost i bezwarunkowo, lub też pod warunkiem, bądź zawieszającym, bądź rozwiązującym. — K. N. 1134, 1168 n., 1181 n., 1184, 1234, 1588.

Może mieć także za przedmiot dwie lub kilka rzeczy z możliwością wyboru. — K. N. 1189 n., 1220, 1221.

W tych wszystkich przypadkach skutki przedaży urządzają się podług ogólnych zasad o umowach. — K. N. 1101 n.

1585. Gdy towary przedane zostały nie ryczałtowo lecz na wagę, liczbę, lub miarę, przedaż nie jest zupełną, w tém znaczeniu, że przedane rzeczy pozostają na niebezpieczeństwo sprzedawcy, dopóki nie zostaną odważone, odliczone, lub odmierzone; kupujący jednak, może żądać albo wydania ich, albo, na przypadek niewykonania umowy, wynagrodzenia szkód i strat, jeżeli takowe miały miejsce. — K. N. 1136, 1138, 1142, 1149, 1182, 1586, 1587, 1629.

1586. Jeżeli przeciwnie towary przedane zostały

kontraktujących na te okoliczności, złożenie bowiem konsensu a dominio directo, jakkolwiek jest konieczne tam, gdzie bez takiego zbywać nie wolno, samo przecież jest tylko upoważnieniem do przeniesienia, ale nie nadaje prawa własności, ani nie może zastąpić tytułów własności.

(K. R. S. d. ¹⁸/₃₀ Marca 1851, N° 2048).

ryczałtowo, sprzedaż jest zupełną, chociażby towary nie zostały jeszcze odważone, odliczone, lub odmierzane. — K. N. 1585, 1587.

1587. Co się tyczy wina, oliwy i innych rzeczy, co do których przyjęty jest zwyczaj kosztowania ich przed kupnem, nie masz sprzedaży dopóki kupujący takowych nie skosztował i za dobre nie przyjął. — K. N. 1585, 1586.

1588. Sprzedaż uczyniona z zastrzeżeniem wypróbowania rzeczy, uważa się zawsze za uczynioną pod warunkiem zawieszającym. — K. N. 1181, 1182, 1584.

1589. Przyrzeczenie sprzedaży znaczy tyle co sprzedaż, jeżeli zaszło zobopólne zezwolenie stron na rzecz i cenę. — K. N. 1102, 1583, 1590—1592. *W.S.C. 30:1909 Ordyng*

1590. Jeżeli przyrzeczenie sprzedaży uczynione zostało z zadatkiem, każdy z kontraktujących mocen jest od niego odstąpić;

Ten, kto dał zادةk, tracąc go;

A ten, kto go otrzymał, zwracając go w dwójnasób. — K. N. 1589, 1715. *W. S. P. 49. 1904.*

1591. Cena sprzedaży powinna być pewna i przez strony oznaczona. — K. N. 1134, 1583, 1589, 1592.

1592. Można jednak ustanowienie ceny pozostawić uznaniu trzeciej osoby: jeżeli ta trzecia osoba nie chce, lub nie może dopełnić oszacowania, nie masz sprzedaży. K. N. 1583, 1591, 1854.

1595. Koszta aktów i innych wydatków sprzedaży ciężą kupującego. — K. N. 1248, 1608, 1630 - 2, 1646 (1).

(1) Wyjątek od tej zasady ma miejsce co do kontraktów sporządzanych z osadnikami w dobrach donacyjnych; tu bowiem koszta w równych połowach ponoszą donataryusz i osadnik. — (Art. 60 Instrukcyi z r. 1841. — T. I, str. 490 niniejszego dzieła).

DZIAŁ II.

Kto może kupować lub sprzedawać.

1594. Mogą kupować lub sprzedawać wszyscy ci, którym prawo tego nie zabrania. — K. N. 1123, 1124, 1125, 1128, 1421, 1428, 1507, 1508, 1554, 1576, 1580, 1595—1597, 1860. — K. P. S. 692 n. — K. H. 442—444. (art. 46 Instr. z r. 1841. — T. I, str. 486 niniejszego dzieła). — (1).

- (1) Z rozporządzeniem niniejszego artykułu mają związek:
- A) Postanowienie Kr. z d. $^{9/}_{31}$ Sierpnia 1828 r. (D. P., T. XII, str. 169), wskazujące wyjątkowe zasady *co do sprzedaży dóbr Rządowych*.
- B) Ustęp 2 artykułu 9 Ukazu z dnia 18 Lutego (2 Marca) 1842 r., zamieszczonego niżej w odsyłaczu do art. 1712 K. N. *co do sprzedaży majątków nieruchomości, należących do instytucji dobroczynnych*.
- C) Paragraf 165 *Ustawy dla Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w Królestwie Polskiem*, Ukazem z d. $^{8/}_{20}$ Lutego 1849 r. (D. P. T. XLII, str. 4 i 183) zatwierdzonej, podług którego »Kościoły Ewangelicko-Augsburskie nie mogą majątku nieruchomego ani nabywać, ani zbywać, bez Najwyższego zezwolenia.«
- D) Wreszcie wyjątkowe przepisy z *Ustaw dla: 1° Farmaceutów i aptek. 2° Materjalistów. 3° Kupców ukwalifikowanych do sprzedawania towarów farbiarskich*, Postanowieniem Rady Administracyjnej z d. $^{9/}_{24}$ Października 1844 r. (D. P. T. XXXV, str. 301) zatwierdzone. — Przepisy te Kommissya Rządowa Sprawiedliwości komunikowała Władzom sądowym przy rozporządzeniu swém d. $^{2/}_{14}$ Kwietnia 1845 r. N° 1919 wydaném, a 24. Września (6 Października) 1851 r. N° 14435 ponowioném, polecając: aby rejenci takie tylko osoby przypuszczali do ku-

1595. Kontrakt sprzedaży nie może mieć miejsca między małżonkami, jak tylko w trzech następujących przypadkach: — K. N. 1594, 2253.

1° Gdy jeden z dwojga małżonków odstępuje majątek drugiemu, sędownie z nim rozłączonemu, na spłacenie jego praw; — K. N. 1441, 1443 n.

2° Gdy odstąpienie, jakie mąż czyni na rzecz żony, nawet nie rozłączonój, ma przyczynę prawną, jak na przykład zastąpienie jój nieruchomości zbytych, lub pieniędzy do niej należących, jeżeli te nieruchomości lub pieniądze nie wchodzą do wspólności; — K. N. 1433—1435.

3° Gdy, w przypadku wyłączenia wspólności, żona odstępuje swój majątek mężowi tytułem zapłaty summy, którą mu wnieść w posagu przyrzekła; — K. N. 1530 n.

Zastrzegają się jednakże w tych trzech przypadkach prawa spadkobierców stron kontraktujących, jeżeliby zachodziła korzyść uboczna. — K. N. 913 — 915, 1094, 1098, 1099, 1496, 1527.

pn^a aptek, tak z wolnej ręki, jako i na licytację wystawionych, które posiadają kwalifikację temż przepisami wymaganą, i aby o każdym akcie sprzedaży i nabycia apteki zawiadamiali niezwłocznie właściwe Rządy Gubernialne; niemniej aby, w razie wystawienia na sprzedaż handlu materiałów aptecznych lub farb, przed rozpoczęciem sprzedaży zawiadamiane o niej były właściwe Władze lekarskie, w celu dokładnego odsegregowania artykułów zdrowiu szkodzić mogących od tych, które do ogólnego handlu są dozwolone, a to z uwagi, że do kupna pierwszych, w myśl przepisów Ustawy, przypuszczone być mogą takie jedynie osoby, które od władz administracyjnych stosownie do podobnego handlu posiadają upoważnienie.

1596. Nie mogą, pod karą nieważności, otrzymać przysądzenia, ani sami, ani przez osoby podstawione: — K. N. 911, 1099, 1100, 1594.

Opiekunowie, co do majątków osób pod ich opieką zostających; — K. C. P. 424.

Pełnomocnicy, co do majątków, których sprzedaż poruczoną im została; — K. N. 1991.

Zarządcy, co do majątków gmin lub zakładów publicznych, ich staraniom powierzonych;

Urzędnicy publiczni co do dóbr narodowych, których sprzedaż odbywa się za ich pośrednictwem.

1597. Sędziowie, ich zastępcy, Urzędnicy sprawujący urząd Prokuratorów, Pisarze, Komornicy i Woźni, Obrónczy Sądowi i Notaryusze, nie mogą nabywać processów, praw i skarg spornych, ulegających rozpoznaniu Trybunału, w obrębie którego urzędują, pod karą nieważności i kosztów, oraz wynagrodzenia szkód i strat. — K. N. 1149, 1594, 1699. — K. P. S. 713.

D Z I A Ł III.

O rzeczach które mogą być przedawanemi.

1598. Wszystko co jest w obiegu, może być przedawane, wyjąwszy przedmiotów, które ustawy szczególne zbywać wzbronily. — K. N. 538, 540, 714, 1128, 1610, 2226. — Przypiski do art. 1702 K. N., — oraz do ustępu 8 art. 914 K. P. S. (1).

---

(1) W przedmiocie wyłączeń od sprzedaży zasługują szczególnie na uwagę następujące rozporządzenia:

I. Żadna władza, czy to sądowa, czy administracyjna, ani nawet prywatny właściciel, nie może wystawiać na publiczną

przedaż książek i wszelkiego rodzaju pism, dopóki spisanych przez Wydział Cenzury Rządowej przejrzanym i poświadczonym nie będzie, a to dla wyłączenia od publicznej sprzedaży zakazanych.

Wzmiankowane wyżej spisy książek wolne są od użycia papieru stemplowego, i odsyłane być powinny do Cenzury pod rubrum interesu Rządowego.

[R. A. d. 25 Lipca (6 Sierpnia) 1833 r. N° 21393.
K. R. S. d. 24 Sierpnia t. r. N° 7096 i ⁵/₁₇ Stycznia 1855 r. N° 22349].

- II. *Co do pensyj emerytalnych*, Rada Administracyjna na posiedzeniu z d. ¹⁹/₃₁ Stycznia 1837 r. (D. P. T. XX, str. 376) postanowiła:

Art. 1. Ustępowanie, pod jakimkolwiekby tytułem, prawa do pobierania pensji emerytalnej, jako też płacy, ze Skarbu publicznego Urzędnikom wyznaczonej, jest bezwarunkowo zabronione. — Wszelka umowa, któraby zmierzała do przeniesienia takich praw na rzecz trzeciego, jest nieważna, i nie może mieć żadnego skutku.

Art. 2. Kasy Skarbowe upoważnione są, żadnego nie dawać względu na doręczane im akta tego rodzaju, po dacie ogłoszenia niniejszego postanowienia zeznane, i nie będą mogły pensji nikomu innemu wypłacać, tylko temu, komu jest wyznaczona, jego pełnomocnikowi, lub wylegitymowanym sukcesorom, nie ubliżając jednak prawom wierzycieli do aresztowania ¹/₄ części płacy, według istniejących urzędzeń. — (K. P. S. 580).

- III. *Co do wynagrodzeń za zgorzałe nieruchomości*, Ustawa o zabezpieczeniu nieruchomości od strat z pożaru wynikających, na posiedzeniu Rady Administracyjnej z d. ⁵/₁₇ Kwietnia 1844 r. (D. P. T. XXXIV, str. 5 i 125) zatwierdzona, pomiędzy innemi w art. 86 stanowi:

Poszkodowany, któryby chciał odstąpić wynagrodzenia, przyznanego innemu, mającemu pra-

1599. Przedaż rzeczy cudzej jest nieważna: może pociągnąć za sobą wynagrodzenie szkód i strat, jeżeli nabywca nie wiedział, iż rzecz była cudzą. — K. N. 1021, 1141, 1149, 1635, 1664, 1935, 2059, 2236 n., 2265 n., 2280.— K. P. S. 692 n., 727 n. — K. H. 210.

1600. Nie można przedawać spadku po osobie żyjącej, nawet za jej zezwoleniem. — K. N. 791, 1076, 1130, 1389.

1601. Jeżeli w chwili przedaży rzecz przedana była utracona w całości, przedaży jest nieważna. — K. N. 1193, 1195, 1234, 1302, 1303.

Jeżeli tylko część rzeczy była utraconą, nabywca ma wybór, albo zrzec się przedaży, albo żądać wydania części pozostałej, za oznaczeniem ceny przez stosunkowy jej rozkład. — K. N. 1618, 1620, 1681, 1682, 2211.

wo budowania, według przepisow niniejszej Ustawy, winien to uskutecznić przez akt urzędowy, za poprzedniem uzyskaniem zezwolenia wierzycieli i władzy miejscowej, a nabywca udowodnić powinien, iż rozpoczęcie budowy z fundamentów nastąpiło już po urzędowém nabyciu wynagrodzenia.

- IV. *Co do pożyczek udzielanych przez Rząd, z funduszów miejskich*, obowiązujące w tym przedmiocie *Przepisy*, na posiedzeniu Rady Administracyjnej z d. 24 Października (5 Listopada 1844 r. (D. P. T. XXXV, str. 329 i 365), zatwierdzone, obejmują pomiędzy innemi w art. 21 następujące rozporządzenie:

Nikt przyznanój sobie pożyczki nie jest mosen odstępować pod jakimkolwiek bądź pozorem komu innemu, bez wiedzy i zezwolenia Kommissyi Rządowej Spraw Wewnętrznych i Duchownych, a Rejenci aktów odstąpienia, pod ich nieważnością, spisywać nie mają.

revisio 20. 10. 1831. 1. 4

D Z I A Ł IV.

O zobowiązaniach sprzedawcy.

ODDZIAŁ I.

Rozporządzenia ogólne.

1602. Sprzedawca winien jasno wyłożyć do czego zobowiązuje się. — K. N. 1134, 1135, 1156 n.

Wszelkie zastrzeżenie ciemne lub dwuznaczne tłómaczy się przeciwko sprzedawcy. — K. N. 1162.

1603. Sprzedawca ma dwa zobowiązania główne, — wydać rzecz sprzedaną, i dać co do niej rękojmię. — K. N. 1604 n., 1625.

ODDZIAŁ II.

O wydaniu.

1604. *Wydanie* jest przeniesienie rzeczy sprzedanej w moc i posiadanie kupującego. — K. N. 1136 n., 1582, 1583, 1605 n.

1605. Zobowiązanie wydania nieruchomości spełnione jest ze strony sprzedawcy, gdy oddał klucze, jeżeli idzie o zabudowanie, lub gdy oddał tytuły własności. — K. N. 1606.

1606. Wydanie przedmiotów ruchomych skutecznia się: — K. N. 526 n., 1604.

Albo przez wydanie rzeczywiście, — K. N. 1141.

Albo przez oddanie kluczy od zabudowań, w których się te przedmioty znajdują, — K. N. 1605.

Albo nawet przez samo zezwolenie stron, jeżeli przeniesienie nie może być skuteczzone w chwili prze-

dazy, lub jeżeli kupujący miał je już w swój mocy pod innym tytułem. — K. N. 1138.

1607. Przeniesienie praw niezmysłowych skutecznia się, albo przez oddanie tytułów, albo przez używanie ich przez nabywcę za zezwoleniem sprzedawcy — K. N. 1295, 1604, 1689 n., 2075, 2214.

1608. Koszta wydania ciążyą sprzedawcę, koszta zabrania ciążyą kupującego, jeżeli nie zaszło przeciwne zastrzeżenie. — K. N. 1134, 1248, 1604, 1689, 2075.

1609. Wydanie powinno nastąpić w miejscu, w którym w chwili sprzedaży znajdowała się rzecz przedmiotem jęj będąca, jeżeli się w tęj mierze inaczej nie umówiono. — K. N. 1134, 1137, 1247, 1264, 1651.

1610. Jeżeli sprzedawca uchybił w wydaniu rzeczy w czasie między stronami umówionym, nabywca będzie mógł, podług swego wyboru, żądać, albo rozwiązania sprzedaży, albo wprowadzenia siebie w posiadanie, jeżeli opóźnienie wypływa jedynie z czynu sprzedawcy. — K. N. 1134, 1139, 1142 n., 1146, 1149, 1183 n., 1234, 1382, 1654—1658.

1611. W każdym razie sprzedawca skazany być powinien na wynagrodzenie szkód i strat, jeżeli, z powodu nie wydania w terminie umówionym, wynikła jaka szkoda dla nabywcy. — K. N. 1142, 1146 n., 1382, 1610.

1612. Sprzedawca nie jest obowiązany do wydania rzeczy, jeżeli kupujący nie płaci jęj ceny, a sprzedawca nie udzielił mu późniejszego terminu do zapłaty. — K. N. 1650—1657.

1613. Sprzedawca podobnież nie jest obowiązany do wydania, chociażby nawet udzielił późniejszy termin do zapłaty, jeżeli, po chwili sprzedaży, kupujący uległ upadłości lub stał się niewypłacalnym, tak, iż sprzedawcy zagraża niebezpieczeństwo utraty ceny; chybaży kupu-

jący dał porękę co do zapłaty w terminie. — K. N. 1188, 1653, 2011. — K. P. S. 124, 518 n. — K. H. 437.

1614. Rzecz wydana być powinna w stanie, w jakim się w chwili sprzedaży znajduje. — K. N. 1138, 1583.

Od tej daty wszystkie dochody należą do nabywcy. — K. N. 520, 548, 551, 583, 584, 586, 1018, 1137, 1652, 1682. — K. P. S. 129, 526.

1615. Zobowiązanie wydania rzeczy obejmuje wszelkie jej przynależności, i to wszystko, co do jej trwałego użytku było przeznaczone. — K. N. 522 n., 546 n., 551 n. 1018, 1019, 1692, 2204.

1616. Przedawca obowiązany jest wydać taką objętość, jaka wymieniona jest w kontrakcie, pod ograniczeniami niższej wymienionymi. — K. N. 1617—1623, 1765.

1617. Jeżeli sprzedaż nieruchomości nastąpiła ze wskazaniem rozległości, z oznaczeniem ceny za pewną miarę, przedawca obowiązany jest wydać nabywcy, jeżeli tego żąda, ilość w umowie wskazaną; — K. N. 1134.

A jeżeli jest to dla niego rzeczą niemożliwą, lub jeżeli nabywca tego nie żąda, przedawca obowiązany jest ponieść stosunkowe zmniejszenie ceny. — K. N. 1616, 1622, 1637, 1644, 1765. — K. P. S. 302 n.

1618. Jeżeli przeciwnie, w przypadku przez poprzedzający artykuł przewidzianym, okaże się rozległość większa od wyrażonej w kontrakcie, nabywcy służy wybór, albo dopłacić dodatkową cenę, albo odstąpić od kontraktu, jeżeli przewyżka wynosi więcej jak jedną dwudziestą część nad podaną rozległość. — K. N. 1601, 1616, 1617, 1619, 1620, 1681, 1682.

1619. We wszystkich innych przypadkach,

Czy to sprzedaż ma za przedmiot rzecz co do tożsamości i granic oznaczoną, — K. N. 1245, 1247, 1264.

Czy ma za przedmiot nieruchomości odrębne i oddzielone,

Czy w kontrakcie zaczęto od wskazania miary, lub takąową podano dopiero po oznaczeniu przedmiotu przedanego,

Wymienienie téj miary nie pociąga za sobą żadnego dodatku do ceny na korzyść sprzedawcy za przewyżkę miary, ani na korzyść nabywcy żadnego zmniejszenia ceny za mniejszą miarę, jeżeli różnica pomiędzy miarą rzeczywistą, a miarą w kontrakcie wyrażoną, nie wynosi dwudziestéj części przewyżki lub niedoboru, ze względu na wartość całości przedmiotów sprzedanych, jeżeli przeciwne nie zaszło zastrzeżenie. — K. N. 1134, 1616, 1618.

1620. W przypadku, w którym, według poprzedzającego artykułu, ma miejsce powiększenie ceny za przewyżkę w mierze, nabywcy służy wybór, albo odstąpić od kontraktu, albo téż, jeżeli zatrzymuje nieruchomość, zapłacić dodatkową cenę wraz z procentami. — K. N. 1601, 1616, 1618, 1652, 1681, 1682, 1907.

1621. We wszystkich przypadkach, w których nabywca ma prawo odstąpić od kontraktu, sprzedawca obowiązany jest zwrócić mu tak otrzymaną cenę jak i kosztu kontraktu. — K. N. 1608, 1613, 1616, 1630.

1622. Skarga o dodatek do ceny ze strony sprzedawcy, i skarga o zmniejszenie ceny lub o rozwiązanie kontraktu ze strony nabywcy, wytoczoną być winna w ciągu roku licząc od dnia kontraktu pod upadkiem prawa do skargi. — K. N. 1616 n.

1623. Jeżeli dwie nieruchomości sprzedane zostały w jednymże kontrakcie, za jedną i téż samą cenę, z oznaczeniem miary każdéj z nich, a okaże się, że jedna ma większą, a druga mniejszą rozległość, czyni się stosunkowe potrącenie przewyżki z brakiem; skarga zaś, bądź o dodatek, bądź o zmniejszenie ceny, ma miejsce jedynie

odpowiednio powyżej wskazanym zasadom. K. N. 1234 1289, 1290, 1616 n.

1624. Pytanie czy sprzedawcę, czy też nabywcę, ma ciążyć strata lub pogorszenie rzeczy sprzedanej przed jej wydaniem, rozstrzygnięciem zostanie podług prawideł przepisanych w Tytule *O kontraktach czyli zobowiązaniach umownych w ogólności*. — K. N. 861—867, 1137 n., 1148, 1182, 1234, 1302, 1305, 1647.

ODDZIAŁ III.

O rękojmi (1).

1625. Rękojmia, jaka się nabywcy należy od sprzedawcy, ma dwojaki przedmiot: pierwszym jest spokojne posiadanie rzeczy sprzedanej; drugim wady ukryte tej rzeczy, czyli wady do odstąpienia od sprzedaży upoważniającej. — K. N. 1603, 1626 n., 1641 n.

§. 1. O rękojmi w przypadku pokonania prawem.

1626. Chociażby w chwili sprzedaży nie uczyniono żadnego zastrzeżenia co do rękojmi, sprzedawca obowiązany jest z samego prawa do rękojmi dla nabywcy za pokonanie prawem, jakiemu uległ co do całości lub części przedmiotu sprzedanego, lub za ciężary na przedmiocie tym poszukiwane, a w chwili sprzedaży nie objawione. — K. N. 884, 885, 1625, 1627 n., 1681, 1705, 1845, 2038.

---

(1) Przepisy związkowe: — K. N. 883 n., 1379, 1440, 1513, 1547, 1681, 1693, 1721, 1997, 2270. — K. P. S. 32, 33, 49-3, 59, 175 n. — K. H. 86, 97—99, 117.

1627. Strony mogą, przez umowy szczególne, zwiększyć powyższe zobowiązanie z prawa wypływające, lub zmniejszyć jego skutek; mogą nawet umówić się, że sprzedawca nie będzie ulegał żadnej rękojmi. — K. N. 1134, 1628, 1629, 1643, 1693.

1628. Chociażby wyrażono, że sprzedawca nie będzie ulegał żadnej rękojmi, tenże pozostaje jednak obowiązany do rękojmi wynikającej z jego czynu osobistego: wszelka przeciwna umowa jest nieważną. — K. N. 900, 1131, 1133, 1172, 1382, 1383, 1627, 1629.

1629. W tymże samym przypadku, to jest gdy zastrzeżono, że rękojmia nie ma miejsca, sprzedawca, w razie pokonania prawem, obowiązany jest do zwrotu ceny, chybaby nabywca w chwili sprzedaży znał niebezpieczeństwo pokonania prawem, lub chybaby kupił na zysk lub stratę. — K. N. 1134, 1138, 1642, 1693.

1630. Gdy rękojmia przyrzeczoną została, lub gdy nie pod tym względem nie zastrzeżono, nabywca, na przypadek pokonania prawem, mocen jest żądać od sprzedawcy:

1° Zwrotu ceny; — K. N. 1582.

2° Zwrotu przychodów, gdy został zobowiązany oddać je właścicielowi, który go pokonał prawem; — K. N. 1614, 1652, 1682.

3° Zwrotu kosztów skargi o rękojmię ze strony nabywcy i kosztów skargi głównej; — K. N. 1593, 1646.

4° Nareszcie wynagrodzenia szkód i strat, oraz wszelkich kosztów i słusznych wydatków przy kontrakcie. — K. N. 1149, 1673, 1699.

1631. Gdy w epoce pokonania prawem zmniejszyła się wartość rzeczy przedanej lub téż rzecz ta znakomicie pogorszona została, bądź przez niedbalstwo kupującego, bądź przez wypadki siły większej, sprzedawca nie-

mniej jest obowiązany powrócić całkowitą cenę. — K. N. 1382, 1383, 1630, 1632.

1652. Lecz jeżeli nabywca ciągnął korzyści z pogorszeń przez siebie uczynionych, sprzedawca ma prawo zatrzymać z ceny sumę równą téj korzyści. — K. N. 1631.

1653. Jeżeli się okaże, iż w epoce pokonania prawem wartość rzeczy sprzedanej powiększyła się, niezależnie nawet od czynu nabywcy, sprzedawca obowiązany jest zapłacić mu nie tylko cenę sprzedaży lecz i przewyżkę wartości. — K. N. 1637.

1654. Sprzedawca winien wynagrodzić nabywcy lub uzyskać dla niego od tego, który go pokonał prawem, wynagrodzenie za wszelkie naprawy i ulepszenia pożyteczne, jakieby, w nieruchomości poczynił. — K. N. 861—867, 1437.

1655. Jeżeli sprzedawca w złej wierze sprzedał cudzą nieruchomość, obowiązany będzie wynagrodzić nabywcy wszelkie wydatki, nawet zbytłowne lub dla przyjemności poniesione, jakie tenże w nieruchomości poczynił. — K. N. 549, 550, 1021, 1119, 1120, 1121, 1599, 1600, 1935, 2236—2239, 2268.

1656. Jeżeli nabywca pokonany został prawem tylko co do części rzeczy i gdy ta część jest tak znaczna w stosunku do całości, że nabywca nie byłby kupił bez części, z której został wyzuty, może żądać rozwiązania sprzedaży. — K. N. 1142, 1637, 1638.

1657. Jeżeli, w razie pokonania prawem co do części nieruchomości sprzedanej, sprzedaż nie jest rozwiązana, wartość części, z której nabywca zostaje wyzuty, zwróconą mu będzie podług oszacowania w epoce pokonania prawem, a nie w stosunku do całkowitej ceny sprzedaży, czy to wartość rzeczy sprzedanej powiększyła się lub zmniejszyła. — K. N. 1617, 1633, 1636, 1638.

1638. Jeżeli przedana nieruchomość obciążona jest służebnościami niewidocznymi, o których nabywcy nie wiadomiono, służebności zaś te są tak wielkiej wagi, iż domniemywać należy, że nabywca nie byłby kupił, gdyby był o nich wiedział, może żądać rozwiązania kontraktu, jeżeli nie chce raczej poprzestać na wynagrodzeniu. — K. N. 637, 689, 691, 1142, 1636, 1642 n.

1639. Inne pytania, jakie mogą zachodzić pod względem szkód i strat wynikających dla nabywcy z niewykonania sprzedaży, powinny być rozstrzygane podług prawideł ogólnych wskazanych w Tytule *O kontraktach czyli zobowiązaniach umownych w ogólności*. — K. N. 1134, 1136 n., 1142 n., 1146 n., 1156 n., 1182 n., 1226 n.

1640. Rękojmia, z powodu pokonania prawem służąca, ustaje, gdy nabywca dopuścił skazania wyrokiem ostatniej instancyi, lub od którego appellacya jest już niedopuszczalną bez przywołania sprzedawcy, jeżeli tenże udowodni, iż istniały zasady dostateczne do odparcia skargi. — K. N. 1350-3, 1351. — K. P. S. 59, 175 n., 443 n.

§. 2. *O rękojmi za wady rzeczy przedanej.*

1641. Przedawca obowiązany jest do rękojmi z powodu ukrytych wad rzeczy przedanej, które czynią ją niezdolną do użytku, na jaki ją przeznaczono, lub które tak dalece zmniejszają ten użytek, że kupujący nie byłby tej rzeczy nabył, lub dałby za nią mniejszą tylko cenę, gdyby mu znane były. — K. N. 1625, 1642 n., 1891 (1).

---

(1) Artykuł ten i następne uzupełnione zostały we Francyi prawem z d. 20 Maja 1838 r. określającym bliżej wady ukryte, i wskazującym drogę postępowania w processach tego rodzaju.

1642. Przedawca nie odpowiada za wady widoczne, o których kupujący mógł się sam przekonać. — K. N. 1629, 1644.

1643. Odpowiada za wady ukryte, chociażby mu nie były znane, chybaży w tym razie zastrzegł, iż nie będzie obowiązany do żadnej rękojmi. — K. N. 1621, 1627 n., 1644.

1644. W przypadku przewidzianym przez artykuły 1641 i 1643 kupującemu służy wybór, albo oddać rzecz i żądać zwrotu ceny, albo też zachować rzecz i żądać zwrotu części ceny, jaką biegli oznaczą. — K. N. 1617, 1641. — K. P. S. 302 n.

1645. Jeżeli sprzedawca znał wady rzeczy, obowiązany jest, oprócz zwrotu otrzymanej ceny, wynagrodzić kupującemu szkody i straty. — K. N. 1149, 1382, 1635, 1641, 1891. — K. P. S. 423.

1646. Jeżeli sprzedawca nie wiedział o wadach rzeczy, obowiązany będzie zwrócić jedynie cenę i wynagrodzić nabywcę za koszta sprzedażą spowodowane. — K. N. 1593, 1630.

1647. Jeżeli rzecz, mająca wady, utraconą została w skutku swój złej jakości, strata ciąży sprzedawcę, który obowiązany będzie względem kupującego do zwrotu ceny, i do innych wynagrodzeń wzmiankowanych w dwóch poprzedzających artykułach. — K. N. 1149, 1630, 1643, 1645.

Stratę zaś nastąpiłą w skutku wypadku losowego poniesie kupujący. — K. N. 1148, 1302, 1631.

1648. Skarga wynikająca z wad, do zrucenia się z kupna upoważniających, winna być wytoczona przez nabywcę w krótkim terminie, stosownie do natury wad tego rodzaju i do zwyczaju miejsca, gdzie sprzedaż nastąpiła. — K. N. 1159, 1641.

1649. Skarga ta nie ma miejsca w sprzedażach odby-

tych pod powagą sądową. — K. N. 1684. — K. P. S. 953 n., 966 n.

D Z I A Ł V.

O obowiązkach kupującego.

1650. Głównym jest obowiązkiem kupującego zapłacić cenę w dniu i miejscu przy sprzedaży zastrzeżonych. — K. N. 1134, 1235 n., 1582, 1583, 1589, 1591, 1592, 1612, 1613, 1651 n.

1651. Jeżeli nie w tym względzie w czasie sprzedaży nie zastrzeżono, kupujący winien zapłacić cenę w miejscu i czasie, w których ma nastąpić wydanie. — K. N. 1247, 1264, 1609. — K. P. S. 420.

1652. Kupujący winien jest procent od ceny sprzedaży aż do zapłaty kapitału, w trzech następujących przypadkach: — K. N. 1682, 1907.

Jeżeli się tak w czasie sprzedaży umówiono; — K. N. 1134.

Jeżeli rzecz sprzedana i wydana przynosi jakiegokolwiek dochody; — K. N. 520, 583, 584, 586, 1905

Jeżeli kupujący był wezwany o zapłatę. — K. N. 1139.

W tym ostatnim przypadku procenta płyną dopiero od daty wezwania. — K. N. 1153.

1653. Jeżeli kupujący niepokojonym jest, lub ma słuszny powód obawiać się, aby nie był niepokojony, bądź przez skargę hipoteczną, bądź przez skargę o odzyskanie, może zawiesić wypłatę ceny, dopóki sprzedawca nie usunie tego zakłucenia, chybaby sprzedawca wolał dać porękę, lub chybaby zastrzeżonóm było, że, bez względu na zakłucenie, kupujący zapłaci. — K. N. 884, 1134, 1612, 1613, 1704, 1725—1727, 2011 n., 2040. — K. P. S. 518 n.

1654. Jeżeli kupujący nie płaci ceny, sprzedawca może żądać rozwiązania sprzedaży. — K. N. 1184, 1234, 1610. 1655—1658, 1912, 1978. — Usta. Hyp. z 1. 1818 ar. 37.

1655. Rozwiązanie sprzedaży nieruchomości wyrzeczony będzie natychmiast, jeżeli sprzedawca zostaje w niebezpieczeństwie utracenia rzeczy i ceny.

Jeżeli takie niebezpieczeństwo nie istnieje, mocen jest sędzia udzielić nabywcy zwłokę krótszą lub dłuższą, stosownie do okoliczności. — K. N. 1244, 1661.

Po upływie czasu zwłoki, gdy nabywca nie płaci, rozwiązanie sprzedaży wyrzeczonym będzie. — K. N. 1656.

1656. Chociażby w czasie sprzedaży nieruchomości zastrzeżonym było, że, w razie niezapłacenia ceny w umówionym terminie, sprzedaż rozwiązana będzie samém prawem, nabywca może pomimo to zapłacić po upływie terminu, dopóki przez wezwanie nie będzie postawionym w stanie opóźnienia: lecz po tém wezwaniu, sędzia nie może udzielić mu zwłoki. — K. N. 1134, 1139, 1183.

1657. Co się tyczy sprzedaży artykułów żywności i przedmiotów ruchomych, rozwiązanie sprzedaży nastąpi na korzyść sprzedawcy samém prawem i bez wezwania, po upływie terminu do odebrania rzeczy umówionego. — K. N. 527 n., 533, 602, 1585—1587, 1897, 1905. —K. P. S.592-7.

W s c. 42. 1903

DZIAŁ VI.

O nieważności i rozwiązaniu sprzedaży.

1658. Niezależnie od przyczyn nieważności i rozwiązania, już w tym Tytule wymienionych, oraz tych, jakie są wspólne wszystkim umowom, kontrakt sprzedaży może być rozwiązany przez wykonanie prawa odkupu i z powodu niskości ceny. — K. N. 1108, 1131, 1172, 1183, 1234, 1584, 1610, 1654 n., 1659 n., 1674 n.

ODDZIAŁ I.

O Prawie odkupu.

1659. *Prawo odkupu* jest zastrzeżenie, prze które przedawca zachowuje sobie odebranie rzeczy przedanej, za zwrotem ceny głównej, i wynagrodzenie, o którym mowa w art. 1673. — K. N. 1038, 1582, 1658, 1660 n, 1676, 1751, 2085.

1660. Prawo odkupu nie może być zastrzeżone na czas dłuższy jak na lat pięć. — K. N. 1662, 1665.

Jeżeli zastrzeżonóm było na czas dłuższy, będzie do powyższego czasu ograniczone. — K. N. 900, 1133, 1172.

1661. Termin oznaczony scisle brany być powinien i przez Sąd przedłużonym być nie może. — K. N. 1134, 1655.

1662. Jeżeli przedawca nie wykonał skargi o odkup w oznaczonym terminie, nabywca staje się nieodwołalnym właścicielem. — K. N. 1751.

1663. Czas do odkupu płynie przeciwko wszelkim osobom, nawet przeciwko małoletniemu, zachowując mu, jeżeli wypadnie, regres do kogo mu z prawa służy. — K. N. 1304, 2252, 2278.

1664. Przedawca zastrzegający prawo odkupu może wykonywać tę skargę przeciwko drugiemu nabywcy, chociażby nawet możność odkupu nie była objawioną w drugim kontrakcie. — K. N. 1165, 1599.

1665. Nabywca, którego ciąży prawo odkupu, wykonywa wszystkie prawa swego przedawcy; może przedawnić tak przeciwko prawdziwemu właścicielowi, jako też przeciwko tym, którzyby rościli jakie prawa lub hypoteki do rzeczy przedanej. — K. N. 1583, 1659, 1673, 1751, 2219, 2225, 2262.

1666. Nabywca może zastrzegać się dobrodziejstwem z otrząśnięcia majątku przeciwko wierzycielom sprzedawcy. — K. N. 1166, 2021 n., 2206, 2207.

1667. Jeżeli nabywca niepodzielnej części nieruchomości z prawem odkupu, otrzymał ostateczne przysądzenie całości na licytacji przeciwko niemu popieraną, może zmusić sprzedawcę, jeżeli ten chce korzystać z prawa odkupu, aby odkupił całość. — K. N. 815, 1217 n., 1668 n., 1686 n.

1668. Jeżeli kilka osób łącznie i w jednym kontrakcie sprzedały posiadłość wspólną, każda może wykonywać prawo odkupu, jedynie tylko co do części, jaką w niej miała. — K. N. 815, 1217 n., 1667, 1670.

1669. Toż samo ma miejsce, gdy ten, kto sam tylko sprzedał posiadłość, pozostawił kilku spadkobierców. Każdy z tych współspadkobierców może użyć prawa odkupu jedynie co do części, jaką bierze w spadku. — K. N. 724, 870, 1220 n., 1670.

1670. Lecz w przypadku dwóch poprzedzających artykułów, nabywca może żądać, ażeby wszyscy współsprzedawcy lub wszyscy współspadkobiercy byli przywołani do sprawy, iżby tym sposobem mogli pogodzić się względem odbioru całej posiadłości; a jeżeli się nie pogodzą, nabywca będzie uwolniony od skargi. — K. N. 1225.

1671. Jeżeli sprzedaż posiadłości należącej do kilku nie nastąpiła łącznie i co do całej posiadłości, i gdy każdy sprzedał swoją tylko część takowej, może wykonywać oddzielnie prawo odkupu co do części jaka mu należała;

Nabywca zaś nie może osoby w ten sposób wykonywającej prawo odkupu zmusić, do odebrania całości. — K. N. 1667, 1669, 1670.

1672. Jeżeli nabywca pozostawił kilku spadkobierców, skarga o odkup przeciwko każdemu z nich jedynie

co do jego części, może być wykonaną, tak w razie gdy nieruchomości nie jest jeszcze podzieloną, jako też w razie gdy pomiędzy współspadkobiercami podzieloną została. — K. N. 724, 870, 1220 n.

Lecz jeżeli nastąpił dział spadku i rzecz sprzedana przypadła na schedę jednego ze spadkobierców, skarga o odkup może być wytoczona przeciwko niemu o całość. K. N. 883.

1673. Przedawca wykonywający prawo odkupu zwrócić powinien nie tylko cenę główną, lecz także koszty i słuszne wydatki sprzedaży, naprawy potrzebne, oraz naprawy, które powiększyły wartość nieruchomości, aż do wysokości tego powiększenia. Przedawca nie może wejść w posiadanie, dopóki nie uczyni zadosyć wszystkim obowiązkom. — K. N. 1630-4.

Gdy przedawca skutkiem prawa odkupu powraca do swojej posiadłości, odbiera ją wolną od wszelkich ciężarów i hipotek, jakiemiby ją nabywca obciążył: obowiązany jest dotrzymać kontraktów dzierżawy lub najmu, przez nabywcę bez podstępów zawartych. — K. N. 520, 585, 865, 952, 963, 1429, 1659, 1711, 1751.

ODDZIAŁ II.

O zerwaniu sprzedaży z przyczyny pokrzywdzenia.

*Wzrost licznika
k-92
n. 1893
skrzynka*

1674. Jeżeli przedawca został pokrzywdzony więcej jak o siedm dwunastych części w cenie nieruchomości, ma prawo żądać zerwania sprzedaży, chociażby nawet w kontrakcie zrzekł się być wyraźnie możliwości żądania tego zerwania, i chociażby oświadczył, że darował przewyżkę wartości. — K. N. 887 n., 1079, 1234, 1304 n., 1592, 1658, 1675 n., 1706, 1976, 2053, 2054. — K. K. G. i P. 1199.

1675. Dla przekonania się, czy jest pokrzywdzenie

więcej jak o siedm dwunastych części, trzeba oszacować nieruchomość podług jéj stanu i wartości w chwili przedaży. — K. N. 890. — K. P. S. 302 n., 1034, 1035.

1676. Skarga nie jest już dopuszczalną po upływie lat dwóch, licząc od dnia przedaży.

Termin ten biegnie przeciwko mężatkom, oraz przeciwko zaginionym, bezwłasnowolnym, i małoletnim, przychodzącym w prawach pełnoletniego, który sprzedał.

Termin ten biegnie także i nie jest zawieszony w ciągu czasu zastrzeżonego do prawa odkupu. — K. N. 1659, 1660, 2252.

1677. Dowód pokrzywdzenia dopuszczonym być może tylko przez wyrok, i w takim tylko przypadku, gdy przytaczane czyny są dosyć prawdopodobne i dosyć ważne, iżby z nich pokrzywdzenia domniemywać się można. K. P. S. 302 n.

1678. Dowód ten nie może być wyprowadzonym inaczej, jak przez zdanie trzech biegłych, którzy obowiązani będą sporządzić jeden protokół wspólny i dać jedno tylko zdanie większością głosów. — K. N. 1679, 1680. — K. P. S. 302 n., 1034, 1035.

1679. Jeżeli były zdania różne, protokół obejmować będzie ich pobudki, lecz nie wolno objawić, jakiego każdy z biegłych był zdania. — K. P. S. 318.

1680. Trzej biegli będą mianowani z urzędu, chyba by się strony zgodziły na mianowanie wszystkich trzech razem. — K. P. S. 304—307.

1681. W przypadku, w którym skarga o zerwanie jest dopuszczoną, nabywcy służy wybór, albo oddać rzecz za odebraniem zapłaconej ceny, albo zachować nieruchomość płacąc dodatek aż do wysokości ceny sprawiedliwej, z odtrąceniem jednej dziesiątej części całkowitej ceny. — K. N. 891, 1601, 1618, 1620, 1630 n., 1682. — K. P. S. 429. — K. H. 55.

Trzeciemu posiadaczowi służy toż samo prawo, z zastrzeżeniem rękojmi przeciwko jego sprzedawcy.

1682. Jeżeli nabywca woli zachować nieruchomość dopłacając dodatek w artykule poprzedzającym oznaczony, winien jest procent od tegoż dodatku od daty skargi o zerwanie. — K. N. 1614, 1652, 1907.

Jeżeli woli oddać nieruchomość, a cenę odebrać, powraca przychody od dnia skargi. — K. N. 583, 584. — K. P. S. 129, 526.

Procent od zapłaconej ceny rachuje się także dla niego od daty tejże skargi, lub od dnia zapłaty, jeżeli żadnych dochodów nie pobrał. — K. N. 1907.

1685. Zerwanie z przyczyny pokrzywdzenia nie ma miejsca na korzyść kupującego.

1684. Zerwanie nie ma miejsca we wszystkich przedażach, które, podług przepisów prawa, mogą być tylko pod powagą Sądu odbytemi. — K. N. 827, 889, 1649. — K. P. S. 715, 953 n., 966 n.

1685. Prawidła wskazane w poprzedzającym Oddziale, na przypadki gdzieby kilku przedało łącznie lub oddzielnie, i na przypadek gdzieby sprzedawca lub nabywca pozostawił kilku spadkobierców, zachowane będą również przy wykonywaniu skargi o zerwanie. — K. N. 1668—1672.

DZIAŁ VII.

O licytacji (1).

1686. Jeżeli rzecz należąca wspólnie do kilku, nie może być dogodnie i bez straty podzieloną,

---

(1) Przepisy związkowe: K. N. 575, 822, 826, 827, 838, 839, 883, 1408, 1662, 1667, 2205. — K. P. S. 953—955, 970—974, 976, 984, 985. — K. H. 220.

Lub jeżeli, w dziale majątków wspólnych dobrowolnie dokonanych, znajdują się takie majątki, których żaden ze współdzielących się przyjąć nie może lub nie chce,

Przedaż odbywa się przez licytacją, a cena ich dzieli się pomiędzy współwłaścicieli. — K. N. 575, 815 n., 1687 n. K. P. S. 617 n., 953 n., 966. — K. H. 220.

1687. Każdy ze współwłaścicieli ma prawo żądać, ażeby do licytacji przywołane były osoby obce, które przywołane być muszą, gdy jeden ze współwłaścicieli jest małoletni. — K. N. 819 n., 838 n. — K. P. S. 984, 985.

1688. Sposób i formalności, jakie przy licytacjach zachowane być powinny, wyszczególnione są w Tytule *O spadkach* i w Kodeksie Postępowania Sądowego. — K. N. 815—842. — K. P. S. 966—985.

DZIAŁ VIII.

O przelewie wierzytelności i innych praw niezmysłowych (1).

1689. Przy przelewie wierzytelności, prawa lub skargi przeciw trzeciemu, wydanie pomiędzy ustępującym a nabywcą dopełnia się przez oddanie tytułu. — K. N. 1604, 1607, 1690 n.

1690. Nabywca uważanym jest względem trzecich za właściciela dopiero w skutku doręczenia przelewu dłużnikowi.

Jednakże nabywca może być również uznanym za właściciela w skutku przyjęcia przelewu przez dłużnika w akcie urzędowym. — K. N. 1250, 1295, 1317, 2214.—K. H. 30, 136. — Usta. Hyp. z r. 1818 ar. 57.

---

(1) Tu mają związek przypiski zamieszczone wyżej w odsyłaczu do a1. 1598 K. N. — (T. I, str. 843 i następne niniejszego dzieła).

1691. Dłużnik ważnie będzie uwolnionym, jeżeli zapłacił odstępującemu, przed doręczeniem mu przelewu na żądanie ustępującego lub nabywcy. — K. N. 1277, 1295, 1690.

1692. Przedaż lub ustąpienie wierzytelności obejmuje wszelkie jej przynależności, jako to, poręczenie, przywilej i hipotekę. — K. N. 1018, 1615.

1693. Kto sprzedaje wierzytelność lub inne prawo niezmysłowe, obowiązany jest do rękojmi za istnienie ich w czasie przelewu, chociażby takowy bez rękojmi był uczyniony. — K. N. 1626 n, 1694.

1694. Ustępujący odpowiedzialnym jest za wypłacalność dłużnika o tyle tylko, o ile się do tego zobowiązał i jedynie do wysokości ceny jaką za wierzytelność otrzymał. — K. N. 1134, 1695.

1695. Gdy przyrzekł rękojmię za wypłacalność dłużnika, przyrzeczenie to stosuje się tylko do wypłacalności obecnej i nie rozciąga się do czasu przyszłego, jeżeli odstępujący wyraźnie jej nie zapewnił. — K. N. 1134, 1694.

1696. Kto sprzedaje spadek bez wymienienia szczegółowo przedmiotów takowy składających, obowiązany jest tylko do rękojmi za swój przymiot spadkobiercy. — K. N. 723, 780, 841, 889, 1697, 1698.

1697. Jeżeli sprzedający korzystał już z przychodów jakiej nieruchomości lub odebrał jaką wierzytelność do tego spadku należąca lub sprzedał jakie przedmioty spadkowe, obowiązany jest wynagrodzić za nienabywcę, jeżeli przy sprzedaży wyraźnie ich dla siebie nie zachował. — K. N. 1696, 1698.

1698. Nabywca ze swęj strony obowiązany jest wynagrodzić sprzedawcę, za to, co ten ostatni na zaspokojenie długów i ciężarów spadkowych zapłacił, i oddać mu wszystko to, czego tenże był wierzycielem, jeżeli inaczej nie zastrzeżono. — K. N. 1134, 1696, 1697.

1699. Ten, przeciwko komu ustąpiono prawo sporne, może się uwolnić od sporu ze strony nabywcy, zwracając mu rzeczywiście cenę ustąpienia ze wszystkimi kosztami i słusznymi wydatkami, oraz z procentami licząc od dnia zapłacenia przez nabywcę ceny ustąpienia.

K. N. 841, 1597, 1630, 1700, 1701.

1700. Rzecz uważa się za sporną, gdy istnieje process i spór o zasadę prawa. — K. N. 1699.

1701. Rozporządzenie art. 1699 ustaje:

- 1° Gdy ustąpienie uczynione zostało na rzecz współspadkobiercy lub współwłaściciela prawa ustąpionego;
- 2° Gdy uczynione zostało wierzycielowi dla uiszczenia tego, co się mu należy;
- 3° Gdy uczynione zostało posiadaczowi nieruchomości uległej prawu spornemu. — K. N. 829, 841.

TYTUŁ VII.

O z a m i a n i e.

1702. *Zamiana*, jest kontrakt, przez który strony dają sobie wzajemnie rzecz jedną za drugą. — K. N. 711, 1038, 1101, 1102, 1104, 1107 n., 1407, 1559, 1703 n., 1934.— (1).

(1) Związkowy z tym artykułem przepis podany jest w *Ustawie o wyrobie i sprzedaży wódki w Królestwie Polskiem*, Ukazem z d. ⁴/₁₆ Maja 1848 r. (D. P. T. XL, str. 221,—359) zatwierdzonej, która pomiędzy innymi stanowi:

Art. 105 Nie wolno jest szynkarzom w ogólności, tak w miastach, jako i na wsiach dawać komubądź z mieszkańców trunków na kredyt, na zastawy, lub w zamian za produkta.

Kazdy, kto się szynkarzowi za trunek zadłużył, lub zadłuży, od zapłacenia takowego długu jest wolny; wzięty

1703. Zamiana dokonywa się przez samo zezwolenie, w ten sam sposób jak sprzedaż.—K. N. 1582 n. —(1).

1704. Jeżeli jeden z zamieniających się odebrał już rzecz daną mu w zamian, i gdy dowiedzie następnie, że drugi kontraktujący nie jest właścicielem tej rzeczy, wówczas nie może być zmuszonym do wydania rzeczy w zamian przyrzeczonej, ale tylko do oddania tej, którą odebrał. — K. N. 1612, 1653.

1705. Zamieniający się, pokonany prawem co do rzeczy w zamian otrzymanej, może żądać, według swego wyboru, albo wynagrodzenia szkód i strat, albo zwrotu swojej rzeczy. — K. N. 1136, 1142, 1149, 1184, 1626 n., 1654.

1706. Zerwanie z przyczyny pokrzywdzenia nie ma miejsca w umowie zamiany. — K. N. 1674.

1707. Wszystkie inne prawidła dla kontraktu sprzedaży przepisane, stosują się także do zamiany. — K. N. 1582 n.

---

zaś produkt lub zastaw, szynkarz zastawiającemu powrócić jest obowiązany. Nadto, szynkarz dający trunek na kredyt, ulegnie: na pierwszy raz karze rub. sr. 5; na drugi raz kara ta podwojoną zostanie; a na trzeci raz, oprócz poniesienia kary podwójnej, ulegnie utracie konsensu na zawsze.

Art. 106. Szynkarz dający włościanom i robotnikom trunek, wzamian za kartki, poświadczające przypadającą dla nich od dworu należność, ulegnie takiej samej karze, jaka jest art. 105 przepisana.

(1) Tu ma związek także ar. 35 postanowienia Kr. z d. ⁶/₁₈ Marca 1817 r. zamieszczonego wyżej w odsyłaczu do ar. 10 K. C. P. (T. I, str. 29 niniejszego dzieła),—oraz dopisek C. zamieszczony tu niżej na str. 879 do ar. 1712 K. N.

TYTUŁ VIII.*O kontrakcie najmu.*

DZIAŁ I.

Rozporządzenia ogólne.

1708. Dwa są rodzaje kontraktu najmu:

Najem rzeczy, — K. N. 1709, 1711, 1712, 1713 n.

I najem pracy. — K. N. 1710, 1711, 1779 n.

1709. *Najem rzeczy* jest kontrakt, przez który jedna ze stron zobowiązuje się oddać drugiej dla jej używania rzecz przez pewien przeciąg czasu, i za pewną cenę, jaką druga strona zobowiązuje się jej zapłacić. — K. N. 1127, 1708, 1711, 1712, 1713 n.

1710. *Najem robót* jest kontrakt, przez który jedna ze stron zobowiązuje się czynić co dla drugiej, za umówionem między nimi wynagrodzeniem. — K. N. 1708, 1711, 1779 n.

1711. Te dwa rodzaje najmu poddzielają się jeszcze kilkan gatunków szczególnych:

Najem właściwym zowie się najem domów i ruchomości; — K. N. 1714 n., 1752 n.

Dzierżawą, najem nieruchomości wiejskich; — K. N. 1763 n.

Najemem pracy, najem roboty lub usługi; — K. N. 1779 n.

Paktem, najem zwierząt, z których korzysć dzieli się pomiędzy właściciela i tego, komu je właściciel powierza K. N. 1800 n.

Przedsiębiorstwo z kosztorysu czyli *ryczałtowe na roboty podług ceny umówionej stale*, jest także najmem, gdy osoba, dla której robota ma się uskutecznić, dostarcza materiały. — K. N. 1787 n.

Te trzy ostatnie gatunki ulegają prawidłom szczególnym. — K. H. 273.

1712. Dzierżawy majątków narodowych, gminnych i należących do zakładów publicznych, poddane są urzędzeniom szczególnym. — K. N. 537. — (Przypisy do ar. 543 K. N. (str. 465 i następne niniejszego dzieła). — (1).

---

(1) Urządzenia szczególne, o których artykuł ten wspomina, są:

A. *Co do majątków narodowych obecnie Rządowemi nazywanych.*

I. Postanowienie Króla Saskiego Ks. Warszawskiego z d. 15 Lutego 1812 r. (D. P. K. W. T. IV, str. 274) wyrzekło:

Art. 1. Dobra narodowe mają odtąd nie przez licytacją tylko, lecz i z wolnej ręki być puszczone.

Art. 2. Przy zadzierżawieniu przez licytacją, zawarowane ma być przyznanie dzierżawy podług wyboru dowolnego zestrony Skarbu między licytantami, bez obowiązku trzymywania się najwyższego podania.

Art. 3. Jeżeliby względem zadzierżawienia jakich dóbr, pożyteczniej się okazywało wniść z pretendentami dzierżawy kwalifikowanymi w układy, i zawrzeć kontrakt z wolnej ręki, summa szczególnymi wyciągami intraty wynaleziona jako *minimum* uważana być, i od niej ugodzenie się o wyższą dzierżawę zaczynać się ma.

Art. 4. Podwyższenie, bądź przez licytacją, bądź przez dobrowolną ugodę, summy dzierżawnej nad wyprowadzoną wyciągami szczególnymi intraty, przedsiębrane być ma podług okoliczności, o ile bez ucisku poddanych włościach nastąpić, niemniej ze względem na to, aby przez za wysokie pociągnięcie dzierżawnej summy industria dzierżawcy przytłumiona,

tudzież sposobność mu odjęta nie była czynienia nowych melioracyj.

Art. 5. Każda własność narodowa przenosząca dochodu rocznego 3000 złotych polskich, nie może być z wolnej ręki dzierżawioną tylko w Warszawie w Dyrekcyi dóbr narodowych. — (Obecnie w Kommissyi Rządowej Przychodów i Skarbu).

Art. 6. Nasz Minister Przychodów i Skarbu ułoży ogólne warunki, pod któremi dobra narodowe puszczone być mają, i projekt w téj mierze do Naszego zatwierdzenia przez Radę Stanu poda.

II. W uzupełnieniu zaś ar. 6 powyższego postanowienia, Król Saski Ks. Warszawski zatwierdził pod d. 3 Kwietnia 1812 r. (D. P. K. W. T. IV, str. 277), następujące *warunki, pod jakimi dobra narodowe w Księstwie Warszawskim dzierżawione być mają:*

Art. 1. Urzędnicy i Officyalsi w służbie administracyjnej, skarbowej, sądowej, wojskowej, policyjnej będący, oraz obrońcy publiczni, do osiągnięcia dzierżawy przystępu mieć nie mogą; pod takowe atoli wyłączenie nie podpadają Rady Departamentowi, Powiatowi, Handlowi, Muncypalni, tudzież Sędziowie Pokoju i Trybunałów Handlowych. — (Ar. 1 Posta. Nam. Kr. z d. 24 Stycznia 1818 r. zamieszczonego tu niżej w Ustępie III, na str. 876).

Art. 2. Żydzi do dzierżawienia dóbr narodowych zdolni nie są. — (Ar. 2 Pos. Nam. z r. 1818. — T. I, str. 876 mniejszego dzieła).

Art. 3. Każdy chęć dzierżawienia mający, a przeszkodzie w poprzedniczych artykułach określonej niepodległy, powinien kwalifikację swoją świadectwem urzędowem Władzy Administracyjnej tego Departamentu gdzie jest zamieszkały udowodnić, iż posiada praktyczną

---

gospodarstwa rolniczego znajomość, jest rządym gospodarzem, do zaprowadzenia i utrzymania gospodarstwa zamożny, z dobrego obchodzenia się z włościanami i tym podobnych zalet do trzymania dóbr narodowych usposobionym. Takięj kwalifikacyi dowody, jeżeli poprzedniczo w Dyrekcyi dóbr narodowych nie były okazane i za dostateczne uznane, tedy koniecznie przy wstępie do układów złożone być powinny. Wolno przecież Dyrektorowi dóbr i lasów narodowych rozciągnąć swój wybór i do nie składających takowęj kwalifikacyi, jeżeli ich z własnego przekonania za kwalifikowanych uzna. (Ar. 5, 6, 7, Posta. Nam. z r. 1818. — T. I, str. 877 niniejszego dzieła).

Art. 4. Dłużnicy skarbowi, którzy się w należnościach skarbowych nie uiszcili, i ci, którzy, już trzymając dobra narodowe, regularnie rat nie opłacali, ci co niesłuszny spór o pretensye wiedli, włościan uciemieźzali, nadużyciów i ucisku dopuścili się, tudzież właściciele lub ich dzierżawcy graniczący z dobrami narodowemi przez siebie w dzierżawę żądaniem, tém więcej proces z temi dobrami o granicę wiodący, do układów przypuszczeni nie będą. (Ar. 3 Posta. Nam. z r. 1818. — T. I, str. 876 niniejszego dzieła).

Art. 5. Jeżeli kto nie na swoją osobę lecz z danego sobie zlecenia, chciałby w układy o dzierżawę wchodzić, obowiązany jest autentycznym pełnomocnictwem dającego zlecenie wywieść się i udzielić sobie pełnomocnictwo wraz z dowodem kwalifikacyi osobistęj dającego zlecenie złożyć.

Art. 6. Gdyby się okazało, iż kto z wyłączonych w art. 1, 2 i 4 pod pożyczoném imieniem wszedł w dzierżawę dóbr narodowych, od possessyi ich natychmiast odpadnie, jeżeli zaś jest urzędnikiem, pościągniętym oprócz tego ztąd zostanie do odpowiedzialności. — (Ar. 4 Posta. Nam. z r. 1818. — T. I, str. 876 niniejszego dzieła).

Art. 7. Do układu względnie dzierżawy nie można być inaczej przypuszczonym, jak za złożeniem w gotowiznie, lub hypotecznych obligacyach skarbowych, titulo *zadatku* czyli *vadii*, czwartej części summy rocznej wyciągiem intraty okazanej. Zadatek takowy, jeżeli pretendent w układ o dzierżawę wnijdzie, będzie do kassy, w moc należytości za pierwszy kwartał, przyjęty i zakwitowany; lecz jeżeliby pretendent w ciągu najdalej czterech tygodni od daty zawartego układu, kaucyi formalnej w gotowych pieniądzach lub obligacyach skarbowych, albo też urzędownie przed notaryuszem publicznym zeznanęj summie półrocznej dzierżawy wyrównywającej, na dobrach ziemskich na pierwszych dwóch trzecich częściach ich wartości za hypotekowanej nie złożył, tedy zadatek jego przepadnie i Skarb nowe dóbr zadzierżawienie przedsięweźmie. — (Ar. 8 Posta. Nam z r. 1818. — T. I, str. 877 niniejszego dzieła).

Art. 8. Pretendentom, którzy w układ nie wnijdą, złożony zadatek czyli *vadium*, całkowicie będzie zwróconym, wraz z dowodami ich osobistej kwalifikacyi.

Art. 9. Układy względem dzierżawy przez otwarcie publicznej licytacyi, za ogłoszeniem po wszystkich departamentach terminu, na którym jakie dobra mają być wydzierżawionemi, w miesiącu Kwietniu będą rozpoczęte i najdalej na piętnastego Maja ukończone.

Art. 10. Za szacunek na pierwsze wywołanie summa szczególnymi wyciągami intraty wynaleziona podana będzie i od niej licytacya i ugodzenie się z wolnej ręki o summę wyższą ma się zaczynać.

Art. 11. Przy zadzierżawieniu przez licytacyą zastrzeże się na stronę Skarbu wybór dowolny między licytantami, bez obowiązku trzymania się najwyższego podania.

Art. 12. Zadzierżawienie possessyi ogólnie bę-

dzie przedsięwzięte na lat szesć; tam zaś gdzie Dyrektor dóbr narodowych przewidywać może, że dobra zadzierżawione w części lub całkowitości wypadaloby w ciągu dzierżawy inaczéj Rządowi urządzić, albo na wieczystą dzierżawę wypuścić, zastrzeżoną zostanie kondycja w kontrakcie, iż possessor każdego roku kontraktu odstąpić obowiązany będzie za nadgodę, za każdy niedotrzymany rok, dziesiątej części summy kontraktem dzierżawnym rocznie ustanowionej, od której summy odtrąca się wprzódę czynsze w gotowych pieniądzech, jako tego rodzaju bonifikacyi niepodległe.

Art. 13. Po przyznaniu dzierżawy pretendentowi, zostanie z nim natychmiast zawarty na piśmie kontrakt, którym obowiąże się summę rocznego z dóbr dochodu wyciągiem intraty okazaną, tudzież ofiarowaną nad wyciąg wyższosc w czterech kwartalnych ratach praenumerando jako to: 1go Czerwca, 1go Września, 1go Grudnia, 1go Marca, każdego roku w monecie srebrnej grubéj całkowicie albo przez połowę biletami kassowemi, na mocy dekretu Naszego z d. 1 Grudnia 1810 r. (D. P. K. W. T. III, str. 137) w kurs zaprowadzonemi, bez żadnego zawodu płacić i regularnie do Kassy głównej dochodów z dóbr narodowych w Warszawie lub innéj wskazać się mającéj oddawać; gdyby zaś na którymkolwiek terminie najpóźniej w dni 6 po pierwszym miesiącu wyrażonéj summy całkowicie nie zapłacił, tedy stopniom egzekucyi przez władzę Ekonomiczną dekretem naszym z dnia 14 Stycznia 1812 r. (a) przepisany, poddaje się.

(a) Osnowa powołanego tu Dekretu z d. 14 Stycznia 1812 r. (D. P. K. W. T. IV, str. 224) jest następująca:

Art. 1. Gdy dzierżawcy dóbr narodowych z mocy ar. 1712 Kodexu Cywilnego szczególnym i osobnym Rządowym urządzeniom podlegają, chcemy przeto, aby za należytości z kontraktów wypływające, wszelkie egzekucyi

stopnie przeciwko opieszałym dzierżawcom przez właściwe przełożone Ekonomiczne władze były wykonywane.

Art. 2. W przypadku więc, gdzie dzierżawcy dóbr narodowych, dożywotni i czasowi, emfiteutyczni i inni opłaty dzierżawne zatrzymali, władza ekonomiczna do sekwestrowania produktów użytków dóbr zadzierżawionych, a gdy to nie były dostarczającymi za poprzedzającym zleceniem Dyrektora generalnego i majątku dzierżawcy na gruncie będącego przystąpić, i wszelkie działania sekwestracji, jako to zajęcie, oszacowanie, sprzedaż nareszcie, gdzie raty szóstco-miesięczne zaległyby, nawet exmisyją, nie udając się o to wprzód do Sądu Spornego, skutecznie mocna będzie.

Art. 3. Areszta Administracyjne na rzeczy dzierżawcy zaprowadzone mają tę samą moc, jaką mają areszta sądowe.

Art. 4. Dzierżawcom, którzyby postępowaniem egzekucyjnym władz ekonomicznych mniemali się być uciążonymi, drogę czynienia w Radach Prefekturalnych z odwołaniem się do Rady Stanu, wolno zachowujemy; ta jednak droga egzekucyi wstrzymywać nie może, chyba dzierżawca kwity na opłaty, za które egzekucya zaprowadzoną będzie, w Radzie Prefekturalnej złożył, lub Rada Stanu z ważnych bardzo przyczyn, i przy złożeniu dowodów, tymczasową decyzją egzekucyi aż do rozpoznania oppozycji nie zawiesiła.

(Dekret powyższy z r. 1812, postanowieniem Króla Saskiego Ks. Warszawskiego z d. 31 Lipca 1812 r.,— D. P. K. W. T. IV, str. 348,—rociągnięty został do dóbr Korony Księstwa Warszawskiego i do dzierżawców tychże).

Art. 14. Oprócz summy dzierżawnej obowiązują się dzierżawca podatek dymowego, czopowego, i konsumcyjny, składki ogniowe, gdzie te exystują, tudzież inne wszelkie kontrybucye i składki osobiste, należytości szkolne, tak nazwane (deputaty), bez żadnego od Skarbu wynadgrozienia opłacać, nie-

---

mniej należące z dóbr dziesięciny i meszne oddawać i z tych zaspokojenia kwity przy płaceniu czwartej raty składać.

Art. 15. Ilość produktów w naturze na żywność i furaz wojskowy przez Władze Departamentowe i Powiatowe na folwarki dzierżone rozpisanych, obowiązany będzie possessor do wskazać się mającego magazynu dostawić, które Skarb za należytem kwitami magazynowemi udowodnieniem w końcu każdego roku, rachując też produkta ceną targową w mieście dóbr najbliższém w kwartale, w którym też produkta wydane zostały, przez średnie przecięcie wynalezioną, zamiast gotowych pieniędzy w pierwszej racie roku następującego przyjąć przyrzecze.

Art. 16. Cokolwiek dziełem podawczém, na gruncie mającém się sporządzić, opisano, i sobie oddano dzierżawca mieć będzie, to wszystko w takimże stanie, wielości i szacunku, przy expiracyi kontraktu, na gruncie zostawić będzie obowiązany; zaś remanenta do inwentarza niewprowadzone, ale osobną dezygnacją z wyrażeniem ich szacunku wyszczególnione, dzierżawca zaraz przy podaniu, jeśli chce je zatrzymać, zapłacić będzie powinien, i dopiero od czasu onych zapłacenia do jego właścicielstwa należeć będą. Wybór, które remanenta w naturze przy possessorze być zostawione, a które za zaplaceniem będą mogły być odstąpieniami, jedynie od woli Skarbu zależy, a jeżeliby possessor remanentów, któreby mu Skarb chciał odstąpić, nie zapłacił, takowe remanenta Skarb przez licytacją sprzeda.

Art. 17. Zasiewy ozime i jare oraz ogrodowe, w jakiej kwocie i mierze przy objęciu possessyi podane będą, w takich na rolach dobrze uprawnych, czystém i zdrowém ziarnem, przy widzu wyznaczyć się mającém, oddane i zostawione być mają przy expiracyi, oraz nawozy w ugory powinny być wywiezione, i pole najmniej w trzeciej części pod-

orane, zaś łąki nietknięte zostawione; gdyby zaś dzierżawca wywiezienia nawozu i podorania pól zaniedbał, tedy szkodę ztąd wynikłą w tym sposobie Skarbowi wynadgrodzić będzie przymuszony, to jest, za każdy dzień robocizny trzy razy więcej jak cena wyciągowa obejmuje, rachując za taką ilość dni, jaka do uzupełnienia téj zaniedbanéj roboty okaże się być potrzebną, prócz tego, ubyły z tego opóźnienia zysk zapłacić, i szkodę za spasio-
ne lub podkoszone łąki udeterminowaną, dzierżawcy wchodzącemu wynadgrodzić musi. Udeterminowanie takowego wynadgrozdzenia do Władzy Ekonomicznej będzie należało, i przeciwko temu odwołań gdziekolwiek dzierżawca zrzuca się.

Art. 18. Obowiąże się dzierżawca względem rolnictwa, jako to, uprawy i ulepszenia pól, łąk, sadów, ogrodów warzywnych, tudzież chmielników, nie tylko w obrębie folwarcznym znajdujących się, lecz i wiejskich, które włościanie w swéj posiadłości używają, jak najdoskonalszy i najlepszy rząd gospodarski utrzymywać, starać się będzie dzierżawca o pokazanie i nauczenie jak najdokładniejszego sposobu gospodarowania co do uprawy pól, kopania rowów, sadzenia drzew, wychowu bydła i tym podobnych rzrzódek, które byt rolnika wspierają.

Dzierżawca, który szczególnej gorliwości w tym przedmiocie jawne okaże dowody, nietylko przy puszczeniu dóbr w wieczny Erbpacht uwagę Rządu na siebie zwróci, lecz w sposobie zasłudze odpowiadającym, względy jego pozyska.

Art 19. Na jakową bydła liczbę wystarczać może pasza, stosownie do wyciągu intraty, takową dzierżawca w ciągu pierwszego po objęciu possessyi roku, własnym nakładem zaprowadzić i oraz w ciągu swojej dzierżawy utrzymywać winien będzie, a tak ani paszy, ani słomy *extra fundum* tych dóbr, pod odpadnieniem od possessyi, nie będzie wolno wywozić, wyjąwszy szczególnie tę konieczność, gdy na

furaż wojskowy dostarczenie siana lub słomy nakażane będzie. Jeżeliby więc przy rewizyi, przez Urzędnika Ekonomicznego przedsięwziąć się mającej, okazało się, iż possessor wyznaczonej liczby była nie utrzymuje, a przez to gruntu nawozem nie zasila, w takim razie, za doniesieniem do Dyrekcyi, dalsza dzierżawa byłaby mu odebrana; pod tą samą karą nie wolno dzierżawcy za granicę dzierżawy robocizny wyciągiem sobie podanej używać.

Art. 20. Budowy wszelkie domów miejskich, włościańskich, dworskich, folwarcznych, karczem, młynów, browarów, gorzelni, tartaków i tego wszystkiego, co dziełem podania objęte będzie, dzierżawca w dobrym stanie utrzymywać powinien, równie będzie jego obowiązkiem wszelkie te reparacye czynić, które robocizną i materiałem na gruncie znajdującemi się ułatwione być mogą, a na budowy włościańskie, aby reparowane były, należytą czyniąc baczość, w tym względzie obowiąże się dzierżawca naznaczyć we dworze lub na wsi miejsce na skład drzewa dla włościan dachem pokryte, i dopilnuje, aby włościanie pozwolonego na budowy i reparacye z borów narodowych drzewa nie marnowali, ale go jedynie na polepszeniu stanu budowli obracali; nowych żadnych budowli bez upoważnienia dzierżawca czynić nie będzie mocen.

Art. 21. Wszelkie nieszcześcia i klęski dzierżawca na siebie przyjmuje, i żadnej bonifikacyi żądać nie będzie; szczególnie na przypadek gradobicia, ognia piorunowego i szkód podczas wojny, bonifikacya ubytych użytków według zasad remissyjnych będzie mogła być wymierzona, lecz jej wymiar jedynie od łaskawości Nas Króla zawisł.

Art. 22. Ewikya żadna ze strony Skarbu za pewność dochodów niestałych nie ręczy się; szczególnie jeżeliby dzierżawcy w posiadłościach gruntów lub łąk co ubyło lub prawo jakie względem ciągnięcia zadzierżawionych użytków wpływem powa-

---

gi Rządowej było uchylone, natenczas, wmiarę ubytych pożytków, indemnizacja czyli wynadgródenie, stosownie do wyciągu intraty zostałyby wymierzone.

III. W przedmiocie *kwalifikacji potrzebnej do ubiegania się o dzierżawę dóbr Rządowych*, Namiestnik Królewski w Radzie Stanu pod d. 24 Stycznia 1818 r. (D. P. T. D. str. 233) postanowił:

Art. 1. Wojskowi w czynnej służbie zostający, Urzędnicy i Officyaliści w służbie administracyjnej, skarbowej, sądowej, wojskowej, i policyjnej będący, oraz obrońcy publiczni, i kobiety, do osiągnięcia dzierżaw, przystępu mieć nie mogą; pod takowe atoli wyłączenie nie podpadają Radcy Wojewódzcy, Powiatowi, Handlowi, Muncypalni, Sędziowie pokoju i Trybunałów Handlowych.

Art. 2. Starozakonni, do osiągnięcia dzierżaw dóbr zdolnemi nie są.

Art. 3. Wyłączeni są również od dzierżaw dóbr, dłużnicy Skarbowi, którzy się w należytosciach Skarbowych nie uiscili, i ci, którzy już trzymając dobra narodowe, regularnie rat nie opłacali, ci co niesłusznie spór o pretensje wiedli, włoscian uciemieźzali, nadużyciów i ucisku dopuścili się, tudzież właściciele lub ich dzierżawcy, graniczący z dobrami narodowemi, przez siebie w dzierżawę żądanemi, tém więcej proces z temi dobrami o granicę wiodący, do układów przypuszczeni być nie mogą.

Art. 4. Gdyby się okazało, iż kto z wyłączonych wart. 1, 2 i 3, pod pożyczoném imieniem wszedł w dzierżawę dóbr Rządowych, od possessyi ich natychmiast odpadnie; jeżeli zaś jest urzędnikiem, pociągniętym oprócz tego ztąd zostanie do odpowiedzialności.

Art. 5. Każdy konkurent do dzierżawy obowiązany będzie wykazać:

- a) Iż posiada w gotowiznie lub pewnym majątku kapitał, odpowiadający dwuletniej przynajmniej opłacie etatowej z dóbr, których dzierżawy żąda, niemniej, że ten fundusz ma w każdym czasie do wolnej dyspozycji i zrealizowania, dla zaprowadzenia gospodarstwa.
- b) Iż posiada in natura odpowiadający żądanej dzierżawie inwentarz bydłocy, lub wyrównujący temu fundusz, na niezwłoczne onegoż zakupienie.

Art. 6. Każdy konkurent do dzierżawy, winien nadto udowodnić świadectwem władz Rządowych, miejsca, w którym zamieszkały, to jest, Kommissarza do Obwodu delegowanego i Kommissyi Wojewódzkiej:

- c) Iż posiada zupełną wiadomość gospodarstwa rolniczego, i że już w innych dobrach trudnił się gospodarstwem; jeżeli zaś jest lub był właścicielem dóbr ziemiańskich, powinien to udowodnić świadectwami władz miejscowych krajowych; jeżeli zaś był dzierżawcą dóbr prywatnych, złożyć ma świadectwo swego Jurisdatora, wykazujące jak gospodarował, jak się wypłacił, a mianowicie jak się z nim rozstał, lub jak dotąd gospodaruje i wypłaca się, jeżeli possessya nie jest ukończoną.
- d) Iż, w czasie gospodarowania, z włościanami dobrze się obchodził, dążąc do polepszenia ich bytu.

Art. 7. Urzędnicy i władze krajowe, odpowiadają za rzetelność wydawanych przez nich w poprzedzającym artykule wyrażonych świadectw, z zastrzeżeniem zwrotienia szkód, jakieby z nierzetelnego tychże wydania dla Skarbu wyniknęły.

Art. 8. Każdy otrzymujący dzierżawę, obowiązany będzie złożyć kaucyą w gotowiznie, wyrówny-

---

wającą półrocznej opłacie dzierżawnej, etatem oznaczonej, przed objęciem dóbr w possessyą; nadto obowiązany będzie, w pierwszych dwóch kwartałach po objęciu dóbr w possessją, zaprowadzić na grunt inwentarz bydłocy, jaki podług anszlagu utrzymywać się powinien, a to, w razie niedopełnienia, pod utratą dzierżawy.

Art. 9. Aby zas konkurentom, którzy warunki w artykułach wyżej wyrażonych wyszczególnione dopełnić będą w stanie, ułatwić otrzymanie dzierżaw, stanowi się: że odtąd wydzierżawienie dóbr Rządowych ma się dziać oddzielnie folwarkami, ile to z porządkiem gospodarskim da się pogodzić, w taki sposób, aby przy główném miejscu jeneralnej dzierżawy, tylko te folwarki pozostawione były, które do własnego zagospodarowania naddzierżawy, nieodbicie są potrzebne.

B. *Co do majątków miejskich*, Postanowienie Króla Saskiego Ks. Warszawskiego z d. 5 Lipca 1810 r. (D. P. K. W. T. IV, str. 391) wyrzekło:

Art. 1. Wszelkie kontrakty o dzierżawy, przynależności czyli pertynencyj miejskich zawarte, nie na dłużej jak na lat dziewięć, a nie przenoszące tysiąc złotych rocznego dochodu, potwierdzone być powinny, pod nieważnością, przez Prefekta Departamentu, w którym miasto jest położone.

Art. 2. Na więcj lat zawieranych kontraktów, lub choćby na krótszy czas, ale tysiąc złotych rocznego dochodu przenoszących, Prefekci potwierdzać nie są mocni, lecz ci do wyższej approbacyi Naszego Ministra Spraw Wewnętrznych podawać winni.

D Z I A Ł II.

O najmie rzeczy.

1713. Można najmować wszelkiego rodzaju majątki ruchome lub nieruchome. — K. N. 516, 517 n, 527 n, 1127, 1128. — Ar 24 Ukazu z r. 1835 (T I, str. 656 niniejszego dzieła).^{1/2}

- C. *Co do majątków należących do instytucji dobroczynnych*, Ukaz z d. 18 Lutego (2 Marca) 1842 r. (D. P. T. XXX, str. 5 i 19) w ar. 9 ustępie 2 stanowi:
 „Decyzje Rady Głównej Opiekuńczej Zakładów Dobroczynnych ulegać mają zatwierdzeniu na ogólném posiedzeniu Kommissyi Rządowej Spraw Wewnętrznych i Duchownych, o ile dotyczą: zarządzania wszelkiego rodzaju kapitałami instytucyjowemi i wszelkim ich nieruchomym majątkiem, w szczególności zaś nabywania, zamiany, sprzedaży nieruchomego majątku lub wypuszczenia jego w czasową lub wieczystą dzierżawę.“
- D. *Co do majątków należących do Kościołów Ewangelickich*, Ustawa dla Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w Królestwie Polskiem, Ukazem z d. ⁸/₂₀ Lutego 1849 r. (D. P. T. XLII, str. 5 i 183) zatwierdzona wyrzekła w § 166, jako to:
 „Wypuszczenie majątku kościelnego w emfiteutyczną lub długoletnią dzierżawę, przechodzącą zakres dwunastoletni, nastąpić może jedynie za Najwyższém zezwoleniem.“
- E. *Wreszcie co do funduszków duchownych Katolickich* porównać ar. 36 postanowienia Kr. z d. ⁶/₁₈ Marca 1817 r. — (T. I, str. 29 niniejszego dzieła).

ODDZIAŁ I.

Prawidła wspólne najmom domów i dzierżawom majątków wiejskich (1).

1714. Najmować można albo na piśmie albo słownie.

† **1715.** Jeżeli najem bez pisma nie został wcale w wykonanie wprowadzony, i gdy jedna ze stron zaprzecza umowy, dowód ze świadków przyjętym być nie może, chociażby cena najmu była najniższa, i chociażby przytaczano, że dany był zadatek. — K. N. 586, 1341, 1347, 1590, 1736, 1758, 1774, 2236 n.

Przysięga może tylko byćznaczona temu, kto zaprzecza najmu. — K. N. 1358, 1716. — K. P. S. 121.

‡ **1716.** Gdy zachodzi spór co do ceny najmu słownie zawartego, którego wykonanie już się rozpoczęło, a żaden kwit nie istnieje, przysiędze właściciela daną będzie wiara, jeżeli biorący w najem nie woli żądać oszacowania przez biegłych, w którym to razie koszta zdania biegłych cięższe go będą, jeżeli oszacowanie przewyższa cenę przez niego podaną. — K. N. 1357, 1358, 1366, 1715. — K. P. S. 130, 302 n., 1034, 1035.

1717. Biorący w najem ma prawo podnajmowania, a nawet ustąpienia komu innemu swego najmu, jeżeli możność ta nie została mu odjęta. — K. N. 631, 634, 1735, 1753, 1763.

Może być odjęta co do całości lub części.

Zastrzezenie to zawsze ściśle zachowane być powinno.

(1) Przypisy związkowe: K. N. 522, 584, 595, 631, 634, 1155, 1428 — 1430, 1673, 2062, 2212, 2236, 2239, 2277. — K. P. S. 3, 49-5, 404, 464, 503, 691.

1718. Artykuły Tytułu o umowie przedślubnej i o prawach wzajemnych między małżonkami, odnoszące się do najmów majątków mężatek, stosują się do najmów majątków małoletnich. K. N. 595, 1429, 1430.

1719. Wypuszczający w najem obowiązany jest, z saniej natury kontraktu i bez żadnego nawet szczególnego zastrzeżenia:

1° Wydać biorącemu w najem rzecz najętą; — K. N. 1136, 1604.

2° Utrzymywać też rzecz w stanie zdatnym do użytku, na jaki wynajętą została; — K. N. 1137, 1720, 1721, 1880, 1881.

3° Zapewnić biorącemu w najem spokojne jej używanie w ciągu trwania najmu.—K. N. 1721, 1741.

1720. Wypuszczający w najem winien wydać rzecz w dobrym stanie pod względem wszelkiego rodzaju napraw. — K. N. 1719-2. 1724.

Powinien, w ciągu trwania najmu, dopełniać wszelkie naprawy, jakie mogą okazać się potrzebnymi, wyjąwszy naprawy komornicze. — K. N. 1731, 1754, 1755.

1721. Biorącemu w najem należy się rękojmią za wszelkie wady lub niedostatki rzeczy najętej, które jej używaniu przeszkadzają, chociażby wypuszczający w najem nie znał ich w chwili najmu. — K. N. 1625, 1626 n., 1719-2, 1725—1727.

Jeżeli z wad tych lub niedostatków wynika jaka strata dla biorącego w najem, wypuszczający winien go wynagrodzić. — K. N. 1149, 1332, 1641, 1645, 1891.

1722. Jeżeli, w ciągu trwania najmu, rzecz najęta zniszczoną została w całości przez wypadek losowy, na-
iem rozwiązuje się samem prawem; jeżeli rzecz zniszczoną została tylko w części, biorący w najem może, stosownie do okoliczności, żądać albo zmniejszenia ceny, albo nawet rozwiązania najmu. W jednym i drugim przypad-

ku żadne wynagrodzenie nie ma miejsca. — K. N. 1148, 1234, 1302, 1724, 1730, 1735, 1741, 1769, 1882, 1883.

1725. Wypuszczający w najem nie może, w ciągu jego trwania, zmieniać formy rzeczy najętych. — K. N. 1728, 1729, 1880.

1725r. Jeżeli, w ciągu najmu, rzecz najęta potrzebuje nagłych napraw, które nie mogą być do końca jego odłożone, biorący w najem obowiązany jest znosić je, bez względu na niedogodność jaką mu zrzadzają, i chociażby był pozbawiony, przez czas ich uskuteczniania, części rzeczy najętej. — K. N. 1720. — K. P. S. 135-2

Lecz, jeżeli naprawy te trwają więcej niż dni czterdzięci, cena najmu zmniejszoną będzie w stosunku do czasu i do części rzeczy najętej, jakiej będzie pozbawiony. — K. N. 1382.

Jeżeli naprawy są téj natury, że czynią nie mieszkalnym to, co jest potrzebne do mieszkania biorącego w najem i jego rodziny, ten ostatni będzie mógł żądać rozwiązania najmu. — K. N. 1722, 1729, 1766.

1725. Wypuszczający w najem nie jest obowiązany do rękojmi względem biorącego za zakłucenie zrządzone w jego używaniu przez samowolne czyny osób trzecich, nie roszcujących jednak żadnego prawa do rzeczy najętej; z zachowaniem dla biorącego w najem możliwości działania przeciwko nim w imieniu własnym. — K. N. 1726, 1727.

1726. Jeżeli, przeciwnie, biorący w najem lub dzierżawca zakłuczony został w używaniu swoim skutkiem skargi dotyczącej własności nieruchomości, ma prawo do stosunkowego zmniejszenia ceny najmu lub dzierżawy, byleby o zakłuceniu i przeszkodzie właścicielowi doniesiono. — K. N. 1721, 1725, 1727, 1768. — K. P. S. 175 n.

1727. Jeżeli ci, którzy samowolne czyny spełnili, roszczą jakie prawa do rzeczy najętej, albo jeżeli sam

biorący w najem pozwany jest do Sądu z żądaniem skazania go na ustąpienie z całości lub części téjże rzeczy, lub na znoszenie wykonywania jakiej służebności, winien w drodze rękojmi przywołać wypuszczającego, i winien być uwolniony od sprawy, jeżeli tego żąda, wskazując wypuszczającego w najem, za którego posiada. — K. N. 637, 1725, 1726, 1768. — K. P. S. 175 n.

1728. Biorący w najem ma dwa główne obowiązki:

1° Używać rzeczy najętą jako dobry ojciec rodziny i podług przeznaczenia nadanego jej przez najem, lub, w braku umowy, podług przeznaczenia, jakie się w miarę okoliczności domniemywa; — K. N. 1137, 1719 - 2, 1723, 1729 n., 1806, 1880.

2° Płacić cenę najmu w terminach umówionych. — K. N. 1134, 1741, 2277. — K. P. S. 819 n.

1729. Jeżeli biorący w najem obraca rzecz najętą na inny użytek jak ten, na jaki przeznaczoną była, lub na taki, z którego może wyniknąć szkoda dla wypuszczającego, ten może, stosownie do okoliczności, żądać rozwiązania najmu. — K. N. 618, 1719 - 2, 1721, 1723, 1728, 1760, 1766, 1881.

1730. Jeżeli między stronami sporządzony został opis rzeczy najętą, biorący w najem winien ją oddać w takim stanie, w jakim ją, podług tego opisu, objął, wyjąwszy to, co zniszczonem lub pogorszonem zostało przez dawność czasu lub siłę większą. — K. N. 1148, 1234, 1302, 1722, 1733, 1735, 1741, 1755, 1796, 1882—1884.

1731. Jeżeli opis nie był sporządzony, domniemywa się, że biorący w najem objął ją w dobrym stanie co do napraw komorniczych, i tak je oddać powinien, z możnością wszakże przyniesienia przeciwnego dowodu. — K. N. 1720, 1754, 1755. — K. P. S. 330.

1752. Odpowiada za pogorszenia lub straty, jakieby w czasie jego używania nastąpiły, chybaby dowiódł, że zaszły bez jego winy. — K. N. 1382, 1735, 1755.

1755. Odpowiada za pogorzel, chybaby dowiódł, że pożar nastąpił w skutek wypadku losowego lub siły większej, albo skutkiem wad budowy, — K. N. 607, 855, 1148, 1234, 1302, 1386, 1722, 1730, 1735, 1741, 1769.

Albo że ogień przeniósł się z domu sąsiedniego. — K. N. 1734, 1949. — K. P. S. 95, 434, 475.

1754. Jeżeli jest kilku komorników, wszyscy solidarnie odpowiadają za pogorzel. — K. N. 1200, 1733.

Chybaby udowodnili, że pożar wszczął się w mieszkaniu jednego z nich, w którym to razie on sam tylko jest odpowiedzialnym; — K. N. 1382.

Albo chybaby niektórzy z nich udowodnili, że pożar nie mógł wszcząć się u nich, i w tym razie za takowy nie odpowiadają.

1755. Biorący w najem odpowiedzialnym jest za pogorszenia i straty nastąpione w skutek czynu osób dom jego składających, albo od niego podnajmujących. — K. N. 1382, 1384, 1717, 1730, 1732, 1741, 1753, 1763. K. H. 99.

1756. Jeżeli najem nastąpił bez pisma (1), jedna ze stron może wypowiedzieć drugiej, nie inaczej jednak jak z zachowaniem terminów zwyczajami miejscowymi ustalonych. — K. N. 1159, 1715, 1737, 1739, 1748, 1759, 1762, 1775.

1757. Najem ustaje samém prawem z upływem terminu. *scouta - 1-26. 1896 cyr.*

(1) Wyrazy *bez pisma* wykładane są przez prawników w ten sposób, że w umowie piśmiennój lub słownej termin najmu nie został oznaczony.

minu oznaczonego, gdy był na piśmie zawarty, bez potrzeby w takim razie wypowiedzenia. — K. N. 1134, 1139, 1736, 1739, 1741 n., 1762, 1775.—K.P.S. 135 - 5 (1).

1758. Jeżeli z upływem terminu najmu na piśmie zawartego, biorący pozostaje i pozostawionym jest w posiadaniu, tworzy się nowy najem, którego skutki urządzone są przez artykuł odnoszący się do najmów bez pisma umówionych. — K. N. 1715, 1716, 1736, 1739, 1759, 1774, 1776.

1759. Gdy wypowiedzenie doręczonóm zostało, biorący, chociażby pozostał nadal w używaniu, nie może

---

(1) W celu oznaczenia jednostajnych terminów kwartalnych do najmu mieszkań w Warszawie i oznaczenia czasu rumacyi, Rada Administracyjna na posiedzeniu z d. 16 Września 1828 r. (D. P. T. XII, str. 194) postanowiła:

Art. 1. Tam gdzie w kontraktach o najem lokarów zawartych lub zawrzeć się mogących, termin kwartalny lub czas rumacyi z dobrowolnej stron umowy wyraźnie oznaczony nie jest, każdy z czterech kwartałów w roku, zaczynać się ma i kończyć, 1 Stycznia, 1 Kwietnia, 1 Lipca i 1 Października.

Art. 2. Czas rumacyi czyli wyprowadzenia się lokatorów oznacza się na dni osm, licząc od pierwszego, po każdym skonczoneym kwartale inclusive. Jeżeliby zas w ciągu tych osmiu dni przypadły święta, więc za każdy dzień świąteczny, oprócz niedzieli, doliczy się jeden dzień powszedni.

Art. 3. W przeciągu czasu powyższym artykułem oznaczonego, powinien się wyprowadzić każdy lokator, tak, iżby w ostatnim dniu czasu na przeprowadzenie dozwolonego, znajdował się już ze wszystkimi swemi sprzętami w nowém mieszkaniu.

odwoływać się do milczącego przedłużenia najmu. — K. N. 1736, 1737, 1738, 1762.

1740. W przypadku dwóch poprzedzających artykułów, poręczenie dane co do najmu nie rozciąga się do zobowiązań wynikających z przedłużenia. — K. N. 2015, 2034, 2039.

1741. Kontrakt najmu rozwiązuje się przez utratę rzeczy najętej, i przez uchybienie zobowiązaniom czy to ze strony wypuszczającego, czy téż ze strony biorącego w najem. — K. N. 1148, 1184, 1234, 1302 n., 1722, 1730, 1735, 1769, 1882, 1883. 17

1742. Kontrakt najmu nie rozwiązuje się przez śmierć wypuszczającego, ani téż biorącego w najem. — K. N. 724, 1122, 1741, 1795.

S. C. **1743.** Jeżeli wypuszczający sprzedaje rzecz najętą, nabywca nie może wyrugować dzierżawcy lub komornika, mającego kontrakt urzędowy lub z datą pewną, chyba by wypuszczający zastrzegł sobie prawo w kontrakcie najmu. — K. N. 1134, 1317, 1322, 1328, 1744 n., 1761.

S. C. **1744.** Jeżeli, przy kontrakcie najmu, umówiono się, że, na wypadek sprzedaży, nabywca będzie mógł wyrugować dzierżawcę lub komornika, i gdy nie uczyniono żadnego zastrzeżenia co do wynagrodzenia szkód i strat, wypuszczający w najem obowiązany jest wynagrodzić dzierżawcę lub komornika w sposób następujący. — K. N. 1149, 1382.

1745. Jeżeli idzie o dom, mieszkanie lub sklep, wypuszczający płaci, tytułem wynagrodzenia szkód i strat, komornikowi wyrugowanemu, sumę równą cenie najmu za czas, jaki, podług zwyczajów miejscowych, pomiędzy wypowiedzeniem a wprowadzeniem się służy. — K. N. 1159.

1746. Jeżeli idzie o majątki wiejskie, wynagrodzenie, jakie wypuszczający winien zapłacić dzierżawcy, wy-

nosi jedną trzecią część ceny dzierżawnej za cały czas do ukończenia się dzierżawy pozostający.

1747. Wynagrodzenie oznaczone zostanie przez biegłych, jeżeli idzie o rękodzielnie, fabryki i inne zakłady wynagajające wielkich nakładów. — K. P. S. 302 n., 1034, 1035.

1748. Nabywca, który chce użyć zastrzeżonej kontraktem najmu możliwości wyrugowania biorącego w najem lub komornika na przypadek sprzedaży, obowiązany jest, oprócz tego, zawiadomić naprzód biorącego w najem na czas w miejscu tém do wypowiedzeń zwyczajem przyjęty.

Obowiązany jest również dzierżawcę majątków wiejskich zawiadomić przynajmniej rokiem naprzód. — K. N. 1159, 1736.

1749. Dzierżawcy lub biorący w najem nie mogą być wyrugowani dopóki nie będą im zapłacone przez wypuszczającego, a gdyby on nie zapłacił, przez nowego nabywcę, szkody i straty powyżej oznaczone. — K. N. 867.

1750. Jeżeli kontrakt najmu nie jest urzędowy, lub nie ma daty pewnej, nabywca nie jest obowiązany do wynagrodzenia żadnych szkód i strat. — K. N. 1317, 1328, 1743.

1751. Nabywca z prawem odkupu nie może korzystać z możliwości wyrugowania biorącego w najem, aż do chwili, w której, przez upływ czasu zakreślonego do prawa odkupu, nie stanie się właścicielem niewzruszalnym.

K. N. 1659 n., 1743.

*Stempel kontr. w Krakowie
W. S. C. 47. 1706.*

ODDZIAŁ II.

O *Najem* *Koszar* *Gas. Sędzi.*
regulacjach *336. 91.*
w dostateczne meble, może być wyrugowanym, chyba *11: 21.*
nie zastawiającego
niezawazajacych

1752. Biorący w najem, który nie zaopatrzy domu

Dom publiczny W. S. C. 33. 1907.

by dał zabezpieczenie odpowiednie do ceny najmu. — K. N. 1741, 1760, 1766.

1753. Podnajmujący odpowiedzialnym jest względem właściciela, jedynie do wysokości ceny swojego podnajmu, jaka od niego należec się może w chwili dopełnienia zajęcia i nie ma prawa zasłaniać się zapłatami przed czasem dopełnionemi. — K. N. 1717, 1735, 1763. K. P. S. 820.

Zapłaty uskutecznione przez podnajmującego, bądź na skutek zastrzeżenia objętego jego kontraktem najmu, bądź stosownie do zwyczajów miejscowych, nie poczytują się za dopełnione przed czasem. — K. N. 1350, 1352.

1754. Naprawy komornicze czyli drobne, do których biorący w najem jest obowiązany, jeżeli nie ma przeciwnego zastrzeżenia, są te, które, podług zwyczajów miejscowych, za takie są uważane, a między innymi naprawy następujące:

Ognisk, blach kominowych, drzwi lub kominów, oraz nadmurków kominowych;

Otynkowania spodu murów w pokojach i innych miejscach do mieszkania służących, do wysokości jednego metra (1);

Taflি posadzek i podług pokojowych, gdy tylko niektóre z nich są popsute;

Szyb, wyjąwszy potłuczonych gradem lub skutkiem innego nadzwyczajnego i siłą większą spowodowanego wypadku, za co biorący w najem odpowiedzialnym być nie może;

Drzwi, ram od okien, desek do zamykania sklepów,

(1) Metr równa się jednemu łokciowi, $17^{66}/_{100}$ calom, miary Nowopolskiej, — czyli 1 arszynowi, $6^{48}/_{100}$ werszkom miary Rossyjskiej.

zawias, zasuw i zamków. — K. N. 1159, 1720, 1731, 1755. — K. P. S. 3-3.

1755. Żadne naprawy uważane za komornicze nie ciążą komornika, jeżeli potrzeba ich wynika z dawności czasu lub siły większej. — K. N. 1720, 1730, 1731, 1754.

1756. Czyszczenie studni i kloak jest ciężarem wypuszczającego w najem, jeżeli nie ma zastrzeżenia przeciwnego. — K. N. 1134.

1757. Wynajęcie sprzętów dostarczonych dla zaopatrzenia całego domu, oddzielnych w nim zabudowań mieszkalnych, sklepu, lub wszelkich innych mieszkań, uważa się za uczynione na czas, zwykłego, podług miejscowych zwyczajów, trwania najmu domów, oddzielnych zabudowań, sklepów lub innych mieszkań. — K. N. 1159, 1350, 1352.

1758. Najem mieszkania umeblowanego uważa się za nastąpiący rocznie, jeżeli cena po tyle a tyle na rok umówioną została;

Miesięcznie, jeżeli umówioną została po tyle a tyle na miesiąc;

Dziennie, jeżeli umówioną została po tyle a tyle na dzień.

Jeżeli nic nie wskazuje, że najem umówiony został po tyle a tyle na rok, na miesiąc, lub na dzień, wynajęcie uważa się za nastąpiące podług zwyczajów miejscowych. — K. N. 1159, 1350, 1352, 1715, 1736, 1759.

1759. Jeżeli biorący w najem dom lub mieszkanie pozostaje nadal w używaniu po upływie najmu na piśmie zawartego, bez sprzeciwienia się ze strony wypuszczającego w najem, będzie uważanym za pozostającego w nim nadal pod temiż samymi warunkami, na czas zwyczajami miejscowymi oznaczony, i nie będzie mógł ani opuścić domu lub mieszkania, ani też z niego być wyrugowanym inaczej, jak za wypowiedzeniem dopeł-

nionóm w terminie zwyczajami miejscowemi oznaczonym. — K. N. 1159, 1350, 1352, 1736, 1758, 1776.

1760. W razie rozwiązania umowy z winy biorącego w najem, tenże obowiązany jest zapłacić cenę najmu, za czas potrzebny do nowego wynajęcia, co nie przeszkadza wynagrodzeniu szkód i strat, jakieby mogły z nadużycia wyniknąć. — K. N. 1149, 1382, 1723, 1728, 1729, 1741, 1752.

1761. Wypuszczający w najem nie może rozwiązać umowy, chociażby oświadczył, iż sam chce zająć dom wynajęty, chyba istniała przeciwna umowa. — K. N. 1134, 1743, 1762, 1889.

1762. Jeżeli umówionóm zostało w kontrakcie najmu, że wypuszczający będzie mógł zająć dom, obowiązany jest doreczyc naprzód wypowiedzenie w terminach zwyczajami miejscowemi wskazanych. — K. N. 1134, 1159, 1736, 1737, 1739, 1748, 1759.

ODDZIAŁ III.

O prawidłach szczególnych dotyczących dzierżaw majątków wiejskich.

1763. Kto uprawia grunt pod warunkiem podzielenia się płodami z wypuszczającym w dzierżawę, nie może ani poddzierżawiać, ani praw swych ustępować, jeżeli możność ta nie była dla niego wyraźnie w umowie zastrzeżona. — K. N. 1134, 1237, 1717, 1735, 1753, 1764, 2062.

1764. W razie uchybienia temu, właściciel ma prawo powrócić do używania, a dzierżawca skazany będzie na wynagrodzenie szkód i strat z niedotrzymania umowy wypływających. — K. N. 1142, 1146, 1149, 1746 n.

1765. Jeżeli w umowie dzierżawnej oznaczono mniejszą lub' większą jak rzeczywista rozległość gruntów, powiększenie lub zmniejszenie ceny dzierżawnej nastąpić może dla dzierżawcy jedynie w przypadkach i podług prawideł w Tytule o *przedaży* objętych. — K. N. 1616 n.

1766. Jeżeli biorący w dzierżawę posiadłość wiejską nie zaprowadzi w niej inwentarza żywego i narzędzi potrzebnych do prowadzenia gospodarstwa, jeżeli zaniecha uprawę, jeżeli nie uprawia jak dobry ojciec rodziny, jeżeli rzeczy wydzierżawionej używa na inny użytek jak na ten, na jaki przeznaczoną była, lub w ogólnosci, jeżeli nie wykonywa zastrzeżeń kontraktu dzierżawy, i gdy ztąd wypływa szkoda dla wypuszczającego, wówczas może, w miarę okolicznosci, żądać rozwiązania dzierżawy. — K. N. 1137, 1722, 1724, 1729, 1752.

Na przypadek gdy umowa z powodu czynu dzierżawcy rozwiązana zostanie, tenże obowiązany jest wynagrodzić szkody i straty, jak to powiedziano w artykule 1764. K. N. 1142, 1149.

1767. Każdy dzierżawca majątku wiejskiego obowiązany jest składać zbiory w miejscach na to przeznaczonych stosownie do umowy. — K. N. 1134, 1777, 1778.

1768. Dzierżawca majątku wiejskiego obowiązany jest, pod karą wynagrodzenia wszelkich kosztów, szkód i strat, zawiadamiać właściciela o przywłaszczeniach, jakieby co do gruntów spełnione być mogły. — K. N. 614, 1142, 1149, 1726, 1727. — K. P. S. 175 n.

Zawiadomienie to uczynione być powinno w tym samym terminie, jaki jest oznaczony dla pozwów ze względu na odległość miejsca. — K. P. S. 72, 1033.

1769. Jeżeli dzierżawa wzięta jest na lat kilka, i jeżeli, w czasie trwania dzierżawy, całość lub przynajmniej połowa zbiorów utraconą została skutkiem wypadków

losowych, dzierżawca może żądać stosownego zwolnienia ceny dzierżawnéj, chyba by zbiory z lat poprzednich stratę jego pokryły. — K. N. 1148, 1234, 1302, 1722, 1730, 1735, 1741, 1770 n.

Jeżeli w stratach swoich nie jest pokryty, oznaczenie wysokości zwolnienia nie może nastąpić inaczej jak z końcem dzierżawy, w którym to czasie uskutecznia się obrachunek z wszystkich lat używania;

Jednakże Sąd może tymczasowo uwolnić dzierżawcę od płacenia części ceny w stosunku do poniesionéj straty.

1770. Jeżeli dzierżawa jest tylko roczna i jeżeli całość lub przynajmniej połowa zbiorów utraconą została, dzierżawca uwolnionym będzie od zapłacenia stosunkowéj części ceny dzierżawnéj.

Nie będzie mógł żądać żadnego zwolnienia, jeżeli strata mniejszą jest od połowy. — K. N. 1769.

1771. Dzierżawca nie może otrzymać zwolnienia, gdy strata w płodach nastąpiła już po odłączeniu ich od ziemi, chyba by w umowie zastrzeżono dla właściciela część iłą zbiorów w naturze, w którym to razie właściciel ponieść powinien swoją część straty, byleby dzierżawca nie był postawiony w stanie opóźnienia co do wydania mu jego części zbiorów. — K. N. 520, 1139.

Dzierżawca nie może również żądać zwolnienia, gdy przyczyna szkody istniała i była znaną w epoce zawarcia umowy dzierżawnéj.

1772. Dzierżawca może przez wyraźne zastrzeżenie przyjąć na siebie ciężar wypadków losowych. — K. N. 1134, 1148, 1302, 1773.

1773. Zastrzeżenie to rozumie się tylko o wypadkach losowych zwyczajnych, jako to: gradobicjach, ogniu piorunowym, wymarznieniu lub opadnięciu winogron przed ich dojrzaniem.

Nie rozumié się ono o wypadkach nadzwyczajnych, jako to: o spustoszeniach wojennych lub wylewach, którym okolica zwykle nie ulega, chybaby dzierżawca przyjął na siebie wszystkie wypadki losowe przewidziane i nie przewidziane. — K. N. 1134, 1148, 1302, 1772.

1774. Dzierżawa gruntu wiejskiego, bez pisma, uważa się za wziętą na czas potrzebny do zebrania przez dzierżawcę wszelkich płodów z wydzierżawionój nieruchomości. — K. N. 1715.

Tak więc dzierżawa łąki, winnicy, i każdego innego gruntu, z którego płody zbierają się w całości w ciągu roku, uważa się za wziętą na rok.

Dzierżawa gruntów ornych podzielonych na pola lub zmiany, uważa się za wziętą na tyle lat ile jest pól. — K. N. 1350, 1352, 1776.

1775. Dzierżawa posiadłości wiejskich, chociażby bez pisma, ustaje samém prawem z upływem czasu, na jaki, podług artykułu poprzedzającego, uważa się być wypuszczoną. — K. N. 1736, 1737, 1776.

1776. Jeżeli z upływem dzierżaw wiejskich na piśmie zawartych, dzierżawca pozostaje i jest pozostawiony w posiadaniu, powstaje nowa dzierżawa, której skutek jest w art. 1774 urządzony. — K. N. 1738, 1759.

1777. Dzierżawca wychodząc z dzierżawy powinien pozostawić temu, kto po nim obejmuje gospodarstwo, mieszkanie właściwe i inne ułatwienia do robót roku następnego; i wzajemnie dzierżawca, wchodząc do dzierżawy, dostarczyć powinien temu, który z niej wychodzi, mieszkanie właściwe i inne ułatwienia do spotrzebowania paszy i do dopełnienia zbiorów uskutecznić się jeszcze mających. — K. N. 1767, 1778.

W jednym i drugim przypadku stosować się należy do zwyczajów miejscowych.

1778. Dzierżawca wychodzący pozostawić także powinien słomę i nawozy roczne, jeżeli takowe odebrał przy objęciu używania; a nawet gdyby ich i nie odebrał, właściciel może takowe zatrzymać podług oszacowania K. N. 1767, 1777. — K. P. S. 302.

DZIAŁ III.

O najmie pracy i przemysłu.

1779. Trzy są główne rodzaje najmu pracy i przemysłu: — K. N. 1708, 1710, 1711.

1° *Najem robotników*, którzy zobowiązują się do czyich usług; — K. N. 1780, 1781.

2° *Najem przewoźących tak lądem jak i wodą*, którzy podejmują się przewożenia osób lub towarów; — K. N. 1782 n. — K. H. 91 n., 285.

3° *Najem przedsiębiorców robót z kosztorysów czyli ryczałtowo podług ceny umówionej stale.* — K. N. 1787 n.

ODDZIAŁ I.

*Wskazanie WS. C. 1906.1
WS. C. 103.1908
należąc do usług* **O najmie sług i robotników.**

1. 1908 **1780.** Nie można zobowiązać się do usług inaczej, jak na pewien czas lub do oznaczonych zatrudnień (1). K. N. 1023, 1384, 1465, 1779, 1781, 1953, 2272. — K. P. S. 386 - 3.

---

(1) Rozwijając przepisy o *szlujących*, Książę Namiestnik Kr. na posiedzeniu Rady Administracyjnej d. 24 Grudnia 1823 r. zapadłém (D. P. T. VIII, str. 250) postanowił:

TYTUŁ I.

O szlujących w ogólności.

Art. 1. Przez *szlujących* niniejszemu Urządzeniu ulegających, rozumieją się osoby obojęd płci i wszelkiego

wyznania, które do usług pospolitych domowych jakiegobądź rodzaju na czas pewny za umówioną zapłatą zobowiązują się, a nad którymi Policya bliższy dozór i pieczę mieć jest obowiązana.

Art. 2. Do tej klasy należą wszyscy ludzie do służby osobistej przeznaczeni, jako to: odźwierni, stróżé, stan-greci, posługacze, stajenni, kamerdynerzy, lokaje, pokojowcy, frotery, kucharze, kucharki, pomocnicy kuchenni, garderobiane, młodsze, mamki, piastunki, szynkarki, markiery, ogrodnicy, palarze, służący browarni, parobcy, wyrobnicy, oraz wszelka czeladź do robót gospodarskich tak w miastach jako i na wsiach potrzebna.

Art. 3. Wyłączają się z pod tego Urządzenia:

- 1° Oficjaliści prywatni i służący domowi wyższej klasy, jako to: Kommissarze, Sekretarze, Marszałkowie, Koniuszowie, Murgrabiowie, Panny dworskie, Ekonomowie, Pisarze Prowentowi i tym podobni.
- 2° Ludzie w usługach u osób wojskowych zostający, jeżeli są objęci etatem wojskowym.
- 3° Czeladź i uczniowie terminujący u kupców, professionistów i rzemieślników, względem których urządzenia osobnemi Naszemi postanowieniami z d. 31 Grudnia 1816 r. (D. P. T. IV, str. 114) i pod dniem 11 Stycznia 1817 r. (D. P. T. IV, str. 159) już są przepisane.

Art. 4. Służący płci obojęj chcący przyjąć służbę powinni mieć prawo zarządzenia swą osobą, lub zezwolenie tych, od których prawnie zależą, jako to: małoletni nieusamowolnieni, od ojca, od matki, lub opiekunów, gdy rodziców nie masz; kobiety zamężne, od mężów.

Art. 5. Wchodzący w nową służbę, powinien okazać, iż ostatnią w sposobie godziwym opuścił.

Art. 6. Nie wolno przyjmować służących, jak tylko do posług prawu i obyczajności nie przeciwnych.

Art. 7. Umowy i zobowiązania się do służby, któreby powyższym (w art. 4, 5, 6) zastrzeżeniom ułbiżały, są nie ważne, a mianowicie umowy podług art. 6, z mocy samego prawa, umowy zaś przepisom art 4 i 5 przeciwne, na

żądanie tych, którym służy prawo zezwolenia lub zatrzymania w służbie.

T Y T U Ł I I.

O wzajemnych obowiązkach panów i służących.

O d d z i a ł I.

O warunkach i skutkach umowy.

Art. 8. Od zobopólnych umów i ugody zależą stosunki wszelkich zobowiązań i należytości między panami i służącymi, które obustronnie dopełnionemi być mają.

Art. 9. Umowy i ugody między panem czyli panią i służącymi zawierane, szczególnież i wyraźnie oznaczać powinny zapewnienia co do rodzaju służby, przeciągu czasu téjże, ilości zapłaty i zobowiązań względem trzymania na własnym wickie, lub płacenia im strawnego tudzież odzieży czyli liberyi.

Art. 10. Umowy na piśmie lub ustnie zawierane być mogą.

Art. 11. Ugoda jest zawartą, gdy służący lub służąca podejmuje się obowiązków, do których się godzi, przestaje na przyrzeczonych sobie z strony pana lub pani warunkach, i tym końcem przyjmuje zadatek.

Art. 12. Ilość zadatku zależy od zwyczaju miejscowego lub téż od umowy. Zadatek potrąca się w zasługach, jeżeli się inaczej nie umówiono.

Art. 13. Służący ugodzeni nie mogą się uwolnić od przyjętej służby przez zwrót zadatku, jak tylko w przypadku pozostania w służbie dotychczasowej, lub w okolicznościach niżej art. 39 i 41 objętych, co jednak w przypadku piérwszym, zaświadczeniem pana lub pani w przeciągu najdalej dni trzech od wzięcia zadatku, a w każdym z obydwóch, nie późniéj jak na dwa tygodnie przed terminem zwyczajnym odmieniania się służących, udowodnić powinni.

Art. 14. Względem przeciągu czasu służby stanowi zobopólna ugoda, która zawierana być może na lata,

kwartaly i miesiące. Gdzie w umowie nie masz oznaczonego czasu służby, takowy rozumić się, że jest na czas w miejscu zwyczajny.

Art. 15. Dzień wniścia w służbę nowego sługi jest terminem wyjścia z służby dawnego.

Art. 16. Dla porządku i zapobieżenia sprzeczkom i niedogodnościom wynikającym z opóźnień służących i nie regularnego przybywania do służby, ustanawiają się w zwyczajnych służbach kwartalnych dni 2 Stycznia, 2 Kwietnia, 2 Lipca i 2 Października jako termina stałe, w których służący do swych powinności stawić się winni (a).

(a) Wyjątkowe w tym względzie przepisy *co do owczarzy* podane zostały w Postanowieniu Rady Administracyjnej z d. $\frac{4}{16}$ Marca 1841 r. (D. P. T. XXVIII, str. 129) tej osnowy:

Art. 1. Dawny zwyczaj godzenia owczarzy od św. Jadwigi, czyli od d. 15 Października, jako szkodliwy dla rolnictwa i chowu owiec, ma być zniesiony.

Art. 2. Początek roku służbowego owczarzy, bądź własne utrzymujących owce, bądź ugodzonych przez właściciela owiec do ich chodowania, oznacza się na św. Jan Chrzciciel każdego roku, to jest na d. 24 Czerwca n. s.

Art. 3. Pozostawia się wszakże wolność stronom umawiającym, oznaczenie innego terminu, o ileby takowy nie na św. Jan, z widoków miejscowych gospodarskich, w umowie zawrzeć się mogącej, wyraźnie zastrzedz, uznały dla siebie dogodniejszém.

Art. 17. Służący, mimo ugody i przyjętego zadatku w swym czasie jedynie dla bałamuctwa do służby nie stawający, do dopełnienia zobowiązania zagnalonym zostanie, i pan mocen będzie należytość za dni opóźnione z zasług onemuż potracić.

Art. 18. Jeżeli służący w kilku miejscach razem służbę przyjął, ten pan ma pierwszeństwo do niego, jeżeli go trzymać zechce, który pierwój dał zadatek, innym zadatki zwrócone być powinny.

Art 19. Przyjmujący kilka w jednym czasie zadatków, oprócz zwrotu nieprawnie wziętych, za oszukaństwo po-

dług prawa ukarany być ma. — (K. K. G. i P. 1173 do 1189).

Art. 20. Przed terminem i bez poprzedniego wypowiedzenia ani pan służącego oddalić, ani służący służby opuścić nie może, chyba za wzajemném zezwoleniem, lub w przypadkach niżej (w art. 39, 41, 55) wyszczególnionych.

Art. 21. Czas do wypowiedzeń obustronnych wyznacza się: w rocznych służbach na miesiące trzy, w kwartalnych na miesiąc jeden, w miesięcznych na dni piętnaście przed terminem.

[Ten sam przepis podany jest w art. 16 Postanowienia Rady Administracyjnej z d. 24 Maja (5 Czerwca) 1857 r. — D. P. T. L, str. 315].

Art. 22. Jeżeli z żadnej strony wypowiedzenie w ustanowionym powyżej czasie nie nastąpiło, służba uważa się za przedłużoną na taki przeciąg czasu, na jakowy poprzedniczą ugodą była zapewnioną.

O d d z i a ł 2.

O powinnościach i prawach osób w służbie zostających.

Art. 23. Służący powinni się zachować w służbie wierne, trzeźwo, pilnie i z należytém dla pana, pani i ich famulii uszanowaniem.

Art. 24. Wszelkie rozkazy pana lub tego, który w imieniu pańskim zarządza, z zupełném posłuszeństwem i szczerością uskuteczniać, tudzież do rozporządzeń i zwyczajów wewnętrznych w domu zaprowadzonych stosować się są obowiązani.

Art. 25. Wykraczający przeciw takowym powinnościom, a w szczególności dopuszczający się:

- a) Zaniedbania w służbie i nieposłuszeństwa.
- b) Przeniewierzeń i oszukaństw, chociaż w drobnej rzeczy.
- c) Zuchwałstwa, kłótni, plotek i obmowy w domu lub za domem.

- d) Oddalenia się z domu bez wiedzy i zezwolenia pana, a tém bardziej przepędzania nocy za domem.
- e) Uczęszczania do szynkowni, pijaństwa i innych obyczajności przeciwnych bałamuctw.
- f) Nieostrożnego z ogniem obchodzenia się.

Gdy po napomnieniu i umiarkowanym z strony pana lub pani skarceniu niepoprawionemi się okażą, za każdym do Policji zaskarżeniem, stosownie do rozpoznanej winy, policyjnie aresztem od jednego do dni ośmiu, lub proporcjonalną karą cielesną od dwóch do szesnastu razy ukaranemi będą (art. 30).

Art. 26. Wspólnicy lub namawiający służących do występku, podobnie stosownym karom ulegają.

Art. 27. Nikt od służących nie powinien nabywać fantów i rzeczy bez przekonania się, że te są ich własnością.

Art. 28. Nabywający bez téj ostrożności, nie tylko w każdym czasie rzecz pańską lub jéj szacunek panu zwrócić obowiązany, ale nadto, w miarę okoliczności, karze policyjnej albo kryminalnej podpadnie.— (art. 30). — K. K. G. i P. 1152, 16, 131, 135).

Art. 29. Nie wolno utrzymującym szynki przyjmować od służących na skład, w zastaw, a tém bardziej za trunki jakiegokolwiek bądź rodzaju i wartości fantów i rzeczy, pod karą, oprócz zwrotu tychże, zapłacenia za pierwszą razą złp. 40, za drugą, oprócz stosownej kary policyjnej, utratą prawa szynkowania.

Art. 30. Przepisy powyższe (art. 25, 26, 28, 29) pociągają za sobą dochodzenia i kary policyjne o tyle, ile wykroczenia nie są większej wagi i nie należą do przypadków, na które prawo kryminalne kary przepisuje.

Art. 31. Służący w przeciągu swéj służby obowiązany jest być troskliwym o dobro pańskie, strzedz całości powierzonych sobie rzeczy i zapobiegać, ile tylko jest w jego mocy, szkodzie i pokrzywdzeniom pana.

Art. 32. Jeżeli umyślnie lub z własnej winy, bądź wyraźnie przeciw rozkazom pańskim postępując, szkodę panu zrządza, do wynagrodzenia takowej jest obowiązany.

Art. 33. Pan mocen jest potracić z zasług, szkody

---

zrządzone sobie przez służącego. Spór w tej mierze zachodzący Urząd miejscowy policyjny wdaniem się swoim załatwi, lub, w miarę okoliczności, gdzie z prawa należeć będzie odeszle.

Art. 34. W każdym przypadku, gdzie służący odpowiedzialnym się staje za szkody panu zrządzone, pan mocen jest żądać od Policji miejscowej zatrzymania rzeczy i własności służącego na zabezpieczenie téjże odpowiedzialności; winien jednak przedmiot niezwłocznie wnieść, gdzie z prawa należy, i o rozpoczętych krokach prawnych nadaléj w przeciągu dni trzech Policją zawiadomi.

Art. 35. Służący obowiązany jest donosić panu o niewierności w innych sługach dostrzeżonej.

Art. 36. Zamilczający wiadomą sobie w drugich współsłużących niewierność, pociągniętym być może do wynagrodzenia szkody w takiej części, w jakowej wykraczający nie jest w stanie onéj wynagrodzić.

Art. 37. Służący samowolnie i bez słusznej przyczyny służbę przed czasem opuszczający, do dopełnienia ewnych zobowiązań policyjnie zwróconym zostanie, i, w miarę uznanej winy, karze ulega.

Art. 38. Przez czas oddalenia się z własnej winy służącego, lub gdy ten, zasłużoną karę aresztu ponosząc, służby swéj nie pełni, wolno panu innego na koszt jego wynająć.

Art. 39. Mają prawo jednak służący żądać uwolnienia od służby przed terminem bez poprzedniczego w art. 21 oznaczonego wypowiedzenia:

- 1° Gdy pan z zbytnią surowością z nimi się obchodzi, lub przez gwałtowne swe postępowanie, niebezpieczeństwem uszkodzenia onych na zdrowiu zagraża, bądź od podobnych pokrzywdzeń z strony familii lub domowników, opieką swą ich nie zasłania. Wszelkie jednak słowne lub uczynkowe zdrowiu nie szkodzące skarcenia, do których służący złém sprawowaniem się dają powody, nie pociągają odpowiedzialności sądowej, i nie mogą być przyczyną do uwolnienia się od służby przed terminem.

2° Gdy pan wysłużoną zapłatę im zatrzymuje, nie dostateczną żywność daje, lub innych warunków ugody nie uiszcza.

3° Gdy pan naraża ich na zgorzenie, lub namawia do uczynków prawami zakazanych, albo dobrym obyczajom przeciwnych.

4° Gdy pan przedsięwzięje podróż za granicę na czas dłuższy niż służącego do usług ugodził.

Art. 40. W przypadkach powyższej w art. 39 wyszczególnionych pan uwolni służącego od służby, a jeżeli w tej mierze lub względem należytości służgi porozumienie się między panem i nim nie będzie mogło nastąpić, Polityca albo rzecz wdaniem się swoim załatwi, lub gdzie z prawa wypada odeśle; służący jednak, przed uwolnieniem go, służby opuszczać nie powinien.

Art. 41. Równie domagać się mogą służący uwolnienia od służby przed jej ukończeniem, za poprzednictwem jednak ~~wiadomości~~ wiadomości pana, przynajmniej dwoma tygodniami pierwej:

a) Gdy ich rodzice dla nagłej pomocy w gospodarstwie potrzebują mieć przy sobie.

b) Gdy, z powodu spadłej sukcesy, oddalenie się ich jest potrzebne.

c) Z przyczyny ożenienia lub zamęścia.

Istotę i ważność przyczyn takowych, gdy pan tego żądać będzie, służący przed Urzędem właściwym udowodnić powinien.

Art. 42. Sługa odprawiający się, wszystko co mu przez pana powierzone było oddać winien rzetelnie i w zupełności.

Oddział 3.

O obowiązkach i prawach panów względem służących.

Art. 43. Rzetelność, łagodność i opieka są istotne obowiązki pana w postępowaniu względem służących.

Art. 44. Pan obowiązany regularnie wypłacać służące-

mu przyrzeczone i wysłużone zasługi i uiszczać rzetelnie wszelkie z umowy i ugody należące onemuż dostarczenia.

Art. 45. W wymaganium od czeladzi i służących powinności ma mieć wzgląd na ich siły i zdrowie, w karceniu zdrożności winien być sprawiedliwym, umiarkowanym, tudzież opieką swoją od czyichkolwiek bądź pokrzywdzeń onych zasłaniać obowiązany.

Art. 46. Pan nie powinien zabraniać służącym przyzwoitego czasu do odbywania obowiązków religijnych ich wyznania.

Art. 47. Jeżeli służący w czasie swęj służby na zdrowiu zapadnie, pan obowiązany jest mieć staranie o nim, gdy tenże nie ma w bliskości krewnych mających sposób i obowiązek dania mu ratunku.

Art. 48. Wydatki na to poniesione z zasług służącemu potrącone być mogą, wyjąwszy przypadek gdyby choroba z powodu samych obowiązków służby nastąpiła.

Art. 49. Jeżeli w niejmsu znajdują się instytucja, gdzie chorych zamieszczać można, służący przestać powinien na pomieszczeniu tam siebie przez pana.

Art. 50. Z końcem służby służącego ustaje obowiązek pana mieć staranie o utrzymywaniu chorego, winien jednak pan donieść o tém zwierzchności miejscowej politycynj, aby ta dalsze starania o chorym miała.

Art. 51. W przypadku, gdy służący przez pokrzywdzenia lub złe obejście się pana na zdrowiu uszczerbek poniósł, pan odpowiedzialnym jest za czyn i skutki podług praw do takowego czynu stosownych.

Art. 52. Jeżeli, w ciągu trwającej służby, służący umiera, pan koszta pogrzebania z zasług ponieść jest obowiązany, a successorowie służącego upomnieć się mogą reszty zasług do dnia zapadnięcia w chorobę.

Art. 53. Jeżeli pan umiera, biorący spadek po nim mają obowiązek utrzymać lub wynagrodzić służącego podług umowy do zwyczajnego w miejscu terminu zmiany służących, a w służbach miesięcznych do końca miesiąca.

Art. 54. Pan służącego przed czasem i bez przyczyny

prawnęj oddalający, do wynagrodzenia onegoż obowiązany zostaje.

Art. 55. Prawne przyczyny, dla których pan w każdym czasie służącego oddalić jest mocen, są następujące:

- 1° Gdy oddane sobie rzeczy przez swą niezdatność, niedbalstwo i nieostrożność wystawia na nieporządek i szkodę.
- 2° Gdy w powierzonych wydatkach o nierzetelność przekonany zostanie.
- 3° Gdy przeciw panu, lub temu któremu pan zwierzechni dozór powierzył dopuszcza się nieposłuszeństwa i nieuszanowania.
- 4° Gdy popełnił przestępstwo, z powodu którego w czasie indagacyi uwięziony być musiał, lub gdy na karę dłuższą nad dni ośm aresztu skazany, i pan z tęg przyczyny usługi pozbawiony został.
- 5° Gdy z ogniem nieostrożnie się obchodzi, i, mimo przestróg, niepoprawnym się okazuje.
- 6° Gdy dla pijaństwa, bałamuctw nie pilnuje służby, lub, bez pozwolenia państwa, domu odstępuje, i, mimo napomnień, w domu nie nocuje.
- 7° Gdy dzieci pańskie do złych czynów namawia, lub dla nich zgorzeniem się staje.
- 8° Gdy, z powodu nieprzystojnego życia, dostanie jako węg zaraźliwęg lub obrzydliwęg choroby.
- 9° Gdy na imię pańskie towary lub inne potrzeby bezpłatnie bierze, lub innych służących do jakiegokolwiek przeniewierzenia się namawia.
- 10° Gdy służąca okazała się być w ciąży; w tym jednak przypadku Zwierzchność policyjna przez pana ostrzeżona być powinna, aby przyzwoite w tęg mierze i prawem przepisane środki przedsięwziętęmi zostały.

Art. 56. We wszystkich przypadkach, artykułem powyższym wyszczególnionych, służący z własnej winy przed końcem służby odprawiony, nie jest mocen żądać większego wynagrodzenia, jak za czas pełnionej służby.

Art. 57. Przyczyny powyżej w art. 55 upoważniające pana do odprawienia przed czasem służącego, upoważniają również do nie przyjęcia ugodzonego do nowej służby i odebrania zadatku, gdy z świadectwa ostatniej służby pan się o nich dowie i o rzetelności przekona. –

Art. 58. Pan nie może zagnąć służącego do pozostania w swych usługach po umówionym terminie służby, w czasie przyzwoitym wypowiedzianej, ani tym końcem jego zaświadczeń zatrzymywać, pod rygorem wynadgrózenia służącemu szkód z tej przyczyny wynikłych.

Art. 59. Pan obowiązany wydać służącemu świadectwo rzetelne i zgodne z prawdą, i jest odpowiedzialnym w drodze sądowej za szkody, któreby, z przyczyny nierzetelności jego zaświadczenia, wynikły.

Art. 60. Ważne wady i nałogi dostrzeżone, oraz większe przestępstwa, których się służący w czasie służby dopuścił, w świadectwach takowych wyrażonemi być powinny.

Art. 61. Wolno jest służącemu, czującemu się być pokrzywdzonym przez obwinienia niesłuszne w zaświadczeniu, dalszą służbę tamujące sobie, zaniéść zażalenie do Zwierzchności policyjnej i o śledztwo domagać się.

Art. 62. Policya, uznawszy zażalenie służącego sprawiedliwém, zobowiąże pana do wydania służącemu takiego świadectwa, na jakie zasłużył, a w przypadku uporu, sama je wyda, wyraziwszy powody.

TYTUŁ III.

Przepisy względem służących w miastach.

Oddział I.

O zaświadczeniach.

Art. 63. Służący płci obojój w miastach służbą trundniący się, lub o służbę starający się, winni mieć książeczkę ciągłych zaświadczeń od miejscowego Urzędu policyjnego sobie udzieloną. Wolni są od tego służący z za-

---

granicy z panami swemi przybywający, dopóki w téjże samej służbie zostają.

Art. 64. Ci, którzy w pierwszej dopiero służbie zostają, lub w służbę pierwszą wchodzą, winni złożyć świadectwo osób wiary godnych względem dotychczasowego sprawowania się swego, i że do przyjęcia obowiązków żadne nie zachodzą przeszkody (a).

(a) Podług art. 13 Postanowienia Rady Administracyjnej z dnia 24 Maja (5 Czerwca) 1857 r. — (D. P. T. Ł., str. 313):

„Kobietom wyznania Chrześcijańskiego nie wolno jest wchodzić na służbę, w obowiązki matek do żydów i nawzajem żydom nie wolno jest przyjmować kobiet takich w podobne obowiązki, przeto mającym prawo stęczenia sług pod utratą tego prawa, stęczeń tego rodzaju zabrania się.“

Art. 65. Świadectw wyżej w art. 64 wzmiankowane wydawane być powinny na piśmie z własnoręcznym przez wydających podpisem; świadectwa zaś osób pisac nieumiejących, przed Urzędem policyjnym do protokołu zeznawane być mają.

Art. 66. Urząd miejscowy policyjny obowiązany jest przysposobić dla każdego z zgłaszających się służących, książeczkę na to umyślnie z arkuszy trzech in 8vo sporządzoną, stemplem zwyczajnym ceny groszy 10 opatrzoną, przez siebie parafowaną i numerem porządkowym oznaczoną.

Art. 67 W książce téj ma zapisać zaraz na początku dzień stawienia się, imię i nazwisko, wiek, miejsce urodzenia, opis osoby, rodzaj służby jakiej się poświęca, u kogo służy, numer domu, czyli ma rodziców i gdzie zamieszkałych, czyli jest w związku małżeństwa, w tym razie czyli ma i wiele dzieci.

Art. 68. Wywód ten słowny powinien być podpisany przez Urzędnika policyjnego i przez stawiającego lub stawiającą, a jeżeli ci pisać nie umieją, wzaianka o tém uczynioną będzie.

Art. 69. Następnie Urzędnik policyjny, wciągnąwszy w tęż książkę summarycznie porządkiem dat wszystkie zaświadczenia, jakie służący lub służąca złoży, doda w końcu, jeżeli jemu co o sprawowaniu się onychże jest wiadomém, i czyli o rzetelności złożonych sobie zaświadczeń jest sam przekonany.

Art. 70. Zaświadczenia oryginalne zostaną w aktach Urzędnika policyjnego, a w miejscu onych służącemu lub służącej książka pomieniona za mierną opłatą koszt jęj zwracającą i, prócz opłaty stępla, osobno groszy polskich dziesięć nie przenoszącą, wydana będzie, z napomnieniem, aby takową, jako dowód swęj legitymacyi, pilnie zachowywali. Ilość za książkę zapłacona zaraz w téjże książce przez Urzędnika policyjnego wyraźnie zapisaną być powinna.

Art. 71. W książkach takowych następnie zaświadczenia służb odbywanych i sposobu w nich zachowywania się zapisywane być powinny, podług niżej wyrażonych przepisów.

Art 72. Urzędnicy policyjni utrzymywać winni oddzielną listę, czyli porządkową kontrolę wszystkich służących (art. 2) w swych okręgach w służbie lub bez służby zostających, zapisując w téjże wyszczególnienia w art. 67 wyrażone, numer książki udzielonej, i następnie zachodzące zmiany.

Art. 73. Służący, w przypadku zgubienia swęj książki zaświadczeń, obowiązany jest starać się o inną przed wnijsciem do nowęj służby. Przed wydaniem mu nowęj książeczki, winien uzyskać i złożyć w Policji zaświadczenia z służb, od dnia wydania mu zagubionęj książeczki mianych, nadto, za karę swęj nieostrożności, prócz powtórnej opłaty kosztu książki w art 70 oznaczonego, do Kassy kar policyjnych złotych dwa zapłaci, i koszt na ogłoszenie przez pisma publiczne poniesie, w przypadku gdy Zwierzchność policyjna uzna potrzebę ostrzedz publiczność, dla zapobieżenia, iżby osoba niewłaściwa pod cudzém imieniem panów nie uwodziła. Urzędnik policyjny

wyrazi oraz na początku książki, iż jest powtórna i z jakiej przyczyny, i to w kontroli swój także zanotuje.

Art. 74. Nikt komu innemu służącej książki zaświadczeń przywłaszczać sobie nie powinien: wszelki podstęp w tej mierze odkryty, jako też fałszowanie książki zaświadczeń, gdy to dowiedzionem zostanie, pociąga kary za fałsz i oszustwo prawem przepisane.— (K.K.G. i P. 314, 1186).

Art. 75. Nikt na przyszłość nie powinien przyjmować do usługi ani na mieszkanie, służącego lub służącej, przepisana powyżej książką policyjną nie opatrzonych, pod karą pieniężną od 15 do 30 złotych, lub, w niemożności zapłacenia, pod karą aresztu policyjnego od dni trzech do sześciu.

Art. 76. Służący, płci obojęd, starający się odtąd o służbę, a książką zaświadczenia nieopatrzeni, jeżeli nio okażą przyczyn usprawiedliwiających, karze aresztu od jednego do dni pięciu podpadną, i do wystarania się o książkę rzezoną znaglonei być mają.

Art. 77. Służący, wchodząc do służby, książkę swą zaświadczeń panu lub pani złożyc powinni (a).

(a) Przepisy *co do książek służbowych* uzupełnione zostały postanowieniem Rady Administracyjnej z d. 24 Maja (5 Czerwca) 1857 r. — D. P. T. L, str. 313, 319, które pomiędzy innymi wyrzekło:

Art. 14. Książeczki służbowe służących, przez cały czas służby ich, pozostawać winny w ręku Panów.

Przy odprawianiu się służącego ze służby, Pan, w wpisaniu w niej świadectwa rzetelnego, w jakich mianowicie obowiązkach i przez jaki długi czas, służący pozostawał, oraz jakie są jego zdolności i jaka konduita, złoży ją w Wydziale Kontroli, służących, za stosowną pokwitowaniem.

Art. 23. Pan, do którego służący lub sługa, w książkę służbową zaopatrona, zgodzi się, za objęciem przez nich służby nie zwłocznie, a najdalej w dniach 10, zgłosić się winien do Wydziału Kontroli służących i odebrać książkę służbową. Przy odbiorze tej książki uiszczoną być winna opłata w kwocie kop. sr. 60, którą w połowie, przyjmujący sługę lub służącego, w połowie wchodzący w służbę, poniesie.

Na opłatę takową wnoszącemu onę, wydany będzie kwit z księgi sznurowej drukowany.

Art. 24. Jeżeli Pan przyjmuje do obowiązków służącego lub sługę, pierwszy raz w służbę wchodzącą, a w książkę służbową nie zaopatrzoną, obowiązany jest niezwłocznie, a najdalej w dniach trzech, dostawić ją do Wydziału Kontrolli służących, w celu aby, po dopełnieniu form przepisanych, książka ta była jej wydana, przyczem uiszcza zaraz opłatę artykułem poprzedzającym i art. 5 niniejszego postanowienia oznaczoną.

Art. 25. Pan, przetrzymujący sługę bez książki służbowej, ulega karze pieniężnej od Rs. 2 kop. 25 do Rs. 4 kop. 50: podobnej karze ulega Pan przetrzymujący służącego lub sługę, w książkę służbową zaopatrzonych, bez uiszczenia opłaty w Wydziale Kontrolli służących, w poprzednim artykule wymienionej.

Art. 78. Pan lub zastępca jego odprawiający służącego, winien wpisać w jego książkę zaświadczenie wyrażające czas i rodzaj służby, jak się sprawował, a wrazie oddalenia przed czasem, oraz przyczynę, dla której odprawiony został, z domieszczeniem daty i podpisu własnego. (a).

(a) Pędany tu przepis zmodyfikowany został art. 18 postanowienia Rady Administracyjnej z d. 24 Maja (5 Czerwca) 1857 r. (D. P. T. L., str. 315) podług którego:

Art. 18. Jeżeli służącemu wypowiedzającemu służbę, pan świadectwa w art. 17 wymienionego odmawia, służący ten odnieść się powinien do Sądu Policyjnego, przy Biurze Ober-Policmajstra istniejącego, który rzecz podług obowiązujących przepisów załatwi. Gdyby zaś okazało się, że wypowiedzającemu służbę, pan świadectwa nie właściwie odmawia, świadectwo to, czyli pozwolenie do poszukiwania nowej służby, Sąd sam wydać będzie mocen; lecz o tém jednocześnie udzieli stosowne panu zawiadomienie, uprzedzenie zaś o tém pana, zastąpi wypowiedzenie służby. Służący w takich przypadkach znajdujący się, winni do powołanego wyżej Sądu Policyjnego w terminach do wypowiadania służb zakreślonych, zgłaszać się.

Art. 79. Osoby pisac nieumiejące, udać się powinny wraz, z służącym do Urzędnika policyjnego swego okręgu, który takowe zaświadczenia w książkę sam zaciągnie i podpisze.

Art. 80. Gdyby pan stracił lub zagubił książkę zaświadczeń służącego, która u niego w czasie służby znajdować się powinna, koszt na sprawienie innej zastąpić obowiązany, i oprócz tego do Kassy kar policyjnych złp. 6 zapłaci, tudzież, w miarę uznanej potrzeby, ostrzeżenia o tém publiczności przez pisma publiczne, koszt w tej mierze podniesie (a).

(a) Kara złp. 6 pominiętą została w art. 15 postanowienia Rady Administracyjnej z d. 24 Maja (5 Czerwca) 1857 r. (D. P. T. L, str. 313), — który obecnie w tym przedmiocie obowiązuje.

Art. 81. Służący, wyszedłszy ze służby, najpóźniej w przeciągu godzin 24 udać się powinien do Urzędnika policyjnego, w którego okręgu z ostatniej służby oddalił się, i okazać o-nemuż książkę z zaświadczeniem przez pana lub panią wydaném (b).

(b) Przepisy uzupełniające podane są w ar. 17 i 20 postanowienia Rady Administracyjnej z d. 24 Maja (5 Czerwca) 1857 r. (D. P. T. L, str. 315 i 317), a mianowicie:

Art. 17. Służący, chcący zmienić służbę, temu, u kogo ją przyjąć zamierza, powinien dostarczyć świadectwo lub wiadomość na piśmie od pana, u którego jest w służbie, że dłużej u niego służyć nie będzie, lub że służba, z jednej lub drugiej strony wypowiedzianą została.

Art. 20. Służący, oddalający się ze służby, powinien we 24 godzin po opuszczeniu jej, pod karą aresztu, stawić się w Wydziale Kontrolli służących i zadeklarować, czy i gdzie nową objął służbę, lub też, czém nadal trudnić się będzie.

Art. 82. Jeżeli Urzędnik policyjny nie znajdzie przyczyny powątpiewania o rzetelności okazanego sobie zaświadczenia, takowe natychmiast i bezpłatnie podpisem swym stwierdzi.

Art. 83. W przypadku podejrzeń, dochodzenia jak najspieszniej uskutecznonemi być mają.

Art. 84. Służący płci obojg, nieczyniący zadosyć przepisowi powyżej w ar. 81 wyrażonemu, w miarę opóźnienia swego w zgłoszeniu się do Urzędnika policyjnego, i w miarę łącznych okoliczności, karze policyjnej podpadają.

O d d z i a ł II.

O służących dziennych czyli Lehnlokajach.

Art. 85. W stolicy i innych miastach większych służący czyli tak zwani *lehnlokaje*, do usług dziennych najmujący się, winni być ludzie szczególnie z dobrych obyczajów znani, i pod baczną kontrolłą policyjną zostawać mają.

Art. 86. Dla uzyskania od Policji zezwalającego świadectwa na sprawowanie tego rodzaju służby, obowiązani są złożyć zaświadczenia utrzymujących oboję lub domy zajezdne, okazać dawniejsze zaświadczenia, udowodnić swoje stałe mieszkanie.

Art. 87. Przepisy powyższe w Oddziale I względem ksiązek zaświadczeń zawarte, rozciągają się także do lehnlokajów.

Art. 88. Świadectwo policyjne i książka zaświadczeń zostawać powinny u utrzymującego oboję lub dom zajezdny, u którego lehnlokaj do służby następczonym bywa.

Art. 89. Przyjmowanie do usług takich ludzi świadectwem policyjnym nieopatrzonych, ściąga na utrzymującego oboję lub dom zajezdny kary policyjne, wyżej art. 75 oznaczone, i odpowiedzialność za szkody ztąd wynikłe.

(Artykuły 90 do 108, czyli Oddział 3 „*O stręczeniu do służby*,” i Oddział 4 „*O dozorze policyjnym nad służącymi bez służby zostającymi*,” jako nie mające wpływu na stosunki prawne między panem a służącym, zostały tu pominięte).

T Y T U Ł I V.

O czeladzi wiejskiej.

Art. 109. Przez *czeladź wiejską* rozumieją się ludzie w miastach i na wsiach do robót pospolitych gospodarskich i rolniczych utrzymywani, jakimi są: włóдарze, karbowi, parobcy, fornale, dziewczki, pasterze i tym podobni.

Art. 110. Rodzaj służby czeladzi wiejskiej i jój należytości, zależy od zobopólnych między nią i panem czyli gospodarzem przez ugodę zawartych zobowiązań.

Art. 111. Zastrzeżenia powyższe w Tytule I, art. 4, 5, 6, 7, tudzież przepisy w Tytule II, o wzajemnych obowiązkach i po-

---

winnościach panów i służących, ile te do przypadku zastósowanemu być mogą, zachowaniem zostaną w ogólności i względem czeladzi wiejskiej.

Art. 112. Przeciąg czasu służby wiejskiej jest popolicie roczny: czas wejścia w służbę zależy od umowy, a w braku takiej, od zwyczaju miejscowego.

Art. 113. Karność, gdzieby skaicenie domowe nie było dostatecznym, jak równie zapobieganie wszelkiego rodzaju pokrzywdzeniom czeladzi wiejskiej, należy do zwierzchności miejscowej policyjnej, jako to: Burmistrzów w miastach, Wójtów w gminach.

Art. 114. Urząd Policyjny miejscowy czuwać ma nad zachowaniem się czeladzi, i o wykorzenienie pospolitszych zdraźności i nałogów miejscowych jak najmocniej starać się obowiązany.

Art. 115. Ani czeladź służby swęj opuszczać, ani gospodarz czeladzi oddalać nie może przed czasem ugodą zawartą, chyba w przypadkach takowych, jakie znoszą ugodę między panem a służącym, podług powyższych przepisów (art. 39, 41, 55) po należytém ich przed Urzędem Policyjnym udowodnieniu.

Art. 116. Czeladź wiejska w jedném miejscu z służby do służby przechodząca, może być przyjętą na ustne tylko zaświadczenie gospodarza, od którego z ostatniej służby wychodzi.

Art. 117. Czeladź podobna w miastach ulega urządzeniom wyżej w Tytule III Oddziale I, o zaświadczeniach przepisany.

Art. 118. Czeladź przenosząca się do innej gminy, w inny obwód lub w inne województwo, powinna być opatrzona świadectwem z ostatniej służby przez Urząd miejsc wój Policyji podpisaném, dopełni oraz urzędzeń o przesiedleniach

Art. 119. W świadectwach rzezonych wyszczególnioném być ma imię, nazwisko, opis osoby, wiek, stan, miejsce urodzenia, miejsce ostatniego pobytu, z wyrażeniem gminy, obwodu, i województwa, rodzaj służby odbytej, jej przeciąg i sposób zachowania się w teje, tudzież dokąd, w jakim zamiarze i kiedy wychodzi.

Art. 120. Świadectwa podobne niezwłocznie i bezpłatnie udzielanemi być powinny, a to pod karą złp. 15 na pana, a 30

złp. na Urzędnika Policyjnego, gdyby wydania takowych świadectw, bez słusznej przyczyny, odmawiali, i pod znagleniem od wyższej zwierzchności Policyjnej do uskutecznienia tego, gdyby do niej w téj mierze zażalenie занiesionóm zostało.

Art. 121. Czelaź, bez opowiedzenia się Urzędowi miejscowemu Policyjnemu, i bez żądania stosownego świadectwa, pod karą od 15 do 30 złotych, lub od trzech do sześciu dni aresztu policyjnego, z miejsca swego pobytu na mieszkanie dokądinąd przenosić się nie powinna.

Art. 122. Każdy przyjmujący na mieszkanie do swego domu nowoprzybyłego do gminy człowieka, pod karą złp. 15, lub trzech dni aresztu, obowiązany jest najdalej w przeciągu dni trzech donieść o nim miejscowemu Urzędnikowi Policyjnemu.

Art. 123. Urzędnik Policyjny, gdy przybyły za służbą człowiek zaświadczenia z swój gminy i świadectwa służby ostatniej okazał nie jest w stanie, po zrobieniu z niego wyvodu słownego, pizez transport go do gminy właściwej odeśle.

Art. 124. W takim razie Urzędnik Policyjny miejsca, gdzie człowiek zwróconym zostanie, karę na wykraczającego, art. 121 przepisaną, wymierzy. i następnie wyda onemuż świadectwo, gdyby takowego żądał, i gdy do udzielen'a onegoż żadna nie zajdzie przeszkoda.

Art. 125. Urzędnik Policyjny zaniedbujący dopełnienia przepisów powyższych (art. 123, 124) karze złp. 30 ulega.

Art. 126. Kommissarze obwodowi mają obowiązek czuwać nad wykonaniem powyższych przepisów.

TYTUŁ V.

O wyrobnikach (1).

Art. 127. Będzie utrzymywana, tak w miastach jak po wsiach, w miejscowym Urzędzie Policyjnym Kontrolla ludzi do robót bądź dziennie w miarę nastęrczającój się pracy, bądź na ogół roboty wynajmujących się. W Kontrolli téj zapisywani będą osobno wyrobnicy miejscowi, osobno ludzie przybywający i przyjeści do roboty na czas pewny z gmin innych, jako téż wychodzący na czas dłuższy za zarobkiem za obręb swój gminy.

(1) Co do wyrobników w mieście Warszawie znajdujących się, zaprowadzone zostały niejakié modyfikacye

w ar. 28 do 33 postanowienia Rady Administracyjnej z d. 24 Maja (5 Czerwca) 1857 r. (D. P. T. L, str. 323).

Art. 128. Każdy trudniący się wyrobkiem, bez różnicy płci i wieku i rodzaju zatrudnienia, winien być opatrzony urzędowym zaświadczeniem, że jest zapisany w Kontrolę miejscowej Policji.

Art. 129. Zapisanie to ma obejmować imię, nazwisko, wiek, miejsce urodzenia, opisanie osoby, miejsce zamieszkania, rodzaj zatrudnienia, i wzmiankę czyli żonaty lub wolny.

(Artykuł 130 do 142 włącznie, jako obejmujące przepisy czysto policyjne, opuszczają się tu zupełnie).

Art. 143. Wyrobnicy winni skutecznie porządnie i w swym czasie robotę której się podjęli.

Art. 144. Choroba lub nieuiszczanie przez najmującego, w terminach umówionych, ugodzonej za robotę nagrody, upoważniają wyrobnika do poprzestania, choćby nieukończonej roboty.

Art. 145. Uchybienia w art. 55 względem służących wymienione, o ile te do wyrobników stosować się mogą, upoważniają najmującego do oddalenia wyrobnika przed czasem, lub przed ukończeniem roboty, do której był zgodzonym.

Art. 146. W przypadkach obydwoma powyższemi artykułami objętych, wyrobnik tylko w stosunku dni odrobionych lub posuniętej ku ukończeniu roboty wynagrodzenia żądać może.

Art. 147. Jeżeli czas roboty, ani warunków kończenia jej, nie był umówiony, jest domniemanie ugody na dzień, i wyrobnik po każdym skończonym dniu pracy oddalić się może.

Art. 148. Jeżeli z winy najmującego zaszła przeszkoda, robotę przerywająca, najmujący obowiązany jest i za czas przerwy wynagrodzić wyrobnika, gdy ten, po ustalęj przeszkodzie, robotę dokończyć jest gotów. Nawzajem obowiązany jest wyrobnik nagrodzić najmującemu szkody zrządzone, jeżeli przerwa w robocie z jego nastąpiła winy.

Art. 149. Jeżeli przypadek nieprzewidziany nie dopuszcza ukończenia roboty, wyrobnik żądać może wynagrodzenia tylko za czas pracy, lub w stosunku posuniętej roboty.

+ **1781.** Oświadczeniu pana pod gotowością przysięgi uczynionemu, daną będzie wiara: — K. N. 1357, 1358, 1366.

Co do ilości zasług;

Co do zapłaty wynagrodzenia za rok ubiegły;

I co do zaliczeń uczynionych na rachunek roku bieżącego. — K. N. 1023, 2272.

W. f. 13t. 96 (102)

ODDZIAŁ II.

O przewożących lądem i wodą.

1782. Przewożący lądem i wodą ulegają, pod wzglę-

Art. 150. Jeżeli roboty przed czasem ukończenia, z winy najmującego, lub z winy wyrobnika, zupełnie ustała, albo wcale nie doszła, natenczas ponoszący zawód lub szkodę, od przewinającego stosownego wynagrodzenia żądać może.

TYTUŁ VI.

Przepisy ogólne.

Art. 151. Zwierzchność miejscowa policyjna, to jest, Prezydenci lub Burmistrzowie w miastach, a Wójei w gminach, w przypadkach potrzeby porządkowej karności służących i czeladzi, tudzież nawzajem w zasłanianiu tychże od pokrzywdzeń i niesłuszności, winna niezwłocz ą pomoc w ich zażarciach i opiekę służącym w sprawiedliwych ich zażarciach, stosownie do przepisów powyższych.

Art. 152. Zwierzchność miejscowa policyjna w rozpoznawaniu skarg i wymierzaniu kary, postępować będzie jako Sąd Policyjny podług wskazanych sobie przepisów, bez żadnych innych formalności, działając w tój mierze z pośpiechem i bez kosztów. — (Ar. 35 postanowienia Rady Administracyjnej z d. 24 Maja (5 Czerwca) 1857 r. — D. P. T. L, str. 329).

(Art. 153 i 154, z powodów wyżej przytoczonych, zostały tu pominięte.)

dem dozoru i zachowania powierzonych sobie rzeczy, tym samym zobowiązaniom co i utrzymujący domy gościnne (zajazdy, karczmy, hotele, oberże i t. p.), o których mowa w Tytule o *składzie i sekwestrze*. — K. N. 1137, 1779, 1783 n., 1952 n., 1984 n. — K. H. 91 n., 101, 103, 222, 285.

1785. Odpowiadają nie tylko za to, co już na swój statek lub wóz przyjęli, lecz i za to, co im w porcie lub składzie oddane zostało, w tym celu, iżby na swój statek lub wóz zabrali. — K. N. 1382 n. — K. H. 97 n., 103 n.

1784. Odpowiadają za stratę i uszkodzenia powierzonych sobie rzeczy, chybaby udowodnili, iż rzeczy te stracone i uszkodzone zostały w skutek wypadku losowego lub siły większej. — K. N. 1148, 1234, 1302, 1303, 1382 n. — K. H. 98, 99, 103, 108.

1785. Przedsiębiorcy publicznego przewożenia osób lub rzeczy lądem i wodą, obowiązani są utrzymywać księgi do zapisywania pieniędzy, przedmiotów i pakunków, przez siebie przyjętych. — K. N. 1384, 1782, 1786. K. H. 8 n., 96, 101—103, 107.

1786. Przedsiębiorcy i zawiadowcy przewożenia publicznego osób lub rzeczy, właściciele łodzi i statków, są oprócz tego poddani urządzeniom szczególnym, które są prawem w stosunkach między nimi i innymi obywatelami. — K. N. 1785. — K. H. 216, 221.

ODDZIAŁ III.

O przedsiębiorstwach z kosztorysu i za cenę stałą.

1787. Powierzając komu uskutecznienie pewnej roboty, można umówić się, iż osoba ta da tylko swą pracę, lub swój przemysł, albo, że dostarczy także swój materiał. — K. N. 572—575, 1711, 1779, 1788 n.

1788. W przypadku gdy robotnik dostarcza materiału, jeżeli rzecz utraconą zostanie jakimkolwiek sposobem, przed jej wydaniem, stratę ponosi robotnik, chyba że zamawiający robotę, był postawiony w stanie opóźnienia co do odbioru rzeczy. — K. N. 1136, 1138, 1139, 1234, 1302, 1303, 1786—1791.

1789. W przypadku gdy robotnik dostarcza tylko swą pracę lub swój przemysł, jeżeli rzecz utraconą będzie, robotnik odpowiada tylko za swoją winę. — K. N. 1382, 1383, 1788.

1790. Jeżeli, w przypadku artykułu poprzedzającego, rzecz utraconą została, chociażby bez winy robotnika, przed odebraniem roboty, i bez opóźnienia ze strony zamawiającego w sprawdzeniu jej wykonania, robotnik nie ma prawa żądać zapłaty, chyba że rzecz utraconą była w skutku wady materiału. — K. N. 1139, 1788.

1791. Jeżeli idzie o robotę mającą być wykonaną na sztuki lub na miarę, sprawdzenie może być dopełnione częściowo: poczytuje się, że takowe uskutecznióm zostało co do wszystkich części zapłaconych, gdy zamawiający płaci robotnika w stosunku wykonanej roboty. K. N. 1350, 1352.

1792. Jeżeli budynek, wystawiony za cenę ogółem umówioną, zniszczony został w całości lub części w skutku wady budowy, a nawet w skutku wady gruntu, budowniczy i przedsiębiorca są za to odpowiedzialni przez ciąg lat dziesięciu. — K. N. 1234, 1302, 1793 — 1799, 2270.

1795. Budowniczy lub przedsiębiorca, który podjął się wystawić budynek za cenę na ogół umówioną, podług planu ułożonego i umówionego z właścicielem gruntu, nie może żądać powiększenia ceny, ani pod pozorem podwyższenia kosztu roboty lub materiałów, ani pod pozorem zmian lub powiększeń w planie uczynionych,

jeżeli te zmiany lub powiększenia nie były upoważnione na piśmie, i jeżeli cena ich nie została z właścicielem umówiona. — K. N. 1134, 1792, 1794.

1794. Zamawiający robotę może, z własnej woli, rozwiązać umowę na ogół zawartą, chociażby robota była już rozpoczęta, wynagradzając przedsiębiorcy wszystkie jego wydatki, pracę i wszystko to, coby mógł być zyskać na tém przedsiębiorstwie. — K. N. 1149, 1382, 1793.

1795. Kontrakt najmu pracy rozwiązuje się przez śmierć robotnika, budowniczego lub przedsiębiorcy. — K. N. 1122, 1237, 1742, 1796.

1796. Właściciel jednak obowiązany jest zapłacić w stosunku ceny w umowie oznaczonej, na rzecz spadku po nich, wartość dopełnionych robót i przygotowanych materyałów, lecz wtedy tylko, gdy te roboty lub materyały mogą mu być użyteczne. — K. N. 724, 1134, 1795.

1797. Przedsiębiorca odpowiedzialnym jest za czyn osób, których używa. — K. N. 1384.

1798. Mularzom, cieślom i innym robotnikom, użytym do postawienia budynku lub do innych prac sposobem przedsiębiorstwa dokonanych, służy skarga przeciwko temu, dla kogo roboty były uskutecznione, jedynie do wysokości tego, co ta osoba dłużną jest przedsiębiorcy, w chwili wytoczenia skargi. — K. N. 1799, 2270. — K. P. S. 51, 61, 69.

1799. Mularze, cieśle, slusarze i inni robotnicy, zawierający wprost umowę za cenę oznaczoną, ulegają prawidłom przepisanyim w niniejszym Oddziale: są oni przedsiębiorcami części, jakiej się podjęli. — K. N. 1798.

DZIAŁ IV.

O najmie w pacht.

ODDZIAŁ I.

Rozporządzenia ogólne.

1800. *Najem w pacht*, jest kontrakt, przez który jedna ze stron oddaje drugiej inwentarz żywy dla strzeżenia, żywienia i doglądania go, pod warunkami zobopólnie umówionemi. — K. N. 522, 1134, 1708, 1709, 1711, 1801 n., 2062.

1801. Kilka jest rodzajów pachtu:

Pacht prosty lub zwyczajny; — K. N. 1804 n.

Pacht na połowę; — K. N. 1818 n.

Pacht dany dzierżawcy lub osadnikowi (colon partiaire).
K. N. 1821 n.

Jest jeszcze czwarty rodzaj kontraktu, niewłaściwie *pachtem* nazwany. — K. N. 1831.

1802. Można oddawać w pacht wszelkiego rodzaju zwierzęta, z których może być przyplódek lub korzyść dla rolnictwa lub handlu.

1803. W braku umów szczególnych, kontrakty te ulegają następującym przepisom. — K. N. 1134, 1811.

ODDZIAŁ II.

O pachcie prostym.

1804. *Najem w pacht prosty* jest to kontrakt, przez który oddaje się drugiemu zwierzęta do strzeżenia, żywienia i doglądania, pod warunkiem, że biorący w pacht korzystać będzie z połowy przyplódku, i poniesie zarazem połowę straty. — K. N. 1800, 1801, 1805 n., 1853.

1805. Oszacowanie inwentarza w pacht danego, uczynione w kontrakcie, nie przenosi własności na biorącego; ma ono za cel jedynie ustalenie straty lub korzyści, jaka się przy końcu najmu okazać może. — K. N. 1815—1817, 1822, 2062.

1806. Biorący w pacht obowiązany jest w utrzymaniu inwentarza w pacht oddanegołożyć starania dobrego ojca rodziny. — K. N. 1137, 1728, 1810.

1807. Nie odpowiada za przypadek losowy, chyba by go poprzedzała jakowa z jego strony wina, bez której strata nie byłaby nastąpiła. — K. N. 1148, 1302, 1382, 1772 n., 1806, 1810.

1808. W razie sporu, biorący zostaje w obowiązku udowodnić wypadek losowy, oddający zaś zostaje w obowiązku udowodnić winę, jaką biorącemu przypisuje. K. N. 1302, 1315, 1807. — K. P. S. 252 n.

1809. Biorący, który zwolniony jest od odpowiedzialności, z powodu, że zaszedł wypadek losowy, winien zawsze wyrachować się ze skór zwierząt. — K. N. 616, 1234, 1302, 1383, 1993.

1810. Jeżeli inwentarz żywy w pacht oddany utracony zostanie w całości bez winy biorącego, stratę ponosi oddający w pacht. — K. N. 615, 616, 1234, 1302, 1303, 1382, 1827.

Jeżeli tylko część jego utraconą będzie, stratę wspólnie ponoszą, w miarę ceny pierwotnego oszacowania, i ceny oszacowania przy ukończeniu pachtu. — K. N. 1811, 1815, 1817.

1811. Nie można zastrzegać:

Że biorący poniesie całkowitą stratę inwentarza, chociażby ta nastąpiła z wypadku losowego i bez jego winy,

Albo, że większy będzie miał udział w stracie niż w korzyści,

Albo, że wypuszczający w pacht weźmie naprzód, z końcem pachtu, więcej niż inwentarz przez siebie dostarczony.

Każda podobna umowa jest nieważna. — K. N. 1819, 1828, 1855.

Biorący w pacht korzysta sam tylko z nabiątu, nawozu i pracy zwierząt w pacht oddanych.

Wetna i przypłodek idą do podziału. — K. N. 547, 583.

1812. Biorący w pacht nie może rozporządzać żadnym zwierzęciem z gromady, czy to z pierwiastkowego inwentarza, czy z przypłodka, bez zezwolenia wypuszczającego, który podobnież sam nie może nimi rozporządzać bez zezwolenia biorącego.

1815. Jeżeli pacht jest oddany cudzemu dzierżawcy, powinien być o tém uwiadomiony właściciel, od którego tenże trzyma dzierżawę; w razie przeciwnym, właściciel może zwierzęta te zająć i wystawić na sprzedaż za to, co się mu od dzierżawcy należy. — K. P. S. 819 n.

1814. Biorący w pacht nie może dopełnić strzyży bez ostrzeżenia o tém wypuszczającego.

1815. Jeżeli czas trwania pachtu nie jest w umowie oznaczony, pacht uważa się za uczyniony na lat trzy. — K. N. 1134, 1816, 1817.

1816. Wypuszczający w pacht może żądać wcześniejszego rozwiązania umowy, jeżeli biorący nie wypełnia swoich zobowiązań. — K. N. 1142, 1149, 1184, 1741.

1817. Przy ukończeniu pachtu, lub w chwili jego rozwiązania, uskutecznia się nowe oszacowanie inwentarza w pacht oddanego. — K. N. 1805, 1815.

Wypuszczający w pacht może wziąć naprzód zwierzęta wszelkiego gatunku, aż do wysokości pierwotnego oszacowania: przewyżka ulega podziałowi.

Jeżeli nie ma dostatecznej ilości zwierząt do pokrycia pierwotnego oszacowania, wypuszczający bierze to co zostaje, a między stronami następuje obrachunek ze straty. — K. N. 1826, 1853.

ODDZIAŁ III.

O pachcie na połowę.

1818. *Pacht na połowę* jest to spółka, przez którą każda ze stron umawiających się dostarcza połowę zwierząt, które stają się wspólnymi co do zysku lub straty. — K. N. 1800, 1801, 1819, 1820, 1853.

1819. Biorący w pacht korzysta sam, podobnie jak w pachcie prostym, z nabiału, nawozu i pracy zwierząt.

Wypuszczający w pacht ma prawo tylko do połowy wełny i przypłodka. — K. N. 547, 583, 1811.

Wszelka umowa przeciwna jest nieważna, chyba wypuszczający w pacht był właścicielem folwarku (lub osady), którego biorący jest dzierżawcą lub osadnikiem (colon partiaire). — K. N. 1811, 1828, 1855.

1820. Wszelkie inne przepisy o pachcie prostym stosują się do pachtu na połowę. — K. N. 1806 n.

ODDZIAŁ IV.

*O pachcie danym przez właściciela swojemu dzierżawcy lub osadnikowi (colon partiaire).**§. 1. O pachcie danym dzierżawcom.*

1821. Pacht ten (nazywany także *pachtem żelaznym*), jest to umowa, przez którą właściciel folwarku (lub osady) wypuszcza go w dzierżawę, pod obowiązkiem, że, przy końcu dzierżawy, dzierżawca pozostawi zwie-

rzęta w wartości wyrównywającej cenie oszacowania tych, jakie otrzymał.— K. N. 1800, 1801, 1822 n., 2062.

1822. Oszacowanie inwentarza w pacht oddanego nie przenosi własności na dzierżawcę, lecz przenosi na niego niebezpieczeństwo.— K. N. 1805, 1825, 1826, 1883.

1823. Wszystkie dochody należą do dzierżawcy przez czas trwania jego dzierżawy, jeżeli nie ma umowy przeciwniej. — K. N. 1134, 1824.

1824. W pachtach wypuszczonych dzierżawcy, nawóz nie jest osobistą korzyścią dzierżawcy, lecz należy do gruntu, i jedynie tylko do uprawy takowego użytym być powinien. — K. N. 524, 1767, 1778, 1823.

1825. Strata, nawet całkowita i z wypadku losowego, ciąży dzierżawcę w całości, jeżeli nie ma umowy przeciwniej. — K. N. 1134, 1139, 1234, 1302, 1303, 1807, 1828.

1826. Przy końcu dzierżawy, dzierżawca nie może zatrzymać inwentarza w pacht oddanego płacąc za niego cenę pierwotnego oszacowania: powinien pozostawić inwentarz takiej samej wartości, jakiej był inwentarz przez niego otrzymany. — K. N. 1815 n.

Jeżeli okaże się brak, dzierżawca powinien za takowy zapłacić; do niego zaś należy jedynie tylko zbywająca ilość. — K. N. 2062.

§. 3. O pachcie danym osadnikowi (colon partiaire).

1827. Jeżeli inwentarz w pacht oddany, utracony będzie w całości bez winy osadnika, stratę ponosi wypuszczający w pacht.— K. N. 615, 616, 1139, 1234, 1302, 1303, 1382, 1807, 1825, 2062.

1828. Można zastrzedz, że osadnik pozostawi w pacht wypuszczającemu swoją część strzyży za cenę niższą od zwykłej wartości;

Że wypuszczający w pacht otrzyma większy udział z dochodów;

Że otrzymywać będzie połowę nabrału:

Lecz nie można zastrzedz, że osadnik poniesie całkowitą stratę — K. N. 1811, 1819, 1855.

1829. Pacht ten kończy się z ukończeniem się dzierżawy osady. — K. N. 1134, 1737 n.

1850. Pacht ten zresztą podlega wszelkim przepisom o pachcie prostym. — K. N. 1806 n.

ODDZIAŁ V.

O kontrakcie niewłaściwie nazwanym pachtem.

1851. Gdy jedna lub więcej krów oddane są na oboję i na żywienie, własność pozostaje przy wypuszczającym w pacht: ma on tylko dochód z cieląt, jakie z tychże krów urodzą się.

TYTUŁ IX.

O kontrakcie spółki.

DZIAŁ I.

Rozporządzenia ogólne.

1852. *Spółka* jest kontrakt, przez który dwie lub więcej osób zgadzają się na to, aby złożyć jaką rzecz do spółności, w widoku podzielenia się korzyścią, jaka ztąd będzie mogła wyniknąć. — K. N. 529, 854, 1106, 1833 n. K. P. S. 50-2, 59, 69-6. — K. H. 14, 18—64, 440.

1855. Każda spółka powinna mieć przedmiot godziwy i powinna być zawartą dla wspólnego interessu stron. K. N. 900, 1182, 1133, 1172, 1855.

Każdy spółnik powinien wnieść do spółki, albo pieniądze, albo inne majątki, albo swój przemysł. — K. N. 1845 n.

1854. Wszelkie spółki powinny być zawarte na piśmie, gdy przedmiot spółki ma wartość wyższą jak sto pięćdziesiąt franków (1).

Dowód ze świadków nie jest dopuszczalny przeciwko osnowie, i nad osnowę aktu spółki, ani względem tego coby przytaczano, że było mówione przed tym aktem, w czasie takowego i po nim, chociażby szło o sumę lub wartość mniejszą od stu pięćdziesięciu franków (1). K. N. 1325, 1341, 1347, 1866. — K. H. 39 n.

DZIAŁ II.

O rozmaitych rodzajach spółek.

1855. Spółki są *ogólne* lub *szczególne*. — K. N. 1832, 1836 n., 1841, 1842.

ODDZIAŁ I.

O spółkach ogólnych.

1856. Dwa są różne rodzaje spółek ogólnych, *spółka wszystkich majątków terażniejszych, i ogólna spółka zysków*. — K. N. 1835, 1837, 1838.

1857. *Spółka wszystkich majątków terażniejszych* jest ta, przez którą strony składają do spółności wszystkie majątki ruchome i nieruchome, jakie obecnie posiadają, oraz korzyści, jakie będą mogły z nich osiągnąć.

Strony mogą także w niej objąć każdy inny rodzaj

---

(1) Franków 150 równa się Rsr. 36.

zysków; lecz majątki, jakieby im mogły przybyć przez spadek, darowiznę lub zapis wchodzą do téj spółki tylko co do użytków: wszelkie zastrzeżenie dążące do wniesienia do spółki własności tych majątków jest zabronione, wyjąwszy między małżonkami, i z zastosowaniem się do tego, co względem nich jest postanowione. K. N. 1084 n., 1093 n., 1130, 1394, 1410, 1497, 1526, 1542.

1838. *Ogólna spółka zysków* obejmuje to wszystko, cokolwiek strony nabędą przez swój przemysł, pod jakimkolwiek bądź tytułem, w czasie trwania spółki: ruchomości, jakie każdy ze spółników posiada w czasie kontraktu, są także w niej objęte; lecz ich nieruchomości osobiste wchodzą do niej tylko co do użytków. — K. N. 527 n., 578, 1847, 1855.

1839. Prosta umowa o spółkę ogólną zawarta bez żadnego innego objaśnienia, uważa się jedynie za ogólną spółkę zysków. — K. N. 1350, 1352.

1840. Żadna spółka ogólna nie może być zawartą jak tylko między osobami nawzajem zdolnymi do darowania lub przyjmowania jedna od drugiej, i którym nie jest wzbronione zapewniać sobie korzyści na szkodę innych osób. — K. N. 854, 907—909, 911, 913—915, 1098, 1496, 1527.

ODDZIAŁ II.

O spółce szczególnej.

1841. *Spółka szczególna* jest ta, która obejmuje pewne tylko rzeczy oznaczone, albo ich używanie, albo dochody pobrać się z nich mające. — K. N. 583, 584, 1127, 1835, 1842. — K. H. 18.

1842. Kontrakt, przez który kilka osób stowarzają się, bądź dla oznaczonego przedsięwzięcia, bądź

dla wykonywania pewnego rzemiosła lub powołania, jest także spółką szczególną. — K. N. 1873. — K. H. 18—64.

DZIAŁ III.

O zobowiązaniach spółników między sobą i względem osób trzecich.

ODDZIAŁ I.

O zobowiązaniach spółników między sobą.

1843. Spółka rozpoczyna się z chwilą kontraktu, jeżeli ten innej epoki nie oznacza. — K. N. 1134, 1834.

1844. Jeżeli nie ma umowy względem trwania spółki, uważa się za zawartą na całe życie spółników, pod ograniczeniem w artykule 1869 uczynioném; lub też, jeżeli idzie o interes, którego trwanie jest ograniczone, na cały czas, przez jaki ma trwać ten interes. — K. N. 865, 1134, 1865 n.

1845. Każdy spółnik jest dłużnikiem względem spółki co do tego wszystkiego, co do niej wnieść przyrzekł. K. N. 1833, 1846, 1847.

Jeżeli wkład ten ma za przedmiot rzecz co do tożsamości oznaczoną, a spółka została z niej sądownie wyzuta, spółnik obowiązany jest względem spółki do rękojmi za tęż rzecz, tak samo jak przedawca względem kupującego. — K. N. 1626 n., 1851, 1867.

1846. Spółnik, który miał wnieść do spółki pewną sumę, i który tego nie uczynił, staje się, samém prawem i bez skargi, dłużnikiem procentów od téj sumy, licząc od dnia, w którym zapłaconą być miała. — K. N. 1153, 1907.

Toż samo rozumie się o summach, jakie spółnik po-

niósł z kassy spółkowej, licząc od dnia, w którym je podniósł dla swojej korzyści osobistej.

Wszystko to nie ubliża dochodzeniu większych szkód i strat, jeżeli te należą się. — K. N. 1136, 1146, 1149, 1845, 1847.

1847. Spólnicy, którzy się zobowiązali wnieść do spółki swój przemysł, winni zdać spółce rachunek ze wszystkich zysków, jakie osiągnęli z przemysłu, będącego przedmiotem téj spółki. — K. N. 1838, 1845, 1846, 1853. — K. H. 50, 51.

1848. Gdy jeden ze spółników jest, na swój osobisty rachunek, wierzycielem summy wymagalnej od osoby, która również dłużną jest spółce summę podobnie wymagalną, zarachowanie tego, co spółnik odbiera od takiego dłużnika, uczynione być powinno na wiarygodność spółki i jego własną w stosunku do obudwóch wiarygodności, a to chociażby spółnik w pokwitowaniu swoim całkowitą zapłatę zarachował na swoją wiarygodność osobistą; lecz jeżeli w pokwitowaniu swoim wyraził, że zarachowanie uczynione jest w całości na wiarygodność spółki, zastrzeżenie to wykonanem zostanie. — K. N. 1134, 1253, n., 1849.

1849. Jeżeli jeden ze spółników odebrał cały swój udział z wiarygodności wspólnej, i jeżeli dłużnik stał się później niewypłacalnym, spółnik ten obowiązany jest powrócić do masy wspólnej to co odebrał, chociażby pokwitował wyraźnie co do swego udziału. — K. N. 1214, 1215, 1848.

1850. Każdy spółnik obowiązany jest względem spółki do wynagrodzenia szkód, jakie jój zrzucił przez swoją winę, i nie służy mu możność potrącania tych szkód z korzyściami, jakie przemysł jego mógł przynieść spółce w innych interessach. — K. N. 1291, 1382.

1851. Jeżeli rzeczy, z których tylko użytki do spółki wniesione zostały, są przedmiotami pewnemi i co do tożsamości oznaczonemi, i które się nie zużywają przez użycie, pozostają na niebezpieczeństwo spółnika właściciela. — K. N. 543, 578, 1302, 1867.

Jeżeli rzeczy te zużywają się, jeżeli się pogorszają przez ich zachowanie, jeżeli przeznaczone były do przeżycia, lub jeżeli weszły do spółki podług oszacowania w inwentarzu zamieszczonego, rzeczy te pozostają na niebezpieczeństwo spółki. — K. N. 1138 — K. P. S. 943.

Jeżeli rzecz oszacowaną była, spółnik może dochodzić tylko summy, na jaką oszacowana została.

1852. Spółnikowi służy skarga przeciwko spółce nietylko co do sumy, jakie na jęj rzeczłożył, lecz nadto z powodu zobowiązań, jakie zaciągnął w dobrej wierze na interessa spółki i z powodu niebezpieczeństw od zarządu jego nieodłącznych. — K. N. 1998 n.

1853. Jeżeli akt spółki nie oznacza udziału każdego spółnika w stratach lub korzyściach, udział każdego jest stosunkowy do jego wkładu do kapitału spółkowego. — K. N. 870, 1832, 1845—1847, 1863.

Co się zaś tyczy spółnika, który wniósł do spółki swój tylko przemysł, udział jego w korzyściach lub stratach ustanawia się tak, jakby wkład jego wyrównywał wkładowi spółnika najmniej wnoszącego. — K. N. 1838, 1847.

1854. Jeżeli spółnicy umówili się, że zdadzą się na jednego z nich lub trzeciego co do oznaczenia udziałów, oznaczenie to nie może być zaskarżane, chyba widocznie sprzeciwiało się słuszności. — K. N. 1134, 1592.

Żadna skarga nie będzie już przyjętą w tym względzie, jeżeli upłynęło więcej jak trzy miesiące od chwili, w której strona, mniemająca się być pokrzywdzoną, dowiedziała się o oznaczeniu udziału, lub jeżeli to oznacze-

nie udziału z jój strony zaczęło być wykonywane. — K. N. 1350, 1352.

1855. Umowa zapewniająca jednemu ze spółników całość zysków jest nieważną. — K. N. 1133, 1811, 1819, 1828, 1833.

Toż samo rozumié się o zastrzeżeniu, uwalniającém od wszelkiego udziału w stratach, summy lub przedmioty wniesione do kapitału spółki przez jednego lub kilku spółników. — K. N. 1172.

1856. Spółnik, któremu przez szczególny warunek kontraktu spółkowego oddany został zarząd, może przedsiębrać, bez względu na sprzeciwianie się innych spółników, wszelkie czynności należące do jego zarządu, byleby nie zachodziło podejscie. — K. N. 1134, 1857—1859, 1862 n.

Władza ta, dopóki trwa spółka, nie może być bez prawnej przyczyny odwołaną; lecz jeżeli nadaną została przez akt późniejszy od kontraktu spółkowego, jest odwołalną jak proste pełnomocnictwo. — K. N. 1991, 2003 do 2005.

1857. Gdy kilku spółnikom powierzono zarząd, a nie oznaczono ich czynności, i nie powiedziano, że jeden nie będzie mógł działać bez drugiego, każdy z nich oddzielnie przedsiębrać może wszelkie czynności tego zarządu.

1858. Jeżeli zastrzeżono, że jeden z zarządców nie będzie mógł nic działać bez drugiego, jeden z nich, bez nowój umowy, nie może działać pod nieobecność drugiego, chociażby ten ostatni był wówczas w niemożności wpływania do czynów zarządu. — K. N. 1134, 1862, 1989.

1859. W braku zastrzeżeń szczególnych co do sposobu zarządu, trzymać się należy następujących prawideł: — K. N. 1134.

- 1° Uważa się, że spółnicy nadali sobie wzajemnie moc zarządzania jeden za drugiego. To, co każdy z nich uczyni, jest ważne nawet co do udziału jego spółników, chociażby nie uzyskał ich zezwolenia; z zastrzeżeniem prawa tych ostatnich, lub każdego z nich, sprzeciwienia się czynności nim takowa dokonana została. — K. N. 1350, 1352, 1857. — K. H. 27, 28.
- 2° Każdy spółnik może używać rzeczy do spółki należących, byleby używał ich stosownie do ich przeznaczenia zwyczajem wskazanego, i byleby ich nie używał przeciwko interesowi spółki lub w sposób, któryby przeszkadzał jego spółnikom używania tychże rzeczy podług służącego im prawa.
- 3° Każdy spółnik ma prawo zobowiązać swoich spółników do ponoszenia z nim razem wydatków potrzebnych do zachowania rzeczy do spółki należących. — K. N. 1375, 1381.
- 4° Jeden ze spółników, bez zezwolenia drugich, nie może wprowadzać nowych przemian w nieruchomościach należących do spółki, chociażby twierdził, iż są dla niej korzystne. — K. N. 1861.

1860. Spółnik, który nie jest zarządcą, nie może zbywać ani obciążać zobowiązaniami rzeczy, nawet ruchomych, do spółki należących. — K. N. 1594.

1861. Każdy spółnik może, bez zezwolenia swoich spółników, przypuścić do udziału, jaki ma w spółce, trzecią osobę; nie może zaś, bez takowego zezwolenia, przypuścić ją do spółki, chociażby nawet zarządził spółką. — K. N. 1859 - 4.

ODDZIAŁ II.

O zobowiązaniach spółników względem osób trzecich.

1862. W spółkach nie handlowych, spółnicy nie odpowiadają solidarnie za długi spółki, i jeden ze spółników nie może zobowiązywać drugich, jeżeli przez nich do tego upoważnionym nie został.— K. N. 1200 n., 1858, 1873, 1989. — K. H. 22, 23, 24, 28.

1863. Spółnicy odpowiadają względem wierzyciela, z którym weszli w umowę, każdy w równej części, chociażby udział jednego z nich w spółce był mniejszy, jeżeli aktem zobowiązanie jego nie zostało wyraźnie ograniczone w stosunku tego ostatniego udziału. — K. N. 1134, 1350, 1352. — K. H. 22, 26.

1864. Zastrzeżenie, że zobowiązanie zawarte zostało na rzecz spółki, wiąże tylko spółnika umawiającego się, a nie innych, chyba ci ostatni dali mu do tego upoważnienie, lub chyba rzecz na korzyść spółki obróconą została. — K. N. 1165, 1375, 1856 n., 1984.

D Z I A Ł I V.

O rozmaitych sposobach, przez które kończy się spółka.

1865. Spółka kończy się:

- 1° Przez upływ czasu, na jaki była zawartą; — K. N. 1134, 1871.
- 2° Przez zniszczenie rzeczy, lub ukończenie interesu; — K. N. 1234, 1867.
- 3° Przez śmierć naturalną któregokolwiek ze spółników; — K. N. 1844, 1868.
- 4° Przez śmierć cywilną, bezwłasnowolność lub nie wypłacalność jednego z nich; — (Pos. R. A. z d.

³/₁₁ Kwietnia 1835 r. T. I, str. 97 niniejszego dzieła).
K. C. P. 501. — K. N. 437.

5° Przez objawienie woli jednego lub kilku z nich, że nie chcą już nadal należeć do spółki. — K. N. 1869, 1870.

1366. Przedłużenie spółki na czas oznaczony może być dowodzone jedynie przez pismo opatrzone temiż samemi formami jak kontrakt spółki. — K. N. 1302, 1834. K. H. 46, 49.

1367. Gdy jeden ze spółników przyrzekł wnieść do wspólności własność jakiej rzeczy, utrata jój, nastąpiąca przed dokonaniem jój wniesienia, pociąga za sobą rozwiązanie spółki względem wszystkich spółników. — K. N. 1302, 1851, 1865 - 1

Spółka podobnie w każdym przypadku rozwiązuje się przez utratę rzeczy, gdy samo jój używanie zapewnione było spółce, a własność rzeczy pozostała przy spółniku.

Lecz spółka nie zrywa się przez utratę rzeczy, której własność została już wniesioną do spółki. — K. N. 1303.

1368. Jeżeli zastrzeżono, że, na wypadek śmierci jednego ze spółników, spółka będzie nadal prowadzoną z jego następcą, lub tylko między spółnikami przy życiu pozostałymi, rozporządzenia takie będą wykonane w tym ostatnim przypadku, spadkobierca zmarłego ma tylko prawo żądać udziału spółki, przy względzie na jój położenie w chwili zgonu i bierze udział w prawach późniejszych, o tyle tylko, o ile takowe są koniecznym następstwem tego, co zaszło przed śmiercią spółnika, po którym dziedziczy. — K. N. 724, 1122, 1134, 1865 - 3, 1872.

1369. Rozwiązanie spółki z woli jednej ze stron znajduje zastosowanie tylko co do spółek, których trwanie jest nieograniczone, i dokonywa się przez zrze-

czenie się wręczone wszystkim spółnikom, byleby zrzczenie to uczynione było w dobrej wierze i nie było uczynione nie w porę. — K. N. 1844, 1865 - 5, 1870.

1870. Zrzczenie się nie jest w dobrej wierze uczynione, gdy spółnik rzeka się, w celu przywłaszczenia sobie samemu korzyści, jaką spółnicy zamierzeli osiągnąć wspólnie.

Zrzczenie się jest nie w porę, gdy rzeczy nie są już w całości, i gdy spółce zależy na tém, ażeby rozwiązanie jój odłożoném zostało. — K. N. 1865-5, 1869.

1871. Rozwiązania spółek, zawartych na pewien przeciąg czasu, nie może żądać jeden ze spółników przed terminem umówionym, chybaby miał do tego słuszne powody, jak na przykład gdy jeden ze spółników uchybia swoim zobowiązaniom, lub gdy niemoc ciągła czyni go niezdolnym do załatwienia interessów spółki, lub w innych podobnych przypadkach, których zasadność i ważność ocenieniu Sądu jest pozostawiona. — K. N. 1134, 1142, 1146, 1184, 1865 - 1.

1872. Prawidła odnoszące się do działu spadku, do formy tego działu, i do zobowiązań, które z niego wynikają między współspadkobiercami, stosują się do działu między spółnikami. — K. N. 815 — 842, 870, 873, 883 n., 887 n., 1686 n. — K. P. S. 966 n.

W d. c. 109. 1906. wstąpił w spadkobierców brzojny do spółki gminnej

Rozporządzenia odnoszące się do spółek handlowych.

1873. Rozporządzenia niniejszego Tytułu odnoszą się do spółek handlowych w tém tylko, co nie jest przeciwne prawom i zwyczajom handlowym. — K. H. 14, 18 do 64, 440.

*W d. c. 34. 1904,
Ciebieł Tomaszowa na prośbę skłonię
Sądowi Nostan. Ar. 1873.*

T Y T U Ł X.

O pożyczce.

1874. Dwa są rodzaje pożyczki: — K. N. 1905 n., 1964, 2072 n. — K. H. 311 n.

Pożyczka rzeczy, których można używać bez ich zniszczenia,

I pożyczka rzeczy, które się zużywają przez ich używanie.

Pierwszy rodzaj zowie się *pożyczką dla używania* czyli *użyczeniem*; — K. N. 1875 n.

Drugi zowie się *pożyczką na zużycie*, lub po prostu *pożyczką*. — K. N. 1892 n.

DZIAŁ I.

O pożyczce dla używania czyli o użyczeniu.

ODDZIAŁ I.

O naturze użyczenia.

1875. *Pożyczka dla używania* czyli *użyczenie* jest kontrakt, przez który jedna ze stron daje drugiej pewną rzecz do jej używania, pod obowiązkiem, aby biorący oddał ją po jej użyciu. — K. N. 1243 n., 1876 n.

1876. Pożyczka ta z istoty swój jest darmą. — K. N. 1709, 1885, 1886.

1877. Użyczający pozostaje właścicielem rzeczy użyczonój. — K. N. 1883, 1893.

1878. Wszystkie rzeczy zbywalne i nie zużywające się przez użycie, mogą być przedmiotem téj umowy. — K. N. 1118, 1238, 1892, 1894.

1879. Zobowiązania wypływające z użyczenia, przechodzą na spadkobierców tak użyczającego jak i biorącego sposobem użyczenia. — K. N. 724.

Lecz jeżeli użyczono jedynie ze względu na biorącego sposobem użyczenia i dla niego osobiscie, wówczas spadkobiercy jego nie mogą nadal używać rzeczy użyczonej. — K. N. 1122.

ODDZIAŁ II

O obowiązkach biorącego dla używania.

1880. Biorący dla używania obowiązany jest jako dobry ojciec rodziny strzedz i zachować rzecz użyczoną. Może ją używać jedynie w sposób odpowiedni jej naturze lub umową oznaczony; wszystko to pod karą wynagrodzenia szkód i strat, jeżeli takowe się należą — K. N. 1134, 1137, 1149, 1723, 1728, 1729, 1881, 1921, 1927.

1881. Jeżeli biorący dla używania używa rzecz w inny sposób lub przez czas dłuższy, niżeli był powinien, staje się odpowiedzialnym za utratę, nawet z przypadku losowego nastąpną. — K. N. 1148, 1234, 1245, 1302, 1729, 1882, 1883.

1882. Jeżeli rzecz użyczona zginie w skutek wypadku losowego, od którego biorący do używania mógł ją ochronić używając swęj własnej rzeczy, lub jeżeli, mogąc zachować jedną tylko z nich, przeniósł swą własną, odpowiedzialnym jest za utratę drugiej. — K. N. 1137, 1148, 1881, 1927.

1883. Jeżeli rzecz była oszacowaną przy użyczeniu, strata, o ile nastąpi, nawet w skutek, wypadku losowego, ciąży biorącego dla używania, chyba istniała przeciwna umowa. — K. N. 1134, 1822, 1851, 1877, 1881.

1884. Jeżeli rzecz pogorsza się przez sam skutek użycia, na które była użyczoną i bez żadnej winy biorą-

cego dla używania, tenże nie odpowiada za pogorszenie. — K. N. 589, 1245, 1382 n.

1385. Biorący dla używania nie może zatrzymywać rzeczy w celu potrącenia z tём co mu winien użyczający. — K. N. 1234, 1243, 1291, 1293, 1876.

1386. Jeżeli ten, komu rzecz użyczoną została, dla używania jój poczynił jakie wydatki, nie może żądać ich zwrotu. — K. N. 1876, 1890.

1387. Jeżeli kilku łącznie wzięło dla używania rzecz jedną i tę samą, odpowiadają solidarnie za nią użyczającemu. — K. N. 1200, 1202.

ODDZIAŁ III.

O obowiązkach użyczającego.

1388. Użyczający nie może odebrać rzeczy użyczonėj, jak po upływie umówionego terminu, albo, w braku umowy, dopiero po użyciu téj rzeczy na cel, na jaki użyczoną była. — K. N. 1127, 1134, 1185, 1186, 1889, 1899 n.

1389. Jednakże jeżeli w ciągu tego czasu, lub téż za nim potrzeba biorącego dla używania ustała, dla użyczającego rzecz nagle i nieprzewidzianie staje się potrzebną, sędzia może, stosownie do okoliczności, zobowiązać biorącego do jój oddania. — K. N. 1186, 1761, 1762, 1888.

1390. Jeżeli w ciągu trwania użyczenia, biorący dla używania zmuszony był, celem zachowania rzeczy, do jakiego wydatku nadzwyczajnego, potrzebnego, i tak nagłego, iż nie mógł o nim uprzedzić użyczającego, ten ostatni zostaje w obowiązku powrócenia mu wydatku. — K. N. 1375, 1381, 1386, 1947.

1391. Jeżeli rzecz użyczona ma wady takie, iż zrzędzić może szkodę temu, który jój używa, użyczający jest

odpowiedzialnym, jeżeli znał wady, a nie ostrzegł o nich biorącego dla używania.— K. N. 1382, 1641, 1645, 1721, 1898.

DZIAŁ II.

O pożyczce na zużycie czyli o pożyczce prostej.

ODDZIAŁ I.

O naturze pożyczki na zużycie.

1892. *Pożyczka na zużycie* jest kontrakt, przez który jedna ze stron daje drugiej pewną ilość rzeczy zużywających się przez używanie pod obowiązkiem, aby ta ostatnia oddała jéj tylęż, takiego samego gatunku i takiejże jakości. — K. N. 587, 1238, 1246 n., 1874, 1878, 1893 n., 1902.

1893. Skutkiem téj pożyczki, biorący staje się właścicielem rzeczy pożyczonéj i strata, w jakikolwiek sposób nastąpi, do niego się odnosi. — K. N. 1877.

1894. Nie można pod tytułem pożyczki na zużycie dawać rzeczy, które, aczkolwiek są tego samego gatunku, jednakże różnią się w jednostkach, jak na przykład zwierzęta; wówczas zachodzi *użyczenie*. — K. N. 1878.

1895. Zobowiązanie wynikające z pożyczki w piędziach, jest zawsze tylko zobowiązaniem co do summy liczebnie w kontrakcie wyrażonéj. — K. N. 1134, 1153, 1896, 1897.

Jeżeli nastąpiło zwiększenie lub zmniejszenie wartości gatunków monet przed epoką zapłaty, dłużnik oddać powinien pożyczoną summę liczebną, i winien oddać tylko tę summę w gatunkach mających kurs w chwili zapłaty. — K. N. 1239.

1896. Prawidło objęte poprzedzającym artykułem nie znajduje zastosowania, jeżeli pożyczka udzieloną była w sztabach. — K. N. 1243, 1245, 1897.

1897. Jeżeli daną była pożyczka w sztabach lub artykułach żywności, dłużnik, bez względu na powiększenie się lub zmniejszenie ich ceny, obowiązany jest zawsze oddać taką samą ilość i jakość, i nic więcej nad to. K. N. 1243, 1246 n., 1896.

ODDZIAŁ II.

O zobowiązaniach dającego pożyczkę.

1898. W pożyczce na zużycie, dającego pożyczkę ciąży odpowiedzialność oznaczona w art. 1891 co do użyczenia. — K. N. 1892.

1899. Dający pożyczkę nie może przed terminem umówionym żądać oddania rzeczy wypożyczonych. — K. N. 1186, 1888 n., 1900—1904.

1900. Jeżeli termin oddania nie był oznaczony, Sędzia może biorącemu pożyczkę oznaczyć termin stosownie do okoliczności: — K. N. 1188, 1244, 1888, 1901. K. P. S. 122.

1901. Jeżeli się jedynie umówiono, że biorący pożyczkę zapłaci wtedy jak będzie mógł, lub gdy będzie miał środki ku temu, Sędzia oznaczy mu termin zapłaty stosownie do okoliczności. — K. N. 1900.

ODDZIAŁ III.

O obowiązkach biorącego pożyczkę.

1902. Biorący pożyczkę obowiązany jest oddać rzeczy mu wypożyczone w takiej samej ilości i jakości, oraz w terminie umówionym. — K. N. 587, 1134, 1186, 1246 n., 1892, 1903, 1904.

1903. Jeżeli jest w niemożności uczynić temu zadość, powinien zapłacić ich wartość, mając na względzie czas i miejsce, w których rzecz miała być oddaną odpowiednio do umowy.

Jeżeli rzeczony termin i miejsce nie były oznaczone, zapłata uskutecznia się podług ceny w czasie i w miejscu, w których pożyczka zaciągnięta była. — K. N. 1247, 1248.

1904. Jeżeli biorący pożyczkę nie oddaje pożyczonych rzeczy lub ich wartości w terminie umówionym, obowiązany jest płacić procent od dnia skargi do Sądu. K. N. 1153, 1907.

DZIAŁ III.

O pożyczce na procent (1).

1905. Wolno jest zastrzegać procenta od prostej pożyczki bądź pieniędzy, bądź artykułów żywności, lub

(1) Pizepisy związkowe: K. N. 609, 856, 1153—1155, 1212, 1254, 1258, 1341, 1342, 1440, 1473, 1479, 1512, 1548, 1570, 1620, 1652, 1682, 1846, 1936, 2001, 2028, 2081, 2085, 2277. — K. P. S. 57, 464, 542, 767, 770. — K. H. 184, 185, 187.

Oprócz pożyczek, co do których podane są zasady w ar. 1905 n. K. N., są jeszcze pożyczki ulegające wyjątkowym przepisom, a szczególnie:

- 1° *Pożyczki udzielane przez Towarzystwo Kredytowe Ziemskie*, na zasadzie praw z r. 1825, 1838, 1853 i 1860. — (T. 2 niniej. dzieła).
- 2° *Pożyczki z funduszów miejskich*, na mocy postanowienia Rady Administracyjnej z d. 24 Października (5 Listopada) 1844 r. (D. P. T. XXXV, str. 335).
- 3° *Pożyczki Bankowe na dobra Ziemskie* na mocy Ukazu z d. ²/₁₄ Lipca 1845 r. (D. P. T. XXXVI, str. 325) i postanowienia Rady Administracyjnej z d. ¹³/₂₅ t. m. i r. (D. P. T. XXXVI, str. 339).

innych rzeczy ruchomych. — K. N. 529 n., 584, 1134, 1153 do 1155, 1906 n., 2277.

1906. Biorący pożyczkę, który zapłacił procenta nie zastrzeżone, nie może żądać ich zwrotu, ani też zarachowywać ich na kapitał. — K. N. 1235, 1254, 1376.

1907. Procent jest albo *prawny*, albo *umowny*. Procent prawny oznaczony jest przez prawo. Procent umowny może przewyższać procent prawny, ilekroć prawo tego nie zabrania. — K. N. 900, 1133, 1134, 1172.— K. K. G. i P. 1217. — Usta. przechodnia do K. K. G. i P. ar. 42. (D, P. T. XL, str. 59).

Stopa procentu umownego powinna być piśmiennie oznaczona. (1).

Ustawa o zastępczości. 17 grud. 1885. / Ustawa p. ino, 30 grud. 1885 r. 1885 r. 1885 r. II /

(1) W uzupełnieniu niniejszego przepisu zapadła pod d. 16 Grudnia 1811 r. (D. P. K. W. T. IV, str. 19) Ustawa Sejmowa, która co do stopy procentu podała następujące przepisy:

§ 1. W stosunku do powyższego art. 1907 Kodeksu Napoleona, wysokość procentu prawnego ustanawia się w czynnościach cywilnych po pięć od sta, a na sześć od sta w czynnościach handlowych.

§ 2. Procenta niższe od pięć od sta przez zapisy zapewnione na stałe fundusze, w swojej mocy zachowują się.

§ 3. Procent umowny nie może przez Sąd przyśadzonym być wyżej jak procent prawny (a).

(a) Rozporządzenie tu podane uzupełnione zostało Uchwałą Sejmową z d. 14/26 Kwietnia 1818 r. (D. P. T. IV, str. 409) stanowiącą:

Art. 1. Ustawa Sejmu Księstwa Warszawskiego z d. 16 Grudnia 1811 r. stanowiąca wysokość procentu, w swój zostaje mocy.

Art. 2. Przepisy jednak artykułu trzeciego w związku z czwartym tejże ustawy, zastosowanemi będą w ten sposób:

1908. Pokwitowanie z kapitału, dane bez zastrzeżenia procentów, stanowi domniemanie ich zapłaty i skutkuje uwolnienie od nich. — K. N. 1350, 1352, 2277.

1909. Można sobie zastrzedz procent za pewien kapitał, którego zwrotu dający pożyczkę zrzeka się. — K. N. 1910 n.

W tym przypadku pożyczka przyjmuje nazwisko *ustanowienia renty*. — K. N. 1968 n.

1910. Ta renta ustanowioną być może w dwojaki sposób, albo *wieczystcie*, albo *dożywotnie*. — K. N. 529, 872, 918, 1567, 1911—1913, 1964, 1968 n., 2277. — K. P. S. 636 n.

1911. Renta wieczystcie ustanowiona z istoty swojej jest spłacalna. — K. N. 530.

Strony mogą się tylko umówić że spłata nie może nastąpić przed upływem pewnego czasu, który nie może przenosić lat dziesięciu, lub bez zawiadomienia wierzyciela w terminie do wypowiedzenia, który strony oznaczyły. — K. N. 1134, 1187, 2277.

1912. Dłużnik renty wieczystej zmuszonym być może do spłaty:

-
- a) Procent przez rzeczoną ustawę umówiony, podług umowy przysądzonym być ma, do dnia ogłoszenia téjże ustawy; jeżeli piawa téj epoki, w której umowa zawartą była, pozwalały wyższego procentu nad 5 od 100.
  - b) Od dnia zaś ogłoszenia téjże ustawy, procent dawnej umówiony w żadnym przypadku nie może być nad 5 od 100 przysądzony; ale zwiotu już zapłaconego wyższego procentu żądać niewolno.

§ 4. Prawo niniejsze nie uwłącza w niczem umowom przed jego publikacją zawartym (b).

(b) Porównać przypisek do poprzedzającego § 3 wyżej zamieszczony.

1° Jeżeli przestaje wypełniać zobowiązania swoje przez lat dwa;

2° Jeżeli dającemu pożyczkę nie dostarcza bezpieczeństwa przyrzeczonego w kontrakcie. — K. N. 1139, 1184, 1247, 1978, 2277.

1913. Kapitał renty wieczystej staje się również wymagalnym w przypadku upadłości lub niewypłacalności dłużnika. — K. N. 1184, 1188, 2032. — K. P. S. 124, — K. H. 437.

1914. Prawidła tyczące się rent dożywotnich ustanowione są w Tytule o *kontraktach losowych*. — K. N. 1909, 1910, 1964, 1968 n.

TYTUŁ XI.

O składzie i sekwestrze (1).

Depozyta w skarbnicy wypożyczającej

DZIAŁ I.

27 kwietnia 1901 r. Gaz. o. p. i c. n. 1901 k. 22

O składzie w ogólności i o różnych jego rodzajach.

1915. Skład w ogólności jest akt, przez który kto przyjmuje rzecz cudzą pod obowiązkiem strzeżenia jej i zwrotu w naturze. — K. N. 1137, 1916, 1932.

1916. Dwa są rodzaje składu: *skład właściwy* i *sekwestr*. — K. N. 1917 n., 1955 n.

(1) Podług Postanowienia Kr. z d. 17/29 Stycznia 1828 r. (D. P. T. XII, str. 119), *Bank Polski* w Warszawie ustanawiającego, a szczególnie podług ar. 31, 32 i 33, wszelkie kaucje i depozyta pieniężne odtąd tylko w Banku Polskim składane być mogą. I tak:

Art. 31. Kaucje i depozyta pieniężne sądowe, administracyjne, Towarzystwa kredytowego Ziemskiego i inne urzędowe czyli to w kassach Magistratur lub u pojedynczych urzędników, Rejentów,

Notariuszów, Komorników, Kuratorów, słowem gdziekolwiek bądź z mocy dotychczasowych przepisów znajdować się mogące, a przewyższające złotych polskich 200; niemniej téż fundusze duchowne i instytucyjne nielokowane, lub później mogące być ściągnionemi, fundusze Towarzystwa Ogniwego, Stowarzyszeń Emerytalnych, składki i fundusze oficjalistów pocztowych, górniczych i wszelkie inne tego rodzaju wniesione być powinny do Banku, a to stosownie do ich natury; do depozytu dla przekazów, lub na procent (a), i odtąd nie gdzie indziej tylko w Banku lokowane być mają.

(a) Bank Polski obowiązany jest płacić procenta od dawnych depozytów (pozostałych z czasów Rządu Pruskiego i Austriackiego), po $2\frac{1}{2}$ od 100 za cały czas, przez jaki kapitał w Banku pozostanie, — od depozytów zaś nowych po Trybunałach i u urzędników będących, — po 2 od 100, z wyłączeniem od téj opłaty takich depozytów, któreby z upłynieniem 3 miesięcy, od daty ich wniesienia, z Banku podniesione zostały. Listy Zastawne mają być w Banku przyjmowane, z zapewnieniem dla stron korzyści Urządzeniem z d. 2 Września 1828 r. zaręczonych (t. j. kupony liczą się dla stron interesowanych), wszelako, przy odbiorze satysfakcyi z Banku, strony obowiązane będą opłacać po $\frac{1}{3}$ od 100 od summy podnoszonej.

(R. A. d. 13 Listopada 1828 r. N° 7623, — K. R. S.
d. 18 Grudnia 1828 r. N° 12269).

Art. 32. Kapitały, Bankowi powierzone, nie podlegają żadnym podatkom, ani ciężarom i pod jakimkolwiek bądź pozorem nie mogą być pod nie podciąganiem.

Kapitały te nie mogą także być zajmowane, ani za pretensje publiczne, ani prywatne, wyjąwszy: kapitały bądź przez prywatnych, bądź przez urzędników Sądowych dla zabezpieczenia lub na rzecz osób trzecich złożone, kapitały aktem urzędowym oddane komu w zastaw i bezpieczeństwo, lub na-

---

koniec jeśliby właściciel sam chciał je poddać na satysfakcję swoich wierzycieli:

Bank jednak, za należności jemu przypadające, mocen jest zajmować depozyta, summy, lub towary u niego złożone, a to przed wszystkimi innymi pretensjami lub aresztami.

Art. 33. Zabrania się Bankowi objawiać nazwiska właścicieli, tudzież ilości summ jemu powierzonych i żaden Sąd ani władza nie może żądać od niego podobnego uwiadomienia.

W razie jednak rozpoczętego śledztwa o popełnione przestępstwo, Władze dochodzące żądać mogą stosownych od Banku objaśnień za pośrednictwem Komisyj Rządowych. I wtedy, podobnie jak w takim razie kiedyby Sąd na mocy dowodów ustronnych od Banku niezależących, ukazujących lokację kapitału w Banku, dopuścił aresztu wyrokiem przedstanowczym, Bank obowiązany jest złożyć swoje oświadczenie podług przepisów prawa i wstrzymać wydanie należności o którą rzecz idzie, aż do ostatecznego wyroku Sądowego.

W rozwinięciu powyższych zasadniczych rozporządzeń istnieją dodatkowe przepisy, jako to:

1° Rejenci, Obrońcy, Kuratorowie i Komornicy obowiązani zostali wnieść do Banku posiadane przez siebie w gotowości i w listach zastawnych fundusze, czy te należą do mass bezdziedzicznych, lub do mass osób nie przytomnych, czy też złożone były jako depozyta sporne, albo jako fundusze pochodzące ze spadaczy dóbr lub ruchomości, a, dla nie nastąpionych jeszcze klasyfikacji lub dystrybucyj, nie mogą być samym stronom wydane. Przy oddaniu do Banku pomienionych depozytów, każdy składający powinien dołączyć specyfikację przez siebie podpisaną i za rzetelność poświadczoną. W celu odebrania z Banku takich depozytów nie jest potrzebny przykaz Trybunału, lecz owszem sam Bank będzie czynił wypłaty, po rozpoznaniu praw stronom służących. Wymienieni na wstępie [urzędnicy nadal nie mogą

żadnych depozytów do siebie przyjmować, a Komornicy na przyszłość obowiązani są składać do Banku fundusze ze sprzedaży ruchomości pochodzące, jeżeli te Rsr. 30 przenoszą, a, dla zaszyłych opozycyj, przez popierającego egzekucję odebrane być nie mogą.—Trybunał Handlowy wszelkie fundusze, jakie w depozycie swym w upadłościach posiada, obowiązany został niezwłocznie przenieść do Banku, i nadal podobne fundusze tamże składać.

(K. R. S. d. 30 Października 1828 r. N° 11546, i 20 Sierpnia 1830 r. N° 8670).

2° Wszyscy urzędnicy i władze, u których, wedle istniejących przepisów, depozyta znajdować się mogą, o ile te summę Rs. 22 kop. 50 wynosić będą, obowiązani są na lokację do Banku Polskiego odsyłać;

(K. R. S. d. 30 Sierpnia 1832 r. N° 8421).

o ile zaś tej summy nie dochodzą, powinny być do depozytu właściwego Trybunału odsyłane:

(K. R. S. d. 11 Czerwca 1833 r. N° 2113).

a Trybunały, o ile z tak nadsyłanych depozytów uzbiera się summa Rs. 30, obowiązane są odsyłać je do depozytu Banku Polskiego.

(K. R. S. d. 28/30 Lipca 1845 r. N° 254).

3° Urzędnicy sądowi, rejenci, obrońcy wszelkiego stopnia, komornicy, kuratorowie, i t. p. nie mogą zatrzymywać pieniędzy skutkiem jakiegobądź postępowania sądowego w ich ręce złożonych, lecz obowiązani są takowe natychmiast do Banku Polskiego odsyłać; a gdyby je dłużej nad dni ośm przetrzymali, mogą uleść karze dymissji.

(K. R. S. d. 6/18 Maja 1844 r. N° 6154).

4° Przesyłając do depozytu Banku mniejsze summy depozytowe należy je razem łączyć, aby przynajmniej Rs. 22 kop. 50 wynosiły.

(K. R. S. d. 7/19 Marca 1858 r. N° 10).

5° Prezydenci, Bumistwie i Wójci gmin, o ile, z powodu spisowania inwentarza i dopełnianej sprzedaży, posiadają jakie w swym ręku fundusze, obowiązani są, odpowiednio do powyżej zamie-

---

szczonych rozporządzeń, przesyłać je do depozytu Banku Polskiego.

(K. R. S. d. $\frac{9}{18}$ Listopada 1845 r. N° 16983).

- 6° Fundusze spadków bezdziedzicznych, przed nadaniem im stanowczego przeznaczenia, powinny być składane do depozytu Banku Polskiego.

(Art. 3 Postanowienia Rady Administracyjnej z d. 30 Stycznia (11 Lutego) 1842 r. — T. I, str. 626 niniejszego dzieła).

- 7° Jeżeli u dzierżawcy prawa szynkowania w realnościach większych, w których prawo propinacyi do kilku częściowych właścicieli należy, położony będzie areszt na funduszach należących do udziału którego z właścicieli, lub jeżeli inne zajdą przeszkody w wypłacie należnego mu dochodu, natenczas część dla niego przypadająca, w takiej ilości, jaka z rozkładu Naczelnika powiatu przypadnie, odsyłać być powinna do Banku Polskiego jako depozyt sądowy.

(Art. 117 Ustawy o wyrobie i sprzedaży wódki w Królestwie Polskiem, zatwierdzonej Ukazem z d. $\frac{4}{16}$ Maja 1848 r. — D. P. T. XL, str. 377).

- 8° Dochody z majątku nieobecnego wychodźca uzbierane, o ile Rsr. 30 wynosić będą, mają być wnoszone do depozytu Banku Polskiego.

(Art. 25 Ukazu z d. 25 Kwietnia (7 Maja) 1850 r. — T. I, str. 115 niniejszego dzieła).

- 9° Szacunek otrzymany ze sprzedaży nieruchomości wyłączonej na użytek publiczny, składany być powinien w pewnych przypadkach do depozytu Banku Polskiego.

(Art. 25 postanowienia Rady Administracyjnej z d. $\frac{2}{14}$ Stycznia 1853 r. — T. I, str. 546 niniejszego dzieła).

DZIAŁ II.

O składzie właściwym (1).

ODDZIAŁ I.

O naturze i istocie kontraktu składu.

1917. *Skład właściwy* jest kontrakt z istoty swójj darmy. — K. N. 1105, 1928-2, 1936, 1957, 1958.

1918. Może mieć za przedmiot jedynie tylko rzeczy ruchome. — K. N. 527 n., 1959.

1919. Uważa się za zupełny jedynie tylko przez rzeczywiste lub fikcyjne wydanie rzeczy złożonėj. — K. N. 1604, 1606, 1607, 1921.

Wydanie fikcyjne jest wystarczającém, gdy przyjmujący skład jest już pod jakimkolwiek bądź innym tytułem, w posiadaniu rzeczy, którą zgodzono się pozostawić mu pod tytułem składu.

1920. Skład jest *dobrowolny* lub *konieczny*. — K. N. 1921 n., 1949 n.

ODDZIAŁ II.

O składzie dobrowolnym.

1921. Skład dobrowolny tworzy się przez wzajemne zezwolenie osoby skład czyniącej i takowy przyjmującej. K. N. 1109, 1919, 1922 n

1922. Skład dobrowolny może być należycie uskuteczniiony jedynie tylko przez właściciela rzeczy złożonėj,

---

(1) Przepisy związkowe: K. N. 1293-2, 1341, 1348, 2060-114, 2079, 2236, 2239. — K. P. S. 905.

lub za jego zezwoleniem wyraźném albo milczącym. — K. N. 1938.

1923. Skład dobrowolny winien być udowodniony pismem. Dowód ze świadków nie będzie co do niego przyjęty na wartość przewyższającą sto pięćdziesiąt franków.(1)—K.N.1317, 1318, 1322, 1341, 1347, 1348-2, 1351, 1924, 1950.

1924. Gdy skład, przenoszący sto pięćdziesiąt franków (1), nie jest przez pismo udowodniony, temu, który jest zaskarżony jako skład przyjmujący, daną będzie wiara na jego oświadczenie, bądź co do samego czynu składu, bądź co do rzeczy, która przedmiot jego stanowiła, bądź co do czynu zwrotu rzeczy złożonej. — K. N. 1350, 1352, 1358, 1366, 1923.

1925. Skład dobrowolny nie może mieć miejsca jak tylko między osobami zdolnymi do kontraktowania.— K. N. 1108, 1123—1125.

Jeżeli jednakże osoba zdolna do kontraktowania, przyjmuje skład przez osobę niezdolną uczyniony, wówczas ulega wszystkim zobowiązaniom przyjmującego skład rzeczywiście: może być pociągana przez opiekuna lub zarządcę majątku osoby, która skład uczyniła. — K. N. 1421, 1531, 1549, 1926, 1927 n., 1940, 1941.

1926. Jeżeli skład uczyniony został przez osobę zdolną u osoby niezdolnej, osoba, która skład czyniła, ma tylko skargę o odzyskanie rzeczy złożonej, dopóki takowa w ręku skład przyjmującego istnieje, lub skargę o zwrot téj wartości, jaka obróconą została na korzyść tego ostatniego. — K. N. 1241, 1312, 1925.— K. P. S. 826 n.

---

(1) Franków 150 równa się Rs. 36.

ODDZIAŁ III.

O obowiązkach skład przyjmującego.

1927. Przyjmujący skład powinienłożyć w strzeżeniu rzeczy złożonej też same starania, jakie łoży w strzeżeniu rzeczy do niego należących. — K. N. 1137, 1293, 1880, 1882, 1928 n., 1932, 2236.

1928. Rozporządzenie artykułu poprzedzającego winno być stosowane z większą surowością:

- 1° Jeżeli przyjmujący skład sam się ofiarował z przyjęciem takowego;
- 2° Jeżeli zastrzegł sobie wynagrodzenie za dozór składu;
- 3° Jeżeli skład uczyniony został wyłącznie w interesie przyjmującego;
- 4° Jeżeli zaszła wyraźna umowa, że przyjmujący skład, odpowiadać będzie za wszelką winę. — K. N. 1134, 1137, 1302, 1382, 1917.

1929. Przyjmujący skład w żadnym przypadku nie jest odpowiedzialnym za wypadki siły większej, chyba był postawiony w stanie opóźnienia co do zwrotu rzeczy na skład powierzony. — K. N. 1139, 1147, 1148, 1302, 1303, 1934, 1936.

1930. Nie może używać rzeczy na skład sobie oddanej, bez wyraźnego lub domniemanego zezwolenia składu czyniącego. — K. N. 1881 n., 1932.

1931. Nie powinien starać się dowiedzieć jakie rzeczy na skład zostały mu oddane, jeżeli były mu powierzone w skrzyni zamkniętej, lub w zapieczętowanej kopercie.

1932. Przyjmujący skład obowiązany jest oddać też samą rzecz jaką otrzymał. — K. N. 1293, 1915, 1933 n.

I tak, skład w brzęczącej monecie powinien być odda-

ny w tych samych gatunkach monety, w jakich był uczyniony, bez względu na powiększenie lub zmniejszenie ich wartości. — K. N. 1895, 1936. — K. K. G. i P. 1213.

1933. Przyjmujący skład obowiązany jest oddać rzecz złożoną w takim stanie, w jakim się w chwili zwrotu znajduje. Uszkodzenia, nie z jego czynu nastąpione, ponosi skład czyniący. — K. N. 1245, 1382, 1383. — K. K. G. i P. 1213.

1934. Przyjmujący skład, który pozbawiony został rzeczy skutkiem siły większej, i który w jej miejsce cenę takową lub cokolwiek innego otrzymał, powrócić powinien to, co w zamian otrzymał. — K. N. 1303, 1929.

1935. Spadkobierca skład przyjmującego, który w dobrej wierze sprzedał rzecz, nie wiedząc, że była na skład oddaną, obowiązany jest oddać jedynie cenę przez siebie otrzymaną, lub odstąpić skargę, jaka mu służy przeciwko nabywcy, jeżeli ceny nie otrzymał. — K. N. 724, 1021, 1380, 1381, 1599, 2268, 2279.

1936. Jeżeli rzecz na skład złożona przyniosła dochody, przez przyjmującego skład pobrane, tenże obowiązany jest je zwrócić. Przyjmujący skład nie jest obowiązany płacić procentów od złożonych pieniędzy, jak tylko od dnia postawienia go w stanie opóźnienia co do zwrotu. — K. N. 548, 583, 584, 1139, 1153, 1917, 1929, 1932.

1937. Przyjmujący skład winien zwrócić rzecz złożoną temu tylko, kto mu ją powierzył, albo temu, w czyj imieniu skład był uczyniony, albo też temu, kto do odebrania go był wskazany. — K. N. 1239, 1938, 1987.

1938. Nie może od tego, który skład uczynił, żądać dowodu, że był właścicielem rzeczy złożonej. — K. N. 1922.

Jednakże, jeżeli wykryje, iż rzecz została skradzioną i kto jest jej rzeczywistym właścicielem, winien jest donieść temu ostatniemu o uczynionym u siebie składzie,

wzywając go zarazem, ażeby go poszukiwał w terminie oznaczonym i dostatecznym.

Jeżeli ten, komu doniesiono, zaniedbuje poszukiwania składu, przyjmujący go ważnie jest uwolniony przez wydanie temu, od kogo otrzymał. — K. N. 1302, 2279, 2280.

1959. W przypadku śmierci naturalnej lub cywilnej osoby skład czyniącej, rzecz złożona oddaną być może tylko jej spadkobiercy. — K. N. 724, 1122.

Jeżeli jest kilku spadkobierców, winna być oddaną każdemu z nich w części i udziale dla nich przypadających. K. N. 870, 883, 1670.

Jeżeli rzecz złożona jest niepodzielną, spadkobiercy ugodzić się powinni między sobą co do jej odebrania. — I. N. 1217, 1220, 1221, 1224.

1940. Jeżeli osoba skład czyniąca zmieniła stan; na przykład, jeżeli kobieta, wolna w chwili uczynionego składu, poszła następnie za męża i znajduje się pod władzą męża; jeżeli pełnoletni czyniący skład uznanym zostanie za bezwłasnowolnego; we wszystkich tych przypadkach i innych podobnych, skład zwróconym być może jedynie tylko temu, kto zarządza prawami i majątkiem osób, które skład uczyniły. — K. N. 1925, 1941.

1941. Jeżeli skład dopełniony został przez opiekuna, męża lub zarządcę, w jednym z tych przymiotów, takowy zwróconym być może jedynie osobie, którą taki opiekun, mąż lub zarządca przedstawiał, jeżeli ich zarząd skończył się. — K. N. 1925, 1940.

1942. Jeżeli kontrakt składu oznacza miejsce, w którym zwrot dopełnionym być powinien, przyjmujący skład ma obowiązek dostawić tamże rzecz złożoną. Jeżeli są koszta przewozu, takowe ciążą skład czyniącego. — K. N. 1134, 1247, 1248, 1608, 1943.

1943. Jeżeli umowa nie oznacza miejsca zwrotu, ta-

kowy nastąpić powinien w miejscu uczynionego składu.
K. N. 1247, 1609, 1942.

1944. Skład powinien być zwrócony czyniącemu takowy, skoro tylko tego zażąda, chociażby nawet kontrakt oznaczył termin pewny do zwrotu, wyjąwszy, gdyby u skład przyjmującego położony został areszt lub zaszło zapowiedzenie co do zwrotu i przeniesienia rzeczy złożonej. — K. N. 1134, 1139, 1186, 1915, 1917, 1960. — K. P. S. 557 n.

1945. Skład przyjmujący nierzetelny, nie może być dopuszczonym do dobrodziejstwa ustąpienia majątku. — K. N. 1265 n. — K. P. S. 905.

1946. Wszelkie zobowiązania skład przyjmującego ustają, jeżeli odkryje i udowodni, że on sam jest właścicielem rzeczy złożonej. — K. N. 1234, 1300.

ODDZIAŁ IV.

O zobowiązaniach osoby skład czyniącej.

1947. Osoba skład czyniąca obowiązana jest powrócić przyjmującemu go wydatki, jakie poczynił w celu zachowania rzeczy złożonej, i wynagrodzić mu wszelkie straty, jakie skład mógł mu zrządzić. — K. N. 1137, 1375, 1381, 1890, 1948.

1948. Przyjmujący skład może takowy zatrzymać aż do zupełnego uiszczenia tego, co się mu z powodu składu należy. — K. N. 857, 1947, 2073 n. — K. H. 95.

ODDZIAŁ V.

O składzie koniecznym.

1949. Skład konieczny jest ten, do którego zmusił jaki wypadek, jako to: pożar, zawalenie się, rabunek, rozbicie się statku, lub inne nieprzewidziane zdarzenie. — K. N. 1915, 1920, 1950 n., 2060-1.

1950. Dowód ze świadków dopuszczalny jest co do składu koniecznego nawet wtenczas, gdy idzie o wartość większą nad sto pięćdziesiąt franków (1). — K. N. 1341, 1348-2, 1923.

1951. Zresztą do składu koniecznego stosują się wszystkie przepisy powyżej wymienione. — K. N. 1927 n.

1952. Utrzymujący zajazdy lub hotele odpowiedzialni są jako skład przyjmujący za rzeczy wniesione przez podróżnego, który u nich mieszka; skład takich rzeczy należy uważać za skład konieczny. — K. N. 1384, 1782, 1949 n., 1953, 1954, 2271.

1953. Odpowiedzialni są za kradzież lub uszkodzenie przedmiotów podróżnego, czy kradzież była popełniona lub uszkodzenie zrządzone przez służących lub zawiadowców zajazdu lub hotelu, czy też przez ludzi obcych przychodnich. — K. N. 1384, 1952.

1954. Nie odpowiadają za kradzieże popełnione zbrojną ręką lub inną siłą większą. — K. N. 1148, 2279, 2280.

DZIAŁ III.

O sekwestrze.

ODDZIAŁ I.

O różnych rodzajach sekwestru.

1955. Sekwestr jest *umowny* lub *sądowy*. — K. N. 1915, 1916, 1956 n., 1961 n.

ODDZIAŁ II.

O sekwestrze umownym.

1956. *Sekwestr umowy* jest składem rzeczy spornéj uczynionym przez jedną lub więcej osób do rąk trzeciej

---

(1) Franków 150 równa się Rs. 36.

go, który zobowiązuje się oddać ją, po ukończonym sporze, temu, komu takowa przysądzoną zostanie. — K. N. 602, 1957 n., 2060-4 — K. P. S. 135-4 — 550, 688.

1957. Sekwestr może nie być darmym. — K. N. 1917.

1958. Jeżeli jest darmy, ulega prawidłom o składzie właściwym, z różnicami jednak niżj wyrażonemi. — K. N. 1917 n., 1959, 1960.

1959. Sekwestr może mieć za przedmiot, nie tylko rzeczy ruchome, lecz nawet i nieruchome. — K. N. 517 n., 527 n., 1918.

1960. Przyjmujący sekwestr nie może być od niego uwolnionym przed ukonczaniem sporu, chyba za zezwoleniem wszystkich stron interessowanych, lub z przyczyną za ważną osądzoną. — K. N. 1134, 1944.

ODDZIAŁ III.

O sekwestrze czyli składzie sądowym.

1961. Sąd nakazać może sekwestr:

1° Ruchomości zajętych dłużnikowi; — K. P. S. 583 n. — przypisek do art. 626—, 823, 830.

2° Nieruchomości lub rzeczy ruchomej, której własność lub posiadanie jest sporne między dwiema lub więcej osobami;

3° Rzeczy, jakie dłużnik ofiaruje dla uwolnienia się.
K. N. 602, 1257 n. — K. H. 106.

1962. Ustanowienie dozorczy sądowego tworzy wzajemne zobowiązania pomiędzy zajmującym i dozorcą. Dozorca powinien łożyć dla zachowania rzeczy zajętych starania dobrego ojca familii. — K. N. 1137. — K. P. S. 603—606.

Powinien je przedstawić bądź za pokwitowaniem zajmującego dla sprzedaży, bądź też stronie, przeciwko

której egzekucya prowadzoną była, na przypadek zniesienia zajęcia. — K. N. 2060 - 4. — K. P. S. 550.

Zobowiązanie zajmującego polega na zapłaceniu dozorca wynagrodzenia przez prawo ustanowionego. — [Art. 55 postan. Ks. Nam. z d. 2 Września 1823 r. — (D. P., T. VIII, str. 192) zamieszczonego w T. II niniejszego dzieła w przypisku do art. 626 K. P. S.].

1963. Sekwestr sądowy powierza się albo osobie, na którą się strony interessowane zgodziły, albo téż osobie z urzędu przez Sąd wyznaczonój.

W jednym i drugim przypadku, osoba, której rzecz powierzoną została, poddaną jest wszelkim zobowiązaniom wynikającym z sekwestru umownego. — K. N. 1956 n., 2060 - 4

TYTUŁ XII.

O kontraktach losowych.

1964. *Kontrakt losowy* jest umowa wzajemna, której skutki co do korzyści i strat, bądź dla wszystkich stron, bądź dla jednéj lub kilku z nich, zawisłemi są od wypadku niepewnego. — K. N. 1101, 1104.

Takiemi są:

Kontrakt ubezpieczenia; — K. H. 332 n., 432, 434 do 436, 633.

Pożyczka losowa morska; — K. H. 191-9, 192-7, 311 n., 347, 432.

Gra i zakład; — K. N. 1965 n.

Kontrakt renty dożywotniój. — K. N. 1910, 1914, 1968 n.

Dwa pierwsze kontrakty ulegają przepisom prawa morskiego.

*Osobno mi dać telecy
W S. C. 84. 1904*

DZIAŁ I.

O grze i zakładzie.

1965. Prawo nie dopuszcza żadnej skargi o dług z gry lub o uiszczenie zakładu. — K. N. 1964, 1966, 1967. — K. H. 586.

1966. Gry służące do ćwiczenia się w robieniu brońnią, wścigi piesze lub konne, wścigi na wozach, gra w piłkę i inne podobne gry, dążące do nabycia zręczności i ćwiczenia ciała, wyłączone są od powyższego rozporządzenia.

Jednakże Trybunał może odrzucić skargę, jeżeli mu się summa zbyt wielką wydaje.

1967. W żadnym przypadku przegrywający nie może żądać zwrotu tego, co dobrowolnie zapłacił, chyba by ze strony wygrywającego zachodził podstęp, podejście lub oszustwo. — K. N. 1109, 1116 n., 1235.

DZIAŁ II.

O kontrakcie renty dożywotniej.

ODDZIAŁ I.

O warunkach wymaganych do ważności kontraktu.

1968. Renta dożywotnia może być ustanowiona pod tytułem obciążliwym, albo w zamian summy pieniężnej, albo rzeczy ruchomej dającej się ocenić, albo nieruchomości. — K. N. 588, 610, 917, 918, 1015-2, 1909, 1910, 1914, 1964, 1969 n., 2277, 2278. — K. P. S. 636 n.

1969. Renta dożywotnia może być także ustanowiona, pod tytułem darmym, przez darowiznę między ży-

jącami albo przez testament. Powinna być wówczas opatrzoną formami prawem wymaganiami. — K. N. 894, 895, 931, 969 n., 1081, 1970, 1973, 1981. — K. P. S. 581, 582.

1970. W przypadku artykułu poprzedzającego, renta dożywotnia ulega zmniejszeniu, jeżeli przewyższa to, czém rozporządzać wolno: jest nieważną, jeżeli ustanowioną została na korzyść osoby niezdolnej do przyjmowania. — K. N. 725 n., 906 n., 913 — 915, 920 n., 1098 do 1100.

1971. Renta dożywotnia ustanowioną być może, bądź na głowę tego, który cenę za nią dostarczył, bądź też na głowę trzeciego, który nie ma żadnego prawa do użytkowania z niej.

1972. Renta dożywotnia może być ustanowioną na głowę jednej lub więcej osób. — K. N. 1048 n.

1973. Może być ustanowioną na korzyść trzeciego, chociażby jej cena przez kogo innego dostarczoną była.

W tym ostatnim przypadku, jakkolwiek nosi charakter szczodropliwości, nie jest jednak poddaną formom dla darowizn wymaganym; z zastrzeżeniem przypadków zmniejszenia i nieważności, w artykule 1970 wyrażonych. K. N. 1110, 1121, 1969, 1981. — K. P. S. 581, 582.

1974. Wszelki kontrakt renty dożywotniej ustanowionej na głowę osoby, która już w dniu kontraktu nie żyła, żadnego nie ma skutku. — K. N. 1040, 1975.

1975. Toż samo ma miejsce co do kontraktu ustanawiającego rentę na głowę osoby dotkniętej chorobą, na którą zmarła w ciągu dni dwudziestu od daty kontraktu.

1976. Renta dożywotnia może być ustanowioną na taką stopę, jaką się podoba stronom kontraktującym oznaczyć. — K. N. 1905, 1907, 1909.

ODDZIAŁ II.

O skutkach kontraktu między stronami kontraktującymi.

1977. Ten, na korzyść którego renta dożywotnia ustanowioną została za pewną cenę, może żądać rozwiązania kontraktu, jeżeli ustanawiający rentę nie daje bezpieczeństwa zastrzeżonego co do jej wykonania. — K. N. 1184.

1978. Samo uchybienie w wypłacie rat od renty nie upoważnia tego, na którego korzyść renta ustanowioną była, do żądania zwrotu kapitału lub do powrócenia do nieruchomości przez siebie zbytęj; ma tylko prawo zająć i wystawić na sprzedaż majątki swojego dłużnika, oraz wyjednać nakazanie lub zezwolenie, iżby z ceny sprzedażnej użyta została summa, od którejby procent wystarczał na pokrycie rat od renty. — K. N. 1144, 1154, 1912. 1983. — K. P. S. 551, 557 n., 583, 636 n., 673 n.

1979. Ustanawiający nie może uwolnić się od płacenia rat od renty, ofiarując zwrócić kapitał i zrzekając się zwrotu rat uiszczonych; zostaje w obowiązku płacenia rat od renty przez całe życie osoby lub osób, na których głowę renta ustanowioną była, bez względu na trwanie życia tych osób, i jakkolwiekby płacenie tychże rat mogło się stać uciążliwem. — K. N. 1104, 1134, 1964, 2263.

1980. Właściciel renty dożywotniej nabywa raty od niej przypadające w stosunku do liczby dni, jakie przeżył. — K. N. 584, 586, 1571.

Jeżeli jednak umówiono się, że raty uiszczane będą z góry, rata, która miała być uiszczoną, nabyta jest od dnia, w którym jej wypłata powinna była nastąpić. — K. N. 1186.

1981. Nie wolno zastrzegać, iż renta dożywotnia u-

legać nie będzie zajęciu, chyba by ustanowioną była pod tytułem darmym. — K. N. 1969. — K. P. S. 581, 582.

1982. Renta dożywotnia nie ustaje ze śmiercią cywilną właściciela; wypłata jej powinna być dopełnianą przez ciąg jego życia naturalnego. — K. N. 2277.

1985. Właściciel renty dożywotniej nie może żądać rat inaczej, jak za udowodnieniem swojego istnienia, lub istnienia osoby, na głowę której renta ustanowioną została — K. N. 1315, 1978, 1979, 2277, 2278.

TYTUŁ XIII.

O pełnomocnictwie.

DZIAŁ I.

O naturze i formie pełnomocnictwa.

1984. *Pełnomocnictwo* lub *umocowanie* jest akt, przez który jedna osoba daje drugiej moc uczynienia czego za modawcę w jego imieniu. — K. N. 1782 n. — K. H. 91 n.

Kontrakt tworzy się dopiero przez przyjęcie ze strony pełnomocnika. — K. N. 1102, 1108, 1184, 1372, 1985 n.

1985. Pełnomocnictwo dane być może albo przez akt publiczny (1), albo przez pismo z podpisem prywatnym, a nawet przez list. Może być także udzielone ustnie; lecz dowód na to przez świadków nie może być dopuszczonym, jak z zastosowaniem się do Tytułu *O kontraktach*

---

(1) Rejenci żadnych aktów od włościan, w imieniu gminy działających, nie mogą przyjmować bez upoważnienia Władzy Administracyjnej, opiekę nad gminą mającej.

(K. R. S. d. $\frac{4}{16}$ Października 1835 r. N° 4418).

czyli zobowiązaniach umownych w ogólności. — K. N. 1341, 1347 n.

Przyjęcie pełnomocnictwa może być także milczące i wypływać z wykonania go przez pełnomocnika. — K. N. 1338, 1984.

1986. Pełnomocnictwo jest darne, jeżeli nie zaszła przeciwna umowa. — K. N. 1134, 1992.

1987. Jest albo *szczególne* i do jednego interessu lub pewnych tylko interessów, albo *ogólne* i do wszystkich interessów mocodawcy.

1988. Pełnomocnictwo w wyrazach ogólnych udzielone obejmuje jedynie czyny zarządu.

Jeżeli idzie o zbycie lub obciążenie hypoteką, lub o inny akt własności, pełnomocnictwo powinno być wyraźne. — K. N. 933, 1239, 1258, 1582. — K. P. S. 352.

1989. Pełnomocnik nie może nic czynić nad to, co w jego pełnomocnictwie jest objęte: władza zawierania układów pojednawczych, nie obejmuje władzy zapisania się na sąd polubowny. — K. N. 1984, 1997, 1998, 2044. — K. P. S. 1003 n.

(1990. Kobięty i małoletni usamowolnieni mogą być wybieranemi za pełnomocników; lecz mocodawcy służy skarga przeciwko małoletniemu pełnomocnikowi, jedynie tylko podług prawideł ogólnych odnoszących się do zobowiązań małoletnich, a przeciwko kobięcie zamężnej, która pełnomocnictwo przyjęła bez upoważnienia męża, jedynie tylko podług przepisów wskazanych w Tytule *o umowie przedślubnej i o wzajemnych prawach małżonków.* K. N. 1029 1030, 1124 n., 1305 n., 1312, 1410, 1413, 1417, 1420, 1424, 1426. — K. K. G. i P. 46.

DZIAŁ II.

O zobowiązaniach pełnomocnika.

1991. Pełnomocnik obowiązany jest wykonywać pełnomocnictwo dopóki go takowe ciąży, i odpowiada za szkody i straty, jakieby z niewykonania go wyniknąć mogły. — K. N. 1142, 1149, 1184, 1596, 2003 n.

Obowiązany jest również ukończyć rzecz rozpoczętą już w chwili śmierci mocodawcy, jeżeli zachodzi niebezpieczeństwo w opóźnieniu. — K. N. 1135, 1372 — 1374, 2010.

1992. Pełnomocnik odpowiada nie tylko za podstęp, lecz i za uchybienia, jakich się dopuszcza w swoim zarządzie. — K. N. 1116, 1383, 1596, 2007.

Jednakże odpowiedzialność za uchybienia stosuje się mniej surowo do tego, czyje pełnomocnictwo jest darne, jak do tego kto otrzymuje wynagrodzenie. — K. N. 1374, 1928, 1986. — K. K. G. i P. 1220, 1221.

1993. Każdy pełnomocnik obowiązany jest zdać rachunek ze swojego zarządu i wyrachować się mocodawcy z tego wszystkiego, co na skutek pełnomocnictwa otrzymał, chociażby to, co otrzymał, nie było się należało mocdawcy. — K. N. 1376. — K. P. S. 527 n.

1994. Pełnomocnik odpowiada za tego, kogo w swe miejsce podstawik:

- 1° Gdy nie miał nadanej mocy podstawienia kogo innego;
- 2° Gdy moc ta nadaną mu została bez wskazania osoby, i gdy ta, którą wybrał, jawnie była niezdolną lub niewypłacalną. — K. N. 1384. — K. H. 99.

W każdym razie mocodawca może działać wprost prze-

ciwko osobie, którą pełnomocnik w swe miejsce podstawił.

1995. Jeżeli jest kilku umocowanych lub pełnomocników w tym samym akcie ustanowionych, nie ma między nimi solidarności, chyba była wyrażoną. — K. N. 1200, 1202.

1996. Pełnomocnik winien płacić procenta od summ na swą korzyść użytych, od daty tego użycia; od summ zaś, które w jego ręku pozostały, od dnia postawienia go w stanie opóźnienia. — K. N. 1139, 1153, 1907, 1993. — K. P. S. 540.

1997. Pełnomocnik, który dostateczną dał wiadomość o swojej władzy stronie, z którą w tym przymocie wchodzi w umowę, nie jest obowiązany do żadnej rękojmi za to, co nad zakres jój zdziałaném zostało, jeżeli się temu osobiscie nie poddał. — K. N. 1134, 1985, 1989, 1998. — K. P. S. 352 n.

DZIAŁ III.

O zobowiązaniach mocodawcy.

1998. Mocodawca obowiązany jest wykonać zobowiązania przez pełnomocnika, odpowiednio do nadanej mu władzy, zaciągnięte. — K. N. 1134, 1374, 1375, 1420, 1989, 1997.

Nie obowiązuje go to, co mogło być nad ten zakres zdziałaném, jak tylko o tyle, o ile to przyjął wyraźnie lub milcząco. — K. N. 1338.

1999. Mocdawca obowiązany jest zwrócić pełnomocnikowi zaliczenia i koszta, jakie tenże, dla wykonania pełnomocnictwa, poniósł, oraz zapłacić mu wynagrodzenie, jeżeli takowe było przyrzeczone. — K. N. 1375, 2001.

Jeżeli nie ma żadnego uchybienia, któreby mogło być

pełnomocnikowi poczytane, mocodawca nie może uwolnić się od tego zwrotu i zapłaty, chociażby interes nie udał się, ani też zmniejszac ilości kosztów i zaliczeń pod pozorem, że mogły być mniejszemi. — K. N. 1383. — K. H. 93.

2000. Mocodawca powinien także wynagrodzić pełnomocnikowi straty, jakie tenże, z powodu swojego zarządu, poniósł, gdy mu nierostropności zarzucić nie można. — K. N. 1382.

2001. Procent od zaliczeń uczynionych przez pełnomocnika należy mu się od mocdawcy, licząc od daty udowodnionych zaliczeń. — K. N. 1153, 1907, 1909.

2002. Gdy pełnomocnik był ustanowiony przez kilka osób do wspólnego interessu, każda z nich odpowiedzialną jest solidarnie względem niego za wszelkie skutki pełnomocnictwa, — K. N. 1200, 1202 n, 1222. — Przypisek do art. 1985 K. N.

DZIAŁ IV.

O różnych sposobach ukończenia się pełnomocnictwa.

2003. Pełnomocnictwo kończy się:

Przez odwołanie pełnomocnika; — K. N. 2004—2006.

Przez zrzeczenie się pełnomocnictwa ze strony pełnomocnika; — K. N. 2007.

Przez śmierć naturalną lub cywilną, bezwłasnowolność albo niewypłacalność, bądź mocdawcy, bądź pełnomocnika. — K. N. 1372—1374, 1991, 2020 — K. H. 437.

2004. Mocdawca może odwołać pełnomocnictwo skoro mu się to podoba, i zngalic pełnomocnika, w miarę okoliczności, do oddania sobie, bądź pisma z podpisem prywatnym obejmującego pełnomocnictwo, bądź orygini-

nału pełnomocnictwa, jeżeli takowe w pierwopisie wydane zostało, bądź wypisu urzędowego, jeżeli oryginał zachowanym został u notaryusza. — K. N. 2006.

2005. Odwołanie wręzone samemu tylko pełnomocnikowi, nie może być stawiane przeciwko trzecim, którzy działali nie wiedząc o odwołaniu, z zastrzeżeniem wszakże mocodawcy regressu przeciwko pełnomocnikowi. K. N. 1165, 2003.

2006. Ustanowienie nowego pełnomocnika do tego samego interestu, stanowi odwołanie pierwszego, licząc od dnia zawiadomienia pierwszego pełnomocnika o ustanowieniu nowego. — K. N. 2004, 2005.

2007. Pełnomocnik może zrzec się pełnomocnictwa zawiadamiając mocodawcę o swoim zrzeczeniu się. — K. N. 2003.

Jednakże, jeżeli to zrzeczenie się szkodliwem jest dla mocdawcy, winien być wynagrodzonym przez pełnomocnika, chyba że ten ostatni był w niemożności dalszego sprawowania pełnomocnictwa bez doznania ztąd znacznego dla siebie uszczerbku. — K. N. 1146, 1372 n., 1382, 1383, 1991, 2010.

2008. Jeżeli pełnomocnik nie wie o śmierci mocdawcy, lub o jakiej z innych przyczyn ustania pełnomocnictwa, to, co uczynił w tej niewiadomości, jest ważne.

2009. W przypadkach powyższych zobowiązania pełnomocnika wykonane zostaną względem osób trzecich będących w dobrej wierze. — K. N. 1136, 2268.

2010. W przypadku śmierci pełnomocnika, następcy jego powinni o takowej mocdawcę zawiadomić, a tymczasem zaradzić temu wszystkiemu, czego okoliczności dla interestu mocdawcy wymagają. — K. N. 724, 1373, 1991.

TYTUŁ XIV.

O poręczeniu (1).

DZIAŁ I.

O naturze i rozciągłości poręczenia.

2011. Kto poręcza za zobowiązanie, ten zaciąga względem wierzyciela obowiązek zadosyć uczynienia temu zobowiązaniu, jeżeli dłużnik sam nie czyni mu zadosyć. — K. N. 1105, 1134, 2012 n., 2021 n., 2034 n., 2040 n. '

2012. Poręczenie może mieć miejsce tylko co do zobowiązania ważnego. — K. N. 1108.

Można jednakże poręczać zobowiązanie, chociażby mogło być unieważnione w skutku excepcyi czysto osobistej zobowiązanemu; naprzykład, w przypadku małoletności. — K. N. 1124, 1166, 1208, 2036.

2015. Poręczenie nie może przewyższać tego, co się od dłużnika należy, ani być zaciągnięte pod warunkami uciążliwszemi. — K. N. 1131, 2015 n.

Może być dane za część tylko długu i pod warunkami mniej uciążliwemi.

Poręczenie, które przewyższa dług, lub które dane było pod warunkami uciążliwszemi, nie jest nieważne,

---

(1) Przepisy związkowe. K. N. 601—604, 626, 771, 773, 807, 1153, 1216, 1236, 1251, 1252, 1261, 1281, 1287, 1288, 1294, 1301, 1365, 1431, 1518, 1550, 1613, 1653, 1692, 1740, 2060-5, 2068, 2250. — K. P. S. 17, 135, 155, 417, 439—441, 517 n. 542, 832, 992, n. 1035. — K. H. 120, 151, 152, 155, 231, 346, 384, 532 n.

lecz tylko ograniczyć je należy do wysokości zobowiązania głównego

2014. Można stać się poręczycielem bez zlecenia tego, za którego zobowiązanie jest przyjęte, a nawet bez jego wiedzy.— K. N. 1105, 1121.

Można także poręczyć nie tylko za głównego dłużnika, lecz także za jego poręczyciela. — K. N. 1134, 1236, 1251, 2013, 2028, 2033, 2035, 2036, 2043. — K. H. 158.

2015. Poręczenie nie domniemywa się; powinno być wyrazne i nie można go rozciągać nad zakres, w jakim dane było. — K. N. 1202, 1315 n, 1353, 1740, 2013.

2016. Nieoznaczone poręczenie głównego zobowiązania rozciąga się do wszystkich przynależności długu, nawet do kosztów pierwszej skargi i do wszystkich późniejszych od zawiadomienia poręczyciela o rzeczonyj skardze. — K. N. 1615, 1692.

2017. Zobowiązania poręczycieli przechodzą na ich następców, wyjąwszy przymusu osobistego, jeżeli zobowiązanie było tego rodzaju, że mu poręczyciel ulegał.— K. N. 724, 873, 1122, 2063.

2018. Dłużnik obowiązany do stawienia poręczyciela, powinien przedstawić osobę zdolną do zawierania umów, któraby miała majątek dostateczny na odpowiedzialność za przedmiot zobowiązania, i któraby miała zamieszkanie w obrębie Sądu Appellacyjnego, gdzie poręczenie dane być powinno. — K. N. 1108, 1123, 1124, 2019, 2020.— K. P. S. 517 n.

2019. Wyplacalność poręczyciela ocenia się jedynie ze względu na jego własności nieruchomości, wyjąwszy w czynnościach handlowych, albo gdy dług jest mały.— K. N. 517 n.— K. H. 120, 151, 152, 155, 231, 346, 384, 532 n.

Nie mają się na względzie nieruchomości sporne lub takie, których roztrząśnienie stałoby się zbyt trudnym

z powodu odległego ich położenia. — K. N. 2021 do 2024.

2020. Gdy poręczyciel przyjęty przez wierzyciela dobrowolnie lub sędownie, stanie się następnie niewypłacalnym, stawić należy innego. — K. N. 2018, 2019, 2024, 2026, 2027. — K. P. S. 217 n.

Od prawidła powyższego zachodzi wyjątek w tym tylko przypadku, gdy ta osoba stawioną została za poręczyciela jedynie w skutek umowy, w której wierzyciel ją za poręczyciela żądał. — K. N. 1134.

DZIAŁ II.

O skutku poręczenia.

ODDZIAŁ I.

O skutku poręczenia pomiędzy wierzycielem a poręczycielem.

2021. Poręczyciel nie ma względem wierzyciela obowiązku zapłaty, jak tylko w razie niezapłacenia przez dłużnika, którego majątek poprzednio roztrząsnąć należy, chybaby poręczyciel zrzekł się dobrodziejstwa roztrząśnienia, lub chybaby solidarnie zobowiązał się z dłużnikiem, w którym to przypadku skutek jego zobowiązania ulega przepisom, co do długów solidarnych wskazanym. — K. N. 930, 1134, 1200 n., 1666, 2019, 2022 do 2024, 2042, 2043, 2206, 2207.

2022. Wierzyciel wtenczas tylko ma obowiązek roztrząsać majątek głównego dłużnika, gdy się tego poręczyciel domaga, w chwili wymierzonych przeciwko niemu poszukiwań. — K. N. 2019, 2021, 2023, 2024, 2209. K. P. S. 186. — K. H. 119, 162.

2025. Poręczyciel żądający roztrząśnienia majątku, powinien wskazać wierzycielowi majątek głównego dłużnika, i zaliczyć fundusz dostateczny do dopełnienia roztrząśnienia majątku. — K. N. 2019, 2021, 2022, 2024.

Poręczyciel nie powinien wskazywać ani majątku głównego dłużnika, jaki byłby położony po za obrębem Sądu Appellacyjnego miejsca, w którym zapłata dopełnioną być powinna, ani majątku spornego, ani téż majątku, na którym dług jest zahypotekowany, a który nie jest już w posiadaniu dłużnika. — K. N. 1247, 2037.

2024. W każdym razie gdy poręczyciel wskazał majątek odpowiednio artykułowi poprzedzającemu, i gdy dostarczył fundusz na roztrząśnienie wystarczający, wierzyciel, aż do wysokości wskazanego majątku, odpowiedzialnym jest względem poręczyciela za niewypłacalność głównego dłużnika nastąpioną z powodu nieprzedsięwzięcia poszukiwań. — K. N. 2020 n., 2026, 2027.

2025. Gdy kilka osób poręczyło za jednego dłużnika, i za ten sam dług, każda z nich odpowiedzialną jest za całość długu. — K. N. 1200 n., 1287, 2011, 2016, 2026, 2033.

2026. Jednakże każda z nich może, o ile nie zrzekła się dobrodziejstwa rozdzielenia, żądać aby wierzyciel rozdzielił poprzednio swą skargę, i ograniczył ją do części i udziału każdego poręczyciela. — K. N. 1134, 1217, 1220.

Jeżeli w czasie, w którym jeden z poręczycieli otrzymał wyrzeczenie rozdzielenia, znajdowali się między nimi niewypłacalni, poręczyciel ten odpowiedzialnym jest stosunkowo za te niewypłacalności; lecz nie można przeciwko niemu czynić poszukiwań z powodu niewypłacalności powstałych po rozdzieleniu. — K. N. 2020, 2024, 2027. — K. P. S. 186, 187.

2027. Jeżeli wierzyciel rozdzielił sam i dobrowolnie swą skargę, nie może już cofnąć tego rozdzielenia, chociażby, nawet przed czasem zezwolenia, byli poręczyciele nie wypłacalni. — K. N. 1210, 2020, 2024, 2026.

ODDZIAŁ II.

O skutku poręczenia pomiędzy dłużnikiem a poręczycielem.

2028. Poręczyciel, który zapłacił, ma regres przeciwko głównemu dłużnikowi, czy poręczenie dane było z wiadomością, czy też bez wiadomości dłużnika. — K. N. 1216, 1236, 1251, 1252, 2011, 2014, 2029.

Regres ten służy tak co do kapitału jako też co do procentu i kosztów; jednakże poręczycielowi służy regres tylko co do kosztów przez niego poniesionych podacie zawiadomienia głównego dłużnika o poszukiwaniach przeciwko sobie wymierzonych. — K. N. 1375, 1907.

Służy mu także regres o szkody i straty, jeżeli te mają miejsce. — K. N. 1146, 1149.

2029. Poręczyciel, który dług zapłacił, podstawiony jest we wszystkie prawa, jakie wierzyciel miał przeciwko dłużnikowi. — K. N. 1236, 1251, 1252, 2011, 2028, 2037.

2030. Jeżeli było kilku głównych solidarnych dłużników jednego i tego samego długu, poręczyciel, który za nich wszystkich poręczył, ma do każdego z nich regres o zwrot całości tego co zapłacił. — K. N. 1200 n., 1214, 2021, 2025, 2033.

2031. Poręczyciel, który raz zapłacił, nie ma regresu przeciwko dłużnikowi głównemu, który po drugi raz zapłacił, gdy go nie zawiadomił o uczynionej przez

siebie zapłacię; z zachowaniem dla niego skargi o zwrot przeciwko wierzycielowi. — K. N. 1235, 1377.

Jeżeli poręczyciel zapłacił, bez czynionych przeciwko sobie poszukiwań, i bez zawiadomienia dłużnika głównego, nie służy mu regress przeciwko niemu w przypadku gdy, w chwili zapłaty, dłużnik ten miałby być zasady, na mocy których byłoby uzyskane uznanie długu za umorzony; z zastrzeżeniem wszakże skargi o zwrot przeciwko wierzycielowi.

2052. Poręczyciel, nawet przed skutecznieniem zapłaty, może działać przeciwko dłużnikowi o wynagrodzenie:

- 1° Jeżeli pociąganym jest sądownie o zapłatę;
- 2° Jeżeli dłużnik upadł, lub jest w stanie niewypłacalności; — K. N. 1188. — K. H. 437 n.
- 3° Jeżeli dłużnik zobowiązał się wyjednać zwolnienie poręczyciela w pewnym czasie; — K. N. 1134.
- 4° Jeżeli dług stał się wymagalnym z powodu upływu zakreślonego terminu; — K. N. 1185 n., 1888, 2039.
- 5° Po upływie lat dziesięciu, jeżeli nie oznaczono terminu stałego do spełnienia zobowiązania, chyba by zobowiązanie główne, jak na przykład opieka, było téj natury, że umorzone być nie może przed upływem oznaczonego czasu. — K. N. 1212. — K. P. S. 175.

ODDZIAŁ III.

O skutku poręczenia pomiędzy współporęczającemi.

2055. Jeżeli kilka osób poręczyło za tegoż samego dłużnika oraz za tenże sam dług, poręczyciel, który go uiszczył, ma regres przeciwko innym poręczycielom w stosunku części i udziału każdego z nich. — K. N. 1200 n. 1251, 1252, 1287, 1288, 2011, 2014, 2016, 2025 n.

Lecz regres ten ma miejsce jedynie wtenczas, gdy poręczyciel zapłacił w jednym z przypadków w artykule poprzedzającym wymienionych.

DZIAŁ III.

O ustaniu poręczenia.

2054. Zobowiązanie wynikające z poręczenia ustaje z tych samych przyczyn co i inne zobowiązania. — K. N. 1234, 1263, 2035 n. — K. H. 155, 384.

2055. Pomieszanie, które następuje w osobie dłużnika głównego i jego poręczyciela, gdy jeden z nich staje się spadkobiercą drugiego, nie umarza skargi wierzyciela przeciwko poręczycielowi poręczyciela. — K. N. 724, 1234, 1300, 1301, 1740, 2014, 2043. — K. H. 155, 384.

2056. Poręczyciel zasłaniać się może przeciwko wierzycielowi wszystkimi excepcjami służącymi głównemu dłużnikowi, o ile te nieodłączne są od długu. — K. N. 1168, 1208, 1281, 1288, 1294, 1365, 2014, 2250.

Lecz nie może zasłaniać się excepcjami czysto osobistymi dłużnikowi. — K. N. 1124, 1166, 1208, 2012.

2057. Poręczyciel jest zwolniony, gdy podstawienie w prawa, w hypotekę i w przywileje wierzyciela, nie może już, z powodu czynu tegoż wierzyciela, nastąpić na korzyść poręczającego. — K. N. 1250, 1251-3, 1252, 1382, 2023, 2029, 2039. 2094.

2058. Przyjęcie dobrowolne przez wierzyciela nieruchomości lub jakiegokolwiek przedmiotu na zapłatę głównego długu, zwalnia poręczyciela, chociażby następnie wierzyciel był z nich w drodze prawa wyzuty. K. N. 1134, 1234, 1271-1, 1626, 2034.

***2059.** Proste przedłużenie terminu przez wierzyciela dłużnikowi głównemu udzielone, nie zwalnia porę-

czyciela, który w tym przypadku może czynić poszukiwania przeciwko dłużnikowi, w celu zmuszenia go do zapłaty. — K. N. 1185 n., 1740, 2032, 2037.

DZIAŁ IV.

O poręczycielu prawnym i sądowym.

2040. Ilekroć kto jest zobowiązany, prawem lub wyrokiem, do stawienia poręczyciela, ofiarowany poręczyciel winien spełnić warunki w art. 2018 i 2019 przepisane. — K. N. 601, 626, 771, 807, 1518, 1653. — K. P. S. 166, 167. — K. H. 120, 151, 346, 384.

Gdy idzie o poręczenie sądowe, poręczyciel winien nadto być uległym przymusowi osobistemu. — K. N. 2017, 2060-5. — K. P. S. 135, 155, 517, 519, 542, 832, 833, 992, 993. — K. H. 231.

2041. Od tego, kto nie może znaleźć poręczyciela, przyjąć można natomiast dostateczny zastaw ruchomy. — K. N. 2071 n.

2042. Poręczyciel sądowy nie może żądać roztrząśnienia majątku dłużnika głównego. — K. N. 2021 n.

2043. Kto poprostu poręczył za poręczycielem sądowym, ten nie może żądać roztrząśnienia majątku dłużnika głównego i poręczyciela. — K. N. 2014, 2033.

TYTUŁ XV.

O układach pojednawczych.

2044. *Układ pojednawczy* jest kontrakt, przez który strony kończą spór już wszczęty, lub uprzedzają spór powstać mający. — K. N. 888, 1988, 1989, 2045 n. ¹¹⁰⁷
K. P. S. 249, 1003 n.

Kontrakt ten sporządzony być powinien na piśmie. — K. N. 1315, 1317, 1318, 1322.

2045. Do zawierania układu pojednawczego potrzeba mieć zdolność rozrządzania przedmiotami układem objętymi. — K. N. 1108, 1123, 1124, 1125. — K. P. S. 249, 1004.

Opiekun nie może zawierać układu pojednawczego za małoletniego lub bezwłasnowolnego inaczéj, jak z zastosowaniem się do artykułu 467 w Tytule *O małoletności, opiece i usamowolnieniu*; i nie może zawierać układu z małoletnim doszłym do pełnoletności, co do rachunków z opieki, jak tylko z zastosowaniem się do art. 472 tego samego Tytułu. — K. C. P. 448, 457.

Gminy i zakłady publiczne nie mogą zawierać układów pojednawczych, bez wyraźnego upoważnienia Pa-nującego. — K. N. 537, 542, 1596, 1712.

2046. Można układać się co do skutków cywilnych wypływających z przestępstwa. — K. N. 1310, 1348, 1382 n. — K. P. S. 249, 1004.

Układ nie przeszkadza czynieniu poszukiwań ze strony urzędu publicznego.

2047. W układzie można zastrzedz karę na tego, ktoby układu nie wypełnił. — K. N. 1134, 1226 n.

2048. Układ zamyka się w swoim przedmiocie; zrzeczenie się w nim wszystkich praw, skarg i roszczeń, stosuje się jedynie do tego, co się odnosi do sporu, jaki do układu dał powód. — K. N. 1163, 1351, 2049 n., 2057.

2049. Układy załatwiają jedynie tylko spory, jakie w nich są objęte, czy strony objawiły swój zamiar przez wyrażenie szczegółowe lub ogólne, czy téż zamiar ten wynika koniecznie z tego, co w układzie powiedziano. — K. N. 1156, 1175, 2048.

2050. Jeżeli ten, kto zawiera układ względem prawa własnego, nabywa następnie podobneż prawo z głowy

innéj osoby, układ poprzedni nie wiąże go co do prawa nowo nabytego. — K. N. 2048, 2052.

2051. Układ zawarty przez jednego z interessowanych, nie wiąże innych interessowanych, i ci nie mogą się nim zasłaniać. — K. N. 1165.

2052. Układy mają, pomiędzy stronami, powagę rzeczy ostatecznie osądzonéj. — K. N. 1350-3, 1351, 2048, 2056.

Nie mogą być zaskarżane z powodu błędu co do prawa, ani téż z powodu pokrzywdzenia. — K. N. 888, 1118, 1304, 1313, 1356, 2053.

2053. Jednakże układ może być zerwany, gdy zachodzi błąd co do osoby lub co do przedmiotu sporu. — K. N. 1109, 1110, 1304, 1356, 2054, 2057, 2058.

Jak również we wszystkich przypadkach, gdy zachodzi podstęp lub gwałt. — K. N. 887, 892, 1109, 1111 n., 1304, 2233.

2054. Służy podobnież skarga o zerwanie układu, gdy ten zawarty został w wykonaniu tytułu nieważnego, chybaży strony wyraźnie ułożyły się co do nieważności. K. N. 1134, 1338, 2053, 2057.

2055. Układ oparty na dokumentach, które następnie za fałszywe uznano, jest zupełnie nieważny. — K. N. 1131. — K. P. S. 214 n., 249, 480-9.

2056. Nieważnym jest układ względem processu ukończonego przez wyrok, który się stał prawomocnym, o którym strony lub jedna z nich nie miały wiadomości. K. N. 1131, 1350-3, 1351, 2052.

Jeżeli wyrok stronom niewiadomy ulegał appellacyi, układ będzie ważny, — K. P. S. 443 n.

2057. Jeżeli strony zawarły układ ogólnie względem wszystkich interessów, jakie między sobą mieć mogły, tytuły, które im wówczas były nieznanne, i któreby późnój odkrytymi zostały, nie stanowią powodu do zer-

wania, chybaży zatrzymanemi zostały przez czyn jednój ze stron. — K. N. 1382, 2053, 2054. — K. P. S. 448, 480-9 10., 488.

Lecz układ byłby nieważny, jeżeliby odnosił się do jednego tylko przedmiotu, co do którego udowodnionémby zostało przez tytuły nowo odkryte, że jedna ze stron nie miała żadnego prawa.

2058. Pomyłka rachunkowa w układzie sprostowaniu ulega. — K. N. 2053. — K. P. S. 541.

TYTUŁ XVI.

O przymusie osobistym w materji cywilnej (1).

2059. Przymus osobisty w materji cywilnej ma miejsce za szalbierstwo. — K. N. 2064, 2066. — K. P. S. 800, 905. — K. H. 612.

Zachodzi szalbierstwo:

Gdy kto sprzedaje lub hypoteką obciąża nieruchomości, wiedząc, że nie jest jój właścicielem;—K. N. 1599.

Gdy kto przedstawia jako czysty majątek obciążony hypotekami, lub oświadcza, że hypoteki są mniejsze jak te, któremi majątek jest obciążony.

2060. Przymus osobisty podobnież ma miejsce:

1° Za skład konieczny; — K. N. 1348 - 1, 1949.

2° W razie skargi o zwrot nieruchomości, za usunięcie się, przez Sąd nakazane, z nieruchomości,

---

(1) Przepisy związkowe: — K. N. 1270, 2017, 2040, 2136. — K. P. S. 107, 124, 126, 127, 191, 201, 213, 221, 264, 519, 534, 536, 552, 603, 604, 690, 712, 714, 744, 780 n., 824, 839. — K. H. 209, 231, 455, 637.

- z których właściciel wyzuty został czynami samowolnemi; za zwrot przychodów pobranych w czasie nieprawnego posiadania, oraz za uiszczenie wynagrodzenia szkód i strat przysądzonych właścicielowi; — K. N. 583, 584, 1149, 2061. — K. P. S. 23, 27, 126-1, 127, 129, 526, 603, 690, 712, 744, 824, 839.
- 3° Za zwrot funduszów zaznaczonych u osób publicznych w tym celu ustanowionych; — K. N. 1961. — K. P. S. 126-2, 534.
- 4° Za przedstawienie rzeczy złożonych sekwestratorem, kommissarzom i innym dozorcóm; — K. N. 1956 n.
- 5° Przeciwno poręczycielom sądowym i przeciwno poręczycielom osób, ulegających przymusowi osobistemu; — K. N. 1134, 2040. — K. P. S. 519.
- 6° Przeciwno wszystkim urzędnikom publicznym za przedstawienie oryginałów, gdy takowe nakazanem zostało; — K. P. S. 201, 221, 320, 839.
- 7° Przeciwno notaryuszom, obrońcom, komornikom i woźnym, za zwrot tytułów im powierzonych i funduszów, jakie, w skutku swego urzędowania, pobrali dla swoich klientów. — K. N. 2276. — K. P. S. 107, 191, 192, 527 n.

*nie
są
sędzią.*

2061. Ci, którzy przez wyrok wydany w sprawie peytoryjnej, i przeszły w prawomocność, skazani zostali na opuszczenie nieruchomości, i którzy odmawiają w tej mierze posłuszeństwa, mogą, po upływie dwóch tygodni od wręczenia pierwszego wyroku osobiście lub w zamieszkaniu, być skazanemi drugim wyrokiem pod przymusem osobistym. — K. N. 1350-2, 1351. — K. P. S. 25, 26, 27, 147, 148, 690, 714.

Jeżeli nieruchomość lub posiadłość odległą jest więcéj;

jak o pięć myryametrów (1) od zamieszkania strony skazanój, dodany będzie do terminu dwutygodniowego jeden dzień na każde pięć myryametrów (1). — K. P. S. 1033.

2062. Przymus osobisty nie może być wyrzeczony przeciwko dzierżawcom o zapłacenie ceny dzierżawnej z nieruchomości wiejskich, jeżeli kontrakt dzierżawy wyraźnego w tym względzie nie obejmuje zastrzeżenia. Jednakże dzierżawcy i osadnicy (*colons partiaires*) mogą być skazanemi pod przymusem osobistym za nieoddanie przez nich, przy końcu dzierżawy, zwierząt w pacht oddanych, zasiewów i narzędzi rolniczych im powierzonych; chybaby udowodnili, że brak tych przedmiotów nie z ich czynu pochodzi. — K. N. 524, 1134, 1382, 1711, 1763, 1764, 1778, 1800 n., 1821, 1827.

2065. Oprócz przypadków w poprzedzających artykułach oznaczonych, lub króreby na przyszłość wyraźnem prawem oznaczone być mogły, zabrania się wszystkim sędziom wyrzekać przymus osobisty, wszystkim notaryuszom i pisarzom przyjmować akta, w którychby tenże był zastrzegany, i każdemu Polakowi poddanemu Królestwa Polskiego (2) zeznawać podobne akta, chociażby te w kraju obcym sporządzane były; wszystko to pod karą nieważności i skazania na wynagrodzenie kosztów, szkód i strat. K. N. 900, 1133, 1149, 1173, 2059—2062, 2065—2067, 2070. — K. P. S. 107, 126, 127, 191, 201, 213, 221, 264, 534, 536, 603, 604, 690, 712, 714, 744, 824, 839. — K. H. 209, 637.

2064. W przypadkach nawet wyżej wymienionych

(1) Myryametrów pięć równa się $5\frac{17}{20}$ milom Polskim, czyli 41 wiorstom Rossyjskim.

(2) W texcie oryginalnym są tu wyrazy *à tous Français*, (*wszystkim Francuzom*); zmiana jednak w przekładzie wprowadzoną została ze względu na zastosowanie Kodexu Napoleona do kraju tutejszego.

przymus osobisty nie może być wyrzeczony przeciwko małoletnim. — K. N. 1308, 2070. — K. H. 2, 3, 6.

2065. Nie może być wyrzeczony za sumę mniejszą od trzystu franków (1). — K. N. 2070. — K. P. S. 126.

2066. Nie może być wyrzeczony przeciwko siedm-dziesięcio-letnim, przeciwko osobom płci żeńskiej, wyją-wszy przypadki szalbierstwa. — K. N. 2059. — K. P. S. 800-5, 905. — K. H. 612.

Ażeby korzystać z przywileju siedm-dziesięcioletnim zapewnionego, dosyć jest rozpocząć siedm-dziesiąty rok życia. — K. P. S. 800-5.

Przymus osobisty za szalbierstwo w czasie trwającego małżeństwa, ma wtenczas tylko miejsce przeciwko mę-żatkom, gdy są rozdzielone co do majątku, lub gdy po-siadają majątki, których wolny zarząd sobie zachowały, i to z powodu zobowiązań odnoszących się do tych ma-jątków. — K. N. 1426, 1443 n., 1536 n., 1576, 2059, 2070. — K. P. S. 800, 905. — K. H. 4, 5, 7, 113, 612.

Mężatki, któreby, żyjąc pod wspólnością, zaciągnęły zobowiązanie wspólnie lub solidarnie ze swemi mężami, nie mogą być poczytane za dopuszczające się szalbier-stwa z przyczyny tych kontraktów. — K. N. 1431, 1487, 2059.

2067. Przymus osobisty, w przypadkach nawet wktó-rych przez prawo jest dozwolony, nie może być zastoso-wany inaczej jak w skutek wyroku. — K. N. 2063. — K. P. S. 519, 552, 556, 780 n.

2068. Appellacya nie zawiesza przymusu osobistego nakazanego przez wyrok tymczasowo wykonalny za sta-wieniem poręki. — K. N. 2040. — K. P. S. 135, 443, 449 n.

2069. Wykonanie przymusu osobistego nie przeska-dza ani téż zawiesza poszukiwań i exekucyj na majątkach. K. P. S. 545, 551, 552, 557, 583, 626, 636, 673 n., 780 n., 819.

---

(1) Franków 300 znaczy Rubli srebrem 72.

2070. Przepisy powyższe ubliżają prawom szczególnym, dozwalającym przymusu osobistego w materjach handlowych, ani téż prawom policyi poprawczej, ani téż prawom odnoszącym się do zarządu funduszami publicznymi. — K. N. 1782, 1949 n., 1956 n., 2040, 2063. — K. P. S. 23, 27, 107, 126, 191, 201, 221, 320, 519, 534, 603, 690 712, 744, 824, 839. — K. H. 209, 231, 454, 637.

TYTUŁ XVII.

O zastawie.

2071. *Zastaw* jest kontrakt, przez który dłużnik oddaje rzecz jaką swojemu wierzycielowi na zabezpieczenie długu. — K. N. 1101, 1134, 1286, 1915 n., 2041, 2072 n.

2072. Zastaw rzeczy ruchomój nazywa się *zastawem ruchomym*. — K. N. 1286, 2041, 2073 n. — K. P. S. 819 n. — K. H. 95, 527, 535 n.

Zastaw rzeczy nieruchomój nazywa się *zastawem nieruchomym*. — K. N. 2077, 2083, 2085 n.

DZIAŁ I.

O zastawie ruchomym.

2073. Zastaw ruchomy nadaje wierzycielowi prawo poszukiwania zapłaty z rzeczy będącej jego przedmiotem, z przywilejem i z pierwszeństwem przed innymi wierzycielami. — K. N. 2071, 2072, 2074 n. — Przepisek do ar. 1702 K. N., — (T. I. str. 864 niniejszego dzieła).

2074. Przywilej ten ma miejsce o tyle tylko, o ile istnieje akt publiczny lub akt z podpisem prywatnym, należycie zarejestrowany, obejmujący wymienienie summy dłużnej, równie jak rodzaj i naturę rzeczy w zastaw

oddanych, lub dołączony wykaz ich jakości, wagi i miary. — K. N. 1315, 1317, 1318, 2075. — K. H. 95.

Jednakże sporządzenie aktu na piśmie i jego zarejestrowanie przepisaniem jest tylko w przedmiotach przenoszących sto pięćdziesiąt franków(1).—K. N. 1341, 1347.

2075. Przywilej w poprzedzającym artykule wymieniony ustanawia się na ruchomościach niezmysłowych, jakimi są wierzytelności ruchome, jedynie przez akt publiczny, lub z podpisem prywatnym, także zarejestrowany i doręczony dłużnikowi wierzytelności w zastaw oddanej. — K. N. 1315, 1317, 1318, 1607, 1690 n., 2074, 2081.

2076. W każdym razie przywilej na zastawie ruchomym służy tylko o tyle, o ile zastaw ten oddany był i pozostawał w posiadaniu wierzyciela lub trzeciej osoby, na którą się strony zgodziły. — K. N. 1134, 1137, 1286, 1606 n.

2077. Zastaw ruchomy dany być może za dłużnika przez osobę trzecią. — K. N. 1105 n., 1119 n., 2014, 2015, 2090.

2078. Wierzyciel, na wypadek niezapłacenia, nie może rozporządzać zastawem ruchomym; lecz wolno mu wyjednać od Sądu postanowienie, że zastaw ma przy nim pozostać w miejsce zapłaty aż do odpowiedniej wysokości, podług oszacowania przez biegłych uskutecznionego, lub też, że ma być przedany przez licytację. — K. N. 2079, 2088. — K. P. S. 302 n., 617 n.

Wszelkie zastrzeżenie, któreby wierzyciela upoważniało do przywłaszczenia sobie zastawu lub do rozrządzania nim bez zachowania powyższych formalności, jest nieważne. — K. N. 900, 1133, 1172.

2079. Aż do wywłaszczenia dłużnika, jeżeli to ma miejsce, pozostaje on właścicielem zastawu ruchomego,

---

(1) Franków 150, znaczy rs, 36.

który w ręku wierzyciela jest tylko składem zapewniającym jego przywilej. — K. N. 1915, 1927 n., 2073, 2078, 2088.

2080. Wierzyciel odpowiada, stosownie do prawideł wskazanych w Tytule *o kontraktach czyli zobowiązaniach umownych w ogólności*, za stratę lub pogorszenie zastawu, jakieby przez jego niedbalstwo nastąpiły. — K. N. 1149, 1234, 1245, 1302 n., 1383, 1927, 1933.

Dłużnik ze swój strony winien powrócić wierzycielowi wydatki użyteczne i konieczne, jakie ten ostatni poczynił dla zachowania bytu zastawu. — K. N. 1137, 1375, 1381, 1947, 2086.

2081. Jeżeli idzie o wierzytelność daną w zastaw, i jeżeli wierzytelność ta przynosi procenta, wierzyciel zarachowyywa je na poczet procentów, jakie się mu należéc mogą. — K. N. 1254, 1907, 1936, 2075, 2085.

Jeżeli dług, na zabezpieczenie którego wierzytelność w zastaw oddaną została, sam jest bezprocentowy, zarachowanie dopełnia się na kapitał.

2082. Dłużnik nie może, wyjąwszy przypadek gdyby posiadacz zastawu, takowego nadużywał, dopominać się zwrotu zastawu, dopóki nie zapłaci w całości tak w kapitale, jako téż procentach i kosztach długu, na zabezpieczenie którego zastaw był dany.—K. N. 618, 1134, 1760, 1948, 2071, 2087.

Jeżeliby istniał ze strony tegoż samego dłużnika, względem tego samego wierzyciela, inny dług, później oddania w zastaw zaciągnięty, i któryby stał się wymagalnym przed uiszczeniem pierwszego długu, wierzyciel nie będzie mógł być zmuszonym do wyzucia się z zastawu przed całkowitą zapłatą jednego i drugiego długu, chociażby nie było żadnego zastrzeżenia, że zastaw i dla drugiego długu ma służyć. — K. N. 1350, 1352.— K. H. 536.

2083. Zastaw jest niepodzielny pomiędzy następcami

dłużnika lub wierzyciela, chociażby dług był podzielny.
K. N. 724, 870, 883, 1217 n., 2090.

Spadkobierca dłużnika, który zapłacił swój udział długu, nie może żądać zwrotu swojego udziału w zastawie, dopóki dług w całości zaspokojonym nie zostanie.

Wzajemnie spadkobierca wierzyciela, który odebrał swój udział z długu, nie może zwrócić zastawu ze szkodą tych ze swoich współspadkobierców, którzy zapłaćeni nie zostali.

2084. Rozporządzenia powyższe nie mają zastosowania ani w rzeczach handlowych, ani do domów upoważnionych do udzielania pożyczek na zastawy, co do których stosować należy przepisy i urządzenia do nich odnoszące się (1). — K. H. 95, 533—536.

(1) W Królestwie Polskiem głównie są dwie władze rządowe upoważnione do udzielania pożyczek na zastawy, — *Bank Polski*, i *Lombard przy Magistracie miasta Warszawy*.

Co do Banku Polskiego, upoważnienie do udzielania pożyczek na zastaw papierów publicznych, płodów, wyrobów i rozmaitych kosztowności, wypływa z ar. 17, 20 i 21 postanowienia Królewskiego z d. ¹⁷/₂₉ Stycznia 1828 r. (D. P. T. XII, str. 132); główne zaś warunki, pod jakimi tego rodzaju pożyczki mają być udzielane, wskazane są w § 98 do 143 *Instrukcyi Szczegółowej dla Banku Polskiego*, przyjętej na posiedzeniu Rady Administracyjnej z d. ⁹/₂₄ Lipca 1840 r.

Bank Polski udziela powyższe pożyczki głównie handlującym i obywatelom ziemskim całego kraju; przychodzenie zaś w pomoc klasie ubogiej mieszkańców miasta Warszawy pożyczkami na fanty, jest przeznaczaniem Lombardu ustanowionego przy Magistracie miasta Warszawy.

Początek istnienia Lombardu w Warszawie sięga epoki w której to miasto zostawało pod rządem Pruskim, wówczas bowiem pod d. 26 Lipca 1796 r. zapadło w Berlinie postanowienie Królewskie, wskazujące zasady tej instytucyi.

Przepisy objęte powyższem postanowieniem obowiązywały do końca r. 1850, w którym, a mianowicie pod d. ⁶/₁₈ Grudnia, Kom-

DZIAŁ II.

O zastawie nieruchomym.

2085. Zastaw nieruchomy nie może być ustanowionym, jak przez akt na piśmie.—K.N. 1315, 1317, 1318, 1659, 2071, 2072, 2077, 2083, 2086 n.

Wierzyciel nabywa przez tę umowę tylko możność pobierania dochodów z nieruchomości, z obowiązkiem zarachowywania ich corocznie na procenta, jeżeli mu się należą, a następnie na kapitał swojej wierzytelności. — K. N. 578 n., 600 n., 1254, 1907, 1936, 2075, 2081.

---

missya Rządowa Spraw Wewnętrznych i Duchownych wydała *Przepisy rachunkowo-kassowe dla Lombardu miasta Warszawy*. Pomimo to jednak postanowienie z r. 1796 nie zostało uchylone, i owszém obowiązuje dotąd łącznie z wspomnionemi Przepisami z r. 1850. W *Przepisach* tych wszystkie główne zasady pierwotnego postanowienia powtórzonemi zostały, a nadto pomiędzy innymi dodany został ar. 11 tój osnowy:

„Ponieważ przedmioty zastawione w Lombardzie uważane być mają jako zabezpieczające wyłącznie dług pożyczkowy, Lombard więc nie będzie wchodził w rozpatrywanie praw wynikających z umów osób prywatnych, lub spekulacyi na biletach zastawnych, — prócz tego na zasadzie ar. 2084 K. N., według którego domy pożyczki na zastaw upoważnione podlegają przepisom administracyjnym, zastawy więc takowe, jako nie mogące służyć za przedmiot odpowiedzialności dłużników, nie mogą być dochodzone drogą aresztu przez wierzycieli poszukujących satysfakcyi na swych dłużnikach. Dlatego Kassa Lombardu mocną jest nie przyjmować doręczonych sobie podobnego rodzaju aresztów, wyłączając ten jedynie wypadek, gdyby się okazało, że zastawione w Lombardzie przedmioty są kradzione, i że prawdziwy ich właściciel czyni zajęcie celem ich odzyskania.”

2086. Wierzyciel obowiązany jest, jeżeli się inaczej nie umówiono, opłacać podatki i ponosić ciężary coroczne z nieruchomości, którą w zastawie trzyma. — K. N. 1134.

Powinien także, pod karą wynagrodzenia szkód i strat, utrzymywać nieruchomość i dopełniać w niej użyteczne i konieczne naprawy, z możliwością pobrania naprzód z dochodów wszystkich wydatków odnoszących się do tych rozmaitych przedmiotów. — K. N. 1137, 1149, 1375, 1381, 2080, 2087.

2087. Dłużnik nie może, przed zupełnym uiszczeniem długu, żądać zwrotu nieruchomości oddanych w zastaw. K. N. 618, 1760, 1948, 2071, 2082.

Lecz wierzyciel, który się chce uwolnić od obowiązków w artykule poprzedzającym wymienionych, może zawsze, chyba by się zrzekł tego prawa, zmusić dłużnika, iżby objął napowrót swą nieruchomość w posiadanie. — K. N. 1134, 2078.

2088. Wierzyciel nie staje się właścicielem nieruchomości przez samo uchybienie zapłaty w terminie umówionym; wszelkie zastrzeżenie przeciwne jest nieważne: w tym przypadku może wierzyciel popierać wyłączenie swego dłużnika drogą prawem wskazaną. — K. N. 900, 1133, 1172, 2078, 2204 n. — K. P. S. 673 n.

2089. Jeżeli strony zastrzegły, że dochody kompensować się będą z procentami, albo całkowicie, albo do pewnej tylko wysokości, umowa taka wykonywa się jak każda inna, która nie jest prawem wzbronioną. — K. N. 1134, 1289 n., 1907, 1976, 2085

2090. Rozporządzenia artykułów 2077 i 2083 stosują się do zastawu nieruchomości, podobnie jak do ruchomego.

2091. Wszystko, co postanowiono w niniejszym Dzia-

le, nie ubliża prawom, jakieby osoby trzecie mieć mogły do samej nieruchomości oddanej w zastaw.— K. N. 1165.

Jeżeli wierzyciel mający tytuł zastawu, posiada zkad inąd na nieruchomości przywileje i hipoteki prawnie ustanowione i zachowane, wykonywa je w przypadku właściwym jak każdy inny wierzyciel. — K. N. 1166.

TYTUŁ XVIII. (1).

O przywilejach i hipotekach.

DZIAŁ I.

Rozporządzenia ogólne.

* **2092.** Ktokolwiek zobowiązał się osobiscie, w nien spełnić to zobowiązanie ze wszystkich swoich majątków ruchomych i nieruchomości, terazniejszych i przyszłych.

* **2095.** Majątki dłużnika są wspólnym zastawem jego wierzycieli; cena zas tych majątków ulega stosunkowemu rozdziałowi pomiędzy wierzycieli, chybaby między nimi zachodziły prawne przyczyny pierwszeństwa.

(1) Cały Tytuł XVIII Kodexu Napoleona t. j. art. 2092 do 2203 włącznie, uchylony został w Królestwie Polskiem:

1° Artykułem 163 *Ustawy Hypotecznej z r. 1818*, — (D. P. T. V, str. 295).

2° Artykułem 1 *Prawa o przywilejach i hipotekach z r. 1825*. (D. P. T. IX, str. 355).

3° Artykułem 1 *Prawa przechodniego do Kodexu Cywilnego Królestwa Polskiego z r. 1825*. — (Tom I, str. 274 niniejszego dzieła).

Ustawy Hypoteczne, obowiązujące w Królestwie Polskiem w miejsce Tytułu XVIII Kodexu Napoleona, zamieszczone są na samym początku Tomu II niniejszego dzieła.

* **2094.** Prawnemi przyczynami pierwszeństwa są: *przywileje i hipoteki.*

DZIAŁ II.

O przywilejach.

* **2095.** *Przywilej* jest prawo, jakie przymiot wierzytelności nadaje wierzycielowi do pierwszeństwa przed innemi wierzycielami, nawet hipotecznemi.

* **2096.** Pomiedzy wierzycielami uprzywilejowanemi, pierwszeństwo urzadza się stosownie do różnych przymiotów przywilejów.

* **2097.** Wierzyciele uprzywilejowani tego samego stopnia, zaspokojeni być powinni stosunkowo.

* **2098.** Przywilej z powodu praw Skarbu Królestwa i porządek w jakim się wykonywa, urzadzone są prawami właściwemi.

Skarb Królestwa jednak nie może otrzymać przywileju z uszczerbkiem praw poprzednio przez osoby trzecie nabytych.

* **2099.** Przywileje służyć mogą na ruchomościach lub na nieruchomościach.

ODDZIAŁ I.

O przywilejach na ruchomościach.

* **2100.** Przywileje są albo *ogólne* albo *szczególne* na pewnych ruchomościach.

§ 1. *O przywilejach ogólnych na ruchomościach.*

* **2101.** Wierzytelności uprzywilejowane na ogóle ruchomości są te, jakie niżej są wymienione, i wykonywają się w następującym porządku:

- 1° Koszta sądowe;
- 2° Koszta pogrzebu;
- 3° Wszelkie koszta ostatniej choroby, z równem prawem dla wszystkich, którym się należą;
- 4° Wynagrodzenie przypadające sługom za rok ubiegły, i to co się na rok bieżący należy;
- 5° Dostarczenia przedmiotów utrzymania uczynione dłużnikowi i jego familii, a mianowicie na ostatnie sześć miesięcy, przez kupców cząstkowo sprzedających, jako to przez piekarzy, rzeźników i innych, a na ostatni rok przez utrzymujących pensye i kupców hurtowych.

§ 2. *O przywilejach na pewnych ruchomościach.*

* **2102.** Wierzytelności uprzywilejowane na pewnych ruchomościach są:

- 1° Cena najmu i dzierżawy nieruchomości, na płodach ze zbiorów rocznych, i na cenie tego wszystkiego, co służy do ozdoby lub użytku domu najętego lub nieruchomości wydzierżawionej, i tego wszystkiego, co służy do prowadzenia gospodarstwa wiejskiego. Przywilej ten służy za wszystko, co już przypadło i co jeszcze ma przypaść, jeżeli kontrakty najmu lub dzierżawy są urzędowe, lub jeżeli są z podpisem prywatnym, a mają datę pewną; i, w tych dwóch przypadkach, inni wierzyciele mają prawo na nowo wynająć lub wypuścić w dzierżawę dom lub dobra na resztujący czas najmu lub dzierżawy, i mogą na swoją korzyść obrócić cenę najmu lub dzierżawy, pod obowiązkiem wszakże zapłacenia właścicielowi tego, coby się mu jeszcze naleźć mogło.

W braku zas urzędowego kontraktu najmu lub dzierżawy, lub gdy kontrakt ten, prywatnie sporządzony, nie ma daty pewnej, za jeden rok, poczynając od upływu roku bieżącego;

Ten sam przywilej służy za naprawy komornicze, i za wszystko to, co wykonania najmu lub dzierżawy dotyczy;

Jednakże summy należne za zasięwy lub za koszta zbiorów rocznych, zaspakajane będą z ceny zbiorów, a summy należne za narzędzia, z ceny tychże narzędzi, z pierwszeństwem przed właścicielem, w jednym i drugim przypadku;

Właściciel może zająć ruchomości służące do użytku lub ozdoby w jego domu lub dobrach, jeżeli przeniesionemi zostały bez jego zezwolenia, i zachowuje na tychże swój przywilej, byleby działał o ich odzyskanie; a mianowicie, jeżeli idzie o ruchomości służące do użytku lub ozdoby dóbr wiejskich, w przeciągu dni czterdziestu, a w przeciągu piętnastu dni, jeżeli idzie o ruchomości służące do użytku lub ozdoby domu;

2° Wierzytelność, na zastawie znajdującym się w posiadaniu wierzyciela;

3° Koształożone na zachowanie rzeczy;

4° Cena przedmiotów ruchomych nie zapłaconych, jeżeli jeszcze w posiadaniu dłużnika znajdują się, czy je kupił z terminem lub bez terminu;

Jeżeli sprzedaż uczynioną została bez terminu, sprzedawca może nawet działać o odzyskanie tych przedmiotów, dopóki się w posiadaniu kupującego znajdują, i przeszkodzić ich odprzedaniu, byleby działanie o odzyskanie przedsięwzięte było w ciągu osmiu dni od wydania, i byleby przedmioty

znajdowały się w takimże stanie, w jakim wydane-
mi były;

Przywilej sprzedawcy wykonywa się jednak do-
piéro po przywileju właściciela domu lub dóbr,
chybaby udowodnioném zostało, że właściciel wie-
dział, iż ruchomości i inne przedmioty, służące do
użytku lub ozdoby jego domu lub dóbr, nie nale-
żały do biorącego w najem lub dzierżawę;

Prawa i zwyczaje handlowe co do odzyskania,
w niczém nie zostają zmienione;

- 5° Dostarczenia utrzymujących zajazdy (hotele, ober-
ze, karczmy), na przedmiotach podróznego wniesio-
nych do zajazdu (hotelu, oberzy, karczmy);
- 6° Koszta przewożenia i wydatki z tém połączone, na
rzeczy przewożonéj;
- 7° Należności wynikające z nadużyć i przestępstw po-
pełnionych przez Urzędników publicznych w wy-
konywaniu ich urzędu, na kapitale poręki i na
procentach jakie od niego należć się mogą.

ODDZIAŁ II.

O przywilejach na nieruchomościach.

* **2105.** Wierzyciele uprzywilejowani na nierucho-
mnościach są:

- 1° Przedawca, na nieruchomości przedanéj, co do za-
płaty ceny;
Jeżeli zaszło kilka kolejnych sprzedaży, a cena
ich nalczy się w całości lub części, piérwszy prze-
dawca ma piérwszeństwo przed drugim, drugi
przed tuzecim, i tak daléj;
- 2° Ci, którzy dostarczyli funduszów na nabycie nieru-
chomości, byleby urzędownie stwierdzoném było,

przez akt pożyczki, że summa przeznaczoną była na ten użytek, oraz przez pokwitowanie sprzedawcy, że zapłata ceny dopełnioną została z funduszków pożyczonych;

- 3° Współspadkobiercy, na nieruchomościach spadkowych, co do rękojmi za działy między nimi dopełnione, i za przewyżki lub powroty w udziałach;
- 4° Budowniczy, przedsiębiorcy, mularze i inni robotnicy użyci do wybudowania, przebudowania, lub naprawy budynków, kanałów lub innych jakichkolwiek robót, byleby jednak biegły mianowany z urzędu przez Trybunał pierwszej instancji, w okręgu którego budynki są położone, sporządził, przed rozpoczęciem robót, protokół, w celu poświadczenia stanu miejsc, przy względzie na roboty, jakie właściciel, podług oświadczenia swego, ma zamiar uskuteczyć, i byleby roboty, najpóźniej w ciągu sześciu miesięcy od ich ukończenia, odebrane zostały przez biegłego również z urzędu mianowanego;

Lecz wysokość przywileju nie może przenosić wartości poświadczonych przez drugi protokół i ogranicza się do przewyżki wartości istniejącej w epoce zbycia nieruchomości i wynikającej z dokonanych robót;

- 5° Ci, którzy wypożyczyli fundusze na zapłacenie lub wynagrodzenie robotników, używają takiego samego przywileju, byleby użycie tych funduszków urzędownie stwierdzone było przez akt pożyczki i przez kwit robotników, tak jak to wyżej powiedziano co do wypożyczających fundusze na nabycie nieruchomości.

ODDZIAŁ III.

*O przywilejach rozciągających się na ruchomościach
i nieruchomościach.*

* **2104.** Przywileje rozciągające się na ruchomościach i nieruchomościach są te, jakie w artykule 2101 są wymienione.

* **2105.** Gdy w braku majątku ruchomego, uprzywilejowani w artykule poprzedzającym wymienieni, zgłaszają się o zapłatę z ceny nieruchomości w zbiegu z wierzycielami uprzywilejowanymi na nieruchomości, wypłaty uskuteczniają się w następującym porządku:

1° Koszta sądowe i inne w artykule 2101 wyszczególnione;

2° Wierzytelności w art. 2103 oznaczone.

ODDZIAŁ IV.

Jak się zachowują przywileje.

* **2106.** Przywileje mają o tyle tylko skutek względem nieruchomości, o ile stały się jawnymi przez wpisanie ich do ksiąg Konserwatora Hypotecznego, w sposób przez prawo określony, licząc od daty tego wpisu, z następującymi wyjątkami.

* **2107.** Wierzytelności wymienione w art. 2101, wyłączone są od formalności wpisu.

* **2108.** Przedawca uprzywilejowany zachowuje swój przywilej przez przepisanie tytułu, który przeniósł własność na nabywcę, i który poświadcza, że się mu całość lub część ceny należy; w tym celu przepisanie kontraktu przez nabywcę dopełnione waży tyle co wpis, tak dla sprzedawcy jako też dla wypożyczającego, który do-

starczył fundusze zapłacone, i który będzie podstawionym w prawa przedawcy przez tenże sam kontrakt: jednakże Konserwator Hypoteczny obowiązany będzie, pod karą wynagrodzenia szkód i strat względem osób trzecich, uczynić z urzędu w swoich księgach wpis wierzytelności wypływających z aktu przenoszącego własność, tak na korzyść przedawcy, jako téż na korzyść dających pożyczkę, którzy będą mogli także żądać przepisania kontraktu sprzedaży, jeżeli to jeszcze nie nastąpiło, a to w celu nabycia wpisu co do summy, jaka się im z ceny należy.

* **2109.** Współspadkobierca lub współdzielący się zachowuje swój przywilej na majątkach na każdą schedę przezręczonych lub na majątku zalicytowanym, za dodatek i zwrot przewyżki, lub za cenę na licytacji postą pioną, a to przez wpis na jego żądanie uczyniony, w ciągu dni szeszedziesięciu, od daty aktu działu lub od przysądzenia na licytacji; w przeciągu tego czasu żadna hipoteka nie może mieć miejsca na majątku obciążonym dodatkiem lub przysądzonym przez licytację, z uszczerbkiem praw wierzyciela dodatku lub ceny.

* **2110.** Budowniczowie, przedsiębiorcy, mularze i inni robotnicy użyci do wybudowania, przestawienia, lub naprawy budynków, kanałów i innych robót, oraz ci, którzy, w celu ich zapłacenia lub wynagrodzenia, wypożyczyli fundusze, a użycie tychże funduszków wykazane zostało, zachowują swój przywilej przez podwójny wpis,

1° Protokółu poswiadczającego stan miejsca,

2° Protokółu odbiorczego,—a to od wpisu pierwszego protokółu.

* **2111.** Wierzyciele i zapisobiercy, którzy żądają oddzielenia majątku zmarłego, stosownie do art. 878 w Tytule *O spadkach*, zachowują względem wierzycieli następców lub wyobrażających zmarłego, przywilej swój

na nieruchomościach spadkowych, przez wpisy dopełnione na każdej z tych nieruchomości, w ciągu sześciu miesięcy licząc od dnia otwarcia spadku.

Przed upływem tego czasu, następcy lub wyobrażający prawa zmarłego nie mogą ze szkodą tych wierzycieli lub zapisobierców nadać żadnej hipoteki na tym majątku.

* **2112.** Nabywcy tych rozmaitych uprzywilejowanych wierzytelności wykonywają wszyscy, też same prawa jak prawozbywcy, w miejscu i stopniu tychże.

* **2113.** Wszystkie uprzywilejowane wierzytelności poddane formalności wpisu, względem których warunki powyżej do zachowania przywileju przepisane spełnionemi nie zostały, nie przestają być pomimo to hipotecznemi; lecz hipoteka ma datę względem trzecich dopiero od epoki wpisów, które winny być dopełnione tak, jak niżej będzie wskazaném.

DZIAŁ III.

O h y p o t e k a c h.

* **2114.** *Hypoteka* jest prawo rzeczowe na nieruchomościach, do których przywiązane jest zaspokojenie zobowiązania.

Hypoteka, z natury swój, jest niepodzielną, i utrzymuje się w całości na wszystkich nieruchomościach jej poddanych, na każdej z nich i na wszelkiej ich części.

Idzie za niemi w jakiegokolwiek ręce przechodzą.

* **2115.** Hypoteka ma miejsce tylko w przypadkach i podług form przez prawo upoważnionych.

* **2116.** Hypoteka jest albo *prawna*, albo *sądowa*, albo *umowna*.

* **2117.** *Hypoteka prawna* jest ta, która z prawa wypływa.

Hypoteka sądowa jest ta, która wynika z wyroków lub aktów sądowych.

Hypoteka umowna jest ta, która zawisła od umów, oraz od formy zewnętrznej aktów i kontraktów.

* **2118.** Przedmiotem hipoteki mogą być jedynie:

1° Majątki nieruchomości zbywalne, i ich przynależności za nieruchomości poczytane;

2° Użytkowanie z tychże majątków i przynależności przez czas jego trwania.

* **2119.** Hypoteka na ruchomościach nie ma miejsca.

* **2120.** Kodex niniejszy w niczem nie zmienia rozporządzeń praw morskich, dotyczących okrętów i innych statków morskich.

ODDZIAŁ I.

O hipotekach prawnych.

* **2121.** Prawa i wierzytelności, którym hipoteka prawna służy, są następujące:

Mężatek, na majątkach ich mężów;

Małoletnich i bezwłasnowolnych, na majątkach ich opiekunów;

Rządu, gmin i instytucji publicznych, na majątkach poborców i zarządców obowiązanych do składania rachunków.

* **2122.** Wierzyciel, mający hipotekę prawną, może wykonywać swe prawa na wszystkich nieruchomościach do jego dłużnika należących, i na tych, które mogą później do niego należeć, pod ograniczeniami niżej wymienionymi.

ODDZIAŁ II.

O hipotekach sądowych.

* **2125.** Hipoteka sądowa wypływa z wyroków, bądź oocznych, bądź zaocznych, stanowczych lub tymczasowych, na korzyść tego, kto je otrzymał. Wypływa także z przyznań i ze sprawdzeń, sądownie nastąpiionych, co do podpisów na akcie obowiązującym z podpisem prywatnym.

Może być wykonywaną na nieruchomościach teraźniejszych dłużnika, oraz na tych, które przez niego nabytemi być mogą, pod ograniczeniami niżej wyrażonemi.

Wyroki polubowne wtenczas dopiero hipotekę skutkować mogą, gdy opatrzone zostaną postanowieniem sądowném co do wykonalności.

Hipoteka może również wypływać z wyroków wydanych w kraju obcym, lecz wtedy tylko, gdy uznane zostały za wykonalne przez Trybunał Francuzki, co nie ubliża rozporządzeniom przeciwnym, jakie mogą być objęte w prawach politycznych lub traktatach.

ODDZIAŁ III.

O hipotekach umownych.

* **2124.** Hipoteka umowna może być dozwoloną przez tych tylko, którzy mają zdolność zbywania nieruchomości, jakie jój poddają.

* **2125.** Ci, którzy na nieruchomości mają tylko prawo zawisłe od warunku zawieszającego, albo ulegające rozwiązaniu w pewnych przypadkach, lub uległe uchyleniu, mogą dozwolić tylko hipotekę poddaną tym samym warunkom lub temuż samemu uchyleniu.

* **2126.** Majątki małoletnich, bezwłasnowolnych i znikłych, dopóki posiadanie tych ostatnich jest tylko tymczasowe, mogą być hipoteką obciążone jedynie z przyczyn i podług form przez prawo ustanowionych, albo na mocy wyroków.

* **2127.** Hipoteka umowna może być dozwoloną jedynie przez akt sporządzony w formie urzędowej przed dwoma notaryuszami, lub przed jednym notaryuszem i dwoma świadkami.

* **2128.** Kontrakty zawarte w kraju obcym nie mogą nadawać hipoteki na majątkach we Francyi położonych, jeżeli prawa polityczne i traktaty przeciwnych téj zasadzie nie obejmują rozporządzeń.

* **2129.** Taka tylko hipoteka umowna jest ważną, która, bądź w tytule urzędowym wierzytelności ustanawiającym, bądź w akcie urzędowym późniejszym, wskazuje szczegółowo naturę i położenie każdéj z nieruchomości obecnie do dłużnika należących, na których tenże dozwala hipoteki dla wierzytelności. Każda ze wszystkich jego nieruchomości terażniejszych może być imieniem hipotece poddana.

Nie można hipoteką obciążać majątków przyszłych.

* **2130.** Jednakże, jeżeli rzeczywiste i nie obciążone majątki dłużnika nie są dostateczne dla zabezpieczenia wierzytelności, dłużnik, wskazując tę niedostateczność, może zezwolić, aby wszelkie majątki, jakieby w późniejszym czasie nabył, ulegały hipotece w miarę nabycia.

* **2131.** Podobnież w przypadku, jeżeliby nieruchomość lub nieruchomości terażniejsze, poddane hipotece, uległy zniszczeniu, lub takim uszkodzeniom, iż stały się niewystarczającymi na zabezpieczenie wierzyciela, tenże może, albo domagać się zapłaty natychmiast, albo téż żądać dodatkowéj hipoteki.

* **2132.** Hypoteka umowna ważną jest o tyle tylko, o ile summa, do której się ściąga, jest pewną i w akcie oznaczoną; jeżeli wierzytelność z zobowiązania wynikająca, jest co do swojego bytu warunkową, lub co do swjej wartości nieoznaczoną, wierzyciel będzie mógł żądać wpisu, o którym później będzie mowa, jedynie do wysokości wyrównywającej wartości szacunkowej przez niego wyraźnie wskazanej, której zmniejszenia dłużnik ma prawo żądać, jeżeli wypadnie.

* **2133.** Hypoteka nabyta rozciąga się do wszystkich ulepszeń poczynionych w majątku obciążonym hypoteką.

ODDZIAŁ IV.

O porządku pierwszeństwa między hypotekami.

* **2134.** Pomiedzy wierzycielami hypoteka, czy to prawna, czy sądowa, czy umowna, ma pierwszeństwo dopiero od dnia wpisu dopełnionego na żądanie wierzyciela w księgach Konserwatora, podług formy i w sposobie prawem przepisanych, z zastrzeżeniem wyjątków w następującym artykule wskazanych.

* **2135.** Hypoteka istnieje niezależnie od wpisu:

- 1° Na korzyść małoletnich i bezwłasnowolnych, na nieruchomościach należących do ich opiekuna, z powodu jego zarządu, od dnia przyjęcia opieki;
- 2° Na korzyść żon, co do ich posagu i umów małżeńskich, na nieruchomościach męża, licząc od dnia małżeństwa.

Żonie służy hypoteka co do summ posagowych otrzymanych przez nią w spadku, lub co do darowizn w czasie małżeństwa jęj uczynionych, dopiero od dnia otwar-

cia się spadku, lub od dnia, w którym darowizny skutek otrzymały.

Co do wynagrodzenia z powodu długów, jakie żona łącznie z swym mężem zaciągnęła, oraz co do zastąpienia zbytych wyłącznych jój nieruchomości, służy hipoteka żonie, jedynie od dnia zobowiązania lub sprzedaży.

W żadnym przypadku, rozporządzenie niniejszego artykułu nie będzie mogło ubliżać prawom nabytym przez osoby trzecie przed ogłoszeniem niniejszego Tytułu.

* **2156.** Wszelako mężowie i opiekunowie obowiązani są objawić hipoteki, jakimi ich majątki są obciążone, i, w tym celu, sami winni żądać, bez żadnej zwłoki, uczynienia wpisu w Kancellaryi na ten cel ustanowionej, na nieruchomościach do nich należących, oraz na nieruchomościach, jakieby później do nich należeć mogły.

Mężowie i opiekunowie, którzyby, zaniedbawszy żądać i dopilnować uskutecznienia wpisów nakazanych przez niniejszy artykuł, przyznali komu lub dozwolili pozyskać przywileje lub hipoteki na swoich nieruchomościach, nie oświadczywszy wyraźnie, iż rzeczony nieruchomości były poddane hipotece prawnej żon i małoletnich, uważani będą za szalbierzy, i jako tacy ulegać będą przymusowi osobistemu.

* **2157.** Opiekunowie przydani obowiązani będą, pod osobistą odpowiedzialnością, i pod karą wynagrodzenia wszelkich szkód i strat, czuwać nad tém, ażeby na majątkach opiekuna głównego bezzwłocznie wpisy były dopełnione z powodu sprawowanej przez niego opieki, a nawet żądać uskutecznienia tych wpisów.

* **2158.** Gdyby mężowie, opiekunowie główni lub przydani, zaniedbali żądać uskutecznienia wpisów, nakazanych artykułami poprzedzającymi, będą o to wezwani przez Prokuratora Królewskiego przy Trybunale

pięrcwszej instancyi zamieszkania mężów i opiekunów, albo téż miejsca, w którym są majątki położone.

* **2139.** Krewni, bądź męża, bądź żony, i krewni małoletniego, a w ich braku, przyjaciele, będą mogli żądać skutecznienia rzeczonych wpisów; wpisy te będą także mogły być żądane przez żonę i małoletnich.

* **2140.** Gdy w kontrakcie przedślubnym strony pełnoletnie umówiły się, że wpis będzie mógł mieć miejsce jedynie na jednych lub pewnych tylko nieruchomościach męża, nieruchomości nie wymienione jako uległe wpisowi, pozostaną wolne i oswobodzone od hypoteki co do posagu żony, przynależnych jej zwrotów i umów małżeńskich. Nie można się umawiać, iż żaden wpis dopełniony nie będzie.

* **2141.** Toż samo będzie miało miejsce co do nieruchomości opiekuna, jeżeli krewni uchwalą na radzie familijnej, że wpisy zrobione będą na niektórych tylko nieruchomościach.

* **2142.** W przypadkach wskazanych w dwóch poprzedzających artykułach, mąż, opiekun główny i przydany, obowiązani będą żądać wpisu jedynie tylko na nieruchomościach wskazanych.

* **2143.** Gdy hypoteka nie była ograniczoną w akcie mianowania opiekuna, tenże, w przypadku gdy hypoteka ogólna na jego nieruchomościach przewyższać będzie notorycznie ilość, jakaby na zabezpieczenie jego zarządu dostateczną była, będzie mógł żądać, aby hypoteka ta była ograniczoną do nieruchomości wystarczających na zupełną rękojmię dla małoletniego.

Skarga wyniesioną będzie przeciwko opiekunowi przydanemu, i poprzedzić ją powinno zdanie rady familijnej.

* **2144.** Podobnież mąż, za zezwoleniem swój żony, i po zasięgnięciu zdania czterech najbliższych jej kre-

wnych, zebranych na zgromadzeniu familijném, będzie mógł żądać, ażeby hipoteka ogólna na wszystkich jego nieruchomościach, z powodu posagu, zwrotów i umów małżeńskich istniejąca, została ograniczoną do nieruchomości wystarczających na zachowanie w całości praw żony.

* **2145.** Wyroki co do skargi mężów i opiekunów, nie będą mogły być wydane bez wysłuchania wniosków Prokuratora Królewskiego, i tylko ocznie z nim.

W razie gdy Trybunał wyrzeczy ograniczenie hipoteki do niektórych nieruchomości, wpisy, dopełnione na wszelkich innych, zostaną wykręslone.

D Z I A Ł I V.

O sposobie wpisywania przywilejów i hipotek.

* **2146.** Wpisy skuteczniają się w kancelaryi Konserwatora Hipotecznego, w okręgu którego położone są majątki, poddane przywilejowi lub hipotece. Wpisy te nie mają żadnego skutku, jeżeli dopełnione zostały w ciągu czasu, w którym akta, sporządzone przed otwarciem upadłości, uznane są prawem za nieważne.

Toż samo ma zastosowanie do wierzycieli spadku, jeżeli wpis dopełniony został przez jednego z nich dopiero po otwarciu spadku, i w razie gdy spadek przyjęty był jedynie z dobrodziejstwem inwentarza.

* **2147.** Wszyscy wierzyciele, jednegoż dnia wpisani, zyskują, w zbiegu pomiędzy sobą, hipotekę jednejże daty, bez różnicy czy wpis nastąpił z rana lub wieczorem, chociażby Konserwator różnicę tę zaznaczył.

* **2148.** Ażeby skutecznić wpis, wierzyciel przedstawi, czy to sam osobiscie, czy to przez trzecią osobę, Konserwatorowi Hipotecznemu oryginał lub wypis

urzędowy wyroku lub aktu, z których przywilej lub hipoteka wypływa.

Do tego dołączy dwa podania pisane na papierze stemplowym, z których jedno może być zamieszczone na wypisie tytułu. Podania te obejmować będą:

- 1° Imię, nazwisko, zamieszkanie wierzyciela, jego powołanie, jeżeli ma jakie, i obranie zamieszkania dla niego w jakimkolwiek bądź miejscu położonem w obrębie Kancellaryi;
- 2° Imię, nazwisko, zamieszkanie dłużnika, powołanie jego, jeżeli jest wiadome, lub oznaczenie szczegółowe co do tożsamości takiej, ażeby Konserwator w każdym przypadku mógł rozpoznać i odróżnić osobę obciążoną hipoteką;
- 3° Datę i naturę tytułu;
- 4° Wysokość kapitału wierzytelności wymienionych w tytule, lub ocenionych przez wpisującego, o ile to tyczy się rent i dostarczeń, lub też praw od wypadku zawisłych, warunkowych, lub nieoznaczonych, w przypadkach gdy ocenienie to jest nakazane; jak również wysokość wszelkich przynależności tychże kapitałów oraz termin wymagalności;
- 5° Wskazanie rodzaju i położenia majątków, na których pragnie zachować służący sobie przywilej lub hipotekę.

To ostatnie rozporządzenie nie ma zastosowania w przypadku hipotek prawnych lub sądowych: w braku umowy, jeden wpis, co do tych hipotek, obciąża wszystkie nieruchomości znajdujące się w obrębie Kancellaryi.

* **2149.** Wpisy mające być zamieszczonemi na majątkach osoby zmarłej, będą mogły być dopełnione w skutku prostego wymienienia osoby zmarłej, jak to

pod numerem drugim artykułu poprzedzającego powie-
dziano.

* **2150.** Konserwator uczyni wzmiankę w swój Księ-
dze o treści podań i zwróci żądającemu wpisu tak sam
tytuł lub jego wypis, jak o téż jedno z podań, na końcu
którego poświadczy, iż wpis dopełnił.

* **2151.** Wierzyciel mający wpisany kapitał przy-
noszący procent lub opłatę rentową, ma prawo być za-
mieszczonym za dwa lata tylko i za rok bieżący w tym
samym stopniu hipotecznym co i kapitał jego; nie ubliża
to zyskiwaniu wpisów szczególnych, które nadają hypo-
tekę licząc od ich daty co do zaległości, jakie pierwszym
wpisem nie są zachowane.

* **2152.** Dozwala się temu, kto się wpisu domagał,
jako téż osobom przedstawiającym go, lub zyskującym
ustąpienie przez akt urzędowy, zmierić w księgach hy-
potecznych obrane zamieszkanie, pod obowiązkiem je-
dnak obrania i wskazania innego w tym samym okręgu.

* **2153.** Prawa hipoteki czysto prawnej rządu, gmin
i zakładów publicznych na majątkach osób do wyracho-
wania się obowiązanych, także prawa małoletnich lub
bezwłasnowolnych względem opiekunów, mężatek wzglę-
dem ich mężów, wpisane zostaną za przedstawieniem
dwóch podań obejmujących jedynie:

- 1° Imię, nazwisko, powołanie i zamieszkanie rzeczy-
wiste wierzyciela, oraz zamieszkanie, które przez
niego lub dla niego obraném zostanie w okręgu;
- 2° Imię, nazwisko, powołanie, zamieszkanie, lub do-
kładne oznaczenie dłużnika;
- 3° Naturę praw mających być zachowanemi, wyso-
kość ich wartości co do przedmiotów oznaczonych,
bez obowiązku wskazania wartości przedmiotów
warunkowych, od wypadku zawisłych lub nieo-
znaczonych.

* **2154.** Wpisy zachowują hypotekę i przywilej przez lat dziesięć, licząc od ich daty; skutek ich ustaje, jeżeli wpisy odnośnymi nie zostały przed upływem tego czasu.

* **2155.** Koszta wpisu są ciężarem dłużnika, jeżeli przeciwnego nie ma zastrzeżenia; koszta te zalicza żądający wpisu, wyjąwszy hypoteki prawne, co do których regres o koszta Konserwatorowi służy do dłużnika. Koszta przepisania, jakiego przedawca żądać może, są ciężarem nabywcy.

* **2156.** Skargi, jakie z wpisów przeciwko wierzycielom wyniknąć mogą, wytaczane będą przed Trybunał właściwy, przez pozwy osobiscie lub w ostatniem w księgach obraném zamieszkaniu doręczone, a to bez względu na zgon, bądź wierzycieli, bądź osób, u których ciż zamieszkanie obrali.

DZIAŁ V.

O wykręśleniu i ograniczeniu wpisów.

* **2157.** Wykręślenie wpisów następuje za zezwoleniem stron interessowanych i do tego zdolnych, albo na skutek wyroku ostatecznego lub prawomocnego.

* **2158.** W jednym i drugim przypadku, żądający wykręślenia złożyć powinien w Kancellaryi Konserwatora wypis aktu urzędowego, obejmującego zezwolenie, albo téż wypis wyroku.

* **2159.** Wykręślenie, na które nie masz zezwolenia, żądane być ma w Trybunale, w którego okręgu wpis był uczyniony, wyjąwszy gdy wpis ten uskutecz-niony został w celu zabezpieczenia skazania co do przedmiotu od wypadku zawisłego lub nieoznaczonego, o którego egzekucję lub obrachowanie dłużnik i domniema-

ny wierzyciel są w sporze lub mają być sądzeni w innym Trybunale; w którymto przypadku żądanie o wykręślenie przed ten ostatni Trybunał wniesione lub odesłane być winno.

Jednakże umowa zawarta między wierzycielem a dłużnikiem o to, że, w razie sporu, wniosą skargę przed Trybunał, jakiby oznaczyli, będzie pomiędzy nimi wykonaną.

* **2160.** Wykręślenie powinno być przez Trybunały nakazane, gdy wpis nastąpił, nie będąc opartym ani na prawie, ani na tytule, lub gdy nastąpił na zasadzie tytułu, bądź nieformalnego, bądź umorzonego, lub zaspokojonego, albo gdy prawa przywileju lub hipoteki zostały drogą prawną zniesionemi.

* **2161.** W każdym razie, gdy wpisy uskutecznione przez wierzyciela, który, na mocy ustawy, ma prawo dopełnić je na terażniejszych lub przyszłych majątkach dłużnika, bez umówionego ograniczenia, zamieszczone będą na większej liczbie majątków rozmaitych, niż tego potrzeba do zabezpieczenia wierzytelności, skarga o ograniczenie wpisów lub o częściowe ich wykręślenie, o ile przewyższają stosunek właściwy, służy dłużnikowi. Co do właściwości sądu, trzymać się należy rozporządzeń wskazanych w art. 2159.

Rozporządzenie niniejszego artykułu nie stosuje się do hipotek umownych.

* **2162.** Poczytują się za zbytczne wpisy uczynione na kilku nieruchomościach, gdy wartość czysta jednej lub kilku z nich przenosi więcej jak o trzecią część wysokość wierzytelności, tak w kapitale, jak procentach i kosztach.

* **2163.** Mogą także być ograniczonemi jako zbytczne, dopełnione podług oszacowania uczynionego przez wierzyciela wpisy wierzytelności, co do których ustano-

wie się mająca dla ich zabezpieczenia hipoteka, nie była w umowie określona, a które ze swój natury są warunkowe, od wypadku zawisłe lub nieoznaczone.

* **2164.** Nadmiar, w tym razie, oznaczają sędziowie stosownie do uznania swego, podług okoliczności, prawdopodobieństw losowych i domniemań, tak, iżby pogodzić prawdopodobne prawa wierzyciela z interessem zachowania kredytu rozsądnego dłużnikowi; co nie ubliża nowym wpisom z pierwszeństwem hipoteczném od dnia ich daty, skoroby wierzytelności nieoznaczone podniosły się w skutek wypadku do summy wyższej.

* **2165.** Wartość nieruchomości mająca być porównaną z wartością wierzytelności i jedna trzecia część nadto, oznacza się, co do nieruchomości nie ulegających zniszczeniu, mnożąc piętnaście razy wartość dochodu podanego do rejestrów bierzych podatkowych, albo oznaczonego w stosunku ilości podatków w tymże rejestrze podanych, zachowując stosunek, jaki istnieje w gminach położenia dóbr pomiędzy tym rejestrem lub tą ilością podatku, a dochodem; mnożąc zaś dziesięć razy tę wartość dochodu co do nieruchomości zniszczeniu ulegających. Będą jednakże mogli sędziowie posiłkować się nadto objaśnieniami wynikającymi z kontraktów dzierżawnych nie podejrzanych, protokołami oszacowania, jakie mogły być sporządzone poprzednio w epokach zbliżonych, i innymi podobnymi aktami, i ustanowić dochód według pośredniej stopy pomiędzy wypadkami tych rozmaitych objaśnień.

DZIAŁ VI.

O skutku przywilejów i hipotek przeciwko trzecim posiadaczom.

* **2166.** Wierzyciele mający przywilej lub hipote-

kę zapisaną na nieruchomości, zachowują je na niej, bez względu na to w czyje ręce takowa przejdzie, i mają prawo być umieszczonemi i zapłaconemu podług porządku swych wierzytelności lub wpisów.

* **2167.** Jeżeli trzeci posiadacz nie dopełni formalności poniżej wskazanych (art. 2181 do 2195), dla oczyszczenia swój własności, pozostaje, przez sam skutek wpisów, jako posiadacz, obowiązany do zapłacenia wszystkich długów hipotecznych, i służyć mu terminami i zwłoki, pierwotnemu dłużnikowi udzielone.

* **2168.** Trzeci posiadacz obowiązany jest w tym samym przypadku, albo zapłacić wszystkie procenta i kapitały wymagalne, bez względu na wysokość summy, jaką wynoszą, albo też opuścić nieruchomość hipotecze poddaną, bez żadnego zastrzeżenia.

* **2169.** Jeżeliby trzeci posiadacz nie uczynił zadość w zupełności jednemu z tych zobowiązań, każdy wierzyciel hipoteczny ma prawo wystawić na sprzedaż przeciwko niemu nieruchomość hipotecze uległą, w trzydziestu dni po nakazie pierwotnemu dłużnikowi doręczonym, oraz po wezwaniu trzeciego posiadacza, iżby zapłacił dług wymagalny, lub opuścił nieruchomość.

* **2170.** Jednakże trzeci posiadacz osobiście do długu nie zobowiązany, może sprzeciwić się sprzedaży nieruchomości hipotecze poddanej, która do niego przeszła, jeżeli w posiadaniu głównego lub głównych dłużników pozostały inne nieruchomości, obciążone tą samą hipoteką, i żądać poprzedniego ich roztrząśnienia, podług formy w Tytule *O poręczeniu* wskazanej (art. 2019 do 2024); w czasie tego roztrząśnienia, sprzedaż nieruchomości, hipoteką obciążonej, zawiesza się.

* **2171.** Excepcją roztrząśnienia nie można zasłać się przeciwko wierzycielowi uprzywilejowanemu lub mającemu hipotekę szczególną na nieruchomości.

* 2172. Każdy trzeci posiadacz może opuścić nieruchomości z powodu obciążającej ją hipoteki, jeżeli nie jest osobiscie do długu zobowiązany, i jeżeli jest zdolnym do zbywania.

* 2173. Opuszczenie to nastąpić może nawet wtenczas, gdy już trzeci posiadacz przyjął zobowiązanie lub też skazanym został w tym jedynie przymocie: opuszczenie nie przeszkadza trzeciemu posiadaczowi, iżby, aż do przysądzenia, mógł odebrać nieruchomości płacąc cały dług i koszta.

* 2174. Opuszczenie z powodu cięższej hipoteki dopełnia się w kancelaryi Pisarza Trybunału położenia majątku; i dopełnienie tego Trybunał poświadcza.

Na prośbę strony pilniejszej ustanawia się *kurator majątku opuszczonego* i przeciw niemu popieraną będzie sprzedaż nieruchomości podług form co do wywłaszczenia przepisanych.

* 2175. Pogorszenia wynikłe z czynu lub niedbalstwa trzeciego posiadacza, ze szkocą wierzycieli hipotecznych lub uprzywilejowanych, dają przeciwko niemu tytuł do skargi o wynagrodzenie; lecz nie może żądać zwrotu poczynionych nakładów i ulepszeń, jak tyko do wysokości przewyżki wartości z ulepszenia wynikającej.

* 2176. Dochody z nieruchomości hipoteką obciążonej należą od trzeciego posiadacza dopiero od dnia wezwania o zapłatę lub o opuszczenie, a, jeżeli rozpoczęte poszukiwania zaniechane zostały przez lat trzy, od dnia uczynienia nowego wezwania.

* 2177. Służebności i prawa rzeczowe, jakie miał trzeci posiadacz na nieruchomości przed objęciem jej w posiadanie, powstają na nowo po opuszczeniu jej, lub po przysądzeniu przeciwko niemu nastąpiioném.

Osobiści wierzyciele trzeciego posiadacza, dopiero po wszystkich tych, którzy pozyskali wpisy na poprze-

dnich właścicielach, wykonywają podług swojego stopnia hipotekę na majątku opuszczonym lub przysądzonym.

* **2178.** Trzeciemu posiadaczowi, który zapłacił dług hipoteczny, lub opuszczył nieruchomość hipoteką obciążoną, albo uległ wywłaszczeniu z téj nieruchomości, służy w drodze rękojmi przeciwko głównemu dłużnikowi regres, jaki z prawa wypada.

* **2179.** Trzeci posiadacz, który chce oczyścić swą własność, płacąc cenę, zachować powinien formalności przepisane w Dziale VIII niniejszego Tytułu (art. 2181 n.).

DZIAŁ VII.

O wygaśnieniu przywilejów i hipotek.

* **2180.** Przywileje i hipoteki gasną:

- 1° Przez ustanie głównego zobowiązania;
- 2° Przez zrzeczenie się hipoteki ze strony wierzyciela;
- 3° Przez dopełnienie formalności i warunków przepisanych dla trzecich posiadaczy, dla oczyszczenia majątków przez nich nabytych;
- 4° Przez przedawnienie.

Przedawnienia nabywa dłużnik, co do majątków w jego ręku będących, przez upływ czasu oznaczony do przedawnienia dla skarg nadających hipotekę lub przywilej.

Co do majątków znajdujących się w ręku trzeciego posiadacza, tenże przedawnienie nabywa przez czas oznaczony dla przedawnienia własności na jego korzyść; w przypadku, gdy przedawnienie wymaga tytułu, bieg jego roz-

poczyna się dopiero od dnia przepisania takowego w Księgach Konserwatora.

Wpisy przez wierzyciela zyskane nie przerywają biegu przedawnienia ustanowionego przez prawo na korzyść dłużnika lub trzeciego posiadacza.

DZIAŁ VIII.

O sposobie oczyszczenia własności z przywilejów i hypotek.

* **2181.** Kontrakty przenoszące własność nieruchomości lub praw rzeczowych nieruchomości, któreby trzeci posiadacze chcieli oczyścić z przywilejów i hypotek, przepisane będą w całości przez Konserwatora Hypotecznego, w którego okręgu majątki są położone.

Przepisanie to dopełnione zostanie w księdze na to przeznaczonój, a Konserwator ma obowiązek wydać poświadczenie o tém żądającemu przepisania.

* **2182.** Proste przepisanie tytułów przenoszących własność w księgach Konserwatora, nie oczyszcza nieruchomości z przywilejów i hypotek na niój ustanowionych.

Przedawca przenosi na nabywcę jedynie własność i prawa, jakie jemu samemu na rzeczy przedanej służyły; przenosi zas je obciążone temi samemi przywilejami i hypotekami, jakim podlegał.

* **2183.** Jeżeli nowy właściciel chce się zasłonić od skutku poszukiwań, do jakich przepisy Działu VI niniejszego Tytułu upoważniają, obowiązany jest, bądź przed poszukiwaniami, bądź téż najpóźniej w miesiąc licząc od pierwszego uczynionego wezwania, doręczyć wierzycielom w zamieszkaniach przez nich przy wpisach obranych:

1° Wyciąg swojego tytułu, obejmujący jedynie datę i przymiot aktu, nazwisko i wskazanie wyraźne prze-

dawcy lub darującego, naturę i położenie rzeczy przedanej lub darowanej; a jeżeli idzie o cały klucz, ogólną tylko nazwę dóbr i okręgów w których są położone, cenę i ciężary części ceny przedanej stanowiące, lub też oznaczenie wartości rzeczy, jeżeli była darowaną;

2° Wyciąg przepisania aktu sprzedaży;

3° Wykaz w trzech rubrykach, z których pierwsza obejmować ma datę hypotek i wpisów, druga nazwiska wierzycieli, trzecia wysokość wpisanych wierzytelności.

* **2184.** Nabywca lub obdarowany oświadczy w tymże samym akcie, iż gotów jest natychmiast zaspokoić długi i ciężary hypoteczne, lecz jedynie do wysokości ceny, nie robiąc różnicy pomiędzy długami wymagalnymi a niewymagalnymi.

* **2185.** Gdy nowy właściciel dopełnił to zawiadomienie w czasie przepisany, każdy [wierzyciel, którego tytuł jest wpisany, żądać może wystawienia nieruchomości na licytację i przysądzenie publiczne, pod obowiązkiem:

1° Że żądanie to doręczonem zostanie nowemu właścicielowi najpóźniej w dniach czterdziestu od zawiadomienia dopełnionego na żądanie tego ostatniego, dodając nadto dwa dni na każde pięć myryametrów (1) odległości pomiędzy zamieszkaniem obranem a zamieszkaniem rzeczywiście każdego z żądających wierzycieli;

2° Że obejmować będzie ze strony żądającego zobowiązanie się, iż postąpi lub spowoduje postąpienie

---

(1) Myryametrów 5, równa się $5^{17}/_{10}$ milom Polskim, czyli 41 wiorstom Rossyjskim.

ceny o dziesiątą część wyższą nad umówioną w kontrakcie, lub oświadczoną przez nowego właściciela;

- 3° Że takie samo wręczenie uczynione będzie w tym samym czasie poprzedniemu właścicielowi, pierwotnemu dłużnikowi;
- 4° Że oryginał i kopie tych wezwań podpisane zostaną przez żądającego dłużnika, lub przez jego pełnomocnika wyraźnie umocowanego, który w tym razie obowiązany jest dołączyć kopię swojego pełnomocnictwa;
- 5° Że ofiaruje złożyć poręczenie aż do wysokości ceny i ciężarów.

Wszystko to pod karą nieważności.

* **2186.** Jeżeli wierzyciele nie żądali sprzedaży przez licytację w czasie i podług form przepisanych, wartość nieruchomości zostaje stanowczo ustanowioną podług ceny w kontrakcie umówionej lub oświadczonej przez nowego właściciela, który w skutek tego uwolnionym zostaje od wszelkich przywilejów i hypotek, płacąc rzeczoną cenę wierzycielom, którym z kolei do odebrania przypada, lub też ją zaznaczając.

* **2187.** W razie sprzedaży przez licytację, takowa nastąpi podług form dla przymusowego wywłaszczenia ustanowionych, na żądanie bądź wierzyciela, który ję żądał, bądź też nowego właściciela.

Popiérający wyrazi w obwieszczeniach cenę umówioną w kontrakcie, lub oświadczoną, i przewyżkę, jaką wierzyciel zobowiązał się postąpić lub postąpienie ję spowodować.

* **2188.** Otrzymujący przysądzenie obowiązany jest, oprócz ceny przysądzenia, powrócić nabywcy lub obdarowanemu wywłaszczonemu koszta i słuszne wydatki je-

go kontraktu, koszta przepisania w księgach Konserwatora, koszta wręczeń i koszta sprzedaży przez licytację.

* **2189.** Nabywca lub obdarowany, utrzymujący się przy nieruchomości na licytację wystawioną, przez najwyższe postąpienie, nie ma obowiązku przepisania w hipotece wyroku przysądzenia.

* **2190.** Odstąpienie wierzyciela od uczynionego przezeń żądania sprzedaży przez licytację, chociażby tenże zapłacił podaną przez siebie sumę, nie może przeszkodzić przysądzeniu publicznemu, chybaby się wyraźnie na to zgodzili wszyscy inni wierzyciele hipoteczni.

* **2191.** Nabywca, który otrzymał przysądzenie, będzie miał regres prawem określony do sprzedawcy, o zwrot przewyżki nad cenę w jego tytule umówioną, i o procent od tej przewyżki, licząc od dnia każdej zapłaty

* **2192.** W razie gdyby tytuł nowego nabywcy obejmował nieruchomości i ruchomości, lub kilka nieruchomości, z których jedne obciążone są hipoteką, a drugie nie obciążone, położone w jednym lub rozmaitych okręgach kancelaryi, zbyte za jedną tylko cenę, lub za różne i oddzielne ceny, stanowiące jedno lub oddzielne gospodarstwa, — cena każdej nieruchomości obciążonej szczegółami i oddzielnymi wpisami, oświadczoną będzie w zawiadomieniu nowego właściciela, przez szczegółowy rozkład, jeżeli wypadnie, całkowitej ceny w tytule wymienionej.

Wierzyciel nadlicytant, w żadnym przypadku, nie może być zmuszonym, aby swoje podanie ceny rozciągnął do ruchomości, ani też do nieruchomości innych jak te, na których jego wierzytelność hipotecznie jest zabezpieczona i położonych w jednym i tym samym okręgu; z zastrzeżeniem regresu dla nowego właściciela przeciwko jego prawozbywcom o wynagrodzenie poniesionych

szkód, bądź przez podział przedmiotów jego nabycia, bądź przez rozdzielenie gospodarstw.

D Z I A Ł IX.

O sposobie oczyszczenia hipotek, gdy nie istnieją wpisy na majątkach mężów i opiekunów.

* **2193.** Nabywcy nieruchomości należących do mężów lub opiekunów, jeżeli nie istnieją wpisy na rzeczonych nieruchomościach z powodu zarządu opiekuna, lub z powodu posagów, zwrotów i umów małżeńskich żony, będą mogli majątki przez siebie nabyte oczyścić z hipotek, jakieby je ciążyły.

* **2194.** W tym celu w Kancellaryi Trybunału Cywilnego miejsca położenia majątków, złożą należycie poświadczoną kopię kontraktu własność przenoszącego, i wykażą przez akt doręczony, tak żonie, lub przydanemu opiekunowi, jako też Prokuratorowi Królewskiemu przy Trybunale, skład przez siebie uczyniony. Wyciąg tego kontraktu, obejmujący datę, imiona, nazwiska, powołanie i zamieszkanie kontraktujących, oznaczenie natury i położenia majątków, cenę i inne ciężary sprzedaży, pozostanie wywieszonym przez dwa miesiące w sali posiedzeń Trybunału; w ciągu którego to czasu, żony, mężowie, opiekunowie główni i przydani, małoletni, bezwłasnowolni, krewni lub przyjaciele, i Prokurator Królewski, będą mogli żądać, jeżeli wypadnie, i wyjednać w kancellaryi Konserwatora hipotecznego, wpisy na majątku zbytym, które będą miały ten sam skutek, jak gdyby uczynione były w dniu umowy przedślubnej, lub w dniu objęcia zarządu przez opiekuna; z zastrzeżeniem poszukiwań, jakie mogłyby mieć miejsce przeciwko mężom i opiekunom, jak o tém wyżej powiedziano, co do hipotek przez nich

zeznanych na korzyść osób trzecich, bez objawienia im, że nieruchomości były już obciążone hipotekami z powodu małżeństwa lub opieki.

* **2195.** Jeżeli, w ciągu dwóch miesięcy od dnia wywieszenia kontraktu, nie dopełniono wpisu ze strony żon, małoletnich lub bezwłasnowolnych, na przedanych nieruchomościach, takowe przechodzą do nabywcy bez żadnych ciężarów, z tytułu posagu, zwrotów i umów małżeńskich żony, lub z tytułu zarządu opiekuna, z zastrzeżeniem jednak regresu, o ile takowy ma miejsce, domeżza i opiekuna.

Jeżeli wpisy dopełnione zostały na żądanie rzeczonych żon, małoletnich lub bezwłasnowolnych, i jeżeli znajdują się wierzyciele wczesniejsi, którzy wyczerpują cenę w całości lub części, nabywca uwolniony jest od ceny lub od części ceny przez siebie zapłaconej wierzycielom korzystnie mieszczącym się; a wpisy ze strony żon, małoletnich lub bezwłasnowolnych, wykręslone zostaną, albo w całości, albo do odpowiedniej wysokości.

Jeżeli wpisy ze strony żon, małoletnich lub bezwłasnowolnych, są wcześniejsze, nabywca nie będzie mógł czynić żadnej zapłaty ceny z ubliżeniem rzeczonym wpisom, które będą zawsze uważane, tak jak to wyżej powiedziano, za mające datę umowy przedślubnej, lub objęcia zarządu przez opiekuna, i, w tym przypadku, wpisy innych wierzycieli, nie mieszczących się korzystnie, będą wykręslone.

DZIAŁ X.

O jawności ksiąg i odpowiedzialności Konserwatorów.

* **2196.** Konserwatorowie Hypoteczni obowiązani są wydawać wszystkim osobom, które tego żądają, kopie

aktów przepisanych w ich księgach, oraz kopie istniejących wpisów, lub świadectwo, że żaden wpis nie istnieje.

* **2197.** Odpowiedzialnemi są za szkodę wynikającą:

1° Z powodu pominięcia w ich księgach, przepisania aktów przeniesienia własności, i wpisów w ich kancelaryi zażądanych;

2° Z powodu braku wzmianki w ich świadectwach, o jednym lub kilku istniejących wpisach, chyba, w tym ostatnim przypadku, błąd pochodził jedynie z niedostatecznych oznaczeń, któreby im nie mogły być przypisane.

* **2198.** Nieruchomość, do której Konserwator opuścił w swoich świadectwach jeden lub kilka wpisanych ciężarów, zostaje od nich uwolnioną w ręku nowego posiadacza, z zastrzeżeniem odpowiedzialności Konserwatora, byleby posiadacz ten domagał się był wydania świadectwa po przepisaniu jego tytułu; zachowuje się jednak wierzycielom prawo do żądania umieszczenia ich, stosownie do stopnia jaki im przypada, dopóki cena przez nabywcę zapłaconą nie została, lub dopóki uporządkowanie między wierzycielami nie zostało zatwierdzone.

* **2199.** W żadnym przypadku, Konserwatorowie nie mogą odmawiać, ani też opóźniać przepisania aktów przenoszących własność, wpisania praw hipotecznych, ani też wydania żądanych świadectw, podkarą wynagrodzenia stronom szkód i strat; w którym to celu sporządzone zostaną natychmiast, na żądanie stron, protokoły odmówienia lub opóźnienia, bądź przez Sędziego pokoju, bądź przez woźnego audjencjonalnego Trybunału, bądź przez innego woźnego, lub notariusza, w przytomności dwóch świadków.

* **2200.** Jednakże Konserwatorowie obowiązani będą utrzymywać księgę, w której wpisywać będą, dzień za dniem i w porządku liczebnym, oddawanie im dla ich

przepisania, aktów przenoszących własność, lub podań, dla uczynienia wpisów; wydadzą żądającemu poświadczenie na papierze stemplowym, obejmujące numer księgi, pod którym oddanie wpisaném zostało, i nie będą mogli przepisywać aktów przenoszących własność, ani wpisywać podań w księgach na to przeznaczonych, jak tylko pod datą i w porządku, w jakim takowe były im oddane,

* **2201.** Wszystkie księgi Konserwatorów utrzymywane będą na papierze stemplowym, zaliczbowane i zaznaczone na każdej stronie od pierwszej aż do ostatniej karty, przez jednego z sędziów Trybunału, w którego obrebie Kancellarya jest położona. Księgi każdodziennie zamknięte zostaną podobnie jak księgi przeznaczone do zarejestrowania aktów.

* **2202.** Konserwatorowie obowiązani są stosować się, przy wykonywaniu swoich obowiązków, do wszystkich przepisów niniejszego Działu, pod karą pieniężną od 200 do 1000 franków (1) za pierwsze przekroczenie, a złożenia z urzędu za drugie; z zastrzeżeniem wynagrodzenia stronom szkód i strat, które powinny być zaspokojone z pierwszeństwem przed karą.

* **2203.** Wzmianki o składach, wpisach i przepisaniach, dopełnione będą w księgach kolejno, bez pozostawiania miejsc próżnych lub dopisków między wierszami, pod karą, na Konserwatora, od 1000 do 2000 franków(2), i pod obowiązkiem wynagrodzenia stronom szkód i strat, które również z pierwszeństwem przed karą zapłaconemi być powinny.

(1) To jest rsr. 48 do 240.

(2) To jest rsr. 240 do 480.

TYTUŁ XIX.

O przymusowém wywłaszczeniu (1) i o uporządkowaniu szacunku między wierzycielami.

DZIAŁ I.

O przymusowém wywłaszczeniu.

2204. Wierzyciel może popierać wywłaszczenie:

1° Majątków nieruchomych i ich przynależności, za nieruchomość uważanych, prawem własności do jego dłużnika należących;

2° Użytkowania z majątków téj samej natury dłużnikowi służącego. — K. N. 517 n., 552 n., 578 n., 2205 n., 2218. — K. P. S. 551, 673 n., 718 n., 773. — K. H. 564, 565.

2205. Jednakże niepodzielna część współspadkobiercy w nieruchomościach spadkowych nie może być wystawioną na sprzedaż przez jego wierzycieli osobistych, przed dopełnieniem działu lub przed sprzedażą, których ciż wierzyciele żądać mogą, jeżeli to za stosowne uznają, lub do których mają prawo wpływać stosownie do art. 882 w Tytule *o spadkach*. — K. N. 820, 822, 883, 1166.

2206. Nieruchomości małoletniego, nawet usamowolnionego, albo nieruchomości bezwłasnowolnego, nie mogą być wystawione na sprzedaż przed roztrząśnieniem

---

(1) Przepisy o przymusowém wywłaszczeniu z powodu zajęcia własności prywatnej na użytek publiczny, zamieszczone są wyżej na stronie 536 n. T. I niniejszego dzieła, w przypisku do ar. 545 K. N.

ruchomości. — K. N. 1596, 1666, 2019, 2021 n., 2207. — K. P. S. 617 n.

2207. Roztrząśnienie ruchomości nie jest wymagane przed wywłaszczeniem z nieruchomości, posiadanych niepodzielnie przez pełnoletniego z małoletnim lub bezwłasnowolnym, jeżeli dług jest im wspólny, ani też w przypadku gdy poszukiwania rozpoczęte zostały przeciwko pełnoletniemu lub przed ubezwłasnowolnieniem. — K. N. 815, 2206.

2208. Wywłaszczenie z nieruchomości należących do wspólności, popiera się przeciwko samemu mężowi dłużnikowi, chociażby żona do długu była zobowiązana. K. N. 1421, 1431, 2204.

Wywłaszczenie z nieruchomości żony, które do wspólności nie weszły, popiera się przeciwko mężowi i żonie, i ta, gdyby mąż odmówił wspólnego z nią działania, lub jeżeli mąż jest małoletni, może pozyskać upoważnienie Sądu. — K. N. 1428, 1531, 1538, 1549, 1576.

W przypadku małoletności męża i żony, lub małoletności samej tylko żony, jeżeli jej mąż pełnoletni odmawia wspólnego z nią działania, mianowany będzie przez Trybunał *Opiekun dla żony*, przeciwko któremu poszukiwanie będzie popierane. — K. P. S. 361. — K. H. 5, 7.

2209. Wierzyciel nie może popierać sprzedaży nieruchomości, na których nie ma hipoteki, jak tylko na przypadek gdy majątki, na których mu służy hipoteka, nie są dostateczne do zaspokojenia jego wierzytelności. — K. N. 2204.

2210. Przymusowa sprzedaż majątków położonych w różnych okręgach, może być tylko kolejno przedsięwzięta, chyba że stanowią jedno i toż samo gospodarstwo. K. N. 2204, 2211.

Popieraną będzie w Trybunale, w obrębie którego znajduje się główne siedlisko gospodarstwa, a w braku

takiego głównego siedliska, gdzie znajduje się część majątków największy przynosząca dochód, podług rejestru bierczego podatkowego.

2211. Jeżeli majątki, na których wierzyciel ma hypotekę, i majątki, na których mu hipoteka nie służy, albo też majątki położone w różnych okręgach, stanowią jedno i toż samo gospodarstwo, sprzedaż jednych i drugich razem popiéraną będzie, jeżeli dłużnik tego żąda, i robi się stosunkowy rozkład ceny majątków, o ile to jest potrzebne. — K. N. 1601, 2210.

2212. Jeżeli dłużnik kontraktami dzierżawnymi urzędowemi usprawiedliwi, że czysty i wolny dochód jednoroczny z jego nieruchomości wystarcza na zaspokojenie długu w kapitale, procentach i kosztach, i jeżeli ofiaruje przekazać ten dochód wierzycielowi, popiéranie sprzedaży może być przez Sąd zawieszone, z zastrzeżeniem wrócenia do takowego, gdyby przeciwko zapłacie zaszło zapowiedzenie lub jaka przeszkoda. — K. N. 1244, 1275 n., 1317, 1711, 1714.

2213. Przymusowa sprzedaż nieruchomości popiéraną być może jedynie na mocy tytułu urzędowego i wykonanego, za dług prawny i obrachowany. Jeżeli dług jest w gatunkach nie obrachowanych, popiéranie jest ważne, lecz przysądzenie nastąpić nie może przed obrachowaniem. — K. N. 1291, 1317, 2204. — K. P. S. 545, 551, 559.

2214. Nabywca tytułu wykonanego nie może popiérac wywłaszczenia, jak po nastąpieniu doręczeniu przelewu dłużnikowi. — K. N. 877, 1249 n., 1295, 1689 n., 2204, 2215.

2215. Popiéranie może mieć miejsce na mocy wyroku tymczasowego lub stanowczego, wykonanego tymczasowo pomimo appellacyi; lecz przysądzenie nastąpić może dopiero po wyroku ostatecznym lub przeszłym w prawomocność. — K. N. 1350, 1351, 2214.

Popiéranie nie może nastąpić namocy wyroków zaocznych w ciągu terminu do opozycyi.—K. P. S. 20, 135, 155, 157—159, 435 n., 450, 470, 548, 550, 1028. — K. H. 643.

2216. Poszukiwanie nie może być unieważnione pod pozorem, że wierzyciel rozpoczął je o summę większą jak się mu należało.

2217. Wszelkie poszukiwanie o wywłaszczenie z nieruchomości powinien poprzedzić nakaz o zapłatę, wydany przez komornika, doręczony, na żądanie wierzyciela, dłużnikowi osobiście lub w jego zamieszkanu. — K. P. S. 551. 673, 674.

Formy nakazu i popiérania przedaży w drodze wywłaszczenia, wskazane są w Kodexie Postępowania Sądowego. — K. P. S. 673—715, 718—744.

DZIAŁ II.

O uporządkowaniu i rozdzieleniu ceny pomiędzy wierzycieli.

2218. Przepisy o uporządkowaniu i rozdzieleniu ceny nieruchomości, oraz sposób postępowania w téj mierze, wskazane są w Kodexie Postępowania Sądowego. — K. P. S. 656—672, 749—779.

TYTUŁ XX.

O przedawnieniu (1).

DZIAŁ I.

Rozporządzenia ogólne.

2219. Przedawnienie jest sposób nabycia lub uwolnienie

---

(1) Przepisy związkowe: K. N. 541, 560, 617, 625, 641, 642, 685, 690, 691, 706—710, 712, 789, 790, 809, 880, 886, 966, 1199, 1206, 1212, 1234, 1304, 1560, 1561, 1622, 1665, 1676, 1854. — K. P. S. 57, 239, 298. — K. H. 64, 108, 155, 189, 430 n

nia się przez upływ pewnego czasu i pod warunkami w prawie oznaczonemi.—K. N. 712, 1234, 1350, 1352, 2220 n

2220. Nie można naprzód zrzec się przedawnienia: można się zrzec przedawnienia nabytego. — K. N. 2221, 2222, 2224, 2225.

2221. Zrzeczenie się przedawnienia jest *wyraźne* lub *milczące*; zrzeczenie się milczące wypływa z czynu, z którego wywiść należy zrzeczenie się prawa nabytego. — K. N. 2220, 2222.

2222. Ten, kto nie może zbywać, nie może się zrzec przedawnienia nabytego. — K. N. 1124, 1125, 1594, 2220, 2221. ⁶

2223. Sąd nie może uzupełnić z urzędu srodka obrony z przedawnienia wynikającego.

2224. Przedawnienie może być zarzucane w każdym stanie sprawy, nawet przed Sądem Appellacyjnym, chyba co do strony, która nie użyła srodka obrony z przedawnienia, należało z okoliczności domniemywać, że się takowego zrzekła.—K. N. 1353, 1360, 2221.—K. P. S. 464, 465.

2225. Wierzyciele, lub wszelka inna osoba mająca w tém interes, iżby przedawnienie nabytém było, mogą je zarzucać, chociażby dłużnik lub właściciel zrzekł się takowego. — K. N. 788, 1166, 1167, 2221.

2226. Nie można przedawnić własności rzeczy, które są niezbywalnemi. — K. N. 1128, 1598.

2227. Rząd, zakłady publiczne i gminy, takim samym jak prywatni ulegają przedawnieniom i mogą się również niemi zasłaniać. — K. N. 538 n., 560, 713, 723, 2258. K. P. S. 398.

DZIAŁ II.

O posiadaniu.

2228. *Posiadanie* jest dzierżenie albo używanie rzeczy lub prawa, jakie mamy lub wykonywamy, bądź sami osobiscie, bądź za pośrednictwem trzecich osób, które rzecz dzierżą lub wykonywają prawo w naszym imieniu. — K. N. 549, 550, 1127, 1428, 1701-3, 2279, 2280. — K. P. S. 3, 23 n. 149

2229. Aby można było przedawnić, potrzebnym jest posiadanie ciągłe i nieprzerywane, spokojne, jawne, nie dwuznaczne i pod tytułem właściciela. — K. N. 1350, 1352, 2231, 2236 n., 2242 n.

2230. Domniemywa się zawsze, iż każdy posiada za siebie i pod tytułem właściciela, jeżeli dowiedzionym nie jest, że zaczął posiadać za drugiego. — K. N. 1350, 1352, 2234.

2231. Gdy kto zaczął posiadać za kogo innego, domniemywa się, iż posiada zawsze pod tym samym tytułem, jeżeli przeciwnego nie ma dowodu. — K. N. 2236 n.

2232. Czyny samój tylko możności i prostego tollerowania, nie mogą być podstawą ani posiadania, ani przedawnienia. — K. N. 2229.

2233. Czyny gwałtu nie mogą również być podstawą posiadania takiego, z któregoby przedawnienie mogło wyniknąć. — K. N. 1109, 1111 n., 2229. — K. P. S. 400.

Posiadanie użyteczne rozpoczyna się dopiero po ustaniu gwałtu. — K. N. 1304.

2234. Za posiadaczem terażniejszym, który dowodzi iż posiadał dawniej, jest domniemanie, iż posiadał w czasie pośrednim, z zastrzeżeniem przeciwnego dowodu. — K. N. 2230 n. — K. P. S. 252 n.

2235. Dla uzupełnienia przedawnienia można do swego posiadania dołączyć posiadanie swojego prawodawcy, bez względu na sposób, w jakim prawa na nas przeszły, czy to pod tytułem ogólnym, lub szczególnym, czy też pod tytułem darmym; lub obciążliwym. K. N. 724, 1122, 2228, 2237.

DZIAŁ III.

O przyczynach, które nie dopuszczają przedawnienia.

2236. Ci, którzy posiadają za kogo innego, nie przedawniają nigdy, bez względu na upływ jakiegobądź czasu. — K. N. 2231, 2232, 2237 n. — K. H. 430.

I tak, dzierżawca, skład przyjmujący, użytkownik, i wszyscy inni dzierżący rzecz z czasowego dozwolenia właściciela, przedawnic jej nie mogą. — K. N. 578, 1709, 1915, 2071.

2237. Spadkobiercy tych, którzy dzierżyli rzecz na mocy jednego z tytułów w artykule poprzedzającym oznaczonych, nie mogą również przedawnic. — K. N. 724, 1122.

2238. Jednakże osoby w artykułach 2236 i 2237 wymienione, mogą przedawnić, jeżeli tytuł ich posiadania uległ przeistoczeniu, czy to z przyczyny pochodzącej od trzeciego, czy też skutkiem sprzeciwienia się, jakie stawiły przeciwko prawu właściciela.

2239. Ci, na rzecz których dzierżawcy, skład przyjmujący, i inni z czasowego dozwolenia dzierżący, zbyli rzecz za tytułem własność przenoszącym, mogą ją przedawnić. — K. N. 2236, 2262, 2265, 2266.

2240. Nie można przedawnić przeciwko swojemu tytułowi, w tém znaczeniu, iż nikt nie może dla samego

siebie zmienić przyczyny i zasady swego posiadania. — K. N. 1134, 2241.

2241. Można przedawnić przeciwko swemu tytułowi, w tém znaczeniu, że przez przedawnienie można się uwolnić od zaciągniętego zobowiązania. — K. N. 1134, 1234, 2240.

DZIAŁ IV.

O przyczynach, które przerywają lub zawieszają bieg

W.S.C. Kowalczyk Jacek # 710 II. 15 82
przedawnienia.

*Sposób wstawić
Przeważają przedawnienia*

ODDZIAŁ I.

138-1903 *25. 1882* *358. 1879* *2242.* *O przyczynach, które przerywają przedawnienie.*

2242. Przedawnienie może być przerwane albo *naturalnie*, albo *cywilnie*. — K. N. 2229, 2243 n.

2243. Zachodzi *naturalne przerwanie*, gdy posiadacz jest pozbawiony dłużej jak przez rok jeden używania rzeczy, bądź przez dawnego właściciela, bądź nawet przez osobę trzecią. — K. N. 1428, 2228, [2242. — K. P. S. 3, 23 n.

2244. Pozew przed Sąd, nakaz lub zajęcie, doręczone temu, komu kto chce przeszkodzić w przedawnieniu, stanowią *przerwanie cywilne*. — K. N. 2217, 2242, 2245—2247, 2274. — K. P. S. 59, 583, 626, 636, 673, 674. — K. H. 198.

2245. Pozew o pojednanie przed Sąd Pokoju wydany, przerywa przedawnienie od daty wręczenia, jeżeli po nim wydany będzie pozew przed Sąd w terminach prawem oznaczonych. — K. N. 2244. — K. P. S. 48, 50, 57, 59, 61, 65, 69.

2246. Pozew przed Sąd, nawet przed Sędziego niewłaściwego wydany, przerywa przedawnienie. — K. N. 2244 n.

2247. Jeżeli pozew dla wady w formie jest nieważny, — K. N. 2244 n. — K. P. S. 59, 71, 173, 1029—1031.

Jeżeli powód odstępuje od swojej skargi, — K. P. S. 402, 403.

Jeżeli dopuści upadku instancyi, — K. P. S. 15, 397 n., 469, 470.

Albo jeżeli skarga jego odrzucona zostanie; — K. N. 1350 -3., 1351.

Przerwanie przedawnienia poczytuje się za nienastąpienie.

2248. Przedawnienie przerywa się przez uznanie, jakie czyni dłużnik lub posiadacz co do praw tego, przeciw któremu zaczął przedawniać. — K. N. 1337 n., 1354, 2242. — K. P. S. 352.

2249. Doręczenie aktów, odpowiednio do artykułów poprzedzających, jednemu z dłużników solidarnych, lub uznanie prawa przez niego uczynione, przerywa przedawnienie przeciwko wszystkim innym, nawet przeciwko ich spadkobiercom. — K. N. 1200, 1206, 1212, 2250.

Doręczenie aktów jednemu ze spadkobierców dłużnika solidarnego, lub uznanie ze strony tegoż spadkobiercy, nie przerywa przedawnienia względem innych współspadkobierców, chociażby nawet wierzytelność była hipoteczną, jeżeli zobowiązanie nie jest niepodzielne. — K. N. 1217, 1222 n.

To doręczenie aktów lub uznanie przerywa przedawnienie względem innych współdłużników jedynie co do tej tylko części, do jakiej tenże spadkobierca jest zobowiązany.

Dla przerwania przedawnienia co do całości długu względem innych współdłużników, potrzebnym jest doręczenie aktu wszystkim spadkobiercom zmarłego dłużnika, albo też uznanie ze strony wszystkich tych spadkobierców.

2250. Doręczenie aktu głównemu dłużnikowi, lub

uznanie z jego strony, przerywa przedawnienie przeciwko poręczycielowi. — K. N. 2011, 2021.

ODDZIAŁ II.

O przyczynach, które zawieszają bieg przedawnienia.

2251. Przedawnienie biegnie przeciwko wszelkim osobom, chyba były w jakim przypadku wyłączenia prawem postanowionym. — K. N. 709, 710, 2219, 2252 n. (1).

(1) Wyłączenia te, zwane w kraju naszym *Jurystycjami*, miały miejsce w poniżej wymienionych epokach, jako to:

- I. W części Królestwa zostającej w r. 1806 pod rządem Pruskim, jurystycjum zaprowadzone d. 6 Listopada 1806 r., odwołane zostało dekretem Króla Saskiego Ks. Warszawskiego z d. 12 Grudnia 1807 r. (D. P. K. W. T. I, str. 1); to zatem Jurystycjum trwało rok 1, miesiąc 1, dni 6.
- II. W części zaś Królestwa, zostającej do r. 1809 pod rządem Austryackim, dekretem Rządu Centralnego Wojskowego Tymczasowego obudwu Galicyj d. 18 Czerwca 1809 r. ustanowione zostało jurystycjum od dnia 1 Maja 1809 r., aż do trzech miesięcy po nastąpić mającym pokoju, i po zaprowadzeniu stałego Rządu. A zatem jurystycjum to trwało do d. 14 Stycznia 1810 r. gdyż część ta kraju wcieloną została do Królestwa Polskiego na mocy traktatu Wiedeńskiego z d. 14 Października 1809 r. — (D. P. K. W., T. II, str. 220.

Na mocy powyższego dekretu, który następnym z d. 13 Października 1809 r. rozwinięty został, żadna dawność ani zaczynać się, ani upływać nie mogła, z wyjątkiem spraw o possessyę, dzierżawy, alimentu i t. p.

W epoce téj jurystycjum trwało miesięcy 8 i dni 14.

- III. Dekretem Króla Saskiego Ks. Wrszawskiego z d. 15 Stycznia 1813 r. (D. P. K. W., T. V, str. 5), zaprowa-

---

dzone jurystycjum, odwołane zostało następnie postanowieniem Rządu Tymczasowego z d. 23 Października 1815 r., ogłoszonym w N° 85 Gazety Warszawskiej z tegoż roku.

Jurystycjum to trwało od d. 6 Lutego 1813 r. do d. 1 Listopada 1815 r., t. j. lat 2, miesięcy 8, dni 23.

- IV. Wszystkie processa w zwyczajnych sądach, publicznych własności (jako to: Korony, narodowych, duchownych, edukacyjnych, gminnych, instytucyjowych i t. p.) dotyczące się, drogą prawa wprowadzone, w dalszém postępowaniu zawieszono zostały postanowieniem Namiestnika Kr., d. 27 Lutego 1816 r. wydaném, a d. 1 Kwietnia t. r. ogłoszonym (D. P. T. I, str. 222). — Jurystycjum to odwołane zostało późniejszém postanowieniem Namiestnika Kr. z d. 20 Maja 1817 r. (D. P. T. III, str. 170), z rozciągnięciem wszakże jego skutków do d. 1 Stycznia 1818 r., trwało zatem rok 1, miesięcy 10 i dzień 1.
- V. Rząd Tymczasowy Królestwa Polskiego w postanowieniu swém d. 27 Października (8 Listopada) 1831 r. wydaném, a d. 25 Grudnia t. r. ogłoszonym (D. P. T. XIII, str. 244), wyrzekł:

Art. 1. Z dniem ogłoszenia niniejszego Postanowienia, w Dzienniku Praw oznaczonym, ustaje *Juristitium*.

Art. 2. Nie będzie liczonym czas od d. 30 Listopada 1830 r. w Stolicy, a od d. 5 Grudnia tegoż roku w całej rozciągłości Królestwa Polskiego, aż do dnia ogłoszenia niniejszego Postanowienia, do preskrypcyi, perempcyi, i upadku terminów, prawem do zachowania zakreślonych, w sprawach, które dotąd w sądeniu były wstrzymane.

Art. 3. Niniejsze Postanowienie nie ściąga się do spraw, należących do Sądu Najwyższej Instancyi, i do spraw Sądownictwa Administracyjnego, względem których osobne wyjdą Postanowienia.

W epoce zatem téj jurystycjum trwało dla miasta Warszawy od d. 30 Listopada 1830 r., a dla pozostałej czę-

---

ści kraju od d. 5 Grudnia t. r., a tak jedno jak i drugie kończyło się w d. 25 Grudnia 1831 r.; czyli dla Warszawy trwało rok 1 i dni 25, a dla reszty kraju rok 1 i dni 20.

- VI. W sprawach zaś uległych sądownictwu administracyjnemu jurystycjum trwało od d. 30 Listopada 1830 r., a uchylone zostało postanowieniem Rady Administracyjnej z d. $\frac{8}{20}$ Lutego 1835 r. (D. P. T. XVI, str. 312), z tém nadmienieniem, że jurystycjum to ustaje z dniem ogłoszenia rzeczzonego postanowienia t. j. z d. $\frac{18}{30}$ Marca 1835 r. To więc jurystycjum trwało lat 4 miesięcy 4.
- VII. Wreszcie Ukaz z d. 27 Kwietnia (9 Maja) 1855 r. (D. P., T. XLVIII, str. 439) stanowi:

Art. 1. Od dnia ogłoszenia niniejszego Postanowienia, (t. j. $\frac{8}{20}$ Sierpnia 1855 r.) nie mogą być wytaczane ani popiérane sprawy cywilne, do którychby, czy to jako powodowie, czy jako pozwani, wpływały osoby w służbie wojskowej lub przy wojsku Armii Czynnej zostające, z wyłączeniem spraw następujących:

- 1° O naruszenie possessyi;
- 2° O alimenty;
- 3° O procenta, czynsze, cenę najmu, lub dzierżawy;
- 4° O zasługi służących wyższych i niższych;
- 5° O należności za dostarczoną żywność, odzież i opał;
- 6° O zarząd majątku niepodzielnego;
- 7° O wykręślenie ostrzeżenia, zniesienie aresztu, zatwierdzenie lub uchylenie zajęcia, końcem odzyskania.

Art. 2. Sprawy ulegające rozpoznaniu Trybunałów Handlowych, mogą równie być wytaczane i popiérane we wszystkich instancjach Sądowych, chociażby do nich wpływały osoby powyżej wymienione.

Art. 3. We wszelkich sprawach mogą być wnoszone żądania o tymczasowe zabezpieczenie przedmiotu spornego, lub majątku niepodzielnego, jak to, o dozwole nie ostrzeżenia hypotecznego, aresztu, oddanie majątku pod zarząd osoby trzeciej.

Powództwa dla uzyskania zabezpieczenia potrzebne, mogą być popierane, jeżeli nie dotyczą przedmiotów w art. 1 i 2 wymienionych.

Art. 4. Czynności w księgach hypotecznyc h, będą rozpoznawane w zwykłym porządku, równie jak sprawy z odwołania się od decyzj hypotecznyc h, do wyższych instancj.

Art. 5. Egzekucya wyroków zapadłych w sprawach art. 1, 2, 3 i 4 nieobjętych, będzie zawieszona; w przedmiotach nawet w powyższych artykułach wymienionych, egzekucya nie może być posunięta do przymusowego wywłaszczenia z nieruchomości.

Art. 6. Płace etatowe tudzież pensye retreatowe i diety pobierane przez osoby art. 1 wymienione, nie ulegają aresztowi sądowemu. Skutki aresztów położonych poprzednio na tych płacach lub pensjach, ustają z dniem ogłoszenia niniejszego postanowienia (t. j. ⁸/₂₀ Sierpnia 1855 r.).

Art. 7. Rozporządzenia powyższe będą wykonywane do czasu, jaki w oddzielnym Ukazie będzie oznaczony. (Ar. 2. Uk z r. 1856, niżej za ar. 8 tu zamieszczonego).

Art. 8. Przez czas trwania juristitium, aż do czasu według art. 7 oznaczyć się mającego, zostaje zawieszonym bieg przedawnienia i perempcyi we wszelkich sprawach przeciw wojskowym, dla innych zaś osób zawieszenie ma miejsce tylko w sprawach w art. 1, 2, 3 i 4 nie wymienionych.

Przeciąg powyższy nie będzie również liczony do upływu terminów prekluzyjnych, we wszystkich sprawach, jeżeli nieważność działania w ciągu terminu z powodu przeszkód wojennyc h, przez osobę

2252. Przedawnienie nie biegnie przeciwko małoletnim i bezwłasnowolnym, z zastrzeżeniem tego, co w art. 2278 powiedziano i z wyłączeniem innych przypadków prawem oznaczonych. — K. N. 710, 942, 1125, 1304 n., 1663, 1676, 2271—2278. — K. P. S. 398, 444, 484.

2253. Przedawnienie nie biegnie między małżonkami. — K. N. 1096, 1595, 2254—2256.

2254. Przedawnienie biegnie przeciwko mężatce, chociażby nie była rozdzieloną przez umowę przedślubną lub sądownie co do majątków, których zarząd mężowi służy, z zachowaniem jój regresu przeciwko mężowi. K. N. 1125, 1421, 1428, 1443 n., 1531, 1536, 2253, 2255, 2256.

wojskową lub przy Armii czynnej znajdującą się, zostanie wykonaną.

Juristitium powyższym Ukazem zaprowadzone, w dalszym swym biegu wstrzymane zostało Ukazem z d. 21 Czerwca (3 Lipca) 1856 r. (D. P. T. XLIX, str. 403), stanowiącym:

Art. 1. Rozporządzenia objęte Ukazem z d. 27 Kwietnia (9 Maja) 1855 r., a wstrzymujące w biegu sprawy cywilne tak ze strony wojskowych jako téż i przeciwko osobom w służbie wojskowej lub przy wojsku Armii czynnej zostającym, wytoczone, jak niemniej przedawnienia i perempcyje w przypadkach art. 8 objętych, zostają odwołanemi.

Art. 2. Termin ustania juristitium, stosownie do art. 7 powołanego Ukazu, oznacza się:

- a) Dla spraw rozpocząć się mających, z dniem ogłoszenia niniejszego Postanowienia w Dzienniku Praw; (t j d ¹⁰/₂₂ Października 1856 r.).
- b) Dla spraw, przed juristitium rozpoczętych, z upływem dwóch miesięcy, od daty powyższego ogłoszenia.

2255. Jednakże przedawnienie niebieganie w czasie małżeństwa co do zbycia nieruchomości rządowi posagowemu poddanej, stosownie do art. 1561 w Tytule *O umowie przedślubnej i o wzajemnych prawach małżonków*. — K. N. 2254, 2256.

2256. Przedawnienie podobnież zawieszono jest w ciągu małżeństwa: — K. N. 2255.

1° W przypadku gdy skarga żonie służąca może być wykonywaną dopiero po uczynionym wyborze co do przyjęcia lub zrzeczenia się wspólności; — K. N. 1453.

2° W przypadku, gdy mąż sprzedawszy majątek własny żony bez jej zezwolenia, obowiązany jest do rękojmi z powodu tej sprzedaży, i we wszystkich innych przypadkach, w których skarga żonie służąca mogłaby być zwróconą przeciwko mężowi. — K. N. 1428, 1531, 1536, 1554 n., 1576.

2257. Przedawnienie niebieganie:

Co do wierzytelności od warunku zawisłej, dopóki się warunek nie spełni; — K. N. 900, 1181.

Co do skargi o rękojmię, dopóki pokonanie prawem nie nastąpi; — K. N. 1626 n.

Co do wierzytelności z terminem oznaczonym, dopóki ten termin nie nadejdzie. — K. N. 1185 n.

2258. Przedawnienie niebieganie przeciwko spadkobiercy beneficjalnemu, co do wierzytelności, jakie ma przeciwko spadkowi. — K. N. 802 - 2.

Przedawnienie biegnie przeciwko spadkowi wakującemu, chociażby Kurator takowego nie był mianowany. K. N. 539, 811 n., 2277. — K. P. S. 998 n.

2259. Bieganie ono także w ciągu trzech miesięcy do spisania inwentarza, i dni czterdziestu do namysłu dozwoionych. — K. N. 795, 797, 1457. — K. P. S. 174, 187.

*3. / do 300. stać do się
40. 1917.*

DZIAŁ V.

O czasie do przedawnienia wymaganym.

ODDZIAŁ I.

Rozporządzenia Ogólne.

2260. Przedawnienie liczy się na dnię, a nie na godziny. — K. N. 2219, 2228, 2261.

2261. Przedawnienie nabytém jest skoro ostatni dzień terminu upływie.

*6 wrz. 1917. ODDZIAŁ II. Wszelkie przedawnienia
Wz. C. 10. 1917. 30 lat.*

*Senat 29/187
Kozel
W. K. K.*
2262. Wszelkie skargi, tak rzeczowe jak i osobiste, przedawniają się upływem lat trzydziestu, i ten, kto na takie przedawnienie powołuje się, nie ma obowiązku składać tytułu, jak również nie można zasłaniać się przeciwko niemu zarzutem zléj wiary. — K. N. 617, 706, 712, 966, 1234, 2219, 2228 n., 2236 n., 2242 n., 2251 n., 2281.

*Senat 29/187
1895.*
2263. Po upływie lat dwudziestu ośmiu od daty ostatniego tytułu, dłużnik renty może być zmuszony do dostarczenia własnym kosztem nowego tytułu wierzycielowi swemu lub stojącym w jego prawach. — K. N. 1122, 1248, 1337, 1338, 1909.

2264. Prawidła co do przedawnienia względem innych przedmiotów w niniejszym Tytule nie wzmiankowanych, wyłożone są w właściwych im Tytułach.

W S.C. 1903 k-34 prac. 10 leta m. b. w. 1890-124.
 W S.C. 44. 1894.
 W S.C. 115. 1892-108-190
 45. 1904.
 W S.C. 1903 k-34 prac. 10 leta m. b. w. 1890-124.
 W S.C. 44. 1894.
 W S.C. 115. 1892-108-190
 45. 1904.
 W S.C. 1903 k-34 prac. 10 leta m. b. w. 1890-124.
 W S.C. 44. 1894.
 W S.C. 115. 1892-108-190
 45. 1904.

O przedawnieniu dziesięcio- i dwudziesto-letniem.

2265. Ten, kto nieruchomość nabywa w dobrej wierze i przez tytuł sprawiedliwy, przedawnia własność dziesięcią laty, jeżeli prawdziwy właściciel mieszka w obrębie Sądu Appellacyjnego, w którym nieruchomość jest położona, a dwudziestoma laty, jeżeli zamieszkuje po za obrębem rzeczzonego Sądu (1). — K. N. 550, 1569, 1582, 2266—2269.

2266. Jeżeli prawdziwy właściciel miał zamieszkanie w rozmaitych czasach w obrębie i po za obrębem rzeczzonego Sądu, wówczas, dla uzupełnienia przedawnienia, potrzeba do liczby lat dawniejszego zamieszkania dodać podwójną liczbę lat brakujących do uzupełnienia dziesięcioletniego zamieszkania w obrębie (1). — K. N. 2265.

2267. Tytuł nieważny dla wady formy, nie może posłużyć za podstawę do dziesięcio- i dwudziesto-letniego przedawnienia. — K. N. 550, 1234.

2268. Dobra wiara jest zawsze domniemywana, a ten, kto złą wiarę zarzuca, winien ją udowodnić. — K. N. 550, 1116, 2265, 2269.

2269. Dostatecznym jest, gdy dobra wiara istniała w chwili nabycia. — K. N. 550, 2268.

2270. Po latach dziesięciu, budowniczy i przedsiębiorcy wolniemi są od rękojmi za roboty większe, jakie

---

(1) Z powodu, iż w Królestwie Polskiem istnieje tylko jeden Sąd Appellacyjny— ostatni ustęp ar. 2265, oraz cały ar. 2266 K. N. nie mają w naszym kraju żadnego zastosowania.

przez nich lub pod ich kierunkiem uskutecznione zostały. — K. N. 1212, 1304, 1792.

ODDZIAŁ IV.

O niektórych przedawnieniach szczególnych.

2271. Skarga nauczycieli umiejętności i sztuk, o wynagrodzenie za lekcye miesięcznie przez nich udzielane;

Skarga utrzymujących zajazdy i traktyernie, o zapłatę za mieszkanie i żywność przez nich dostarczone;

Skarga robotników i wyrobików, o zapłatę za ich dzienną pracę, za dostarczenia i za zapłatę wynagrodzenia; — K. N. 1781.

Przedawniają się szesciu miesiącami. — K. N. 2219, 2260, 2261, 2274, 2275, 2278.

2272. Skarga lekarzy, chirurgów i aptekarzy, o wynagrodzenie za ich wizyty, operacye i lekarstwa;

Skarga komorników i woźnych, o wynagrodzenie za akta, które doręczają, i za dopełniane przez nich czynności; — K. N. 2060-7, 2276. — K. P. S. 60.

Skarga kupców, o zapłatę za towary, jakie sprzedają osobom nie handlującym; — K. N. 1329, 1330.

Skarga utrzymujących pensye, o należność za utrzymywanie na pensyi uczniów, i skarga innych przyjmujących na naukę, o wynagrodzenie za tę naukę;

Skarga służących rocznie ugodzonych, o zapłatę ich zasług; — K. N. 1781.

Przedawniają się jednym rokiem. — K. N. 2219, 2260, 2261, 2274, 2275, 2278. — Pr. o małż. z r. 1836 art. 131.

2275. Skarga obrońców, o zapłatę należnych im ko-

sztów i wynagrodzenia, przedawnia się dwoma laty (1), od dnia wyroku w processie zapadłego, albo od dnia podgodzenia się stron, albo też od dnia odwołania rzeczonych obrońców. Co do spraw nieukończonych nie mogą oni wytaczać skargi o koszta i wynagrodzenia, któreby odnosiły się do epoki dawniejszej jak pięć lat — K. N. 2060-7, 2219, 2260, 2261, 2274—2276 2278.—K. P. S. 60, 191, 192.

2274. Przedawnienie w przypadkach powyższych ma miejsce, chociażby dostarczenia, dostawy, usługi i roboty dalej były wykonywane. — K. N. 2271—2273, 2275.

Bieg przedawnienia ustaje dopiero wtenczas, gdy było zamknięcie rachunku, przyznanie pismienne lub zobowiązanie, albo pozew przed Sąd nieuznany za upadły. — K. N. 1317, 1318, 1322, 2244. — K. P. S. 57.

Wskazywacz **2275.** Jednakże ci, przeciwko którym przedawnienia te będą stawiane, mogą deferować przysięgę tym, którzy się niemi zasłaniają, na to, czy rzecz istotnie została zapłaconą. — K. N. 1358, 2278.

Przysięgę deferować można wdowom i spadkobiercom albo opiekunom tych ostatnich, jeżeli są małoletniemi, na to, czy nie wiedzą iż rzecz się należy. — K. N. 724. K. H. 189.

2276. Sędziowie i obrońcy wolnemi są od zwrotu

---

(1) Dwuletnie przedawnienie wypływa także z rozporządzenia objętego w ar. 39 postanowienia Namiestnika Kr. z d. 8 Lipca 1817 r. (D. P. T. III, str. 335), które stanowi: „Jeżeli w ciągu lat dwóch, rachując od daty wydanego rewersu, na powierzony poczte do transportowania list, pakiet lub pieniądze, oddawca lub odbierać mający o poszukiwanie onegoz nie zgłos. się, wówczas, po upływie lat dwóch, odpowiedzialność poczty za powierzone jój listy, rzeczy i pieniądze ustaje”.

dokumentów po upływie lat pięciu od wyroku w sprawie. — K. N. 2060-7, 2273, 2278.

Komornicy i woźni są podobnie od tego zwrotu uwolnionymi po upływie lat dwóch po wykonaniu czynności lub doręczeniu aktów jakie im poruczone były. — K. N. 2060-7, 2272, 2278.

o C.
o-1911
wywołan
komornia
konst. **2277.** Raty od rent wieczystych i dożywotnich; — K. N. 529, 584, 1909, 1910.

Raty pensyj alimentarnych; — K. N. 610, 1015-2. — K. P. S. 581, 582.

Cena najmu domów i cena dzierżawna majątków wiejskich; — K. N. 1711, 1728.

Procenta od summ pożyczonych i w ogóle wszystko to, co się płaci rocznie lub w krótszych terminach perydycznych; — K. N. 1905, 1907.

Przedawniają się pięcią laty. — K. N. 2219, 2260, 2261, 2278.

9.2.5
o b. 26. **2278.** Przedawnienia, o których mowa w artykułach niniejszego Oddziału (art. 2271—2277), biegną przeciwko małoletnim i bezwłasnowolnym, z zastrzeżeniem dla nich regressu przeciwko opiekunom. — K. N. 1382, 1663, 1676, 2251, 2252. — K. P. S. 398, 444, 484.

2279. Co do ruchomości, posiadanie staje za tytuł. K. N. 527 n., 1141, 2228.

o k. Jemioła
99°
1890
63 am
5.5.8
5.5.190
5.5.51.
1896. Jednakże ten, kto rzecz zgubił lub komu ją skradziono, może działać o odzyskanie takowej przez lat trzy, licząc od dnia straty lub kradzieży, przeciwko temu, w czyim ręku się znajduje, z zastrzeżeniem dla tego ostatniego regressu przeciwko temu, od kogo ją otrzymał. — K. N. 549, 550, 717, 1293-1, 1302, 2280. — K. P. S. 826 n. — K. H. 576 n.

W. S.
1896
87 **2280.** Jeżeli terazniejszy posiadacz rzeczy skradzionej lub zgubionej, kupił ją na jarmarku lub targu, lub

na sprzedaży publicznej lub od kupca sprzedającego podobne rzeczy, pierwotny właściciel nie może żądać odzyskania sobie takowej, jak za zwrotem posiadaczowi tego, co go kosztowało. — K. N. 2279.

Lombard w. S. C. 1889. 9.
2281. Przedawnienia rozpoczęte w epoce ogłoszenia niniejszego Tytułu, podlegają przepisom praw dawniejszych.

Jednakże przedawnienia wówczas rozpoczęte i do uzupełnienia których, podług praw dawniejszych potrzebaby było jeszcze więcej jak lat trzydzieści, licząc od téj samej epoki, dopełnią się upływem lat trzydziestu. — K. N. 691, 2227, 2262.

<i>Stronica</i>	<i>Wiersz</i>	<i>Jest</i>	<i>Powinno być</i>
23	4	cię	się
39	11	posznująca	poszukująca
60	13	grancach	granicach
75	29	sukcessyę	sukcessyę
75	30	by	byó
154	21	poznawac	rozpoznawać
159	4	w kazdy	w kazdym
200	11	ěj	jěj
208	30	wyłączonn	wyłączone
221	18	Prokuratorowi	Prokuratorowi
432	30	$3^{34}/100$	$2^{34}/100$
432	31	$18^{74}/100$	$16^{38}/100$
470	15	colones	colons
576	13	10709	1709
623	20	ciężkie przewinienia	wazne uchybienia
672	32	wniesie	wniesienie
733	26	1036	1086
789	3	O umowie przedślubnej	O umowie przedślubnej i o wzajemnych prawach małżonków.
866	25	paktem	pahtem
921	25	dzierzawcom	dzierzawcy
922	26	§ 3.	§ 2.

---

24. Staphylinidae Delicet. a. Staphylinidae 1862
3. Cecidomyia (Cyl. 28. Lipson 1862)
9. Staphylinidae

61

17